

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

شهر
تاریخ معاصر ایران

جلد اول سوم آغست ۱۳۹۹ - ۱۳۰۰

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

روز شمار تاریخ معاصر ایران

نویسنده:

هدایت الله بهبودی

ناشر چاپی:

موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	روزشمار تاریخ معاصر ایران جلد اول
۷	مشخصات کتاب
۸	اشاره
۱۴	سخن ناشر
۱۵	مقدمه
۳۰	شیوه نامه
۴۲	مدخل
۴۴	[اسفند ماه ۱۲۹۹]
۱۷۲	[فروردین ماه ۱۳۰۰]
۲۹۴	[اردیبهشت ماه ۱۳۰۰]
۳۸۲	[خرداد ماه ۱۳۰۰]
۴۵۲	[تیر ماه ۱۳۰۰]
۵۲۷	[مرداد ماه ۱۳۰۰]
۶۰۲	[شهریور ماه ۱۳۰۰]
۶۷۰	[مهر ماه ۱۳۰۰]
۷۵۴	[آبان ماه ۱۳۰۰]
۸۲۵	[آذر ماه ۱۳۰۰]
۹۰۵	[دی ماه ۱۳۰۰]
۹۶۸	[بهمن ماه ۱۳۰۰]
۱۰۵۲	[اسفند ماه ۱۳۰۰]
۱۱۳۶	[فهرست ها]
۱۱۳۶	فهرس تصاویر
۱۱۳۸	فهرست اعلام

سرشناسه: فراهانی، حسن، ۱۳۴۷ -

عنوان و نام پدیدآور: روزشمار تاریخ معاصر ایران/ حسن فراهانی.

مشخصات نشر: تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ۱۳۸۵ -

مشخصات ظاهری: ۱۸ ج؛ ۲۲×۲۹ س م.

شابک: دوره: ۵-۷۳-۵۶۴۵-۹۶۴؛ ج. ۱: ۷-۷۲-۵۶۴۵-۹۶۴؛ ریال ۱۵۰۰۰۰؛ ج. ۲: ۵-۹۷-۵۶۴۵-۹۶۴؛ ج. ۳: ۵-۹۷۸-۹۶۴-۶۰۰-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ج. ۴: ۴-۰۶-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ریال ۱۷۰۰۰۰؛ ج. ۵: ۳-۲۹-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ریال ۳۰۰۰۰۰؛ ج. ۶: ۵-۲۵-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ریال ۳۰۰۰۰۰؛ ج. ۷: ۵-۲۵-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ریال ۳۰۰۰۰۰

یادداشت: ج. ۲ (چاپ اول: بهار ۱۳۸۸).

یادداشت: ج. ۳ (چاپ اول: ۱۳۸۹) (فیپا).

یادداشت: ج. ۴ (چاپ اول: ۱۳۹۰) (فیپا).

یادداشت: ج. ۵ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فیپا).

یادداشت: ج. ۷ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج. ۱. سوم اسفند ۱۲۹۹ - ۱۳۰۰. ج. ۲. سی ام اسفند ۱۳۰۰ - یکم فروردین ۱۳۰۲ / هدایت الله بهبودی. ج. ۳. ۱۳۰۲ شمسی / هدایت الله بهبودی. ج. ۴. ۱۳۰۳ خورشیدی / هدایت الله بهبودی. ج. ۵. ۱۳۰۴ خورشیدی / هدایت الله بهبودی. ج. ۷. ۱۳۰۶ خورشیدی / حمیدرضا آریانفر

موضوع: سال شمار

موضوع: ایران -- تاریخ -- سالشمار

شناسه افزوده: بهبودی، هدایت الله، ۱۳۳۹ -

شناسه افزوده: آریان فر، حمیدرضا، ۱۳۵۶ -

شناسه افزوده : موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

رده بندی کنگره : DSR۷۶/ف۹ر۴ ۱۳۸۵

رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۰۲

شماره کتابشناسی ملی : م۸۵-۲۹۲۶۰

ص: ۱

اشاره

ص: ٦

سخن ناشر

تاریخ نگاری جز بر بنیاد منابع اصل سامان نمی پذیرد. تولید و تعدد منابع برای دوره های اخیر تاریخی، به ویژه تاریخ معاصر، کوشش شناخته شده دیگری را برای پژوهشگر تاریخ در پی دارد که همانا ارزش گذاری بر اصالت منابع و تمیز آنها از یکدیگر است؛ چراکه تداوم نظارت بر ارزش منابع، با فراوانی آن، نه تنها کم نمی شود، بلکه فزونی می یابد. می دانیم که چشمان تاریخ پژوهی با تکثر منابع بینا تر شده، اما تلاشهای پیش رو برای تعیین اصالت، بر سختی کار پژوهشگر افزوده است. این صعوبت زمانی دوچندان می شود که بدانیم در پس پرده پژوهشهای تاریخی، غیر از حقیقت جویی، قصدی از تاریخ سازی نیز نهفته است و تاریخ نگاری، ناخواسته به یک رقابت ظاهرا فرهنگی اما سیاسی - در باطن - تبدیل گشته است. آن چه امروز در برخی پژوهشکده های علوم انسانی، مراکز شرق شناسی و بنیادهای فرهنگی مستقر در اروپا و امریکا، با موضوع ایران فرآوری و تولید می شود، چیزی نیست که با مهر علمیت و شرایط وجدانی حاکم بر کار مور خان به دست آمده باشد. کوشش برای حفظ منافع سیاسی، دیگر اختصاص به مناسبات روزمره ندارد و راه به تاریخ معاصر گشوده است. از این روست که تاریخ نگاری لایه و پوششی برای حفاظت از دیدگاه ها و منافع تولیدکنندگان پژوهشهای تاریخی شده، دامن آن را آلوده است. باید اعتراف کرد که ساحت تاریخ نگاری ما نیز از این گزارش نویسیهای تحقیق گونه به دور نیست. خوشبختانه این گونه تولیدات نامطلوب چه در بیرون مرزها نشر شده باشند و چه در داخل، در نقاله زمان، شناسایی شده، کنار گذاشته می شوند.

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی با ایمان به امر حق جویی و پژوهشهای تاریخی می کوشد به دور از ساده پسندی در تولید اثر، با اتکاء به اسناد منتشر نشده، آثاری به دست دهد که در شمار منابع اصیل گنجیده، رتبه شایسته ای در کنار دیگر منابع بیاید. کتاب حاضر با این نگاه سخت پسندانه فراهم آمده، در میان دستان شماست.

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

تاریخ بزرگ ترین منبع شناخت از گذشته و ذخیره ای سرشار از تجارب ارزنده برای آینده است.

تاریخ موجبات آشنایی بشر را با سرچشمه های اصلی اندیشه ها و ریشه های تحولات فراهم می سازد. حوادث و ماجراهای گذشته و سرگذشت انسان های دیروز که امروز جزیی از کوله بار تاریخ شده اند به کمک بشر امروز آمده تا هویت و اصالت خود را بهتر شناخته و راه خوداتکایی و خودباوری به سوی آینده را طی نماید. در فرهنگ های کهن، زمان بسیاری را صرف آموزش تاریخ به کودکان می نمودند زیرا بر این باور بودند گذشته به کودک کمک می کند، بفهمد او کیست. گفته می شود کسی که گذشته را در دست بگیرد می تواند آینده را نیز بدست آورد. نگاه به گذشته، نگاه به امروز را تحت تأثیر قرار می دهد و بنابراین پاسخ هایی برای حل مشکلات امروز دیکته می نماید.

تاریخ از «گذشته» است اما برای «آینده» و آیندگان می نویسند. تاریخ هم دانش گذشتگان و هم دانشی درباره گذشتگان است. دانش گذشتگان به این دلیل که زندگی نیاکان ما همچون امروز براساس باورها و دانش رایج زمان بوده است و هنگامی که به این دانش دست یافتیم به دانشی درباره گذشته تبدیل می شود.

برخی تاریخ گذشته ملت خود را یکسره می ستایند و گروهی بر تمامی آن می تازند. اما هر دو در پی یک هدف هستند و در آن توجیه و تثبیت خود را می طلبند. تکیه صرف بر مفاخر گذشتگان و نادیده گرفتن ضعف ها مورخ را به همان راهی می برد که در تاریخ نویسی پیوسته و تنها به دنبال کشف خیانت های گذشتگان خود باشد. تنها نگاه منصفانه و بهره جستن از شیوه های علمی است که تاریخ را به ابزاری مفید برای تفحص درباره گذشته مبدل می سازد. در تاریخ مورخان با دستیابی به اسناد و مدارک تازه که پیش از آن از محتویات آنها اطلاع نداشته اند آرا و دیدگاه جدیدی راجع به موضوعات مورد تحقیق خود پیدا می کنند که بر پایه آنها به تجدیدنظر و بازسازی تاریخ می پردازند.

البته واضح و مبرهن است که هر نوع تحقیق تاریخی بایستی با استناد به منابع خاصی صورت گیرد و تنها با تقسیم تاریخ به شاخه ها و رشته های مختلف می توان در تعیین و برگزیدن منابع هر رشته از تحقیقات تاریخی توفیق یافت. به عنوان نمونه هر یک از شاخه های سیاسی، تاریخ اجتماعی، تاریخ هنر، تاریخ دیپلماسی و غیره نیازمند منابع خاص خود جهت انجام یک تحقیق تاریخی است. برای مثال مطبوعات هر دوره بهترین وسیله برای شناخت مسائل جاری و اوضاع سیاسی و اجتماعی آن دوره است. صورت مذاکرات مجلس مقننه نمایانگر گرایش های فکری در مجلس و جامعه است. گزارش های رسمی مأموران خارجی که در کشور بیگانه مقام و مسئولیتی رسمی دارند، از این نظر جالب است که دیدگاه آنان را در واقعه ای خاص به خوبی نمایان می سازد و این دیدگاه ها و تحلیل ها که به طور عمده باید در سیاست گذاری مقامات دولت متبوعشان اثر بگذارد. خاطرات و سیاحت نامه هایی که مأموران رسمی و غیررسمی خارجی می نویسند، از این حیث که مؤلفان آنها به عنوان افراد بیگانه ای که با منظر خارجی به مسائل داخلی نگریسته اند و نکته بینانه بر بسیاری از مسائل تأکید کرده اند، قابل تأمل است.

بنابراین از آنجا که منابع تاریخی متنوع اند به ناگزیر اصالتشان نیز متنوع است. یک مدرک تاریخی می تواند برای بررسی قضیه یا مطلبی معتبر باشد و همان نوشته در مقوله دیگر به کلی نامعتبر باشد. به عنوان مثال مقالات روزنامه ها منبع عمده بررسی و وجهه نظر مطبوعات و حتی برخی رویدادهاست، اما تحلیل سیاست خارجی صرفاً به مأخذ نوشته های جراید، عاری از ارزش و اعتبار علمی است.

البته باید دانست که به تنهایی فن پژوهش در تاریخ، تمام تاریخ نیست. تاریخ هدف است و پژوهش وسیله ای برای وصول به سطح تاریخ واقعی. تنها دسترسی به اسنادی که به دقت انتخاب و با زمان و مکان تطبیق شده اند و یا نوع آنها مشخص شده و ارزش و اعتبارشان مورد نقد قرار گرفته است کافی نیست، بلکه مورخ باید در به کارگیری و استخراج اطلاعات لازم از آنچه این مدارک در دسترس او می گذارند نیز توانایی داشته باشد. بعد از این مرحله محقق بایستی اخبار و گزارش های مربوط به موضوع تحقیق را دسته بندی و تنظیم نموده و سپس به تجزیه و تحلیل و نقد آنها بپردازد.

برخی نویسندگان همچون «ولز» (H. G. Wells)، «ویل دورانت» (Will Durant) و «آریل دورانت» (Ariel Durant) تاریخ های جامع و کلی نوشته اند ولی برخی مورخین نیز گرایش های خاصی را هدف مطالعات و تحقیقات خود قرار داده اند. بر این اساس چندین روش متفاوت برای طبقه بندی اطلاعات تاریخی وجود دارد:

۱. طبقه بندی اطلاعات بر مبنای ترتیب وقوع زمانی رخدادها) Chronologic)

۲. طبقه بندی اطلاعات بر اساس نواحی مختلف جغرافیایی) Geographical)

۳. طبقه بندی اطلاعات تاریخی بر مبنای ملیت ها و کشورهای مختلف) National)

۴. طبقه بندی اطلاعات تاریخی به صورت موضوعی) Topical)

کرونولوژی علمی برای محاسبه زمان) Computing (یا دوره هایی از زمان و اختصاص رخدادها در تاریخ های دقیق وقوع آنهاست. کرونولوژی علمی است درباره محاسبه زمان

(Computing Time)

نه اندازه گیری زمان) Measuring Time (که دارای دو بخش می باشد.

بخش اول یک علم محاسباتی و مربوط به باستان شناسی است و بخش دوم به بررسی وقایع و رخدادها در تاریخ های زمانی دقیق آنها می پردازد، که البته این بخش بیشتر به تاریخ مربوط است.

کرونولوژی از دوره های قرون وسطی، رنسانس و باروک مورد توجه بوده است. بسیاری از نوشته های تاریخی، در واقع همان کرونولوژی به معنای تخصیص رخدادها به تاریخ های زمانی دقیق آنها می باشد.

کرونولوژی می تواند نسبی یا مطلق باشد. کرونولوژی نسبی، چینش وقایع مربوط به هم، نسبت به یکدیگر و نسبت به یک مبدأ زمانی است. ولی کرونولوژی مطلق، قرار دادن وقایع و رخدادها در تاریخ زمانی دقیق هر یک از آنها می باشد. به بیانی دیگر کرونولوژی مطلق دسته بندی ویژه ای از وقایع است که تاریخ) date (نامیده می شود. این ویژگی در همه کرونولوژی های مطلق مشترک است.

اهمیت مقوله زمان و ترتیب وقوع حوادث، مورخان را بر آن داشت تا در گزارش رخدادها و وقایع، ترتیب و توالی زمانی را در نظر بگیرند. آنان به خوبی واقف بودند که تنها رعایت ترتیب و توالی رخدادهاست که به تاریخ هویت داده و آن را از اسطوره و افسانه متمایز می نماید.

«ژوزف جاستوس اسکالیگر» (۱۶۰۹ - ۱۵۹۵) Joseph Justus Scaliger (اولین پژوهشگری بود که در وادی تحقیق درباره کرونولوژی به عبارات دریای علوم) The Sea of Sciences (و نور دنیا) The Light of Word (اشاره کرد. اگرچه برخی نتایج کاری اسکالیگر از سوی برخی محققین هم دوره او بویژه «آرسیلا» Arsilla (پروفسور دانشگاه سالامانسا) Salamanca University (رد شد ولی در هر صورت کار او و همکارانش در قرن هفدهم راهگشای محققین برای مطالعه روی موضوع کرونولوژی بود.

کرونولوژی که در فارسی به آن روزشمار، گاه شمار، تقویم تاریخ و گاه نامه نیز اطلاق می شود، در مورد رویدادهای قرن حاضر متداول شده است و تاکنون کتاب های متعددی درباره تاریخ اروپا و امریکا به این سبک انتشار یافته و در کشور ما نیز در سال های اخیر توجه برخی وقایع نگاران را به خود جلب کرده است. کتاب ها و آثاری از این قبیل، منابع بسیار مناسبی برای علاقه مندان و پژوهشگران هستند، تا بادقت و سرعت، با تاریخ، سیاست، اقتصاد و فرهنگ و هنر و جامعه آن کشور آشنا گردند. ولی حتی در کتاب های تاریخی مشهوری چون تاریخ تمدن، تاریخ طبری، سیرت کورش کبیر، تاریخ جهان نو، طبقات الکبری و ناسخ التواریخ، زمان وقوع رویدادها به طور دقیق مشخص نیست بلکه به صورت تقریبی آورده شده است. مثلاً جنگ بدر در سال دوم هجرت و جنگ احد یک سال بعد از جنگ بدر رخ داده است. درحالی که اطلاع کامل از زمان دقیق وقوع حوادث در تاریخ اهمیت زیادی دارد. چون در بسیاری موارد یک محقق تنها با علم بر تاریخ دقیق وقوع حوادث

است که می تواند رویدادها را شرح و تفسیر نماید و رابطه علت و معلولی میان آنان را کشف نماید.

اهمیت و ضرورت موضوع

روزشمار تاریخ، ثبت وقایع و حوادث تاریخی در روز وقوع آن است تا محقق بتواند با برقراری ارتباط میان رخدادها از یک واقعه تصویری صحیح برای خود بسازد. در ثبت وقایع به صورت روزشمار، مورخ نباید وقایع را گزینش نماید بلکه باید همه وقایع مهم یا بی اهمیت را ذکر نماید. چراکه اگر وقایع تاریخی را با پیش فرض ها و معیارهای خودمان بنگریم و از میان رخدادهای گذشته آنچه را به نظر خودمان مهم است برگزینیم، هیچ گاه نمی توانیم چهره گذشته را آن طور که واقعا بوده معرفی نماییم. و در یک تحقیق تاریخی هیچ چیز غیرعلمی تر از این نیست که مطالب تاریخی را به طور گزینشی انتخاب نماییم و وقایع را به گونه ای تعبیر و تفسیر نماییم تا به قضاوت از پیش تعیین شده خودمان برسیم.

تاریخ معاصر ایران نیز از نظر محتوا و مضمون سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و کیفیت تحولات و فرازوفرودهای آن، دربردارنده حوادث مهم و تجربیات گران ب هایی است. کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ از وقایع مهم تاریخ معاصر ایران و همچنین از تحولات مهم خاورمیانه در فضای بین المللی محسوب می شود که باوجود تحقیقات صورت گرفته همچنان نیازمند بررسی های بیشتر است. این مجموعه برای آشکار ساختن زوایای پنهان تحولات آن دوره (سوم اسفند ۱۲۹۹ به بعد) تنها به کنار هم قرار دادن رویدادها به ترتیب زمان وقوع آنها بسنده کرده است.

پیشینه تحقیق

در گذشته گاه شمار و روزشمارهای اندکی موجود بود که می توان از میان آنها به حقایق الاخبار ناصری (۱)، روزنامه خاطرات اعتماد السلطنه (۲)، روزنامه خاطرات عین السلطنه (۳)؛ کتاب های گاه نامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، (۴) تقویم روز (۵) و ایران در جنگ جهانی دوم (۶) اشاره کرد. تاریخ ۲۵ قرن ایران با عنوان کرونولوژی تاریخ ایران (۷)، اثر «بهاء الدین بازارگاد» فقط وقایع قرن اخیر را با ذکر روز و ماه و سال بیان می کند. «حاج سیاح» نیز، سفرنامه فرنگ خود را به همین نحو نگاشته است. (۸)

کتاب تقویم تاریخی، فرهنگی و هنری ۲۵۰۰ ساله اثر «محمد جواد بهروزی»، در واقع کلیاتی از تاریخ ایران را مطرح می کند. بعضی از گاه نامه ها مثل گاه نامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی به

۱- خورموجی، محمدبن جعفر بن محمدعلی، حقایق الاخبار ناصری، تاریخ قاجار

۲- اعتماد السلطنه، محمدبن حسن بن علی، روزنامه خاطرات اعتماد السلطنه مربوط به سال های ۱۲۹۲ تا ۱۳۱۳ ق.

۳- عین السلطنه، قهرمان میرزا، روزنامه خاطرات عی نالسلطن . ه

۴- گاه نامه پنجاه سال شاهنشاهی پهل و ، ی فهرست روز به روز وقایع سیاسی نظامی و اقتصادی ایران از ۳ اسفند ۲۴۷۹ تا ۲۹ اسفند ۲۵۳۵ .

۵- شاملویی، تقویم روز.

۶- سپهر، احمد علی، (مورخ الدوله)، ایران در جنگ جهانی دو. م

۷- بازارگاد، بهاءالدین، کرونولوژی تاریخ ایرا . ن

۸- سیاح، محمدعلی بن محمدرضا، سفرنامه حاج سیاح به فرن . گ

اخبار خاصی می پردازد و برخی دیگر مانند روزنامه اخبار مشروطیت (۱) و وقایع اتفاقیه و روزگار (۲) به زمان کوتاهی اختصاص دارد.

حتی برخی آثار نیز مانند تاریخ هفت هزار ساله بشر (۳)، تنها به ذکر شماری از وقایع بشری پرداخته و به جز مواردی انگشت شمار که تاریخ واقعه را با قید روز آن مشخص نموده، به طور کلی به تقریب یکساله بسنده کرده است. کتاب روابط ایران و شوروی (۱۹۷۵-۱۹۴۱) (۴) تألیف هرمز خاکپور، اثری تخصصی در زمینه روابط خارجی ایران است که آن هم به یک دوره کوتاه اختصاص دارد.

اما در سال های اخیر گاه شمارهای زیادی منتشر شده است که از میان آنها می توان تقویم تاریخ انقلاب اسلامی ایران، (۵) گاه شمار تاریخ ایران، (۶) روزشمار انقلاب اسلامی، (۷) هفت هزار روز تاریخ ایران و انقلاب اسلامی، (۸) یادداشت های روزانه، (۹) روزنامه خاطرات ناصر الدین شاه، (۱۰) روزشمار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۵ (۱۱) و روزشمار جنگ ایران و عراق (۱۲)، روزشمار روابط ایران و امریکا (۱۳) و کارنامه خاطرات آیت الله هاشمی رفسنجانی (۱۴) اشاره کرد. در میان روزنامه ها، روزنامه اطلاعات و ... به گاه شمار توجه نشان داده اند و انتشاراتی در این زمینه داشته اند، از جمله گاه شمار جهان از آخرین قرن هزاره و گاه شمار انقلاب و ... است.

امروز بیشتر منابع مکتوب به زبان انگلیسی درباره زندگی افراد و شرح فعالیت سازمان های بین المللی و تقریباً هر سایت دولتی و دانشگاهی در شبکه جهانی - اینترنت - یا هرنشریه ای همچون نیوزویک و تایمز دارای گاه شمارهای موضوعی و تاریخی متنوعی است که چکیده وقایع را در پایان یا بخشی از اثر خود درج می کنند و لوح های فشرده ای هم در این زمینه وجود دارد که از جمله آن می توان به «گاه شمار روزبه روز قرن بیستم» ۲۳ درباره قیمت نفت اشاره کرد.

در زبان فارسی این نقیصه به مراتب بیشتر احساس می شود. همچنین در روزشمار انقلاب اسلامی فقط به ذکر وقایع انقلاب اسلامی پرداخته شده است. دکتر عبد الرضا هوشنگ مهدوی نیز در انتهای کتاب دوجلدی تاریخ روابط خارجی ایران، در چند صفحه به تقویم تاریخ مهم مربوط به روابط خارجی ایران پرداخته است که برای دوره صفویه تا انقلاب اسلامی بسیار مختصر

۱- حسینی تفرشی، احمد، روزنامه اخبار مشروطیت و انقلاب ایرا . ن

۲- کاشانی، محمد مهدی، وقایع اتفاقیه و روزگار

۳- امامی، حسام الدین، رویداد های مهم تاریخ، وقایع ۷۰۰۰ ساله تاریخ بشر با شرح حال مشاهیر

۴- خاکپور، هرمز، روابط ایران و شوروی ۱۹۷۵-۱۹۴۱

۵- انتشارات سروش، تقویم تاریخ انقلاب اسلامی ایرا، ن خبرها و رویداد های روزانه خرداد ۱۳۵۶ - فروردین ۱۳۵۸

۶- عاقلی، باقر، روزشمار تاریخ ایران از مشروطه تا انقلاب اسلام، ی تهران، نشر گفتار.

۷- دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، روزشمار انقلاب اسلام . ی

- ۸- بنیاد تاریخ، هفت هزار روز تاریخ ایران و انقلاب اسلامی.
- ۹- بازرگان، مهدی، یادداشت های روزان، ه خاطراتی از دوران زندان، جوانی و سفر حج.
- ۱۰- ناصرالدین شاه، روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه در سفر دوم فرنگستا. ن
- ۱۱- دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، روزشمار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۵.
- ۱۲- گروه نویسندگان، روزشمار جنگ ایران و عراق، ق بیست جلد
- ۱۳- مرکز اسناد تاریخ دیپلماسی دفتر مطالعات سیاسی و بی نالمللی، روزشمار روابط ایران و امریکا (۱۲۴۸ ق - ۱۳۷۷ ش).
- ۱۴- هاشمی رفسنجانی، اکبر، عبور از بحرا، ن کارنامه خاطرات، ۱۳۶۰

است. (۱) روزشمار روابط ایران و امریکا با در دست داشتن قریب پنجاه میلیون عنوان سند موجود در آرشیو وزارت امور خارجه، برای بررسی تاریخ ۱۷۰ ساله روابط ایران و امریکا، تنها به چند صد سند استناد کرده و با اشاره مختصر به وقایع، توضیحات بیشتر را هم به منابع اصلی ارجاع داده است. این اثر ارزشمند، گرچه از ابتکار ذکر منابع خود بهره گرفته ولی همچنان در برخی از موارد از درج دقیق منبع، دریغ ورزیده و از منابع بیگانه در همه مقاطع زمانی استفاده نکرده است.

روزنامه اطلاعات به عنوان پرخبرترین روزنامه کشور و از جمله قدیمی ترین آنها، با وجود آنکه نسبت به دیگر روزنامه های کشور خبرهای بیشتری دارد اما از همان ضعف کلی روزنامه های کشور بی نصیب نمانده است و وقایع را از منظر تحلیل و نظریات افراد بویژه مسئولان بازگو می کند. این روزنامه با آنکه خود خبرساز است و به انواع مراکز خبری دنیا دسترسی دارد اما در پاره ای موارد به ترجمه ای گنگ از گاه شمارهای منتشر شده غربی روی آورده است.

روزشمار حاضر، توصیفی است و پس از نقل گزیده خبرهای سیاسی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، در صورت لزوم به شرح و بسط خبر می پردازد. از آنجا که ادبیات خبرهای مربوط به این دوره با نثر عصر کنونی تفاوت آشکاری دارد، علاوه بر استفاده از نثر و ادبیات متداول امروزی، برای سهولت مطالعه واژه های گنگ و مبهم و نامفهوم گویاسازی شده است. در این تحقیق تلاش شده است همه خبرهای مؤثر در شکل گرفتن تاریخ معاصر ایران آورده شود.

بر این اساس با مطالعه انبوهی از اسناد و منابع دیگر، اخبار مهم آن استخراج گردید. به طوری که برای تهیه هر مجلد از روزشمار حاضر، صدها هزار سند و ... مطالعه و اخبار از میان آن اسناد گزینش شده است.

روش تحقیق

مبنای اصلی برای گردآوری این اثر استفاده از اسناد و مدارک اصیل بوده است. ارزش اسناد تاریخی و امتیاز آنها بر دیگر منابع تاریخ نویسی به سبب اصالت و اعتبار آنهاست. زیرا محتوای هر قطعه از این اسناد با زمان و رویدادی حقیقی بستگی دارد و حاصل رابطه ای مستقیم و طبیعی بین اثر و مؤثر است. در نتیجه آنچه از محتوای آنها برداشت می گردد برخلاف کتب قدیمی که دستخوش تغییراتی بوده اند، بکر و معتبر است. به عنوان مثال کتاب های خاطرات رجال و سیاستمداران، هر چند اهمیت زیادی دارند ولی به تنهایی نمی توانند ملاک استناد قرار گیرند، زیرا محتویات این آثار در بیشتر اوقات، متأثر از دیدگاه های شخصی نویسنده است نه واقعیت های موجود؛ از این رو برای فراهم آوردن متن اخبار و پاورقی های روزشمار حاضر، از منابع و اسناد مراکز عمده اطلاع رسانی ذیل استفاده شده است:

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی؛

سازمان اسناد ملی ایران؛

۴۴۳ ۱۳۲۴)، صص - ۴۵۲ و همان نویسنده، تاریخ روابط خارجی ایران از پایان جنگ جهانی دوم تا سقوط رژیم پهلوی (

۱۳۵۷ - ۳۶۸ - ۳۵۵

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران؛

مرکز بررسی اسناد تاریخی؛

مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛

مرکز اسناد وزارت امور خارجه؛

مرکز اسناد ریاست جمهوری؛

مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛

اسناد مجموعه های خصوصی و ...؛

اسناد موجود در مجموعه های اسنادی بریتانیا، فرانسه، امریکا و روسیه (شوروی سابق) و ...؛

کلیه مطبوعات اعم از روزنامه ها، هفته نامه ها، ماه نامه ها، فصل نامه ها و سال نامه ها؛

کتب خاطرات و سفرنامه های معتبر داخلی و خارجی.

از مراکز و منابع اطلاعاتی گوناگون به دلایل زیر استفاده شده است، زیرا:

الف) برخی از مستندات و ضمائم بسیاری از اسناد در یک مرکز یا منبع وجود نداشت.

ب) برای تکمیل کتاب، گویاسازی متن، نمایاندن اتقان اسناد و زندگی نامه رجال و ... لازم می نمود.

در ابتدا سعی شد، تمامی اسناد موجود بازخوانی و بر اساس اولویت های تاریخی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و موضوعی مرتب شود سپس با تکیه بر مجموعه اسناد مربوط به یک واقعه، بازسازی خبری صورت پذیرد. در جریان تحقیق، مؤلف با مشکلاتی از قبیل کامل نبودن مجموعه اسناد درباره یک موضوع، روبه رو بود به طوریکه، گاه تلگراف یا نامه ای در مجموعه اسناد موجود بود ولی پاسخ تلگراف یا نامه مزبور در میان آن مجموعه به چشم نمی خورد؛ همین موضوع سبب می شد که نتوان از آن سند برای نوشتن یک خبر استفاده نمود. اگرچه در بعضی موارد، این قبیل نقایص با استفاده از اسناد موجود در دیگر مراکز اسنادی تکمیل می شد.

برای انجام این تحقیق حجم گسترده ای از اسناد مطالعه شد تا اسناد حاوی ارزش خبری برای وقایع نگاری، به دست آید.

از مشکلات عمده موجود در طول پژوهش، عدم خدمت رسانی مراکز اسنادی بود، از این رو اسناد توسط مؤلف استنساخ می

شد و گاه بیش از ده ها سند از اسناد یک پوشه یا پرونده نوشته می شد تا از کم و کیف ماجرا به طور کامل اطلاع حاصل شده، بتوان از آن مجموعه، خبری تهیه نمود. بعضی از اسناد نیز که ارزش خیری نداشت ولی حاوی مطالبی برای گویاسازی زندگی رجال و موضوعات و توضیح اخبار دیگر از آنها استفاده شده است.

امید است این اثر بتواند راهنما و راهگشای محققین برای تکمیل تحقیقات اطلاعاتشان باشد.

تجربه ثابت کرده که فهرست های کامپیوتری و نمایه های اسنادی در تمام مراکز اسنادی کامل نیست و منابع روزشمار می تواند راهنمای خوبی برای آنها باشد. در طول این تحقیق، بسیار دیده شده که اسنادی با موضوع خاص در پرونده ای نگهداری می شوند که هیچ ارتباطی با موضوع آن پرونده ندارند.

در پایان بر خود لازم می دانم از ریاست و معاونت محترم پژوهشی مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی قدردانی نمایم. همچنین از مسئولین محترم مراکز اسنادی کشور از جمله از مرکز اسناد و خدمات پژوهشی وزارت امور خارجه، مرکز اسناد ریاست جمهوری، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، سازمان اسناد ملی کتابخانه ملی ایران، مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی و دیگر سازمان ها و کارمندان متعهد و پرتلاش مراکز مذکور که به انجای مختلف مرا یاری نموده اند، کمال سپاسگزاری خود را ابراز دارم.

در پایان از زحمات همسرم که در انجام این تحقیق مشوق و حامی بنده بود و در طول این فعالیت طاقت فرسا، متحمل سختی های فراوانی شد، سپاسگزاری می نمایم. با این همه، بار سنگین همه قصور و کاستی های تحقیق را به تنهایی به دوش می کشم و نیز مرهون منت همه دوستان دور و نزدیکی هستم که به هر شیوه مرا یاری نمودند.

امید می برم خواننده شکبیا در این اثر، روزنه ای روشن برای حل ابهامات و مسائل تاریخی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و معرفتی خود بیابد.

حسن فراهانی تابستان ۱۳۸۵

روزشمار تاریخ معاصر ایران، مقدمه ج ۱، ص: ۱۷

شیوه نامه

اخبار و مندرج ها در روزشمار تاریخ معاصر ایران (عصر پهلوی) مراحل ذیل را طی کرده است:

الف) ارزیابی اسناد

ب) گزینش خبر

ج) عنوان خبر

د) شرح خبر

ه) منبع خبر

و) گویاسازی خبر

ارزیابی اسناد

اگرچه اسناد در همه تحقیقات تاریخی از اهمیت زیادی برخوردار هستند ولی همواره باید به محتویات آنها با دید انتقادی نگریست. در این اثر نیز برای جلوگیری از بروز هرگونه نقص و اشتباه، اسناد با دید گاه انتقادی مطالعه شده و این سؤال مطرح بود که آیا این سند همانگونه که خود می نماید و دعوی دارد هست یا نه؟ و چنانچه اصالت یک سند و صحت خبر آن مورد تردید بود حذف می شد و گاه از مجموع مطالب یک سند، حقایق آن قبول و مبطلاتش رد می شد.

گزینش خبر

ملاک انتخاب اخبار، تأثیر آنها در تاریخ معاصر ایران، تواتر در منابع، دامنه آن در روزها، ماه ها و سال های بعد بوده و سعی شده است اخبار متنوعی با موضوعات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، شرایط آب و هوا، حوادث خاص و ... برای تلطیف در میان خبرهای دیگر گنجانده شود. برای درج خبرهای منتخب هرروز نیز سعی شده «تقدم و تأخر» حوادث و «اهمیت موضوع» تا آنجا که ممکن است رعایت شود. همچنین اخباری که در صحت خبر یا تاریخ آنها

تردید هایی وجود داشته از ذکر آن اخبار خودداری شده است.

عنوان خبر

۱- برای هر خبر یک عنوان درج شده است.

۲- در نگارش «عنوان»، اسامی خاصی که در مکاتبات رسمی دوره مورد نظر، تشخیص و مفهوم خاصی دارند، به همان صورت استفاده شده اند. به عبارت دیگر از برگرداندن چنین واژه ها، عبارت ها، اسامی خاص، نهادها و ... به زبان فارسی معیار خودداری می شود. برخی از واژه های مذکور چنین است: نظمیه، قزاق، کلنل، وزیرمختار، امیر لشکر، سواد، مراسله، ارکان حرب و ....

۳- برای عنوان هر خبر، به طور میانگین یک سطر دایره المعارفی در قالب یک عبارت انتخاب شده به طوری که منتقل کننده روح کلی خبر باشد.

شرح خبر

شرح خبر با جملاتی به زبان فارسی معیار درج شده است.

۱- در نگارش شرح خبر همه موارد مربوط به عنوان، رعایت شده است.

۲- برای خبر هایی که توضیحی بیش از آن در منبع وجود نداشته، سابقه ای ارائه شده است.

۳- همه خبرها، ابهام زدایی خواهند شد.

منبع خبر

منبع خبر در پایان شرح خبر و در داخل پرانتز ( ) به صورت ذیل خواهد آمد

۱- اسناد

۱- ۱) اسناد وزارت امور خارجه (مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه).

۱- ۲) اسناد ملی ایران (سازمان اسناد ملی ایران).

۱- ۳) اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی (مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی).

۴-۱) اسناد مؤسسه تاریخ معاصر (مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران).

۵-۱) اسناد ریاست جمهوری (مرکز اسناد ریاست جمهوری اسلامی ایران).

۶-۱) اسناد انقلاب اسلامی (مرکز اسناد انقلاب اسلامی).

۷-۱) اسناد مجلس (مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی).

۲- کتاب: در منابع برای ذکر نام کتاب دو کلمه اول نام کتاب و شماره صفحه (ص) می آید مانند (خواب آشفته، ص ۲۷).

۱-۲) کتاب هایی که نامشان تک کلمه ای است عینا آمده است.

۲-۲) کتاب هایی که عنوان اصلی و فرعی دارند، دو کلمه اول عنوان اصلی به کار رفته است.

۳-۲) کتاب هایی که عنوان اصلی یک کلمه است و عنوان فرعی هم دارند. عنوان اصلی آن استفاده شده است.

۴-۲) کتاب هایی که بیش از یک جلد است به صورت زیر ارجاع داده شده است. (نام کتاب، ج ۱، ص).

۵-۲) برخی کتاب ها که نام مشابه دارند به صورت کامل ذکر شده است.

۶-۲) ارجاع به کتاب های لاتین مانند کتاب های فارسی می باشد.

۷-۲) کتاب شناسی کامل در پایان هر جلد و به ترتیب حروف الفبا، نام نویسنده و نام کتاب ذکر شده است.

۳- مطبوعات: روزنامه ها، هفته نامه ها و ماه نامه ها و فصل نامه ها به ترتیب ذیل درج شده اند.

۱-۳) نام روزنامه، تاریخ و صفحه مثال: (خراسان، ۳ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۲).

۲-۳) نام هفته نامه ها، ماه نامه ها و فصل نامه ها تاریخ و صفحه، مثال: (یادگار، س ۲، ش ۱۸، ص ۳).

گویاسازی خبر

واژه ها، نام اشخاص، مکان ها، نهادها، اشیاء، احزاب، مطبوعات و ... مربوط به دوره مورد نظر گویاسازی شده است.

همچنین موضوعاتی که در خبر بدان اشاره شده ولی در خبرهای پیشین (یک جمله) توضیحی برای آن نیامده توضیحی برای آنها ذکر شده است. واژه های فارسی غیرمتداول، القاب و ...

نام افراد

تمام اشخاص مهم که نامشان در خبر آمده به شرط آنکه در روزهای پیشین گویاسازی نشده باشد در پاورقی همان روز گویاسازی خواهد شد. گویاسازی اشخاصی که نام آنها تکرار شده لزوما در اولین خبر مربوط به آنها ذکر نشده و ممکن است در صفحات بعد گویاسازی شده باشند. این موضوع به دلیل محدودیت های موجود در کل کار و صفحه آرایبی بوده است.

همه پاورقی ها و در همه حال به ازای هرروز منفصل خواهد بود.

نام اماکن جغرافیایی: بیشتر نام اماکن و مناطق جغرافیایی در این اثر از لغت نامه دهخدا و فرهنگ های معین و جغرافیایی استخراج شده است و برای پرهیز از تکرار، مأخذ ذکر نشده است.

واژه های غیرفارسی

واژه های غیرفارسی شرح خبر، در داخل متن و در دو پرانتز خواهد آمد.

ملاک آوانگاری و ترجمه برای واژه های انگلیسی «فرهنگ لغات و بستر»، واژه های فرانسه، فرهنگ لغات «روبرت» و واژه های عربی فرهنگ لغات «نوبین» است.

تذکر: در گویاسازی ها سعی شده است تا از منابع تاریخی درجه اول استفاده شود.

در مواردی غیر از این، نام منبع ذکر شده و در برخی موارد هم که اطلاعات از طریق تحقیق

میدانی حاصل شده است به صورت (م) به معنای مؤلف آورده شده است.

ساختار مهندسی کتاب

۱- رسم الخط و نقطه گذاری

رسم الخط مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی ملاک عمل خواهد بود. در صورتی که واژه ای در قواعد فرهنگستان یافت نشود، بایستی تلاش کرد تا قاعده آن از مرجع مربوطه اخذ شود در صورتی که این امر میسر نباشد رسم الخط متداول ملاک عمل خواهد بود.

۲- خبرهای هرروز منفصل خواهد بود به عبارت دیگر، در صورتی که خبر یک روز در میانه های صفحه ای به پایان برسد، خبرهای روز بعد از صفحه دیگر آغاز خواهد شد.

۳- از تصاویر، نقشه ها و ... در بین متن و در بخش های سفید صفحه در فاصله خبرهای دو روز متوالی استفاده خواهد شد.

۴- تطبیق تاریخ ها: یکی از مشکلاتی که در مسیر تهیه گاه شمار پدید آمد، استفاده منابع مختلف از تقویم های گوناگون در ذکر رویدادها بود. در منابع فارسی و عربی و ترکی استانبولی معمولاً تاریخ ها به تقویم هجری قمری ذکر شده اند اما در منابع غربی، تقویم میلادی مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین تاریخ رویدادهای قرن نوزدهم در بسیاری از منابع غربی به تقویم میلادی قدیم (تقویم ژولین) آمده است که با تقویم جدید میلادی (تقویم گریگورین) چند روز اختلاف دارد. از این رو، تطبیق این تقویم ها با یکدیگر ضرورت داشت. در این تطبیق، تقویم میلادی قدیم به جدید بازگردانده شد و معادل تاریخ هجری شمسی و هجری قمری نیز استخراج گردید.

برای این منظور با استفاده از کتاب تقویم تطبیقی هزار و پانصد ساله هجری قمری و میلادی اثر «فردیناندو و ستفلد» و «ادوارد ماهر»، ترجمه «دکتر حکیم الدین قریشی»، چاپ اول (۱۳۶۰) و کتاب گاه شمار تطبیقی تألیف «احمد بیرشک»، چاپ اول (۱۳۶۷) و کتاب التواریخ الهجریه بالسینین الافرنکیه و القبطیه، تألیف «محمد مختار پاشا»، چاپ اول (۱۹۸۰) و همچنین با بهره گیری از نرم افزار «میزان» و مقایسه با تاریخ های ذکر شده در مطبوعات آن دوره جدول تطبیقی فراهم آمد.

به هر حال در روزشمار حاضر با تلفیق و مقایسه همه تقویم ها، تطبیق تاریخ ها صورت گرفته است و ابتدا سال شمسی سپس میلادی و هجری قمری آمده است.

نکته: در تقویم های سال های قبل از ۱۳۰۴ هجری شمسی نام ماه ها به برج فلکی ذکر شده است. مدت زمان این بروج مساوی نبود و در نتیجه ماه های یک سال، به تفاوت از ۲۹ روز تا ۳۲ روز تغییر می کرد. تا اینکه در تاریخ ۱۱/۱/۱۳۰۴ ش، قانونی از تصویب مجلس شورای ملی گذشت و طبق آن، بروج فلکی به ماه های پارسی تبدیل شد. (۱) برج ها نیز هر کدام نام خاص خود را داشته اند که بعدها از این نام ها استفاده نشد.

۱- تطبیق گاه نامه ها، ص الف.

مؤلف نصاب الصبیان اسامی برج های دوازده گانه را چنین به نظم آورده است:

بر جهان دیدم که از مشرق بر آوردند سرچون حمل چون ثور چون جوزا و سرطان و اسد

جمله در تسیح و در تهلیل حی لایموت سنبله میزان و عقرب قوس و جدی و دلو و حوت فروردین - حمل

اردیبهشت - ثور

خرداد - جوزا

تیر - سرطان

مرداد - اسد

شهریور - سنبله

مهر - میزان

آبان - عقرب

آذر - قوس

دی - جدی

بهمن - دلو

اسفند - حوت

نشانه ها و اختصارات فارسی

ج - جزوه دان

س - سال

شم ت - شماره تنظیم

شم پ - شماره پوشه یا پرونده

رض - رضی اللہ عنہ

رک - رجوع شود به کتاب

نک - نگاه کنید به کتاب

ره - رحمه اللہ علیہ

ص - صفحه یا صفحات

ق - قمری

ک - کارتن

(م) - مؤلف

همان - همان مؤلف یا منبع

همو - همان نویسنده

م - میلادی

ش - شمسی

شم - شماره

نشانه ها و اختصارات انگلیسی

(جلد) VoI Volume

(ویرایش - به نظارت) eds .Editors .ed

(همان / همانجا) Ibid .Ibidem

(همو) Id .Idem

(ترجمه) Tr .Translatedby

(همان اثر) Op .cit .Opera citato

r.Recto(صفحه رو)

v.Verso(صفحه پشت)

no.Number(شماره)

f .And the FolloWing page (و بعد / صفحه بعد)

ff .And the FolloWing pages (به بعد / صفحات بعد)

CAB ۲۳. ۲۴

صورتجلسه ها و یادداشت های کابینه

CAB ۲۷

کمیته های کابینه

FO ۲۴۸. ۲۵۱

پرونده های سفارت در تهران

FO ۳۷/ ۱

وزارت امور خارجه، مکاتبات عمومی، سیاسی (قسمت های شرقی، مرکزی، شمالی و امریکا)

FO ۴۱۶/ ۴۱۴

وزارت امور خارجه، چاپ محرمانه: ایران، امریکا

WO ۳۲

وزارت جنگ، اسناد ثبت شده، سری های عمومی

WO ۹۵

وزارت جنگ، روزشمارهای جنگ (۱۹۲۲-۱۹۱۴)

WO ۱۰۶

وزارت جنگ، اداره عملیات نظامی و اطلاعات

WO ۱۵۷

وزارت جنگ، گزارش های اطلاعاتی

WO ۱۵۸

وزارت جنگ، مکاتبات و اسناد سرفرماندهی های نظامی

کتاب خانه وزارت هند

L/ PS/ ۱۰, L/ PS/ ۱۱

قسمت سیاسی

,L/ MIL/ ۵

قسمت نظامی

L/ MIL/ ۷, L/ MIL/ ۱۷

اقامتگاه های خلیج فارس

R/ ۱۵

روزشمار تاریخ معاصر ایران، مقدمه ج ۱، ص: ۲۳

مدخل

پس از انقلاب مشروطیت، سیاست های انگلیس و روس در ایران، بر پایه قرارداد معروف ۱۹۰۷ م، اجرا می شد. با وقوع انقلاب بلشویکی در روسیه و تغییر سیاست خارجی آن دولت و لغو قراردادهای دوره تزاری، دولت بلشویکی سیاست عدم مداخله در ایران را پیشه کرد و در نتیجه، دولت انگلیس برای مداخله در امور ایران بی رقیب ماند و در صدد برآمد تا سلطه و نفوذ خود را بر سراسر ایران گسترش دهد.

درباره چگونگی تأمین منافع و نفوذ بریتانیا در ایران، در شرایط پس از جنگ جهانی اول، دو گرایش در هیئت حاکمه بریتانیا وجود داشت که اگرچه در استقرار دولتی متمرکز و مقتدر در ایران، هم رأی بودند. اما در چگونگی تحقق این امر با یکدیگر اختلاف نظر داشتند.

جناح وزارت امور خارجه به رهبری «جورج کرزن» بر اجرای قرارداد ۱۹۱۹ و حضور نظامیان انگلیس برای ضمانت اجرای آن قرارداد تأکید داشت، و جناح وزارت جنگ به رهبری «وینستون چرچیل»، خروج نظامیان انگلیس و استقرار یک دولت مقتدر مرکزی از طریق کودتا را پی می گرفت.

هم زمان با ظهور نشانه های شکست قرارداد ۱۹۱۹ در نتیجه مخالفت عمومی ایرانیان و دولت های خارجی، جناح وزارت جنگ بر فعالیت های خود افزود و در این راستا، «ژنرال آیرونساید» در اوایل مهر ۱۲۹۹ ش، وارد ایران شد تا ببیند که «در قبال اوضاع کنونی ایران چه اقدامی صلاح است و چه باید کرد؟» (۱)

هنگامی که همه راه های توفیق به روی قرارداد ۱۹۱۹ بسته شد و نیروهای انگلیس هم می بایست در بهار ۱۳۰۰ ش، ایران را ترک می کردند، دو طرح از سوی جناح نظامی مورد بررسی قرار گرفت:

۱- شیخ الاسلامی، جواد، سیمای احمد شاه قاجار ج ۲، صص ۱۸۱-۱۸۰.

یکی تأسیس «فدراسیون جنوب ایران» (۱) و دیگری تصرف تهران با کودتای نظامی. طرح فدراسیون جنوب با مخالفت دفتر هند و خزانه داری انگلیس روبه رو شد (۲) و بنابراین طرح کودتا در دستور کار قرار گرفت. (۳) «آیرونساید»، بر این باور بود که دیکتاتوری نظامی در ایران تمام اشکالات کنونی ما را حل خواهد کرد. (۴)

برای اجرای این طرح، بسترسازی های لازم انجام گرفت. از یک سو، افکار عمومی را از احتمال حمله بلشویک ها و وقوع انقلاب کمونیستی در کشور به وحشت انداختند، (۵) به گونه ای که «احمد شاه» و بسیاری از مردم قصد ترک تهران را داشتند، (۶) و از سوی دیگر به شناسایی نیروهای مجری کودتا پرداختند. «آیرونساید» در کمتر از چهار ماه رضا خان را از فرماندهی یک آتریاد به فرماندهی کل قزاق ترفیع داد. (۷) او در خاطراتش می نویسد: با رضا گفتگو کردم و مأموریتش را به او تفهیم کردم و با او شرط کردم که به بریتانیا خیانت نکند و شاه را هم از سلطنت خلع نکند.

رضا هردو شرط را با خوشرویی پذیرفت، من دست او را فشردم و به «اسمایس» گفتم بگذار به تدریج راه بیفتد. (۸) «آیرونساید» همچنین می نویسد که گفتگو هایم با رضا خان را به نرمی گفتم و با او ترتیب دادم تا تاریخ روزی را قطعی کند که قزاق های ایرانی از سرپرستی ما خارج می شوند، یعنی عملیات کودتا را شروع کنند. (۹) در راستای این فرایند، هم زمان با اینکه به رضا خان اجازه داده شد که به تدریج راه بیفتد، در تهران نیز از سوی سفارت بریتانیا اقداماتی انجام می گرفت تا مدیریت سیاسی کودتا تعیین و فعال شود، (۱۰) و ژاندارمری از هرگونه اقدامی برای جلوگیری از قزاق ها بازداشته شود. (۱۱) در نتیجه چنین هماهنگی هایی بود که نیروهای قزاق به فرماندهی رضا خان از قزوین عازم تهران شدند، در نزدیکی تهران «سید ضیاء الدین طباطبایی» هم به آنها پیوست و آنها سرانجام در سحرگاه سوم اسفند ۱۲۹۹ ش، وارد تهران شدند.

[اسفند ماه ۱۲۹۹]

دوشنبه ۳ اسفند ۱۲۹۹ / ۲۱ فوریه ۱۹۲۱ / ۱۲ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* کودتا علیه دولت سپهدار

در ساعت یک بامداد، دو هزار و پانصد تن قزاق به فرماندهی رضا خان (۱۲) که از قزوین حرکت کرده بودند، از دروازه های قزوین و حضرت عبد العظیم (علیه السلام) به تهران وارد شده و بدون هیچ درگیری خاصی شهر تهران را تصرف و دولت سپهدار (۱۳) را سرنگون کردند. قزاق ها مراکز مهم و استراتژیک شهر را تصرف کرده کنترل سازمان های دولتی را به دست گرفته و با احمد شاه وارد مذاکره شدند. (۱۴)

* توقیف رجال کشور

کودتاچیان تمام صبح امروز به توقیف شخصیت ها و تعطیل کردن احزاب مشغول بودند آنها دو دسته از مردم را دستگیر و به قزاق خانه می بردند. دسته ای از آنان خانواده های مهم و برجسته، مانند نخست وزیران پیشین، وزرای سابق، شخصیت های

عالیرتبه و یا ثروتمندان بودند و دسته دیگر، سران گروه های مخالف قرارداد ایران و انگلیس، بودند.

برخی توقیف شدگان عبارت بودند از: شاهزاده فرمانفرما (رئیس سابق دولت، حاکم پیشین فارس)، شاهزاده نصرت الدوله (وزیر خارجه سابق) و شاهزاده سالار لشکر (وزیر جنگ سابق) و پسرش، شاهزاده عین الدوله (رئیس سابق دولت)، سپهدار اعظم (رئیس سابق دولت)، سعد الدوله (رئیس سابق دولت)، امیرنظام (وزیر جنگ سابق) مشاور السلطنه (وزیر خارجه سابق)، مشاور الدوله (معاون وزارت جنگ)،

محتشم السلطنه (وزیر خارجه سابق)، ناصر السلطنه (وزیر سابق) و پسرش، مختار الدوله (وزیر سابق)، مستشار الدوله (وزیر سابق)، ممتاز الملک (وزیر سابق)، حاجی امین الضرب (سرمایه دار و بازرگان)، حاجی معین التجار بوشهری (سرمایه دار و بازرگان)، امام جمعه تهران، حاجی محمد تقی بنکدار، (۱۵) ارباب جمشید، سید حسن مدرس، میرزا یانس ارمنی (متهم به بلشویک)، دکتر مهدی خان (پزشک و عضو سابق کمیسیون کارشناسان ایران و انگلیس)، تعداد دستگیرشدگان بیش از دوست نفر بودند، ولی بختیاری ها و خاندان مخبر السلطنه (والی آذربایجان) مستثنی شده بودند.

افکار عمومی، سفارت انگلیس را مسبب کودتا می دانست.

سپهدار اعظم رئیس الوزرای وقت نیز از بیم دستگیری به سفارت انگلیس گریخت. به سپهدار که به سفارت انگلیس گریخته بود اطمینان داده شد، نگران نباشد. (۱۶)

[تصویر] فتح الله خان اکبر (سردار منصور- سپهدار اعظم)

۱- اسناد محرمانه وزارت امور خارجه بریتانیا، ج ۱۳، سند شماره ۶۸۸ به نقل از شیخ الاسلامی نظری به کودتای سوم اسفند «نامه اطلاعات سیاسی اقتصاد، ی بهمن و اسفند ۱۳۶۹»، ۱۲۹۹

۲- غنی، سیروس، ایران برآمدن رضا خان، برافتادن قاجار و نقش انگلیسیه، ترجمه کامشاد، ص ۱۷۲

۳- صباحی، هوشنگ، سیاست انگلیس و پادشاهی رضا شاه، ترجمه پروانه ستاری. صص ۱۸۰-۱۷۹.

۴- شیخ الاسلامی، نظر به کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹. پیشین

۵- آوری، پیترو، تاریخ معاصر ایران از ...، ج ۱، صص ۴۱۳ و ۴۲۲

۶- ۴۰۷، ۴۳۷ British Documents...op. cit. Doc

۷- ایران برآمدن رضا خان، برافتادن قاجار و نقش انگلیسیه، صص ۱۷۱ و ۱۷.

۸- ۱۶۱، ۱۷۸ Major Genral sir Edmund Ironside. High Road to command ... pp

۹- ایران برآمدن رضا خان، برافتادن قاجار و نقش انگلیسیه، صص ۳-۱۸۲.

۱۰- همان، صص ۱۷۷، ۱۸۰، ۱۷۹.

۱۱- همان، ص ۲۰۱

۱۲- رضا خان (رضا شاه پهلوی اول) در یک خانواده نظامی در روستای آلاشت سوادکوه مازندران به دنیا آمد. وی سی و دومین و آخرین فرزند عباسعلی خان (عباسقلی) معروف به داداش بیگ از افسران هنگ سوادکوه بود. مادرش، نوش آفرین،

از مهاجران مسلمان گرجستان و پنجمین همسر عباسعلی خان بود. رضا خان در سال ۱۲۷۰ ش، در سن چهارده سالگی، یا به گفته بهار در پانزده شد. زندگی نظامی وی ابتدا به «بریگاد قزاق» سالگی به کمک دایی اش وارد صورت ذخیره و به عنوان پیاده قزاق در فوج اول قزاق خانه آغاز شد. نخستین شصت «منصب او سمت وکیل باشی (جانشین و قائم مقام فرمانده) گروهان بود که بعدها به فرماندهی آن رسید و به رضا خان شصت تیر معروف «تیر شد. در همین دوران بود که به رسم قزاق ها با قمه کشی و قرق کردن راه ها به خودنمایی و ابراز وجود می پرداخت. در بیانیه هایی که رضا خان در روز های نخست کودتا صادر کرد، ضمن تأکید بر حفظ سلطنت، خود را رئیس کل بر لزوم حفظ انتظام امور تأکید کرد. «حکم می کنم» قوا خواند و با عنوان اندکی بعد، وی از سوی احمد شاه با لقب سردار سپه به درجه سرداری نایل شد. احراز پست وزارت جنگ در کابینه سید ضیاء، که در کابینه های بعدی نیز تداوم داشت، زمینه کافی را برای افزایش قدرت وی فراهم ساخت. با ایجاد تغییرات در ارتش و واگذاری امور کشوری به صاحب منصبان قزاق، سردار سپه پایه قدرت خود را مستحکم کرد. مداخله نظامیان در مسائل مالی، انتقاد جراید را به دنبال داشت، اما رضا خان با ضرب و شتم عده ای از روزنامه نگاران آنها را سرکوب کرد. در سالگرد کودتا در پاسخ به ابهام بسیاری از جراید که در جستجوی عامل کودتا بودند، با انتشار اعلامیه ای در اسفند ۱۳۰۰ ش، بدون هیچ واژه ای خود را مجری کودتا خواند. در آبان ۱۳۰۲ ش، احمد شاه، رضا خان را به سمت ریاست وزرای برگزید. اقامت طولانی احمد شاه در اروپا که به اجبار رضا خان صورت گرفته بود و تبلیغات مداوم جراید کشور بر ضد شاه و طرفداری از اقدامات رضا خان، زمینه را برای تغییر سلطنت مهیا کرد. در آذر ۱۳۰۴ ش، با تشکيل مجلس مؤسسان و تغییر چند اصل در متمم قانون اساسی که ضامن بقای سلطنت در سلسله قاجاریه بود، سلطنت به او تفویض شد. رضا شاه که در آذر ۱۳۰۴ ش، نخستین کابینه اش را به ریاست ذکاءالملک فروغی تشکیل داد. سیاست واگذاری مقام نخست وزیری به رجال قاجاریه را تا سال های میانه حکومت کماکان ادامه داد و در سال های میانی نیز چند تن از رجالی را که در صحنه سیاست حضور داشتند به قتل رسانید. از این مرحله به بعد، وی با قدرت مطلق و مستبدانه به حکومت پرداخت. پس از اشغال کشور توسط متفقین در سال ۱۳۲۰ ش، رضا شاه از سلطنت استعفا داده و سلطنت به پسر ارشد وی محمد رضا واگذار شد. در آفریقای «ژوهانسبورگ» و سپس به «موریس» رضاشاه ابتدا به جزیره جنوبی تبعید شد و تا زمان مرگش در سال ۱۳۲۳ ش، به حال تبعید در آنجا، ماند. (خاطرات و خطرات، ص ۳۷۰؛ شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۲۳۴ ۶۱۸ ۶۲۶؛ تاریخ مختصر احزاب، ۶۱۶، ۵۶۷، ۵۸۴، ۵۸۳، ۴۸۹ ۴۸۶، ۳۲۶، ۱۳۴، ۱۰۷، ۱۰۸، ۶۲، ۸۶، و ج ۲، ص ۴۲، سیاسی ایران، ج ۱، ص ۷۷ ۷۰ ایران بین دو انقلاب، ص ۱۴۷؛ در خدمت پنج سلطان، ص ۱۰۵؛ بازگشت، ۳۴۵؛ خاطرات آبرونساید، ص ۵۶؛ حیات یحیی، ج ۴، ص ۳۴۳، ص ۵۲؛ ۷۹؛ تاریخ شاهنشاهی پهلوی، ج ۲، ص ۲۳۹ ۲۴۰، و ج ۳، ص ۴۷۹ ۵۳۶؛ ۴۱، خاطرات من، ج ۲، ص ۴۳ ۴۸؛ بخوان تاریخ ایران بیستم را، ص ۱۲۹ اسناد ملی ایران، شم ۲۰۷ ۲۹۳۰؛ زندگی طوفانی، ص ۱۹۲، سفرنامه. (بلوشر، ص ۱۵۰.

۱۳- فتح الله اکبر (سردار منصور، سپهدار اعظم) فرزند حاج میرزا محمد علی اکبر خان «خان گیلانی در سال ۱۲۳۴ ش در گیلان زاده شد. وی برادرزاده اول شخص متمول گیلان و اجاره دار گمرکات چند ایالت «بیگلریگی رشتی بود. فتح الله خان اکبر، پس از فوت عمویش، بیگلریگی رشت شد و گمرک انزلی را که در دست بلژیکی ها بود در اختیار گرفت. او از سال ۱۳۰۷ تا ۱۳۱۰ ق، با درجه امیرتومانی مدیر گمرکات خراسان، گیلان و مازندران بود که پس از چندی تمام آنها را از دولت اجاره کرد و در اندک مدتی دارای «سالار اعظم» و «سالار مفخم» ثروت و نفوذ فوق العاده شد و به لقب های با مشروطه خواهان به «محمد علی شاه» ملقب گردید. او در جنگ مشروطه خواهان پیوست و پس از اینکه در باغ شاه دستگیر

شد ابتدا به فیروزکوه و سپس به سوادکوه تبعید شد. پس از فتح تهران توسط مشروطه خواهان در اولین کابینه بدون رئی س الوزراء (۲۶ تیر ۱۲۸۸ ش) وی به وزارت مهر ۱۲۸۸ ش (نیز) « سپهدار اعظم » پست و تلگراف رسید و در کابینه اول « سپهدار اعظم » این سمت را حفظ کرد. در ۳۰ اردیبهشت ۱۲۸۹ از طرف رئیس الوزرای وقت به وزارت عدلیه منصوب شد و در کابینه فرمانفرما (دی سپهدار) ماه ۱۲۹۴ ش (مجدداً وزیر پست و تلگراف شد. در سال ۱۲۹۴ ش محمد ولی خان تنکابنی (تغییر لقب داده و به سپهسالار اعظم ملقب) « اعظم گردید و فتح الله خان اکبر، سردار منصور لقب وی را برای خود گرفت و از ۷) « وثوق الدوله » خوانده شد. وی در کابینه اول « سپهدار اعظم » این پس شهریور ۱۲۹۵) وزیر داخله شد. در کابینه دوم وثوق الدوله نیز که در ۱۵ مرداد ۱۲۹۷ تشکیل شد فتح الله خان وزیر جنگ بود. در پنجم آبان ماه ۱۲۹۹ وزیر مختار انگلیس در ایران و با موافقت احمد شاه، « نرمن » ش به پیشنهاد فتح الله خان اکبر به مقام رئیس الوزرایی منصوب شد ولی در دی ماه ۱۲۹۹ مستعفی شد. پس از اینکه سمت رئیس الوزرایی به مستوفی الممالک و مشیرالدوله پیشنهاد شد و آنها نپذیرفتند ، مجدداً با صلاحدید سفارت انگلیس فتح الله خان اکبر زمام امور را به دست گرفت. با کودتای سوم اسفند دولت سپهدار اعظم سقوط کرد و خود او در سفارت انگلیس متحصن شد. فتح الله اکبر پس از کودتا به جهت جانبداری سفارت انگلیس از هرگونه گزند سیاسی در امان ماند. سپهدار اعظم دوبار نیز به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شد، یکبار در دوره سوم از گرگان و بار دیگر در دوره پنجم به نمایندگی از مردم رشت وارد مجلس شد. بالاخره فتح الله خان اکبر، در نوروز به خاک سپرده شد. « ابن بابویه » سال ۱۳۱۷ ش ، در تهران درگذشت و در (شرح حال رجال ایران، ج ۳، ص ۵۱ ۵۳؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، (ج ۱، ص ۲۴۶ - ۲۴۹.

۱۴- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، E سری ص ۹۶ ۹۴ و همان، ص ۵۱.

۱۵- حاجی محمد تقی بنکدار معروف به سفارتی در حدود سال ۱۲۵۶ ش، متولد شد. اصلاً از اهالی کاشان، ولی سال های طولانی ساکن تهران بود. در سال ۱۳۲۳ ش، که عده ای از اهالی تهران، ظاهراً به عنوان تظلم از شاهزاده عبدالمجید میرزای ن الدوله، صدر اعظم مظفرالدین شاه با تشویق پیدا و پنهان عوامل انگلیس در سفارت آن کشور متحصن بودند، حاجی محمد تقی به اتفاق برادرش ح اج حسن، نظارت سفارت را بر عهده گرفته و مخارج متحصنین را می پرداختند. به همین دلیل حاجی محمد تقی به حاجی سفارتی شهرت یافت. در دوره اول مجلس شورای ملی از سوی بز از های تهران به وکالت برگزیده شد. پس از واقعه به توپ بستن مجلس همانند بسیاری از سران مشروطه خواه دستگیر و مدتی در باغ شاه محبوس شد. این اسارت سبب افزایش شهرت و محبوبیت او در بین مردم شد، به طوری که، می گویند وی پس از استقرار مشروطیت، به سبب دلگرمی به همین مشهور بودن ها، در امور دولت ها بسیار دخالت می کرد و برای خود حق بزرگی قائل بود. در وقایع اولتیماتوم روسیه به ایران (۱۳۲۹ ق)، از طرف دسته دمکرات ها مورد سوء قصد قرار گرفت. پس از انعقاد قرارداد ۱۹۱۹ وثوق الدوله با انگلستان، به مخالفت با قرارداد پرداخت و به همین جهت پس از کودتای ۱۲۹۹ ش، به دستور سید ضیاء دستگیر و مدتی زندانی شد. وی در سال ۱۳۰۴ ش، از تهران به مجلس مؤسسان راه یافت و پس از آن در دوره های ششم، هشتم و نهم مجلس نیز مدت ها « شرکت جست. درباره مفاسد مالی او، مهدی بامداد می نویسد کارش کارگذرانی همه جور، برای مردم در مقابل گرفتن حق العمل خوبی برای خود بود. ضمناً برای بستن و باز کردن بازار که در تهران از کار های پر اهمیت است و معمولاً مبلغی صرف این کار می شود، از سر کرده ها و شرح حال رجال ایران، ج ۳، ص ۳۱۰ ۳۰۹؛ شرح («... سردسته های بازار بود زندگانی من، ج ۳، ص ۲۱۳؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۲، ص ۷۶. ۷۵)

۱۶- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، E سری ص ۹۶ ۹۴ و ۵۷.

[تصویر] رضا خان به همراه جمعی از افسران روسی و ایرانی قزاق خانه

در این عکس محمود آیرم، میربنج حسین خزاعی، سرتیپ عبد الله خان طهماسبی، سلطان سیف الله شهاب، دیده می شوند.

* مقاومت اندک در برابر کودتاجیان

در روز کودتا فقط کلانتری ها در برابر کودتاجیان کمی مقاومت کردند. ماژور «بیرلینگ» (۱) Byerling (معاون رئیس پلیس تنها افسر سوئدی وفادار به قانون بود که در مقر کلانتری مرکز حضور داشت و به هیچ وجه حاضر نشد، در برابر گلوله های مسلسل و توپ های سنگین پانصد قزاق محاصر کننده کلانتری، تسلیم شود. وی در این مقاومت به طور معجزه آسایی نجات یافت. ولی هشت پلیس به شدت مجروح و یک پلیس و دو زندانی (۲) کشته شدند. (۳)

* گشت زنی قزاق ها در خیابان های تهران

در همه خیابان های شهر تهران قزاق ها به گشت زنی و پاسداری مشغول بودند، در جلو عمارت قزاق خانه نیز یک توپ شنیدر صحرایی گذاشته و مسلسل ها هم در برج های اطراف میدان مشق دیده می شد. (۴)

* تعطیلی بازار تهران

در پی کودتای نظامیان، امروز، بازارهای تهران تعطیل و شهر کاملاً آرام بود. (۵)

* جلوگیری از بست نشینی در کنسولگری ها

قزاق های کودتاجی مسئولیت حفاظت از کنسولگری ها را به عهده گرفتند تا مطابق معمول و مرسوم کسی در این مکان ها متوسل به «بست» (۶) نگردد. (۷)

* دیدار مسعود خان کیهان با هوپنو

۱- سرگرد زو دومین گروهی بود که به «بیرلینگ» یا «لئوپولد بیورلینگ» درخواست سرهنگ وستداهل رئیس کل نظمیّه وارد تهران شد و در بدو ورود به جای که با وستداهل درگیری پیدا کرده و به سوئد بازگشته «ارفاس» بود به ریاست دایره پلیس یونیفرمه منصوب گردید» در مسافرتی که سرهنگ وستداهل در ۱۱ آوریل ۱۹۱۶ جهت گذراندن مرخصی خود به سوئد نمود بیورلینگ را به جانشینی موقت خود انتخاب نمود. (نظم و نظمیّه). (در دوره قاجاریه، ص ۱۸۹؛ سوئد یها در ایران، ص ۲۲۷ - ۲۳۵).

۲- البته در منابع دیگر آمار های متفاوتی آمده است از جمله این که: دو پاسبان در کلانتری ها به قتل رسیدند و هفت تن مجروح شدند که آنها هم ۱۳۰۰ در جلسه هیئت دولت تصویب /۲/ به تدریج مردند. اما در تاریخ ۲۴ شد که به سه نفر از

آژان هایی که در سوم اسفندماه کشته شده بودند مقرری ماهانه پرداخت شود. (اسناد تاریخ معاصر، ش م ۴۷۸۶ ن).

۳- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷ ، سری. ۹۶ - ص ۸، ۹۴. E.

۴- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ص ۸۶

۵- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷ ، ص ۵۳

۶- بست و بست نشینی: پناه بردن به مکان هایی معین، محترم و غالباً مقدس و مصون از تعرض و عمل پناه بردن به آنها . معمولاً افراد مجرم یا مغضوب یا مظلوم (برای احقاق حقشان) به آن مکان ها پناه می بردند (دانشنامه جهان . ۳۹۹ - اسلام،

ج ۳، ص ۳۹۵.

۷- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷ ، سری ۹۶ - ص ۸، ۹۴. E.

صبح امروز مسعود خان کیهان و بیان خان (برادرزن منوچهر خان سپانلو) به دیدار «هوینو» کاردار سفارت فرانسه رفتند. طی این ملاقات آنها از طرف رضا خان به هوینو اطمینان دادند، فرانسویان مورد رعایت و احترام قرار خواهند گرفت. آنان از کاردار فرانسه خواستند، از مراجعه ایرانیان به نمایندگی این کشور جلوگیری نماید. (۱)

* ماژور کاظم خان حاکم نظامی تهران شد

ماژور «کاظم خان سیاح» (۲) به عنوان حاکم نظامی تهران معرفی شد. کاظم خان سیاح که یکی از عوامل اصلی کودتا به شمار می رفت از دو روز قبل برای آخرین بررسی نقشه و اجرای عملیات کودتا در تهران به سر می برد. (۳)

* انتصاب رئیس زندان قزاق خانه

امروز نایب کریم آقا (کریم بوذرجمهری) به ریاست زندان (۴) قزاق خانه منصوب شد. (۵)

* ملاقات نرمن با احمد شاه

صبح امروز «نرمن» وزیرمختار انگلیس با احمد شاه ملاقات نمود و به او توصیه کرد با رهبران کودتا رابطه برقرار کند و به تقاضاهای آنان پاسخ مثبت دهد درحالی که احمد شاه بسیار ترسیده بود، «نرمن» در مورد سلامت شخصی اش به او اطمینان داد. (۶)

* نگرانی اتباع فرانسه از اوضاع تهران

امروز عده ای از فرانسویان به سفارت فرانسه رفتند تا اخبار لازم را بدست آورند.

کاردار سفارت فرانسه نیز با اتومبیل به مناطق مختلف تهران رفت تا دیگر هموطنان خود را آگاه کند که در امان هستند و نگرانی آنان را برطرف نماید. (۷)

* قطع سیم تلگراف بین شیراز و تهران

در پی قطع خطوط تلگراف در کشور، بامداد امروز نیز سیم تلگراف شیراز- تهران قطع شد. هرکس این پیش آمد را به نوعی تعبیر می کرد. (۸)

* وحشت اهالی قم

از آن جا که ارتباط تلگرافی خط قم و ساوه و عراق (اراک) هنوز قطع نشده بود.

اخبار مختلفی از مرکز بدان نواحی ارسال می شد، از جمله به قم خبر داده شده بود که قزاق ها بلشویک شده تهران را گرفته و

غارت کرده اند، مردم قم از این خبر وحشت زده شده و اجناس مغازه ها و دکاکین را به خانه های خود برده و پنهان کردند و تعدادی از مردم نیز در صحن حضرت معصومه (علیها السلام) اجتماع نمودند. (۹)

* بازگشت ایرانیان مقیم قفقاز

«ساعد الوزاره» کنسول ایران در بادکوبه، که چهار ماه پیش به تفلیس رفته بود، شش روز پیش به ایران بازگشت.

در اثر اقدامات و فعالیت های وی در خصوص بازگرداندن ایرانیانی که به علت جنگ روسیه و گرجستان در قفقاز دچار مشکل شده بودند، امروز یک کشتی حامل یکصد و پنجاه نفر از اتباع ایران وارد آستارا شدند.

اخبار حاکی از آن بود که بقیه اتباع ایرانی نیز به زودی به ایران بازخواهند گشت. (۱۰)

[تصویر] سرجوخه رضا خان در کنار وزیرمختار سفارت هلند در تهران

۱- اسناد وزارت خارجه فرانسه مجلد ۱۷، ص ۵۱ و تاریخ معاصر ایران، شم ۱۹ و ۲۰، ص ۱۳۸۰، ص ۷۰.
۲- کلنل کاظم خان سیاح، در سال ۱۲۷۴ متولد شد. در شانزده سالگی برای تحصیل در قسمت نظام وارد می شود و به خلاف نظر پدرش که اصرار می کرد در پزشکی تحصیل کند، نظامی شد وی بعدها جزو کمیته آهن شد. وی از افسران محوری کودتای «اسمایس» کاظم خان آجودان سابق کلنل سوم اسفند ۱۲۹۹ و از جمله هم قسم شدگان با رضا خان میرپنج بود و پس از کودتا حکومت نظامی تهران بر عهده او بود. مدتی نیز ریاست ستاد مشترک را عهده دار گردید. می توان گفت که ستاره اقبال او با سقوط کابینه سید ضیاء افول کرد، به طوری که، به همراه سید ضیاء معزول از ایران خارج شد و در برلین به همکاری با افرادی نظیر پورداوود و جمالزاده پرداخت. بعدها سرپرستی هنرستان صنعتی اصفهان را (در سال های پیش از شهریور ۱۳۲۰) به عهده داشت. در سال ۱۳۱۵ به جرم انتقاد از دیکتاتوری رضا خان زندانی شد. در کابینه محمد علی فروغی بعد از شهریور ۱۳۲۰ رئیس اداره وزیر بازرگانی و پیشه و هنر او را به تهران «هژیر» صنایع اصفهان بود که فراخواند و او را به ریاست کارخانه گلیسیرین و صابون منصوب کرد. وی پس از شهریور ۱۳۲۰، مجدداً به همکاری با سید ضیاء در حزب اراده ملی روی آورد. سرانجام سیاح در سال ۱۳۴۹ ش درگذشت. (تاریخ بیست ساله، ج ۱، ص ۱۸۹ و ۲۰۳؛ یادها و یادبودها، ص الف و ب؛ مجله بدیع، ش م ۴ ص ۱۳۲۸، ص ۱۳؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی، ج ۱، ص ۸۳؛ روزنامه. (خاطرات عی نالسلطنه، ج ۸، ص ۵۹۸۹؛ توفان در ایران، ص ۸۵۰.

۳- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷ سری ص ۹۶۹۴، E.

۴- علاوه بر زندان قزاق خانه، زندان های شهربانی، باغ سردار اعتماد، باغ مجیدیه (نزدیک قصر قاجار)، شریف آباد قزوین، عشرت آباد، مبارک آباد (نزدیک سلطنت آباد) و باغ سپهسالار بیرون دروازه شمیران و فرمانیه، دزاشیب شمیران و کاشان و قم وجود داشتند که زندانیان در آن مکان ها. (زندانی و تبعید شدند. (تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۳۶ ۲۳۹.

۵- همان، ج ۱، ص ۲۳۷

۶- خاطرات و سفرنامه، ص ۲۱۱-۲۱۰.

۷- میوه های دار، ج ۲، ص

۸- خاطرات و تالعات مصدق، ص ۱۲۶.

۹- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص

۱۰- . روزنامه ایران، ص ۱۲/۳/۱۲۹۹ .

[تصویر] عکس هوایی از قزوین، در زمان کودتا

* صدور اعلان از سوی رضا خان

اعلانی با عنوان «حکم می کنم» (۱) از سوی رضا خان بر دیوارهای شهر تهران نصب شد. متن اعلان به شرح ذیل بود:

«ماده اول- تمام اهالی شهر طهران باید ساکت و مطیع احکام نظامی باشند.

ماده دوم- حکومت نظامی در شهر برقرار و از ساعت هشت بعد از ظهر غیر از افراد نظامی و پلیس مأمور انتظامات شهر کسی نباید در معابر عبور نماید.

ماده سوم- کسانی که از طرف قوای نظامی و پلیس مظنون به مخل آسایش و انتظامات واقع شوند فوراً جلب و مجازات سخت خواهند شد.

ماده چهارم- تمام روزنامجات و اوراق مطبوعه تا موقع تشکیل دولت به کلی موقوف و بر حسب حکم و اجازه که بعد داده خواهد شد، باید منتشر شوند.

ماده پنجم- اجتماعات در منازل و نقاط مختلفه به کلی موقوف، در معابر هم اگر بیش از سه نفر گردهم باشند با قوه قهریه متفرق خواهند شد.

ماده هفتم- تا زمان تشکیل دولت تمام ادارات و دوائر دولتی غیر از اداره ارزاق تعطیل خواهد بود. پست خانه، تلفون خانه و تلگراف خانه هم مطیع این حکم خواهند بود.

ماده هشتم- کسانی که در اطاعت از مواد فوق خودداری نمایند به محکمه نظامی جلب و به سخت ترین مجازات ها خواهند رسید.

ماده نهم- کاظم خان به سمت کماندانی شهر انتخاب و معین می شود و مأمور اجرای مواد فوق خواهد بود.

رئیس دیویزیون قزاق اعلیحضرت اقدس شهریاری و فرمانده کل قوا رضا» (۲)

* برگزاری مجلس ترحیم سید محمد طباطبایی

به مناسبت درگذشت «سید محمد طباطبایی»، از رهبران معروف نهضت مشروطیت، بعد از ظهر دیروز و امروز (۳) از طرف وزارت عدلیه، مجلس ترحیمی در مسجد ناصری تهران برگزار شد. (۴)

* درگیری اشراک ترکمن با ژاندارم ها

گزارش های رسیده از استرآباد حاکی از آن بود که اشرار ترکمن هنوز دست از جنگ نکشیده و گاهی به ژاندارم ها حمله می کردند ولی نیروهای ژاندارمری موفق شده بودند، این حملات را دفع کنند(۵).

* حمل پول از اصفهان به شیراز و بوشهر

از طرف بانک شاهنشاهی اصفهان، مبلغی پول نقد و بعضی اشیاء دیگر به شیراز و بوشهر حمل گردید. (۶)

* وضعیت نامساعد معیشتی کارکنان دولت در زنجان

به خاطر اوضاع نامطلوب امور مالیه در زنجان، کارکنان حوزه حکومت و اداره نظمی به علت دریافت نکردن حقوق شش ماه گذشته خود، دچار عسرت و تنگدستی شده بودند. (۷)

* بازگشت شوکت الملک علم به بیرجند

شوکت الملک که مدتی در سیستان حضور داشت پس از حل مسائل سرحدی ایران و افغانستان و رسیدگی به امورات

۱- در کتاب رضاشاه اثر رضا نیازمند، در صفحه ۴۶۸ درباره صدور آمده است که صدور این اعلان در دو روز متوالی و دوبار به « حکم می کنم طور جداگانه بوده است که یکی مربوط به سوم اسفند و دیگری مربوط به معرفی شده « شرح زندگانی من » چهارم اسفند می باشد. منبع این مطلب کتاب است. ولی چنین مطلبی در آن منبع وجود ندارد ضمن آن که در جلد ۳ صفحه ۲۱۴ به اشتباه تاریخ این اعلان ۱۴ جمادی الثانی « شرح زندگانی من » ۱۳۳۹ آورده شده است. (م).

۲- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۱۴۷۷.

۳- با وجود اینکه برگزاری اجتماعات ممنوع اعلام شده بود ولی در صورتیکه، از حکومت نظامی مجوز اخذ می شد، برگزاری اجتماعات میسر بود. سید محمد طباطبائی در تاریخ ۱۸ دیماه همان سال فوت کرده بود و به نظر می رسد مجلس ترحیم مذکور، از جمله مجالس بزرگداشت چهلم ایشان بوده است. (م).

۴- روزنامه ایران، ۱۲۹۹، ۳/۱۲/۱۲۹۹ ص ۱.

۵- همان.

۶- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۲۹۹، اسناد وزارت ۲۸/۱۲/۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۴۱.

۷- همان

معوقة آن منطقه امروز با اتومبیل عازم بیرجند گردید. (۱)

* بازگشت آرامش نسبی به تهران

تهران نخستین شب پس از کودتا را در آرامش نسبی گذراند. گشتی هایی مرکب از قزاق ها و پاسبان های نظمیة در تمام طول شب مشغول حراست و حفاظت از شهر بودند و فقط گهگاه صدای شلیک گلوله به گوش می رسید. (۲)

۱- روزنامه ایران، ص ۲/۲۹۹/۱۲.

۲- . ۳۱ . میوه های دار، ج ۲، ص ۹۳۳

* انتصاب سید ضیاء به سمت رئیس الوزرای

امروز بعد از ظهر، احمد شاه (۱)، سید ضیاء الدین طباطبایی (۲) را به قصر فرح آباد احضار کرد و طی فرمانی (۳) او را به سمت ریاست وزرا منصوب کرد (۴).

[تصویر] احمد شاه و محمد حسن میرزا ولیعهد

* تبلیغ ضد انگلیسی در گنبد کاوس

امروز اعلامی حاوی توصیه هایی به تراکمه و تمجید از شورای حکومتی ترکستان و مطالبی علیه دولت انگلستان در میان تراکمه (۵) گنبد قابوس منتشر گردیده بود. (۶) وزارت امور خارجه پس از اطلاع از انتشار چنین اعلامی در تلگرافی به کارگزاری استرآباد، درخواست نمود به حکومت گنبد قابوس متذکر شوند از این قبیل تبلیغات جلوگیری به عمل آید. (۷)

* انتصاب محمد خان نائینی به ریاست کابینه دولت

سلطان محمد خان نائینی (۸) نماینده مردم نائین در مجلس شورای ملی، به ریاست کابینه ریاست وزرا منصوب شد. (۹)

* اعلام حکومت نظامی در تهران

امروز در شهر تهران حکومت نظامی اعلام شد. براساس مقررات حکومت نظامی، عبور و مرور در خیابان ها پس از ساعت هفت شب و اجتماع بیش از سه تن در معابر ممنوع اعلام شد. (۱۰)

* تعطیل شدن مجدد بازار تهران

به دنبال وقایع کودتا در روز گذشته، بازار تهران امروز صبح باز شد. اما در پی گیری لفظی بین یک قزاق و یک درشکه چی و جانبداری مردم از درشکه چی و دخالت قزاق ها، بازار مجددا تعطیل شد. (۱۱)

* کودتای حیرت انگیز

«لنسلات الیفانت» (Lancelot Oliphant) کودتای سوم اسفند را کودتایی حیرت انگیز خواند و گفت: «امکان ندارد این تعداد زیاد افراد نظامی در تهران یا از نزدیکی قزوین گذشته باشند و «آیرونساید» از حضور آنها بی اطلاع مانده باشد.» (۱۲)

* ارتقای درجه بوذرجمهری

نایب کریم آقا بوذرجمهری که روز گذشته به ریاست زندان قزاق خانه منصوب شده بود، امروز به درجه سلطانی (سروانی)

۱- احمد شاه فرزند محمد علی شاه قاجار در سال ۱۲۷۸ ش (۲۷ شعبان ۱۳۱۴ ق) متولد شد. وقتی محمد علی شاه در سال ۱۲۸۸ ش، همزمان با ورود مشروطه خواهان به تهران، از سلطنت خلع شد، احمد شاه در همان سال به تخت سلطنت جلوس کرد. او که به چشم خود عاقبت کار پدر مستبد خود را دیده بود هرگز علاقه نداشت که با اتخاذ روش دیکتاتوری و استبداد به همان سرانجام دچار گردد. از این رو، در سال ۱۳۲۹ ق، هنگامی که پدرش محمد علی شاه مخلوع، برای کسب مجدد سلطنت و حکومت به ایران آمد، هیچ اقدامی در جهت کمک به پدر نکرد، تا این که، دولت مشروطه موفق به سرکوب محمد علی شاه شد عقد قرارداد ننگین ۱۹۱۹ و ثوق الدوله با انگلستان، در هنگام سلطنت کوتاه مدت او به وقوع پیوست. پس از اعلام مفاد قرارداد ۱۹۱۹ و ثوق الدوله، احمد شاه در کنار ملیون و آزادیخواهان ایران قرار گرفت و مخالفت صریح خود را با این قرارداد اعلام کرد. احمد شاه معمولاً عناصر انگلیسی را از دربار خود دور می کرد و در عوض از سوسیالیست هایی نظیر «سلیمان میرزا اسکندری» حمایت می کرد. دولت انگلستان که تمایل به استقرار یک حکومت مرکزی مقتدر در ایران داشته سرانجام با حمایت از رضا خان مقدمات یک کودتای نظامی را در ایران فراهم نمود که این کودتا در سوم اسفند ۱۲۹۹ ش، به وقوع پیوست. پس از کودتا رضا خان با یکپارچه کردن قوای نظامی ایران موفق شد به صورت یک فرمانده محبوب نظامی متجلی گردد. و سرانجام توانست در مهرماه ۱۳۰۲ ش، حکم نخست وزیری را از احمد شاه بگیرد. در مدت نخست وزیری سردار سپه، کشمکش های نهانی بر سر قدرت بین او و احمد شاه جریان داشت. رضا خان ابتدا جمهوری شدن ایران را مطرح کرد. احمد شاه قاجار خود می گفت که می خواهد طبق قانون اساسی ایران عمل کند و کاری خلاف قانون انجام ندهد. اما واقعیت این بود که حتی در سمت پادشاه مشروطه، قدری ضعیف و ترسو بود. در مقابل فشارهای سردار سپه، سه بار به اروپا رفت و هر بار مدتی در اروپا اقامت نمود. سرانجام طومار پادشاهی احمد شاه در جلسه تاریخی آبان ماه ۱۳۰۴ ش، در مجلس شورای ملی با تصویب خلع قاجاریه از سلطنت و سپردن حکومت موقتی به رضا خان پیچیده شد. به هنگام تشکیل مجلس مؤسسان (۱۳۰۴ ش)، احمد شاه به صدور یک اعلامیه بسنده کرد و مخالفت جدی با حکومت جدید نمود. آخرین شاه قاجار سرانجام در رمضان ۱۳۴۸ ق. در فرانسه به دلیل بیماری کلیه درگذشت و جنازه اش طبق وصیت او، در کربلا دفن شد. (زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۱، ص ۸۵ و ۸۸).

۲- سید ضیاء الدین طباطبایی فرزند سید علی آقا یزدی در سال ۱۲۷۰ ش، در شیراز متولد شد. تحصیلات اولیه را در تبریز به اتمام رساند، سپس به تهران آمد و در سال ۱۳۲۴ ق، به شیراز بازگشت و در آنجا روزنامه ندای اسلام را منتشر کرد. پس از آن سید ضیاء به تهران آمد و به محفل مشروطه خواهان پیوست. او پس از فتح تهران به وسیله مشروطه خواهان، روزنامه شرق را منتشر کرد. بعد از توقیف این روزنامه به دلیل شکایت و کلای مجلس به خاطر مقالات انتقادی، سید ضیاء مدتی به اروپا سفر کرد و بعد از بازگشت از اروپا روزنامه برق را منتشر کرد. وقتی این روزنامه هم توقیف شد روزنامه رعد را منتشر کرد. سید ضیاء در عقد قرارداد ننگین ۱۹۱۹ م، و ثوق الدوله با انگلستان به شدت از این قرارداد دفاع کرد و از این بابت پول خوبی به جیب زد. آهسته آهسته سیاست انگلستان او را به صحنه سیاست وارد کرد. در جریان کودتای ۱۲۹۹ ش، سید ضیاء که از سوی انگلیسی ها برای دولت پس از کودتا در نظر گرفته شده بود همراه با رضا خان به قزوین و سپس به تهران وارد شدند. سید ضیاء پس از کودتا کابینه خود را تشکیل داد ولی کابینه او علی رغم تلاش ها و کوشش های دولت انگلستان بالاخره پس از حدود نود روز ساقط شد و خود سید ضیاء نیز به خارج ایران تبعید شد. سید ضیاء در مهرماه ۱۳۲۲ ش، به ایران بازگشت و به عنوان نماینده مردم یزد در دوره چهاردهم، وارد مجلس شورای ملی شد. در فروردین سال ۱۳۲۵ توسط دولت قوام بازداشت شد و نزدیک به یک سال در زندان بود. سید ضیاء الدین قرار بود در سال ۱۳۳۰ ش، به جای دکتر مصدق،

نخست وزیر ایران شود که این امر به وقوع نپیوست. سید ضیاء الدین سرانجام در هشتم شهریور ۱۳۴۸ در تهران درگذشت. (زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، ص ۲۴۷-۲۵۸؛ شرح حال رجال ایران، ج ۵، ص ۱۲۲-۱۲۸؛ Norman to Curzon, Fo ۳۷۱/۶۴۰۱/۲۶۰۵.)

۳- (۳). دستخط احمد شاه که از قصر فرح آباد صادر شده بود به تمام ایالات و ولایات مخابره شد: «حکام ایالات و ولایات در نتیجه غفلت کاری و لاقیدی زمامداران دوره های گذشته که بی تکلیفی عمومی و تزلزل امنیت و آسایش را در مملکت فراهم نموده ما و تمام اهالی را از فقدان هیئت دولت ثابتی متأثر ساخته بود، مصمم شدیم که به تعیین شخص لایق خدمت گزاری که موجبات سعادت مملکت را فراهم نماید به بحران های متوالی خاتمه بدهیم بنابراین به اقتضای استعداد و لیاقتی که در جناب سید ضیاء الدین سراغ داشتیم. اعتماد خاطر خود را متوجه معزی الیه دیده ایشان را به مقام ریاست وزرا انتخاب و اختیارات تامه برای انجام وظایف خدمت ریاست وزرا به معزی الیه مرحمت فرمودیم» (روزنامه ایران، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱).
۴- روزنامه ایران، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۵- ترکمن ها عمدتاً از سه طایفه بزرگ «گوکلان» (Guklan)، «یموت» (Yamut) و «تگه» (TakKeh) تشکیل می شوند. «یموت ها» در بخش شمالی گنبد کاووس، در حاشیه رود اترک استقرار دارند و زندگی آن ها براساس دامداری قرار دارد. ترکمن ها دامدار هستند و زندگی نیمه کوچ نشین داشته و واحدهای مسکونی آن ها از «آلاچیق» یا چادر یا به گویش محلی «ای» تشکیل می شود. یموت ها به دو شعبه «آقا آتابای» شامل: آق و آتابای و «شریف جعفربای» شامل «یارعلی» و «نورعلی» تقسیم می شوند. امروز جعفر بای و آق آتابای به طایفه های مستقلی مبدل گردیده اند. جعفر بای های در بخش گمیشان در کنار دریای خزر زندگی می کنند، آتابای ها، در «آق قلعه» «پهلوی دژ سابق» و آق آتابای ها در حوالی گنبد کاووس به سر می برند. آق آتابای ها ناحیه چندان بزرگی را در اختیار ندارند ولی از قدیمی ترین گروه یموت ها بوده و از لحاظ سیاسی بر گروه های دیگر برتری داشته اند. (مجموعه مقالات مردم شناسی، ص ۶۱؛ زمینه جامعه شناسی عشایر ایران، ص ۹۳ و ۹۵).
۶- تلگراف کارگزاری استرآباد به وزارت امور خارجه، ۲۰/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۷، پ ۳، ص ۲۲.

۷- تلگراف وزارت خارجه به کارگزاری استرآباد، ۲۳/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۷، پ ۳، ص ۲۲.
۸- سلطان محمد خان نائینی عامری فرزند میرزا نصر الله خان اسد السلطنه در سال ۱۲۷۱ ش متولد شد. وی از کالج آمریکایی تهران موفق به اخذ دیپلم گردید و سپس در سال ۱۲۹۲ ش، به عنوان آموزگار وارد خدمات دولتی شد. نائینی مقالاتی برای روزنامه رعد که مدیریت آن با سید ضیاء الدین طباطبایی بود، ترجمه می کرد و این امر سبب شد که بین او و سید ضیاء الدین دوستی پایداری به وجود آید و با نفوذ سیاسی سید ضیاء الدین، معاون اداره مالیات های مستقیم شد. عامری بعد از کودتای ۱۲۹۹ ش، از همدستان سید ضیاء الدین طباطبایی بود و در موقع ریاست وزرایی او ریاست دفتر نخست وزیر را عهده دار بود. بعدها عامری از طرف اهالی نائین به نمایندگی مجلس چهارم انتخاب گردید ولی پس از رد اعتبارنامه اش در مجلس در وزارت دارائی عهده دار ریاست کل مالیه و کفالت وزارت دارائی گردید. عامری در انتخابات مجلس مؤسسان از نائین انتخاب گردید و به خلع قاجاریه رأی داد. وی در انتخابات مجلس ششم از نائین به وکالت مجلس انتخاب گردید. عامری بعد از تبعید سید ضیاء بار دیگر به وزارت مالیه برگشت و به هنگام مأموریت دکتر میلیسپو در کنار او به کار پرداخت و در سال ۱۳۰۵ ش، به سمت معاونت وزارت مالیه منصوب شد. در سال ۱۳۰۷ ش، مسافرتی به اروپا کرد و چندی را در آنجا گذراند. وی در سال ۱۳۱۰ ش، رئیس حسابداری سازمان ایجاد راه آهن شمال و سپس در سال ۱۳۱۲ ش، معاون وزارت راه شد. در

سال ۱۳۱۴ ش، به مقام استانداری آذربایجان غربی رسید اما یک سال بعد به اتهام اختلاس بازداشت، محاکمه و زندانی شد. بعد از شهریور ۱۳۲۰ ش، از وی اعاده حیثیت شد و چند شماره روزنامه به نام «صور» در تهران منتشر کرد و در شرکت سهامی فرش مشغول به کار شد. وی در اوایل فروردین ۱۳۵۲ درگذشت. (مجله یغما، شم ۲۹۶، ص ۱۲۵؛ چهره مطبوعات معاصر، ص ۱۶۰؛ شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۲۱۶ و ۲۱۷ و ۲۲۸؛ انساب خاندان های مردم نائین، ص ۱۱۲-۱۱۳؛ نقش فراماسون ها در رویدادهای تاریخی و اجتماعی ایران، ج ۲، ص ۲۸۶ و ۲۸۳ و ۲۴۵ و ۲۷۳).

۹- روزنامه ایران، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، ص ۳.

۱۰- میوه های دار، ج ۲، ص ۹۳۳.

۱۱- (۱۱). میوه های دار، ج ۲، ص ۹۳۳ و زمینه چینی های انگلیس برای کودتا، ص ۱۳۸.

۱۲- ۱۹۲۱، February ۲۲, Memorandum Prepared by Lancelot Oliphant for Curzon.

ارتقاء یافت. (۱)

[تصویر] کریم بوذرجمهری

[تصویر] محمد درگاهی

* بست نشینی امام جمعه خویی

امروز نظامیان کودتاچی برای دستگیری امام جمعه خویی به خانه اش یورش بردند ولی او موفق شد بگریزد و در حرم حضرت عبد العظیم بست بنشیند. (۲)

* انتصاب حاکم نظامی قم

محمد درگاهی افسر ژاندارم که در قم اقامت داشت به عنوان حاکم نظامی قم منصوب شد. (۳)

۱- تاریخ بیست ساله ایران، جلد ۱، ص ۲۳۷.

۲- زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۱، ص ۲۵۵.

۳- تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۴۲.

چهارشنبه ۵ اسفند ۱۲۹۹ / ۲۳ فوریه ۱۹۲۱ / ۱۴ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* تمایل برخی شخصیت ها به پناهنده شدن در کنسولگری فرانسه

دو پسر (۱) «امام جمعه خوبی» (۲)، با مراجعه به سرکنسول فرانسه در تهران از او پرسیدند (۳) چنانچه برخی از شخصیت های ایرانی تمایل داشته باشند به کنسولگری فرانسه پناهنده شوند، آیا مورد موافقت قرار خواهد گرفت؟ که این موضوع از سوی کنسول فرانسه مورد پذیرش واقع نشد. (۴)

۱- (۱). امام جمعه خویی از دو ازدواج خود صاحب چند فرزند پسر به نام های محمد امین (صدر الاسلام)، جواد، قوام الدین، اسد الله، نظام الدین، جمال، نور الدین و حسن و ... بود. به نظر می رسد آن دو پسر امام جمعه خوئی که به سفارت فرانسه مراجعه کرده بودند، محمد امین (صدر الاسلام) و جواد بوده اند. (م).

۲- حاج میرزا یحیی امام جمعه خوئی فرزند حاج میرزا اسد الله امام جمعه در سال ۱۲۳۹ ش، در خوی متولد شد حاج میرزا یحیی امام جمعه خوئی از دنبلی های خوی بود. و تحصیلاتش را در خوی و تبریز و نجف به پایان رسانید. امام جمعه خوئی در دوره اول مجلس شورای ملی در اثر نفوذ «حاج میرزا حسن آقا مجتهد» از طرف علماء آذربایجان به مجلس راه یافت. هنگامی که مجلس به فرمان محمد علی شاه در سال ۱۲۸۷ ش، تعطیل و منحل شد، امام جمعه خوئی و سایر رهبران مشروطه خواه به پارک امین الدوله پناه بردند ولی محسن خان امین الدوله که با شاه نیز نسبت داشت، مستبدین را خبر کرد و پناهندگان را به آنان تحویل داد. پس از استبداد صغیر و خلع محمد علی شاه از سلطنت و جلوس احمد شاه با نیابت عضد الملک دستور انتخابات دوره دوم مجلس به طریقه دو مرحله ای آغاز شد. در این انتخابات اصل دوم متمم قانون اساسی به مرحله اجرا درآمد و پنج نفر از علمای طراز اول تعیین شدند که در مجلس می بایست قوانین خلاف شرع را اگر تصویب شد رد نمایند. حاج امام جمعه خویی نیز یکی از آن پنج نفر بود. امام جمعه خوئی نیز از جمله کسانی بود که دستگیر شد ولی چون محافظه کار بود و قبلاً نیز با شاه رابطه داشت، با عذرخواهی مرخص شد. پس از فتح تهران توسط مشروطه خواهان او مجدداً به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شد و در دوره دوم و سوم مجلس نیز حضور داشت. هنگام عقد قرارداد ننگین ۱۹۱۹ م، او یکی از انتقادکنندگان این قرارداد بود. او در سال ۱۳۰۴ ش، به نمایندگی از طرف مردم خوی وارد مجلس مؤسسان شد. در سال ۱۳۰۶ ش هنگامی که حاج آقا نور الله اصفهانی در مخالفت با قانون نظام اجباری خدمت سربازی به قم مهاجرت کرد و روحانیون سایر شهرها نیز به تأسی از او به قم رفتند، رضا شاه از امام جمعه خوئی خواست تا به او در خاموش کردن این شورش کمک نماید، ولی او نپذیرفت. در این مورد مخبر السلطنه رئیس الوزرای وقت می گوید: «در غوغای قم دعوتی کردم که در منزل من با حضور تیمورتاش صحبتی بشود و در اصلاح غائله قم شرکتی داشته باشند. امام جمعه تهران و ظهیر الاسلام آمدند، تیمورتاش هم حاضر شد، امام جمعه خوئی و میرزا سید محمد بهبهانی نیامدند.» امام جمعه خویی به تدریج به علت کهولت سن از سیاست کناره گرفت. با وجودی که از سال ۱۳۱۰ ش، مجالس روضه خوانی محدود گردید ولی مجالس روضه امام جمعه خویی در محرم و صفر برگزار می گردید. امام جمعه خویی عاقد دختران رضا شاه بود. در سال ۱۳۲۲ ش، قانونی از تصویب مجلس گذشت که براساس آن مقرراتی برای تربیت واعظان روشنفکر و روحانیون متجدد وضع

شده بود و در بهمن ماه همان سال، شورایی به نام «شورای علوم دینی» طی جلسه ای با حضور «سهیلی» نخست وزیر وقت، به همین منظور تشکیل شد که امام جمعه خویی نیز عضو این شورا بود. حاج امام جمعه خویی در شهریورماه ۱۳۲۴ ش، دار فانی را وداع گفت و در نجف اشرف به خاک سپرده شد. پس از مرگ او فرزندانش کتاب خانه شخصی او را به کتاب خانه مجلس شورای ملی هدیه کردند. (زندگینامه رجال و مشاهیر، ج ۱، ص ۲۵۶-۲۶۱؛ شرح حال رجال ایران، ج ۴، ص ۴۳۳؛ خاطرات و خطرات، ص ۳۷۸؛ خاندان های حکومتگر ایران، ص ۵۰۷-۵۰۹).

۳- امیل لوسوئور، در این باره اظهار داشت: پسر امام جمعه امروز صبح از من می پرسید: «در اینجا به چه کار مشغولید؟ اصول حقوقی را که به ما درس می دهید، هرروز زیر پا گذاشته می شود! کسانی که از نهادهای دموکراتیک دفاع می کنند و شما آنان را خردمند می نامید، از شما درخواست پناهندگی می کنند و شما ایشان را بازپس می رانید. راستی سنت های فرانسه ای که به پهلوانی و جوانمردی شهرت دارد چه بر سرشان آمده است؟» ما در این لحظه در اینجا چه کار می کنیم؟ راستش خودم اولین کسی هستم که این سؤال را از خودم می کنم. (زمینه چینی های انگلیس برای کودتا، ص ۱۴۰).

۴- میوه های دار، ص ۹۳۴.

پنجشنبه ۶ اسفند ۱۲۹۹ / ۲۴ فوریه ۱۹۲۱ / ۱۵ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* معرفی انگلستان به عنوان عامل اصلی کودتا

روزنامه «اومانیته» (۱) (HUMANITE) چاپ پاریس در شماره امروز با انتشار مطلبی درباره کودتای سوم اسفند در ایران و نقش انگلستان در آن، منشأ این بحران را دولت انگلستان معرفی کرد که تلاش می کند به هرنحو از انعقاد عهدنامه مابین ایران و روسیه جلوگیری نماید. (۲) این روزنامه در ادامه به این نکته اشاره کرد، دیویزیون قزاق که مجری کودتا بوده، از ماه نوامبر تحت کنترل و نظارت انگلستان قرار داشته است.

اومانیته درباره سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزرای جدید ایران نیز نوشت: او یک روزنامه نگار است که سابقاً از عمال حکومت پاریس بوده (۳) و اخیراً هم از طرف دولت انگلستان مقرری دریافت می کرده است. (۴)

* ملاقات یکی از افسران کودتا با کاردار فرانسه در تهران

کاردار فرانسه در تهران با یکی از افسرانی (۵) که از عوامل اصلی کودتای سوم اسفند به شمار می رفت و در مدرسه «سن سیر» فرانسه تحصیل کرده بود، ملاقات کرد. (۶)

* موضع گیری مصدق السلطنه در قبال رئیس الوزرای جدید

پس از اعلام ریاست وزرایی سید ضیاء الدین طباطبایی از سوی احمد شاه به حکام ایالات و ولایات، «مصدق السلطنه» (۷) والی فارس در طی تلگرافی به احمد شاه اظهار داشت (۸) چنانچه این خبر در ایالت فارس منتشر شود، سبب بروز اغتشاش و شورش هایی خواهد شد که کنترل آن آسان نخواهد بود. (۹)

* ممنوعیت صدور اسلحه و مهمات به خارج از کشور

مولیتر رئیس کل گمرکات کشور صادرات اسلحه و ملحقات آن، اشیاء عتیقه و تاریخی (جز با کسب اجازه مخصوص از وزارت علوم) و مسکوکات و اشیاء طلا و نقره را مطلقاً ممنوع اعلام کرد. ولی هرنفر مسافر می توانست با اجازه اداره گمرک در تهران یا در سرحدات، با خود یک طپانچه و یکصد عدد فشنگ حمل نماید. (۱۰)

* تقاضای ارامنه برای آزادی میرزا یانس

«میرزا یانس» (۱۱) رئیس هیئت ارامنه تهران در جریان کودتا دستگیر و در اداره قزاق خانه توقیف بود ازاین رو هیئت ارامنه تهران در نامه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی خواستار آزادی میرزا یانس شدند. (۱۲)

[تصویر] مصدق السلطنه والی فارس

۱- روزنامه اومانیته ارگان حزب سوسیالیست فرانسه بود. (م).

۲- البته این ادعای روزنامه اومانیته است و هدف کودتا جلوگیری از انعقاد این عهدنامه نبود. (م).

۳- این نکته که سید ضیا عامل حکومت پاریس [فرانسه] بوده، ادعای روزنامه اومانیته است و در منابع دیگر به آن اشاره نشده است. (م).

۴- روزنامه اومانیته، ۲۴ فوریه ۱۹۲۱.

۵- منظور مسعود خان کیهان بوده است. (م).

۶- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، سری E، ص ۷۶ و ۷۷.

۷- دکتر محمد مصدق ملقب به مصدق السلطنه در اردیبهشت ۱۲۶۱ ش، در تهران متولد شد. پدرش میرزا هدایت الله وزیر دفتر از رجال دوره ناصر الدین شاه بود. وی در سال ۱۳۱۴ ق، مستوفی اول و رئیس استیفای خراسان شد. پس از صدور فرمان مشروطیت و تنظیم نظامنامه مجلس و انتخابات در تمام شهرهای ایران موجب گردید مصدق خود را کاندیدای طبقه اعیان اصفهان نماید و پس از انتخابات، نماینده طبقه اعیان و مالکین اصفهان در مجلس شورای ملی گردید. ولی به علت نرسیدن به سن قانونی اعتبارنامه او رد شد. در سال ۱۳۲۶ ق، برای ادامه تحصیلات عازم اروپا شد، در سال ۱۳۳۱ ق، پس از اخذ درجه دکترا، رساله تحصیلی خود را در زمینه وصیت در حقوق اسلام نوشت. مصدق در سال ۱۳۳۲ ق، به ایران بازگشت و استاد مدرسه علوم سیاسی شد. در سال ۱۲۹۴ ش، از طرف مجلس شورای ملی، برای مدت دو سال به عضویت کمیسیون تطبیق حوالجات، انتخاب گردید. مصدق السلطنه سرانجام به معاونت وزارت مالیه و ریاست کل حسابداری آن وزارت خانه منصوب شد و پس از چندی، فرمانفرما دئی او به عنوان رئیس الوزراء منصوب شد و در کابینه خود پست وزارت مالیه را به مصدق السلطنه پیشنهاد کرد ولی او از قبول آن سخت اعراض نمود. هنگامی که قوام در دی ماه ۱۳۰۰ ساقط گردید و مشیرالدوله رئیس الوزراء شد. مصدق السلطنه والی آذربایجان شد و در سال ۱۳۰۲ وزیر امور خارجه گردید. در دوره پنجم مجلس شورای ملی از تهران به نمایندگی مجلس انتخاب شد. وی در دوره ششم نیز وکیل شد و پس از آن از سیاست کناره گیری کرد. بعد از تبعید رضا شاه در انتخابات دوره چهاردهم و پانزدهم و شانزدهم وکیل مجلس شد و در ماجرای ملی شدن صنعت نفت نخست وزیر ایران بود در اثر اختلافات پدید آمده بین نیروهای مذهبی و ملی زمینه برای کودتای انگلیس و آمریکا و عمال وابسته آنها در ایران فراهم شد و سرانجام در ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ در اثر کودتای نظامی، دولت وی ساقط شد و سرلشکر زاهدی در مقام نخست وزیری قرار گرفت و محمد رضا پهلوی که به خارج گریخته بود به ایران بازگشت و مصدق توقیف و به محاکمه کشیده شد و دادگاه نظامی او را به سه سال حبس محکوم نمود. پس از تحمل زندان به احمد آباد، ملک شخصی خود تبعید شد و سرانجام در روز ۱۴ اسفندماه ۱۳۴۵ بدرود حیات گفت. (زندگی نامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۲۲۱-۲۳۰).

۸- متن تلگراف دکتر مصدق به احمد شاه درباره رئیس الوزرای سید ضیاء الدین طباطبایی به شرح ذیل بود: «دستخط جهان مطاع تلگرافی به وسیله تلگراف خانه مرکزی زیارت شد. در مقام دولت خواهی آنچه می داند به عرض خاک پای مبارک می رساند که این تلگراف اگر در فارس انتشار یابد باعث بسی اغتشاش و انقلاب خواهد شد و اصلاح آن مشکل خواهد بود. چاکر نخواست در دولت خواهی موجب این انقلاب شود و تاکنون آن را مکتوم داشته، هرگاه تلگراف مزبور برحسب امر ملوکانه و انتشارش لازم است امر جهان مطاع مبارک صادر شود که تلگراف خانه انتشار دهد» (خاطرات و تألمات مصدق،

۹- خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۲۶.

۱۰- اعلان رئیس کل گمرکات کشور، ۶/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۱، پ ۴۱، ص ۲.

۱۱- یوسف میرزا یانس در سال ۱۲۴۷ ش، در همدان متولد شد و تحصیلات مقدماتی خود را در دبیرستان آمریکایی اصفهان گذراند وی در دوره دوم مجلس شورای ملی به عنوان نماینده ارامنه جنوب به وکالت برگزیده شد. میرزا یانس بعد از کودتای ۱۲۹۹ ش، از جمله رجالی بود که به زندان افتاد. میرزا یانس در ادوار سوم، چهارم، هفتم، هشتم و نهم نیز، نماینده ارامنه جنوب در مجلس شورای ملی بود. وی در دوره دهم نیز به نمایندگی ارامنه برگزیده شد اما روز قبل از افتتاح مجلس شورای ملی در خرداد ۱۳۰۴ ش، درگذشت. (م).

۱۲- مراسله هیئت نمایندگان ارامنه تهران به رئیس الوزراء، ۶/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۴۲۷۷- ن.

* تقاضای آزادی علاء السلطان از زندان

امروز مدیر الملک (۱) در مراسله ای به سید ضیاء به توقیف و زندانی شدن علاء السلطان نماینده خزانه قزاق خانه به خاطر رسیدگی به محاسباتش اشاره کرده و خواستار آزادی فوری علاء السلطان از زندان شد. مدیر الملک با بیان اینکه رسیدگی به حساب با حبس مأمور دولت منافات دارد وعده داد پس از سه روز از آزادی علاء السلطان محاسبات دوره تصدی وی و دفاعیات مشار الیه تهیه و ارائه خواهد شد. (۲)

۱- محمود خان جم (مدیر الملک) در سال ۱۲۶۴ ش، به دنیا آمد. اجداد او کرمانی بودند ولی پدرش در تبریز اقامت گزید و جم در تبریز به دنیا آمد. ابتدا او در تبریز کار خود را نزد دکتر کوپن، داروساز فرانسوی و طبیب ولیعهد آغاز کرد. پس از آنکه زبان فرانسه آموخت به تهران آمد و در سفارت فرانسه، منشی و مترجم شد. در سال ۱۲۸۸ ش، در اداره گمرک تهران نیز به کار ترجمه مشغول شد و در سال ۱۲۹۸ ش، رئیس انبار غله دولتی شد. پیش از کودتای ۱۲۹۹ ش، از همکاران سید ضیاء الدین، در کمیته زرگنده (آهن) بود. در شهریور ۱۲۹۹ ش، حسن پیرنیا او را خزانه دار کل کرد و سپس به مقام وزارت خارجه رسید. در کابینه سید ضیاء نخست به وزارت خارجه و پس از یک ماه به وزارت مالیه منصوب شد. مناصب جم در عصر پهلوی به شرح ذیل بود. والی کرمان، دو بار والی خراسان؛ وزیر داخله در شهریور ۱۳۱۲؛ نخست وزیر از آذر ۱۳۱۴ تا آبان ۱۳۱۸؛ وزیر دربار تا مهر ۱۳۲۰؛ سپس سفیر کبیر ایران در مصر و بار دیگر وزیر دربار در ۱۳۲۶ و نیز مدتی سفیر ایران در ایتالیا بود. در سال ۱۳۳۵ ش، در دوره سوم و همچنین دوره چهارم مجلس سنا از طرف مردم کرمان به مجلس راه یافت و تا پایان عمر به این سمت باقی بود. محمود جم در سال ۱۳۴۸ ش، درگذشت. (شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۲۲۵، شرح حال رجال ایران، ج ۵، ص ۵-۲۸۳ و ۴۱۶/۷۶، Fo ۱۹۴۰، February ۷، Bullard to Halifax.)

۲- اسناد کابینه کودتا، ص ۶۷.

جمعه ۷ اسفند ۱۲۹۹ / ۲۵ فوریه ۱۹۲۱ / ۱۶ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* مخفی کردن ماهیت دولت جدید

سید ضیاء الدین طباطبایی از «نرمن» (۱) وزیرمختار انگلیس) خواست، برای احتراز از مخالفت شوروی ماهیت دولت وی مبنی بر طرفداری از دولت انگلیس تا حد امکان مخفی بماند. (۲)

* حمایت نرمن از سید ضیاء

پیش از اعلام الغای قرارداد ۱۹۱۹ به وسیله سید ضیاء، نرمن به کرزن وزیر خارجه انگلیس، اطمینان داد که الغای قرارداد واجد معنا نخواهد بود زیرا سید ضیاء محتوای قرارداد را از طریق افسران و مستشاران مالی انگلستان به اجرا خواهد گذاشت و قزاق خانه را با افسران انگلیسی تجدید سازمان خواهد داد. (۳)

«نرمن» وزیرمختار انگلیس در ایران به «کرزن» (۴) وزیر خارجه کشورش گزارش داد: سید ضیاء قصد دارد اداره امور دو دستگاه اصلی (مالیه و قشون) را به دست انگلیسی ها بسپارد.

نرمن معتقد بود این سیاست نیز در ن هایت می تواند بریتانیا را به بیشتر امتیاز هایی که انتظار داشت از قرارداد غیرعملی ۱۹۱۹ به دست آورد، برساند.

* پیشنهاد سید ضیاء برای استخدام مستشاران خارجی

پس از آنکه سید ضیاء قرارداد ۱۹۱۹ را لغو کرد (۵) به نرمن پیشنهاد نمود مستشاران مالی و افسران نظامی انگلیسی را برای تجدید سازمان و کنترل مالیه و قشون استخدام کند. وی عنوان کرد هدفش از واگذاری دو تشکیلات مهم مالیه و قشون به انگلیسی ها این است که خاک به چشمان بلشویک ها و ناراضیان داخلی پاشانده شود سید ضیاء به نرمن اطلاع داد اجرای این سیاست، بیشتر امتیازات و منافعی را که بریتانیا انتظار دارد از یک قرارداد غیرعملی کسب کند، نصیب این کشور خواهد نمود. (۶)

* گزارش نرمن به کرزن درباره سیاست دولت ایران

نرمن وزیرمختار انگلیس پس از مذاکره با سید ضیاء الدین طباطبایی، گزارشی را درباره سیاست دولت جدید به کرزن وزیر خارجه انگلیس ارسال کرد. وی در این گزارش آورده است: سید ضیاء سیاست خود را به طور محرمانه برای من چنین شرح داد: «کاستن از تعداد وزیران و سپردن کار وزارت خانه ها به معاونین دائمی و لغو قرارداد ایران و انگلیس، زیرا در غیر این صورت دولت قادر نخواهد بود برنامه های خود را اجرا کند و در اعلامیه ای که بدین منظور صادر خواهد شد، دولت خاطر نشان خواهد کرد که ضدیت با قرارداد مذکور نشانه دشمنی دولت ایران با انگلستان نیست بلکه به عکس دولت جدید

ایران خواهد کوشید دوستی و حسن نیت انگلستان را نسبت به خود جلب نماید زیرا این حسن نیت برای بقا و رفاه ملت ایران ضرورت دارد. (۷)

* ملاقات و مذاکره مسعود خان با هوپنو

مسعود خان کیهان (۸) از طرف سید ضیاء الدین طباطبایی به منظور تبادل نظر و مشورت با هوپنو کاردار سفارت فرانسه به محل سفارت فرانسه در تهران رفت. در این دیدار وی خواهان نظرات هوپنو (Henri Hoppenot) درباره تشکیل کابینه جدید و شرکت دادن شخصیت های مورد علاقه دولت فرانسه در این کابینه بود. (۹)

* تقاضای دهخدا برای آزادی برادرش

میرزا علی اکبر خان دهخدا در مراسله ای به کاظم خان سیاح فرمانده حکومت نظامی تهران خواستار آزادی برادرش میرزا یحیی خان از زندان شد. (۱۰) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ص ۱۳ * تقاضای دهخدا برای آزادی برادرش ..... ص : ۱۳

۱- (۱). «هرمن کامرون نرمن» (۲۷۸۱- ۵۵۹۱) Herman Cameron Norman م در مدرسه ایتن و کالج ترینیتی کمبریج تحصیل کرد؛ وی در سال ۱۸۹۴ به وزارت خارجه بریتانیا پیوست و در فاصله ۱۸۹۶ تا ۱۹۱۶ در مناصب مختلف در قاهره، قسطنطنیه، واشنگتن، سن پترزبورگ، بوئنوس آیرس و توکیو خدمت کرد. با سمت وزیرمختار در سال ۱۹- ۱۹۱۸، عضو هیئت نمایندگی بریتانیا در کنفرانس صلح پاریس شد. وی به شش زبان زنده دنیا تسلط داشت. نرمن در مه ۱۹۲۰ م، به تهران آمد و تا اکتبر ۱۹۲۱ وزیرمختار انگلستان در ایران بود. پس از بازگشت او به لندن کرزن از دیدنش امتناع کرد و وزیرمختاری بریتانیا در سانتیاگو را به او پیشنهاد نمود ولی نرمن عذر خواست و در سال ۱۹۲۴ م بازنشسته شد. See: Professional Diplomat

۲- Norman to Curzon, Fo ۳۷۱ / ۶۴۰۱ / ۲۶۰۵

۳- Norman to Curzon, ۲۵ Februry ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱ / ۶۴۰۲

۴- جرج ناتانیل کرزن (George Nathaniel Curzon) معروف به کرزن کلدستون، که به القابی چون مارکی، ویسکونت، بارون وارل ملقب شد. در ۱۱ ژنویه ۱۸۵۹ در کلدلستون هال (Kedleston Hall) (دربی شایر) Derbyshire) انگلستان به دنیا آمد و در تاریخ ۲۰ مارس ۱۹۲۵ در لندن درگذشت. سیاستمدار بریتانیایی، نایب السلطنه هندوستان (۱۹۰۵- ۱۸۹۸)، وزیر خارجه (۱۹۲۴- ۱۹۱۹) که در طول خدمت خود در وزارت خارجه، نقش بزرگی در سیاستگذاری بریتانیا ایفا کرد جرج بزرگترین فرزند «بارون چهارم اسکارزدیل» (۴th Baron Scarsdale) ، کشیش «کلدستون» بود. کرزن در سال ۱۸۸۰ به ریاست «اتحادیه اکسفورد» انتخاب شد و در ۱۸۸۳ وارد کالج مذهبی «آل سولز» (All Souls College) شد. استعداد خاصی برای دوست یابی در جاهای حساس داشت و همین سبب رنجش هم دوره ای های او می شد. دو سال بعد، او حتی بارها در کاخ «هتفیلد» (Hat field House) ، خانه اجدادی لرد سالیسبوری (Lord Salisbury) رهبر حزب محافظه کار در مجلس اعیان، غذا خورد تا در آنجا به تحقیق پردازد و متن سخنرانی تهیه کند. پاداش او در ازای این کار، این بود که سالیسبوری سفارش کرزن را به محافظه کاران «ساوت پورت» (Southport) ، لانکاشایر (Lancashire) کرد و آنها

پذیرفتند که او را به عنوان نامزد خود در انتخابات آتی برگزینند. کرسی او در حزب محفوظ بود، و در سال ۱۸۸۶ برای اولین بار نماینده مجلس شد. او بنا به تأیید سالیسبوری، وظایف پارلمانی خود را نادیده گرفت و آهنگ سفر به دور دنیا کرد و شیفته آسیا شد. حاصل این سفر و چند سفر دیگر، سه کتاب بود: «روسیه در آسیای مرکزی» (Russia in Contral Asia) ۱۹۸۸، «ایران و قضیه ایران» (۲۹۸۱) Persia and persian Question که نام آورترین اثر او بود، و «مسائل خاور دور» (۴۹۸۱) Problem of the Far East. کرزن در ۱۵ نوامبر ۱۸۹۱، اولین گام خود را در نردبان سیاست با قبول دعوت سالیسبوری برای مقام معاونت وزارت امور هندوستان در دولت محافظه کار برداشت. در سال ۱۸۹۸ اعلام شد که او به جای «لرد الگین» Lord Elgin (به نیابت سلطنت هندوستان خواهد رسید و در سپتامبر همان سال به «بارون کرزن کدلستون» مفتخر شد. او جوانترین نایب السلطنه هندوستان در تاریخ بود و برای این مقام خود را سخت آماده ساخت و همان گونه که دوست داشت، دفتری باشکوه برای خود تدارک دید. در پایان پنج سال اول حضور کرزن در هندوستان، دولت بریتانیا موفقیت های او را مورد تأیید قرار داد و مأموریت او را تمدید کرد؛ اما به واقع، دوران افتخارات درخشان به سر آمد و اکنون تراژدی سیاسی فرامی رسید. در صبح روز ۱۶ آگوست ۱۹۰۵، تلگرامی از شاه ادوارد هفتم دریافت کرد مبنی بر اینکه استعفای او مورد قبول قرار گرفته است. کرزن بازگشت خود را به انگلستان به تأخیر انداخت و پس از مدتی بار دیگر خود را به لندن رساند. محافظه کاران از دولت بیرون مانده و کامیابی های وی به فراموشی سپرده شده بود. حتی لقب وارل که معمولاً به نایب السلطنه های کنار رفته اعطا می شد به او داده نشد. در دوره افول سیاسی که در پی آمد، او به عنوان رئیس عالی و روشنفکر دانشگاه آکسفورد و چند سمت مهم دیگر برگزیده شد. اما کناره گیری موقتی او از سیاست، با مرگ همسر وفادار او، «مری»، همزمان شد. جاه طلبی های سیاسی او آرام گرفته اما هرگز خاموش نشده بود و امیدهای او بار دیگر در سال ۱۹۱۱ جوانه زد. در همان سال، پس از تاجگذاری «جرج پنجم» کرزن القاب وارل، ویسکونت «اسکار زدیل» و «بارونی رادنزدیل» را دریافت کرد. او در تابستان ۱۹۱۵ به دولت ائتلافی «اچ. اچ. اسکیت» H. H. Aschuth پیوست، و هنگامی که لوید جرج بر سر کار آمد، او به عنوان لرد به ریاست مجلس اعیان رسید. از آن پس، کرزن یکی از اعضای هیئت دولت بود که به سیاست ها و امور جنگ جهانی اول پرداخت. در دولت پس از جنگ که توسط لوید جرج تشکیل شد، به عنوان وزیر خارجه برگزیده شد، و این مقامی بود که از هر حیث شایسته آن بود. اما یک بار دیگر مورد خشم رئیس خود قرار گرفت و کنار گذاشته شد، و سیاست های دقیق طرح ریزی شده او نقش بر آب شد. در این هنگام بود که استعفای او حمایت بی چون وچرای محافظه کاران را (که رهبر ائتلاف لیبرال، لوید جرج را حقیر می شمردند) به سوی او کشاند و او را به اوج رساند. به جای اینکه به وزارت چنگک بیندازد، گذاشت تا محافظه کاران دولت را در ۱۹۲۲ تحویل گیرند تا او تمام اختیارات وزارت را به دست آورد. او تا سال ۱۹۲۳ با افتخار خدمت کرد، او در ۱۹۲۱ به لقب مارکی رسید و بیش از هر چیز امیدوار بود که پسری می داشت تا وارث عنوان او شود، اما در این جا نیز امید او نقش بر آب شد و در ۹ مارس ۱۹۲۵ به خاطر وضعیت داخلی بدن زیر عمل جراحی رفت و کمتر از دو هفته طول نکشید که در اثر عوارض بعدی درگذشت. (آخرین سال های زندگی لرد کرزن، مقدمه، ص ۳-۵).

۵- قرارداد ۱۹۱۹ که کرزن وزیر خارجه انگلیس طراح آن بود و توسط دولت و ثوق الدوله تصویب شد با مخالفت گسترده مردم و مجلس روبرو گردید. این قرارداد ایران را به یک کشور تحت الحمایه تبدیل می کرد و مهمترین وزارت خانه های کشور زیر نظر مستشاران انگلیسی درمی آمد. (ر. ک. و ثوق الدوله قرارداد ننگین ۱۹۱۹).

۷- طرح کودتا، ص ۱۴۵.

۸- مسعود کیهان، معروف به ماژور مسعود خان، فرزند عبدالمطلب در سال ۱۲۷۲ ش، در تهران متولد شد. خانواده اش او را در ۱۳ سالگی برای تحصیل به فرانسه فرستاد و او تحصیلات ابتدایی خود را در شهر «پونتالیه» (Pontalier) آغاز نمود. سپس در دانشکده «سن سیر» پذیرفته شد. در سن ۲۴ سالگی طی اقامت کوتاهی در استانبول همراه با مهاجرین صدر مشروطیت به ایران بازگشت و به ریاست پیاده نظام و نظمیة فارس منصوب شد. در سال ۱۹۱۹ م، به ایران بازگشت و به همکاری با کلنل «اسمایس» انگلیسی برگزیده شد. وی در مدت حضور در عثمانی نیز اقداماتی در طرفداری از انگلیسی ها داشت. وی نیز مانند سیاح به عضویت کمیته انگلیسی آهن در آمد، کمیته ای که در آن دوره مرکز سیاست انگلیس در ایران تلقی می شد. کیهان به شدت مورد اعتماد «اسمایس» بود و در برکناری استاروسلسکی وی نیز در کنار «اسمایس» و «آیرونساید» قرار داشت. ایجاد هماهنگی بین سید ضیاء و رضا خان عمدتاً توسط وی انجام می گرفت و یکی از فعالان کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ ش، بود. چون سپهدار خواست مبلغی را برای قزاق ها به قزوین بفرستد به توصیه سید ضیاء، توسط ماژور مسعود خان فرستاد تا او نظارت آن را عهده دار باشد. او در کابینه سید ضیاء وزیر جنگ بود، پس از کودتا مسعود خان به علت مداخلات سردار سپه در امور نظامی استعفا داد و سردار سپه جای او را در وزارت جنگ گرفت و او به عنوان مشاور در کابینه باقی ماند و در سال ۱۳۰۷ به قصد ادامه تحصیل در رشته تاریخ و جغرافیا از طرف دولت به اروپا رفت و پس از پایان تحصیل به ایران بازگشت و به تدریس پرداخت. پس از تأسیس دانشگاه تهران در سال ۱۳۱۳ ش، کرسی جغرافیا به او داده شد و در سال ۱۳۲۵ ش، معاون دانشگاه تهران شد. مسعود کیهان در کابینه منصور به مدت سه ماه وزیر فرهنگ شد و مدتی را نیز نایب التولیه مدرسه عالی سپهسالار بود. سرانجام مسعود کیهان در سال ۱۳۴۵ ش، در تهران درگذشت. (وزرای معارف ایران، ص ۱۶۷؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۱۷۱ و ۱۷۲؛ خاطرات نخستین سپهبد ایران، ج ۱، ص ۵۵۶؛ خاطرات و خطرات ص ۲۶۲، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۱۶۲، ۲۱۵، ۲۲۲، ۳۵۱، ۳۵۲؛ حیات یحیی، ج ۴، ص ۱۵۱، و رک: جغرافیای ایران از دار الفنون تا انقلاب اسلامی).

۹- تاریخ معاصر ایران، س ۱۳۸۰، شم ۱۹ و ۲۰، ص ۷۵.

۱۰- اسناد کابینه کودتا، ص ۷۱.

شنبه ۸ اسفند ۱۲۹۹ / ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ / ۱۷ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* اعلامیه سید ضیاء الدین خطاب به ملت ایران

پس از انتصاب سید ضیاء الدین طباطبایی به ریاست دولت، وی امروز بیانیه ای را خطاب به ملت ایران صادر نمود. (۱) او در این اعلامیه پس از اشاره به اینکه پانزده سال پس از مشروطیت هیچ گاه اوضاع ایران بدین نابسامانی نبوده است برنامه های دولت خود را تشریح کرد. جلوگیری از اسراف و تبذیر، اداره مملکت با عواید داخلی، بهبود اوضاع عدلیه، تقسیم خالصجات و اراضی دولتی مابین دهقانان، بهبود وضعیت زندگی کارگران و دهاقین، جلوگیری از هرج و مرج مالی، بهره مندسازی عموم طبقات از نعمت تعلیم و تربیت، رونق دادن به اوضاع تجارت و صنعت، ایجاد تشکیلات وسیع بلدی، و ... موضوعاتی بودند که سید ضیاء به عنوان برنامه های دولت خود به آنها اشاره نمود. همچنین سید ضیاء در این بیانیه سیاست خارجی دولت را بر مبنای دوستی با همه کشورها و یکسان نگری توصیف نمود و اعلام کرد که «کاپیتولاسیون را که مخالف استقلال یک ملت» است لغو خواهد نمود.

سید ضیاء در این بیانیه لغو قرارداد ۱۹۱۹ را نیز به اطلاع عموم رساند. (۲)

* ورود نیروهای روسی به ایران

روس ها نزدیک به هزار نفر نیروی سوار و پیاده به سرخس کهنه وارد کردند. (۳)

* تقاضای سفارت انگلستان برای دریافت اسامی دستگیرشدگان کودتا

«والتر الکساندر اسمارت» (۴) از اعضای سفارت انگلستان در نامه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی خواستار ارسال اسامی افراد دستگیر شده پس از کودتا، برای وزیرمختار انگلستان شد. (۵) پیرو این مراسله سفارت انگلیس، رئیس الوزراء به کاظم خان سیاح فرمانده حکومت نظامی تهران دستور داد که صورتی از اسامی اشخاصی که اخیرا دستگیر شده اند تهیه و برای «کادت» ارسال نماید. (۶)

[تصویر] سید ضیاء الدین طباطبائی در دوران نوجوانی به همراه معین التجار

* اعدام دو نفر از افراد گروه شرور منصور

چند نفر از اشرار که جزو دسته منصور (۷) بوده و در اطراف کاشان شرارت و راهزنی می کردند، چندی قبل توسط ژاندارمری دستگیر شده و پس از آنکه در کاشان و اصفهان بازجویی شده بودند، از مرکز دستور اعدام آنها صادر شده بود

۱- با توجه به اینکه در اخبار روز هفتم اسفند خبر لغو قرارداد ۱۹۱۹ به مقامات انگلیسی داده شده بوده است به نظر می رسد

سید ضیاء این موضوع را ابتدا به اطلاع انگلیسی ها رسانده است و بعد نزد ملت!! (م).

۲- اسناد کابینه کودتا، ص ۲۸۶-۲۹۲؛ شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۲۲۰-۲۱۷ و اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، ص ۹۹-۱۰۱.

۳- تلگراف کارگزاری سرخس به وزارت خارجه، ۹/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۶، ص ۱۰۴.

۴- والتر الکساندر اسمارت: از اعضای سفارت انگلستان در ایران از دوره مشروطه به بعد بود. وی ابتدا در رأس پست های کنسولی در تهران، تبریز و شیراز بود و در آستانه کودتا به عنوان دبیر دوم سفارت انگلستان فعالیت می کرد. او از عناصر فعال سفارت انگلستان در جریان کودتای ۱۲۹۹ بود که با همکاری کلنل هیگ و هنری اسمایس امور کودتا را هدایت می کرد. ملک الشعراى بهار مدعی است که قبل از کودتا اسمارت به دیدن او رفته و نظر او را در خصوص روی کار آمدن یک دولت قوی و دیکتاتور جویا شده است. (ایران برآمدن رضا خان، ...، ص ۲۰۳، دیپلمات ها و کنسول های ایران و انگلیس، ص ۲۸؛ ایرانیان در میان انگلیسی ها، ج ۲، ص ۳۷۸).

۵- مراسله والتر الکساندر اسمارت به ریاست وزرا، ۸/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم، ۴۲۰۷- ن.

۶- مراسله ریاست وزراء به کاظم خان سیاح، ۸/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۴۲۰۸- ن و اسناد کابینه کودتا، ص ۱۵۶.

۷- منظور برادران منصور و هوداران شان بودند. (م).

[تصویر] از راست به چپ: زمان خان معاون وزارت جنگ، عبد الله میرزا، کلنل کاظم خان سیاح افسر ژاندارمری، ماژور علی خان ریاضی افسر ژاندارمری و دوست سید ضیاء الدین، میرزا حسن خان مشار الملک وزیر دربار احمد شاه، اسفندیار غیاثوند، میرزا حسین خان عدال الملک معاون رئیس الوزرا و کفیل وزارت داخله، سید ضیاء الدین طباطبائی رئیس الوزراء، کلنل گلرپ سوئدی رئیس ژاندارمری، فتحعلی توپچی ثقفی، ماژور مسعود خان وزیر جنگ، خانبابا قلعه بیگی، رضا خان سردار سپه. در این عکس فقط یک وزیر کابینه سید ضیاء الدین دیده می شود. در بعضی از کتب به اشتباه این عکس را کابینه سید ضیاء الدین نوشته اند.

که امروز دو نفر از آنان در میدان شاه اصفهان به دار آویخته شدند. (۱)

* ضمیمه شدن بریگاد مرکزی به قزاق خانه

مسعود خان کیهان (وزیر جنگ) طی نامه ای به رضا خان رئیس دیویزیون قزاق (۲) تمایلش را برای ضمیمه شدن بریگاد مرکزی (۳) به قزاق خانه اعلام نمود. رضا خان را مأمور کرد هرچه سریعتر بریگاد مرکزی را تحویل بگیرد. (۴)

* انتصاب معاون اداره ژاندارمری

سلطان اول عطاء الله خان به سمت معاونت اداره مرکزی ژاندارمری منصوب شد. (۵)

* ایجاد تشکیلات جدید در بلدیة

سید ضیاء الدین طباطبائی رئیس الوزراء و وزیر داخله در بیانیه ای اعلام کرد: به زودی تشکیلات جدید در بلدیة تهران ایجاد خواهد نمود. (۶)

* امضای قرارداد ایران و روسیه

امروز در مسکو قرارداد مودت ایران و روسیه امضاء شد. (۷)

این قرارداد بر برابری حقوق، احترام به استقلال و حاکمیت ایران، تأکید می ورزید. (۸)

۱- تلگراف کفیل کارگزاری اصفهان به وزیر امور خارجه، ۹/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۴۴.

۲- بریگاد قزاق واحد سواره نظام ارتش در زمان ناصر الدین شاه تا دوره احمد شاه بود. پس از شکست های پیایی ایران از روسیه در زمان فتحعلی شاه و لشکرکشی بی نتیجه محمد شاه به هرات، همچنین شکست ایرانیان از انگلیسی ها در جنوب و از ترکمانان مرو در اوایل دوره ناصری، قشون ایرانی از هم فروپاشید. ناصر الدین شاه که در اندیشه تشکیل ارتش نوین بود، در

دومین سفر به اروپا در ایروان با هنگ سوار قزاق روبرو شد که با لباس متحد الشکل در طول مسیر، تشریفات نظامی به جای آوردند و نظمشان نظر وی را جلب کرد. از این رو، در تفلیس برای تشکیل واحد سواره نظام قزاق با «میشل پاولویچ» (Michel Pavlovitch) مذاکره کرد و با موافقت تزار، نخستین هیئت روسی به فرماندهی کلنل دومانتویچ (Domontovitch) همراه به سه افسر و پنج درجه دار قزاق در سال ۱۲۹۶ ق به تهران آمدند. همچنین تزار هزار قبضه تفنگ و چند توپ برای توپخانه سبک به ناصرالدین شاه اهدا کرد. پس از «دومانتویچ»؛ کلنل «چارکوفسکی» فرماندهی گارد قزاق را بر عهده گرفت. وی قزاقخانه را توسعه داد و بریگاد قزاق نام گرفت. پس از «چارکوفسکی» به ترتیب «کاروایف» (Karavaev)، «شنه اور» (Schneur)، «کاساگوفسکی» (Kosogovski)، «چرنوزوبوف» (Chernozubov)، «لیاخوف» (LiaKhov)، «وادبولسکی» (Vadbolski)، «پرزورکویچ» (ProzorKovitch)، «بارون مایدل» (Maydel)، «کلرژه» (Clerzhe) و «استاروسلسکی» (Staroselsky) عهده دار فرماندهی بریگاد و دیویزیون قزاق شدند. ظاهراً در زمان احمد شاه، به اصرار انگلستان ناگزیر به خدمت «استاروسلسکی» در ایران پایان داده شد و در ۸ آبان ۱۲۹۹ بیانیه رئیس الوزراء که از برکناری «استاروسلسکی» خبر می داد، منتشر شد. پس از عزل «استاروسلسکی»، برای اولین بار فرماندهی لشکر قزاق به یک ایرانی به نام «سردار همایون»، نوه قاسم خان والی، سپرده شد. سردار همایون تا کودتای اسفند ۱۲۹۹ رئیس دیویزیون قزاق بود. پس از کودتا، رضا خان از جانب احمد شاه لقب سردار سپه گرفت و به فرماندهی دیویزیون قزاق رسید. در همان سال، بریگاد مرکزی و دیویزیون قزاق ادغام شد. با انحلال پلیس جنوب و ادغام ژاندارمری در قزاقخانه، قشون متحد الشکل ایران تشکیل شد که اساس آن سازمان قزاقخانه بود. در خصوص بودجه بریگاد قزاق باید گفت: بودجه بریگاد قزاق در دوره ناصری از خزانه دولت پرداخت می شد. در دوره مظفرالدین شاه مشکلات مالی موجب تأثیر در پرداخت حقوق قزاق ها می شد. قرضه ۱۳۱۸ ق، درآمد گمرک شمال ایران را در اختیار روس ها نهاد و مقرر شد که بودجه بریگاد از همین اعتبار تأمین شود. از آن پس بریگاد دیگر گرفتار تنگنای مالی نشد. (مرآت البلدان، ج ۴، ص ۲۳۸۲، تاریخ مختصر احزاب سیاسی، ج ۱، ص ۷۴؛ گنج شایگان، ص ۱۵۲؛ کتاب آبی، ج ۱، ص ۶۳؛ ایران و قضیه ایران، ج ۱، ص ۷۴۵، شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۱۷۶؛ خاطرات کلنل کاساگوفسکی، ص ۳۶ و ۳۷ و ۱۱۹؛ بررسی های تاریخی، سال ۷، ش ۶، ص ۲۸۰-۲۸۱؛ بمباران مجلس شورای ملی، ص ۳۲۵؛ انقلاب ایران، ۲۱۳-۲۲۳؛ تاریخ تحولات سیاسی نظام ایران، ص ۹۶-۱۰۲؛ تاریخ بیداری ایرانیان، ص ۶۵۴؛ ایران در جنگ بزرگ، ص ۱۲۰-۱۱۹).

۳- بریگاد (Brigade): تیپ قراسوران، امنیه، ژاندارم، چندین واحد نظامی از یک صنف که تحت فرماندهی یک سرتیپ (ژنرال) باشند. بریگاد مرکزی مسئولیت حفاظت از شاه و دربار را به عهده داشت.

۴- مراسله مسعود خان کیهان به رضا خان، ۸/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۱۸/۶۸۸۶.

۵- حکم عمومی ژاندارمری دولتی، ۸/۱۲/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۹۳۰۰۳۲۵۲.

۶- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۱۷.

۷- «وقوع انقلاب اکتبر و اعلام سیاست ضد استعماری و انزواطلبی از سوی حکومت انقلابی روسیه و مشکلات داخلی این کشور، معادلات سیاسی و توازن قوا را در منطقه و خصوصاً در ایران بر هم زده و انگلستان را بر آن داشت تا در صدد تصاحب تمام و کمال ایران برآمده و به منظور تصویب قرارداد ۱۹۱۹ تمامی خاک ایران را به اشغال خود درآورد. در این زمان حکومت انقلابی کلیه سیاست های دولت روسیه تزاری را استعماری تلقی کرده و همه اموال، امتیازات و حق کاپیتولاسیون را به دولت ایران واگذار می نماید. اما حکومت و ثوق الدوله به تبعیت از دولت انگلستان و متفقین، اعتنایی به

حکومت انقلابی نداشته و منتظر ماند تا حکومت مزبور هرچه زودتر توسط ضد انقلابیون این کشور سرنگون گردد. حکومت انقلابی در نبردی سه ساله ۱۹۱۷-۱۹۲۰ کلیه تهاجمات ضد انقلابیون و متفقین را دفع و آنها را مجبور به فرار کرد. ارتش سرخ در تعقیب سیاست افراطیون حزب کمونیست، برای تقویت جنبش انقلابی مردم ایران، به بهانه تعقیب قوای ضد انقلابیون روسی وارد گیلان شد و به حمایت از جنبش گیلان پرداخت. حکومت مشیرالدوله که پس از وثوق الدوله روی کار آمد تمایل خود را به ایجاد رابطه با حکومت انقلابی اعلام کرد و اقدام به اعزام سفیر فوق العاده نمود. حکومت انقلابی ضمن اعلام موافقت با اقدام دولت مشیرالدوله همکاری های لازم را به عمل آورد. پس از ماه ها مذاکره از نوامبر ۱۹۲۰ تا فوریه ۱۹۲۱ عهدنامه مودتی در ۲۶ فصل در تاریخ ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ به امضاء رسید که طی آن معاهده ترکمن چای و موافقتنامه ۱۹۰۷ و ۱۹۱۵ روسیه تزاری و انگلیس از درجه اعتبار ساقط گردید؛ و کلیه امتیازات و حقوق روسیه تزاری در ایران شامل خطوط آهن و شوسه، تلگراف و تلفن، کشتی ها و وسائل نقلیه، بانک استقراضی و مایملک آن، قروض و عوائد وثیقه ای آن، همه و همه به دولت ایران بخشیده شد. حق کاپیتولاسیون ملغی گردید و دولت ایران اجازه یافت تا در دریای خزر آزادانه به کشتیرانی بپردازد. ترانزیت صادرات ایران به روسیه و ممالک دیگر نیز از طریق خاک روسیه مجاز گردید. در این بین دولت شوروی طی فصولی چند از دولت ایران خواست که به دشمنان مسلح شوروی اجازه توقف، سازماندهی و به طور کلی فعالیت مخرب در خاک خود ندهد و چنانچه علی رغم میل و قدرت دولت ایران، خاک این کشور مورد استفاده دشمنان مسلح قرار گیرد، دولت شوروی حق داشته باشد به منظور از بین بردن خطر ضمن اعزام قوا، اقدامات لازم را معمول دارد؛ ولی متعهد گردید که پس از رفع خطر بلافاصله نیروهای خود را به پشت مرزهای شناخته شده قبلی برگرداند. عهدنامه مودت، صرف نظر از آثار سریع و موقتی که بر سرنوشت ایران گذاشت، نظیر رد همیشگی قرارداد ۱۹۱۹، تخلیه ایران از قشون انگلیس، الغای همیشگی کاپیتولاسیون در ایران، ثمرات سریع و دائمی دیگری نیز در پی داشت که می توان به عدم دخالت در امور داخلی و مصونیت حاکمیت ملی و تمامیت ارضی ایران اشاره کرد.» (عهدنامه مودت ایران و شوروی، ص ۲۰ و ۲۱).

۸- پژوهشی در تاریخ دیپلماسی ایران، ص ۳۲۴.

یکشنبه ۹ اسفند ۱۲۹۹ / ۲۷ فوریه ۱۹۲۱ / ۱۸ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* واگذاری حکومت برخی مناطق به صاحب منصبان قزاق

رضا خان رئیس دیویزیون قزاق از سید ضیاء الدین طباطبایی خواست فهرست اسامی نقاطی که حکومت آن را می توان برای صاحب منصبان ارشد اداره قزاق در نظر گرفت، به وی معرفی نماید تا برای هر نقطه، کاندیدایی معین و انتخاب شود. (۱)

* پاسخ سید ضیاء به میانجی گری عدل الملک برای یکی از زندانیان کودتا

«سید ضیاء» در نامه ای به «عدل الملک» (۲)، او را که برای آزادی یکی از دستگیرشدگان کودتا میانجی گری کرده بود، از این کار منع نموده و خطاب به وی تصریح کرد: «... عواطف، محبت و وساطت نه اینکه منتهی به نتیجه مطلوبی نمی شود بلکه شفاعت کننده را در پیشگاه تشکیلات جدید متهم به عدم خبرویت، مهارت در زندگانی معرفی کرده جزو مزاحمین اداره کنندگان مملکت معرفی نموده و اینجانب خیلی متأسف خواهم شد اگر جنابعالی خودتان را جزو این طبقه معرفی نمایید...».

(۳)

* تقاضای ارباب کیخسرو از سید ضیاء در خصوص رفع توقیف از مخابرات و ...

«کیخسرو شاهرخ» در نامه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی، رفع توقیف مخابرات عمومی، روشن شدن وضعیت نمایندگان مجلس و آزادی حاج شیخ «محمد حسین استرآبادی» (۴) را خواستار شد. «کیخسرو شاهرخ» در نامه خود به سید ضیاء با اشاره به اینکه تلفن خانه عمومی، نه روز است توقیف می باشد، اظهار نمود: اگر این توقیف همچنان ادامه یابد، حاصلی برای دولت نخواهد داشت، ضمن آنکه احتمال وارد آمدن خسارت به شرکت تلفن وجود دارد. کیخسرو شاهرخ در ادامه نامه خود اظهار نموده است عده ای از نمایندگان مجلس شورای ملی که از نقاط دوردست به تهران آمده اند، می خواهند بدانند با توجه به شرایط موجود آیا امیدی به افتتاح مجلس وجود دارد یا نه، که آنها در تهران بمانند یا به اوطان خود بازگردند. کیخسرو شاهرخ به عنوان آخرین درخواست از سید ضیاء در این نامه ضمن اشاره به اینکه عده ای از بستگان و دوستان «حاج شیخ محمد حسین استرآبادی» وی را واسطه قرار داده اند، از سید ضیاء درخواست کرد، با توجه به کسالت «شیخ محمد حسین استرآبادی» که در جریان کودتا دستگیر شده بود او را آزاد نماید. (۵)

* مطالبه حقوق گمرکی اتومبیل های نصرت الدوله

به دنبال ضبط و توقیف اتومبیل های (۶) متعلق به شاهزاده «نصرت الدوله» (۷) به دست نظامیان، امروز اداره کل گمرکات نامه ای را به ضمیمه یادداشت نصرت الدوله در این خصوص به وزارت مالیه ارسال کرد ولی پاسخ وزارت مالیه این بود که باید اداره کل گمرکات از طریق «کاظم خان سیاح» فرمانده حکومت نظامی تهران تحقیقات لازم را انجام دهد تا در صورتیکه حقوق گمرکی اتومبیل ها پرداخت نشده، حقوق گمرکی آنها مطالبه شود (۸).

* از سرگیری فعالیت دواير تحديد و د خانيات و رسومات

دواير سه گانه تحديد، (۹) د خانيات و رسومات که به دستور دولت چند روزی تعطيل شده بودند، از امروز فعاليت خود را از سر گرفتند (۱۰).

* افزايش عوارض گمرکی در مصر

حکومت مصر به دليل بحران مالی که با آن روبه رو شده بود ميزان ده فروش به عوارض گمرکی توتون و تنباکو (۱۱) افزود. عوارض جديد گمرکی اين محصولات در مصر به قرار ذيل اعلام شد: هر کيلوگرم برگ توتون و تنباکو، ۶۲ قروش و هر کيلوگرم برگ و توتون پاک شده آن ۷۲ قروش. (۱۲)

۱- مراسله رضا خان رئيس ديويزيون قزاق به سيد ضياء الدين طباطبایی، ۱۲/۹ / ۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاريخ معاصر، شم ۳۳۷۶۴-ن.

۲- ميرزا حسين خان دادگر ملقب به عدل الملک، فرزند ميرزا عبد الکریم خان (کارمند دولت) در سال ۱۲۶۰ ش، در تهران به دنيا آمد. پس از طی دوران کودکی و تحصيلات مقدماتی به تمایل پدرش در سلک طلاب دينی درآمد و به مدرسه مروی رفت و در علوم دينی و فقه اسلامی تحصيل کرد. وی در زمان وزارت محمود خان علاء الملک در کابينه اتابک در سال ۱۲۸۶ ش، به استخدام عدليه درآمد. بعد از چند سال به وزارت داخله منتقل شد و لقب عدل الملک گرفت. پس از چند سال که در وزارت داخله بود، در سال ۱۲۹۵ ش، در کابينه سپهدار رشتی به کفالت وزارت کشور برگزيده شد. عدل الملک پس از کودتا در کابينه سيد ضياء کفالت وزارت کشور را همچنان حفظ کرد. او مورد اعتماد سيد ضياء الدين بود و در جريان بازداشت و دستگيري حکام ايالات مانند قوام السلطنه، حاکم خراسان و صارم الدوله حاکم کرمانشاه، واسطه ابلاغ و اجرای دستورهای سيد ضياء بود. هنگامی که سيد ضياء ساقط شد، قوام السلطنه دستور تبعيد عدل الملک را صادر کرد. قرار بود عدال الملک به بيابانک اعزام شود و در آن جا تحت نظر باشد، ولی عدل الملک در قم و به صحن مبارک رفت و در آن جا بست نشست. در همین زمان که وی در قم متحصن شده بود، اعتبارنامه دوره چهارم نمايندگی مجلس شورای ملی او در جلسه پنجم مرداد ۱۳۰۰ ش، در مجلس طرح و رد شد. حسين دادگر در خرداد ۱۳۰۲ ش، در کابينه مشير الدوله، به سمت کفيل وزارت فوائد عامه و تجارت منصوب و سپس در کابينه سردار سپه که در آبان ۱۳۰۲ تشکیل شد، معاون رئيس الوزراء شد. وی در امور سياسی، مجری سياست های سردار سپه بود. در طرح قضيه جمهوری، از هواداران به شمار می آمد. دادگر برای سلطنت سردار سپه فعالانه وارد ميدان سياست شد. در مجلس مؤسسان که در آذر ۱۳۰۴ ش، تشکیل شد، نایب رئيس مجلس بود. در آذر ۱۳۰۴ ش، در کابينه اول فروغی که اولين کابينه پس از سلطنت رضا شاه بود به سمت وزارت کشور منصوب شد. دادگر در دوره های سوم، چهارم، پنجم، ششم، هفتم و هشتم مجلس شورا از بابل و در دوره های نهم و دهم از تهران به نمايندگی برگزيده شد. در دوره های هفتم و هشتم و نهم رئيس مجلس شورای ملی بود. در حالی که به نمايندگی دوره دهم انتخاب شده بود مورد غضب شاه واقع گرديد و از ايران تبعيد شد. وی پس از ده سال اقامت در اروپا در سال ۱۳۲۴ ش، به ايران بازگشت و فعاليت سياسی خود را مجدداً شروع کرد و اين بار در مجلس سنا شروع به فعاليت نمود. در دوره های اول، دوم و سوم مجلس سنا، سناتور انتخابی استان مازندران بود. حسين دادگر سرانجام در سال ۱۳۴۹ ش، در تهران وفات يافت و

در قم به خاک سپرده شد. (خاطرات بهبودی، ص ۶۰، ۱۶۰، ۲۲۲ و ۲۶۳، ص ۲۳-۳۲؛ ایران در جنگ بزرگ، ص ۳-۱؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۶، ص ۲۱۱ و ۲۱۶-۲۱۸؛ نمایندگان مجلس شورای ملی در ۲۱ دوره قانون گذاری، ص ۳۲۲؛ روزنامه اطلاعات، ۱۶/۸/۱۳۰۷).

۳- مراسله سید ضیاء الدین طباطبایی به حسین دادگر (عدل الملک)، ۹/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر ایران، شم ۴۲۳۹-ن.

۴- شیخ حسین یا شیخ محمد حسین استرآبادی، معروف به مجتهد استرآبادی، فرزند شیخ نصر الله در حدود سال ۱۲۴۰ ش، به دنیا آمد وی در آغاز انقلاب مشروطه، در استرآباد به حمایت از آن پرداخت و در تقویت مجلس مشروطه نطق ها کرد و تلگرام هایی صادر نمود. شیخ حسین استرآبادی در انتخابات مجلس سوم به نمایندگی استرآباد (گرگان) برگزیده شد. انتخاب او باعث نگرانی کنسول روس شد. به طوریکه، کوشید تا با تشکیک در آرای وی، مانع از رفتن او به مجلس شود. اما چون موفق نشد تهدید کرد که اگر شیخ به مجلس راه یابد، از شرکت در مراسم تاج گذاری احمد شاه خودداری خواهد کرد. به رغم این تلاش ها شیخ حسین به عنوان نماینده، به تهران رفت. استرآبادی که در فترت بین مجلس سوم و چهارم در زادگاه خویش به سر می برد، با پیروزی بلشویک ها در روسیه، به حمایت از آنان پرداخت که باعث نزول جایگاه اجتماعی اش در منطقه استرآباد گردید. وی در ۱۲۹۸ ش، به تهران آمد و در مدرسه عالی حقوق، که «آدلف پرلن» (Adulf Perlen) تأسیس کرده بود، به تدریس فقه و اصول پرداخت، به هنگام کودتای ۱۲۹۹ ش، شیخ حسین به همراه برخی دولتمردان دستگیر و مدت کوتاهی محبوس شد. با تشکیل مجلس چهارم در تیر ۱۳۰۰، وی به نمایندگی مردم گرگان به مجلس راه یافت. او در دوران وکالتش به سیاست آلمان گرایش پیدا کرد و علیه انگلیسی ها موضع گرفت. در انتخابات مجلس پنجم با دخالت نظامیان نتوانست بر رقیب خود سید محمد علی شوشتری از طرفداران رضا خان پیروز شود. وی از مخالفان جمهوری خواهی رضا خان بود و سرانجام در اردیبهشت ۱۳۰۴ ش، در مشهد که گویا به آنجا تبعید شده بود، از دنیا رفت و همان جا به خاک سپرده شد. (مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۹۰۵، ۸۵۸، ۷۷۸ و ج ۱، ص ۴۰۷؛ تاریخ معاصر ایران، س ۲، شم ۷، ص ۳۴۷-۳۵۸؛ تاریخ انقلاب مشروطیت، ج ۵، ص ۱۰۷۵، خاطرات سردار اسعد بختیاری، ص ۴۳؛ شرح زندگانی من، ج ۲، ص ۲۱۳، خاطرات و مبارزات، ص ۷۵).

۵- مراسله ارباب کیخسرو شاهرخ به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۹/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر ایران، شم، ۴۲۷۸-ن.

۶- یکی از ماشین ها از نوع «رولزرویس» گران قیمتی بود که رضا خان نیز در کنار آن ماشین عکسی دارد. (م).

۷- فیروز میرزا نصرت الدوله فرزند عبد الحسین میرزا فرمانفرما در ۱۲۶۴ و بنا به روایتی دیگر در سال ۱۲۶۵ ش، متولد شد. تحصیلات ابتدایی خود را تا دیپلم در بیروت به هنگام اقامت اجباری فرمانفرما در خارج از ایران گذراند. پس از بازگشت به ایران به همراه پدرش که به حکومت کرمان منصوب شده بود راهی آن خطه شد. در این دوره و دوره ای که فرمانفرما در فارس حکمران بود ارتباط تنگاتنگی بین فرمانفرما و انگلیسی ها برقرار شد. در ازای خدمات فرمانفرما به منافع انگلستان، آنان نیز متقابلاً حمایت از وی را عهده دار شدند. پس از استبداد صغیر نصرت الدوله جهت ادامه تحصیل در رشته حقوق به پاریس رفت. در ۱۳۳۰ ق، به ایران بازگشت و به معاونت وزارت عدلیه رسید و سپس در کابینه وثوق الدوله به سمت وزارت عدلیه ارتقاء یافت. در کابینه دوم وثوق الدوله موسوم به کابینه قرارداد ابتدا وزیر عدلیه و سپس وزیر خارجه شد. در همین سمت به همراهی اکبر میرزا صارم الدوله و وثوق الدوله قرارداد ۱۹۱۹ را پی گیری می کردند با شکست قرارداد ۱۹۱۹ و در آستانه

کودتای ۱۲۹۹ ش، روانه ایران گردید، اما چند روز پس از ورود با کودتای سوم اسفند مواجه شد و به جمع زندانیان سیاسی کودتا پیوست. پس از آزادی از زندان به انتقاد از سیاست انگلستان پرداخت. این امر، هرچند کوتاه بود و با عذرخواهی فرمانفرما و نصرت الدوله پایان یافت، اما موقعیت خاندان فرمانفرما را با مخاطرات زیادی در دوره رضا خان روبرو کرد. نصرت الدوله با رسیدن رضا خان به رئیس الوزرای به خدمت او درآمد و با کمک داور و تیمورتاش به پیشرفت اهداف وی کمک فراوانی کرد. وی در سال ۱۳۰۲ والی فارس شد و در دوره پنجم مجلس و کیل مجلس شد. وی در سال ۱۳۰۸ ش، مجدداً توقیف و به چهار ماه زندان محکوم شد تا سال ۱۳۱۵ ش، بدون معارض، زندگی خصوصی خود را ادامه داد تا اینکه در سال ۱۳۱۵ ش، در اثر انتشار مطالبی در مطبوعات فرانسه و سوءظن به وی به عنوان کسی که در این تحریکات نقش داشته توقیف و زندانی شد و سرانجام در ۱۳۱۶ ش، در زندان سمنان به قتل رسید. (عوامل سقوط حکومت رضا شاه، ص ۸۱-۸۴؛ الیگارشی یا خاندان های حکومتگر در ایران، ص ۵۰، ۶۰-۶۴؛ خاطرات سیاسی رجال ایران، ج ۱، ص ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۴؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۵، ص ۹۱-۹۷).

۸- مراسله وزارت مالیه به اداره کل گمرکات، اسناد ملی ایران ۱۵/۶/۱۳۰۰، شم ت ۲۴۰۰۰۲۶۰۶.

۹- اداره تحدید: اداره وابسته به وزارت مالیه که در اصل به منظور محدود کردن عرضه تریاک تأسیس شد. طبق قانون تجارت آن زمان تولیدکنندگان می بایست تریاک های خود را به انبارهای دولتی تحویل دهند و پس از انجام عمل تریاک مالی، الصاق باندرول و تعیین قیمت، تحت نظر بازرسان دولت اقدام به حمل و نقل و بالاخره فروش آن نمایند. اداره تحدید در هرشهر، انبار و کارخانه ای برای تریاک مالی و الصاق باندرول داشت که ظاهراً تحت نظر اداره مالیه محل بود. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۶).

۱۰- روزنامه ایران، ۱۴/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۱۱- در آن زمان حکومت مصر واردکننده توتون و تنباکو از ایران بود. (م).

۱۲- مراسله کنسولگری ایران در مصر به وزیر خارجه، ۹/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۰، پ ۱، ص ۷.

* اعطای لقب سردار سپه به رضا خان

امروز احمد شاه لقب سردار سپه را به رضا خان رئیس دیویزیون قزاق اعطا کرد. (۱)

۱- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۴ / ۶۸۸۶.

دوشنبه ۱۰ اسفند ۱۲۹۹ / ۲۸ فوریه ۱۹۲۱ / ۱۹ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* اعتراض سید ضیاء به مصدق السلطنه

سید ضیاء الدین طباطبایی با ارسال تلگرافی به «مصدق السلطنه» والی فارس ضمن اعتراض نسبت به اقدام وی در جلوگیری از انتشار خبر رئیس الوزرای او، (۱) خاطر نشان کرد که با قشونی که تحت فرمان دارد هر مانع و مشکلی را به هیچ می شمارد. (۲)

* وساطت اسمارت برای آزادی برخی زندانیان

«والتر الکساندر اسمارت» پیرو دریافت نامه احمد درخشان درخواست او برای وساطت نزد سید ضیاء الدین طباطبایی برای آزادی «صلاح السلطنه» (۳)، شوهرخواهرش و «صلاح الملک» (۴) برادرش، امروز در نامه ای به سید ضیاء، ضمن اشاره به رابطه دوستی خود با درخشان، از سید ضیاء خواست چنانچه می تواند تقاضای درخشان را بپذیرد. (۵)

* پیشنهاد برقراری حکومت نظامی در بارفروش

اوضاع بارفروش (۶) پس از کودتای سوم اسفند آشفته و اهالی در تشویش و اضطراب به سر می بردند، طرفداران امیر مؤید سواد کوهی (۷) مشغول اقداماتی بر ضد دولت جدید بودند.

«رکن الوزاره» در گزارشی به وزیر امور خارجه ضمن اعلام خیر فوق، خواستار برقراری حکومت نظامی در بارفروش شد تا از تحركات مخالفین جلوگیری به عمل آید. (۸)

* بازگرداندن بایگانی سابق قزاق خانه به اداره قزاق خانه

در زمان عزیمت نظامیان روس به کشورشان، تمام سوابق بایگانی قزاق خانه به سفارت خانه روسیه (۹) تحویل داده شده بود.

اداره قزاق خانه که به این آرشیو نیاز داشت، با ارسال نامه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی ریاست وزراء، تقاضا نمود کلیه اسناد و بایگانی قزاق خانه از سفارت روسیه به اداره قزاق خانه بازگردانده شود. (۱۰)

[تصویر] افسران قزاق و روس

* اعطای درجه نظامی به سه نفر از صاحب منصبان

سید ضیاء الدین طباطبایی ریاست وزرا که مقام وزارت داخله را نیز عهده دار بود طی حکمی (۱۱) به «کازم خان سیاح» حکمران نظامی تهران، یاور «حبیب الله خان شیانی» فرمانده رژیمان ۲ و

۱- متن تلگراف سید ضیاء به مصدق به شرح ذیل بود: «جناب آقای دکتر مصدق السلطنه والی فارس. آگاهی یافته ام اکل از قفا تلگراف تصدی مرا به شغل ریاست وزرا انتشار نداده و گفته اید که از حدوث اشکالات احتراز نموده اید. این خبر به این جانب مسلم داشت که حضرت عالی از وضعیات بی اطلاع و افق تهران را همانطور تصور کرده اید که قبلا دیده اید و عینا مشاهده کرده اید. نه چنین نیست. دوری مسافت و بی اطلاعی از جریان حضرت عالی را از اطلاعات مفیده محروم داشته است. این حکومت جدید تشکیل که با اسلحه و آتش یک سر کرده و نماینده اقتدار قشونی است به کسانی که در معبر او ایجاد اشکالات نمایند جز مشت چیزی نشان نمی دهد و در لحظه واحد جان، مال، عائله، علاقه اشکال کنندگان به عنوان رهینه صداقت آنها در معرض تهدید گذارده می شود و این زبری و خشونت نه برای مصالح شخصی است بلکه برای مصالح وطنی است که هراقدامی را مجوز و مشروع می سازد. بنابراین تصور اینکه قرائت دستخط اعلیحضرت اقدس همایونی شاهنشاهی ارواحنا فداه محتمل است حدوث اشکالی را تولید کند بالمره فکری نارسا بوده است با کمال اقتدار و با ن هایت نیرومندی لازم است وظیفه خود را ایفا نمائید. تشکیل این دولت وطنی و اصلاح کننده را هیچ کس جز خیانت کار نمی تواند تردید کند، آن هم فوراً تنبیه می شود. من در اینجا تمام رجال پوسیده و دروغین را توقیف کردم. ندای اصلاحات داده و با تهور و جسارت قشونی که در تحت امر دارم هرمانع و مشکلی را به هیچ می شمارم. حضرت عالی نیز اگر می خواهید نماینده چنین دولتی باشید با جسارت قدم برداشته اصلاحات را در خطه ماموریت خودتان شروع کنید و از تقویت بی ن هایت اینجانب استفاده نمائید و باور کنید که اشخاص دانشمند و بی غرض را مجالی شایسته بدست آمده است. راست و بی پرده همان طور که عادت من است به حضرت عالی سابقه می دهم که نسبت به شخص شما خوشبین و خیلی مایلیم که از چون حضرتعالی شخص شایسته ای در اصلاحات فارس استفاده کنم و به طور متقابل لازم است از صداقت و صمیمیت حضرت عالی آگاه گردم. بنابراین منتظرم که خودتان برای خودتان تعیین تکلیف نمایید، ولی در عین حال خود را از ذکر این نکته که باز یک شمه ای از صمیمیت و صداقت من است ناچار می بینم و آن این است که انتخاب طریقی جز صداقت و راست گفتاری برای اشخاصی که مرجع این سؤالات می شوند مصلحت نیست و موجب زیان خودشان می شود. امیدوارم به نام وطن و به نام اصلاحات حضرتعالی از آن فاصله بعید آغوش گشوده مرا برادرانه در بغل گرفته کمک و مظاهرت خودتان را به احترام منافع ملی به من اهداء نمایید. روش و منشور خودم را در بیانیه ای که امر داده ام به ولایت مخابره کنند. لامحاله ملاحظه و از عقاید اینجانب آگاهی یافته اید- ریاست وزراء، سید ضیاء الدین طباطبایی». (خاطرات و تألمات مصدق ص ۱۲۶ و ۱۲۷).

۲- خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۲۶ و ۱۲۷.

۳- محمود صلاحی معروف به صلاح السلطنه در ۱۲۶۹ ش، در تهران متولد شد. تحصیلات مقدماتی و متوسطه را در تهران پایان بخشید و وارد مدرسه علوم سیاسی شد و دوره مزبور را ظرف پنج سال به اتمام رسانید. در ۱۲۹۳ ش، در وزارت امور خارجه با سمت مترجمی استخدام شد. قریب دو سال در اداره دار الترجمة اشتغال داشت، تا اینکه به فارس منتقل گردید و به سمت منشیگری کارگزاری فارس منصوب شد و از آن سمت به وزارت معارف منتقل گردید و با سمت بازرس، مشغول به کار شد. خدمت در وزارت معارف مورد میل و علاقه اش قرار نگرفت. مجدداً به وزارت امور خارجه بازگشت و عضو محکمه حقوقی وزارت امور خارجه شد. مدتی کوتاه در آن سمت بود که به وزارت داخله انتقال یافت و معاون حکومت گیلان گردید. مجدداً به وزارت امور خارجه بازگشت و در شغل سابق خود مستقر شد تا سرانجام متصدی کنسولگری هرات شد. چندی هم کنسول ایران در موصل بود. از دیگر مشاغل او تصدی سر کنسولگری بغداد است. چندی هم در دوایر مرکزی

وزارت امور خارجه مشاغلی را احراز نمود؛ از جمله ریاست اداره بایگانی و دفتر محرمانه و ریاست اداره کارگزینی و دفتر محاکمات اداری بود و مدتی هم در هامبورگ سرکنسول بود. محمود صلاحی مدتی مدیرکل اداری را احراز نمود و بعد معاون وزارت امور خارجه گردید. در تیر ۱۳۲۹ ش، از طرف سپهبد علی رزم آرا نخست وزیر وقت، به سمت کفیل وزارت امور خارجه معرفی گردید. کفالت وی تا شهریور همان سال ادامه یافت و سپس با سمت وزیرمختار عازم عراق شد. در فروردین ماه ۱۳۳۰ ش، به تهران احضار شد و چندی بیکار بود تا با سمت سفیرکبیری عازم بغداد گردید. آخرین سمت وی سفیرکبیری ایران در عربستان سعودی بود که تا شهریور ۱۳۳۷ ش، به طول انجامید و سپس بازنشسته گردید. وی در سال ۱۳۵۸ ش درگذشت. البته در بعضی منابع، مانند شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، سال فوت او ۱۳۵۶ ش، ذکر شده است! زندگینامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۳۹۳؛ تاریخ معاصر، شم ۱۵ و ۱۶، ص ۲۷۵؛ شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۲، ص ۹۳۸)

۴- «احمد صلاحی» معروف به صلاح الملک، در ۱۲۷۲ ش، در تهران متولد شد. تحصیلات مقدماتی را در مدارس تهران به اتمام رسانید و وارد مدرسه علوم سیاسی شد و در ۱۲۹۱ ش، فارغ التحصیل گردید و وارد خدمت وزارت امور خارجه شد. چندی عضو اداره محاکمات بود. بعد منشی کارگزاری آذربایجان گردید. اولین مأموریت خارج از کشور وی، نایب اولی کنسولگری عشق آباد بود. از عشق آباد به بغداد رفت و همچنان نایب اول کنسولگری بود. در سال ۱۳۰۱ ش، به وزارت کشور منتقل شد. اولین سمت وی در آن وزارت خانه، رئیس اداره تشکیلات بلدی بود. بعد شهردار اصفهان شد و چندی مقام شهرداری مشهد را عهده دار بود. در ۱۳۰۷ ش، از وارت داخله به وزارت معارف منتقل شد و به ریاست اداره معارف و اوقاف اصفهان و یزد منصوب گردید. آن گاه خدمات دولتی را رها نمود و با عنوان وکیل پایه یکم به وکالت در دادگاه ها پرداخت. پس از چندی مجدداً به وزارت داخله بازگشت و به ریاست اداره آمار و ثبت احوال آذربایجان برگزیده شد. دیگر مشاغل وی در وزارت کشور عبارت بودند از: فرمانداری قم و محلات، فرمانداری کرمانشاه، فرمانداری همدان سرانجام به استانداری استان پنجم معرفی شد و در ۱۳۲۸ ش، پس از پایان مأموریت استانداری به وزارت امور خارجه منتقل گردید.» (شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۲، ص ۹۳۷-۹۳۸).

۵- نامه اسمارت به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۱۰/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر ایران، شم ۴۲۰۴- ن.

۶- بارفروش نام قدیم بابل بوده است. در قدیم بارهایی را که با کشتی از حاجی ترخان به مشهد سر (بابلسر) می آوردند به آنجا حمل می کردند.

۷- گزارش رکن الوزاره به وزارت خارجه، ۱۰/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۷، پ ۴، ص ۹۶.

۸- ولی سفارت روسیه در این باره مدعی بود، نوشته های مزبور اسناد وجوهی است که دولت روسیه آن را بلاعوض توسط صاحب منصبان روسی بابت حقوق قزاق خانه پرداخت کرده است و صاحب منصبان روسی برای رفع مسئولیت خود، اسناد مزبور را به سفارت سپرده اند که در زمان مناسب به مقامات مربوطه ارائه شود. با این وجود، سفارت روسیه اعلام کرد حاضر است اسناد و نوشته هایی را که مورد احتیاج قزاق خانه باشد به مسئولین قزاق خانه تحویل دهد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۱، پ ۵، ص ۲).

۹- مراسله اداره قزاق خانه به رئیس الوزرا، ۱۰/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۳۰، پ ۷۰، ص ۱.

۱۰- این حکم در تاریخ ۱۳/۱۲/۱۲۹۹ به تأیید احمد شاه رسید (اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۹۳۰۰۳۲۵۳).

۱۱- حکم عمومی ژاندارمری دولتی، ۱۰/۱۲/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۹۳۰۰۳۲۵۳).

یاور «علی خان ریاضی» فرمانده آتامازور و محاسبات کل درجه نایب سرهنگی اعطا نمود. (۱)

* تقاضای آزادی و معالجه سالار فاتح

دکتر «جوزف اسکات» جراح مریض خانه دولتی در یادداشتی گواهی داد که سالار فاتح مدتی قبل به دلیل بیماری گوارشی و آپاندیست تحت معالجه بوده و یک عمل جراحی دیگر لازم است تا بیماری وی رفع شود و ماندن در حبس برای سلامتی او مضر است. (۲) پیرو این یادداشت دستور اعزام سالار فاتح به مریض خانه دولتی برای معالجه وی صادر گردید.

۱- اسناد کابینه کودتا، ص ۷۳.

۲- در دوازدهم اسفندماه دستور اعزام سالار فاتح به مریض خانه دولتی جهت معالجه وی صادر گردید. (اسناد کابینه کودتا، ص ۷۴).

سه شنبه ۱۱ اسفند ۱۲۹۹ / ۱ مارس ۱۹۲۱ / ۲۰ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* معرفی وزیران دولت سید ضیا به حضور احمد شاه

پیش از ظهر امروز سید ضیاء الدین طباطبایی با حضور در قصر فرح آباد وزیران دولت خود را به شرح ذیل به حضور احمد شاه معرفی کرد:

کفیل وزارت داخله عدل الملک؛ وزیر امور خارجه، مدیر الملک؛ وزیر مالیه، میرزا عیسی خان فیض (۱)؛ وزیر جنگ، مسعود خان کیهان، کفیل وزارت عدلیه، منصور الملک؛ وزیر معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، نیر الملک؛ وزیر فواید عامه و فلاحت و تجارت، موقر الدوله؛ وزیر پست و تلگراف، مشیر معظم و وزیر صحیه و امور خیریه، مؤدب الدوله (۲)؛ وزیران معرفی شده از امروز به طور رسمی فعالیت خود را آغاز کردند (۳)

* مهلت حکومت نظامی تهران به مردم برای تحویل اسلحه های خود

کنل کاظم خان سیاح فرمانده حکومت نظامی تهران به دستور سید ضیاء الدین طباطبایی ریاست وزراء با انتشار اعلانی (۴) در پنج ماده (۵) از عموم مردم تهران خواست اسلحه های خود را تا مدت ده روز به مأمورین نظمی تحویل دهند. (۶)

* اظهارات معاون وزارت خارجه انگلیس در خصوص وقایع اخیر ایران

پاسخ «هارموث» معاون وزارت خارجه انگلیس به سؤال مطبوعات انگلیس، درباره وقایع اخیر و تغییر حکومت در ایران، امروز در مطبوعات لندن از جمله «تایمز» (TIMES) و «بیرمنگام پست» (BIRMINGHAM POST) به چاپ رسید.

«بیرمنگام پست» در مطلبی با عنوان موقعیت بی طرفانه انگلستان، اظهارات «هارموث» را منتشر نمود. هارموث مدعی بود دولت انگلستان در عملیات قزاقان ایرانی دخالتی نداشته و هیچ مسئولیتی را هم در این خصوص به عهده نمی گیرد.

هارموث در اظهارات خود گفته بود کمک مالی دولت انگلستان به نیروهای قزاق نیز از ماه «می» ۱۹۲۰ قطع شده بوده است. هامورث تأکید داشت، انگلستان نسبت به این اقدام قزاق ها موضعی کاملاً بی طرف اتخاذ کرده است! (۷)

* دخالت انگلیس در کودتای سوم اسفند

«نرمن» وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز در تلگرافی به کرزن اطلاع داد: تمام اتباع خارجی مقیم ایران تصور می کنند که انگلیس کودتای سوم اسفند را برنامه ریزی کرده به طوریکه، تکذیب های او نیز بی اثر (۸) بوده است. (۹)

[تصویر] عیسی خان فیض وزیر مالیه

۱- عیسی فیض، کارمند پرسابقه وزارت مالیه بود که در انگلیس تحصیل کرده و با هیئت های نمایندگی انگلیسی در تهران همواره مناسبات نزدیک داشت و بویژه از اعتماد آرمیتاژ اسمیت برخوردار بود. عیسی فیض در فروردین ۱۳۰۰ ش، به علت بیماری از کابینه سید ضیاء کناره گرفت و جهت معالجه به انگلستان رفت او آخرین سال های خدمت دولتی خود را در سمت کمیسار عالی نفت ایران در لندن گذراند. وی در سال ۱۳۱۱ ش، در سن ۵۲ سالگی در اثر بیماری سرطان درگذشت. (شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۲، ص ۱۱۴۳ و ۱۱۴۴).

۲- علی اصغر مؤدب نفیسی، معروف به مؤدب الدوله فرزند میرزا علی اکبر خان ناظم الاطباء نفیسی در سال ۱۲۵۴ ش، در تهران متولد شد. پس از تحصیلات مقدماتی، وارد دار الفنون شد و تحصیلات خود را در رشته طبابت به اتمام رسانید و سپس جهت تکمیل تحصیلات خود به بلژیک و فرانسه رفت. بعد از بازگشت به ایران استاد طب دار الفنون شد. در سال ۱۹۰۴ م، در تهران مطب خصوصی داشت. در سال ۱۹۰۷ م، مشاور شهرداری تهران بود و در سال ۱۹۲۱ م رئیس اداره کل صحیه تهران بود. در سال ۱۲۹۹ ش، که سید ضیاء الدین طباطبایی نخست وزیر بود، وزارت خانه جدیدی به نام وزارت خانه صحیه و امور خیریه تأسیس نمود و می توان وی را اولین وزیر بهداری ایران دانست. در دوران رضا شاه پیشکار ولیعهد شد و در سال ۱۹۲۷ به همراه وی به سوئیس رفت. سرانجام مؤدب الدوله در ۲ تیرماه ۱۳۲۸ ش، درگذشت. (مجله آینده، شم ۱۲-۷، ص ۱۳۷۱، ص ۴۱۲؛ خاطرات نصر الله انتظام، ص ۲۰۴؛ مجله جهان پزشکی، شم ۵ و ۶، ص ۱۳۲۸، ص ۴-۱؛ مجله وحید، شم ۲۳۴، ۱۵/۱۰/۲۵۳۶، ص ۲۵ و ۲۸).

۳- روزنامه ایران، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، ص ۳؛ در روزشمار تاریخ ایران، اثر باقر عاقلی، ج ۱، ص ۱۰۲، معرفی کابینه سید ضیاء به احمد شاه در تاریخ ۱۰/۱۲/۱۲۹۹ ذکر شده که اشتباه است و تاریخ صحیح آن با استناد به روزنامه ایران، ۱۱/۱۲/۱۲۹۹ ش، می باشد. (م).

۴- تاریخ این اعلان در کتاب تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۶۷-۲۶۸، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹ ذکر شده که اشتباه است. اصل اعلان در تاریخ ۱۱/۱۲/۱۲۹۹ منتشر می شود و در روزهای بعد نیز، در روزنامه ایران تکرار می شود. نمونه اصلی این اعلان در گنجینه اسناد، س ۱۳۷۳، شم، ۱۵ ص ۱۲ منتشر شده است. (م).

۵- اعلان مذکور در پنج ماده به شرح ذیل منتشر شد: «ماده اول- نظر به اینکه حکومت نظامی در شهر دار الخلافه حکمفرماست به استثنای طبقات نظامی عمومی صاحب ان اسلحه از اسلحه فروش و غیره مکلفند که اسلحه موجود در حجرات و امکنه و منازل خود را به انضمام فشنگ بدون فوت وقت به کمیساریای محل تسلیم و قبض چایی که تهیه شده است دریافت دارند. ماده دوم- در قبض مزبور نمره و نوع تفنگ و مقدار فشنگ و اسم صاحب آن تصریح خواهد شد. ماده سوم- شش روز بعد از نشر این اعلان کلیه اسلحه های موجوده که قبلا به کمیساریای محل تسلیم نگشته باشد بدون قبض اخذ و ضبط دولت علیه خواهد شد. ماده چهارم- هرگاه ده روز از نشر این اعلان بگذرد و صاحب ان اسلحه در اجرای مواد این اعلان خودداری و تخلف نموده باشند علاوه بر اخذ و ضبط اسلحه، به مجازات های سخت حتی ممکن است محکوم اعدام شوند ماده پنجم- به مأمورین نظمی و قوای تأمینیه حق داده شده و می توانند در هر موقع، امکنه و منزلی را که مورد سوءظن واقع شود، ورود و تفتیش نمایند تبصره- تفنگ های ساچمه زنی و شکاری از مواد فوق مستثنی و برای حل آن باید از این فاصله از اداره نظمیه جواز تحصیل نمایند رئیس کل تشکیلات نظمی و حاکم نظامی شهر مأمور اجرای مواد فوق هستند. حکومت نظامی شهر- کاظم».

۶- روزنامه ایران، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۷- روزنامه بیرمنگام پست، ۱ مارس ۱۹۲۱.

۸- Fo ۳۷۱ / ۶۴۰۳. Norman to Curzon , ۱ March ۱۹۲۱.

۹- تاریخ این سند به اشتباه سال ۱۹۲۰ م، درج شده است.

[تصویر] بانک استقراضی

* تشکیل اولین جلسه دولت سید ضیاء الدین طباطبایی

اولین جلسه هیئت وزیران (۱) در دولت سید ضیاء الدین طباطبایی امروز برگزار شد. در این جلسه مقرر شد شب ها از ساعت ۹ بعد از ظهر حکومت نظامی برقرار و رفت و آمد در شهر ممنوع باشد. همچنین از آنجا که در چند روز گذشته ادارات پست و تلگراف و تلفن در تعقیب حکومت نظامی تعطیل بود، قرار شد از فردا، مطابق معمول، این ادارات کار خود را آغاز نمایند. (۲)

* تعیین رئیس بانک استقراضی ایران

سید ضیاء الدین طباطبایی به موجب حکمی (۳) الکساندر طومانیانس را به ریاست بانک استقراضی ایران منصوب کرد تا پس از واگذاری کامل این بانک به دولت ایران، وی ریاست این بانک را عهده دار شود. (۴)

* تقاضای دریافت مراسلات توقیفی سفارت فرانسه

«هنری هوپنو» کاردار سفارت فرانسه در مراسله ای به سید ضیاء الدین طباطبایی به وی اطلاع داد، در بین مکتوباتی که از شاهزاده نصرت الدوله ضبط شده دو فقره مراسله موجود است که از پاریس برای وی ارسال شده و در زمان بازگشت هنگام مراجعت ایشان از فرانسه و توقیف وی این مراسلات نیز ضبط شده است که آن مراسلات متعلق به «ژنرال ژان کوکتو» و «فیلیپ برتولت» سفیر فرانسه و منشی وزارت خارجه فرانسه بوده است. «هوپنو»، با توجه به ضبط این مراسلات توسط دولت ایران رفع توقیف این مراسلات را خواستار گردید. (۵) در روزهای بعد برای بازگرداندن این مراسلات پیگیری هایی صورت گرفت. (۶)

* انتصاب حکمران های نظامی قزوین، سمنان، دامغان، قم و کاشان

از طرف ریاست وزراء، کلنل «منوچهر خان سپانلو» با اختیارات تامه به حکومت نظامی قزوین منصوب شد و حکومت های سمنان و دامغان و قم و کاشان نیز به اداره ژاندارمری و صاحب منصبانی که در آن نقاط بودند تفویض شد. (۷)

* تعطیلی راه آهن بوشهر - برازجان

مطابق اعلام رسمی جنرال کنسولگری انگلیس در بوشهر، استفاده عمومی از خط راه آهن بوشهر - برازجان از امروز متوقف شد.

انگلیسی ها تدریجا در حال جمع آوری ادوات و آلات خط راه آهن مذکور بودند. (۸)

احمد شاه قاجار طی حکمی به ژنرال «دیکسن» تبعه دولت انگلیس یک قطعه تمثال همایونی درجه دوم اعطا نمود.

وزارت امور خارجه مأمور امضا و رسانیدن این فرمان به «دیکسون» شد. (۹)

* دستور عدم ممانعت از برگزاری مجلس ترحیم فضلعلی آقا مجتهد

ریاست وزرا به حکومت نظامی تهران دستور داد، برای برگزاری مجلس ترحیم میرزا فضلعلی آقا مجتهد تبریزی (۱۰) که در مسجد شیخ عبدالحسین (مسجد ترکها) انعقاد خواهد یافت ممانعت ایجاد ننمایند. (۱۱)

۱- در کابینه سیاه سه ماه و چند روزه سید ضیاء الدین طباطبایی، بیست و شش جلسه هیئت وزیران تشکیل گردید که اولین نشست روز سه شنبه یازدهم اسفند ۱۲۹۹ و آخرین نشست این کابینه روز سه شنبه ۲۷ اردیبهشت ۱۳۰۰ بود. (زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۳).

۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۳، ۲۰۵.

۳- متن حکم سید ضیاء الدین به شرح ذیل می باشد: «جناب آقای الکساندر طومانیانس نظر به اینکه دولت در نظر گرفته است که بانک استقراضی ایران را ضبط و اداره نماید و برای ریاست بانک مزبور وجود یک نفر شخص لایق، امین و متخصص در امور مالیه لازم می باشد لهذا جنابعالی را که طرف اعتماد کامل دولت می باشید و همه وقت در انجام خدمات دولت حاضر بوده اید، برای ریاست مزبور معین می نمایم [.] لازم است به فوریت به بانک مزبور رفته: اولاً- تمام بانک را از اموال منقول و غیرمنقول به طرز اداری تحویل گرفته تمام دفاتر و اسناد را نیز مهر نمایید ثانیاً- پرسنل بانک را عموماً منحل نمایید تا بعد دستور استخدام داده شود. ثالثاً- رسیدگی کامل به عمل آورید که امانات رهینه بانک چیزی از میان نرود و کم و کسری حاصل ننماید. رابعاً- میزان حساب کلیه دفاتر را استخراج نموده به هیئت دولت ارائه دهید و از روی همان شالوده که لازم است طرح نمایید. خامساً- نقشه های لازمه را برای اداره کردن بانک هرچه زودتر تدارک نموده اقدام کنید. به وزارت خانه ها و دوائر نظامی امر شده است که هرزمان به آنها برای مساعدت مراجعه نمایید همه نوع تقویت به عمل آورند.» (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۶، پ ۱۶، ص ۱۴۲).

۴- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۶، پ ۱۶، ص ۱۴۲.

۵- اسناد کابینه کودتا، ص ۱۲۵.

۶- همان، ص ۱۲۶-۱۲۸.

۷- روزنامه ایران، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، ص ۳.

۸- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۹، پ ۱۳، ص ۸.

۹- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۱، پ ۵، ص ۱۲.

۱۰- میرزا فضلعلی مجتهد تبریزی از روحانیون آذربایجان و از نمایندگان دوره اول مجلس شورای ملی، برای معالجه به برلین رفته بود ولی در آنجا دار فانی را وداع گفت.

۱۱- اسناد کابینه کودتا، ص ۳۱۴ و ۳۱۵؛ روزنامه ایران، ۱۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

* درخواست اعزام تعدادی از نیروهای پلیس جنوب به تهران

سید ضیاء الدین طباطبایی، به فرمانده قشون جنوب در شیراز دستور داد یک ستون قشون (۱) را به همراه توپ خانه به تهران اعزام نماید. (۲)

۱- مصدق در کتاب خاطرات خود در این باره چنین می نویسد: «در این تلگراف نام پلیس جنوب، به قشون جنوب تبدیل شده و با گفته های دولت وطنی که آن را به رسمیت شناخته بود به کلی منافات است و مردم تصمیم به اعتراض و مخالفت گرفتند.» (خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۲۸).

۲- خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۲۸.

چهارشنبه ۱۲ اسفند ۱۲۹۹ / ۲ مارس ۱۹۲۱ / ۲۱ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* پیشنهاد اشغال ایران

پس از اشغال تفلیس (۱)، امروز «پاولسکی» کمیسر سیاسی ارتش یازدهم سرخ، با نوشتن نامه ای به مسکو خواستار اجرای عملیات مشابهی در ایران شد. وی معتقد بود، مقاومت بلوک ایران و انگلیس، با نخستین حملات نیروهای سرخ به آسانی درهم خواهد شکست. (۲)

* کودتای سوم اسفند محصول یک توطئه

«جی. پی. چرچیل» (۳) Churchill (در خصوص کودتا در یادداشتی برای درج در پرونده نوشت: قضیه کودتا ظاهراً نتیجه یک توطئه است. (۴)

* کناره گیری مورخ الدوله از مسائل سیاسی

احمد علی سپهر (مورخ الدوله) در نامه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی به وی قول داد در امور سیاسی مداخله نکرده، مراوده و معاشرت با افراد را ترک نماید و در خانه به تدوین و نشر زندگینامه شخصی سید ضیاء به زبان فارسی و فرانسه مشغول شود. «مورخ الدوله» سپس از سید ضیاء تقاضا کرد به ادارات قزاق خانه و نظمیة دستور دهد متعرض او و پدرش نشوند. (۵)

* معرفی اعضای کابینه سید ضیاء به فرمانفرمایان ایالات و حکام ولایات

سید ضیاء الدین طباطبایی با ارسال متحد المآنی (۶) به فرمانفرمایان ایالات و حکام ولایات به منظور معرفی اعضای کابینه، خود را به عنوان وزیر داخله، و آقایان میرزا محمود خان مدیر الملک، میرزا عیسی خان (فیض)، مسعود خان (کیهان)، میرزا علی محمد خان موقر الدوله، رضا قلی خان نیر الملک، میرزا نقی خان مشیر معظم، میرزا علی اصغر خان مؤدب الدوله، میرزا حسن خان عدل الملک و میرزا مصطفی خان منصور السلطنه را به ترتیب به عنوان وزیر امور خارجه، وزیر مالیه، وزیر جنگ، وزیر فواید عامه، وزیر معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، وزیر پست و تلگراف، وزیر صحیه، کفیل وزارت عدلیه معرفی نمود. (۷)

* ضبط آرشو شعب بانک استقراضی در خراسان، تبریز و اصفهان

سید ضیاء الدین طباطبایی در متحد المآنی خطاب به والیان خراسان، تبریز و اصفهان با بیان اینکه دولت ایران، بانک استقراضی روس را ضبط نموده و «الکساندر خان طومانیانس» نیز به ریاست آن منصوب شده است. از آنان خواست، بدون آنکه، متصدیان بانک روس آگاهی یابند با حضور کار گزار و امین مالیه هرچه سریعتر اسناد، دفاتر و آرشو بانک را امضا و ضبط نمایند و صورت آن چه را ضبط می نمایند به امضای کار گزار و امین مالیه رسانده، فوراً به تهران ارسال نمایند. (۸)

امروز از بین کلیه روزنامه های مرکز که از صبح روز چهارم اسفند توقیف شده بودند، فقط به روزنامه ایران اجازه انتشار داده شد (۹).

* دایر شدن وزارت خانه ها

امروز وزارت خانه ها که بعد از کودتا تعطیل شده بودند، دایر و وزرای جدید مشغول به کار شدند ولی در وزارت عدلیه، محاکم همچنان به حال تعطیل باقی بود. (۱۰).

* تقاضای سید ضیا برای ارسال اسامی شهریه بگیران

سید ضیاء الدین طباطبایی ریاست وزرا طی فرمانی از خزانه کل کشور خواست، صورت کاملی از اسامی همه افرادی که از خزانه کل شهریه و حقوق دریافت می دارند با ذکر میزان شهریه دریافتی آنان را برای او ارسال نمایند. (۱۱).

۱- در آن زمان حکومت گرجستان توسط منشویک ها اداره می شد و دولت بلشویکی روسیه (شوروی) با منشویک ها در حال جنگ بود. در ۲۱ فوریه ۱۹۲۱ م، ارتش سرخ وارد گرجستان شد و چهار روز بعد تأسیس جمهوری شوروی سوسیالیستی گرجستان اعلام شد که در خبر مذکور یکی از افسران ارتش سرخ خواستار تصرف ایران و انجام عملیات مشابهی در ایران شده است تا ایران یا حداقل بخش هایی از ایران به تصرف شوروی درآید. (تاریخ روسیه شوروی، ج ۳، ص ۳۵۹ و ۳۶۷).

۲- Report to the Interdepartmental Committee on Bolshevism, as a Menace to the British Empire, July ۱۹۲۱, PP. ۷۴-۷۶, L/ PS/ ۱۰/ ۸۸۶

۳- «جرج پرسی چرچیل» George Percy Churchill (فرزند «هنری آدریان چرچیل» کنسول انگلیس از ۱۸۷۵ تا ۱۸۷۹ و برادر «آلفرد فرانسیس چرچیل» نایب کنسولگری رشت از ۱۹۰۳ تا ۱۹۰۵ و «سیدنی جان الکساندر چرچیل» دبیر دوم دبیر خانه شرقی سفارت انگلیس بود. وی در اوایل سده بیستم میلادی دبیر شرقی سفارت انگلیس بود که با نظم و مرتب کردن اسناد و گزارش های سفارت انگلیس و افزودن مطالب جدید مجموعه ای جالب شامل شرح حال رجال ایرانی، به نام فرهنگ رجال قاجار را فراهم کرد. (فرهنگ رجال قاجار، ص ۷).

۴- Minute prepared by G. p. Churchill, ۳ March ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱/ ۶۴۰۱

۵- نامه احمد علی سپهر به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۵۴۵۴۳-ن.

۶- متحد المال: بخشنامه.

۷- متحد المال از ریاست وزرا به فرمانفرمایان ایالات و حکام ولایات، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۵۴۸۶۹-ن.

۸- تلگراف صادره از ریاست وزرا به خراسان، تبریز و اصفهان، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۶، پ ۱۶، پ ۷۵.

۹- تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۶۸.

- ۱۰- شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۲۲۵.
- ۱۱- روزنامه ایران، ۱۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۳.

[تصویر] ژنرال وستداهل رئیس سوئدی اداره نظمیة ایران به اتفاق ابو القاسم ناصر الملک نایب السلطنه، قاسم والی (سردار همایون) و بیورلینگ رئیس کلاتری و جمعی از کارکنان و صاحب منصبان ایرانی و سوئدی اداره نظمیة

* تغییر ساعت منع عبور و مرور در تهران

پس از وقوع کودتای سوم اسفندماه، از طرف حکومت نظامی تهران مقرر گردیده بود از ساعت ۸ شب به بعد اشخاص بدون جواز عبور، حق خارج شدن از منزل را ندارند ولی از امروز ساعت منع عبور و مرور افزایش یافت و ساعت شروع حکومت نظامی از ساعت ۸ شب به ساعت ۹ شب به بعد تغییر یافت. (۱)

* مهر و موم نمودن بانک استقراضی

«ابو القاسم فروهر» نماینده اداره محاکمات وزارت امور خارجه، عصر امروز به اتفاق «الکساندر خان طومانیانس» و شاهزاده «ابتهاج السلطان»، خزانه، آرشیو، صندوق و اطاق های متعلق به بانک استقراضی را با حضور مسئولین هریک از شعب مهر و موم نمودند. (۲)

* شروع به کار اداره پست و تلگراف و برقراری مخابرات تلفنی شهر تهران

امروز مخابرات تلگراف و ارسال بسته های پستی در اداره پست و تلگراف پذیرفته شد. بعد از چند روز مخابرات تلفنی هم در شهر تهران برقرار گردید. (۳)

* پیشنهاد افزایش تعداد نظامیان سرحدی خراسان

قوام السلطنه والی خراسان در تلگرافی به وزارت داخله با بیان اینکه، جهت اطمینان خاطر عموم اهالی، لازم است قوای نظامی در سرحدات افزایش یابند، پیشنهاد کرد، هشتصد نفر پیاده و بیست نفر سوار برای این منظور در نظر گرفته شود.

وی در ادامه افزود، هزینه استخدام این عده چهل هزار تومان برآورد شده است. قوام السلطنه از وزارت داخله سؤال نمود که آیا امکان دارد برای تهیه این مبلغ از اهالی خراسان کمک گرفته شود؟ (۴)

* اعدام اشرار گروه منصور در اصفهان

پس از اعدام دو تن از اشرار «دسته منصور»، که در اطراف کاشان شرارت و راهزنی می کردند، در روز شنبه گذشته در اصفهان، امروز نیز، دو نفر دیگر از آنان پس از بازجویی هایی که در کاشان و اصفهان از آنان به عمل آمده بود، در میدان شاه اصفهان به دار آویخته شدند. (۵)

* تقاضای دولت روسیه جهت تشکیل کمیسیون در خصوص فیروزه و جزایر خلیج استرآباد

دولت روسیه اعلام کرد بر طبق فصل سوم عهدنامه مودت ایران و روسیه، تمایل دارد از سوی ایران برای تحویل گرفتن فیروزه و جزایر خلیج استرآباد کمیسیون هایی تشکیل شود. (۶)

* اعطای لقب از سوی احمد شاه به شاهزاده جلیل الدوله

شاهزاده «جلیل الدوله» فرزند ارشد شاهزاده «سیف الدوله» از طرف احمد شاه ملقب به «سیف الدوله» گردید. (۷)

* تقاضای اعطای نشان به بصیر الوزاره

والی آذربایجان از وزارت داخله تقاضا نمود، به پاس خدمات «بصیر الوزاره» به ایشان نشان دولتی اعطا شود. (۸)

* تشکیل کمیسیون بلدیة تهران

امروز کمیسیون بلدیة مرکب از آقایان حکیم اعظم، میرزا

۱- همان، ص ۱.

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۶، پ ۱۶، ص ۳.

۳- روزنامه ایران، ۱۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۶۶، ۲۶۷.

۴- روزنامه ایران، ۱۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۵- تلگراف کفیل کارگزار اصفهان به وزیر خارجه، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۷۴.

۶- تلگراف منشور الملک از آستارا به ریاست وزرا، ۱۴/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۵، پ ۲، ص ۵۴.

۷- روزنامه ایران، ۱۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۸- همان.

نصر الله خان، ایپکیان، معتمد الممالک، میرزا عبد الله خان (مختار الملک صبا)، مات، آلبرت، وستن (۱) و تیگران (۲) در وزارت داخله تشکیل شد. هدف از تشکیل این کمیسیون تهیه لوایح لازم برای اصلاحات در ساختار بلدییه بود. (۳)

* ملاقات وزیرمختار انگلیس و رئیس نظمییه با رئیس الوزراء

پیش از ظهر امروز وزیرمختار انگلیس در دربار با رئیس الوزراء ملاقات و مذاکره کرد. رئیس الوزراء با ژنرال «وستداهل» (۴) رئیس تشکیلات نظمییه (۵) نیز ملاقات داشت.

* دعوت رضا خان برای جذب افراد داوطلب خدمت در قزاق خانه

امروز رضا خان، رئیس دیویزیون قزاق و فرمانده کل قوا، با انتشار اعلانی (۶) در شهر تهران از اشخاص داوطلب واجد شرایط، جهت استخدام در قزاق خانه دعوت به همکاری کرد (۷).

۱- البته در برخی منابع این نام «ونسن» قید شده است. (م).

۲- آقایان مات، آلبرت، و ... از مستشاران خارجی بودند.

۳- روزنامه ایران، ۱۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۶۶.

۴- ژنرال وستداهل در اواسط سال ۱۲۹۲ ش، بنابر دعوت دولت ایران در زمان نخست وزیری مستوفی الممالک به همراه دو سوئدی دیگر به نام های «برگدال» و «ارفاس» وارد ایران شد و به ریاست نظمییه تهران منصوب گردید. وستداهل در هنگام ورود به ایران دارای درجه سرگردی بود که بعدها تا درجه ژنرالی ارتقا یافت. او پیش از آمدن به تهران کفیل یکی از کلانتری های شهر استکهلم بود وستداهل در طوق اقامتش در ایران که ده سال و چهار ماه به درازا کشید، توانست در تهران و بعضی از شهرهای ایران نظمییه هایی نوین و آشنا به علم روز پایه گذاری کند. او در اوایل کار به دلیل نداشتن امکانات، از پرسنل و امکانات ژاندارمری با موافقت ژنرال یالمارسن فرمانده سوئدی این ارگان استفاده نمود. نخستین اقدام وستداهل پس از تصفیه اداره نظمییه، آموزش افسران و افراد آن بود وستداهل برای این کار از لاسن، یاری گرفت و سیصد نفر پاسبان را برای اخذ تعلیمات به ساخلوی باغ شاه و سیصد نفر دیگر را به ساخلوی یوسف آباد گسیل داشت. وستداهل علاوه بر این در مجاورت اداره مرکزی نظمییه در میدان سپه سابق دو آموزشگاه دایر کرد اقامت ده ساله ژنرال وستداهل در ایران با رویدادهای بسیار و تعیین کننده ای مصادف بود که نتایج بسیاری از این رویدادها چیزی جز هرج و مرج و آشوب و آشفتگی اوضاع سیاسی و اقتصادی و اجتماعی نبود. (نظم و نظمییه در دوره قاجاریه، ص ۱۸۷؛ سوئدی ها در ایران، ص ۱۸۵).

۵- نظمییه قبل و مدتی بعد از کودتای ۱۲۹۹ ش، توسط افسران سوئدی اداره می شد. بعضی از صاحب نظران معتقد بودند که بهترین ادوار شهربانی ایران دورانی بوده که زیر نظر سوئدی ها، مخصوصا «وستداهل» اداره می شده است. زیرا این شخص به خاطر حسن نظری که نسبت به ایران داشت، همواره در کمال صداقت و امانت انجام وظیفه می نمود و اینکه سردار سپه شهربانی را از دست او خارج نمود نه از این نظر بود که امثال درگاهی (رئیس شهربانی از ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۸ ش) و کوپال (رئیس شهربانی از ۱۳۰۸ تا ۱۳۱۰ ش) آن را بهتر اداره می کردند بلکه از این جهت بود که مجری بی چون و چرای دستورات خلاف

قانون او بودند. از زمانی که شهربانی به دست رضا خان افتاد وسیله ای برای انجام مقاصد سیاسی سردار سپه آن روز و رضا شاه بعدی شد. به همین دلیل رضا خان از همان ابتدا عقیده داشت که نظمیه و ژاندارمری و هر نیروی دیگری در مملکت باید زیر نظر وزارت جنگ باشد. به همین سبب در کابینه دوم که به ریاست قوام السلطنه در روز چهاردهم خرداد ۱۳۰۰ تشکیل شد و او باز پست وزارت جنگ و فرماندهی کل قوا را در اختیار داشت، به قوام السلطنه که وزارت داخله را نیز با حفظ سمت عهده دار بود، پیشنهاد نمود که نظمیه از وزارت داخله منتزع شود و زیر امر وزارت جنگ قرار گیرد. ولی قوام السلطنه با این امر موافقت نکرد. در دی ماه ۱۳۰۲ ش، رضا خان که در ۶ آبان همان سال به ریاست الوزرایی رسید، به خدمت مستشاران سوئدی در نظمیه خاتمه داده و «وستداهل» را از ریاست نظمیه منفصل و به جای او سرهنگ محمد خان درگاهی افسر ژاندارمری را به این سمت منصوب نمود. از آن زمان تا سقوط رضا خان همواره شهربانی و دوایر مخفی و جاسوسی آن قدرت واقعی را در دست داشتند و حتی وزیران نیز بازیچه امیال و هوس های مأمورین شهربانی بودند. (نظمیه در دوره پهلوی، صص ۲۵-۳۵؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۹۹، ج ۲، صص ۳۰۱-۳۰۳؛ فصلنامه گنجینه اسناد، دفتر سوم پاییز ۱۳۷۳، ص ۳۰).

۶- . اعلان مذکور به شرح ذیل بود: «چون برای تکمیل نفرات دیویزیون قزاق اعلیحضرت همایونی ارواحنا فدا، یک عده سوار و پیاده لازم است لهذا به موجب این اعلان خاطر عموم اهالی مستحضر می دارد اشخاصی که دارای بنیه سالم بوده و سن آنها کمتر از ۱۸ و بالاتر از ۲۵ نباشد در صورتی که اسب صحیح داشته باشند در جزو سوار و الا در پیاده نظام به خدمت قبول می شوند داوطلبان استخدام در قزاق خانه می توانند همه روزه به دفتر بریگاد سوار یا دفتر بریگاد پیاده خود را معرفی نمایند- رئیس دیویزیون قزاق اعلیحضرت همایونی و فرمانده کل قوا رضا.»

۷- روزنامه ایران، ۱۲/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

پنجشنبه ۱۳ اسفند ۱۲۹۹/۳ مارس ۲۲/۱۹۲۱ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* تصویب الغای قرارداد ۱۹۱۹ در هیئت دولت

هیئت دولت در جلسه امروز به اتفاق آرا معاهده مورخه نهم ماه اوت ۱۹۱۹ م، بین ایران و انگلستان را ملغی و به وزارت خارجه اعلام کرد که با تنظیم لایحه ای درباره الغای قرارداد مذکور مراتب را به سفارت انگلیس اعلام نماید. (۱)

* حمایت «نرمن» از اقدامات سید ضیاء

«نرمن» وزیرمختار انگلیس در ایران که از حامیان و طرفداران اقدامات سید ضیاء علیه طبقه حاکمه بود، به لرد کرزن وزیر خارجه انگلیس چنین اظهار نمود که قدرت را جز با زور نمی توان از چنگ گروه کوچکی از افراد فاسد و بی کفایت یا هردو که تا به حال آن را در انحصار خود داشته اند و تقریباً کشور را به نابودی کشانده اند، درآورد. نرمن نیز تأیید کرد که حبس و تبعید تنها راه جلوگیری از دستیابی مجدد آنان به مقام های پیشین است. او حتی در این گزارش که برای کرزن ارسال نمود، خاطر نشان ساخت که بعضی از طبقه حاکمه قدیم از کودتا و نتایج آن به عنوان تنها راه نجات ایران از چنگال بلشویک ها استقبال می کنند. (۲)

* تمایل وزارت خارجه انگلیس به حضور افسران انگلیسی در ایران

وزارت خارجه انگلیس که به حفظ افسران انگلیسی در شمال ایران تمایل داشت، به وزارت جنگ (۳) انگلیس پیشنهاد داد، افسران انگلیسی مزبور به طور انفرادی و داوطلبانه وارد خدمت در ایران شوند که مسئولیتی متوجه دولت انگلیس نباشد. (۴)

* موافقت دولت با استخدام مستشاران خارجی

امروز هیئت دولت با استخدام عده ای مستشار از کشورهای مختلف اروپا و آمریکا به شرح ذیل موافقت نمود:

۱- یک نفر افسر عالی رتبه سوئدی که حداقل دارای درجه سرهنگی و بیست و چهار نفر صاحب منصب سوئدی که دارای درجات مختلف نظامی باشند، با نظر وزارت خانه های داخله و جنگ از کشور سوئد برای تشکیلات اداره ژاندارمری.

۲- یک نفر مستشار عالی رتبه و ده نفر متخصص مالیه از انگلستان که متناسب با مشاغل مورد نظر با مشاوره وزارت مالیه در نظر گرفته شوند.

۳- یک نفر مستشار عالی رتبه و ده نفر متخصص امور کشاورزی از آمریکا با موافقت وزارت خانه های مالیه و فلاح و تجارت برای اصلاح امور کشاورزی و تقسیم اراضی خالصه.

۴- یک نفر مستشار عالی رتبه و چهار نفر متخصص قضایی برای عدلیه با موافقت نظر وزارت عدلیه از فرانسه، همچنین

مسئولیت استخدام مستشاران و متخصصین خارجی، به «میرزا حسین خان علاء» محول شد. وظیفه انتخاب مستشاران و عقد قرارداد با آنان نیز به عهده میرزا حسین خان علاء گذاشته شد. (۵)

* اعزام نیروهای روس به پل خاتون

روس ها یکصد و پنجاه نفر از نیروهای خود را که اخیرا به ایران وارد کرده بودند به پل خاتون اعزام نمودند. (۶)

* ضبط دارایی های تجارت خانه تومانیانس

مصوبه مهم دیگر در جلسه امروز در دولت ضبط دارایی تجارت خانه تومانیانس (۷) اعم از منقول و غیرمنقول (در هر نقطه از کشور) در مقابل بدهی این تجارت خانه به دولت بود. (۸)

* عدم پذیرش توصیه اشخاص از سوی وزیر جنگ

«مسعود کیهان» وزیر جنگ با انتشار بیانیه ای اعلام کرد: با توجه به این که، وزارت جنگ برای اصلاحات نظامی مجبور به اتخاذ تصمیمات اساسی است، از این به بعد هرگونه توصیه ای، درباره هرکس، به این وزارت خانه برسد، بدون پاسخ

۱- اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۷، پ ۲، ص ۷ و زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۵.

۲- Norman to Curzon, ۳ March ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۰۱/۲۸۸۳

۳- وزارت جنگ انگلیس به دلیل آنکه، این امر به تعهدات بیشتر نظامی از نوعی نامحدود منجر نشود و بودجه و افراد لازم هم موجود نبود مخالف پیشنهاد وزارت خارجه بود. «الیفانت» پس از جلسه ای طولانی، نتوانست نگرانی ژنرال «راد کلیف»، فرمانده عملیات نظامی را که هنوز هم احساس می کرد در صورت به خطر افتادن زندگی این افسران وزارت جنگ ناگزیر می شود که برای نجاتشان اقدام کند، فرونشاند. «الیفانت» مستقیما به «ویلسون» متوسل شد، او سرانجام موافقت کرد به افسرانی که داوطلب این کار بودند اجازه دهد، اما هشدار داد که آنان باید بدانند که در صورت به خطر افتادن جانشان، اعزام نیرو برای نجاتشان امکان پذیر نیست. ( )، ۳۴۲۰، Fo ۳۷۱/۶۴۲۶/۳۱۶۶، ۳۲/۵۸۰۷; Wo to Haldane, ۱۹ March ۱۹۲۱, wo ۳۲/۵۸۰۷; Fo ۳۷۱/۶۴۲۶/۳۱۶۶ (Wo to Fo. ۳ March ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۲۶/۳۱۶۶.

۴- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۲/۱۵/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۸۵.

۵- مراسله ریاست وزرا به وزارت خارجه، ۱۲/۳۰/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۲، ص ۵۰، اصل این مصوبه در ۱۳/۱۲/۱۲۹۹ بوده که در روزشمار تاریخ ایران نوشته باقر عاقلی، تاریخ ۱۶/۱۲/۱۲۹۹ برای آن ذکر شده است که صحیح نمی باشد. (م).

۶- تلگراف کارگزاری سرخس به وزارت خارجه، ۱۲/۱۴/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۶، ص ۱۲۳.

۷- ۷تجارت خانه تومانیانس. اولین تجارت خانه ای است که در ایران به کار صرافی و بانکداری، به شکل وسیع و جدید آن،

روی آورد. هاراتون تومانیانس در ۱۲۵۷، مؤسسه تجاری خود را در تبریز، شهر پررونق تجاری آن زمان، تأسیس کرد و پس از برقراری صادرات و واردات با روسیه و چند سفر به این کشور و آشنایی با بانکداری آن، در ۱۳۰۹ کار صرافی و بانکداری را آغاز کرد که به تدریج، به صورت فعالیت اصلی تجارت خانه درآمد. تومانیانس در شهرهای تهران، تبریز، ارومیه، رشت، بندر انزلی، قزوین، مشهد، سبزوار، گرگان و نیز شهرهای خارجی بادکوبه، حاجی طرخان، مسکو، برلین، پاریس، لندن و قسطنطنیه شعبه نمایندگی داشت. این مؤسسه، در مدتی کوتاه توانست در خرید و فروش ارز با بانک شاهنشاهی رقابت کند و با افتتاح حساب جاری برای مردم، پرداخت وام و دادن بهره به موجودی تا ۶٪، موفقیت زیادی به دست آورد. ولی پس از قریب یک قرن فعالیت، در جریان انقلاب روسیه، ورشکست و اموالش توقیف شد. در سال های آخر دایر بودن تجارت خانه تومانیانس سه نفر از فرزندان تومانیانس به نام های وارطان، گریگور و لیون تومانیانس تجارت خانه را اداره می کردند. (جهت اطلاع بیشتر رک: تاریخچه سی ساله بانک ملی ایران، ص ۴۷-۵۰؛ خاطرات احتشام السلطنه، ص ۲۱۹؛ سفری به ایران همزمان با انقلاب روسیه، ص ۴۳؛ بانک و عملیات بانکی، ص ۳۰۹-۳۱۱؛ پول و بانک از نظریه تا سیاست گذاری، ص ۱۶۹؛ موانع تاریخی رشد سرمایه داری در ایران، ص ۷۷-۷۸).

۸- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۵.

خواهد ماند و ترتیب اثر داده نخواهد شد (۱)

* مقایسه سید ضیاء و میرزا تقی خان امیرکبیر

«نرمن» در مقام معرفی سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزرای جدید ایران به «کرزن» وزیر خارجه انگلیس وی را نخستین کسی دانست که، جدا در صدد برآمده تا دست به اصلاحات بزند... نخستین کسی است که، پس از میرزا تقی خان امیرکبیر در صدد تغییرهای جدی برآمده است. (۲)

* تهیه بودجه دوایر دولتی

از سوی رئیس الوزراء به تمام وزارت خانه ها و دوایر دولتی دستور داده شد، هرچه زودتر بودجه های سال آینده خود را تهیه نموده و به هیئت دولت ارائه کنند. (۳)

* مذاکره رضا خان با رئیس الوزراء

قبل از ظهر امروز رضا خان رئیس دیویزیون قزاق به حضور رئیس الوزراء رسید و مدتی با وی مذاکره و گزارش هایی را به او ارائه کرد. (۴)

* تحویل عایدات تحدید و د خانیات به خزانه کل

امروز مبلغ بیست و شش هزار و پانصد تومان از بابت درآمدهای اداره تحدید و دو هزار و پانصد تومان از بابت درآمدهای اداره د خانیات به خزانه داری کل تحویل گردید. (۵)

* معرفی دوایر و شعب وزارت فلاح و تجارت به موقر الدوله

پیش از ظهر امروز «موقر الدوله» وزیر فلاح و تجارت و فواید عامه به تمام دوایر و شعب این وزارت خانه سرکشی کرده، و افراد هریک از این دوایر به او معرفی شدند، به هریک از این کارکنان جهت بهبود امور اداری توصیه های لازم ارائه شد. (۶)

* مجلس ترحیم میرزا فضلعلی مجتهد تبریزی

به مناسبت درگذشت مرحوم «میرزا فضلعلی مجتهد تبریزی» (۷) امروز مجلس ترحیمی در مسجد شیخ عبدالحسین (مسجد ترک ها) برگزار گردید. (۸)

* حمل پول از اصفهان به اراک

مبلغ پنجاه هزار تومان از بانک شاهنشاهی شعبه اصفهان به عراق (اراک) حمل گردید.

۱- روزنامه ایران، ۱۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۲- Norman to Curzon, ۳ March ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱/۶۴۰۳.

۳- روزنامه ایران، ۱۴/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۴- همان، ص ۱.

۵- همان، ص ۲.

۶- همان، ص ۱.

۷- فضلعلی آقا مجتهد تبریزی (میرزا) فرزند حاجی میرزا عبدالکریم ملباشی پسر میرزا ابوالقاسم ایروانی الاصل، پسر میرزا محمد کلاستر از ساکنین تبریز و جزو علمای آن شهر، مخصوصاً از ادبای درجه اول آن جا، محسوب می شد. در دوره اول مشروطیت ایران در س ۱۳۲۴ ق، از طرف آذربایجان به عنوان وکیل مجلس به تهران روانه گردید. پس از انحلال مجلس در س ۱۳۲۶ ق، در تهران متوقف و بعدها به خدمت عدلیه درآمد و در اداره دیوان تمیز عضو گردید. در سال ۱۳۳۴ ق، به واسطه کسالت مزاج عازم لندن و بعد از مدتی عازم هلند شد و در سال ۱۳۳۵ ق، برای تکمیل معالجه به برلین رفت سرانجام وی در فوریه ۱۹۲۱ م، دارفانی را وداع گفت. وی در هنگام مرگ حدود ۶۰ سال داشت. (رجال عصر مشروطیت، ص ۸۱؛ یادداشت های قزوینی، ج ۸، ص ۲۲۱ و ۲۲۲).

۸- روزنامه ایران، ۱۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

جمعه ۱۴ اسفند ۱۲۹۹ / ۴ مارس ۲۳ / ۱۹۲۱ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* مخابرات حضوری خوانین بختیاری

سردار محتشم، سردار فاتح (۱) و امیر حسین خان (۲) پسر سردار ظفر با حضور در تلگراف خانه اصفهان، با صمصام السلطنه، سردار ظفر (۳) و امیر جنگ (۴) در تهران مخابرات حضوری به عمل آوردند. آقایان در تهران از طرف مسئولین دولت به آقایان در اصفهان امیدواری داده و اظهار نمودند که سردار جنگ (۵) و سردار اشجع به تهران اعزام شوند. این دستور مقامات دولتی به آقایان سردار جنگ و سردار اشجع که در نجف آباد اقامت داشتند ابلاغ شد. (۶)

* سرپیچی اتباع فرانسوی از قانون منع فروش مشروبات الکلی

حکومت نظامی تهران با احضار چند نفر از اتباع فرانسوی از آنان تعهد گرفت، فروش مشروبات الکلی چه به مشتریان ایرانی و خارجی را متوقف نمایند و هر قدر از این گونه مشروبات دارند به اداره رسومات تحویل دهند. پس از این اقدام حکومت نظامی تهران، سفارت فرانسه در نامه ای به وزارت امور خارجه به اقدام حکومت نظامی تهران بدون اطلاع سفارت فرانسه اعتراض نمود و به اتباع خود نیز دستور داد از امضای اظهاریه ای که به این طریق به آنان داده شده است خودداری نمایند. (۷)

* حمل پول از اصفهان به یزد

بانک شاهنشاهی شعبه اصفهان مبلغ پنج هزار تومان، توسط مکاری به یزد ارسال کرد. (۸)

* تعطیلی عدلیه در اصفهان

پیرو تعطیل شدن وزارت عدلیه و صدور دستور تعطیلی و انحلال ادارات عدلیه، در سراسر کشور، امروز از سوی وزارت عدلیه به اداره عدلیه اصفهان دستور داده شد، باید تمام دوائر عدلیه در ولایات تعطیل شوند. از این رو، حکومت اصفهان جهت حفاظت از اسناد و مدارک موجود، تعدادی ژاندارم را به آنجا اعزام کرد. (۹)

[تصویر] خسرو خان (سردار ظفر)

* تحویل گرفتن بانک استقراضی از روس ها

الکساندر طومانیانس (۱۰) که طی حکمی از سوی سید

۱- محمد رضا خان ملقب به سردار فاتح، متولد سال ۱۲۶۳ ش، نهمین پسر امامقلی خان، مشهور به حاجی ایل خانی، مؤسس شاخه جدیدتر هفت لنگ، که رؤسای آن به «خوانین بزرگ» ملقب بودند. او با یکی از دختران عمویش، نجفقلی خان

صمصام السلطنه ازدواج کرد که پدر شاپور بختیار آخرین نخست وزیر محمد رضا پهلوی بود. لقب سردار فاتح با فرمان عمومی دیگرش حاجی علیقلی خان، سردار اسعد دوم در زمان قشون کشی بختیاری ها برای فتح تهران در تابستان ۱۳۲۷ ق، به او داده شد. در ۱۳۳۲ ق، فرماندار یزد و در ۱۳۰۰ ش، فرماندار اصفهان بود. در ۱۳۰۹ ش، به تهران بازگشت و در ۱۳۱۲ ش، همراه با چند تن دیگر از اعضای خانواده اش دستگیر و در ۱۳۱۳ ش، در زندان اعدام شد. (دانشنامه جهان اسلام، ج ۲، ص ۴۲۸).

۲- امیر حسین خان فرزند «خسرو خان سردار ظفر» در چهار محال و بختیاری در سال ۱۲۷۳ ش، متولد شد. تحصیلات مقدماتی را در ایران گذراند و سپس برای تکمیل تحصیلات در امور سیاسی و اجتماعی به خارج از کشور رفت و دوره تحصیلات عالی را در لوزان و پاریس و انگلستان به پایان رسانید. امیر حسین از سال ۱۲۹۶ ش، تا ۱۲۹۹ حاکم یزد بود. در دوره های پنجم، ششم، هفتم، نهم و پانزدهم از ایل بختیاری و در دوره ششم از نجف آباد اصفهان به نمایندگی انتخاب شد. (مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی، ج ۲، ص ۷۰۵).

۳- خسرو خان ملقب به سردار ظفر یکی از سرداران بختیاری است که به هنگام حکومت اصفهان، محدوده حکومتی اش شهرهای کمره، گلپایگان و خوانسار را نیز دربر می گرفت. خسرو خان سردار ظفر فرزند پنجم حسینقلی خان ایل خانی بختیاری است. وی بعد از تحصیلات مقدماتی در اوایل سلطنت محمد علی شاه با برادرش «سردار اسعد» به اروپا رفت و در آنجا زبان فرانسه را فراگرفت. او دو فرزند خود را نیز برای تحصیل زبان فرانسه و علوم سیاسی در سال ۱۳۲۸ ق، به سوئیس فرستاد. سردار ظفر توانست در سال ۱۹۰۷ قول فرمان منصب ایل خانی بختیاری را از محمد علی شاه دریافت دارد. خسرو خان سردار ظفر خاطرات خود را در کتابی تألیف کرد. خسرو خان سردار ظفر در بهمن ماه ۱۳۱۲ ش، درگذشت. (روزنامه اطلاعات، ۸/۱۱/۱۳۱۳؛ رجال و حاکمان کمره و جاپلق، ص ۵۸۴-۵۸۷؛ تاریخ سیاسی، اجتماعی بختیاری، ص ۲۹۶، ۲۹۷؛ مجله یغما، س ۱۳۳۷، شم ۲، ص ۶۸).

۴- محمد تقی خان اسعد بختیاری ملقب به امیر جنگ و ضیاء السلطان، فرزند حاج علیقلی خان سردار اسعد، در سال ۱۲۶۷ ش، متولد شد. پدرش، سردار اسعد بختیاری از سران مشروطه و سرکرده مجاهدین بختیاری در فتح تهران بود. محمد تقی خان اسعد در فتح تهران (۱۳۲۷ ق) فرماندهی گروهی از بختیاری ها را به عهده داشت و پس از فتح تهران و استقرار دولت مشروطه، مأمور سرکوب نیروهای سالار الدوله شد و در صدر مشروطه به مأموریت های مختلفی از طرف دولت گمارده شد. محمد تقی خان اسعد در دوره های پنجم و ششم، هفتم، هشتم، نهم و چهاردهم مجلس شورای ملی از سوی اهالی ساوه، زرنند و دزفول به نمایندگی برگزیده شد. او در مجلس پنجم در سال ۱۳۰۴ ش، یکی از امضاء کنندگان ماده واحده انقراض سلطنت قاجاریه و تشکیل مجلس مؤسسان بود. در سال ۱۳۰۴ ش، نیز به نمایندگی از طرف مردم ساوه وارد مجلس مؤسسان شد و در شعبه دوم آن به فعالیت پرداخت. پس از دستگیری برادر بزرگتر او جعفرقلی خان سردار اسعد و دستگیری سران بختیاری در سال ۱۳۱۲، امیر جنگ نیز در حالیکه نماینده مجلس نهم بود و مصونیت پارلمانی از او سلب شد و اسعد به زندان رفت و در بند هفت با چند تن از بختیاری ها و نیز برخی فعالان سیاسی چپ گرا در حبس ماند. دو برادرش در زندان کشته شدند. پس از شهریور ۱۳۲۰ و تبعید و خروج رضا شاه از کشور او نیز به همراه سایر زندانیان سیاسی آزاد شد. محمد تقی خان اسعد در دوره چهاردهم مجلس شورای ملی (اسفند ۱۳۲۲) مجدداً به وکالت مجلس رسید و رئیس سنی مجلس شد. اسعد بختیاری در اسفند ۱۳۳۲ نیز، به عنوان سناتور انتصابی اصفهان تعیین شد. سرانجام او در ۹ فروردین ۱۳۴۳ درگذشت. (فرهنگ ناموران، ج ۲، ص ۴۹۶-۴۹۸).

- ۵- نصیر خان صارم الملک ملقب به سردار جنگ در سال ۱۲۴۳ ش، متولد شد. از سران بختیاری، پنجمین پسر امامقلی خان، مشهور به حاجی ایل خانی، از معدود سران بختیاری بود که در مقام فرمانده هنگ سوار مستقر در تهران، در جریان انقلاب مشروطه در کنار سلسله قاجار باقی ماند. در طول جنگ جهانی اول ایل خانی بختیاری بود، و در نظر ایشان چهره ای افسانه ای و جنگجویی دلیر و تسلیم ناپذیر و سرسخت است. وی در سال ۱۳۱۱ ش، درگذشت. (دانشنامه جهان اسلام، ج ۲، ص ۴۲۸).
- ۶- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۸۴.
- ۷- مراسله سفارت فرانسه به وزارت خارجه، ۱۲ / ۱۴ / ۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۱، ص ۲۴.
- ۸- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۲ / ۱۵ / ۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۸۵.
- ۹- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۲ / ۱۵ / ۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۸۶.
- ۱۰- پس از درگذشت هاراتون طومانیانس چهار فرزند وی که مهم ترین آنها الکساندر طومانیانس نام داشت راه پدر خود را ادامه داده و فعالیت های اقتصادی خود را گسترش دادند. وزارت مالیه برای سروسامان دادن به امور بانک استقراضی و ایجاد زمینه های لازم برای تأسیس بانک ایران از الکساندر طومانیانس ارمنی تبار استفاده کرد و پس از مدتی در دوران رئیس الوزرایی قوام السلطنه، ممتاز الملک رئیس بانک ایران شد. (در برخی منابع نام وی تونیانس نیز ذکر شده است). (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۱، ک ۳۸؛ تاریخچه سی ساله بانک ملی ایران، ص ۴۷-۴۹).

ضیاء الدین طباطبایی به ریاست بانک استقراضی منصوب شده بود با انتشار بیانیه ای خطاب به کارکنان این بانک، خود را به عنوان رئیس بانک معرفی و اعلام نمود، تحویل گرفتن دارایی و دفاتر و اموال منقول و غیرمنقول بانک از همین امروز آغاز خواهد شد. (۱)

* انتصاب جدید در اداره وزارت امور خارجه

امروز «احتشام الوزاره» به ریاست اداره مرموزات وزارت امور خارجه منصوب گردید. (۲)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۶، پ ۱۶، ص ۱۴۳.

۲- روزنامه ایران، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

شنبه ۱۵ اسفند ۱۲۹۹ / ۵ مارس ۱۹۲۱ / ۲۴ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* انحلال وزارت جنگ و تشکیل ساختار جدید

اولین اقدام مسعود کیهان در سمت وزارت، انحلال وزارت جنگ و تشکیل کمیسیونی برای بررسی ساختار جدید (۱) این وزارت خانه بود. (۲)

* انتصاب مدیرکل جدید وزارت امور خارجه

امروز «انتظام الملک» (۳) از صاحب منصبان قدیمی وزارت امور خارجه به سمت مدیرکل آن وزارت خانه منصوب شد. (۴)

* شیوع آبله در گلپایگان

به دنبال شیوع بیماری آبله در گلپایگان، حکومت گلپایگان از وزارت داخله تقاضا نمود (۵) تا پزشک صحیه گلپایگان تا زمان برطرف شدن این مرض و آبله کوبی و معالجه بیماران در آن منطقه حضور داشته باشد. (۶)

* ورود اردوی نظامیان به گنبد کاووس

امروز اردوی بزرگی مرکب از قزاق ها و ژاندارم های پیاده و سوار و نظامیان دیگر و سایر قوای دولتی برای سرکوبی اشراک ترکمن وارد گنبد کاووس شدند، تعداد آنان به اندازه ای بود که در ساختمان های دولتی و منازل شخصی و حتی مغازه ها استقرار یافتند. (۷)

* امتناع اتباع خارجی از قانون منع فروش مشروبات الکلی

حکومت نظامی تهران در نامه ای به وزارت امور خارجه با اشاره به اینکه اتباع خارجی برخلاف قانون عمومی که برای کلیه مشروب فروشان مقرر شده، همچنان به مشروب فروشی مشغول می باشند و چون تبعه خارجی هستند نمی توان با جدیت با آنان برخورد نمود، از وزارت امور خارجه درخواست نمود با کلیه سفارت خانه های کشورهای خارجی در ایران، درباره این موضوع مذاکرات لازم را به عمل آورند. (۸)

* اخطار به خانواده مستشار الدوله

حکومت نظامی تهران به خانواده مستشار الدوله (۹) اخطار کرد:

اگر از تاریخ ۱۵ اسفند لغایت پنج روز، مستشار الدوله خود را به حکومت نظامی تهران تسلیم ننماید، (۱۰) کلیه اموال منقول و غیرمنقول وی از سوی دولت ضبط خواهد شد. (۱۱)

۱- در ساختار جدید وزارت جنگ بنا به پیشنهاد رضا خان، بریگاد مرکزی به قوای قزاق پیوست که خود اقدامی برای تقویت قوای قزاق بود. از دیگر اقدامات مسعود کیهان در سمت وزارت جنگ تقاضای اعطای نشان درجه اول برای کلنل هنری اسمایس و ژنرال آبرونساید و برخی دیگر از افسران انگلیسی بود. (اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۴۵۵۸-ن).

۲- تاریخ معاصر ایران، س ۱۳۷۹، شم ۱۵ و ۱۶، ص ۲۰۸.

۳- میرزا ابو القاسم خان عمید ملقب به انتظام الملک در سال ۱۲۹۹ ق، در تهران متولد شد. پس از انجام تحصیلات مقدماتی و متوسطه، وارد مدرسه علوم سیاسی شد و دوره درس مزبور را به پایان رساند در سال ۱۳۲۱ ق، در وزارت امور خارجه استخدام شد و چون به زبان فرانسه مسلط بود در زمره مترجمین وزارت امور خارجه درآمد. سپس به معاونت اداره ترجمه منصوب شد و در سال ۱۳۲۷ ق، مدیر دایره ترجمه و مطبوعات شد. در سال ۱۳۳۲ ق، به ریاست اداره گذرنامه منصوب گردید و سرانجام در ۱۲۹۷ ش، به جای میرزا حسین خان معین الوزراه که به مقام فوائد عامه ارتقاء یافته بود، به ریاست کابینه وزارت امور خارجه منصوب گردید و در ۲۵ آذرماه ۱۲۹۷ از طرف وثوق الدوله رئیس الوزراء، هیئتی به ریاست مشاور الممالک انصاری وزیر امور خارجه و به عضویت ذکاء الملک فروغی، حسین معین الوزراه و میرزا ابو القاسم خان انتظام الملک برای شرکت در کنفرانس صلح و رسای برای احقاق حق دولت ایران که در جنگ بین المللی خسارات زیادی متحمل شده بود، به پاریس رفت و لیکن هیئت ایرانی را به کنفرانس راه ندادند. در این مأموریت میرزا ابو القاسم انتظام الملک زحمات زیادی متحمل گردید. وقتی هیئت به ایران بازگشت، انتظام الملک در پاریس باقی ماند تا همکاری لازم را با نصرت الدوله وزیر جدید امور خارجه به عمل آورد. انتظام الملک در سال ۱۲۹۹ ش، به ایران بازگشت و ریاست اداره اروپا به وی واگذار شد. در خردادماه ۱۳۰۴، با سمت وزیرمختار در رم عازم ایتالیا شد. در این مأموریت، سفارت خانه های ایران در مجارستان و چکسلواکی به صورت «آکردیته» با وی بود. انتظام الملک قریب چهار سال در این مأموریت باقی ماند. سرانجام در بهمن ۱۳۰۰ ش، به ایران احضار و به عنوان کفیل وزارت خارجه، به شاه و مجلس معرفی گردید. انتظام الملک که نام خانوادگی عمید را برای خود انتخاب کرده بود مدتی هم در مدرسه علوم سیاسی، تاریخ ایران تدریس می نمود. (زندگینامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۲۷۷).

۴- روزنامه ایران، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۵- اداره صحیه در آن زمان زیر نظر وزارت داخله بود. (م).

۶- روزنامه ایران، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۷- همان، ص ۱.

۸- وزارت خارجه به این نامه حکومت نظامی تهران پاسخ داد، برای جلوگیری از وقوع برخی مشکلات لازم است منع اتباع خارجی از فروش مشروبات با حضور نماینده وزارت خارجه صورت بگیرد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۱، ص ۹).

۹- صادق صادق (مستشار الدوله) از وکلای تندرو و همفکر و همراه تقی زاده در مجلس شورای ملی اول بود. وی از جمله کسانی بود که مانع ثبت کلمه مشروعه در دستخط فرمان مشروطیت توسط مظفر الدین شاه شد. پس از فتح تهران به عضویت مجلس عالی و هیئت مدیره انقلاب درآمد. در مجلس دوم به ریاست مجلس رسید. سمت های بعدی وی در وزارت داخله،

پست و تلگراف، فواید عامه و وزیر مشاور بود که در دولت های مشروطه به آن سمت ها نائل آمد. وی در جریان قرارداد ۱۹۱۹ به مخالفت با قرارداد پرداخت و تبعید شد، پس از کودتا تحت تعقیب سید ضیاء قرار گرفت اما با عزل سید ضیاء ظاهرا مشکلات وی نیز خاتمه یافت و به خدمت رضا خان درآمد. وی عضو و رئیس مجلس مؤسسانی بود که در ۱۳۰۴ ش، رضا خان را به سلطنت برگزید. در سال ۱۳۰۹ ش، به سفارت ایران در ترکیه منصوب شد و سفر رضا شاه به ترکیه در زمان سفارت او صورت گرفت. وی پس از پنج سال مأموریت در ترکیه، به تهران احضار گردید و به نیابت تولیت مدرسه عالی سپهسالار انتخاب گردید و پس از مدت کوتاهی بازنشسته شد در مرداد ۱۳۲۱ ش، در دولت قوام السلطنه، وزیر مشاور کابینه قوام السلطنه بود. در سال ۱۳۲۸ ش، سناتور انتصابی آذربایجان شد. سرانجام مستشار الدوله در سال ۱۳۳۲ ش، در سن ۸۸ سالگی در تهران درگذشت و در مقبره ظهیر الدوله دفن گردید. (تاریخ بیست ساله، ج ۱، ص ۹۶، ۹۷، ۱۸۹؛ خاطرات سرریدر بولارد، ص ۴۴۹-۴۴۸؛ خاطرات من ... ص ۳۶۶-۳۶۷؛ شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۲، ص ۹۰۸-۹۰۹).

۱۰- خانواده مستشار الدوله پس از دریافت این اخطار در نامه ای به رئیس الوزراء با اظهار بی اطلاعی از محل اختفای وی و ابراز نگرانی از این بابت از سید ضیاء الدین طباطبایی خواستند، دستور دهد تا حکومت نظامی متعرض منزل آنان نشود. (اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۴۲۰۲-ن).

۱۱- مراسله حکومت نظامی تهران به خانواده مستشار الدوله، ۱۵/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم-۲۴۰۳-ن.

* انتصاب کفیل خزانه داری کل

«عمید الملک» که مدتی در وزارت مالیه و خزانه داری، دارای مقام مهمی بود امروز به سمت کفالت خزانه داری کل منصوب شد. (۱)

* موافقت دولت با پرداخت مبلغ یک هزار تومان به کارلیه بلژیکی

هیئت دولت با پرداخت مبلغ یک هزار تومان به بازماندگان موسیو «کارلیه بلژیکی» رئیس گمرک بندر لنگه که به دلیل بیماری در بوشهر فوت نموده بود، موافقت کرد. (۲)

* درخواست وزارت فلاح و تجارت برای آزادی دو تن از کارکنان این وزارت خانه

وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه برای آزادی دو نفر از کارکنان این وزارت خانه که به جای «مدبر الملک» (۳) دستگیر شده بودند، برای سید ضیاء الدین طباطبائی، نامه ای ارسال نمود.

در این نامه خطاب به سید ضیاء تصریح شده است: پس از اینکه مأمورین حکومت نظامی موفق نمی شوند مدبر الملک را دستگیر نمایند، در عوض «اسد الله خان» و «محمد قلی خان» را (برادران او که از کارکنان وزارت فواید عامه بودند)، دستگیر می نمایند. وزارت فواید عامه که این کارمندان خود را بی تقصیر می دانست، با توجه به معوق ماندن کارهای مرجوعه به آنان درخواست آزادی آنها را نمود. (۴)

۱- روزنامه ایران، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبائی، ص ۲۰۶

۳- ابراهیم سهراب زاده (مدبر الملک) قبل از کودتای ۱۲۹۹ ش، به همراه میرزا حسین خان سهام الدوله، منشی سفارت اتریش، جمعیتی به نام سوسیالیست تشکیل داده بود. سهراب زاده نماینده مراغه در پنجمین دوره مجلس شورای ملی، وی در غائله جمهوری رضا خان از جمله سرکردگان جمهوری خواهان بود که تظاهراتی به هواداری از جمهوری در تهران برپا کردند. سهراب زاده در آذر ۱۳۰۴ ش، از مراغه به نمایندگی مجلس مؤسسان برگزیده شد تا سلطنت را به رضا خان انتقال دهد. پس از پایان دوره نمایندگی رسوایی اخلاقی و مالی که مربوط به تصرف غیراخلاقی اموال عزیز خان خواجه بود وی را راهی زندان کرد و تمامی اموالش توسط رضا شاه مصادره شد. (شرح حال رجال ایران، ج ۲، ص ۳۲۵ و ۳۲۶؛ رضا شاه، خاطرات سلیمان بهبودی، ص ۲۳-۲۲؛ دیده ها و شنیده ها، ص ۴۳۷؛ تاریخ بیست ساله، ج ۳، ص ۵۵۸؛ خاطرات عز الممالک، ص ۲۶۰، روزنامه اطلاعات، ۲۰/۵/۱۳۰۵، ص ۲).

۴- مراسله وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه به ریاست وزرا، ۱۵/۱۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۴۲۰۱-ن.

یکشنبه ۱۶ اسفند ۱۲۹۹ / ۶ مارس ۱۹۲۱ / ۲۵ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* استعفای مصدق السلطنه

«مصدق السلطنه» والی ایالت فارس، استعفای (۱) خود را از این سمت به احمد شاه اعلام کرد. وی در تلگراف خود پیش آمدهای محتمل الوقوع و کسالت مزاج را علت این امر برشمرد. (۲)

* پیشنهاد آموزش اجباری و توسعه آموزش زنان

روزنامه ایران از ارائه طرحی از سوی وزارت معارف درباره آموزش اجباری و تأسیس دارالعلم و توسعه تعلیمات ابتدایی برای زنان و ایجاد یک کتابخانه بزرگ خبر داد که قرار بود به زودی جهت تصویب و اجرا به هیئت دولت ارائه شود. (۳)

* ورود یکصد و پانزده نفر قزاق به ایوانکی

یکصد نفر قزاق پیاده و پانزده سوار با یک عراده توپ و شصت تیر، به سرکردگی «ایوب خان میرپنج» که در حال عزیمت به طرف سمنان بودند، امروز به «ایوانکی» (۴) وارد شدند. (۵)

* انتصاب ریاست کمیسیون اعانه مهاجرین گیلان

از آنجا که، کمیسیون اعانه مهاجرین (۶) گیلان منحل شده و مهاجرین گیلان برای امرارمعاش و تعیین تکلیف خود معطل بودند، «اعتلاء الملک» (۷) که قبلاً عضو کمیسیون مزبور بود، به ریاست این کمیسیون معین گردید. (۸)

* تلاش برای خریدن راه آهن بوشهر- برازجان

امروز بعد از ظهر، جلسه ای در خصوص خرید راه آهن بوشهر- برازجان از انگلیسی ها، در محل حکومت کل بنادر تشکیل شد. در این جلسه که به ریاست «مسعود السلطان» کفیل حکومت بنادر و با حضور آقایان، یمین الممالک کارگزار کل بنادر خلیج فارس و خوزستان، حاجی محمد باقر تاجر بهبهانی، میرزا حسن علی تاجر کازرونی، حاج محمد علی دهدشتی و ...

برگزار شد، همگی شرکت کنندگان پس از مذاکرات، وجود راه آهن بوشهر- برازجان را لازم دانسته و نتیجه این مذاکرات این شد که مسعود السلطان، و یمین الممالک برای نیل به این مقصود، با مقامات مربوطه مذاکره نمایند. (۹)

* تجمع مأمورین امنیه در شاهرود

مأمورین امنیه راه در شاهرود که پنج ماه حقوق دریافت نکرده بودند، فعالیت های خود را تعطیل کرده و برای مطالبه حقوق خود اجتماع نمودند. (۱۰)

* مذاکره درباره تشکیلات وزارت عدلیه در هیئت دولت

در جلسه فوق العاده امروز هیئت دولت، راجع به تشکیلات وزارت عدلیه بحث و گفتگو شد و اصلاحاتی در آن صورت گرفت و مقرر شد این لایحه در جلسه بعدی هیئت دولت به تصویب رسیده و برای احمد شاه ارسال شود. (۱۱)

* جنگ بین گرجستان و آذربایجان

«منشور الملک» امروز در گزارشی به وزارت امور خارجه اظهار داشت: زمانی که نماینده رسمی دولت گرجستان راجع به اعزام مأمور رسمی به دربار ایران صحبت نموده و تقاضای اجازه خرید آذوقه از ایران کرده بود، روابط گرجستان و آذربایجان مطلوب و بین طرفین صلح حاکم بود، اما اکنون بین گرجستان و آذربایجان قفقاز جنگ سختی در گرفته و دولت آذربایجان قفقاز، همه نمایندگان رسمی گرجستان را دستگیر و زندانی نموده است، بنابراین، موضوع خرید آذوقه از ایران به کلی منتفی شده است. (۱۲)

* فراخوان استخدام نظمی

اداره نظمیته تهران که به تصویب هیئت دولت، قصد ایجاد

۱- متن استعفانامه مصدق به شرح ذیل بود: «نظر به آثار پیش آمدهای محتمل الوقوع و کسالت مزاجی که بغتتا عارض شده و چاکر را از تحمل زحمت فوق العاده و مقاومت ممنوع می نماید تا ورود آقای قوام الملک از ابواب جمعی خودشان به هرزحمتی باشد حوزه ایالتی را مراقبت می نماید و بعد از ورود ایشان امر امر مبارک خواهد بود» (خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۲۹).

۲- خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۲۹.

۳- روزنامه ایران، ۱۷/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۴- ایوانکی از توابع شهرستان دماوند محسوب می شود.

۵- روزنامه ایران، ۱۷/۱۲/۱۲۹۹، ص ۳.

۶- کمیسیون اعانه مهاجرین گیلان کمیسیونی بود که برای کمک کردن به بازگشت و امرارمعاش به مهاجرین جنگ گیلان تشکیل شده بود. (م).

۷- اعتلاء الملک: میرزا نصر اله خان خلعت بری، فرزند میرزا شکر الله روزنامه نگار در سال ۱۲۸۸ ق، به دنیا آمد وی در دار الفنون تحصیل کرد و در سال ۱۳۰۸؛ به خدمت وزارت خارجه و عضویت در اداره محاسبات درآمد. در ۱۳۱۶ ق ملقب به اعتلاء الملک گردید و در همین سال به عنوان «راقم نامه ها و فرامین وزارت خارجه» به کار پرداخت. دیگر مشاغل و مناصب وی عبارتند از: مستشاری سفارت کبرای اسلامبول ۱۳۲۷، مدیریت اداره عثمانی ۱۳۲۹، معاونت اول کمیسیون سرحدی ایران و عثمانی ۱۳۳۰، ریاست کمیسیون فنی و سیار سرحد ایران و عثمانی در سال ۱۳۳۷ ق؛ در کابینه وثوق الدوله، وزیر دارایی و در ۱۳۱۰ ش، نیز سفیر کبیر ایران در کابل شد. در دوره دوم مجلس سنا به سناتوری انتخاب گردید. سرانجام وی در سال ۱۳۴۱ درگذشت. (شرح حال رجال ایران، ج ۴، ص ۱۳۴۱ ش، رجال وزارت خارجه، ص ۹۱-۲۱۷).

۸- روزنامه ایران، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۹- صورت مجلس راجع به خرید راه آهن، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۳، صص ۱۵-۱۴.

۱۰- روزنامه ایران، ۱۷/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۱۱- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۶.

۱۲- تلگراف منشور الملک به وزارت خارجه، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱/۱۵؛ پ ۱۶، ص ۲۴.

گارد شهری را داشت، امروز با انتشار اعلانی، از افراد داوطلب دعوت به همکاری کرد. در این اعلان قید شده بود به افراد داوطلب بعد از طی دوره آموزشی سه ماهه، همراه بیست تومان حقوق پرداخت خواهد شد. (۱)

* آزاد شدن مشار الدوله

پیرو دستورات شفاهی رئیس الوزراء به حکومت نظامی تهران در خصوص آزادی «مشار الدوله»، (۲) امروز ریاست وزراء در مراسله ای از حکمران نظامی تهران خواست تا «مشار الدوله» را از توقیف خارج نموده و برای ملاقات و مذاکره به هیئت وزراء بفرستد. (۳)

[تصویر] مشار الدوله

۱- روزنامه ایران، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۲- نظام الدین حکمت ملقب به مشار الدوله فرزند میرزا حسام الدین در سال ۱۲۶۲ ش، متولد شد. پس از تحصیلات متوسطه و عالی و وارد عالم سیاست شد و از طرف حزب دمکرات شیراز به نمایندگی دوره سوم مجلس شورای ملی انتخاب گردید. در ۲۵ فروردین ۱۳۰۳ ش، در کابینه سردار سپه کفیل وزارت فواید عامه و تجارت بود و پس از آن در مجلس مؤسسان که در سال ۱۳۰۴ ش و به منظور تغییر سلطنت از خاندان قاجار به پهلوی تشکیل شده بود شرکت کرد. در سال ۱۳۱۰ به حکومت کردستان و چندی بعد به استانداری کرمان منصوب گردید. مشار الدوله از ۲۷ تیر ۱۳۱۳ ش، در کابینه محمد علی فروغی، عهده دار وزارت پست و تلگراف شد که این پست را در کابینه محمود جم نیز همچنان حفظ کرد. نظام الدین حکمت، در بهمن ۱۳۱۵ ش، به علت سکنه قلبی درحالی که وزیر پست و تلگراف و عضو کابینه بود. وفات یافت. (شرح حال رجال ایران، ج ۵، ص ۳۱۸؛ زندگانی من، ج ۳، ص ۶۰۵؛ القاب دوره قاجاریه، ص ۱۴۶).

۳- مراسله ریاست وزراء به کاظم خان سیاح، ۱۶/۱۲/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۹، ۲۹۳۰.

دوشنبه ۱۷ اسفند ۱۲۹۹ / ۷ مارس ۱۹۲۱ / ۲۶ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* انتصاب معاضد السلطنه به حکومت گیلان

وزارت امور خارجه با ارسال تلگرافی به «منشور الملک» در آستارا اعلام کرد که «معاضد السلطنه» (۱) به حکومت گیلان منصوب شده و به زودی به محل مأموریت خود اعزام خواهد شد. (۲)

* انتصاب مدیرکل وزارت معارف

به دستور رئیس الوزراء میرزا عبدالمجید خان آهی ۳ به سمت مدیرکل وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه منصوب گردید. (۳)

* منع تعرض به سعد الملک و معدل الممالک شیرازی

سید ضیاء الدین طباطبائی به حکومت نظامی تهران دستور داد سعد الملک و معدل الممالک شیرازی از هر نوع تعرض مصون هستند و مأمورین نظامی متعرض ایشان نشوند. (۴)

* هماهنگی کاردار سفارت آمریکا در ایران با همتایان انگلیسی اش

وزارت خارجه آمریکا به «گدس» (۵) Geddes اطلاع داد کاردار سفارت آمریکا در تهران در مسائل نفتی در هماهنگی کامل با همکاران انگلیسی اش کار می کند. (۶)

* تأکید وزیر داخله بر تقویت قوای نظامی

وزیر داخله در تلگرافی به حکومت کل بنادر و جزایر خلیج فارس خاطر نشان کرد، یک سلسله اراجیف و شایعات بی اساس در ولایات منتشر می شود و برخی اوضاع مرکز را که در ن هایت امنیت به سر می برد به اشکال مختلف نقل و تعبیر می کنند. بنابراین، لازم است، عموم اهالی آگاه شوند که وضعیت نه تنها مساعد و امنیت کامل برقرار است، بلکه اصلاحات وطنی و اجتماعی شروع شده و رئیس دولت، وی را مأمور ساخته است تا به اطلاع همه مردم برساند که روز اصلاحات فرارسیده و دولت تمام تلاش و وقت خود را مصروف تقویت قوای انتظامی کرده تا مساکین ولایات نعمت امنیت را به معنی حقیقی آن درک نمایند. (۷)

[تصویر] عبدالمجید آهی در زمان تحصیل در روسیه

نصر الله خان مشیر الدوله صدراعظم است که در نائین به دنیا آمد و در سال ۱۳۱۰ ق، به استخدام وزارت خارجه درآمد. وی در سال ۱۳۱۱ ق، در کارگزاری آذربایجان مشغول به کار گردید. در ۱۳۲۲ ق، کنسول دولت ایران در بادکوبه شد. معاضد السلطنه در اوایل مشروطیت به تهران آمد و به جرگه مبارزان نهضت پیوست. در سال ۱۳۲۴ ق، به وکالت مجلس شورای ملی انتخاب شد. همزمان با بسته شدن مجلس در سال ۱۳۲۶ به اروپا رفت و پس از فتح تهران در ۱۳۲۷، به ایران بازگشت و مجدداً وکیل مجلس گردید. در سال ۱۳۲۹، به وزارت پست و تلگراف منصوب و در سال ۱۳۳۲ برای حکومت یزد نامزد گردید. بعد از یک سال و چند ماه به تهران بازگشت و در سال ۱۳۳۴ با سایر مشروطه خواهان به قم مهاجرت کرد. سپس از آنجا به نائین رفت، در سال ۱۳۰۰ نیز، حاکم یزد بود و در سال ۳-۱۳۰۲ ش، در کابینه رضا خان سردار سپه، وزیر دادگستری بود سرانجام در استانداری فارس در اثر عارضه سکته قلبی درگذشت. (شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۹-۱۳۸؛ رجال وزارت خارجه، ص ۸-۱۰۷؛ شرح زندگانی من، ص ۱۰۴؛ اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۹۰۰۷۴۶۴).

۲- تلگراف وزارت خارجه به منشور الملک در آستارا، ۱۷/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱/۱۵، پ ۱۶، ص ۲۹.

۳- مجید آهی در سال ۱۲۶۵ ش، به دنیا آمد. وی فرزند میرزا ابو القاسم خان آهی و نوه دختری محمد صدیق الملک اسفندیاری بود. خاندان آهی در اصل اهل تهران و از ده «آه» از نواحی آبدلی دماوند هستند. مجید آهی دوران ابتدایی را در مدرسه فرهنگ تهران پشت سر گذارد. در ۱۲۸۶ ش، برای ادامه تحصیل به روسیه رفت و در دانشگاه مسکو در رشته حقوق بین الملل تحصیل کرد. آهی پس از دریافت لیسانس حقوق در ۱۲۹۶ ش، به تهران بازگشت و در نخستین شغل رسمی خود در سمت استادی مدرسه علوم سیاسی تهران به کار مشغول شد. در اسفند ۱۲۹۷، از طرف وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه کابینه وثوق الدوله، به سمت کمیسر و نماینده دولت در شیلات دریای خزر منصوب شد و تا آذر ۱۲۹۹، نماینده دولت در شیلات دریای خزر بود. پس از بازگشت به تهران در ۱۳۰۰ ش، از سوی رضا قلی خان نیر الملک، وزیر «معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه» کابینه سید ضیاء، معاون آن وزارت خانه شد. آهی در ۱۳۰۱ ش، با پیوستن به حزب رادیکال علی اکبر داور، که برای حمایت از سردار سپه تشکیل شده بود، به وادی سیاست قدم نهاد. آهی با شکل گیری مجلس مؤسسان، در ۱۳۰۴ ش، از دماوند نامزد شد و با حمایت حزب رادیکال که نقش مؤثری در تشکیل مجلس مؤسسان داشت، به این مجلس راه یافت. در ۱۳۰۶ ش، از وزارت معارف به وزارت عدلیه رفت و تا شش سال به عنوان مستشار دیوان عالی قضاوت کرد. مجید آهی در مرداد ۱۳۱۲ والی فارس شد و بیش از دو سال در این سمت باقی ماند. پس از آن که علی منصور، وزیر راه کابینه محمود جم، به دلیل سوءاستفاده مالی در احداث ساختمان راه آهن از کار برکنار شد، آهی با توصیه داور در دی ۱۳۱۴، به وزارت راه منصوب شد. او زمانی وزیر راه شد که عملیات احداث راه آهن سراسری رو به پایان بود؛ لذا راه آهن شمال ایران در ۱۳۱۵ و راه آهن سراسری در ۴ شهریور ۱۳۱۷ افتتاح شد، آهی سه ماه پس از افتتاح راه آهن سراسری، مورد توجه خاص رضا شاه بود؛ اما دیری نپایید که مورد غضب قرار گرفت و در ۸ آذر ۱۳۱۷، از کار برکنار و روانه زندان شد. آهی بیش از سه ماه در زندان شهربانی گذراند و پس از آن آزاد شد و به مدت دو سال خانه نشین بود. آهی پس از دو سال دوری از مشاغل دولتی مورد عفو قرار گرفت و در کابینه علی منصور برای پست وزارت دادگستری دعوت شد. آهی در ۱۳۱۸ به وزارت دادگستری منصوب شد. در شهریور ۱۳۲۰ رضا شاه پست نخست وزیری را به آهی پیشنهاد داد اما آهی نپذیرفت. در نخستین کابینه زمان محمد رضا پهلوی، به سمت وزیر دادگستری منصوب شد. آهی در ۲۲ شهریور ۱۳۲۵ در شصت سالگی درگذشت. او را در مقبره ظهیر الدوله شمیران به خاک سپردند. آهی علاوه بر مشاغل حکومتی، در امور

فرهنگی و اجتماعی نیز فعالیت داشت. او از هنگام تأسیس انجمن شیر و خورشید سرخ ایران در ۱۳۰۲ ش، به عنوان منشی و سپس معاون خزانه دار کل با آن جمعیت همکاری می کرد. همچنین در ۱۳۰۶ ش، معلم مدرسه تجارت و در ۱۳۰۷ ش، مدرس حقوق اداری در مدرسه عالی حقوق بود و در زمان تصدی وزارت دادگستری، در تشکیل انجمن حمایت از زندانیان مشارکت داشت. (فرهنگ ناموران، ج ۱، ص ۳۴۶-۳۶۹).

۴- اسناد کابینه کودتا، ص ۸۸.

۵- گدس، سفیر کبیر انگلستان در آمریکا بود. (م).

۶- Geddes to Curzon, ۸ March ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۷۸۱۴/۲۶۵۴

۷- تلگراف وزیر داخله به حکومت کل بنادر، ۱۷/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۴، پ ۱، ص ۲۳.

سه شنبه ۱۸ اسفند ۱۲۹۹ / ۸ مارس ۲۷ / ۱۹۲۱ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* اعلام الغای قرارداد ۱۹۱۹

وزارت امور خارجه طی مراسله ای به سفارت انگلستان، لغو قرارداد ۱۹۱۹ بین ایران و انگلستان را رسماً از سوی دولت ایران به دولت انگلستان اعلام کرد. (۱)

* تحقیقات برای یافتن عوامل قطع سیم تلگراف در ساری

در پی قطع سیم تلگراف شهرستان ساری به اشرف (۲)، کارگزاری مازندران تحقیقات خود را در خصوص یافتن فرد یا افرادی که مبادرت به این اقدام کرده بودند، آغاز کرد. (۳)

* استقرار نظامیان در پست های سرحدی

در چند روز گذشته یکصد و پنجاه نفر از نیروهای دولتی و امروز نیز پنجاه نفر دیگر، از سرخس جهت استقرار در پست های سرحدی «شیرتپه» (۴)، «پل خاتون» (۵) و «آق رباط» به این مناطق اعزام شدند، روس ها نیز به تعداد مأموران سرحدی خود افزوده بودند. (۶)

* تشکیل کمیسیون برای تحویل گرفتن جزایر خلیج استرآباد

سید ضیاء الدین طباطبایی ریاست وزراء به والی ایالت خراسان و استرآباد اظهار داشت: چون براساس ماده سوم عهدنامه مودت ایران و روسیه بایستی کمیسیونی از سوی دولت ایران برای تحویل گرفتن منطقه فیروزه و جزایر خلیج استرآباد تعیین شود، لازم است نسبت به معرفی افرادی که صلاحیت عضویت در این کمیسیون را داشته باشند، اقدام نماید. (۷)

* رضا خان عامل کودتا

نشریه «کرسپندانس دورین» (CORRESPONDANCE DORIENT) چاپ پاریس در شماره امروز خود با معرفی رضا خان به عنوان [تصویر] رضا خان

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۷، پ ۲، ص ۱۱.

۲- اشرف نام سابق بهشهر می باشد.

۳- تلگراف کارگزاری مازندران به وزارت خارجه، ۱۸ / ۱۲ / ۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۷، پ ۴، ص ۷۲.

۴- شیرتپه دهی از شهرستان سرخس می باشد.

۵- پل خاتون نام محلی در نزدیکی سرخس در شمال غربی ایران است.

۶- روزنامه ایران، ۱۹/۱۲/۱۳۹۹، ص ۲.

۷- همان، ۱۹/۱۲/۱۳۹۹، ص ۲

عامل کودتای ۲۱ فوریه ۱۹۲۱ به نقل از وی نوشت: حکومت جدیدی تحت اختیارات احمد شاه تشکیل خواهد شد و خود او [رضا خان] فرماندهی قوای نظامی را به عهده گرفته است. (۱)

* تهیه آمار کودکان تهران

چون صورت اسامی کودکان تهران برای آموزش اجباری لازم بود، وزارت معارف از وزارت داخله تقاضا نمود براساس دفاتر سجل احوال کلیه مناطق تهران، صورت مذکور تهیه و ارائه گردد (۲)

* مخابرات حضوری سید ضیا با شاهزاده نادر میرزا

«شاهزاده نادر میرزا» (۳) نماینده ایران در عشق آباد که از ترکستان به کشور بازگشته بود، امروز در تلگراف خانه لطف آباد مدتی با رئیس الوزراء مشغول مخابرات حضوری بود و اقدامات خود را به اطلاع وی رساند. (۴)

* آزاد شدن عماد السلطنه به دستور سید ضیاء

ریاست وزرا به حکومت نظامی تهران دستور داد، عماد السلطنه را که یکی از دستگیرشدگان در جریان کودتا بود، آزاد نمایند. عماد السلطنه (۵) وثیقه ای معتبر ارائه کرد تا هر مبلغی که به دولت بدهی دارد، فوراً پرداخت نماید. از این رو، دستور آزادی او صادر شد. (۶) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۳۹ * صدور مجوز برای مجله عالم نسوان ..... ص: ۳۹

* صدور مجوز برای مجله عالم نسوان

سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء در نامه ای به حکومت نظامی تهران اظهار داشت: مدرسه دخترانه آمریکایی تقاضای چاپ و انتشار مجله عالم نسوان (۷) را نموده و چون این مجله دارای گرایش و مطالب سیاسی نخواهد بود، برای آن مجوز (۸) نشر صادر شود. (۹)

* ورود یک کشتی حامل نفت به بندر آستارا

یک فروند کشتی حامل سی هزار پوپ (۱۰) نفت به بندر آستارای ایران وارد شده و تخلیه محمولات خود را برای مبادله آغاز نمود. (۱۱)

۱- روزنامه کرسپنداس دورین، ۸ مارس ۱۹۲۱.

۲- روزنامه ایران، ۱۹/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۳- نادر آراسته در سال ۱۳۰۳ ق، در تبریز به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را در تبریز فراگرفت. سپس برای ادامه تحصیل عازم سن پترزبورگ شد. وی در سال ۱۲۸۷ ش، به استخدام وزارت خارجه درآمد. ابتدا مدتی در دفتر وزارت خارجه به کار

پرداخت. سپس وابسته کنسولگری ایران در باکو، سرکنسول ایران در تفلیس و مترجم دوم اداره روس در دار الترجمه وزارت خارجه شد. مترجم اول اداره روس، معان کنسولگری ایران در حاجی طرخان و گنججه از دیگر مناصب او بود. سال ۱۲۹۹ ش، نمایندگی سیاسی ایران در ترکستان به وی واگذار شد. پس از بازگشت از این مأموریت مدتی سرپرست اداره امور شوروی و ترکیه در وزارت امور خارجه و در سال ۱۳۰۲ ش، فرماندار بندر انزلی شد. پس از آن از سال ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۶ ش، مستشار سفارت ایران در انگلستان بود و سه سال بعد به ریاست هیئتی که وظیفه آن تعیین حدود مرز ایران و ترکیه بود منصوب شد. پس از آن معاون استانداری آذربایجان، کفیل ایالت آذربایجان و سپس حکمران خوزستان شد. بعد از اتمام مأموریتش در خوزستان به دستور رضا شاه در دی ۱۳۱۲ ش، وزیرمختار ایران در لهستان شد و بعد از دو سال به سفارت ایران در آمریکای جنوبی (آرژانتین) منتقل شد. پس از بازگشت از این مأموریت در مهر ۱۳۱۶ ش، سفیر ایران در آلمان شد و همزمان سفارت ایران در هلند را نیز اداره می کرد. وی پس از بازگشت به ایران از وزارت خارجه به وزارت کشور منتقل شد و در کابینه قوام السلطنه، استاندار گیلان شد. او برای نخستین بار در کابینه مرتضی قلی خان بیات سهام السلطان، وزیر پست و تلگراف و تلفن بود و پس از آن به ترتیب در کابینه های حکیم الملک، صدر الاشراف، سمت وزارت راه را عهده دار بود و پس از آن مدتی استاندار اصفهان شد تا اینکه در کابینه عبدالحسین هژیر به مدت پنج ماه وزارت پست و تلگراف بر عهده او بود. آخرین سمت مهم آراسته سفیر ایران در شوروی طی سال های ۱۳۲۸ تا ۱۳۳۳ ش، بود. آراسته در سال ۱۳۵۳ ش، درگذشت. (رجال وزارت خارجه، ص ۲۱۷؛ سالنامه دنیا ۱۳۴۴، ص ۹۸-۹۲؛ سالنامه دنیا، ۱۳۴۶، ص ۲۵۶؛ سالنامه دنیا، ۱۳۴۲، ص ۱۸۵؛ گشتی بر گذشته، ص ۲۶۹).

۴- روزنامه ایران، ۲۰/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۵- سید مهدی خان فاطمی (عماد السلطنه) فرزند محمد باقر خان نایینی مشیر الملک در سال ۱۲۶۷ ش، در اصفهان متولد شد، او که داماد ظل السلطان بود تحصیلات خود را در مدرسه باقریه اصفهان که از تأسیسات پدرش بود به پایان رساند، در سن ۱۹ سالگی به خدمت وزارت مالیه درآمد و چندی ریاست مالیه یزد و اصفهان و فارس را عهده دار بود. عماد السلطنه فاطمی در دوره های چهارم و پنجم و ششم و هشتم از اصفهان و دوره چهاردهم از نایین نماینده مجلس شورای ملی بود که در آبان ماه ۱۳۰۵ ش، در کابینه مستوفی الممالک عهده دار پست وزارت داخله شد. در سال ۱۳۱۲ ش، مأمور حکومت گیلان شد پس از آن، مورد غضب رضا شاه قرار گرفت و چندی زندانی و پس از چهارده ماه حبس آزاد شد، احتمالاً در اوایل سال ۱۳۱۵ ش، زندانی و در آخر بهار یا تابستان ۱۳۱۶ آزاد گردیده است. از آن پس، به صورت یکی از مهره های مهم سیاسی ایران درآمد. در دوره های اول، دوم و سوم نماینده انتخابی مردم اصفهان در مجلس سنا بود. مرگ عماد السلطنه فاطمی در دهم دی ماه ۱۳۴۱ به هنگامی که سناتور مجلس سنا بود اتفاق افتاد. (زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۵، ص ۴۴؛ فراماسونری، ج ۱، ص ۱۸۸ و ۱۸۹؛ خاطرات سیاسی، ص ۱۲۲؛ روزنامه اطلاعات، ۱۱/۱۰/۱۳۴۱، ص ۱۳؛ مجله آینده، ص ۱۳۷۰، شم ۵-۸، ص ۱۳۷۰).

۶- مراسم ریاست وزراء به حکومت نظامی تهران، ۱۸/۱۲/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۹/۰۱۴۳۰۰۲۹۳.

۷- مجله عالم نسوان در تهران به صاحب امتیازی «نوابه صفوی» و تحت نظر جمعی فارغ التحصیلان مدرسه عالی دخترانه آمریکایی ایران در سال ۱۲۹۹ ش، تأسیس شد و شماره اول آن در ذیحجه ۱۳۳۸، منتشر شد. مجله عالم نسوان هر دو ماه یک شماره در ۳۸ صفحه به قطع کوچک خشتی چاپ می شد. محل اداره مجله مدتی در مدرسه عالی آمریکایی و زمانی در مدرسه دخترانه آمریکایی تهران بود. در بیشتر شماره های سیزده ساله مجله عالم نسوان، اشعاری در خصوص زنان به چاپ

می رسید. سال اول مجله عالم نسوان با نشریه شماره ششم مورخ شوال ۱۳۳۹ ق، مطابق با سرطان ۱۳۰۰ ش، پایان یافت و سال دوم مجله به همان سبک در شهریور ۱۳۰۰ منتشر شد. بعد از کودتای اسفند ۱۲۹۹ نیز، مدتی در توقیف بود (تاریخ جرائد و مجلات ایران، ج ۴، ص ۱-۵).

۸- حکومت نظامی تهران نیز در تاریخ ۱۲/۲۰/۱۲۹۹، در خصوص دادن مجوز انتشار مجله مزبور از وزارت معارف خواست تا مانع انتشار مجله نشود (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۷۶۳).

۹- مراسله ریاست وزرا به حکومت نظامی تهران، ۱۲/۱۸/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۷۶۳.

۱۰- هرپوط معادل ۱۶/۵ کیلوگرم است. (م).

۱۱- روزنامه ایران، ۱۲/۱۹/۱۲۹۹، ص ۲.

چهارشنبه ۱۹ اسفند ۱۳۹۹ / ۹ مارس ۲۸ / ۱۹۲۱ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* انحلال اداره بلدیہ

به دستور سید ضیاء الدین طباطبائی اداره بلدیہ تهران منحل گردید.

مقرر شد، پس از اعلام نتیجه اقدامات کمیسیون اصلاحات بلدیہ، این اداره مجدداً فعالیت خود را از سر بگیرد. (۱)

* بازشدن پرونده های لیانازوف

امروز قبل از ظهر پرونده های مهور متعلق به مارتین لیانازوف (۲) در حضور محمد خان فهیمی نماینده وزارت خارجه ایران، در سفارت شوروی (۳) در تهران باز شد و اسنادی که متعلق به دولت ایران بود، ضبط و مهر و لاک شد تا به وزارت امور خارجه تحویل داده شود. (۴)

* تلاش حکومت نظامی تهران برای کاهش قیمت ارزاق

بنا به دستور رئیس الوزراء، امروز، کلنل کاظم خان سیاح، حاکم نظامی تهران، کلیه رؤسای اصناف را به اداره حکومتی احضار نمود.

وی مدتی درباره کاهش قیمت (۵) کلیه ارزاق با آنان مذاکره نمود. (۶)

* تقاضای یک آمریکایی برای تصدی کنسول افتخاری ایران

ک. ج. آستین از اتباع آمریکایی، طی مکاتبه ای با وزارت امور خارجه ایران، خواستار آن شد، تا وی به عنوان ژنرال کنسول افتخاری (۷) ایران در مکزیک یا لس آنجلس منصوب شود. (۸)

* تقاضای عفو سالار ارفع

با وجود مذاکره سردار ظفر بختیاری با سید ضیاء الدین طباطبائی در خصوص عفو سالار ارفع و مذاکره سردار ظفر با رضا خان که در این باره قول مساعد به او داده بود، امروز از سوی حکومت نظامی تهران با ارسال نامه ای به خانواده و کسان سالار ارفع اخطار داده شد:

چنانچه وی، تا پنج روز پس از صدور این اخطاریه خود را به حکومت نظامی تهران تسلیم ننماید تمام اموال و دارائی های او اعم از منقول و غیرمنقول ضبط خواهد شد. (۹)

* عزیمت کلنل فریزر به تهران

کلنل فریزر فرمانده پلیس جنوب در شیراز که دیروز به اصفهان آمده بود، امروز به سمت تهران حرکت کرد. (۱۰)

[تصویر] کلنل کاظم خان

- ۱- روزنامه ایران، ۲۰/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.
- ۲- لیانازوف از اتباع روسیه بود که برای مدتی طولانی صید ماهی در دریای خزر را در انحصار خود داشت. در سال ۱۲۹۶ ق، حاج میرزا حسین مشیرالدوله وزیر امور خارجه امتیاز صید ماهی از ایران از رود آستارا تا رود اترک را به مدت پنج سال به سه نفر از ارامنه تبعه دولت روسیه به نام آزاریانتس، استپان مارتین لیانازوف و مسلیک بیکلف داد. آنان در مقابل این امتیاز متعهد شدند هر سال مبلغ پنج هزار تومان در دو قسط به دولت بپردازند. در سال ۱۳۰۰ ق، کامران میرزا نایب السلطنه و مؤتمن الملک وزیر امور خارجه، این قرارداد را با لیانازوف تجدید کردند. ولی این بار قرار گذاشتند که هر سال ۵۶ هزار تومان عاید دولت ایران گردد و مدت آن به جای ۵ سال ۶ سال باشد. در سال ۱۳۰۶ ق، عباس میرزا قوام الدوله که وزارت امور خارجه دولت قاجار را بر عهده داشت، دوباره شیلات ایران را به مدت ۱۰ سال به لیانازوف واگذار کرد و در سال ۱۳۱۱ میرزا علی اصغر خان صدراعظم اجاره شیلات ایران را با لیانازوف به مدت ۱۰ سال دیگر تمدید نمود. صید ماهی در دریای خزر تا سال ۱۲۹۸ ش در اختیار لیانازوف بود تا اینکه، پس از مدتی وقفه در سال ۱۳۰۶ ش، انحصار صید ماهی در دریای خزر به شوروی واگذار گردید، در سال ۱۳۳۱ ش، صنایع ماهیگیری ایران در سواحل دریای خزر ملی اعلام شد. (تاریخ ده هزار ساله ایران از افشاریه تا قاجاریه، ج ۴، ص ۲۲۶-۲۲۹؛ ترکمن های ایران، ص ۸۳-۸۴).
- ۳- از آنجا که برخی اسناد مربوط به منافع دولت ایران در بین پرونده های مذکور وجود داشت، سفارت شوروی از وزارت خارجه خواسته بود تا نماینده خود را برای نظارت در این باره به سفارت اعزام نمایند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۴، پ ۲، ص ۶۵).
- ۴- مراسم سفارت شوروی به وزارت خارجه، ۱۷/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۴، پ ۲، ص ۷۶.
- ۵- در پی این اقدام قیمت برنج و محصولات غذایی کاهش یافت (ایران، ۲۱/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱).
- ۶- روزنامه ایران، ۲۰/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.
- ۷- کنسول های افتخاری قبل از کنسول های حرفه ای در صحنه بین الملل ظاهر شدند. کنسول ها در آغاز و از قدیم انتخابی و افتخاری بودند و قبل از آنکه دولت ها به وجود آیند، کنسول های افتخاری پیدا شدند که منافع بازرگانان و افراد خارجی را حفظ می نمودند و در اختلافاتشان قضاوت می کردند. این کنسول ها بیشتر اهل محل و یا از اهالی سرزمین های دیگر بودند و از میان خارجیان هموطن ولی مقیم محل انتخاب می شدند. پس از پیدایش دولت ها در صحنه بین المللی که سیستم کنسول های حرفه ای معمول گردید از تعداد کنسول های افتخاری کاسته گردید. (جهت اطلاع بیشتر ر. ک: حقوق کنسولی، ص ۱۸۳-۱۹۳).
- ۸- نامه ک. ج. آستین به وزارت خارجه، اسناد وزارت خارجه، ۱۹/۱۲/۱۳۰۰، س ۱۳۰۰، ک ۲۲، پ ۱.
- ۹- مراسم یکی از خوانین بختیاری به رضا خان، ۱۹/۱۲/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۹-۲۹۳۰۰.
- ۱۰- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۹/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۷، ص ۱۱.

[تصویر] بلدیة (شهرداری) تهران - میدان توپ خانه

* ورود اقبال نظام سواد کوهی به بارفروش و اقدامات وی علیه دولت

امروز اقبال نظام سواد کوهی وارد بارفروش شد. وی حامل دستور هایی از ساری برای اجرای تعطیل عمومی و بسیج افکار عمومی علیه دولت جدید بود. حکمران و رئیس نظمیة نیز که سواد کوهی بودند با وی همراهی می کردند.

رکن الوزاره که از قطع سیم تلگراف و تصرف تلگراف خانه توسط این گروه بیم داشت، از تهران تقاضا کرد برای جلوگیری از عملیات این گروه، فوراً اقدامات لازم صورت گیرد. (۱)

* جشن و چراغانی در آستارا

به مناسبت صدور بیانیه رسمی مبنی بر الغای قرارداد ۱۹۱۹، اهالی شهر آستارا سه شب چراغانی کرده بودند. امروز نیز، مجلس جشن بزرگی در مقابل اداره نظمیة برگزار شد. در این مراسم یک دسته موزیک هم از آستارای روسیه دعوت شده بودند (۲)

* جلوگیری از خروج زنان از کشور

گزارش های متعدد از محمره، (۳) بصره و سایر نقاط بین النهرین به وزارت امور خارجه می رسید، مبنی بر اینکه عده ای افراد مجهول الهویه، برخی زنان و دختران ایرانی را برای اعمال شنیع و فساد به بین النهرین می برند.

وزارت امور خارجه در پی دریافت این گزارش ها امروز به کارگزاری کل بنادر جنوب دستور داد، از خروج این قبیل افراد و صدور تذکره برای آنان جلوگیری به عمل آورند. (۴)

مشابه این دستور به کارگزاری کرمانشاهان نیز داده شد. (۵)

* انتقال حفظ الصحه به وزارت صحیه

بنا به دستور رئیس الوزراء مقرر شد مجلس حفظ الصحه دولتی و اداره حفظ الصحه از وزارت داخله به وزارت صحیه منتقل شود. (۶)

* جاری شدن سیل در اسدآباد

چند روز بارندگی مداوم در اسدآباد همدان باعث جاری شدن سیل در این منطقه گردید که باعث خرابی تلگراف خانه و چند مغازه شد. البته این سیل تلفات جانی نداشت. (۷)

* انتصاب ریاست اداره معارف

دکتر احمد خان عماد الملک به سمت ریاست اداره معارف منصوب گردید. (۸)

- ۱- تلگراف رکن الوزاره از کارگزاری بارفروش به وزارت خارجه، ۲۰/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۷، پ ۲۱، ص ۳.
- ۲- روزنامه ایران، ۱۹/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.
- ۳- محمره نام سابق شهر خرمشهر می باشد.
- ۴- تلگراف وزارت خارجه به کارگزاری بنادر جنوب، ۱۹/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۱، ص ۹۱.
- ۵- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۱، ص ۹۱.
- ۶- همان، ص ۱.
- ۷- روزنامه ایران، ۲۰/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.
- ۸- همان، ۲۰/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

پنجشنبه ۲۰ اسفند ۱۳۹۹ / ۱۰ مارس ۲۹ / ۱۹۲۱ جمادی الثانی ۱۳۳۹

* اعلام زمان مراجعت نظامیان انگلیسی از شمال غرب ایران

خبرگزاری «رویتر» (۱) **Reuter** از زمان بازگشت نظامیان انگلیسی از ایران خبر داد و افزود ترتیب بازگشت قشون انگلیسی از شمال غرب ایران طوری برنامه ریزی شده است که به مجرد پاک شدن جاده ها و معابر از برف و قابل عبور بودن راه ها برای حرکت نظامیان، عقب نشینی آغاز گردد (۲).

* اعزام سیصد سوار از سیستان به مسقط

از سه روز قبل کنسولگری انگلیس در سیستان از طریق سردار خداداد خان، سیصد نفر سوار از اهالی سیستان را در ازای پرداخت مبلغ ماهانه چهارده تومان حقوق به خدمت گرفتند. این سواران پس از مسلح شدن، فوراً به مسقط (۳) اعزام شدند. کنسولگری انگلیس در صدد بود سیصد نفر سوار دیگر را نیز به خدمت گرفته و به مسقط اعزام نماید. (۴)

* تقاضای افزایش نیروهای پلیس کرمان

چون تعداد افراد نظمیۀ کرمان برای برقراری امنیت شهر کرمان به اندازه کافی نبود، ایالت کرمان از وزارت داخله خواست، تعداد افراد نظمیۀ کرمان افزایش یابد. (۵)

* انتصاب ریاست رژیمان ژاندارمری اصفهان

به پیشنهاد اداره ژاندارمری و تصویب وزارت داخله، کلنل علی خان از صاحب منصبان ژاندارمری، به سمت ریاست رژیمان نمره ۶ اصفهان منصوب شد. (۶)

* انتصاب پیشکار مالیه خراسان

«دبوا» (۷) کفیل مالیه خراسان، به پیشنهاد وزارت مالیه و تصویب رئیس الوزراء، به سمت پیشکاری مالیه خراسان انتخاب گردید. (۸)

* آزادی عبد الرحیم خلخالی

از طرف حکومت نظامی تهران به سید عبد الرحیم خلخالی اخطار شده بود، در مدت پنج روز خود را تسلیم اداره حکومت نظامی نماید. بر این اساس، عبد الرحیم خلخالی (۹) امروز به نزد رئیس الوزراء رفت و متعهد گردید، در آینده متشبث به هیچ اقدام و عملیاتی علیه دولت نشود و در برخی از جریان های سیاسی وارد نشود. سید ضیاء الدین طباطبایی نیز حکم آزادی و عدم تعرض به وی را صادر کرد. (۱۰)

۱- ژولیوس رویتر متولد ۱۸۱۶ م، است. وی یک یهودی بود. رویتر در زمان ناصر الدین شاه توانست در تاریخ ۲۵ ژوئیه ۱۸۷۲ م، امتیاز استخراج نفت ایران را کسب نماید. امتیاز رویتر از لحاظ گستردگی در نوع خود بی نظیر بود و تمام خاک ایران را دربر می گرفت و انحصار راه آهن، تراموا و استخراج کلیه منابع معدنی به استثنای طلا و نقره و سنگ های قیمتی را شامل می شد. لرد کرزن درباره این قرارداد می گوید: موقعی که متن این قرارداد منتشر گردید نفس اروپا از حیرت بند آمد زیرا تا آن تاریخ در صحنه معاملات بین المللی چنین امری سابقه نداشت که پادشاهی تمام ثروت های زمینی و زیرزمینی و کلیه منابع طبیعی و پولی و اقتصادی کشورش را بدین سان مفت و دربست در اختیار یک سرمایه دار خارجی گذاشته باشد. ژولیوس رویتر زندگی شغلی خود را از استخدام در بانک در شهر «روتنگن» آلمان آغاز کرد و در همان زمان، در فکر تأسیس یک خبرگزاری افتاد و بدان اقدام نمود او تا سال ۱۸۵۱ م، فعالیت خبرگزاری را در پاریس متمرکز کرد اما در همان سال به دلیل سخت گیری دولت فرانسه، خبرگزاری را به انگلستان و شهر لندن انتقال داد و در آن جا مشغول فعالیت شد. مطبوعات انگلستان با اعتماد و اتکاء به خبرگزاری رویتر، شکل ویژه ای به خود گرفت. رویتر در ۱۸۵۷ م، تابعیت انگلستان را پذیرفت و در سال ۱۸۷۸ به لقب بارون ملقب گردید. در ۱۸۹۹ م، در شهر نیس فرانسه درگذشت. ولی خبرگزاری اش همچنان یکی از بزرگ ترین آژانس های خبری جهان به شمار می رود. (قتل اتابک و شانزده مقاله تحقیقی دیگر، ص ۶۹؛ رسانه های صهیونیستی جهان، خبرگزاری رویتر).

۲- روزنامه ایران، ۱۲/۲۲/۱۲۹۹، ص ۳.

۳- مسقط در حال حاضر پایتخت کشور عمان می باشد. (م).

۴- تلگراف کارگزاری سیستان به وزارت خارجه، ۱۲/۲۰/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۸، پ ۲، ص ۱۰.

۵- روزنامه ایران، ۱۲/۲۰/۱۲۹۹، ص ۲.

۶- همان، ۱۲/۲۱/۱۲۹۹، ص ۱.

۷- دباو پیشکار مالیه خراسان بود. وی طبق پیشنهاد مرنارد بلژیکی در ژوئیه ۱۹۱۴ م، استخدام شد و نخست مسئول گمرک بندر انزلی و پس از چندی به عنوان پیشکار مالیه خراسان به مشهد اعزام گردید. (روزنامه و روزنامه نگاری در خراسان، ص ۱۲۸).

۸- روزنامه ایران، ۱۲/۲۱/۱۲۹۹، ص ۱.

۹- سید عبد الرحیم خلخالی در حدود سال ۱۲۹۰ ق، در خلخال متولد شد و برای تحصیل از خلخال به رشت مسافرت کرد و مدتی طولانی در رشت به تحصیل ادبیات عرب و علم معقول پرداخت. در حدود سال ۱۳۲۱ ق، برای تکمیل تحصیلات خود از رشت به تهران آمد و در سال ۱۳۲۴ ق، به همراه سید محمد رضا شیرازی مساوات روزنامه «مساوات» را دایر کردند. پس از توپ بستن مجلس در ۱۳۲۶، به قفقاز سفر کرد و مدتی نیز نزد حاجی میرزا عبد الرحیم طالبوف بود و از آن جا به عشق آباد رفت. در سال ۱۳۲۷ ق، به رشت آمد و جزو فعالین احرار بود و از آن جا به همدان برای مأموریت های انقلاب روانه شد. پس از فتح تهران، به تهران آمد و به خدمت وزارت مالیه درآمد و بالاخره رئیس دیوان محاسبات شد. در سال ۱۳۲۹ ق، زمانی که «مرنارد» بلژیکی مأمور خزانه دولت ایران شد او را از شغل سابق تنزل داد و در خود خزانه داری به سمت دیگری مأمور گردانید. بالاخره در سال ۱۳۳۳ ق، ریاست مالیه (غار و فشافویه) را به او محول کردند. در محرم ۱۳۳۴ ق، بنا به همراهی با

آزادی خواهان و مهاجرین از شغل دست برداشته و از تهران خارج شد. خلخالی در اواخر سال ۱۳۳۴ از اسلامبول به کرمانشاه رفت و پس از سقوط کرمانشاه در جمادی الاولی ۱۳۳۵ به کرکوک رفت در ماه صفر ۱۳۳۶ ق، به ایران بازگشت و در وزارت دارائی استخدام گردید. در سال ۱۳۰۶ ش، علی اکبر داور او را به وزارت عدلیه منتقل کرد و مدتی از مستشاران دیوان عالی جزای کارکنان دولت بود سپس به همراه داور به وزارت مالیه رفت و ریاست اداره بازرسی کل به او سپرده شد. سرانجام خلخالی در سال ۱۳۲۱ ش، درگذشت. (رجال عصر مشروطیت، ص ۷۴؛ رجال سیاسی و نظامی، ج ۱، ص ۶۲۰، ۶۲۱).

۱۰- مراسله ریاست وزرا به کلنل کاظم خان، ۲۰ / ۱۲ / ۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۹ / ۲۹۳۰؛ اسناد کابینه کودتا، ص ۱۰۰.

* تصویب نظامنامه تشکیلات وزارت مالیه

نظامنامه جدید تشکیلات وزارت مالیه در جلسه امروز هیئت دولت تصویب شد. (۱)

* شکایت تجار بندر لنگه از مدیر گمرک

مدیر گمرک بندر لنگه که به دستور مرکز کالاهای قاچاق را از تجار و اهالی گمرک بندر لنگه ضبط می کرد. اعلام نموده بود، کسی بدون مجوز حق خروج از بندر را به وسیله کشتی ندارد و افرادی هم که به بندر وارد می شدند مورد تفتیش قرار می گرفتند. از این رو، تجار لنگه علاوه بر شکایاتی که از مدیر گمرک بندر لنگه به مرکز کرده بودند، تلگراف هایی را نیز، به هندوستان و کراچی مخابره نمودند، که کالاهای متعلق به آنان به بندر لنگه فرستاده نشود. همچنین کالاهای خود را از لنگه به بندر «دبی» منتقل می کردند. (۲)

* انتصاب پیشکار مالیه فارس

میرزا حبیب الله خان علی آبادی از کارکنان وزارت مالیه به دستور رئیس الوزراء به سمت پیشکاری مالیه فارس انتخاب گردید. (۳)

[تصویر] ژولیوس رویتز

۱- روزنامه ایران ۲۳/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۲- گزارش کارگزاری لنگه به کارگزاری بندرعباس، ۲۰/۱۲/۱۲۹۹ ش، اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۸، پ ۳۴، ص ۵.

۳- روزنامه ایران ۲۱/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

جمعه ۲۱ اسفند ۱۲۹۹ / ۱۱ مارس ۱۹۲۱ / ۱ رجب ۱۳۳۹

* تحویل تلگراف خانه های خوزستان به دولت ایران

امروز رئیس اداره تلگراف خانه خوزستان با «کاپیتان پیلونیس» کنسول انگلیس در اهواز ملاقات و درباره تلگراف خانه های شوشتر، دزفول و محمره مذاکره نمودند. در این مذاکره عنوان شد بنا به پیشنهادی که قبلا سفارت انگلیس به دولت ایران داده و صورتش نیز در کنسولگری اهواز موجود است، هرگاه مأمورین تلگراف ایران در نقاط سه گانه فوق الذکر حاضر شوند، مأمورین سیاسی انگلیس تلگراف خانه های مزبور را به آنان تسلیم خواهند کرد ولی تا زمانیکه، نیروهای انگلیسی در ناصری (اهواز)، مستقر باشند، از طرف مأمورین سیاسی انگلیس یک نفر تلگرافچی، در محمره و یک نفر در ناصری حضور داشته باشد تا چند ساعت در شبانه روز خدمات سیاسی را انجام دهد ولی چون از طرف دولت ایران جوابی به سفارت انگلیس داده نشده، این موضوع، کما فی السابق باقی مانده.

کاپیتان پیلونیس مصمم بود، پیشنهاد سفارت را به اداره سیاسی بغداد و به سفارت انگلیس در تهران متذکر شوند و کسب تکلیف نمایند. (۱)

* ایجاد پنج شعبه در وزارت جنگ

امروز مسعود خان وزیر جنگ پیشنهادی مبنی بر تقسیم وزارت جنگ به پنج شعبه، به هیئت دولت ارائه کرد. (۲)

* ضبط اموال بانک روس در خراسان

به دستور والی خراسان هیئتی متشکل از «دبوا»، «معاصد الملک» (۳) و «سالار حشمت»، مأمور ضبط اموال بانک استقراضی روس در خراسان شدند. در این ماجرا دفتر بانک و یک خانه مسکونی واقع در خارج شهر مشهد، توقیف شد. به جز پول های «بولاتوف» (Boulatoff) تنها پول موجود در بانک معادل یک هزار و پانصد تومان بود و چون «راستونویچ» (M Rustonovich). مدعی بود که این پول از اموال شخصی اوست، این مبلغ نیز به او تحویل داده شد. (۴)

* ضبط باغ هشت بهشت اصفهان از سوی دولت

بنا به دستور صادره از تهران، حکومت اصفهان موظف شد باغ هشت بهشت را که از جمله باغ های دولتی بوده، و مدتی در تصرف بانوی عظمی (۵) و پسر او سردار اعظم بود، توسط اداره مالیه ضبط نماید. به ژاندارمری اصفهان هم دستور داده شد که پس از ضبط این مکان اداره ژاندارمری را به آنجا منتقل نماید. (۶) از این رو، امروز از طرف اداره ژاندارمری به آن باغ رفته و آنجا را تصرف نمودند. (۷)

* تحصن کارمندان حکومت و پلیس نظمیہ آستارا

کارکنان حکومت و پلیس نظمیہ آستارا که چند ماه بود حقوقی دریافت نکرده بودند، امروز در تلگراف خانه متحصن شده و با ارسال تلگرافاتی به ریاست دولت و والی آذربایجان، خواستار توجه به وضعیتشان شدند و اظهار داشتند تا پاسخ مساعد دریافت نکنند از تلگراف خانه خارج نخواهند شد. (۸)

* دستگیری و توقیف عبد الله خان چهاردولی

عبد الله خان چهاردولی که از اشرار معروف افشار و اسفندآباد (۹) بود، توسط قوای ژاندارمری دستگیر شده و در کرمانشاه در توقیف به سر می برد. چون عمده شرارت او در منطقه کردستان صورت گرفته بود، حکمران کرمانشاه تقاضا نمود که عبد الله خان چهاردولی را برای مجازات به کردستان اعزام نمایند. (۱۰)

* صدور حکم آزادی سالار ارفع

امروز حکم آزادی سالار ارفع صادر شد و پس از آن به مأمورین نظامی شهر تهران تأکید شد که از این پس به وی کاری نداشته باشند. (۱۱)

۱- سواد تلگراف رئیس تلگراف خانه خوزستان به ریاست کل اداره تلگراف، ۱۲/۲۱/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۱، پ ۲۶، ص ۲۵.

۲- روزنامه ایران، ۱۲/۲۳/۱۲۹۹، ص ۲.

۳- حسینقلی خان معاضد الملک در سال ۱۲۹۳ ق، در تهران متولد شد و در سال ۱۳۱۷ ق، با عضویت در کارگزاری بجنورد به خدمت وزارت خارجه درآمد. در طی سال های ۱۳۲۴ و ۱۳۲۹ ق، نایب اول کارگزاری خراسان و در سال ۱۳۳۱ ق، رئیس تذکره خراسان شد. (رجال وزارت خارجه در عهد ناصری و مظفری، ص ۱۶۲).

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۳۸.

۵- کسرائیل خانم که بعدها ملقب به افتخار الدوله و سپس بانوی عظمی گردید. در سال ۱۲۷۳ ق، از عفت السلطنه همسر صیغه ای ناصر الدین شاه متولد گردید و شش سال قبل از این تاریخ، ناصر الدین شاه، از همین زن صاحب یک پسر به نام مسعود میرزا شده بود که بعدها به ظل السلطان ملقب شد. عفت السلطنه مادر افتخار الدوله و ظل السلطان به خاندان سلطنتی قاجار تعلق نداشت و دختر موسی رضا بیک بود. وی همسر صیغه ای ناصر الدین شاه بود. کسرائیل خانم افتخار الدوله در ۱۴ جمادی الثانی ۱۳۰۳ ق، در زمان تحویل سال و سلام عید نوروز لقب «بانوی عظمی» را از سوی ناصر الدین شاه گرفت. پس از آنکه، صارم الدوله شوهر بانوی عظمی به دستور ظل السلطان در تاریخ ۳ جمادی الثانی ۱۳۰۵ کشته شد، ظل السلطان دارائی صارم الدوله را تصاحب کرد و خواهرش بانوی عظمی نیز، از این تاریخ به بعد، رسماً برای خود شوهری اختیار نمود و همیشه با برادر خود به سر می برد. در سال ۱۳۲۶ ق، در جریان جنبش مشروطیت خانه بانوی عظمی توسط قزاقان خراب و اسباب و اثاثیه آن به غارت رفت بانوی عظمی تابعیت روسی داشته و برای آن که مالیات املاک خود را نپردازد از این موضوع استفاده می کرد و سفارت روسیه نیز، از او حمایت می نمود. سبب تابعیت روسی بانوی عظمی نیز، شوهرش صارم الدوله بود، زیرا پدر صارم الدوله یعنی سردار حسین ایروانی تبعه روس بود و بانوی عظمی نیز چون بعد از مرگ شوهرش

همسر دیگری اختیار نکرده بود، تبعه روسی قلمداد می شد. (منتظم ناصری، ج ۳، ص ۲۰۶۲؛ خاطرات ظل السلطان، ج ۱، ص ۱۹؛ شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۵۱؛ روزنامه خاطرات اعتماد السلطنه، ص ۴۲۰).

۶- دوایر ژاندارمری، نظمی و مالی در این باغ مستقر شدند و علاوه بر این، مقرر شد در عصر روزهای دوشنبه و جمعه این مکان به عنوان گردشگاه عمومی مورد استفاده مردم قرار گیرد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۷۶).

۷- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر امور خارجه، ۲۲ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۷۵.

۸- روزنامه ایران، ۲۱ / ۱۲ / ۱۲۹۹، ص ۲.

۹- اسفندآباد از توابع شهرستان قروه در استان کردستان می باشد و در شرق این شهرستان واقع شده است.

۱۰- روزنامه ایران، ۲۱ / ۱۲ / ۱۲۹۹، ص ۲.

۱۱- اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۹، ۲۹۳۰.

[تصویر] سفارت انگلستان در تهران

شنبه ۲۲ اسفند ۱۲۹۹ / ۱۲ مارس ۱۹۲۱ / ۲ رجب ۱۳۳۹

* انتصاب رضا خان به حکومت سوادکوه و فیروزکوه

سید ضیاء الدین طباطبایی با توجه به لزوم استقرار نظم در مناطق سوادکوه (۱) و فیروزکوه (۲)، حکومت این دو محل را به رضا خان، فرمانده دیویزیون قزاق واگذار کرد. (۳)

* تصویب پرداخت حقوق کارمندان دولت

امروز در هیئت دولت تصویب شد، حقوق ماه‌های دی و بهمن کارمندان دولت پرداخت شود، و حقوق اسفندماه فقط به کارکنان و کارمندانی که از خدمت منفصل می‌شوند، پرداخت شود. البته کارکنان وزارت پست و تلگراف از این مصوبه مستثنی شدند. (۴)

* انتصاب حکومت سمنان و دامغان

بنا به پیشنهاد وزارت داخله و تصویب رئیس الوزراء، عباسقلی خان، امیر تومان قزاق خانه به حکومت سمنان و دامغان منصوب شد. (۵)

* تشکیل محاکم موقتی عدلیه

برای رسیدگی به پرونده‌هایی که از چند سال قبل در وزارت عدلیه مانده و هنوز خاتمه نیافته بود، در جلسه امروز هیئت دولت، قانونی موقتی در هشت ماده به تصویب رسید که تا زمانی که تشکیلات جدید عدلیه تنظیم گردد، برای رسیدگی به پرونده‌های عقب افتاده و ناتمام، محاکم موقتی عدلیه تشکیل گردند و مقرر شد کمیسیونی (۶) به ریاست منصور السلطنه (۷) برای بررسی و تدوین قوانین عدلیه تشکیل شود که پس از بررسی قوانین مزبور، آن را به دولت تقدیم نماید. (۸)

* ملاقات عمید الملک با یمین الملک در زندان

امروز عمید الملک با مجوز رئیس الوزراء توانست با یمین الملک که در توقیف به سر می‌برد، ملاقات نماید. (۹)

* منع تعرض به ناظم التجار کرمانی

امروز رئیس الوزراء به حکومت نظامی تهران دستور داد از آنجا که ناظم التجار کرمانی تحت نظر مأمورین نظامی است و متعهد شده است در برخی از جریان‌های سیاسی وارد نشود و طبق مقررات حکومت نظامی رفتار نماید، به مأمورین نظامی دستور داده شود از توقیف ناظم التجار کرمانی منصرف و متعرض وی نشوند. (۱۰)

- ۱- سوادکوه از شمال به شاهی، از جنوب به فیروزکوه، از شرق به دودانگه و از غرب به بندپی از شهرستان بابل محدود است و سرزمینی کوهستانی است.
- ۲- فیروزکوه در سر سه راه تهران به مازندران و سمنان واقع شده و سرزمینی کوهستانی است که آب آن از رودخانه های گور سفید و شورستان و چشمه سارها تأمین می شود و از آثار قدیمی آن از قلعه ای به نام خراب ده می توان نام برد.
- ۳- مراسله رئیس الوزراء به وزارت داخله، ۱۲/۲۲/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۳- ۲۸۹۸ ر.
- ۴- روزنامه ایران، ۱۲/۲۶/۱۲۹۹، ص ۱.
- ۵- همان، ۱۲/۲۳/۱۲۹۹، ص ۲.
- ۶- آقایان منصور السلطنه، ذکاء الملک، حاجی سید نصر الله، آقا سید محمد قمی، آقا شیخ محمد بروجردی، آقای سید علی قمی و شریعت زاده، اعضای این کمیسیون را تشکیل می دادند. (اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۴۷۸۹-ن).
- ۷- سید مصطفی عدل (منصور السلطنه) فرزند حاج ابراهیم خلیل (ابراهیم رکن الدوله) در سال ۱۲۵۸ ش، در تبریز به دنیا آمد. (سال تولد وی در اطلاعات دختران و پسران، شم ۶۹۶، تاریخ ۱۷/۱۲/۱۳۵۱، ص ۴، حدود سال ۱۲۶۱ ش، ذکر شده است). پس از گذراندن تحصیلات مقدماتی در ایران، به پاریس رفت و موفق به اخذ دانشنامه لیسانس در رشته حقوق گردید. در سال ۱۲۸۲ به ایران بازگشت و در سال ۱۲۸۴ ش، مفتش کل ایالت آذربایجان شد. در اوایل سال ۱۲۸۷ ش، در وزارت امور خارجه، مشاور حقوقی شد. در اواخر همین سال به وزارت عدلیه منتقل و مدعی العموم اول استیناف شد. وی در سال ۱۲۹۰ ش، به ریاست کل کابینه وزارت معارف و اوقاف منصوب شد اما خیلی زود این کار را رها کرده و در همان سال به عنوان کمیسر تحدید حدود ایران در عثمانی حضور داشت. در سال ۱۲۹۴ ش، رئیس کابینه وزارت داخله و سال بعد، رئیس اداره امور عدلیه بود. پس از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ ش، به کفالت وزارت عدلیه منصوب گردید. همزمان در مدرسه علوم سیاسی نیز تدریس می کرد. در سال ۱۳۰۱ ش، معاون وزارت عدلیه شد اما در آبان ۱۳۰۲ از این سمت استعفا داد. او در کابینه مستوفی الممالک که در خرداد ۱۳۰۵ به شاه معرفی شد سمت کفالت وزارت عدلیه را دارا بود. در اواخر دی سال ۱۳۱۳، منصور السلطنه با سمت وزیرمختار ایران به سوئیس رفت و در سال ۱۳۱۵ ش، رئیس اداره عهود جامعه ملل شد. بعد از تبعید و خروج رضا شاه از ایران در سال ۱۳۲۰ ش، در سومین کابینه محمد علی فروغی، مصطفی عدل، وزیر فرهنگ این کابینه شد. در سال ۱۳۲۳ در کابینه محمد ساعد سمت وزیر مشاور را داشت، در کابینه ابراهیم حکیمی و کابینه عبدالحسین هژیر نیز وزیر مشاور بود. پس از سقوط کابینه هژیر بار دیگر ساعد روی کار آمد. در این کابینه نیز عدل وزیر مشاور بود. این سمت، آخرین وزارت او بود. سرانجام در تیرماه ۱۳۲۹ ش، بر اثر بیماری سرطان درگذشت. (اطلاعات دختران و پسران، ش ۶۹۶، ۱۷/۱۲/۱۳۲۴، ص ۱؛ وزرای معارف ایران، ص ۱۳۰-۱۲۹؛ وزیران علوم و معارف و فرهنگ ایران، ص ۳۶۱-۳۵۵؛ روزنامه کیهان، ۲۲/۴/۱۳۲۹، ص ۸ و فرهنگ معین).
- ۸- مصوبه مزبور به شرح ذیل بود: «ماده ۱- رسیدگی به تمام دعاوی به طریق اختصاری خواهد بود و باید طرفین دعوی اعم از اینکه اصیل یا وکیل باشند در جلسه مقرر تمام ادله و اسناد خود را اظهار دارند مگر اینکه اجرای این مقصود به نظر محکمه از حیث امکان خارج باشد. ماده ۲- هیچ قراری قبل از صدور حکم در ماهیت قابل استیناف نیست به جز قرار رد عرضحال و قرار رد دعوی ماده ۳- مدت اعتراض برای احکام غیابی در محکمه صلحیه پنج روز خواهد بود ماده ۴- مدت استیناف احکام

ابتدائی ده روز است با رعایت مدتی که برای مسافات در اصول محاکمات مقرر است. ماده ۵- ودیعه استیناف موقوف است ولی مخارج محاکمه باید تماما در موقع تقدیم عرضحال استینافی پرداخته شود ماده ۶- مستناف در حین دادن عرضحال و مستناف علیه در حین دادن جواب باید کلیه اعتراضات و ادله و اسنادی را که دارند به محکمه تقدیم دارند و در حین رسیدگی استینافی محکمه در تشخیص این که حضور طرفین لازم است یا نه مختار خواهد بود و در صورت عدم حضور طرفین حکمی که صادر می شود حضوری محسوب است ماده ۷- در رسیدگی به دعوی جعل محکمه مقید به رعایت مواعید مقرر در اصول محاکمات نیست و فقط باید سرعت رسیدگی را در نظر بگیرد و در صورتی که جاعل قبلا تعیین و در حین محاکمه معین شود محکمه رسیدگی به دعوی جعل را از نقطه نظر حقوقی تعقیب خواهد نمود ماده ۸- کلیه موارد اصول محاکمات حقوقی که منافی با رعایت مواد فوق باشد موقتا لازم الاجرا نخواهد بود.» (روزنامه ایران ۱۲/۲۴/۱۲۹۹، ص ۲).

۹- مراسله ریاست وزرا به حکومت نظامی تهران، ۱۲/۲۲/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۷۹.

۱۰- اسناد کابینه کودتا، ص ۹۷.

[تصویر] سید ضیاء الدین طباطبائی

* تقاضای دولت ایران از وزیرمختار جدید شوروی برای تغییر حرکت مسیر خود به تهران

نادر میرزا نماینده ایران در عشق آباد، طی تلگرافی به آستارا، از ورود وزیرمختار جدید شوروی و همراهانش به عشق آباد خبر داد و افزود: آنها راجع به مسیر عزیمت خود به تهران از دولت ایران سؤال نموده اند. از آن جا که، وزیرمختار جدید از طریق خراسان به واسطه نامساعد بودن راه و ریزش برف فراوان و نبودن وسائل حمل و نقل، با مشکل همراه بود و با توجه به اینکه انگلیسی ها اعلام کرده بودند خروج نظامیان خود را در ماه آوریل آغاز خواهند کرد؛ دولت ایران اعلام کرد:

برای رفاه وزیرمختار جدید ترجیح می دهد، او ابتدا به انزلی رفته و مقدمات انحلال جمهوری گیلان و بازگشت نظامیان روسیه را فراهم نموده و سپس به طرف تهران عزیمت نماید. (۱)

۱- تلگراف منشور الملک از آستارا به رئیس الوزراء، ۲۳/۱۲/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۴، ص ۱۲۲.

یکشنبه ۲۳ اسفند ۱۲۹۹ / ۱۳ مارس ۱۹۲۱ / ۳ رجب ۱۳۳۹

* اعتراض سواران سرحدی دره جز به عدم دریافت حقوق

سواران مستحفظ (۱) سرحدی منطقه «دره جز (۲)» به دلیل دریافت نکردن حقوق معوقه خود قصد استعفا داشتند، ولی حکومت دره جز با وعده پرداخت حقوق، آنان را از قصد خود منصرف ساخت. (۳)

* استنکاف وزیر معارف از پرداخت حقوق گمرکی

نصیر الدوله (۴) وزیر معارف در سیزده خردادماه گذشته، اتومبیلی از خارج به کشور وارد کرده بود ولی از پرداخت حقوق گمرکی آن استنکاف می ورزید. از این رو، وزارت مالیه طی نامه ای از وی خواست جهت پرداخت حقوق گمرکی اتومبیل خود به اداره گمرک اقدام نماید. (۵)

* ملاقات و مذاکره صمصام السلطنه با رئیس الوزراء

امروز بعد از ظهر صمصام السلطنه به دربار رفت و با سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء ملاقات و مذاکره کرد (۶)

* مذاکره امیرنظام با رئیس الوزراء

امروز پیش از ظهر، امیرنظام به دربار رفت و مدتی با رئیس الوزراء مذاکره کرد. (۷)

* آزاد شدن سید جلال و یمین الملک

به دستور رئیس الوزراء، سید جلال و یمین الملک که در توقیف به سر می بردند، آزاد گردیدند. (۸)

* آزادی نصرت الملک، شیخ العراقین زاده و سید علی قمی

حکومت نظامی تهران به اداره نظمیة دستور داد آقایان نصرت الملک، شیخ العراقین زاده و سید علی قمی را آزاد نموده و مقرر کند تا مأمورین متعرض آنها نشوند. (۹)

۱- مرزداران را در آن زمان مستحفظ مرزی یا سرحددار می گفتند. (م).

۲- این منطقه را امروزه در گز می گویند. (م).

۳- روزنامه ایران، ۲۴ / ۱۲ / ۱۲۹۹، ص ۳.

۴- احمد بدر ملقب به نصیر الدوله در سال ۱۲۸۷ ق، در رشت متولد شد. پدرش، میرزا عبد الوهاب شیرازی (نصیر الدوله، آصف الدوله) از مشاهیر رجال عهد ناصری، و مادرش، عصمت السلطنه دختر حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله بود. درس های

مقدماتی را نزد معلمان خصوصی خواند و در دار الفنون تهران به تحصیل ادامه داد. در ادبیات فارسی و عربی و شیوه نگارشی و خوشنویسی پیشرفت بسیار کرد. در ۱۳۰۱ از ناصرالدین شاه لقب نصیرالدوله گرفت. در ۱۳۰۵ وارد وزارت امور خارجه شد و به تدریج ارتقا یافت و به چند مأموریت خارج رفت. در ۱۳۲۲ وزیرمختار ایران در بلژیک شد و تا انقلاب مشروطیت در آن سمت باقی بود. مدتی پس از بازگشت به تهران، مدیرکل وزارت امور خارجه شد. حسن وثوق (وثوق الدوله) که در ۱۳۳۴ به رئیس الوزرای منصوب شد و مقام وزارت امور خارجه را نیز بر عهده گرفت، نصیرالدوله را به معاونت آن وزارت خانه منصوب کرد و پس از چندی، کفالت آن را به او سپرد. در ۱۳۳۶ ق، پس از رئیس الوزرای مجدد وثوق الدوله، نصیرالدوله وزیر معارف و علوم شد. در اوایل ۱۳۰۵ ش، در انتخابات دوره ششم مجلس شورای ملی از سیرجان به وکالت برگزیده شد، اما پیش از افتتاح مجلس حسن مستوفی او را به وزارت معارف منصوب کرد. و نصیرالدوله در تغییر بعدی هیئت وزیران نیز در همین مقام باقی ماند. در بهمن ۱۳۰۵، در سومین تغییر هیئت وزیران، جای خود را به سید محمد تدین رئیس مجلس شورای ملی داد و به مجلس رفت، وی در جوانی با دختر عبد الصمد میرزا عز الدوله، فرزند محمد شاه قاجار ازدواج کرد. نصیرالدوله در ۱۳۰۹ ش، بر اثر عارضه سکته درگذشت. (مجله یادگار؛ س ۱۳۲۷، شم ۶ و ۷، ص ۳۷؛ شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۷۹-۷۸؛ رجال دوره قاجاریه، ص ۷۵).

۵- مراسله وزارت مالیه به نصیرالدوله، ۱۲/۲۳/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۰۰۱۸۲.

۶- روزنامه ایران، ۱۲/۲۴/۱۲۹۹، ص ۱.

۷- همان.

۸- مراسله حکومت نظامی تهران به اداره نظمی، ۱۲/۲۳/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۷۹.

۹- همان.

دوشنبه ۲۴ اسفند ۱۲۹۹ / ۱۴ مارس ۱۹۲۱ / ۴ رجب ۱۳۳۹

* مذاکره رئیس الوزراء با شاهزاده نصرت السلطنه

شاهزاده نصرت السلطنه (۱) به دربار رفت و مدتی با سید ضیاء الدین طباطبایی مذاکره کرد. (۲)۲

* ملاقات رئیس الوزراء با وزیرمختار آمریکا

امروز سید ضیاء الدین طباطبایی در محل سفارت خانه آمریکا، با کالدول (۳) وزیرمختار آن کشور، نزدیک به دو ساعت مذاکره کرد. (۴)

* شروع به کار محاکم موقتی

به دنبال تصویب هیئت دولت مبنی بر تشکیل محاکم موقتی عدلیه جهت رسیدگی به انبوه دعاوی که از گذشته مانده و معرفی اعضای این محاکم (۵) در بیست و دوم اسفندماه، امروز عدلیه بازگشایی و محاکم کار خود را آغاز کردند. (۶)

* ملاقات و مذاکره وزیرمختار انگلیس با رئیس الوزراء.

دیروز و امروز سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء با حضور در سفارت خانه انگلیس با نرمن وزیرمختار انگلیس ملاقات و مذاکره کرد. (۷)

۱- (مرآت الوقایع، ص ۵۹، ۸۷، ۹۳، ۲۷۲).

۲- روزنامه ایران، ۲۶ / ۱۲ / ۱۲۹۹، ص ۱.

۳- یوهانس لورنس کالدول در سال ۱۹۱۵ م / ۱۳۳۴ ق، به عنوان سفیر آمریکا در ایران تعیین شد. وی رابطه خوبی با آلمانی ها در ایران داشت و تا زمانی که حالت جنگ بین آمریکا و آلمان برقرار شد، رسماً از منافع آلمان در ایران دفاع می کرد. وی از مخالفین قرارداد ۱۹۱۹ م، بود و در این راستا، بسیار فعالیت می کرد. در برخی منابع ذکر شده که وی شخصاً با درشکه اعلامیه هایی را علیه قرارداد در تهران پخش می کرد. ملک الشعرا در خصوص اقدامات کالدول می نویسد: وزیرمختار آمریکا به من گفت: قرارداد را به هم بزنید و به انگلیس پاسخ منفی بدهید، آن وقت به دولت آمریکا مراجعه کنید، قول می دهم هر قدر پول بخواهید به شما خواهند داد و مستشار هم می فرستند و مالیه و نظام و معادن شما را اداره خواهند کرد. (دیده ها و شنیده ها، ص ۲۱۵؛ مجله آینده، س ۱۴، شم ۱۲-۱، ص ۵۸۹).

۴- روزنامه ایران، ۲۴ / ۱۲ / ۱۲۹۹، ص ۱.

۵- اعضای محاکم موقتی به شرح ذیل بودند: محکمه استیناف: میرزا عیسی خان، میرزا محمد لواسانی، میرزا صادق خان، میرحسن خان از اعضا و صدر الاشراف رئیس آن بود؛ شعبه ابتدایی: مجد العلماء میرزا مهدی آشتیانی، میر منصور رشتی از

اعضا و شرف الملک رئیس این شعبه بودند و دو محکمه صلحیه نیز توسط میرزا باقر امین صلح و شیخ عبد العلی امین صلح اداره می شد. (روزنامه ایران، ۱۲ / ۲۴ / ۱۲۹۹، ص ۲).

۶- روزنامه ایران، ۱۲ / ۲۴ / ۱۲۹۹، ص ۲؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۹۵.

۷- روزنامه ایران، ۱۲ / ۲۴ / ۱۲۹۹، ص ۱.

سه شنبه ۲۵ اسفند ۱۲۹۹ / ۱۵ مارس ۱۹۲۱ / ۵ رجب ۱۳۳۹

* تلاش برخی برای بدست آوردن مقام های دولتی

مسعود خان (مسعود کیهان) وزیر جنگ، با انتشار اعلانی خطاب به مردم با اشاره به این که، برخی از افراد به وی مراجعه می کنند تا از طریق او مشاغل غیرنظامی از قبیل حکومت، ریاست مالیه و غیره را بدست آورند؛ ضمن نابجا خواندن توقع این عده تصریح کرد: وزیر جنگ نمی تواند افراد غیرنظامی را به مسئولین کشوری معرفی نماید. این افراد باید به رؤسای دواير کشوری مراجعه نمایند. (۱)

* انتصاب حکومت شاهرود و بسطام

به پیشنهاد وزارت داخله و تصویب رئیس الوزراء عباس خان، سرتیپ قزاق خانه به سمت حکومت شاهرود و بسطام منصوب گردید. (۲)

* برچیده شدن خطوط راه آهن بوشهر- برازجان

رفت و آمد عمومی در راه آهن بوشهر- برازجان پایان یافت، قرار بود تا خردادماه ۱۳۰۰، انگلیسی ها کلیه خطوط راه آهن را برچیده و به وسیله کشتی به هند ارسال کنند. (۳)

* حذف هزینه قهوه و چای از بودجه کشور

براساس مصوبه هیئت دولت مقرر گردید: از اول فروردین ۱۳۰۰ شمسی در تمام دواير کشوری و لشکری در تهران و سایر ولایات، صرف چای و قهوه به هزینه دولت قطع شود تا تحت این عنوان هزینه ای بر بودجه کشور تحمیل نشود. (۴)

* مهمترین مصوبات امروز دولت

براساس مصوبه امروز هیئت دولت مقرر شد، محاکمات اتباع روس و آذربایجان و گرجستان و ارمنستان و به طور کلی تمام دول مجزا شده از روسیه و محاکمات اتباع عثمانی و همچنین تمام محاکمات اهالی بین النهرین و شامات و به طور کلی تمام نقاطی که جزء امپراتوری عثمانی بوده است، بایستی به عدلیه ارجاع داده شود. از دیگر مصوبات امروز این بود که به دلیل مخارج بالا- و نداشتن درآمد و ضرورت برخی مخارج غیرقابل تأخیر، هیئت دولت به اتفاق آراء تصمیم گرفتند، به اعتبار عایدات سه ساله ۱۹۲۱، ۱۹۲۲ و ۱۹۲۳ م، نفت جنوب، سهام خزانه داری انتشار یابد و تهیه مقدمات این کار نیز به وزیر مالیه محول شد. درباره راه آهن برازجان نیز، نظر به منافی که حفظ و ادامه این خط آهن برای تجارت جنوب کشور داشت، دولت با خرید آن موافقت کرد و به وزیر فواید عامه و تجارت اختیار داده شد به قیمت مناسب عادلانه ای که مقدور باشد با سفارت انگلیس داخل مذاکره شوند و خریداری نمایند. (۵)

* منع تعرض به ممتاز الدوله

رئیس الوزراء در فرمانی به حکومت نظامی تهران دستور داد قزاق هایی که به منظور دستگیری ممتاز الدوله (۶) به منزل وی رفته اند بازگردانده شوند و کسی متعرض وی نگردد. (۷)

* ممنوعیت ورود و فروش مشروبات الکلی به ایران

براساس مصوبه امروز (۸) هیئت وزیران ورود کلیه مشروبات الکلی از خارج به ایران اکیدا ممنوع گردید. به دستور رئیس الوزراء مشروبات الکلی برای کلیه طبقات ممنوع شد. (۹) همچنین دستور داده شد که کلیه دکان های مشروب فروشی نیز تعطیل شوند. (۱۰)

* تحویل میرزا یانس به نظمی

میرزا یانس رئیس هیئت ارامنه، که بعد از کودتا دستگیر شده بود، به دستور رئیس الوزراء از سوی حکومت نظامی تهران به اداره نظمی تحویل داده شد. همچنین حکومت نظامی تهران درخواست نمود، پرونده میرزا یانس به اداره حکومتی ارسال

۱- روزنامه ایران، ۲۶/۱۲/۱۲۹۹، ص ۱.

۲- همان.

۳- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۴۷.

۴- روزنامه ایران، ۲۷/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲ و زندگانی سیاسی؛ اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۹.

۵- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین، ص ۲۰۹، ۲۱۰؛ دولت ایران تصمیم گرفته بود قبل از آنکه خط آهن برازجان- بوشهر که قبلا توسط انگلیسی ها احداث شده بود، برچیده شود اقدام به خریداری آن کند. این خبر در روزشمار تاریخ ایران اثر باقر عاقلی تاریخ ۲۷/۱۲/۱۲۹۹ قید شده است! (م).

۶- اسماعیل ممتاز معروف به ممتاز الدوله، فرزند مکرم السلطنه تبریزی در دهم ذی الحجه ۱۲۸۹ ق، در تبریز به دنیا آمد در منابع مختلف سال تولد او را سال های ۱۲۸۵، ۱۲۹۵ ق، ۱۲۵۳ و ۱۲۸۵ ش، نقل کرده اند. وی تحصیلات خود را در تبریز انجام داد و به استخدام وزارت خارجه درآمد. مدتی ریاست کارگزاری آذربایجان را به عهده داشت و چندی نیز منشی و مترجم حکومت سنندج بود. در سال ۱۳۱۴ ق، وابسته نظامی سفارت ایران در استانبول شد. در سال ۱۳۱۵ جنرال کنسولگری استانبول گردید و سال ها در سفارت ایران مشغول به خدمت بود تا اینکه، در سال ۱۳۲۳ به تهران احضار شد و به ریاست دار الترجمة صدراعظم (عین الدوله) منصوب گردید. وی در انتخابات دوره اول مجلس به وکالت رسید و در اواخر دوره، بعد از استعفای احتشام السلطنه در سن سی و دو سالگی به ریاست مجلس انتخاب گردید. هنگامی که محمد علی میرزا مجلس را به توپ بست ممتاز الدوله رئیس مجلس بود. وی برای حفظ جان خود به اتفاق حکیم الملک به سفارت فرانسه پناه برد و سپس به پاریس رفت. بعد از استبداد صغیر و خلع محمد علی شاه، ممتاز الدوله از سوی مردم تبریز به وکالت مجلس دوم انتخاب شد. در سال ۱۳۲۹ ق، مجددا چند ماه ریاست مجلس را عهده دار شد و سپس وزیر مالیه بود. در کابینه اول صمصام السلطنه همچنان وزیر مالیه و در کابینه علاء السلطنه وزیر عدلیه شد. در کابینه دوم علاء السلطنه وزیر مالیه و در سال ۱۲۹۷ ش، وزیر

عدلیه شد. پس از کودتای ۱۲۹۹ ش، و در تمام دوران حکومت سید ضیاء در زندان بود. بعد از سقوط سید ضیاء همه زندانیان از جمله ممتاز الدوله آزاد شدند. وی در کابینه قوام السلطنه وزیر معارف شد و بعد از آن تاریخ، دیگر شغل چندان مهمی به او داده نشد. سرانجام وی در ۲۱ آذر ۱۳۱۲ درگذشت. (کتاب نارنجی، ص ۱۵۹؛ رجال وزارت خارجه در عصر ناصری و مظفری، ص ۱۳۹؛ مجله دانشکده ادبیات، مهر ۱۳۴۰، شم ۱، ص ۲۵؛ رجال عصر مشروطیت، ج ۱، ص ۱۱۴؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۳۶؛ شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۱۴۱، ۱۴۰؛ تاریخ انقلاب مشروطیت، ج ۱، ص ۶۲۸-۶۲۹؛ روزنامه اطلاعات، ۲۲/۹/۱۳۱۲، ص ۱).

۷- اسناد کابینه کودتا، ص ۹۸.

۸- این موضوع در تاریخ ۱۲/۲۵/۱۲۹۹ تصویب شد ولی در کتاب تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۹۸، تاریخ ۱۲/۲۷/۱۲۹۹ برای آن آورده شده است. (م).

۹- همچنین مقرر شد که در میهمانی رسمی دولت نیز، به عوض مشروبات الکلی، دوغ و شربت قند و نظیر این نوشیدنی ها استفاده شود ولی بالفور از مقامات انگلیسی دلیل این اقدام کابینه را از منع مسکرات دو چیز دانسته است: یکی آنکه، هرگاه مسکرات به حالت آزاد باقی بماند، ممکن است قزاق ها زیاده روی بنمایند و موجبات مزاحمت مردم را فراهم نمایند و دیگر اینکه، احساسات ملی و دینی و مذهبی را در مقابل بلشویسم تقویت نمایند. (تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۹۸-۲۹۹).

۱۰- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۹-۲۱۰ و تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۹۸.

شود. (۱)

* ایجاد محکمه جنحه و جنایت

برای رسیدگی به امور قضایی جنحه و جنایت، محکمه ای با همین نام در وزارت عدلیه به ریاست میرزا شفیع جهانشاهی (۲) افتتاح گردید. (۳)

* انتصاب ریاست اداره معارف

دکتر احمد خان عماد الملک به سمت ریاست اداره معارف منصوب گردید. (۴)

[تصویر] میرزا شفیع جهانشاهی

۱- مراسله حکومت نظامی تهران به اداره نظمیّه، ۱۲۹۹/۱۲/۲۵، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۷۹.

۲- میرزا شفیع جهانشاهی فرزند میرزا مهدی مجتهد در سال ۱۲۶۰ ش، متولد شد. در سال ۱۲۹۳ ش، به خدمت قضا اشتغال ورزید و مشاغل مختلف قضایی را در آذربایجان طی کرد. مدتی نیز معاونت سید نصر الله تقوی در دادستانی بود. در سال ۱۳۲۵ ش، میرزا شفیع جهانشاهی به ریاست کل دیوان عالی کشور رسید. پس از واقعه ۳۰ تیر ۱۳۳۱ ش، عبد الله لطفی وزیر دادگستری، جهانشاهی را بازنشسته کرد، اما پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ش، مجدداً جهانشاهی به ریاست دیوان عالی کشور منصوب گردید و پس از یک روز تصدی آن سمت در اثر سکت قلبی درگذشت. (شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۱، ص ۵۶۴-۵۶۳).

۳- روزنامه ایران، ۱۲۹۹/۱۲/۲۶، ص ۱.

۴- همان، ۱۲۹۹/۱۲/۲۰، ص ۱.

چهارشنبه ۲۶ اسفند ۱۲۹۹ / ۱۶ مارس ۱۹۲۱ / ۶ رجب ۱۳۳۹

* گلایه رئیس اداره ژاندارمری از صاحب منصبان قزاق

رئیس اداره ژاندارمری در نامه ای به سید ضیاء با اشاره به اینکه افراد و صاحب منصبان اداره قزاق از ادای احترامات نظامی نسبت به صاحب منصبان و افراد ژاندارمری خودداری می نمایند، از وی خواست برای تحکیم روابط حسن ه بین دو اداره ژاندارمری و قزاق، توصیه های لازم در این زمینه به اداره قزاق خانه صادر شود تا صاحب منصبان و افراد آن اداره احترامات نظامی را رعایت نمایند. رئیس اداره ژاندارمری در نامه خود اظهار نمود اجزای قزاق خانه در موقع عبور و مرور به صاحب منصبان ژاندارمری اعتنایی نمی کنند و حتی خود او نیز به دفعات مورد بی اعتنایی آنان واقع شده است. (۱)

* عدم موافقت دولت ایران با ادامه خدمت صمد خان در پاریس

وزیر امور خارجه ایران از وزیرمختار فرانسه در تهران تقاضا کرد تا به استحضار دولت متبوع خویش برساند: «دولت ایران متأسف است که این بار نمی تواند با ادامه خدمت صمد خان در پاریس موافقت نماید و به صمد خان دستور داده شد که امور کنسولگری را در پاریس به «نظر آقا» تحویل دهد و مقرر شد تا تعیین وزیرمختار جدید، نظر آقا عهده دار پست کاردار سفارت ایران باشد.» (۲)

* اصرار دولت ایران بر برکناری صمد خان از خدمت در پاریس

هوپنو (۳) کاردار سفارت فرانسه، افزون بر مخایره اصرار دولت ایران درباره برکناری صمد خان، (۴) سه تلگراف را نیز به شماره ۸۱ به شرح ذیل برای وزیر امور خارجه فرانسه ارسال کرد: «با اطمینان به اینکه، تصمیم اتخاذ شده از طرف آن جناب مبتنی به دلایل جدی و محکم است. با این وجود، تصور می کنم وظیفه به من حکم می نماید پس از دیداری که با وزیر خارجه ایران داشتم و شخصا پیام رئیس دولت ایران را به من ابلاغ نمود، یادآور می شوم که در تلگرام جنابعالی در زمینه اصرار به نگهداری صمد خان، در تهران تأثیر بسیار ناگواری برجای خواهد نهاد. من باید اذعان نمایم که در ایران حتی با یک نفر برخورد نکردم که از صمد خان دفاع کند. در تمام محافل جدی و حتی نزدیکان و محارم شاه و یا شخصیت های بی نظر، مثل مشیر الدوله، با همان نوع قضاوت مواجه شدم. و همگی متأسف بودند که می دیدند پاریس بدین سان، علیه احساسات بهترین دوستانش که در این باب متفق القول هستند، عمل می کند ... دولت ایران جدا مصمم است، وی را احضار کند (۵) و به این مسأله بسیار اهمیت می دهد. (۶)»

* صدور حکم آزادی مهام الدوله

حکومت نظامی تهران به عموم مأمورین نظامی شهر تهران ابلاغ کرد مهام الدوله از هر تعرض آزاد و مصون است و هیچ یک از نظامیان و مأمورین نباید برای وی مزاحمتی فراهم نمایند. (۷)

امروز سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء مدت یک ساعت با محمد حسن میرزا ولیعهد ملاقات و مذاکره کرد. (۸)

* اعطای نشان شیر و خورشید به علی پاشا صالح

به پیشنهاد وزارت امور خارجه و تصویب رئیس الوزراء، یک قطعه نشان و فرمان شیر و خورشید از نوع درجه چهارم به علی پاشا خان صالح مترجم سفارت آمریکا اعطا گردید. (۹)

* انتصاب حاکم زنجان

به دستور سید ضیاء الدین طباطبائی رئیس الوزراء سالار منصور قزوینی که در کمیته آهن نیز عضویت داشت به

۱- نامه ریاست ژاندارمری به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۱۲/۲۶/۱۲۹۹، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۵۴-۸۳۵ ر.

۲- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۸، ص ۱۳۴، گزارش ش ۸۰.

۳- «هنری هوپنو» (Henri Hoppenot) در ۲۵ اکتبر ۱۸۹۱ م، در پاریس به دنیا آمد. وی در دانشگاه «سوربن» پاریس دوره ادبیات و همزمان در مدرسه علوم سیاسی دوره لیسانس حقوق را گذراند دکترای خود را نیز در دانشگاه «آکسفورد» به پایان رساند و سپس به عنوان وابسته سفارت فرانسه در شهر «رم» ایتالیا مشغول به کار شد. مدتی در شهر «برن» سوئیس، در آژانس خبری فرانسه از وزارت امور خارجه کشورش، انجام وظیفه کرد. مدت دو سال به عنوان نمایندگی فرانسه در برزیل فعالیت کرد. «هوپنو» از ۱۹ اکتبر ۱۹۱۹ تا ۲۰ دسامبر ۱۹۲۱ م، در ایران در سمت های مختلفی از جمله سمت کاردار فرانسه فعالیت می کرد و در مدت اقامت خود در ایران عضو کمیته «آلیانس» فرانسه در تهران بود و سخنرانی های متعددی برای دانش آموزان ایرانی در مرکز «آلیانس» ایراد کرد. مجموعه سخنرانی های او در بولتن «آلیانس» به چاپ رسیده است. در سال ۱۹۴۱ م، به عنوان وزیرمختار فرانسه در ایران برگزیده می شود ولی به علل بروز جنگ و اشغال ایران به محل کار خود بر نمی گردد. «هنری هوپنو» در ۱۰ اوت ۱۹۷۷ م، در پاریس درگذشت. (تاریخ معاصر ایران، شم ۱۹ و ۲۰، ص ۵۲ و ۵۳).

۴- صمد خان ممتاز السلطنه، فرزند علی اکبر مکرم السلطنه در سال ۱۲۴۸ در تبریز متولد شد. وی در سال ۱۳۰۷ ق، به خدمت دولت درآمد دو سال بعد وارد وزارت خارجه گردید و در کارگزاری آذربایجان مشغول به کار شد. در طی سال های ۱۳۱۰، ۱۳۱۲ و ۱۳۱۵ ق، به ترتیب نیابت سومی، نیابت دومی و نیابت اولی سفارت پترزبورگ را بر عهده داشت و ملقب به «ممتاز السلطنه» گشت. در سال ۱۳۲۰ ق، وزیرمختار ایران در لاهه و از سال ۱۳۳۳ ق، به مدت چند سال سفیر ایران در پاریس بود. وی بعد از برکنار شدن از سمت وزیرمختاری در فرانسه به ایران نیامد و همچنان در پاریس ماند و قصری برای خود خریداری نمود او سرانجام در ۱۳۳۴ ش، درگذشت. (شرح زندگی من، ج ۲، ص ۲۲۱؛ رجال وزارت خارجه، ص ۴-۱۸۳؛ شرح حال رجال ایران، ج ۲، ص ۱۸۱؛ رجال صدر مشروطیت، ص ۱۱۴؛ شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۳، ص ۱۵۴۱).

۵- دلیل احضار وی این بود که وی مدت طولانی سفیر ایران در فرانسه بود و دولت ایران قادر به تغییر او نبود پیش تر که نصرت الدوله وزیر خارجه بود ممتاز السلطنه را عزل نمود ولی دولت فرانسه سفیر جدید ایران را به رسمیت نشناخت و کماکان ممتاز السلطنه را وزیرمختار دولت ایران می دانست. وی به اندازه ای در محافل سیاسی فرانسه نفوذ داشت که دولت

ایران نمی توانست او را تغییر دهد! در ۱۳۰۱ ش، لایحه ای در مجلس به تصویب رسید که حداکثر خدمت مأموران سیاسی در خارج از کشور به پنج سال کاهش یافت و این قانون در سال ۱۳۰۴ درباره ممتاز السلطنه اجرا شد. (شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۳، ص ۱۵۴۱).

۶- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۸، ص ۱۳۴، گزارش شماره ۸۱.

۷- فرمان حکومت نظامی تهران به مأمورین نظامی، ۲۶ / ۱۲ / ۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۷۹.

۸- روزنامه ایران، ۲۷ / ۱۲ / ۱۲۹۹، ص ۱.

۹- همان، ص ۲.

حکومت زنجان منصوب گردید تا براساس دستورات سری که به وی داده شده بود، مقدمات دستگیری جهانشاه خان (۱) از متنفذین زنجان را فراهم نموده و او را تحت الحفظ به تهران بفرستد. (۲)

* تحت نظر قرار گرفتن مستشار الدوله

به دستور رئیس الوزراء، قزاق هایی که خانه مستشار الدوله را تحت نظر داشتند از امروز برداشته شدند و دو نفر قزاق معین شدند که همراه او به شمیران بروند (۳) تا اعمال و فعالیت های او را زیر نظر داشته و مراقب باشند با کسی مراوده و معاشرت نداشته باشد. (۴)

* امضای عهدنامه تجارتي روسيه و انگلستان

روسیه و انگلستان عهدنامه (۵) تجارتي امضا نمودند. روس و انگلیس قبلا- بر سر ایران، افغانستان، هندوستان و سایر نقاط همجوار آنها اختلاف داشتند ولی بالاخره موضوع ایران را از دستور کار خود خارج نمودند. به موجب این عهدنامه روس ها متعهد شدند از اقدامات بر ضد منافع انگلیسی ها در خراسان جلوگیری نمایند و از تبلیغات علیه آنان در مصر و آسیا خصوصا در افغانستان و هندوستان احتراز نمایند. انگلیسی ها نیز متعهد شدند از اقدامات مزبور در روسیه و دولت های کوچکی که از روسیه مجزا شده اند احتراز نمایند. (۶)

۱- یکی از موضوعات که بعدها موجب تیرگی روابط بین سردار سپه و سید ضیاء الدین شد، موضوع دستگیری جهانشاه خان بوده است. (م).

۲- تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۲۹۶.

۳- مراسله حکومت نظامی تهران به رئیس الوزراء، ۱۲/۲۶/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۹/۰۱۴۳۰.

۴- مراسله حکومت نظامی تهران، به فرمانده کل قوا، ۱۲/۲۲/۱۲۹۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۹/۰۱۴۳۰.

۵- هنگامی که فرازونشیب جنگ شوروی و لهستان و تبلیغات بر ضد «کامنفرم» توقف مذاکرات بازرگانی شوروی و انگلستان را در لندن طولانی تر می ساخت و به واسطه پائیز ۱۹۲۰ م، می کشاند، «کراسین» ایام انزوای سیاسی و بیکاری رسمی را تماما تلف نکرد، بلکه فوراً جهت یابی خود را در صنایع انگلستان بازیافت. و توانست به نام تنها سوداگر بزرگی که در سلسله مراتب دولت شوروی مقام بلندی به دست آورده بود از موقعیت خود استفاده کند. آغاز حرکت دوباره مذاکرات، یادداشتی بود که «کراسین» در ۶ نوامبر ۱۹۲۰ م، لوید جرج به مجلس عوام گفت که کابینه، پیش نویس تهیه کرده است که به زودی برای هیئت نمایندگی روسیه (شوروی) فرستاده می شود. این تلاش ها سرانجام به نتیجه رسید و روز ۱۶ مارس ۱۹۲۱ موافقت نامه در لندن توسط «کراسین» و «هورن»، خزانه دار انگلیس، امضا شد. در این موافقت نامه یک شرط مقدماتی وجود داشت و مفصل ترین ماده ای بود که تا آن روز بر ضد تبلیغات خصمانه تنظیم شده بود ... بریتانیای کبیر متعهد شد که از توقیف یا تصرف هرگونه طلا، پول، اوراق بهادار یا کالایی که از روسیه صادر شود، خودداری کند. هرگاه دادگاهی به چنین توقیفی رأی دهد، دولت شوروی می تواند قرارداد را فوراً پایان دهد. دولت شوروی علی الاصول مسئولیت خود را برای «پرداخت

خسارت شرکت های خصوصی که کالاها یا خدماتی به روسیه داده اند و بهای آنها را دریافت نکرده اند» پذیرفت؛ رسیدگی به این دعاوی به قراردادی در آینده موکول شد. طرفین متعهد شدند که در حالت نداشتن مناسبات دیپلماتیک، نماینده یا نمایندگی رسمی یکدیگر را بپذیرند. همزمان با امضای این موافقت نامه، نامه ای به امضای «هورن» به «کراسین» تسلیم شد که در آن شکایات مفصلی درباره «فعالیت های دولت شوروی در مناطق هندوستان و افغانستان که با مفاد موافقت نامه سازگار نیست» مطرح شده بود. این در حکم یادآوری آن پاداش اصلی بود که بریتانیای کبیر از امضای موافقت نامه انتظار داشت. موافقت نامه بازرگانی انگلیس و شوروی درست یک هفته پس از روزی به امضا رسید که لنین در دهمین کنگره حزب پیشنهاد گرفتن مالیات جنسی را از فراورده های کشاورزی اعلام کرد. (تاریخ روسیه شوروی، ج ۳، ص ۳۴۸-۳۵۲).

۶- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۶، پ ۱۸، ص ۳.

پنجشنبه ۲۷ اسفند ۱۲۹۹ / ۱۷ مارس ۱۹۲۱ / ۷ رجب ۱۳۳۹

* مذاکره وزیرمختار انگلیس با رئیس الوزراء

در ساعت سه بعد از ظهر وزیرمختار انگلیس با حضور در دربار به مدت دو ساعت با سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء مشغول مذاکره بود. (۱)

* فرمان سید ضیاء برای آزادی یک تبعه آمریکایی

سید ضیاء الدین طباطبایی به درخواست سفارت آمریکا به رضا خان رئیس دیویزیون قزاق دستور داد دکتر جاناتان تبعه آمریکا و پزشک مخصوص آن سفارت خانه را که در اداره قزاق خانه توقیف بود، آزاد نماید. (۲)

* ارائه گزارش رئیس کل نظمی به رئیس الوزراء

پیش از ظهر امروز، ژنرال وستداهل در دربار با رئیس الوزراء ملاقات کرد و مدتی مشغول ارائه گزارش و دریافت دستورات لازم بود. (۳)

* بیماری میرزا یانس در زندان

سید ضیاء الدین طباطبایی به حکومت نظامی تهران دستور داد میرزا یانس را که در زندان بیمار شده بود به مریض خانه یا اتاقی که از هوای بهتری برخوردار است منتقل کرده و تحت معالجه قرار دهند. میرزا یانس که بعد از کودتا در توقیف به سر می برد، در زندان به بیماری مبتلا شده بود. (۴)

* ایجاد شعبه استنطاق در عدلیه

جهت رسیدگی به امور معوقه عدلیه، شعبه استنطاق به ریاست میرزا مهدی شریعت زاده در وزارت عدلیه دایر گردید. (۵)

* پرداختن انعام به اعضای هیئت اعزامی به مسکو

با توجه به خدماتی که هیئت اعزامی به مسکو در معیت مشاور الممالک سفیر فوق العاده دولت ایران انجام داده بودند هیئت دولت در جلسه امروز با پیشنهاد مشاور الممالک برای پرداخت مبلغ چهار هزار تومان به اعضای هیئت مذکور موافقت نمود. (۶)

* عزیمت عده ای قزاق به شاهرود

دیروز یک عده قزاق سوار و پیاده با یک عراده مسلسل به فرماندهی ایوب خان میرپنج وارد دامغان شده و امروز به سوی

شاهرود حرکت کردند. (۷)

* تعدیل بودجه کشور

امروز سید ضیاء الدین طباطبائی رئیس الوزراء در اقدامی به منظور تعدیل بودجه، حقوق (۸) احمد شاه و تمام شاهزادگان کشور را کاهش داد. (۹)

-
- ۱- روزنامه ایران، ۱۲/۲۷/۱۲۹۹، ص ۲.
  - ۲- مراسله کابینه رئیس الوزراء به رضا خان فرمانده دیویزیون قزاق، ۱۲/۲۷/۱۲۹۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۴۲۳۴-ن.
  - ۳- روزنامه ایران، ۱۲/۲۸/۱۲۹۹، ص ۲.
  - ۴- مراسله رئیس الوزراء به کلنل کاظم خان، ۱۲/۲۷/۱۲۹۹ اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۷۹.
  - ۵- روزنامه ایران، ۱۲/۲۸/۱۲۹۹، ص ۲.
  - ۶- اسناد کابینه کودتا، ص ۲۳۸.
  - ۷- روزنامه ایران، ۱۲/۲۷/۱۲۹۹، ص ۲.
  - ۸- سید ضیاء الدین طباطبائی حقوق احمد شاه را از چهل هزار تومان به سی هزار تومان تنزل داد. همچنین حقوق مجموع شاهزادگان از چهل و سه هزار تومان به بیست هزار تومان تقلیل یافت. (روزشمار تاریخ ایران، ج ۱، ص ۱۴۸).
  - ۹- گنجینه اسناد، بهار و تابستان، ۱۳۷۱، ص ۳۹.

جمعه ۲۸ اسفند ۱۲۹۹ / ۱۸ مارس ۱۹۲۱ / ۸ رجب ۱۳۳۹

* تأخیر در عزیمت نیروهای انگلیسی

عزیمت نیروهای انگلیسی تحت فرمان ژنرال «کووی» (General Covy) به علت ریزش برف و وضع نابسامان جاده های همدان تا اردیبهشت ماه به تعویق افتاد. (۱)

* میزان تعطیلات ایام عید

به دستور سید ضیاء الدین طباطبایی که به کلیه وزارت خانه ها و دواير دولتی ابلاغ شد، مدت تعطیلات ایام عید سه روز اعلام شد. (۲)

* مذاکره سید ضیاء با شارژدافر سفارت آلمان

پیش از ظهر امروز سید ضیاء الدین طباطبایی به سفارت آلمان رفته، به مدت یک ساعت با شارژدافر سفارت آلمان مذاکره کرد. (۳)

* تأکید وزارت خارجه فرانسه بر انگلیسی بودن کودتا و مخالفت با انفصال صمد خان

وزیر امور خارجه فرانسه به تلگرام های کاردار فرانسه در تهران در خصوص انفصال صمد خان، پاسخی بدین شرح ارسال کرد:

«متن تلگرام های شماره ۸۰ و ۸۱ شما را دریافت داشتم و حیرت کردم که شما به جای اجرای دستورهای من و در نتیجه اخذ نظر مساعد دولت ایران، نقش وکیل مدافع آن دولت را نزد من بازی می کنید، آن هم دولت بخت مساعدی را که به وسیله دو هزار قزاق و کمک و توافق انگلیسی ها سرکار آمده است. آداب و عادات ایرانی ها در تهران و پاریس تفاوتی ندارد، وانگهی هیچ نوع بی نزاکتی و یا بد اخلاقی مستقیم تاکنون درباره صمد خان گفته نشده و علیه او مطلبی ارائه نگردیده، درحالی که، وی همواره سعی داشته است از منافع کشور خویش دفاع کند. این دلایلی است که ما را بر آن می دارد تا از صمد خان دفاع کنیم و بیم داریم که جانشین وی یا یک آلمانوفیل باشد و یا مأموری که تضمین و یا تأمین دربار او نتوان داشت. (۴)»

* مذاکره رئیس الوزراء با وزیرمختار انگلیس و رضا خان

ساعت سه بعد از ظهر امروز، سید ضیاء الدین طباطبایی در منزل شخصی خود با وزیرمختار انگلیس ملاقات و مدتی با وی مذاکره کرد. سپس در ساعت پنج بعد از ظهر، به منزل رضا خان فرمانده دیویزیون قزاق خانه رفت و مدتی نیز با او مشغول مذاکره بود. (۵)

- ۱- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۲، ص ۵۷، تلگرام شماره ۸۳.
- ۲- روزنامه ایران، ۱۲/۲۸/۱۲۹۹، ص ۲.
- ۳- همان، ۱۲/۳۰/۱۲۹۹، ص ۲.
- ۴- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۸، ص ۱۳۸، سری E.
- ۵- روزنامه ایران، ۱۲/۳۰/۱۲۹۹، ص ۲.

[تصویر] جمعی از نیروهای قزاق قبل از کودتا

* پرداخت حقوق کارمندان دولت

امروز به دستور دولت حقوق عقب افتاده ماه های دی و بهمن کلیه کارمندان دولت پرداخت شد. (۱)

* تشکیل کمیسیون اعانه به مهاجرین گیلان

کمیسیون اعانه به مهاجرین گیلان به ریاست اعتلاء الملک تشکیل گردید. (۲)

پس از مذاکرات درباره بازگشت مهاجرین به طرف گیلان چنین مقرر شد هر کس خواهان دریافت وجه برای بازگشت به گیلان باشد، یک نفر ضامن در تهران به کمیسیون اعانه معرفی نماید تا در صورت عدم مراجعت، وجه پرداختی از ضامن او مسترد شود.

همچنین مقرر شد، برای مخارج راه نیز، کمیسیون مبلغی را تعیین نماید که نصف آن به صورت نقدی در تهران پرداخت شود و نصف دیگر به صورت حواله به قزوین ارسال شود تا مهاجرین آن را در قزوین دریافت نمایند. (۳)

* تحویل میرزا یانس به زندان

میرزا یانس که به دستور رئیس الوزراء از اداره حکومت نظامی تهران به نظمیہ فرستاده شده بود، امروز به دایره زندان تحویل داده شد. (۴)

* مذاکره سید ضیاء با وزیرمختار افغانستان

صبح امروز سید ضیاء الدین طباطبایی به سفارت افغانستان در تهران رفت و به مدت یک ساعت با وزیرمختار آن کشور مذاکره کرد. (۵)

* مذاکره سید ضیاء با وزیرمختار ارمنستان

سید ضیاء الدین طباطبایی نزدیک ظهر امروز با حضور در سفارت ارمنستان مدتی را در آنجا مشغول مذاکره بود. (۶)

* آغاز به کار تشکیلات جدید وزارت امور خارجه

امروز تشکیلات جدید در وزارت امور خارجه ایران آغاز به کار کرد. در تشکیلات جدید، اداره عثمانی این وزارت خانه منحل و به اداره روسیه ملحق گردید. (۷)

- ۱- همان، ۱۲۹۹/۱۲/۲۷، ص ۲.
- ۲- بنا به گزارشی که در روزنامه ایران در تاریخ ۱۲۹۹/۱۲/۲۸ منتشر شده است، شیخ الاسلام و امین التجار برای کمیسیون اعانه مبلغ سه هزار تومان از اصفهان حواله کردند و ظاهراً علاوه بر سید ضیاء برخی افراد متنفذ دیگر هم به این کمیسیون التفات داشتند که از جمله آنها می توان به پرداخت هزار تومان از سوی امیر شوکت الملک از قاینات، اشاره کرد. (روزنامه ایران، ۱۲۹۹/۱۲/۲۸، ص ۲، و ۱۳۰۰/۳/۴، ص ۱).
- ۳- روزنامه ایران، ۱۲۹۹/۱۲/۲۹، ص ۲.
- ۴- گزارش دایره محبس، ۱۲۹۹/۱۲/۲۸، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۷۹.
- ۵- روزنامه ایران، ۱۲۹۹/۱۲/۳۰، ص ۲.
- ۶- همان.
- ۷- گنجینه اسناد، بهار و تابستان ۱۳۷۱، ص ۳۹.

شنبه ۲۹ اسفند ۱۳۹۹ / ۱۹ مارس ۱۹۲۱ / ۹ رجب ۱۳۳۹

* مذاکرات هیئت دولت درباره انتقال پلیس جنوب به دولت ایران

هیئت دولت در جلسه امروز خود درباره پلیس جنوب (۱) و اتخاذ تدابیری برای جلوگیری از انحلال آن و انتقال این نیرو به دولت ایران به طوریکه کاملاً در تحت اختیار دولت باشد، بحث و گفتگو کردند. (۲)

* ورود تعدادی از نیروهای پلیس جنوب به اصفهان

امروز یک ساعت قبل از ظهر، یک گروه چهار صد و پنجاه نفری از نیروهای پلیس جنوب به اصفهان وارد شده به سرباز خانه فرح آباد که از قبل برای آنها در نظر گرفته شده بود، رفتند. کنسول انگلیس در اصفهان و سایر انگلیسی ها و دسته موزیک ژاندارمری در هزار جریب فرح آباد از آنان استقبال نمودند. (۳)

* چهل و دو ساعت بارندگی در تهران

بارندگی طولانی در تهران و اطراف که از صبح روز پنج شنبه گذشته آغاز شده بود، بامداد امروز پایان یافت. در اثر این بارندگی که تقریباً چهل و دو ساعت طول کشید به ساختمان های زیادی خسارت وارد شد.

ساختمان های خشت گلی و حتی ساختمان های شیروانی دار متزلزل و از شدت بارندگی، بسیاری از سقف های خانه ها سوراخ شدند.

بسیاری از خانه های داخل شهر خراب شده و مردم به خاطر ریختن و آمدن آب از سقف ها، مجبور به ترک خانه های خود شدند.

بسیاری از سقف های بازار نیز خراب شده یا در شرف انهدام بود. (۴)

* اظهار پشیمانی خداوردی خان

امروز برادران خداوردی خان، نزد نادر میرزا آراسته، نماینده ایران در عشق آباد رفته و پیغام خداوردی را به وی رساندند.

خداوردی در پیغامش اظهار پشیمانی و ندامت کرده و تقاضای عفو و تأمین نموده بود تا بتواند به ایران بازگردد. علاوه بر این، خداوردی خان درخواست کرده بود با نادر میرزا گفتگوی حضوری داشته باشد ولی نادر میرزا پاسخ به این تقاضا را منوط به دریافت دستور از ایران کرد. (۵)

[تصویر] شاهزاده نادر میرزا (نادر آراسته)

۱- پلیس جنوب: نیروی انگلیسی- ایرانی تحت فرمان انگلیسی ها در جنوب ایران از ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۰ ق، پلیس جنوب ایران با عنوان «تفنگداران جنوب ایران» و نام اختصاری «اس. پی. آر.» (S.P.R. The South Persian Rifles) شکل گرفت و ۱۶ مارس ۱۹۱۶ م، با ورود «سرپرسی سایکس» به عنوان فرمانده این قوا به همراه گروهی از افسران انگلیسی و هندی به بندرعباس و اقدام به سربازگیری در این شهر، آغاز شد. مهم ترین دلیل تشکیل این نیرو با صرف هزینه فراوان از سوی دولت انگلستان، ایجاد نیرویی مشابه بریگاد قزاق در جنوب ایران بود. این امر به منظور تأمین امنیت و حفظ منافع دولت انگلیس در مناطق تحت نفوذ و تعیین شده در قراردادهای ۱۹۰۷ و ۱۹۱۵ م، منعقد شده میان روسیه و انگلستان بود، که نواحی جنوبی ایران را در حیطه نفوذ انگلستان قرار می داد. دلیل دیگر تشکیل پلیس جنوب، ضرورت مقابله با گسترش نفوذ سیاسی و نظامی مأموران آلمانی در ایران بود و حفاظت از راه های تجاری جنوبی ایران نیز، یکی از عمده ترین اهداف انگلستان از تشکیل پلیس جنوب بود، زیرا با انحلال قوای ژاندارمری و شیوع قحطی و خشکسالی، راه های جنوب ایران فاقد امنیت لازم برای عبور کاروان ها و افراد بود. این مشکل برای اتباع انگلیسی و کالاها و مال التجاره آنها به مراتب حادتر بود زیرا بروز احساسات ضد انگلیسی در اکثر نقاط ایران پس از افشای مفاد قرارداد ۱۹۰۷ و تشدید آن در پی آغاز جنگ جهانی اول و طرفداری مردم از دولت های آلمان و عثمانی، به تزلزل موقعیت انگلستان در ایران منجر شده بود. هدف دیگر انگلستان، حفاظت از چاه های نفت جنوب ایران بود که با تبدیل مصرف سوخت کشتی های نیروی دریایی انگلستان از زغال سنگ به نفت در خلال سال های جنگ جهانی اول اهمیت بسزائی برای دولت انگلستان یافته و منافع عظیم انگلستان از شرکت نفت ایران و انگلیس بر میزان توجه آنها به جنوب ایران افزوده بود. مخارج پلیس جنوب از وجوه استمهال قروض ایران به دولت انگلستان پرداخت می شد که در سال اول تأسیس ۶۰۰ / ۰۰۰ و در سال های بعد اندکی کمتر از یک میلیون لیره انگلیس بود. افراد پلیس جنوب از یک لباس هماهنگ استفاده می کردند. در زمینه اقدامات فرهنگی، پلیس جنوب به انتشار روزنامه فارس در شیراز پرداخت. این روزنامه به عنوان سخنگوی پلیس جنوب عمل می کرد و به توجیه اقدامات نظامی این نیرو می پرداخت. پلیس جنوب در مواردی هم به اقدامات عمرانی دست زد. اعتراضات مکرر دولت های شوروی و فرانسه و آمریکا به ادامه حضور نیروهای انگلیس در ایران پس از پایان جنگ جهانی اول، اعتراض نمایندگان مجلس انگلستان به هزینه های گزاف نظامی دولت و بروز مشکلات مالی برای دولت انگلستان پس از پایان جنگ جهانی اول و ناتوانی دولت ایران از پرداخت مخارج این نیرو، موجب گردید دولت انگلستان نتواند بودجه جدیدی برای پلیس جنوب در نظر بگیرد و انحلال آن قطعی شود. سرانجام در ۱۱ ربیع الثانی ۱۳۴۰ ق، ۱۲ دسامبر ۱۹۲۱ به کار پلیس جنوب در ایران خاتمه داده شد و اداره مرکزی آن که از شیراز به بوشهر منتقل شده بود، تعطیل گردید. جنگ جهانی در جنوب ایران: گزارش های سالانه کنسولگری بریتانیا در بوشهر، ص ۱۴۲ و ۹۹؛ فارس و جنگ بین الملل، ص ۳۸۱ و ۳۸۲؛ تاریخ ایران، ج ۲، ص ۷۱۲، ۷۱۹، ۷۲۲-۷۲۴، ۷۷۷ و ۷۸۰ و ۷۲۶ و ۷۸۵؛ و ج ۲ ص ۸۱۴، پلیس جنوب ایران: اس. پی. آر، ص ۲۷-۲۶ ۱۳۲، ۱۷۶، ۱۷۵، ۱۰۳، ۲۴۶، ۲۵۵-۲۵۴؛ ایران در جنگ بزرگ، ص ۱۳۰؛ زندگی نامه عبدالحسین میرزا فرمانفرما، ج ۲، ص ۲۵۱؛ دیده ها و شنیده ها، ص ۱۹۸-۱۹۷؛ عملیات در ایران، ص ۲۰۴ و ص ۵۶۸؛ زیر آفتاب سوزان ایران، ص ۱۷-۸، ۲۳، ۳۷-۳۶؛ تاریخ روابط سیاسی ایران و قدرت های بزرگ ۱۹۲۵-۱۹۰۰ م، بخش ۱، ص ۱۹، ۱۵۵-۱۵۴، ۳۱۸، ۳۴۰).

۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبائی، ص ۲۱۲.

۳- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۱۲/۲۹/۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۷، ص ۲۰.

۴- روزنامه ایران، ۱/۱/۱۳۰۰، ص ۳.

۵- تلگراف نادر آراسته نماینده ایران در عشق آباد به وزارت خارجه، ۳۰ / ۱۲ / ۱۲۹۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک
۴۲، پ ۲، ص ۶.

[تصویر] افسران انگلیسی پلیس جنوب

* انتصاب وزیرمختار جدید ایران در سوئد

به پیشنهاد وزارت امور خارجه و تصویب رئیس الوزراء امروز، میرزا غفار خان، مستشار سفارت لندن به سمت وزیرمختار ایران در سوئد انتخاب گردید. (۱)

* پرداخت حقوق کارمندان وزارت معارف

امروز حقوق ماه های دی و بهمن کارمندان وزارت معارف از طرف خزانه داری کل کشور پرداخت شد. (۲)

۱- روزنامه ایران، ۳۰/۱۲/۱۲۹۹، ص ۲.

۲- همان، ص ۳.

یکشنبه ۳۰ اسفند ۱۲۹۹ / ۲۰ مارس ۱۹۲۱ / ۱۰ رجب ۱۳۳۹

* مقابله با گرانی برنج در تهران

در پی گرانی و کمبود برنج در تهران، به منظور رفع این مشکل، امروز مقدار صد بار برنج به تهران وارد گردید. از طرف حکومت نظامی مأموری نیز برای جمع آوری و توزیع برنج ها تعیین و مقرر شد مطابق دستور، این برنج ها در نقاط مختلف شهر و به قیمت معین به فروش رسانده شود. (۱)

* تقاضای اعطای نشان برای سالار نظام

حکومت کردستان با ارسال شرحی راجع به خدمات سالار نظام به وزارت داخله، تقاضا نمود در مقابل زحمات مشار الیه، یک قطعه نشان شیر و خورشید از درجه دوم به او اعطا شود. (۲)

* بررسی بودجه کشور

بودجه کل کشور و همچنین صورت اسامی کلیه شهریه بگیران به رئیس الوزراء ارائه گردید و او به مطالعه و رسیدگی آن مشغول شد. (۳)

* مذاکره و تصمیم گیری درباره شیرک خانه های تهران

رئیس اداره رسومات و ذبایح (۴) و شیرکچی ها (۵) بعد از صدور حکم منع فروش مشروبات در تهران و عایدات اداره رسومات از این محل گفتگو شد. ۸ (۶)

* انتشار اعلان از سوی کارگزار اصفهان

امروز «فاخر الدوله» کارگزار اصفهان با انتشار اعلانی به اهالی اصفهان اطلاع داد عهدنامه ایران و روسیه در هفدهم جمادی الثانی در مسکو امضا شده و در خصوص بازگشت نظامیان روسیه و انحلال جمهوری گیلان نیز، بین طرفین توافق حاصل شده است. (۷)

* اعطای نشان به میرزا ابو القاسم خان کحال زاده

به پیشنهاد وزارت امور خارجه و تصویب رئیس الوزراء، یک قطعه نشان شیر و خورشید درجه سوم به میرزا ابو القاسم خان کحال زاده (۸) منشی و مترجم سفارت آلمان اعطا شد. (۹)

[تصویر] ابو القاسم خان کحال زاده

۱- روزنامه ایران، ۱/۱/۱۳۰۰، ص ۳.

۲- همان.

۳- همان، ۱۲/۳۰/۱۲۹۹، ص ۲.

۴- شیرک خانه: می خانه و شیره کش خانه؛ شیره خانه و آن جا که شیره تریاک می کشند.

۵- شیرکچی: خادم شراب خانه و صاحب می خانه و شیره خانه.

۶- گزارش دایره رسومات و ذبایح به رئیس اداره مالیات و خالصجات و ارزاق تهران، ۱/۹/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۱۴۱۲۷.

۷- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱، پ ۵، ص ۳.

۸- میرزا ابو القاسم کحال زاده فرزند دکتر حسین کحال روز ۱۵ شهریور ۱۲۷۷ ش، در تهران متولد شد. دکتر حسین خان کحال از اعضای سرشناس لژیون ایرانی و از همکاران سید ضیاء الدین طباطبایی در روزنامه شرق بود. یکی از پسران وی (سرتیپ ابو الحسن آهنین) از دوستان نزدیک سید ضیاء الدین بود. همسر دکتر حسین خان نیز مدیر مجله دانش بود که به رغم برخی، نخستین نشریه منادی بیداری توده نسوان در ایران محسوب می شد و نخستین زن روزنامه نگار ایران می باشد. میرزا ابو القاسم تحصیلات ابتدائی را در مدرسه علمیه تهران و دوره متوسطه را در مدرسه عالی ایران و آلمان سپری کرد و در شهریور ۱۲۹۴ ش، هنگامی که هنوز دوره دبیرستان را به پایان نرسانده بود و ۱۷ سال سن داشت به خدمت سفارت آلمان درآمد. نخست به سمت مترجم و سپس منشی دوم و بعد منشی اول آن سفارت خانه انجام وظیفه کرد. قبل از رسیدن به بیست سالگی موفق به دریافت مدال خدمت جنگی از ویلهلم دوم امپراتور آلمان شد و از وزارت خارجه ایران نشان های درجه سه و چهار دریافت کرد. خدمات دولتی را در سال ۱۲۹۸ ش، با ورود به وزارت داخله شروع کرد و زمانی که داور وزارت عدلیه را بر عهده داشت، در سال ۱۳۰۶ وارد این وزارت خانه شد و پس از سه یا چهار سال به عنوان مدعی العموم در نیشابور به خدمت خود ادامه داد و بعد از یک سال در سمت بازپرس اول مأمور خدمت در همدان شد و به مدت پنج سال در آن شهر انجام وظیفه کرد. وی بعدها در مقامات قضایی و اداری ایران به مشاغل برجسته ارتقاء یافت. در زمان وزارت صدر الاشراف در عدلیه از کار دولتی کناره گیری کرد و سپس به شغل آزاد پرداخت و با نمایندگی کارخانه کروپ آلمان تا جنگ جهانی دوم همکاری کرد. و در پایان جنگ وقتی آلمانی ها از ایران اخراج شدند تمام اوراق و اسناد و اثاثیه و مدارک خود را به امانت به او سپردند که تا ده سال از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۹ ش، در نگهداری آنها کوشید. پس از آرامش اوضاع آنها را به «اورتل» نماینده سابق کارخانه کروپ که به ایران آمده بود، تحویل داد. برخی منابع نیز او را اجنبی پرست و جاسوس و کارمند فاسد معرفی نموده اند. کحال زاده بعد از شهریور ۱۳۲۰ دو بار به کار دعوت شد، یک بار در آذر ۱۳۲۴ ش، در زمان ریاست وزرایی حکیم الملک که به فرمان دربار به مدیریت کل اداره رادیو و خبرگزاری پارس منصوب شد و چندی در این سمت مشغول بود و بار دیگر در سال ۱۳۲۷ ش، به دادگستری دعوت شد و با سمت بازپرسی به ساری عزیمت کرد و این مأموریت پنج سال ادامه یافت. در سن ۶۵ سالگی بازنشسته شد. کحال زاده سرانجام در ۱۳۶۰/۵/۹ ش، درگذشت. وی خاطرات خود را در واپسین سال های حکومت پهلوی تنظیم کرد و از سال ۱۳۵۳ در مجله گوهر، به مدیریت مرتضی کامران انتشار آن آغاز شد. تنظیم این خاطرات به درخواست دکتر نصرت الله کاسمی بود. این خاطرات تحت عنوان دیده ها و شنیده ها به چاپ رسیده است. البته مؤلف کتاب نظریه توطئه در صفحه ۵۰ ضمن انتقاد از کحال زاده مدعی شده است «چرا کحال زاده این اطلاعات مهم تاریخی را در سال های پس از شهریور ۱۳۲۰ ش، که ایشان مدیرکل انتشارات و تبلیغات کشور بود و نقش

انگلیسی ها در صعود رضا خان به عنوان يك اصل بدیهی در هرنشریه ای جار زده می شد، هیچ گاه مطرح نساخت؟! جدای از قضاوت فوق تنها در مقام روشنگری ذکر می شود که برخلاف نظر آقای عبد الله شهبازی مؤلف کتاب نظریه توطئه، کحال زاده در نوشتاری که در دفاع از اتریشی ها و آلمانی های مقیم ایران در روزنامه پژوهش در تاریخ سه شنبه ۱۱ صفر ۱۳۴۱ ق، برابر با ۱۳۰۱ ش، درج نموده به نقش خیانتکاری اسمارت در کودتای سیاه سوم اسفند ۱۲۹۹ ش، اشاره کرده است. (نظریه توطئه، ص ۴۹-۵۲؛ دیده ها و شنیده ها، ص ۶۴؛ طغیان نایبان، ج ۱، ص ۲۳؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۵، ص ۲۵۲-۲۵۳؛ گوهر، س ۱۳۵۶ ش ۱۱ و ۱۲، ص ۸۷۰؛ ایران در جنگ بزرگ، ص ۲۷۷؛ تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، ص ۲۶۶).

۹- روزنامه ایران، ۱/۱/۱۳۰۰، ص ۳.

ص: ۶۱

[فروردین ماه ۱۳۰۰]

دوشنبه ۱ فروردین ۱۳۰۰ / ۲۱ مارس ۱۹۲۱ / ۱۱ رجب ۱۳۳۹

* برپایی جشن نوروز

جشن ملی نوروز امروز با نظم و شکوه بسیار برگزار شد.

دو ساعت قبل از ظهر، احمد شاه از قصر فرح آباد به شهر تهران وارد شد.

در اطراف اتومبیل حامل احمد شاه، اتومبیل های رضا خان فرمانده نیروی قزاق، کلنل گلرپ (۱) سوئدی رئیس ژاندارمری، وستداهل سوئدی رئیس نظمی به همراه تعداد زیادی صاحب منصب پلیس و ژاندارم و قزاق حرکت می کردند. احمد شاه در مسیر رسیدن به کاخ گلستان، خیابان دوشان تپه، میدان بهارستان، خیابان شاه آباد، خیابان لاله زار، میدان توپ خانه، و خیابان ناصریه (۲) را طی کرد. در تمام طول مسیر افراد سواره و پیاده، پلیس، ژاندارم و قزاق ایستاده و جمعیت زیادی نیز در انتظار ورود احمد شاه صف کشیده بودند. (۳) دولت کودتا امروز را به عنوان پایان نخستین ماه موجودیت خویش جشن گرفت.

همه ساله در این روز مراسمی برپا می شد. اما امسال هیئت دولت عوض شده و در بین وزیران، چهره های جدیدی به چشم می خورد و افراد آشنای همه ساله در این مراسم حضور نداشتند. رژه نظامی برخلاف سال قبل، شکوه و عظمت بیشتری داشت و صحبت نمایندگان سیاسی پیرامون برنامه هیئت دولت جدید بود.

در این مراسم، سفیر آمریکا به عنوان مقدم السفرا سخنرانی ایراد نمود و احمد شاه در پاسخ اشاره کرد که امیدوار است آغاز سال نو همراه با برنامه های نوین و پیشرفت های قابل توجه برای مملکت باشد. (۴)

* توقف انتشار روزنامه ایران به مدت یک هفته

روزنامه ایران با تبریک سال نو به عموم ایرانیان خصوصا خوانندگان این روزنامه اعلام کرد به دلیل تعطیلی ادارات و به خاطر احترام به شعائر ملی، این روزنامه به مدت یک هفته منتشر نخواهد شد ولی چنانچه، اخبار و اطلاعاتی برسد، این روزنامه به صورت فوق العاده و در صورت زیاد بودن اخبار، به صورت عادی منتشر خواهد شد. (۵)

* آغاز استفاده از تاریخ هجری شمسی به جای تاریخ هجری قمری

از امروز استفاده از تاریخ هجری شمسی به جای استفاده از تاریخ هجری قمری در وزارت خانه ها و سایر دوائر دولتی آغاز شد. (۶)

* اعطای شمشیر مرصع به سردار سپه

احمد شاه امروز در مراسم سلام عید نوروز ضمن اظهار تشکر و قدردانی از خدمات و مراتب شایستگی سردار سپه، فرمانده

کل قوا، یک قبضه شمشیر مرصع (۷) که از مهمترین هدایای نظامی بود به وی اعطا کرد. احمد شاه پس از اعطای این شمشیر خطاب به سردار سپه گفت: «شما این نکته را ثابت و آشکار کردید که ایرانی لیاقت اداره کردن قشون را دارد.» (۸)

* برگزاری مراسم جشن نوروز در سفارت ایران در استانبول

امروز در سفارت ایران در استانبول (۹) به مناسبت فرارسیدن نوروز ۱۳۰۰ شمسی جشن باشکوهی با حضور ایرانیان مقیم استانبول و دانش آموزان و آموزگاران دبستان ایرانیان برگزار شد. در این جشن حسین دانش (۱۰) و ابو القاسم لاهوتی (۱۱) اشعار خود را برای حاضرین قرائت کردند. (۱۲)

* مذاکره مستشار وزارت فواید عامه با رئیس الوزراء

مستر پترول مستشار وزارت فواید عامه بعد از ظهر امروز به ملاقات سید ضیاء رفت و درباره ساختن خیابان های شهر و بعضی ساختمان های بلدیة با وی مذاکره نمود.

رؤسای دواير بلدیة نیز احضار شده بودند که دستورات لازم

۱- کلنل گلوپ کار خود را در ژاندارمری ایران نخست در هنگ ژاندارمری اصفهان آغاز کرد. این هنگ دارای پانصد نفر نیرو و ۲۵ رأس اسب بود. همکاران گلوپ در این هنگ «ادوال» و «فولکه» بودند. وی پس از مدتی به ریاست ژاندارمری بروجرد منصوب شد. پس از پایان جنگ جهانی اول و تغییراتی که در ژاندارمری صورت گرفت، سرهنگ گلوپ به فرماندهی ژاندارمری ایران منصوب گردید و تا تاریخ ۱۵ آذر ۱۳۰۰ ش، در این مقام باقی ماند. در این روز به خدمت کلنل گلوپ رئیس ژاندارمری پایان داده شد و خود وزیر جنگ ریاست آن را عهده دار شد و کفالت آن را به عهده کلنل عزیز الله خان ضرغامی گذاشت. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۷؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۵۳۰ و ۱۵۱).

۲- خیابان ناصر خسرو فعلی. (م).

۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۷، ص ۲۵۲.

۴- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، ص ۱۱۵، گزارش شماره ۲۰.

۵- روزنامه ایران، ۱/۱/۱۳۰۰، ص ۳.

۶- مراسله وزارت خارجه به سفارت انگلیس، ۱۸/۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳، پ ۳، ص ۹.

۷- شمشیر مرصع: شمشیر تزئین شده.

۸- روزنامه ایران، ۷/۱/۱۳۰۰، ص ۱.

۹- استانبول یا استامبول یا اسطمبول یا قسطنطنیه در گذشته پایتخت کشور عثمانی بوده است.

۱۰- حسین دانش پدرش اصفهانی و مادرش چرکس بود. او به توصیه سفارت انگلیس در دیوان عمومیه عثمانی استخدام شده بود و جزو شعرا و ادبا محسوب می شد. دانش در آن روز یک قصیده را خواند که به اعتقاد خان ملک ساسانی این قصیده در دیوان مرحوم میرزا حبیب اصفهانی متخلص به دستان وجود داشت (یادبودهای سفارت استانبول، ص ۱۴۰-۱۴۳).

۱۱- ابو القاسم لاهوتی کرمانشاهی مدیر مجله پارس استانبول بود که نوروزنامه ای را قرائت نمود. ترجیع بند مزبور، حاکی از وضعیت سیاسی ایران و احساسات ایرانیان نسبت به معاهده ۱۹۰۷ و ۱۹۱۹ م بود. (یادبودهای سفارت استانبول، ص ۱۴۳-۱۵۵).

۱۲- یادبودهای سفارت استانبول، ص ۱۴۰-۱۵۵.

[تصویر] کابینه سید ضیاء الدین طباطبایی در مراسم نوروز ۱۳۰۰ در کاخ گلستان

برای شروع کار به آنان داده شد. (۱)

* تعیین مهلت خروج برای کارمندان بانک استقراضی

حکومت نظامی تهران به بعضی از کارمندان روسی بانک استقراضی اخطار داد تا ظرف چهل و هشت ساعت، از کشور خارج گردند، اما رئیس الوزراء، از حکومت نظامی تهران خواست با توجه به اینکه، برخی از آنها وسایل حرکت خود را فراهم نکرده اند به آنان مهلت داده شود تا شرایط سفر خود را فراهم نمایند. (۲)

* خروج امیر مؤید از سوادکوه

در پی انتشار خبر انتصاب رضا خان به حکومت سوادکوه و فیروزکوه، امیر مؤید سوادکوهی عصر امروز بدون اطلاع کسی، با اتباع شخصی خود از سوادکوه خارج شد. (۳)

* شکایت اهالی یزد از اداره مالیه

عده ای از اهالی یزد با نوشتن شرحی به وزارت داخله از تعدیات اخیر از سوی اداره مالیه نسبت به خودشان، شکایت نموده و خواستار رسیدگی شدند. (۴)

* ملاقات هیئت دولت با احمد شاه

بعد از ظهر امروز، رئیس الوزراء به همراه وزیران کابینه برای عرض تبریک سال نو به حضور احمد شاه رفتند. (۵)

* بازداشت سردار معظم خراسانی

سردار معظم خراسانی (تیمورتاش) به دلیل تماس با نورمن، وزیرمختار انگلیس و انتقاد از اعمال سید ضیاء الدین طباطبائی، بازداشت و سپس به قم تبعید شد. تیمورتاش تا روی کار آمدن دولت قوام در تبعید بود. (۶)

۱- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۷، ص ۱.

۲- مراسله ریاست وزرا به حکومت نظامی تهران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۱، اسناد ریاست جمهوری، شم ب، ۱۴۵.

۳- تلگراف کفیل تلگراف خانه سوادکوه به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۱۳۰۰ / ۱ / ۳، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲- ۲۸۹۸ ر.

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۱، ص ۳.

۵- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۷، ص ۱.

۶- تقدیر یا تدبیر: خاطرات اعزاز نیک پی، ص ۳۳-۲۹؛ خاطرات سیاسی فرخ، ص ۶۲.

سه شنبه ۲ فروردین ۱۳۰۰ / ۲۲ مارس ۱۹۲۱ / ۱۲ رجب ۱۳۳۹

* پذیرش استعفای مصدق السلطنه

احمد شاه پس از تصویب رئیس الوزراء با استعفای مصدق السلطنه والی فارس، موافقت کرد. (۱)

* ملاقات دیپلمات های مقیم تهران با رئیس الوزراء

پیش از ظهر امروز دیپلمات های مقیم تهران برای تبریک سال نو به حضور سید ضیاء رفتند. رئیس الوزراء در عمارت ایض از آنان پذیرایی نمود. (۲)

* ملاقات وزرای مختار و نمایندگان کشورهای خارجی با ولیعهد

امروز قبل از ظهر وزرای مختار و نمایندگان کشورهای خارجی در ایران به همراه وزیر امور خارجه، برای عرض تبریک نوروز به حضور ولیعهد رفتند. (۳)

* درگیری ژاندارم ها با اکراد در قلعه کاظم

ملک زاده (۴) فرمانده رژیمان نمره ۱۳ آذربایجان صبح امروز با اردوی «آهن» به طرف ساوجبلاغ حرکت کردند. این اردو به ژاندارم ها و نیروهای محلی در «قلعه کاظم» که یک توپ داشتند پیوسته و به اکراد حمله نمودند. در این درگیری «عمر آقا» یکی از سرکرده های اکراد مجروح شد. اکراد تلفات زیادی داده و شکست سختی خوردند. به طوریکه پس از این شکست، «اسماعیل سمیتقو» (۵) مجبور شد عده ای نیرو از «سلماس» (۶) و «چهریق» (۷) به آن منطقه سوق دهد. (۸)

۱- خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۳۵.

۲- روزنامه ایران، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- همان.

۴- منظور حسن ملک زاده می باشد.

۵- اسماعیل آقا سمیتقو، فرزند محمد آقا و برادر کوچک جعفر آقا کرد از طایفه شکاک است، پس از مرگ محمد آقا، ریاست ایل شکاک به برادر ارشد سمیتقو، به نام جعفر آقا رسیده بود. نفوذ جعفر آقا بسیار زیاد بود. نظام السلطنه مافی والی آذربایجان، تصمیم گرفته بود جعفر آقا را از بین ببرد، نظام السلطنه در سال ۱۳۲۳ ق، جعفر آقا را دعوت نمود که به اتفاق عده ای از سوارانش به تبریز آمده و در استقرار امنیت شهر کمک نمایند. زیرا به علت انقلاب ۱۹۰۶ م، روسیه اوضاع آذربایجان و قفقاز بحرانی و هرروز قتل و کشتار در میان گروه های ارمنی و قفقازی مقیم تبریز به وقوع می پیوست. نظام السلطنه مافی والی آذربایجان قرآنی مهر کرده و نزد جعفر آقا فرستاد و به او تأمین داد. نظام السلطنه در ظهر آن قرآن نوشته

بود: مادامی که من روی زمین هستم آسیبی به شما نخواهد رسید. جعفر آقا پس از دریافت این تأمین نامه، به عنوان میهمان وارد تبریز شد و نظام السلطنه در یک میهمانی که به افتخار وی برپا کرده بود او را به قتل رسانید. کسان جعفر آقا برای خون خواهی و انتقام هفده نفر از اعضای حکومتی را به قتل رسانیدند و از آن تاریخ به بعد، اسماعیل آقا برادر کوچک وی در صدد انتقام گرفتن برآمد و در منطقه خود دست به شورش علیه دولت زد. در سال ۱۳۰۰ ش، دولت فوج ژاندارم تبریز را به فرماندهی یاور ملک زاده برای سرکوبی اعزام نمود. عده ای که ملک زاده برای برخورد با سمیتقو آماده کرده بود یک گردان مختلط بود. نیروی اعزامی در حوالی مهاباد با قوای اکراد درگیر شد. این جنگ سه شبانه روز ادامه شد و به علت عدم پشتیبانی کافی مرکز، نیروهای دولتی از اکراد شکست خوردند و عده زیادی از آنان در جنگ کشته شدند و بقیه نیز بعد از تسلیم تیرباران گردیدند. سمیتقو نزدیک به پانزده سال به یاغی گری خود ادامه داد و بر شهرهای مهاباد، میاندوآب، اشنویه، و ... کاملاً تسلط داشت و جنگ های متعددی با نظامیان انجام داد. در طول این سال ها گاهی در ترکیه و گاهی در عراق روزگار می گذراند و با شیخ محمود برزنجی نیز روابط دوستانه ای داشت. سرانجام سمیتقو اجازه یافت به ایران بازگردد و به حکومت اشنویه منصوب شود. اما رضا شاه حکم به محکومیت او داده بود و چند روز بعد در تاریخ ۱۳۰۹ / ۴ / ۳۰ به دست نظامیان ایرانی کشته شد. (جنبش ملی کرد، ص ۵۹-۷۲؛ شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۱۳۶، ۱۳۷ و ۲۴۰).

۶- شهری در استان آذربایجان غربی می باشد.

۷- چهریق نام یکی از دهستان های شهرستان سلماس می باشد که در مرز ایران و ترکیه قرار دارد و محل سکونت ایل شکاک می باشد.

۸- روزنامه ایران، ۱ / ۷ / ۱۳۰۰، ص ۲.

چهارشنبه ۳ فروردین ۱۳۰۰/۲۳ مارس ۱۹۲۱/۱۳ رجب ۱۳۳۹

* موافقت رسمی دولت انگلیس با لغو قرارداد ۱۹۱۹

در جلسه امروز هیئت وزیران پاسخ نامه ای که قبلا دولت ایران راجع به لغو قرارداد معروف ایران و انگلیس (قرارداد ۱۹۱۹) به سفارت انگلیس نوشته بود و اصل و قرائت شد. به موجب پاسخ نامه مذکور که از طرف سفارت انگلیس ارسال شده بود، دولت انگلستان موافقتش را با الغای این قرارداد اعلام نموده بود. (۱)

* تصمیم دولت برای استخدام مستشاران خارجی

در جلسه هیئت دولت مقرر شد وزیر امور خارجه، در خصوص استخدام مستشار هایی از کشورهای انگلیس، فرانسه، آمریکا و سوئد، مکاتبه و مذاکره با سفارت خانه های آنان را آغاز نموده و در این راستا نامه هایی را به سفارت خانه های کشورهای مورد نظر ارسال نماید. (۲)

* تصویب لایحه تشکیلات بلدیة

در جلسه امروز هیئت وزیران که از ساعت ۲ بعد از ظهر در دربار تشکیل شد و تا ساعت ۸ بعد از ظهر به طول انجامید، لایحه تشکیلات بلدیة عالی با بودجه عایدات و مصارف آن، که سالانه بالغ بر نهصد هزار تومان (ماهی هفتاد و پنج هزار تومان) بود، تصویب گردید. (۳) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۶۵ * انتقال تشکیلات پلیس جنوب به دولت ایران .... ص: ۶۵

* انتقال تشکیلات پلیس جنوب به دولت ایران

امروز هیئت وزیران به اتفاق آرا تصویب نمودند در خصوص انتقال تشکیلات پلیس جنوب با مهمات آن به دولت ایران با دولت انگلیس مذاکرات لازم به عمل آید و صاحب منصبان انگلیسی و هندی آن از خدمت خارج شده و تشکیلات آن مطابق تشکیلات ژاندارمری دولتی و دستور العمل دولت ایران اداره شود. مقرر شد وزارت امور خارجه این تصمیم دولت را طی نامه ای به سفارت انگلیس اطلاع دهد. از آنجا که، در ایران صاحب منصبان کارآمد و مناسب وجود نداشت، برای حفظ انتظامات و نگاهداری این نیرو، در زمان انتقال از دولت انگلیس به دولت ایران، هیئت وزیران برحسب ضرورت تصویب نمودند به طور موقت عده ای مرکب از پانزده نفر صاحب منصب انگلیسی و یک نفر «سیویل» (۴) برای ریاست محاسبات و سه نفر دکتر و سه نفر بیطار (۵)، استخدام شوند تا در نقاط و قسمت های مختلف تشکیلات ژاندارمری که دولت مقرر می دارد، به خدمت گماشته شوند. (۶)

* تبریک مقامات کشوری و لشکری به احمد شاه

صبح امروز رئیس الوزراء به همراه هیئت وزیران برای عرض تبریک میلاد حضرت علی علیه السلام، به خدمت احمد شاه

رفتند. پس از عرض تبریک، احمد شاه از خدمات و مساعی رئیس الوزراء و اعضای هیئت دولت قدردانی نمود و از جریان امور مملکتی اظهار خوشوقتی نمود. بعد از این مراسم، سردار سپه و صاحب منصبان ارشد قزاق، کلنل «گلرپ» و صاحب منصبان ژاندارمری، کلنل «وستداهل» و صاحب منصبان ارشد نظمی و رؤسای دوایر لشکری و کشوری نیز به حضور احمد شاه رفته، سال نو را تبریک گفتند. (۷)

* ملاقات سید ضیاء با صمصام السلطنه، نصرت السلطنه و رضا خان

ساعت چهار بعد از ظهر امروز سید ضیاء به منزل صمصام السلطنه رفت و پس از بازدید از صمصام السلطنه ساعت پنج بعد از ظهر به منزل شاهزاده نصرت السلطنه رفت و پس از بازگشت از آنجا، برای مذاکره به منزل سردار سپه رفت. (۸)

* انتصاب کنسول انگلیس در بوشهر

پس از آن که، ماژور «دبلیو. ان. مید» کنسول انگلیس در بوشهر که از افسران انگلیسی ارتش هند بود به عنوان مرخصی

-
- ۱- روزنامه ایران، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۲- مراسله ریاست وزرا به وزیر خارجه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۲، ص ۴۵ و س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۷، پ ۲، ص ۷.
  - ۳- روزنامه ایران، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۴- سیویل: غیر نظامی
  - ۵- بیطار: دامپزشک.
  - ۶- مراسله ریاست وزرا به وزارت خارجه، ۵ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵۸، ص ۱۴.
  - ۷- روزنامه ایران، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۸- همان.

به انگلستان عزیمت کرد، امروز «اچ. جی. چیک» (۱) دارنده نشان امپراتوری هند به جای او به کنسولگری انگلیس در بوشهر منصوب شد. (۲)

* تقاضای ابطال «فهرست سیاه»

سفارت آلمان که در تاریخ ۱۷ فوریه ۱۹۲۱ طی مراسله ای به وزارت امور خارجه ایران، از محتشم السلطنه وزیر امور خارجه وقت درخواست ابطال «فهرست سیاه» (۳) را نموده ولی هنوز پاسخی از سوی دولت ایران دریافت نکرده بود، امروز طی یادداشتی دیگر، درخواست خود را از دولت ایران تکرار نمود. فهرست سیاه صورت عده ای از اتباع آلمانی شامل نمایندگان سیاسی، کنسول ها و تجار آلمانی بود که به توصیه انگلیسی ها، مدت ده سال از ورود به خاک ایران منع شده بودند. (۴)

[تصویر] یکی از صاحب منصبان سوئدی اداره نظمی

۱- اچ. جی. چیک، کنسول جدید تا پایان سال این سمت را عهده دار بود. (م).

۲- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۳۷.

۳- این فهرست که شامل اسامی هفتاد و سه نفر تبعه آلمانی بود توسط سرپرسی کاکس وزیرمختار سابق انگلستان در ایران تهیه گردیده و به دولت ایران ابلاغ شده بود که این اشخاص تا ده سال حق ورود به خاک ایران را ندارند. عدم رعایت بی طرفی ایران در زمان جنگ جهانی اول از سوی این عده، دلیل انگلیسی ها بر این اقدام بود. نام «موسیو لتین» کنسول آلمان در تبریز نیز در این لیست به چشم می خورد که آلمان ها شدیداً به آن اعتراض نموده و آن را ناقض عهدنامه مودتی و تجارتهای ایران و آلمان که در آن زمان در جریان بود، می دانستند. به موجب عهدنامه مذکور کلیه اتباع آلمانی، حق داشتند از اراضی ایران عبور نمایند و یا آزادانه در ایران اقامت نمایند. دولت آلمان برای ابطال این فهرست از طریق سفارت آلمان در ایران تلاش زیادی نموده ولی موفق نشده بود. فقط در تابستان ۱۹۲۰ م، وثوق الدوله رئیس الوزرای وقت، پس از اصرار زیاد «زمر»، شارژدافر سفارت آلمان وعده داد که در آینده ای نزدیک این تصمیم لغو شود ولی پس از این که، این وعده عملی نشد، وثوق الدوله برای رفع اعتراض های دولت آلمان، به زمر شارژدافر سفارت آلمان اظهار نمود که این تصمیم به هیچ وجه از طرف وی نبوده، بلکه در نتیجه فشاری است که دولت انگلیس به دولت ایران وارد آورده است. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴، پ ۱۰، ص ۱۸).

۴- مراسله سفارت آلمان به وزارت خارجه، ۳ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴، پ ۱۰، ص ۳۱.

پنجشنبه ۴ فروردین ۱۳۰۰/۲۴ مارس ۱۹۲۱/۱۴ رجب ۱۳۳۹

* بازگشت فارغ التحصیلان ایرانی مقیم آمریکا به کشور

جلیل هاشم زاده (۱) به نمایندگی از جمعی از فارغ التحصیلان ایرانی که در آمریکا مقیم بوده و قصد بازگشت به ایران را داشتند، در نامه ای به وزیر داخله، تقاضا نمود به دلیل عدم استطاعت مالی برای بازگشت به کشور به آنها کمک مالی بشود.

(۲)

[تصویر] میرزا علی دیوسالار (سالار فاتح)

* آزاد شدن سالار فاتح از زندان

سید ضیاء الدین طباطبایی ریاست وزرا، به کلنل کاظم خان سیاح حکمران نظامی تهران دستور داد، سالار فاتح (۳) را از زندان آزاد نماید. (۴)

* دستگیری تظاهرکنندگان مخالف دولت

تعدادی از آزادی خواهان و شاگردان مدرسه سیاسی، مدیران جراید و برخی سیاسیون به دلیل برپا کردن تظاهرات علیه کودتا دستگیر و در باغ سردار اعتماد حبس شدند. (۵)

در آنجا با عده ای از آزادی خواهان و طرفداران مشروطه، انجمن و مدرسه حقیقت را تشکیل داد اما با تکفیرهایی که افراد مخالف «انجمن حقیقت» نمودند اعضای آن رو به کاهش نهاد. پس از بمباران و تعطیلی مجلس، با وجود پافشاری و کوشش سالار فاتح، مشروطه خواهان به کلی در ساری متفرق شدند و از سویی با تعطیلی مجلس و آغاز مبارزه مشروطه خواهان علیه مستبدان، اعضای انجمن حقیقت نیز هر کدام به سویی رفتند. سالار فاتح هم خانواده خود را در ساری رها کرده و به همراه سپهدار تنکابنی به رشت عزیمت کرد. در عاشورای سال ۱۳۲۷ ق، در آستانه ورود سالار فاتح و

۱- هاشم زاده فارغ التحصیل مدرسه عالی کشاورزی دولتی «فرت کلیتر» کلمبیا از آمریکا بود. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۵۸۳).

۲- مراسله هاشم زاده از آمریکا به وزارت داخله، ۴/۱/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۵۸۳.

۳- میرزا علی دیوسالار (سالار فاتح) فرزند «میرزا قلی کجوری» در سال ۱۲۴۵ ش، در کجور مازندران متولد شد. پس از فوت مادرش نزد دایی خود میرزا محمد خان در قریه «یاسل نو» و سپس نزد جد مادری اش در تبریز رفت. در سال ۱۳۰۶ ق، از سوی دایی بزرگ خود میرزا حسن خان احسن الملک به مباشری خالصجات سلماس و بعد به سرپرستی ارامنه و نیابت حکومت چهریق پرداخت. چندی بعد به نیابت حکومت دهخوارقان، مامقان، کاوکان و اسکو پرداخت. در سال ۱۳۰۸ ق،

میرزا علی خان از جانب حسن علی خان امیرنظام گروسی پیشکار آذربایجان، مأمور دستگیری محمد حسن قازجهانی دزد و یاغی معروف و سرکوبی دسته او شد. در سال ۱۳۱۵ ق، مأمور جمع آوری بقایای مالیاتی حسن علی خان امیرنظام گروسی شد. سال ۱۳۱۷ ق، میرزا علی خان که درجه سرتیپی داشت در اداره حکومتی گمارده شد. پس از صدور فرمان مشروطیت وی در سال ۱۳۲۵ ق، به ساری رفت.

۴- مراسله ریاست وزرا به حکمران نظامی تهران، ۴ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۷۹؛ پیرو دستور سید ضیاء الدین طباطبایی به کاظم خان سیاح مبنی بر آزادی سالار فاتح، حکومت نظامی تهران در تاریخ ۶ / ۱ / ۱۳۰۰ به اداره نظمیہ دستور داد سالار فاتح را آزاد نماید. (اسناد کابینه کودتا، ص ۷۶).

۵- گنجینه اسناد، بهار و تابستان ۱۳۷۱، ص ۴۰.

سپهدار تنکابنی به رشت، معز السلطان و سایر مجاهدان، «آقا بالا-خان» حاکم خودکامه رشت را کشته و شهر را تصرف کردند. از آن پس سالار فاتح و «یفرم خان ارمنی» به همراه نیروهای سپهدار تنکابنی جنگ های زیادی تا فتح تهران آغاز می کنند. در نخستین جنگ معروف به «یوزباشی» یفرم خان و سالار فاتح، پسر «غیاث نظام قوتی» از خوانین منطقه را که بر ضد مشروطه در تدارک جنگ بود شکست دادند.

در جنگ نیکویه (قریه ای در یک فرسخی راه شوسه همدان) نیز پیروز شدند.

پس از این واقعه قزوین فتح گردید. صبح روز ۲۷ جمادی الثانی ۱۳۲۷ ق، کمیسیون عالی تشکیل یافت و نمایندگان احضار شدند و سپهدار ملقب به سپهسالار گردید و سردار مفخم و سردار اسعد آشتی کردند. مقاله نامه ای با شاه و سفارتین تنظیم شد و شاه از سلطنت خلع و پسرش احمد میرزا به سلطنت رسید و عضد الملک به نیابت سلطنت برقرار گردید و میرزا علی خان دیو سالار به پاس خدماتش در فتح تهران لقب سالار فاتح گرفت. پس از فتح تهران یفرم خان ارمنی که جزو مجاهدین گیلان بود، رئیس نظمی شد و سالار فاتح به معاونت نظمی برگزیده شد. تا زمان کشته شدن یفرم خان سالار فاتح به معاونت نظمی را بر عهده داشت و از آن پس مدتی کوتاه ریاست نظمی به عهده اش بود. سرانجام از مقام خود برکنار و به موطن خویش مازندران بازگشت. در دوره دوم رئیس الوزرای وثوق الدوله، در ۲۹ شوال ۱۳۳۶ ق، دولت قوایی برای قلع و قمع مجاهدان جنگل از راه قزوین و منجیل گسیل کرد، عده ای هم به سوی کجور جهت سرکوبی آزادیخواهان آن دیار روان شدند. در این زمان سالار فاتح به تهران آمده و متعهدش کردند که بی اجازه دولت به «کجور» بازنگردد. در کودتای سال ۱۲۹۹ ش، نیز سالار فاتح مدتی زندانی بود. پس از خودکشی سپهسالار، املاکش می بایست به جای قرض های وی به نفع بانک ایران ضبط می شد و این در واقع مقدمه ای برای فروش اجباری املاک کجور بود. در همین ایام سالار فاتح جهت سرکشی به املاک ک به کجور رفته که «چراغعلی خان امیر اکرم مازندرانی» او را در ساری زندانی کرد. به هرروی حاکم مازندران از او باج خواهی کرد، اما سالار فاتح مقاومت کرده و پس از مدتی آزاد شد. در دوره پهلوی بیش از پنج بار زندانی شد و آخرین بار هم به ده سال حبس محکوم گردید. سال ۱۳۱۵ ش، سالار فاتح را به قریه «خاچین» در شش فرسنگی زنجان تبعید کردند. پس از رخدادهای شهریور ۱۳۲۰ ش، وی از «خاچین» به تهران آمد و بقیه عمرش را زمانی در تهران و گاهی در زنجان به کشاورزی گذراند تا اینکه در ۲۳ آبان ۱۳۲۶ ش، در سن ۸۶ سالگی درگذشت. (یادداشت های تاریخی راجع به فتح تهران و اردوی برق، ص ۲؛ یادداشت های سپهسالار تنکابنی، ص ۹۶؛ روزشمار تاریخ ایران، ج ۱، ص ۳۶۴؛ سردار جنگل، ص ۴۶۷).

جمعه ۵ فروردین ۱۳۰۰/۲۵ مارس ۱۹۲۱/۱۵ رجب ۱۳۳۹

* تغییر ساعت شروع حکومت نظامی در تهران

حکومت نظامی تهران، ساعت عبور و مرور شبانه را که قبلاً تا ساعت بیست و یک بود تا ساعت بیست و دو افزایش داد و اعلام کرد از این تاریخ عبور و مرور از ساعت ده شب به بعد بدون جواز عبور و مرور ممنوع خواهد بود. (۱)

* انفصال مستخدمین روسی بانک استقراضی از خدمت

هیئت وزیران تصویب نمودند: تمام مستخدمین روسی در مرکز بانک استقراضی و شعبات آن از خدمت منفصل شوند و فقط عده ای از کارکنان که وجودشان برای تحویل بانک به ایران ضروری است تا پایان امور تحویل، در خدمت بانک باشند و وزارت مالیه حقوق این عده را پرداخت نماید. درباره سایر مستخدمین روسی و غیره که به وجودشان در بانک نیازی نبود، تصمیم گرفته شد حقوق عقب افتاده آنان به اضافه سه ماه حقوق به عنوان انعام برای مخارج مسافرتشان از ایران با قید اینکه پس از دریافت مبلغ مزبور، در اسرع وقت ایران را ترک نمایند، پرداخت شود. مقرر شد، بدین منظور، مبلغ چهل هزار تومان اعتبار به وزارت مالیه پرداخته شود (۲)

* انتصاب نقی آقای سرتیپ به حکومت ساوه

رضا خان رئیس دیویزیون قزاق طی نامه ای از سید ضیاء الدین طباطبایی خواست، دستور دهد حکومت ساوه به نقی آقای سرتیپ (۳) محول شود. (۴)

* تعهد ملک زاده به عدم مداخله در امور سیاسی

با توجه به اینکه، ریاست وزرا به حکومت نظامی تهران دستور داده بود، مأمورین حکومت نظامی متعرض مهدی ملک زاده نشوند، ملک زاده نیز، با ارسال یادداشتی به حکومت نظامی تهران، متعهد شد که به هیچ وجه، در امور سیاسی مداخله نکند و با اشخاصی که با حکومت حاضر مخالفند، معاشرت و مراوده نداشته باشد. (۵)

* ورود کفیل اداره ژاندارمری به اصفهان

ماژور حیدر قلی خان به عنوان کفیل اداره ژاندارمری اصفهان امروز به این شهر وارد شد و امور مربوط به تحویل گرفتن اداره ژاندارمری را آغاز نمود تا کلنل علی خان رئیس اداره ژاندارمری به اصفهان بیاید. (۶)

[تصویر] سید ضیاء الدین طباطبایی

۱- روزنامه ایران، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۱۵.

۳- نقی آقای سرتیپ پدر سپهد احمد امیر احمدی بود که پس از کودتای ۱۲۹۹ ش، به حکومت ساوه و قم و زرنند منصوب شد. امیر احمدی علت انتصاب پدر خود را به این سمت آن هم در اواخر عمر وی سابقه دوستی سردار سپه با نقی آقای سرتیپ و همکاری نزدیک خود با سردار سپه عنوان می نماید و اظهار می دارد این شغل به اصرار سردار سپه به پدر او واگذار شد. نقی آقای سرتیپ پس از صدور فرمان حکومت آن مناطق در اثر بیماری در اوایل ۱۳۰۰ ش، درگذشت. (مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر، دفترچه خاطرات احمد امیر احمدی، ۱۳۰۷ ش).

۴- نامه رضا خان رئیس دیویزیون قزاق به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۵ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۱ - ۲۶۹ / ۳.

۵- نامه مهدی ملک زاده به حکومت نظامی تهران، ۵ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۰۳۴۷.

۶- تلگراف کارگزار اصفهان به وزیر خارجه، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۶۹.

* انتصاب امین مالیه جدید قم

«میرزا عیسی خان» امین مالیه قم از سمت خود منفضل و «میرزا آقا خان» به جای او به سمت امین مالیه قم و محلات منصوب شد. «میرزا آقا خان» برای آغاز کار خود، امروز به قم وارد گردید. (۱)

* انتصاب بنان السلطان به سمت ریاست کابینه وزارت فلاح و تجارت

بنان السلطان که مدتی در وزارت مالیه فعالیت داشت، به سمت ریاست کابینه وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه انتخاب گردید. (۲)

* ورود کشتی حامل نفت به مشهدسر

یک کشتی متعلق به فردی به نام «میرزا آقا» حامل پنجاه هزار پوط نفت، از بادکوبه (۳) به مشهدسر (۴) وارد شد. صاحب این نفت ها، «میرزا عباسعلی رضازاده تبریزی» بود. (۵)

* عزیمت مصدق السلطنه به تهران

مصدق السلطنه که پس از استعفایش، (۶) از سوی احمد شاه به تهران احضار شده بود، امروز شیراز را به قصد عزیمت (۷) به تهران ترک کرد. (۸)

[تصویر] حرم حضرت معصومه (س) در قم در سال ۱۳۰۰

۱- روزنامه ایران، ۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- روزنامه ایران، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۳- بادکوبه: نام قدیم باکو می باشد. باکو پایتخت جمهوری آذربایجان، در ساحل غربی دریای خزر و شبه جزیره آبشوران و حاشیه شمالی خلیج باکو، در ناحیه باکوی بزرگ واقع است. بندر باکو حدود ۲۸ متر پائین تر از سطح دریای آزاد در کرانه های جنوبی شهر باکو قرار دارد. وجه تسمیه باکو بادهای تندی است به نام خزری و کیلاوار که در پائیز می وزد.

۴- مشهدسر نام کنونی شهرستان بابلسر می باشد. که در کنار دریای مازندران و مصب رود خانه بابل واقع گردیده است.

۵- روزنامه ایران، ۶ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۶- استعفای مصدق السلطنه در روز دوم فروردین پذیرفته شد (ر ک: ۲ / ۱ / ۱۳۰۰).

۷- مصدق السلطنه در نطق خود در جلسه رد صلاحیت و اعتبارنامه سید ضیاء الدین طباطبایی در جلسات علنی روزهای سه شنبه و چهارشنبه ۱۶ و ۱۷ اسفندماه سال ۱۳۲۲ مجلس شورای ملی در این باره اظهار نمود: بعد از خروج از شیراز متجاوز چهل روز در قریه سیدان که تا شیراز دوازده فرسخ است، ماندم (مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی).

نمبر ۶ فروردین ۱۳۰۰/۲۶ مارس ۱۹۲۱/۱۶ رجب ۱۳۳۹

* تقاضای صهیونیست‌ها برای تشکیل مجامع و شعب در سراسر ایران

«تشکیلات صهیونیست ایران» (۱) با ارسال نظامنامه تشکیلات، به وزارت امور خارجه موجودیت خود را اعلام نمود و تقاضا کرد که از تشکیل مجامع و شعب این تشکیلات در ایالات و ولایات جلوگیری نشود، بلکه از سوی دولت و مأمورین دولتی، از آنها حمایت نیز بشود. متن نظامنامه این تشکیلات به شرح ذیل بود:

«بخش اول:

۱- تشکیلات صهیونیست ایران که شامل شعبات مختلف صهیونیست در ایران می باشد و در کمیته فعال تشکیلات صهیونیست جهانی شناخته شده است، قصد دارد عملیات و اقدامات صهیونیست را در ایران ساماندهی نموده و در آینده آن را توسعه دهد و بین منطقه عملیاتی خود در ایران و ارض مقدس ارتباط و همکاری برقرار نماید.

۲- صهیونیست در سیاست داخلی ایران مداخله نمی کند و نسبت به احزاب مختلف در ایران موضع بی طرف دارد.

بخش دوم:

تشکیلات صهیونیست در راستای رسیدن به اهداف خود، موارد ذیل را وجهه همت خود قرار خواهد داد:

۱- ایجاد شعبه صهیونیست در هر نقطه ای که این تشکیلات وجود ندارد.

۲- تنویر افکار و ارتقای حالات روحی و تهذیب اخلاق یهودیان ایران از طریق برگزاری کنفرانس ها و انتشار مطبوعات (روزنامه، مجله، رسائل و غیره)

۳- برپایی کلاس های شبانه و قرائت خانه به منظور ترویج زبان عبری و فارسی و تاریخ و علوم بنی اسرائیل و هرزبان یا علم دیگری که لازم شناخته شود.

۴- تأسیس و تشویق مدارس عالی

۵- توسعه و ارتقای تربیت طبیعی جوانان

۶- شرکت در مراسم اجتماعی یهودیان به منظور افزایش احساسات ملی و صهیونیست نمودن و آشنا ساختن آنان، با هیئت اجتماعی بنی اسرائیل ایران

۷- برقرار نمودن روابط مستقیم و همیشگی با ارض مقدس و تشکیلات صهیونیست ها در تمام کشورهای مختلف جهان

۸- تهیه و تدارک وسایل آسایش و راحتی اشخاصی که خود داوطلبانه حاضر می باشند به ارض مقدس مهاجرت نمایند.

تبصره: در صورتی که مهاجرین دارای کلیه شرایط لازم، مطابق با نظامنامه مخصوص مهاجرت باشند.

۹- ایجاد روابط حسن ه با دولت متبوعه خود، ایران، به منظور حفظ و حراست حقوق ملی یهودیان ساکن در نقاط مختلف ایران. (۲)

* انتصاب مشار الملک به سمت وزیر دربار

«مشار الملک» (۳) از سوی احمد شاه به قصر فرح آباد احضار شد. از آنجا که، مدتی بود شاهزاده «موتق الدوله» از سمت وزارت دربار کناره گیری کرده بود، «مشار الملک»، به سمت وزیر دربار منصوب شد. (۴)

* حرکت اسکادران چهل و دوم سواره نظام انگلیسی ها به مقصد هندوستان

نیمی از اسکادران (۵) چهل و دوم سواره نظام انگلیسی ها، تحت فرماندهی ستوان «استروک» (Sturrock) ، مشهد را به مقصد هندوستان ترک کردند. بقیه افراد این اسکادران، به همراه یک هیئت نظامی بریتانیا با کلیه تجهیزات نظامی و پزشکی در روز بعد عزیمت نمودند. (۶)

* حمل تجهیزات نظامی به استرآباد

امروز از شاهرود عده ای قزاق که حامل «قور خانه» بودند، به طرف استرآباد حرکت کردند. (۷)

۱- اولین کنگره صهیونیست های ایران در جولای ۱۹۱۹ م، تشکیل شد. «سازمان صهیونیست» که توسط سازمان مرکزی لندن اداره می شد، تأسیس و عزیز الله نعیم، دومین رهبر آن شناخته شد. وی در دسامبر ۱۹۲۰ م، کتاب «تاریخ جنبش صهیونیست» را به زبان فارسی نوشت. این اولین کتاب مربوط به صهیونیسم بود که توسط یک یهودی ایرانی و به زبان فارسی نوشته می شد. نویسنده مانند سایر صهیونیست های خاورمیانه در اوایل قرن بیستم معتقد است «صهیونیسم یک پدیده جدید نیست، بلکه نام یک مؤسسه جدید است. اندیشه صهیونیسم در دو هزار سال اخیر در ذهن یهودیان بوده است». (فرزندان استر، ص ۲۳۷).

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۱۷، ص ۴، ۵، ۶.

۳- حسن مشار (مشار الملک) در سال ۱۲۴۳ ش، در تهران به دنیا آمد و از رجال و وزیرانی بود که در طول حیات خود که در دوران چهار پادشاه بود، مصدر مشاغل مهمی بوده است. پدرش از کارمندان وزارت خارجه بود و حسن مشار نیز در سال ۱۳۰۷ ق، داخل وزارت خارجه گردید و تا زمان انقلاب مشروطیت در آن وزارت خانه حضور داشت و در مناصبی مانند ریاست اداره تذکره و حسابداری مشغول بود. در دوره اول مجلس به عنوان نماینده اعیان و ملاکین تهران به وکالت رسید. بعد از استبداد صغیر در وزارت مالیه مدتی رئیس تشخیص عایدات بود. در سال ۱۳۲۹ ق، به معاونت وزارت مالیه منصوب شد. در کابینه وثوق الدوله به وزارت مالیه انتخاب شد و سرپرستی وزارت تجارت نیز با او بود. در سال ۱۲۹۷ ش، در دوره دوم نخست وزیری وثوق الدوله مجدداً به وزارت مالیه منصوب شد و در ترمیم کابینه، وزیر مشاور شد و سپس به وزارت

دربار احمد شاه انتخاب گردید. وی در کودتای ۱۲۹۹ ش، وزیر دربار بود و علیه برانداختن حکومت سید ضیاء و تبعید او از ایران نقش داشت. وی تا سال ۱۳۰۰ ش، وزیر دربار بود و در مجلس چهارم از سیرجان به وکالت برگزیده شد ولی به اتهام توطئه علیه رضا خان از کار برکنار و مجبور به ترک ایران و اقامت در اروپا شد. پس از مدتی ثابت شد وی چنین قصدی نداشته و در سال ۱۹۲۴ م، به ایران بازگشت و مورد توجه قرار گرفت. در سال ۱۳۰۳ ش، در دو کابینه سردار سپه عنوان وزیر خارجه را داشت و در کابینه فروغی نیز به مدت کوتاهی همان سمت را دارا بود. در سوم آذر ۱۳۰۸ ش، به عنوان وزیر مالیه دولت مخبر السلطنه هدایت انتخاب شد ولی بیش از پنج ماه در این سمت باقی نبود و از کابینه خارج گردید و از آن تاریخ، دیگر مسئولیت عمده ای نداشت. در سال ۱۹۳۱ م، به عنوان پیشکار املاک شاهی در مازندران تعیین شد و تا سال ۱۹۳۵ م، در این مقام فعالیت می کرد اما به جهت خودداری از واگذاری املاک خویش به رضا شاه مورد بی مهری قرار گرفت و از کار برکنار شد و تحت نظر پلیس قرار گرفت. حسن مشار در سال ۱۳۱۶ ش، از سیاست کنارگیری کرد و به اروپا رفت و با ثروت هنگفت خود به زندگی ادامه داد و سرانجام در سال ۱۳۲۷ ش، درگذشت و جنازه اش برای دفن به نجف اشرف منتقل شد. (شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۳۴۶، ۳۴۷؛ رجال وزارت خارجه در عهد ناصری و مظفری، ج ۱، ص ۱۵۶؛ تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج ۳، ص ۲۳۶-۲۳۵؛ تاریخ احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۱۹۲ و ۱۹۳ و ۶۳؛ کتاب آرزو، ج ۱، ص ۴۹-۴۸).

۴- روزنامه ایران، ۱/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- مرکب از جهازات سبک، ناگروه و دسته ای از هواپیما می باشد.

۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، صص ۴۰-۴۱.

۷- روزنامه ایران، ۱/۷/۱۳۰۰، ص ۳.

[تصویر] بنیانگذاران جنبش صهیونیست در ایران: از چپ ۱- ناشناس ۲- حاجی عزیز القانیان ۳- سلیمان حیم ۴- بنیامین مساجی ۵ و ۶- ناشناس ۷- سلیمان کهن صدق ۸- لقمان نهواری ۹- حبیب لوی ۱۰- سینیور یادگار ۱۱- ناشناس ۱۲- شموئل رخسار ۱۳- الیاهو خسروی

* انتصاب معاون حکومت نظامی تهران

بنا به پیشنهاد حکومت نظامی تهران و تصویب ریاست وزراء، «امیر امجد» (۱) به سمت معاون حکومت نظامی تهران منصوب شد. (۲)

* تشکیل کمیسیون تهیه لوایح و قوانین وزارت عدلیه

کمیسیونی که برای تهیه لوایح و قوانین تشکیلات وزارت عدلیه معین شده بود، امروز با حضور «منصور السلطنه» کفیل وزارت عدلیه منعقد شد. «آقا میرزا احمد خان» مدیر سابق امور اداره عدلیه نیز که برای عضویت در کمیسیون دعوت شده بود در این جلسه حضور داشت. (۳)

* تصویب قانون تشکیلات وزارت جنگ

قانون تشکیلات وزارت جنگ که از سوی وزیر جنگ، به هیئت وزراء پیشنهاد شده بود، به تصویب رسید. (۴)

* عزیمت دو مقام نظامی انگلیسی از کردستان به کرمانشاه و همدان

چند روز قبل، کاپیتان «وارن» و کاپیتان «روزرس» به کردستان آمده بودند. امروز یک نفر از آنان به طرف کرمانشاه و دیگری به سمت همدان حرکت نمودند. (۵)

* دستگیری جمعی از بستگان تجار بندرعباس

به دستور نایب الحکومه (۶) بندرعباس، جمعی از بستگان تجار بندرعباس دستگیر شدند. و نایب الحکومه دستور داد آنان را با چوب کتک زدند. به دنبال این اقدام نایب الحکومه، تجار بندرعباس، شکوائیه هایی را به حکومت کل بنادر ارسال نمودند. (۷)

* ترخیص ژاندارم های محافظ دواير دولتی اصفهان

ژاندارم هایی که بعد از کودتای سوم اسفند، جهت حفاظت از دواير دولتی در اصفهان گماشته شده بودند، از امروز بنا به حکم اداره ژاندارمري اصفهان برچیده شدند. (۸)

* مصاحب ه روزنامه لسان العرب با جنرال کنسول ایران در شامات

روزنامه «لسان العرب»، مصاحب ه ای را با «حبيب الله خان عين الملك» (۹) (هويدا) جنرال کنسول دولت ایران در شامات در خصوص کودتای سوم اسفند و آینده ایران از لحاظ سياست داخلی و خارجی به چاپ رساند. در این مصاحب ه حبيب الله خان، عوامل داخلی و مقابله با «بلشویزم» را از عوامل سقوط کابینه سپهدار اعظم ذکر کرد. (۱۰)

* انتصاب پیشکار مالیه قزوین

آقای «میرزا ابراهیم» رئیس شعبه حوالجات وزارت مالیه برحسب تصویب وزیر مالیه به سمت پیشکاری مالیه قزوین منصوب گردید. (۱۱)

* انتشار خبر انتصاب نصرت السلطنه به ایالت فارس

پس از انتشار خبر انتصاب شاهزاده «نصرت السلطنه» به

۱- عزت الله خان امیر امجد پسر بزرگ غیاث نظام در کودتای ۱۲۹۹ ش، معاون حکومت نظامی تهران شد و برادر دیگرش اسفندیار خان وقتی در ژاندارمری درجه سروانی داشت رئیس اسکورت سید ضیاء الدین طباطبایی نخست وزیر بود. سپس در ارتش تا درجه سرهنگی ارتقا یافت. برادر دیگر امجد، قدرت الله خان که صاحب لقب پدرش غیاث نظام گردید، سالیان دراز رئیس شهرداری قزوین و چندی هم رئیس شهرداری ارومیه بود. (مینو در یاباب الجنه قزوین، ج ۲، ص ۶۹۵-۶۹۴).

۲- روزنامه ایران، ۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱۰.

۳- روزنامه ایران، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۱۶.

۵- روزنامه ایران، ۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۶- نایب الحکومه: کسی که به نیابت از طرف حاکم، شهری را اداره کند.

۷- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱، ص ۳۵.

۸- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۶۸.

۹- حبيب الله خان عين الملك يا آل رضا فرزند ميرزا رضا خان قناد بود که در سال ۱۲۹۴ ق، در شیراز متولد شد. وی از بهائیان شناخته شده ای بود که مورد علاقه عباس افندی قرار داشت. عباس افندی به پاس خدماتی که میرزا برای او انجام داده بود، طی توصیه نامه ای از دوستان خود خواست که برای حبيب الله شغلی فراهم نمایند و بدین ترتیب حبيب الله به معاونت حکومت لاهیجان منصوب شد. در سال ۱۳۲۶ ق، به وزارت خارجه منتقل شد و به عنوان نیابت وکالت سیاسی راهی قاهره شد. با فتح تهران، توسط مشروطه خواهان منتظر خدمت شد اما علیقلی خان سردار اسعد- یکی از فاتحین تهران- به موجب سابقه دوستی وی را به عنوان مترجم مجدداً به وزارت خارجه برگرداند. در سال ۱۳۳۲ ق، به عنوان کنسول راهی ازبکستان شد و مدتی بعد با همین سمت رهسپار شام گردید. تلاش وی برای بهبود وضعیت بهائیان و بی توجهی نسبت به وضعیت اتباع ایرانی مسلمان مستقر در شامات، اعتراض آنان را برانگیخت. در آستانه کودتای ۱۲۹۹ ش، شخصاً و بدون اجازه وزارت امور خارجه

تصمیم گرفت به فلسطین رفته و کنسولگری ایران در حیفا را اداره نماید! خود وی طی مکاتبات متعددی از وزارت امور خارجه خواست که به اقامت وی در حیفا صورت رسمی داده شود و امور کنسولی ایران را به وی محول نمایند، تلاش برای بهبود وضعیت یهودیان ایرانی مهاجر به فلسطین و نیز بهائیان مستقر در آن سرزمین مستمسک وی در این تقاضا بود. او در همین دوره با انعقاد قرارداد هایی با شرکت های حمل و نقل زمینی و دریایی که دست اندرکار انتقال حجاج از طریق شامات و فلسطین به مکه بودند سود فراوانی به جیب زد و مشکلات فراوانی را برای حجاج ایران بوجود آورد. وی از دوستان صمیمی سید ضیاء الدین طباطبایی بود و همانند او از حمایت بی دریغ انگلستان سود می برد. ظاهراً مدتی نیز با سید ضیاء در جریده رعد همکاری داشته است. شایع بود که مقالات سید ضیاء در طرفداری از قرارداد ۱۹۱۹ توسط عین الملک تهیه می شود. در خصوص ارتباط عین الملک با کودتای ۱۲۹۹ محمد رضا آشتیانی زاده به نقل از حبیب الله رشیدیان اظهار می دارد که رضا خان میرپنج چند سال قبل از کودتا توسط عین الملک به اردشیر جی معرفی گردید. عین الملک که از چهره های مرموز تاریخ معاصر بود، نام خانوادگی هویدا را برای خود و فرزندانش برگزید. (رجال وزارت خارجه در عصر ناصری و مظفری، صص ۱۵۲-۱۵۳؛ تاریخ معاصر ایران، ج ۳، صص ۱۰۷-۱۰۸؛ ایران و مسئله فلسطین، ص ۹۱-۱۰۵).

۱۰- ترجمه متن مصاحب ه روزنامه لسان العرب با حبیب الله عین الملک، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۸ و ۲۷ و ۲۶ و ۲۵ و ۲۴-۱-۱۳۹ ک.

۱۱- روزنامه ایران، ۷/۱/۱۳۰۰، ص ۳.

ایالت فارس، شیراز در التهاب به سر می برد. امروز هم حزب دموکرات در خارج از دروازه باغ شاه اجتماع سیاسی برگزار کرد که بیش از سه هزار نفر در آنجا حضور یافتند. موضوع سخنان آنان درباره مخالفت با انتصاب «نصرت السلطنه» بر ایالت فارس بود. (۱)

۱- تلگراف کارگزاری شیراز به وزارت خارجه، ۸ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۳، ص ۱۹.

یکشنبه ۷ فروردین ۱۳۰۰/۲۷ مارس ۱۹۲۱/۱۷ رجب ۱۳۳۹

* برگزاری تظاهرات در شیراز

در یکی از باغ های شهر شیراز (باغ کلانتری) جلسه ای با حضور علمای درجه اول، اعیان و رهبران حزب دموکرات تشکیل شد. گروهی نیز، از طرف آقایان حجج اسلام مأمور شده بودند به سراغ رؤسای همه دوایر رفته و آنان را با خود به این جلسه بیاورند. پس از حضور رؤسای همه دوایر، آقایان علما هریک به نوبت سخنرانی هایی علیه اقدامات دولت و ایالت شاهزاده «نصرت السلطنه» ایراد نمودند، در پایان نیز، میثاق نامه ای نوشته و همگی آن را مهر نمودند. رؤسای دوایر را هم تهدید نمودند که هر کدام اقدام یا حرکتی خلاف مقاصد و اهداف آنها انجام دهند، از کار خود اخراج خواهند شد. یک ساعت از ظهر گذشته جمعیت متفرق گردیدند. (۱)

* عدم پذیرش استعفای وزیر جنگ

نافرمانی ها و اهانت های رضا خان رئیس دیویزیون قزاق نسبت به مسعود خان کیهان- وزیر جنگ- به حدی رسید که امروز مسعود کیهان از سمتش استعفا داد. اما سید ضیاء الدین طباطبایی استعفای وی را نپذیرفت. (۲)

* اخطار به ورثه لیانازوف برای تسویه حساب با دولت

وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه با صدور اعلانی خطاب به موسیو «مارتین» و «لئون لیانازوف» و مادام «ورینکارا خارونا لیانازوف» ورثه تجارت خانه «گ. س. لیانازوف» اعلام نمود، از آنجا که برای خاتمه و تسویه محاسبات آن تجارت خانه به دولت و اشخاص متفرقه و مشخص شدن وضعیت قطعی آن تجارت خانه در مقابل دولت تا تاریخ ۱۸/۱/۱۳۰۰، باید صورت کامل قروض و دارایی این تجارت خانه در ایران و ترتیب تسویه کلیه قروض تجارت خانه نسبت به دولت و اشخاص متفرقه مشخص شود، بنابراین تا تاریخ مقرر ذکر شده، شرکا درباره این دو موضوع تصمیم مشترکی اتخاذ نموده و به وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه اعلام نمایند. مدیرکل فلاح و تجارت با ارسال متن اعلان به جریده ایران، تقاضا نمود این آگهی دو مرتبه در ظرف یک هفته در صفحه اول روزنامه به چاپ برسد. (۳)

* عزیمت گروهی از نظامیان انگلیسی به هندوستان

ماژور «سارجست» از افسران انگلیسی به اتفاق دو افسر دیگر و حدود یکصد و هفتاد نفر از نظامیان انگلیسی مشهد را به قصد عزیمت به تربت حیدریه و از آنجا به هندوستان ترک کردند. (۴)

* تبریک رؤسای عشایر و ایلات و سرحداران به رئیس الوزراء

روزنامه ایران نوشت: از طرف رؤسای عشایر و ایلات و سرحداران سرحدی از قبیل «اقبال السلطنه ماکوئی»، «سردار معزز

بجنوردی» و «سردار اقدس» و ... تلگرافاتی برای تبریک سال نو، به رئیس الوزراء رسیده است. (۵)

* معرفی کنسول انگلیس به کارگزار کرمانشاه

وزارت امور خارجه، «کوان» را که به سمت کنسول انگلیس در کرمانشاهان تعیین شده بود، به کارگزاری کرمانشاه معرفی نمود و اعلام کرد که وی به زودی عازم کرمانشاه خواهد شد. (۶)

* درخواست مدیر روزنامه هگئولا برای انتشار این روزنامه

در جریان توقیف روزنامه ها پس از کودتای سوم اسفند، روزنامه «هگئولا» که به زبان عبری برای جامعه یهودیان منتشر می شد، توقیف گردیده بود. بنا به تقاضای «میرزا عزیز الله نعیم» (۷) مدیر این روزنامه، وزارت معارف و اوقاف از حکومت نظامی خواست از آنجا که، این روزنامه به هیچ وجه در مسائل

-
- ۱- تلگراف کارگزاری شیراز به وزارت خارجه، ۸ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۳، ص ۱۹ و ۲۰.
  - ۲- فصلنامه تاریخ معاصر ایران، س ۱۳۷۹، شم ۱۶، ۱۵، ص ۲۰۹.
  - ۳- اعلان وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۱۶۶۵۱؛ روزنامه ایران، ۱۲ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۴- تلگراف منبع السلطنه از تربت حیدریه به وزارت خارجه، ۱۶ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۳، ص ۳۱.
  - ۵- روزنامه ایران، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۶- تلگراف وزارت خارجه به کارگزاری کرمانشاهان، ۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۸، ص ۳.
  - ۷- در برخی اسناد نام عزیز الله نعیم به اشتباه عزیز الله حکیمی ذکر شده است. (م)

سیاسی وارد نمی شود، اجازه انتشار آن صادر شود. (۱)

* عرض تبریک پادشاهان ایتالیا، انگلستان و رئیس جمهور فرانسه به احمد شاه

به مناسبت آغاز سال نو، پیام های تبریکی در ایام نوروز از سوی «جرج» پادشاه انگلستان، «الکساندر میلراند» رئیس جمهور فرانسه و «ویکتور امانوئل» پادشاه ایتالیا و «آلبرت» پادشاه بلژیک برای احمد شاه ارسال شد. (۲)

* اعلامیه رئیس الوزراء درباره الغای قرارداد ایران و انگلیس

امروز رئیس الوزراء سید ضیاء الدین طباطبایی اعلامیه ای (۳) را خطاب به ملت ایران درباره الغای قرارداد ایران و انگلیس (قرارداد ۱۹۱۹) منتشر کرد و در آن متذکر شد: «... من ملت ایران را برای این موفقیت دوگانه یعنی الغای قرارداد با موافقت طرفین (انگلیس- ایران) و درعین حال تحکیم روابط دوستانه با همسایه (۴) عظیم الشان تاریخی خود که نیات حسن ه وی همواره برای ما گرانبها بوده است، تبریک می گویم...» (۵)

[تصویر] سید ضیاء الدین طباطبایی به اتفاق حسن مشار وزیر دربار و چند تن از مقامات نظامی در ایام کودتای ۱۲۹۹ ش

۱- مراسله وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه به اداره حکومت نظامی تهران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۷، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۷۸۱.

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۷، ص ۳.

۳- متن اعلامیه مزبور به شرح ذیل بود: «هم وطنان! با مواعیدی که این جانب، در طی بیانیه اول خود دادم، وظیفه مقدس خویش می شمارم قدم هایی که برای اجرای نقشه های منظوره بر می دارم و هرگونه نتایجی که در پرتو مجاهدات برای نیل به آمال ملتیه حاصل می گردد به سمع عامه برسانم، اعم از این که، مجاهدات با موفقیت مقرون شود یا به واسطه ظهور موانع و اشکالات نیل به مقصود تأخیر افتد. از آن جایی که، من نسبت به اصول مشارکت ملی وفادار هستم و همواره این رویه را تعقیب خواهم کرد، لازم می دانم اقداماتی که برای سعادت ملت به عمل می آید برای قضاوت به پیشگاه وی تقدیم دارم. اکنون مسرورم که در ایام شعف و شادمانی نوروز می توانم فرح و انبساط عامه را از اعلام این قضیه افزون نمایم که پس از آن که قرارداد را در بیانیه خود الغاء نمودم و این تصمیم را در هیئت وزرا مذاکره و متفق الرأی تعقیب مقصود را همگی تصویب و متعاقب آن وزارت امور خارجه در طی مراسله رسمی تصمیم دولت را به سفارت انگلیس ابلاغ نموده موافقت دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان را در الغاء قرارداد خواستار شده بود اینک در نتیجه مذاکرات مبسوط و طولانی که در عرض چند هفته برای انجام این مقصود جریان داشت، دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان سفارت خود مقیم تهران را مأمور نمودند که موافقت آنها را در الغاء قرارداد رسماً به وزارت امور خارجه دولت علیه ایران ابلاغ نماید. روح موافقتی که از طرف دولت انگلستان در موضوع الغاء قرارداد ابراز گشته بار دیگر نیات حسن ه و مودت دیرینه بریتانیای کبیر را ثابت می نماید. من و هیئت من مخصوصاً از دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان امتنان داریم که در همان حال که الغاء قرارداد را قبول

نموده اند، هیچ گاه در احساسات مودت آمیز دولت علیه تردیدی ننموده و با وجود الغاء قرارداد حاضر بودن خود را برای مساعدت به ایران تأکید و تکرار کرده اند. ملت و دولت ایران این علامت و برهان مودت صمیمانه دولت انگلستان و حس احترامی که از طرف دولت معزی الیها نسبت به مصالح و آمال ایران و سیاستی را که دولت کنونی برای تجدید تشکیلات و اصلاحات مملکتی خود اتخاذ نموده اند، ابراز داشته از صمیم قلب تقدیر می نماید. بنابراین، این اقدام مهم سیاسی نه تنها رشته های دوستی را که ما بین دو ملت موجود است، ضعیف نمی نماید بلکه، برعکس نظر به احتراماتی که ملتین نسبت به احساسات یکدیگر می نمایند رشته های مودت مستحکمتر می گردد. ضمناً وظیفه خود می دانم که در این موقع به استحضار عامه برسانم که در حصول این نتیجه درخشان وزیرمختار محترم انگلستان و اعضای سفارت معزی الیه به وسیله بیان و تشریح حقیقت وضعیت ایران به دولت متبوعه خودشان مساعدت خویش را به عمل آورده و وظیفه مأموریت حقیقی خود را که عبارت از تحکیم مناسبات بین دولتین ایران و انگلستان است به طرز کمال ایفا نموده اند. من ملت ایران را برای این موفقیت دوگانه، یعنی الغاء قرارداد با موافقت طرفین و درعین حال تحکیم روابط دوستانه با همسایه عظیم الشان تاریخی خود که نیت حسن و ی همواره برای ما گرانها بوده است، تبریک می گویم. امروز ملت ایران می تواند مطمئن باشد که نه تنها حق حاکمیت و استقلال وی به طوری که انتظار داشت حفظ گشته، بلکه دوستی های دیرینه باقی و ارکان اصلاحات بر مبنای مشییده استوار می باشد. امیدواریم پروردگار متعال ما را در سایه سعی و فداکاری در پرتو مجاهدت و وطن پرستی به آمال بزرگ خویش که عبارت از استقلال، سعادت، آزادی و عظمت ملت و مملکت تاریخی شاهنشاه ایران است، نائل فرماید و به اجراء و انجام سایر مواعید موفق نماید.» (اسناد کابینه کودتا، ص ۳۰۲-۳۰۴).

۴- منظور کمپانی هند شرقی است که بر شبه قاره هند مستولی بود و از مستعمرات بریتانیا محسوب می شد (م).

۵- اسناد کابینه کودتا، ص ۳۰۲-۳۰۴.

دوشنبه ۸ فروردین ۱۳۰۰/۲۸ مارس ۱۹۲۱/۱۸ رجب ۱۳۳۹

* عزیمت فرمانده کل قوای انگلیس در خراسان به هندوستان

امروز کلنل «ریدل» فرمانده کل قوای نظامی انگلیس (۱) در خراسان به همراه کاپیتان «جلال شاه» و «محمد یعقوب خان» و دو افسر دیگر از مشهد به تربت حیدریه وارد شدند. با توجه به اینکه، کلنل «ریدل» در حرکت خود به هندوستان تعجیل داشت، جنرال کنسول انگلیس در مشهد طی تلگرافی از «منبع السلطنه» خواست انبارهای مهمات شهرنو که تحت نظارت وی بودند، به طور موقت به سردار «کوربخش» هندی تحویل داده و مهر و موم شود تا «خان بهادر» معاون جنرال کنسولگری انگلیس در چند روز آینده برای تحویل گرفتن آنها به تربت حیدریه برود. (۲)

* اعتراض روس ها نسبت به اقدامات سارقین یموتی

سفارت روسیه با ابراز نارضایتی از اینکه، اخیراً ناحیه «قره کالین» از ایالات ماورای خزر روسیه مورد حملات مداوم سارقین یموتی قرار می گیرد و سارقین مرتکب قتل نفس نیز می شوند، مواشی اهالی آن منطقه را به سرقت می برند و در مناطق مرزی بجنورد از سرحدات ایران مخفی و پنهان می شوند، از دولت ایران خواست اقداماتی مجدانه برای پایان دادن به عملیات سارقین ترتیب دهند. (۳)

* مذاکره سردار سپه با رئیس الوزراء

صبح امروز سردار سپه، رئیس دیویزیون قزاق به دربار آمد و مدتی با رئیس الوزراء مشغول مذاکره بودند. (۴)

* اعتراض سفارت روسیه به تعرض نظامیان به منازل اتباع روسیه

در پی اقدام مأمورین حکومت نظامی تهران در ورود به خانه های برخی صاحب منصبان روسی به بهانه یافتن اسلحه، سفارت روسیه در نامه ای اعتراض آمیز به وزارت امور خارجه اظهار داشت: مأمورین دولتی بدون اطلاع صاحب منصبان مزبور و سفارت با حالتی وحشیانه به منازل آنان رفته و بدون رعایت نزاکت و احترام نسبت به خانواده های آنها، خانه های آنان را تفتیش کرده اند، در صورتیکه، می توانستند با اطلاع سفارت و یا خود آنها و با رعایت حفظ نزاکت به جستجو پردازند. (۵)

* ورود خداوردی خان به دره جز

به دنبال شورش زبردست خان و قتل حاکم آن شهر «معتصم السلطنه» کارگزار خراسان امروز به وزارت امور خارجه گزارش داد: فقط تا این اندازه مطلع شده است که «زبردست خان»، حاکم دره جز را کشته (۶) و «خداوردی» (۷) شرور معروف را دعوت کرده و مشارالیه نیز، به دره جز آمده است.

«معتصم السلطنه» در پایان با مهم دانستن قضیه، ابراز امیدواری کرد اقداماتی صورت گیرد تا این وقایع تکرار نشود. (۸)

* انتصاب منصور الملک به حکومت دره جز

بعد از کشته شدن رضا خان حاکم دره جز به دست زبردست خان، امروز «منصور الملک» به حکومت دره جز منصوب شد.

(۹)

* جلوگیری از خروج فواحش

حکومت بنادر خلیج فارس و عربستان اعلام کرد: برای جلوگیری از مسافرت فواحش به طرف بصره و غیره، اقدامات لازم را به عمل آورده و به کارگزاری، نیز دستور داده است، تذکره عبور به هیچ یک از آنان داده نشود. (۱۰)

* انتصاب رئیس جدید شعبه استنطاق وزارت عدلیه

بعد از استعفای «آقا میرزا مهدی شریعت زاده» از ریاست شعبه استنطاق عدلیه، «آقا میرزا علی خان» به جای وی به این

۱- نیروهای انگلیسی از زمان جنگ جهانی اول در این منطقه حضور داشتند و چون در آن زمان هندوستان مستعمره انگلستان بود، این نظامیان شامل افراد انگلیسی و هندی بودند. (م).

۲- تلگراف منبع السلطنه به وزیر امور خارجه، ۱۳۰۰ / ۱ / ۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۳، ص ۳۰ و ۳۱.

۳- مراسله سفارت روسیه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱ / ۱۵، پ ۲۵، ص ۷.

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۹، ص ۲.

۵- مراسله سفارت روسیه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۸، ص ۳۷.

۶- زبردست خان از خوانین دره جز که با قوام السلطنه دشمنی داشت به همراه چند تن دیگر از خوانین، به توصیه عبد القدیر آزاد رهبر حزب قانون اساسی شورش را در دره جز آغاز کردند که این امر، منجر به قتل حاکم آن شهر شد. (فرهنگ ناموران، ج ۱، ص ۱۳۰)

۷- این شخص سال گذشته نیز با شرارت های خود در این منطقه اغتشاش ایجاد کرده بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۲، ص ۵).

۸- تلگراف معتصم السلطنه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۲، ص ۵؛ تلگراف نادر آراسته به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱ / ۱۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۵۸، ص ۱.

۹- تلگراف معتصم السلطنه کارگزار خراسان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۲، ص ۵.

۱۰- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۹، ص ۲.

سمت انتخاب شد. (۱)

* انتصاب ریاست بازرسی وزارت معارف

میرزا «علی اصغر خان حکمت» (۲) که مدتی در اداره پرسنلی وزارت معارف سمت ریاست داشت و چندی در اداره انطباعات خدمت می کرد، به سمت ریاست بازرسی وزارت معارف منصوب شد. (۳)

[تصویر] میرزا علی اصغر خان حکمت

* درخواست حق اشتراک برخی روزنامه های خارجی برای ایران

وزارت امور خارجه از سفارت ایران در لندن تقاضا نمود، اشتراک نشریاتی از قبیل تایمز، دیلی تلگراف، مورنینگ پست و ... را برای وزارت امور خارجه ایران دریافت نمایند. (۴)

۱- همان.

۲- علی اصغر حکمت وزیر و رئیس یونسکو، فرزند میرزا احمد علی مستوفی (حشمت الممالک)، در سال ۱۲۷۲ ش، در شیراز متولد شد. تحصیلات علوم قدیمه را در مدرسه منصوریه شیراز گذراند و سپس به تهران آمد و فقه و فلسفه را نزد مرحوم میرزا طاهر تنکابنی فراگرفت، سپس به مدرسه آمریکایی تهران رفت و از آن مدرسه موفق به اخذ دانشنامه متوسط شد. حکمت در سال ۱۲۹۷ ش، به خدمت وزارت معادن درآمد و عهده دار ریاست کارگزینی و بازرسی شد. در سال ۱۳۰۴ ش، به نمایندگی مجلس مؤسسان از طرف مردم چهارم برگزیده شد. پس از آن به مساعدت علی اکبر داور به وزارت عدلیه منتقل شد و از طرف او برای ادامه تحصیل به فرانسه و انگلستان رفت و از دانشکده ادبیات پاریس در سال ۱۳۱۱ ش، موفق به اخذ لیسانس شد. در کابینه محمد علی فروغی در شهریور ۱۳۱۲ ش، به سمت کفالت وزارت معارف انتخاب شد و در سال ۱۳۱۳ ش، به سمت وزیر آن وزارت خانه معرفی گردید. در کابینه اول و دوم محمود جم نیز همچنان این وزارت خانه را بر عهده داشت. وی معجری طرح کشف حجاب در دوره رضا خان بود. علی اصغر حکمت در تیر ۱۳۱۷ ش، به ریاست دانشگاه تهران منصوب شد. پس از شهریور ۱۳۲۰ در دولت محمد علی فروغی مدتی وزیر بهداری بود و پس از آن در ۲۸ بهمن ۱۳۲۱ ش، در کابینه علی سهیلی وزیر دادگستری و در خرداد ۱۳۲۶ ش، در کابینه محمد ساعد ابتدا وزیر امور خارجه و سپس وزیر مشاور گردید. حکمت از سال ۱۳۳۲ تا ۱۳۳۶ سفیر ایران در دهلی بود. در کابینه منوچهر اقبال از ۲۰ اردیبهشت ۱۳۳۷ تا ۲۲ خرداد ۱۳۳۸ مجدداً عهده دار پست وزارت خارجه شد و سرانجام در اوایل شهریور ۱۳۵۹ ش، در تهران درگذشت. او نیز مانند بسیاری از اعضای هیئت دولت رژیم شاه عضو لژ فراماسونری بود. حکمت دارای تألیفات و ترجمه هایی در زمینه نظم و نثر بود و دیوان شعری در حدود چهار هزار بیت دارد. وی در ملاقاتی که با شیخ بهاء الدین نوری در سال ۱۳۳۷ داشت از رضا شاه تمجید نموده است. مشار الیه از سال ۱۳۴۲ به بعد (تا اواخر عمر رژیم پهلوی) همواره در خدمت رژیم بود و با عناصر و اعضای دستگاه سلطنت مانند فرح پهلوی، اسد الله علم، امیر عباس هویدا و ... مکاتباتی داشته و به مناسبت جشن

های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی و صدمین زادروز رضا شاه سکه های طلا دریافت داشته است. آثار علی اصغر حکمت عبارتند از: ایرانشهر (۲ جلد)، رمثو و ژولیت (ترجمه)، پارسی نغز، از سعدی تا جامی، امثال قرآن، جامی، رستاخیز (ترجمه) اسلام از نظرگاه مغرب، خلاصه تاریخ ادبیات ایران (به زبان انگلیسی)، شکونتالا یا انگشتر گمشده (ترجمه) می باشد. (پرونده انفرادی علی اصغر حکمت؛ زندگینامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۳۶۸-۳۷۱).

۳- روزنامه ایران، ۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۴- تلگراف وزارت خارجه به سفارت ایران در لندن، ۸ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۳، پ ۱، ص ۱.

سه شنبه ۹ فروردین ۱۳۰۰ / ۲۹ مارس ۱۹۲۱ / ۱۹ رجب ۱۳۳۹

* عزیمت نصرت السلطنه به سوی فارس

پس از آنکه، «مصدق السلطنه» از تصدی ایالت فارس مستعفی و شاهزاده «نصرت السلطنه» به جای او به این سمت منصوب گردید، امروز «نصرت السلطنه» با همراهان خود عازم فارس شد. (۱)

* چند عزل و نصب اداره نظمی

«ادیب السلطنه» معاون اداره پلیس از سمت خود استعفا داد و به جای وی «رکن الدین خان» رئیس سابق نظمی رشت به سمت معاونت اداره نظمی منصوب شد. مازور «ابراهیم خان» نیز، از معاونت تأمینات و محبس منفصل و سلطان «پاشا خان» رئیس کمیساریای مرکزی به معاونت تأمینات منصوب گردید.

همچنین ریاست شعبه سیاسی نظمی هم به وی محول شد.

سلطان «عطاء الله خان» مأمور نظمی رشت نیز، به معاونت محبس انتخاب شد. (۲)

* بازگشت سردار اقدس از کویت به محمره

امروز «سردار اقدس» (۳) پس از یک ماه حضور در کویت به محمره بازگشت. (۴)

* پیشنهاد خریداری مشروبات موجود در شیرک خانه ها

رئیس دایره رسومات و ذبایح در گزارشی به رئیس اداره کل مالیات و خالصجات و ارزاق تهران اظهار داشت: از آنجا که دولت، در نظر دارد فروش و استعمال مسکرات را برای همیشه در سراسر کشور ممنوع سازد و این اقدام نه تنها اجرای مقررات شریعت اسلامی، بلکه خدمت به عالم انسانیت است ولی باید در نظر داشت که یکصد و شصت خانواده شیرکچی و دویست خانواده مشروب فروشان، بی نان شب شده و از هستی ساقط می گردند. وی در ادامه پس از اشاره به اینکه، دولت باید برای شیرکچی ها به فکر ایجاد مشاغل جدید باشد، پیشنهاد داد (۵) برای جلوگیری از وارد آمدن خسارت به این عده، دولت مشروبات موجود در شیرک خانه ها را خریداری نماید و به مرور آنها را به الکل ۶۰ درجه (۶۰ درصد) و ۸۰ درجه (درصد) تبدیل نموده و به مصارف دارویی برساند. (۶)

* عزیمت رضا خان به قزوین

بعد از اینکه، مقرر شد قشون انگلیس تا اواسط ماه آوریل جبهه قزوین و منجیل را تخلیه کرده، رهسپار بین النهرین شوند، و نظر به اینکه، لازم بود بعد از خروج این قشون، قوای ایرانی در مواقع نظامی فوق الذکر مستقر شوند، «رضا خان» برای اتخاذ

۱- روزنامه ایران، ۱۰ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- همان.

۳- شیخ خزعل بن حاج جابر بن مرداو الکعبی العامری در سال ۱۲۸۱ ق، (۱۸۶۲ م)، در خوزستان به دنیا آمد. وی از طایفه اعراب بنی کعب خوزستان بود. او در مدارس دینی نجف، علوم دینی و صرف و نحو را آموخت و به زبان های فارسی و انگلیسی آشنایی داشت. زمانی خزعل حاکم محرمه (خرمشهر) شد که برادرش شیخ مزعل در سال ۱۸۹۶ م (محرم ۱۳۱۵ ق)، به طرز مرموزی و به صورت مخفیانه کشته شد. گویا قاتل همان شیخ خزعل بود و جنبه های سیاسی باعث این قتل شده بود، زیرا شیخ مزعل مخالف حضور نظامی امپراطوری انگلیس در خوزستان، علی الخصوص ناوگان دریایی بریتانیا در رود کارون بود. به همین دلیل انگلستان دنبال مهره دست نشانده مطیعی می گشت که در واقع کسی جز شیخ خزعل نبود. چرا که خزعل متعهد شد، در برابر خواسته های انگلیس ایستادگی نکند و انگلستان نیز، با خزعل پیمانی بست که به موجب آن هردولتی به شیخ خزعل حمله کند دولت انگلستان ملزم به دفاع از وی باشد. شیخ خزعل در دوره پادشاهی مظفرالدین شاه، محمد علی شاه و احمد شاه حکومت می کرد و القابی از قبیل «سردار ارفع»، «سردار اقدس» و نشان های افتخار «امیر تومان» و «امیرنویان» از مظفرالدین شاه دریافت کرد. با روی کار آمدن رضا خان ابتدا روابط شیخ خزعل و رضا خان خوب بود، ولی دولت مرکزی بعدها به بهانه های مختلف، لشکری به فرماندهی باقر خان به خوزستان فرستاد، علی الظاهر جهت جلوگیری از اغتشاشات داخلی و آزادی عبور نفت در خوزستان که شیخ خزعل نسبت به این کار اعتراض کرد. در این زمان رضا خان از دولت انگلیس تسلیم شیخ خزعل را خواست. سرانجام با موافقت انگلیس، شیخ خزعل در سال ۱۳۰۴ ش، دستگیر و به تهران اعزام شد. در سال ۱۳۰۷ خزعل از رضا شاه درخواست کرد تا برای معالجه چشمان خود به اروپا برود، ولی رضا شاه مخالفت کرد. سرانجام خزعل در خردادماه ۱۳۱۵ ش، توسط مأموران شهربانی به قتل رسید. (شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۴۷۷-۴۷۶؛ اسناد مجموعه دربار و وزارت جنگ، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، تاریخ جغرافیایی عرب خوزستان، ص ۷۹-۶۳).

۴- روزنامه ایران، ۱۲ / ۱ / ۱۳۰۰.

۵- برای اطلاع از مشروح این گزارش و پیشنهادات ر ک: اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۴۰۰۱۴۱۲۷.

۶- گزارش دایره رسومات به رئیس کل اداره مالیات و خالصجات و ارزاق تهران، ۹ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۴۰۰۱۴۱۲۷.

۷- روزنامه ایران، ۱۲ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

* کشف پانصد قبضه تفنگ در منزل امیر الدوله

در نتیجه تحقیقات و تفتیشات برای جمع آوری اسلحه، امروز مأمورین حکومت نظامی تهران پانصد و چند (۱) قبضه تفنگ «ورندل» بلندقد با سرنیزه و لوازم آن، در منزل «امیر الدوله» واقع در خیابان «فرمانفرما» کشف و ضبط کردند. (۲) بعد از کشف و ضبط این تفنگ ها، «امیر الدوله» هم توقیف شده و بازجویی از او آغاز شد.

* کمیابی گندم در بیجار

به خاطر کمبود گندم در بیجار و در مضیقه قرار گرفتن اهالی، حکومت گروس از وزارت داخله تقاضا نمود برای تهیه گندم و رفع عسرت و سختی اهالی بیجار اقدامات لازم صورت گیرد. (۳)

* اعتراض تجار بندرعباس به اقدامات ظالمانه نایب الحکومه بندرعباس

پیرو ماجرای به فلک بستن برخی از بستگان تجار بندرعباس، به دستور نایب الحکومه در ششم فروردین ماه و اعتراض تجار بندرعباس، امروز نیز جمعی از تجار که بستگانشان در این حادثه مورد تعرض قرار گرفته بودند، در اعتراض به تعدیات نایب الحکومه بندرعباس در تلگراف خانه متحصن شده و برای تظلم خواهی تلگرافاتی را به تهران ارسال نمودند. (۴)

* شیوع آبله در مازندران

از چند روز پیش، مرض آبله در منطقه مازندران شیوع یافته بود. خبر شیوع این بیماری در مازندران، در روزنامه امروز ایران منتشر گردید. (۵)

* انتشار نشریه نوروز

امروز اولین شماره نشریه نوروز، به مدیرمسئولی «میرزا یحیی خان ریحان» (۶) که از ابتدای فروردین ماه شروع (۷) به کار کرده بود، منتشر گردید. (۸)

۱- به نظر می رسد درباره تفنگ ها اغراق شده است. (م).

۲- از طرف دولت دستور داده شد که این اسلحه های کشف شده در اختیار افراد نظمی قرار گیرد.

۳- روزنامه ایران، ۱۰/۱/۱۳۰۰، ص ۲.

۴- تلگراف کار گزار بوشهر به وزارت خارجه، ۹/۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۴، ص ۱۸.

۵- روزنامه ایران، ۹/۱/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- «یحیی سمیعیان» روزنامه نگار و شاعر بود که در شعر (ریحان) تخلص می کرد. علی بهزادی می گوید: او را در سنین پیری و کهولت دیده بودم. پیرمردی شوخ و بذله گو بود که قبل از کودتای ۱۲۹۹ ش، روزنامه «گل زرد» را که روزنامه ای

ادبی و فکاهی بود منتشر می کرد. بعد از کودتا چون با سید ضیاء الدین طباطبایی دوستی داشت تقاضای امتیاز روزنامه ای به نام «نوروز» را کرد. به دستور سید ضیاء بلافاصله امتیاز «نوروز» به نام وی صادر شد. (زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۱۳۸).

۷- این نشریه به صورت هفتگی منتشر می شد و محل اداره این نشریه خیابان لاله زار و در محل سابق نشریه رهنما قرار داشت (روزنامه ایران، ۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱).

۸- روزنامه ایران، ۱۰ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

چهارشنبه ۱۰ فروردین ۱۳۰۰ / ۳۰ مارس ۱۹۲۱ / ۲۰ رجب ۱۳۳۹

* جلوگیری از تعرض قزاق ها نسبت به اتباع خارجی

برخی از سفارت خانه های کشورهای خارجی در ایران به وزارت امور خارجه شکایت کردند که قزاق ها، به بهانه کشف اسلحه داخل خانه های اتباع خارجی مقیم ایران شده و با ن هایت شدت و عدم رعایت نزاکت، خانه را بازرسی می کنند و حتی در بعضی خانه ها، برای باز کردن درب صندوق ها و دولابچه ها با وجود آنکه، صاحب خانه خود حاضر به باز کردن درب صندوق بوده، آنها درب را شکسته اند و حتی نسبت به خانواده های آنان نیز از هتک احترام مضایقه ننموده اند. وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به حکومت نظامی تهران، پس از ذکر شکایات سفارت خانه های خارجی و با اشاره به اینکه، نظیر این اتفاق در خانه بعضی از اعیان کشور هم اتفاق افتاده است، از حکومت نظامی تهران خواست، چون ادامه این وضع، ممکن است مشکلات بزرگتری تولید بنماید، هرچه زودتر از این اقدامات جلوگیری نمایند. (۱)

* خروج نظامیان انگلیسی از مشهد

ماژور «سارجست» که به همراه دو افسر دیگر و حدود یکصد و هفتاد نفر نظامی انگلیسی در روز هفتم فروردین ماه، مشهد را به قصد هندوستان ترک کرده بودند، امروز به تربت حیدریه وارد شدند.

آنان مقداری غله و مواد غذایی و مقداری بنزین از انبارهای شهرنو برداشتند و مقدار زیادی بنزین و سایر اشیا را نیز، به خان بهادر معاون کنسولگری جهت مصرف کنسولگری تحویل دادند و سپس به طرف هندوستان عزیمت نمودند. (۲)

* تبعید سردار معظم خراسانی

به دنبال بازداشت سردار معظم خراسانی (۳) در اول فروردین ماه سال جاری امروز رئیس الوزراء به حکومت نظامی تهران دستور داد سردار معظم خراسانی (تیمورتاش) به نظم الملک رئیس محاکمات وزارت امور خارجه تحویل داده شود.

سید ضیاء الدین مقرر نمود مدت بیست و چهار ساعت به سردار معظم خراسانی مهلت داده شود تا مقدمات عزیمت خود را به قم مهیا کند و چنانچه، تمایل داشته باشد، خانواده خود را نیز همراه با خود، به قم ببرد.

رئیس الوزراء تأکید کرد که در این مدت نظم الملک مسئول حفظ سردار معظم خواهد بود. (۴)

[تصویر] سردار معظم خراسانی (تیمورتاش)

۱- مراسله مدیر الملک وزیر خارجه به حکومت نظامی تهران، ۱۰ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶ پ

۲- تلگراف منبع السلطنه از تربت حیدریه به وزیر خارجه، ۱۶/۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۳، ص ۳۱ و ص ۳۴.

۳- عبد الحسین تیمورتاش ملقب به معزز الملک و سردار معظم خراسانی، در سال ۱۲۹۷/۱۲۵۸ یا ۱۲۶۰ ش، در خراسان، احتمالاً در بجنورد، متولد شد. پدرش، کریم داد خان نردینی بجنوردی، ملقب به معزز الملک و امیر منظم، در دوره مظفر الدین شاه حاکم سبزوار و جویین بود. کریم داد خان «معزز الملک» که لقب خودش بود را با اجازه شاه به پسرش داد و خود به «امیر منظم» ملقب شد. عبد الحسین معزز الملک پس از گذراندن دوره تحصیلات مقدماتی، در سیزده سالگی برای ادامه تحصیل به عشق آباد رفت و پس از فراگیری زبان روسی به سن پترزبورگ رفت و در مدرسه سواره نظام نیکلای مشغول تحصیل شد. وی در سن ۲۴ سالگی مترجم زبان روسی در اداره دارالترجمه وزارت امور خارجه شد. وی در جریان انقلاب مشروطه به صف مشروطه خواهان پیوست و پس از انقلاب مشروطه، وزارت خارجه را ترک کرد و به سبزوار رفت و از طرف پدر که حاکم آن منطقه بود، نایب الحکومه بلوک جویین (از نواحی مهم سبزوار، و مرکز حکومت جغتای با حدود هشتاد پارچه آبادی) گردید.

۴- گنجینه اسناد، بهار و تابستان ۱۳۷۱، ص ۴۰؛ اسناد کابینه کودتا، ص ۱۳۴.

* جمع آوری یکصد و پنجاه قبضه تفنگ از سطح شهر تهران

در پی بازرسی خانه های افرادی که مظنون به داشتن اسلحه بودند، تعدادی اسلحه در کمیساریاهای محلات مختلف تهران جمع آوری شده بود که امروز تعداد یکصد و پنجاه قبضه از این تفنگ ها به اداره حکومت نظامی تهران تحویل داده شد. (۱)

* تصویب پرداخت اعانه به مهاجرین گیلان و تعمیر ابنیه سلطنتی

مهمترین مصوبات امروز دولت به قرار ذیل بود:

«۱- وزارت مالیه مبلغ ده هزار تومان برای اعانه مهاجرین گیلان پردازد.

۲- برای تسهیل و تسریع در امر تعمیر ابنیه سلطنتی و دولتی تهران که به واسطه بارندگی های اخیر خسارات زیاد به آنها وارد شده بود، مبلغ بیست هزار تومان اعتبار به وزارت مالیه داده شود.

۳- برای مهمانی که قرار بود از طرف رئیس الوزراء در جمعه شب برای سفرای کشورهای خارجی برگزار شود، وزارت مالیه مبلغ یک هزار تومان اعتبار به وزارت خارجه پرداخت نماید.

۴- قانون مرور زمان که به امضای اعضای کمیسیون ویژه وزارت عدلیه رسیده بود، به هیئت وزرا پیشنهاد شد و مقرر شد به موقع به اجرا گذاشته شود.» (۲)

* انتصاب ریاست جدید تعلیمات متوسطه و عالییه

«میرزا عیسی خان صدیق» (۳) از طرف وزارت معارف به سمت ریاست تعلیمات متوسطه و عالییه منصوب شد. (۴)

[تصویر]

میرزا عیسی خان صدیق

* عزیمت وزیر جنگ به قزوین

وزیر جنگ عازم قزوین شد تا شاهد عزیمت نیروهای انگلیس در دروازه قزوین و جان نشین شدن افراد ایران به جای آنها باشد.

(۵)

* مذاکره رئیس الوزراء با سفیر عثمانی در تهران

قبل از ظهر امروز رئیس الوزراء به سفارت عثمانی رفته و در آنجا نزدیک به چهل و پنج دقیقه با سفیر عثمانی مشغول مذاکره

* مذاکره شارژدافر سفارت آلمان با سید ضیاء الدین طباطبایی

پیش از ظهر امروز، زمر شارژدافر سفارت آلمان، با حضور در دربار مدتی با رئیس الوزراء مشغول مذاکره بود. (۷)

* ورود معتصم السلطنه به مشهد

معتصم السلطنه کار گزار جدید ایالت خراسان به مشهد وارد شد. وی به پرایدوکس کنسول انگلیس در مشهد اطلاع داد: بنا به ملاحظات اقتصادی به زودی اکثر مناصب کارگزاری ها در سراسر ایران ملغی و مأموران وقایع نگار جانشین آنان خواهند شد.

(۸)

معزز الملک در دوره دوم مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم مشهد انتخاب شد. سخنرانی وی در دفاع از لایحه دولت مستوفی الممالک، مبنی بر لزوم خلع سلاح مجاهدان تبریزی مقیم در تهران، به تصویب آن در مجلس انجامید.

وی در دوره سوم مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم قوچان به مجلس راه یافت و در دوران فترت میان مجلس سوم و چهارم، سردار معظم از سوی میرزا حسن خان وثوق الدوله، حاکم گیلان گردید. اندکی بعد از ورود سردار معظم به گیلان، عده ای از آزادی خواهان نهضت جنگل از جمله دکتر حشمت را به دار آویختند. سردار معظم چندی بعد، به علت بد رفتاری با مردم و صدور حکم اعدام بدون محاکمه برکنار شد و به تهران آمد. در دوره چهارم مجلس شورای ملی وی به نمایندگی مردم قاینات (بیرجند) انتخاب شد. در این دوره وی و عده ای دیگر حزب اصلاح طلبان را به وجود آوردند که اکثریت مجلس را تشکیل می داد. سردار معظم پس از استعفای نمایندگی مجلس، در دولت مشیر الدوله، وزیر عدلیه شد. وی در این سمت طرح اعطای اختیارات به کمیسیون عدلیه مجلس و اجرای قوانین عدلیه را به طور موقت به مجلس شورای ملی برد و تقاضای اختیارات کرد که به تصویب رسید. او به پیشنهاد قوام السلطنه در تیر ۱۳۰۱ ش، والی کرمان و بلوچستان گردید.

۱- روزنامه ایران، ۱۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۱۸ و ۲۱۷.

۳- عیسی صدیق (دکتر صدیق اعلم) در سال ۱۲۷۳ ش، در تهران به دنیا آمد. وی فرزند میرزا عبد الله خان شاملو ملقب به صدیق التجار بود. عیسی صدیق در سال ۱۲۹۰ ش، برای تحصیل به فرانسه رفت و در سال ۱۲۹۷ ش، دوره دانشسرای ورسای را به پایان رساند و از دانشگاه پاریس دانشنامه ریاضیات گرفت. صدیق در سال ۱۲۹۷ ش، پس از پایان تحصیلاتش در فرانسه به ایران بازگشت و به سمت بازرس مدارس منصوب شد. چندی نیز رئیس فرهنگ گیلان، رئیس تعلیمات عالی، معلم مدرسه حقوق، دار الفنون و دار المعلمین مرکزی، رئیس دفتر وزارت فوائد عامه، نماینده ایران در مجمع بین المللی آموزش و پرورش در ژنو و رئیس دفتر وزارت عدلیه بود. در سال ۱۳۰۴ ش، به هنگام تشکیل مجلس مؤسسان، نماینده این مجلس بود. علاوه بر مشاغل دولتی و فرهنگی، مدتی نیز مدیر داخلی روزنامه مرد آزاد بود. در سال ۱۳۰۹ ش، دکتر صدیق بنا به دعوت دانشگاه کلمبیا برای مطالعه و تحقیق به آمریکا رفت و موفق به اخذ درجه دکترای فلسفه از این دانشگاه شد. با تحصیل در دانشگاه

کلمبیا، بنا به درخواست عبدالحسین تیمورتاش وزیر دربار پهلوی، اقدام به تهیه و تنظیم طرح تأسیس دانشگاه تهران نمود. صدیق در سال ۱۳۱۰ ش، به ایران بازگشت و مأمور تأسیس دانشگاه تهران شد. پس از تأسیس دانشگاه تهران تا سال ۱۳۱۹ ش، ریاست و استادی دانشسرای عالی دانشکده ادبیات و دانشکده علوم را عهده دار بود. در سال ۱۳۱۹ ش اداره کل انتشارات و تبلیغات و رادیو را تأسیس کرد و به ریاست آن منصوب شد. دکتر صدیق در کابینه فروغی که در شهریور ۱۳۲۰ تشکیل شد، برای اولین بار به وزارت فرهنگ منصوب و در آذر ۱۳۲۲ در کابینه علی سهیلی نیز برای بار دوم به این سمت انتخاب شد. در کابینه سهام السلطان بیات نیز که در آذر ۱۳۲۳ تشکیل شد، همین سمت را داشت و در کابینه قوام السلطنه نیز که در شهریور ۱۳۲۶ تشکیل شد هم این سمت را حفظ کرد. مدتی رئیس دانشگاه تهران و استاد دانشگاه نیز بود. در مهر ۱۳۳۹ برای ششمین بار در کابینه شریف امامی به وزارت فرهنگ منصوب شد. دکتر صدیق پنج دوره سناتور انتخابی تهران بود و در تمامی ادوار نمایندگی، ریاست کمیسیون فرهنگ و هنر سنا را عهده دار بود. دکتر عیسی صدیق سرانجام در آذرماه ۱۳۵۷ ش، در تهران درگذشت. (یادگار عمر، ص ۱-۴۴؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، ص ۲۰۰-۲۰۵؛ ذکاء الملک فروغی و شهریور ۱۳۲۰، ص ۲۷ و ۴۳ و ۴۴ و ۶۱ و ۱۴۸).

۴- روزنامه ایران، ۱۱/۱/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- اسناد وزارت خارجه فرانسه، ۳۰ مارس ۱۹۲۱، مجلد ۲۶، ص ۹۱، تلگرام شماره ۹۵.

۶- روزنامه ایران، ۱۱/۱/۱۳۰۰، ص ۲.

۷- همان، ص ۱.

۸- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۱.

در انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی، سردار معظم به نمایندگی مردم نیشابور انتخاب شد. وی در این دوره مجلس رئیس کمیسیون نظام بود و همین امر موجب نزدیکی او با سردار سپه گردید. چند ماه بعد، وی از نمایندگی استعفا کرد و در شهریور ۱۳۰۳ ش، وزیر تجارت و فوائد عامه در دولت سردار سپه گردید. وی در پی تصویب قانون لغو القاب و درجات نظامی در ۱۳۰۴ ش، نام خانوادگی تیمورتاش را برای خود برگزید.

پس از به سلطنت رسیدن رضا خان، تیمورتاش وزیر دربار شد و از آن پس به عنوان راهنما و مشاور، کارگزار اصلی رضا شاه در بسیاری از امور گردید.

تیمورتاش در اولین ماه های سلطنت رضا شاه، پیشنهاد تشکیل حزب «ایران نو» را به وی داد. او ابتدا موافقت نمود، ولی چندی بعد، به دلیل احساس خطر از ناحیه حزب، دستور انحلال آن را صادر کرد. تیمورتاش در دوره ششم مجلس شورای ملی، مجدداً از نیشابور به نمایندگی مجلس انتخاب شد. تیمورتاش در این سال ها قدرت مطلق بعد از شاه به حساب می آمد. و عملاً کارگردان سیاست خارجی ایران بود و حل مسائل مهمی چون اختلافات ایران و انگلستان را بر عهده داشت. تیمورتاش به رغم نفوذ و قدرت فراوان به طور ناگهانی در ۳ دی ۱۳۱۱ بازداشت و از وزارت دربار عزل گردید. تیمورتاش در ۹ مهرماه ۱۳۱۲ در زندان قصر به قتل رسید.

خانواده او ابتدا به حوالی تربت جام و سپس به کاشمر در استان خراسان تبعید و بعد از استعفای رضا شاه به تهران منتقل شدند.

درباره علت برکناری و سرنوشت بعدی تیمورتاش دیدگاه های متفاوتی بیان شده است. تیمورتاش در طول حیات خود دو بار ازدواج کرد؛ همسر اول وی سرور السلطنه، دختر حاج خازن الملک (داماد نیر الدوله و نوه دختری علی رضا خان عضد الملک نایب السلطنه) بود که از وی صاحب چهار فرزند شد. سه پسر به نام های منوچهر، امیر هوشنگ، مهرپور و یک دختر به نام ایراندخت. ایراندخت از روزنامه نگاران دهه ۱۳۲۰ ش، و مدیر روزنامه رستاخیز ایران بود. همسر دوم تیمورتاش (تاتیانا)، از ارامنه قفقاز بود که از وی نیز صاحب دو دختر به نام های پریچهر و نوش آفرین شد. وی پس از جدایی از تیمورتاش به اتفاق دو دخترش در آمریکا اقامت کرد.

(یادداشت های دکتر قاسم غنی، ج ۱، ص ۱۶۷-۱۵۹؛ تاریخ انقلاب مشروطیت ایران، ج ۳، ص ۵۶۴؛ تیمورتاش در صحنه سیاست ایران، ص ۱۱، ۲۱، ۱۲۰، ۱۱۴؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۲، ص ۳۱۹؛ ایران دیروز...، ص ۱۴۱-۱۴۰؛ شرح زندگانی من،...، ج ۲، ص ۸۷-۸۵؛ سفرنامه بلوشر، ص ۱۹۹-۱۹۸؛ صعود و سقوط تیمورتاش،...، ص ۸۹-۸۵ و ۴۳ و ۴۲ و ۳۲ و ۳۰ و ۲۷؛ خاطرات صدر الاشراف، ۲۴۱-۲۴۰؛ خاطرات سیاسی فرخ، ص ۲۸۹ و ۵۰، ۳۵؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۵۷ و ۱۳۴؛ دولتهای عصر مشروطیت، ص ۱۵۸ و ۱۵۷ و ۱۴۰؛ گاهنامه پنجاه ساله شاهنشاهی پهلوی، ج ۱، ص ۴۴؛ خاطرات و خطرات، ص ۳۷۱؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۵، ص ۲۱۱ و ۱۸۹؛ روزنامه اطلاعات، ۳/۱۰/۱۳۱۱، ص ۲؛ مقالات تقی زاده، ج ۵، ص ۶۵؛ «یادداشت های عباسقلی گلشائیان» در یادداشت های دکتر قاسم غنی، ج ۴، ص ۴۸۸-۴۸۷).

پنجشنبه ۱۱ فروردین ۱۳۰۰ / ۳۱ مارس ۱۹۲۱ / ۲۱ رجب ۱۳۳۹

* بازگشت رضا خان از قزوین به تهران

رضا خان که روز سه شنبه نهم فروردین ماه به قزوین سفر کرده بود، پس از بازدید و تنظیم امورات و تدارکات نیروهای نظامی مقیم قزوین، عصر امروز به تهران بازگشت. (۱)

* توصیه وزارت امور خارجه به رعایت عدالت در محاکمات اتباع خارجی

وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به وزارت داخله تأکید کرد، در این هنگام که کاپیتولاسیون (۲) لغو گردیده، لازم است به همه حکام ایالات و ولایات تأکید شود، نسبت به اتباع روسیه و دول مجزا شده از روسیه (شوروی) با ن هایت انصاف و عدالت رفتار نمایند تا حقی از آنها تضییع نشود، به طوریکه، دولت های دیگر حسن رفتار تشکیلات قضایی در ایران را مشاهده نمایند و بعدها در الغای کاپیتولاسیون نسبت به خود بهانه ای نداشته باشند. (۳)

* مهر و موم کردن کنسولگری های روسیه در ایران

پس از انعقاد قرارداد موّدت بین ایران و روسیه که در مسکو به امضا رسید، حکومت مسکو از دولت ایران خواست تا ورود مأمورین سیاسی جدید روس به ایران، آرشیو و ساختمان ها و وسایل سفارت و کنسولگری های روسیه، تحت نظارت و حفاظت دولت ایران باشد. از طرف وزارت امور خارجه در خصوص سفارت روسیه در تهران اقدامات لازم صورت گرفت و در رابطه با کنسولگری های روسیه در دیگر نقاط، دستورات لازم به کارگزاری های تبریز، مشهد، شیراز، اصفهان و بارفروش صادر شد تا با حضور نماینده حکومت و مأمور کنسولگری روس آرشیو کنسولگری ها مهر و موم شود. پیرو این اقدامات، امروز وزارت امور خارجه از وزارت داخله خواست:

در تأیید دستور العمل های وزارت امور خارجه، دستورات لازم را به حکام نقاط مذکور صادر نمایند. (۴)

* تقاضای میرزاده عشقی برای انتشار هفته نامه قرن بیستم

امروز میرزاده عشقی (۵) با ارسال نامه ای به رئیس الوزراء برای انتشار یک هفته نامه اجتماعی، سیاسی، ادبی و اخلاقی به نام قرن بیستم و اجرای دو نمایش (۶) به نام های «رستاخیز سلاطین ایران در خرابه های مدائن» و «از تاریکی به روشنایی» تقاضای مجوز نمود. (۷)

[تصویر] میرزاده عشقی

۲- با برقراری روابط کاپیتولاسیون یک دولت حق پیدا می کند نسبت به اتباع خود که در قلمرو دولت دیگری ساکن هستند، قوانین خویش را اجرا کند و در صورت لزوم در مورد آنان قضاوت نماید. در قدیم چون مهمترین وظیفه کنسول ها، داوری و قضاوت بین اتباع برای رفع اختلافات آنان بود، لذا بعضی لغت کاپیتولاسیون را مترادف با اصطلاح حق قضاوت کنسولی، ترجمه یا تعبیر می کنند ولی کاپیتولاسیون، مفهومی وسیع تر از آن دارد و باید آن را اعطای وضع خاص و تضمین امتیازات مخصوص به اتباع دولتی در قلمرو دولت دیگر، تعریف کرد. (حقوق کنسولی، ص ۲۱۸).

۳- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۱۱ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۱، ص ۳۹.

۴- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۱۱ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۱، ص ۳۹.

۵- محمد رضا میرزاده عشقی، فرزند سید ابو القاسم کردستانی، در سال ۱۲۷۲ ش، در همدان به دنیا آمد. تحصیلات خود را در مدارس آلیانس و الفت آغاز کرد و مدتی نیز، در تهران به ادامه آن پرداخت. با شروع جنگ جهانی اول، به هواخواهی از عثمانی ها پرداخت و همراه مهاجرین ایرانی، راهی استانبول شد و در دار الفنون استامبول در رشته علوم اجتماعی و فلسفه فارغ التحصیل شد. میرزاده عشقی پس از مدتی به ایران بازگشت. در سال ۱۳۰۰ ش، روزنامه قرن بیستم را منتشر ساخت که دارای مقالاتی تند و انقلابی بود. میرزاده عشقی در طول حیات خود، آثار بسیاری پدید آورد. برخی از این آثار به شکل دیوان، کلیات و کلیات مصور به چاپ رسیده است. عشقی نمایشنامه های منظوم و منثور نیز نگاشته است. که عمدتاً در سالهای ۱۲۹۳ تا ۱۳۰۲ ش، تحریر شده است. میرزاده عشقی در سال ۱۳۰۳ ش، به دست افرادی ناشناس در تهران کشته شد. قتل میرزاده عشقی در تهران و مجلس شورای ملی جوش و خروشی برپا نمود و ملک الشعراى بهار در ۱۷ / ۴ / ۱۳۰۳ سخنانی راجع به اینکه، دولت باید از این قبیل ترورهای سیاسی جلوگیری نماید و حتی باید قاتلین عشقی به مجازات برسند، ایراد نمود. (تاریخ جرائد و مجلات ایران، ج ۴، ص ۱۰۸؛ ادبیات معاصر، ص ۷۱-۷۳؛ سخنوران نامی معاصر ایران، ج ۴، ص ۲۴۹۰-۲۴۹۶؛ سخنوران نامی ایران، ج ۱، ص ۲۳۹-۲۵۰؛ دیوان، ص ۳۰۰؛ کلیات عشقی، ص ۴۲۶).

۶- مجوز اجرای این دو نمایش در ۱۸ فروردین ماه به حکومت نظامی تهران داده شد. (اسناد کابینه کودتا، ص ۱۶۹).

۷- اسناد کابینه کودتا، ص ۱۶۸.

[تصویر] رضا خان و سروان مرتضی یزدان پناه قبل از کودتای ۱۲۹۹، هنگام آموزش نظامی افراد تحت امر خود

* ورود دو تن از نمایندگان تجاری روسیه به مشهد

دو تن از نمایندگان تجاری روسیه به نام های «ولادیمیروف» و «فوخ» به همراه مترجم ایرانی خود به نام «هاشم اف»^(۱) برای خرید گندم به مشهد وارد شدند. آنان از کارگزار خراسان درخواست کردند، مقدمات آزادی مائوموف^(۲) (Maoumof) را فراهم نماید. ^(۳)

* تقاضای وزارت امور خارجه برای دریافت روزنامه های روسیه

وزارت امور خارجه از «نادر میرزا»، نماینده ایران در عشق آباد خواست نثریات «پراودا»^(۴) و «ایزوستیا»^(۵) را برای وزارت امور خارجه آبونه نماید. ^(۶)

وزارت خارجه در درخواستی مشابه از «منشور الملک» در آستارا نیز تقاضا نمود روزنامه های رسمی ترکی یا روسی بادکوبه، تفلیس^(۷) و ایروان^(۸) را با عنوان وزارت امور خارجه آبونه نماید. ^(۹)

* ورود مستشاران سفارت انگلیس به تهران

«رجینالد فرانسیس» (Reginald Fransis) و «ارلاندو بریجمن» که در هیئت دیپلماتیک انگلستان، دارای سمت مستشاری بودند، امروز به تهران وارد شده و وظایف مستشاری سفارت انگلیس را عهده دار شدند. ^(۱۰)

* اعزام ژاندارم به باجگیران

والی ایالت خراسان برای مقابله و جلوگیری از شرارت های «خداوردی»، که در چند روز گذشته از روسیه به «درونگر» واقع در سه فرسخی باجگیران^(۱۱) آمده بود، پنجاه نفر ژاندارم و یکصد و پنجاه نفر سرباز به منطقه باجگیران اعزام نمود. بر اساس اخبار رسیده، «خداوردی» نیز در درونگر مشغول جمع آوری سوار و گرفتن اسب و تفنگ بود و این طور، شایع شده بود که «زبردست خان» نیز او را به «دره جز» فراخوانده است. ^(۱۲)

* عزیمت منصور الملک به دره جز

«منصور الملک» دره جزی که بعد از قتل امیر مسعود به حکومت دره جز معین و منصوب شده بود امروز عصر از مشهد به سوی دره جز حرکت کرد. ^(۱۳)

* اعلام ساعت کار سینماها و تئاترها

رئیس الوزراء در نامه ای به حکومت نظامی تهران اظهار داشت: مقرر شود سینماتوگراف ها (۱۴) و تئاترها جهت فعالیت آزاد باشند، مشروط به اینکه، فعالیتشان از ساعت هیجده شروع شده و تا ساعت بیست و یک و سی دقیقه خاتمه یابد. (۱۵)

* مبادله چهار نهال لوگانبری با قلمه های نیشکر

چهار نهال «لوگانبری» (پیوند توت فرنگی و تمشک) در ازای ارسال قلمه های نیشکر که از ایران به آمریکا فرستاده شده بود، از سوی وزارت کشاورزی آمریکا به وزارت امور خارجه ایران اهدا شد. (۱۶)

* عدم ممانعت از انتشار روزنامه وطن

پیرو درخواست میرزا هاشم خان محیط مبنی بر چاپ و انتشار مجدد روزنامه وطن، امروز رئیس الوزراء طی مراسله ای به کلنل کاظم خان سیاح دستور داد از چاپ و انتشار این روزنامه جلوگیری نشود. (۱۷)

* مذاکره سید ضیاء با سردار سپه

سردار سپه فرمانده دیویزیون قزاق خانه در دربار با سید ضیاء الدین طباطبایی ملاقات و مذاکره کرد. (۱۸)

۱- هاشم بزاز، پدر هاشم اف در مشهد زندگی می کرد و تاجر البسه بود (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۳).

۲- مائوموف یکی از تجار روسی بود.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۳.

۴- روزنامه پراودا در ۵ مه ۱۹۱۲ ابتدا به عنوان نشریه رسمی جناح سوسیال دموکرات دومای دولتی روسیه منتشر شد. این روزنامه به عنوان روزنامه کارگری هرروز منتشر می شد و عملا ارگان کمیته مرکزی حزب کمونیست روسیه (بلشویک ها) بود. بنیانگذار آن ولادیمیر اولیانوف لینن و تیراژ آن در آغاز انتشار چهار هزار نسخه بود. پراودا از همان آغاز باعث ناخرسندی حکومت تزار شد، به گونه ای که در همان سال های ابتدای انتشار از ۶۴۵ شماره روزنامه، ۱۹۰ شماره آن مورد حمله دربار قرار گرفت. روزنامه، پی در پی تعطیل می شد و هر بار با عنوانی تازه و با اضافه شدن پیشوند یا پسوندی به کلمه پراودا دوباره شروع به انتشار می کرد. قبل از آغاز جنگ، این روزنامه انتشار ممنوع شد و کارکنان آن دستگیر شدند. در ۸ ژوئیه ۱۹۱۴ پراودا به مدت طولانی بسته شد و انتشار دوباره آن پس از خلع نیکلای دوم از سلطنت ممکن گردید. در ۵ مارس ۱۹۱۷، پنج روز پس از سرنگون شدن نیکلای، پراودا به عنوان ارگان کمیته مرکزی حزب سوسیال دموکرات کارگر روسیه (بلشویک ها) انتشار خود را از سر گرفت. در مارس ۱۹۱۸ م، پس از انتقال حکومت از سن پترزبورگ به مسکو، پراودا نیز به مسکو منتقل شد. در ۱۹۲۵ تیراژ پراودا به ۵۰۴ هزار نسخه رسید. روزنامه در این دوران به جنگ با تروتسکیسم و دیگر گروه های حزبی که می خواستند با استالین مبارزه کنند، پرداخت و در اواخر دسامبر ۱۹۲۶ این جنگ را با قلع و قمع تروتسکیست ها به پایان رساند. تیراژ روزنامه در سال ۱۹۷۰ م، به ۹ میلیون و ۲۰۰ هزار نسخه رسید که با افزایش تعداد اعضای حزب، تیراژ آن نیز، افزایش یافت. (تاریخ تحلیلی رسانه های روسیه ...، ص ۳۰-۳۳).

۵- دومین روزنامه مهم در میان مطبوعات شوروی، روزنامه ایزوستیا (اخبار) بود. این روزنامه ارگان شوراهای نمایندگان زحمت کشان شوروی بود و به طور عمده خطمشی خالص سیاسی داشت و ارگان هیئت رئیسه شورای عالی شوروی محسوب می شد. ایزوستیا از ۱ مارس ۱۹۱۷ ابتدا به عنوان ارگان شورای نمایندگان کارگران و سربازان پطروگراد منتشر شد و از ۱۴ اوت تا ۲۹ سپتامبر ۱۹۱۷ به عنوان ارگان کمیته اجرایی مرکزی و شورای نمایندگان کارگران و سربازان به انتشار خود ادامه داد. این روزنامه تا انقلاب اکتبر، زیر نظر سوسیالیست های انقلابی و منشویک ها (اقلیت) اداره می شد. اما پس از انقلاب به دست بلشویک ها افتاد. قبل از این که روزنامه به دست کمونیست ها بیفتد مورد غضب لنین بود. روزنامه ایزوستیا در ۱۲ مارس ۱۹۱۸ همراه با دولت بلشویک ها به مسکو منتقل شد. از دسامبر ۱۹۲۲ با تأسیس اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، روزنامه ایزوستیا به ارگان کمیته اجرایی مرکزی شوروی و کمیته مرکزی اجرایی تمام شوروی تبدیل شد. تا اواسط ۱۹۲۵ ستلکوف سردبیر روزنامه بود. سپس به جای او یک لنینیست متعصب به نام سکورتسوف استپانوف سردبیر شد. از ۲۶ ژانویه ۱۹۳۷ ایزوستیا به عنوان ارگان شوراهای نمایندگان مردم شوروی منتشر می شد و تا پایان ۱۹۹۱ با همین عنوان به انتشار خود ادامه داد. بنابه تصمیم کمیته مرکزی حزب کمونیست شوروی ایزوستیا از اول ژوئیه ۱۹۶۰ به روزنامه عصر تبدیل شد و از همان سال هفته نامه ضمیمه خود را با نام نیدلیا (هفته) منتشر کرد. پس از به قدرت رسیدن برژنف، آجوبی که از ۱۹۵۷ سردبیر ایزوستیا بود، بلافاصله از کار برکنار شد. تیراژ روزنامه در اواخر دوران برژنف به بیش از ۹ میلیون نسخه رسیده بود. (تاریخ تحلیلی رسانه های روسیه ...، ص ۳۳-۳۵).

۶- تلگراف وزارت خارجه به نادر آراسته در عشق آباد، ۱۱/۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۳، پ ۱، ص ۳.

۷- شهر تفلیس پایتخت کشور گرجستان است که در آن روزگار جزو حکومت روسیه (شوروی) محسوب می شد.

۸- شهر ایروان پایتخت کشور ارمنستان است که در آن روزگار جزو حکومت روسیه (شوروی) محسوب می شد.

۹- تلگراف وزارت خارجه به منشور الملک در آستارا، ۱۱/۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۳، پ ۱، ص ۲.

۱۰- مراسله سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۲۵/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۸، ص ۶.

۱۱- منطقه ای مرزی در شمال شرقی ایران است.

۱۲- روزنامه ایران، ۱۲/۱/۱۳۰۰، ص ۲.

۱۳- همان.

۱۴- اولین سالن سینما در سال ۱۲۸۴ ش، (۱۹۰۵ م) در خیابان چراغ گاز توسط شخصی به نام «صحاف باشی» پدید آمد. دو سال بعد «روسی خان» در زمان حکومت محمد علی شاه در خیابان لاله زار و فردوسی دو سالن نمایش فیلم نسبتاً مدرن تأسیس کرد. بعد از آن در سال ۹۲-۱۲۹۱ «اردشیر خان» در خیابان فردوسی سالنی تأسیس کرد. او دستگاه تهیه فیلم و سالن نمایشی «صحاف باشی» را خریداری نمود و تا سال ۱۳۰۴ ش، که سال پایان عمرش به حساب می آید به کار سینما رونقی خاص بخشید و در نتیجه سینمای جوان ایران شاهد نوعی شکوفایی نسبی گردید. به طوریکه، در سال ۱۳۲۷ ش، حدود ۸ سالن سینما در تهران وجود داشت. (جامعه شناسی ارتباطات، ص ۱۷۰-۱۶۹).

۱۵- اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۴، ۲۹۳۰۰.

۱۶- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۹.

۱۷- گنجینه اسناد، سال سوم ۱۳۷۲، دفتر چهارم، ص ۷۲.

۱۸- روزنامه ایران، ۱۲ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

جمعه ۱۲ فروردین ۱۳۰۰ / ۱ آوریل ۱۹۲۱ / ۲۲ رجب ۱۳۳۹

* مطالبه سفارت فرانسه از بانک استقراضی

سفارت فرانسه صورت وجوهی را که به نام سفارت فرانسه در بانک استقراضی (۱) روس امانت گذاشته بود، طی نامه ای به وزارت امور خارجه ایران ارسال کرد و خواستار استرداد وجوه مذکور شد. (۲)

۱- بانک استقراضی در ۱۳۰۸ ق، اندکی پس از بانک شاهنشاهی، تأسیس شد. پولیاکف (PoliaKov) از اتباع روسیه، تأسیس آن را به ناصرالدین شاه پیشنهاد داد؛ ناصرالدین شاه که علاقه زیادی به پولیاکف داشت، اجازه تأسیس شرکتی را صادر کرد که به معاملات رهنی پردازد و امور بانکی را نیز بر عهده داشته باشد. به موجب مفاد امتیازنامه، ناصرالدین شاه به پولیاکف، رایزن عمومی (جنرال کنسول) ایران، و روشر (Roscher) و عده ای دیگر اجازه می داد تا شرکتی استقراضی به اعتبار رهن و یک مغازه حراج، با اعتبار ۷۵ ساله، تأسیس کنند. این امتیازنامه را ناصرالدین شاه، امین السلطان صدر اعظم و قوام الدوله وزیر خارجه امضا کردند. پولیاکف بخشی از سهام را به سرمایه داران روسی و بلژیکی فروخت و مؤسسه، با سرمایه ابتدایی دو کروور و دویست و پنجاه هزار منات مسکوک طلا تخمیناً معادل ششصد هزار تومان پول نقره ایران، شروع به کار کرد. مرکز آن در دار الخلافه تهران و شعب دیگرش بیشتر در شهرهای واقع در منطقه نفوذ روسیه- تبریز، ارومیه، جلفا، رشت، انزلی، شهرهای استان مازندران، همدان، کرمانشاه، قزوین، اصفهان، مشهد، سبزوار، قوچان و زابل- بود. در پی درخواست پولیاکف، دولت ایران طبق اعلان رسمی در ۱۳۰۹ ق، نام این مؤسسه را از انجمن استقراض به بانک استقراضی تغییر داد و آن را به استحضار دولت روسیه نیز رسانید. در ۱۳۱۱، به دلیل عدم سودآوری بانک استقراضی، نماینده آن در ایران، پیشنهاد انحلال آن را داد؛ اما دولت روسیه که در تمام زمینه ها، از جمله بانک، با بریتانیا رقابت داشت، از تعطیل آن جلوگیری کرد و با مداخله وزارت مالیه آن کشور در کار بانک، کلیه سهام آن به بانک پترزبورگ منتقل شد. از آن پس، بانک استقراضی عامل اجرای مقاصد سیاسی دولت روسیه شد و اهداف اقتصادی تحت الشعاع هدف های سیاسی آن کشور قرار گرفت و به همان نسبت که مداخله روسیه در ایران بیشتر می شد سرمایه بانک فزونی می یافت. برای هماهنگی میان سیاست دولت روسیه و بانک، وابسته بازرگانی سفارت روسیه در تهران، مسئولیت بانک را به عهده گرفت و سرمایه آن در اختیار رایزنی های وابسته در ولایات قرار گرفت تا در موقع لزوم از آن استفاده شود. از اهداف دیگر مدیران بانک استقراضی، ترویج کالاهای روسی در ایران و تهیه مواد مورد نیاز روسیه از ایران بود. این بانک با افزایش حجم بازرگانی بین دو کشور، می خواست معاملات ایران را در جهتی سوق دهد که مکمل اقتصاد روسیه باشد. بانک استقراضی، برای رسیدن به اهداف سیاسی خود، به دولتمردان، سیاستمداران، بازرگانان و اشخاص سرشناس وام هایی با شرایط سهل می داد؛ اعطای این وام ها اهداف متفاوتی را دنبال می کرد؛ از جمله آنکه، با انعطاف در برابر بدهکاران سرشناس و وارد آوردن فشار به انواع حیل، امکان مداخله دولت تزاری در دربار و مراکز حساس را فراهم سازد و علاوه بر آن، با پرداخت وام و گرو گرفتن املاک و مستغلات، به ویژه در شمال کشور، مداخله نمایندگی های روسیه در زندگی روزمره مردم را تشدید و زمینه مادی تجزیه قسمت های شمالی را آماده کند. بانک استقراضی از لحاظ سیاست بانکی موفق نبود، زیرا کل سرمایه خود را صرف معاملات

رهنی کرده بود و از سی میلیون منات، تنها سه میلیون در حساب بانک باقی مانده بود. سپرده مردم به بانک بسیار اندک و ناچیز بود و دلیل آن، ناچیزی بهره ای بود که بانک می پرداخت؛ به حساب های یکساله ۵٪، دوساله ۵، ۵٪ و سه ساله ۶٪ سود تعلق می گرفت. بانک استقراضی در مقابل مشکل مالی دولت ایران و استقراض دولت از آن، در زمان های مختلف، رفتارهای متفاوتی داشت. سیاست های توسعه طلبی بانک ادامه داشت تا آنکه، پس از سقوط حکومت تزاری، به موجب ماده ۱۹ عهدنامه ۱۹۲۱ بین ایران و شوروی، بانک استقراضی روس به ملت ایران واگذار و قرار شد که فقط ریزنی های (کنسولگری ها) شوروی، با اجازه دولت ایران، از ابنیه و عمارات و سایر ملزومات آن، استفاده کنند. این عهدنامه را چیچرین (Chicherian)، کارا خان (Kara Khan) و مشاور الممالک در ۱۳۳۹ ق / ۱۹۲۱ م امضا کردند و در زمان عقد آن، از کل دارایی بانک تنها ۷۶ / ۰۵ قران در صندوق موجود بود. این بانک، پس از واگذاری به دولت ایران، بانک ایران نام گرفت و از آن پس، کوشش متصدیان آن صرف تصفیه محاسبات شد و بالاخره در ۱۳۱۲ ش، به موجب اجازه تأسیس بانک فلاحتی و صنعتی (بانک کشاورزی ایران)، به دلیل فقدان سرمایه نقدی و مشکلات زیاد در وصول مطالبات، بانک ایران ضمیمه بانک کشاورزی ایران شد. (عصر بی خبری، ص ۳۳۷ - ۳۳۹، ۳۴۲؛ بانک، ص ۲۰۲؛ تاریخچه سی ساله بانک ملی ایران، ص ۴۴ - ۴۶؛ حاج امین الضرب و تاریخ تجارت و سرمایه گذاری صنعتی در ایران، ص ۴۵۴ و ۴۶۰؛ گزارش ایران، ۳۶۳؛ پول و بانک ...، ص ۱۷۴).

۲- مراسله فرناند پرو از سفارت فرانسه به وزارت خارجه، ۸ / ۱ / ۱۳۰۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۶، ص ۶.

شنبه ۱۳ فروردین ۱۳۰۰ / ۲ آوریل ۱۹۲۱ / ۲۳ رجب ۱۳۳۹

* دستگیری والی خراسان

در ساعت هفت بعد از ظهر، هنگامی که «قوام السلطنه» (۱) والی خراسان با اتومبیل عازم منزل خود بود، توسط گروهی از ژاندارم های مسلح محاصره شد و «کلنل پسیان» پس از ارائه تلگراف مخبره شده از تهران به «قوام السلطنه»، وی را بازداشت کرد. در همین زمان سایر مقامات محلی، از جمله «میرزا قاسم خان»، «سالار حشمت»، «معتصم الملک» (۲)، «شجاع السلطان»، «سالار مظفر»، «فتح السلطنه» (۳)، «خبیر خاقان»، «هژبر الملک»، «ماژور «عبد الله خان» (۴) و «میرزا جواد خان سینکی» (۵) نیز بازداشت گردیدند. همه افراد دستگیر شده به مرکز فرماندهی کل ژاندارمری منتقل شدند. (۶)

* تشریح سیاست های سید ضیاء الدین برای نمایندگان هیئت های سیاسی خارجی

سید ضیاء الدین طباطبایی، رئیس الوزراء در یک ضیافت شام که به افتخار نمایندگان هیئت های سیاسی خارجی برپا شده بود، برنامه سیاست خارجی دولت خویش را توضیح داد. وی نخست از وزیرمختار انگلستان در تهران سپاسگزاری نمود که در مسأله قرارداد (۷) ۱۹۱۹، با او اشتراک مساعی کرده و از وی پشتیبانی نموده است. سید ضیا در ادامه، اندیشه خود را در بهره گیری از همه دولت های خارجی در زمینه های گوناگون بیان کرد. (۸)

* اظهارنظر روتشتین در خصوص تحویل بانک استقراضی به ایران

«روتشتین» وزیرمختار جدید شوروی در ایران که هنوز در عشق آباد به سر می برد در گفتگو، با «نادر میرزا» نماینده ایران در عشق آباد درباره تحویل بانک استقراضی، به او گفت بهتر است، دولت ایران در این خصوص تعجیل نکند تا وی به تهران برود و پس از رسیدگی به دفاتر محاسبات، بانک را به مأمورین ایران تحویل دهد تا وجوهات و اموال بانک که متعلق به دولت ایران است از بین نرود. (۹)

* توقیف مسکوکات و اموال یک یهودی توسط مأمورین گمرک شاهکدار

«شائول خضوری» منشی تجارت خانه «الياهو میر» تاجر بغدادی پس از کسب اجازه رسمی عبور از کنسولگری انگلیس در همدان به طرف مرز قصرشیرین حرکت کرد، اما امروز در پست گمرکی «شاهکدار» در نزدیکی قصرشیرین مأمورین اتومبیل او را متوقف و مانع از حرکت وی شدند و حتی پس از آنکه، شائول مجوز عبور خود را به مأمورین گمرک نشان داد، مأمورین برکه مجوز او را پاره کرده و به بهانه اینکه، وی قصد عزیمت به «قوره تو» و خروج قاچاق از کشور را دارد تمام اموال وی را توقیف کردند. پیرو این قضیه، سفارت انگلیس در تاریخ ۳ آوریل به وزارت امور خارجه نوشت: تمام اموال وی که می بایست در قصرشیرین برای خرید کالا در بین النهرین صرف می کرده، توسط مأمورین گمرک ضبط شده و این در حالی است که، او حتی اگر قصد رفتن به «قوره تو» را هم می داشت به موجب جواز عبور کنسولگری انگلیس امکان رفتن به

آنجا را نداشت. همچنین مطابق قانون حمل سکه طلا به قصر شیرین ممنوع نیست. سفارت انگلیس پس از بیان این توضیحات، از وزارت امور خارجه تقاضا کرد تا اقدامات لازم در خصوص رفع توقیف اموال شائول خضوری صورت گیرد. (۱۰)

* دستگیری عبد الله خان چهاردولی

«عبد الله خان چهاردولی» شرور معروف را که در کرمانشاه دستگیر شده و در منطقه «کامپاران» (۱۱) به حکومت کامپاران تحویل داده شده بود، امروز در میان تعداد زیادی از اهالی و علما و رؤسای دواير دولتی به اداره حکومتی آوردند. دستگیری

۱- احمد قوام معروف به قوام السلطنه در سال ۱۲۵۲ ش، در تهران متولد شد. پدرش میرزا ابراهیم معتمد السلطنه از رجال دوره ناصری بود. جدش قوام الدوله وزیر دفتر استیفا بود. در سال ۱۳۱۲ ش، برای مدت کوتاهی، جزو اجزای خلوت و پیش خدمتان ناصرالدین شاه بود. در سال ۱۳۱۴ ش، رئیس دفتر دایی خود، میرزا علی اکبر خان امین الدوله حاکم آذربایجان شد. در مدت صادرات سلطان عبد الحمید میرزا عین الدوله (۲۴ - ۱۳۲۱ ق) با لقب «دبیر حضور»، منشی او بود. در اوایل مشروطیت ملقب به قوام السلطنه گردید. وی پس از فتح تهران در سال ۱۳۲۷، معاون وزارت داخله شد و در سال های ۹۹- ۱۲۹۷ ش، والی خراسان بود. سپس در سال ۱۳۰۰ و ۱۳۰۱ ش، مدتی نخست وزیر بود، همچنین در مرداد ۱۳۲۱ و ۱۳۲۴ ش، نیز دوباره نخست وزیر شد و در ۲۵ تیر ۱۳۳۱ ش، پس از استعفای محمد مصدق از نخست وزیری، قوام السلطنه به این سمت منصوب شد، اما چهار روز بیشتر طول نکشید که در اثر شورش و اعتراض عمومی مجبور به استعفا گردید و مصدق بنا به خواست مردم مجدداً نخست وزیر شد. به طور کلی قوام پنج بار نخست وزیر، بیست بار وزیر و یک بار فرمانروای خراسان و یک دوره نیز وکیل مجلس بود و سرانجام در تیرماه ۱۳۳۴ ش، در گذشت (شرح حال رجال ایران، ص ۹- ۹۴؛ رجال وزارت خارجه، ص ۶- ۸۵؛ شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۸- ۲۷۶).

۲- میرزا اسماعیل خان فرزند میرزا محمد خان مؤتمن الوزاره در سال ۱۲۷۷ و به عبارتی دیگر ۱۲۷۸ ق، در شیراز متولد شد، مدتی ریاست جبه خانه فارس و سپس کارگزاری بنادر فارس را بر عهده داشت. در سال ۱۳۰۶ ق، به خدمت وزارت خارجه درآمد و در سال ۱۳۱۱ ق به ریاست اداره تجارت شیراز منصوب شد و ملقب به «معتصم الملک» گردید. در سال ۱۳۲۳ ق، کارگزار استرآباد و پس از آن کنسول ایران در عشق آباد شد. (رجال وزارت خارجه، ص ۱۳۹؛ سفرنامه سدید السلطنه، ص ۲۸۴).

۳- حسن علی میرزا فتح السلطنه، فرزند سلطان حسین میرزا نیر الدوله است. وی این لقب را در سال ۱۳۱۰ ق، دریافت نمود و در سال ۱۳۱۳ ق، از جانب پدرش، به حکومت نیشابور که جزو تیول وی بود، منصوب گردید. در سال ۱۳۲۰ ش، نیر الدوله حاکم خراسان شد و پسر خود فتح السلطنه را فرمانده قشون نایب الایاله نمود و داماد خویش خازن الملک، را حاکم نیشابور کرد، در سال ۱۳۲۴ ق، فتح السلطنه از سوی پدر خود، مجدداً به حکومت نیشابور منصوب شد (شرح حال رجال ایران، ج ۵، ص ۳- ۷۲).

۴- مازور عبد الله خان، معاون اول تشکیلات پلیس خراسان بود (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۳).

۵- میرزا جواد خان سینکی فرزند میرزا تقی خان مجد الملک در سال ۱۲۹۹ ق، در تهران متولد شد. تحصیلات اولیه خود را در مدرسه رئال در مسکو گذراند. سپس به فرانسه رفت و دوره اول «باکالورا» را گذراند و دوره دو ساله علم حقوق را نیز

فراگرفت. میرزا جواد خان سینکی در ۱۸ جمادی الثانی ۱۳۱۷ ق، وارد خدمت وزارت خارجه شد و در همین تاریخ با سمت نایب جنرال کنسولگری تفلیس به آن دیار رفت. در سال ۱۳۲۵ نایب سوم سفارت ایران در پاریس شد و در ۱۱ شوال ۱۳۲۷ ق، به کارپردازی عشق آباد رفت. در ۱۸ ذی الحجه ۱۳۲۹ ق، بنابه دلایلی منتظر خدمت شد و سپس در ۲۹ ربیع الثانی همان سال به کنسولگری حاج طر خان رفت. در سال ۱۳۰۷ ش، رئیس اداره سوم سیاسی شد و سپس به سمت کنسول ایران در شام منصوب شد. مدتی نیز، به وزارت مالیه منتقل شد و رئیس بخش ممیزی و بازرسی آن وزارت خانه بود. میرزا جواد خان از سال ۱۳۱۶ تا ۱۳۱۷ ش، وزیرمختار ایران در مصر بود و در ۱۷ بهمن ۱۳۱۷ ش، به سفارت کبری ارتقا یافت. اواخر عمر مدتی فرماندار تهران و مدیر شرکت بیمه ایران بود و سپس به وزیرمختاری ایران در پرتقال منصوب شد. وی به زبان فرانسه و روسی تسلط کامل داشت. میرزا جواد سینکی در ابتدا زنی روسی داشت که پس از جدایی از وی با یک زن ایرانی ازدواج کرد. سرانجام در ۲۲ بهمن ۱۳۲۱ ش، به علت سرماخوردگی درگذشت. (روزنامه باختر، ۱۹/۶/۱۳۲۱، ص ۴؛ روزنامه اطلاعات، ۲۹/۱۲/۱۳۰۷، ص ۷؛ مجله آینده، س ۱۳۷۲، شم ۶-۴، ص ۴۰۳؛ رجال وزارت خارجه ...، ص ۱۵۱؛ سیاستگذاران و رجال سیاسی در روابط خارجی، ص ۶۹).

۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۱ و ۴۲؛ روزنامه ایران، ۳۱/۱/۱۳۰۰، ص ۳.

۷- قرارداد ۱۹۱۹ که کرزن وزیر خارجه انگلیس طراح آن بود و توسط دولت و ثوق الدوله تصویب شد، با مخالفت گسترده مردم روبرو گردید، این قرارداد ایران را به یک کشور تحت الحمایه تبدیل می کرد و مهمترین وزارت خانه های کشور زیر نظر مستشاران انگلیسی درمی آمد. (ر. ک: و ثوق الدوله و قرارداد ننگین ۱۹۱۹).

۸- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۲۶، ص ۹۲.

۹- تلگراف نادر میرزا از عشق آباد به وزارت خارجه، ۱۴/۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۴، ص ۹۶.

۱۰- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۰/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۸، پ ۳۹، ص ۳.

۱۱- کامیاران نام یکی از شهرهای کردستان می باشد که از شمال به زرآب و از جنوب به میان دربند از شرق به پیلوار کرمانشاه و سنقر کلیائی و از غرب به پاره منتهی می شود.

نامبرده باعث شادی مردم شده بود. (۱)

* تمدید مهلت تحویل اسلحه های مردم به حکومت نظامی تهران

کنل کاظم خان سیاح رئیس حکومت نظامی تهران با انتشار اعلامی مدت تحویل و تسلیم اسلحه هایی را که در دست غیرنظامیان بود، یک هفته دیگر تمدید کرد. (۲)

[تصویر] قوام السلطنه

* خروج نظامیان انگلیسی از ایران

روزنامه «دبا» چاپ پاریس در شماره امروز خود در مطلبی با عنوان تخلیه ایران از قشون انگلیس نوشت: قوای انگلیس در ایران که منتظر پایان فصل سرما بودند شروع به تخلیه ایران نموده اند. حکمران رشت نیز، رهسپار گیلان شده تا با نمایندگان دولت آذربایجان و روسیه درباره موضوع خروج قوای سرخ از ایران وارد مذاکره شود. (۳)

۱- روزنامه ایران، ۱۳ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۲- روزنامه ایران، ۱۵ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۵، پ ۱، ص ۲۲.

یکشنبه ۱۴ فروردین ۱۳۰۰/۳ آوریل ۱۹۲۱/۲۴ رجب ۱۳۳۹

* دستور فرمانده سپاه یازدهم شوروی برای توقف عملیات در ایران

مقامات انگلیسی پیامی را که از سوی فرمانده سپاه یازدهم سرخ شوروی در باکو به «نیکلای گیکالو»، فرمانده قوای شوروی در گیلان ارسال شده بود، کشف رمز کردند. در این پیام به «نیکلای گیکالو» دستور داده شده بود به منظور جلوگیری از ایجاد اختلال در اجرای معاهده مودت ایران و شوروی کلیه عملیات خود را در ایران متوقف کند. (۱)

* موافقت دولت با استخدام مستشار آمریکایی

از آنجا که قرارداد مستر «نیو» مستشار تلگراف خانه و موسیو «مولیتور» رئیس پست نزدیک به اتمام بود، هیئت دولت با استخدام یک نفر مستشار آمریکایی متخصص در امور پست و تلگراف موافقت نمود. (۲)

* تخصیص اعتبار برای گارد شهری

هیئت وزیران با پیشنهاد وزارت داخله مبنی بر تخصیص اعتبار ماهانه مبلغ شش هزار و هشتصد و هفده تومان و پنج هزار دینار برای گارد شهری که عده آنها اعم از صاحب منصبان و سربازان، سیصد و سی و هشت نفر بود، موافقت کردند. (۳)

* ایجاد خطوط مخابراتی جدید

وزارت پست و تلگراف به دولت پیشنهاد داد در مناطقی که از اهمیت برخوردار هستند خطوط جدید مخابراتی ایجاد شود.

سیم کشی جدید از کرمانشاه به قصر شیرین، از قصر شیرین به خانقین (۴)، از قصر شیرین به قروه (۵)، از صائین قلعه به بیجار، از تهران به دماوند و فیروزکوه و علی آباد، از عراق (اراک) به گلپایگان و خوانسار، از استرآباد به گمش تپه تا سرحد روس و سیم کشی از استرآباد به کتول (۶) و رامیات و گنبد قابوس و «جاظلی» از برنامه های وزارت پست و تلگراف بود. (۷)

* درخواست انگلیسی ها برای استقرار افسران نظامی در قزوین و زنجان

پس از خروج نیروهای انگلیسی از قزوین و زنجان، سفارت انگلیس که می خواست دو تن از صاحب منصبان نظامی اش به نام های ماژور «ادموندز» (Edmonds) و کاپیتان «چپ من» (Chapman) که قبلاً با عنوان مأمور سیاسی همراه نیروهای انگلیس در قزوین و زنجان بودند، همچنان در این دو شهر مستقر باشند، و از طرفی نمی خواست، حضور آنان با عناوین نظامی موجب بروز سوء تفاهم شود، از وزارت امور خارجه ایران خواست تا از امروز «ادموندز» و «چپمن» به عنوان کنسول و جانشین کنسول انگلیس شناخته شوند. (۸)

* تیراندازی قشقای ها به اتومبیل کلنل فریزر

«کلنل فریزر» (۹) افسر عالی رتبه انگلیسی پس از آنکه، از تهران به اصفهان آمد، به طرف شیراز حرکت نمود. امروز کنسول انگلیس به کارگزار اصفهان اطلاع داد: در مسیر عزیمت «کلنل فریزر» به شیراز در راه قمشه، گلوله ای به اتومبیل او اصابت می کند و چون گمان می کند این اقدام از سوی قراسوران ها صورت گرفته، سه قبضه تفنگ آنها را ضبط و به فرمانده پلیس جنوب تحویل می دهد. پلیس جنوب نیز پس از دستگیری پنج نفر از قراسوران ها آنان را به اصفهان آورده، به حکومت اصفهان تحویل داده است، (۱۰) ولی پس از اظهارات کنسول انگلیس، امروز عصر «سردار محتشم» حکمران اصفهان اظهار داشت اقدام به تیراندازی از سوی قراسوران ها به اتومبیل «کلنل فریزر» به هیچ عنوان صحت ندارد، بلکه این اقدام، از سوی اشرار و سارقین قشقای صورت گرفته است که با نایب الحکومه قمشه نیز، درگیری پیدا کرده بودند و یک نفر از آنان هم در این درگیری کشته شده و چون شناسایی شده اند،

۱- CIIQ) Mesopotamia (to wo, ۴ April ۱۹۲۱: Norman to Curzon, ۶ April ۱۹۲۱, Minutes by – Churchill and Oliphant

۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۱۹؛ اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۷، ص ۱۸.

۳- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۱۹.

۴- خانقین شهری در عراق کنونی می باشد.

۵- قروه در شرق سنندج در استان کردستان واقع شده که از شمال به بیجار و از شرق به همدان، از جنوب به سنقر کلیایی و از غرب به شهرستان سنندج محدود شده است.

۶- کتول در جنوب شرقی استرآباد واقع است، از شمال به اراضی دوجی و از جنوب به میغان محدود است.

۷- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۲۰.

۸- مراسله سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۱۴ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۸، ص ۲۵.

۹- فریزر) W. A. K. Fraser (افسر نظامی انگلیسی در سال ۱۸۸۷ م، متولد شد. وی نخستین بار در سال های ۱۹۱۱ م، و ۱۹۱۲ م، در خدمت «سواره نظام مناطق مرکزی هندوستان» به ایران آمد. دیگر بار در فاصله سال های ۱۹۱۷ الی ۱۹۲۱ م، در ایران خدمت کرد و این بار در خدمت پلیس جنوب بود. در فاصله سال های ۲۸- ۱۹۲۴ و ۴۵- ۱۹۴۱ م، وابسته نظامی سفارت بریتانیا در تهران بود. ویلبر) D. N. Wilber (نویسنده آمریکایی در کتاب خود موسوم به رضا شاه پهلوی، او را با «سر ویلیام فریزر» (لرد استراثاموند) رئیس شرکت نفت ایران و انگلیس اشتباه کرده است. (انگلیسی ها در میان ایرانیان، ص ۲۰۴).

۱۰- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۱۴ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۹۶.

تحت تعقیب قرار گرفته اند. (۱)

* انتصاب پسیان به سمت حکومت نظامی خراسان

سواد حکم رئیس الوزراء مبنی بر تفویض حکومت نظامی کل ایالت خراسان به «کنل محمد تقی خان پسیان» (۲) و لزوم اطاعت تمام مأمورین کشوری و لشکری خراسان از اوامر وی منتشر و به اطلاع عموم رسید. (۳)

[تصویر] محمد تقی خان پسیان در لباس نیروی هوایی آلمان

* تشکیل جلسه کمیسیون تحویل بانک استقراضی به دولت ایران

جلسه کمیسیون تحویل بانک استقراضی به دولت ایران با حضور شاهزاده نادر میرزا نماینده وزارت امور خارجه ایران، «یرلسکپن» نماینده سفارت شوروی و میرزا علی اصغر خان عضو کمیسیون سابق تحویل بانک و رؤسای قدیم و جدید بانک استقراضی، امروز ساعت یازده صبح در ساختمان وزارت امور خارجه منعقد گردید و راجع به دعاوی کارکنان آن بانک نیز به طور جداگانه مذاکره شد. (۴)

* دستگیری حکمران قوچان

«محمود خان نوذری» (۵) با دوستان ژاندارم وارد قوچان شد و «امیر معتمد» حکمران قوچان را توقیف و تحت الحفظ به مشهد اعزام کرد و در قوچان حکومت نظامی برقرار نمود. (۶)

* آزاد شدن چهارده برده

لیوتنان کلنل «ا. پی. ترور» نمایندگی سیاسی انگلیس در بوشهر گزارش داد: تعداد چهارده برده (۷) در سال گذشته، آزاد شدند که ترکیب آنها به قرار ذیل است: بندرعباس سه برده، بحرین چهار برده، شارجه (۸) چهار برده، مسقط دو برده و لنگه یک برده. (۹)

* رژه قزاق ها در تهران

قزاق ها در شهر تهران یک رژه نظامی را انجام دادند و برای نخستین بار احمد شاه از آنها پیاده سان دید. (۱۰)

* حرکت صدها قزاق و ژاندارم به سوی قزوین

قسمتی از اردوی قزاق از آتریاد (۱۱) همدان به همراه پانصد نفر ژاندارم با مهمات و تجهیزات کامل عازم قزوین شدند. (۱۲)

* پیشنهاد خرید اسلحه از انگلیس

در جلسه امروز هیئت دولت، مسعود خان کیهان وزیر جنگ پیشنهاد داد، مبلغ سیصد هزار تومان اعتبار برای خرید اسلحه از بغداد و مبلغ پنجاه هزار تومان اعتبار برای خرید اسلحه از قشون انگلیس در قزوین پرداخت شود، همچنین چون قشون انگلیس در حال تخلیه فرونت قزوین بودند، مسعود خان وزیر جنگ پیشنهاد داد، برای مخارج اعزام نیروهای قشونی به قزوین مبلغ یکصد هزار تومان به قزاق خانه پرداخت شود.

پیشنهادهای مسعود خان کیهان در هیئت دولت به تصویب رسید. (۱۳)

۱- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۱۵/۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۱۱۱.

۲- محمد تقی پسیان معروف به کلنل محمد تقی خان فرزند یاور محمد باقر خان پسیان در سال ۱۳۰۹ ق (۱۲۷۰ ش)، در خانواده معروفی از مهاجرین در تبریز به دنیا آمد. محمد تقی در منزل و مدرسه لقمانیه تبریز به تحصیل علوم و زبان های خارجی پرداخت و در پانزده سالگی به مدرسه نظام تهران راه یافت. پنج سال در این مدرسه آموزش دیده و در سال آخر تحصیل، از سوی وزارت جنگ با درجه نایب دومی (ستوان دومی)، الزاما به خدمت ژاندارمری درآمد. مقارن با انتصاب او به فرماندهی باتالیان (گردان) همدان، جنگ جهانی اول آغاز شد. با تشکیل دولت مهاجرین، در صف مقدم وطن خواهان و مدافعان حکومت مهاجرین قرار گرفت و در چهاردهم محرم ۱۳۳۴، حمله معروف «مصلی» را بر ضد قوای قزاق ایرانی وابسته به روس فرماندهی کرد و ضمن شکست دادن و خلع سلاح آنها، همدان را از منطقه نفوذ نیروهای روسیه خارج ساخت. اما ادامه مقاومت در برابر نیروهای خارجی به سبب عدم اتحاد و فقدان اسلحه غیرممکن شد و نیروهای وطن خواه به سرزمین عثمانی پناه بردند. پس از این ناکامی، پسیان از فرماندهی قوا کناره گیری کرد و برای درمان به آلمان رفت. در آلمان تحصیلات نظامی را ادامه داد، نخست در نیروی هوایی آلمان و سپس در پیاده نظام به تحصیل و تمرین پرداخت. وی در سال ۱۲۹۷ ش، به ایران بازگشت و در همان سال دوباره به خدمت ژاندارمری درآمد و به درجه کلنلی (سرهنگی) ارتقا یافت او در دولت مشیرالدوله به فرماندهی ژاندارمری خراسان منصوب گردید. مأموریت او با والی گری قوام السلطنه در خراسان مصادف بود. پس از چهار ماه فعالیت، برای اصلاح امور مالی و اداری ژاندارمری، به سبب کمبود منابع مالی و کارشکنی قوام، با ناکامی روبرو شد. در این شرایط نابسامان، کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ به وقوع پیوست. سید ضیاء الدین طباطبایی پس از حصول اطمینان از عدم وابستگی کلنل به والی، فرمان دستگیری قوام را برای کلنل ارسال کرد. کلنل روز سیزدهم فروردین ۱۳۰۰، والی را بازداشت و تحت الحفظ به تهران اعزام کرد. روز بعد سید ضیاء کلنل را به سمت والی نظامی خراسان منصوب کرد. پانزدهم فروردین، در مشهد حکومت نظامی اعلام شد و به دنبال آن در مدتی اندک، یاعیان و اشرار عشایر خراسان سرکوب شدند و امنیت برقرار گردید. محمد تقی خان بدهی مالیاتی قوام السلطنه را با ضبط اقالام هنگفتی از اموال و املاک او برای مالیه خراسان وصول کرد، بهای نان و گوشت را کاهش داد و مواجب عقب افتاده افراد نظامی را پرداخت کرد. همچنین رسیدگی به سوء استفاده های متولیان آستان قدس و قوام السلطنه و متنفذین محلی دیگر را آغاز کرد. بعد از عزل سید ضیاء الدین، قوام السلطنه به مقام رئیس الوزرای منصوب شد. پیش تر در هفتم خرداد ۱۳۰۰، فرمان تلگرافی از شاه به خراسان رسیده بود که بنا بر آن فرمان، کلنل در فرماندهی قوای نظامی خراسان ابقا می شد ولی از دخالت در امور حکومتی منع می گردید. کلنل فرمان شاه را پذیرفت اما تحولات به همین جا خاتمه نیافت. پس از تشکیل و معرفی کابینه قوام السلطنه به شاه، امر شد که نجد السلطنه در سمت کفالت ایالت خراسان به کار مشغول شود. هنوز چند روزی از کفالت نجد السلطنه

نگذشته بود که کلنل او را توقیف کرد و اداره حکومت را به دست گرفت. سرانجام در اول مرداد ۱۳۰۰ نجد السلطنه استعفا داد و دولت، نجفقلی خان صمصام السلطنه بختیاری را به ولایت خراسان منصوب کرد. اما در اطراف خراسان، شجاع الملک رئیس ایل هزاره و بخشی از ایل تیموری به ریاست شوکت السلطنه و سید حیدر و طوایف بربری و سالار خان بلوچ به دستور قوام السلطنه علائمی از طغیان و سرکشی نشان می دادند، حتی سخن از حمایت شوکت الملک والی قائنات و سردار معزز والی بجنورد و خوانین زعفرانلوی قوچان از دولت در میان بود. دشمنی آشکار قوام السلطنه با کلنل به صورت جنگ های محلی در گناباد، هزاره، یوسف آباد، فریمان و قلعه الیک بروز کرد. برخورد شدید کلنل با دولت قوام السلطنه از اواخر مردادماه ۱۳۰۰ رنگ دیگری به خود گرفت. پیروزی های کلنل بر قبایل و قدرت یافتن او در مشهد، حکومت مرکزی را بر آن داشت تا از طریق پرایدوکس کنسول انگلیس، با وی وارد مذاکره شود، اما کلنل وساطت «پرایدوکس» را نپذیرفت. در اوایل مهرماه ۱۳۰۰ سردار معزز حاکم بجنورد که پیش تر قول همکاری به کلنل داده بود، خیانت کرد و کردهای قوچانی را به شورش واداشت. شورشیان با حمله به قوچان و خلع سلاح ژاندارم ها، شهر را به تصرف در آوردند. کلنل برای سرکوب شورش از مشهد راهی قوچان شد و در جعفرآباد، دو فرسنگی قوچان جنگ سختی بین قوای کلنل و کردهای قوچانی شروع شد و کمی نفرات و کاهش مهمات و مکر دشمن، تا عصر نهم مهر ۱۳۰۰، عرصه را بر کلنل و قوای ژاندارم تنگ کرد. فرستادگان او برای آوردن مهمات از جعفرآباد به جبهه بازنگشتند و فرمانده خود را تنها و بدون مهمات رها کردند، کلنل در حالیکه محاصره شده بود، تا آخرین فشنگی که داشت جنگید و کشته شد و پس از مرگ، سرش توسط قوای اکراد قوچانی از بدن جدا شد. به این ترتیب، قیام محمد تقی خان پسیان در نهم مهر ۱۳۰۰ پایان یافت. او که در سن ۳۱ سالگی کشته شد تا پایان عمر مجرد زیست. (قیام کلنل محمد تقی خان پسیان، ص ۲۵۰ و ۲۸۰-۲۸۱ و ۳۰۳ و ۳۴۳ و ۳۴۹-۳۴۶؛ تاریخ ژاندارمری ایران، ص ۱۳۳-۱۳۵، ۱۷۶؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی، ج ۱، ص ۱۴۳-۱۴۴، ۱۴۷، ۱۵۴-۱۵۵؛ انقلاب خراسان، ۹۶، ۹۷، ۲۷۳-۲۷۵ و ۲۶۲ و ۲۶۳؛ قیام ژاندارمری خراسان، ص ۲۳، ۲۵، ۲۶-۳۳؛ خاطرات سیاسی فرخ، ج ۱، ص ۷۵ و ۷۶، ۹۹، ۱۲۵؛ جنبش کلنل محمد تقی خان پسیان، ص ۴۳ و ۴۶-۴۸، ۵۱ و ۷۹، ۶۰-۶۱ و ۷۴؛ شرح حال کلنل محمد تقی خان پسیان، ص ۲۶-۲۸، ۳۱-۳۴ و ۳۶؛ مجموعه مقالات، ص ۱۴۸-۱۴۹).

۳- روزنامه ایران، ۳۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۴- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۶، پ ۱۶، ص ۱۵۲.

۵- محمود خان نوذری هنگامی که کلنل پسیان به فرماندهی ژاندارمری خراسان منصوب شد با درجه یابوری معاون او بود. بعد از قتل کلنل مدت کوتاهی کفالت ژاندارمری به وی محول گردید. سپس به شهربانی منتقل شد و درجه سرهنگی گرفت. در سال ۱۳۰۹ ش، ریاست شهربانی قزوین را بر عهده داشت: محمود خان نوذری در سال ۱۳۱۱ ش، درگذشت. (خاطرات، حاج عز الممالک اردلان، ص ۱۰۴؛ مینودر، ج ۱، ص ۸۰۴).

۶- روزنامه ایران ۱ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۷- برده داری تا ابتدای قرن اخیر نیز رایج بود و استعمار آن را به یک تجارت پرسود جهانی تبدیل کرده بود. برده ها از مناطق مختلف جهان جمع آوری می شدند و بیشتر در خدمت منافع کشورهای استعمارگر قرار می گرفتند. (م).

۸- یکی از شهرهای سواحل جنوبی خلیج فارس می باشد که اکنون در کشور امارات متحده عربی قرار دارد.

۹- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۳۵.

۱۰- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۲۶، ص ۹۲.

۱۱- آتریاد: رژیمان، فوج. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۹۱ * پیشنهاد خرید اسلحه از انگلیس ..... ص : ۹۰

۱۲- روزنامه ایران، ۱۵ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۱۳- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۱۹.

دوشنبه ۱۵ فروردین ۱۳۰۰ / ۴ آوریل ۱۹۲۱ / ۲۵ رجب ۱۳۳۹

* اعلام حکومت نظامی در مشهد

«کلنل محمد تقی خان پسیان» رئیس ژاندارمری و فرمانده نظامی ایالت خراسان با صدور اعلانی، در شهر مشهد حکومت نظامی، اعلام کرد. با صدور این اعلان، تشکیل اجتماعات به هر شکل و در هر جا ممنوع اعلام شد و مردم فقط حق داشتند تا سه ساعت بعد از غروب آفتاب در خیابان ها و معابر رفت و آمد کنند.

در این اعلان برای متخلفین و افرادی که اقدام به نشر اکاذیب و شایعات نمایند، مجازات هایی در نظر گرفته شده بود. نظمیه و واحدهای ژاندارمری مسئول اجرای دستورهای این اعلان بودند. (۱)

* خروج نظامیان انگلیس از قزوین و همدان و کرمانشاهان

پیرو اعلانی که کنسولگری انگلیس در کرمانشاهان در نوزدهم جمادی الاول برای فروش ساختمان های نظامیان از همدان تا سرحد منتشر کرده بود، از امروز خروج (۲) نیروهای انگلیسی از قزوین و همدان و کرمانشاهان به طرف سرحد آغاز شد. (۳)

* شکست اکراد در سلدوز

در «سلدوز» (۴) اکراد به نیروهای ژاندارمری و سوارانی که در ساخلو بودند حملات شدیدی وارد آوردند که متعاقبا با تلفات زیادی دفع شدند. در این حملات پنج نفر از نیروهای دولتی زخمی و یک نفر کشته شد. به گزارش «مخبر السلطنه» (۵) والی ایالت آذربایجان بیش از یکصد نفر از اشرار در این درگیری ها کشته شدند. (۶)

* کشته شدن پسر اسماعیل سمیتقو

یک گروه چهار صد نفری از اکراد اطراف حیدرآباد به اردوی دولتی حمله کرده مشغول جنگ شدند، اخبار رسیده حکایت از آن داشت که اردوی دولتی موفق شده بود، خسارات زیاد به اکراد وارد آورد. تعداد زیادی از اکراد در این جنگ کشته شدند. از جمله کشته شدگان، پسر «اسماعیل سمیتقو» و برادر «عمر آقا» بودند. (۷)

* تشکیلات جدید بلدیة در تهران

مصوبه هیئت دولت در دوم فروردین ماه، در خصوص تشکیلات جدید در بلدیة تهران، امروز طی اعلانی به اطلاع عموم رسید.

در بخشی از مقدمه این بیانیه آمده است: «... بالاخره نظر به صدها دلایل عدیده در لزوم اتخاذ تدابیری که پایتخت ایران یک منظره قابل سکونت پیدا کرده و تمام ساکنین آن دارای زندگانی رضایت بخش شوند و اسباب و عللی که عامل هزارها فجایع

و جنایات بوده از سواد اعظم ایران برطرف گردد در جلسه مورخه دوم برج تخافوی ثیل ۱۳۰۰ برحسب پیشنهاد و تقاضای آقای رئیس الوزراء و وزیر داخله، هیئت وزراء مواد و مقررات ذیل (۸) را برای تشکیلات بلدیہ تهران با عواید قدیم و جدیدی که بجزو (به جزء) نگاشته می شود، تصویب نمودند...» (۹)

* آغاز به کار کتاب خانه ملی در اصفهان

کتاب خانه دولتی به نام کتاب خانه ملی برای استفاده عموم اهالی در محل سابق عمارت اشرف در اصفهان آغاز به کار کرد. برای راه اندازی این کتاب خانه، کلیه عایدات اضافه مالیاتی از اول آذر ماه ۱۲۹۹ تا اول فروردین ۱۳۰۰ با نظارت اداره مالیه اصفهان به اداره معارف این شهر به عنوان تأمین اعتبار برای تهیه اثاثیه، قفسه و تعمیر عمارت کتاب خانه پرداخت شده بود.

(۱۰)

* تحویل عبد الله چهاردولی به حکومت کردستان

«عبد الله چهاردولی» شرور معروف که در روز سیزدهم

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۴.

۲- انگلیسی ها قصد داشتند پس از خروج نیرو هایشان از این مناطق در خانقین و بعقوبه مرکزی نظامی ایجاد کنند.

۳- تلگراف کارگزاری کرمانشاه به وزیر خارجه، ۲۴ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۲۰، ص ۱.

۴- سلدوز نام یکی از توابع شهرستان ارومیه می باشد که در جنوب شرقی ارومیه واقع شده است و از شمال به دول و از جنوب و شرق به شهر ویران و لاهیجان و از غرب به حومه اشنویه محدود شده است.

۵- مهدی قلی خان مخبر السلطنه پسر علی قلی خان مخبر الدوله و نوه رضا قلی خان هدایت در سال ۱۲۴۲ ش، متولد شد و پس از فراگیری مقدمات علوم در تهران در سال ۱۲۵۷ ش، برای ادامه تحصیل عازم آلمان گردید و دو سال بعد به ایران مراجعت کرد. در سال ۱۲۶۵ ش، به سمت معلم زبان آلمانی در دار الفنون به تدریس پرداخت. در سال ۱۲۷۲ ش، وارد خدمات دولتی در دربار ناصر الدین شاه گردید و دو سال بعد به سمت ریاست پست خانه و گمرک و تلگراف خانه تبریز منصوب شد و به آنجا رفت ولی پس از اندک مدتی از کار خود استعفا داد و به تهران برگشت و ریاست مدارس را به عهده گرفت. در زمان مظفر الدین شاه همراه او به اروپا عزیمت کرد. پس از استقرار مشروطیت در زمان مظفر الدین شاه، به همراه مرتضی قلی خان صنیع الدوله، محتشم السلطنه، مشیر الدوله و مؤتمن الملک مأمور تهیه قانون اساسی گردید و انتخابات دوره اول مجلس شورای ملی را انجام داد. در اولین کابینه دوره مشروطیت، وزارت معارف را به عهده گرفت. زمانی که محمد علی شاه مجلس شورای ملی را به توپ بست، مخبر السلطنه والی آذربایجان بود. در زمان جنگ های آزادی خواهانه مخبر السلطنه قور خانه تبریز را به روی مردم باز کرد و خود عازم اروپا شد و پس از مدتی دوباره به ایران مراجعت کرد و در سال ۱۲۸۸ ش، و با همکاری سپهسالار (محمد ولی خان تنکابنی) تهران را فتح کرد. پس از فتح تهران و استقرار مشروطیت، دوباره به حکومت آذربایجان منصوب گردید و مدت دو سال در آنجا بود، سپس مدتی به اروپا رفت و پس از بازگشت به ایران به حکمرانی فارس منصوب شد. مخبر السلطنه در سال ۱۲۹۹ ش، در کابینه مشیر الدوله وزیر دارایی شد. به دنبال قیام شیخ محمد

خیابانی در تبریز مجدداً به حکومت آذربایجان و پس از سرکوب قیام به تهران بازگشت. در سال ۱۳۰۱ ش، در کابینه مستوفی الممالک به وزارت فواید عامه برگزیده شد و در سال ۱۳۰۶ ش، خود به تشکیل کابینه اقدام کرد و مدت شش سال رئیس الوزراء بود. مخبر السلطنه در سال ۱۳۳۴ ش، از دنیا رفت. از جمله تألیفات او می توان از افکار امم، خاطرات و خطرات و ترجمه مجمع الادوار و گزارش ایران نام برد (خاطرات و خطرات، مقدمه؛ وزرای معارف ایران، ص ۳۷ و ۳۸).

۶- روزنامه ایران، ۱۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۷- روزنامه ایران، ۱۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۸- «ماده ۱- ریاست عالییه تشکیلات بلدییه تهران تا زمان خاتمه تشکیلات در تحت نظر مستقیم مقام ریاست وزراء خواهد بود؛ ماده ۲- تشکیلات اداره بلدییه تهران به قرار ذیل است: ۱- اداره مرکزی ۲- اداره محاسبات ۳- اداره صحیه و معاونت عمومی ۴- اداره ساختمان، مهندسی و نظیف ۵- اداره امور خیریه ۶- اداره ارزاق؛ ماده ۳- شرح وظایف و تکالیف هریک از ادارات و دوائر فوق و مناسبات آنها با وزارت خانه ها و دوائر دولتی موافق نظامنامه مخصوص خواهد بود که از طرف دوائر مربوط تدوین گشته پس از تصویب مقام عالی ریاست وزراء به موقع اجرا گذارده خواهد شد؛ ماده ۴- تشکیلات بلدییه کاملاً مستقل و باید به کلی خارج از محیط تشکیلات سیاسی باشد؛ ماده ۵- اداره نظمییه در شهر تهران و اداره ژاندارمری در اطراف شهر مساعدت با مأمورین بلدییه را وظیفه دار خواهند بود؛ ماده ۶- تشکیلات بلدییه دارای روزنامه مخصوص خواهد بود که تمام اقدامات بلدییه و کلیه نظامات و قوانین مقررره همچنان تمام عایدات و مخارج را بجز و منظم در روزنامه انتشار بدهد تا کلیه اهالی از کیفیت جریان امور بلدی استحضار حاصل نمایند؛ ماده ۷- تا مسافت سه فرسخ از دروازه های شهر جزو حدود بلدییه تهران محسوب خواهد شد؛ ماده ۸- قراول خانه های شهر، باغات و مستغلات بلدی و خالصه که در حوزه شهر تهران است و محل احتیاج دوائر دولتی نباشد به اختیار بلدییه گذارده می شود؛ ماده ۹- مالیات ها و عوارض شهری که تا به حال دولت دریافت می داشته و عواید جدیدی که از محل های معین پیشنهاد شده است، از این به بعد به بلدییه تهران واگذار خواهد شد؛ ماده ۱۰- عایدات کنونی بلدییه همچنین اثاثیه و مواشی بلدی، درخت های شهر تهران و راه شمیران و شاهزاده عبد العظیم و شهر نو در اختیار بلدییه خواهد بود؛ ماده ۱۱- تعمیر راه شمیران و شاهزاده عبد العظیم و همچنین عواید آنها مخصوص بلدییه خواهد بود. ماده ۱۲- عوارضی که به عنوان اعطایی و عیدی و حق الارض انگور دریافت می گردید موقوف و مودیان عوارض مذکور من بعد از پرداخت آن معاف خواهند بود؛ ماده ۱۳- کلیه مقررات سابق که مخالف مواد فوق باشد الغا می شود؛ ماده ۱۴- پانزده روز بعد از انتشار شروع به اجرای موارد فوق خواهد شد». (برای اطلاع از جزئیات بیشتر ر ک: اسناد ملی ایران شم ت، ۲۹۳۰۰۶۰۱۷.

۹- بیانیه سید ضیاء الدین طباطبایی در خصوص تشکیلات بلدییه تهران، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۱۷.

۱۰- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۷۰۲۸۱۶۲.

فروردین به حکومت «کامیاران» تحویل داده شده بود، امروز به اداره حکومتی کردستان تحویل داده شد. (۱)

* مذاکره وزیرمختار انگلیس با سید ضیاء

وزیرمختار دولت انگلیس با حضور در دربار با سید ضیاء ملاقات و مدتی با وی مذاکره کرد. (۲)

[تصویر] مخبر السلطنه هدایت

۱- روزنامه ایران، ۱۶ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۲- همان، ص ۱.

سه شنبه ۱۶ فروردین ۱۳۰۰/۵ آوریل ۱۹۲۱/۲۶ رجب ۱۳۳۹

* اعلام آمار نیروهای انگلیسی در بین النهرین و ایران

در مجلس نمایندگان انگلستان، وزیر جنگ در پاسخ به سئوالی راجع به تعداد نیروهای دولت انگلیس در بین النهرین و ایران آمار ذیل را ارائه داد:

۱۲۴۰۰ نفر از نیروهای انگلیسی و ۷۲۳۰۰ نفر از نیروهای هندی در بین النهرین مستقر هستند و ۲۳۰۰ نفر از نیروهای انگلیسی و ۹۳۰۰ نفر از نیروهای هندی در ایران حضور دارند. (۱)

* تمجید روزنامه تایمز از دولت سید ضیاء

روزنامه تایمز لندن امروز از قول خبرنگار خود در تهران مطلبی راجع به اوضاع ایران منتشر نمود و از اقدامات دولت جدید ایران تمجید فراوان کرد. (۲)

* موافقت با پرداخت کمک هزینه به مدرسه ایران و آلمان

هیئت وزیران با پیشنهاد رئیس الوزراء، مبنی بر پرداخت ماهانه، یک هزار تومان برای دایر نمودن مدرسه آلمانی (مدرسه ایران و آلمان) موافقت کردند. این مبلغ قبلاً هم به این مدرسه پرداخت می شد ولی در زمان دولت قبلی پرداخت آن متوقف شده بود. در جلسه امروز تصویب شد که این مبلغ، علاوه بر بودجه وزارت معارف برای دایر نمودن مدرسه پرداخت شود، مشروط به اینکه، غیر از آموزش زبان، دروس فنی هم در این مدرسه، تدریس شود و طرح دستور تعلیمات این مدرسه با نظارت دو وزارت معارف و صحیه باشد. در پایان مقرر شد، این تصمیم دولت به سفارت آلمان نیز ابلاغ شود. (۳)

* عسرت و فلاکت شیرکچی های تهران

پیرو ارسال گزارش رئیس دایره رسومات و ذبایح به رئیس اداره کل مالیات و خالصجات و ارزاق تهران، امروز وی با ارسال این گزارش به وزیر مالیه و با اشاره به مشکلات ناشی از حکم صدور منع فروش مشروبات الکلی و عسرت و فلاکت عده ای که تنها ممر معاش آنان ساختن و فروش مسکرات است، پیشنهاد داد: در صورت موافقت وزیر مالیه، کمیسیونی با حضور رئیس دایره رسومات و نمایندگان ادارات ذیصلاح تشکیل شود تا درباره این موضوع مطالعه و مذاکره نموده، تصمیمی مناسب اتخاذ نمایند که پس از تصویب مقامات مربوط اجرا گردد. (۴)

* بهبودی اوضاع ایران

خبرگزاری رویتر گزارش داد: امروز «لویدجرج» (۵) در پاسخ به سئوال یکی از نمایندگان مجلس انگلستان اظهار داشت: به

موجب گزارش هایی که از تهران رسیده اوضاع رضایت بخش است و دولت انگلستان نیز، با ن هایت دلسوزی و صمیمیت ناظر و مراقب تلاش های کابینه جدید می باشد و کابینه جدید ایران می تواند مطمئن باشد هرگونه اقدامی که برای حفظ امنیت و استقرار وضعیت عادی در ایران به عمل آورد، مورد حمایت انگلستان خواهد بود. (۶)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۳، پ ۱۴، ص ۳.

۲- تلگراف داوود مفتاح السلطنه از لندن به وزارت خارجه، ۱۶ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۶، پ ۲۶، ص ۱۴.

۳- مراسله ریاست وزرا به وزارت مالیه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴، پ ۱۲، ص ۱۱.

۴- مراسله رئیس اداره کل مالیات و خالصجات و ارزاق تهران به وزیر مالیه، ۱۶ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۱۴۱۲۷.

۵- دیوید لوید جرج، از دودمان قدیمی ولش، در ۱۷ ژانویه ۱۸۶۳ در منچستر به دنیا آمد. در بیوگرافی فرانک آون آمده است که لوید جرج در جریان یک مسئله حقوقی مشهور گردید و بعدها در سال ۱۸۹۰ از حوزه انتخابیه کانارون به پارلمان راه یافت. وی مدتی نماینده پارلمان و عهده دار وزارت دارایی بود. او در زمان جنگ جهانی اول و بعد از آن چند سال نخست وزیر انگلیس بود، در سال ۱۹۴۳ لوید جرج با «فرانسیس استیونس» ازدواج کرد و سرانجام در مارس ۱۹۴۵ درگذشت. جهت اطلاع بیشتر ن ک: (نخست وزیر انگلیس، ص ۲۳۸-۲۶۷).

۶- روزنامه ایران، ۲۵ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

چهارشنبه ۱۷ فروردین ۱۳۰۰ / ۶ آوریل ۱۹۲۱ / ۲۷ رجب ۱۳۳۹

* مقررات تعطیلی مغازه ها از سوی حکومت نظامی تهران

از سوی حکومت نظامی تهران اعلامی منتشر شد مبنی بر اینکه، عموم طبقات تجار و اصناف به استثنای (خپّاز، قصاب، دوافروش، بقال، عطار، سلمانی، طبّاخ، سبزی فروش، میوه فروش، نعلبند، ماست بند، علاف و سایرین) باید در روزهای جمعه و ایام متبرکه مغازه های خود را تعطیل نمایند و هرکس مقررات مذکور را رعایت نکند به سختی مجازات خواهد شد. (۱)

* مذاکره سید ضیاء با احمد شاه

امروز قبل از ظهر سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء با احمد شاه در قصر فرح آباد ملاقات و به مدت یک ساعت با وی در خصوص مسائل مهم کشور مذاکره کرد. (۲)

* عزیمت کاپیتان فریزر به انگلستان

کاپیتان «دی. رام. اس. فریزر»، از ارتش هند و دبیر نمایندگی سیاسی انگلیس در خلیج فارس، امروز به عنوان مرخصی به انگلستان رفت و «سی. اچ. گیدنی»، از نیروهای خدمات کشوری هند، وظایف او را بر عهده گرفت. (۳)

* پایان حکومت نظامی در نهاوند

لغو حکومت نظامی از طرف اداره ژاندارمری در نهاوند اعلام شد. (۴)

* دخالت کنسول انگلیس در امور ایران

امروز کارگزاری بندر لنگه به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس و عربستان گزارش داد: کنسول انگلیس در بحرین با عنوان سرپرستی در امور مربوط به اتباع ایران دخالت می نماید، و در زمان مسافرت اتباع ایرانی مقیم بحرین، به آنها برگه تصدیق تابعیت ایرانی (۵) می دهد. (۶)

* عزیمت سالار مکرم به اردبیل

سالار مکرم که اخیراً به سمت کفالت حکومت اردبیل معین شده بود؛ امروز عازم محل مأموریت خود شد. (۷)

[تصویر] سید ضیاء الدین طباطبایی

۲- همان، ص ۱.

۳- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۳۷.

۴- روزنامه ایران، ۱۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۵- این اقدام کنسول انگلیس در حالی بود که، در آن زمان بحرین بخشی از خاک ایران محسوب می شد و مسافری برای سفر به مناطق دیگر به اخذ مجوز یا گذرنامه نیازی نداشتند. این موضوع نشان دهنده یکی دیگر از دخالت های آشکار انگلیسی ها در امور داخلی ایران بود (م).

۶- تلگراف کارگزاری بندر لنگه به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس، ۱۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۱، ص ۴۵.

۷- روزنامه ایران، ۱۷ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

پنجشنبه ۱۸ فروردین ۱۳۰۰/۷ آوریل ۱۹۲۱/۲۸ رجب ۱۳۳۹

* تقاضای اسمارت در خصوص ابقای منوچهر خان سپانلو در سمت خود

«والتر الکساندر اسمارت» در نامه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی بر لزوم ابقای «منوچهر خان سپانلو» (۱) و «فکل کلو» در سمت هایشان تأکید کرد. بعد از استعفای «منوچهر خان سپانلو» حاکم قزوین از سمت خود و انتشار این خبر که دولت قصد دارد «فکل کلو» رئیس نظمی قزوین را از سمتش برکنار نماید، ماژور «ادموندز» یکی از صاحب منصبان نظامی انگلیسی در قزوین که این تغییرات را به صلاح نمی دانست، لیوتنان گریوز، معاون خود را به تهران فرستاد تا این پیغام را به مقامات انگلیسی در تهران برساند و از طریق آنان از این تغییرات در قزوین جلوگیری نماید. (۲)

* دستگیری ملک زاده

ملک زاده (۳) مدیر روزنامه تازه بهار، از طرف حکومت نظامی مشهد دستگیر شد. (۴)

* درخواست اسمارت از سید ضیاء برای واگذاری شغل مناسب به سلطان روح الله خان در تهران

«والتر الکساندر اسمارت» به توصیه کاپیتان «کانالی» و «کافی» از صاحب منصبان انگلیسی که سابقاً در اداره پلیس جنوب بودند، از سید ضیاء درخواست کرد، شغل مناسبی در تهران به سلطان «روح الله خان» (۵) واگذار شده و از اعزام وی به قزوین جلوگیری شود. اسمارت در نامه ای به سید ضیاء در این رابطه نوشت: «... کاپیتان کانالی و کافی که هر دو سابقاً در اداره پلیس جنوب بوده اند خیلی از کفایت سلطان روح الله خان تمجید می نمایند. مشارالیه سابقاً در پلیس جنوب بوده و در حال حاضر در اداره ژاندارمری است و مدتی در خدمت ژاندارمری در قزوین بوده و حالا در طهران است. گویا اکنون دولت قصد دارد این شخص را مجدداً به قزوین روانه نماید.»

به عقیده کاپیتان کانالی و کافی وجود سلطان روح الله خان که مدتی با ایشان در پلیس جنوب مشغول خدمت بوده اند، برای تشکیلات مرکزی خیلی مفید می باشد این است که در مقام تصدیق برمی آید که، چنانچه صلاح دانسته می شود مقرر شود، تا شغل مناسبی در تشکیلات جدید نظامی به سلطان روح الله خان در مرکز داده شود...» (۶)

[تصویر] فکل کلو یکی از صاحب منصبان سوئدی نظمی

۱- منوچهر خان سپانلو دارای رتبه سرهنگی و طبیب ژاندارمری بود. وی فرزند میرزا باقر خان طبیب، از خانواده سیاح بود که به سپانلو شهرت یافتند. منوچهر خان با کاظم خان سیاح فرمانده نظامی تهران نسبت خانوادگی داشته و خواهر او را به همسری برگزیده بود. سابقه کوتاه حکومت وی در قزوین توأم با بدرفتاری و اخاذی از مردم بود. نویسنده مینودر یا باب الجنه قزوین در خصوص وی اشاره دارد که در دوران حکومت بر قزوین، اسلحه خود را بر روی میز می گذاشت و با ارباب رجوع

برخوردی ناشایست داشت و در طی این مدت به زور از مردم پول می گرفت. وی در فروردین ۱۳۰۰ طی اعلامیه ای خطاب به مردم قزوین اعلام داشت: منتظرم متمولین و متمکنین قزوین به طیب خاطر! جمع شده به فوریت تا سیزده عید، مبلغ معتنا بهی به عنوان قرض! به دولت، جمع آوری کرده و بپردازند. بعدها گفته شد که بودجه اختصاص داده شده برای سروسامان دادن به اوضاع مهاجرین گیلانی نیز از دست درازی وی مصون نمانده و مبلغ قابل توجهی را به ناروا تصرف نموده بود. با عزل سید ضیاء او نیز عزل، زندانی، جریمه و تبعید شد و در سال ۱۳۰۱ ش، تقاضا کرد که با خروج وی از کشور موافقت شود. (روزنامه خاطرات عین السلطنه، ج ۷، صص ۵۷۸۷ و ۵۷۹۲؛ مینودر یا باب الجنه قزوین، ص ۷۸۴؛ سیمای تاریخ و فرهنگ قزوین، دفتر اول، ص ۶۶۹-۶۷۰).

۲- نامه مستر اسمارت به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۱۸ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر، شم، ۱۰۸۵۳- ن.
۳- میرزا محمد خان ملک زاده مدیر روزنامه تازه بهار، پس از کودتای ۱۲۹۹ و حکومت نظامی کلنل پسیان در خراسان، دیگر نتوانست با آزادی کامل عقاید خود را انتشار دهد و با اصرار مأمورین حکومتی از ادامه نشر روزنامه خودداری کرد و روزنامه تعطیل گردید. او حدود چهل روز در بازداشت به سر برد، پس از آزادی از زندان دیگر رغبتی به روزنامه نگاری نشان نداد و در اداره فرهنگ مشغول به کار شد و ریاست اداره معارف و اوقاف خراسان را عهده دار گردید. (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، ص ۹۸-۹۹).

۴- روزنامه ایران، ۳۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۵- سلطان روح الله خان عضو قوای پلیس جنوب بود که بعدها به ژاندارمری پیوست. نامبرده از نیروهای مورد اطمینان انگلیسی ها در ژاندارمری بود. بعد از کودتا انگلیسی ها اصرار داشتند وی را در تهران و در تشکیلات مرکزی قشون نگاهدارند. در سال ۱۳۰۳ ش، مأمور مشایعت جنازه ماژور ایمبری به آمریکا شد. در ۱۳۰۶ ش، به علت شرکت در کودتای سرهنگ محمود پولادین به پنج سال حبس محکوم گردید. (زندگی سیاسی علی امینی، ص ۲۳۱؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۴، ص ۴۴۴).

۶- نامه والتر الکساندر اسمارت به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۱۸ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر، شم ۶-

[تصویر] روتشتین و برخی از اعضای سفارت روسیه در ایران

* اوضاع ایران پس از کودتا

روزنامه شرق نزدیک در شماره امروز با چاپ مطلبی با عنوان «بروز روح جدید در ایران» درباره اوضاع ایران پس از کودتای سوم اسفند، این واقعه را مهم ترین واقعه در شانزده سال گذشته پس از انقلاب مشروطه در ایران دانست. (۱)

* ممانعت مأمورین دولت از فروش ماهی های حرام

قبل از تصمیم هیئت دولت و صدور حکم جلوگیری از صید ماهی های حرام و ...، بیش از پنجاه نفر از تجار و کسبه انزلی و رشت حدود چهار صد هزار ماهی صوف را نمک زده و خشک کرده بودند ولی اکنون که قصد فروش آنها را داشتند، مأمورین مانع از کار آنان بودند.

«وثوق السلطنه» حکمران رشت در تلگرافی به رئیس الوزراء ضمن اعلام خبر فوق تصریح کرد این اقدام باعث وارد آمدن ضرر و زیان فراوان به تجار و کسبه خواهد شد. از این رو، بایست یا اجازه حمل ماهی ها به تجار و کسبه داده شود یا اینکه به گونه ای از آنان خریداری شود که ضرری متوجه آنان نشود. (۲)

* ورود وزیرمختار روسیه به ایران

«روتشتین» (Monsieur Theodor Rothstein) وزیرمختار روسیه در ایران از عشق آباد (۳) وارد باجگیران شد تا از طریق مشهد عازم تهران شود.

دو تن از مقامات با دو کالسکه ضبط شده از قوام السلطنه والی سابق خراسان، وزیرمختار و دیگر اعضای سفارت روس را از باجگیران تا مشهد همراهی نمودند. (۴)

* تقاضای سفارت روسیه برای جلوگیری از اقدامات اشرار ایرانی

در مناطق سرحدی ترکستان در «تجن» و «سرخس» گروه هایی از اشرار به پست های نظامی روسیه حمله کردند.

وزارت امور خارجه روسیه همچنین اظهار می کرد نظیر این اتفاقات در باجگیران نیز رخ داده است و ضمن اعتراض به سفارت ایران در مسکو خواست اقدامات لازم در خصوص جلوگیری از وقوع این حوادث صورت گیرد، زیرا تکرار این قبیل حوادث مانع از روابط بازرگانی دو دولت خواهد بود. (۵)

* مسدود شدن راه سرخس کهنه

تجار و اهالی سرخس کهنه و ناصری که به واسطه بسته شدن راه سرخس کهنه به روسیه از سوی دولت آن کشور، دچار عسرت و سختی شده بودند، خواستار اقدامات دولت ایران برای بازگشایی این راه شدند. (۶)

* صدور اجازه انتشار روزنامه ناهید

وزارت معارف و اوقاف به دستور رئیس الوزراء به حکومت نظامی تهران اطلاع داد که میرزا ابراهیم خان ناهید اجازه دارد روزنامه کاریکاتور به نام ناهید را منتشر نماید و مأمورین حکومت نظامی نباید از چاپ و نشر آن جلوگیری نمایند. (۷)

* منع نظامیان از تفتیش منزل مخبر السلطنه

سید ضیاء الدین طباطبایی به حکومت نظامی تهران ابلاغ نمود، منزل مخبر السلطنه، فرمانفرمای ایالت آذربایجان از هرگونه اقدامی به عنوان تفتیش اسلحه و غیره معاف و مستثنی

۱- روزنامه شرق نزدیک، ۷ آوریل ۱۹۲۱.

۲- تلگراف و ثوق السلطنه از رشت به رئیس الوزراء، ۱۸ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۴، پ ۱، ص ۴.

۳- عشق آباد پایتخت کشور ترکمنستان فعلی می باشد که قبلا جزو روسیه (شوروی) بود.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۵؛ روزنامه ایران، ۱۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۵- تلگراف شارژدافر سفارت ایران در مسکو به وزارت خارجه، ۶ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۱۵، پ ۲، ص ۱۰۲.

۶- تلگراف کارگزاری سرخس به وزارت امور خارجه، ۱۸ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۱، پ ۱۸، ص ۲.

۷- اسناد کابینه کودتا، ص ۱۷۲.

است و مأمورین نظامی به هیچ وجه نباید به منزل مشار الیه بروند. [\(۱\)](#)

۱- همان، ص ۱۳۳.

جمعه ۱۹ فروردین ۱۳۰۰ / ۸ آوریل ۱۹۲۱ / ۲۹ رجب ۱۳۳۹

* کودتای ناموفق علیه پسیان

«علی اصغر خان سرتیپ» فرمانده توپ خانه رهبری یک کودتا را که توسط «سالار امجد»، فرمانده نیروی پیاده طراحی شده بود، بر عهده گرفت.

کودتاچیان قصد داشتند پس از آزاد کردن «قوام السلطنه» والی سابق خراسان، کلنل «محمد تقی خان پسیان» را از قدرت برکنار کنند. اما این کودتای ناموفق به دستگیری «سالار امجد» منجر شد. (۱)

* دستگیری جمعی از رجال مشهد

پیرو دستگیری «قوام السلطنه» و جمعی از متمولین و متنفذین شهر مشهد، امروز نیز گروه دیگری از قبیل «مقبل السلطنه» از مستأجرین املاک آستانه مقدسه، «شیخ محمد کاظم بلور فروش»، «حاج محمد جعفر» برادر آقای منیر مدیر روزنامه مهر منیر (۲)، «میرزا محمد دانش طهرانی» و «مؤید حضور» از اعضای ایالت سابق دستگیر و در اداره ژاندارمری توقیف شدند. (۳)

* شروع به کار مجدد نشریات در مشهد

جراید مشهد که چند روزی برای اجرای شرایط حکومت نظامی تعطیل شده بود، امروز از حالت توقیف و تعطیل خارج شده و آغاز به کار کردند. (۴)

* انتشار مطلبی درباره بدرفتاری با یهودیان در ایران

روزنامه «تریبون ژویو» چاپ پاریس با انتشار مطلبی در شماره امروز خود، مدعی شد در ایران نسبت به یهودیان بدرفتاری می شود.

در پی درج این مطلب، وزارت امور خارجه ایران طی مراسله ای از سفارت ایران در پاریس خواست تا ضمن تکذیب این موضوع، اعلام نماید که دولت ایران حقوق تمام اقلیت ها را رعایت کرده، با کمال عدالت و رأفت با آنان رفتار می نماید.

(۵)

* ضیافت شام در مقر رئیس الوزراء

سید ضیاء الدین برای رؤسای نمایندگی های سیاسی خارجی، اعضای برجسته کنسولگری ها، کارشناسان، معلمان و مستشاران خارجی در خدمت دولت ایران ضیافت شامی در مقر رئیس الوزرای ترتیب داد. در این مهمانی برای پذیرایی از هشتاد نفر شام تهیه شده بود. برای نخستین بار در این ضیافت مشروبات الکلی به چشم نمی خورد و به جای شراب، تنگ ها و قدهای

دوغ و شربت قرار داده بودند. (۶)

* درخواست استرداد وجوه شرکت خیریه فرانسه در بانک استقراضی

سفارت فرانسه که توانسته بود فقط مبلغ ۹۹۹ قران را که به نام شرکت خیریه فرانسه در بانک استقراضی روس داشت، مسترد نماید، به وزارت امور خارجه ایران اطلاع داد: دیگر در خصوص استرداد وجوهی که به نام سفارت فرانسه در بانک استقراضی روس است، اقدامی نخواهد کرد و این موضوع را پیگیری نمی نماید، بلکه از دولت ایران انتظار دارد رسیدگی به محاسبات این موسسه مالی را هرچه زودتر به پایان برساند. (۷)

* شکایت شیعیان بندر لنگه از نایب الحکومه

جمعی از شیعیان ساکن (۸) بندر لنگه که از ظلم و تعدی «محمد رضا خان بستکی» (۹)، نایب الحکومه منطقه، به ستوه آمده بودند با ارسال عریضه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی، رئیس الوزرای وقت خواستار رفع این مظالم از خود شدند. آنها در این عریضه «دریابگی» حکمران بنادر را مسبب وضع فلاکت بار خود معرفی کردند، زیرا او محمد رضا خان را در سمت نایب الحکومه بندر لنگه گماشته بود. (۱۰)

«سید جعفر بحرانی» (۱۱) نیز با ارسال نامه ای به رئیس الوزراء از تعدیات «محمد رضا خان بستکی» نایب الحکومه بندر لنگه نسبت به شیعیان شکایت کرد و تصریح نمود: بیشتر اهالی بندر لنگه و نایب الحکومه آنجا از اهل سنت می باشند و شیعیان این

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۵.

۲- روزنامه مهر منیر در شهر مشهد به صاحب امتیازی و مدیرمسئولی محمد اسماعیل منیر مازندرانی تأسیس و در سال ۱۳۳۹ ق، منتشر شد. (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، ص ۲۴۳-۲۴۴).

۳- روزنامه ایران، ۲۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۴- همان.

۵- مراسله وزارت خارجه به سفارت ایران در پاریس، ۱۱ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۷، پ ۲، ص ۴۴.

۶- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، ص ۱۳۰.

۷- مراسله فرناند پرو از سفارت فرانسه به وزارت خارجه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۶، ص ۱۱.

۸- قسمت اعظم ساکنان بندر لنگه در آن زمان از اهل تسنن بودند و محمد رضا خان بستکی نیز، به نقل از اهالی بندر لنگه از متعصبین اهل سنت بود که به خاطر اختلاف مذهب با شیعیان، آنان را مورد آزار و اذیت قرار می داد. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۴۹).

۹- بندر لنگه در ساحل خلیج فارس و در جنوب لار واقع شده است. از شمال به بستک، از شرق به بندرعباس، از غرب به بخش گاوبندی لار و از جنوب به خلیج فارس محدود است.

۱۰- عریضه اهالی بندر لنگه به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۱۹ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۴۹.

۱۱- سید جعفر بحرانی فرزند حجت الاسلام بحرانی بود که توسط نایب الحکومه بندر لنگه توقیف شد و پس از دو سال زندانی بودن، وفات کرد (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۴۹).

منطقه به واسطه آزار و تعدی و شکنجه در شرایط سختی به سر می برند. بحرانی خواستار رفع ظلم و تعدی از مردم این منطقه شد. (۱)

* تعطیلی سراها و تجارت خانه های تهران

به دنبال انتشار اعلان حکومت نظامی تهران درباره تعطیلی سراها و تجارت خانه ها در روزهای تعطیل، امروز که روز اول اجرای این قانون بود، کلیه سراها و تجارت خانه ها، بازار و حتی در محلات و گذرها و کوچه ها نیز دکاکین بسته و تعطیل بودند. این قانون اتباع خارجی مقیم تهران را نیز شامل می شد. (۲)

[تصویر] قوام السلطنه

* تخلیه روسیه توسط نظامیان عثمانی

عده ای از نظامیان مستقر در «شاه تختی» به سمت ماکو (۳) حرکت کردند. قرار بود در روزهای آینده عثمانی ها خاک روسیه را کاملاً تخلیه نمایند. (۴)

۱- مراسله سید جعفر بحرانی به ریاست وزرا، ۱۹ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۴۹.

۲- روزنامه ایران، ۲۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- ماکو در ۹۰۹ کیلومتری شمال غربی تهران و ۲۷۵ کیلومتری شمال غربی ارومیه واقع شده و آب و هوایی کوهستانی دارد.

۴- روزنامه ایران، ۲۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

شنبه ۲۰ فروردین ۱۳۰۰ / ۹ آوریل ۱۹۲۱ / ۳۰ رجب ۱۳۳۹

* برگزاری مانور نظامی

مانوری نظامی خارج در وزارت دولت در حضور احمد شاه برگزار شد. رئیس الوزراء، هیئت وزیران و نمایندگان کشورهای خارجی نیز در این مانور حضور داشتند. این مانور در حقیقت امتحانی بود که رضا خان سردار سپه و رئیس دیویزیون قزاق، خود، داوطلبانه آن را برای نمایش قدرت نظامیان ترتیب داده بود. (۱)

* عزیمت نیروهای انگلیسی از گیلان

عزیمت نیروهای انگلیسی از منطقه گیلان آغاز شده و قزاق‌ها به تدریج جای آنها را می‌گرفتند. وابسته نظامی فرانسه در ایران در این باره گزارشی به شرح ذیل نوشت: «من قبلاً از ژنرال کووی فرمانده نیروهای انگلیسی اجازه گرفته بودم که هنگام این نقل و انتقالات حضور داشته باشم. بدین مناسبت روز هفتم آوریل به قزوین رفتم و روز هشتم به همراه ماژور «ادموندز» (Maj. Edmonds)، افسر سیاسی قزوین با اتومبیل به طرف «منجیل» (۲) راه افتادیم به طوریکه روز نهم در «لوشان» (۳) و روز دهم در منجیل بودیم. سرهنگ «فرانسیس» (Col. Francis) فرمانده دسته انگلیسی‌ها همان شب با نگرانی به من اظهار داشت که پل را آب برده و جابجایی نیروها را با مشکل روبرو کرده است.

فردا صبح یازدهم، ما «منجیل» را ترک کرده و به آن طرف رودخانه به سوی «جویین» (۴) رفتیم و در راه دیدیم که قزاق‌ها پست‌های خویش را تحویل می‌گرفتند، اما آنچه موجب شگفتی من شد، این بود که انگلیسی‌ها با کامیون وسایل خویش را حمل می‌کردند و قزاق‌ها سوار بر قاطر و شتر بارهای خویش را می‌آوردند. (۵)

* ایجاد پست‌های نظامی در منطقه سوادکوه

«امیر مؤید» در منطقه «سوادکوه» از «شیرگاه» (۶) تا «گدوک» (۷) پست‌های نظامی ایجاد کرد که در هر کدام از آنها بیست نفر مأمور مستقر بودند و روزی چهار قران هم دستمزد دریافت می‌کردند. تعداد مأموران در مناطق مذکور بیش از پانصد نفر بود. (۸)

[تصویر] امیر مؤید سوادکوهی

* تصویب اختصاص بودجه برای تجهیز یک اردوی نظامی در آذربایجان

در پی پیشنهاد تلگرافی «مخبر السلطنه» والی (۹) آذربایجان برای تأمین مخارج تجهیزات یک اردوی نظامی در آذربایجان، هیئت وزیران تصویب نمودند که مبلغ یکصد هزار تومان در مدت یک ماه به ایالت آذربایجان، پرداخته شود که صرف مخارج

- ۱- روزنامه ایران، ۱۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۲- منجیل در ۶ کیلومتری شرق رودبار، سر راه شوسه رشت به قزوین واقع شده است.
- ۳- لوشان در ۳۰ کیلومتری جنوب شرقی رودبار واقع شده است.
- ۴- جوبین یا جوبن در ۱۱ کیلومتری شمال رودبار است.
- ۵- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۵، ص ۱۹۲، نامه شماره ۱۹.
- ۶- از توابع سوادکوه می باشد و راه آهن از میان آن می گذرد.
- ۷- نام ایستگاهی میان فیروزکوه و دوکل می باشد و حدود بیست کیلومتر تا فیروزکوه فاصله دارد.
- ۸- تلگراف کارگزاری مازندران به وزارت خارجه، ۲۰ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۴۲، ص ۱.
- ۹- والی: حاکم یک ولایت یا ایالت را والی گویند.

[تصویر] نان فروشی در تهران قدیم

لازم شود. (۱)

* توقیف روزنامه نوروز

جریده نوروز به دلیل درج مطلبی (۲) با عنوان «غارنگران مفتخر» (۳) در شماره اخیر خود، امروز از طرف دولت توقیف گردید. (۴)

* انتصاب معتمد دیوان به حکومت طالقان

«معتمد دیوان» از صاحب منصبان قدیمی وزارت داخله که به حکومت طالقان (۵) منصوب شده بود، امروز به طرف محل مأموریت خود حرکت کرد. (۶)

* آزادی حسین ملک پس از چند روز توقیف

«حاج حسین آقای ملک» (۷) که روز شنبه گذشته در مشهد دستگیر و توقیف شده بود، امروز آزاد شد ولی سایر دستگیر شدگان همچنان در توقیف بودند. (۸)

۱- روزنامه ایران، ۲۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- این قضیه را «ریحان» برای «دکتر علی بهزادی» صاحب امتیاز و مدیر مسئول مجله «سپید و سیاه» نقل نموده که وقتی: «سید ضیاء الدین» مدیر روزنامه «رعد» بعد از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ رئیس الوزراء شد، یکی از کارهایش توقیف همه روزنامه ها و مجله های کشور بود. روزنامه «گل زرد» من هم توقیف شد. اما چون با سید ضیاء دوستی داشتم، تقاضای امتیاز روزنامه ای به نام «نوروز» کردم. به دستور سید ضیاء بلافاصله امتیاز «نوروز» به نام من صادر شد. من شاعر بودم. «گل زرد» ادبی و فکاهی بود. اما این بار قصد داشتم «نوروز» را به صورت یک روزنامه سیاسی- انتقادی منتشر کنم، کاری که در آن تجربه نداشتم. با استاد دهخدا صحبت کردم، او وعده همکاری داد، ولی همکاری نکرد. با یک نویسنده ارمنی به نام «تیگران خان» آشنا بودم، مقاله نویس زبردستی بود، ولی در نوشتن به زبان فارسی تجربه نداشت. قرار گذاشتیم او مقاله را به زبان فرانسوی بنویسد و من به فارسی ترجمه کنم. در آن زمان اغلب روزنامه نویس های تهران، در یکی دو صفحه از روزنامه خود خبرها و مقالاتی را به زبان فرانسوی چاپ می کردند. این کار نفوذ روزنامه را در میان خارجی های مقیم ایران زیاد می کرد. تیگران خان نویسنده مقاله های فرانسوی اغلب روزنامه ها بود. شماره اول بدون هیچ مسئله ای منتشر شد. اما مقاله ای را که تیگران خان برای شماره دوم نوشت، کار را خراب کرد. عنوان مقاله «غارنگران مفتخر» بود. در آن مقاله به زمامدارانی که با ریختن خون مردم و غارت ایرانیان بر کشور حکومت می کنند سخت حمله شده بود. مقاله «غارنگران مفتخر» انعکاس عجیبی پیدا کرد، به طوریکه سید ضیاء از خواندن آن به شدت عصبانی شد. او انتظار نداشت دوستش در روزنامه ای که امتیاز آن به

دستور خودش صادر شده بود به او و دولتش به آن شدت حمله کند. (زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۱۳۸).

۳- این مقاله توسط تیگران ارمنی یکی از رؤسای اداره بلدیّه تهیه شده بود (روزنامه ایران ۲۰ / ۴ / ۱۳۰۰، ص ۲)؛ البته برخی معتقدند که عبارت «غار تگران» مفت خور» صحیح آن بوده و به اشتباه به آن صورت تایپ شده است. (م).

۴- روزنامه ایران، ۲۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- طالقان از شمال و شرق محدود به مازندران از جنوب به ساوجبلاغ، از غرب به قزوین محدود است.

۶- روزنامه ایران، ۱۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۷- حاج آقا حسین ملک یکی از بزرگان شهر مشهد بود. (م).

۸- روزنامه ایران، ۳۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

یکشنبه ۲۱ فروردین ۱۳۰۰ / ۱۰ آوریل ۱۹۲۱ / ۱ شعبان ۱۳۳۹

* خودداری کسبه خارجی مقیم تهران از اجرای دستورات اداره نظمی

در پی حکم صادره از اداره نظمی، مبنی بر اینکه، نوشته‌ها و تابلوی سردر دکاکین نباید به حروف خارجی نوشته شود، کمیساریای برخی مناطق به اداره نظمی گزارش دادند این حکم به اتباع خارجی و کلیه کسبه ای که در تابلوهای مغازه هایشان از حروف خارجی استفاده شده بود، ابلاغ شده است ولی اتباع خارجی (۱) اظهار می دارند باید این موضوع از سوی سفارت خانه متبوعه شان به آنان دستور داده شود. (۲)

* برگزاری مراسم عقد ولیعهد با دختر شعاع السلطنه

مراسم عقد شاهزاده خانم دختر بزرگ مرحوم شعاع السلطنه که با اجازه احمد شاه با ولیعهد نامزد شده بودند، در پارک «منصوریه» برگزار گردید.

در این مراسم اعضای خانواده سلطنتی، رئیس الوزراء، وزیر دربار و پیشکار مخصوص ولیعهد و چند نفر از اعضای دربار احمد شاه حضور داشتند. (۳)

* ورود وزیرمختار روسیه به مشهد

«روتشتین» وزیرمختار روسیه و همراهانش وارد مشهد شدند. «نیکونویچ» (Nikonovitch)، «بیراکوف» (BiraKoff)، «بریسکین» (BrisKin) از اعضای هیئت همراه «روتشتین» بودند. لازم به ذکر است که «نادر میرزا» کنسول ایران در عشق آباد نیز از همراهان وزیرمختار روسیه بود که در این روز به مشهد وارد شدند. (۴)

* تشکیل مجالس قمار در منزل شاهزاده داراب میرزا

شاهزاده داراب میرزا، با مراجعه به حکومت نظامی تهران و بیان اینکه، او در روزهای دوشنبه و جمعه مهمانی خصوصی داشته و در این مهمانی‌ها، مجلس قمار هم برپا می کند از حکومت نظامی تهران، خواست تا با توصیه به ریاست پلیس اونیفرمه مزاحمتی برای مجالس او ایجاد نشود. (۵)

* فرار خداوردی و همراهانش به کوه های قوچان

«شجاع الممالک» که مأمور دستگیری «خداوردی» شده و بدین منظور به «درونگر» عزیمت نموده بود، امروز پس از بازگشت از «درونگر» اظهار داشت: خداوردی از قلعه «رحمن قلی» (۶) به مرز رفته و دیروز بعد از ظهر، از آنجا با همراهانش به کوه های قوچان فرار کرده است. (۷)

* مذاکره شارژدافر سفارت آلمان با سید ضیاء الدین طباطبایی

امروز پیش از ظهر، زمر شارژدافر سفارت آلمان، در دربار با رئیس الوزراء مدتی مشغول مذاکره بود. (۸)

* تسلیم شدن رئیس التجار در مشهد

«رئیس التجار» که تا امروز مخفی شده و تسلیم «پسیان» نشده بود، امروز خود را تسلیم کرد. ولی به جای او دو پسر و احمد دانش داماد وی از زندان آزاد شدند.

رئیس التجار در این مدت در خانه افرادی چون «شیخ فاضل مجتهد»، «دکتر حسن خان» و «مقبل السلطنه» مخفی مانده بود. (۹)

* برگزاری مسابقات اسب دوانی در اصفهان

کلوپ ایران و انگلیس در اصفهان برای برپایی مسابقات اسب دوانی در روزهای نهم و دوازدهم اردیبهشت اعلانی منتشر نمود و از مردم و علاقه مندان خواست، برای شرکت در این مسابقه و یا تماشای آن حداکثر تا پایان فروردین ماه تقاضاهای خود را به دفتر کلوپ ارسال نمایند. ریاست این کلوپ به عهده والی اصفهان و جنرال کنسول انگلیس در اصفهان بود. (۱۰)

۱- در همین خصوص در تاریخ ۲۴ / ۱ / ۱۳۰۰ اداره نظمی به حکومت نظامی گزارش داد «موسیو بناطی دواساز» و «موسیو وازنه» از اتباع دولت فرانسه، «کمپانی زینکالر» تبعه دولت آمریکا و «کمپانی لینچ» تبعه دولت انگلیس از این امر سرپیچی نمود و اظهار می دارند تا از طرف سفارت خانه های متبوعه شان به آنان دستور داده نشود به این امر مبادرت نخواهند نمود. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۳۳)

۲- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۳۳؛ اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵، پ ۱۳، ص ۳-۱.

۳- روزنامه ایران، ۲۲ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۶؛ روزنامه ایران، ۲۲ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۷۵.

۶- رحمن قلی دهی از دهستان رویگر بخش نوخندان شهرستان دره گز می باشد.

۷- تلگراف حسن کریمی از دره جز به وزیر خارجه، ۲۱ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۲، ص ۷.

۸- روزنامه ایران، ۲۳ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱

۹- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۸.

۱۰- اعلان منتشر شده از سوی مدیر کلوپ ایران و انگلیس، ۲۱ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵،

ص ۹۶.

[تصویر] مردم تهران در حال خرید و فروش در مسجد سپهسالار

دوشنبه ۲۲ فروردین ۱۳۰۰ / ۱۱ آوریل ۱۹۲۱ / ۲ شعبان ۱۳۳۹

* صدور مجور انتشار هفته نامه قرن بیستم

سید ضیاء الدین طباطبایی با انتشار نشریه قرن بیستم موافقت نموده و به حکومت نظامی تهران اطلاع داد که میرزاده عشقی (۱) اجازه دارد یک هفته نامه اجتماعی، سیاسی، ادبی و اخلاقی به نام قرن بیستم را منتشر کند و لازم است به مأمورین نظامی اطلاع داده شود که از انتشار این هفته نامه جلوگیری نکنند. (۲)

* انتشار روزنامه ناهید

امروز روزنامه ناهید (۳) به مدیریت میرزا ابراهیم خان ناهید انتشار خود را در تهران آغاز کرد. (۴)

* ملاقات روتشتین با کنسول انگلیس در مشهد

«روتشتین» به همراه نادر میرزا کنسول ایران در عشق آباد به کنسولگری انگلیس در مشهد رفت و با «پرایدوکس» کنسول انگلیس در مشهد ملاقات نمود.

یک ساعت بعد نیز پرایدوکس به همراه سرگرد «والیس» وابسته نظامی و سروان «فالكونر» دستیار کنسول برای بازدید وزیرمختار شوروی رفتند. (۵)

* مراسم آتش بازی در میدان توپ خانه

امشب به مناسبت فرارسیدن تولد امام حسین (ع) آتش بازی مفصلی در میدان توپ خانه تهران، در مقابل اداره نظمی به معرض نمایش گذارده شد. (۶)

* جاری شدن سیل در ایوانکی

در اثر بارش فراوان باران در ایوانکی که از دو روز پیش شروع شده بود، سیل بزرگی در این منطقه جاری شد. این سیل به خانه ها و املاک مردم خسارات زیادی وارد نمود. (۷)

۱- میرزاده عشقی در تاریخ ۱۱ / ۱ / ۱۳۰۰، صدور مجوز این هفته نامه را درخواست کرده بود (ر ک: به خبر همان روز).

۲- اسناد کابینه کودتا، ص ۱۷۱.

۳- تا اول دی ماه ۱۳۰۶ ش، در مجموع سیصد و یک شماره از این روزنامه منتشر شد و در طول این مدت چندبار نیز توقیف گردید و سه بار نیز با عنوان های ستاره صبح، افلاک خلق انتشار یافت. ناهید اولین روزنامه کاریکاتوری است که در میان

توده مردم رواج پیدا کرده بود و به دلیل درج مقالات به زبان ساده، مورد استفاده عموم طبقات بود. (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، ص ۲۵۵).

۴- گنجینه اسناد، بهار و تابستان، ۱۳۷۱، ص ۴۱؛ تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، ص ۲۵۵.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۴۷.

۶- روزنامه ایران، ۲۳ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۷- همان، ص ۳.

سه شنبه ۲۳ فروردین ۱۳۰۰/۱۲ آوریل ۱۹۲۱/۳ شعبان ۱۳۳۹

* جاری شدن سیل در قم

بارش باران که از عصر روز شنبه گذشته شروع شده بود، باعث راه افتادن سیل در قم شد که به بعضی از خانه ها و قنوات شهر و روستاهای اطراف، خسارات زیادی وارد کرد.

همچنین سیل باعث طغیان رود خانه قم (۱) و آسیب دیدن پل های رود خانه شور و عسگرآباد و جاده شوسه تهران شده بود. (۲)

* دعوت از دولت ایران برای شرکت در «کنگره بین المللی ضد الکل»

وزارت امور خارجه سوئیس از دولت ایران برای شرکت و اعزام نماینده در شانزدهمین «کنگره بین المللی ضد الکل» که در تاریخ ۲۲ تا ۲۷ اوت ۱۹۲۱ م، در شهر لوزان و با ریاست افتخاری رئیس جمهور سوئیس برگزار می شد، دعوت نمود. (۳)

* اعلام آمادگی افسران انگلیسی برای استخدام در ایران

سفارت انگلیس اسامی پنج نفر صاحب منصب انگلیسی که برای استخدام در دولت ایران آمادگی خود را اعلام کرده بودند، به وزارت امور خارجه ارسال کرد. (۴) اسامی این صاحب منصبان از سوی جنرال فرمانده نیروهای انگلیسی در شمال ایران به شرح ذیل به سفارت انگلیس اعلام شده بود:

۱- کاپیتان «جد کینس» L.E.H. JudKins

۲- کاپیتان «آلدورث» T.P. AldWorth

۳- کاپیتان «نرمن» A.L. Norman

۴- لیوتنان «پروکتر» D.H.T. procter

۵- لیوتنان «ماوهود» J.C. MaWhood

* دستگیری صارم الدوله

«اکبر میرزا صارم الدوله» (۶) والی کرمانشاه دستگیر شد. در حین دستگیری، زدوخوردی بین سواران کلهر (۷) و نیروهای ژاندارم که در دستگیری والی با ژاندارم ها متحد شده بودند در عمارت حکومتی روی داد ولی مشخص نشد علت شلیک کردن ژاندارم ها به «کلهرها» چه بوده است. در جریان تیراندازی ژاندارم ها هشت نفر از کلهرها، کشته و پانزده نفر مجروح

شدند. «صارم الدوله» هم توقیف و به مرکز اعزام گردید. (۸)

[تصویر] اکبر میرزا مسعود (صارم الدوله)

* تعطیلی دواير دولتی

امروز به مناسبت ولادت حضرت سید الشهداء (ع) کلیه وزارت خانه ها و دواير دولتی تعطیل بود. (۹)

* خروج نیروهای انگلیسی از شمال ایران

دولت انگلیس نیروهای خود در شمال ایران را به منظور خروج از ایران فراخواند. (۱۰)

۱- روزنامه ایران، ۲۳ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲ و ۳.

۲- روزنامه ایران، ۲۵ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- مراسله وزارت خارجه سوئیس به ذکاء الدوله وزیرمختار ایران در سوئیس، ۲۳ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵۹، پ ۲۲، ص ۳.

۴- صاحب منصبان نامبرده شده به ترتیب از: فوج های «یارک و لنکستر» (York and Lancaster) ؛ «وست کنت» (West Kent) ؛ «نورتامپستون شایر» (Northamptonshire)، همچنین پروکتر از فوج یارک و لنکستر و ماهود از فوج مخصوص ملکه بودند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۲، ص ۳۶).

۵- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۲۳ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۲، ص ۳۶.

۶- اکبر میرزا مسعود، ملقب به صارم الدوله، در ۱۲۶۵ ش، در اصفهان متولد شد. پدرش مسعود میرزا ظل السلطان، فرزند ارشد ناصر الدین شاه بود و به علت اینکه، مادرش از خاندان قاجاریه نبود به سلطنت نرسید. وی دوازده فرزند پسر داشت که اکبر میرزا ششمین پسر او بود و فوق العاده، موردتوجه پدر قرار داشت. بعد از فوت مظفر الدین شاه و سلطنت محمد علی شاه اقداماتی برای سرنگون کردن محمد علی شاه و به پادشاهی رساندن جلال الدوله پسر ارشد ظل السلطان آغاز شد. در این فعالیت اکبر میرزا نقش اساسی داشت که موجب خشم محمد علی شاه گردید و او را به اروپا تبعید کرد، ولی اکبر میرزا در اروپا هم ساکت نشست و علیه محمد علی شاه اقداماتی می نمود. وی در همان دوران وارد دانشگاه آکسفورد شد و به تحصیل اشتغال ورزید و بالاخره دانشنامه اش را در رشته حقوق و اقتصاد گرفت و پس از خلع محمد علی میرزا به ایران بازگشت. اکبر میرزا صارم الدوله در سال ۱۳۳۰ ق، وارد خدمات دولتی شد و اولین سمتی که احراز کرد معاونت وزارت داخله بود. در همان هنگام نصرت الدوله فیروز هم معاون وزارت عدلیه گردید. در دی ماه ۱۲۹۴ ش، به دنبال نابسامانی ها در کشور، از طرف احمد شاه، عبدالحسین میرزا فرمانفرما به رئیس الوزرای منصوب شد و کابینه خود را تشکیل داد. در این کابینه اکبر میرزا صارم الدوله به وزارت فوائد عامه و تجارت برگزیده شد. در این کابینه دو نخست وزیر سابق هم عضویت داشتند. محمد علی خان علاء السلطنه به وزارت عدلیه و محمد ولی خان سپهسالار به وزارت جنگ انتخاب شده بودند. پس از سقوط کابینه فرمانفرما، احمد شاه، مجدداً محمد ولی خان سپهسالار تنکابنی را به ریاست دولت برگزید و کابینه خود را تشکیل داد. در این کابینه اکبر میرزا صارم الدوله وزیر امور خارجه شد. کابینه سپهسالار در شهریورماه ۱۲۹۵ ش، ساقط شد و

پس از او به ترتیب وثوق الدوله، علاء السلطنه، سلطان عبد المجید میرزا عین الدوله، مستوفی الممالک و نجفقلی خان صمصام السلطنه به رئیس الوزرای منصوب شدند که هر کدام مدت کمی سکان کشتی غرق شده ایران را در دست گرفته بودند. از نخستین روزهای زمامداری وثوق الدوله و نصرت الدوله، مذاکراتی پیرامون یک قرارداد با دولت انگلستان آغاز شده بود که جز وثوق الدوله و نصرت الدوله و سید ضیاء الدین مدیر روزنامه رعد، کسی از آن مطلع نبود. با انتصاب اکبر میرزا صارم الدوله، او نیز به این هیئت افزوده شد و مذاکرات یک قرارداد با دولت انگلیس با مشارکت وثوق الدوله، نصرت الدوله و صارم الدوله با سرپرسی کاکس آغاز گردید. در این مذاکرات محرمانه فقط میرزا علی خان منصور الملک رئیس اداره انگلیس وزارت امور خارجه و سید ضیاء الدین طباطبایی حضور پیدا می کردند. قرارداد تنظیم گردید و در ۹ اوت ۱۹۱۹ به امضا رسید و احمد شاه نیز، به فرنگستان عزیمت کرد. بعد از کودتای ۱۲۹۹ ش، و رئیس الوزرای سید ضیاء الدین طباطبایی، صارم الدوله قصد خروج از ایران را داشت. به قصر شیرین رفت که از آنجا ایران را ترک کند ولی ناگهان از این اقدام منصرف گردید و به کرمانشاه بازگشت و در مقر خود به رتق و فتق امور پرداخت. وی به دستورات اداره مرکزی توجهی نمی کرد. ولی آنچه مسلم است طرفین از یکدیگر بیم داشتند. سید ضیاء الدین به مازور محمود خان پولادین، صاحب منصب ژاندارمری که در آن تاریخ تحت او امر سید ضیاء الدین بود، دستور داد، به کرمانشاه برود و به رژیمان (هنگک) کرمانشاه هم دستور داد تحت فرماندهی پولادین باشند. پولادین پس از ورود به کرمانشاه با ژاندارم های مقیم آنجا، عمارت حکومتی را محاصره نمود. صارم الدوله هم به قوای محلی خود که متجاوز از یکصد و پنجاه نفر مسلح بودند دستور تیراندازی و رفع محاصره را داد. در نتیجه جنگ بین طرفین آغاز شد. عده زیادی از دو طرف کشته شدند ولی سرانجام نیروی ژاندارم پیروز شد و افراد مسلح حکومتی را خلع سلاح نموده و صارم الدوله هم دستگیر و به تهران اعزام شد. پس از ورود به تهران او را به زندان قصر نزد سایر زندانیان بردند و تا پایان حکومت سید ضیاء الدین در زندان به سر برد. صارم الدوله مدت کوتاهی بعد از کودتا والی فارس شد ولی پس از مدتی از آن سمت استعفا داد و به اصفهان رفت. پس از آنکه نصرت الدوله توقیف شد، هنوز بیش از ده روز از دستگیری و توقیف نصرت الدوله وزیر مالیه نگذشته بود که به دستور رضا شاه، اکبر میرزا مسعود (صارم الدوله) والی فارس دستگیر و تحت الحفظ به تهران اعزام گردید و بلافاصله به زندان افتاد. صارم الدوله چندی در زندان بود تا اینکه، رضا شاه مطالبه پولی را که از انگلیسی ها برای انعقاد قرارداد ۱۹۱۹ گرفته بود، کرد. صارم الدوله لیره های دریافتی را به خزانه دولت برگردانید و از زندان آزاد و گوشه نشینی اختیار کرد. صارم الدوله با اجازه شاه به اصفهان رفت و به املاک وسیع خود رسیدگی می نمود. هرگز گرد سیاست نگردید و رفتارش طوری بود که کوچکترین مزاحمتی برای او فراهم نشود. رضا شاه در روز ۲۵ شهریور ۱۳۲۰ از سلطنت استعفا داد و عازم بندرعباس شد. در سر راه چند روزی در اصفهان توقف نمود و همه روزه با صارم الدوله دیدار و گفتگو داشت. صارم الدوله از شهریور ۱۳۲۰ تا زمان مرگ، چون یک سلطان بی تاج و تخت می زیست و گاهی نیز، در تهران ظاهر می شد و به ملاقات محمد رضا پهلوی می رفت. در ۱۳۲۸ ش، به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شد و در تهران در مجلس مزبور حضور یافت. اکبر مسعود یکی از ملاکین بزرگ اصفهان بود. از یک سال قبل از اصلاحات ارضی شروع به فروختن آنها کرد، به طوریکه، هنگام اجرای اصلاحات ارضی، تمام املاک به فروش رفته بودند. صارم الدوله، داماد میرزا علی اصغر خان اتابک اعظم بود. بطوریکه صارم الدوله دو دختر و یک پسر داشت. حسن اکبر و خسرو هدایت دامادهای او بودند. پسرش اصغر میرزا، مدتی آجودان محمد رضا پهلوی بود. صارم الدوله سرانجام در ۱۳۵۳ ش، در اصفهان در گذشت و در گورستان تخت پولاد دفن شد. (زندگینامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۱۶۲-۱۶۹).

۷- ایل کلهر از ایل های بزرگ غرب کشور است، قسمت اعظم این ایل در کرمانشاهان ساکن هستند و فقط بخش کوچکی به منطقه مهران و دهلران در ایلام کوچ کرده اند. مردم ایل کلهر به کشاورزی و دامپروری اشتغال دارند و براساس گزارش سازمان امور عشایر در سال ۱۳۶۲ ش، ایل کلهر دارای ۳۱ تیره است. (چادرنشینان و طایفه های عشایری ایران، ج ۱، ص ۲۸۹؛ ایل ها و طایفه های عشایری کرد ایران، ص ۱۰۷-۱۰۸).

۸- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۱ و ۲۰۳؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۹۹.
۹- همان.

۱۰- سیاست انگلیس و پادشاهی رضا خان، ص ۹۴.

چهارشنبه ۲۴ فروردین ۱۳۰۰/۱۳ آوریل ۱۹۲۱/۴ شعبان ۱۳۳۹

* دیدگاه مقامات شوروی نسبت به دولت سید ضیاء

«مشاور الممالک» سفیر ایران در مسکو در پاسخ پرسش رئیس الوزراء به وی گزارش داد که مقامات شوروی «نظر مثبتی» نسبت به دولت او ندارند. (۱)

* اعزام ژاندارم جهت دستگیری خداوردی به قلعه کیان

کلنل «محمد تقی خان» حاکم نظامی خراسان برای تعقیب و دستگیری «خداوردی» و همراهان وی عده ای نیرو با مهمات کافی به قلعه کیان محل استقرار خداوردی اعزام کرد. قوای اعزامی در قلعه کیان با خداوردی و همراهانش درگیر شدند و نهایتاً این قلعه به تصرف قوای اعزامی درآمد. نیروهای خداوردی شکست خوردند ولی خودش موفق به فرار از مهلکه شد. (۲)

* تداوم تخلیه شمال ایران از نیروهای انگلیسی

روزنامه تایمز امروز نوشت تخلیه شمال ایران از نیروهای انگلیسی به سرعت پیش می رود و تا نیمه ماه می پایان خواهد یافت. (۳)

* منع تعرض به تجار و صاحب ان مغازه های اتباع خارجی

به دنبال اعتراض سفارت فرانسه به اقدام مأمورین نظمیه و حکومت نظامی، برای محو نمودن خطوط فرانسوی (۴) در تابلوهای سردر مغازه های اتباع فرانسه و همچنین شکایت های مشابه از دیگر سفارت خانه های کشورهای خارجی در ایران، وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به حکومت نظامی تأکید کرد، لازم است هرچه سریع تر حکومت نظامی مأمورین مزبور را از این اقدام بازداشته و به آنان دستور دهد در این زمینه، به هیچ وجه متعرض تجار و صاحب ان مغازه ها که از اتباع خارجی هستند، نشوند. (۵)

* مذاکره وزیرمختار آمریکا با سید ضیاء

امروز بعد از ظهر کالدول وزیرمختار آمریکا در دربار با سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء ملاقات و مذاکره نمود. (۶)

Norman to Curzon, ۲۳ May ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۰۵/۸۸۶۲-۱

۲- روزنامه ایران، ۲۵/۱/۱۳۰۰، ص ۲.

۳- تلگراف داوود مفتاح السلطنه به وزارت خارجه، ۲۴/۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۶، پ ۲۶، ص ۴.

۴- حکومت نظامی تهران پس از دریافت این گزارش از وزارت امور خارجه، از اداره نظمیه خواست راجع به محو نمودن

خطوط خارجی از تابلوهای مغازه هایی که متعلق به اتباع خارجی است، به مأمورین نظمیہ دستور دهند از این کار خودداری نمایند تا حکم ثانویہ ای در این زمینہ صادر شود. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۰۵۳۳).

۵- مراسلہ وزارت خارجه به حکومت نظامی تهران، ۲۴ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۰۵۳۳.

۶- روزنامہ ایران، ۲۵ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

پنجشنبه ۲۵ فروردین ۱۳۰۰/۱۴ آوریل ۱۹۲۱/۵ شعبان ۱۳۳۹

* قرض دولت از بانک شاهنشاهی جهت مهاجرین گیلان

امروز هیئت وزیران تصویب نمودند: دولت مبلغ شصت هزار تومان از بانک شاهنشاهی به ضمانت خود، به مدت ۱۹ الی ۲۱ ماه برای مهاجرین گیلان قرض نماید و بانک در مدت چهار ماه، در اقساط مساوی پرداخت نماید. دولت قصد داشت املاک مهاجرین را رهن بگیرد که اگر پس از انقضای این مدت بدهی خود را نپردازند، املاکشان را تصرف نماید. (۱)

* افزایش مالیات د خانیات

هیئت دولت مقرر نمود از اول اردیبهشت ماه مثقالی ده شاهی بر باندردل (۲) تریاک (۳) افزوده شود، همچنین مالیات د خانیات نیز از اول اردیبهشت ده درصد افزایش یابد بطوریکه از تاریخ مزبور به انضمام مالیات سابق، از توتون چیق و تنباکو چهل درصد و از توتون سیگار سی درصد مالیات اخذ شود. (۴)

* انتصاب رئیس جدید بانک شاهنشاهی کرمان

کاپیتان «ارتن» نایب رئیس بانک شاهنشاهی اصفهان که به سمت ریاست بانک شاهنشاهی کرمان تعیین شده بود امروز به طرف محل مأموریت خود حرکت کرد. (۵)

* تعیین موجب صاحب منصبان انگلیسی

وزیران کابینه با پرداخت ماهانه مبلغ ششصد تومان به عنوان موجب به کلنل «اسمایس» و کلنل «هادلستن» و کلنل «فریزر» سه تن از صاحب منصبان انگلیسی موافقت نمودند. علاوه بر این مقرر شد به هریک از این صاحب منصبان علیق دواب (۶) و پنجاه تومان کرایه منزل و سوخت و روشنایی پرداخت شود.

همچنین موافقت شد به سایر صاحب منصبان انگلیسی نیز که قرار بود برای استخدام در دولت ایران پذیرفته شوند، بیست و پنج درصد حقوق بیشتر از آنچه که در انگلستان دریافت می کردند، پرداخت شود.

* تقاضای لیانازوف برای تابعیت ایران

مارتین کئورکویچ لیانازوف از اتباع روسیه مقیم تهران که نزدیک به پنجاه سال در ایران اقامت داشته و صاحب تجارت خانه بزرگی بود، با ارسال نامه ای به وزارت خارجه از دولت ایران تقاضای تابعیت (۷) نمود. (۸)

۲- باندردل: واژه ای فرانسوی به کاغذ نازک و باریک و دراز و منقوش به نقش خاص و به خطوط و عبارات مخصوص که به دهانه شیشه ها و یا قوطی های محتوی کالای خاص یا مایعات مخصوص نظیر مشروبات الکلی چسبانند؛ نوارچسب، نشانه خاصی از جنس کاغذ یا نقش خاصی که از طرف مؤسسات دولتی بر شیشه یا بسته های کالای انحصاری زده شود.

۳- تریاک از نخستین دارو هایی است که بشر شناخته است. ظاهرا ایرانیان از دوران باستان تریاک را می شناختند و از پادشاه بودن آن آگاه بودند. بنابر منابع، نخستین بار در دوره سلطنت سلطان مسعود غزنوی تریاک در ایران به عنوان ماده مخدر به کار رفت. شواهد تاریخی حکایت از آن دارد که تریاک در دوره صفویه عمومیت بیشتری یافت. کشت وسیع و برنامه ریزی شده خشخاش در زمان صدارت امیرکبیر در ۱۲۶۷، در اطراف تهران آغاز شد و محصول آن به سوریه و عثمانی و هند صادر می گردید. پس از پیروزی انقلاب مشروطه، سران مشروطه به مبارزه با تریاک پرداختند، هرچند تداوم نداشت. (دانشنامه جهان اسلام، ج ۷، ص ۲۶۷-۲۷۱).

۴- همان.

۵- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۲۵ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۱۰۱.

۶- دواب: اسب.

۷- لیانازوف اولین بار این تقاضا را در ۱۵ فوریه ۱۹۲۱ به وزارت خارجه ارائه کرده ولی با وجود پذیرش در خواستش پاسخ قطعی به وی داده نشده بود. وزارت فلاحت و تجارت نیز با ارسال نامه ای به وزارت خارجه با ذکر دلایل و محاسن متعددی پذیرفتن تقاضای لیانازوف را توصیه نمود. (جهت اطلاع بیشتر ر. ک: اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵۱، پ ۳۸، ص ۱۰ و ۱۱).

۸- عریضه مارتین لیانازوف به وزیر امور خارجه، ۵ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵۱، پ ۳۸، ص ۴.

جمعه ۲۶ فروردین ۱۳۰۰/۱۵ آوریل ۱۹۲۱/۶ شعبان ۱۳۳۹

* تجاوز قشون روسیه به خاک ایران

قشون روسیه از منطقه «بيله سوار» (۱) و «موران» (۲) به خاک ایران تجاوز نمودند. يد الله خان سيف السلطان رئيس طایفه «آرالو» (۳) به کمک «آقا لار بیگ» رئيس طایفه «موران» با تقریباً هزار نفر نیروی مسلح که در اختیار داشتند به جنگ با روس ها پرداختند. (۴)

* تسلیم شدن خداوردی خان

پیرو اقدامات کلنل «محمد تقی خان» حاکم نظامی خراسان برای دستگیری و قلع و قمع «خداوردی» و در نتیجه مصادمه اخیری که به وقوع پیوست، «خداوردی» و همراهان او به کلی مضمحل و رشته آنها از هم گسیخته شد، (۵) امروز یک نفر از طرف خداوردی به بجنورد آمده و از حکومت آنجا برای وی تأمین خواست.

حکومت بجنورد نیز، برای رفع غائله و مزاحمت وی از طرف دولت به او تأمین داد و هنگام غروب «خداوردی» با دو برادر و بیست و یک نفر از همراهانش به بجنورد (۶) وارد شده و خود را به حکومت آنجا تسلیم کردند. (۷)

* ورود دویست ژاندارم به بجنورد

ماژور «محمود خان نوذری» که به همراه دویست نفر ژاندارم جهت تحویل گرفتن «خداوردی» ظهر امروز به بجنورد وارد شده بودند، (۸) او را به همراه بیست و چهار نفر از نیرو هایش از «سردار معزز» تحویل گرفتند. (۹)

۱- بيله سوار در شمال شرقی استان اردبیل در مشرق دشت مغان، کنار مرز ایران و جمهوری آذربایجان، قرار دارد و مشتمل است بر بخش های مرکزی، قشلاق دشت، چهاردهستان و دو شهر جعفرآباد. بيله سوار از شمال به شهرستان پارس آباد، از مشرق به مرز ایران و جمهوری آذربایجان، از جنوب به شهرستان گرمی و از مغرب به شهرستان های پارس آباد و گرمی محدود است. اراضی آن با چند چشمه و رود آبیاری می شود. مهم ترین رود آن رود خانه موسمی بالهارود (یا بلغارچای) به طول ۱۶۸ کیلومتر است که از کوه های اوجارود در شهرستان گرمی سرچشمه می گیرد و پس از مشروب کردن زمین های بيله سوار در جمهوری آذربایجان به دریاچه محمود چاله می ریزد. این رود در مسیر خود قسمتی از مرز ایران و جمهوری آذربایجان را تشکیل می دهد. برخی از تیره های ایل سون (شاهسون) در شهرستان بيله سوار قشلاق می کنند. این شهرستان، با راه شوسه با اردبیل و گرمی ارتباط دارد. در ۱۳۱۶ ش، بر طبق قانون تقسیمات کشور، بيله سوار مرکز (بخش) اوجارود- مغان در شهرستان اردبیل شد. در ۱۳۲۹ ش، دهستان مغان (مرکز آن بيله سوار) مشتمل بر ۵۷ ده جزو شهرستان مشکین شهر (خیابو) به شمار می آمد. در ۱۳۳۰ ش، دهستان بيله سوار جزو بخش گرمی از شهرستان اردبیل بود. در تقسیمات کشوری، در ۱۳۵۵ ش، شهر بيله سوار مرکز بخش حومه و مرکز شهرستان مغان بود. در تیرماه ۱۳۷۰ بيله سوار تبدیل به شهرستان شد و

- مرکز آن شهر بیله سوار تعیین گردید. (جغرافیای مفصل ایران، ج ۱، ص ۶۷؛ فرهنگ جغرافیایی آبادی های کشور جمهوری اسلامی ایران، ج ۴، ص ۱۲-۱۳).
- ۲- منطقه ای مرزی در شمال غربی ایران که نزدیک بیله سوار قرار دارد.
- ۳- آلالو: طایفه ای در شمال غربی ایران می باشند.
- ۴- تلگراف کارگزاری اردبیل به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱ / ۲۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۰، پ ۸، ص ۳.
- ۵- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۲۸، ص ۲.
- ۶- قبل از اینکه، خداوردی خود را به حکومت بجنورد تسلیم نماید شجاع الممالک نیز، با عده ای از سوی حکومت دره جز برای تأمین دادن به خداوردی روز بیستم فروردین عازم درونگر شده بودند. (روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۲۱، ص ۲).
- ۷- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱ / ۲۹، ص ۲.
- ۸- تلگراف کارگزاری بجنورد به مشهد، ۱۳۰۰ / ۱ / ۲۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۲، پ ۲، ص ۳.
- ۹- تلگراف معتمد السلطنه کارگزار خراسان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱ / ۲۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۲، پ ۲، ص ۱.

شنبه ۲۷ فروردین ۱۳۰۰/۱۶ آوریل ۱۹۲۱/۷ شعبان ۱۳۳۹

* بیانیه سید ضیاء درباره خروج نیروهای انگلیسی از ایران

سید ضیاء الدین طباطبایی با انتشار بیانیه ای، خروج نیروهای انگلیسی را از ایران، به طور رسمی اعلام کرد. در بخشی از این بیانیه آمده است: «قشون انگلیسی که وضعیات جنگ بین المللی آنها را به ایالات و شمال مملکت ما آورده بود اینک ایران را تخلیه کرده به مملکت خویش رهسپار می گردند. در خدمات این قشون مجال انکار نیست. اما بزرگ تر از تمام خدمات درس عبرتی است که، ورود و حضور قشون مزبور به ما داده و آن درس عبارت از این است که، ما باید از جوانان خویش برای حفظ وطن سربازانی داشته باشیم تا دیگران از ضعف ما استفاده نکرده و خاک مقدس ایران را معرض تجاوز خود قرار ندهند...». سید ضیاء در بخش دیگر بیانیه، از اینکه، واقعه مزبور در دوره زمامداری او رخ داده، سرافرازی و سرور خود را ابراز نمود. (۱)

* موافقت وزارت عدلیه با تشکیل دواير موقتي عدليه در ایالات و ولایات

وزارت عدلیه پس از تشکیل دواير موقتي برای رسیدگی به کارهای معوقه در تهران، با تشکیل این قبیل دواير موقتي در بعضی ایالات و ولایات نیز موافقت نمود تا تشکیلات ثابت این وزارت خانه ایجاد گردد. (۲)

* برگزاری مراسم مذهبی آرامنه تهران

به مناسبت مراسم مذهبی آرامنه که همه ساله در سوگواری و تعزیت قتل حضرت مسیح برگزار می شد متولیان نماز خانه های آرامنه تهران، از حکومت نظامی تهران خواستند، از آنجا که آرامنه بایستی در شب جمعه ۱۳۰۰/۲/۹ سه ساعت از شب گذشته تا نزدیک صبح به «نماز خانه» رفته و رسوم مذهبی خود را به جا آورند، مأمورین حکومت نظامی در آن شب از آمدورفت آرامنه ممانعت نکنند تا آرامنه بتواند آزادانه در آن شب به «نماز خانه های» دروازه قزوین و دروازه شاه عبد العظیم رفته، رسوم مذهبی خود را به جا آورند. متولیان نماز خانه های آرامنه تهران همچنین از حکومت نظامی تهران خواستند به آنان اجازه داده شود در این خصوص اعلانی را به زبان ارمنی منتشر نمایند. (۳)

* عزیمت کنسول انگلیس در بوشهر به خوزستان

کلنل «تریور» جنرال کنسول انگلیس در بوشهر که به قاهره سفر کرده بود پس از بازگشت از قاهره (۴) و چند روز توقف با یک کشتی انگلیسی به خوزستان (عربستان) عزیمت کرد. بنا به اظهارات شفاهی تریور، او قصد داشت برخی از کنسولگری های عربستان را منحل نماید. (۵)

* کاهش قیمت گوشت در مشهد

رئیس بلدیہ مشهد با انتشار اعلامیہ ای بہ مردم اطلاع داد: بنا بہ مصالح عمومی و دستور کلنل پسیان والی نظامی خراسان و سیستان، از قیمت گوشت دوازده شاہی کاستہ می شود و از بیست و ہشتم فروردین قیمت یک من گوشت، ہشت قران خواہد بود. (۶)

* فرستادن مدیر روزنامہ نوروز بہ دار المجانین

امروز مدیر روزنامہ نوروز کہ پس از دستگیری بہ وسیلہ مأمورین حکومت نظامی بہ زندان ادارہ نظمیہ فرستادہ شدہ بود، بہ دستور رئیس الوزراء بہ دار المجانین (۷) فرستادہ شد. (۸)

* اخطار بہ اتباع خارجی دربارہ ممنوعیت خرید و فروش و استعمال مسکرات

در پی مصوبہ دولت، مبنی بر ممنوعیت تجارت و خرید و فروش و استعمال انواع مشروبات الکلی، کابینہ ریاست وزرا، وزارت امور خارجہ را موظف نمود برای جلوگیری از بروز

۱- روزنامہ ایران، ۲۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- روزنامہ ایران، ۲۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- نامہ ای از طرف متولیان نماز خانہ های ارامنہ تہران بہ حکومت نظامی تہران، ۲۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۶۶.

۴- تریور در تاریخ ہشتم فروردین ماہ وارد بوشہر شدہ بود. (اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۸، ص ۱۴).

۵- تلگراف کارگزاری بوشہر بہ وزارت خارجہ، ۲۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۸، ص ۱۶.

۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۵۰.

۷- بعد از آنکہ، یحیی سمیعان (ریحان) روزنامہ اش توقیف شد، یک روز دو مأمور تأمینات (آگاہی) بہ دفتر روزنامہ آمدند و او را با خود بہ نظمیہ بردند. وی این قضیہ را برای دکتر علی بہزادی صاحب امتیاز و مدیرمسئول مجلہ «سپید و سیاہ» چنین نقل کردہ است: «پس از آنکہ مرا بہ نظمیہ بردند در آنجا بدون هیچ سؤال و جوابی مرا بہ محبس شمارہ ۲ یعنی زندان سیاسی انفرادی انداختند. من پنج روز در این زندان ماندم، پنج روز فراموش نشدنی. روز ششم دو نفر نظامی مرا از نظمیہ تحویل گرفتند و بہ حکومت نظامی بردند. حاکم نظامی تہران در آن زمان کلنل کاظم خان سیاح بود. کلنل کاظم خان کہ مردی تحصیل کردہ و باادب بود تا مرا دید با عتاب گفت: - این چہ کاری بود کردی؟ - گفتم: من کاری نکردم! - گفت: می دانم تو نکردی، ولی بگو چہ کسی این مقالہ را نوشتہ؟ او الان دارد برای خودش آزاد می گردد، ولی شما گرفتار هستید. - گفتم: چون بہ نویسندہ قول دادہ ام نامش را فاش نکنم، بہ شما ہم نمی گویم. شما بہ خاطر یک مقالہ پنج روز مرا بہ زندان انفرادی انداختید. دیگر چہ کاری می توانید با من بکنید؟ کلنل کاظم خان با تمسخر گفت: - خیال کردی کارت تمام شدہ؟ اما اینطور نیست. رئیس الوزراء دربارہ شما دستوراتی صادر کردہ کہ ناچارم آنها را اجرا کنم. شما حالا با مأموران بروید. من ہم می روم شاید راہ نجاتی پیدا کنم! راہ نجات؟ معلوم می شد هنوز ہم با من کار دارند! او رفت و دو مأمور مرا گرفتند، سوار یک درشکہ کردند و بہ کمیسری (کلانتری) شہرنو بردند و در آنجا مرا با یک یادداشت تحویل رئیس کمیسری دادند و

رئیس کمیسری یادداشت را خواند نگاهی به سر تا پای من انداخت و گفت: - از ظاهر تان نمی آید، دیوانه باشید؟ مگر چه کارهای دیوانگی از شما سرزده که دستور داده اند فوراً شما را به دار المجانین تحویل بدهیم؟ جواب دادم: چه دیوانگی بالاتر از اینکه، در این کشور بی حساب و کتاب روزنامه نویسی می کنم! و یک لحظه به سرم زد، ادای دیوانه ها را در آورم، اتاق را به هم بریزم و داد و فریاد راه بیندازم، ولی ترسیدم کارم خراب تر شود. پس آرام ماندم و منتظر سرنوشت شدم. رئیس کمیسری دو نفر آژان را صدا کرد، گفت: - یک درشکه بگیرید و این آقای محترم را به دار المجانین ببرید، ولی کاملاً مراقب باشید که وسط راه فرار نکند! قلبم فروریخت تا این لحظه باورم نمی شد، موضوع آنقدر جدی باشد که مرا به دار المجانین بفرستند. بی اختیار فریاد کشیدم: چه گفتید؟ دار المجانین؟ می خواهید مرا به دار المجانین ببرید؟ من به آنجا نمی روم. مرا به همان محبس نمره ۲ برگردانید. رئیس کمیسری پوزخندی زد و گفت: - آقا جان اینجا با کسی شوخی نمی کنند. این دستور صریح جناب رئیس الوزراء است که شما را بی درنگ به دار المجانین تحویل بدهیم. اگر شما با میل و رضا تشریف نمی برید، مختارید، ولی ما هم برای چنین مواردی قواعدی داریم و می دانیم چطور شما را به آنجا ببریم! بازخواستم، مقاومت کنم، فریاد بکشم، مردم را به کمک بخواهم، خودم را معرفی کنم، ولی فکر کردم هرگونه مقاومت، کار را خراب تر می کند و اتهام جنون را مسجل می سازد. پس بهتر آن دانستم که تسلیم قضا و قدر شوم، و تسلیم قضا و قدر شدم. از آنجا باز مرا سوار درشکه کردند و به دار المجانین بردند. دار المجانین هم در محله شهرنو بود و یک صاحب منصب قشون (افسر ارتش) ریاست آنجا را بر عهده داشت. مشاهده محیط ترسناک دار المجانین باعث شد که یکباره قدرت اراده ام را از دست بدهم. ناچار شروع به خواهش و تمنا کردم. - جناب رئیس، به خدا قسم مرا بی جهت اینجا آورده اند. من عاقل هستم. اتهام من سیاسی است. من باسواد هستم، من شاعر هستم، من روزنامه نویس هستم. مرا اشتباهی به اینجا آورده اند. رئیس الوزراء از دوستان نزدیک من است. کلنل کاظم خان دنبال کار من است. من به زودی آزاد می شوم. اما حالا که قرار است مدتی در خدمت شما باشم، خواهش می کنم یک اتاق تمیز با وسایل راحت برای زندگی در اختیار من بگذارید. افسر خنده ای کرد و گفت: - می دانم عزیزم، می دانم. همه آدم هایی که اینجا هستند عاقلند. خیالتان تخت باشد. دستور می دهم یک اتاق روبه آفتاب، تروتمیز و با فرش و مبل و تخت خواب فتری در اختیار تان بگذارند. خوشحال شدم اما برخلاف گفته او مرا در اتاقک تنگ و تاریک و کثیف مخصوص دیوانه های زنجیری انداختند و یک مأمور هم مراقب گذاشتند تا فرار نکنم. آن شب اولین و آخرین شب زندگی من بود که تا صبح لحظه ای خواب به چشمم نرفت. صدای داد و فریاد دیوانه ها آسایش را به کلی از من سلب می کرد. بدتر از همه این بود که کم کم امر بر خود من هم مشتبه شد که نکند واقعا دیوانه شده ام و خودم نمی دانم! چون هیچ دیوانه ای نمی داند که دیوانه است، پس من هم که فکر می کنم عاقلم، حتما دیوانه هستم. این فکر آن قدر در من تقویت شد که پس از مدتی اطمینان یافتم که دیوانه شده ام. تنها امیدی که داشتم این بود که بدانم آیا امکان دارد روزی دوباره عاقل شوم یا نه؟ به هرزحمتی بود یکی از پلیس ها را راضی به صحبت با خود کردم. از او پرسیدم: - آقای آژان! شما که مدت ها در اینجا بوده اید و با اخلاق و رفتار ما دیوانه ها آشنا هستید، آیا تاکنون اتفاق افتاده که دیوانه ای عاقل شده و از اینجا رفته باشد! گفتم: نشانه عاقل شدن چیست: جواب داد: دیوانه ها هرگز گریه نمی کنند. هر وقت کسی گریه کرد، دلیل آن است که عاقل شده! او رفت و من تصمیم گرفتم خودم را امتحان کنم. آنقدر زور زدم و بر بدبختی خود اندیشیدم که سرانجام چند قطره اشک از چشمانم سرازیر شد. این اشک ها چنان نشاطی در من به وجود آورد که به صدای بلند شروع کردم به خندیدن. من دیوانه نبودم! آن شب بر من چگونه گذشت؟ بهتر است حرفش را نزنم. اما خوشبختانه صبح روز بعد، اقدامات کلنل کاظم خان سیاح به نتیجه رسید و دستور آزادی من صادر شد. اما تمام سعی من برای آنکه، جریان

دارالمجانین رفتنم، مخفی بماند، بی فایده بود. روز بعد همه مردم تهران فهمیدند که مرا به دارالمجانین برده بودند. خبر را روزنامه «وطن» ابوطالب خان شیروانی چاپ کرده بود. ولی موضوع عجیب آن بود که حتی عده ای از دوستان من، بعد از مطلع شدن از ماجرا، رفتارشان نسبت به من تغییر کرده بود، آنها باور کرده بودند مرا به خاطر جنون به تیمارستان بردند نه به علل سیاسی، بطوریکه، مدتی ناچار شدم در انظار ظاهر نشوم! (شبه خاطرات، ج ۱، ص ۲۸۲-۲۸۶).

۸- روزنامه ایران، ۲۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

[تصویر] دروازه قزوین تهران

هرگونه مشکلی در رابطه با اتباع خارجی، با سفارت خانه های کشورهای خارجی در این باره مذاکره نموده و به آنها اعلام نماید از اول اردیبهشت ماه حتی اگر اتباع خارجی از این قانون تخلف ورزند، پلیس و حکومت نظامی آنان را تحت تعقیب قرار خواهد داد. (۱)

* کمبود گندم در ملایر

به دلیل کمبود گندم در ملایر و در مضیقه قرار گرفتن مردم حکومت ملایر از وزارت داخله تقاضا کرد: برای رفع این عسرت از مردم، به اداره مالیه ملایر دستور صادر شود که روزانه پنج خروار گندم برای گذران معیشت اهالی به حکومت ملایر تحویل بدهد. (۲)

۱- مراسله کابینه ریاست وزرا به وزارت خارجه، ۲۷ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۲، ص ۶.

۲- روزنامه ایران، ۳۰ و ۲۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲

یکشنبه ۲۸ فروردین ۱۳۰۰ / ۱۷ آوریل ۱۹۲۱ / ۸ شعبان ۱۳۳۹

* تقسیم پول بین مهاجرین گیلان

کمیسیون اعانه مهاجرین گیلان مرتباً در اداره حکومتی تهران جلسات خود را تشکیل می داد و مشغول پرداخت وجه به مهاجرین گیلان بود. در دو روز گذشته نیز، مبلغ دو هزار و یکصد تومان بین مهاجرین تقسیم شد. بیش از یکصد و پنجاه نفر از مهاجرین داوطلب بودند تا به وطن خود بازگردند.

از این رو، مقداری وجه نقد در تهران در اختیار آنان گذاشته شد و مقداری برای پرداخت در قزوین به آنجا حواله گردید. (۱)

* توقف جنگ میان قشون روس و طوایف آلالو و موران

جنگ میان قشون روس و طوایف «آلالو» و «موران» در منطقه بيله سوار و موران با عقب نشینی روس ها از مناطق مرزی مغان و خروج آنان از خاک ایران متوقف شد. (۲)

* عزیمت هفتصد ژاندارم به قزوین

یک گروه هفتصد نفری از ژاندارم ها برای استقرار در پست های نظامی خطوط «فرون» (۳) رشت از باغ شاه به طرف قزوین حرکت کردند. (۴)

* انتشار اعلان در مشهد

اعلانی از سوی حکومت در مشهد منتشر شد که در آن نسبت به دخالت و شفاعت برخی از متنفذین برای آزادی زندانیان، اخطار داده شده بود. متن اعلان بدین شرح است:

«چون والی نظامی پس از تغییر حکومت با جدیت تمام سرگرم بازسازی تشکیلات تحت کنترل خویش است، از این روی اجباراً از رسیدگی به مکاتبات مربوط به درخواست استخلاص افراد زندانی معذور است و بدین وسیله به صاحب ان نامه ها اعلام می شود که منتظر پاسخ نباشند. به شفاعت کنندگان نیز اخطار می شود که دخالتشان در این گونه امور، باعث سوءظن حکومت نسبت به آنها می شود. حکومت فعلی به شدت با فساد مخالف است و راشی و مرتشی را به سختی مجازات می کند. دو نفری که اخیراً می خواستند به حکومت رشوه بدهند باید از خودشان خجالت بکشند و این را یک اخطار تلقی نمایند.» (۵)

* انتشار اعلامیه دولت درباره خروج انگلیسی ها از قزوین

اعلامیه دولت دایر بر تخلیه قزوین از قوای انگلیس منتشر گردید و جای نیروهای انگلیسی را ژاندارم و قزاق گرفته و منجیل را سنگر بستند. (۶)

* احداث خیابان های جدید در تهران

روزنامه ایران امروز گزارش داد: بلدیة تهران از چهار خیابان یوسف آباد (۷)، مریض خانه، باغ شاه (۸) و خیابان متصل به خانه سلطان علی خان، شروع به تسطیح و احداث خیابان و کوچه های جدید کرده و ساباطهای (۹) موجود در مسیر عبور و مرور را خراب می کند. (۱۰)

* جلوگیری مأمورین دره جز از ورود افراد به ایران

کارگزاری دره جز، به وزارت امور خارجه گزارش داد:

مأمورین حکومتی دره جز در مرز، به دستور ایالت نظامی خراسان به افراد اجازه ورود به خاک ایران را نمی دهند. (۱۱)

* تقاضای انتشار مجدد روزنامه هگئولا

عزیز الله نعیم مدیر روزنامه هگئولا- که قبلا- نیز، از رئیس الوزراء برای چاپ و انتشار مجدد نشریه اش اجازه خواسته ولی پاسخی دریافت نکرده بود، امروز مجددا در نامه ای به رئیس الوزراء اظهار داشت: تعطیلی این جریده منجر به وارد آمدن خسارت به کارکنان آن شده است. او با اشاره به اینکه، هگئولا جریده ای ملی، اجتماعی، ادبی، اخلاقی و تاریخی است و بیشتر درباره اوضاع و احوال کلیمیان بحث

۱- روزنامه ایران، ۲۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- تلگراف کارگزاری اردبیل به وزارت خارجه، ۲۸ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۰، پ ۸، ص ۲.

۳- فرونت: جبهه.

۴- روزنامه ایران، ۲۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، صص ۵۶-۵۷.

۶- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۰۳.

۷- قناتی در تهران به نام یوسف آباد وجود داشت و این منطقه نیز در شمال تهران به این نام مشهور شده بود. سابقا یوسف آباد از باغ های مشهور خارج شهر تهران به شمار می رفت و متعلق به میرزا یوسف مستوفی الممالک بود. از سال ۱۳۲۷ ش، دولت اراضی یوسف آباد را به کارکنان خود واگذار کرد و اکنون یکی از محلات آباد تهران محسوب می شود

۸- باغ شاه از باغ های معروف تهران که در گذشته در غرب و خارج از شهر تهران واقع بود و اکنون در داخل شهر قرار گرفته و محل پادگانی نظامی است. در زمان قاجاریه این باغ گاهی مسکن پادشاهان بوده است. در سال ۱۲۸۵ ش، مظفر الدین شاه در باغ شاه می نشست.

۹- ساباط: پوشش رهگذر، پوشش دالان و دهلیز. ساباط پوشش مابین طاقی که در معابر بین کوچه ها از طرف نیکوکاران ساخته می شد.

۱۰- روزنامه ایران، ۲۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۱۱- تلگراف کارگزاری دره جز به وزارت خارجه، ۳۰ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۹، ص ۵۱.

کرده و اخبار ملی آنان را منتشر می نماید، درخواست خود مبنی بر انتشار این جریده را تکرار نمود. (۱)

* توقیف حسن دهستانی در ملایر

روزنامه ایران به نقل از حکومت ملایر از دستگیری و توقیف یکی از اشرار نامی صفحه ملایر به نام «حسن دهستانی» خبر داد.

(۲)

* مراقبت از علاقه جات سردار معظم

پیرو مذاکره نظم الملک رئیس محاکمات وزارت خارجه با سید ضیاء الدین طباطبایی در بیست و پنجم فروردین ماه و توصیه شفاهی وی در خصوص حفظ و مراقبت از علاقه جات سردار معظم در خراسان که به شهر قم تبعید شده بود، امروز سید ضیاء الدین طباطبایی به کلنل محمد تقی خان پسیان فرمانده ژاندارمری خراسان دستور داد نسبت به حفظ و نگاهداری از علاقه جات سردار معظم در آن منطقه مراقبت لازم صورت گیرد تا کسی به آنها تخطی و تجاوز ننماید. (۳)

[تصویر] سردار معظم خراسانی (تیمورتاش)

* انتصاب ریاست کابینه بلدیة

«مشرف الدوله» که مدتی ریاست رسومات اداره ثلاث را به عهده داشت به ریاست اداره کابینه بلدیة منصوب گردید. (۴)

* آزادی مدیر روزنامه نوروز

مدیر روزنامه نوروز که به دارالمجانین جلب شده بود، امروز آزاد گردید. (۵)

* مذاکره تجار آذربایجان قفقاز با حکومت استرآباد

نمایندگان تجارتي دولت آذربایجان قفقاز به استرآباد وارد شده و مذاکرات خود را با حکومت استرآباد آغاز نمودند. (۶)

۱- گنجینه اسناد، سال سوم، ۱۳۷۲، دفتر چهارم، ص ۷۲.

۲- روزنامه ایران، ۲۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- اسناد کابینه کودتا، ص ۱۳۵-۱۳۷.

۴- روزنامه ایران، ۳۰ و ۲۹ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- روزنامه ایران، ۳۰ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۶- همان.

دوشنبه ۲۹ فروردین ۱۳۰۰ / ۱۸ آوریل ۱۹۲۱ / ۹ شعبان ۱۳۳۹

* کشف پول نقره از اتومبیل نظامیان انگلیسی

مأمورین گمرک «شاهکدار (۱)» از بازرسی یک دستگاه اتومبیل نظامی انگلیسی که سرنشین آن ایرانی و از کرمانشاه عازم قوره تو بود، سه کیسه محتوی سه هزار تومان پول نقره کشف کردند که جواز گمرکی از کرمانشاه برای آن صادر نشده بود.

وجوه مزبور، از طرف گمرک «شاهکدار» ضبط شد ولی یکی از صاحب منصبان انگلیسی که با دادو فریاد سرنشین اتومبیل از ماجرا مطلع شد، به همراه دو نفر سرباز مسلح بی اعتنا به مأمورین گمرک (۲)، به سراغ کیسه های پول رفته و آنها را برداشتند.

(۳)

* اعدام یک جاسوس کرد در بندر شرف خانه

یک نفر جاسوس اکراد بعد از بازجویی و اثبات تقصیر، به حکم فرمانده قزاق هایی که به طسوج مأموریت یافته بودند در شرف خانه اعدام شد و ده نفر دیگر نیز که به این اتهام زندانی شده بودند، با قید قسم آزاد شدند. (۴)

* صدور اعلان عمومی وزیر جنگ

مسعود کیهان وزیر جنگ، طی یک اعلان عمومی از کلیه افرادی که قبلا در دواير قشونی خدمت کرده بودند، برای اعزام به قزوین درخواست همکاری کرد. متن اعلان کیهان به شرح ذیل می باشد:

«برای اردوی دولتی که در فرونت گیلان مشغول عملیات هستند و همچنین برای قسمت مؤخره اردوی مزبور، یک عده صاحب منصب رشید فداکار و آشنا به معلومات صفوف مختلفه جنگی (سوار، پیاده، توپ خانه و مترالیوز) لازم می باشد. بنابراین وزارت جنگ به عموم صاحب منصبانی که در دستجات و دواير قشونی مشغول به خدمت بوده اند (به استثنای دیویزیون های قزاق و ژاندارم) اعلان می نماید در صورتیکه واقعا می خواهند برای مملکت فداکاری نموده و انصافا خود را لایق کار و خدمت می دانند و نیز برای اینکه از بیکاری شکایت ننموده و آنچه در موقع آسایش دعوی می کنند، در میدان جنگ عین آن را عملا ثابت کنند، می توانند به فوریت در مدرسه نظام حاضر شده و خودشان را به کمیسیونی که برای همین کار تشکیل شده است، معرفی نمایند، تا وسایل حرکت شان تهیه شده و سریعا به قزوین اعزام شوند. (۵)»

* انتصاب محمد خان عامری به سمت معاون کل وزارت مالیه

به دستور سید ضیاء الدین طباطبایی و موافقت وزیر مالیه، «سلطان محمد خان عامری»، به سمت معاونت کل وزارت مالیه منصوب شد. (۶)

* منع کارکنان دولت از استعمال تریاک

سید ضیاء تصویب نامه ای مبنی بر منع استعمال تریاک، در مستخدمین کشوری و لشکری، به تمام وزارت خانه ها، اداره ها و دوائر مرکزی ایالات و ولایات صادر کرد. بر طبق این مصوبه (۷) از این تاریخ، استعمال تریاک برای کلیه کارکنان دولت ممنوع اعلام شد و هشدار داده شد: چنانچه هر کسی از این بعد مرتکب این عمل گردد، از خدمت اخراج خواهد شد. (۸)

* نارضایتی کرزن از اقدامات سید ضیاء

به دنبال تصمیم دولت ایران برای استخدام چند کارشناس مالی و اداری از آمریکا و برخی کشورهای اروپایی، «کرزن» وزیر خارجه انگلیس به «نرمن» وزیرمختار کشورش در تهران هشدار داد: این کارها عواقب وخیمی برای منافع بریتانیا دارد و ایجاد بانکی جدید در ایران به بانک شاهنشاهی لطمه می زند و استخدام اتباع آمریکایی در وزارت پست و تلگراف برای مصالح انگلستان که مالک خط تلگراف هند و اروپاست، بی مخاطره نیست. کرزن در پایان می گوید: «مقاصد

۱- شاهکدار منطقه ای یکی از دفاتر گمرک ایران در مرزها که زیر نظارت دفتر گمرک قصرشیرین قرار داشته و سر راه کرمانشاه به مرز واقع بود. (م)

۲- رئیس گمرک قصر پس از اطلاع از ماجرا به شاهکدار رفته و از صاحب منصب انگلیسی، علت این اقدام را سؤال نمود ولی او پاسخ داد که در این موضوع بر طبق دستورات فرمانده اردو عمل نموده و وجوه مزبور نیز جهت پرداخت مخارج حمل و نقل نظامی بوده است. در صورتیکه صاحب پول میرزا یوسف نام ساکن قره قو نماینده کمپانی «گودین» بود. رئیس گمرک قصر پس از شنیدن اظهارات صاحب منصب انگلیسی، راجع به حقوق و وظایف گمرک به او توضیح داد ولی او با خشونت اظهارات رئیس گمرک را رد نمود و گفت اداره گمرک به هیچ وجه حق توقیف اتومبیل های نظامی را ندارد. صاحب منصب انگلیسی همچنین تهدید کرد چنانچه بار دیگر مأمورین گمرک برای اتومبیل های نظامی مزاحمت ایجاد نمایند آنها را حبس خواهند نمود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۲۱، ص ۱۱ و ۱۲ و ۱۳).

۳- گزارش رئیس گمرک کرمانشاهان به وزارت مالیه، ۱۳۰۰/۳/۲۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۲۱، ص ۱۱ و ۱۲.

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰/۲/۲، ص ۱.

۵- همان.

۶- همان.

۷- «متن کامل مصوبه به شرح ذیل است: «نظر به اینکه از قرار معلوم در طبقات مستخدمین کشوری و لشکری عده زیادی معتادین به استعمال تریاک می باشند که وجود آنها علاوه بر اینکه به درد خدمت دولتی نمی خورد تأثیرات سوء و تصرفات مضری در احوال و اخلاق روحیه سایرین خواهد کرد و نظر به اینکه استعمال تریاک به خصوص در طبقات نظامی روح شهامت و عرق حمیت را زبون و فانی [،] دوام این عادت پلید آتیه مملکت را تهدید می کند بالضروره مقدر می داند که از این تاریخ استعمال تریاک برای مستخدمین لشکری و کشوری از هر درجه که هستند قویا و اکیدا ممنوع و هرکس از این به بعد در مسلک نظام و یا در ادارات دولتی مرتکب گردد به موجب این حکم از خدمت منفصل خواهد بود.»

[تصویر] ژنرال هالدین و ژنرال آبرونساید در لنجی بر روی رود دجله در بغداد

رئیس الوزراء ... انسان را نسبت به ادعای انگلوفیل بودن او سخت به شک می اندازد. (۱)

* تأکید انگلیس بر عدم استخدام مستشار آمریکایی در ایران

«کرزن» به «نرمن» وزیرمختار انگلیس در تهران دستور داد، به سید ضیاء بگوید: بانک جدیدی نباید در ایران به وجود آید و هیچ آمریکایی نیز، نباید در وزارت پست و تلگراف استخدام شود. (۲)

* ممانعت والی لرستان از ورود الوار مسلح به شهر

از طرف والی لرستان به صورت کتبی به الوار اطلاع داده شد می توانند بدون داشتن اسلحه آزادانه به شهر عبور و مرور نمایند و فقط خوانین آنها مجازند که یک نفر نوکر مسلح داشته باشند ولی قبلاً باید جواز حمل اسلحه را از ژاندارمری بگیرند. (۳)

* حمله اشراک تراکمه به خیوه

حکومت «دره جز» براساس گزارش نایب الحکومه «خیوه» (۴) خبر داد: یکصد نفر از اشراک تراکمه در نزدیکی خیوه جمع شده و «اوبه های» (۵) آنجا را غارت کرده اند. روس ها نیز نیروهای خود را به آنجا اعزام کرده و از تراکمه تعداد زیادی شتر برای حمل آب گرفته اند. آنها همچنین مسافرینی را که به راه آهن «آرتق» وارد می شوند، به منظور تفتیش و بازجویی به «مرو» اعزام می کنند. (۶)

* اخذ ویزای فرانسه جهت هیئت اعزامی از ایران

از آنجا که هیئتی از ایران قصد عزیمت به فرانسه را داشت، «نظر آقا» کاردار ایران در پاریس جهت اخذ ویزا برای هیئت اعزامی از ایران نامه ای را به وزارت امور خارجه فرانسه نگاشت و ضمن ارائه توضیحات در خصوص هریک از این افراد، خواستار تسریع در امر صدور ویزا شد. (۷)

* اعطای نشان به کلنل اسمایس و برخی دیگر از صاحب منصبان انگلیسی

«مسعود خان کیهان» وزیر جنگ به «سید ضیاء الدین طباطبایی» پیشنهاد داد: چون مدت زمانی که کلنل «اسمایس» در وزارت جنگ مشغول به خدمت بوده، وزارت جنگ کمال رضایت را از او داشته، از طرف دولت نشان درجه اول خارجه به مشار الیه اعطا شود. «کیهان» همچنین پیشنهاد کرد: در این زمان که ژنرال «آبرونساید» (۸) و ژنرال «گوری» و بعضی از صاحب منصبان انگلیسی که در گیلان ابراز لیاقت نموده اند، می خواهند از ایران بروند (۹) به آنها نیز نشان هایی اعطا شود. (۱۰)

* تقاضای رفع توقیف جریده زبان زنان

وزارت معارف و اوقاف و امور اجتماعی درخواست صدیقه دولت آبادی (۱۱) مدیر جریده زبان زنان (۱۲) مبنی بر درخواست رفع توقیف از این جریده، ضمن ارسال درخواست نامه صدیقه دولت آبادی به رئیس الوزراء، درباره توقیف این جریده توضیح دادند که این جریده در زمان سپهدار و بدون ارجاع به وزارت معارف، از طرف حکومت اصفهان توقیف گردیده است. (۱۳)

* ورود ژاندارم ها به بروجرد

امروز ظهر عده ای ژاندارم از ملایر با دو عراده توپ کوهستانی و دو عراده ماکزیم و موزیک به بروجرد وارد شدند.

از طرف اداره ژاندارمری مراسم استقبال از این گروه به عمل

۱- Curzon to Norman, ۱۸ April ۱۹۲۱ Fo ۳۷۱ / ۶۴۰۳

۲- Curzon to Norman, ۸ April ۱۹۲۱ Fo ۳۷۱ / ۶۴۰۳

۳- روزنامه ایران، ۳۰ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- خیوه شهری از جمهوری ازبکستان است و در ناحیه خوارزم نزدیک بیابان قراقورم به فاصله چهل کیلومتری غرب آمودریا ۳۲ کیلومتری جنوب غربی ایستگاه راه آهن اورگنج قرار دارد. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۱۱۸ * ورود ژاندارم ها به بروجرد ..... ص : ۱۱۷

۵- اوبه: ترکمن های دامدار واحدهای مسکونی به نام «آلاچیق» یا چادر یا به گویش محلی «ای» OY) تشکیل می دهند «ای» کوچکترین واحد اجتماعی ترکمن ها است که یک خانواده را دربر می گیرد. هر «ای» معمولاً در کنار «ای» دیگر که به خویشاوند دیگر تعلق دارد، برپا می شود. از اجتماع چند «ای»، «اوبه» OBBEH) تشکیل می شود، که واحدهای اجتماعی- سیاسی است. (کوچ نشینی در ایران، ص ۵۵؛ زمینه جامعه شناسی عشایر ایران، ص ۹۳، ۹۴)

۶- تلگراف کلنل محمد تقی خان پسیان به وزیر داخله، ۲۹ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۵، پ ۱، ص ۸.

۷- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۳۷، ص ۸۲.

۸- سرادموند آیرونساید (۰۸۸۱- ۹۵۹۱) Sir Edmond Ironsid؛ جوان ترین سرلشکر تا آن زمان در ارتش بریتانیا بود و رتبه شوالیه گری خود را در سن ۳۹ سالگی گرفته بود. نخستین مأموریت مهم او نظارت بر عقب نشینی نیروهای بریتانیا از لشکرکشی نافرجام به آر خانگلکسک در اکتبر ۱۹۱۸- سپتامبر ۱۹۱۹ بود سپس عقب نشینی سربازان انگلیسی و یونانی از آسیای صغیر (ترکیه) در ژوئیه- اوت ۱۹۲۰، زیر نظر او انجام گرفت پس از فرماندهی سپاه شمال ایران، به ریاست دانشکده افسری انگلستان ۲۶- ۱۹۲۲ م، منصوب شد. آیرونساید تا درجه ارتشبدی ارتقا یافت و در ۱۹۴۰ م، رئیس کل ستاد ارتش بریتانیا گردید و بنستون چرچیل در همان سال او را بازنشسته و عضو مجلس اعیان انگلستان کرد. آیرونساید خاطرات خود را در طول دوران خدمت در دفتر یادداشت روزانه ای می نوشت که بعدها پسرش آن را منتشر کرد. وی از نیروهای کلیدی و مهم در فراهم نمودن کودتای ۱۲۹۹ در ایران بود. ۴- ۱. High Road to Command .pp)

۹- این مطلب نشان دهنده آن است که به خلاف آنچه رایج است آیرونساید بعد از کودتای سوم اسفندماه نیز در ایران حضور داشته است و یا حداقل می توان استنباط نمود که اگر هم از ایران به طور کوتاه مدت خارج شده بوده مجدداً به ایران برگشته

است. (م). در کتاب قزاق نیز در ۳۱ / ۱ / ۱۳۰۰ آورده شده است که ژنرال آبرونساید که عازم بغداد بود، دچار شکستگی استخوان گردید (قزاق، ص ۲۲).

۱۰- نامه مسعود خان کیهان به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۲۹ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم، ۴۵۵۸- ن.
۱۱- صدیقه دولت آبادی در سال ۱۲۵۸ ش، متولد شد. وی از زنان متجدد و نخستین زن روزنامه نگار بود. وی دختر حاج میرزا هادی دولت آبادی بود و در اصفهان به دنیا آمد. پدرش از روحانیون روشنفکر و متجدد زمان خود بود. صدیقه خواندن و نوشتن و مقدمات علوم را در محیط خانواده فراگرفت و در سن پانزده سالگی با اعتضاد الحکما ازدواج کرد و چند سالی در تهران اقامت کرد. در سال ۱۲۹۶ ش پس از درگذشت پدرش به اصفهان بازگشت و نخستین مدرسه دخترانه را در آن شهر دایر کرد. در سال ۱۲۹۷ ش، برای زمینه سازی بی حجابی در بین زنان، «شرکت خوانین اصفهان» و دو سال بعد «شرکت آزمایش بانوان» را تشکیل داد. در سال ۱۲۹۸ ش، به منظور آشنایی بانوان به حقوق خانوادگی و اجتماعی خود و نیز آشنایی ایشان با اصول تعلیم و تربیت جدید، روزنامه «زبان زنان» را با سرمایه شخصی خود تأسیس کرد. در سال ۱۳۰۱ ش، از راه کرمانشاه، بغداد، بیروت و حلب به پاریس رفت. در سال ۱۳۰۶ ش در رشته تعلیم و تربیت از دانشگاه سوربن پاریس فارغ التحصیل شد. در سال ۱۹۲۶ م، در کنگره بین المللی زنان در پاریس به نمایندگی زنان ایرانی شرکت کرد و در سال ۱۳۰۷ ش، پس از شش سال دوری از وطن به کشور بازگشت. او به دلیل آرمانهای تجددخواهانه و نیز زمینه سازی عملی برای بی حجابی، پس از بازگشت از اروپا- که مصادف با تثبیت حکومت رضا شاه بود- بدون حجاب در انظار و جامعه ظاهر می شد و مخالفت های زیادی را علیه خود برانگیخت. در سال ۱۳۱۵ ش به سرپرستی «کانون بانوان» برگزیده شد. کانون، مؤسسه ای بود که در اردیبهشت ۱۳۱۴ ش، تشکیل شد و ریاست آن نخست به عهده شمس پهلوی (دختر رضا شاه) بود. وی در جنب کانون، دبستان و دبیرستانی مخصوص زنان بزرگسال ایجاد کرد. در سال ۱۳۱۶ ش، کتاب آداب معاشرت را نوشت. وی پس از مدتی بیماری در ۶ مرداد ۱۳۴۰ ش، درگذشت. (مشاهیر زنان ایرانی و پارسی گوی ...، ص ۱۴۲-۱۴۳؛ دایره المعارف فارسی، ج ۱، ص ۱۰۹۱؛ کارنامه زنان مشهور ایران، ص ۱۰۹-۱۱۱؛ روزنامه کیهان، ۷ / ۵ / ۱۳۴۰، ص ۱۵).

۱۲- زبان زنان به موجب امتیازنامه نمره ۵۱۸۰، مورخه ۱۷ شعبان ۱۳۳۷ ق، تحت مدیریت صدیقه دولت آبادی به مدت دو سال از تاریخ ۲۰ شوال ۱۳۳۷ الی تاریخ ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۳۹ تا شماره ۵۷ در اصفهان انتشار یافت تا اینکه در تاریخ ۱۵ جدی سپهدار اعظم تلگرافی به این مضمون به حکومت اصفهان ارسال نمود «حکومت جلیله روزنامه زبان زنان بدون اجازه وزارت داخله و معارف جدیدا در اصفهان عرض اندام کرده است و برخلاف سیاست دولت درافشانی می کند. البته توقیف کرده، اطلاع دهید.» پیرو این تلگراف، حکومت و نظمی «زبان زنان» را به موجب اخطار رسمی به صدیقه دولت آبادی توقیف نمود. پس از این روزنامه زبان زنان برای همیشه تعطیل و به جای آن از سال ۱۳۰۰ ش، مجله زبان زنان به مدیریت صدیقه دولت آبادی در تهران منتشر شد. زبان زنان گرچه اولین روزنامه ای نبود که به مدیریت یک بانو در ایران منتشر شد. و قبل از آن یعنی در آغاز مشروطیت روزنامه «شکوفه» به مدیریت خانم مزین السلطان در تهران تأسیس و منتشر می گردید ولی همانطور که خود دولت آبادی در شماره ۴، سال دوازدهم مجله عالم نسوان در ضمن یک مقاله نوشت «زبان زنان اول نامه بوده که توانست اسم زن به خود بگیرد و با فکر زن و قلم زنان نوشته شود و اهمیت موقعی داشته باشد.» (اسناد مطبوعات، ج ۱، ص ۵۸۴؛ تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳، ص ۷-۶).

۱۳- اسناد مطبوعات، ج ۱، ص ۵۸۲-۵۸۱.

ص: ۱۱۸

آمد. (۱)

۱- همان.

سه شنبه ۳۰ فروردین ۱۳۰۰ / ۱۹ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۰ شعبان ۱۳۳۹

* انحلال اداره محاسبات و محاکمات وزارت امور خارجه

هیئت وزیران در جلسه امروز خود تصویب کرد: اداره محاسبات وزارت امور خارجه منحل و فقط دو نفر محاسب برای رسیدگی به محاسبات وزارت امور خارجه و شعبات آن در نظر گرفته شوند. همچنین اداره محاکمات و دواير قضایی وزارت امور خارجه و تشکیلات و کارگزاری های ولایات منحل و وظایف قضایی آنها کاملاً به وزارت عدلیه محول شود و محاکم عدلیه از این پس مطابق مقررات و عهدنامه های موجود، رسیدگی به امور قضایی اتباع خارجی را عهده دار شوند تا دولت بتواند در باب الغا حق قضاوت کنسول های خارجی موفقیت کامل حاصل نماید. هیئت وزیران در جلسه امروز وظایف کارگزاری ها در مناسبات و روابط با مأمورین خارجی را به معاونین حکام محول کرد و برای اینکه، در آینده معاونین حکام از عهده این امر برآیند، مقرر شد مأمورین لایق وزارت امور خارجه به وزارت داخله منتقل شوند تا معاونین حکام در آینده از بین آنان انتخاب شوند. (۱)

* موافقت با خرید ماشین جاده کوبی

هیئت دولت امروز با خرید یک دستگاه ماشین جاده کوبی، متعلق به انگلیسی ها که در گمرک بوشهر بود موافقت نمود. (۲)

* موافقت با ایجاد خطوط مخابراتی

وزیران کابینه سید ضیاء با سیم کشی جدید خطوط مخابراتی از سقز به بوکان با هزینه سه هزار و دویست تومان موافقت نمودند. (۳)

* ورود نیروهای انگلیسی به مسقط

گروهی از نیروهای انگلیسی مستقر در سیستان که دویست و پنجاه نفر بودند به فرماندهی کاپیتان «میکارتی» مأمور ساختن «مسقط» شده بودند. این گروه امروز به «مسقط» وارد شده و در منطقه «وطنه» در خارج از شهر مسقط مستقر شدند. تأمین مخارج و حقوق این نظامیان را حکومت مسقط، تقبل کرده بود. (۴)

* خارج شدن اکراد از سلدوز

فرمانده اردوی ساوجبلاغ اعلام کرد اکراد از سلدوز خارج شده اند ولی خروج آنها از حیدرآباد هنوز مشخص نشده است. (۵)

* خروج نیروهای روس از ایران

از کارگزاری اردبیل به تبریز و از آنجا به وزارت امور خارجه گزارش داده شد: نیروهای روس طی چند روز گذشته کلیه اراضی ایران و سرحدات مغان را تخلیه کرده و از خاک ایران خارج شده اند. (۶)

* حمایت انگلیس از صارم الدوله

پس از دستگیری صارم الدوله والی کرمانشاه، «کرزن» وزیر خارجه انگلیس به «نرمن» وزیرمختار کشورش در تهران دستور داد به سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء اطلاع دهد که صارم الدوله «تحت حمایت انگلیس (۷)» می باشد. (۸)

* تصویب نظامنامه واردات و فروش مواد مخدر

در جلسه امروز هیئت وزیران نظامنامه ای (۹) مشتمل بر بیست و یک ماده درباره واردات و فروش مواد مخدر و ساخارین (۱۰) تصویب شد. به موجب ماده یک این نظامنامه مقرر شد جواز واردات این داروها فقط برای نیازهای طبی و توسط وزارت صحیه و امور خیریه صادر شود. در ادامه این ماده تصریح شده است که جواز مذکور به داروسازان کشور که مقدار تقاضای آنها محدود (۱۱) و بیش از نیازهای طبی نباشد داده خواهد شد و به کلیه داروسازان در تهران تا یک ماه و در شهرهای دیگر تا

۱- مراسله رئیس الوزراء به وزارت خارجه، ۱۱/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۹، ص ۱.

۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۲۴-۲۲۳.

۳- همان.

۴- گزارش کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر، ۱۲/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۷، پ ۵، ص ۱۶.

۵- روزنامه ایران، ۲/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۶- همان.

۷- صارم الدوله در ۹/۳/۱۳۰۰ به همراه سایر بازداشت شدگان از زندان آزاد شد. (م).

۸- Curzon to Norman, ۱۹ April ۱۹۲۱, Fo ۴۱۶/۶۸.

۹- این نظامنامه به موجب پیشنهاد وزارت صحیه و امور خیریه در تاریخ ۱۶ فروردین ۱۳۰۰ در شورای عالی این وزارت خانه تدوین شده بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۱، ص ۹۰).

۱۰- ساخارین یا ساکارین گرد بسیار سفیدی است که در آب به دشواری و در الکل به خوبی حل می شود و مصرف طبی دارد.

۱۱- مقرر شده بود که مقدار تقاضای داروسازان در هردفعه نباید بیش از صد گرم باشد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰ ک ۲۹، پ ۱، ص ۹۰).

[تصویر] اداره مخبرات در میدان توپ خانه

چهار ماه فرصت داده شد مقدار مورفین (۱)، کوکائین (۲) و مشتقات آنها و ساخارینی را که در دارو خانه های آنان موجود است به وزارت صحتیه اطلاع دهند. (۳)

* پیشنهاد ایجاد پست هوایی

وزیر امور خارجه پیشنهادهای «مستر مور» کارشناس انگلیسی را راجع به پست هوایی ایران به دولت تقدیم کرد و قرار شد، به کمیته دائمی امتیازات مراجعه شود تا کمیته نظر خود را به هیئت وزیران پیشنهاد نماید. (۴)

* تصویب بودجه وزارت جنگ

بودجه ادارات مرکزی وزارت جنگ سالانه بالغ بر مبلغ دویست و شش هزار و شصت و پنج تومان، امروز در دولت به تصویب رسید. (۵)

۱- مورفین ماده ای سمی است که از شیر خشخاش و شقایق گیرند. مورفین یکی از آلکالوئید هایی است که در گیاه خشخاش موجود است و از شیر خشخاش استخراج می شود.

۲- کوکائین ماده ای سمی است که از گیاه کوکا گرفته می شود و آلکالوئیدی است که از برگ درختچه کوکا به دست می آید و یکی از داروهای بی حس کننده موضعی است ولی استعمال ممتد این دارو به اعتیاد شدید منجر می گردد. کوکائین به صورت منشورهای کوچک به رنگ سفید، متبلور می شود و بسیار کم در آب محلول است ولی در الکل و اتر کاملاً حل می گردد. کوکائین در سال ۱۵۸۹ م، به وسیله «گدک» از برگ کوکا استخراج گردید (لغت نامه دهخدا، ذیل واژه).

۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۱، ص ۹۰.

۴- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۲۳.

۵- همان.

چهارشنبه ۳۱ فروردین ۱۳۰۰ / ۲۰ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۱ شعبان ۱۳۳۹

* اعزام قوام السلطنه به تهران

«قوام السلطنه» والی سابق خراسان در شامگاه امروز با کالسکه ای تحت مراقبت چهل ژاندارم به تهران اعزام شد. دکتر «حاذق الدوله» پزشک مخصوص «قوام السلطنه» نیز به همراه وی به تهران اعزام شد. (۱)

* دستور پسیان مبنی بر لزوم احترام به نمایندگان دول خارجی

در پی توقیف خودروهای کنسولگری انگلیس در تربت حیدریه برای دریافت نواقل (۲) و توقیف خودرویی دیگر در نزدیک مشهد و ضبط اسلحه راننده آن، کلنل «محمد تقی خان پسیان» والی نظامی خراسان ضمن ابراز تأسف شدید از وقوع این دو حادثه از سوی نیروهای امنیه و قشون ایران، طی بیانیه ای از کلیه فرماندهان نظامی خواست: حفظ احترام نمایندگان سیاسی دول خارجی به خصوص دولت بریتانیا را در نظر داشته باشند و از تکرار این گونه حوادث پرهیزند. (۳)

* عدم پذیرش نیروی جدید توسط دیویزیون قزاق

در اعلان منتشر شده از سوی رضا خان در روزنامه ایران، اعلام شد با توجه به اینکه اداره محاسبات دیویزیون قزاق به اندازه کافی، نیروی کار دارد، از پذیرفتن مستخدمین جدید معذور است و از تاریخ نشر این اعلان به درخواست اشخاص متقاضی شغل از این اداره پاسخی داده نخواهد شد. (۴)

* عدم مداخله کارگزاری ها در امور اتباع روسیه، ارمنستان، گرجستان، آذربایجان، بین النهرین و شامات

به دستور هیئت دولت کارگزاری ها موظف شدند از امروز، به هیچ وجه، در امور اتباع روس و ارمنستان و گرجستان و آذربایجان و قفقاز و اهالی بین النهرین و شامات، مداخله نمایند و کلیه امور آنان، همانند اتباع ایرانی به عهده محاکم صلاحیت دار داخل کشور باشد و مقرر شد در خصوص کارهایی که راجع به این قبیل اشخاص تا این تاریخ در دست اقدام بوده و ناتمام مانده است، دستور تعقیب و یا عدم تعقیب آن، به اداره محاکمات وزارت خارجه یا به کارگزاری ها ابلاغ شود.

(۵)

* ملاقات زمر با سید ضیاء

زمر شارژدافر سفارت آلمان در دربار با سید ضیاء الدین طباطبایی ملاقات و مدتی با وی گفتگو کرد. (۶)

* ورود روتشتین به شاهرود

دو ساعت و نیم به غروب مانده وزیرمختار دولت روسیه و سه نفر همراهانش با شاهزاده «نادر میرزا» به شاهرود وارد شدند و

مورد استقبال حکومت، رؤسای دواير و سواران ژاندارم و قزاق قرار گرفتند. (۷)

* انتصاب مدير كل جديد وزارت صحيه

«هدايت قلى خان اعتضاد الممالك» به سمت مدير كللى وزارت صحيه و امور خيريه منصوب شد. (۸)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۵۱.

۲- نواقل: جمع ناقله، ناقله مؤنث ناقل است. ناقل یعنی افرادی که از جایی به جایی نقل مکان می کنند. در اینجا به معنای عوارض عبور و مرور است.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، صص ۵۶-۵۷.

۴- روزنامه ایران، ۳۱ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۵- تلگراف وزارت خارجه به کارگزاری اراک، ۳۱ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۷، ص ۱۸۶.

۶- روزنامه ایران، ۱ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۷- همان.

۸- مراسله وزارت صحيه و امور خيريه به وزارت خارجه، ۳۱ / ۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۰، پ ۲۹،

ص ۱.

[اردیبهشت ماه ۱۳۰۰]

پنجشنبه ۱ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۱ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۲ شعبان ۱۳۳۹

* ملاقات رضا خان با سید ضیاء

سردار سپه، برای ملاقات با رئیس الوزراء به منزل شخصی وی رفت. (۱)

* منع مصرف مسکرات

با وجود منع استعمال مسکرات از سوی دولت از آنجا که شرایط اجرای این تصمیم در بعضی از نقاط هنوز فراهم نبود، لذا هیئت دولت برای جلوگیری از شیوع استعمال مسکرات در هر نقطه از کشور که قانون منع استعمال مسکرات به موقع به اجرا گذاشته نشده بود، تصویب نمود، قیمت باندول برای هر بطری، سه هزار دینار اخذ شود. (۲)

* فروش کشتی های دولت ایران

به پیشنهاد وزارت مالیه و پیرو مصوبه فروش کشتی های دولت در خلیج فارس امروز در جلسه هیئت دولت مقرر شد، کشتی ها به طور مزایده فروخته شود، ضمن آنکه به وزیر مالیه اختیار داده شد دو فروند کشتی از هر کشوری که قیمت آن مقرون به صرفه باشد، خریداری نماید (۳)

* تعطیلی مغازه ها در قوچان

امروز به مناسبت ورود اردوی نظامیان به قوچان برای تحویل گرفتن خداوردی خان، همه دکاکین بسته و جمعیت زیادی در خیابان و بیرون شهر قوچان ازدحام نموده بودند.

مردم قوچان از دستگیری خداوردی بسیار خوشحال بودند. (۴)

* انتشار مجله پارس در استانبول

امروز نخستین شماره مجله پارس (۵) به دو زبان فارسی و فرانسه در سی و دو صفحه در استانبول منتشر شد. در این شماره آمده بود: «برای این که ملل غرب از آثار ادبی زبان فارسی و ملل شرق از افکار ادبی غربیان بهره مند شوند نخستین بار مجله ای به زبان فارسی و فرانسه در اسلامبول که چهارراه شرق و غرب است، منتشر می شود.» تا آن زمان مجله پارس، هر پانزده روز یک بار و در ۳۲ صفحه منتشر می شد ولی قرار بود در آینده هر هفته یک شماره و با صفحات بیشتر منتشر شود. ابو القاسم لاهوتی مدیر بخش فارسی و حسن مقدم با نام مستعار علی نوروز (۶) مدیر بخش فرانسوی مجله پارس بودند. (۷)

کمیسیونی مرکب از نمایندگان روس و آذربایجان قفقاز برای مذاکره درباره تخلیه قشون روس با نماینده دولت ایران از «بادکوبه» عازم رشت شدند. (۸)

- ۱- روزنامه ایران، ۲/۲/۱۳۰۰، ص ۱.
- ۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۲۴.
- ۳- همان، ص ۲۲۴.
- ۴- روزنامه ایران، ۲/۲/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۵- صاحب امتیاز و سردبیر قسمت فارسی مجله پارس ابو القاسم لاهوتی بود، هنوز از انتشار مجله مزبور بیش از سه شماره نگذشته بود که از انجمن های ادبی اروپا صدها مشتری پیدا کرد، اما پس از انتشار شماره ۶ مجله و پایان یافتن مأموریت خان ملک ساسانی در استانبول در نیمه تیرماه ۱۳۰۰ ش، انتشار این مجله نیز متوقف شد. چند نفر از نویسندگان معروف فرانسوی مانند فرانزتوسن، لوسین بواری و آندره ژید با مجله پارس همکاری می کردند. (یادبودهای سفارت استانبول، ص ۲۱۰، ۲۱۱).
- ۶- حسن مقدم فرزند محمد تقی خان احتساب الممالک بود که در سال ۱۲۷۶ در تهران به دنیا آمد. پدرش او را جهت ادامه تحصیل در سن ده سالگی به سوئیس فرستاد. وی پس از اتمام تحصیلات متوسطه در بخش علوم اجتماعی دانشگاه لوزان به تحصیل پرداخت و به عنوان وابسته سفارت ایران در استانبول مشغول به کار شد. پس از آنکه وزارت خارجه وی را برای مأموریت مصر اعزام کرد ولی در آنجا به مرض سل مبتلا شد و برای معالجه به سوئیس رفت و در سال ۱۳۰۴ ش، درگذشت. (یادبودهای سفارت استانبول، ص ۲۱۰، مجله آینده، س ۱۳۷۲، شم ۷-۸، ص ۶۸۴-۶۸۵).
- ۷- یادبودهای سفارت استانبول، ص ۲۰۹-۲۱۰
- ۸- روزنامه ایران، ۲/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

جمعه ۲ اردیبهشت ۱۳۰۰/۲۲ آوریل ۱۳/۱۹۲۱ شعبان ۱۳۳۹

* سید ضیاء آلت دست انگلیس

«نرمن» وزیرمختار انگلیس در تهران به «کرزن» وزیر خارجه کشورش نوشت: سید ضیاء در هر مورد با وی مشورت کرده است. ولی گاهی باید چیز هایی بگوید یا کار هایی بکند که معلوم نشود آلت دست انگلیس است. (۱)

[تصویر] لرد کرزن

* دستگیری حاکم ترشیز

به دستور «پسیان» والی نظامی خراسان، «عماد الملک» (۲) حاکم ترشیز (۳) را تحت الحفظ به مشهد آوردند (۴). ظاهراً پسیان، دستور برکناری حکام طرفدار «قوام السلطنه» را صادر کرده بود. (۵)

۱- Norman to Curzon, ۲۲ April ۱۹۲۱, Fo ۴۱۶/۶۹

۲- وی پس از مدتی به علت بیماری از زندان آزاد شد. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۳).

۳- ترشیز نام منطقه ای در نزدیک نیشابور که در قدیم آن را کشر یا کشمیر نیز گفته اند. این منطقه از شمال به بخش ریوش و از جنوب به شهرستان گناباد از شرق به بخش فیض آباد و از غرب به خلیل آباد محدود شده است. ترشیز در زمان رضا شاه کاشمر نامیده شد این شهر در زمان حمله مغول ویران شده بود. این منطقه به واسطه پستی و بلندی مناطق مختلف آب و هوای متغیری دارد، بطوریکه در شمال شرق هوا سردسیر و مرطوب و زمستان آن طولانی است و در شمال غرب هوای معتدل و آب های گوارایی دارد. از آثار باستانی آن مقبره و مزار سید حمزه برادر امام رضا علیه السلام است. در این مقبره درخت های کاج کهنسالی قرار دارد که بیش از هشتصد سال عمر دارد.

۴- شوکت الدوله حاکم سرخس نیز در بیست و چهارم آوریل تحت الحفظ به مشهد انتقال داده شد. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۵۷).

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۵۱، ۵۲.

شنبه ۳ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۳ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۴ شعبان ۱۳۳۹

* اقرار انگلیس به ناتوانی در مهار کامل ایران

در پی گزارش های ارسالی از ایران به لندن، انگلیسی ها مجبور شدند، اذعان کنند که دیگر نمی تواند ایران را کاملا در انحصار (۱) خود نگه دارند. (۲)

* پیشنهاد واگذاری ساخت و فروش مواد الکلی به بلدیة

اداره بلدیة تهران به دولت پیشنهاد داد: ساخت و فروش مواد الکلی در ایالت تهران، منحصر در اختیار بلدیة تهران قرار گیرد. (۳)

* برپایی جشن نیمه شعبان در تهران

امشب به مناسبت عید نیمه شعبان در میدان توپ خانه مراسم آتش بازی برپا شد جمعیت کثیری از مرد و زن برای تماشا در محل حضور داشتند. همچنین تمام سراها، تجارت خانه ها، مغازه ها و ... به گونه ای ابراز شادی و سرور نموده و دکان ها با چراغ ها زینت شده بود.

برای اینکه مردم بتوانند با خاطری آسوده در مراسم این عید مسعود شرکت نمایند از طرف حکومت نظامی تهران اعلام شد که اهالی می توانند امشب تا صبح آزادانه عبور و مرور داشته باشند و مأمورین دولتی برای عبور و مرور در شب متعرض کسی نخواهند شد. (۴)

* پیشنهاد انحلال اداره رسومات

رئیس اداره کل مالیات و خالصجات و ارزاق تهران، پیرو نامه ای که در ۱۶ / ۱ / ۱۳۰۰ برای وزیر مالیه ارسال کرده بود، امروز در نامه ای دیگر، به این موضوع اشاره کرد که در ماه های گذشته عواید رسومات از محل شیرک خانه ها بیش از چهار هزار تومان بوده، ولی در حال حاضر جز مبلغ مختصری که بابت جرایم دریافت می شود، عواید دیگری ندارد به طوری که، برای حقوق کارکنان فعلی آن نیز کافی نیست و ادامه این روند برای دولت جز ضرر نتیجه دیگری نخواهد داشت. بنابراین، در صورتی که، محل دیگری جهت تأمین عواید برای دایره رسومات در نظر گرفته نشود، ناگزیر باید این دایره را منحل و به کارکنان آن رسماً اعلام نمود. رئیس اداره کل مالیات و خالصجات و ارزاق تهران در ادامه نامه پیشنهاد کرد: تمام کارکنان و متعلقات مربوط به دایره رسومات به اداره بلدیة انتقال داده شود تا با نظر رئیس بلدیة، کارکنان این دایره در مشاغل دیگر گماشته شوند. (۵)

* ملاقات وزیرمختار آمریکا با رئیس الوزراء

وزیرمختار آمریکا بعد از ظهر امروز به دربار آمد و با سید ضیاء الدین طباطبایی ملاقات و مذاکره نمود. (۶)

* عدم تمدید قرارداد رؤسای پست و تلگراف

هیئت دولت در جلسه چهاردهم فروردین ماه تصویب نمودند، برای وزارت پست و تلگراف یک مستشار آمریکایی استخدام شود، از این رو، رئیس الوزراء امروز در یادداشتی به وزارت پست و تلگراف خاطر نشان کرد: به «نیو» رئیس کل تلگراف و «کامیل مولیتر» رئیس کل پست اطلاع داده شود که پس از انقضای مدت قرارداد کنونی، (۷) قرارداد آنان تمدید نخواهد شد و چون از زمان قرارداد «مولیتر» بیش از پنج ماه و چند روز باقی نمانده است و مطابق قرارداد، مولیتر می تواند پنج ماه از مرخصی استفاده نماید، در واقع فقط چند روز تا پایان زمان خدمت وی باقی است، بنابراین، لازم است اداره پست از وی تحویل گرفته شود. (۸)

* اعتراف نرمن به انگلوفیل بودن سید ضیاء

امروز مجدداً «نرمن» به «کرزن» نوشت: «سیاست سید ضیاء رئیس الوزراء، متکی به دوستی و پشتیبانی از بریتانیاست و این سیاست متأسفانه بد تعبیر و تفسیر می شود.

۱- اینکه انگلیسی ها مجبور شدند اعتراف کنند که نمی توانند دیگر ایران را کاملاً تحت سلطه خود داشته باشند به دلیل ماهیت حکومت ایران در آن زمان، ملوک الطوائفی و شورش خان ها و طوایف مختلف بود که انگلیس و دولت ایران بر آنها تسلط کاملی نداشتند. البته، برخی هم معتقدند که تغییر آرایش سیاسی جهان و ضعف بریتانیا پس از جنگ جهانی اول و ظهور نظام جدید شوروی سبب بروز وضعیت جدید برای انگلستان شده بود. (م).

۲- Norman to Curzon, ۲۳, April ۱۹۲۱; minute by Oliphant, April ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۰۳/۴۸۰۴, ۴۸۰۵.

۳- اسناد ملی ایران، شم ۲- ۸۱۰۰۹.

۴- روزنامه ایران، ۴/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- مراسله رئیس اداره کل مالیات و خالصجات و ارزاق تهران به وزیر مالیه، ۳/۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ۲۴۰۰۱۴۱۲۷.

۶- روزنامه ایران، ۴/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۷- تاریخ انقضاء قرارداد «مولیتر» ۱۸ اکتبر ۱۹۲۱ بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۷، ص ۳۳).

۸- مراسله رئیس الوزراء به وزارت پست و تلگراف، ۳/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۷، ص ۱۸ و پ ۲۲، ص ۶۹.

[تصویر] انجام مراسم نظامیان در میدان توپ خانه تهران

حکومت های مرتجع سابق وعده می دادند ولی کاری از پیش نمی بردند، این رئیس الوزراء چون شهرت دارد که انگلوفیل دو آتشف است و صاحب روزنامه رعد است که همه از دیرباز آن را آلت دست این سفارت می دانند، می باید بخصوص مواظب باشد تا چنین اتهاماتی به او نیندند ... به همین سبب است که، تظاهر به دوستی آمریکا و فرانسه می کند. خیال دارد تملق فرانسه را بگوید ولی چیز چندانی به آنها ندهد با شوروی ها نیز باید دست به عصا راه برود تا «جلو اعتراض آنها را بگیرد.» (۱)

* تعیین نیابت تولیت مدرسه ناصری

تولیت مدرسه ناصری از طرف احمد شاه به شیخ محمد مجتهد حائری محول گردید. (۲)

۱- ۳۷۱ / ۶۴۰۳ .Fo ۲۳ April ۱۹۲۱ . Norman to Curzon

۲- روزنامه ایران، ۴ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

یکشنبه ۴ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۴ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۵ شعبان ۱۳۳۹

* انتشار روزنامه خراسان

نخستین شماره روزنامه خراسان (۱) منتشر گردید. سید محمد طباطبایی صاحب امتیاز و سردبیر روزنامه خراسان، سال گذشته از اداره مالیه خراسان اخراج شده بود. (۲)

[تصویر] رضا خان قبل از کودتا

* معرفی رضا خان به عنوان وزیر جنگ

رضا خان سردار سپه، رئیس کل دیویزیون قزاق قبل از ظهر امروز پس از پایان مراسم جشن نیمه شعبان، به عنوان وزیر جنگ معرفی شد. (۳)

* انتقال خداوردی و افرادش به مشهد

پس از تحقیقات و بازجویی از خداوردی و اتباع او در قوچان، امروز بعد از ظهر، مأمورین ژاندارمری خداوردی را به همراه برادر و افرادش به مشهد اعزام کردند.

قرار بود به محض ورود به مشهد، محاکمه وی و همراهانش آغاز شود. (۴)

* لغو دریافت عوارض نفت

پس از لغو دریافت عوارض، از حمل و واردات نفت، قیمت نفت کاهش پیدا کرده و به هرپوط، هفت الی هشت قران رسید. امروز هم یک «لتکا» (۵) حامل نفت به «مشهدسر» (۶) وارد شد. قبلاً قیمت نفت به دلیل دریافت عوارض از آن، به هرپوط دوازده قران الی دو تومان رسیده بود. (۷)

۱- روزنامه خراسان در شهر مشهد به مدیریت میرزا سید محمد طباطبایی تأسیس و در اردیبهشت ۱۳۰۰ ش، منتشر شد. این روزنامه هفتگی بوده و تا سال ۱۳۰۴ ش، انتشار می یافت. پس از چند مرتبه گرفتاری و تبعید، طباطبایی به تهران رفت و در آنجا نزدیک به یک سال روزنامه فریاد را منتشر می نمود. (تاریخ جراید و مجلات ایلان، ج ۲، ص ۲۴۵).

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۰.

۳- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۲ / ۷، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۲ / ۴، ص ۱ و ۱۳۰۰ / ۲ / ۷، ص ۲.

۵- لتکا واژه ای روسی و به معنای قایق، کرج، بلم و زورق است که برای حمل و نقل در بعضی نقاط سواحل دریای خزر به

کار می رود.

۶- مهندس نام کنونی شهرستان بابلسر می باشد.

۷- روزنامه ایران، ۴/۲/۱۳۰۰، ص ۲.

دوشنبه ۵ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۵ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۶ شعبان ۱۳۳۹

* قطع ارتباط وزیران مختار آمریکا و فرانسه با وزیرمختار روسیه

امروز داوود مفتاح السلطنه (۱) با ارسال تلگرافی به وزارت امور خارجه ایران اطلاع داد (۲) به وزیران مختار آمریکا و فرانسه در تهران دستور رسیده است با وزیرمختار روسیه در ایران، ارتباطی نداشته باشند. تلگراف «مفتاح السلطنه» که حاوی این خبر بود در جلسه هیئت وزیران در تاریخ ششم اردیبهشت نیز قرائت شد. (۳)

* آغاز به کار معاون جدید وزارت عدلیه

«آقا میرزا علی قمی» مدیر روزنامه رعد که به سمت معاونت وزارت عدلیه منصوب شده بود از امروز در این وزارت خانه کار خود را آغاز کرد. (۴)

* سؤال نمایندگان پارلمان انگلیس درباره دستگیری های اخیر در ایران

در پارلمان انگلیس، نمایندگان از نماینده وزارت امور خارجه آن کشور سؤال کردند آیا صحت دارد عده ای از وزیران سابق ایران به جرم حیف و میل اموال ملت زندانی شده و قرار است محاکمه شوند و آیا دولت انگلیس از امنیت جان و مال این اشخاص حمایت کرده است؟ نماینده وزارت امور خارجه انگلیس در پاسخ به این سؤال اظهار داشت:

دو نفر از وزرای کابینه و ثوق الدوله (۵) و جمعی دیگر به این جرم دستگیر شده اند. که حمایت دولت انگلیس از این دو وزیر سابق ضروری است و دولت انگلیس وظیفه خود می داند که بر روند این محاکمات نظارت داشته باشد. (۶)

* ورود وزیرمختار شوروی به تهران

تئودور روتشتین، نماینده مختار دولت شوروی در ایران، به همراه دو نفر از کارمندان سفارت آن دولت، امروز به تهران وارد شدند. (۷)

[تصویر] داوود مفتاح (مفتاح السلطنه)

* تأکید کرزن به اداره ارتش ایران توسط افسران انگلیسی

«کرزن» وزیر خارجه انگلیس به «نرمن» وزیرمختار کشورش در تهران نوشت: اگر اطمینان های انگلوفیلی سید ضیاء الدین را هم بپذیرد، اتباع فرانسوی یا آمریکایی نباید در

ممتحن الدوله بود. داوود مفتاح در سال ۱۲۷۴ ش به خدمت وزارت امور خارجه درآمد و در سال ۱۲۷۷ ش، به ریاست اداره دول غیرهمجوار ترفیع یافت و در پایان همان سال در سفارت ایران در لندن، دبیر اول سفارت بود و بیش از ده سال در این سمت باقی بود. و در همین دوران موفق به دریافت نشان از ملکه انگلستان گردید. در سال ۱۲۸۷ ش، به سمت سرکنسول رهسپار هندوستان شد. ولی پس از یک سال و چند ماه به ایران بازگشت و به مدیریت کل وزارت خارجه برگزیده شد و پس از چند ماه برای بار دوم به سمت وزیر مقیم و سرکنسول به هندوستان رفت و تا سال ۱۳۰۰ ش، با این سمت در آنجا ماند. پس از آن وزیرمختار ایران در لندن بود. پس از بازگشت به تهران، نخست به معاونت کل وزارت خارجه و سپس به کفالت وزارت خانه منصوب شد. در مهرماه ۱۳۰۵ ش، با سمت وزیرمختار ایران در آمریکا، رهسپار آمریکا شد و مأموریت وی تا فروردین ۱۳۰۹ ش، در واشنگتن به طول انجامید. نامبرده به زبان فرانسه و انگلیسی تسلط کامل داشت. (فرهنگ رجال قاجار، صص ۱۷۹-۱۷۸؛ شرح حال رجال سیاسی نظامی ایران، ج ۳، صص ۱۵۱۲، ۱۵۱۳؛ رجال وزارت خارجه ...، ج ۱، ص ۱۶۵؛ مجله آینده، س ۱۳۷۱، شم ۶-۱، ص ۱۱۷؛ مجله ایران و آمریکا، س ۱۳۲۵، شم ۳، ص ۱۱).

۲- تلگراف مفتاح السلطنه از لندن به وزارت خارجه، ۵/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۶، پ ۲۶، ص ۲.

۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۶، پ ۲۶، ص ۲، حاشیه سند.

۴- روزنامه ایران، ۸/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- حسن وثوق، (وثوق الدوله) فرزند میرزا ابراهیم خان معتمد السلطنه است. وثوق در ضمن خواهرزاده امین الدوله، صدراعظم مظفر الدین شاه و داماد میرزا عبد الوهاب خان آصف الدوله شیرازی و برادر بزرگ قوام السلطنه است. حسن وثوق در ۱۲۵۰ ش، در تهران به دنیا آمد. وثوق الدوله در منزل، تحت نظر معلمین خصوصی به تحصیل پرداخت و مقدماتی از صرف و نحو عربی و فقه و اصول را آموخت. آن گاه به مدرسه مروی رفت و در تکمیل زبان فارسی، عربی، فقه، اصول و حکمت جدیدی کامل مبذول داشت و زبان انگلیسی و فرانسه را نیز فراگرفت. در ۱۳۱۰ ق، معتمد السلطنه پدر وثوق، مستوفی اول آذربایجان بود. وثوق مدت ها ریاست دفتر استیفا را، که همان پیشکاری دارایی است، در آذربایجان به عهده داشت. دو سال بعد لقب وثوق الدوله گرفت و تا مشروطیت دارای همان سمت بود. پس از صدور فرمان مشروطیت و انتخابات مجلس شورای ملی، وثوق الدوله از طرف اعیان تهران به وکالت مجلس انتخاب گردید. در انتخابات هیئت رئیسه، صنیع الدوله به ریاست و وثوق الدوله به نیابت اول و ریاست کمیسیون مالیه مجلس رسید. کمیسیون مالیه در مجلس اول اهمیت مخصوصی داشت زیرا کمیسیون مزبور مأمور جرح و تعدیل حقوق و مستمری ها بود. بعد از فتح تهران و خلع محمد علی شاه از سلطنت، یک کمیسیون عالی مرکب از سی نفر عهده دار امور کشور شدند. در این کمیسیون، وثوق الدوله، عضو مؤثر و فعال بود. انتخاب عضد الملک به نیابت سلطنت و تعیین یک هیئت وزیران موقت برای گردش کارها و ایجاد نظم در کشور از جمله تصمیمات این کمیسیون بود. کمیسیون عالی از میان خود پنج نفر را انتخاب نمود تا به حساب محمد علی میرزا رسیدگی و موجبات خروج او را از ایران فراهم نمایند. وثوق الدوله ریاست هیئت پنج نفری را عهده دار گردید. انتخابات دوره دوم مجلس شورای ملی پس از فتح تهران به صورت دو درجه ای در تمام شهرهای ایران آغاز شد. در این انتخابات وثوق الدوله از تهران به نمایندگی مجلس انتخاب شد. در مهر ۱۲۸۸ از طرف مجلس شورای ملی، محمد ولی خان سپهدار تنکابنی به رئیس الوزرای انتخاب و پس از چند روز وزیران خود را به مجلس معرفی نمود. در این معرفی وثوق الدوله به سمت وزیر عدلیه تعیین شد. این کابینه چهار بار ترمیم گردید. در ترمیم های بعدی سمت وثوق الدوله تغییر نمود و به وزارت مالیه منصوب شد. جانشین مستوفی، سپهدار تنکابنی بود و سپهدار در آخرین ترمیم کابینه خود، وثوق الدوله را به سمت وزارت

داخله منصوب نمود. بعد از سپهدار نوبت به صمصام السلطنه بختیاری رسید که پنج بار کابینه خود را ترمیم کرد. در تمام پنج نوبت ترمیم، میرزا حسن خان وثوق الدوله وزارت امور خارجه را بر عهده گرفت. در کابینه میرزا محمد علی خان علاء السلطنه که بلافاصله بعد از صمصام السلطنه تشکیل شد، کماکان وزارت امور خارجه به عهده وثوق الدوله قرار داشت، ولی پس از چندی در دولت تزلزل ایجاد گردید و وثوق وزارت را رها نموده به اروپا رفت. پس از بازگشت از اروپا در کابینه مستوفی به وزارت مالیه انتخاب گردید. در شهریور ۱۲۹۵ احمد شاه، وثوق الدوله را به رئیس الوزرای برگزید. در نخستین روزهای زمامداری وثوق الدوله، کمیته ای به نام کمیته مجازات، موجودیت خود را اعلام نمود و برنامه خود را اعدام انقلابی خائنین به کشور اعلام کرد و مرتباً شب نامه هایی در مورد ترور افراد انتشار می داد. قصد این کمیته از بین بردن وثوق الدوله و نزدیکان او بود. وثوق الدوله پس از کناره گیری از ریاست دولت، چندی بیکار بود تا در آبان ماه ۱۲۹۶ در کابینه سلطان عبدالمجید میرزا عین الدوله، وزیر علوم و اوقاف شد. پس از او به ترتیب مستوفی الممالک و صمصام السلطنه رئیس الوزراء شدند تا بار دیگر نوبت به وثوق الدوله رسید. در روز هفتم مرداد ۱۲۹۸ این قرارداد به امضای وثوق الدوله رئیس الوزراء و سرپرسی کاکس وزیرمختار انگلستان در تهران رسیده و مبادله شد. پس از مسافرت احمد شاه موج مخالفت در تمام کشور اوج گرفت و وثوق الدوله نسبت به آنها شدت عمل نشان داد. به هرحال قرارداد ۱۹۱۹ سرنگرفت و احمد شاه به ایران بازگشت و وثوق الدوله در تیرماه ۱۲۹۹ از ریاست دولت کناره گیری نموده و پس از چندی به اروپا رفت. مسافرت وثوق الدوله قریب پنج سال به طول انجامید. در این مدت طولانی، نسبت به تکمیل تحصیلات خود در رشته فلسفه کوشید و در اواخر اسفند ۱۳۰۴ به ایران بازگشت. وثوق الدوله در خرداد ۱۳۰۶ در کابینه حسن مستوفی به سمت وزیر مالیه تعیین و معرفی شد و در انتخابات دوره شش مجلس شورای ملی به نمایندگی از تهران انتخاب گردید. در شهریور ۱۳۰۶ در ترمیم کابینه به وزارت عدلیه منصوب شد. وثوق الدوله در بهمن ماه ۱۳۰۶ از کابینه خارج شد و جای خود را به داور داد و چون به نمایندگی انتخاب شده بود، به پارلمان رفت. در دور هفتم، بار دیگر وثوق الدوله از تهران به وکالت رسید. حسن وثوق الدوله در اواخر عمر حافظه خود را از دست داده بود و غالباً در باغ سلیمانیه می زیست و سرانجام در بهمن ماه ۱۳۲۹ درگذشت و در مقبره خانوادگی واقع در قم مدفون گردید. (زندگینامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۱۳۷-۱۴۵).

۶- تلگراف داوود مفتاح السلطنه از لندن به وزارت خارجه، ۶/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۳، پ ۵،

ص ۲۲

۷- اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۴، ص ۷۳.

ارتش ایران استخدام بشوند. کرزن در ادامه با ذکر اینکه معتقد است قرار دادن ارتش زیر نظر افسرانی با ملیت واحد، ترجیحا انگلیسی، به صلاح ایران است افزود: اگر سید ضیاء می خواهد برای مقاصد دیگر، ملیت های دیگری استخدام کند آنها «باید بلژیکی ها یا احیانا سوئدی باشند.»^(۱)

۱-۴۱۶/۶۸, Fo, ۲۵ April ۱۹۲۱, Curzon to Norman.

سه شنبه ۶ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۶ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۷ شعبان ۱۳۳۹

* استعفای وزیر جنگ

مسعود خان کیهان به علت اختلاف نظر با رضا خان (۱) رئیس دیویزیون قزاق، از مقام وزارت جنگ کناره گیری کرد. (۲)

* ممنوعیت اعطای نشان به اتباع داخلی

سید ضیاء به وزارت امور خارجه ابلاغ کرد به خاطر بی نظمی که تاکنون در اعطای امتیازات بوده، فعلا از اعطای هر نوع نشان به اتباع داخله خودداری نمایند.

وزارت امور خارجه نیز این تصمیم را به تمام وزارت خانه ها و ادارات دولتی ابلاغ نمود. (۳)

* اظهارات کنسول انگلیس علیه مؤتمن السلطنه

«مؤتمن السلطنه» کار گزار سابق خراسان، مشهد را به قصد تهران ترک کرد.

کنسول انگلیس ضمن اطلاع خروج غیرمنتظره او از مشهد، به سفارت انگلیس گزارش داد که مؤتمن السلطنه در زمان خدمت او در مشهد، همیشه خود را ضد خارجیان نشان می داده و روزنامه تازه بهار به توصیه وی همیشه مقالاتی را علیه برناردی (۴)، سیوبرگ (۵)، آنتی پوف (۶)، دبوا (۷)، دکتر هافمن (۸) و خود من (کنسول) منتشر می کرده است. (۹)

* واگذاری سرباز خانه های انگلیسی به ایران

به دنبال خروج نظامیان انگلیسی از مشهد و تربت حیدریه درخواست واگذاری سرباز خانه ها (پادگان ها) به دولت ایران از سوی وزیر جنگ، سفیر انگلیس امروز به «مدیر الملک» وزیر امور خارجه اطلاع داد که این سرباز خانه ها در مشهد و تربت حیدریه به کار گزاران دولت ایران تحویل داده شده است. سفیر انگلیس در ادامه از دولت ایران مبلغ سی و پنج هزار تومان (۱۰) بابت واگذاری این ساختمان ها مطالبه نمود. (۱۱)

* ورود روتشتین به تهران

«تئودور روتشتین» وزیرمختار شوروی در ایران و هیئت همراه به تهران وارد شدند (۱۲)

[تصویر] مسعود کیهان

* انحلال کارگزاری نیشابور

۱- سپهبد امیر احمدی در این مورد در کتاب خاطرات خود می نویسد: «همین که، ما سه نفر [رضا خان، امیر احمدی و عبد الله خان امیر طهماسبی آجودان نظامی احمد شاه] روی کاناپه نشستیم، سردار سپه گفت: این ماژور مسعود خان که با سید ضیاء الدین آمده، وزیر جنگ است و من رئیس دیویزیون قزاق. درحالی که، او ماژور ژاندارمری است و من سردار سپه، و این رئیس و مرئوسی درست در نمی آید و باید من وزیر جنگ باشم. من طبق تعهدی که با ایشان داشتم، مجددا یادآور شدم که در راه پیشرفت نظرات ایشان کوتاهی نکنم. امیر طهماسبی نیز روی موافق نشان داد. سردار سپه رفت و نگرانی خود را خاطر نشان ساخت. چند روز بعد هم، خبر رسید که به جای ماژور مسعود خان وزیر جنگ شده است.» (خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۱۷۸).

۲- خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۱۷۸.

۳- روزنامه ایران، ۷/۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۴- Bernardi بازرس ایتالیایی اداره مالیه.

۵- Sioberg رئیس سوئدی پلیس.

۶- Antipoff نایب کنسول روسیه در خراسان.

۷- پیشکار مالیه خراسان.

۸- Hoffman مبلغ مذهبی و تبعه آمریکا.

۹- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۵۷.

۱۰- پس از گذشت چند ماه از این تاریخ و پرداخت نشدن این وجه از سوی دولت ایران، سفارت انگلیس در نامه ای دیگر به محترم السلطنه وزیر امور خارجه وقت تقاضا نمود که این مبلغ به حساب سفارت انگلیس در بانک شاهنشاهی واریز شود. (مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۴/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۹، پ ۳، ص ۴۳).

۱۱- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۶/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۹، پ ۳، ص ۴۳.

۱۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس در مشهد، ص ۱.

آن نیز برچیده شد. (۱)

* ورود کشتی حامل نفت به مشهدسر

کشتی «پاسیدون» حامل نفت و مقداری مال التجاره دیگر از «بادکوبه» به «مشهدسر» وارد شد. نمایندگان وزارت تجارت «بادکوبه» که مأمور مذاکره تجارتي با ایران بودند نیز با این کشتی به ایران وارد شدند. ریاست این هیئت، با «احمد محمداف» بود که از کنسول ایران در بادکوبه سفارش نامه داشت. قرار بود این گروه فردا به سمت بارفروش (۲) حرکت کنند. (۳)

* سانسور مراسلات پستی در قزوین

فردی به نام «میرزا حبیب الله آشوری» که در گذشته از سوی نظامیان انگلیسی مأمور سانسور مراسلات پستی بود، از طرف حکومت نظامی قزوین مجددا مأمور سانسور مراسلات پستی گردید. (۴)

۱- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۲ / ۷، ص ۲.

۲- بارفروش نام قدیم بابل بوده، این منطقه در قدیم دهی بوده است که بارها و کالا هایی که با کشتی از حاجی طرخان به بندر مشهدسر آورده و به آن منطقه حمل می شد و می فروختند.

۳- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۲ / ۷، ص ۲.

۴- مراسله وزارت پست تلگراف به وزارت داخله ۱۳۰۰ / ۲ / ۶، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۰۱۹۳.

چهارشنبه ۷ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۷ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۸ شعبان ۱۳۳۹

* انتصاب رضا خان به سمت وزیر جنگ

در پی استعفای مسعود کیهان از سمت وزارت جنگ (۱)، رئیس الوزراء رضا خان (۲) را به این سمت منصوب نمود. (۳)

* انتصاب مسعود خان به سمت وزیر مشاور

مسعود خان کیهان وزیر جنگ سابق، به سمت وزیر مشاور در هیئت وزراء منصوب شد. (۴)

* استخدام صاحب منصبان سوئدی در وزارت جنگ

کمیسیون در وزارت جنگ در خصوص استخدام صاحب منصبان سوئدی تشکیل شد. این کمیسیون تصمیم گرفت تعداد بیست و پنج نفر از صاحب منصبان سوئدی را با درجات و تخصص های مختلف برای وزارت جنگ استخدام نماید. (۵)

* تصویب استخدام یک مستشار آمریکایی

هیئت وزرا تصویب نمود که یک نفر مستشار آمریکایی برای وزارت پست و تلگراف استخدام شود. (۶)

* تبلیغ آئین بهائیت در بندرعباس

میرزا سیاوش، از مبلغین ب هایی و از گماشتگان ارباب جمشید (۷) پس از بازگشت از بمبئی، امروز اوراقی حاوی تبلیغات درباره آئین بهائیت، (۸) در بازار بندرعباس توزیع نمود.

این امر با اعتراض شدید مردم روبرو شد به طوری که، عده ای با او درگیر شده و سر وی را مجروح کردند. پس از این حادثه میرزا سیاوش از بندرعباس خارج شد. (۹)

* ملاقات وزیرمختار آمریکا با نصرت الدوله فیروز در زندان

سید ضیاء الدین طباطبایی نامه ای به وزارت جنگ نوشت و اعلام کرد که کالدول، وزیرمختار آمریکا، با یک نفر مترجم می خواهد درباره موضوعی شخصی نصرت الدوله فیروز را در زندان ملاقات نماید، او دستور داد مأمورین محافظ نصرت الدوله از این ملاقات ممانعت به عمل نیاورند. (۱۰)

[تصویر] ارباب جمشید

* ملاقات غیررسمی سید ضیاء با روتشتین

- ۱- البته در اسناد وزارت خارجه فرانسه روز ۶ اردیبهشت معرفی رضا خان به عنوان وزیر جنگ آورده شده است. (اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۰۱، گزارش شم ۱۴).
- ۲- رضا خان سردار سپه، رئیس (فرمانده) کل دیویزیون قزاق قبل از ظهر نیمه شعبان به عنوان وزیر در نظر گرفته شد (روزنامه ایران، ۷/۲/۱۳۰۰، ص ۲).
- ۳- خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۱۷۸.
- ۴- روزنامه ایران، ۷/۲/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۵- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۲، ص ۴۷.
- ۶- روزنامه ایران، ۸/۲/۱۳۰۰، ص ۱.
- ۷- ارباب جمشید، پسر بهمن پارسی، معروف به جمشیدیان، در سال ۱۲۹۹ ق، در یزد به دنیا آمد، وی از خردسالی نزد تجار زرتشتی کار می کرد. از یازده سالگی به مدت هفت سال در تجارت خانه ارباب رستم، ابتدا در بروجرد و سپس در تهران مشغول به کار شد. سرانجام در سرای مشیر خلوت بازار تهران، که محل بازرگانان زرتشتی بود حجره ای خرید و مستقلا به کار تجارت، صرافی، بانکداری و کشاورزی مشغول شد. به تدریج کار بازرگانی او رونق گرفت به حدی که در هریک از شهرهای قم، کاشان، اصفهان، یزد، شیراز، کرمان و ... شعبه ای از تجارت خانه خود را تأسیس کرد و به کار واردات و صادرات پرداخت. اعتبار مالی ارباب جمشید، موقعیت ویژه ای برای او در نزد هم کیشانش و حکومت فراهم آورد. مطابق اسناد، وی از ۱۳۲۴ ق، برای حل و عقد امور زرتشتیان ایران و هند با حکومت مورد توجه زعمای قوم بود. در تحصن اهالی تهران در سفارت خانه انگلیس و حوادث مشروطه، نام ارباب جمشید در کنار تجار بزرگ آن عهد، به عنوان حامیان مالی آن حرکت سیاسی آمده است. در هنگام تأسیس مجلس شورای ملی از جانب اقلیت زرتشتی به وکالت انتخاب شد. دوره نمایندگی ارباب جمشید با به توپ بسته شدن مجلس اول در ۲۳ جمادی الاولی ۱۳۳۶ ق، به پایان رسید. با وجود گستردگی فعالیت های ارباب جمشید در زمینه های اقتصادی و سیاسی و نفوذ و اعتبار وی نزد دولتمردان و بازرگانان، تجارت خانه ارباب جمشید در ذیقعه ۱۳۳۰ ق، اعلان ورشکستگی نمود و در همین زمان بیش از چهل تجارت خانه و صراف خانه معتبر ایرانی در تهران ورشکسته شدند. از این پس وضع ارباب جمشید به سرعت دگرگون شد. پرونده تجارت خانه ارباب جمشید سال ها در عدلیه مطرح بود. در آبان ۱۳۰۳ ش، در نخستین کابینه رضا خان، ابو الحسن پیرنیا وزیر عدلیه وقت، ارباب جمشید را به جرم پرداخت رشوه به کارکنان دادگستری، به زندان سپرد. از آخرین دهه زندگی ارباب جمشید، که مقارن است با استقرار سلطنت پهلوی، اطلاعی در دست نیست. وی در ۱۶ دی ۱۳۱۱، در ۸۲ سالگی، در تهران درگذشت. بنا به اسناد ماسونی میرزا صادق خان ادیب الممالک فراهانی، منزل ارباب جمشید در دروازه دولت، محل اولیه تأسیس لژ بیداری ایرانیان بوده است. (تاریخ آغازین فراماسونی ... ج ۱، ص ۲۰۱ و ۲۰۲، ۲۴۶، ۲۴۸؛ مهنامه زرتشتیان، شم ۷، ص ۱۲، ۱۱، ۹؛ تاریخ زرتشتیان، ص ۴۳۳، ۴۳۷؛ ارباب کیخسرو، شاهرخ، ج ۱، ص ۳۷۸، ۳۱۴، ۳۸۰، تاریخ مشروطه ایران، ص ۱۶۸؛ خاطرات و اسناد، ج ۵، ص ۵۳؛ انجمن تاریخ، س ۱۳۴۹، شم ۱، ص ۲۳ و ۲۴؛ نخبگان سیاسی ایران، ج ۴، ص ۴۹ و ۵۰).
- ۸- بهائیت فرقه ای منشعب از آیین بابی، که خود برخاسته از مکتب شیخ ی است. این مکتب تفسیری فلسفی عرفانی و باطنی از تشیع است؛ بنابراین بهائیت را- به رغم منابع بهائی- نمی توان دین مستقل خواند. بنیانگذار آئین ب هایی، میرزا حسینعلی

نوری معروف به بهاء الله است، این آیین نیز نام خود را از همین لقب برگرفته است. (جهت اطلاع بیشتر ن ک: دانشنامه جهان اسلام، ج ۴، ص ۷۳۳-۷۴۴).

۹- تلگراف کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس، ۱۳۰۰ / ۲ / ۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۴، ص ۹۵.

۱۰- نامه سید ضیاء الدین طباطبایی به وزارت جنگ، ۱۳۰۰ / ۲ / ۷، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۶۰۳۴۰- ن.

طولانی با وی مذاکره کردند. (۱)

* کاهش قیمت نفت

از سوم اردیبهشت ماه تا امروز مقدار چهار صد هزار پوپ نفت از «بادکوبه» به «بندر جز» و «مشهدسر» وارد گردیده، که همین عامل باعث کاهش عمده قیمت بود. برای حمل نفت به تهران نیز اقدامات لازم صورت گرفته بود. (۲)

۱- روزنامه ایران، ۸ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- همان.

پنجشنبه ۸ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۸ آوریل ۱۹۲۱ / ۱۹ شعبان ۱۳۳۹

* لزوم تعمیرات عمارت چهل ستون در اصفهان

حکومت اصفهان از وزارت داخله خواست به علت حفظ و حراست عمارت چهل ستون (۱) و لزوم تعمیر آن، به اداره مالیه دستور داده شود مبلغ دوست تومان برای تعمیرات این عمارت اختصاص دهند. (۲)

* شلیک مأمورین گمرک قصرشیرین به اتومبیل مدیر گمرک انگلیس

«داویسون» مدیر گمرک انگلیس که با اتومبیل در حال عبور از مرز قصرشیرین به طرف خانقین بود در دهکده «کچل کچلها» از سوی مأمورین گمرک مرزی قصر، مورد اصابت گلوله قرار گرفت.

مأمورین گمرکی که برای جلوگیری از خروج سکه نقره و طلاآلات از ایران، عابرین و اتومبیل ها را بازرسی می کردند، می خواستند اتومبیل را متوقف و بازرسی نمایند ولی سرنشینان اتومبیل که مأمورین گمرک بعداً متوجه شدند یکی از آنان «داویسون» بوده است، بی اعتنا به راه خود ادامه دادند و مأمورین به ناچار به سوی آنها، تیراندازی نمودند که پای «داویسون» در این ماجرا مجروح شد. (۳)

* موافقت انگلیس با استخدام مستشاران خارجی در ایران

به دنبال محکوم کردن قرارداد ۱۹۱۹ م از سوی رئیس الوزراء و پیشنهاد استخدام مستشاران مالی و نظامی انگلیسی به «نرمن»، سید ضیاء الدین طباطبایی در راستای استمالت از سایر قدرت های خارجی (فرانسوی ها، آمریکایی ها و روس ها) از آنان دعوت کرد تا مقام های معدودی را در سایر وزارت خانه ها به دست آورند. (۴)

این موضوع با مقاومت هایی از سوی وزارت خارجه انگلیس روبرو شد ولی سرانجام وزارت خارجه انگلیس با ارسال تلگرافی به «نرمن» با اکراه به مشارکت دیگر دولت های خارجی در ایران رضایت داد. (۵)

* نامه ارامنه به «پرنس آرقوطیان» در خصوص قتل پسر نرسس ارمنی

گروهی از ارامنه کرمان با ارسال تلگرافی به «پرنس آرقوطیان» (۶) و هیئت نمایندگان ارامنه تهران، موضوع قتل پسر «نرسس» را اطلاع داده و از آنان درخواست نمودند با ارائه تظلم و دادخواهی به اولیای دولت دستگیری و مجازات مرتکبین را خواستار شوند. (۷)

* اقدام ژاندارم ها برای دستگیری زبردست خان و مرسل صدیق اف

دویست ژاندارم به فرماندهی سلطان احمد خان، مشهد را به قصد قوچان برای دستگیری زبردست خان و مرسل صدیق اف

(۸) ترک کردند. (۹)

* تسلیم اعتبارنامه وزیرمختار دولت شوروی به احمد شاه

روتشتین وزیرمختار جدید شوروی در ایران، اعتبارنامه خویش را طی مراسمی تسلیم احمد شاه کرد. در همین مراسم روتشتین آلبومی از تصاویر سران رژیم جدید روسیه شوروی را روی یک سینی طلا به احمد شاه هدیه کرد. (۱۰)

* شیوع طاعون در جنوب سرخس

خبر شیوع طاعون در روستایی حدود چهل کیلومتری جنوب سرخس در مشهد منتشر شد. به دستور کلنل «پسیان»، کمیته بهداشت محلی، اقدامات لازم را برای جلوگیری از گسترش بیماری انجام داد و یک اردوگاه ویژه به منظور قرنطینه افراد مبتلا به بیماری طاعون در بین راه مشهد به سرخس ایجاد گردید. (۱۱)

۱- چهل ستون بنائی است در شهر اصفهان که در مغرب میدان امام خمینی این شهر و در وسط صحن وسیعی واقع شده است و دیوارهای کوتاهی دارد این بنا از ساختمان های زمان شاه سلطان حسین و در محل بنای قدیمی تری که متعلق به شاه عباس کبیر بوده ساخته شده است. در شمال آن استخر بزرگی است که به پله های مرمری منتهی می گردد. بنای اصلی کاخ ۱۷۱۳ متر مساحت و بر صفحه ای قرار گرفته که از یک متر ۱/۶ متر از زمین ارتفاع دارد. چون بنای مذکور دارای بیست ستون بلند است و عکس این ستون ها در آب استخر منعکس می شود، چهل ستون گفته اند.

۲- روزنامه ایران، ۹/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- تلگراف وزارت داخله به وزارت خارجه، ۱۷/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۲۱، ص ۱ و گزارش حکومت نظامی کرمانشاهان به وزارت داخله، ۹/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۸، پ ۴۴، ص ۲.

۴- ر. ک: خبر ۷/۱۲/۱۲۹۹.

۵- Minute by Oliphant, ۲۸ April ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۰۳/۴۸۰۵

۶- آرقوطیان نماینده دولت جمهوری ارمنستان در تهران بود. (م).

۷- تلگراف ارامنه کرمان به آرقوطیان و هیئت نمایندگان ارامنه تهران، ۸/۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران شم ت. ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۸- زبردست خان و صدیق اف از خوانین دره جز و ... بودند. (م).

۹- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۰.

۱۰- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۳۷، ص ۸۱.

۱۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۵۸.

[تصویر] جشن مدرسه نظام از سمت راست: سرتیپ امیر موثق نخجوان، سالار نظام کوپال، سردار رفعت نقدی، علی ریاضی، سردار همایون، سردار سپه، جان محمد خان، سردار مدحت جلایر، سرتیپ مرتضی خان

* ورود معاضد السلطنه به قزوین

امروز «معاضد السلطنه» به قزوین وارد شد قرار بود وی پس از دو روز توقف در آنجا عازم «منجیل» شود. (۱)

* استقرار سرفرماندهی نیروهای قزاق در قزوین

بخشی از نیروهای نظامی ایران قزوین را ترک کردند و سرفرماندهی نیروی قزاق و واحد مسئول سربازگیری در قزوین مستقر شدند (۲)

* تعیین ساعات کار کارمندان حکومت نظامی تهران

حکومت نظامی تهران با انتشار اعلانی به کارمندان آن اداره اطلاع داد که ساعت کار کارمندان آن اداره از ساعت هفت صبح تا دوازده و از ساعت پانزده تا هیجده عصر خواهد بود و چنانچه کارمندی در ساعت مذکور در اداره حضور نداشته باشد جریمه خواهد شد. (۳)

۱- روزنامه ایران، ۹/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱.

۳- اعلان حکومت نظامی تهران، ۸/۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۸/۲۹۳۰۰.

جمعه ۹ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۹ آوریل ۱۹۲۱ / ۲۰ شعبان ۱۳۳۹

* تخلیه قزوین از سوی نظامیان انگلیس

نظامیان انگلیسی مستقر در قزوین، این شهر را به طور کامل تخلیه کرده و به طرف همدان عزیمت نمودند. (۱)

* وحشت و نگرانی اهالی خوی از ورود نظامیان عثمانی

در پی ورود نظامیان عثمانی به خوی (۲) اهالی این منطقه دیروز و امروز مجالس متعددی تشکیل داده و در این خصوص به مذاکره پرداختند. آنان نمایندگان را نزد حکومت خوی فرستاده و به عدم جلوگیری حکومت از ورود نظامیان عثمانی اعتراض نموده و تقاضا کردند آنان را بعد از خلع سلاح از خوی خارج نمایند اهالی که از این پیش آمد فوق العاده در وحشت و نگرانی به سر می بردند، قصد داشتند. در صورتی که از سوی حکومت خوی مساعدت صورت نگیرد با مقامات بالاتر مذاکره نمایند. (۳)

* ملاقات صمصام السلطنه و وزیرمختار آمریکا با سید ضیاء

قبل از ظهر امروز «صمصام السلطنه» در منزل شخصی سید ضیاء با وی ملاقات و مذاکره کرد. وزیرمختار آمریکا نیز در این روز با حضور در منزل سید ضیاء مدتی با وی مشغول مذاکره بود. (۴)

* اعزام دوستان ژاندارم به قم

دوستان ژاندارم به فرماندهی «سلطان رفیع خان» از اصفهان به قم اعزام گردیدند. (۵)

* تقاضای ایران از انگلیس برای پذیرفتن حفاظت از منافع ایرانیان مقیم بلغارستان

پیرو مذاکرات شفاهی «مدیر الملک» وزیر امور خارجه وقت در ماه مارس گذشته، با سفارت انگلیس در تهران، در خصوص پذیرش حفاظت از منافع اتباع ایرانی در بلغارستان، دولت انگلیس امروز اعلام کرد تا زمان ورود «کنت منتفرت» (Count Monteforte) به «صوفیا» که به سمت شارژدافری ایران در «صوفیا» (۶) انتخاب شده بود، در جهت حفاظت از منافع اتباع ایرانی در بلغارستان (۷) تلاش های لازم را انجام خواهد داد. (۸)

۱- روزنامه ایران، ۱۱/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- شهرستان خوی یکی از شهرهای شمال غربی ایران است که در ۷۷۷ کیلومتری شمال غربی تهران و ۱۴۹ کیلومتری تبریز واقع شده است. شهر خوی به وسیله دو راه شوسه از طریق جلفا با جمهوری آذربایجان و دیگری در بازرگان با کشور ترکیه ارتباط دارد.

۳- تلگراف کارگزار آذربایجان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۲ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۰، پ ۴، ص ۱.

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۲ / ۱۱، ص ۱.

۵- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۲ / ۱۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۸۹.

۶- صوفیا پایتخت کشور بلغارستان که در جنوب غربی آن کشور واقع شده است.

۷- جمهوری بلغارستان در جنوب شرقی اروپا و در شبه جزیره بالکان واقع شده و از شمال به دریای سیاه و از جنوب به قسمت اروپایی ترکیه و یونان محدود است. در سال ۱۹۴۴ م، روسیه به بلغارستان اعلان جنگ داد و کمی بعد دولت کمونیستی جایگزین حکومت سلطنتی گردید و در ۱۵ سپتامبر ۱۹۴۶ م، جمهوری خلق بلغارستان تشکیل شد و در سال ۱۹۴۷ م، قانون اساسی جدید آن کشور تدوین شد و در سال ۱۹۵۵ م، به عضویت سازمان ملل متحد پذیرفته شد.

۸- تلگراف سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۴، پ ۲، ص ۱۱.

شنبه ۱۰ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۳۰ آوریل ۱۹۲۱ / ۲۱ شعبان ۱۳۳۹

* تأکید سید ضیاء بر حفظ منافع بریتانیا در ایران

«نرمن» به «کرزن» وزیر خارجه انگلیس اطلاع داد: سید ضیاء رئیس الوزراء دولت ایران متأسف است که نمی تواند تقاضای انگلیس را مبنی بر عدم استخدام مستشاران آمریکایی بپذیرد اما اطمینان می دهد که منافع بریتانیا را حفظ نماید. نرمن در ادامه افزود رئیس الوزراء برای بازرسی فنی پست و تلگراف یک نفر انگلیسی را به کار می گیرد و بانک جدید هم با سرمایه انگلیسی تشکیل می شود. (۱)

* توقیف «مهر منیر» و «خراسان»

به دستور پسیان روزنامه های «مهر منیر» و «خراسان» در مشهد توقیف شدند. علت توقیف روزنامه خراسان، درج مقاله ای علیه «دبوا» پیشکار مالیه خراسان بود. (۲)

* مصادره اموال سردار فاتح

اموال و اثاثیه «سردار فاتح» پسر «امیر افشار» به دستور سید ضیاء الدین طباطبایی از سوی حکومت نظامی تهران توقیف شد. (۳)

* کسب مجوز خروج همسران ایرانی اتباع هند

چون برخی هندی های ساکن ایران به خصوص هندی های مقیم شیراز و بوشهر در بازگشت به کشورشان زنان و کودکان ایرانی را برای خدمت گزاری با خود می بردند کارگزاران بوشهر پس از اطلاع از این ماجرا با مذاکره با کنسولگری انگلیس و صدور دستور به گمرک سعی در جلوگیری از این عمل جلوگیری نمودند ولی با توجه به اینکه، برخی هندی های مسلمان، همسران ایرانی در عقد خود داشته و می خواستند آنان را با خود به هندوستان ببرند، امروز کارگزاران بوشهر از وزارت امور خارجه درباره این که، آیا این هندی های مسلمان می توانند همسران خود را همراه ببرند یا نه، سؤال نمود. (۴)

وزارت امور خارجه نیز در پاسخ اظهار داشت در صورتی که زنان ایرانی ازدواج شرعی و مطابق با قباله صحیح با هندی های مسلمان داشته باشند می توانند به میل خود به همراه همسران خود بروند. (۵)

* تقاضای هیئت ارامنه تهران برای مجازات عاملین قتل پسر نرسس

هیئت نمایندگان ارامنه تهران در نامه ای به وزارت داخله خواستار دستگیری و مجازات عاملین قتل پسر «نرسس ارمنی» در کرمان شدند. (۶)

* تحکیم مواضع روس ها بین رشت و انزلی

فرستاده منشور الملک امروز پس از بازگشت از رشت گزارش داد اوضاع رشت هیچ تغییر نکرده و هنوز نظامیان روسیه از رشت خارج نشده اند ولی خبر آمدن نیروهای قزاق از تهران به سوی گیلان آنها را مشوش نموده و مشغول تحکیم مواضع خود بین رشت و انزلی هستند (۷)

(۱).

(۲).

(۳).

(۴).

(۵).

(۶).

(۷).

۱-۶۴۰۳ / ۳۷۱ Fo. ۳۰ April ۱۹۲۱ . Norman to Curzon

۲- گزارشهای کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۰.

۳- گزارش اداره پلیس به ریاست پلیس، ۱۴ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۳۲۳۰.

۴- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۰ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۱، ص ۱۶.

۵- تلگراف وزارت خارجه به کارگزاری بوشهر، ۱۸ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۱، ص ۱۷.

۶- نامه هیئت نمایندگان ارامنه تهران به وزارت داخله، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۷- تلگراف منشور الملک از آستارا به وزارت امور خارجه، ۱۲ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۳، پ

۹۴، ص ۳.

یکشنبه ۱۱ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۱ می ۱۹۲۱ / ۲۲ شعبان ۱۳۳۹

* عدم تسویه حقوق کارگران و قروض تجارت خانه لیانازوف

وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه که در تاریخ ۷ فروردین، با نشر آگهی از وارث تجارت خانه «گ. س. لیانازوف» خواسته بود تا برای رسیدگی و تسویه محاسبات این تجارت خانه با دولت به این وزارت خانه مراجعه نمایند، بار دیگر امروز در نامه ای خطاب به ورثه «لیانازوف»، به آنان خاطر نشان ساخت با توجه به اینکه نزدیک به سه سال از الغای قرارداد اجاره شیلات که با تجارت خانه «گ. س. لیانازوف» منعقد شده می گذرد ولی هنوز از طرف ورثه تجارت خانه برای تسویه حقوق کارگران و قروض تجارت خانه به دولت، اقدامی صورت نگرفته است. وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه در ادامه با اشاره به اینکه تسامح در این امر موجب خسارت به دولت، طلبکاران و حتی زیان خود تجارت خانه شده است، به ورثه «لیانازوف» تأکید کرد نظر به حفظ حقوق دولت، کارگران و سایر طلبکاران و تعیین تکلیف قطعی اداره شیلات، این وزارت خانه، از این تاریخ برای مطالعه در این امر و ارسال پاسخ تا پنج روز دیگر نیز به شما فرصت می دهد. (۱)

* تجهیز و تکمیل دوایر نظامی

برای تهیه و تدارک لوازم و تجهیزات قشونی، رضا خان به کلیه دوایر و ادارات نظامی ایالات و ولایات دستور داد که هر چه زودتر نواقص و کمبود هایشان را به وزارت جنگ اطلاع دهند تا برای رفع آنها اقدام شود. (۲)

* شیوع طاعون در دولت آباد سرخس

در روستای «دولت آباد» سرخس مرضی با علائم طاعون بروز نموده که تا به امروز نزدیک به یکصد نفر جان خود را در اثر این بیماری از دست داده بودند. بنابراین وزارت صحیه و امور خیریه به کمیسیون صحیه ایالت خراسان دستور داد یک نفر پزشک دیگر به آن منطقه اعزام نمایند تا با کمک پزشک حاضر در آن منطقه، تحقیقات لازم را انجام داده و بیماری را به طور قطعی مشخص نمایند و در صورتی که تشخیص داده شد بیماری طاعون است در کشتن موش ها و سگ ها و گربه ها و ضد عفونی نمودن منازل و سوزانیدن البسه آلوده و غیره اقدامات لازم را انجام دهند. همچنین امروز در این خصوص مجلس شورای عالی صحی جلسه ای تشکیل داد. (۳)

* حضور سمیتقو در سلدوز

اسماعیل سمیتقو به همراه ششصد نفر از افراد خود در «سلدوز» حضور داشتند. (۴)

* قحطی در ارومیه و فشار از سوی سمیتقو

شهر ارومیه در قحطی به سر می برد. به دستور سمیتقو مردم این شهر برای دادن پول و اسلحه زیر فشار قرار گرفته بودند. (۵)

پنج نفر (۶) از عاملین قتل پسر نرسس ارمنی در کرمان پس از دستگیری، تحت بازجویی قرار گرفتند. (۷)

* بازگشت کنسول انگلیس در بوشهر از خوزستان

کلنل «تریور» جنرال کنسول انگلیس در بوشهر که به خوزستان سفر کرده بود امروز به بوشهر بازگشت. (۸)

* صدور مجوز انتشار روزنامه هگئولا

پیرو درخواست میرزا عزیز الله نعیم (۹) کلیمی، مدیر روزنامه هگئولا، ریاست وزراء به حکومت نظامی تهران دستور داد از طبع و نشر روزنامه «هگئولا» (۱۰) که به زبان فارسی و حروف عبری، منتشر می شود، جلوگیری نمایند. (۱۱)

۱- مراسله وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه به «لئون لیانازوف» و «مادام لیانازوف»، ۱۱ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۴۰۰۱۶۶۵۱.

۲- روزنامه ایران، ۱۲ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- مراسله اداره کل امور خیریه و آبله کوبی به وزارت خارجه، ۱۱ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۲، ص ۵.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲.

۵- همان، ص ۱۲.

۶- اسامی دستگیرشدگان به شرح ذیل بود: ۱- ماشاء الله نام گماشته بانک شاهنشاهی شعبه کرمان ۲- میرزا حسین ۳- علی اصغر گماشته میرزا سید حسین خان نام مترجم بانک شاهنشاهی شعبه کرمان ۴- علی اکبر قالیباف فرزند غلامعلی بنا ۵- محمد قصاب فرزند ابراهیم. (اسناد ملی ایران شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵).

۷- تلگراف جعفر قلی بختیاری به وزارت داخله، ۱۱ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۸- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۱ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۱، ص ۱۴.

۹- عزیز الله نعیم یک یهودی تبعه ایران بود که در سال های بعد از کودتا در پاریس اقامت داشت. وی رئیس کل تشکیلات صهیونیست تهران و نیز مؤسس روزنامه ای به نام هگئولا بود که ارگان صهیونیست های ایران بوده است. از دیگر مشاغل او نمایندگی یهودیان ایران در آژانس تلگرافی یهود و مدیر یک شرکت تولید و صادرکننده پارچه های پشمی در پاریس بود. وی در سال ۱۹۳۱ م، تقاضانامه ای را جهت انجام طرح های اقتصادی در ایران به دربار ایران ارسال کرد. همچنین بولتن خبری را که طی آن فعالیت های آژانس تلگرافی یهود در نقاط مختلف جهان تشریح شده بود ارسال کرده بود. در این تقاضا او نخست پیشنهاد می کند که با حمایت مالی انجمن های یهودی، متخصص کشاورزی و زارعین یهودی اروپای شرقی را به ایران بفرستد تا به پیشرفت کشاورزی علمی با توجه به برنامه های توسعه اقتصادی ایران کمک کنند. در قبال آن او تقاضای امتیازات حقوقی، نظیر دارا بودن تابعیت ایران و حقوق شهروندی می کند و خواهان امتیازات اقتصادی به شرح زیر می باشد: دادن زمین مجانی برای کشاورزی، عدم پرداخت مالیات تا ده سال، عدم تأدیه حقوق گمرکی از ماشین آلات و ادوات

کشاورزی آنان، انتقال رایگان ماشین آلات، اعطای بذر و کود مجانی در سال اول به کشاورزان و دادن ویزای مجانی به افرادی که قصد توطن در ایران را دارند. امتیازاتی که دولت وقت حتی برای شهروندان خودش در نظر نمی گرفت. وی همچنین تأکید می کرد که مجلس شورای ملی باید قوانینی جهت تضمین تعهدات دولت به تصویب برساند. در خاتمه وی تحت عنوان «فوایدی» که اجرای پیشنهاد او برای دولت ایران دارد، تصویری خیال پردازانه از یک اقتصاد شکوفا ارائه می دهد. (شناسنامه مطبوعات ایران، ص ۴۲۹-۴۳۱؛ تاریخ یهود ایران ص ۹۰۴ و ۹۱۸-۹۲۴؛ دولت ایران و متخصصان مهاجر آلمانی، ص ۲۲ و ۲۳).

۱۰- این جریده اجتماعی، ادبی، اخلاقی، تاریخی و بیشتر در اوضاع و احوال کلیمیان مورد بحث و بررسی قرار می داد و اخبار یهودیان را به دو زبان عبری و فارسی منتشر می کرد. (اسناد کابینه کودتا، ص ۱۷۹ و ۱۸۰).

۱۱- گنجینه اسناد، سال سوم، ۱۳۷۲، دفتر چهارم، ص ۷۲.

[تصویر] خانواده های یهودی: نظریان، کاشانی، سیمان توب، بن لوی، یرمیاہ (تهران)

دوشنبه ۱۲ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲ می ۲۳ / ۱۹۲۱ شعبان ۱۳۳۹

* آغاز ثبت نام مدرسه نظامی

بنا به اعلان قبلی «محمد باقر دولوی» مدیر مدرسه نظام، ثبت نام از داوطلبین واجد شرایط برای تحصیل در این مدرسه از امروز آغاز شد. شرایط داوطلبین به شرح ذیل اعلام شد مسلمان و تبعه ایران، حداقل سن هجده سال و حداکثر بیست و دو سال. داوطلبان می بایست از سلامت کافی برخوردار بوده و سوء پیشینه نیز نداشته باشند. (۱)

[تصویر] صاحب منصبان اداره نظمیه در سال های پایانی دوره قاجاریه

* تلاش ایران برای دریافت واکسن و سرم ضد طاعون

در پی بروز بیماری «طاعون خیارکی» (۲) در سرخس، به منظور جلوگیری از سرایت این بیماری به مناطق دیگر دولت ایران از سفارت فرانسه در تهران تقاضا کرد هر مقدار واکسن و سرم ضد طاعون موجود دارند به وزارت صحیه و امور خیریه ایران بدهند تا هرچه زودتر برای آن مناطق ارسال شود. (۳)

* کاهش زمان حکومت نظامی در تهران

اداره حکومت نظامی به اداره نظمیه تهران دستور داد، ساعت عبور و مرور عابریین در شب را یک ساعت افزایش داده و از ساعت یازده بعد از ظهر به بعد مانع از عبور و مرور افراد گردند. (۴)

۱- روزنامه وطن، ۱۵ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- طاعون مرضی است الیافی عام و کشنده لفظ طاعون در فارسی گاه به صورت مصدر مرکب استعمال می شود و درحالی که لازم باشد با مصدر گرفتن و اگر متعددی باشد با مصادر زدن و رسیدن به کار می رود. ورمی بود که در زیر پستان یا بغل با بن ران واقع می شد و ماده ای سمی که عضو را فاسد می کرد و قی و خفقان همراه آن بود. هرآماس یا ورم که در گوشت نرم پدید آید. خیارک نوعی ورم و دمبل که در بن ران و زیربغل پدید آید. ورم و آماسی که در ران و بغل آشکار می گردد. طاعون را دو گونه دانسته اند طاعون گاوی، طاعون خیارکی. طاعون گاوی را گاومرگی یا وبای گاو یا طاعون گاو یا گاومیری نیز گویند.

۳- مراسله وزارت خارجه به سفارت فرانسه، ۱۲ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۲۹، ص ۵.

۴- روزنامه ایران، ۱۳ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

سه شنبه ۱۳ اردیبهشت ۱۳۰۰/۳ می ۱۹۲۱/۲۴ شعبان ۱۳۳۹

* موافقت دولت با پرداخت مستمری به بازماندگان سه تن از مأمورین نظمیه

امروز به پیشنهاد وزارت داخله و تقاضای اداره نظمیه، هیئت دولت تصویب نمود از اول فروردین ماه ۱۳۰۰، تا مدت سه سال، ماهانه دوازده تومان مستمری به ورثه سه نفر از مأمورین نظمیه که در شب کودتای سوم اسفند در درگیری با قزاق ها کشته شده بودند، پرداخت شود. (۱)

* تصویب قرارداد پستی مادرید در هیئت دولت

هیئت وزیران بنا به پیشنهاد وزارت پست و تلگراف، سه فقره قرارداد پستی را که «مولیتور» رئیس کل پست و نماینده ایران در کنگره پستی «مادرید» (۲) در ۳۰ نوامبر ۱۹۲۰ م، به امضاء رسانده بود تصویب کردند و مقرر شد وزارت امور خارجه تصویب این قراردادها را به سفارت ایران در «مادرید» اطلاع دهد. (۳)

* مذاکره سید ضیاء الدین با نرمن

بعد از ظهر امروز، وزیرمختار دولت انگلیس با حضور در دربار، مدتی با سید ضیاء الدین مذاکره کردند. (۴)

* واگذاری امتیاز ساخت و فروش مواد الکلی به بلدیة

هیئت دولت بنا به پیشنهاد اداره بلدیة تهران امروز با اکثریت آرا تصویب نمودند به خاطر مصالح کشور به منظور جلوگیری از مصرف مشروبات الکلی و پیشگیری از ضرر و زیان آن، از این پس امتیاز ساخت و فروش مواد الکلی در تهران منحصرأ به اداره بلدیة واگذار شود. مصوبه هیئت دولت در این خصوص در هفت ماده تنظیم شد. بنا به ماده یک این مصوبه مقرر شد از تاریخ انتشار این مصوبه ساخت و فروش مواد الکلی به وسیله اشخاص متفرقه در ایالت تهران، ممنوع اعلام شود ولی از آن جا که، بعضی مواد الکلی در امور پزشکی، داروسازی و صنعتی کاربرد دارند فقط بلدیة تهران، مواد مزبور را تهیه و به فروش برساند در این تصویبنامه (۵) هیئت دولت با فروش آزاد الکل متلیک (متانول) که قابل شرب نیست موافقت نمود. (۶)

* عدم تمایل دولت انگلیس به حمایت از اتباع ایرانی در چین

پس از امضای پیش نویس عهدنامه بین چین و ایران دولت انگلستان اعلام نمود. از این پس، اتباع ایرانی مقیم چین تحت حمایت انگلیس نخواهند بود. (۷)

۱- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۲۸؛ اسناد تاریخ معاصر، شم ۴۷۸۶- ن.

۲- شهر مادرید پایتخت کشور اسپانیا می باشد.

- ۳- مراسله رئیس الوزراء به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۲ / ۲۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵۹، پ ۱، ص ۵۹؛ زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۲۸.
- ۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۲ / ۱۴، ص ۱.
- ۵- برای اطلاع بیشتر از بقیه مواد این تصویب نامه ر. ک: اسناد ملی ایران، شم ت ۲- ۸۱۰۰۹.
- ۶- مراسله رئیس الوزراء به بلدیة تهران، ۱۳۰۰ / ۲ / ۱۵، اسناد ملی ایران، شم ت ۲- ۸۱۰۰۹.
- ۷- یادداشت سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۲ / ۱۳، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۲۰، ص ۱.

چهارشنبه ۱۴ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۴ می ۱۹۲۱ / ۲۵ شعبان ۱۳۳۹

* دستگیری عاملین قتل پسر نرسس ارمنی در کرمان

پس از پیگیری های فراوان در خصوص شناسایی عاملین قتل پسر «نرسس ارمنی» در کرمان، قاتلین دستگیر و بازجویی شدند. فردی به نام ماشاء الله، گماشته بانک شاهنشاهی و چهار نفر از همدستانش در حضور برخی از رؤسای اداره ها و سازمان های دولتی کرمان، ضمن اعتراف به قتل پسر نرسس، به صراحت اقرار کردند به مدت چند سال است که به هتک نوامیس مردم، خصوصا زرتشتی ها مبادرت نموده و تاکنون به چند دختر زرتشتی نیز تجاوز نموده اند. (۱)

انجمن ملی ارامنه کرمان و انجمن زرتشتیان کرمان نیز در خصوص اقدامات این گروه، به نخست وزیر اطلاع دادند: این گروه، که اخیرا مرتکب قتل نرسس ارمنی شده اند، همه شب به خانه های زرتشتی ها تعرض کرده و به نوامیس آنها تجاوز می کردند به طوری که، زرتشتیان مجبور شده بودند شب ها در یک مکان جمع شوند تا جان و ناموس خود را در امان نگه دارند. (۲)

* برپایی تظاهرات سیاسی در رشت

امروز در شهر رشت تظاهرات سیاسی بزرگی برپا شد.

برخی از رهبران بلشویک ها نیز در این تظاهرات شرکت داشتند. «اوساچف» (Osatchef) افسر سیاسی مقیم گیلان در یک سخنرانی برای اجتماع کنندگان اظهار داشت: انگلیسی ها باید خاک ایران را ترک کنند و تا چنین نشود مسکو با تخلیه گیلان موافقت نخواهد کرد. وی سپس افزود: روس ها همچنان از حکومت «میرزا کوچک خان» (۳) حمایت خواهند کرد. (۴)

* تسلط سمیتقو به نواحی سلماس تا سلدوز

اسماعیل سمیتقو سراسر ناحیه سلماس تا سلدوز (۵) را زیر سلطه خود گرفت. مقامات رسمی حکومت مرکزی چند ماهی بود که امکان رفت و آمد به آن منطقه را نداشتند (۶)

[تصویر] میرزا کوچک خان

۱- تلگراف حکومت کرمان به وزارت داخله، اسناد ملی ایران ۱۴ / ۲ / ۱۳۰۰، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۲- تلگراف انجمن ملی ارامنه و انجمن زرتشتیان کرمان به رئیس الوزراء، اسناد ملی ایران، ۱۷ / ۲ / ۱۳۰۰، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۳- میرزا یونس مشهور به میرزا کوچک فرزند میرزا بزرگ رشتی در سال ۱۲۵۹ ش در محله اوستا سرای رشت به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را در مدرسه حاجی حسن رشت گذراند و بعد از چندی در جرگه طلاب مدرسه جامعه رشت شد. میرزا

کوچک همزمان با جنبش مشروطه خواهی در ایران مشروطه خواهه شد و در این راه مجاهدت های فراوانی کرد. او در زمان بسیج قوای ملی رشت برای تصرف پایتخت، فرماندهی یک دسته از جنگ آوران را به عهده گرفت و همراه دیگر مجاهدان در فتح تهران شرکت جست. پس از فتح تهران هنگامی که محمد علی شاه مخلوع ترکمن ها را تحریک کرد که برای سرنگونی دولت مشروطه به تهران بیایند، میرزا کوچک خان داوطلبانه به گمش تپه رفت و در جنگی که بین مجاهدین و شورشیان ترکمن روی داد شرکت کرد. پس از بازگشت به رشت به دستور کنسول روسیه، از رشت به تهران تبعید شد. در تهران نیز نتوانست با مجاهدین فاتح رابطه خوبی برقرار کند و در نتیجه چندی در انزوا و خلوت به سر برد. پس از چندی دو نفر از مبلغین دولت عثمانی به عنوان دعوت به اتحاد اسلام وارد تهران شدند و با دموکرات ها که از دولت ابراز نارضایتی می کردند، وارد مذاکره شدند. میرزا کوچک خان سخت شیفته نظریه اتحاد اسلام شد و با همین خیال به گیلان بازگشت. در جنگل مدتی مخفیانه زیست و عده ای را به دور خود جمع کرد. جنگلی ها عموماً آزادیخواهانی بودند که می پنداشتند نهضت مشروطه به هدف خود نرسید و ناکام شد. میرزا کوچک خان ضمن داشتن اعتقادات ملی مذهبی از همکاری با سایر گروه ها و دسته ها ابایی نداشت به طوری که در نهضت جنگل با کمونیست ها نیز همکاری کرد و در کنگره ای که در سال ۱۲۹۹ ش، تشکیل شد، رسماً مشی آینده نهضت جنگل را روش اجتماعيون و بر مبنای اصول سوسیالیزم اعلام کرد. جنگلی ها در ابتدای کار بارها با رشادت با قوای دولتی جنگیدند و با شکست و پیروزی آشنا شدند. چندبار هم با نیروهای متجاوز روسیه تزاری در گیلان جنگیدند. پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ روسیه و بازگشت نیروهای روسی به کشور خود، سیطره جنگلی ها در سراسر شهرهای گیلان تثبیت شد ولی اولین انشعاب در گروه جنگل با تسلیم شدن حاج احمد کسمایی به دولت وثوق الدوله در ۱۳۳۷ ق، به وقوع پیوست و انشعاب بعدی با تسلیم شدن دکتر حشمت و شیخ عبد السلام عرب با ۲۷۰ تن از یارانش به نیروهای دولتی به وقوع پیوست ولی سرانجام قوای دولتی در تعقیب نیروهای جنگلی موفق نشد و بعد از مدتی متارکه، با مذاکرات صلحی که بین نمایندگان دولت وثوق الدوله و میرزا کوچک خان انجام گرفت اطلاعیه ای از طرف دولت مبنی بر متارکه جنگ صادر شد. میرزا کوچک خان در سال ۱۳۳۸ ق، با ائتلاف نیروهای ارتش سرخ دست به تشکیل شورای انقلاب زد که عهده دار رهبری انقلاب سرخ در ایران بود. اعضای این شورا عبارت بودند از: میرزا کوچک خان، کاژانف فرمانده قوای شوروی در ایران، کامران آقاییف عضو حزب عدالت باکو، احسان الله خان دوستدار، گائوک آلمانی با نام ایرانی هوشنگ، میر صالح مظفرزاده، حسن آلیانی (معین الرعایا)، کارگاتیلی با نام ایرانی شاپور. واقعیت این بود که میرزا کوچک خان با اندیشه های ملی، مذهبی و استقلال طلبانه خود نمی توانست خواسته های کمونیست های دوآتشه ای را که از کرملین دستور می گرفتند، برآورد. او به مردم خود تکیه داشت و مداخله نیروهای بیگانه را در امور داخلی جنبش مردود می دانست، البته به همکاری انقلابی با کمونیست ها معتقد بود. پس از کودتای سرخ، میرزا کوچک خان دست به فعالیت دیپلماتیک زد و تلاش کرد که با راه حل های سیاسی قضیه را فیصله دهد، اما راه به جایی نبرد. سرانجام مکاتبات سیاسی میرزا کوچک خان نیز سودی نبخشید و سرکردگان جنگلی ها علی رغم دستور میرزا مبنی بر عقب نشینی از مقابل قوای ارتش سرخ، این امر را عدم شجاعت فرض کردند و با قوای مهاجم به جنگ پرداختند. ولی پس از مدتی که نامه های گلایه آمیز بین میرزا کوچک خان و احسان الله خان سرکرده کودتاجی های سرخ رد و بدل شد، سرانجام با پادرمیانی هیئت اعزامی دولت مشیر الدوله، کار جنگلی ها با انقلابیون سرخ به آشتی کشید و توافق کردند حیدر خان عمو اغلی برای نظارت بر عملکرد کمیته انقلاب به گیلان بیاید و طولی نکشید که حیدر خان با یک کشتی اسلحه وارد ایران شد. پس از کودتای سوم اسفند، روتشتین سفیر جدید شوروی در ایران، مأمور شد که قضیه جنگل را خاتمه دهد و از طرفی در همین زمان آتش اختلافات داخلی، مجدا در

میان انقلابیون جنگل برافروخته شد. سران جنگل دشمنی با جناح مخالف را به درگیری نظامی تبدیل کردند و در ۲۶ محرم ۱۳۴۰ به قصد ترور یا دستگیری مخالفین مرکز کمیته انقلاب در ملاسرا را غافلگیرانه زیر آتش گرفتند. عده ای کشته شدند، خالو قربان گریخت و به رشت رفت و حیدر خان عمو اوغلی در جنگل دستگیر و زندانی شد. واقعه ملاسرا یک جنگ هفت روزه را بین جنگلی ها از یک سو و کردها و روس ها از سوی دیگر به دنبال داشت. جنگلی ها به رشت رسیدند و از همه طرف بر روی سنگرهای مخالفین فشار وارد کردند. خالو قربان که عرصه را به خود تنگ دید، به نیروهای دولتی که در نزدیکی رشت منتظر وقت مناسب برای حمله به انقلابیون بودند تسلیم شد. به دنبال تسلیم خالو قربان به قوای دولتی شهر رشت سقوط کرد و سردار سپه و اردوی جنگی او وارد رشت شد. پس از استقرار سردار سپه در رشت، بین او و میرزا کوچک خان نامه هایی مبادله شد که بوی صلح می داد. و سرانجام بین جنگلی ها و قوای دولتی قرارداد آتش بس ۴۸ ساعته امضا شد و قرار ملاقات سردار سپه و میرزا کوچک خان نیز گذاشته شد. اما حادثه ای غیرمنتظره تمام رشته ها را پنبه کرد. آن حادثه این بود که فرمانده نیروی قزاق مأمور جبهه ماسوله که شیخ لنسکی نام داشت به علت عدم اطلاع از متارکه ۴۸ ساعته جنگ، با قوای خود به عده شصت نفری جنگلی ها به سرکردگی میرزا نعمت الله آلیانی برخورد و بین طرفین زد و خورد سختی شد که منجر به کشته شدن سه افسر قزاق و ۱۵ نظامی دیگر شد. سردار سپه پس از شنیدن خبر این درگیری، قضیه را حمل بر عدم صداقت جنگلی ها کرد و مذاکرات صلح را متوقف و با نیرو هایش به جنگل یورش برد. جبهه های جنگل یکی پس از دیگری سقوط کرد. دسته دسته از یاران میرزا کوچک خان به قوای دولتی تسلیم شدند، بطوریکه پس از چند روز جز افراد معدودی در اطراف میرزا کسی باقی ماند. میرزا به اتفاق گائوک آلمانی (هوشنگ) تلاش کردند از طریق گذر از کوه های گیلان به خلخال رفته و به اعظم خانم فولادلو، خواهر امیر عشایر شاطرانلو پناهنده شوند ولی سرما و بوران شدید مهلتشان نداد و در گردنه گیلان در ۱۱ آذر ۱۳۰۰ ش، در اثر یخ زدگی جان به جان آفرین تسلیم کردند. (نامها و نامدارهای گیلان، ص ۴۱۳-۴۱۰؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۵، ص ۲۹۷-۳۰۹؛ شرح حال رجال ایران، ج ۵، ص ۱۸۲-۱۸۴).

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۲.

۵- سلدوز نام یکی از توابع شهرستان ارومیه و در جنوب شرقی ارومیه واقع شده است و از شمال به دول و از جنوب و شرق به شهر ویران و لاهیجان و از غرب به حومه اشنویه محدود شده است.

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۰

پنجشنبه ۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۰/۵ می ۱۹۲۱/۲۶ شعبان ۱۳۳۹

* تحلیل روزنامه شرق نزدیک از تغییرات اخیر در وزارت جنگ ایران

روزنامه شرق نزدیک در بخشی از مطلبی که راجع به دولت ایران به چاپ رسانده بود، انتصاب رضا خان به جای مسعود خان کیهان به سمت وزارت جنگ را عاملی دانست که می تواند، موقعیت کابینه سید ضیاء را مستحکم تر سازد. این روزنامه در ادامه افزود رضا خان در قضیه کودتا مجرب است، زیرا رضا خان قبل از کودتای ۲۱ فوریه نیز هنگامی که سرکردگی فوج همدان را بر عهده داشت به چنین اقدامی مبادرت ورزیده بود (۱) که در نتیجه آن، استروسلسکی فرمانده بریگاد قزاق گردید.

(۲)

* دستور مصادره اموال سپهسالار اعظم

سید ضیاء الدین طباطبایی دستور مصادره اموال سپهسالار اعظم را صادر کرد. او در نامه ای که در این خصوص به وزارت مالیه نوشت، تأکید کرد به دلیل بدهی های فوق العاده زیاد سپهسالار اعظم به دولت، لازم است کلیه باغات، قنوات، مستغلات، خانه، حمام و سایر ابنیه متعلق به نامبرده را مأمورین وزارت مالیه ضبط و توقیف نموده و سپس در اختیار بلدیة قرار دهند. ۳

* تصمیم وزارت خارجه انگلیس برای تسویه قرضه های انگلیس به ایران

وزارت خارجه انگلیس به پیشنهاد مک لین (۳) مستشار مالی آن وزارت خانه، تصمیم گرفت طرح پیشنهادی آرمیتاژ اسمیت در ژوئیه ۱۹۲۰ م (مرداد ۱۲۹۹ ش)، یعنی یک کاسه کردن کلیه قرضه های انگلیسی به ایران و تقاضای تسویه فوری آنها را اجرا کند و آن را برای بررسی به خزانه داری فرستاد ۵ به باور «مک لین» اعمال چنین حقوقی، می تواند ابزار مفیدی در خدمت دیپلماسی انگلیس در ایران باشد، آن هم در دورانی که شاید دولت انگلیس نتواند کمک های مالی یا دیگر کمک ها را اعطا کند و چنانچه اجازه داده شود مطالبات انگلیس معوق بماند، عایدات تعهدشده ای آزاد می شود که دولت ایران می تواند به خلاف میل انگلیس، به منزله وثیقه برای اخذ قرضه های جدید از انگلیس یا از دیگران، ارائه دهد. (۴)

* نظر شوروی درباره کودتا و استخدام افسران انگلیسی در ایران

لئون کارا خان، معاون کمیسر امور خارجه شوروی، در اظهارنظری کودتای سوم اسفند و بویژه دعوت سید ضیاء از افسران انگلیسی را برای وارد شدن به خدمت ایران، اقداماتی خصمانه علیه روسیه شوروی دانست. (۵)

* برپایی جشن در باغ هشت بهشت اصفهان

به مناسبت ضبط باغ تاریخی هشت بهشت از سوی دولت، در اصفهان و ملی شدن این بنای تاریخی دوره صفویه و همزمان با

ایام سالروز تاجگذاری احمد شاه، امروز از ساعت سه بعد از ظهر تا ساعت ده شب مراسم جشنی در این باغ تاریخی برگزار شد. برای شرکت در این مراسم، تهیه جواز ورود و خرید بلیط الزامی بود. این مراسم در روزهای ۱۶ و ۱۸ اردیبهشت نیز در این مکان برگزار گردید. (۶)

* انتقاد از کامیل مولیتر رئیس اداره پست در روزنامه وطن

پس از انفصال کامیل مولیتر رئیس اداره پست از سمتش، روزنامه وطن امروز با انتقاد شدید (۷) از مولیتر او را متهم به حیف و میل اموال دولتی کرد و خواستار رسیدگی به محاسبات مولیتر شد. این روزنامه با چاپ مطلبی با عنوان «قابل توجه وزارت جلیله پست و تلگراف» نوشت: «موسیو مولیتر رئیس سابق پست که از شغل خود منفصل گردیده آیا به

۱- در جنگ جهانی اول زمانی که رضا خان درجه سرهنگی و فرماندهی گردان پیاده همدان را به عهده داشت، پس از وقوع انقلاب اکتبر روسیه، با زمینه سازی انگلیسی ها به عنوان مهره ای برای تصفیه لشکر قزاق، ضمن موفقیت در کنار زدن آنها در ۱۲۹۶ ش، به ریاست فوج تیراندازان همدان منصوب شد. این اقدام رضا خان که نخستین مورد همکاری وی با انگلیسی ها بود، به کودتای اول رضا خان معروف شده بود. (تاریخ مختصر احزاب سیاسی، ج ۱، ص ۷۳-۷۷). البته برخی از پژوهشگران نیز این مطالب را خلاف واقع و در جهت بزرگنمایی رضا خان دانسته اند. (م).

۲- روزنامه شرق نزدیک، ۵ می ۱۹۲۱.

۳- «مک لین» سالها در مقام های مختلف در ایران خدمت کرده بود، از جمله کارمند بانک شاهنشاهی و نماینده بریتانیا در کمیسیون مختلط مالی و وابسته تجاری افتخاری، در بازگشت به لندن در ۱۹۲۰ (۱۲۹۹ ش)، مشاور وزارت خارجه در امور مالی شد. (سیاست انگلیس ...، ص ۲۷۷ و ۲۸۸).

۴- Memorandum by Maclan, ۵ May ۱۹۲۱. L/ PS/ ۱۰/ ۹۲۰/ ۲۲۹۴

۵- Report of a conversation with KaraKhan on ۵ May ۱۹۲۱, in Dept Overscas Trade to India office ۲۶ May ۱۹۲۱, L/ PS/ ۹۱۲/ ۲۵۴۹

۶- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۱۸۹.

۷- قبل از روزنامه وطن، روزنامه جارچی ملت نیز با انتشار کتابچه ای پنجاه صفحه ای با عنوان «کشف حقیقت» عملکرد «مولیتر» را زیر سؤال برده بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۷، پ ۲۷، ص ۲۲ و ۵۱).

محاسبات ایشان رسیدگی شده است مخصوصاً محاسبات تمبرها و غیره که بالغ بر چند صد هزار تومان است از ایشان دریافت گردیده است یا مثل سایر همکاران خود بدون پرداخت حساب رهسپار اروپا خواهد شد. بعلاوه می شنویم که همه روزه باز به اداره پست حاضر می شود، جای بسی تعجب است. جواب سؤالات فوق را هرچه زودتر منتظریم...» (۱)

* استخدام سیف الله خان در ژاندارمری

سیف الله خان (سیف الله خان شهاب) (۲) نایب سرهنگ سابق بریگاد مرکزی و از صاحب منصبان قدیمی ژاندارمری با حکم عمومی ژاندارمری دولتی، مجدداً با همان رتبه به خدمت نیروهای ژاندارمری درآمد. (۳)

[تصویر] سیف الله شهاب

۱- روزنامه وطن، ۱۵/۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- سیف الله شهاب در سال ۱۲۷۰ ش، در تهران متولد شد. تحصیلات ابتدایی و مقدماتی را در تهران و تحصیلات متوسطه را در مدرسه فرانسوی بیروت به پایان برد. در سال ۱۲۸۹ ش، از طرف دولت به اروپا اعزام شد تا در رشته نظامی تحصیل نماید. وی پس از ورود به پاریس به مدرسه عالی سواره نظام «سومور» وارد شد و دوره تحصیلی دانشکده مزبور را به پایان رساند. در سال ۱۲۹۳ ش، وارد قزاق خانه گردید و مراحل ترقی را به سرعت پیمود. در سال ۱۳۰۱ ش، در جنگ علیه سمیتقو و فتح قلعه چهریق فرمانده ستون بود. در سال ۱۳۰۷ ش، فرمانده اردوی نظامیان دولتی علیه بختیاری ها شد. در سال ۱۳۰۸ به همراه سرلشکر حبیب الله خان شیسانی مأمور سرکوب غائله فارس شد. پس از دفع غائله فارس و ایجاد امنیت نسبی در آن منطقه در سال ۱۳۱۰ ش، به علت یک خبط نظامی تحویل دادگاه گردید و به دو سال زندان محکوم شد و پس از پایان زندان از ارتش اخراج گردید و در وزارت معارف مشغول به کار شد و زبان فرانسه تدریس می کرد. بعد از شهریور ۱۳۲۰ و تبعید و خروج رضا شاه تعدادی از افسران اخراجی ارتش به خدمت دعوت شدند، سیف الله شهاب نیز از اروپا به ایران آمد و با درجه سرتیپی به ریاست رکن یکم ستاد ارتش گمارده شد و بعدها به معاونت ستاد رسید و سرانجام فرماندهی دانشکده افسری نیز به او محول گردید. شهاب توسط یکی از دانشجوی اخراجی به نام ارونقی خراسانی در مرداد ۱۳۲۱ ش، هنگامی که کادر دانشکده افسری به اردوگاه اقدسیه اعزام شده بودند مورد اصابت گلوله قرار گرفت و درگذشت. وی هنگام مرگ پنجاه سال داشت. نام خانوادگی وی قبلاً-افغان بود. همسر وی دختر حاج میرزا یحیی دولت آبادی بود. (شرح حال رجال سیاسی و نظامی، ج ۲، ص ۸۸۷ و ۸۸۸).

۳- حکم عمومی ژاندارمری دولتی، اسناد ملی ایران، شم ت-۳- ۸۱۰۰۱.

جمعه ۱۶ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۶ می ۱۹۲۱ / ۲۷ شعبان ۱۳۳۹

* برگزاری جشن تاجگذاری احمد شاه در سراسر ایران

همزمان با برگزاری جشن تاجگذاری و تولد احمد شاه در تهران، در سایر شهرهای کشور نیز به همین مناسبت جشن هایی برپا شد.

در اصفهان این جشن در عمارت حکومتی برگزار شد و میهمانان پس از صرف شام برای تماشای آتش بازی به عمارت چهل ستون رفتند. در شیراز هم مراسم جشن در میدان توپ خانه و ارک حکومتی برگزار شد. در این جشن ها که در سراسر کشور برگزار شد. امسال از مشروبات الکلی استفاده نشد. لازم به ذکر است که به همین مناسبت جشن های باشکوهی در سفارت خانه ها و کنسولگری های ایران در خارج از کشور نیز برگزار شد. (۱)

* حضور هیئت نمایندگان سیاسی در کاخ گلستان به مناسبت جشن تاج گذاری

قبل از ظهر به مناسبت جشن تاجگذاری احمد شاه، هیئت نمایندگان سیاسی در کاخ گلستان حضور یافتند. وزیرمختار آمریکا که مقام شیخ السفرای داشت در نطقی که ایراد نمود از طرف خود و همراهانش به احمد شاه تبریک گفت. وزیرمختار دولت جمهوری روسیه و شارژدافر عثمانی نیز به حضور احمد شاه رسیده به وی تبریک گفتند. (۲)

همچنین روتشتین وزیرمختار روسیه نیز که در این مراسم شرکت کرده بود طی نطق خود گفت: «خاطر اعلیحضرت همایونی را مطمئن می سازد که دولت متبوعه دوستدار نظر به تعهداتی که در موقع انعقاد قرارداد نموده است با ن هایت صمیمیت اقدامات لازمه را در تسریع تصفیه مسئله گیلان اتخاذ خواهد نمود.»

شاه در پاسخ او اظهار داشت: «آرزوی ما این است که بر تشدید روابط دوستی موجود بین دو ملت که اساس آن بر روی معاهده ای است که اخیراً منعقد شده افزوده گردد. در این موقع به شما اطمینان می دهم که با هیئت دولت مساعی جمیله را برای اجرای این مقصود به عمل آورده و یقین داریم که حل و تصفیه فوری قضیه گیلان چنان که اظهار نمودید فوق العاده موجب تسهیل منظور ما خواهد گردید.» (۳)

* مهمانی شام در کاخ گلستان

به مناسبت جشن تاجگذاری احمد شاه، هیئت وزیران، معاونین و رؤسای دوایر و هیئت نمایندگان سیاسی که عده آنها یکصد و سی نفر بود از طرف رئیس الوزراء در باغ گلستان به شام دعوت شدند. عده ای نیز در ساعت ده شب، بعد از شام و برای شب نشینی در باغ گلستان حضور به هم رساندند تعداد مدعوین بیش از ششصد نفر بود. (۴)

* جشن تاجگذاری احمد شاه در مشهد

به مناسبت تاجگذاری احمد شاه قاجار شهر مشهد و بناهای دولتی و غیردولتی به شکل بی سابقه ای با پرچم و قالی تزئین شده بود و چراغانی و آتش بازی هم در شب برگزار شد. کلنل محمد تقی خان پسیان نیز به همین مناسبت ضیافت ناهاری را ترتیب داد که در آن سی و یک نفر از جمله پنج افسر انگلیسی، سه افسر هندی، یک بلژیکی، یک سوئدی و یک مبلغ آمریکایی و همچنین معتمد السلطنه، نجد السلطنه و میرزا جواد خان سینکی، در این مراسم حضور داشتند. در این ضیافت، پسیان ضمن ایراد یک سخنرانی طولانی از رئیس الوزراء و اقداماتش ستایش کرد. (۵)

* ورود جنرال کنسول روس به منجیل

امروز جنرال کنسول روسیه و «رگاتچف» آتاشه (وابسته) نظامی روس و دو نفر دیگر به همراه «میرزا اسماعیل خان» جانشین کنسول ایران در «بادکوبه» به «منجیل» وارد شدند و با سفارت روس در تهران مخابرات حضور داشتند. (۶)

-
- ۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۰، پ ۸، ص ۵، ۶، ۹، ۱۴، ۳۲ و ک ۱۰، پ ۲، ص ۶۳، ۶۴.
  - ۲- روزنامه ایران، ۱۹/۲/۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۳- سیاست دولت شوروی در ایران، ج اول، ص ۱۳۶-۱۳۵.
  - ۴- روزنامه ایران، ۱۹/۲/۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۲.
  - ۶- تلگراف مؤید حضور به وزارت خارجه، ۱۷/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۴۳، ص ۲.

* انتشار روزنامه قرن بیستم

امروز نخستین شماره روزنامه قرن بیستم (۱) به مدیریت میرزاده عشقی در تهران منتشر گردید. (۲)

* ورود هشت هزار نفر نظامی شوروی برای مقابله با شاهسون ها به بیله سوار

حدود هشت هزار نفر از نظامیان شوروی برای رویارویی و مقابله با شاهسون ها (۳) به «بیله سوار» اعزام شده بودند. سردار «سابلین» یکی از افسران عالی رتبه شوروی این خبر را تأیید کرد. منشور الملک از آستارا ضمن اعلام این خبر به وزارت امور خارجه، افزود گویا روس ها قصد دارند به عنوان سرکوبی «داشناک» نیروی زیادی به حدود تبریز اعزام نمایند. (۴)

* معرفی وزیرمختار شوروی به نرمن

در ضیافتی که در دربار ایران برگزار شد، «مدیر الملک» وزیر امور خارجه، «روتشتین» وزیرمختار شوروی را به «نرمن» وزیر مختار انگلیس معرفی کرد. در این مراسم «روتشتین» از «نرمن» درخواست کرد تا وقتی را برای ملاقات (۵) و مذاکره با وی تعیین نماید. (۶)

* تدوین قانون خرید و فروش مواد مخدر

امروز شورای عالی وزارت صحنه نظامنامه ای را مشتمل بر بیست و یک ماده درباره خرید و فروش مواد مخدر و در باب استعمال مرفین، کوکائین و مشتقات آن تدوین نمود. (۷)

[تصویر] موقر الدوله (وزیر فواید عامه)

* سرقت یک قافله دولتی در بنک کم

یک گروه سی و پنج نفری از سارقین طایفه عرب «مرینجانی» به یک قافله دولتی حامل محموله های پستی که از بندرعباس عازم سیرجان بودند حمله کرده، بیست و دو نفر شتر آن قافله را سرقت کردند. این حادثه در «بنک کم» رخ داد، که پس از آن، افراد پلیس جنوب به تعقیب سارقین رفته و توانستند با دستگیری دو نفر از سارقین کلیه اموال سرقت شده را بازگردانند. (۸)

* درگذشت موقر الدوله

امروز صبح، موقر الدوله (۹) وزیر فواید عامه در سن پنجاه و شش سالگی دار فانی را وداع گفت. (۱۰)

۲- از صبا تا نیما، ج ۲، ص ۵۰۰ و تاریخ جرائد و مجلات ایران، ج ۴، ص ۱۰۵.

۳- عشایر «شاهسون» که پس از انقلاب اسلامی نام خود را به «ایلسون» تغییر دادند، از جمله ایلات مهم ترک زبان ایران به شمار می روند. سرزمین کنونی این ایل، منطقه کوهستانی اهر، مشکین شهر، و «دشت مغان» کناره های رود ارس و پاره ای دیگر از مناطق آذربایجان شرقی است. در این سرزمین ها شاهسون ها به گونه کوچ نشینی و نیمه کوچ نشینی و یکجانشینی به سر می برند. شاهسون های دشت مغان از ۳۰ طایفه تشکیل می شوند. برخی از شاهسون ها به نام شاهسون های بغدادی و اینانلو، در اطراف ساوه، قم، قزوین و ورامین استقرار یافته اند. در حوالی دریاچه بختگان نیز گروهی از شاهسون ها ساکن هستند و به شاهسون های فارس معروفند. واژه شاهسون ترکیبی است از دو واژه فارسی «شاه» و ترکی «سون» تشکیل شده است. (لغت نامه دهخدا، ذیل واژه شاهسون؛ زمینه جامعه شناسی عشایر ایران، ص ۸۸ و ۸۹ و ۹۲).

۴- . تلگراف منشور الملک به وزارت خارجه، ۱۶ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۸، پ ۲، ص ۲۳.

۵- وزارت خارجه انگلیس در ابتدا به نرمن دستور داده بود که از داشتن هرگونه روابطی با وزیرمختار شوروی خودداری کند، بعدا به او دستور داده شد خود مبتکر دیدارهای تشریفاتی نشود لیکن به آنان پاسخ دهد و از انجام کارهای رسمی خودداری نکند. لیکن وزرای مختار فرانسه و آمریکا از داشتن هرگونه روابطی با «روتشتین» بازداشته شدند. روزشمار تاریخ معاصر ایران

ج ۱۴۶۱ * درگذشت موقر الدوله ..... ص : ۱۴۶

۶- Fo ۳۷۱ / ۶۴۰۵ / ۸۲۷۲ ; Fo ۳۷۱ / ۶۴۰۱ / ۲۳۳۴ .

۷- روزنامه ایران، ۲۰ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۸- تلگراف کارگزار بنادر خلیج فارس به کارگزاری کل بنادر، ۲۲ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۴، ص ۶۹.

۹- علی محمد خان (محمود) موقر الدوله - فرزند میرزا عباسقلی و از وابستگان به فرقه بهائیت بود که نفوذ قابل توجهی در فارس و بوشهر داشت. دوره اشتغال وی به حکومت بنادر مصادف با نفوذ فوق العاده انگلیسی ها در آن مناطق بود همراهی وی با بیگانگان، افکار عمومی مردم فارس و بوشهر را علیه او برانگیخت به نحوی که در سال های پس از جنگ جهانی اول مجبور شد، ایران را تحت حمایت انگلیسی ها به قصد هندوستان ترک کند. از دیگر افراد این خاندان، حاجی میرزا عبد الله خان و محمد حسین خان معتمد دیوان را می توان نام برد که هر دو عموی موقر الدوله بودند. حاج میرزا عبد الله خان مدتی منشی سفارت فرانسه بود. در آستانه کودتای ۱۲۹۹ موقر الدوله به ایران آمد و با موفقیت کودتا به عنوان وزیر تجارت و فواید عامه وارد کابینه سید ضیاء شد. اما اندکی بعد درگذشت. پس از مرگ وی احمد شاه طی فرمانی لقب موقر الدوله را به فرزند او حسن داد. حسن موقر الدوله معروف به حسن بالیوزی همانند پدر در خدمت سیاست انگلستان بود. وی مؤسس بخش فارسی رادیو بی. بی. سی می باشد. (در مورد موقر الدوله ن ک: گزیده اسناد خلیج فارس، ص ۴۵۷، ۴۵۱، ۶۶۲؛ شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۸ ج ۳، ص ۸، ۲۲۵، ۲۴۷، ۲۹۵).

۱۰- روزنامه ایران، ۱۹ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

شنبه ۱۷ اردیبهشت ۱۳۰۰/۷ می ۲۸/۱۹۲۱ شعبان ۱۳۳۹

* حضور نیروهای کوچک خان در کسما

«مؤید حضور» که برای کسب اطلاع از اوضاع گیلان به منجیل رفته بود پس از تحقیق و بررسی به وزارت امور خارجه اطلاع داد میرزا کوچک خان در «کسما»، هزار و دویست نفر نیرو در اختیار دارد و همچنین قرار بوده است چهار روز قبل «خالو قربان» و «احسان الله خان» با میرزا کوچک خان در «کسما» (۱) ملاقات نمایند. (۲)

* خروج روس ها از رشت و انزلی

«مؤید حضور» کارگزار گیلان به وزارت امور خارجه گزارش داد: روس ها به تدریج در حال خروج از شهر رشت و انزلی و عزیمت به طرف بادکوبه هستند ولی در جبهه متجاسرین، در هفت فرسخی شهر رشت هنوز روس ها مستقر هستند، کارگزار گیلان در ادامه خاطر نشان ساخت روز گذشته بیست نفر از آنان به اردوی دولتی تسلیم شده اند و گویا همه روزه تعدادی از آنان به اردوی دولتی ملحق می شوند. (۳)

* ورود مرسل خان صدیق اف به مشهد

کلنل پسیان دو هفته قبل «مرسل خان صدیق اف» و «زبردست خان» را برای دادن پاره ای توضیحات در خصوص مرگ سرگرد رضا خان به مشهد فراخوانده بود که امروز «مرسل خان صدیق اف» وارد مشهد شد و با کلنل پسیان ملاقات و مذاکره کرد اما «زبردست خان» از بیم جان خویش از اجرای دستور فوق سرباز زد. (۴)

* اجتماع هزاران نفر مقابل دارالایاله کرمان

امروز بعد از ظهر، تعدادی از علما و وعاظ و نزدیک به شش هزار نفر از اهالی کرمان به استانداری کرمان رفتند و تعدادی از علما با حکمران کرمان مذاکره کردند. آنها قصد آزادی ماشاء الله و همدستانش (قاتلین نرسس ارمنی) را داشتند ولی حکمران کرمان به آنان گفت که تاکنون برای مجازات قاتلین (ماشاء الله در همدستانش) تصمیمی گرفته نشده است.

همچنین هنگ سوار بختیاری نیز به منظور جلوگیری از بروز هرگونه اخلال در نظم و امنیت، به نظمی کرمان فرستاده شد. (۵)

* دستگیر خدام آستان قدس رضوی در مشهد

طی عملیاتی که یکصد ژاندارم و سی پلیس در آن مشارکت داشتند، خدام عالی رتبه آستانه امام رضا «ع» به جز متولی باشی، دستگیر شده و به صورت انفرادی از آستانه به بیرون منتقل شدند. طی این عملیات ژاندارم ها وظیفه نگهبانی از درهای دهگانه را بر عهده گرفتند. از خدام های دستگیر شده بیست و یک نفر در بازداشت نگاه داشته شده و بقیه آزاد شدند، «نایب

* تعطیلی بازار و تظاهرات در کرمان

صبح امروز عموم مغازه های کرمان تعطیل گشت و به تدریج گروهی از اصناف و زنان کرمانی در مسجد جامع اجتماع نمودند و چند نفر از روحانیون برای آنان سخنرانی کردند و ضمن اشاره به فقر و ناتوانی اهالی، عدم امکان تأدیه نواقل جدید را به حکمران متذکر شدند که در پاسخ به آنان گفته شد: تعطیلی بازار به خلاف امنیت بوده و به ضرر طبقات فقیر و ضعیف جامعه می باشد. و شاید بتوان وجوهات جدیدی که به نواقل حبوبات و گندم اضافه شده، حذف کرد؛ و بدین ترتیب قضیه پایان یافت.

اما نزدیک غروب امروز قضیه رنگ دیگری به خود گرفت و برخی از علما از جمله آقا سید علی، آقا میرزا عبد الحسین و میرزا محمد جمال الدین با گروهی از اهالی نزد والی کرمان رفتند و در ابتدا اظهارات قبلی را تکرار کردند ولی پس از مدتی میرزا محمد جمال الدین اظهار داشت: موضوع اعدام

۱- کسما از توابع صومعه سرا می باشد که از رود خانه ماسوله مشروب می شود.

۲- تلگراف مؤید حضور به وزارت خارجه، ۱۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۴۳، ص ۲.

۳- تلگراف مؤید حضور به وزارت خارجه، ۱۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۴۳، ص ۲.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۵.

۵- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۱۷۵.

۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۱.

ماشاء الله، قاتل نرسس ارمنی باید متوقف گردد و دلیلی ندارد که برای کشته شدن یک نفر ارمنی، مسلمانی کشته شود.

گروهی از مردان و زنان نیز، فریاد یا حسین! سردادند و قصد حمله به اداره نظمی را داشتند که با مشاهده سواران مسلح از قصد خود منصرف شدند. (۱)

* عزیمت خانواده قوام السلطنه به تهران

پس از دستگیری قوام السلطنه اعضای خانواده وی، امروز به همراه «جلال السلطنه» پسرخوانده وی، از مشهد، عازم تهران شدند. (۲)

* تقاضای زرتشتیان و ارامنه برای مجازات قاتل نرسس ارمنی

انجمن ناصری زرتشتیان و انجمن ملی ارامنه کرمان در نامه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی ضمن تشریح بخشی از اقدامات فجیع (۳) ماشاء اله نام گماشته بانک شاهنشاهی کرمان و همدستانش به ویژه یکی از آنها به نام «داداش»، (۴) اعتراض خود را نسبت به جنایات آنها ابراز داشتند ارامنه و زرتشتیان در بخشی از نامه خود با بیان اینکه مطابق قوانین تمام ادیان عالم، زانی، سارق، قاتل و محارب محکوم به اعدام هستند و این عده نیز به قتل و جنایت خود اقرار کرده اند، اظهار داشتند با رعایت قوانین عدل و انصاف و حفظ حدود و حقوق و تأمین آسایش اقوام مختلف خصوصاً اقلیت ها خواستار قصاص فوری دستگیرشدگان هستند. ارامنه و زرتشتیان در انتهای نامه خود به تلاش دولت برای الغای کاپیتولاسیون اشاره کرده و اظهار داشتند، درحالی که عده ای عوام فریب حقوق غیر مسلمانان را از حقوق حیوانات بارکش هم پست تر قرار می دهند چگونه می توان موافقت ملل مختلف را برای الغای کاپیتولاسیون جلب نمود! (۵)

* تقاضای ایران از دولت انگلیس برای حمایت از اتباع ایرانی مقیم چین

پس از اعلام دولت انگلیس مبنی بر عدم حمایت از اتباع ایرانی مقیم چین، وزارت امور خارجه امروز در پاسخ به این تصمیم دولت انگلیس، با ارسال نامه ای به سفارت انگلیس در تهران با اظهار این که، هیچ مانعی برای حفاظت از منافع ایرانیان مقیم چین از سوی مأمورین دولت انگلیس وجود ندارد زیرا ایران هنوز نماینده سیاسی به چین اعزام نکرده است، (۶) از دولت این کشور تقاضا نمود مأمورین انگلیس در چین مانند گذشته حمایت از اتباع ایرانی را بر عهده داشته باشند تا مأمورین سیاسی دولت ایران به چین اعزام شوند. (۷)

۱- روزنامه ایران ۲۳ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۲؛ اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۱۷۵.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۲.

۳- ماشاء الله و همدستانش برای زرتشتیان مزاحمت های زیادی ایجاد می کردند به طوریکه، در حین عبور، متعرض زن های آنها شده و بعضی وقت ها نیز آنان را به زور به مکان های خلوت برده و اعمال شنیعی را مرتکب می شدند و حتی تا این حد

هم اکتفا نکرده و از یک ماه قبل شب‌ها به خانه زرتشتی‌ها هجوم برده، چند جنایت را مرتکب شده بودند که اغلب اوقات زرتشتیان برای حفظ آبروی خود درباره آن اظهاری نمی‌کردند. با ادامه جنایات ماشاء الله و همدستانش زرتشتی‌ها مجبور شده بودند برای حفظ جان و ناموس خود شب‌ها دسته دسته در یک محل جمع شوند (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵).

۴- وی در زمان حکومت جلال الدوله در کرمان دو نفر زرتشتی را به قتل رسانده بود. یک نفر را علناً در روز و در وسط بازار و دیگری را در خارج شهر و در قبرستان عمومی به قتل رسانده بود. (اسناد ملی ایران شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵).

۵- نامه انجمن ناصری زرتشتیان و انجمن ملی آرامنه کرمان به ریاست وزراء، ۱۷ / ۲ / ۱۳۰۰، (اسناد ملی ایران شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵).

۶- این درخواست با مخالفت دولت انگلیس روبرو شد و دولت ایران تصمیم گرفت حمایت از اتباع خود در چین را به دولت فرانسه واگذار نماید و در نامه‌ای که در تاریخ ۱۶ / ۳ / ۱۳۰۰، به سفارت انگلیس ارسال کرد، اعلام کرد که حمایت از اتباع خود را موقتاً به دولت جمهوری فرانسه تفویض نموده است. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۲، ص ۴).

۷- مراسله وزارت خارجه به سفارت انگلیس، ۱۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۲۰، ص ۲.

یکشنبه ۱۸ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۸ می ۱۹۲۱ / ۲۹ شعبان ۱۳۳۹

* تقاضای مجازات عاملین فجایع کرمان

کیخسرو شاهرخ در نامه ای به سید ضیاء الدین طباطبایی ریاست وزرا و وزیر داخله با اشاره به فجایع و جنایات ماشاء الله نام گماشته بانک شاهنشاهی و همدستانش در کرمان نسبت به زرتشتیان و آرامنه و قضیه قتل پسر نرسس ارمنی اظهار داشت: اکنون که عاملین ارتکاب این جنایت فجیع دستگیر و به جنایات خود اعتراف نموده اند، مردم منتظر صدور حکم مجازات آنها می باشند. (۱)

* معرفی مدیر کل وزارت مالیه

بعد از اتخاذ تصمیم هیئت دولت مبنی بر واگذاری مقام مدیر کلی وزارت مالیه برعهده «میرزا محمد علی خان فرزین» (۲)، وزارت مالیه امروز ضمن معرفی وی به وزارت داخله از آن وزارت خانه و ادارات تابعه آن درخواست کرد امضای مشار الیه را رسماً به سمت مذکور، بشناسند. (۳)

* چگونگی تحویل دادن اسلحه و مهمات پلیس جنوب

سفارت انگلیس بنا به درخواست دولت انگلیس و حکومت هندوستان و کلنل فریزر مفتش کل قشون جنوب، از وزارت امور خارجه، سؤال کرد دولت ایران در چه تاریخی قصد دارد پلیس جنوب را تحویل بگیرد و تحت چه شرایطی اسلحه و مهمات متعلق به پلیس جنوب را تحویل خواهد گرفت. (۴)

۱- نامه کیخسرو شاهرخ به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۱۸ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۲- محمد علی فرزین معروف به کلوپ در سال ۱۲۵۷ ش، متولد شد. وی اصالتاً از اهالی فیروزآباد خمین بود. پدرش میرزا مسیح اصفهانی در وزارت علوم به کار اشتغال داشت. محمد علی فرزین تحصیلات ابتدائی را در مدارس جدید التأسیس گذراند و سپس وارد مدرسه دار الفنون شد. وی مدتی در همدان، حسابدار کلوپ فرانسوی ها بود و از این رو، به میرزا محمد علی خان کلوپ معروف شد. وی به مدت ۹ سال در اداره گمرک خدمت کرد. فرزین در اوایل مشروطیت، انجمن فرهنگ را از محصلین ایرانی تشکیل داد که بعدها به شرکت فرهنگ تبدیل شد و مدرسه فرهنگ در تهران نیز از آثار این شرکت بود. وی در سال ۱۳۲۹ ق، به سمت ریاست مالیه همدان منصوب شد. در انتخابات دوره سوم مجلس شورای ملی به همراه امیرنظام قره گوزلو به نمایندگی از مردم شهر همدان به مجلس شورای ملی راه یافت. فرزین در مجلس سوم به فرقه دموکرات پیوست. همزمان با تشکیل مجلس سوم جنگ جهانی اول نیز آغاز شد، به دنبال ورود قوای نظامی متجاوز به خاک میهن، به همراه سایر آزادی خواهان به غرب کشور مهاجرت کرد و در سال ۱۳۳۵ ق، در حکومت موقتی در تبعید که در کرمانشاهان تحت ریاست نظام السلطنه تشکیل شد، به سمت وزارت دارایی منصوب گردید. پس از بازگشت از مهاجرت، مدتی رئیس اداره

حسابداری وزارت مالیه بود و بعد در سال ۱۳۰۴ ش، وزیرمختار ایران در آلمان شد. پس از چند سال در بهمن ۱۳۰۷ ش، در کابینه مخبر السلطنه هدایت، کفیل وزارت خارجه شد و از شهریور ۱۳۰۸ ش، در همان کابینه به وزارت مالیه رفت. باز در همان کابینه از اواخر آبان ۱۳۰۸ ش، وزیر خارجه شد. در اردیبهشت ۱۳۰۹ فرزین از وزارت امور خارجه برکنار و جای خود را به محمد علی فروغی داد و به سمت وزیرمختار ایران عازم برلین گردید. فرزین در سال ۱۳۱۳ معاون بانک ملی ایران شد و در سال ۱۳۱۵ به قائم مقامی بانک ارتقاء یافت. در آبان ماه ۱۳۱۸ که احمد متین دفتری به نخست وزیری تعیین گردید، پست وزارت مالیه این کابینه به سرتیپ رضا قلی امیر خسروی رئیس بانک ملی ایران داده شد و فرزین در همین تاریخ به ریاست بانک ملی تعیین گردید. وی سال ها بعد در شهریور ۱۳۲۰ هنگامی که ریاست بانک ملی را عهده دار بود به ریاست دربار منصوب شد. سرانجام محمد علی فرزین در ۲۲ دی ۱۳۲۰ ش، درگذشت. (شرح حال رجال ایران، ج ۳، ص ۴۵۰-۴۴۹، شرح حال وزرای امور خارجه، صص ۲۸۱-۲۸۳؛ یادداشت های قزوینی، ج ۸، ص ۲۱۹؛ رجال و حاکمان کمره و جاپلق، ص ۷۵۲-۷۵۱).

۳- مراسله وزارت مالیه به وزارت داخله، ۱۸/۲/۱۳۰۰، اسناد سازمان ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۵۷۳۵.

۴- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۸/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۵، ص ۱۲ و ۱۳.

دوشنبه ۱۹ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۹ می ۱۹۲۱ / ۱ / ۱۳۳۹

* عزیمت وابسته نظامی سفارت و کنسول روسیه به تهران

«روگاتچف» وابسته نظامی سفارت روسیه و یک نفر از اعضاء سفارت روسیه که به اتفاق جنرال کنسول روس به منجیل رفته بودند، امروز ساعت دوازده ظهر، عازم قزوین شدند تا از آنجا به طرف تهران حرکت کنند. (۱)

* مهاجرت اهالی روستاهای مرزی بیله سوار

در پی اعزام حدود هشت هزار نفر از نظامیان روسی به «بیله سوار» و استقرار عده ای از نیروهای بلشویک نزدیک «کلون» واقع در سرحدات ایران که منجر به مهاجرت اهالی روستاهای این مناطق به داخل خاک ایران شده بود، وزارت امور خارجه در نامه ای اعتراض آمیز به سفارت روسیه نوشت، احتمال قوی وجود دارد که این نیروها به بهانه ضدیت با شاهسون ها به اراضی ایران تجاوز نمایند و بدیهی است که وقوع چنین حادثه ای ناقض عهدنامه مودت ایران و شوروی است و ممکن است در آینده در مناسبات و روابط دو دولت اشکالاتی را به وجود آورد.

وزارت امور خارجه در پایان از سفارت روسیه خواست تا با مذاکره با مقامات مسکو و «بادکوبه» از وقوع هرگونه اتفاقی جلوگیری نمایند. (۲)

* تلفات بیماری وبا در سرخس

براساس گزارش کلنل محمد تقی خان پسیان، یکصد و دوازده نفر از اهالی سرخس در اثر شیوع بیماری مسری «وبا» در آن منطقه تلف شده بودند.

دو نفر از کشته شدگان از اهالی سرخس و بقیه از روستاهای اطراف بودند. (۳)

* عرضحال تجار خسارت دیده ایرانی در شوروی

عده ای از تجار (۴) ایرانی که در گذشته در ترکستان به تجارت مشغول بوده و در زمان وقوع انقلاب بلشویک ها مجبور به فرار و اقامت در مشهد شده بودند، با ارائه عرضحالی به کارگزاری خراسان صورت خسارات وارده به خود را ارائه کردند. (۵)

* ارسال پول به بانک شاهنشاهی تهران

امروز پانزده دستگاه گاری حامل دویست و چهل هزار تومان پول از بانک شاهنشاهی شعبه اصفهان به تهران روانه شد. (۶)

* لغو حکومت نظامی تهران به مناسبت ماه رمضان

حکومت نظامی تهران در آستانه ماه رمضان با انتشار اعلامی، عبور و مرور در شب های ماه رمضان را برای اهالی آزاد و بلا مانع اعلام کرد و قوانین مقرر شده برای این ماه را نیز به اطلاع همگان رسانید.

بر این اساس، تشکیل مجالس قمار در منازل شخصی، اماکن و معابر عمومی، تجاهر به فسق و تشکیل اجتماعات زن و مرد در معابر اکیدا ممنوع اعلام شد. (۷)

* دستگیری مرسل خان صدیق اف

مرسل خان که از زمان ورود به شهر مشهد، تحت نظر قرار داشت، پس از وقایع «دربندی» و هجوم «زبردست خان» به نیروهای ژاندارمری، در شامگاه امروز دستگیر شد. (۸)

* ملاقات روتشتین و نرمن

امروز «نرمن» با «روتشتین» در سفارت انگلیس ملاقات کرد.

«نرمن» گزارش داد: «تقریبا نخستین سخنی که به روتشتین گفتم، این بود که، همه قوای انگلیس، قزوین را سر راه خود به بین النهرین ترک کرده اند» روتشتین با تعجب پرسید: آیا آنان واقعا ایران را ترک می کنند؟ خیال من راحت شد و اینک قوای شوروی نیز، می توانند راه بیفتند و از ایران خارج شوند. (۹)

۱- تلگراف معاضد السلطنه از منجیل به وزارت خارجه، ۱۹/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۴، ص ۱، ۵، ۲۱.

۲- یادداشت وزارت خارجه به سفارت روسیه، ۱۹/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۸، پ ۲، ص ۲۰.

۳- روزنامه ایران، ۲۰/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۴- تجار مذکور حاج مهدی تویسرکانی، حاج علی اکبر باقرزاده، علی اصغر جعفرزاده، عبدالمجید و تجارت خانه حسینی و ... بودند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۸، ص ۲۶، ۸، ۲۵، ۳، ۳۰).

۵- مراسله کارگزاری اول مهام خارجه خراسان و سیستان به وزیر خارجه، ۱۹/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۸، ص ۵.

۶- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۲۱/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۱۲۷.

۷- اعلان حکومت نظامی تهران، ۱۹/۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۰۳۸۸۱ و روزنامه ایران، ۱۹/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۸- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۶ و ن ک به: خیر ۱۱۷/۲/۱۳۰۰.

۹- Norman to Curzon, ۲۳ May ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۰۵/۸۸۶۲.

[تصویر] گروهی از افراد ژاندارمری خراسان در وسط با پالتو مشکی کلنل محمد تقی خان پسیان و از راست به چپ نفر سوم
ماژور اسماعیل خان بهادر نفر ششم دست چپ ماژور محمود خان نوذری و نفر دست راست کلنل محمد تقی خان سالار

امجد

سه شنبه ۲۰ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۱۰ می ۲ / ۱۹۲۱ / ۱۳۳۹ رمضان

* آغاز جمع آوری کودکان بی سرپرست در تهران

براساس تصمیم هیئت دولت، اداره بلدیه و دایره خیریه آن اقداماتی را در راستای جمع آوری کودکان بی سرپرست که در کوچه ها، خیابان ها و بازارها سرگردان بودند، شروع کرد و از امروز جمع آوری این کودکان توسط کمیساریاهای محلات آغاز شد. همچنین طبق این تصویب نامه مقرر گردیده بود از بیست و پنج اردیبهشت ماه نیز گدایان تهران جمع آوری شوند و تا اول خردادماه، این حکم کاملاً اجرا شود و از این تاریخ به بعد، دیگر کسی حق تکدی نداشته باشد. (۱)

* تلاش سفارت انگلیس برای ورود مشروبات الکلی به کشور

سفارت انگلیس از وزارت امور خارجه درخواست نمود به تجار اجازه داده شود، مشروباتی را که قبل از تاریخ اجرای قانون منع ورود مشروبات الکلی (۲) به کشور خریداری نموده اند، به کشور وارد نموده و بفروشند. (۳)

* بررسی امتیاز کشتی رانی در دریاچه ارومیه

کمیته دائمی امتیازات بنا به درخواست وزارت فواید عامه پس از تحقیق و بررسی درباره موضوع کشتی رانی در دریاچه ارومیه به اتفاق آراء چنین رأی داد: با توجه به آنکه حق کشتی رانی (۴) دریاچه ارومیه که به موجب فرمانی به شاهزاده امامقلی میرزا داده شده بود به عنوان تیول بوده و کلیه تیول ها در سال ۱۳۲۴ ق به موجب تصمیم مجلس شورای ملی برگشت کرده است. بنابراین، شاهزاده امامقلی میرزا از تاریخ تصمیم مزبور که قبل از واگذاری و یا شرکت مشار الیه با بوداغانس بوده است، (۵) صاحب هیچ گونه حقی در دریاچه ارومیه نبوده و در نتیجه اجازه چنین اقدامی را نداشته که آن را به دیگری واگذار کند و بر فرض داشتن حق کشتی رانی، حق واگذاری این امتیاز به تبعه خارجی را نداشته است. بنابراین، مسئولین دولت باید هر نقل و انتقالی را که شاهزاده امامقلی میرزا در مورد دریاچه ارومیه نموده باشد، «کان لم یکن» و بی اعتبار بدانند و در صورتی که در اثر این نقل و انتقالات نامشروع امامقلی میرزا به اتباع داخلی یا خارجی ضرر رسیده باشد، می توانند از مسئولین سابق مطالبه خسارت نمایند. (۶)

* سفر تجار روسی به تبریز

هیئت بازرگانی روس شامل چهل نفر به قصد سفر به تبریز وارد باکو شدند. هدف آنان از این سفر خرید گندم، سبزیجات و خشکه بار از ایران بود. (۷)

۱- روزنامه ایران، ۲۰ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- هیئت دولت در تاریخ ۲۵ / ۲ / ۱۲۹۹ تصویب نمودند از ورود مشروبات الکلی به کشور جلوگیری شود. (اسناد وزارت

خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۸، پ ۴۱، ص ۱).

۳- مراسلہ سفارت انگلیس به وزارت خارجہ، ۱۳۰۰ / ۲ / ۲۰، اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۸، پ ۴۱، ص ۲۶.

۴- سال ۱۳۳۰ قمری که روس ها در تبریز استیلا- پیدا نمودند، شجاع الدوله را بدون اجازه دولت حاکم قرار دادند و کنسولگری روسیه به ملاحظات سیاسی به جبرائیل بوداغیانس که اهل سلماس و تبعه ایران بود، تذکره تابعیت روس داده و وی را وادار به انعقاد اجاره دریاچه شاهی از امامقلی میرزا می کنند. بعد از انعقاد قرارداد، با دستور شجاع الدوله اجاره نامه به ثبت کارگزاری رسانده می شود ولی کارگزاری با زیرکی برای آن که اجاره نامه صورت رسمیت نداشته باشد به قرارداد الصاق تمبر نمی کند. (اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱، پ ۲، ص ۷۹).

۵- قرارداد مذکور در تاریخ ۱۶ صفر ۱۳۳۰ ق امضا می شود قراردادی که بین شاهزاده امامقلی میرزا و جبرائیل بوداغیانس منعقد گردید و به موجب آن شاهزاده امامقلی میرزا حق انحصار کشتی رانی در دریاچه ارومیه را به جبرائیل بوداغیانس واگذار نمود. مدت امتیاز تا ده سال بود. ولی برای نقل و انتقال امتیاز به دولت روسیه دولت ایران حق فسخ آن را داشت (اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱، پ ۲، ص ۹ و ۸۷).

۶- گزارش وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه، ۱۳۰۰ / ۲ / ۲۰، اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱، پ ۲، ص ۷ و ۸).

۷- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۱.

چهارشنبه ۲۱ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۱۱ می ۱۹۲۱ / ۳ / ۱۳۳۹

* بمباران مناطق سرحدی مغان از سوی روس ها

«بابا بیگ» نماینده کارگزاری اردبیل که به سرحدات مغان اعزام شده بود، امروز از آن مناطق بازگشت. از قرار گزارش وی و شکایات پی در پی که از اهالی روستاهای مرزی می رسید، روس ها در ن هایت شدت مشغول بمباران و گلوله باران آن مناطق بودند و اهالی روستاهای مرزی به ناچار محل زندگی خود را ترک کرده و به محل های دور و امن پناه می بردند. (۱)

* استخدام صاحب منصبان سوئدی در نظمیة ایران

از آنجا که، دولت جدید در ایران مصمم بود تشکیلات نظمیة ولایات را توسعه دهد، رئیس الوزراء در تلگرافی به حسین علاء که مأمور استخدام صاحب منصبان خارجی شده بود، در لندن دستور داد به محض ورود به سوئد نسبت به استخدام پنج نفر صاحب منصب (۲) عالی رتبه جهت خدمت در نظمیة ایران اقدام نماید. (۳)

* شکایت کمپانی شرق علیه فتح السلطنه

«فتح السلطنه» معاون سابق وزارت جنگ، با کمپانی قالی شرق (۴) جهت بافتن قالی قراردادی را امضا نموده بود ولی در زمان حضور قشون روسیه در کشور، روستای «داغداغ آباد» (۵) که متعلق به وی بود غارت شده و همه قالی های بافته شده و بافته نشده به سرقت رفته بود. وی حاضر به تسویه قرارداد خود با کمپانی شرق بود ولی کنسول انگلیس در همدان با توجه به اظهارات مدیر کمپانی، به فتح السلطنه گفته بود که باید مبلغ پانصد تومان به کمپانی پرداخت کند، تا کمپانی صورت حساب بدهد. و او پاسخ داده بود تا صورت حساب نگیرد و نداند چه میزان بدهی دارد وجهی پرداخت نخواهد کرد. مدیر کمپانی شرق نیز که می دانست اگر به کارگزاری جهت ادامه دعوی مراجعه نماید، از وی مدارک و صورت حساب خواسته خواهد شد، مستقیماً به حکومت نظامی شکایت نموده و از طرف حکومت نظامی هم مأموری نزد فتح السلطنه فرستاده بودند. وزارت خارجه، تقاضا نمود، دستوری صادر شود که حکومت نظامی رسیدگی به این قبیل مسائل را به کارگزاری واگذار نماید. (۶)

* نامه اهالی کرمان به سید ضیاء

جمعی از اهالی کرمان با ارسال تلگرافی به ریاست وزرا در خصوص قتل نرسس ارمنی در کرمان با اشاره به این که پنج نفر مسلمان به اتهام قتل یک ارمنی توقیف شده و شایع است که قرار است اعدام شوند، اظهار داشتند به اتهام این پنج نفر در محضر شرع و محاکمات قانونی رسیدگی نشده است. اهالی کرمان درخواست کردند محاکمه این پنج نفر در محضر مجتهدین و عدلیه صورت گیرد و پس از محاکمه هر حکمی صادر شد اجرا شود. (۷)

- ۲- مقرر بود این صاحب منصبان، یک نفر برای سمت رئیس تشکیلات نظمیه، دو نفر به سمت صاحب منصب «پلیس اونفرمه» و دو نفر به سمت پلیس تأمینات استخدام شوند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۲، ص ۶۰).
- ۳- تلگراف ریاست وزرا به علایی در لندن، ۱۳۰۰ / ۲ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۲، ص ۶۰.
- ۴- شرکت تولید قالی های شرقی که بزرگترین شرکت معامله گر قالی بود در سال ۱۹۰۶ م، در لندن در نتیجه ادغام شش شرکت که عمدتاً قالی ترکی معامله می کردند به وجود آمد. ای. سی. ادواردز (Edwards) نخستین نماینده آن شرکت در ایران، همدان را به عنوان مرکز کار خود برگزید. وی مؤلف کتاب های «قالی ایران» و «کاروان ایرانی» بود. (انگلیسی ها در میان ایرانیان، ص ۱۲۰).
- ۵- منطقه ای در نزدیک همدان می باشد. (م).
- ۶- تلگراف کارگزار همدان به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۲ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۵، پ ۲، ص ۵۳.
- ۷- تلگراف اهالی کرمان به ریاست وزرا، ۱۳۰۰ / ۲ / ۲۱، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

پنجشنبه ۲۲ اردیبهشت ۱۳۰۰/۱۲ می ۴/۱۹۲۱ رمضان ۱۳۳۹

* محاکمه قاتلین آقا سیف الله تاجر در کردستان

در پی دستگیری قاتلین «آقا سیف الله» تاجر در کردستان، محکمه فوق العاده نظامی تشکیل شده و بر طبق حکم دادگاه و فتوی مفتی کردستان و تصویب اعضای محکمه، ابراهیم، احمد و کل محمد (کربلائی محمد) که در قتل آقا سیف الله همکاری داشتند، به دار آویخته شدند. (۱)

* انتقال اداره محاکمات وزارت امور خارجه به وزارت عدلیه

وزارت امور خارجه طی یادداشتی به کلیه سفارت خانه های کشورهای خارجی در ایران به جز سفارت روس، عثمانی، آذربایجان قفقاز و ارمنستان اعلام کرد: دولت ایران تصمیم گرفته است به دلایل اقتصادی اداره محاکمات وزارت امور خارجه و قسمت مربوط به امور قضایی کارگزاری های ولایات را به وزارت عدلیه انتقال دهد و وظایف سیاسی کارگزاری ها را نیز به معاونین حکام واگذار نماید که این تصمیم دولت ایران از اول خردادماه سال ۱۳۰۰ ش، اجرا خواهد شد. وزارت امور خارجه در ادامه این یادداشت، با بیان اینکه، مفاد عهدنامه های موجود بین دولت ایران و سایر دولت ها کاملاً رعایت خواهد شد و در حفظ منافع و احقاق حق اتباع آنان ن هایت سعی و اهتمام مبذول خواهد شد، تضمین داد از تعهداتی که مطابق عهدنامه های مزبور، اتباع دولت های خارجی برخوردار بودند چیزی کاسته نشود. (۲)

* پذیرش شرایط عهدنامه صلح و پرداخت خسارات جنگ از سوی آلمان

پس از چند روز مذاکره و دادن اولتیماتوم (۳) از سوی کشورهای متفق در جنگ جهانی اول به دولت آلمان و استعفای این دولت، دولت جدید آلمان تمام تکالیف و شرایط دول متفق را برای پرداخت خسارات جنگ و اجرای شرایط عهدنامه صلح (۴)، پذیرفت. این موضوع، به طور رسمی امروز اعلام شد. (۵)

* انتشار قوانین کمیته انقلاب

احسان الله خان و خالو قربان در روزنامه ایران سرخ که در گیلان منتشر می شد مفاد توافق با میرزا کوچک خان را اعلام کردند. بر این اساس کمیته جدیدی تشکیل شد. این کمیته علاوه بر توافق و همراهی با حکومت های روسیه شوروی، آذربایجان و گرجستان، توافق خودش را با موارد ذیل اعلام کرد:

۱- گیلان، پایگاه انقلاب در ایران خواهد شد و از آن جا برای آزادی سایر نقاط کشور، تدارکات صورت خواهد گرفت.

۲- هیچ کشور خارجی حق مداخله در امور داخلی ایران را نخواهد داشت.

* ماجرای بردن پرونده های اداره پست به منزل مولیتر

پیرو گزارش وزارت پست و تلگراف به وزارت امور خارجه، مبنی بر اینکه، «کامیل مولیتر» بسیاری از پرونده های مهم اداره پست را به منزل خود برده و تحویل نمی دهد و به دلیل نیاز به این پرونده ها تمام امور پستی معطل و راکد مانده است (۷)؛ پس از پیگیری موضوع از سوی وزارت امور خارجه، «کامیل مولیتر» امروز پاسخ داد، پرونده هایی که نزد وی می باشد عبارتند از: یکی پرونده مأموریت خودش، به عنوان نماینده دولت ایران در کنگره بین المللی «مادرید» که ناقص نیز می باشد زیرا قسمتی از این پرونده که قصد داشته است آن را به رئیس الوزراء ارائه دهد در اداره پست موجود است، چون وزیر پست و تلگراف اجازه آوردن آن قسمت از پرونده را نداده است و همچنین پرونده مخارج مأموریتش در کنگره

۱- روزنامه ایران، ۲۵/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۸، پ ۹، ص ۱۲.

۳- اولتیماتوم واژه ای فرانسوی به معنای اتمام حجت و کلام آخر است. شرایط حتمی و قطعی و تغییرناپذیر. اولتیماتوم همیشه کتبی است و در حقوق بین الملل شرایط قطعی و ن هایی است که دولتی برای قبول یا رد فوری به دولت دیگر تسلیم می کند، چون امتناع از قبول شرایط ممکن است منجر به جنگ یا اقدامات خصمانه شود. اولتیماتوم را می توان اعلان مشروط جنگ تلقی کرد.

۴- متفقین شامل سی و دو کشور در اواخر جنگ جهانی اول علیه امپراتوری های مرکزی، انقلاب کرده بودند که عبارت بودند از: آفریقای جنوبی، استرالیا، بلژیک، بولیوی، برزیل، کانادا، چین، کوبا، اکوادور، آمریکا، فرانسه، انگلیس، یونان، گواتمالا، هائیتی، حجاز، هندوراس، ایتالیا، ژاپن، لیبریا، نیکاراگوئه، زلاند جدید، پاناماریا، پرو، پرتغال، رومانی، صربستان، سیام، اروگوئه، لهستان و چکسلواکی. تعداد شرکت کنندگان کنفرانس صلح پاریس به سی و دو کشور می رسید. در این کنفرانس ۵۷ کمیسیون مسائل مختلف را بررسی می کند و در جریان ۱۹۱۹ بیش از هزار و پانصد جلسه تشکیل می دهند. در مورد خلع سلاح آلمان اختلاف نظر شدیدی به وجود آمده بود. روز ۲۸ مه هیئت نمایندگی آلمان پرونده قطوری را با عنوان نظر دولت درباره شرایط صلح به متحدین تسلیم می کند. آلمان ها مدعی هستند که مواد قرارداد با ۱۴ اصل ویلسون مغایرت دارد و ماده ۲۲۸ را در مورد تحویل کسانی که از نظر متحدین متهم شناخته می شوند به دادگاه های نظامی دولت های فاتح رد می کند. آلمانی ها درباره تمام مواد قرارداد اظهار نظر و پیشنهاد کردند برای تعیین سرنوشت «آلزاس» و «لورن» به آرا عمومی مراجعه شود و در مورد غرامت جنگی آلمانی ها آمادگی خود را برای پرداخت یکصد میلیارد مارک طلا بدون بهره اعلام داشتند. آلمان همچنین درخواست کرد که بلافاصله پس از امضای قرارداد صلح به عضویت جامعه ملل پذیرفته شود. نظریات آلمان جز دو مورد رد می شود و بار دیگر پنج روز به آلمانی ها فرصت داده شد تا صریحا اعلام کنند که طرح قرارداد را می پذیرند یا رد می کنند. همان روز، وزیر خارجه آلمان با چند نفر از همراهان به آلمان باز می گردد و دولت آلمان را از مشروح مذاکرات آگاه می کند. شب نوزدهم ژوئن در جلسه هیئت دولت آلمان اخذ رأی می شود. هفت نفر علیه قرارداد و هفت نفر دیگر به نفع قرارداد رأی می دهند. در همین حال متحدین مهلت پذیرش قرارداد را از طرف آلمان تا ۲۳

ژوئن در گالری آینه، محلی که چهل و هشت سال قبل از آن، امپراتوری آلمان در آنجا تأسیس شده بود تعیین کردند.
۵- تلگراف داوود مفتاح السلطنه از لندن به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۲ / ۲۳، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۳، پ ۵، ص ۱۰.

۶- Chaqueri Cosreoe, The Soviet Socialist Republic and Iran ۱۹۲۰- ۱۹۲۱, University of
Pitresburg Press, P. ۳۳۹

۷- مراسله وزارت پست و تلگراف به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۲ / ۱۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۷، ص ۳۶.

[تصویر] اعضای شورای انقلاب از چپ به راست: میرصالح مظفرزاده، گائوک آلمانی (هوشنگ) کاژانف فرمانده قوای ارتش سرخ، کارگاری تلی (شاپور)، میرزا کوچک خان، حسن آلیانی (معین الرعایا)، کامران آقاییف «مادرید» می باشد که هنوز تسویه حساب هم نشده است.

«مولیترا» مدعی شد، غیر از دو مورد فوق، هیچ پرونده دیگری نزد وی نیست و سایر پرونده ها در ادارات پست و در دسترس دواير مربوط و كفيل اداره پست می باشد و موضوع بردن پرونده های اداره پست به منزل، به کلی تهمت و افترا است. (۱)

۱- مراسله کامیل مولیترا به مدیر الملک وزیر خارجه، ۲۲/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۷، ص ۵۴.

جمعه ۲۳ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۱۳ می ۱۹۲۱ / ۵ رمضان ۱۳۳۹

* فرار زبردست خان به روسیه

نیروهای ژاندارمری پس از یک درگیری مختصر با افراد زبردست خان، در ناحیه «صفاکلا» و «میرکلا»، وارد لطف آباد شدند. زبردست خان به همراه یکصد نفر از سواران خود نخست به میان ترکمن ها گریخت و اندک زمانی بعد پس از عبور از مرز به روسیه پناهنده شد.

روس ها او و خانواده اش را در آرتق توقیف کردند.

زبردست خان پیش از فرار، یکی از گروگان های خود را کشت. (۱)

* تقاضای سفارت انگلیس برای برخورد عادلانه با قاتلین نرسس

سفارت انگلیس در نامه ای به وزیر امور خارجه با اشاره به ماجرای قتل نرسس (Narsess) تلگرافچی تلگراف خانه «هند و اروپا» در کرمان و بیان اینکه، حفظ امنیت کارکنان این تلگراف خانه به عهده دولت ایران می باشد، درخواست نمود در خصوص مجازات عاملین قتل، عدالت اجرا شود. سفارت انگلیس همچنین درخواست نمود مبلغ سه هزار و ششصد تومان به بازماندگان نرسس پرداخت شود. (۲)

* پیشروی نیروهای بلشویک به سمت ایران

از کارگزاری اردبیل گزارشی مبنی بر پیشروی بلشویک ها به سمت مرزهای ایران و بمباران (گلوله باران) روستاهای مرزی به وزارت امور خارجه رسید.

این گزارش حاکی از آن بود که، قشون احمر (سرخ) نزدیک به یک ماه است در سرحدات مغان از پست مرادلو و شیرین سو و قیزقالاس و اشیک چی و موران و دلاغروه تا پست دیمان آمده و پیوسته روستاهای سرحدی ایران را که نزدیک به چهل و چند روستا می باشد بمباران (گلوله باران) می کنند، بطوریکه، این اقدامات، اهالی روستاها را مجبور کرده است، دست از خانه و زندگی خود کشیده و در بیابان زندگی کنند.

چند روستا نیز خالی از سکنه شده بود. کار گزار اردبیل در ادامه گزارش خود نقل کرده است در نتیجه درگیری که در بیله سوار بین نجفقلی خان و بلشویک ها رخ داده، نجفقلی خان نیز تا پست دیمان (ده فرسخی اردبیل) عقب نشینی نموده است.

کار گزار اردبیل در ادامه افزود:

بلشویک ها از نجفقلی خان مأیوس شده و فعلا- رحیم خان رئیس طایفه موران را با خودشان همراه کرده و می خواهند به

کمک او به ایران تجاوز نمایند و حتی برخی ایلات را نیز فریب داده و آنان را به شورش و انقلاب تحریک می نمایند. در ادامه گزارش تصریح شده است: که فرماندهان بلشویک به طور علنی اظهار کرده اند، نیرو هایشان را به اردبیل خواهند آورد و هم اکنون به سرحد کلوز (واقع در چهار فرسخی اردبیل) رسیده اند. کارگزار اردبیل در پایان ذکر کرد که از اهالی روستاهای مرزی روس نیز، عده زیادی به ایران وارد شده اند و در اثر این حوادث و وقایع، اوضاع شهر بسیار نابسامان است و مردم در تشویش و اضطراب به سر می برند. (۳)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۶؛ تلگراف محمد تقی خان پسیان به ریاست وزرا، ۲۳ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷، ص ۲۴.

۲- مراسله سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۲۳ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۸، پ ۱۷، ص ۳.

۳- گزارش کارگزاری اردبیل به وزارت خارجه، ۲۳ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۸، پ ۲، ص ۱۲ و ۱۱.

شنبه ۲۴ اردیبهشت ۱۳۰۰/۱۴ می ۱۹۲۱/۶ رمضان ۱۳۳۹

* اطلاع قبلی کلنل اسمایس از کودتای سوم اسفند

«پیرسن دیکسن» (Pierson Dixon) کارمند وزارت خارجه انگلستان، در گزارشی که برای «کرزن» ارسال کرد، اظهار داشت: کلنل «اسمایس» از کودتای سوم اسفند اطلاع قبلی داشت و با کودتاچیان همکاری می کرد. (۱)

* جمع آوری متکدیان در تهران

بلدیه تهران اداره نظمی را مکلف نمود تا اول خردادماه به موجب اوراق شناسایی که از سوی بلدیه مشخص گردیده است، اشخاص ناتوان و ضعیف و بی بضاعت را که مشغول تکدی می باشند، جمع آوری نموده و به دار المساکین اعزام دارند.

همچنین به اداره نظمی تأکید شد که از اول خردادماه باید تکدی گری ممنوع گردد و اشخاصی که از این قانون تخلف نمایند توسط نظمی جلب و به محاکم مربوط معرفی گردند. (۲)

* دومین ترمیم در دولت کودتا

دومین ترمیم کابینه در دولت کودتا صورت پذیرفت و مدیر الملک به وزارت دارایی منصوب شد. «میرزا عیسی خان فیض» وزیر سابق مالیه به سبب بیماری عازم اروپا گردید و معزز الدوله تقی نبوی ملقب به معزز الدوله، فرزند ابو القاسم نبوی در ۱۳۰۱ ق، در تهران متولد شد. تحصیلات مقدماتی را در تهران انجام داد و چندی در تبریز و سپس در قفقاز مشغول تحصیل شد و زبان روسی و فرانسه را فراگرفت.

در ۱۳۱۸ ق، در وزارت امور خارجه استخدام گردید و عضو غیررسمی در کارگزاری آذربایجان شد. پس از آن کنسول در باطوم و سپس کنسول در عشق آباد گردید.

دیگر مشاغل وی عبارتند از: کارگزاری خراسان و سیستان، رئیس اداره تحریرات روسیه و ژنرال قنصل قفقاز. تقی نبوی که در سال ۱۳۳۲ ق، لقب معزز الدوله گرفت.

تقی نبوی در اردیبهشت ۱۳۰۰ در ترمیم کابینه سید ضیاء الدین طباطبائی به جای محمود جم به وزارت امور خارجه منصوب گردید و قریب یک ماه وزیر امور خارجه بود. پس از سقوط کابینه سید ضیاء الدین، وی به سمت ژنرال قنصل ایران در هندوستان منصوب شد. مدت نسبتاً مدیدی دارای این سمت بود، سپس ژنرال قنصل ایران در قفقاز گردید. آنگاه ژنرال قنصل ایران در بیروت شد. در ۱۳۰۹ ش، به سمت وزیرمختار ایران در بغداد تعیین گردید و تا ۱۳۱۱ در آن سمت بود. در ۱۳۱۸ ش، به ریاست هیئت مدیره شرکت مختلف شیلات ایران و شوروی برگزیده شد و سالیانی چند در آن سمت استوار بود. در ۱۳۲۵ پس از پایان جنگ جهانی دوم، مجدداً روابط سیاسی ایران با چکسلواکی برقرار گردید و تقی نبوی با سمت

وزیرمختار به پراگ رفت و این مأموریت، تا شهریور ۱۳۲۹ دوام داشت. در ۱۳۴۰ ش، در سوئیس درگذشت. (زندگی نامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۲۱۷). به جای مدیرالملک به سمت وزیر امور خارجه به حضور احمد شاه معرفی شد. اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، ص ۱۴۴؛ زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبائی، ص ۲۲۹.

* اعدام مرسل خان صدیق اف

دادگاه محاکمه «مرسل خان صدیق اف» عصر امروز با حضور کلنل «محمد تقی خان پسیان» تشکیل شد. در این دادگاه از مرسل خان خواسته شد متن کتبی اعتراف به گناه خویش را امضاء کند. «مرسل خان» پس از محکومیت در دادگاه، با کالسکه ای که به شدت از آن محافظت می شد، به بیرون شهر مشهد، منتقل و پس از تیرباران در قبرستان نزدیک دروازه ارگ، به خاک سپرده شد. (۳)

* خلع سلاح افراد شجاع الملک

امروز دویست نفر سوار از قهقهه (۴) و یکصد نفر پیاده از «بابادومرز» به میدان «سلطان دشت» رفته و یکصد و بیست نفر از همراهان «شجاع الملک» را خلع سلاح نمودند. عده ای از آنان فرار کردند ولی هفتاد نفر از آنان را به «آرتق» (۵) آوردند. (۶)

[تصویر] سید تقی نبوی (معزز الدوله)

Pierson Dixon to Curzon, ۱۴ May ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱/۶۴۲۷-۱

۲- روزنامه ایران، ۲۴/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۶.

۴- قهقهه نام جایی در ولایت طوس و دهی از دهستان میان ولایت در حومه شهرستان مشهد می باشد.

۵- آرتق نام ایستگاهی در مرزهای سابق ایران و روسیه که از آب گلریز آبیاری می شد و اکنون در مرز ایران و ترکمنستان واقع است.

۶- تلگراف حسن کریمی از لطف آباد به وزیر خارجه، ۲۵/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۳۵، ص

۳۵.

* تصرف محمدآباد و لطف آباد توسط ژاندارم ها

نظامیانی که از مشهد برای دستگیری زبردست خان به سمت محمدآباد و لطف آباد (۱) اعزام شده بودند امروز توانستند این دو منطقه را تصرف کنند، ولی زبردست خان توانست به روسیه فرار کند. محمد تقی خان پسیان ضمن اعلام این خبر به رئیس الوزراء، خواست تا در زمینه توقیف و تسلیم زبردست خان با وزیرمختار دولت روسیه مذاکره شود. (۲)

* وارد کردن سکه های ایرانی ضرب شده در روسیه به آستارا، انزلی و رشت

از آستارا به وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه گزارش رسید تعداد زیادی سکه پنج قرانی که در روسیه ضرب شده در آستارا مشاهده شده است و چند مرتبه نیز روس ها برای خرید جنس این سکه ها را وارد کرده اند (۳)، همچنین تاکنون مقدار زیادی از این سکه ها برای مصارف قشونی به انزلی و رشت نیز وارد شده است. (۴)

۱- منطقه لطف آباد از توابع دره گز بوده و در شمال شرقی دره گز واقع شده است.

۲- تلگراف محمد تقی خان پسیان به رئیس الوزراء، ۲۴ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۳۵، ص ۳۰.

۳- در تاریخ ۲۵ / ۲ / ۱۳۰۰، دیویزیون قزاق نیز در نامه ای محرمانه به رئیس کل بانک شاهنشاهی ایران اطلاع داد که نمایندگان روسیه هنگام ورود به منجیل دو هزار تومان پنج قرانی مسکوک به سکه مظفرالدین شاه همراه داشتند که آنها را تحویل داده و حواله گرفتند تا در قزوین دریافت دارند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۹، ص ۴).

۴- گزارش از آستارا به وزیر فلاح و تجارت و فواید عامه، ۲۴ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۹، ص ۳.

یکشنبه ۲۵ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۱۵ می ۱۹۲۱ / ۷ رمضان ۱۳۳۹

* ورود خبیر الصنائع و مصدق السلطنه به اصفهان

امروز صبح، «میرزا مهدی خان خبیر الصنائع» رئیس تلگراف خانه شیراز که برای تصدی ریاست تلگراف خانه اصفهان تعیین شده بود، به همراه «مصدق السلطنه» والی سابق فارس به اصفهان وارد شدند. «مصدق السلطنه» که در این سفر خانواده اش نیز همراه وی بودند بدون آن که، در اصفهان بماند عازم تهران شد. ۱

[تصویر] مصدق السلطنه در دوران جوانی

* درخواست پسیان برای تسلیم زبردست خان

در پی انتشار خبر دستگیری زبردست خان و همراهان او توسط روس ها، امشب کلنل محمد تقی خان پسیان در تلگرافی به رئیس الوزراء از وی خواست برای تحویل آنان به حکومت نظامی دره جز هرچه سریعتر اقدام شود. روس ها، زبردست خان و همراهانش را دستگیر کرده و به عشق آباد برده بودند. کلنل محمد تقی خان در این رابطه خود نیز مستقیماً تلگرافی به عشق آباد ارسال کرده بود. ۲

* نظر سفارت آلمان در خصوص تغییر شیوه محاکمات در ایران

«زمر» شارژدافر سفارت آلمان که تصمیم وزارت امور خارجه در خصوص انحلال کارگزاری ها و انتقال محاکمات وزارت امور خارجه به وزارت عدلیه را به دولت آلمان اطلاع داده و منتظر پاسخ از سوی دولت خود بود، امروز در پاسخ به نامه وزارت امور خارجه با بیان اینکه بواسطه این تصمیم دولت ایران در شیوه محاکمات که تاکنون معمول بوده است تغییراتی حاصل خواهد شد، اظهار داشت: دولت آلمان حق خود را در پذیرش این تغییرات برای خود محفوظ می دارد. ۳

* مذاکره ماژور محمود خان با مأمورین سرحدی روس برای تسلیم زبردست خان

ماژور محمود خان نوذری که از قوچان حرکت کرده و عصر روز ۲۳ اردیبهشت ماه به محمدآباد رسیده بود، امروز صبح به لطف آباد وارد شد. تا امروز نزدیک به ششصد نفر سوار و پیاده و توپ خانه نیز به لطف آباد وارد شده بودند. ماژور محمود خان در بدو ورود سخنانی مهیجی، ایراد نمود بطوریکه، مردم شعارهای زنده باد شاهنشاه محبوب، رئیس الوزرای اعظم و هیئت دولت و فرمانفرمای خراسان را فریاد می زدند. ماژور محمود خان سپس برای تسلیم اشرار فراری زبردست خان و

[تصویر] خرابی های ناشی از سیل

همراهانش) با مأمورین سرحدی روس وارد مذاکره شد.

کارگزاری دره جز و کلاکت ضمن ارسال گزارش فوق به وزارت امور خارجه خواست تا زمانی که، اشرار فراری کاملاً دستگیر و تسلیم نشده اند از روی احتیاط نیرو هایی، در سرحدات دره جز و کلاکت و بجنورد مستقر شوند. ۴

* ابراز امیدواری دولت فرانسه از به تعویق افتادن انحلال کارگزاری ها

وزیرمختار فرانسه در تهران، امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد دولت فرانسه را از تصمیم دولت ایران در خصوص انحلال کارگزاری ها و انتقال محاکم وزارت امور خارجه به وزارت عدلیه مطلع کرده است و ابراز امیدواری کرد اجرای این تصمیم به تعویق افتد تا دولت های مختلفی که در این موضوع ذینفع هستند، بتوانند نظریات خود را ابراز نمایند. ۵

* وقوع سیل در کاشان

در پی دو ساعت بارندگی شدید، سیل عظیمی در نوش آباد کاشان جاری شد که هفتصد دستگاه خانه را به کلی ویران نمود و همه قنوات را خراب کرد. و علاوه بر این کشته شدن بیست نفر از اهالی و تلف شدن بیش از هزار رأس از احشام، موجب گردید اهالی منطقه را ترک نمایند. ۶

---

(۱). تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۲۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۱۲۹.

(۲). تلگراف محمد تقی خان پسیان به ریاست وزرا، ۲۵ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷، ص ۳۵.

(۳). مراسله سفارت آلمان به وزارت خارجه، ۲۵ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۸، پ ۹، ص ۹.

(۴). تلگراف حسن کریمی از لطف آباد به وزیر خارجه، ۲۵ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۹، ص ۶۷.

(۵). مراسله سفارت فرانسه به وزارت خارجه، ۲۵ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۸، پ ۹، ص ۷.

(۶). روزنامه ایران ۲۷ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

دوشنبه ۲۶ اردیبهشت ۱۳۰۰/۱۶ می ۱۹۲۱/۸ رمضان ۱۳۳۹

* عدم استفاده از حقوق دول کامله الوداد برای اتباع لهستانی در ایران

سفارت فرانسه در ایران اعلام کرد، حمایت از اتباع لهستانی مقیم ایران به عهده این سفارت خانه گذاشته شده است. (۱) اما چون دولت لهستان با دولت ایران هیچ گونه عهدنامه ای نداشت، وزارت خارجه ایران در پاسخ سفارت فرانسه اعلام کرد دولت ایران قصد دارد در عهدنامه های جدیدی که با دیگر کشورها منعقد می کند در مسائل قضایی مربوط به اتباع خارجی، مقابله به مثل را اساس قرار دهد؛ از این رو، اتباع لهستان در ایران نخواهند توانست از حقوق دول کامله الوداد (۲) استفاده نمایند و امور قضایی اتباع آن دولت در ایران بر عهده محاکم قضایی خواهد بود و فقط در امور سیاسی می توانند به سفارت فرانسه مراجعه نمایند. (۳)

* اعزام کمیسیون حل اختلاف با روسیه بر سر آب هریرود

اعضای هیئت چهار نفری کمیسیون حل اختلاف با روسیه بر سر آب هریرود (۴) از مشهد عازم سرخس شدند. (۵) «پسیان» بنا به دستوری که از تهران به وی رسیده بود، چهار نفر را برای شرکت در کمیسیون حل اختلاف ایران و روس بر سر آب های هریرود معین نمود تا با نمایندگان رسمی دولت شوروی مذاکره نمایند. اعضای معرفی شده از سوی پسیان عبارت بودند از: «منتظم السلطنه» کارگزار سابق قوچان، حاجی مرتضی میرزا حاکم گناباد، سالار مؤید حاکم سابق سرخس و میرزا احمد خان. (۶)

* تقاضای ایرانیان مقیم تفلیس برای بازگشت به ایران

نمایندگان اتباع ایرانی مقیم تفلیس با مراجعه به کنسولگری ایران در تفلیس خواستار بازگشت به ایران و اسکان در ارومیه و سلماس شدند. کنسولگری نیز به آنان وعده مساعدت و همکاری داد. اتباع ایرانی که نزدیک به یکصد خانوار بودند در سال های قبل، از ایران به قفقاز مهاجرت کرده و در محال «شولار» از محالات تفلیس مقیم شده و نزد ملاکین آن جا به کشاوری و کارگری مشغول شده بودند ولی پس از وضع قوانین جدید در حکومت جدید گرجستان در خصوص مالکیت اراضی دیگر به ایرانیان کار داده نمی شد، از این رو اقامت آنان در آنجا غیرممکن شده بود. (۷)

* سخنرانی نماینده ایران در کنفرانس صاحب ان صنایع در نیویورک

کنفرانس صاحب ان صنایع آمریکا در نیویورک تشکیل شد.

«صدیق السلطنه» نیز برحسب دعوت و برنامه قبلی به عنوان نماینده ایران در این کنفرانس شرکت کرد و در خصوص تجارت و اوضاع اقتصادی و مالی ایران شرحی را ایراد نمود. (۸)

* خلع سلاح زبردست خان و افرادش در سلطان دشت

امروز ظهر «لیپلوسکی» (۹)، «شیرماکوف» (۱۰) به لطف آباد آمده و اظهار کردند: «زبردست خان» و افرادش را که یکصد و بیست و یک نفر بوده و دو پلیمت و مقداری مهمات نیز به همراه داشتند در «سلطان دشت» براساس نقشه از قبل طراحی شده خلع سلاح کرده اند، چهار نفر از آنان فرار کرده و یکصد و هفده نفر را از طریق راه آهن به آرتق برده اند. لیپلوسکی و شیرماکوف همچنین اظهار داشتند در پاسخ به نامه ماژور محمود خان نوذری و درخواست او برای تعیین زمان تسلیم زبردست خان، به عشق آباد و مرو تلگراف زده اند و هرگونه که به آنان دستور داده شود، همانطور اقدام خواهند کرد. (۱۱)

* اعتراض ایران به گلوله باران روستاهای سرحدی مغان

بنا به اخبار رسیده به وزارت امور خارجه، نیروهای نظامی روس، روستاهای سرحدی مغان (۱۲) را بمباران می کردند و اهالی آن مناطق مجبور شده بودند به طور کامل محل سکونت خود

- ۱- مراسله سفارت فرانسه به وزارت خارجه، ۲۶/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵، پ ۱۲، ص ۲.
- ۲- شرط دول شرطی است که معمولاً در عهود تجاری قید می گردد و به موجب آن هریک از دول امضاکننده عهدنامه از تخفیفات گمرکی یا امتیازات تجاری که بعدها به دولت دیگر ممکن است داده شود بهره مند می گردد و هرگاه چنین شرطی در عهود تجاری قید نگردد ممکن است در نتیجه امتیازات و تسهیلاتی که به یک دولت رقیب در کشوری داده می شود منافع اقتصادی امضاکنندگان عهدنامه به کلی مختل و منظوری که از امضای عهدنامه در نظر بوده حاصل نگردیده و تولید خسارتی هم برای امضاکنندگان بنماید.
- ۳- مراسله وزارت خارجه به سفارت فرانسه، ۳/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵، پ ۱۲، ص ۱.
- ۴- هریرود رودی که از هرات می گذرد و طول آن ۸۰۰ هزار گز است.
- ۵- گزارشهای کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۸.
- ۶- همان، ص ۶۴.
- ۷- تلگراف کنسولگری ایران در قفقاز به وزیر خارجه، ۱۶/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۱۵، پ ۱۱، ص ۳.
- ۸- مراسله سفارت ایران در واشنگتن به وزارت خارجه ۱۶/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲/۱۶، پ ۲، ص ۱۴.
- ۹- آسوب اول آرتق بود. (م).
- ۱۰- آسوب اول مرو بود. (م).
- ۱۱- تلگراف حسن کریمی از لطف آباد به وزیر امور خارجه، ۲۷/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۲، پ ۳۵، ص ۳۴.
- ۱۲- مغان نام ولایتی است از توابع اردبیل که و در کنار رود ارس واقع شده و مسکن طوایف شاهسون است. نادر شاه افشار در این محل به سلطنت انتخاب شد.

را ترک نمایند.

از این رو، امروز وزارت امور خارجه در نامه ای اعتراض آمیز به سفارت روسیه خواستار جلوگیری از این قبیل اقدامات و جبران خسارات ناشی از آن شد. (۱)

[تصویر] احسان الله خان

* اعلامیه مشترک خالو قربان و احسان الله خان

پس از ردوبدل شدن نامه های متعدد، بین احسان الله خان و خالو قربان و میرزا کوچک خان، آنان برای ملاقات میرزا به فومن رفته و با وی آشتی کردند. در بازگشت به رشت احسان الله خان با خالو قربان اعلامیه ای منتشر نمودند که وحدت بین دو گروه انقلابی جنگل را مژده می داد.

آنها در این بیانیه تصریح کردند، میتینگ های ضدانقلابی و هرگونه عمل و رفتاری برخلاف انقلاب (جنگل) موجب عکس العمل شدید حکومت است، مخصوصا در این موقع که، وحدت بین دو گروه انقلابی برقرار شده است به هیچ کس، اجازه تبلیغات سوء داده نمی شود و متخلفین به جوخه اعدام سپرده خواهند شد. (۲)

* وقوع سیل در آسیابک

در اثر جاری شدن سیلی عظیم در «آسیابک» نیمی از روستاهای این منطقه ویران شد و خسارت زیادی به اموال، احشام و محصولات کشاورزی مردم وارد گردید. این سیل سه نفر کشته نیز برجای گذاشت. (۳)

۱- مرسله وزارت خارجه به سفارت شوروی، ۲۶/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۸، پ ۲، ص ۱.

۲- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۲۸-۲۲۷.

۳- مراسله اخبار ولایات به وزارت داخله، ۱/۳/۱۳۰۰ اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹.

سه شنبه ۲۷ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۱۷ می ۱۹۲۱ / ۹ رمضان ۱۳۳۹

* عدم تمایل بلژیکی ها به انتقال محاکم وزارت امور خارجه به وزارت عدلیه

سفارت بلژیک به وزارت امور خارجه، اعلام کرد: تصمیم دولت ایران، مبنی بر انحلال کارگزاری ها و انتقال محاکم وزارت امور خارجه به وزارت عدلیه را تا زمانی که دیگر دولت های ذینفع، آرا و عقاید خود را درباره این موضوع اعلام ننمایند، نمی تواند بپذیرد. (۱)

* موافقت دولت با پرداخت مقرری به پسیان

وزیران کابینه در جلسه امروز خود تصویب نمودند به منظور قدردانی از خدمات کلنل «محمد تقی خان» در خراسان، علاوه بر حقوق نظامی او، ما دام العمر همه ماهه سیصد تومان از اول خردادماه به وی پرداخت شود.

* تصویب بودجه بازگشت مهاجرین گیلان

به پیشنهاد «اعتلاء الملک» رئیس کمیسیون اعانه مهاجرین گیلان تصویب شد تا دو ماه، وزارت عدلیه ماهانه مبلغ پنج هزار تومان توسط کمیسیون به مهاجرین بپردازد، که سه هزار تومان اعانه به محترمین و دو هزار تومان اعانه ماهانه به نسوان گیلان پرداخت شود و مبلغ پنج هزار تومان هم یک مرتبه برای مخارج سفر مراجعت کنندگان پرداخت شده و کمیسیون منحل گردید. (۲)

* مخالفت بلژیکی ها با قانون منع فروش مشروبات الکلی

سفارت بلژیک پس از دریافت مراسله وزارت امور خارجه درباره اعلام قانون انحصار ساخت و فروش مشروبات الکلی به اداره بلدیة تهران، امروز در پاسخ به وزارت امور خارجه اعلام کرد که این تصمیم به هیچ وجه، نمی تواند به حقوق اتباع خارجی که بر طبق معاهدات جاری تأمین شده است، خللی وارد نماید و اتباع خارجی کاملاً آزاد خواهند بود، در منازل خود مشروبات الکلی را ساخته و مقداری مشروبات را که فعلاً در مغازه های خود دارند آزادانه به فروش برسانند. (۳)

* تلاش برای حفظ حقوق اتباع سوئیس در ایران

پیرو یادداشت وزیر امور خارجه به کنسولگری سوئیس در تهران مبنی بر این که، امور قضایی و حقوقی میان اتباع سوئیس و ایران در اداره عدلیه مورد رسیدگی قرار خواهد گرفت و این تغییر هیچ خللی به عهدنامه های مودت و اقتصادی میان دو دولت وارد نخواهد آورد، امروز «استتار» کنسول سوئیس در ایران در پاسخ به وزیر امور خارجه ایران اظهار داشت: لازم است که وزارت امور خارجه ایران نسبت به حفظ حقوق اتباع سوئیس جدیت و تلاش مبذول دارد. (۴)

* اوضاع مناطق مرزی در گمرک مینوار

کارگزار اردبیل بنا به گزارش مباشر گمرک «مینوار»، درباره اوضاع آن مناطق به وزارت امور خارجه، گزارش داد: نظامیان شوروی در پست های سرحدی خودشان مستقر هستند و اهالی روستاهای مرزی آن مناطق به دیدن بلشویک ها رفته و با آنان درباره اوضاع ایران صحبت می کنند. آنان حتی فرماندهان نظامیان را به روستاهای خودشان مهمان می کنند و برای قشون آنها نیز آذوقه تهیه می کنند. همچنین فردی به نام احمد، از کماندان(۵) قشون شوروی به گمرک «مینوار» پیغام داده است که سواران گمرک حق ندارند در مرز عبور و مرور نمایند. (۶)

* کوچ اهالی روستاهای سرحدی اردبیل به شوروی

نظامیان شوروی تا روستای «پره دورا» آمده و حتی برخی از نمایندگان قشون شوروی تا روستای کلوز (۷) آمده و از این نیروها بازدید کرده بودند. اهالی روستاهای سرحدی زمین را حفر، اشیا و اثاثیه منازل خودشان را پنهان کرده و خود به نقاط مختلف کوچ می کردند. کارگزار اردبیل در گزارشی تلگرافی به

۱- مراسله سفارت بلژیک به وزارت خارجه، ۲۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۸، پ ۹، ص ۱۴.

۲- زندگانی سیاسی، اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبایی، ص ۲۳۰، ۲۳۴.

۳- مراسله سفارت بلژیک به وزارت خارجه، ۲۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲۶، پ ۱، ص ۲۴.

۴- مراسله کنسولگری سوئیس به وزیر خارجه، ۲۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۸، پ ۹، ص ۵.

۵- کماندان: سرکرده، فرمانده.

۶- تلگراف کارگزار اردبیل به وزیر خارجه، ۲۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۸، پ ۲، ص ۸.

۷- کلوز منطقه ای در چهار فرسخی اردبیل واقع است.

وزارت امور خارجه ضمن بیان این اخبار، درباره اوضاع سرحدات، اظهار داشت هنوز مشخص نیست که آیا نیروهای شوروی قصد تجاوز به ایران را دارند یا خیر؟ اما تعداد نظامیان بسیار زیاد بوده و هرروز هم رو به افزایش است. (۱)

* تعیین ریاست کل ارکان حرب

کنل کاظم خان سیاح حاکم نظامی تهران از سوی سردار سپه وزیر جنگ، به ریاست کل ارکان حرب برگزیده شد. (۲)

* معرفی معاون وزیر جنگ

«نظم الدوله» (۳) که در گذشته حکمران زنجان بود، با تصویب وزیر جنگ، به سمت معاونت وزارت جنگ انتخاب گردید.

(۴)

* نزاع در اداره نظمیة تهران

امروز بعد از ظهر در اداره نظمیة تهران، میان ماژور «بیورلینگ» یکی از افسران سوئدی و فردی به نام پاشا خان درگیری صورت گرفت و پاشا خان، بیورلینگ را مورد حمله قرار داد. سفارت فرانسه که حافظ منافع اتباع سوئدی در ایران بود، در یادداشتی به سید ضیاء الدین طباطبایی، ضمن اعتراض به این قضیه و یادآوری این نکته که، از چند ماه پیش تاکنون چندبار به سوئدی های مقیم ایران توهین شده است، تصریح کرد: چنانچه رضایت ماژور «بیورلینگ» فراهم نشود، دولت سوئد را از کلیه وقایعی که به منافع آن دولت در ایران لطمه می سازد، آگاه خواهد کرد. (۵)

[تصویر] یکی از افسران سوئدی نظمیة

* تقاضای اعزام ژاندارم برای اداره تحدید ورامین

همزمان با اینکه، مأمورین تحدید در اطراف شهر ورامین در حال رسیدگی به امور مربوط به کشت تریاک بودند، وزارت مالیه از وزارت داخله تقاضا نمود یک نفر ژاندارم سوار از گروهان ورامین از تاریخ ۳۰ اردیبهشت در اختیار رئیس شعبه تحدید آن منطقه قرار گیرد تا با کمک او، مأمورین اداره تحدید تمام مناطق زیر کشت تریاک را شناسایی کرده و مطابق قانون از صاحب آنان اظهارنامه مالیاتی دریافت نمایند. همچنین برای جلوگیری از قاچاق تریاک در هنگام حمل شیره تریاک به انبار اداره تحدید، سه نفر ژاندارم به شعبه اعزام شوند، تا با کمک آنان تمام شیره تریاک روستاهای ورامین به انبار انتقال داده شود. (۶)

۱- تلگراف کارگزار اردبیل به وزارت خارجه، ۲۷/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۸، پ ۲، ص ۱۴.

۲- روزنامه ایران، ۲۹/۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۳- ابو تراب خواجه نوریان معروف به نظم الدوله، متولد ۱۲۳۷ ش، در تهران است. پدرش حبیب الله خان فرزند فتح الله

لشکرنویس باشی برادر میرزا آقا خان اعتماد الدوله است. وی دوران کودکی را در تبریز گذرانید و در جوانی در نظمیّه استخدام شد و مدتی معاون «کنت دومنت فرت» رئیس شهربانی بود. پس از رفتن «کنت دومنت» ریاست نظمیّه را به عهده گرفت. کلیه تحقیقات از میرزا رضا کرمانی، قاتل ناصر الدین شاه توسط او انجام گرفت. پس از آن مدتی بیکار شد و چند ماهی نیز به کاشان تبعید شد. بعد از مشروطیت، خزانه داری نظام و ریاست مهمات و ذخیره قشون به او تفویض گردید. چند سالی در آن مقام باقی ماند تا اینکه، معاون ایالت آذربایجان شد. سپس حکمران منطقه خمسه گردید. پس از کودتای ۱۲۹۹، معاون وزارت جنگ شد. سرانجام نظم الدوله در سال ۱۳۰۶ ش، در سن ۶۹ سالگی درگذشت وی یکی از مترجمین خوب زمان خود بود و کتب زیادی مانند تاریخ ایرانیان اثر کنت گوینو، تاریخ ماری استوارت و سرگذشت کنتس دوباری را ترجمه کرده است. (شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۱، ص ۶۴۰ و ۶۴۱).

۴- روزنامه ایران، ۲۸ / ۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۵- مراسله سفارت فرانسه به سید ضیاء الدین طباطبایی، ۲۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۵، ص ۳۲ و ۳۳.

۶- مراسله وزارت مالیه به وزارت داخله، ۲۷ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۶۱۷۳.

چهارشنبه ۲۸ اردیبهشت ۱۳۰۰/۱۸ می ۱۹۲۱/۱۰ رمضان ۱۳۳۹

* آغاز عملیات اجرایی ساختن خیابان چراغ برق

اداره بلدیة، جهت ساختن خیابان چراغ برق مبلغ بیست و شش هزار تومان اعتبار تصویب نموده بود که از امروز عملیات اجرایی ساختن این خیابان آغاز گردید. (۱)

* اعتراض نرمن به تأخیر در مجازات عاملین قتل نرسس ارمنی در کرمان

«نرمن» وزیرمختار انگلیس در تهران نسبت به تأخیر در مجازات عاملین قتل پسر نرسس ارمنی، (تلگرافچی هند و اروپا در کرمان)، به وزارت امور خارجه اعتراض کرد. وی معترض بود چرا با وجود آنکه، چهار نفر از پنج نفر دستگیر شده در ماجرای قتل نرسس به جرم خود اعتراف کرده، ولی هنوز مجازات نشده اند. او در ادامه اظهار نمود، در صورتیکه مرتکبین مجازات نشوند، این فاجعه امنیت ارمنه ای را که در خدمت تلگراف خانه هند و اروپا هستند، به کلی سلب خواهد نمود. (۲)

* ملاقات داوود مفتاح السلطنه با شارژدافر سفارت سوئد در انگلیس

داوود مفتاح السلطنه با شارژدافر سفارت سوئد در انگلیس ملاقات نمود. در این مذاکره خصوصی و طولانی، شارژدافر سفارت، به طور محرمانه به «مفتاح السلطنه» گفت: وزیر خارجه انگلیس در دیدارش با وزیرمختار سوئد، به وی اظهار کرده است: به شما توصیه نمی کنم به ایران صاحب منصب بدهید و لیکن شما را هم منع نمی کنم. (۳)

* مخالفت انگلیسی ها با انتقال اداره محاکمات

در پی اعلام وزارت امور خارجه ایران به کلیه سفارت خانه های کشورهای خارجی در خصوص انحلال کارگزاری ها و انتقال اداره محاکمات وزارت امور خارجه به وزارت عدلیه و دادن تضمیناتی مبنی بر این که، از تعهداتی که تاکنون برای اتباع خارجی وجود داشته، چیزی کاسته نخواهد شد، امروز وزیرمختار انگلیس در تهران در نامه ای به وزارت امور خارجه، با ذکر این سؤال که چگونه بعد از انحلال محاکمات وزارت امور خارجه، این تضمین های داده شده، رعایت خواهد شد؟ به صراحت اعلام کرد: بدون تأیید و پذیرش این موضوع از سوی دولت انگلیس، مقررات جدید را نخواهد پذیرفت و در پایان نامه اش خواست تا زمان قبول این مسئله از سوی دولت انگلیس، ترتیباتی که تاکنون برای رسیدگی به مسائل حقوقی و قضایی اتباع انگلیس بوده است، حفظ شود. (۴)

* اجرای قانون ثبت اسناد

قانون ثبت اسناد و تأسیس اداره آن (۵) که از اقدامات دولت جدید بود، در یکصد و چهل و دو ماده تنظیم و به مرحله اجرا درآمد. (۶)

* تقاضای وزارت فلاح و تجارت برای دریافت نشریات آمریکایی

وزارت فلاح (۷) و تجارت و فواید عامه ایران طی نامه ای از سفارت آمریکا در تهران، خواستار دریافت نشریات وزارت کشاورزی آمریکا شد (۸)

* تهدید پسیان نسبت به عدم تسلیم زبردست خان

محمد تقی خان پسیان بنا به اخباری که از لطف آباد به وی رسیده بود، به رئیس الوزراء اطلاع داد: گویا روس ها تمایل ندارند، زبردست خان و همراهانش را به ایران تسلیم نمایند.

وی در ادامه افزود: اگر روس ها زبردست خان و همراهانش را تسلیم نکنند، سه نفر سوار ترکمن را که از فراریان قشون ترکستان هستند و در کلات دستگیر شده اند، به روس ها تسلیم

۱- روزنامه ایران، ۲۸ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۲۸ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، ش ت ۲۹۳۰۵۹۷۵.

۳- تلگراف داوود مفتاح السلطنه از لندن به وزارت خارجه، ۲۹ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۲۲، ص ۷۲.

۴- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۲۸ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۸، پ ۹، ص ۳.

۵- احمد شاه درباره این قانون در تاریخ مذکور چنین اظهار داشت: «ما سلطان احمد شاه قاجار نظر به پیشنهاد منصور السلطنه کفیل وزارت عدلیه مقرر می داریم قانون موقتی اسناد باید مثل قوانین مملکتی به موقع به اجرا گذاشته شود تا در موقع افتتاح پارلمان به تصویب قوه مقننه برسد». جهت اطلاع بیشتر ر ک: (روزنامه ایران، ۲۸ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۳ و ۴ و ۵).

۶- روزنامه ایران، ۲۸ / ۲ / ۱۳۰۰، ص ۳ و ۴ و ۵.

۷- وزارت کشاورزی و بازرگانی (م)

۸- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۳.

نخواهد کرد. (۱)

* قطع روابط پست و تلگراف بین مشهد و تهران

امروز دو نفر نماینده از طرف ملیون و متحصنین در تلگراف خانه مشهد به کارگزاری خراسان رفته و اظهار داشتند که از امشب روابط پستی و تلگرافی با تهران قطع می شود و حتی از مکاتبات و مخابرات کارگزاری نیز جلوگیری خواهد شد. (۲)

* انتشار اعلامیه خالو قربان

پس از انتشار اعلامیه مشترک بین سران جنبش جنگل در ۲۶ اردیبهشت ماه، اعلامیه دیگری از طرف خالو قربان، منتشر گردید که در این اعلامیه، سخن چینان را از فتنه گری و ایجاد نفاق برحذر می داشت. (۳)

[تصویر] خالو قربان

۱- تلگراف محمد تقی خان پسیان به ریاست وزرا، ۲۸/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۳۵، ص ۲۶.

۲- تلگراف معتمد السلطنه کارگزار خراسان به وزارت خارجه، ۲۸/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۴۶، ص ۲.

۳- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۲۸.

پنجشنبه ۲۹ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۱۹ می ۱۹۲۱ / ۱۱ رمضان ۱۳۳۹

* وحشت مأمورین روسی از تعداد نیروهای ایرانی در مرز

زبردست خان و همراهانش با اغراق گویی تعداد نیروهای ایرانی را نزد بلشویک ها، فوق العاده جلوه داده و مأمورین روسیه را به وحشت انداخته بودند که نیروهای دولتی قصد حمله به «آرتق» و بردن آنها را دارند. روس ها نیز از روی احتیاط، تقاضای تعدادی نیرو کردند. (۱) یاور محمود خان، حکمران و فرمانده نظامی قوچان و دره جز، برای رفع این سوء تفاهمات و به بهانه اینکه، در لطف آباد آذوقه نیست، عده ای از نیروها و توپ خانه را از لطف آباد به محمدآباد بازگرداند و از «لیپوسکی» که به لطف آباد آمده بود، قول گرفت در خصوص جلوگیری از شرارت اشرار روس جدیت بیشتری نشان دهند. (۲)

* ملاقات مبلغین بلشویک با زبردست خان در آرتق

چند نفر سخنان و مبلغ بلشویک که از عشق آباد با قطار به آرتق آمده بودند نزد زبردست خان و همراهانش رفته و نطق های مهیج و تحریک آمیزی را درباره مسلک بلشویک برای آنان ایراد نمودند. (۳)

* صورت خسارات اهالی دره جز در اثر اقدامات زبردست خان

امروز «پریمان» معاون «لیپوسکی»، آسوب اول آرتق به لطف آباد آمد. صورت خساراتی که در اثر اقدامات زبردست خان و افرادی به اهالی منطقه دره جز وارد شده و بیش از یکصد هزار تومان برآورد شده بود، به وی ارائه شد، اما وی گفت: بایستی کمیسیون از نمایندگان طرفین معین شوند و پس از تحقیق و رسیدگی، هر آنچه که ثابت شود، نزد زبردست خان و افرادی می باشد، مسترد خواهد شد. این اظهارات حمایت آنان را نسبت به متمردين دولت ایران نشان می داد. کارگزار دره جز که معتقد بود، مقصود و هدف بلشویک ها طفره و اتلاف وقت است، به وزارت امور خارجه پیشنهاد داد: برای اینکه روس ها زبردست خان و همراهانش را سریعتر تسلیم نمایند آنها را نزد بلشویک ها، عامل انگلیسی ها معرفی نمایند و بگویند که این اقدامات را نیز به تحریک انگلیسی ها انجام داده اند. (۴)

* ملاقات وابستگان نظامی سفارت های شوروی و انگلیس در تهران

امروز سرهنگ «بوریس روگاتچف» وابسته نظامی شوروی، به دیدار سرهنگ «ساندرز» وابسته نظامی انگلیس رفت، تا به او اطلاع دهد «کلیه نیروهای شوروی در حال تخلیه فوری ایران هستند و روس ها در عملیاتی که دولت ایران بخواهد علیه نیروهای میرزا کوچک خان انجام دهد، مداخله نخواهند کرد.» (۵)

* جمع آوری کودکان خیابانی در تهران

از زمان جمع آوری کودکان بی سرپرست تا امروز، یکصد و چهل نفر از کودکان خیابانی، توسط کمیساریاهای محلات جمع

آوری شده و به اداره دارالایتام، تحویل داده شده بودند. در مجموع تا به امروز هفتصد کودک یتیم و بی سرپرست، توسط دایره امور خیریه دارالایتام جمع آوری گردیده بود. (۶)

* اعتراض به قانون منع فروش مشروبات الکلی

در پی تصویب طرحی در هیئت دولت مبنی بر منع فروش مشروبات الکلی، امروز تعداد زیادی از مسیحیان، کلیمیان و زرتشتیان در مقابل منزل سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزراء، تجمع نموده و نسبت به این طرح، اعتراض نمودند.

در ابتدا سعی شد با آرامش تظاهرکنندگان متفرق شوند، اما پس از اینکه نیروهای نظامی با مقاومت تظاهرکنندگان روبرو شدند عده ای از آنان را دستگیر نمودند و بقیه نیز پراکنده شدند. (۷)

۱- نماینده مختار شوروی روس در ایران در تاریخ ۲۵/۳/۱۳۰۰ در پاسخ به نامه ها و یادداشت های وزارت خارجه راجع به تمرکز و تجمع نیروهای روسی در آرتق و لنکران به دولت ایران اطمینان داد در صورتیکه قرار باشد نیروهای روس در مرزها افزایش و تجمع یابند سفارت شوروی از قبل به دولت ایران اطلاع خواهد داد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۳). (۳)

۲- مراسله کارگزار دره جز و کلات به وزیر امور خارجه، ۲۹/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۳، ص ۱۹.

۳- گزارش کارگزاری دره جز به وزیر خارجه، ۲۹/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۳۵، ص ۱۱ و س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷، ص ۵۴.

۴- تلگراف کارگزار دره جز به وزارت خارجه، ۳۰/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۳۵، ص ۲۱.

۵- Intelligence Summare) MA, Tehran (, Nos. ۷, ۸ For Weeks ending ۱۷, ۲۵ June Fo ۳۷۱/ -۵

۶۴۳۵/ ۸۸۶۳

۶- روزنامه ایران، ۱/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۷- روزنامه ایران، ۳۰/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

* معرفی تشکیلات جدید وزارت داخله

تشکیلات جدید وزارت داخله امروز معرفی گردید. (۱) این تشکیلات جدید شامل اداره کابینه، اداره ایالات و ولایات و اداره انتظامات و اصلاحات و اداره تفتیش بود. (۲)

* ورود دوازده کشتی جنگی روسی به سواحل ایران

امروز دوازده کشتی جنگی روسی از بادکوبه، به سواحل ایران آمده و از یک ساعت پیش از طلوع آفتاب، تیراندازی به طرف انزلی را آغاز کردند. اهالی انزلی از این اقدام روس ها، فوق العاده مضطرب بودند. (۳)

* ملاقات رضا خان با سید ضیاء

رضا خان سردار سپه، برای ملاقات با سید ضیاء به منزل شخصی وی رفت. (۴)

* آتش سوزی در بازار آمل

از صبح تا ساعت یک بعد از ظهر امروز، آتش سوزی بزرگی در بازار آمل جریان داشت که در اثر این آتش سوزی چند باب خانه طعمه حریق شد و مقدار زیادی از کالاهای مردم در این آتش سوزی از بین رفت. (۵)

[تصویر] رضا خان و فرزندانش: محمد رضا، شمس و اشرف پهلوی

۱- در پی معرفی تشکیلات جدید وزارت داخله تغییرات گسترده ای در مدیریت های دوایر این وزارت خانه صورت گرفت. جهت اطلاع بیشتر ر. ک: (روزنامه ایران، ۲۹/۲/۱۳۰۰، ص ۱ و ۲).

۲- روزنامه ایران، ۲۹/۲/۱۳۰۰، ص ۱ و ۲.

۳- تلگراف مؤید حضور از انزلی به وزارت خارجه، ۲۹/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱، پ ۵، ص ۴.

۴- روزنامه ایران، ۳۰/۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- همان، ص ۲.

جمعه ۳۰ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۰ می ۱۹۲۱ / ۱۲ / ۱۳۳۹

* مسدود شدن راه سرخس

به دلیل شیوع بیماری «وبا» در سرخس، روس‌ها جهت مقابله با این بیماری پزشکی به «سرخس کهنه» اعزام نمودند و از امروز راه سرخس به ایران را به کلی مسدود کردند. (۱)

* اخطار حکومت نظامی به صاحبان کارگاه‌های الکل‌سازی

حکومت نظامی تهران با انتشار اعلانی به کلیه شیرکچی‌ها و صاحبان کارگاه‌های الکل‌سازی، که از تحویل اجناس خود به مأمورین رسومات خودداری نمود و خانه‌های خود را ترک کرده بودند اخطار داد، بنا به دستور ریاست وزرا، از امروز باید به خانه‌های خود بازگشته و در برابر قوانین مقاومت نمایند.

زیرا در غیر این صورت، دارایی آنها ضبط و شدیداً مجازات خواهند شد. (۲)

* انتقال ساختمان وزارت عدلیه

اسباب و اثاثیه وزارت عدلیه از ساختمان سابق مسعودیه به پارک «ظل السلطان» (۳) منتقل گردید. (۴)

* انتصاب مصدق دیوان به حکومت گنبد قابوس

به پیشنهاد «ظهیر الملک» حکمران استرآباد، «مصدق دیوان» به حکومت صحرا و گنبد قابوس معین گردید. (۵)

۱- تلگراف از سرخس به وزیر خارجه، ۳۱ / ۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۲۸، ص ۱۷.

۲- روزنامه ایران، ۱ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- مسعود میرزا ظل السلطان فرزند ارشد ناصر الدین شاه که قبلاً یمین الدوله لقب داشت، روز بیستم صفر سال ۱۲۶۶ ق، برابر با پنجم ژانویه ۱۸۵۰ م، به دنیا آمد. ظل السلطان سه سال از مظفر الدین شاه بزرگتر بود ولی چون مادرش عقدی نبود به ولیعهدی انتخاب نگردید. درباره مأموریت‌های ظل السلطان از نظر حکومتی باید گفت که در میان حکام دوره قاجاریه طول مدت مأموریت ظل السلطان فرزند ارشد ناصر الدین شاه از همه بیشتر بود. مسعود میرزا ظل السلطان سی و چهار سال متوالی حاکم اصفهان و قریب چهل و پنج سال متناوب مالک الرقاب بلا معارض مازندران و اصفهان و فارس و مدتی نیز فرمانروای مطلق العنان هفده شهر ایران بود. مدت حکومت ظل السلطان در مازندران، استرآباد، ترکمان یموت، سمنان و دامغان در حدود دو سال و دو ماه بود و پس از ورود به تهران در ذی حجه ۱۲۷۹ ق، با همدم الملوک که بعدها به همدم السلطنه ملقب گردید ازدواج کرد، همدم السلطنه تا پایان عمر یعنی تا سال ۱۲۹۲ ق، که در اصفهان بر سرزرا رفت با ظل السلطان زندگی کرد. ظل السلطان پس از برگزاری مراسم عقد و ازدواج به فرمانفرمایی فارس انتخاب گردید و دوره حکمرانی او دو سال به

طول انجامید. او از انتصاب خود به فرمانفرمایی فارس بسیار خوشحال بود ظل السلطان تا سال ۱۳۰۵ ق، حاکم این ایالات و ولایات بود. اصفهان، بختیاری، یزد، فارس، خوزستان، کرمانشاه، کردستان، بروجرد، لرستان، عراق، کمره، گلپایگان، خوانسار، ملایر، تویسرکان، نهاوند، محلات و به عبارت دیگر کلیه نواحی جنوب و غرب ایران و تقریباً نصف ایران را داشت. ولی از سال ۱۳۰۵ ق، حکومت ظل السلطان محدود و منحصر به اصفهان شد. لکن در سال ۱۳۰۷ ق، حکومت یزد، عراق و گلپایگان هم با دادن پیشکش به شاه دوباره به وی واگذار گردید. در سال ۱۳۰۹ ق، حکومت عراق عجم از وی گرفته شد و به جای آن حکومت خوانسار و محلات به او واگذار گردید و تا سال ۱۳۱۰ ق، این وضع ادامه داشت. در سال ۱۳۱۰ ق، ظل السلطان دوباره به خیال افتاد که به جای کامران میرزا نایب السلطنه برادر صلیبی خود وزیر جنگ شود و در این رابطه تشبثاتی هم نمود لکن اقدامات وی در این باب مانند سال ۱۳۰۲ ق، نتیجه ای نبخشید زیرا روس ها با وزیر جنگ شدن وی مخالف بودند. سرانجام ظل السلطان در سال ۱۳۳۷ ق، درگذشت. (تاریخ مسعودی، دیباچه؛ ظل السلطان، ج ۱، ص ۹-۲۳).

۴- روزنامه ایران، ۱/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- تلگراف وزارت خارجه به کارگزاری خراسان، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۳۲۵۳.

شنبه ۳۱ اردیبهشت ۱۳۰۰ / ۲۱ می ۱۳۰۰ / ۱۳ / ۱۹۲۱ رمضان ۱۳۳۹

* انتصاب سرتیپ انصاری به ریاست حکومت نظامی تهران

پس از انتصاب کلنل کاظم خان سیاح به ریاست ارکان حرب اداره قزاق خانه، محمود خان انصاری سرتیپ اداره قزاق خانه به سمت حکومت نظامی تهران منصوب شد. وی از بعد از ظهر امروز در اداره ایالتی حضور یافت و کار خود را آغاز کرد.

وزیر جنگ نیز با حضور در اداره ایالتی دستورات لازم را به وی داد. (۱)

* مذاکره سران جنگل با فرماندهان ارتش روسیه

نخستین دور مذاکرات سران جنگل با فرماندهان ارتش روسیه، در انزلی برگزار شد. (۲)

* خروج روس ها از جنوب رشت

روسها جنوب شهر رشت را تخلیه کردند. (۳)

* اعزام زبردست خان به تاشکند

ساعت پنج صبح امروز زبردست خان، عبد القدیر خان (عبد القدیر آزاد) (۴) و هاشم آقا با پنج نفر مستحفظ از عشق آباد به تاشکند اعزام شدند. انتقال زبردست خان به درخواست مقامات تاشکند از عشق آباد صورت گرفت. (۵)

* حمایت روس ها از متمردين ایرانی

روس ها استرداد اموالی را که زبردست خان و همراهانش غارت کرده بودند، به تحقیقات کمیسیون نمایندگان طرفین موکول نمودند. معصم السلطنه ضمن اعلام این خبر، به تهران اظهار داشت: این موضوع نشان دهنده حمایت روس ها نسبت به متمردين دولت ایران می باشد. (۶)

۱- روزنامه ایران، ۱/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- سردار جنگل، ص ۲۴۳.

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۰.

۴- عبد القدیر آزاد که به عبد القدیر سبزواری و خراسانی نیز معروف است، فرزند ملاجان محمد، از اعقاب ملا هادی سبزواری بود. وی تحصیلات حوزوی را تا کتاب شرایع در زادگاهش آموخت و پس از تأسیس مدارس جدید، علاوه بر علوم دینی، حساب و زبان فرانسه را نیز، در همان جا فراگرفت. پس از اتمام تحصیلات، در اداره پست شهر مشهد، استخدام و

چندی بعد، مأمور انجام خدمت در اداره پست تربت حیدریه شد. دیری نگذشت که تصدی آن اداره، به وی واگذار شد. امضای قرارداد ۱۹۱۹ م/ ۱۲۹۸ ش، بین وثوق الدوله و سرپرسی کاکس، سفیر انگلیس در ایران، با موجی از مخالفت های داخلی و خارجی روبرو شد. آزاد نیز، با تأسیس کمیته ای هفت نفره در مشهد، با نام «حامیان مستضعفین»، به جمع معترضان پیوست. این کمیته با انتشار شب نامه هایی در مشهد، به انتقاد از این قرارداد پرداخت. لیکن فعالیت آنها با دستگیری اعضای کمیته متوقف ماند و آزاد متهم و مقصر اصلی شناخته شد و به این سبب هشت ماه در زندان ماند. پس از آزادی از زندان، وی حزب کوچکی، به نام طرفداران قانون اساسی، در مشهد تأسیس کرد و به مخالفت با کارهای میرزا احمد خان قوام السلطنه، حاکم خراسان، پرداخت. آزاد در مقام رهبری این حزب و به منظور ایستادگی در مقابل قوام، تلاش کرد تا موافقانی در میان رؤسای طوایف بیابد. در این میان، زبردست خان، از خوانین در گز که با قوام دشمنی داشت، همراه تنی چند از خوانین دیگر، از این وضعیت استفاده و به توصیه رهبر حزب، عبد القدير آزاد، شورشی را در دره گز آغاز کردند. این امر، منجر به قتل حاکم دره گز شد. این شورش سرانجام سرکوب شد و گروهی از شورشیان و رهبران آنها، از جمله آزاد، برای گریز از مجازات، به روسیه پناه بردند. اعلام عفو عمومی از جانب دولت در ۱۲ مهر ۱۳۰۰، شرایط بازگشت چهار صد تن از همراهان آزاد را به وطن فراهم آورد، ولی آزاد و زبردست خان، پس از هجده ماه اقامت در تاشکند، سرانجام به ایران مراجعت کردند. چون آنها از نظر دولت مرکزی وقت، نوعی شورشی و یاغی محسوب می شدند، بلافاصله دستگیر شدند و امیر لشکر شرق برای او از تهران تقاضای اعدام کرد. رضا خان سردار سپه این تقاضا را پذیرفت؛ لیکن آنان با وساطت آقا شیخ حسین یزدی مجتهد و درخواست گروهی از ملیون، از مجازات اعدام و حبس، رهایی یافتند. بلافاصله پس از آن، آزاد با استفاده از نفوذ مجتهد، اجازه نشر روزنامه هفتگی آزاد را به دست آورد و نخستین شماره آن را در ۱۳۰۲ ش، در مشهد منتشر کرد. نوشته های آزاد علیه برخی از اقدامات سردار سپه، سبب شد که وی برای چهارمین بار زندانی شود. او پس از گذراندن شش ماه حبس و تحمل شکنجه آزاد شد. کماکان به فعالیت های سیاسی اش ادامه داد، تا اینکه در ۱۳۰۳ ش، مجدداً توسط جان محمد خان امیر علایی، امیر لشکر جدید شرق، دستگیر شد و دو سال از عمر خود را در زندان کلايت گذراند. آزاد در دوره استانداری حسین بنی آدم (شريف الدوله) در خراسان، بار دیگر به جرم فعالیت علیه سیاست عمومی مملکت و اقدام به تشبثات منافی سیاست دولت، دستگیر شد. و مدت پانزده ماه در سبزواری زندانی شد. انور خامه ای علت دستگیری و حبس وی را، نوشته های چپ گرایانه و روابط نزدیک او با آقابکف، کنسول دولت سوسیالیستی شوروی در مشهد، عنوان کرد. در ۱۳۰۶ ش، آزاد مقاله ای راجع به آزادی زنان در هفته نامه آزاد به چاپ رساند که موجب اعتراض حاج آقا حسین قمی، از مراجع بزرگ مشهد، شد. آزاد، نهمین دفعه اسارت خود را، که ده سال طول کشید (۱۳۱۰-۱۳۲۰ ش)، بدون محکومیت، با نظر مستقیم رضا خان سپری کرد. آزاد، در سال های نخستین حبس، با طرفداران افکار کمونیستی همسو بود، ولی بعدها مناسبات خود را با آنها قطع و مواضعی مخالف اتخاذ کرد. آزاد بعدها با نگارش یادداشت هایی تحت عنوان: اسرار زندان قصر، به مخالفت با هم بندهای مارکسیست خود پرداخت بعد از اشغال ایران توسط متفقین در شهریور ۱۳۲۰ ش، در فضای سیاسی جدید، وی از جمله زندانیان سیاسی بود که پس از ده سال، طعم آزادی را می چشید. در این زمان عبد القدير به دلیل حدود بیست سال مبارزه و تحمل زندان و شکنجه، در اذهان مردم، شخصیتی ملی و آزادی خواه به شمار می آمد. وی در مهر ۱۳۲۰، بعد از جدایی از حزب توده، بلافاصله به همراه کسانی که سابقه مخالفت با دولت رضا خان داشتند، حزب استقلال را تأسیس و دوره دوم انتشار روزنامه آزاد را با عنوان «ارگان حزب استقلال» شروع کرد. آزاد در انتخابات مجلس چهاردهم (۱۳۲۲ ش) از سبزواری برای نمایندگی نامزد شد؛ ولی با همه تجربیات سیاسی و مطبوعاتی اش، نتوانست به مجلس راه یابد. وی

از آن پس، به مخالفت های خود با حزب توده و طرفداران سید ضیاء الدین طباطبایی شدت بخشید و در یادداشت های خود، از آنها به عنوان: دو دسته مفسد و خطرناک یاد می کرد و برای مبارزه با آنها، تشکیل حزب جبهه ملی را پیشنهاد کرد. با تشکیل حزب دموکرات ایران، توسط احمد قوام (قوام السلطنه) در ۱۳۲۵ ش، آزاد آن را برای اهداف سیاسی خود مناسب دید و از عضویت در آن استقبال کرد. وی در انتخابات مجلس پانزدهم که با اعمال نفوذ و قدرت دولت قوام و طرفدارانش صورت گرفت، به عنوان نماینده مردم سبزوار به مجلس راه یافت. اما قبل از افتتاح مجلس، بین اعضای حزب دموکرات قوام، اختلاف افتاد. حزب استقلال به رهبری آزاد، نیز در آغاز تیر ۱۳۲۶ بیانیه ای علیه دولت قوام صادر کرد. در آغاز کار مجلس پانزدهم در تیر ۱۳۲۶، اقلیت مجلس، مخالف قوام محسوب می شدند. مظفر بقایی، حایری زاده، حسین مکی و غلامحسین رحیمیان، اعضای شاخص این گروه بودند. مخالفت های فراکسیون حزبی، از آغاز افتتاح مجلس، موجب تضعیف دولت و حزب قوام، در مقابل مخالفانی چون دربار شد. در ۲۳ خرداد ۱۳۲۷، زمانی که عبدالحسین هژیر با حمایت دربار برای نخست وزیر پیشنهاد شد، آزاد در ابتدا با دریافت نشانه هایی از جانب هژیر، برای شرکت در کابینه خود را حامی دولت نشان داد. اما با پخش اعلامیه شدید اللحن آیت الله کاشانی علیه هژیر، آزاد همکاری با کاشانی را برای وصول به مقاصدش ترجیح داد. وی بلافاصله با حضور نزد کاشانی، خود را مطیع مواضع سیاسی او معرفی کرد. عبد القدير آزاد، به همراه اقلیت مجلس، به خاطر تیراندازی نیروهای دولتی به سوی مردم (۳ تیر ۱۳۲۷)، علیه دولت هژیر، اعلام جرم کرد. سیاست های دولت هژیر نیز، برای تحکیم قدرت شاه و حمایت از منافع دولت انگلیس، موجب تشدید مخالفت های داخلی و خارجی شد. در این شرایط آزاد، خود را به کانون های طرفدار کاشانی نزدیک تر کرد. اما همین گزارش ها حاکی از آن است که آزاد در همان زمان با محافظی از دربار نیز روابطی حسن ه داشته است. دولت هژیر بارها توسط گروه اقلیت مجلس استیضاح شد و آزاد نیز در این ماجرا شرکت فعالی داشت. در ۱۷ آذر ۱۳۲۷ وقتی دولت ساعد جانشین دولت هژیر شد، در برابر فشار افکار عمومی قرار گرفت که خواهان حل مسئله نفت بودند. بخشی از توجه عموم به این مسئله، ناشی از تلاش های آزاد و همراهانش در مجلس بود. به واقع آنها در این دوره مجلس، زبان گویای آمال و آرزوهای ملت در زمینه نفت بود. دولت ساعد، ترور نافرجام شاه، در بهمن ۱۳۲۷ را، بهانه سرکوب اعتراضات مردم قرار داد؛ ولی همه چیز در ید قدرت وی نبود. آزاد به همراه گروه اقلیت، به سیاست های دولت اعتراض و طرح الغای امتیازنامه را در مجلس مطرح کردند. پس از ترور هژیر، در ۱۳ آبان ۱۳۲۸، آزاد به عنوان عضو کمیته تبلیغات جبهه، ملی، به همراه مصدق دستگیر و از تهران تبعید شد. به سبب اتخاذ مواضع تند علیه دولت رزم آرا و شرکت در ادامه طرح ها و لایحه هایی که ملی شدن صنعت نفت ایران را تسریع می کرد، به اوج شهرت رسید. سرانجام نمایندگان مجلس با حمایت همه جانبه مردم، در اسفند ۱۳۲۹، طرح ملی شدن صنعت نفت را تصویب کردند. در خرداد ۱۳۳۰، آزاد آشکارا به انتقاد از شخص مصدق پرداخت. وی عدم پیشرفت سیاست دولت در اجرای طرح ملی شدن نفت را، ناشی از ترکیب ناهمگون اعضای هیئت دولت می دانست و در نطق ها و یادداشت های خود، همواره بر انگلیسی بودن آن تأکید می کرد و معتقد بود که با قوای انگلیسی نمی توان به جنگ انگلیسی ها رفت. در شهریور ۱۳۳۰، با ورود استوکس، صاحب منصب انگلیسی به تهران، نزاع بین دولت و مخالفان حاضر در مجلس شورای ملی، به اوج خود رسید و آزاد با یوسف مشار، وزیر پست و تلگراف در صحن مجلس زدوخورد نموده و او را با اسلحه تهدید به قتل کرد. زدوبندهای پنهان و پیدای آزاد علیه سیاست های مصدق، موجب حذف وی از فهرست کاندیداهای پیشنهادی جبهه ملی، در انتخابات مجلس هفدهم شد، ولی در عوض، نامش در فهرست پیشنهادی دربار گنجانده شد. در نتیجه برخلاف گذشته، از جانب مردم مورد استقبال قرار نگرفت و به مجلس راه نیافت. چند روز پس از سقوط دولت مصدق، آزاد در یادداشتی در ارگان حزب استقلال، ضمن

اظهار موافقت با کودتای دولت زاهدی نوشت که مصدق باید اعدام و اموالش مصادره شود. علی رغم تمام تلاش هایی که آزاد در همگامی با مخالفان دولت مصدق انجام داد، پاداش درخوری دریافت نکرد. در همان سال ۱۳۳۲ ش، حزب استقلال، که طی بیش از یک دهه رهبری آزاد، فعالیتت نه چندان موفق داشت، تعطیل شد. در این زمان، دولت زاهدی، آزاد را به ریاست شرکت فرش منصوب کرد تا شاید از مسائل سیاسی دور بماند. آزاد در انتخابات دوره بیستم مجلس شورای ملی (۱۳۳۹ ش)، بقایی، حایری زاده، رحیمیان و عمیدی نوری در اجتماعات حضور یافت و به همراه بقایی از سیاست های خود در دوره دولت زاهدی دفاع کرد. اما حضوری مؤثر نبود. از آن پس تا یک دهه دیگر، آزاد زندگی آرامی را به دور از مسائل سیاسی و فرهنگی گذراند و سرانجام در آبان ۱۳۵۲ در تهران، درگذشت. (فرهنگ ناموران، ج ۱، ص ۱۲۸-۱۳۶).

۵- تلگراف معتصم السلطنه به وزارت امور خارجه، ۲/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷، ص ۱۴.

۶- تلگراف کارگزاری مشهد به وزارت امور خارجه، ۳۱/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷، ص ۴۶.

[خرداد ماه ۱۳۰۰]

یکشنبه ۱ خرداد ۱۳۰۰ / ۲۲ می ۱۴ / ۱۹۲۱ / ۱۴ رمضان ۱۳۳۹

* تحصن نظامیان در استرآباد

امشب توپچی (۱) و سربازهای ساخلوی (۲) شهر استرآباد (۳) که نزدیک به سه ماه حقوق دریافت نکرده بودند، در تلگراف خانه شهر تحصن کردند. مقامات نظامی به هر ترتیبی بود آنان را منصرف نموده و قول دادند عرایضشان را به مقامات مربوط برسانند. (۴)

* اعتراض ایران به ضرب سکه های ایرانی در روسیه

وزارت امور خارجه امروز در یادداشتی به سفارت روسیه، نسبت به ورود مقدار زیادی سکه های پنج قرانی نقره به ایران، که در روسیه ضرب شده بود، اعتراض کرد و خاطر نشان ساخت: چون ضرب سکه در هر کشوری از حقوق انحصاری آن دولت است، این رویه که در روسیه اتخاذ شده به حقوق و حاکمیت دولت ایران لطمه وارد ساخته و از نقطه نظر حقوق بین المللی نیز به منزله مداخله در امور داخلی ایران به شمار می رود. وزارت امور خارجه، در ادامه ضمن تأکید به جلوگیری از ضرب سکه ایرانی در روسیه، تصریح کرد: چنانچه از این پس چنین سکه هایی به ایران وارد شود، ضبط خواهد شد. (۵)

* درخواست وزیرمختار روسیه برای آزادی اسرای نظامی روس

وزیرمختار شوروی روسیه در ایران در نامه ای به وزارت امور خارجه با اشاره به اینکه، ایران و روسیه دیگر در حالت جنگ نبوده و فرونت گیلان هم منحل شده است، آزادی نظامیان روس را که در سمنان نگه داری می شدند، از دولت ایران خواستار شد. (۶) طبق اظهارات وزیرمختار شوروی تقریباً دویست نفر از اسرای نظامی مسلمان روسیه نیز بودند که در سمنان نگهداری می شدند. (۷) اما وزارت امور خارجه در پاسخ، با اظهار اینکه هنوز فرونت گیلان منحل نشده و همچنین اسرای نظامی ایرانی در بادکوبه در وضعیت اسفناکی در توقیف هستند، برای خاتمه دادن به این مسائل اقدامات جدی سفارت روسیه را خواستار شد. (۸)

* جلوگیری از حفاری های بدون مجوز

در پی حفاریات غیرمجاز در مناطق مختلف کشور جهت یافتن گنج و آثار تاریخی، وزارت داخله بنا به تقاضای وزارت معارف با ارسال تلگرافی به حکام ایالات و ولایات دستور داد:

از حفاریات بدون مجوز وزارت معارف، جلوگیری به عمل آورند و چنانچه کسی بدون مجوز اقدام به حفاری نماید، او را توقیف کنند. (۹)

- ۱- توپچی مأخوذ از واژه ترکی، توپدار و نظامی که سلاحش توپ است. آن که توپ انداختن داند و بدین اسم در قشون معین است. واحدی از نظام که مأمور تیراندازی با توپ می باشد.
- ۲- ساخلو واژه ای ترکی و به معنای مکانی که گروهی از سربازان در آن جای گزیده و به حفظ و نگهبانی گماشته شده باشند. به جای این کلمه فرهنگستان واژه پادگان را برگزیده است.
- ۳- استرآباد نام قدیم گرگان فعلی می باشد.
- ۴- روزنامه ایران، ۲/۳/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۵- یادداشت وزارت خارجه به نمایندگی مختار روسیه در ایران، ۱/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۹، ص ۵.
- ۶- در جنگ های سال گذشته میان نیروهای دولتی و قوای جنگل عده ای از اتباع روس و آذربایجان قفقاز نیز جزو سایر اسرا دستگیر شده بودند که عده ای از آنان در قزوین و عده ای در سمنان و تهران توقیف بودند. لازم به ذکر است که تعدادی از این اسرا در اداره تنظیم بلدیة به کار گرفته شده بودند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۳، ص ۱۶، ۶۶، ۶۷).
- ۷- مراسله وزیرمختار شوروی روسیه در ایران به وزارت خارجه، ۱/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۳، ص ۱۰.
- ۸- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۳، ص ۱۰ (حاشیه سند).
- ۹- روزنامه ایران، ۲/۳/۱۳۰۰، ص ۲.

* درگیری میان نیروهای ژاندارم و ضابط دالکی

نظامیان ژاندارم (۱) که از کازرون به طرف برازجان در حرکت بودند، امروز صبح زود وارد دالکی (۲) شدند. نور محمد خان ضابط دالکی از طرف فرمانده نظامیان برای ارائه توضیح در خصوص حبس و شکنجه تعدادی از اهالی، به طور کتبی احضار شد، اما وی اعتنایی به این احضاریه نکرد و مشغول جمع آوری تفنگچی برای مقابله با ژاندارم ها گردید. در نتیجه جنگی که میان ژاندارم ها و افراد نور محمد خان دالکی رخ داد، تعدادی کشته و مجروح گردیدند. (۳) نور محمد خان و ژاندارم هایی که مجروح شده بودند به برازجان منتقل شده و تحت درمان قرار گرفتند. (۴)

[تصویر] پشت و روی یک اسکناس منات روسیه در آن دوران

۱- کارگزاری بوشهر در همین تاریخ در تلگرافی به وزارت امور خارجه خبر داده است: در نتیجه درگیری بین نیروهای پلیس جنوب و نورمحمد خان در دالکی، نورمحمد خان و چند نفر از بستگان او و چند نفر از پلیس جنوب کشته شدند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۷، ص ۴).

۲- دالکی منطقه ای در نزدیکی برازجان که در کنار جاده شوسه کازرون به بوشهر واقع شده است و از شمال به ارتفاعات کتل ملو، از شرق به کوه دالکی، از جنوب به برازجان محدود می شود و حد غربی آن رود خانه دالکی است. در این منطقه منابع نفت نیز وجود دارد.

۳- از نظامیان دولتی یک نفر سوار کشته و تعدادی مجروح گردیدند. از افراد دالکی نیز خود نورمحمد خان مجروح و تعدادی نیز کشته شدند. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹).

۴- مراسله اخبار ولایات به وزارت داخله، ۳/۳/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹.

دوشنبه ۲ خرداد ۱۳۰۰/۲۳ می ۱۹۲۱/۱۵ رمضان ۱۳۳۹

* وحشت عمومی در ساری از ورود نیروهای قزاق

پس از انتشار خبر خروج اردوی ژاندارمری از ساری، به تصور اینکه نیروهای قزاق جایگزین ژاندارم ها خواهند شد، وحشت و اضطراب، عموم مردم را فرا گرفته بود. حکومت ساری تلاش می کرد تا به اهالی اطمینان دهد هیچ اقدامی برخلاف نظم و امنیت رخ نخواهد داد. (۱)

* عملیات سرقت افغانی ها در خواف

سارقین افغانی که در منطقه خواف (۲) از قافله ها دزدی می کردند، امروز نیز یک نفر شتر از قافله لوائی از اتباع انگلیس سرقت نمودند. حکومت خواف سوارانی را برای تعقیب سارقین فرستاد. (۳)

* اعلام خسارات ناشی از سیل در کاشان

خسارت وارد شده ناشی از جاری شدن سیل در چند روز اخیر در کاشان اعلام شد. یکصد نفر تلفات انسانی، دو کرو (۴) تومان خسارات مالی و تخریب تقریباً پنجاه رشته قنات از خسارات به جامانده ناشی از سیل اخیر در این شهر بود. (۵)

* اعزام نیروهای قزاق به مشهدسر

نیروهای ژاندارمری مستقر در مشهدسر احضار شده و به جای آنان تعدادی قزاق به فرماندهی نایب عبد الله خان امشب به مشهدسر وارد گردیدند. (۶)

* درگیری سواران پلیس جنوب و مأمورین نظمیه اصفهان

چند روز بود که چند نفر از صاحب منصبان ایرانی پلیس جنوب در شهر اصفهان و جلفا اقداماتی ناشایست و برخلاف انتظامات شهری مرتکب می شدند. (۷) امروز نیز، چند نفر از سواران سرباز پلیس جنوب با مأمورین نظمیه اصفهان درگیر شده، یک نفر آژان را مجروح نمودند و حتی قصد داشتند وی را به فرح آباد، مرکز پلیس جنوب ببرند که مازور حیدرقلی خان رئیس ژاندارمری اصفهان مانع از این کار شد. پس از اقداماتی که از طرف ژاندارمری و نظمیه انجام شد، رئیس نظمیه، رؤسای آنها را احضار نمود. فرماندهان آنان که انگلیسی بودند، به خانه رئیس نظمیه اصفهان رفته، از این بابت عذرخواهی نمودند. (۸)

* دیدگاه روس ها درباره سید ضیاء الدین طباطبایی

«روتشتین» وزیرمختار شوروی در تهران به «نرمن» وزیر مختار انگلیس در تهران گفت: مسکو، سید ضیاء الدین طباطبایی را

* پیغام محرمانه رضا خان به صاحب منصبان ایرانی در جبهه شمال و قزوین

رضا خان پیام محرمانه ای برای صاحب منصبان ایرانی، در جبهه شمال و قزوین فرستاد و از آنان درخواست نمود، او را از امور مربوط به نقل و انتقال نیروها و نقل و انتقالاتی که با نظر فرماندهان انگلیسی صورت می گیرد، مطلع سازند. ۱۰

* معرفی یک تبعه آلمانی جهت استخدام در ایران

حسینقلی نواب ۱۱ سفیر ایران در برلین، آمادگی «بارون ورنندگ» را برای خدمت در دولت ایران به وزارت امور خارجه اطلاع داد.

«بارون ورنندگ» که سال ها در وزارت خارجه آلمان خدمت کرده بود، پس از پایان دوران خدمتش در وزارت امور خارجه، در جرید آلمانی فعالیت می کرد و در روزنامه «دویچ اگلماین زایتونگ» که در آلمان منتشر می شد، سمت سردبیر را داشت.

حسینقلی نواب، «بارون ورنندگ» را برای گرفتن ریاست کتاب خانه ها، مؤسسه ها و مدارس و دوایر دولتی مناسب می دانست. ۱۲.

۱- مراسله اخبار ولایات به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹.

۲- خواف در جنوب شرقی شهرستان تربت حیدریه واقع شده و از شمال و شرق به طیبات و قسمتی از مرز ایران و افغانستان و از شمال و غرب به قاین محدود است.

۳- تلگراف ارسالی از خواف به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۳، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۲، ص ۱۰.

۴- کرور نام شماره ای است. کرور ایران پانصد هزار است. نصف میلیون و کرور هندی ۲۰ کرور ایران است. عدد بسیار زیاد.

۵- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲، ص ۲.

۶- مراسله اخبار ولایات به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹.

۷- بعضی افراد پلیس جنوب به صورت علنی در سطح شهر روزه خواری می کردند، از این رو از طرف اداره نظمی، چند نفر سوار مأمور جلوگیری از روزه خواری در معابر شدند که همین موضوع باعث درگیری میان افراد پلیس جنوب و مأمورین نظمی شده بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۱۳۱).

۸- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۱۲۸.

۹- Norman to Curzon, ۲۳ May ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۰۵/۸۸۶۲. . (۱۰). ۲۸ May ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۳۵.

* الحاق اداره قشونی بروجرد به اداره ژاندارمری

طبق دستور صادره از تهران، اداره قشونی بروجرد ضمیمه اداره ژاندارمری گردید و از امروز کار تحویل آن آغاز شد. ۱۳

[تصویر] حسینقلی خان نواب

(۱۱). حسینقلی خان نواب، فرزند جعفر قلی خان مازندرانی (دبیر خاقان)، در سال ۱۲۸۶ ق، در شیراز متولد شد. پدرش مالک و از خاندان بدایع نگار تهران بود. تحصیلاتش را در هند و لندن و پاریس به پایان رسانید. در سال ۱۳۰۰ ق، به ایران بازگشت و در مشاغل وابسته به دستگاه انگلیسی ها خدمت نمود. وی در تأسیس بانک شرقی انگلیس همکاری داشت و مدیر ایرانی این بانک بود و مدتی نیز، عضو اداره انحصار د خانیات (رژی) بود. در سال ۱۳۰۷ ق، برای حل اختلاف ایران و انگلیس بر سر مسئله لاتاری به لندن اعزام شد. او از سال ۱۳۰۸ ق، تا سلطنت مظفرالدین شاه نایب و مترجم اول سفارت ایران در لندن بود. پس از بازگشت به ایران در وزارت خارجه به خدمت مشغول شد و به سمت مدیر اداره دول غیرهمجوار در وزارت خارجه در زمان وزارت محمد علی خان علاء السلطنه منصوب شد.

در سال ۱۳۲۰ ق، بر اثر فشار دولت به طور اجباری به پاریس سفر کرد. او در حوادث مشروطه نقش فعالی ایفا کرد و در سال ۱۳۲۴ ق، در مجلس اول نماینده تهران شد. در سال ۱۳۲۵ ق، از بنیانگذاران «لژی بیداری ایران بود». او در دوره دوم مجلس در سال ۱۳۲۷ ق، نیز از تهران نماینده بود که البته به نظر برخی، مردم او را انتخاب نکرده بودند. نواب در مبارزه با محمد علی شاه نقش موثر داشت و در زمان فتح تهران و خلع محمد علی شاه در کنار افرادی چون محمد ولی خان تنکابنی، سردار اسعد بختیاری، سید حسن تقی زاده، حسن وثوق الدوله و ... عضو کمیته هیئت مدیره تهران شد. در سال ۱۳۲۸ ق، در کابینه مستوفی الممالک، نواب وزیر امور خارجه شد ولی به دلیل فشار روس ها و احیاناً انگلیس ها چند ماه بعد استعفا داد. در سال ۱۳۳۳ ق، به ایران بازگشت و با آغاز جنگ جهانی اول وزیرمختار دولت ایران در برلین شد. در سال ۱۳۳۶ ق، توسط دموکرات ها به وکالت مجلس برگزیده شد ولی به تهران نیامد و در برلین و در همان سمت باقی ماند. تاریخ فوت او در کتاب اعزام محصل به خارج از کشور در دوره قاجاریه سال ۱۳۱۴ ش، ذکر شده است.

(اعزام محصل به خارج از کشور ص ۴۶۷؛ رجال وزارت خارجه ص ۱۶۲؛ رجال عصر مشروطیت ج ۱ ص ۱۲۲؛ شرح حال رجال ایران ج ۱، ص ۴۵۷؛ ظهور و سقوط سلطنت پهلوی، ج ۲، ص ۱۵۷؛ روزنامه ایران ۱۶/۸/۱۳۷۴، ص ۱۱؛ مجله یغما، س ۱۳۳۱، شم ۵، ص ۲۱۹).

(۱۲). مراسم سفارت ایران در آلمان به وزارت خارجه، ۲/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴، پ ۱۱، ص ۳.

(۱۳). روزنامه ایران، ۲/۳/۱۳۰۰، ص ۲.

سه شنبه ۳ خرداد ۱۳۰۰/۲۴ می ۱۹۲۱/۱۶ رمضان ۱۳۳۹

* آغاز به کار رئیس جدید بلدیة مشهد

امروز مشیر همایون حاکم سابق تربت، کار خود را به عنوان رئیس جدید بلدیة (۱) مشهد آغاز کرد. (۲) روز شمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۱۷۶ * فشار رضا خان به سید ضیاء برای استعفا ..... ص: ۱۷۶

* فشار رضا خان به سید ضیاء برای استعفا

رضا خان امروز طی نامه ای به «سید ضیاء الدین طباطبایی» به او دستور داد، از مقام خود استعفا داده و کشور را ترک کند! (۳)

* استعفای سید ضیاء الدین طباطبایی

سید ضیاء الدین طباطبایی در اثر فشارهای داخلی و دولت انگلیس، مجبور به استعفا از مقام رئیس الوزرای گردید.

رئیس الوزراء امروز بعد از ظهر استعفای خود را به احمد شاه تسلیم کرد که به فوریت نیز پذیرفته شد. (۴)

* ورود نمایندگان ایران به سرخس برای شرکت در کمیسیون آب های سرحدی

شاهزاده حاجی مرتضی میرزا و منتظم السلطنه برای شرکت در کمیسیون تعیین و تقسیم آب های سرحدی به سرخس ناصری وارد شدند. (۵)

* اعلام صورت خسارات وارد شده به اهالی دره جز در اثر شرارت های زبردست خان

براساس تحقیقاتی که در حضور «آسوب اول» مرو (۶) و آرتق و کارگزاری و مأمورین ایرانی در لطف آباد صورت گرفت، خساراتی که زبردست خان قاتل حاکم دره جز و همراهانش به اهالی آن منطقه وارد آورده بودند بیش از یکصد هزار تومان، شامل پول نقد و اموال و احشام و غیره برآورد شده بود که احتمال افزایش این مبلغ نیز وجود داشت. وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به سفارت روسیه، ضمن اعلام این مبلغ، تقاضا نمود در راستای استرداد وجوه و اموال مزبور و تسلیم زبردست خان و افرادش اقدامات لازم را انجام دهند. (۷)

* کمبود نان در همدان

نان در همدان کمیاب شده و اغلب مردم امکان تهیه نان را نداشتند. از نوزدهم ماه گذشته به ازای هر «من» سه عباسی (۸) بر قیمت نان افزوده شده بود، که این مسئله (۹) موجب نگرانی اهالی شده بود. (۱۰)

با موافقت سید ضیاء الدین طباطبایی، مجوز انتشار یک مجله تاریخی، فنی و ادبی مصور به نام روشنایی به مدیریت میرزا سید علی شرف الملک ارومیه (۱۱) صادر و به مأمورین حکومت نظامی نیز دستور داده شد از چاپ و انتشار این جریده جلوگیری نمایند. (۱۲)

* رفع سانسور از پست و تلگراف قزوین

اداره پست و تلگراف قزوین در زمان حضور نظامیان انگلیسی در قزوین تحت سانسور آنان قرار داشت، اما پس از خروج نظامیان انگلیسی از قزوین و حرکت آنان به طرف بغداد، سانسور این اداره پایان یافت. (۱۳)

* ورود نظامیان ژاندارم به برازجان

اردوی نظامیان دولتی که برای نبرد با نورمحمد خان به دالکی اعزام شده بود، امروز به برازجان بازگشتند. در نبرد میان آنان و افراد نورمحمد خان دالکی شصت نفر کشته شد و نظامیان، سی نفر را نیز به اسارت گرفته بودند. از میان اسیران، چهار نفر که تعدادی از ژاندارم ها را کشته و مجروح کرده بودند، عصر امروز تیرباران شدند. نورمحمد خان دالکی هم، به دلیل مجروحیت در مریض خانه نظامی تحت درمان قرار گرفته بود فوت کرد و جنازه او را در برازجان دفن کردند. (۱۴)

۱- سرپرستی بلدیة یا شهرداری به عهده یک کمیته پنج نفری بود که رئیس آن ریاست پلیس را نیز بر عهده داشت. از این روی مشیر همایون قدرت زیادی نداشت. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۶۹).

۲- همان، ص ۷۰.

۳- Norman to Curzon, ۲۵ May ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱ / ۶۴۰۶ / ۶۲۹۸.

۴- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، ص ۱۴۷؛ اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲۵، پ ۱، ص ۲۷.

۵- روزنامه ایران، ۴ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۶- شهری در آسیای میانه می باشد.

۷- یادداشت وزارت امور خارجه به سفارت روسیه، ۳ / ۳ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۲، پ ۳۵، ص ۱۹.

۸- عباسی واحد پول بوده که معادل چهار شاهی می باشد. هر ۵ عباسی یک قران بوده است.

۹- به دلیل بارندگی های شدید سال جاری، امکان زراعت مناسب از کشاورزان گرفته شده و سختی های زیادی را برای آنان به همراه آورده بود. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹).

۱۰- مراسله اخبار ولایات به وزارت داخله، ۳ / ۳ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹.

۱۱- میرزا سید علی شرف الملک افشار قبلا امتیاز مجله فکاهی، ادبی کاریکاتوری به نام زنبور را اخذ کرده بود که به دلیل فراهم نبودن شرایط مالی و دیگر عوامل موفق به انتشار آن نگردیده بود. (اسناد کابینه کودتا، ص ۱۸۱-۱۸۲).

۱۲- اسناد کابینه کودتا، ص ۱۸۳.

۱۳- روزنامه ایران، ۵ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۱۴- مراسله اخبار ولایات به وزارت داخله، ۳/۳/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹.

[تصویر] از چپ به راست: لورن کالدول وزیرمختار آمریکا، اللهیار صالح منشی سفارت، علی پاشا صالح منشی سفارت، لامبرت دفتردار سفارت و برادرزن وزیرمختار

* انتقال سفارت آمریکا به مکان جدید

امروز سفارت آمریکا از محل سابق خود، به خانه امیرنظام (۱) در نزدیکی سفارت فرانسه در تهران منتقل شد. (۲)

* واگذاری حفاظت از راه های اطراف اصفهان به ژاندارمری

حفاظت از راه های اطراف اصفهان که در گذشته بر عهده تفنگچیان بود، به دستور دولت به ژاندارمری واگذار گردید.

همچنین حفاظت از جاده نجف آباد به شیراز به طور مشترک به تفنگچیان و ژاندارمری محول شد. (۳)

* اجتماع مردم تهران در مساجد

عده ای از مردم تهران با اجتماع در مساجد تهران، سید ضیاء الدین طباطبایی را به عنوان عامل دولت انگلیس معرفی کرده و مداخلات دولت بریتانیا در امور داخلی ایران را محکوم کردند. (۴)

۱- حسینقلی قراگوزلو معروف به امیرنظام فرزند عبد الله خان سردار اکرم بود. لقب پیشین وی مساعد السلطنه بود. وی به زبان های فرانسه، انگلیسی و فرانسوی تسلط داشت. مدتی والی کرمانشاه بود و پس از آن نیز، مقام هایی همچون وزیر جنگ و رئیس تشریفات دربار را بر عهده داشت. امیرنظام سرانجام در سال ۱۳۳۱ ش در پاریس فوت کرد. (فرهنگ رجال قاجار، ص ۱۷؛ بزرگان و سخن سرايان همدان، ج ۲، ص ۲۳۶؛ مجله آینده، ش ۱۲-۹، ص ۱۳۶۷، ص ۶۰۰-۶۱۷).

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۱.

۳- مراسله اخبار ولایات به وزارت داخله، ۳/۳/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۵۸۹.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲.

چهارشنبه ۴ خرداد ۱۳۰۰/۲۵ می ۱۷/۱۹۲۱ رمضان ۱۳۳۹

* دستور رضا خان در خصوص سربازگیری

رضا خان به مأمورین ویژه سربازگیری دستور داد در مناطقی که یک سوم از نیروهای یک فوج از آن منطقه تأمین شده است دیگر برای سربازگیری به مردم آن منطقه متعرض نشوند. (۱)

* عزیمت ولیعهد از تهران به بغداد

محمد حسن میرزا ولیعهد، امروز از تهران به طرف بغداد حرکت کرد.

او قصد داشت پس از یک روز توقف در بغداد و زیارت عتبات مقدسه به اروپا عزیمت نماید. (۲)

* واگذاری انتصابات به سردار سپه

به دستور احمد شاه انتصابات دار الخلافه به عهده سردار سپه گذاشته شد.

* خروج کامل نیروهای انگلیس از ایران

به دنبال فراخوان نظامیان انگلیسی مستقر در ایران در فروردین ماه گذشته، (۳) این نیروها به طور کامل از ایران خارج شدند.

(۴)

* اخطار حکومت نظامی به مداخله کنندگان در سیاست های دولت

از آنجا که دیروز در بعضی از مساجد تهران از سوی برخی افراد و وعاظ در خصوص سیاست های دولت اظهاراتی شده بود، حکومت نظامی تهران اعلانی منتشر کرد مبنی بر اینکه اصلاح این قبیل امور از وظایف دولت بوده و دخالت اشخاص متفرقه خلاف ترتیبات حکومت نظامی است و بنابراین، از امروز از ادامه این اقدامات جلوگیری خواهد شد و کسانی که خلاف مفاد این اعلان، عمل نمایند، به شدت مجازات خواهند شد. (۵)

* تأکید به ادامه کار دولت

به دلیل سقوط کابینه سید ضیاء، وزیران در وزارت خانه ها حاضر نشدند و از رسیدگی به کارها، و امضای نامه ها خودداری نمودند. از این رو مشار الملک از جانب احمد شاه، به وزرا و معاونین وزارت خانه ها دستور داد تا انتخاب رئیس الوزرای جدید و تعیین وزیران دولت آینده، در وزارت خانه های خود حاضر و مشغول به کار شوند و وظایف خود را انجام دهند. (۶)

[تصویر] محمد حسن میرزا ولیعهد

- ۱- روزنامه ایران، ۴/۳/۱۳۰۰، ص ۱.
- ۲- تلگراف وزارت خارجه به کنسولگری ایران در بغداد، ۳۱/۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۴، پ ۹، ص ۸.
- ۳- برگ خبر: ۲۳/۱/۱۳۰۰.
- ۴- سیاست انگلیس و پادشاهی رضا خان، ص ۹۴.
- ۵- روزنامه ایران، ۵/۳/۱۳۰۰، ص ۱.
- ۶- همان.

* تأسیس پست های امدادی برای معالجه بیماران

ایجاد پست های امدادی برای معالجه بیماران و دادن دارو به صورت رایگان به آنان در نقاط مختلف شهر تهران از اول خرداد تدریجا راه اندازی شده بود. اولین پست امدادی واقع در میدان توپ خانه (۱) از امروز کار خود را آغاز کرد. (۲)

* خروج سید ضیاء الدین طباطبایی از تهران

امروز ساعت شش صبح، سید ضیاء الدین طباطبایی و «ایپکیان» همکار ارمنیش، با اتومبیلی تهران را به جانب بغداد ترک کردند. عده ای قزاق آنان را تا مرز همراهی نمودند. (۳)

* تأسف وزیرمختار انگلیس از سقوط سید ضیاء

«نرمن» وزیرمختار انگلیس در ایران از سقوط دولت سید ضیاء الدین طباطبایی ابراز تأسف کرد. (۴)

* بازدید وابسته نظامی سفارت شوروی از سرباز خانه های قزاق

وابسته نظامی سفارت شوروی در تهران از سرباز خانه های دیویزیون قزاق بازدید کرد. (۵)

[تصویر] میرزا کوچک خان

* درگیری نیروهای میرزا کوچک خان با بلشویک ها

نیروهای میرزا کوچک خان در نزدیکی «نشتارود» با بلشویک های روسی درگیر شدند، تلفات طرفین کم بود. در این درگیری نیروهای میرزا کوچک خان موفق به دستگیری بیست نفر از بلشویک ها شدند، چهار نفر از نیروهای میرزا کوچک خان نیز کشته شدند. (۶)

* تاکید بر اجرای دقیق احکام وزارت عدلیه

سردار سپه در راستای اجرای احکام وزارت عدلیه، به تمام دواير نظامی وزارت جنگ دستور مؤکد داد احکام صادره از وزارت عدلیه را حتی اگر علیه صاحب منصبان نظامی باشد، به اجرا گذارده و هیچ مسامحه ای در اجرای آنها نکنند. (۷)

۱- میدان امام خمینی فعلی می باشد. (م).

۲- روزنامه ایران، ۳/۴ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، ص ۱۴۷ و ۱۴۹، سری ۱ - ۷۶۳ - E.

۴- ۶۰۴۰ / ۶۴۰۴ / ۳۷۱ Fo, Norman to Curzon, ۲۵ May ۱۹۲۱.

۵- جنبش میرزا کوچک خان، بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲.

۶- همان، ص ۱۱ و ۱۲.

۷- روزنامه ایران، ۳/۴ /۱۳۰۰، ص ۱.

پنشنبه ۵ خرداد ۱۳۰۰ / ۲۶ می ۱۹۲۱ / ۱۸ رمضان ۱۳۳۹

* واگذاری مسئولیت برقراری نظم در تهران به سردار سپه

به دستور احمد شاه، تا تعیین رئیس الوزراء و تشکیل کابینه، انتظامات تهران به سردار سپه، وزیر جنگ محول گردید. (۱)

[تصویر] احمد شاه در نوجوانی

* انتصاب وزیرمختار سابق آلمان در تهران به سمت وزیر امور خارجه آلمان

دکتر «رزن» (۲) Rozen که مدت ها وزیرمختار دولت آلمان در ایران بود و در چند سال اخیر نیز به عنوان وزیرمختار دولت آلمان در شهر «لاسه» (۳) هلند خدمت کرده بود، به سمت وزیر امور خارجه آلمان منصوب شد. (۴)

* پیام محرمانه رضا خان به فرماندهان ایرانی در شمال کشور

رضا خان تلگراف محرمانه دیگری به فرماندهان ایرانی منطقه شمال ارسال داشت و از آنان خواست تا همه دستورات جدید «نظام جمع» را لغو و مجدا سیستم قدیمی روسی را اعمال نمایند. (۵)

۱- روزنامه ایران، ۵ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- رزن به زبان فارسی تسلط کامل داشت. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۱، پ ۱، ص ۱).

۳- لاهه شهری در کشور هلند که مرکز داوری حقوقی بین المللی در این شهر مستقر می باشد.

۴- مراسله سفارت ایران در لاهه به وزارت خارجه، ۵ / ۳ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۱، پ ۱، ص ۱

۵- Norman to Curzon, ۲۸ May ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/ ۶۴۳۵/ E ۹۹۷۱/ ۲۰۰۴/ ۳۴

شنبه ۷ خرداد ۱۳۰۰ / ۲۸ می ۱۹۲۱ / ۲۰ رمضان ۱۳۳۹

* اعتراض وزیرمختار شوروی به سرقت های انجام شده در منطقه قره کالین

وزیرمختار شوروی در ایران در نامه ای به وزارت امور خارجه با اظهار اینکه در این اواخر منطقه قره کالین (از ایالت ماورای خزر) دائما مورد حملات سارقین «یموتی» قرار گرفته و آنان با ارتکاب به قتل نفس، مواشی را به سرقت می برند و پس از آن در خان نشین بجنورد واقع در سرحدات ایران مخفی و پنهان می شوند، از دولت ایران خواست برای خاتمه دادن به عملیات این سارقین اقدامات جدی به عمل آورند. (۱)

* موافقت دولت آلمان با انتقال اداره محاکمات وزارت امور خارجه به وزارت عدلیه

زمر شارژدافر سفارت آلمان موافقت دولت آلمان با تصمیم دولت ایران مبنی بر انتقال اداره محاکمات وزارت امور خارجه و قسمت مربوط به امور قضایی کارگزاری های ولایات به وزارت عدلیه را اعلام کرد. ولی افزود موافقت دولت آلمان مشروط به این است که، کلیه حقوقی که اتباع آلمانی به موجب معاهدات دوستانه و تجاری دارند و همچنین حق ملیت الوداد همانطور که وعده داده شده، محفوظ بماند. (۲)

* ادعای روس ها مبنی بر ضرب نشدن سکه ایرانی در روسیه

پیرو اعتراض وزارت امور خارجه ایران نسبت به ضرب سکه های ایرانی در روسیه (۳) و ورود آن به داخل ایران، (۴) سفیر روسیه در ایران امروز در پاسخ به اعتراض ایران طی نامه ای به وزارت امور خارجه، مدعی شد تا آن جا که اطلاع دارد سکه جدیدی در روسیه ضرب نشده است و این سکه ها بقیه سکه هایی است که حکومت تزاری اگرچه با اجازه دولت ایران ضرب نکرده، اما از ضرب آنها بی اطلاع نبوده است و تصور این مسئله مشکل است که دولت ایران خود به حکومت تزاری اجازه این کار را که حقوق ملت ایران را بدون هیچ ملاحظه ای پایمال می کند داده باشد ولی حالا همان موضوع را نسبت به دولت شوروی که خود داوطلبانه از صرافی و ضرب سکه کناره گیری کرده است، خطا تلقی می نماید. سفیر روسیه در ادامه نامه خود، افزود: در حال حاضر در کشور ایران به خاطر معاملات طرف ثالث، که تقریبا همه نقره مسکوک را از ایران خارج ساخته است، از نظر مسکوکات فلزی کمبود وجود دارد. بطوریکه، تجار ایرانی به دلیل فقدان پول مسکوک در بین توده مردم از امکان مبادله جنس با روسیه به کلی ناامید شده اند. با توجه به این مطالب انتظار می رفت که دولت ایران از ورود و حمل مسکوک نقره به ایران استقبال کند و به عکس از خروج آن جلوگیری نماید. (۵)

[تصویر] زمر شارژدافر سفارت آلمان

* منع وعاظ از صحبت درباره مسائل سیاسی

حکومت نظامی تهران با احضار یکی از منبریان تهران به نام

۱- مراسله سفارت روسیه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱ / ۱۵، پ ۲۵، ص ۷.

۲- مراسله سفارت آلمان به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۸، پ ۹، ص ۱۳.

۳- ن ک: خبر ۱ / ۳ / ۱۳۰۰.

۴- وزارت خارجه در پاسخ به این یادداشت سفارت روسیه مقصود خود از این اعتراض را استعلام و اطلاع از اصل قضیه عنوان کرد و افزود که وزارت خارجه ایران می خواسته بداند آیا این مسکوکات اخیرا در روسیه ضرب شده یا همان مسکوکاتی است که برخلاف میل و رضایت و علی رغم اعتراضات شدید دولت ایران، حکومت تزاری روسیه، آنها را ضرب می کرده است. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۹، ص ۷).

۵- مراسله سفارت روسیه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۱۹، ص ۶.

[تصویر] مسجد سپهسالار تهران

آقا «سید رضا» او را از سخنرانی درباره مسائل سیاسی و مقامات دولتی منع کرده و به وی اخطار نمود که فقط در خصوص احکام و مسائل اخلاقی برای مردم صحبت نماید. (۱)

* حرکت محمد حسن میرزا از محمره به بغداد

ولیعهد محمد حسن میرزا که دو روز پیش به محمره (۲) وارد شده بود، امشب به قصد سفر به اروپا به سمت بغداد حرکت کرد. (۳)

۱- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۶۰۳۴۶- ن.

۲- محمره نام سابق خرمشهر بوده است.

۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۶، پ ۵، ص ۴.

یکشنبه ۸ خرداد ۱۳۰۰ / ۲۹ می ۱۹۲۱ / ۲۱ رمضان ۱۳۳۹

* ملاقات و مذاکره احمد شاه و قوام السلطنه

احمد شاه، قوام السلطنه را به قصر فرح آباد احضار کرد.

قوام السلطنه نیم ساعت قبل از غروب در قصر حاضر بود. در این ملاقات، راجع به واگذاری مقام رئیس الوزرای و تشکیل کابینه جدید به عهده قوام السلطنه گفتگو شد. احمد شاه از قوام خواست هرچه زودتر اعضای کابینه جدید را تعیین و معرفی نماید. در این دیدار احمد شاه و قوام السلطنه درباره برخی رجال مملکتی و افراد دیگری که در کابینه سید ضیاء، برخلاف انتظار و بدون دلیل توقیف شده بودند صحبت کردند و نتیجه این شد که این افراد فردا آزاد شده، طرف عصر به حضور احمد شاه برسند و از آنجا به منازل خود باز گردند. گفتگوی احمد شاه و قوام تا سه ساعت از شب گذشته ادامه داشت. (۱)

* برگزاری تظاهرات در رشت

تظاهرات بزرگی در شهر رشت برگزار گردید و مانند تظاهرات قبلی «اوساچف» برای اجتماع کنندگان سخنرانی کرد. (۲)

* تعطیلی ادارات دولتی

امروز به مناسبت شهادت امیر مؤمنان، حضرت علی علیه السلام، وزارت خانه ها و دواير دولتی تعطیل بود. (۳)

* وضع قوانین جدید از سوی حکومت هرات

در پی وضع قوانین جدید از سوی حکومت هرات (۴) در خصوص ورود مسافرین به افغانستان و خروج از این کشور، حاجی محمود هراتی در نامه ای به ایالت خراسان اعلام کرد از این پس، عموم مسافرین برای ورود به خاک افغانستان، باید از وی اجازه بگیرند و همچنین مسافرت اتباع ایرانی از خاک افغانستان به خاک هندوستان بدون کسب اجازه از وی ممنوع خواهد بود. (۵)

[تصویر] احمد قوام (قوام السلطنه)

-
- ۱- روزنامه ایران، ۱۰/۳/۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۵.
  - ۳- روزنامه ایران، ۱۰/۳/۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۴- هرات شهری در غرب افغانستان می باشد.
  - ۵- تلگراف معتصم السلطنه کارگزار خراسان به وزارت خارجه، ۸/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۹، پ

دوشنبه ۹ خرداد ۱۳۰۰ / ۳۰ می ۱۹۲۱ / ۲۲ رمضان ۱۳۳۹

* انتصاب قوام السلطنه به مقام رئیس الوزرای

امروز قوام السلطنه (۱) طی حکمی از جانب احمد شاه، مقام ریاست وزرای را عهده دار شد. (۲) متن تلگرافی (۳) فرمان انتصاب قوام السلطنه به سمت رئیس الوزرای، خطاب به والیان ایالات و حکام ولایات در عصر امروز به دست پسیان نیز رسید. در این زمان احمد شاه دلیل انتصاب قوام السلطنه را «حسن کفایت و خدمتگزاری و امتحانات عدیده» وی اعلام کرد.

(۴)

* حبس زبردست خان و همراهانش

از لطف آباد گزارش رسید، روس ها زبردست خان و همراهانش را در پیشکند حبس نموده اند. در این گزارش همچنین آمده است که از افراد و همراهان زبردست خان بیش از پنجاه نفر در آرتق نمانده اند. (۵)

* ملاقات وزیرمختار دولت بلژیک با قوام السلطنه

وزیرمختار دولت بلژیک در منزل قوام السلطنه با وی دیدار و گفتگو کرد. (۶)

* ملاقات وستداهل و قوام السلطنه

وستداهل، رئیس تشکیلات نظمیه، عصر امروز به منظور ملاقات و مذاکره با قوام السلطنه به منزل وی رفت. در این ملاقات، درباره حفظ انتظام و امنیت شهر و مراقبت در آسایش اهالی گفتگو شد. (۷)

* ملاقات قوام السلطنه با وزیران

عصر امروز رؤسای دوائر وزارت خانه ها و برخی از مسئولین در منزل قوام السلطنه حضور یافتند. در این جلسه، درباره فعالیت های وزارت خانه ها گفتگو شد. در پایان این جلسه که تا شب ادامه داشت، رؤسا و مسئولین دوائر دستورات لازم را دریافت نمودند. (۸)

۱- پس از سقوط کابینه سید ضیاء ابتدا به مشیر الدوله پیشنهاد صدارت شد ولی چون او نمی خواست زیر بار دخالت های رضا خان سردار سپه برود، از قبول این پست خودداری کرد. عده ای نیز، مشاور الممالک (انصاری) را پیشنهاد کردند ولی انگلیسی ها مخالفت کرده و متقابلاً رضا خان را پیشنهاد نمودند، لیکن احمد شاه مخالفت کرد و بالاخره قرعه به نام احمد قوام افتاد. (ن ک: ایران و جهان، ج ۳، ص ۶۰۴ و ۶۰۸).

۲- روزنامه ایران ۱۰/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- متن تلگراف احمد شاه به والیان ایالات و حکام ولایات به شرح ذیل بود: «نظر به حسن کفایت و خدمتگزاری جناب اشرف قوام السلطنه و امتحانات عدیده کافی که در این موقع در استقرار انتظامات مملکتی داده و اعتماد کامل همایون ما را به صداقت و دولت خواهی و شاه پرستی خود جلب نموده است، محض اهمیت موقع و برای تهیه آسایش عمومی معزی الیه را به صدور این دست خط مهر طلعت مبارک، ریاست وزراء منصوب فرمودیم که هیئت وزراء را تشکیل داده در انتظامات مملکتی و اعاده امنیت و آسایش عمومی مساعی جمیله به عمل آورند مزید رضامندی و اعتماد خاطر ملوکانه را جلب تحصیل نمایند.»

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۵؛ روزنامه ایران، ۱۰/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- تلگراف پسیان به وزارت داخله، ۹/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷، ص ۱۶.

۶- روزنامه ایران، ۱۰/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۷- همان.

۸- همان.

سه شنبه ۱۰ خرداد ۱۳۰۰ / ۳۱ می ۱۹۲۱ / ۲۳ رمضان ۱۳۳۹

* انتصاب نجد السلطنه به سمت والی خراسان

قوام السلطنه طی تلگرافی به نجد السلطنه در مشهد، وی را به سمت کفالت ایالت خراسان منصوب کرد و برای رسیدگی به امور آن منطقه دستوراتی را به وی ابلاغ نمود. قوام السلطنه همچنین وی را مکلف کرد، توقیف شدگان در مشهد اعم از اعیان و رجال به استثنای یاغیان و دزدان را آزاد نماید. (۱)

* ملاقات پسیان و کنسول انگلیس

پسیان در ملاقات با «پرایدوکس» (۲) کنسول انگلیس در مشهد، درباره خود به وی گفت: فقط دو راه پیش رو دارد. یا باید با رضا خان روبرو شود یا به اروپا عزیمت نماید. پرایدوکس می گوید پسیان در ادامه گفته است او که با دویست ژاندارم قوام السلطنه را سرنگون کرد، اینک با در اختیار داشتن یک نیروی چهار هزار نفری به راحتی می تواند ظرف سه ماه تهران را اشغال کند. (۳)

* عدم اعتماد کلنل پسیان به قوام السلطنه

بعد از ظهر امروز کلنل محمد تقی خان پسیان به تلگراف خانه مشهد رفت و به مدت چند ساعت از طریق تلگراف حضوری با میرزا حسن خان مشار الملک وزیر دربار، کلنل گلرپ (Gleerup) فرمانده سوئدی ژاندارمری کل کشور و سایر مقامات تهران به گفتگو پرداخت. این افراد به کلنل پسیان توصیه کردند، باید از مقام والیگری خراسان کناره گیری نموده و فقط در مقام یک فرمانده نظامی به خدمت خویش ادامه دهد، اما کلنل با ارسال پیامی برای احمد شاه، عدم اعتماد خود را نسبت به قوام السلطنه بیان کرد. (۴)

* استعفای عدل الملک

عدل الملک کفیل وزارت داخله، استعفای خود از مقام کفالت را به قوام السلطنه تقدیم نمود. (۵)

* شکایت از مالیات های جدید در استرآباد

عموم اهالی استرآباد اعم از تجار و کسبه و اصناف، به تلگراف خانه آمده و خواستار توقف اخذ مالیات های جدید بلدییه شدند. برخی نیز به دار الحکومه استرآباد رفته، اظهار تظلم نمودند. آنها می گفتند وقتی در استرآباد بار هیزم و ذغال از چهار قران بیشتر نیست چگونه باری یک قران مالیات بپردازیم. (۶)

* عزیمت افراد داوطلب قزاق به سوی تهران

افراد داوطلب برای خدمت در نیروی قزاق، همه روزه از اراک و اطراف، دسته دسته به طرف تهران رهسپار می شدند. (۷)

* مرگ تعدادی از اسرای جنگی در سمنان

دو نفر از اسرای متجاسرین (۸) در سمنان فوت نمودند. تقریباً سی نفر از اسرا بیمار بوده و به دلیل کمبود جا و مکان و آلودگی زیاد، بیم آن می رفت که تمام آنان به بیماری های مختلف مبتلا شوند و بیماری های آنان نیز، به همه شهر سرایت نماید. (۹)

* تعطیلی ادارات

امروز نیز به مناسبت سومین روز شهادت حضرت علی علیه السلام، وزارت خانه ها و دواير دولتی تعطیل بود. (۱۰)

* تقاضای یک آمریکایی برای اخذ امتیاز شیلات سواحل جنوبی دریای خزر

«موسیو هانسن» تبعه آمریکایی که تجارت خانه ای در هامبورگ آلمان داشت، برای تحصیل امتیاز شیلات سواحل جنوبی دریای خزر از دولت ایران، امروز تقاضای خود را به سفارت ایران در برلین تسلیم کرد. (۱۱) این تقاضا از سوی دولت ایران پذیرفته نشد. (۱۲)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۵؛ و روزنامه ایران، ۱۰/۳/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- سرهنگ دوم «فرانسیس بیول پرایدوکس» (Francis Beville Prideaux) فرزند سرهنگ ویلیام فرانسیس پرایدوکس (۱۸۴۰-۱۹۱۴ م) است که از مارس ۱۸۷۶ م تا اوت ۱۸۷۷ م سمت نماینده سیاسی ارشد دولت انگلیس در خلیج فارس را به عهده داشت. فرانسیس بیول پرایدوکس در بیست و ششم نوامبر ۱۸۷۱ دیده به جهان گشود و در ششم سپتامبر ۱۹۳۸ م در گذشت. وی نخست در سال ۱۸۹۶ م به عنوان دستیار اول نماینده سیاسی مقیم، در بوشهر به خدمت مشغول گردید و سپس در بیست و ششم نوامبر ۱۹۱۲ به سمت کنسول انگلیس در سیستان منصوب شد. «پرایدوکس» در پنجم اوت ۱۹۲۰ م به مقام سرکنسول انگلیس در مشهد ارتقا یافت و تا نوزدهم مارس ۱۹۲۴ م حافظ منافع کشورش در سرزمین های شرق ایران بود. وی سپس به جنوب اعزام شد و تا سی و یکم دسامبر ۱۹۲۶ به عنوان سرکنسول انگلیس در بوشهر انجام وظیفه می کرد. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۲۸).

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۶.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۷.

۵- روزنامه ایران، ۱۲/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۶- همان.

۷- روزنامه ایران، ۱۰/۳/۱۳۰۰، ص ۲.

۸- این اسیران روسی بودند. (م).

۹- روزنامه ایران، ۱۰/۳/۱۳۰۰، ص ۲.

۱۰- همان.

۱۱- مراسله سفارت ایران در برلین به وزارت خارجه، ۱۳/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۴، پ ۱، ص ۸۰.

۱۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۴، پ ۱، ص ۷۳.

[تصویر] کلنل گروپ و تعدادی از افسران ایرانی و سوئدی ژاندارمری

چهارشنبه ۱۱ خرداد ۱۳۰۰ / ۱ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲۴ رمضان ۱۳۳۹

* سخنرانی پسیان در جمع افسران ژاندارمری

کلنل محمد تقی خان صبح امروز، نخست برای پنجاه نفر از افسران ژاندارمری که در شهر نو، محل سابق استقرار واحدهای انگلیسی گردآمده بودند و سپس برای سی نفر از افراد پلیس که سرگرد «برونیکوفسکی» (۱) نیز در میان آنان بود، سخنرانی کرد و به هردو گروه اطلاع داد: شرایط (۲) خود را به تهران تسلیم کرده است و چنانچه، این شرایط از سوی شاه پذیرفته شود و موجب وی نیز تمام و کمال پرداخت شود، عازم اروپا خواهد شد، در غیر این صورت، او را مجبور به مقاومت خواهند کرد.

(۳)

* توصیه وزیرمختار انگلیس به پسیان

عصر امروز «پرایدوکس» سرکنسول انگلیس در مشهد به پسیان اطلاع داد وزیرمختار انگلیس از شاه قول گرفته است حکومت جدید از انتقام جویی نسبت به وی خودداری کند.

پرایدوکس به نقل از وزیرمختار به پسیان توصیه کرد سمت نظامی خویش را حفظ نماید و در صورت مصمم بودن به خروج از ایران، وزیرمختار می تواند تسهیلات لازم برای مسافرت او را از راه هندوستان فراهم آورد، لیکن تحت هیچ شرایطی صلاح نمی داند که کلنل علیه حکومت مرکزی سر به طغیان بردارد. (۴)

* دستور حکومت سمنان برای اخذ مالیات

حکومت سمنان به رئیس اداره مالیات غیرمستقیم این شهر دستور داد از روز دوازدهم خردادماه مجددا دریافت مالیات درب دروازه ها را آغاز نمایند. (۵)

۱- سرگرد برونیکوفسکی پس از سرکوبی کلنل محمد تقی خان پسیان در خراسان و کشته شدن وی در مهرماه ۱۳۰۰ ش، به عنوان جانشین هم وطن سوئدی اش «شورگ» که به وسیله کلنل پسیان از مشهد رانده شده بود به ریاست نظمی این شهر گمارده شد. وی بیش از چند ماه در این سمت باقی نماند و در اواسط بهمن ماه سال ۱۳۰۰ ش، از ریاست نظمی مشهد برکنار و سالار محتشم به جای او منصوب گردید. (روزنامه گلشن، ۲۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۱؛ سوئدی ها در ایران، ص ۲۱۲). شرایط پیشنهادی پسیان به شرح ذیل بود: (۱) ترفیع درجه افسران که از تصویب رئیس الوزرای قبلی گذشته است می بایست مورد تأیید رئیس الوزرای جدید قرار گیرد.

۲- ژاندارم های ایالت خراسان نباید به خاطر دخالت در حوادث اخیر مورد تعقیب قرار گیرند.

۳- رسیدگی به حساب های مالی که از مدتی پیش آغاز شده، می بایست در زمان والی جدید نیز ادامه یابد.

۴- بودجه ژاندارمری خراسان که پیش از این ارسال شده است باید مورد تصویب قرار گیرد.

۵- رفتار والی جدید و سایر مقامات اداری با ژاندارمری می بایست طبق مقررات فعلی باشد.

پنجشنبه ۱۲ خرداد ۱۳۰۰ / ۲ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲۵ رمضان ۱۳۳۹

* ممانعت از ورود ایرانی ها به آرتق

یکصد نفر نظامی روس اعم از سوار و پیاده به آرتق آمده و با ایجاد پست نظامی در آرتق، قل خان کوران و چقورآقل به بهانه شیوع بیماری به افراد اجازه ورود به خاک روسیه را نمی دادند.

آنان حتی از پذیرش مراسلات پستی خودداری کرده و به مأمور پست نیز که بسته های پستی را جهت تحویل به پست خانه آرتق حمل می نمود اجازه عبور نداده و گفتند چون در ایران بیماری شیوع پیدا کرده است، نمی توانیم به کسی اجازه دهیم از ایران به آرتق وارد شود. (۱)

* پاسخ احمد شاه به شرایط مطرح شده از سوی کلنل محمد تقی خان پسیان

کلنل محمد تقی خان از طریق وزیر دربار، پاسخ شریطی را که قبلاً مطرح کرده بود، دریافت کرد.

شاه با پنج شرط اول وی موافقت کرده ولی دو شرط آخر به علت مغایرت با مصالح کشور و نیاز به خدمات وی، از سوی شاه پذیرفته نشد. با این وجود، کلنل می بایست، نجد السلطنه را به پذیرش سمت والی گری خراسان ترغیب نماید و خود همچنان در مقام فرمانده قوای تأمینیه و قشون خراسان به خدمت ادامه دهد. (۲)

* دستگیری تعدادی از بزرگان خراسان

پس از انتشار خبر انتصاب نجد السلطنه به سمت والی ایالت خراسان، به دستور پسیان کلیه مخابرات تلگرافی، تحت سانسور قرار گرفت و همه افرادی (۳) که ممکن بود از طرف تهران به مقام والی منصوب شوند، بازداشت گردیدند، که از جمله می توان به سالار حشمت، سالار مظفر، هژیر الملک و خود نجد السلطنه اشاره کرد. (۴)

[تصویر] احمد شاه قاجار

۱- تلگراف کارگزاری دره جز و کلات به وزیر خارجه، ۱۴/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱/۱۵، پ ۴۵، ص ۱.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۹.

۳- این افراد دو روز بعد آزاد شدند. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۹).

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۶.

جمعه ۱۳ خرداد ۱۳۰۰/۳ ژوئن ۱۹۲۱/۲۶ رمضان ۱۳۳۹

* کناره گیری پسیان از امورات حکومتی

کلنل پسیان بنا به فرمان تلگرافی احمد شاه، از امورات حکومت کناره گرفت ولی همچنان در سمت فرماندهی قوای نظامی خراسان ابقا شد. (۱)

* برگزاری جشن تولد پادشاه انگلیس در مشهد

ضیافت شامی به مناسبت جشن تولد پادشاه انگلیس، در کنسولگری انگلیس در مشهد برگزار شد. در این مراسم نجد السلطنه والی قانونی خراسان، رئیس التجار (۲)، مقبل السلطنه (۳) و سایر مقامات شرکت داشتند. (۴)

* توقف خروج نظامیان روسی از آذربایجان

روتشتین به نرمن وزیرمختار انگلیس اطلاع داد به علت اوضاع ناآرام تهران به او دستور داده اند فعلا از تخلیه کامل آذربایجان خودداری کند، ولی در صورت بهبود شرایط موجود، کار تخلیه از سر گرفته خواهد شد. روتشتین در ادامه اظهار داشت در حال حاضر شمار سربازان روسی و آذربایجانی مستقر در گیلان به یک هزار نفر هم نمی رسد. (۵)

* دعوت به مشارکت کمپانی استاندارد اوایل در نفت ایران

وزارت خارجه انگلیس در مراسلات متعددی از شرکت نفت ایران و انگلیس خواست شرکت آمریکایی «استاندارد اوایل» را به مشارکت در امتیاز «خوشتاریا» (۶) دعوت کند. (۷)

۱- تلگراف کلنل محمد تقی خان پسیان به صمصام السلطنه، ۱۰/۵/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۱۲/۷۷۶۸.
 ۲- رضا مهدوی (رئیس التجار خراسانی)، از بازرگانان و ملاکین درجه اول ایران و فرزند حاج ابو القاسم ملک التجار اصفهان است. وی در سال ۱۲۵۹ ش، متولد شد. مدتی امتیاز راه قوچان به مشهد را دارا بود ولی به این کار توجه زیادی نکرد و آن را از دست داد. رضا مهدوی چند دوره نماینده مجلس بود. در دوره اول قانونگذاری از مشهد به نمایندگی مجلس انتخاب شد. در ادوار چهارم و پنجم از سبزووار و کیل شد و در دوره های ششم، هفتم، هشتم و نهم و کیل شهر مشهد بود. در مجلس مؤسسان نیز، به خلع قاجاریه و به سلطنت رسیدن رضا خان رأی داد. مهدوی املاک زیادی در شیروان و سبزووار داشت و تعداد دهات او از یکصد و بیست پارچه، تجاوز می کرد. رضا مهدوی در سال ۱۳۲۰ ش، درگذشت. (سیاستمداران ایران در اسناد بریتانیا، ص ۱۱۶؛ اسناد نصرت الدوله، ج ۱، ص ۱۴۱؛ مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، ص ۹۴؛ کتاب نارنجی، ج ۱، ص ۱۲۴).

۳- مقبل السلطنه: عبد الله میرزا دارا (شاهزاده دارا) فرزند محمد حسن میرزا یمین السلطان است. وی در سال ۱۳۱۲ ق، ملقب

به «مقبل السلطنه» و در زمان سلطنت احمد شاه قاجار، ملقب به «سردار حشمت» گردید. سمت وی در دربار، «کالسکه چی باشی» و نزد شاه «مقرب» بود.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۷۹-۸۰.

۵- جنبش میرزا کوچک خان، بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۳.

۶- در سال ۱۹۱۶ میلادی، خوشتاریا، تبعه روسیه، امتیاز نفت در پنج ایالت شمالی ایران را که از امتیاز ۱۹۰۱ داری مستثنی شده بود، به دست آورد. در آن هنگام شمال ایران در اشغال قوای روسیه بود. (م).

۷ - APOC to Fo, ۲۰ June ۱۹۲۱; minutes by Churchill, oilphant Lindsay, ۳, June ۱۹۲۱; -
Petroleum Dept to Fo, ۲۱ June ۱۹۲۱ Fo/ ۳۱/ ۶۴۱۴/ ۶۳۶۱, ۷۱۳۴

شنبه ۱۴ خرداد ۱۳۰۰ / ۴ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲۷ رمضان ۱۳۳۹

* حمله روزنامه خراسان به پیشکار مالیه و گمرک

روزنامه خراسان به شدت به «دبوا» پیشکار مالیه و گمرک خراسان حمله کرد و او را خائن و رذل و بی سواد خواند که پاتوق قبلی او، قهوه خانه های روسیه بوده است.

[تصویر] دبوا پیشکار مالی خراسان

از این رو، معتصم السلطنه کارگزار خراسان پس از نشان دادن مطلب مندرج در روزنامه خراسان به نجد السلطنه، از وی خواست، تا مدیر و سردبیر آن را مجازات نماید.

اما والی خراسان از بیم رئیس الوزراء و ناخرسندی وی، تنها به توبیخ سردبیر اکتفا کرد. در پی این برخورد ملایم نجد السلطنه، دبوا نیز تهدید کرد، اداره مالیه را تعطیل کرده و استعفا خواهد داد. (۱)

* اعتراض ارباب کیخسرو به نحوه رسیدگی به پرونده قتل فرزندش

ارباب کیخسرو در نامه ای به رئیس الوزراء، از نحوه رسیدگی به قضیه قتل پسرش و فرار مرتکبین اظهار گلایه کرد و خواستار اجرای قصاص شد. وی در این نامه آورده است: «بعد از وقوع قتل با اقدامات و پیگیری ایالت فارس و قوام الملک مرتکبین قتل و از جمله چهار نفر از قاتلین دستگیر و به شیراز برده شدند و با وجود درخواست مکرر مصدق السلطنه والی فارس، از دولت سپهدار اعظم برای تشکیل محکمه جنایی، چنین امکانی فراهم نشد و هنگامی که اجازه تشکیل محکمه صادر شد، مرتکبین قتل همگی فرار کرده اند...» (۲)

* تکذیب گلوله باران روستاهای سرحدی ایران

امروز وزیرمختار شوروی، در پاسخ به نامه اعتراض آمیز وزارت امور خارجه ایران درباره بمباران روستاهای سرحدی مغان توسط نیروهای شوروی، (۳) این خبر را به کلی تکذیب کرد و مدعی شد در ناحیه مغان، تنها چندبار درگیری بین نیروهای روسی و سارقین شاهسون که به نیروهای مستقر در لنکران حمله می کردند، رخ داده است. سفیر شوروی در ادامه این نامه، ضمن اعتراض به این شایعه که نیروهای نظامی روس در حین تخلیه گیلان اسلحه های خود را برای میرزا کوچک خان باقی می گذارند، این موضوع را نیز تکذیب کرد. (۴)

۱- روزنامه خراسان، ۱۴/۳/۱۳۰۰.

۲- مراسله ارباب کیخسرو به رئیس الوزراء، ۱۴/۳/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۴۳.

۳- ن ک: خبر ۲۶/۲/۱۳۰۰.

۴- مراسمہ سفارت شوروی بہ وزارت خارجہ، ۱۴/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۸، پ ۵، ص ۵.

یکشنبه ۱۵ خرداد ۱۳۰۰ / ۵ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲۸ رمضان ۱۳۳۹

* اعدام دین محمد قلی خان معروف به ساری غول

دین محمد قلی خان معروف به ساری غول که در طول عمر خود به همراه پسرانش، چند نفر را به قتل رسانده و اخیراً نیز، به همراه اشرار دره جز با قوای دولتی و اردوی ژاندارم‌ها جنگیده و فرار کرده بود، در جیرستان (۱) قوچان، پس از مدتی زدوخورد با قوای دولتی، دستگیر و به دستور کلنل پسیان محاکمه گردید و امروز بعد از ظهر، در محمدآباد (۲) به دار مجازات آویخته شد. (۳)

[تصویر] کلنل محمد تقی خان پسیان

اهالی از اجرای این قصاص، بسیار خوشحال و امیدوار بودند که سایر اشرار نیز، به کیفر اعمال خود برسند. (۴)

* کمبود نان در زنجان

در اثر مخالفت‌هایی که اهالی شهر زنجان با حکومت شهر داشتند چند روز بود که نان در آن شهر کمیاب شده بود. (۵)

۱- جیرستان نام یکی از دهستان‌های چهارگانه باجگیران قوچان است که در شمال غربی باجگیران واقع شده است. این منطقه از ۱۷ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و مرکز آن چورمه است.

۲- محمدآباد دهی از دهستان‌های بخش حومه شهرستان قوچان است که در ۴۰ کیلومتری جنوب غربی قوچان واقع شده است.

۳- خبر اعدام دین محمد را روزنامه ایران به اشتباه در تاریخ ۲۰/۳/۱۳۰۰، در صفحه ۲ آورده و قید کرده که او دیروز یعنی ۱۹/۳/۱۳۰۰، اعدام شده است. (م).

۴- تلگراف کارگزاری دره جز و کلات به وزیر خارجه، ۱۶/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۹، ص ۶۱.

۵- روزنامه ایران، ۱۵/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

دوشنبه ۱۶ خرداد ۱۳۰۰ / ۶ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲۹ رمضان ۱۳۳۹

* گزارش سفارت آمریکا درباره نرمن

سفارت آمریکا در تهران، در گزارشی تصریح کرد: با وجود آنکه نرمن وزیرمختار انگلیس در تهران، مردی توانا و با فرهنگ می باشد، نتوانسته است، نزد ایرانیان محبوبیت یابد. وی بیزاری اش را از ایران و هرچه ایرانی است، آشکارا ابراز می کند و کارمندان خوبی ندارد. بیشتر آنان افسران سابق ارتش هند با درجه نایب سرهنگی هستند و ایرانیان به تمسخر، آنها را «کلنل کمپانی هند» می خوانند. (۱)

* ملاقات قوام السلطنه با شارژدافر فرانسه

شارژدافر (۲) فرانسه در دربار با قوام السلطنه دیدار و گفتگو کرد. (۳)

* اعتراف اسمایس به دخالت در کودتای سوم اسفند

ژنرال «ویلیام دیکسن» که قبلاً در ایران حضور داشت و به لندن فراخوانده شده بود، امروز در نامه ای به یکی از اعضای سفارت آمریکا در تهران نوشت: «هنگامی که از قزوین عبور می کردم، ژنرال «اسمایس» را دیدم و او موضوعی را که همه حدس می زدیم، اعتراف کرد و گفت: او ترتیب کودتای قزاق ها را در تهران داده است. وی در ادامه افزود: ژنرال «اسمایس» اظهار داشت: این عملیات را با اطلاع سفارت انگلیس در تهران انجام داده است و به نقش «دبلیو. ا. اسمارت» در این زمینه اقرار کرد. (۴)

* آمارگیری از اسرای جنگی گیلان

وزارت امور خارجه به درخواست سفارت روسیه از وزارت داخله (۵) خواست هرچه سریع تر آمار افرادی را که در فرونت گیلان اسیر شده و در سمنان و تهران و قزوین و نقاط دیگر محبوس هستند، مشخص نموده و به وزارت امور خارجه اعلام نمایند چند نفر از محبوسین از اتباع روس هستند. (۶)

* انتصاب جانشین کنسول انگلیس در همدان

چون «کاپیتان بانیستر» (Captain Banister) جانشین کنسول انگلیس در همدان، قصد عزیمت به انگلستان را داشت، سفارت انگلیس، «مانی پنی» (Mony Penny) را به عنوان جانشین موقت کنسول انگلیس در همدان به وزارت امور خارجه معرفی نمود و اعلام کرد وی دو روز پیش عازم محل مأموریت خود شده است. (۷)

* طرح انگلستان برای اشغال جنوب ایران

کاپیتان نوئل) Captain Noel (مأمور اطلاعاتی انگلستان که قبلاً در ایران و قفقاز به سر می برد، درباره اوضاع ایران و حمله بلشویک ها و طرح انگلستان برای اشغال جنوب ایران نامه ای را برای سرپرسی کاکس (۸) ارسال کرده بود که این نامه توسط مأمورین کشور شوروی کشف و در روزنامه پراودا (۹) در تاریخ ۲۲ می ۱۹۲۳ منتشر شد. متن نامه مزبور به شرح ذیل است:

«سرپرسی عزیزم، در ژانویه امسال وزارت امور خارجه مرا به اینجا فرستاد، یعنی درست در لحظاتی که به نظر می رسید به دنبال عزیمت نیروهای ما، قوای بلشویک، ایران را اشغال کرده و بدین وسیله به ما اجازه همه گونه فعالیت و آزادی در جنوب ایران می دهند، اما این دو سیاست درست از کار در نیامد. بلشویک ها به جای پیشروی در خاک ایران عقب نشینی کردند و نظرشان این بود که نباید شتابزده عمل کرد و بدون برنامه به آب زد. سیاست آنها این است که، اتحاد و اتفاق قوای ایران را حفظ نمایند و با هروسیله ای که شده است، مانع بشوند در جنوب ایران ما فدراسیون جنوب را تشکیل بدهیم و دلایل آنها مبتنی بر این است که، این عمل برای مدت های طولانی این منطقه را از تبلیغات و نیروهای مسلح آنها دور نگاه خواهد داشت. بر پایه همین دلایل بود که آنان از نامزدی صمصام برای نخست وزیری پشتیبانی کردند. تا به امروز تنها منطقه ای که با جنوب در ارتباط است، تهران می باشد،

۱- Department of State, Us Legation, Tehran, To Department of State, ۶ June, ۱۹۲۱

۲- شارژدافر به کاردار گفته می شد. این لفظ مستقیم از زبان فرانسه وارد و مورد استعمال واقع شد.

۳- روزنامه ایران، ۱۳/۱۷/۱۳۰۰، ص. ۱

۴- National Archives, Washington D. C American Delegation Dispatch, dated August

۱۹۲۱. Quoted by Wilber. p, ۴۸

۵- وزارت داخله نیز در همان روز با ارسال نامه ای به وزارت جنگ از مقامات آن وزارت خانه خواست هرچه سریع تر این آمار را اعلام نمایند. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۳۷۹۲).

۶- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۱۳/۱۶/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۳۷۹۲.

۷- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۳/۱۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۸، ص ۱۰.

۸- سرپرسی کاکس در بیستم نوامبر ۱۸۶۴ م، در «هرون گیت» نزدیک شهر برنت وود متولد شد. او تحصیلات خود را در دبیرستان اشرافی «هرو» Harrow (و دانشکده افسری ساندهرست) Sandhurst Military Academy (به پایان رسانید. در سال ۱۸۹۲ م، به سمت افسر هنگ دوم نیزه دار (از هنگ های مشهور انگلیسی) مسافرت های خود را در آسیای مرکزی، ایران و بلوچستان آغاز کرد. در ۱۸۹۴ م، کنسولگری انگلیس را در کرمان تأسیس نمود و دو سال بعد از آن در کمیسیون مرزی ایران و بلوچ مأموریت یافت و در همان سال مسافرتی در حوزه کارون نمود. در سال ۱۸۹۹ م، کنسولگری انگلیس را در سیستان تأسیس نمود و در ۱۹۰۱ م، به عنوان فرمانده هنگ «مونتگامری شایرتیومانی» در جنگ بوئر شرکت کرد و در همین جنگ مجروح گشته و به پاس فداکاری هایی که از خود در جنگ نشان داده بود به اخذ مدال و نشان های افتخار نایل آمده و در اعلامیه های وزارت جنگ و احکام نظامی از وی قدردانی شد. در ۱۹۰۲ م، موفق به دریافت نشان علمی طلا- از انجمن جغرافیایی پادشاهی گشت. از ۱۹۰۵ تا ۱۹۱۳ سرکنسول انگلیس در خراسان بود. در آغاز جنگ جهانی اول، فرماندار نظامی «ساوت همیتون» شد و سپس جزو لشکر لاهور در فرانسه مأموریت یافت. در ۱۹۱۵ به سرکنسولگری

ترکستان چین تعیین شد. در ۱۹۱۸ م، به پاس خدماتی که انجام داده بود به دریافت نشان نایل شده و در احکام نظامی از وی قدردانی شد و پس از پایان جنگ به انگلستان بازگشت و منشی افتخاری انجمن آسیای مرکزی گردید. وی از سپتامبر ۱۹۱۸ تا ژوئن ۱۹۲۰ نزدیک به دو سال وزیرمختار بریتانیا در تهران بود و تقریباً یازده ماه پس از ورودش به ایران یعنی در نهم ماه اوت ۱۹۱۹ قرارداد مشهور ۱۹۱۹ را با نخست وزیر وقت ایران، وثوق الدوله، امضاء کرد. سرانجام وی در بیستم فوریه ۱۹۳۷ در سن ۷۳ سالگی درگذشت (تاریخ ایران. ص الف و ب؛ سیمای احمد شاه قاجار ص ۱۳۵ و ۱۳۸).

۹- پراودا(Pravda) روزنامه رسمی دولت شوروی.

بلشویک ها تمایل دارند که پایتخت، این برتری و مزیت را حفظ کند. بدین لحاظ مأموریتی که بر عهده من محول گردید به نتایجی که انتظار داشتیم، نرسید و من اکنون در تهران هستم بدون اینکه، کاری داشته باشم. برای حصول نتیجه و تشکیل فدراسیون جنوب باید یک سری از اقدامات را انجام داد که از میان آنها باید استقرار یک دولت ایرانی جنوب را نام برد که دست روی درآمدهای نفت جنوب بگذارد. درحالیکه، فعلا وضع از این قرار است آیا امکان دارد پیش از اینکه، شوروی در اینجا مستقر گردد، یعنی در شرایط کنونی تهران، کاری در جنوب صورت داد، به خصوص در منطقه بختیاری که این کار سبب تقویت اوضاع و فراهم ساختن زمینه برای پیاده کردن طرح فدراسیون جنوب بشود؟ البته پس از اینکه، شمال ایران به جانب شوروی روی گرائید و بلشویک شد که تقریبا این عمل اجتناب ناپذیر است.» (۱)

[تصویر] سرپرسی کاکس وزیرمختار سابق انگلیس در تهران

سه شنبه ۱۷ خرداد ۱۳۰۰ / ۷ ژوئن ۱۹۲۱ / ۳۰ رمضان ۱۳۳۹

* عزیمت کمال بیگ به رشت

کمال بیگ، تهران را به قصد ملاقات با میرزا کوچک خان در رشت ترک کرد. (۱)

* حمل غله به روسیه

از دو روز پیش تاکنون، بستگان «اقبال السلطنه ماکوئی» نزدیک به سه هزار پوط غله را به روسیه ارسال کردند. تا امروز نیز حمل غله به خارج از سوی آنان ادامه داشت. (۲)

* عدم پرداخت حقوق گمرکی نظامیان انگلیس

مولیتر رئیس اداره کل گمرکات به وزارت مالیه گزارش داد در چند ماه گذشته، انگلیسی ها از گمرک محلی عربستان (خوزستان) معادل با ۲۵۱۸۸ من روغن، جهت مصارف نظامیان انگلیسی مستقر در بین النهرین صادر کرده ولی حقوق گمرکی آن را نپرداخته اند و مقامات آنان معتقدند، بنا به قرارداد اداره گمرک با کلنل «باتولومیو»، راجع به پرداخت حقوق گمرکی خروج غله، حقوق گمرکی به روغن های مزبور تعلق نمی گیرد. (۳) «مولیتر» با بیان اینکه، این اقدام انگلیسی ها خلاف مقررات اداری می باشد، تأکید کرد نظامیان انگلیسی باید حقوق گمرکی مزبور را که بیش از ۲۵۱۸۸ قران است بپردازند. (۴)

* آغاز به کار معتمد السلطنه در سمت معاونت وزارت مالیه

معتمد السلطنه (۵) که به دستور قوام السلطنه به سمت معاونت وزارت مالیه منصوب شده بود، از امروز در وزارت خانه حاضر شد و کار خود را آغاز نمود. (۶)

* تبریک نمایندگان کشورهای خارجی به محتشم السلطنه

وزیران مختار و نمایندگان سیاسی دولت های خارجی در ایران، در محل وزارت امور خارجه حضور یافتند و انتصاب محتشم السلطنه به سمت وزیر امور خارجه را به وی تبریک گفتند. (۷)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۵.

۲- روزنامه ایران، ۱۷/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- وزارت خارجه پس از اطلاع از این قضیه در تاریخ ۱/۴/۱۳۰۰، با ارسال نامه ای به سفارت انگلیس خواستار حل این موضوع و پرداخت حقوق گمرکی روغن ها شد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۸، پ ۱۶، ص ۳).

۴- مراسله اداره کل گمرکات به وزارت مالیه، ۱۳۰۰/۳/۱۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۸، پ ۱۶، ص ۲ و ۱.

۵- عبد الله وثوق معروف به معتمد السلطنه فرزند ابراهیم خان معتمد السلطنه برادر صلیبی وثوق الدوله و قوام السلطنه است. مادر وی سلطنت خانم دختر بدیع الدوله همدانی بود. وی در سال ۱۲۶۲ ش، متولد شد. عبد الله وثوق تحصیلات خود را نزد معلمین خصوصی گذراند و سپس چند سال نیز در اروپا به تحصیل در امور مالی پرداخت. پس از بازگشت به ایران وارد خدمت دولت شد، و در وزارت مالیه مشغول به کار گردید مدتی معاون وزارت مالیه بود و چندی نیز کفالت آن وزارت خانه را بر عهده داشت. در دوره چهارم از اردبیل به مجلس شورای ملی راه یافت. در ادوار پنجم و ششم نیز وکیل مجلس شد. در دوران انتخابات دوره پانزدهم مجلس شورای ملی با کمک برادرش قوام السلطنه از زابل به وکالت مجلس رسید. عبد الله وثوق سرانجام در هفتاد و پنج سالگی درگذشت و در مقبره خانوادگی در ایوان اتابک در قم مدفون گردید. ماژور مسعود خان کیهان و سرلشکر فولادوند دامادهای عبد الله وثوق بودند. (زندگی سیاسی خاندان قوام، ص ۱۶-۳۵؛ مجله یغما، شم ۵، ۹، ۱۲، ص ۲۳۹، ۴۰۹، ۵۴۱؛ شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، ج ۳، ص ۱۷۰۷؛ روزنامه گوهر، شم ۳۴۴، ص ۴۲۵-۴۲۹).

۶- روزنامه ایران، ۱۳۰۰/۳/۱۸، ص ۱.

۷- همان.

چهارشنبه ۱۸ خرداد ۱۳۰۰ / ۸ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱ شوال ۱۳۳۹

* ملاقات وزیرمختار افغانستان و شارژدافر عثمانی با احمد شاه

وزیرمختار دولت افغانستان و شارژدافر دولت عثمانی به حضور احمد شاه رفته، عید فطر را به او تبریک گفتند. (۱)

* تغییر ساعت شروع حکومت نظامی در تهران

حکومت نظامی تهران ساعت رفت و آمد شبانه را افزایش داد و زمان شروع حکومت نظامی را ساعت ۲۳ اعلام کرد.

طبق این اعلان رفت و آمد در شب، بعد از ساعت ۲۳ ممنوع اعلام شد. حکومت نظامی تهران همچنین اعلام کرد افرادی که از قبل مجوز عبور شبانه داشته اند، می بایست با مراجعه به حکومت نظامی، مجوز خود را تمدید نمایند. در غیر این صورت از رفت و آمد آنان از ساعت یازده شب به بعد جلوگیری خواهد شد. (۲)

* برگزاری جشن عید فطر در سفارت افغانستان

امروز بعد از ظهر جشن عید اسلامی فطر در سفارت افغانستان برپا شد. سفارت افغانستان از وزیران و معاونین و رؤسای دواير دولتی و معروفین و محترمین شهر تهران برای شرکت در این جشن دعوت کرده بود. (۳)

* راه اندازی کارخانه برق در دروازه قزوین

کارخانه چراغ برق دروازه قزوین کار خود را آغاز نمود. با شروع کار این کارخانه، چراغ های خیابان امیریه و قسمتی از خیابان باغ جنت گلشن که سیم کشی شده بود، روشن گردید. (۴)

* اعطای نشان به سردار سپه

در مراسم روز عید فطر هنگام برگزاری مراسم سلام، احمد شاه در طی سخنانی مبنی بر تشکر و قدردانی از اقدامات سردار سپه وزیر جنگ، نشان قدسی را که بزرگترین نشان و حمایل های ممتاز دولت ایران بود، به وی اعطا کرد. (۵)

* مانور پلیس جنوب در صحرای اکبرآباد

افراد پلیس جنوب در صحرای اکبرآباد، در یک فرسخی شیراز، سه هزار گلوله توپ شلیک کردند.

پلیس جنوب قبلاً به نظمیه شیراز اطلاع داده بود که به نگهبانان شهر دستور دهند از عبور و مرور مسافرین و قوافل جلوگیری به عمل آورند. (۶)

۱- روزنامه ایران، ۱۸/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- همان.

۳- همان.

۴- روزنامه ایران، ۲۰/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- همان.

۶- روزنامه ایران، ۲۲/۳/۱۳۰۰، ص ۲.

پنجشنبه ۱۹ خرداد ۱۳۰۰ / ۹ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲ شوال ۱۳۳۹

اشاره

[تصویر] جاده قدیم شمیران، سال ۱۳۰۰ شمسی

* حکومت نظامی در دامغان

از امروز در شهر دامغان حکومت نظامی برقرار گردید و به موجب مقررات حکومت نظامی عبور و مرور در شب ها ممنوع اعلام شد. از آن جا که هنگام جمع آوری محصولات کشاورزی بود، اهالی و کشاورزان به خاطر منع عبور و مرور در شب در مضیقه قرار گرفتند. (۱)

* درگذشت میرموسی خان مشیری

میرموسی خان مشیری رئیس اداره خالصجات و مالیات و ارزاق تهران و نماینده مجلس شورای ملی هنگام بازگشت از شمیران به تهران، در اثر واژگون شدن درشکه فوت نمود. (۲) البته، عمید الملک نیز، که همراه او بود به شدت مجروح گردید. (۳)

۱- روزنامه ایران، ۲۰ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- مجلس ترحیم و تشییع جنازه وی روز بعد برگزار شد و او را در ابن بابویه دفن کردند (روزنامه ایران، ۲۰ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۱).

۳- روزنامه ایران، ۲۰ / ۳ / ۱۳۰۰، ص ۱.

جمعه ۲۰ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۰ ژوئن ۱۹۲۱ / ۳ شوال ۱۳۳۹

* برپایی مراسم فارغ التحصیلی مدرسه آمریکایی

جشن فارغ التحصیلی دانش آموزان مدرسه آمریکایی (۱) در تهران برگزار شد و مطابق مراسم سال های گذشته به دانش آموزان فارغ التحصیل تصدیق نامه اعطا گشت. (۲)

[تصویر] معلمان فارغ التحصیلان مدرسه آمریکایی تهران، نفر وسط در ردیف آخر دکتر جردن است

۱- تأسیس مدارس آمریکایی در ایران، با آغاز فعالیت میسیون آمریکایی در این کشور همراه است. گفتگو از فعالیت فرهنگی میسیون، شاید در نگاه اول غریب بنماید؛ زیرا میسیون مترادف با انسان والایی است که در سخت ترین شرایط و با امکاناتی ناچیز، سخاوتمندانه و با فداکاری تحسین برانگیز به یاری محرومان جهان می شتابد. در حقیقت فعالیت میسیون چه در مرحله تکوینی خود که موجدش کلیسا بود و انگیزه اش رساندن پیام انجیل به مردم دنیا، و چه بعد از آن که به اقصی نقاط سفر کرد و به همه جا سرکشید، آگاهانه یا ناآگاهانه، پنهان یا آشکار، با سیاست استعماری غرب مرتبط بود. این واقعیت از چشم میسیونرها پوشیده نبود. از این رو همواره می کوشیدند تا آن را به گونه ای توجیه کنند. «دکتر جان الدر» که در دوران سلطنت خاندان پهلوی مدت ها رئیس میسیون پروتستان در ایران و همچنین رئیس هیئت مدیره کالج البرز بود، در پیشگفتار یکی از کتاب های خود برای اینکه خاطر خوانندگان نوشته اش را یکسره آسوده کند و تردیدها را از اذهان بزدايد، بر این نکته تأکید دارد که: «خدمات میسیونرهای مسیحی در ایران و سایر کشورهای دنیا از ناحیه دولت آنها نبوده و مطلقاً از طرف کلیساهای آمریکا به وجود آمده و توسط خود آنها اداره می شود». به هر حال در سال ۱۸۳۲ م / ۱۲۱۱ ش، دو کشیش آمریکایی به نام های «اسمیت» و «دوایت» از سوی هیئت میسیونری آمریکا برای مطالعه در احوال مسیحیان آذربایجان به ایران آمدند. این در حالی است که هیئت اعزامی پیشین، کار در میان مسلمانان ایران را صلاح نمی دانست. اسمیت پس از بازگشت به آمریکا در گزارشی به هیئت میسیونری درباره آسوری های ارومیه نوشت: «مزرعه ای که در اینجا موجود است به نظر من آماده حصار می باشد. اینجانب در تمام مسافرت خود، مردمی ندیده است که به اندازه آسوری های ایران حاضر به قبول انجیل مسیح باشند». گزارش اسمیت، جمعیت مبشرین پروتستانی مذهب آمریکا را بر آن داشت تا کشیشی به نام «جوستن پرکینز» را برای تبلیغ روانه آذربایجان سازد. وی با پزشکی به نام «آساهر کوانت» همراه با همسرانشان وارد ارومیه شدند. با وجود این چون تبلیغات میسیون براساس مذهب پروتستان بود، خشم کاتولیک ها برانگیخته شد و در کار پرکینز دشواری هایی پدید آمد. پرکینز برای رهایی مدرسه خود از تعرض کاتولیک ها، به یاری ملک قاسم میرزا، عموی محمد شاه که به او انگلیسی آموخته بود، فرمانی از شاه گرفت تا به آسودگی به کار خود پردازد. پرکینز در ۱۸۴۶ م. (۱۲۲۵ ش) دبستان خود را به خارج ارومیه انتقال داد و آن را به یک مدرسه شبانه روزی تبدیل کرد. کمی پیش از آن، یعنی در ماه مارس ۱۸۳۸ م، خانم گرانت همسر یکی از پزشکان دستگاه میسیونری که زبان ترکی آذربایجانی را به خوبی فرا گرفته بود، دبستان دخترانه ای تأسیس کرد که فقط چهار شاگرد آسوری داشت. خانم گرانت یک سال پس از آن درگذشت و به جای او دوشیزه «فیدلیافیسک» از آمریکا

به ارومیه وارد شد. (۱۸۴۳ م، ۱۲۲۱ ش) فیسک مدرسه ای شبانه روزی تأسیس کرد تا در محیطی مطمئن و به دور از تأثیرات خانواده، تعلیمات انجیل را آموزش دهد. میسیون نیز برای تشویق خانواده ها پرداخت هزینه خوردوخوراک شش نفر دانش آموز این مدرسه را به عهده گرفت. بدین قرار، پس از گذشت دو سال تعداد شاگردان مدرسه به چهل تن رسید. در این هنگام میسیون نیز از پرداخت هزینه تحصیل بچه ها سر باز زد. میسیون علاوه بر مدارسی که در ارومیه داشت، مدارس دیگری در روستاها احداث کرد. در همه این مدارس، علوم جدید، زبان انگلیسی، تعلیمات دین مسیح و مختصری زبان فارسی تدریس می شد. پرکینز، مؤسس میسیون ایران در آخرین روز سال ۱۸۶۹ م، ۱۲۴۸ ش، پس از ۳۶ سال اقامت در ایران درگذشت. با مرگ او نخستین مرحله از خدمات میسیونرهای پروتستان در ایران به انجام رسید. همزمان با مرگ پرکینز، هیئت مرکز میسیون در آمریکا تصمیم گرفت، دامنه فعالیت خود را در ایران گسترش دهد. از این رو، نام «میسیون برای نسطوریان ایران» به «میسیون آمریکایی در ایران» مبدل شد و توجه میسیون به نقاط دیگری چون تهران، تبریز و همدان معطوف گشت. در ۱۸۷۲ م / ۱۲۵۰ ش، یک هیئت میسیونری آمریکایی به ریاست «جیمز باست» مأمور تشکیل شعبه میسیون در تهران یا همدان گردید. باست، پس از بررسی های همه جانبه، تهران را برگزید و پس از ورود به این شهر، به فراگیری زبان فارسی پرداخت. در آن هنگام ارمنی های ساکن پایتخت، دبستان کوچکی داشتند که هزینه آن از رهگذر شهریه دانش آموزان تأمین می شد. در ۱۲۵۱ ش، میسیون دبستان دیگری برای ارامنه در نزدیک دروازه قزوین احداث کرد. این مدرسه که در آغاز فقط ده شاگرد داشت، نخستین پایه دبیرستان البرز به شمار می آید. در ۱۸۸۵ م / ۱۲۶۴ ش، میسیونر «اسموئل وارد» از آمریکا به تهران آمد. همان وقت میسیون در خیابانی که بعدها قوام السلطنه نامیده شد (۳۰ تیر کنونی) زمینی خرید تا ساختمانی برای تأسیس یک مدرسه در آن بنا کند. گفتنی است که کلنگ این ساختمان را ناصرالدین شاه به زمین زد. پس از انجام کار، طبقه دوم ساختمان به آقای وارد و خانواده اش واگذار شد تا در آن زندگی کنند. طبقه اول به محل مدرسه اختصاص داده شد و پانزده نفر دانش آموز مدرسه دروازه قزوین نیز به آنجا منتقل شدند. در ضمن چند کودک یهودی هم در مدرسه پذیرفته شدند. در آن حال، مدرسه شش کلاس و پنجاه دانش آموز داشت. به تدریج در میان برخی از خانواده های مسلمان این تمایل پیدا شد که کودکان خود را به آن مدرسه بفرستند. دوره تحصیل در این مدرسه هفت سال بود و در آن، گذشته از انگلیسی، فارسی و عبری نیز تدریس می شد. با گذشت زمان بر وسعت مدرسه و تعداد شاگردان همچنان افزوده می شد، تا آنجا که در سال تحصیلی ۷۶-۱۲۷۵ ش، یکصد و سی و چهار دانش آموز در آن تحصیل می کردند که نیمی از آنان مسلمان بودند. در ۱۸۹۸ م / ۱۲۷۷ ش، اسموئل وارد از ایران به آمریکا رفت و به جای او دکتر «ساموئل جردن» به تهران اعزام شد. در آن هنگام دبستان مزبور، شش کلاس برای دانش آموزان مقطع ابتدایی داشت. جردن در آغاز کار دو کلاس دبیرستانی به آن افزود و سرانجام موفق شد دبیرستان با شش کلاس ایجاد کند. به این ترتیب در ۱۹۱۳ م / ۱۲۹۲ ش، ایران دارای دوره کامل دوازده ساله آموزش ابتدایی و متوسطه شد. برای توسعه دبیرستان مزبور، در سال ۱۲۹۲ ش، زمین بزرگتری به مساحت صد و پنجاه هزار ذرع خریداری شد. این زمین که از یوسف آباد تا خیابان پهلوی سابق (ولی عصر فعلی) امتداد داشت، از املاک بهجت آباد و جزو مرده ریگ میرزا یوسف خان مستوفی الممالک بود. میرزا یوسف خان مستوفی الممالک و شوهر دخترش شاهزاده جلال الدوله این املاک را در بانک شاهنشاهی انگلیس به گرو گذاشته بودند. میسیون آمریکایی همین زمین را از بانک خرید؛ اما بر سر تعیین حدود املاک مزبور با مشکلاتی مواجه شد. از آن جمله میرزا هاشم آشتیانی که خود را برای زمین های بهجت آباد سهیم می دانست و سندی هم برای گرفتن حق در دست داشت، بر ضد آمریکایی ها اقامت دعوا کرد. علی اکبر داور، از سوی آمریکایی ها به حمایت فراخوانده شد، او هم پنجاه و چهار هزار ذرع از زمین های

خریداری شده را به میرزا هاشم واگذار کرد. همچنین میرزا حسن خان مستوفی الممالک نسبت به زمین هایی که با نام اراضی جلالیه خریداری شده بود، اعتراض داشت که سرانجام با میانجی گری ارسال خلعتبری و به خاطر اهداف تربیتی آمریکایی ها، از اعتراض خود چشم پوشید. پیش از این گفته شد که دکتر جردن پس از ورود به ایران، ریاست مدرسه هشت کلاسه ای را به عهده گرفت که ارزش گواهینامه آن برابر با گواهینامه دوره متوسطه بود. حال درخور یادآوری است که در همین هنگام بود که مدرسه آمریکایی راه خود را یافت و برآمد و بلندآوازه شد. این مدرسه پس از انتقال به محل ساختمان کنونی دبیرستان البرز ۱۳۰۸ ش، با داشتن نهصد دانش آموز در شمار یکی معروفترین و مهمترین مدارس کشور درآمد. دکتر جردن در واقع بنیانگذار اصل کالج البرز است و چهل دو سال تمام ۱۸۹۹-۱۹۴۰ م ۱۲۷۸-۱۳۱۹ ش، در ایران به سر برد و به خوبی با فرهنگ و ادب این کشور آشنا شد. سرانجام دولت ایران در سال ۱۳۱۲ ش، مدارس ابتدایی خارجیان از جمله مدارس آمریکایی را تعطیل کرد و به دنبال آن در سال ۱۳۱۹ ش، نیز مدارس متوسطه را به تعطیلی کشاند. از آن پس مسیون آمریکایی مدرسه مختلطی به نام «کامیتی اسکول» تأسیس کرد و به اداره آن پرداخت و چون با وجود یک مدرسه به اهداف خود دست نمی یافت، دو مؤسسه دیگر به نام های «ایران بتیل» و «بنیاد البرز» را تأسیس و به آن اضافه کرد. (گنجینه اسناد، دفتر چهارم، زمستان ۱۳۷۲، ص ۲۷۲۰؛ جهت اطلاع بیشتر ن ک به: تاریخ مسیون آمریکایی در ایران، ص ۱ و ۴ و ۵ و ۳۷؛ تاریخ روابط ایران و ممالک متحده آمریکا، ص ۵۲ و ۵۸؛ تاریخ رضائیه، ص ۲۳۶ و سده نامه های دبیرستان البرز در سال های ۲۹-۱۳۲۸ و ۱۳۵۴).

۲- روزنامه ایران، ۲۰/۳/۱۳۰۰، ص ۳.

شنبه ۲۱ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۱ ژوئن ۱۹۲۱ / ۴ شوال ۱۳۳۹

* زلزله در اشکنون

در پی درج مطلبی در روزنامه ملت شماره دوازدهم مورخ ۲۷ شعبان ۱۳۳۹ ق، راجع به وقوع زلزله ای سخت در لار و اینکه در زلزله سه محله کاملاً از بین رفته و سی هزار نخل نیز نابود گردیده است، امروز «سدید السلطنه» (۱)، کارگزار بندرعباس به کارگزاری کل بنادر اعلام کرد که زلزله در لار اتفاق نیفتاده بلکه در اشکنون بوده و تلفات هم تا این اندازه نبوده است. (۲)

* نگرانی اهالی دره جز از آزاد شدن زبردست خان

بنا به اخبار رسیده از قوچان و دره جز به وزارت امور خارجه، «زبردست خان» آزاد بود و او را در سرحد عشق آباد با اسلحه رؤیت کرده بودند. خبر آزادی «زبردست خان» موجب نگرانی و تشویش خاطر اهالی آن منطقه شده بود. وزارت امور خارجه پس از دریافت این خبر، بار دیگر امروز در نامه ای به سفارت روسیه، خواستار تسلیم «زبردست خان» و همراهانش شد. (۳)

* آزادی تدریجی زندانیان سیاسی در جزیره هنگام

هفتاد و سه نفر از زندانیان سیاسی که در جزیره هنگام (۴) به سر می بردند، به تدریج آزاد شده و تنها بیست و یک نفر زندانی دیگر در آنجا باقی بودند. این در حالی بود که، در بغداد تمامی زندانیان مورد عفو قرار (۵) گرفته بودند. (۶)

* تلاش ایران برای جلب همکاری روسیه و عثمانی در جهت نابودی سمیتقو

وزارت امور خارجه ایران طی تلگرافی به سفیر ایران در مسکو ابلاغ کرد با مذاکره با نماینده عثمانی، نظر مساعد دولت روسیه را برای همکاری مستمر و جدی به منظور نابودی سمیتقو جلب نماید و به آنان یادآور شود که پیشرفت سمیتقو مشکلاتی را برای دو دولت ایران و روسیه بوجود خواهد آورد.

همچنین در این تلگراف به سفیر ایران اطلاع داده شد که ممتاز الملک عازم آنکارا است، تا در این زمینه مذاکرات مفصلی با حکومت عثمانی انجام دهد. (۷)

[تصویر] اسماعیل سمیتقو

* صدور جواز عبور در شب برای کارکنان سفارت روسیه

وزیرمختار شوروی روسیه در ایران برای عبور (۸) در شب ها بعد از ساعت بیست و سه برای کارکنان خود، از وزارت امور

و دارای لقب سرهنگی، در سال ۱۲۴۹ ش، در بغداد متولد شد. صرف و نحو را نزد سید جواد مجتهد یزدی و حاج شیخ عبد الله امام جمعه بوشهری و عروض و بدیع را نزد میرزا حسین اهرمی بوشهری و محمد حسین کبکانی و علوم جغرافیا و فیزیک را نزد سید جمال الدین اسدآبادی در بوشهر فراگرفت و شش ماه در مدرسه انگلیسی ها در بوشهر زبان انگلیسی آموخت. خدمات اداری و دیوانی و دولتی سدید السلطنه عموماً در خلیج فارس بود و به مشاغل مختلفی پرداخت. از قبیل ریاست تذکره خلیج فارس در سال ۱۳۱۷ ق، کفالت کارگزاری بنادر در سال ۱۳۱۸ ق، کارگزاری دولت روسیه تزاری در بندر لنگه، وکالت کنسولگری دولت روسیه در بندرعباس، معاونت حکومت بنادر جنوب و حکومت بندر لنگه، وکالت کنسولگری دولت فرانسه و .... سدید السلطنه از دربار مظفر الدین شاه قاجار لقب عمده الامرا با درجه سرهنگی گرفت. از دربار تزاری مسکو نشان «سنت آنا» و از دولت فرانسه نشان «پالم آکادمیک» گرفت. «سدید السلطنه» شعر نیز می سرود و اهل تحقیق و تتبع نیز بود. از او آثاری نیز به جا مانده است. سدید السلطنه سرانجام در ۱۴ مرداد ۱۳۲۰ ش، در بندرعباس درگذشت. (زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، ص ۴۱-۳۶).

۲- گزارش کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس و عربستان، ۱۳۰۰/۳/۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۴، ص ۷۶.

۳- مراسله وزارت خارجه به سفارت روسیه، ۱۳۰۰/۳/۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۳۵، ص ۲۰.

۴- جزیره هنگام در خلیج فارس قرار دارد که مدتی محل نگهداری زندانیان سیاسی انگلیسی ها بود. برخی از زندانیان هند و بین النهرین نیز در آن جزیره نگاهداری می شدند.

۵- در آن زمان جزیره هنگام که متعلق به ایران بود در تسلط کامل انگلیسی ها قرار داشت و همینطور بین النهرین، که بغداد نیز در آن منطقه (عراق کنونی) تحت سلطه نظامیان انگلیسی بود.

۶- تلگراف سدید السلطنه کارگزار بندرعباس به کارگزاری کل بنادر، ۱۳۰۰/۳/۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۳۰، ص ۱.

۷- تلگراف وزارت خارجه به سفارت ایران در مسکو، ۱۳۰۰/۳/۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۴۸.

۸- پس از پیگیری وزارت امور خارجه و مذاکره با حکومت نظامی تهران در این خصوص، حکومت نظامی تهران پاسخ داد، صدور مجوز عبور در شب به جز برای مقامات رسمی و معروفین، مستلزم الصاق عکس می باشد. حکومت نظامی تهران وعده داد برای کارکنان سفارت روسیه نیز در صورت تهیه و ارسال عکس، کارت عبور شبانه صادر شود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۸، ص ۱۴).

خارجه، مجوز عبور درخواست کرد. (۱)

* نامه محبوسین بلشویکی قزوین به رئیس اداره نظمی

سی و چهار نفر محبوسین بلشویکی، هفت نفر مسلمان و بیست و هشت نفر روس که نیروهای انگلیسی در هنگام تخلیه قزوین، آنان را به نظمی تحویل داده بودند، (۲) با ارسال نامه ای به ریاست کل تشکیلات نظمی قزوین تقاضا کردند، وضعیت آنان را مشخص نمایند یا در غیر این صورت به آنان اجازه داده شود، عریضه ای به سفارت روس در تهران بنویسند. (۳)

* جلوگیری از ورود مسافرین به افغانستان

معتصم السلطنه کارگزار خراسان، از مشهد به وزارت امور خارجه گزارش داد: مأمورین سرحدی افغانستان چند نفر از مسافرین ایرانی را به خاک افغانستان راه نداده و به ایران بازگردانده اند. (۴) که این مسئله باعث ایجاد مشکلاتی برای مسافرین شده است. معتصم السلطنه از وزیر امور خارجه خواست هرچه زودتر تصمیمی در این باره اتخاذ شود. (۵)

۱- مراسله حکومت نظامی تهران به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۸، ص ۱۶.

۲- از این سی و چهار نفر، سی و دو نفر به اقرار خودشان در جنگ اسیر شده و دو نفر دیگر به نام های الکساندر راشکر و ایوان میخائیل اف با اسلحه تسلیم شده بودند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۳، ص ۵).

۳- سواد مشروحه اداره نظمی قزوین به اداره حکومت نظامی تهران، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۳۷ و ۳۶.

۴- جلوگیری از ورود مسافرین به خاک افغانستان به دلیل وضع قوانین جدید از سوی حکومت هرات بود (ن. ک: خبر ۱۳ / ۸ / ۱۳۰۰).

۵- تلگراف معتصم السلطنه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۹، پ ۱۱، ص ۲.

یکشنبه ۲۲ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۲ ژوئن ۱۹۲۱ / ۵ شوال ۱۳۳۹

* اخطار به قماربازها از سوی حکومت نظامی

محمود آقا انصاری حکمران نظامی تهران، پیرو اعلامی که در نوزدهم اردیبهشت صادر کرده بود، بار دیگر، طی اعلامی نسبت به اشخاصی که مردم را در کلوپ ها و خانه های خود، مستقیماً یا به عنوان دوره به عمل زشت قماربازی دعوت می کردند هشدار داد، چنانچه این «عمل پست» را ترک نماید و به کار خود ادامه دهند، به شدت با آنان برخورد شده و مورد مؤاخذه قرار خواهند گرفت. (۱)

[تصویر] محمود آقا انصاری

* ورود تعداد زیادی از نظامیان شوروی به لنکران

کارگزاری آذربایجان به وزارت امور خارجه گزارش داد: از بیست روز قبل تا به امروز، تعداد زیادی از نظامیان شوروی به لنکران وارد شده اند، به طوریکه، تعداد این نیروها در منطقه لنکران از سرحد مغان و بیله سوار تا سرحد آستارا به بیش از بیست هزار نفر رسیده، و بنا به اظهار خودشان استقرار این نیروها برای مستحکم کردن سرحدات داخلی خودشان است. (۲)

۱- اعلام حکومت نظامی تهران، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۱، ص ۷؛ این اعلان روز ۲۳ / ۳ / ۱۳۰۰ نیز در روزنامه ایران منتشر گردید.

۲- تلگراف کارگزاری آذربایجان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۳، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۸، پ ۴، ص ۱.

دوشنبه ۲۳ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۳ ژوئن ۱۹۲۱ / ۶ شوال ۱۳۳۹

* شیوع طاعون در چقانرگس کرمانشاهان

دکتر صحت الملک پزشک اداره صحیه کرمانشاهان اعلام کرد در روستای «چقانرگس» در شش فرسخی شهر کرمانشاه بیماری مسری شبیه به طاعون بروز کرده است. وزارت صحیه و امور خیریه پس از دریافت این خبر ضمن صدور دستورات لازم به صحت الملک در کرمانشاه برای تهیه و ارسال واکسن و سرم از بغداد اقدامات لازم را انجام داد. (۱)

* عزیمت کنسول روسیه در استرآباد به گمش تپه و قره سو

کنسول روسیه در استرآباد برای جمع آوری اطلاعات درباره جزیره «آشوراده» به «گمش تپه» و «قره سو» عازم شد. ملا خان بزرگ طایفه «جعفربای» از حکمران استرآباد خواست برای حفظ امنیت در آن منطقه، تعدادی سوار و ترکمان، همراه کنسول روس به آنجا اعزام نماید. (۲)

* پذیرش استعفای رئیس اداره تلگراف

«نیو» رئیس کل اداره تلگراف اخیراً استعفای خود را به وزیر پست و تلگراف ارائه داده بود، امروز استعفای وی پذیرفته شد و او ریاست اداره تلگراف خانه انگلیس را بر عهده گرفت. (۳)

* توقیف روزنامه وطن

به تصویب هیئت وزیران روزنامه وطن (۴) به مدیریت میرزا هاشم خان محیط توقیف شد. (۵)

* دیدار رضا خان با روتشتین

امروز رضا خان با «روتشتین» دیدار و گفتگو کرد و از وی خواست برای پرداخت مواجب قشون به ایران کمک مالی کند.

ولی روتشتین در پاسخ گفت: باید در این خصوص با مقامات مسکو مذاکره نماید. (۶)

* ممنوعیت ورود فراریان روسی به ایران

با وجود آنکه، والی خراسان دستور داده بود دیگر به فراریان روسی اجازه ورود به خراسان داده نشود، کارگزاری سرخس امروز گزارش داد: دو نفر مرد که یکی از آنان مسلمان و دیگری غیرمسلمان است به خاطر قحطی در روسیه به خاک ایران پناهنده شده اند و چنانچه این دو نفر به روس ها تحویل داده شوند، آنان را تیرباران خواهند کرد. (۷)

- ۱- مراسله وزارت صحتیه و امور خیریه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۲، ص ۶۹.
- ۲- تلگراف حکومت استرآباد به وزیر داخله، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۳، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۴۸، ص ۳۳.
- ۳- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۴، ص ۱.
- ۴- این توقیف در حالی صورت می گرفت که مدت زیادی از دستور ریاست وزرا به اداره نظمیه مبنی بر عدم ممانعت از چاپ و نشر این روزنامه نمی گذشت. ریاست وزرا در نامه ای به تاریخ ۱۳۰۰ / ۳ / ۱۲، به اداره نظمیه ابلاغ نموده بود روزنامه وطن کماکان در انتشار آزاد است و از چاپ و انتشار آن جلوگیری نشود. (گنجینه اسناد، س ۱۳۷۲، دفتر چهارم، ص ۷۲).
- ۵- گنجینه اسناد، س ۱۳۷۲، دفتر چهارم، ص ۷۲.
- ۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۶.
- ۷- تلگراف کارگزاری سرخس به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۴۷، ص ۳۳.

سه شنبه ۲۴ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۴ ژوئن ۱۹۲۱ / ۷ شوال ۱۳۳۹

* فشار انگلیسی ها به ایران برای استخدام مجدد آرمیتاژ اسمیت

در پی امتناع دولت قوام السلطنه از استخدام مجدد «آرمیتاژ اسمیت» به عنوان مستشار مالی، وزارت خارجه انگلیس برای مجبور کردن قوام السلطنه به استخدام دوباره «آرمیتاژ اسمیت» تهدید کرد در صورتیکه سیاست محدود کردن قدرت مستشار مالی ادامه یابد، دولت انگلیس برای اعمال نظر در مؤسسات مالی بریتانیا برای یاری رساندن به کابینه ایران در مضیقه مالی فعلی اش، هیچ کوششی نخواهد کرد. (۱)

* احمد شاه از واحدهای نظامی سان دید

احمد شاه در خارج از شهر تهران از واحدهای مختلف نظامی سان دید. نظامیان که در مجموع حدود پنج هزار نفر برآورد می شدند، از نظم و انضباط قابل ملاحظه ای برخوردار بودند. (۲)

[تصویر] احمد شاه قاجار

* گسترش بیماری طاعون در سرخس

در پی شیوع طاعون در سرخس دکتر «مسیح السلطنه» (۳) به همراه صاحب ممتاز خان، دستیار جراح کنسولگری انگلیس در مشهد برای تهیه گزارشی درباره علل بروز و گسترش بیماری طاعون در منطقه سرخس، شهر مشهد را به قصد سرخس ترک کردند. (۴)

۱- Curzon To Norman, ۱۴ June ۱۹۲۱, L/ PS/ ۱۰/ ۹۰۳/ ۲۷۲۱

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۶.

۳- دکتر مسیح السلطنه حدود چهار سال پیش برای جلوگیری از گسترش طاعون و مداوای بیماران به سیستان رفته بود و به خاطر خدماتش به وی نشان ویکتوریا اعطا شده بود (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۸۵ و ۸۶).

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۸۵ و ۸۶.

چهارشنبه ۲۵ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۵ ژوئن ۱۹۲۱ / ۸ شوال ۱۳۳۹

* تهیه مقدمات مراسم افتتاح مجلس شورای ملی

عصر امروز «حکیم اعظم» (۱) کفیل اداره بلدیة از طرف کمیسیون تشریفات مراسم افتتاح مجلس شورای ملی (۲) که در ساختمان مجلس در بهارستان تشکیل شده بود، احضار گردید و دستوراتی جهت نظیف و آب پاشی خیابان ها (خیابان های لاله زار، شاه آباد، چهارراه مخبر الدوله و میدان بهارستان) و مقدمات برگزاری مراسم مذکور به وی داده شد. (۳)

* آغاز تخلیه گیلان از نیروهای روسی

کار تخلیه گیلان از نیروهای روسی آغاز شد. پیش بینی می شد، تخلیه گیلان از نیروهای روس تا سی و یکم خردادماه به اتمام برسد. (۴)

* تشکیل جلسه دولت برای اخذ وام از آمریکا

هیئت دولت برای بحث و بررسی در خصوص اخذ وام شش میلیون دلاری از آمریکا تشکیل جلسه داد. (۵)

* حمایت تلویحی روتشتین از زبردست خان

روتشتین در نامه ای به وزارت امور خارجه با ذکر اینکه، حکومت های تمام دنیا، همیشه میان مجرمین سیاسی و جنایی خود فرق می گذارند، از دولت ایران خواست مدارک خود را علیه زبردست خان به آنان ارائه دهند، همچنین به مقامات ترکستان نیز، این امکان را بدهند که به همراه مأمورین دولت ایران نوع جنایات زبردست خان را تعیین نمایند. (۶)

۱- علی پرتو شیرازی ملقب به حکیم اعظم، فرزند حاج ابو القاسم در سال ۱۲۵۶ ش در تهران متولد شد. پس از پایان تحصیلات مقدماتی در دار الفنون، تحصیلات متوسطه خود را، در رشته طب به پایان رساند. پس از پایان دوره دار الفنون به اروپا رفت و حدود ۱۰ سال در رشته طب، در دانشگاه به تحصیل پرداخت. دکتر پرتو در سال ۱۲۸۶ ش، در پایان تحصیلات رساله دکترای خود را در زمینه وبا در ایران و طریقه معالجه و جلوگیری آن، نوشت و موفق به اخذ دکتری و عنوان استادی دانشگاه شد. پس از پایان تحصیلات به ایران بازگشت و به مشاغل دولتی پرداخت. در دوره دوم، نماینده مجلس شورای ملی بود. حکیم اعظم از فروردین ۱۳۲۹ ق، به سمت استادی مدرسه طب انتخاب گردید و در سال های مختلف به تدریس رشته های بهداشت، پزشکی قانونی، بیماری های داخلی، فیزیولوژی اشتغال داشت. در سال ۱۳۳۰ ق، به ریاست کل معارف و تعلیمات عمومی وزارت معارف منصوب و تا سال ۱۳۳۷ در این مقام شاغل بود. در سال ۱۲۹۸ ش، به ریاست مدرسه علوم سیاسی منصوب و از آن پس به تناوب به سمت های کفالت و معاونت وزارت معارف، مدیریت کل اداره مرکزی حفظ الصحه دولتی، مدیریت کل اداره صحیه، کفالت شهرداری تهران، ریاست مجلس حفظ الصحه دولتی، عضویت فرهنگستان

ایران و ریاست کمیسیون طبی آن، عضویت شورای عالی معارف، استادی دانشکده علوم معقول و منقول، عضویت شورای عالی بهداشتی و شورای بنگاه پاستور، ریاست بنگاه شیر و خورشید سرخ، ریاست بهداشتی کل آذربایجان و ریاست مریض خانه دولتی منصوب گردید. با تأسیس فرهنگستان ایران نیز او در خرداد ۱۳۱۴ به سمت عضویت پیوسته فرهنگستان ایران منصوب می شود. دکتر پرتو در ۱۲ اسفند ۱۳۱۷ ش، در تهران وفات یافت. (زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۲، ص ۱۶۲؛ اعزام محصل به خارج از کشور، ص ۲۶۵-۲۶۷؛ راهنمای دانشکده پزشکی، قسمت اول، ص ۸۵؛ اسناد ملی در ایران، ج ۲، ص ۲۱۸-۲۲۵).

۲- ریاست کمیسیون تشریفات مراسم افتتاح مجلس شورای ملی، به عهده شاهزاده شهاب الدوله بود (روزنامه ایران، ۳/۲۷/۱۳۰۰، ص ۱).

۳- روزنامه ایران، ۳/۲۷/۱۳۰۰، ص ۱.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۶.

۵- همان، ص ۱۶.

۶- مراسله سفارت روسیه به وزارت امور خارجه، ۳/۲۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷، ص ۵۷.

پنجشنبه ۲۶ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۶ ژوئن ۱۹۲۱ / ۹ شوال ۱۳۳۹

* استخدام مستشار خارجی برای ضراب خانه

نصرت الدوله زمانی که در اروپا بود با دو نفر مهندس بلژیکی جهت استخدام در ایران قرارداد بسته و آنان را به ایران اعزام کرده بود. آنان تا اسلامبول آمده ولی به دلیل بسته شدن راه باطوم نتوانسته بودند به ایران بیایند و ناچار به بلژیک بازگشتند. با توجه به این که وزیرمختار ایران در بروکسل قرارداد آنها را فسخ کرده بود، امروز در جلسه هیئت دولت ضمن گفتگو درباره این موضوع مقرر شد در این زمینه تأمل شود و فعلاً یک نفر مهندس بلژیکی برای ضراب خانه استخدام گردد. (۱)

* تلگراف خانه های خط اهواز - دزفول تحویل گرفته شد

دولت ایران تلگراف خانه های خط اهواز - دزفول را از انگلیسی ها تحویل گرفت. کمک های مالی انگلیسی ها به تلگراف خانه های مذکور از این تاریخ قطع شد. (۲)

* درخواست تعیین حاکم، برای «خوار»

امورات حکومتی بلوک «خوار» که از اواخر اسفندماه ۱۲۹۹ ش، بدون حاکم بود، توسط نایب جعفر خان رئیس ژاندارمری خوار، اداره می شد ولی از آنجا که یک ماه پیش مشارالیه با کلیه افراد و ابواب جمعی خود، به تهران احضار شده بود، و در «خوار» اداره عدلیه هم وجود نداشت، متفدین محلی هر یک به میل خود در امور حکومتی مداخله می کردند. وزارت مالیه که به واسطه گزارش امین مالیه خوار از این موضوع، مطلع شده بود، از وزارت داخله خواست، هرچه زودتر حاکمی برای آنجا تعیین و اعزام نماید. (۳)

* تقاضای انتشار مجدد روزنامه وطن

حسن حلاج، مدیر جریده وطن (۴)، در نامه ای به وزارت معارف و اوقاف با اشاره به اینکه این جریده در زمان کودتا از طرف حکومت نظامی توقیف شده است و ادامه توقیف آن باعث ازدیاد خسارت برای وی خواهد بود، درخواست نمود، با چاپ و انتشار مجدد این جریده موافقت شود. (۵)

* آزادی زندانیان سیاسی از جزیره هنگام

امروز بیست و دو نفر از زندانیان سیاسی بین النهرین که از ذیقعد ۱۳۳۸ ق، در جزیره «هنگام» زندانی بودند، پس از آزادی با کشتی «لیت ننگ» عازم بصره شدند. (۶)

* تعطیل شدن اردوگاه انگلیسی ها در جزیره هنگام

پس از آنکه، کمیسر عالی عراق فرمان عفو عمومی و آزادی بقیه تبعیدی های سیاسی در جزیره «هنگام» را صادر کرد امروز آنان به بصره اعزام شدند و اردوگاه تعطیل گردید. (۷)

* عریضه جمعی از توقیف شدگان در جریان کودتا به هیئت دولت

امروز هیئت محبوسین (۸) کودتا، تظلم نامه ای را توسط قوام الدوله و حاجی امین الضرب و ممتاز الملک به هیئت دولت دادند.

هیئت محبوسین در این تظلم نامه پاسخ بیانیه های دولت سابق را داده و در پایان توجه دولت را به مسایل ذیل خواستار شدند:

«۱- افتتاح فوری مجلس شورای ملی؛

۲- تعقیب اعوان و همدستان ظاهری و باطنی داخلی و خارجی سید ضیاء؛

۳- تشخیص دزدی ها و مأخوذات مشار الیه و رسیدگی به حساب و مؤاخذه از او به نام مشروطیت و قانون اساسی؛

۴- تهیه وسایل جبران خسارات اقتصادی که در این مدت به تمام طبقات وارد شده است». (۹)

-
- ۱- مراسله ریاست وزار به وزارت خارجه، ۴/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۱، پ ۳۱، ص ۷.
  - ۲- مراسله سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۸/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۳، ص ۱۲.
  - ۳- مراسله وزارت مالیه به وزارت داخله، ۲۶/۳/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۱۴۱۲۹.
  - ۴- امتیاز چاپ و نشر این جریده در سال ۱۲۹۸ ش صادر شده بود. این جریده، یک جریده هفتگی با مضامین صنعتی، اجتماعی و سیاسی بود. (اسناد ملی ایران شم ت م (ب) ۲۱۹۸/۱ و م (ج) ۵۸۰۰۵).
  - ۵- مراسله حسن حلاج به وزارت معارف و اوقاف، ۲۶/۳/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت م (ج) ۵۸۰۰۵.
  - ۶- تلگراف کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس و عربستان، ۱۰/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۳۰، ص ۴.
  - ۷- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۴۸.

۸- هیئت محبوسین از افراد ذیل تشکیل شده بودند: عین الدوله، فرمانفرما، سعد الدوله، سپهسالار اعظم، مدرس، صارم الدوله، شیخ حسین یزدی، نصرت الدوله، حشمت الدوله، ممتاز الملک، قوام الدوله، یمین الملک، وثوق السلطنه، سالار لشکر، امیر افشار، سردار معظم خراسانی، نصیر السلطنه، قائم مقام الملک، معین التجار، امین الضرب، اعتماد الملک، مهام الدوله، رکن الملک صدوری، سردار معتضد، فطن الدوله، سهام الدوله، غضنفر خان، صدر الاسلام زنجانی، لسان الملک، اسلامبولچی، سردار منتصر، شیخ علی طالقانی، میرزا یانس، ساعت ساز، مدیر میهن، اعتماد الدوله صدوری، نصرت الملک، میرزا علی کازرونی، واثق السلطنه، میرفخر، مشاور اعظم، مدیر الملک سهراب زاده، عماد الدین نوری، محمد حسین رزاز، حسین نوری زاده، خطیب زاده، ملک زاده، عباس گیلانی، شیخ مرتضی نهاوندی، ماژور فضل الله، اسد الله سهراب زاده، مظفر الممالک،

میرزا احمد ماهوت فروش، محمد آقا کسمایی، شیخ محمد یزدی، عسکر صاحب جمع، شجاع نظام کلهر، اقتدار الممالک،
محمد باقر تنگستانی، کیکو مسیحی؛ (روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۳ / ۳۰، ص ۱ و ۲).
۹- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۳ / ۳۰، ص ۱ و ۲.

ص: ٢٠٦

[تصوير] حاج امين الضرب

جمعه ۲۷ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۷ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۰ شوال ۱۳۳۹

* ورود یک کشتی جنگی روسی به بندر جز

امروز نزدیک ظهر یک فروند کشتی تجسّسی جنگی روس به بندر جز وارد شد. کماندان کشتی به مأمورین محلی اظهار داشت: برای گذاشتن میاغ آمده و خواست که در «دهنه خواجه نفس» جای آن فراهم شود و سپس میاغ در آنجا تعبیه شود، تا راهنمای کشتی های جنگی باشد. روس ها در گذشته نیز یک فروند «میاغ» در «دهنه خواجه نفس» (۱) داشتند. (۲)

* تخلیه رشت از نظامیان شوروی

واحد های نظامی شوروی شهر رشت را تخلیه کردند، نیروهای میرزا کوچک خان در شهر حضور داشتند و افراد خالو قربان نیز در سیاهرود (۳) مستقر شده بودند. (۴) روز شمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۲۰۷ * اعتراض سفارت شوروی به ورود نظامیان ایرانی به باغ سفارت ..... ص: ۲۰۷

* اعتراض سفارت شوروی به ورود نظامیان ایرانی به باغ سفارت

بنا به ادعای سفارت شوروی امروز دو نفر نظامی مسلح ایرانی، در باغ نمایندگی مختار شوروی مشاهده شدند که فوراً از باغ اخراج شدند ولی بعد مشخص شد که علاوه بر این دو نفر، ده تا دوازده نفر نظامی و آژان (۵) مسلح نیز، به باغ سفارت وارد شده بودند. (۶)

* پرداخت حقوق معوقه قزاق ها

قزاق ها به علت عدم دریافت مواجب و حقوق عقب افتاده خود، ناراضی بودند. رضا خان وزیر جنگ برای پرداخت معوقه قزاق ها و افسران انگلیسی مستقر در قزوین تا آخر اردیبهشت، پول کافی ارسال کرد. (۷)

* تقاضای سفارت آمریکا برای کمک به نیازمندان ایروان

بنا به تقاضای نماینده کمیته خیریه شرق نزدیک مقیم تبریز، سفارت آمریکا (۸) از وزارت امور خارجه تقاضا نمود در خصوص خرید بیست هزار پوط گندم، برای کمک به ایتام و نیازمندان ایروان، با این کمیته همکاری نمایند. گرچه، مقرر بود، این میزان گندم از اشخاص متفرقه خریداری شود نه از دولت، ولی می بایست دولت اجازه خرید و حمل آن را صادر می کرد. (۹)

۱- منطقه خواجه نفس در نزدیکی گمش تپه واقع است.

۲- تلگراف از دره جز به وزارت داخله، ۲۷ / ۳ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۳۰، ص ۲۲.

۳- سیاهرود در ۹ کیلومتری شهرستان رشت و ۲ کیلومتری پیر بازار واقع شده است.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۶.

۵- نظمی در پاسخ به اظهارات سفارت شوروی مدعی بود به جز یک نفر قزاق که گاری خود سفارت را حمل می کرده، نظامی دیگری به باغ سفارت وارد نشده بوده است، ضمن آنکه، باغ سفارت در روزهای جمعه محل تفریح عموم مردم است و سفارت شوروی هیچ استثنایی برای ورود افراد قائل نشده است. با این وجود، تحقیقات بیشتری انجام خواهد شد تا هویت نظامیان ادعا شده مشخص شود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۲۵، ص ۱).

۶- مراسله سفارت شوروی به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۲۵، ص ۳.

۷- همان، ص ۱۶ و ۱۷.

۸- در پی درخواست سفارت آمریکا، وزارت امور خارجه به والی آذربایجان دستور داد، نظارت نماید تا فقط آذوقه مازاد بر نیاز مردم آن منطقه به خارج حمل شود و از حمل احشام و دواب به شدت جلوگیری شود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۵، پ ۴، ص ۱).

۹- مراسله سفارت آمریکا به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۵، پ ۱، ص ۱۲.

شنبه ۲۸ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۸ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۱ شوال ۱۳۳۹

* اعتراض سوئدی ها نسبت به سوءرفتار با صاحب منصبان سوئدی

وزیر امور خارجه سوئد در دیداری با سفیر ایران در استکهلم نسبت به رفتار نامناسب با صاحب منصبان سوئدی در ایران، اعتراض و ابراز نارضایتی نمود. به خصوص از ماجرای که حدود چهار ماه قبل اتفاق افتاده و در آن ماجرا ماژور «شوبرگ» (۱) در مجادله ای از یک مأمور تحت امرش کتک خورده بود، بسیار گله مند بود. (۲)

* تغییر آرم سربرگ های اداره ژاندارمری

رضا خان وزیر جنگ دستور داد آرم (نشانه) سربرگ های اداره ژاندارمری که همان آرم وزارت داخله بود تغییر یافته و به جای آن آرم وزارت جنگ چاپ شود. (۳)

۱- سرگرد شوبرگ از اعضای دومین گروه افسران سوئدی بود که وستداهل رئیس شهربانی در مسافرت خود به سوئد از او برای کار در نظمیة ایران دعوت به عمل آورد. شوبرگ پس از آمدن به ایران مدتی در تهران به کار مشغول بود و سپس به عنوان نخستین رئیس شهربانی نوین و به سبک جدید قزوین منصوب و در این شهر به کار سرگرم شد. از وقایع مهم دوران ریاست شوبرگ در قزوین می توان به درگیر شدن نیروهای نظمیة با کارکنان کنسولگری انگلیس در این شهر و سپس ورود نیروهای اشغالگر روسی به قزوین به بهانه حفظ آرامش و دستگیری شوبرگ در تاریخ ۱۴ دسامبر ۱۹۱۵ (۲۱ آذر ۱۲۹۴ ش)، اشاره کرد «... سپاهیان روس که در اطراف شهر قزوین مستقر بودند روز سه شنبه ۲۱ آذر ۱۲۹۴ ش، به دنبال زدو خوردی که بین گماشتگان کنسولگری انگلیس با افراد پلیس صورت گرفت وارد شهر شده ابتکار عمل را به دست گرفتند و پس از دستگیری چند نفر از آژان های نظمیة و مستخدمین کنسولگری انگلیس، «موسیو شوبرگ» رئیس سوئدی نظمیة قزوین را توقیف و زندانی کردند. در این ایام وزارت داخله سرپرستی نداشت، زیرا «شاهزاده عین الدوله» که بعد از وقایع هفتم محرم به سمت وزیر داخله وارد کابینه شده بود به بهانه کسالت، از رسیدگی به امور وزارت داخله خودداری می کرد. رئیس تشکیلات نظمیة «مسیو وستداهل» نیز به واسطه تعویق در پرداخت حقوق آن اداره از شغل خود کناره گیری کرد و استعفای خود را برای رئیس الوزراء فرستاده بود به ناگزیر در موضوع بازداشت رئیس نظمیة قزوین، از طرف وزارت خارجه اقداماتی صورت گرفت و سفارت روس به ریاست قشون روس دستور داد رئیس نظمیة قزوین را به حکومت قزوین تحویل دهند تا تحت الحفظ به وسیله قزاق های ایرانی به تهران انتقال یابد. سرگرد شوبرگ پس از انتقال به تهران در شهربانی تهران به کار مشغول شد و در سال ۱۲۹۶ ش، به ریاست اداره تأمینات (آگاهی) گمارده شد. به دنبال منصوب شدن قوام السلطنه به والی گری خراسان، قوام با هماهنگی وزارت داخله از شوبرگ جهت ریاست شهربانی مشهد دعوت به عمل آورد، شوبرگ در فروردین ۱۲۹۷ ش، با گروه همراهش به عنوان رئیس نظمیة مشهد وارد این شهر شد. هزینه سفر شوبرگ و همراهانش از تهران تا مشهد ۱۱۲۸ تومان بوده است. شوبرگ تا هنگام دستگیری قوام السلطنه به وسیله کلنل محمد تقی خان پسیان در این شهر به کار اشتغال داشت ولی پس از دستگیری قوام السلطنه به (دستور دولت و اعزام او به تهران (۱۳ فروردین ۱۳۰۰ ش)، او و معاونش عبد الله خان از

کار برکنار و از مشهد اخراج گردیدند و به جای شویرگ علم الدوله از سوی کلنل پسیان به ریاست نظمیة مشهد گمارده شد. پس از اخراج شویرگ از مشهد او به سمت رئیس اداره آگاهی تهران منصوب گردید. (نظم و نظمیة، در دوره قاجاریه، ص ۱۸۹؛ توفان در ایران، ج ۱، ص ۵۲۲؛ خاطرات عبد الله بهرامی، ص ۵۲۳؛ رهبران مشروطه، ص ۶۵۹؛ ایران و جنگ جهانی اول، اسناد وزارت داخله، ص ۲۰۸؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ص ۱۵۲؛ پلیس خفیه، ص ۵۷).

۲- تلگراف سفارت ایران در استکهلم به وزارت خارجه، ۲۹/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۵، ص ۴.

۳- روزنامه ایران، ۲۹/۳/۱۳۰۰، ص ۱.

یکشنبه ۲۹ خرداد ۱۳۰۰ / ۱۹ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۲ شوال ۱۳۳۹

* بروز طاعون در کرمانشاه

پس از ارسال گزارش دکتر صحت‌الملک مبنی بر بروز طاعون در چقانرگس به تهران، وزارت صحتیه و امور خیریه ضمن صدور دستورات لازم به اداره صحتیه کرمانشاهان از وزارت داخله نیز خواست، جهت همکاری با دکتر صحت‌الملک و تهیه وسایل جلوگیری از سرایت بیماری، هرچه سریع‌تر دستورات لازم را به حکومت کرمانشاهان ابلاغ نمایند. (۱)

* ورود نظامیان به باغ سفارت شوروی

پیرو ورود نظامیان مسلح ایرانی به باغ سفارت روسیه در جمعه گذشته وزیرمختار روسیه امروز در نامه‌ای به وزیر امور خارجه ضمن اعتراض به اقدام دوازده نفر از نظامیان ایرانی در روز جمعه گذشته که به باغ سفارت روسیه وارد شده بودند، اظهار داشت: دولت ایران بایستی در جهت جبران این واقعه اقدام نماید. (۲)

* مأموریت نصیر السلطنه برای رفع غائله گیلان

نصیر السلطنه که از طرف دولت مأمور اصلاح و رفع غائله گیلان شده بود، امروز صبح به اتفاق آقا سید جلیل اردبیلی (۳) و میرزا هاشم خان و سعد الله خان به طرف گیلان حرکت کرد. (۴)

* رفع توقیف از انتشار مجله ارمغان

رئیس الوزراء به حکومت نظامی تهران ابلاغ نمود مجله ارمغان که یک مجله ادبی است و به مدیریت آقای وحید اصفهانی، چاپ و منتشر می‌شود، مانند انتشار آزاد است و نباید از چاپ و انتشار آن ممانعت شود. (۵)

۱- مراسله وزارت صحتیه و امور خیریه به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۸۶۷.

۲- مراسله سفارت شوروی به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۲۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۲۵، ص ۳.

۳- در منابع از زمان و محل تولد و وضع خانوادگی و اوایل زندگی سید جلیل اردبیلی و نیز تحصیلات و سابقه فعالیت‌های وی در پیش از نهضت مشروطیت آگاهی داده نشده است. کسروی وی را در شمار یکی از آزادیخواهان مشروطیت یاد می‌کند. اردبیلی، در زمان اوج گیری نهضت مشروطه، با همکاری سید حسن تقی زاده و جمعی دیگر از مشروطه خواهان آذربایجان، انجمن آذربایجان را در تهران بنیاد نهاد. اردبیلی در کمیته مرکزی فرقه دموکرات عضویت داشت. در دومین دوره مجلس شورای ملی، از طرف مردم تبریز به نمایندگی انتخاب شد. او عضو فراکسیون اقلیت نیرومند در مجلس به شمار می‌رفت، با سفارت آلمان در تهران مرتبط بودند و در امور مجلس و مسائل سیاسی با اعضای آن سفارت شور می‌کردند و به نفع آلمان و بر ضد دولت‌های روس و انگلیس اقداماتی به عمل می‌آوردند. پس از اولتیماتوم روسیه در مورد اخراج «مورگان

شوستر» از ایران، دولت ایران چند تن از نمایندگان از جمله سید جلیل اردبیلی و سلیمان میرزا اسکندری از حزب دمکرات را به یزد تبعید کرد. تبعیدشدگان چون به قم رسیدند، به علت ناامن بودن راه، با موافقت دولت در قم ماندند. اقامت آنها از اردیبهشت تا آبان همان سال به طول انجامید. در آبان ماه که سعد الدوله از سفر اروپا بازگشت تا منصب نخست وزیری را عهده دار شود به تهران منتقل شدند و بعد از مدت کوتاهی آزاد گردیدند. اردبیلی در مقام عضو حزب دمکرات یک روز بعد از افتتاح مجلس سوم در منزل عبد الحسین وحید الملک شیبانی، با شارژدافر آلمان، ملاقات کرد و با نظر او طرح تشکیل اکثریتی در مجلس، با ائتلاف نمایندگان احزاب دمکرات و اعتدالیون را ریخت. هدف از این ائتلاف واداشتن دولت ایران به ترک موضع بی طرفی، به نفع آلمان و عثمانی در جنگ جهانی اول، بوده است. اردبیلی به همراه نصیر السلطنه و جمعی دیگر، از سوی هیئت وزیران مأموریت می یابد که به رشت رفته و با سران نهضت جنگل مذاکره کنند و اوضاع گیلان را به حال طبیعی برگردانند. اردبیلی در انتخابات دوره پنجم مجلس از سوی حزب اجتماعیون نامزد نمایندگی مجلس شد اما به مجلس راه نیافت. در زمان رضا شاه مدتی ریاست اداره خراسان را به عهده داشت. اردبیلی در ۱۳۱۸ ش، از مشاغل دولتی و سیاسی کناره گرفت و دعوت حکومت محمد رضا پهلوی را برای پذیرش سمت حکومتی نپذیرفت. وی در روز دهم تیر ۱۳۲۲ درگذشت. (فرهنگ ناموران، ج ۲، ص ۳۶۶-۳۶۹).

۴- روزنامه ایران ۳۰/۳/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- گنجینه اسناد، سال سوم، دفتر چهارم، ۱۳۷۲ ش، ص ۷۳.

دوشنبه ۳۰ خرداد ۱۳۰۰ / ۲۰ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۳ شوال ۱۳۳۹

* درگیری نیروهای سعد الدوله با قزاق ها

سعد الدوله پسر سپهسالار که فرماندهی یک هزار و دویست نفر از نیروهای مستقر در لاهیجان را پذیرفته بود، با قزاق ها درگیر شده و آنها را شکست داد (۱).

* پذیرایی سفیر ایران در پاریس از هیئت سیاسی افغانستان

هیئتی از افغانستان به ریاست محمد ولی خان، به منظور اعلان تاجگذاری امان الله خان افغان و تشکیل سفارت افغانستان در پاریس وارد این شهر شدند. (۲)

پس از استقبال و پذیرایی رسمی دولت فرانسه از این هیئت افغانی و دیدار آنان با رئیس جمهور فرانسه، به سفارت ایران در پاریس آمدند.

سفیر ایران در پاریس به افتخار این هیئت، امشب یک مهمانی غیررسمی بیست و چهار نفره برگزار کرد. وثوق الدوله نیز، در این مهمانی حضور داشت. (۳)

* بازگشت زبردست خان از مسکو

«زبردست خان» از مسکو بازگشت و افراد وی به قصد حمله به یکی از پست های ژاندارمری از مرز عبور کردند. کلنل محمد تقی خان که به شدت نگران اوضاع منطقه قوچان بود یک واحد دویست نفری از نیروهای ژاندارمری را به آن جا گسیل داشت، مازور اسماعیل خان (اسماعیل بهادر) رهبری این عملیات را عهده دار شد. (۴)

* هشدار حکمران نظامی تهران

سرتیپ محمود انصاری حکمران نظامی تهران با انتشار اعلانی (۵) نسبت به افرادی که در اندیشه خیانت و توطئه بر ضد مصالح مملکت باشند هشدار داد و تأکید کرد این افراد از هر طبقه که باشند به شدت مجازات خواهند شد. (۶)

* تظلم دوازده نفر از اتباع روسیه

دوازده نفر از اتباع روس که قبلا در اداره ارزاق کار می کردند، به سفارت روسیه رفته و اظهار کرده بودند، اخیرا آنان را به قزاق خانه منتقل کرده اند ولی ایشان تمایلی به خدمت در آنجا ندارند. از این رو، آنان تقاضا کرده اند طلبشان پرداخت شود تا از خدمت مرخص گردند.

پیرو این ماجرا، وزارت امور خارجه، امروز طی نامه ای از دیویزیون قزاق خواست تا حقوق این افراد پرداخت شود و از خدمت معافشان کنند. (۷)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۸.

۲- دولت افغانستان برای اعلان تاجگذاری امان الله خان افغان و دعوت از دول اروپایی و آمریکایی برای برقرار کردن روابط سیاسی با این دولت ها، این هیئت را عازم اروپا و آمریکا کرده بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۳، پ ۵، ص ۸).

۳- تلگراف سفارت ایران در پاریس به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۳ / ۳۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۷، پ ۲، ص ۴۵.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۸۸.

۵- متن کامل اعلان فوق الذکر به شرح ذیل است: «گاهی راپرت می دهند اشخاص مجهول الهویه که در مقام مقایسه با افراد مملکت در مرتبه صفر واقعند و نسبت آنها با سکنه این مملکت نسبت قطره و دریاست این اشخاص از روی نادانی و جهالت یا علت دیگر در مقام خیانت برآمده توطئه بر ضد مصالح مملکت و وطن عزیز خودشان می نمایند. به واسطه این اعلان آنها را خبر می دهم چنانچه دست از حرکات زشت و ناپسند خود برندارند بدون ملاحظه هرکس از هرطبقه باشد در ن هایت شدت دولت آنها را سیاست خواهد نمود.» (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۸، ص ۱۲).

۶- اعلان حکومت نظامی تهران، ۱۳۰۰ / ۳ / ۳۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۸، ص ۱۲.

۷- مراسله وزارت خارجه به دیویزیون قزاق، ۱۳۰۰ / ۳ / ۳۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۴، ص ۱۵.

سه شنبه ۳۱ خرداد ۱۳۰۰ / ۲۱ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۴ شوال ۱۳۳۹

* پذیرش حمایت از منافع ایرانیان در چین از سوی دولت فرانسه

در پی درخواست دولت ایران از دولت فرانسه برای حفاظت از منافع ایرانیان مقیم چین، امروز دولت فرانسه این درخواست را رسماً پذیرفت و به مأمورین سیاسی خود در چین دستورات لازم را صادر کرد. (۱)

* اعلام اسامی اکراد گماشته زبردست خان

کارگزاری دره جز و کلات، صورت اسامی بیست و چهار نفر از سواران کرد ساکن دره جز که قبلاً جزو سواران «لوی» انگلیس بودند و اخیراً گماشته زبردست خان شده و همراه او به خاک روسیه فرار کرده و پناهنده شده بودند، به وزارت امور خارجه ارسال نمود. (۲)

* انتشار بیانیه حقیقت توسط نمایندگان مجلس

امروز، نزدیک به چهل تن از منتخبان مجلس شورای ملی، از جمله سید فاضل کاشانی (۳)، بیانیه تندی (۴) در اعتراض به کابینه سیاه، به نام «بیانیه حقیقت» منتشر کردند. (۵)

* مصوبه هیئت دولت درباره دواير غيرقانونی وزارت مالیه

با توجه به اینکه، تشکیلات وزارت مالیه در کابینه سابق مخالف قانون اساسی بود، هیئت وزیران در جلسه امروز خود، به پیشنهاد وزارت مالیه، تصویب نمود که دواير غيرقانونی وزارت مالیه منحل شود و مطابق قانون تشکیلات مالیه دواير قانونی را تشکیل دهد. (۶)

* توصیه کاردار آمریکا در خصوص امتیاز نفت شمال

به دنبال آمادگی دولت ایران برای اعطای امتیازات نفت و راه آهن، معادن و ... به آمریکا «انگرت»، کاردار سفارت آمریکا در ایران به واشنگتن توصیه کرد آمریکایی ها باید لندن را مطلع سازند و احتمالاً خواهان همکاری شوند چون در غیر این صورت ایرانیان به طور یقین دست به بازی قدیمی شرقی یکی را علیه دیگری برانگیختن خواهند زد ... قابل تأسف خواهد بود که ایرانیان فکر کنند ما مشتاق خنثی کردن نقشه های انگلیس برای همکاری هستیم. (۷)

۱- تلگراف سفارت ایران در پاریس به وزارت خارجه، ۳۱/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵، پ ۲، ص ۱ و ۲.

۲- مراسله کارگزاری دره جز و کلات به وزارت امور خارجه، ۳۱/۳/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷،

۳- سید فاضل احمدی کاشانی معروف به آقا سید فاضل و فاضل کاشی، فرزند سید صدر الدین کاشی و جدش آقا سید احمد، از فقیهان مشهور زمان خود بود. وی تحصیلات مقدماتی حوزه را نزد روحانیون کاشان طی کرد و در بیست سالگی به اصفهان رفت و پس از سه سال به نجف رفت و نزد اساتید بزرگ آنجا تلمذ کرد و مرتبه اجتهاد یافت. فاضل کاشی در حدود سال ۱۳۲۷ ق، به ایران بازگشت و در تهران مقیم شد و حوزه درس تشکیل داد. فاضل در سومین دوره انتخابات مجلس شورای ملی در سال ۱۳۳۲ ق، از حوزه انتخابیه شاهرود و بسطام به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شد و جزو گروه چهارده نفره هیئت علمیه مجلس بود. به دنبال حرکت نیروهای روسی به سوی تهران، عده ای از نمایندگان مجلس به همراه گروهی از ملیون مهاجرت کردند که فاضل نیز جزو نمایندگان مهاجر بود. در نتیجه این مهاجرت مجلس شورای ملی از اکثریت افتاد و تعطیل گشت. سرانجام فاضل کاشانی در ۲۷ آبان ۱۳۴۱ ش، در تهران از دنیا رفت. (اطلاعات هفتگی، س ۸، ۲۰/۱۲/۱۳۲۷، شم ۳۹۸، ص ۶ و ۷؛ اطلاعات، ۲۸/۸/۱۳۴۱، شم ۱۰۹۵۳، ص ۵؛ اسناد روحانیت و مجلس، ج ۱، ص ۲۲۵؛ دیده ها و شنیده ها، ص ۱۳۸، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۳۸۴-۳۸۸؛ مجلس و انتخابات، ص ۱۶۸).

۴- شایع بود که نصرت الدوله فیروز این بیانیه را تهیه کرده و به امضای گروهی از منتخبان مجلس رسانده است. (تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۳۸۴-۳۸۸).

۵- تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۳۸۴-۳۸۸.

۶- روزنامه ایران، ۲/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

۷- Engert To the Secretary of State, ۲۱ June ۱۹۲۱, FRUS ۱۹۲۱, vol II. PP. ۶۳۴-۳۵

چهارشنبه ۱ تیر ۱۳۰۰ / ۲۲ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۵ شوال ۱۳۳۹

* افتتاح مجلس چهارم

امروز احمد شاه با ایراد سخنرانی (۱) در مجلس، چهارمین دوره مجلس شورای ملی را افتتاح نمود و اظهار امیدواری کرد که با افتتاح مجلس، اصول مشروطیت مستحکم و برقرار گردد. (۲)

* بسته شدن مرز ایران و روسیه و مشکل بازگشت اتباع ایرانی

بسته شدن مرزهای خراسان و روسیه به علتی نامعلوم به واسطه صدور حکمی از تاشکند، برای بازگشت اتباع ایرانی به کشور مشکلاتی را پدید آورده بود. از این رو، وزارت امور خارجه در نامه ای به سفارت روسیه تقاضا کرد، ضمن توضیح درباره علت بسته شدن این مرز، جهت تسهیل بازگشت ایرانیان به کشور خود دستورات لازم را صادر نمایند. (۳)

* نامه انجمن زرتشتیان به ارباب کیخسرو

انجمن زرتشتیان در نامه ای به ارباب کیخسرو، در خصوص رسیدگی به پرونده قتل فرزندش (۴) علت مسامحه ایالت فارس را در قصاص قاتلین، نامشخص دانسته و خواستار پیگیری ارباب کیخسرو در مورد قصاص شدند. (۵)

* تعطیلی وزارت خانه ها و ادارات دولتی

امروز به مناسبت افتتاح مجلس شورای ملی، به دستور قوام السلطنه، کلیه وزارت خانه ها و دوائر دولتی تعطیل بود. (۶)

* برگزاری انتخابات هیئت رئیسه مجلس

امروز انتخابات هیئت رئیسه موقتی مجلس شورای ملی و شعبات (کمیسیون های) شش گانه آن برگزار شد. (۷)

* تشکیل جلسه شعبات مجلس

امروز شعبه (کمیسیون) چهارم مجلس شورای ملی با شرکت حکیم الملک و حاج آقا سید فاضل امین الشریعه، بیان الملک، میرزا ابراهیم خان، احتشام الدوله، عدل السلطنه، میرزا علی محمد، سلطان محمد خان، غضنفر خان، آصف الممالک منعقد گردید و پس از رأی گیری به اتفاق آراء، آقایان حکیم الملک رئیس، امین الشریعه نایب رئیس، آصف الممالک مخبر و میرزا ابراهیم خان نیز، به عنوان منشی انتخاب گردیدند. (۸) همچنین امشب شعبه (کمیسیون) پنجم مجلس شورای ملی تحت ریاست سنی قوام الدوله منعقد شد و هیئت رئیسه خود را به ترتیب ذیل انتخاب نمودند:

آقای طباطبایی رئیس شعبه با اکثریت هفت رأی، نصرت الدوله نایب رئیس با هشت رأی، رکن الملک منشی شعبه با هشت رأی و سردار معظم خراسانی مخبر شعبه با هشت رأی انتخاب شدند، ضمن آنکه، عمید السلطنه و شاهزاده سردار مفخم نیز غایب بودند. (۹) به علاوه اولین جلسه شعبه ششم (کمیسیون) مجلس شورای ملی تحت ریاست حاج شیخ اسد الله محلاتی (۱۰) و با حضور شیخ الاسلام، سید یعقوب، نجات، (۱۱) دکتر لقمان، بیان الدوله، ارباب کیخسرو، امین التجار، سهام السلطان و میرزا اسد الله خان تشکیل گردید و پس از رأی گیری، شیخ الاسلام به ریاست شعبه و سید یعقوب نیز، به عنوان نایب رئیس انتخاب گردیدند. (۱۲)

* معرفی اعضای کمیته جدید انقلاب جنگل

پس از انتشار اعلامیه های متعدد از سوی سران جنبش جنگل، جلسه ای در فومن با حضور میرزا کوچک خان، احسان الله خان، خالو قربان و حیدر عموغلی و چند تن دیگر تشکیل گردید و اعضای کمیته جدید انقلاب (جنگل) تعیین شدند. اعضای کمیته طی اعلانی به شرح ذیل معرفی شدند:

میرزا کوچک خان، حیدر خان عموغلی، خالو قربان، میرزا محمدی، احسان الله خان. (۱۳)

۱- متن سخنرانی احمد شاه به شرح ذیل است: «... مسرت کامل داریم که بعد از مدت طولی که حوادث عمومی دنیا و اوضاع عمومی ایران متأسفانه باعث تعطیل مجلس شورای ملی و تعویق و تطویل انتخابات جدیده نمایندگان ملت و افتتاح پارلمان گردیده بود به عون الله تعالی امروز چهارمین مجلس شورای ملی را باليمن و السعاده افتتاح می نمائیم، امیدواریم اصول مشروطیت که اساس سلطنت و مدار دولت ما است و از چندی به این طرف به واسطه توالی جنگ بین المللی متزلزل شده است با افتتاح مجلس مستحکم و برقرار گشته فوائد آن به وجه اکمل عاید حال مملکت و دولت ما گردد و قانون مجلس سنا که مکمل اساس مشروطیت است در این دوره وضع و تدوین شود...». (روزنامه ایران، ۲/۴/۱۳۰۰، ص ۱).

۲- روزنامه ایران، ۲/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- یادداشت وزارت خارجه به سفارت روسیه، ۱/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱/۱۵، پ ۴۵، ص ۵.

۴- جهت اطلاعات بیشتر می توان به کتاب «یادداشت های ارباب کیخسرو» و همچنین دفاتر خلاصه مذاکرات انجمن زرتشتیان کرمان مراجعه کرد. (م).

۵- مراسله انجمن زرتشتیان به ارباب کیخسرو، ۱/۴/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۴۳.

۶- روزنامه ایران، ۲/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

۷- همان، ص ۱.

۸- گزارش شعبه چهارم، مجلس شورای ملی، ۱/۴/۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۱۳، ج ۴، پ ۴.

۹- گزارش شعبه، پنجم مجلس شورای ملی، ۲/۴/۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۱۳، ج ۴، پ ۶.

۱۰- شیخ اسد الله محلاتی در سال ۱۲۴۷ ش، در محلات متولد شد. پدرش آیت الله حسین محلاتی از مجتهدین طراز اول ایران بود. شیخ اسد الله محلاتی پس از انجام تحصیلات مقدماتی در قم و محلات، عازم عتبات عالیات شد و پس از هفت سال تحصیل در نجف و اخذ درجه اجتهاد به ایران بازگشت و به کار تدریس و ملک داری مشغول شد. وی در دوره دوم

مجلس شورای ملی از حوزه گلپایگان، خوانسار، کمره، و محلات؛ و در دوره سوم و چهارم از حوزه انتخابیه (محلات - کمره) به وکالت مردم برگزیده شد. وی در مجلس دوم مدتی نایب رئیس مجلس شد ولی پس از چندی کناره گیری کرد. در مجلس سوم از گروه اعتدالی های اکثریت بود و درباره لغو هرچه سریع تر قانونی که اختیارات زیادی به مورگان شوستر، تفویض می کرد، سخنانی ایراد کرد. در اوایل مجلس چهارم درباره اوضاع و احوال سیاسی ایران نطق بسیار مفصلی کرد که چند روز به طول انجامید. وی مدتی نیز، شغل قضاوت را دنبال کرد و از قضات سرشناس و معروف بود. در سال ۱۲۹۸ ش، که صدر الاشراف رئیس و مؤسس استیناف گیلان شد، شیخ اسد الله هم مدعی العموم استیناف بود. با خارج شدن احمد شاه از ایران که سفر سوم وی به اروپا بود، بحران و ناامنی سراسر ایران را دربر گرفت و شیخ اسد الله محلاتی نگرانی خود را از این بحران و نبودن احمد شاه در ایران و استعفای مشیر الدوله و عدم تعیین رئیس الوزراء توسط شاه بیان کرد. همزمان با خروج احمد شاه از ایران شایع شد که احمد شاه مقدار زیادی از جواهرات سلطنتی را به همراه خود به خارج برده است. برای تفحص در این باره، کمیسیونی مرکب از مجلس و دولت مأمور شدند که یکی از اعضای این کمیسیون آقا شیخ اسد الله محلاتی بود. در سال ۱۳۰۷ ش، چهار ناحیه برای ثبت و اسناد و املاک تهران در نظر گرفته شد که ریاست یکی از نواحی به شیخ اسد الله محلاتی واگذار گردید اما به فاصله کوتاهی و به علتی نامعلوم شیخ اسد الله محلاتی در ۲۹ مرداد ۱۳۰۷ منتظر خدمت شد. (شرح زندگانی من، ج ۲، ص ۴۶۴؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۷۴-۷۷؛ احزاب سیاسی در مجلس سوم، ص ۱۲۶-۱۲۵؛ خاطرات صدر الاشراف، ج ۱، ص ۲۳۷؛ خاطرات و تألمات مصدق، ص ۵۶؛ ایران در جنگ بزرگ، ص ۱۸۹؛ جهت اطلاع بیشتر ر. ک: روزنامه اطلاعات، ۲۹/۵/۱۳۰۷).

۱۱- میرزا محمد خراسانی معروف به محمد نجات، فرزند عبد الکریم ملک التجار خراسانی و نواده حاج قاسم تهرانی در سال ۱۲۵۶ ش، در مشهد به دنیا آمد. پس از اتمام تحصیلات مقدماتی و متوسطه برای ادامه تحصیل به نجف اشرف رفت و پس از چند سال تحصیل در آنجا، به مشهد بازگشت. پس از صدور فرمان مشروطیت محمد نجات روزنامه حقوق را منتشر کرد که در حقیقت ناشر افکار مشروطه خواهان بود. در زمان محمد علی شاه مدتی را در زندان گذراند. پس از فتح تهران و خلع محمد علی شاه به عضویت دادگاه انقلاب درآمد و این دادگاه حکم اعدام چند نفر از جمله شیخ فضل الله نوری را صادر کرد. وی قبلاً نیز، شخصی را که به شیخ فضل الله نوری تیراندازی کرده بود، از لحاظ اسلحه و پول تأمین کرده بود. وی در دوره های اول تا پنجم مجلس شورای ملی سمت نمایندگی را بر عهده داشت و از آذربایجان، خراسان، مازندران و زنجان و قاینات وکیل شد. نجات از مؤسسان حزب دمکرات بود و روزنامه ای را نیز به نام نجات که هر هفته دو شماره منتشر می شد، اداره می کرد. پس از دو سال انتشار به سبب تندروی توقیف شد. در مجلس پنجم از هواداران سردار سپه بود و به خلع قاجاریه و سلطنت رضا خان رأی داد. وی در سال ۱۳۰۷ ش، انزوا و گوشه نشینی را برگزید و از سیاست کناره گیری کرد و سرانجام در سوم آذر ۱۳۱۲ ش، در سن ۵۶ سالگی درگذشت و در امامزاده عبد الله در حضرت عبد العظیم دفن گردید. (مجله جلوه، س ۱۳۲۴، شم ۵، ص ۲۵۱؛ کتاب نارنجی، ج ۲، ص ۲۱۱؛ گیلان در جنبش مشروطیت، ص ۱۹۰، ۱۹۱؛ قیام آذربایجان و ستار خان، ج ۲، ص ۴۸۱-۴۸۰؛ گزارش ایران، ص ۲۴۳؛ تاریخ انقلاب مشروطیت، ج ۱، ص ۴۱۸؛ تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، ص ۲۱۰ و ۲۷۶).

۱۲- گزارش شعبه ششم مجلس شورای ملی، ۲/۴/۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۱۳، ج ۴، پ ۶.

۱۳- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۲۸.

* ورود امیر فیصل به بصره

امیر فیصل (۱) امروز با کشتی مخصوص وارد بصره شد و از طرف حکومت و اهالی از او استقبال به عمل آمد. امیر فیصل مستقیماً از بصره برای زیارت به نجف رفت و در آنجا سر مقبره مظفر الدین شاه فاتحه خواند. همچنین سر مزار برخی علمای بزرگ نیز، حاضر شد و برای آنان فاتحه قرائت نمود. (۲)

* انعقاد عهدنامه بین دولت های ایران و افغانستان

امروز عهدنامه ای بین دو دولت ایران و افغانستان درباره تبادل هیئت های سیاسی، حل اختلاف اتباع و برقراری روابط دوستانه بین طرفین منعقد گردید. این عهدنامه را که مشتمل بر دوازده فصل بود سردار عبد العزیز خان وزیرمختار افغانستان در تهران و میرزا حسن خان محتشم السلطنه وزیر امور خارجه ایران امضا کردند و طرفین متعهد شدند تا در مدت سه ماه از تاریخ امضا یا در صورت امکان زودتر از این موعد اسناد لازم مبنی بر تصدیق عهدنامه مذکور را در تهران یا کابل مبادله نمایند. (۳)

۱- فیصل سومین پسر حسین ابن علی شریف مکه در سال ۱۸۸۳ متولد شد. وی پس از تحصیل، در پارلمان عثمانی عضویت یافت. چندی هم در ارتش عثمانی در سوریه خدمت کرد. پس از اخراج وی از سوریه، به عربستان گریخت. در ۱۹۲۰ کنگره ملی در سوریه او را به سلطنت برگزید. اما فرانسه که سوریه را تحت قیمومیت داشت، نپذیرفت و در همان سال برکنار شد. پس از تأسیس کشور عراق، داوطلب سلطنت بر عراق شد و دولت بریتانیا نیز او را برای این مقام نامزد کرد و پادشاهی وی به تصویب رسید. پیشنهاد پادشاهی به او از سوی انگلیسی ها با دو شرط همراه بود: الف) قبول ادامه سیستم قیمومیت انگلستان بر عراق. ب) عدم ادامه دادن به نبرد و معارضه مسلحانه علیه دولت فرانسه در سوریه و فیصل نیز به شرط اینکه برادرش امیر عبد الله رضایت دهد که از پادشاهی دست بردارد، این پیشنهاد را پذیرفت. وی سرانجام در ۱۹۳۳ م درگذشت و پس از وی غازی دول به سلطنت رسید. (فصلنامه مطالعات تاریخی، س ۱۳۸۴، شم ۶، ص ۶۷-۶۸).

۲- گزارش سرکنسولگری ایران در بغداد به وزارت امور خارجه، ۱۳۰۰/۴/۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۴، ص ۱۶۰.

۳- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۰۱۰۴۰.

پنجشنبه ۲ تیر ۱۳۰۰ / ۲۳ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۶ شوال ۱۳۳۹

* توضیح سید ضیاء درباره برداشت مبلغی از بودجه دولتی

جنرال کنسول ایران در بغداد پس از دریافت نامه ای از وزارت امور خارجه درباره برداشت بدون سند یکصد و بیست هزار تومانی توسط سید ضیاء، از بودجه دولتی؛ امروز به محض ورود سید ضیاء به بصره به ملاقات وی رفت و در این باره از او توضیح خواست (۱) و جوابیه «سید ضیاء» را در این خصوص به شرح ذیل به تهران ارسال کرد: «سی هزار تومان از این مبلغ، قبل از حرکت با اطلاع آقای سردار سپه از خزانه دریافت شد، و محل مصرف این مبلغ را ایشان می دانند، غیر از این مبلغ، آنچه در مدت سه ماه دریافت شده، برای پاره ای مصارف سری بوده است که نمی توانستم به وزارت مالیه علنی حواله بدهم.

بنابراین، با مسئولیت خود به اسم خود دریافت داشته به مصارف مهمه که لازم می دانستم، رساندم. قسمت اعظم این مصارف را آقایان سلطان محمد خان و آقا میرزا حسن خان که رؤسای کابینه من بودند، مستحضر هستند. برای مصالح دولت کشف مبادی مخارج را مقتضی نمی دانم. با این وجود، اگر مایل هستید از آنها تحقیق فرمایید (۲).»

* معرفی حکمران خمسه

محمد خان، امیر تومان قزاق خانه که مدتی سمت حکومت همدان را عهده دار بود، از سوی وزارت داخله به حکومت خمسه منصوب گردید. (۳)

* اعلام آمادگی روس ها برای مقابله با طاعون

در پی ابتلاء چندین نفر به طاعون خیارکی در خاک ایران، در حوالی رود تجن و شناسایی برخی افراد مظنون مبتلا به این بیماری در مناطقی از دولت آباد تا پل خاتون، و همچنین ابتلای چند نفر در روسیه، دولت روسیه برای کمک به دولت ایران، برای مبارزه با این بیماری آمادگی خود را اعلام کرد و پیشنهاد داد: کمیسیونی مختلط از نمایندگان دو دولت ایران و روس برای مقابله با این بیماری تشکیل گردد. (۴)

* تشکیل شعبه سوم مجلس

امشب شعبه سوم مجلس شورای ملی تحت ریاست سنی میرزا طاهر تنکابنی ۵ منعقد گردید. پس از اخذ آراء شاهزاده سلیمان میرزا (۵) با اکثریت هشت رأی به ریاست شعبه و جلیل الملک با اکثریت هشت رأی به سمت مخبر انتخاب شدند. (۶)

[تصویر] میرزا طاهر تنکابنی

* دستگیری یک جاسوس ارمنی

۱- جنرال کنسول ایران یک بار دیگر، در تاریخ ۸ تیر ۱۳۰۰ ش در زمانی که سید ضیاء از محرمه مراجعت کرده و عازم بغداد بود وی را در اسکله بندر بصره ملاقات کرد و سید ضیاء در توضیح راجع به برداشت یکصد و بیست هزار تومانی پاسخی داد که چندان تفاوتی با پاسخ اولیه وی نداشت. متن توضیح سید ضیاء بار دوم به شرح ذیل بود: «بیست و پنج هزار تومان قبل از حرکت با اطلاع آقای سردار سپه از خزانه دریافت شد، مصرف این مبلغ را ایشان می دانند، غیر از این مبلغ آنچه در مدت سه ماه دریافت شد برای پاره [ای] مصارف سری در طهران و ایالات خصوصاً نواحی شمالی بوده است که نمی توانستم به وزارت مالیه علنی حواله بدهم. بنابراین، با مسئولیت خود به اسم خود دریافت داشته به مصارف مهمه که لازم بوده است، رساندم. قسمت اعظم این مصارف را آقای سلطان محمد خان مستحضر هستند برای مصالح دولت کشف مبادی مخارج را مقتضی نمی دانم. معهذا، اگر مایل هستید، از ایشان تحقیق بفرمایید. اما راجع به ایکیان، ایشان در مقابل دولت مسئولیت ندارند، این مبلغ هم به امر من به مصارف مربوطه به بلدیة رسیده است. ۴ شنبه ۸ سرطان ۱۳۰۰ بندر بصره» (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۴، پ ۱۱، ص ۲).

۲- مراسله جنرال کنسول ایران در بغداد به وزارت خارجه، ۱۵/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۴، پ ۱۱، ص ۱ و ۳.

۳- روزنامه ایران، ۳/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

۴- مراسله چیچرین کمیسر خارجه روسیه به وزارت خارجه، ۲/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۲، پ ۱۰، ص ۲.

۵- میرزا طاهر تنکابنی فرزند فرج الله، در سال ۱۲۴۲ ش، در کلاردشت مازندران دیده به جهان گشود. وی یکی از شاگردان میرزا میرزا ابوالحسن جلوه بود به طوری که، پس از وفات جلوه، بیشتر طلاب برای کسب فیض و درک و پرسش مسائل فلسفی به محضر وی روی آوردند. تنکابنی در دوره اول مجلس شورای ملی، از طرف طلاب تهران به نمایندگی برگزیده شد و در دوره سوم به نمایندگی از مردم تهران به مجلس راه یافت و عضو فرقه دموکرات گردید. هنگام وقوع جنگ جهانی اول و حادثه مهاجرت آزادی خواهان همراه میلیون، با چند تن از سران آنان، همچون سید حسن مدرس و مساوات به غرب کشور مهاجرت کرد. ابتدا به قم و از آنجا به طرف عراق رهسپار گردید و در سال ۱۳۳۶ ق، به ایران بازگشت. در دوره چهارم مجلس شورای ملی کاندیدای انتخابی حزب دموکرات بود و به نمایندگی از مردم تهران به مجلس راه یافت. میرزا طاهر غیر از تدریس و تعلیم، در سازمان جدید وزارت دادگستری، از طرف علی اکبر داور وزیر وقت دادگستری، به کار دعوت شد و مدت ها سمت ریاست دادگاه های شهرستان و ریاست دادگاه های استان و مستشاری دیوان عالی کشور را به عهده داشت. در جریان محاکمه نصرت الدوله فیروز در محکمه جنایی، یکی از اعضای هیئت محاکمه بود. در فروردین ماه سال ۱۳۱۱ ش، میرزا طاهر و جمعی از ملاکین و خوانین تنکابن، کلارستان و کجور، دستگیر و زندانی شدند. علت ظاهری قضیه، غصب املاک آنان توسط رضا شاه بود. میرزا طاهر دو ماه زندانی بود و سپس به کاشان تبعید شد و پس از قریب یک سال، به تهران بازگشت و مجدداً به تدریس پرداخت. میرزا طاهر تنکابنی سرانجام در آذرماه ۱۳۲۰ ش، بر اثر بیماری در بیمارستان نجمیه تهران وفات یافت و پیکرش در ابن بابویه دفن گردید. (شرح حال رجال ایران، ج ۲، ص ۱۸۵ و ۱۸۶؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۲، ص ۲۹۴ و ۲۹۵؛ رجال عصر مشروطیت، ص ۷۱-۷۰).

۶- سلیمان محسن اسکندری، معروف به سلیمان میرزا اسکندری، در ۱۲۷۸ ق، در تهران به دنیا آمد. پدرش محسن میرزا کفیل الدوله، از نوادگان عباس میرزا نایب السلطنه بود. اسکندری مدتی روزنامه «عیوق» را منتشر کرد که مطالب آن مورد

پسند میرزا علی اصغر خان امین السلطان صدراعظم، واقع نشد و بلافاصله توقیف گردید. پنج سال بعد، مدرسه محسن یه را دایر کرد که به سبب برخی مخالفت ها مدت طولانی دایر نبود. در همین دوران در بعضی مدارس پایتخت به تدریس ریاضی پرداخت. اسکندری در ۱۳۲۴ ق، وارد خدمات دولتی شد. نخست در نظمیة به کار پرداخت، سپس در اداره کل گمرک مشغول شد و مدتی بعد به کرمانشاه رفت تا ضمن خدمت در اداره گمرک، ریاست کل پست آنجا را هم بر عهده بگیرد. در دور دوم مجلس شورای ملی پس از مرگ یحیی میرزا برادر سلیمان میرزا به مجلس راه یافت. در دوره سوم مجلس شورای ملی، سلیمان میرزا، نماینده مردم اصفهان بود. در زمان جنگ جهانی اول، ایران بی طرفی خود را اعلام کرد ولی سپاهیان روس وارد ایران شدند، این موضوع باعث شد که گروهی از نمایندگان مجلس از جمله سلیمان میرزا به قم و از آنجا به کرمانشاه مهاجرت کنند. پس از فراز و فرودهای فراوان مهاجران به عثمانی رفتند، اما حمله انگلیس به بغداد و وجود اختلاف ها باعث متفرق شدن آنها شد. سلیمان میرزا اسکندری به ایل سنجابی پناه برد، اما انگلیسی ها او را دستگیر و به هندوستان تبعید کردند. انگلیس تا مدتی با بازگشت سلیمان میرزا به ایران مخالفت می کرد. سرانجام سلیمان میرزا پس از پایان جنگ جهانی اول به تهران آمد. اسکندری در مجلس چهارم نماینده مجلس شد. او در دوره پنجم مجلس شورای ملی نیز، یکی از نمایندگان تهران بود. در دولت سردار سپه، سلیمان میرزا وزیر معارف و اوقاف شد. بعدها وی مدعی شد که شوروی او را ترغیب به پذیرش این مسئولیت کرده است. در ۹ آبان ۱۳۰۴ مجلس شورای ملی به ریاست سید محمد تدین، نایب رئیس اول مجلس، تشکیل شد و طرحی که به صورت ماده واحده از طرف نمایندگان تهیه و امضا شده بود، با قید دو فوریت در مجلس قرائت شد که مطابق آن انقراض سلسله قاجار و حکومت موقت رضا خان اعلام گردید، این ماده به تصویب رسید و سلیمان میرزا از جمله کسانی بود که به آن رأی مثبت داد. پس از اینکه، مجلس مؤسسان تشکیل شد، سلیمان میرزا اسکندری از تهران به مجلس راه یافت اما در مجلس به سبب اعتقادات و مرام سیاسی خود، به سلطنت پهلوی رأی نداد. این موضوع بعدها بر حیات سیاسی او تأثیر فراوان گذاشت. از این تاریخ به بعد وی به تدریج از سیاست دوری کرد و به صورت آشکار و پنهان به مخالفت با رژیم پهلوی پرداخت. او در اولین انتخابات بعد از رضا شاه از تهران نامزد نمایندگی شد. اما در جریان انتخابات، در دی ۱۳۲۲ در تهران وفات یافت. (فرهنگ ناموران، ج ۲، ص ۵۲۶ - ۵۳۰).

نظمیه مشهد یک جاسوس ارمنی به نام «بابیک گوکاسف» (Babik GuKasoff) را که برای بلشویک ها گزارش تهیه می کرد، دستگیر نمود. در گزارش به دست آمده از او، اطلاعاتی درباره ژاندارمری و مقامات و ... نوشته شده بود. (۱)

* تخلیه کامل ایران از نیروهای روسی

قوای روسیه به طور کامل خاک ایران را تخلیه کردند.

روس ها دو توپ صحرائی را به میرزا کوچک خان و سه مسلسل را به خالو قربان فروختند. دو پزشک و هشت مسلسل چی روسی نیز، به خدمت میرزا کوچک خان درآمدند. (۲)

* توقیف اسرائیلینکو در تهران

اسرائیلینکو در تهران توقیف و تحت نظر قرار گرفت.

براساس اظهارات مقامات روسی، اسرائیلینکو یک نفر از کمیسرهای روس بود که فجایع زیادی مرتکب شده و با مبالغی از وجوه بلشویکی به ایران فرار کرده بود. (۳)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۸۸.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۷.

۳- مراسله وزارت خارجه به وزیرمختار شوروی روس، ۲/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۲۹، ص ۲۴.

جمعه ۳ تیر ۱۳۰۰ / ۲۴ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۷ شوال ۱۳۳۹

* راه اندازی کارخانه قورخانه سازی

وزیر جنگ به کارخانه های قورخانه سازی (۱) در تهران دستور داد با سرعت شروع به تعمیر دستگاه های معیوب نمایند تا کارخانه ها هرچه سریع تر تولید خود را از سر بگیرند. (۲)

[تصویر] معتمد السلطنه

* امتناع انگلیسی ها از پرداخت مالیات های جدید

پس از آنکه، «دوویس» کنسول انگلیس در بیرجند برای پرداخت مالیات های جدید از کارگزاران بیرجند ضمانت کتبی برای مصارف مالیات ها در امور شهری خواسته بود، امروز ساعت ده صبح معتمد السلطنه کارگزار مشهد با پرایدوکس ژنرال کنسول انگلیس در مشهد در این باره مذاکره کرد. ژنرال کنسول انگلیس اظهار داشت: از سفارت انگلیس در تهران دستور رسیده است، با توجه به مذاکراتی که با دولت ایران در این خصوص انجام شده و هنوز هم ادامه دارد، نباید مالیات های جدید پرداخت شود و در صورت پرداخت مالیات، بایستی ضمانت داده شود تا در صورت نیاز، بتوان مسترد داشت.

کنسول انگلیس در ادامه خطاب به معتمد السلطنه تصریح کرد: با توجه به اینکه، دادن مالیات و استرداد آن مستلزم مسدود کردن حساب است، بنابراین، فعلا مالیات نمی دهیم، زیرا ممکن است تشکیلات مالیه ایران آن حساب را مسدود نمایند.

معتمد السلطنه بر این عقیده بود، عدم پرداخت مالیات های جدید از سوی انگلیسی ها، تأثیری منفی بر اتباع داخلی خواهد داشت. (۳)

۱- قورخانه: قور کلمه ای ترکی به معنای کمر بند و مخفف قوران به معنی سلاح می باشد و قورخانه سازی در واقع به کارخانه اسلحه سازی گفته می شد.

۲- روزنامه ایران، ۳ / ۴ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- تلگراف معتمد السلطنه از مشهد به وزارت امور خارجه، ۵ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۹، ص ۱۰۸.

شنبه ۴ تیر ۱۳۰۰ / ۲۵ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۸ شوال ۱۳۳۹

* خروج خودروهای انگلیسی از مشهد

یک ستون مرکب از ده خودرو که جزو آخرین خودروهای واحد نقلیه انگلیس در مشهد بودند، به همراه فرمانده واحد نقلیه، سروان کلارک (Balfor Clark) مشهد را به قصد دزداب (۱) ترک کردند. همچنین سروان «جی. ا. فالكونر»، دستیار سرکنسول انگلیس در مشهد نیز برای استفاده از مرخصی به انگلستان رفت. (۲)

[تصویر] تعدادی از نظامیان انگلیسی و هندی نزدیک منجیل

* مضروب شدن عوض بیک

عوض بیک یکی از سران سپاه زبردست خان، به دست فردی به نام رمضان لطف آبادی، در قلعه «کوران» (۳) واقع در خاک روسیه، مضروب شد. رمضان لطف آبادی اسب عوض بیک را نیز، به لطف آباد آورد و به مأمورین ژاندارمری تحویل داد. (۴)

* شرکت نماینده ایران در کنفرانس مبارزه با سل

هیئت وزیران بنا به پیشنهاد وزارت صحتیه و امور خیریه تصویب نمود دکتر لقمان الملک (۵) به عنوان نماینده دولت ایران برای حضور در کنفرانسی که قرار بود درباره جلوگیری از بروز و سرایت بیماری سل (۶) در سوم مردادماه، در لندن برگزار شود، شرکت نماید. (۷) در ادامه مقرر شد مخارج این سفر مطابق با آنچه وزارت امور خارجه تعیین کند، پرداخت شود. (۸)

۱- نام سابق شهر زاهدان بوده است.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۸۹.

۳- قلعه کوران دهی از دهستان میان آباد اسفراین می باشد که در ۲۴ هزار گزی غرب جاده شوسه بجنورد به سبزوار واقع شده است.

۴- تلگراف کارگزاری دره جز به وزارت امور خارجه، ۴ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۳۵، ص ۶.

۵- دکتر سعید مالک ملقب به لقمان الملک در سال ۱۲۶۷ ش، در تبریز متولد شد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در مدرسه لقمانیه و لازاریست ها به پایان رسانید و تحصیلات عالی را در دانشکده طب فرانسه از سال ۱۹۰۶ تا ۱۹۱۲ به هزینه شخصی خود انجام داد. پایان نامه وی درباره مسمومیت چشم در نتیجه افراط در استعمال الكل و توتون بود. وی انواع نشان ها و مدال ها را از ایران، مصر و فرانسه دریافت کرد. لقمان الملک بارها به عنوان نماینده ایران در کنفرانس های بین المللی شرکت کرد. مشاغل وی از طبابت در ژاندارمری ایران شروع شد و در حفظ الصحه و دانشکده طب و بیمارستان های دولتی ادامه یافت. وی در کابینه ساعد و بیات، صدر و حکیمی در سال های ۱۳۲۳-۱۳۲۷ وزیر بهداری بود. وی در سال ۱۳۲۸ به مجلس

سنا راه یافت و تا سال ۱۳۴۶ رئیس سنی مجلس سنا بود و هفت سال نایب رئیس مجلس سنا بود. سرانجام وی در سال ۱۳۴۹ ش، درگذشت. (سالنامه دنیا، س ۱۳۲۴، ص ۱۰۹؛ روزنامه رسمی دولت علیه ایران، س ۱۳۲۹ ق، شم ۶۴، ص ۱۴؛ تاریخ طب و طبابت در ایران، ج ۲، ص ۴۳۲-۴۳۵).

۶- نوعی بیماری ریوی. ذات الریه یا ذات الجنب یا بعد زکام و نزله یا بعد سرفه کهنه است.

۷- دکتر لقمان الملک در آن زمان در مصر بود. همچنین لقمان الملک برای شرکت در کنگره طب و دواسازی نظامی که ۲۰ ژوئیه در بروکسل برگزار می شد، برگزیده شده بود، ولی وزارت امور خارجه در ۲۵ تیرماه ضمن ابلاغ این دو مأموریت به وی، اظهار داشت: چنانچه وی نمی تواند در هردو کنفرانس شرکت نماید، آقای اردشیر خان به نمایندگی ایران در کنفرانس لندن حاضر شود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵۹، پ ۲۱، ص ۳).

۸- مراسله ریاست وزراء به وزارت مالیه، ۹/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵۹، پ ۲۱، ص ۹.

یکشنبه ۵ تیر ۱۳۰۰ / ۲۶ ژوئن ۱۹۲۱ / ۱۹ شوال ۱۳۳۹

* فرار قاتلین پسر ارباب کیخسرو

نصرت السلطنه امروز در گزارشی به وزارت داخله، نتیجه تحقیقات به عمل آمده پیرامون فرار سارقین و قاتلین فرزند ارباب کیخسرو (۱) از زندان شیراز را چنین تشریح کرد: «... در شب ۲۵ جمادی الاولی ۱۳۳۹ ق، یازده نفر از زندانیان عرب و قشقایی از زندان شیراز فرار کردند و مأمورین نظمیه موفق به دستگیری یکی از آنها به نام «ولی قشقایی» شدند که وی نیز، در زندان در اثر بیماری درگذشت.» (۲)

[تصویر] ارباب کیخسرو

* سفر کلنل ساندرز به رشت

سفیر انگلیس در تهران از سفر کلنل ساندرز، وابسته نظامی سفارت انگلیس به رشت خبر داد. کلنل ساندرز قصد داشت برای ملاقات با جانشین کنسول انگلیس در رشت و تهیه گزارش از وضعیت نظامی گیلان به رشت سفر کند. (۳)

* معرفی قوام السلطنه در روزنامه تایمز لندن

امروز روزنامه تایمز لندن، شرح مبسوطی را درباره قوام السلطنه و مقام هایی که بر عهده داشته است، منتشر کرد. (۴)

* سفر هیئت ایرانی به آنکارا

روزنامه تایمز در شماره امروز خود از سفر هیئتی ایرانی به منظور پاره ای مذاکرات، به ریاست کلنل رضا خان به آنکارا خبر داد و در ادامه افزود: این هیئت همزمان با «چیچرین» وارد آنکارا خواهد شد. این روزنامه هدف از این مذاکره را عقد قرارداد اتحاد و موّدت بین ایران و عثمانی ذکر کرد. (۵)

* برگزاری جشن برافراشتن بیرق در سفارت روسیه

جشن افراشتن «بیرق» (۶)، در سفارت روسیه برگزار شد.

جمعیت زیادی اعم از ایرانی، روسی و اروپایی در این جشن حضور داشتند. برحسب دعوتی که قبلا از طرف سفارت روسیه به وسیله وزارت امور خارجه صورت گرفته بود، هیئت دولت و رؤسای اداره ها و جمعی از شخصیت های اروپایی نیز از ساعت ۹ شب در سفارت روس حضور داشتند. در این مراسم، وزیرمختار روسیه، به زبان روسی سخنرانی مفصّلی ایراد کرد. سخنان او حاکی از اقدامات نیروهای سرخ (۷) در جهت رفع تعدیات دولت سابق روسیه، واژگون ساختن آن و بالاخره نجات ایران از چنگک دولت قاهره قبلی بود. بعد از برافراشتن بیرق رسمی دولت روسیه بر بالای درب سفارت خانه، از حاضرین به صرف

- ۱- ارباب کیخسرو فرزند شاهرخ در سال ۱۲۵۳ ش، در کرمان متولد شد. جد پدری او «ملا گشتاسب» منجم مشهور بود. شاهرخ پدر کیخسرو، آموزگار دبستان های کرمان بود. کیخسرو تحصیلات مقدماتی را در کرمان به پایان رساند و در سن نه سالگی به تهران آمد و سه سال به ادامه تحصیل پرداخت. سپس به سفارش «مانکجی هاتریا» با برادر کوچکتر خود به بمبئی رهسپار شد و در آن دیار به حمایت و سرپرستی «دینشاه» رئیس انجمن اکابر صاحب ان پارسی به تحصیل پرداخت و پس از اتمام تحصیل در حدود سال ۱۲۶۷ ش، از طرف انجمن اکابر صاحب ان پارسی به آموزگاری دبستان کرمان منصوب گردید. مدتی در کرمان دست به اصلاحات فرهنگی زد و سپس از راه مشهد و عشق آباد به روسیه رفت و تقریباً یک سال و اندی در «ادسا» به سربرد و سپس به تهران آمد و جزو مدیران اداره «ارباب جمشید» شد. او پس از پیروزی در انتخابات دوره دوم مجلس شورای ملی ۱۲۸۸ ش، به جای ارباب جمشید به نمایندگی از طرف زرتشتیان به مجلس راه یافت. در پاییز سال ۱۳۰۱ ارباب کیخسرو به همراه چند نفر از رجال دانشمند ایران جمعیتی به نام انجمن آثار ملی را تأسیس کرد. کیخسرو عضو کمیسیونی بود که از طرف دولت برای رسیدگی به مسئله جواهراتی که گفته می شد احمد شاه قاجار با خود برده است تشکیل شد، که پس از رسیدگی و تحقیقات معلوم شد که احمد شاه کوچکترین چیزی از جواهرات سلطنتی را با خود نبرده و این هیاهو برای متزلزل کردن کابینه مشیر الدوله بوده است. ارباب کیخسرو همچنین در زمان تشکیل مجلس مؤسسان ۱۳۰۴ ش، از طرف زرتشتیان به وکالت رسید و در آن مجلس نیز عضو هیئت رئیسه بود. او در تفکر سیاسی خود به سوی آمریکا گرایش نشان می داد و نزدیکی به آمریکا را بهترین راه برای اجرای سیاست نه روس و نه انگلیس می دانست. ارباب کیخسرو مدتی نیز رئیس شرکت تلفن بود که اولین قرارداد تهاتری ایران را با سوئد منعقد کرد. وی نماینده شخصی رضا شاه در تحویل گرفتن راه آهن ایران از آلمانی ها و آمریکائی ها بود. ارباب کیخسرو شاهرخ سرانجام در ۱۱ تیرماه ۱۳۱۹ هنگامی که از مجلس عروسی بازمی گشت به طور اسرارآمیزی کشته شد و بامداد روز بعد، جسد او را در خیابان کاخ تهران یافتند. (تاریخ بیست ساله ایران، ج ۴، صص ۳۱۰ و ۳۱۱؛ اختناق ایران، صص ۷۲ و ۷۳، بازیگران عصر رضا شاهی، صص ۲۱۴ و ۲۱۵؛ شرح حال رجال ایران، ج ۳، ص ۱۷۹؛ مجله فروهر ش ۱۱ و ۱۲، س ۱۳۶۶، صص ۱۳ و ۱۴؛ فروهر، س ۱۳۶۹، شم ۳ و ۴، ص ۵، اسنادی از زرتشتیان، ص ۱۴۱ به بعد؛ مجله آینده، س ۱۳۷۲، شم ۶-۴، ص ۳۹۸).
- ۲- مراسله نصرت السلطنه به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۴ / ۵، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۴۳.
- ۳- مراسله سفارت انگلیس به رئیس الوزراء، ۱۳۰۰ / ۴ / ۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۳، ص ۲۲.
- ۴- روزنامه تایمز، ۲۶ ژوئن. ۱۹۲۱.
- ۵- همان.
- ۶- بیرق: پرچم.
- ۷- منظور از نیروهای سرخ، همان نظامیان ارتش روسیه شوروی هستند. (م).

به عمل آمد. در پایان آقای ساعد الملک رئیس تشریفات وزارت امور خارجه از طرف دولت ایران، به وزیرمختار روسیه تبریک گفت. (۱)

* آمادگی تجار آمریکایی برای خرید مواد خام صنعتی و کشاورزی ایران

تجار آمریکایی طی ملاقات ها و مکاتباتی که با سفارت ایران در واشنگتن داشتند، آمادگی و تمایل خود را برای خرید مواد خام صنعتی و کشاورزی (به ویژه پنبه، ابریشم و توتون) از ایران اعلام کردند. (۲)

[تصویر] نصرت السلطنه

* پایان حکومت نظامی در تهران

حکومت نظامی در تهران پایان یافت. محمود انصاری حکمران نظامی تهران اعلام کرد که از امشب در تهران و شمیرانات، عبور و مرور شبانه تا صبح آزاد است و مأمورین متعرض هیچ کس نخواهند شد. (۳)

۱- روزنامه ایران، ۶/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲، پ ۱.

۳- روزنامه ایران، ۵/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

دوشنبه ۶ تیر ۱۳۰۰ / ۲۷ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲۰ شوال ۱۳۳۹

* دیدگاه مردم ایران درباره انگلیس

«آرمیتاژ اسمیت»، مستشار مالی انگلیس در ایران گزارش داد: لازم است که احساس نارضایتی گسترده علیه هرچیز انگلیسی در حال حاضر درک شود، قرارداد ایران و انگلیس کلیه افرادی را که عقاید آزادی خواهانه داشتند، منزجر کرد و دولت سابق [دولت سید ضیاء الدین طباطبایی]، که مردم آن را پرورده انگلیسی ها می پنداشتند، کلیه محافظه کاران را به خشم آورده است. البته، تبلیغات روسی هم به این طرز فکر دامن می زند. (۱)

[تصویر] سید ضیاء الدین طباطبایی

* قرنطینه در آستارا

امروز چهل و یک نفر ایرانی، بدون تذکره (۲) از آستارای روس به ایران وارد شدند در حالیکه، شش نفر از آنان بیمار و دو نفر از این بیماران به وبا مبتلا بودند. همه این افراد در آستارا (۳) تحت قرنطینه (۴) نگه داشته شدند.

دکتر محمد خان از آستارا طی تلگرافی به رئیس مجلس حفظ الصحه (۵) اعلام کرد که هیچ امکاناتی برای کمک به این افراد در اختیار ندارند. (۶)

* ورود یک کشتی جنگی به آستارای روسیه

یک کشتی جنگی روسی در آستارای روسیه لنگر انداخت.

متعاقب ورود این کشتی روس ها پل سرحدی ایران و روس را بسته و از عبور و مرور اهالی جلوگیری کردند.

خبر هایی که از روسیه می رسید حاکی از آن بود که، روس ها در آستارای روسیه مشغول سرباز گیری هستند و یک هزار نفر نیروی نظامی را نیز به پست مرزی «مینوار» اعزام کرده اند. (۷)

۱- The Report by Armitage- Smith in Norman to Curzon, ۲۷ June ۱۹۲۱, Fo ۴۱۶/ ۶۸

۲- تذکره: پاسپورت و گذرنامه را در آن روزگار تذکره می گفتند.

۳- نام بندر و مرکز تجارتي در غرب دریای خزر می باشد و در مصب رودی به همین نام. این شهر را رود آستارا به دو بخش تقسیم می کند، بخش شمالی، آستارای روسیه و بخش جنوبی آستارای ایران است.

۴- قرنطینه: قرنطین. جایی که در آن مسافران و عابران را مورد بازرسی قرار می دهند و از ورود بیماران جلوگیری به عمل می آورند این کلمه از واژه فرانسوی «کاران تن» (Quran taine)، گرفته شده است.

- ۵- بهداشت. آن علمی که از پیدایش بیماری ها پیشگیری کند. در قدیم به اداره بهداشت، اداره حفظ الصحه می گفتند. (م).
- ۶- تلگراف دکتر محمد خان از آستارا به رئیس مجلس حفظ الصحه دولتی، ۶/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۲، پ ۶، ص ۳۷.
- ۷- تلگراف کارگزار اردبیل به وزیر خارجه، ۱۱/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱/۱۵، پ ۴۵، ص ۷.

سه شنبه ۷ تیر ۱۳۰۰ / ۲۸ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲۱ شوال ۱۳۳۹

* مرگ یکصد و بیست نفر در سرخس

صاحب ممتاز علی خان، دستیار جراح کنسولگری انگلیس در مشهد از سرخس به مشهد بازگشت.

براساس گزارش وی، در فاصله زمانی بین دوازدهم بهمن ۱۲۹۹ تا سیزدهم خردادماه سال جاری، یکصد و بیست نفر در آن منطقه از کشور در اثر بیماری طاعون فوت کرده و تنها یک بیمار طاعون زده از مرگ جان سالم به در برده بود.

گزارش کاملی نیز، در این باره برای مسئول حفظ الصحة به تهران ارسال شد. (۱)

* اعدام خداوردی و الله وردی

خداوردی و الله وردی خان، دو برادر راهزن و یاغی در ساعت یک بامداد امروز در مشهد تیرباران شدند. (۲)

* درخواست اعزام قاتل پسر نرسس ارمنی به تهران

وزارت داخله (۳) از ایالت کرمان خواست قاتل پسر نرسس ارمنی را به همراه پرونده بازجویی های وی به تهران بفرستند، تا در عدلیه قرار محاکمه و مجازات وی صادر شود. (۴)

* تصویب نرخ های جدید مراسلات پستی

پس از انعقاد معاهده جدید پستی در «مادرید» که نرخ مراسلات بین المللی را تغییر داد و به تصویب دولت ایران نیز رسید، در جلسه امروز هیئت وزیران مقرر شد نرخ های جدید (۵) مراسلات پستی به خارج از کشور، از تاریخ ۱۸ مردادماه سال جاری در ایران به اجرا گذاشته شود. (۶)

* تحویل اداره مالیه خراسان به شاهزاده جلال الملک

«دبوا» پیشکار سابق مالیه خراسان، اداره مالیه را به شاهزاده «جلال الملک» که سمت معاونت داشت، تحویل داد. (۷)

* کناره گیری کحال زاده و انتصاب متین الدوله در سفارت آلمان

میرزا احمد خان متین الدوله دفتری از امروز به سمت منشی اول سفارت آلمان در ایران منصوب شد. از پاییز ۱۹۱۸ م، هیچ کس در این سمت مشغول به کار نبود. ابو القاسم کحال زاده نیز، با رضایت خود از فعالیت در سفارت آلمان کناره گیری نمود. (۸)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۰.

۲- همان، ص ۹۰.

۳- وزارت داخله در تاریخ ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۵ با ارسال تلگرافی به ایالت کرمان درخواست نمود سایر همدستان ماشاء الله، قاتل پسر نرسس ارمنی را نیز همراه با پرونده هایشان به تهران اعزام نمایند (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵).

۴- تلگراف وزارت داخله به کرمان، ۱۳۰۰ / ۴ / ۷، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۵- در نرخ های جدید، قیمت تمبرهای دوازده شاهی به یک قران و تمبرهای شش شاهی به ده شاهی افزایش یافته و مقرر شد، در اداره پست روی تمبرهای دوازده شاهی، مهر یک قران و روی تمبرهای شش شاهی مهر ده شاهی زده شود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۲۱، ص ۱).

۶- اعلان پستی رئیس ایالتی پست جنوب، ۱۳۰۰ / ۶ / ۱۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۲۱، ص ۱.

۷- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۲، ص ۱.

۸- مراسله سفارت آلمان به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴، پ ۳۰، ص ۱۰.

چهارشنبه ۸ تیر ۱۳۰۰ / ۲۹ ژوئن ۱۹۲۱ / ۲۲ شوال ۱۳۳۹

* ملاقات صاحب منصبان عثمانی با میرزا کوچک خان

شش نفر از صاحب منصبان مهم ملیون عثمانی (۱)، از راه خلخال برای ملاقات و مذاکره با میرزا کوچک خان به گیلان عزیمت نمودند. (۲)

* ورود مهاجرین ایرانی از روسیه به لطف آباد

مطابق گزارش رسیده از لطف آباد به وزارت داخله از دو سه روز پیش راه آرتق باز شده و مبادلات پستی نیز انجام می شد.

دیروز و امروز هم بسیاری از مهاجرین ایرانی از روسیه و بخارا (۳) با خانواده های خود وارد لطف آباد شدند که قصد عزیمت به مشهد را داشتند. (۴)

* تعیین قیمت ارزاق

برای جلوگیری از افزایش قیمت ارزاق عمومی، حکومت نظامی تهران به دستور رئیس الوزراء، دوازده نفر از تجار و اصناف را به اداره حکومتی تهران دعوت نمود، تا با توافق نظر آنان قیمت ارزاق به گونه ای تعیین شود، که منافع فروشندگان و خریدار رعایت شود. (۵)

* انتخاب شیخ محمد علی تهرانی به سمت ریاست اداره بازرسی قضایی

آقا شیخ محمد علی تهرانی (۶) که ریاست تحقیق اوقاف را به عهده داشت، به حکم وزارت عدلیه به ریاست اداره بازرسی قضایی انتخاب شد. (۷)

* موافقت با انتشار مجدد روزنامه حلاج

به دنبال درخواست مشهدی حسن حلاج برای چاپ و انتشار مجدد جریده حلاج، امروز وزارت معارف و اوقاف موافقت خود را با انتشار مجدد این جریده به وی ابلاغ نمود. (۸)

۱- پیروان مصطفی کمال پاشا (آتاتورک) را ملیون یا کمالیون عثمانی می گفتند.

۲- روزنامه ایران، ۸ / ۴ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- بخارا شهری است مشهور در ماوراء النهر و مشتق از بخار است به معنای بسیار علم. که چون در آن شهر علما و فضلا بسیار بوده اند بدین نام موسوم شده است. بخارا اکنون جزو جمهوری ازبکستان می باشد. این شهر ابتدا پایتخت سامانیان بود، بعدها

چنگیز آن را فتح و ویران کرد و پس از تعمیر مجدد سال‌ها پایتخت حکام ازبک بود و مجدداً به تصرف ایران درآمد و در دوران قاجار نیز روس‌ها آن را تصرف کردند.

۴- گزارش تلگرافی از لطف آباد به وزارت داخله، ۸/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۴۹، ص ۶.

۵- روزنامه ایران، ۹/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- میرزا محمد علی خان تهرانی چاله میدانی (کاتوزیان) فرزند شیخ حسن در سال ۱۲۵۴ ش، به دنیا آمد. در دوران نوجوانی به تحصیل ادبیات فارسی و صرف و نحو عربی و معانی بیان و منطق و حساب و هندسه و نجوم و هیئت پرداخت و پس از آن، نزد اساتیدی از قبیل میرزای آشتیانی، آقا میرزا حسن کرمانشاهی و آقا میرزا هاشم رشتی سال‌های متمادی به تحصیل اصول و فقه و فلسفه و کلام و عرفان اشتغال داشت و ضمناً در زمینه تاریخ و فیزیک جغرافیا تحقیق کرده و در هر یک از علوم مزبور شرح و حواشی مخصوصاً در منطق و فلسفه و عرفان نوشت. هنگام جنبش مشروطه در ایران به مشروطه خواهان پیوست. به هنگام تشکیل دوره اول مجلس شورای ملی (۱۲۸۵-۱۲۸۷ ش)، به نمایندگی از طرف مردم تهران وارد مجلس شد. قبل از مشروطیت و در سال ۱۳۲۲ ق، در تأسیس انجمن علمی کوشید. سپس در تأسیس کتابخانه ملی، سعی بسیار کرد. میرزا محمد علی خان تهرانی در دوره پنجم مجلس شورای ملی (۱۳۰۲-۱۳۰۴ ش) نیز وکیل بود. همچنین در سال ۱۳۲۸ ق، به وکالت بلدیة تهران منتخب و در سال ۱۳۰۴ ش، عضو مجلس مؤسسان از تهران بود. از وی تألیفاتی نیز به جا مانده است. (فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴ دوره مجلس، ص ۴۷؛ فرهنگ رجال قاجار، ص ۶۵؛ ره آورد شم ۴۱، ص ۲۶۸؛ انجمن‌های سری در انقلاب مشروطیت ایران، ص ۱۶۲؛ نقباء البشر، ج ۴، ص ۱۳۱؛ مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، ص ۹۱).

۷- روزنامه ایران، ۸/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۸- نامه وزارت معارف و اوقاف به حسن حلاج، ۸/۴/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم م (ج) ۵۸۰۰۵.

* موافقت کمپانی نفت ایران و انگلیس با مشارکت آمریکا در امتیاز خوشتاریا

شرکت نفت ایران و انگلیس، که در درجه اول نگران محافظت از منافع خود در جنوب ایران و بین النهرین بود، به امید اغوای شرکت آمریکایی استاندارد اوایل با فروش درصد سهم امتیاز «خوشتاریا»، به آن شرکت با وزارت خارجه انگلیس همراه شد.

(۱)

* وضع مهاجرین در ارومیه

مهاجرین ارومیه که توسط اشرار کرد آنان را مورد غارت قرار داده بودند، با حالت رقت باری وارد ساوجبلاغ گردیده و در کوچه و بازار برهنه و گرسنه سرگردان بودند. یک کمیسیون هفت نفری از آمریکایی ها تشکیل شده و برای بازگرداندن آنان به ساوجبلاغ رفتند. دو نفر از اشرار کرد نیز، که تعدادی از مهاجرین را کشته و غارت کرده بودند به دستور حکمران ساوجبلاغ دستگیر و اعدام گردیدند. (۲)

* عدم تمایل حکومت هندوستان برای حفظ نیروی پلیس جنوب

روزنامه تایمز امروز در مطلبی با عنوان «قوای منحل شده در ایران» نوشت: حکومت هندوستان دیگر مایل به متحمل شدن مخارج پلیس جنوب و مساعدت مالی به این نیروها نیست و چون دولت ایران نیز، تمایلی به حفظ و در اختیار گرفتن این نیرو ندارد، بنابراین نیروی پلیس جنوب منحل خواهد شد. اما انحلال پلیس جنوب تأثیر مستقیمی در امنیت مناطق کرمان، یزد، شیراز و بوشهر و غیرمستقیم تا اصفهان خواهد گذاشت. (۳)

* حرکت نیروهای روسی به سوی اردوباد

عده ای از نیروهای روس که با خود توپ و مهمات نیز همراه خود داشتند، با ماشین به جلفای روس آمده و به طرف اردوباد (۴) رفتند. بقیه نیز در حرکت بودند. (۵)

* تحویل حکومت نظامی دره جز به شجاع نظام

از آنجا که، سلطان میرزا علی خان حاکم نظامی دره جز و افراد و نیروهای تحت امر او، رفتار خوبی با اهالی منطقه نداشتند، مازور محمود خان نوذری، حکمران و فرمانده نظامی قوچان و دره جز، شجاع نظام را به حکومت نظامی دره جز منصوب کرد.

امروز سلطان میرزا علی خان اداره حکومتی را به حاکم جدید تحویل داد و خود به سمت قوچان حرکت کرد. (۶)

* درگذشت حاج شیخ محمد حسین حائری

امروز آیت الله حاج شیخ محمد حسین مجتهد حائری مازندرانی (۷) از مراجع تقلید، در سن شصت و شش سالگی در کربلای معلی دار فانی را وداع گفت. (۸) بدین مناسبت ضمن تعطیلی کلیه دواير دولتی، از سوی دولت ایران مجالس ترحیمی برگزار شد. (۹)

* تشکیل جلسه شعب شش گانه مجلس شورای ملی

امروز صبح اعضای شعب شش گانه مجلس شورای ملی در ساختمان مجلس تشکیل جلسه دادند و تا نزدیک ظهر مشغول بررسی و رسیدگی به پرونده های انتخابات و اعتبارنامه های موجود بودند. به دلیل اینکه برخی از پرونده ها و انتخابات نواقصی داشتند ریاست مجلس از وزارت داخله تقاضا نمود، نواقص آنها را رفع نماید. (۱۰)

* تحصن تجار قوچان

عده ای از تجار و مغازه داران قوچان به منظور اعتراض به افزایش مالیات ها در تلگراف خانه این شهر متحصن شدند. (۱۱)

Inter- Departmental Committee on Petroleum minutes of the ۶ th meeting Held on - ۱

۳۰ June ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۷۰۱۴/۸۳۷۷

۲- روزنامه ایران، ۱۰/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- روزنامه تایمز، ۳۰ ژوئن ۱۹۲۱.

۴- اردوباد مکانی در شرق جلفا است.

۵- روزنامه ایران، ۹/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- تلگراف کارگزاری دره جز و کلات به وزیر خارجه، ۱۱/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۹، ص

۸

۷- شیخ حسین حائری مازندرانی از علما و مراجع تقلید مجاهد ایران در قرن سیزدهم و چهاردهم هجری بود. وی فرزند شیخ زین العابدین بود که از مدرسان و مراجع تقلید زمان خود محسوب می شد. او احتمالاً در کربلا به دنیا آمد و نزد استادان آنجا، از جمله پدرش درس خواند و از وی اجازه دریافت کرد. هنگامی که پدرش در ۱۳۰۹ ق، در کربلا درگذشت، وی در مقام مرجعیت و امامت جماعت و تدریس جانشین او گردید و بعضی از مقلدین پدرش، بالاخص شیعیان هند، از او تقلید می کردند. شیخ محمد حسین، عالمی آگاه به مسائل سیاسی جهان اسلام بود و با نفوذ قدرت های خارجی در سرزمین های اسلامی به شدت مقابله می کرد. در ۱۳۲۹ ق، که متجاوزان روسی به مرزهای شمالی کشور تجاوز کردند و به تبریز و مشهد وارد شدند و به کشتار آزادی خواهان پرداختند، وی به همراه گروهی دیگر از علمای کربلا و نجف، طی اعلامیه ای بر ضد متجاوزان روسی اعلام جهاد کرد و در اعتراض به تجاوز روس ها همراه گروه کثیری از مراجع و علما و طلاب به کاظمین رفت. در بخشی از اعلامیه جهادی وی آمده بود: «... به عموم حجج اسلام و سرداران عظام و رؤسای ایلات و عشایر جلیله ایران ... یا للمسلمین! یک مشهد مقدس رضوی علی ساکنه آلا ف التحیه و الثناء در مملکت شماست. آیا رواست که با وجود

امثال شماها، به تصرف کفار [روس] درآید و ننگ تاریخی آن برای شماها باقی بماند؟ گذشته‌ها هر چه بود گذشت، حالا که آخرین نفس است برای حفظ دین و دنیا و ابقاء شرف و شؤن و نوامیس خودتان، تمام عشایر و ایلات جنوب و شمال و شرق و غرب ایران، دست اتحاد و برادری به هم داده و در این روز سیاه، مسلمانان از اعمال اغراض شخصی خود، اغراض نمایند. هر کدام صفحه خود را کاملاً تعهد نموده و در حفظ دین و دولت و استقلال مملکت، از عشایر طرابلس غرب عبرت بگیرند که در مقابل هجوم ایتالی، وطن اسلامی خودشان را با کمال جدیت و بذل جان و مال محافظت می نمایند. از غیرت و حمیت اسلامی شماها امیدواریم که به یک اتحاد ملی و مساعدت مجدانه با دولت حاضر، اجانب را طوری از وطن مقدس خودتان مأیوس فرمایید که خودشان سر خود را گرفته و خروج به سلامتی را غنیمت شمارند...» وی همچنین در ۱۳۳۲ ق، بر ضد متفقین که به عثمانی اعلام جنگ داده و به سرزمین‌های آن هجوم آورده بودند، دو فتوای جهاد صادر کرد. او تا شوال ۱۳۳۹ ق، که به سرای جاوید شتافت، در کربلا به اقامه وظایف شرعی مشغول بود و حاشیه‌ای، نیز به رساله پدرش نوشت. (علمای مجاهد، ص ۴۲۵ و ۴۲۴).

۸- روزنامه ایران، ۱۰/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۹- همان، ۱۲/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۱۰- همان، ۱۰/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۱۱- گزارش‌های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۱.

[تصویر] افسران انگلیسی و ایرانی پلیس جنوب

جمعه ۱۰ تیر ۱۳۰۰ / ۱ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۴ شوال ۱۳۳۹

* انتصاب ژنرال کنسول ایران در زوریخ

شارل میرمولر پونتر (۱) Charles Meyer Muller Punter) کنسول افتخاری ایران در «زوریخ» (۲)، به پیشنهاد میرزا حسن خان محتشم السلطنه (۳) وزیر امور خارجه و تصویب رئیس الوزراء، مجدداً به سمت ژنرال کنسول افتخاری دولت ایران در زوریخ منصوب شد. (۴)

[تصویر] محتشم السلطنه

* تلاش تجار روسی برای عقد قرارداد تجاری

عده ای از نمایندگان تجاری روسیه که چندی قبل وارد تبریز شده بودند، برای عقد قرارداد در زمینه حمل آذوقه، خصوصاً گوشت و گندم، به ماورای رود ارس (۵) با والی ایالت آذربایجان وارد مذاکره شدند. (۶)

* اجرای نظامنامه اداره تفتیش وزارت معارف

نظامنامه جدید اداره تفتیش وزارت معارف و اوقاف که در سی و سه ماده (مشمول بر دو فصل تشکیلات و وظایف) تهیه شده بود، از امروز به اجرا گذارده شد. (۷)

۱- «شارل میرمولر پونتر» هفت سال قبل برحسب پیشنهاد سفارت ایران در پاریس به سمت کنسول ایران در زوریخ منصوب شده بود که در طول این مدت سفارت ایران در پاریس از خدمات وی خصوصاً مساعدت هایش در زمان جنگ جهانی اول نسبت به اتباع و محصلین ایرانی اظهار رضایت داشت (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۵، پ ۱، ص ۱۸۱).

۲- زوریخ شهری در کشور سوئیس می باشد.

۳- حسن اسفندیاری ملقب به «حاج محتشم السلطنه» در ۱۲۴۶ ش، در تهران متولد شد. پدرش میرزا محمد خان صدیق الملک، سالیان طولانی در وزارت امور خارجه سمت معاونت و کفالت آنجا را عهده دار بود. اسفندیاری پس از انجام تحصیلات مقدماتی وارد مدرسه دار الفنون شد. چندی تحصیل پزشکی نمود. بعد ادبیات و فلسفه خواند و از آن جا فارغ التحصیل گردید. مدتی نیز نزد اساتید به تحصیل ادبیات عرب و فارسی و نحو و لغت و حکمت و ریاضیات پرداخت. در ۱۲۶۴ در وزارت امور خارجه استخدام شد و در اداره دول غیرهمجوار و ملل متنوعه مشغول گردید. یک سال بعد با سمت نایب سفارت به آلمان اعزام شد و مدت پنج سال مأموریت وی طول کشید در این مأموریت زبان آلمانی را به خوبی فراگرفت و وقتی به ایران آمد به ریاست اداره کشورهای غیرهمجوار منصوب گردید و چندی بعد نایب اول وزارت امور خارجه شد. در ۱۲۷۳ از طرف ناصر الدین شاه به او لقب جناب و نشان درجه اول شیر و خورشید داده شد و یک سال بعد ملقب به محتشم السلطنه گردید و به سمت ژنرال کنسول ایران در هندوستان تعیین و عازم بمبئی شد. مأموریت هندوستان سه سال طول کشید.

پس از مراجعت به ایران مدیرکل وزارت‌امور خارجه و مترجم مظفر الدین شاه شد و در سفر سوم شاه به اروپا از ملتزمین رکاب بود. پس از صدور فرمان مشروطیت برای تنظیم نظامنامه انتخابات دعوت شد و در این راه فعالیت زیادی کرد. میرزا نصر الله خان مشیرالدوله، اولین نخست وزیر مشروطیت، او را به معاونت خویش برگزید و در حقیقت رابط بین نخست وزیر و مجلس شورای ملی بود و به همین جهت وزیران کابینه را او به مجلس معرفی می کرد. در کابینه میرزا علی اصغر خان اتابک اعظم، محتشم السلطنه به کفالت وزارت داخله معرفی شد. در حقیقت سخنگوی دولت در مجلس بود. در اواخر کابینه اتابک برای رفع اختلافات مرزی بین ایران و عثمانی به ریاست هیئتی عازم ارومیه شد و پس از چندی محمد علی شاه حکومت آنجا را نیز به او سپرد. در این مأموریت مشروطه خواهان با وی سازش نکردند و مدتی نیز او را بازداشت کردند و اموالش را به یغما بردند. دول روس و انگلیس و عثمانی هر سه از محتشم السلطنه شکایت کردند و خلع او را خواستار شدند و دولت او را احضار نمود. در ۱۲۸۷ در کابینه میرزا احمد خان مشیر السلطنه به وزارت عدلیه تعیین شد و در ترمیم کابینه همچنان در دولت باقی ماند. بعد از استبداد صغیر در دولت اول مستوفی الممالک ابتدا وزیر عدلیه بود، بعد به جای حسینقلی نواب وزیر امور خارجه شد و در دور دوم نخست وزیری سپهدار تنکابنی، که سه بار ترمیم شد همچنان وزیر امور خارجه بود. در ۱۲۹۱ در دولت صمصام السلطنه بختیاری ابتدا وزیر عدلیه و بعد وزیر داخله شد. در دولت دوم مستوفی الممالک که دو بار ترمیم شد وزارت دارائی را بر عهده گرفت. در ۱۲۹۳ به سمت والی آذربایجان و پیشکار محمد حسن میرزا ولیعهد تعیین و رهسپار تبریز شد. زمانی که آذربایجان تحت اشغال قوای نظامی روسیه بود و بعد عثمانی ها وارد آن سرزمین شدند، جنگ بین دو نیروی بیگانه در خاک ایران آغاز شد و روس ها تبریز را تخلیه کردند و عثمانی ها به علت طرفداری محتشم السلطنه از روس ها، او را تحت فشار قرار دادند. ناگزیر وی به قفقاز رفت و از راه اروپا به تهران بازگشت. محتشم السلطنه پس از ورود به تهران در دولت عین الدوله، وزیر امور خارجه و در دولت بعدی، وزیر داخله و در کابینه علاء السلطنه، وزیر مالیه شد. در سال ۱۲۹۸ ش، وقتی وثوق الدوله نخست وزیر با دولت انگلستان قراردادی منعقد نمود که امور مالی و نظامی ایران تحت نظارت دولت انگلستان قرار بگیرد، به محض انتشار قرارداد، دسته ای مخالف و عده ای موافق شدند و محتشم السلطنه در زمره مخالفین بود و سرانجام به اتفاق مستشار الدوله صادق، ممتاز الدوله، به کاشان تبعید شدند. پس از کناره گیری وثوق الدوله و نخست وزیری مشیرالدوله، تبعیدشدگان به تهران بازگشتند و مورد استقبال مردم قرار گرفتند. اسفندیاری در ترمیم کابینه فتح الله سپهدار رشتی، به وزارت امور خارجه تعیین شد. مدت وزارت او فقط پنج روز طول کشید. با کودتای ۱۲۹۹ دولت ساقط شد و تمام رجال ایران از جمله محتشم السلطنه به زندان افتادند. در تمام مدتی که سید ضیاء الدین در رأس دولت بود، در زندان به سر می برد و بعد از رفتن سید ضیاء از ایران، آزاد شد. اسفندیاری در کابینه احمد قوام که بلافاصله بعد از کابینه کودتا زمام امور را در دست گرفت به وزارت امور خارجه تعیین شد و در سال ۱۳۰۱ در دور دوم نخست وزیری احمد قوام، وزیر معارف شد و در کابینه بعدی که ریاست آن را میرزا حسن خان مستوفی بر عهده داشت، در سمت وزارت معارف باقی ماند. در ۱۳۰۵ در دفعه ششم نخست وزیری حسن مستوفی به وزارت مالیه تعیین شد ولی پس از چند ماه در ترمیم کابینه جای خود را به نصرت الدوله فیروز داد و از دولت خارج شد. اسفندیاری در دور سوم مجلس شورای ملی از تهران، به وکالت انتخاب شد و در مجلس جزو فرقه اعتدالی گردید. در ادوار هشتم، نهم، دهم، یازدهم، دوازدهم و سیزدهم از تهران به وکالت انتخاب شد و از دور دهم به بعد، یعنی چهار دوره، ریاست مجلس شورای ملی را بر عهده داشت. حاج محتشم السلطنه اسفندیاری غیر از مشاغل مهم سیاسی در مشاغل فرهنگی و اجتماعی و بین المللی نیز همکاری و مباشرت داشت. در ۱۳۱۳ کنگره فردوسی که با شرکت مستشرقین و دانشمندان بزرگ عالم، در تهران و مشهد تشکیل یافت به اتفاق آراء به ریاست کنگره تعیین

گردید. در ۱۳۱۴ که فرهنگستان برای احیای زبان فارسی تشکیل شد، از اعضاء پیوسته فرهنگستان بود. مدتی نیز ریاست جمعیت ایرانی جامعه ملل را عهده دار بود. در ۱۳۱۶ در مراسم تاجگذاری «ژرژ ششم» پادشاه انگلستان شرکت کرد و بعد به دعوت آدولف هیتلر به آلمان رفته با وی ملاقات و مذاکره کرد. در ۱۳۱۸ برای مراسم ازدواج دختر ملک فؤاد پادشاه مصر با محمد رضا پهلوی ولیعهد ایران به قاهره رفت. اسفندیاری در دور سیزدهم مجلس که افتتاح و شروع به کار آن پس از اشغال ایران توسط نیروهای بیگانه انجام گرفت با مشکلات بزرگی مواجه بود. در آخرین جلسه مجلس سیزدهم، از طرف سهیلی رئیس دولت، ماده واحده ای به مجلس پیشنهاد شد مبنی بر اینکه اسفندیاری ماهانه ده هزار ریال از خزانه دولت حقوق دریافت نماید. فوت او در پنجم اسفندماه ۱۳۲۳ در سن ۷۷ سالگی اتفاق افتاد. (زندگی نامه و شرح حال رجال وزرای امور خارجه، ص ۱۳۰-۱۳۳).

۴- اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۵، پ ۱، ص ۱۷۸.

۵- رود ارس از کوه های قالیقلا- و ارزن الروم سرچشمه می گیرد و به آذربایجان و اران و ارمنستان می ریزد و آب آن از جنوب به شمال می رود.

۶- روزنامه ایران، ۱۰/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۷- همان، ص ۲ و ۳.

شنبه ۱۱ تیر ۱۳۰۰ / ۲ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۵ شوال ۱۳۳۹

* توضیح حکومت بجنورد درباره سرقت های قره کالین

پیرو شکایت سفارت روسیه مبنی بر تجاوز سارقین «یموت» به خاک روسیه و مخفی شدن آنان در سرحدات بجنورد و پی گیری های وزارت امور خارجه و وزارت داخله، امروز حکومت بجنورد، (۱) ضمن ابراز تعجب از این شکایت روس ها، اعلام کرد: اگر «یموت ها» تبعه دولت ایران باشند از رعایای استرآبادند و اگر از اتباع روسیه باشند، در حدود «تاری قلعه» مخفی می شوند و «تاری قلعه» در خاک روسیه بوده و به هیچ وجه به بجنورد مربوط نیست. (۲)

* عدم تمایل ایران به بازگشت ارامنه مهاجر

به دنبال ارسال تلگرافی از حکومت کرمانشاهان به وزارت داخله راجع به بازگشت ارامنه مهاجر، امروز وزارت داخله در پاسخ فوری به این تلگراف به حکومت کرمانشاهان تأکید کرد، با وضعیت فعلی ارومیه، بازگشت آنها به هیچ وجه مقتضی و ممکن نیست و مسلماً اکراد برای آنان مزاحمت ایجاد خواهند کرد. وزارت داخله در ادامه از حکومت کرمانشاه خواست به کنسولگری انگلیس هم اطلاع دهد و بخواهد که با حکومت بین النهرین برای جلوگیری از بازگشت ارامنه به ایران مذاکره نمایند. وزارت داخله حتی از وزارت امور خارجه نیز، درخواست نمود، با انجام مذاکره با مقامات مربوط، موقتا از بازگشت ارامنه جلوگیری شود تا آرامش و آسایش نسبی در حدود آذربایجان برقرار شود. وزارت داخله معتقد بود که اگر با اوضاع فعلی آذربایجان، ارامنه به این مناطق بازگردند، احتمال دارد بار دیگر، قضیه اختلافات ملی و مذهبی در آن منطقه تکرار شود، که مشکلات زیادی برای خود ارامنه فراهم خواهد کرد. (۳)

* شنیده شدن صدای گلوله در اطراف بوشهر

به دنبال سرقت هایی که چند شب گذشته در بوشهر و اطراف آن گرفته بود، امشب نیز، در اطراف ساختمان کنسولگری فرانسه که خارج از بوشهر قرار داشت، صدای شلیک چند گلوله توپ شنیده شد. (۴)

* انحلال قشون قاینات و سیستان

پس از انتشار خبر انحلال قشون قاینات و سیستان که به وسیله تلگراف وزارت داخله به حکومت محل رسیده بود، (۵) حکومت سیستان و قاینات، با ارسال نامه رسمی به دوایر دولتی اعلام کرد که دیگر مسئول برقراری امنیت نخواهد بود.

با توجه به این شرایط و اوضاع، کارگزار بیرجند در تلگرافی به وزارت امور خارجه اظهار داشت: اگر اقدام فوری نسبت به استقرار قشون در این منطقه صورت نگیرد، سارقین ترکمن و افغان امنیت منطقه را تهدید خواهند کرد. (۶)

* مذاکره فرمانده واحد نظامی روسیه با خالو قربان

نیروهای روسی، شامل پانصد نفر از رژیمان ۲۴ و ۲۶، در ساحل انزلی پیاده شدند. عصر امروز، فرمانده نیروهای روسی همراه با دو ملوان برای دیدار و مذاکره با خالو قربان به رشت عزیمت نمودند. (۷)

* اعتراض به توقیف روزنامه خراسان

طباطبایی مدیر روزنامه خراسان که نشریه اش به اتهام توهین به پیشکار مالیه خراسان و سایر دواير دولتی توقیف شده بود، در عریضه ای به رئیس مجلس شورای ملی نسبت به این اقدام دولت اعتراض، و خواستار رفع توقیف از روزنامه خراسان شد. (۸)

* تأیید مأموریت کنت مونتته فرت

وزیرمختار انگلیس در صوفیا از ورود «کنت مونتته فرت» شارژدافر و جنرال کنسول ایران، به صوفیا خبر داد و افزود:

۱- حکومت بجنورد در ادامه توضیحات خود ذکر کرد: حدود هفت هشت ماه قبل عده ای قاچاقچی روسی در سرحدات بجنورد مرتکب شرارت و سرقت شده که فوراً چند نفر آنان دستگیر و بقیه متواری شدند. دستگیر شدگان به روس ها تسلیم شدند و از آن زمان تاکنون، نه از رعایای روس و نه از اشرار در سرحدات بجنورد، مرتکب شرارت نشده اند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۵/۱، پ ۲۵، ص ۵).

۲- سواد تلگراف نجد السلطنه کفیل ایالت خراسان و سیستان به وزارت داخله، ۱۳۰۰/۴/۱۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۵/۱، پ ۲۵، ص ۵.

۳- تلگراف وزارت داخله به حکومت کرمانشاهان، ۱۳۰۰/۴/۱۱؛ تلگراف وزارت داخله به وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۴/۱۱، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۸۳.

۴- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۴/۱۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۹، پ ۱۱، ص ۱۰.

۵- تلگراف کارگزاری بیرجند به وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۴/۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۱۱، ص ۲.

۶- تلگراف کارگزاری بیرجند به وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۴/۱۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۱۱، ص ۱.

۷- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۸.

۸- تلگراف محمد طباطبایی به مؤتمن الملک، ۱۳۰۰/۴/۱۱، اسناد مجلس، دوره ۴، ک ۳۲، ج ۱/۱۷، پ ۲.

چون تاکنون مأموریت «کنت مونته فرت»، به طور رسمی از سوی دولت ایران به دولت بلغارستان اعلام نشده، وی درخواست کرده است، دولت ایران، به صورت تلگرافی مأموریتش را به دولت بلغارستان اعلام نماید. (۱)

[تصویر] کنت مونته فرت

* تصاحب منزل مسکونی چهار تبعه عثمانی

پیرو شکایت چهار نفر از اتباع عثمانی ساکن سقز از عمید محمد خان ژاندارم مبنی بر اینکه، عمید محمد خان منزل مسکونی آنان را به زور تصرف کرده و منزل شخصی خود قرار داده است، سفارت عثمانی از وزارت امور خارجه خواست تا با صدور دستور سریع تلگرافی به سقز، جهت تخلیه این خانه اقدام شود. (۲)

* حفظ و حراست از بانک شاهنشاهی در سیستان

پس از اعلام رسمی حکومت سیستان و قاینات به کلیه دواير دولتی سیستان مبنی بر عدم پذیرش مسئولیت برقراری امنیت پس از انحلال نیروهای نظامی حدود سیستان، «ماک مری» رئیس کل بانک شاهنشاهی که به موجب تلگرافی از شعبه بانک سیستان از تصمیم حکومت محل مطلع شده بود، طی مراسله ای به وزیر امور خارجه با اشاره به این موضوع و اینکه، به موجب امتیازنامه بانک، دولت ایران مسئول حفاظت و حراست از بانک است. از این رو، ماک مری تقاضا کرد با مخابره تلگرافی فوری به حکومت سیستان، عده ای مستحفظ برای حراست شعبه مذکور گمارده شوند. (۳)

* تجاوزات بلشویک ها در بیله سوار و باباش کندی

کارگزاری اردبیل گزارشی راجع به تعدیات بلشویک ها نسبت به مردم به وزارت امور خارجه ارسال نمود. در این گزارش آمده است که بلشویک ها به خصوص نسبت به اهالی بیله سوار و «باباش کندی» تعدیات زیادی نموده اند، به طوری که، در چند روز گذشته مستخدم گمرک آنجا را با هفت نفر اعضای خانواده اش بی جهت دستگیر کرده اند. دو نفر زن را نیز کشته و بیست و هشت اسب متعلق به اهالی را نیز با اشیاء و اسلحه هایی که در گمرک بوده غارت کرده اند. همچنین آنها غله های مردم را به زور گرفته و به روسیه حمل می نمودند. (۴)

۱- تلگراف سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۱۱/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۴، پ ۱، ص ۳.

۲- مراسله سفارت عثمانی به وزارت خارجه، ۱۱/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱، پ ۸، ص ۱.

۳- مراسله رئیس بانک شاهنشاهی به وزیر خارجه، ۱۱/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۱۱، ص ۷.

۴- تلگراف کارگزاری اردبیل به وزارت خارجه، ۱۱/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۸، پ ۲، ص ۲.

یکشنبه ۱۲ تیر ۱۳۰۰ / ۳ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۶ شوال ۱۳۳۹

* مذاکره فرمانده نظامی روسیه با نمایندگان میرزا کوچک خان

فرمانده دو واحد نظامی روسیه شامل پانصد نفر که روز گذشته در ساحل انزلی پیاده شدند، با محمد مهدی خان، و میر محمد علی خان و اسماعیل خان (۱) نمایندگان میرزا کوچک خان به مذاکره پرداختند. (۲)

* اعلان اداره مالیه برای خرید غله از مردم

امروز اداره مالیه برحسب دستور هیئت دولت اعلانی را منتشر کرد. در این اعلان آمده است: عموم ملاکین و رعایای مناطق اطراف تهران، محصولات را که اضافه بر مصرف خود دارند باید تا آخر آبان ماه سال جاری به قیمتی که دولت تعیین و اعلام کرده به اداره غله دولتی بفروشند و قیمت آن را به صورت نقدی دریافت کنند و چنانچه از ابتدای آذرماه، رعایا اضافه بر مصارف شخصی محصولی را احتکار کرده باشند، مأمورین دولتی موظفند به ازای هر خروار از مقدار محصول احتکار شده، ماهی دو تومان دریافت کنند و در صورت لزوم محصول احتکار شده نیز از آنها خریداری خواهد شد. (۳)

* تحصن اهالی روستاهای تکو در دره جز

رعایای روستاهای «تکو» که از تعدیات رئیس و مباشرین مالیه دره جز دست از کار کشیده بودند، برای تظلم به دره جز آمدند، اما نظامیان آنان را متفرق کرده و عده ای را نیز، به نظمی بردند. چون منصور الملک حاکم دره جز امروز به لطف آباد آمده بود، جمعی از اهالی به کارگزاری پناه بردند.

در این میان، سلطان میر علینقی خان، رئیس نظمی. و رئیس مالیه نیز، به کارگزاری آمدند. اهالی شکایت خود را نوشته به کارگزاری ارائه داده و اظهار داشتند: حاضر به پرداخت مالیات های معمول و مرسوم هستند، اما مالیات های جدید برخلاف معمول مطالبه می شود و محصولاتشان نیز توقیف شده است. (۴)

* ورود متولی باشی جدید به مشهد

سید مرتضی قلی خان برای تصدی مقام متولی باشی از تهران وارد مشهد شد. به مرتضی قلی خان اجازه داده شد در اقامتگاه رسمی خود یعنی دار التولیه سکونت کند، زیرا شاه قبلا به وسیله تلگراف اطلاع داده بود که اقدس السلطنه عمه وی و عیال ظهیر الاسلام (۵) از اقامت متولی باشی (۶) جدید در دار التولیه راضی نیست. (۷)

۱- منظور از اسماعیل خان، اسماعیل جنگلی خواهرزاده میرزا کوچک خان جنگلی می باشد. (م).

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۸.

۳- روزنامه ایران، ۱۲/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

- ۴- تلگراف کارگزار دره جز به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۹، ص ۷۱.
- ۵- محمد جواد ظهير الاسلام متولى باشى آستانه در روز يازدهم ژوئن از طرف شاه به تهران فراخوانده شده بود ولى رفتن او به تهران با مشکلاتى مواجه گرديد. (ر. ک: گزارش هاى کنسولگرى انگليس در مشهد، ص ۸۴).
- ۶- در اواخر هفته دستور رسيد که اقدس السلطنه با احترام تمام و آسائش کامل به تهران حرکت داده شود. ظهير الاسلام شوهر اقدس السلطنه نيز، از سمت خود استعفا داد. (ر. ک: گزارش هاى کنسولگرى انگليس در مشهد، ص ۹۱).
- ۷- گزارش هاى کنسولگرى انگليس در مشهد، ص ۹۱.

دوشنبه ۱۳ تیر ۱۳۰۰ / ۴ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۷ شوال ۱۳۳۹

* امتناع از تخلیه شعبه بانک استقراضی تبریز

در نتیجه تأخیر در پرداخت حقوق معوقه کارکنان شعب بانک استقراضی در تبریز، اصفهان و مشهد؛ از کارگزاری آذربایجان به وزارت امور خارجه خبر رسید که کارکنان بانک استقراضی در تبریز از تخلیه خانه ملکی بانک و امضای برخی اسناد قبل از دریافت حقوق معوقه خود امتناع می کنند. امروز وزارت امور خارجه ضمن اعلام این خبر به رئیس الوزراء، این نکته را متذکر شد که تأخیر در این امر، به زیان دولت خواهد بود. از این رو، بایستی هرچه زودتر در این خصوص اقدام شود. (۱)

* پیشنهاد روسیه برای ایجاد مراکز صحنی روسی در ایران

روتشتین وزیرمختار روسیه شوروی در ایران در یادداشتی به وزارت امور خارجه پیشنهاد داد: برای جلوگیری از سرایت بیماری وبا از سرخس به ترکستان و همچنین برای آنکه، با برنامه صحیحی از شیوع این بیماری جلوگیری به عمل آید در کهریز و تربت حیدریه و مشهد و بیرجند مراکز صحنی روسی ایجاد شود. (۲)

* ترفیع درجه افسران ژاندارمری

وزیر جنگ امروز بنا به تقاضای ژاندارمری مبنی بر اعطای ترفیع درجه و رتبه عده ای از افسران ژاندارمری، احکام ترفیع آنان را صادر و امضا کرد. (۳)

* فرار فتح السلطنه به همدان

امشب تعداد زیادی سوار به سرکردگی «رضا قلی» از افراد امیرنظام، خانه فتح السلطنه را در روستای «داغداغ آباد» که ملک او بود، محاصره کردند.

در پی بروز درگیری تعدادی کشته و زخمی شدند.

فتح السلطنه به همدان فرار کرد و رعایای روستای مذکور نیز غارت شدند. (۴)

* اشغال رشت توسط نیروهای روسی

نیروهای روسی رشت را اشغال و در اطراف آن پست های نگهبانی دایر کردند. (۵)

۱- مراسله وزارت خارجه به رئیس الوزراء، ۱۳ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد ریاست جمهوری، شم ب ۱۳۵.

۲- یادداشت سفارت شوروی به وزارت خارجه، ۱۳ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۲۸، ص ۳۲.

۳- روزنامه ایران، ۱۴/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

۴- تلگراف کارگزار همدان به وزارت خارجه، ۱۶/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۵، پ ۲، ص ۵.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۸.

سه شنبه ۱۴ تیر ۱۳۰۰/۵ ژوئیه ۱۹۲۱/۲۸ شوال ۱۳۳۹

* قتل یک پزشک روسی و همسرش در اردبیل

امشب دکتر «پرشین» (۱) و همسرش از اتباع روسیه در شهر اردبیل به قتل رسیدند. (۲)

* انتشار مجدد نشریه حلاج

نشریه هفتگی حلاج که مدتی توقیف و تعطیل بود، از توقیف خارج گردیده و امروز منتشر شد. (۳)

* بازگشت چند هزار نفر آشوری به ایران

ریاست وزر در تلگرافی محرمانه به الملک اظهار داشت:

نه هزار نفر آشوری که در حال حاضر، در موصل هستند، قصد دارند به ایران بازگردند و بنا به اظهارات سفارت انگلیس، توصیه های سرپرسی کاکس، برای منع آنان از مراجعت بی فایده بوده است. از این رو، از کارگزار ایران در بغداد خواسته شد رؤسای آنان را ملاقات و حتی الامکان، آنان را از بازگشت منصرف نماید، و در صورتی که، این اقدام نیز نتیجه ای نداشته باشد، در سرحدات از ورود آنها جلوگیری شود. قوام السلطنه، در ادامه از الملک خواست:

نظرش را نیز در این باره هرچه سریع تر اطلاع دهد و اعلام نماید آیا وسایل و امکانات جلوگیری از ورود آشوری ها در سرحدات فراهم است یا نه؟ (۴)

* اعتراض کارکنان کمپانی نفت به عدم دریافت حقوق

حدود هزار و چهار صد نفر از کارکنان (روزمزد) کمپانی نفت جنوب که تقریباً بیست و هشت روز حقوق دریافت نکرده بودند با تجمع مقابل کارگزاری خوزستان (عربستان) به کارگزار متظلم شدند. این کارگران به کارگزاری اظهار نمودند وقتی در این باره به کمپانی اعتراض نموده اند، آنها را مورد ضرب و شتم قرار داده، و حکومت محلی هم عده ای و از جمله رئیس آنان را توقیف کرده است.

کارگزار عربستان (خوزستان) پس از مطلع شدن از اظهارات کارگران از وزارت امور خارجه خواست، تا با مذاکره با سفارت انگلیس از آنان بخواهند، در جهت استیفای حقوق اتباع ایرانی دستورات لازم را به کمپانی نفت صادر نمایند. (۵)

* اعتراض به الحاق مزینان به شاهرود

انتشار خبر ضمیمه شدن «مزینان» به شاهرود باعث نارضایتی اهالی مزینان شده و عده ای نزدیک به پانصد نفر در تلگراف

خانه آنجا تجمع و اعتراض خود را نسبت به این مسأله به اطلاع مسئولین دولت و ریاست وزراء، رساندند.

سپس معترضین در مسجد جامع جمع شدند، برای آنان بیانیه ریاست وزراء قرائت شد و تلگراف های لغو مالیات های جدید و افتتاح مجلس شورای ملی نیز خوانده شد. تجمع پایان یافت ولی معترضین نماینده ای را برای ماندن در تلگراف خانه تعیین نمودند، تا پاسخ خود را دریافت کنند. (۶)

* تعدی مأمورین مالیه، تظلم اهالی دره جز

کارگزاری دره جز و کلات گزارشی راجع به تعدیات فوق العاده مأمورین مالیه نسبت به اهالی آن منطقه و این که، مردم به خاطر حکومت نظامی، جرأت تظلم و اظهار اعتراض ندارند، به وزارت امور خارجه ارائه داد.

در گزارش کار گزار دره جز و کلات آمده است فتح الله میرزا رئیس مالیه دره جز فوق العاده مردم دره جز را تحت فشار قرار داده و از هیچ نوع تعدی هم فروگذار نمی کند و در این میان غلامحسین خان مبشر السلطان رئیس تلگراف خانه دره جز نیز، با او همکاری می کند و شکایات اهالی را به جای اینکه به مرکز مخابره نماید برای خود فتح الله میرزا می فرستد. کار گزار دره جز و کلات اظهار داشت. روز دوازدهم تیرماه تلگرافی را به تلگراف خانه فرستاده است اما تلگرافچی به جای مخابره به مرکز عین آن را به فتح الله میرزا و شجاع نظام، حاکم نظامی «دره جز»

۱- مدتی پس از قتل آنان پاول نویچ آفاناس، برادر همسر دکتر «پرشین» و تنها وارث آنان در سفری که به اردبیل داشت مدعی بود که همه، قاتلین را می شناسند ولی تاکنون هیچ اقدامی برای مجازات آنها به عمل نیامده است. پس از بررسی های مقدماتی مشخص شد که حسین آقا فرزند عمید التجار تبعه روس که یکی از ساختمان های دکتر «پرشین» را اجاره کرده بود، سه نوکر خود را مسلح نموده و آنها را برای قتل به منزل «پرشین» می فرستد و دو تن از آنان به نام های محمد علی تبعه ایران و محمد تبعه روسیه، دکتر و همسرش را به قتل می رسانند به محض روشن شدن موضوع «حسین آقا» در مقبره شیخ صفی متحصن شد. سفارت روسیه از این بابت که در طول این مدت هیچ اقدامی صورت نگرفته به شدت معترض بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲، پ ۴).

۲- اسناد وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۹ / ۲۵، س ۱۳۰۰، ک ۲، پ ۴.

۳- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۴، ص ۱.

۴- تلگراف محرمانه ریاست وزرا به الملک، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۴، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۸۳.

۵- مراسله کارگزاری عربستان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۸، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۸۹۲.

۶- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۵، ص ۲ و ۱.

[تصویر] تعدادی از کارگران کمپانی نفت جنوب

و «کلات» ارائه داده است و چون مفاد تلگراف مخالف نظریات و منافع آنان بوده از مخابره آن جلوگیری کرده اند. (۱)

* تیراندازی به کنسولگری فرانسه در بوشهر

در پی ناآرامی ها و سرقت های چند شب اخیر در بوشهر و اطراف، امروز نیز ساعت یک و چهل و پنج دقیقه بامداد، کنسولگری (۲) فرانسه واقع در نیم فرسخی بوشهر از سوی فرد یا افرادی ناشناس مورد اصابت گلوله قرار گرفت. ضاربین اتاق خواب کنسول فرانسه را هدف قرار داده بودند ولی در این تیراندازی به کنسول و همسرش آسیبی وارد نشد. (۳)

* مذاکره روس ها با میرزا کوچک خان

روس ها برای دیدار با میرزا کوچک خان به کسما (۴) رفتند و در خانه سردار معتمد با میرزا کوچک خان به گفتگو پرداختند، اما در پایان مذاکرات، طرفین به هیچ توافقی دست نیافتند. (۵)

* ادعای نرمن مبنی بر کمک سفارت شوروی به برخی از روزنامه ها و افراد

«نرمن» وزیرمختار انگلیس که تصور می کرد سفارت شوروی به چند روزنامه ایرانی مقرری می پردازد، تا به تبلیغات بلشویکی و ضد انگلیسی اقدام نمایند، امروز در تلگرافی به کرزن اظهار داشت: حتی «بسیاری از ملّاهای نیز، در شمار عوامل حقوق بگیر وزیرمختار شوروی درآمده اند، تا سفارت شوروی را در جلب طبقات پائین در تهران یاری دهند». (۶)

* تعرض مأمورین قزاق نسبت به اتباع عثمانی

چندی قبل تعدادی قزاق نسبت به مکاریان عثمانی متعرض شده و اموال آنها را نیز، برده بودند ولی با پی گیری های وزارت امور خارجه، اموال آنها مسترد شده بود. امروز دوباره سفارت عثمانی با ارسال نامه ای به وزارت امور خارجه با اظهار اینکه، مأمورین قزاق دوباره متعرض سه نفر از اتباع عثمانی شده و حتی آنان را مورد ضرب و شتم نیز قرار داده اند، اعتراض خود را به این حادثه اعلام کرد و موکدا خواست، در آینده این قبیل تعرضات تکرار نشود. (۷)

۱- مراسله کارگزاری دره جز به وزیر خارجه، ۱۴/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۹، ص ۶۴.

۲- حمله به کنسولگری های انگلیس و فرانسه در سال های قبل نیز، سابقه داشته است. یک بار در سال ۱۳۱۶ ق، در زمان حکومت قوام الملک و یکبار هم در سال ۱۳۲۵ ق، در زمان حکومت دریاییگی به ساختمان کنسولگری فرانسه شلیک شده بود. همچنین در زمان حکومت دریاییگی یکبار نیز، به عمارت بیلاقی جنرال کنسول انگلیس در سبزآباد شلیک شده بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵، پ ۲۱، ص ۷۸ و ۷۹).

۳- مراسله کنسولگری فرانسه به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس، ۱۴/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۵،

پ ۲۱، ص ۷۶.

۴- کسما در چهار کیلومتری صومعه سرا واقع شده است (دهخدا، ذیل واژه).

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۸ و ۱۹.

۶- ۳۷۱ / ۶۴۰۶ / ۹۰۵۴ Fo, ۵ July ۱۹۲۱, Norman to Curzon.

۷- مراسله سفارت عثمانی به وزارت خارجه، ۱۴ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱، پ ۷، ص ۲.

چهارشنبه ۱۵ تیر ۱۳۰۰ / ۶ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۹ شوال ۱۳۳۹

* نظامیان انگلیسی در دزداب

تعداد نیروهای نظامی انگلیسی مستقر در دزداب تا چندی قبل، بیش از سیصد نفر بودند. ولی امروز از دزداب به وزارت داخله گزارش داده شد پس از اعزام بخشی از این نیروها به هندوستان در حال حاضر، تعداد نیروهای انگلیسی مستقر در دزداب، یکصد نفر نیروی پیاده و یک نفر افسر می باشد. (۱)

* عزیمت رئیس انبار مهمات انگلیس در کرمان به هندوستان

کاپیتان «تو» رئیس انبار مهمات نظامیان انگلیسی در کرمان به هندوستان رفت. (۲)

* پاسخ معاون وزارت خارجه انگلیس به نمایندگان مجلس آن کشور

نمایندگان مجلس انگلستان از معاون وزارت خارجه انگلیس سؤال کردند: اگر به دلیل امتناع دولت ایران از تحویل گرفتن پلیس جنوب، تصمیم به انحلال این تشکیلات گرفته شده است، دولت ایران چه ضمانتی برای امنیت تجارت و منافع انگلیس در جنوب این کشور داده است؟ همچنین در صورت انحلال پلیس جنوب در ایران اسلحه و مهماتی که حکومت هندوستان به ایران فرستاده است چه خواهد شد؟ آیا اسلحه و مهمات در دست قشون منحل شده باقی خواهد ماند و برای حفظ صاحب منصبان و اشخاص وابسته به این قشون چه تضمینی اتخاذ شده است؟

معاون وزارت خارجه انگلیس در پاسخ به این سؤالات گفت: انحلال پلیس جنوب قطعی است ولی امنیت تجارت و منافع انگلیس در جنوب ایران، بیش از آنچه در شمال ایران است نخواهد بود، وی در خصوص اسلحه و مهماتی که از هندوستان به ایران فرستاده شده است اظهار داشت دولت ایران تمایل به تملک آنها دارد و برای تصمیم گیری راجع به این موضوع یک هفته مهلت خواسته است. (۳)

* تقاضای هیئت نمایندگان آرامنه تهران برای محاکمه عاملین قتل پسر نرسس ارمنی در تهران

هیئت نمایندگان آرامنه تهران که تاکنون در خصوص تقاضایشان راجع به دستگیری قاتلین پسر نرسس مسیحی در کرمان هنوز پاسخی دریافت نکرده و قاتلین نه تنها به مجازات قانونی خود نرسیده بودند، بلکه حکمی نیز درباره آنها صادر نشده بود، این بار از وزارت داخله خواستند، عاملین قتل نرسس را تحت الحفظ از کرمان به تهران اعزام نمایند تا در تهران به این موضوع، عادلانه رسیدگی شود و هرطور قانون حکم نماید به موقع اجرا شود. (۴)

* از بین رفتن طاعون در چقانرگس کرمانشاهان

حکیم الدوله وزیر صحیه و امور خیریه اعلام کرد: بیماری طاعون که ماه گذشته در روستای «چقانرگس» در نزدیکی کرمانشاهان شیوع پیدا کرده بود، مهار شده و از دو هفته پیش تاکنون مبتلای جدیدی مشاهده نشده است. (۵)

* بازرسی از مسافری در دزداب و میر جاوه

حاکم نظامی بلوچستان اعلام کرد از امروز اداره گمرک این منطقه، علاوه بر بازرسی مسافری در راه آهن دزداب، در میر جاوه نیز حق بازرسی مسافری را دارند. (۶)

* اظهار قدردانی «قطب الدین اوزی» از وزیر داخله

«محمد شریف قطب الدین اوزی» از تجار معروف بحرین (۷) امروز با ارسال نامه ای به وزیر داخله از توصیه ایشان به اتحاد و ائتلاف و رفع اختلافات بین دو فرقه شیعه و سنی که نتیجه مطلوبی حاصل آورده بود، تشکر نمود و اظهار امیدواری کرد که با مراقبت و توجه ویژه والی فارس در آینده تفرقه و

-
- ۱- گزارش از دزداب به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۲۴، ص ۱.
  - ۲- مراسله کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر، ۱۳۰۰ / ۵ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۳، ص ۵.
  - ۳- مراسله داوود مفتاح السلطنه به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۵ / ۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۴، ص ۳.
  - ۴- مراسله هیئت نمایندگان ارامنه تهران به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۵، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.
  - ۵- مراسله حکیم الدوله وزیر صحیه و امور خیریه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۲، ص ۵۹.
  - ۶- گزارش از دزداب به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۲۴، ص ۱.
  - ۷- جزیره بحرین در خلیج فارس واقع شده و تا سال های ۱۳۴۷ ش، جزو خاک ایران محسوب می شد.

[تصویر] افسران ایرانی پلیس جنوب در اطراف یک گروهبان انگلیسی

اختلافات در لارستان، به اتحاد و یگانگی تبدیل شود. (۱)

* در گذشت حاجی میرزا عبد الحسین قمی

حاجی میرزا عبد الحسین مجتهد قمی از مجتهدین قم که حدود بیست روز پیش، از نجف اشرف به قم بازگشته و در طول این مدت بیمار بود، دارفانی را وداع گفت. (۲)

۱- مراسله محمد شریف قطب الدین اوزی به وزیر داخله، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۵، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۵۱.

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۱۷، ص ۱.

پنجشنبه ۱۶ تیر ۱۳۰۰/۷ ژوئیه ۱۹۲۱/۱ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* حرکت اردوی دولتی قزاق به فیروزکوه

امروز بنا به دستور وزیر جنگ، اردوی دولتی تحت فرماندهی بریگاد گارد سوار دیویزیون قزاق از تهران به سمت فیروزکوه حرکت کرد. (۱)

* اعتراض تجار ایرانی به توقیف کالا هایشان در بادکوبه

عده ای از تجار ایرانی که در هنگام تصرف «بادکوبه» مقدار زیادی از کالا هایشان بویژه قالی های آنان از سوی نیروهای بلشویک توقیف شده بود با ارسال تلگرافی از تبریز برای ریاست وزرا خواستار اقدامی برای استرداد اموال خود شدند. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۲۳۵ * اعتراض تجار ایرانی به توقیف کالا هایشان در بادکوبه ..... ص: ۲۳۵

س ها در مقابل شکایات تجار ایرانی آنان را با وعده اجرای قرارداد ایران و روسیه متقاعد کرده بودند، ولی عملاً هیچ اقدامی از سوی آنان صورت نگرفته بود. از این رو، رئیس الوزراء به وزیر امور خارجه دستور داد، درباره این موضوع و جلب رضایت تجار ایرانی فوراً با سفارت روسیه وارد مذاکره شوند. (۲)

* اقدامات اداره بلدیة در راستای خیابان سازی در تهران

اداره بلدیة تهران به تسطیح و تعمیر خیابان های شهر مشغول بود و هرروز به وسیله ارابه های (۳) بلدیة و وسایل دیگر خیابان ها را شن ریزی می کردند. (۴)

* اعتراض وزارت خارجه به قاچاق مسکوکات طلا و نقره

وزارت امور خارجه که گزارشی از وزارت مالیه در خصوص قاچاق مسکوکات طلا و نقره در مرز کرمانشاهان دریافت کرده بود، در نامه ای به سفارت انگلیس با اظهار اینکه، تنها وسیله عملیات قاچاقچیان، اتومبیل ها و مأمورین نظامی دولت انگلیس هستند که در مناطق مرزی عبور و مرور دارند. (۵) وزارت خارجه ضمن اعتراض به این موضوع از آن سفارت تقاضا کرد با تأکید و توصیه به مقامات نظامی انگلیسی، آنان را از حمایت و همراهی قاچاقچیان بازدارند و از آنان بخواهند قوانین گمرکی ایران را رعایت نمایند، زیرا از این راه خسارت های زیادی به منافع عمومی کشور ایران وارد می شود. (۶)

* برگزاری مجلس ترحیم آقای حاج شیخ محمد حسین حائری

مجلس ترحیمی برای گرامیداشت مرحوم آیت الله حاج شیخ محمد حسین حائری از طرف آقا سید مرتضی مجتهد در مسجد جامع ایوانکی برگزار شد. (۷)

- ۱- روزنامه ایران، ۱۶/۴/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۲- یادداشت ریاست وزرا به وزارت خارجه، ۱۶/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۳، پ ۸ ص ۳.
- ۳- ارابه: بارکش. گردونه. گردون که از چوب سازند و بر آن بار کشند و راننده ارابه را ارابه چی می گفتند.
- ۴- روزنامه ایران، ۱۶/۴/۱۳۰۰، ص ۱.
- ۵- رک اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۲۱، ص ۳ و خیر ۲۹/۱/۱۳۰۰.
- ۶- یادداشت وزارت خارجه به سفارت انگلیس، ۱۶/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۹، پ ۲۱، ص ۱۰.
- ۷- روزنامه ایران، ۱۷/۴/۱۳۰۰، ص ۱.

جمعه ۱۷ تیر ۱۳۰۰ / ۸ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲ ذی‌عده ۱۳۳۹

* انتشار روزنامه گلشن

شماره اول سال پنجم روزنامه گلشن (۱)، به مدیریت «سید محمد رضا امیر رضوانی» (۲) در تهران انتشار خود را آغاز نمود.
(۳)

[تصویر] ایستاده: سید محمد رضا امیر رضوانی مدیر روزنامه گلشن نشسته از راست: محمد فرخی یزدی و علی دشتی

* اعزام چند صد نفر قزاق و ژاندارم به سوادکوه

رضا خان هشتصد نفر قزاق پیاده و یکصد نفر قزاق سوار و دویست نفر ژاندارم را با بیست مسلسل از نوع ماکزیم و چهار توپ صحرائی به سوادکوه اعزام کرد. (۴)

* آزادی تعدادی از اسرای روسیه

پنجاه و دو نفر از محبوسین روس در تهران، که اخیراً آزاد شده بودند، امروز به دامغان وارد شده و شب هنگام به طرف بندر جز حرکت کردند. (۵)

۱- این روزنامه در سال ۱۲۹۶ ش، در تهران تأسیس شد و مدتی نیز در توقیف به سر می برد تا این که، در اردیبهشت ۱۲۹۹ ش، از توقیف خارج و مجدداً منتشر شد. این روزنامه پس از کودتای سوم اسفند نیز توقیف شده بود تا اینکه در ۱۷ / ۴ / ۱۳۰۰ منتشر گردید (تاریخ جراید و مجلات ج ۴، ص ۱۶۳).

۲- رضا امیر رضوانی بیش از بیست سال خدمت مطبوعاتی سرانجام شب ۲۵ اسفند ۱۳۱۴ ش، درگذشت (تاریخ جراید و مجلات، ج ۴، ص ۱۶۴).

۳- روزنامه گلشن، ۱۷ / ۴ / ۱۳۰۰؛ تاریخ جراید و مجلات، ج ۴، ص ۱۶۳.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۸.

۵- گزارش تلگرافی از دامغان به وزارت داخله، ۱۸ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۳۰، ص ۶۸.

شنبه ۱۸ تیر ۱۳۰۰ / ۹ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۳ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* بازگشت کلدانی های مقیم بین النهرین و موصل به ایران

خدابخش رئیس مذهبی عیسویان کلده، در خصوص بازگشت کلدانی های (۱) که در بین النهرین و نواحی موصل مقیم بوده و قصد بازگشت به ایران را داشتند اعلام کرد:

«چلوها» که از کلدانیان عیسوی و رعایای عثمانی می باشند، در بین النهرین خواهند ماند ولی کلدانیان ایرانی، تصمیم گرفته اند به مهد اصلی خود، ایران، بازگردند و تعداد زیادی از آنان که در شهر همدان جمع شده اند، منتظر تصمیم قطعی دولت ایران هستند و به همین دلیل سه نفر از اشخاص برجسته را به عنوان نمایندگان خود برای مذاکره به تهران فرستاده اند تا اجازه بازگشت به ایران را بگیرند. (۲)

[تصویر] گروهی از نظامیان بلشویک

* وضعیت نیروهای روسی در رشت

از نیروهای نظامی روسیه مستقر در رشت فقط فوج ۲۴۴ شامل هشتصد نفر و فوج ۲۶ شامل ششصد نفر در رشت حضور داشتند که علاوه بر اسلحه و «مونسیون»، هردو فوج دو توپ صحرایی نیز داشتند. (۳)

[تصویر] جمعی از بلشویک ها

۱- منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد در تلگرافی به وزیر امور خارجه اظهار داشت: عده آشوری ها و کلدانی های موصل و اطراف آن بیش از شصت هزار نفر نیست و تعداد دویست و پنجاه هزار نفر صحیح نمی باشد، زیرا این آمار مربوط به قبل از جنگ جهانی اول است (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۸، ص ۹۸).

۲- نامه خدابخش به وزارت امور خارجه، ۱۸ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۸، ص ۷۴.

۳- روزنامه ایران، ۳۰ / ۴ / ۱۳۰۰، ص ۲.

یکشنبه ۱۹ تیر ۱۳۰۰ / ۱۰ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۴ ذیقعده ۱۳۳۹

* انتصاب کمال الوزاره به سمت رئیس اداره تشخیص عایدات

کمال الوزاره (۱) که مدتی ریاست اداره های ارزاق و مالیات و خالصجات را بر عهده داشت، از طرف وزارت مالیه، به سمت رئیس اداره تشخیص عایدات منصوب شد. کمال الوزاره از امروز کار خود را در این سمت آغاز کرد. (۲)

* اظهار نظر حکومت نظامی تهران در خصوص تشکیل مجالس قمار در هتل «پاریس»

حکومت نظامی تهران در نامه ای به وزیر امور خارجه گزارش داد: «وارنه» مالک هتل «دوپاریس» و کلوپ آرامنه شب ها مجلس قمار برپا می کنند و این قضیه برای ایرانی های نادان، بدبختی بزرگی است، زیرا هر آنچه را به دست آورند، به جیب آنان ریخته خواهد شد. در ادامه محمود آقا انصاری، رئیس حکومت نظامی تهران از وزیر امور خارجه خواست، به منظور فراهم شدن آسایش خانواده ها از این اقدامات جلوگیری شود. (۳)

* انتخاب کنسول ایران در جدّه

نشریه چهره نما (۴) اعلام کرد: میرزا حسین خان، نایب اول کنسولگری ایران در مصر به سمت کنسول ایران در «جدّه» (۵) انتخاب شد. (۶)

* تظلم اهالی هرسین

برادر و پسرهای «اعظم السلطنه کاکاوند»، «هرسین» (۷) را محاصره کرده، با اهالی آنجا درگیر شده و چند نفر از اهالی را نیز، به قتل رسانده و تعدادی را مجروح کردند. آنها محصولات روستاهای اطراف «هرسین» را تخریب و پایمال کردند.

سرشناسان و بزرگان «هرسین» برای تظلم به کرمانشاه آمده، به حکومت متظلم شدند، تلگرافی را نیز، به تهران مخابره نمودند.

(۸)

۱- میرزا احمد خان کمال الوزاره پسر میرزا محمود خان مشاور الممالک قمی است. وی پس از پایان تحصیلات در دار الفنون به استخدام اداره گمرک درآمد و مدتی در تهران و پس از آن در کرمانشاهان و کردستان مشغول به فعالیت بود. هنگامی که شوستر آمریکایی رئیس خزانه کل کشور از شغل خود منصرف و مرنارد بلژیکی ریاست خزانه ایران را به عهده گرفت. میرزا احمد خان کمال الوزاره ریاست کل اداره مالیات را عهده دار بود. چند ماه را نیز برای درمان بیماری به بلژیک و فرانسه سفر کرد. پس از آنکه، جنگ جهانی اول شروع شد وی به تهران بازگشت و در اداره خزانه داری، ریاست تفتیش اداره و وظائف به او محول شد. در سال ۱۳۳۶ ق، به ریاست انبار گندم تهران منصوب گردید. (رجال عصر مشروطیت، ص ۹۰، ۱۳۶).

- ۲- روزنامه ایران، ۱۹/۴/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۳- مراسله حکومت نظامی تهران به وزیر خارجه، ۱۹/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۱، ص ۶۱.
- ۴- صاحب امتیاز این نشریه، حاج میرزا عبدالمحمد خان ایرانی (مؤدب السلطان) بود. (م).
- ۵- بندر جده یکی از شهرهای کشور عربستان می باشد.
- ۶- نشریه چهره نما، ش ۱۰۰ و ۱۰۱؛ ۱ و ۱۵ ذی حجه ۱۳۳۹ ق.
- ۷- هرسین یکی از شهرهای کرمانشاه می باشد این شهر در شرق کرمانشاه واقع شده و از شمال به بخش صحنه و از شرق به شهرستان های نهاوند و خرم آباد و از جنوب به خرم آباد و از غرب به رودخانه گاماسیاب محدود می شود.
- ۸- روزنامه ایران، ۱۹/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

دوشنبه ۲۰ تیر ۱۳۰۰ / ۱۱ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۵ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* شیوع وبا در بادکوبه و تفلیس

جانشین کنسولگری ایران در نخجوان (۱) از شیوع بیماری وبا در «بادکوبه» و «تفلیس» خبر داد. (۲)

* برچیده شدن قرنطینه‌ها در سرخس

با اعلام از میان رفتن بیماری طاعون در سرخس و انحلال و برچیده شدن تمام قرنطینه‌های داخلی و خارجی (روسی)، (۳) به دستور کمیسیون حفظ الصحة ایالتی خراسان، به پزشک اعزامی و مسئول قرنطینه‌ها نیز، اجازه بازگشت داده شد. (۴)

* آزادی یحیی ریحان مدیر روزنامه نوروز

یحیی ریحان (۵) مدیر روزنامه نوروز که به دلیل انتشار مقاله‌ای با عنوان «غارتگران مفتخر» به دستور سید ضیاء الدین طباطبایی رئیس الوزرای وقت، مدتی را در توقیف و دارالمجانین گذرانده بود، امروز اعلام نمود: مقاله «غارتگران مفتخر» متعلق به «تیگران» (۶) نویسنده سوسیالیست ارمنی بوده است. یحیی ریحان در ادامه افزود: سید ضیاء الدین طباطبایی از انتشار لایحه وی ممانعت به عمل آورد. (۷)

* اعطای نشان به کلنل فریزر

در تابستان سال گذشته، هنگامی که نیروهای قزاق در گیلان مشغول جنگ با نیروهای میرزا کوچک خان بودند، به پیشنهاد کلنل استاروسلسکی (Starosselsky) فرمانده نیروی قزاق از طرف دولت ایران مدال شجاعت به کلنل «فریدریک فریزر هنتر» (۸) Fredrich Fraser Hunter) اعطا شد و در این راستا در آن زمان، حکمی موقتی به امضای فرمانده کل قزاق و رئیس ارکان حرب کل قشون به وی داده شد.

باتوجه به اینکه، هنوز فرمان رسمی به فریزر داده نشده بود، و درخواست وی برای پیگیری از سفارت انگلیس، امروز وزیرمختار انگلیس در یادداشتی به وزیر امور خارجه تقاضا کرد فرمان رسمی برای کلنل «فریزر» که در هندوستان به سر می‌برد، ارسال شود. (۹)

۱- نخجوان یا نخچوان نام منطقه‌ای در جمهوری آذربایجان که قبلاً جزو سرزمین ایران بود، ولی در سال ۱۸۲۸ م، نخجوان نیز بر طبق عهدنامه ترکمانچای به دولت روسیه واگذار شد. در حال حاضر جمهوری خودمختار نخجوان قسمتی از جمهوری آذربایجان می‌باشد.

۲- تلگراف کارگزاری آذربایجان به وزارت خارجه، ۲۱/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۳۴، ص

- ۳- تلگراف صدر الاطبا به وزیر صحیه و امور خیریه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۲، ص ۵۶.
- ۴- تلگراف نجد السلطنه به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۲، ص ۵۸.
- ۵- یحیی ریحان قبلا نشریه گل زرد را منتشر می کرد. (ایران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۰، ص ۲).
- ۶- تیگران یکی از رؤسای بلدیة تهران بود (ایران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۰، ص ۲).
- ۷- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۰، ص ۲.
- ۸- وی صاحب منصب فوج ۳۱ نیزه دار قشون هندوستان بود که به عنوان رابط بین افسران انگلیسی و ایرانی خدمت می کرد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۹، پ ۲، ص ۳).
- ۹- یادداشت سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۹، پ ۲، ص ۳.

سه شنبه ۲۱ تیر ۱۳۰۰/۱۲ ژوئیه ۱۹۲۱/۶ ذیقعده ۱۳۳۹

* خروج صاحب منصبان انگلیسی از دیویزیون قزاق

روزنامه «دیلی میل» به نقل از خبرنگار خود در تهران نوشت: صاحب منصبان انگلیسی که در دیویزیون قزاق مشغول به خدمت بوده اند به تقاضای دولت (جدید) ایران از خدمت کنار رفته اند. «دیلی میل» در ادامه افزود: محققا علت آن فشاری است که، روتشتین وزیرمختار روسیه توسط رضا خان وزیر جنگ که خیلی طرفدار روس ها است و حقیقتا یک دیکتاتور نظامی است وارد ساخته است! (۱)

* کمک افسران روسی به نیروهای احسان الله خان

گروهی از نیروهای جنگلی، شامل دو هزار نظامی و چند افسر ستاد روسی، تحت فرماندهی احسان الله خان و ساعد الدوله به سوی تهران به راه افتاده بودند که امروز پس از شکست دادن قزاق ها، گردنه استراتژیک «سلمبر» را اشغال کردند و جاده قزوین- تهران را مورد تهدید قرار دادند. وابسته نظامی انگلیس، پس از ملاقات با سردار سپه، گزارش داد:

رضا خان از موقعیت خود سخت به وحشت افتاده است. وقتی رضا خان از وزیرمختار شوروی دلیل بازگشت سربازان شوروی را جویا شد، روتشتین پاسخ داد: او چیزی در این باره نمی داند، و شاید اقدامی از جانب دولت آذربایجان شوروی باشد که دولت مسکو در کنترل فعالیت هایش با مشکلاتی روبه رو است. (۲)

* ورود دو کارشناس برای بررسی معادن کرمان

دو نفر کارشناس آمریکایی به نام های دکتر «مک لارن» (Macharen) و «نیلند» (Neeland) به منظور تفتیش معادن «بهر آسمان» (۳) کرمان دو روز پیش با کشتی «برالد» از بمبئی به ایران وارد شده و مهمان رئیس بانک شاهنشاهی بودند. آنان امروز به مقصد خود حرکت کردند. حکومت بندرعباس چهار سوار تا دولت آباد به همراه آنان فرستاد. کنسولگری انگلیس نیز، چهار تفنگ و صد فشنگ به صورت امانت به سوارها داد. (۴)

* تخصیص بودجه جهت آماربرداری از اموال لیانازوف

با توجه به این که، لازم بود یک نفر نماینده از طرف وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه به همراه نماینده تجارت خانه «لیانازوف» برای تهیه صورت جامعی از اموال منقول و غیرمنقول «لیانازوف ها» و تعیین قروض و مطالبات آن و ارائه گزارشی از وضعیت فعلی شیلات شمال، به سواحل دریای خزر اعزام شود، امروز هیئت دول، به پیشنهاد وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه تصویب نمودند، ماهانه چهار صد تومان برای مخارج اعزام مأمور و نماینده تجارت خانه لیانازوف اختصاص داده شود. (۵)

در یکی از محله های شهر انزلی نزدیک به پانزده خانه طعمه حریق شد. حکمران انزلی احتمال می داد این حریق و دیگر آتش سوزی هایی که اخیرا در انزلی اتفاق افتاده بود، عمدی باشد. (۶)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۹، ص ۱.

۲- (Intelligence Summary) MA, Tehran (, No, ۱۱, for week ending ۱۶ July ۱۹۲۱ Fo ۳۷۱/ ۶۴۳۵/ ۱۰۰۹۴; MA(Tehran) to DMI(wo), ۱۴ July ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/ ۶۴۰۵/ ۸۳۴۱

۳- بهر آسمان نام یکی از دهستان های بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت است.

۴- تلگراف کارگزاری اول بنادر خلیج فارس و عربستان به کار گزار کل بنادر، ۱۳۰۰ / ۵ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۹، پ ۴، ص ۳.

۵- مراسله ریاست وزرا به وزارت مالیه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۳، اسناد ریاست جمهوری، شم ب ۲ /.

۶- گزارش تلگرافی از انزلی به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۵، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۵۰۸۴.

چهارشنبه ۲۲ تیر ۱۳۰۰ / ۱۳ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۷ ذیقعدہ ۱۳۳۹

اشاره

[تصویر] تعدادی از مطربان قدیم

* بسته شدن دکان های مشروب فروشی در شهرنو

باتوجه به سکونت فواحش در ناحیه «شهرنو»، برای محدود نمودن فعالیت آنان و جلوگیری از شرارت و جنایت، در نتیجه کمیسیون های متعددی که در وزارت داخله تشکیل شد، این تصمیم اتخاذ شد که اجازه گشایش مغازه های مشروب فروشی در «شهرنو» داده نشود و ساکنان آن منطقه نیز، مجاز به استعمال مشروب حتی در خانه های خود نباشند. بر این اساس، نظمیته تهران، کلیه دکانین مشروب فروشی آن منطقه را بست. (۱)

* حرکت نیروهای روسی به سوی باکو

یک کشتی از انزلی به مشهدسر وارد شد. مسافرین آن می گفتند: نیروهای روس با مهمات و پراخودهای (۲) جنگی و موتورها و بارکاس ها (۳) و کشتی های بادی که متعلق به خودشان بوده، به طرف بادکوبه حرکت نموده اند. (۴)

* خروج نیروهای روس از ایران

پیرو مراسله وزارت امور خارجه به سفارت روسیه در خصوص خروج نیروهای روسی از شمال ایران، وزیرمختار روسیه در ایران امروز در پاسخ به وزارت امور خارجه، اظهار داشت: که وی در حال انجام اقدامات لازم برای تخلیه سریع فرونت (جبهه) گیلان می باشد. (۵)

۱- مراسله وستداهل رئیس کل تشکیلات نظمیته به دیوان محاکمات وزارت خارجه، ۲۲ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۸، پ ۶، ص ۳

۲- پراخورد: کشتی.

۳- باکارس: قایق.

۴- روزنامه ایران، ۲۹ / ۴ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- مراسله سفارت روسیه به وزارت امور خارجه، ۲۲ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۸، پ ۵، ص ۴.

پنجشنبه ۲۳ تیر ۱۳۰۰ / ۱۴ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۸ ذیقعده ۱۳۳۹

* تقاضای ارسال تلفن های جنگی برای وزارت جنگ

رضا خان وزیر جنگ از وزارت مالیه تقاضا نمود، تلفن های جنگی که در وزارت مالیه وجود دارد و برای امور نظامی، بسیار ضروری هستند، برای وزارت جنگ ارسال شود. (۱)

* امتناع انگلیسی ها از تحویل تلگراف خانه خرمشهر به ایران

مأمورین سیاسی انگلیس به رئیس اداره تلگراف خوزستان اظهار داشتند چون تلگراف خانه خرمشهر (محمره)، به زودی تلگراف خانه سرحدی خواهد شد، نمی توانند آن را به دولت ایران تحویل دهند و لازم است که ایرانی ها برای خود در فکر ایجاد تلگراف خانه دیگری باشند. (۲)

* برچیده شدن قرنطینه های مرزی خراسان

امروز جلسه ای با حضور کارگزار سرخس ناصری، نماینده های دوایر دولتی و پزشکان ایرانی و روسی در محل دار الحکومه سرخس ناصری، تشکیل و راجع به وجود و عدم وجود بیماری طاعون مذاکره شد. در این جلسه، رئیس کمیسیون حفظ الصحه روس ها اعلام کرد بنا به گزارش های هیئت پزشکان ایران و روس که به دولت آباد، نوروآباد، شیرتپه و پل خاتون اعزام شده بودند، در حال حاضر، اثری از این بیماری در این مناطق نیست و ما نیز تصدیق می نمائیم که قرنطینه ها باید برچیده شود.

رئیس کمیسیون حفظ الصحه روس ها موضوع برچیده شدن قرنطینه ها را کتبا تأیید نمود. رئیس کمیسیون حفظ الصحه روس ها در ادامه اظهار داشت: در سرخس کهنه، اخیرا مریض خانه ای تأسیس شده است که پزشکان متعددی در آنجا حضور خواهند داشت، اگر بعدها نیز، این بیماری یا هر بیماری دیگری در ایران بروز نماید، ایرانی ها می توانند به این مریض خانه و پزشکان آن مراجعه نمایند. وی افزود: دستورهای لازم جهت مساعدت، به این پزشکان داده خواهد شد که فوراً با دارو و لوازم طبی برای جلوگیری از بیماری در «سرخس ناصری» حضور پیدا کنند. (۳)

* اعتراض کسبه و تجار تربت حیدریه نسبت به عوارض و مالیات های جدید

جمعی از تجار و کسبه تربت حیدریه از چند روز پیش در اعتراض به عوارض و مالیات های جدید در دار الحکومه و سایر دوایر دولتی اجتماع می کردند. از آنجا که راه های تجاری از هرطرف مسدود شده بود، تجار تربت حیدریه به جز مقدار کمی قند و شکر که از بیرجند خریداری کرده بودند نمی توانستند دادوستد دیگری انجام دهند، از طرفی چند تاجر هندی و خارجی هم در تربت حیدریه بودند که از مالیات و نواقص معاف بودند و به دلیل ارزان فروشی آنها، کالاهای تجار تربت حیدریه فروش نمی رفت. این موضوع سبب وارد آمدن خسارت به تجار و کسبه تربت حیدریه و باعث اعتراض آنان شده بود.

تجار می گفتند: دولت یا اهالی تربت حیدریه را از این عوارض، معاف کند یا اینکه، از اتباع خارجی نیز، عوارض دریافت نماید. بالاخره تجار و کسبه امروز تصمیم گرفتند، مغازه های خود را تعطیل کنند و در تلگراف خانه متحصن شوند، اما سالار نصرت حکمران تربت حیدریه با آنان وارد گفتگو شد و توانست با وعده رساندن عرایض تجار به اولیای دولت، آنان را از تصمیم خود منصرف نماید. تجار نیز، شکایات خود را در این باره به رئیس الوزراء و نمایندگان مجلس شورای ملی تلگراف نمودند. (۴)

* واگذاری موقت مسئولیت نمایندگی سیاسی انگلیس در خلیج فارس به کاپیتان شالدام

«س. اچ. گیدنی» که در فروردین ماه گذشته به جای کاپیتان «دی. اس. فریزر»، دبیر نمایندگی سیاسی انگلیس در خلیج فارس را بر عهده گرفت، امروز به حیدرآباد هند منتقل شد و تا

۱- روزنامه ایران، ۲۳/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- مراسله کفیل ریاست کل اداره تلگراف به وزیر پست و تلگراف، ۲۳/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۱، پ ۲۶، ص ۷.

۳- تلگراف کارگزاری سرخس ناصری به وزارت خارجه، ۲۳/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۲۶، ص ۷.

۴- گزارش از تربت حیدریه به وزارت داخله، ۲۳/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۹، ص ۷.

ورود مائژور «ام. ای. ا.» از ارتش هند در ۲۴ مرداد ۱۳۰۰، وظایف مزبور به کاپیتان «دبلیو، اف. کیو، شالدام» از ارتش هند محول شد. (۱)

* پیام تبریک احمد شاه به رئیس جمهور فرانسه

احمد شاه به مناسبت فرارسیدن روز ملی فرانسه (چهاردهم ژوئیه) با ارسال تلگرافی برای رئیس جمهور فرانسه، این روز را به وی تبریک گفت. (۲)

* انتصاب ظهیر الملک به حکومت خوزستان

بنا به دستور قوام السلطنه، ظهیر الملک، به حکومت خوزستان منصوب شد. (۳)

* انتصاب کنسول شوروی در استرآباد

وزیرمختار شوروی در ایران طی نامه ای به وزیر امور خارجه، «پتر آژ گایویچ وینشر» را به عنوان کنسول شوروی در استرآباد معرفی نمود و اعلام کرد که وی به زودی به محل مأموریت خود عزیمت خواهد کرد. (۴)

* ارسال گزارش سالیانه خزانه داری کل آمریکا جهت استفاده وزارت دارائی

خزانه داری کل آمریکا دو مجلد گزارش سالانه خود را به منظور استفاده وزارت دارائی ایران، به وزارت امور خارجه ارسال کرد. (۵)

۱- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۳۷.

۲- روزنامه ایران، ۲۷/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، ۲۳/۴/۱۳۰۰، ص ۲.

۴- مراسله سفارت شوروی به وزیر خارجه، ۲۳/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۹، ص ۲۷.

۵- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۱.

جمعه ۲۴ تیر ۱۳۰۰ / ۱۵ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۹ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

اشاره

[تصویر] تعدادی از تجار زرتشتی ایرانی

* تخلیه اداره نظامی انگلیس در نابند

خانه شیخ احمد گل‌داری در «نابند» که از سال ۱۳۳۵ ق، در ازای پرداخت مبلغ سالانه ششصد تومان اجاره بها، در اجاره اداره نظامی انگلیس بود امروز تخلیه شد. (۱)

* پیشنهاد تشکیل شورای موقت تجاری

از آنجا که از وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه در رابطه با تبادل کالا با روسیه، دستوری به اداره فلاح و تجارت و فواید عامه در آستارا نرسیده بود، تجار ایرانی با آستارای روسیه مبادلاتی می کردند که فاقد منافع اقتصادی برای آنان بود و اغلب در مبادلات آنان، مناقشاتی رخ می داد که باعث ضربه بر تجارت و گرانی کالاهای روسی می گردید.

ازاین رو، رئیس اداره فلاح و تجارت و فواید عامه آستارا به وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه پیشنهاد داد، تا زمان تدوین مقررات جدید، شورای تجاری موقتی تشکیل شود و از مبادلاتی که خساراتی به بار می آورد، جلوگیری نماید. (۲)

۱- مراسله کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس و عربستان، ۸ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۳، ص ۵.

۲- تلگراف طهماسبی به وزیر فلاح و تجارت و فواید عامه، ۲۴ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۳، پ ۱۴، ص ۴۵.

شنبه ۲۵ تیر ۱۳۰۰/۱۶ ژوئیه ۱۹۲۱/۱۰ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* انتقال نزدیکیان زبردست خان و سایر فراری‌ها به مرو

ظهر امروز، روس‌ها بستگان و نزدیکیان «زبردست خان» و سایر فراری‌های ایران را تحت حفاظت چهل نفر «سالدات» (۱) از «آرتق» به سمت «مرو» بردند. خود زبردست خان در «تاشکند» حضور داشت. (۲)

* مذاکره میرزا کوچک خان با فرماندهان در پسی خان

میرزا کوچک خان با خالو قربان و سایر فرماندهان در پسی خان (۳) ملاقات و گفتگو کرد. (۴)

[تصویر] چهار تن از سران جنگل ردیف اول از راست به چپ: احسان‌الله خان، میرزا کوچک خان، خالو قربان، معین‌الرعا

* اعلام نظر وزارت معارف درباره مدرسه ایران و آلمان

پس از تشکیل جلسه‌ای با حضور اشخاص متخصص در وزارت معارف برای بررسی برنامه پیشنهادی مدرسه ایران و آلمان و مذاکرات لازم، مقرر شد، برخی صنایع شیمیایی از قبیل داروسازی، شیشه‌سازی و بلورسازی، کاغذسازی و چرم‌سازی در این مدرسه، توسط معلمین مدارس متوسطه فنی آلمانی (مدارسی که برای ورود به آن فرد می‌بایست دوره مدرسه متوسطه را به اتمام رسانده باشد) تدریس شود. وزارت معارف خاطر نشان کرد: از آنجا که، نظرات معلمین فنی که از آلمان وارد شوند برای تدوین برنامه مدرسه لازم است، پس از ورود این معلمین، وزارت معارف با آنان مشاوره و آنگاه برنامه مدرسه را به طور مقتضی تدوین خواهد کرد.

وزارت معارف در نامه‌ای به وزارت امور خارجه ضمن تشریح سیاست‌های خود برای مدرسه ایران و آلمان تصریح کرد که اولاً در این مدرسه مطابق قانون اساسی مصوب مجلس شورای ملی مورخ ۹ آبان ۱۲۸۹ ش، بایستی نظارت وزارت معارف را بپذیرد و ثانیاً مطابق معمول از تعدادی شاگرد که وزارت معارف معرفی خواهد کرد، به طور رایگان ثبت نام نماید که البته تعداد آنان کمتر از بیست درصد کل شاگردان مدرسه خواهد بود. (۵)

۱- سالدات: این واژه روسی به معنای سرباز است.

۲- گزارش تلگرافی از لطف آباد به وزارت داخله، ۲۵/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۳۵، ص ۴ و ۳.

۳- پسی خان نام رودی در گیلان است که از شرق فومن می‌گذرد ..

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش‌های سفارت انگلیس، ص ۲۰.

۵- مراسله وزارت معارف و اوقاف به وزارت امور خارجه، ۲۵/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴، پ ۱۲،

یکشنبه ۲۶ تیر ۱۳۰۰ / ۱۷ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۱۱ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* افزایش نظامیان روسیه در مناطق مرزی ایران

گزارش رسیده از باجگیران به مشهد حاکی از آن بود که از تاریخ پانزدهم تیرماه تاکنون بر تعداد نظامیان روس در سرحد افزوده شده و حتی سه هواپیما نیز به سرحدات آورده بودند. (۱)

* اعزام تعدادی ژاندارم به سلدوز

پس از اعزام تعدادی ژاندارم از ساوجبلاغ به سلدوز در روز گذشته، امروز حکمران ساوجبلاغ نیز به طرف سلدوز حرکت کرد. گرچه آنان هدفشان را از عزیمت به سلدوز اعلام نکرده بودند، ولی مشاور السلطان از کارگزاری تبریز به وزارت امور خارجه گزارش داد که شاید هدف آنان تصرف سلدوز و حمله به اسماعیل سمیتقو باشد. (۲)

* درگیری میان ژاندارم ها و شاهسون ها

بین دویست و پنجاه نفر ژاندارم و افراد ایل شاهسون در بین راه «اهر» به سراب درگیری به وقوع پیوست. (۳)

* افتتاح عدلیه در بوشهر

براساس دستور وزارت عدلیه در هفتم تیرماه و صدور اجازه وزارت امور خارجه در بیست و یکم تیرماه، دیروز یمین الملک رئیس عدلیه بنادر جنوب با صدور اعلانی به اهالی بنادر خلیج فارس اعلام کرد اداره عدلیه جنوب تشکیل گردیده است. پیرو این اعلان، امروز اداره عدلیه بوشهر آغاز به کار کرد. ساختمانی در کارگزاری کل بنادر، به طور موقت برای اداره عدلیه بوشهر در نظر گرفته شد. (۴)

* تقاضای سانترسایوز برای تأسیس تجارت خانه در اردبیل

تجارت خانه «سانترسایوز» روسیه از حکمران آستارا درخواست نمود، در خصوص تأسیس تجارت خانه در آستارا و اردبیل برای آنان از تهران اجازه کسب نماید. این در حالی بود که به موجب قوانین جدید روسیه به جز تجارت خانه مذکور کسی شخصاً نمی توانست تجارت نماید. نماینده وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه در آستارا معتقد بود مداخلات مستقیم روس ها و تأسیس اداره مذکور باعث وارد آمدن ضرر و زیان به تجار ایرانی خواهد شد. (۵)

* امیر حشمت در اندیشه شورش

سفیر ایران در اسلامبول (استانبول) پیرو تلگراف قبلی اش در تاریخ بیستم تیرماه جاری، راجع به حرکت امیر حشمت (۶) و حاجی مهدی خان و حسن خان مقدم و لاهوتی و چند صاحب منصب ایرانی (۷) به سمت ایران، در یادداشتی به وزارت امور

خارجۀ اظهار داشت، یکی از کارکنان عالی رتبه عثمانی که با فرانسویان ارتباط نزدیکی دارد به طور محرمانه به وی گفته است: چندی قبل امیر حشمت از او تقاضا کرده است از نمایندگان دولت های متفق برای او پول و اسلحه تهیه و تأمین نماید، تا بتواند به تبریز و یا نقاط دیگر ایران برود و دست به شورش بزند ولی درخواست آنان اجابت نشده است. سفیر ایران در اسلامبول معتقد بود با این اوصاف، حال که امیر حشمت به این ترتیب عازم ایران شده، اندیشه و نقشه هایی در سر دارد و احتمال دارد در تبریز یا بادکوبه در تدارک شورش باشند. (۸)

* کناره گیری نجد السلطنه

نجد السلطنه کفیل ایالت خراسان اعلام کرد: به علت بیماری طی چند روز آینده از مقام خود کناره گیری خواهد کرد. (۹)

* مصدوم شدن یک زرگر مشهدی توسط مقبل السلطنه

مقبل السلطنه نماینده «ترشیز» در مجلس، پس از مجروح کردن و شکستن سر یک زرگر مشهدی با عصای خویش، با عکس العمل شدید پیشه وران شهر روبرو شد. امروز مردم

- ۱- تلگراف نجد السلطنه به رئیس الوزراء، ۲۶/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۳۵، ص ۳.
- ۲- تلگراف خلیل مشاور السلطان از تبریز به وزارت خارجه، ۲۹/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۲۹۸.
- ۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۹.
- ۴- اعلان اداره عدلیه بنادر جنوب، ۲۵/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۳، پ ۱۴، ص ۶۹.
- ۵- تلگراف نماینده وزارت فلاحت و تجارت در آستارا به وزیر فلاحت و تجارت، ۲۶/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۳، پ ۱۴، ص ۴۴.
- ۶- نام امیر حشمت، ابو الحسن خان و شهرتش نیساری و لقب دیگرش سعید الممالک بود، نام پدرش محمد علی بیگ، اصلاً قراجه داغی بود ولی در تبریز متولد گردید. قبل از انقلاب مشروطیت در خدمت نظام به سر می برد ولی بعد از اعلان مشروطیت یکی از طرفداران جدی آن گردید. امیر حشمت در دوران مشروطیت به قفقاز نیز سفر نمود و در آنجا با سران کمیته آزادی که حیدر عمو اوغلی هم در آن کمیته داخل بود، ملاقات و دست همکاری به وی داد. امیر حشمت تا فروردین ماه ۱۳۳۲ که ایام کهولتش بود در تهران خانه نشین بود و در همان سال دارفانی را وداع گفت و جنازه اش از طرف گروهی از آذربایجانی های مقیم تهران و دوستان او تشییع و در آرامگاه ظهیر الدوله به خاک سپرده شد. (مطالعات تاریخی، س ۱۳۸۵، شم ۱۲، ص ۲۶۵).
- ۷- این اشخاص در اواخر روزهای خدمت خان ملک ساسانی از او تذکره دیپلماتیک گرفته بودند (اسناد وزارت خارجه س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۱۷، ص ۴۰).
- ۸- مراسله سفارت ایران در اسلامبول به وزارت خارجه، ۲۶/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۱۷، ص ۴۰.

۹- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۴.

[تصویر] خرید و فروش در صحن مسجد شاه تهران

مشهد در حمایت از زرگر مصدوم، در مقابل خانه نجد السلطنه دست به تظاهرات زدند. مقبل السلطنه، حاضر شد برای جلب رضایت زرگر پانصد تومان به وی پردازد. (۱)

* دعوت از تجار تهرانی برای شرکت در کمیسیون تعیین نرخ ارزاق عمومی

حکمران نظامی تهران با دعوت از تعدادی از تجار سرشناس (۲) شهر تهران از آنان خواست در صورت تمایل در کمیسیونی که دو بار در هر هفته برای تعیین نرخ ارزاق عمومی و رفاه حال مردم در دار الخلافه تشکیل می شود، شرکت نمایند و چنانچه آقایان تجار تمایلی به شرکت و حضور در کمیسیون مزبور ندارند، عدم تمایل خود را هرچه سریع تر به حکومت اطلاع دهند تا حکومت برای تأمین رفاه حال عموم اهالی در صدد کار دیگری برآید. (۳)

۱- همان، ص ۹۴.

۲- برخی از این تجار که نامه حکمران نظامی برای آنان ارسال شد عبارت بودند از: محمد آقا شال فروش، حاج ملا عباسقلی آقا، حاج مهدی بنکدار، فقیه التجار، حاج میرزا علی قیصریه، میر علینقی هاشمی، میرزا علی اصغر کتابفروش، حاج محمد مهدی شفیعی. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۴۱).

۳- نامه حکومت نظامی تهران به تعدادی از تجار سرشناس تهران، ۲۶ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۴۱.

دوشنبه ۲۷ تیر ۱۳۰۰ / ۱۸ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۱۲ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* عقب نشینی نظامیان روس از گیلان

قوای نظامی شوروی که در اوایل تیرماه به گیلان وارد شده بودند، امروز عقب نشینی (۱) از گیلان را آغاز کردند. (۲)

[تصویر] نظامیان بلشویک

* ارسال اسامی برخی اسرای نظامی روس به وزارت امور خارجه

سفارت شوروی اسامی بیست و هشت نفر اسرای نظامی روس در ایران را که قرار بود از طریق بندر جز به روسیه اعزام شوند، به وزارت امور خارجه ارسال و تقاضا کرد برای این افراد جواز عبور صادر شود تا بتوانند، آزادانه و بدون مشکل از تهران به بندر جز عزیمت نمایند. (۳)

* کشتی استرآباد بندر جز را ترک کرد

کشتی جنگی روسیه موسوم به «استرآباد» حاوی مقداری مال التجاره که دو روز در دهنه خواجه نفس متوقف بود پس از تخلیه مقداری کالا در خواجه نفس، امروز صبح بندر جز را ترک کرد. (۴)

[تصویر] تروتسکی و نظامیان روسی

۱- در روز گذشته (۱۷ ژوئیه) چهار کشتی از باکو وارد انزلی شده بودند تا قوای شوروی را تخلیه کنند. (م).

۲- Intelligence Summary) MA Tehran (, No ۱۳, For week ending ۳۰ July ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/

۶۴۳۵/ ۱۱۴۵

۳- مراسله سفارت شوروی به وزیر خارجه، ۲۷ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۳، ص ۷۶.

۴- تلگراف حکمران بندر جز به وزارت داخله، ۲۷ / ۳ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۱، پ ۲، ص ۱۱.

سه شنبه ۲۸ تیر ۱۳۰۰ / ۱۹ ژوئیه ۱۳ / ۱۹۲۱ ذیقعه ۱۳۳۹

* اعتصاب غذای برخی زندانیان کودتا

شش تن از محبوسین کودتا در اعتراض به بازداشت بی دلیل خود، دست به اعتصاب غذا زدند. (۱)

* احضار کاظم خان به حکومت نظامی تهران

پیرو شکایت اهالی خمسه از کاظم خان و تحصن آنان در قلعهک (۲)، محل سکونت وی، حکومت نظامی تهران او را احضار کرد، ولی وی با بهانه این که، امروز و فردا را برای دیگران وقت ملاقات تعیین نموده، اظهار کرد: قبل از ظهر روز پنج شنبه آینده، نزد حکمران نظامی تهران حاضر خواهد شد. (۳)

* احضار فوج لاریجان

چون امیر اکرم یک ماه و نیم قبل فوج لاریجان را احضار کرده بود و افراد این فوج به دلیل وضعیت مبهم دولت، متواری شده و به بیلاق رفته بود، امروز مجدداً فوج لاریجان از سوی وزارت جنگ به بارفروش احضار شد.

اما چون فوج، حاضر به اطاعت از دستور فوق نبود، مأموری از سوی امیر اکرم جهت متقاعد نمودن آنان برای بازگشت، به بیلاق رفت. (۴)

* رفتن روس ها به انزلی

امروز روس ها در شهر رشت نبودند و فقط نمایندگان آنان برای خرید بعضی اجناس ضروری در شهر رشت رفت و آمد می کردند. روس ها به انزلی رفته در آنجا متوقف بودند ولی هنوز از آنجا حرکت نکرده بودند. (۵)

* تقاضای پسیان برای انصراف از خدمت

کلنل محمد تقی خان پسیان که از اقدامات و کارشکنی های نجد السلطنه کفیل ایالت خراسان به تنگ آمده بود و همه را ناشی از حس انتقام جویی قوام السلطنه می دانست، با ارسال تگرافی به تهران تقاضا نمود یا او را از ادامه خدمت معاف نمایند و یا به گونه ای به شرایط موجود خاتمه دهند، ولی پاسخ قاطعی دریافت نکرد. (۶)

* تعیین کنسول روس در استرآباد

«وینر» از طرف سفارت دولت روسیه به سمت کنسولگری استرآباد انتخاب شد. (۷)

- ۱- اسناد موسسه تاريخ معاصر، شم ۶۰۳۴۸-ن.
- ۲- نام منطقه ای که در آن روزگار در شمال تهران قرار داشت و امروزه جزئی از شهر محسوب می شود.
- ۳- تلگراف حاجی کاظم خان به حکومت نظامی تهران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۲۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۲۷، ص ۱.
- ۴- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۴۹، ص ۷.
- ۵- روزنامه ایران، ۱ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۶- تلگراف کلنل محمد تقی خان پسیان به صمصام السلطنه، ۱۰ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد تاريخ معاصر، شم ۱۲ / ۷۷۶۸.
- ۷- روزنامه ایران، ۲۹ / ۴ / ۱۳۰۰، ص ۲.

چهارشنبه ۲۹ تیر ۱۳۰۰ / ۲۰ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۱۴ ذیقعده ۱۳۳۹

* تحصن در کرمان

تعداد زیادی از مردم کرمان پس از ورود مأمورین وصول مالیات های جدید با اظهار نارضایتی خود از وضع و کیفیت مالیات ها، در تلگراف خانه کرمان تحصن کردند.

اما پس از مذاکره رئیس تلگراف خانه با متحصنین، آنان متقاعد شدند تا از تلگراف خانه خارج شوند ولی چند نماینده آنان در تلگراف خانه حضور داشته باشند تا پاسخ خود را از دولت دریافت کنند. (۱)

* اعلان اداره تحدید همدان در خصوص اخذ مالیات غیرمستقیم

اداره تحدید همدان اعلام کرده بود که از اول مردادماه سال جاری از کالاهای بازرگانی خارجی و داخلی بدون استثناء مبلغی را به عنوان مالیات غیرمستقیم دریافت خواهد کرد ولی کنسولگری دولت انگلیس در همدان اعلام کرد: تا زمانی که، سفارت آن کشور در تهران در این خصوص دستوری صادر نکند، نمی تواند اتباع منطقه بین النهرین را به دادن «وجه نواقل» مجبور نماید. (۲)

* تحقیق در خصوص آتش سوزی های انزلی

به دنبال وقوع چند فقره آتش سوزی در انزلی و احتمال عمدی بودن این آتش سوزی ها، حکومت و اداره نظمیة انزلی موظف شدند، در این باره تحقیق و مضمونین را دستگیر نمایند و از تکرار این قبیل حوادث که موجب ایجاد نگرانی شده بود، جلوگیری نمایند. (۳)

* سرقت احشام طایفه آلارلو

روس ها تعداد زیادی از احشام یکی از افراد طایفه آلارلو را سرقت نمودند، افراد طایفه آلارلو نیز، متقابلاً تعدادی گوسفند از روس ها سرقت کردند. کارگزاری اردبیل در این باره اظهار داشت: این مسئله جدیدی نبوده و سال های طولانی است که اشرار روس و ایران از یکدیگر غارت می کنند و هرچند وقت یک بار، از سوی طرفین کمیسیون تعیین می شود ولی پس از مدتی این قوانین سرحدی نادیده گرفته می شود. (۴)

۱- روزنامه ایران، ۲۹ / ۴ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- تلگراف حکومت همدان و ملایر و تویسرکان به وزیر داخله، ۲۹ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۹، ص ۶.

۳- مراسله وزارت داخله به حکومت گیلان و طوالش، ۲۹ / ۴ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۵۰۸۴.

۴- تلگراف کارگزاری اردبیل به وزیر داخله، ۲۹/۴/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۶، ص ۵۵.

پنجشنبه ۳۰ تیر ۱۳۰۰ / ۲۱ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۱۵ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* اخراج سی نفر نظامی انگلیسی در نابند

از شصت و یک نفر نظامیان انگلیسی که در نابند حضور داشتند امروز سی نفر اخراج شدند. انگلیسی ها عده ای از نیروهای نظامی مستقر در گهکان را نیز احضار کرده بودند تا آنان را نیز اخراج نمایند. (۱)

* ردّ پیشنهاد روسیه از سوی ایران

وزارت صحیه ایران در پاسخ به پیشنهاد سفارت شوروی برای ایجاد مراکز صحی روسی، (۲) ضمن رد این پیشنهاد، تصریح کرد: مطابق قوانین صحی بین المللی، هردولتی مسئول است داخل کشور خود را از سرایت بیماری ها محفوظ دارد و دولت مجاور نیز، متقابلاً چنین وظیفه ای را بر عهده دارد و هیچ کدام حق مداخله در امور صحی یکدیگر را ندارند. وزارت صحیه همچنین با اشاره به ریشه کن شدن بیماری وبا در سرخس از تلاش پزشکان روسی در سرحد که همراه با پزشکان ایرانی برای نابودی این بیماری کوشیده بودند، قدردانی کرد. (۳)

* امتناع تجار تهران از شرکت در کمیسیون تعیین نرخ ارزاق عمومی

جمعی از تجار سرشناس تهران، در پاسخ به نامه مورخه ۲۶ / ۴ / ۱۳۰۰ که از سوی حکومت نظامی تهران مبنی بر دعوت از آنان برای حضور در کمیسیون تعیین نرخ ارزاق عمومی برای ایشان ارسال شده بود، با اظهار این مطلب که حضورشان در این گونه کمیسیون ها و جلسات به دلیل عدم اطلاع از تقلب های صنفی نتیجه ای ندارد، از حکومت خواستند، تا ایشان را معاف دارد (۴). تجار در ادامه اظهار داشتند: حکومت بایستی برای این قبیل جلسات و کمیسیون ها، اشخاص آگاه و متخصص را از هیئت تجار دعوت نماید و از آنجا که هیئت تجار هم اکنون در حال برگزاری انتخابات جدید می باشد، بنابراین، حکومت بایستی تا تشکیل هیئت جدید تجار منتظر بماند تا این هیئت جدید، در صورت صلاحدید، اشخاص خبره را به حکومت معرفی نماید. (۵)

* تشریح وضعیت تسلط جنگلی ها در گیلان

روزنامه ایران وضعیت تسلط نیروهای جنگلی در گیلان را از قرار ذیل تشریح کرد:

منطقه حکمرانی «میرزا کوچک خان» از پل کسما شروع شده و تا نزدیکی رودبار امتداد دارد، و در این منطقه وضعیت اداری و رفتار با مردم فوق العاده خوب است. منطقه حکمرانی «خالو قربان» از امامزاده هاشم (۶) تا پل کسما و از آن طرف نیز تا زنجیر انزلی امتداد دارد و تعداد افراد «خالو قربان» هشتصد نفر هستند که دارای شش مسلسل دستی و دو توپ صحرائی می باشند. منطقه حکمرانی «احسان الله خان» نیز، لاهیجان و لنگرود و دارای سه هزار نفر نیروی نظامی و توپ خانه می باشد. (۷)

* ورود یک هیئت تحقیقاتی روسی به بندر جز

یک پروفیسور روسی به همراه یک گروه سه نفری و غلامرضا خان از اعضای کنسولگری ایران در بادکوبه با کشتی به بندر جز وارد شدند. آنها در دیدار با کارگزار بندر جز علت حضور خود را مطالعه و تحقیق درباره آب و هوای سواحل دریای خزر و تعیین درجه آب دریا عنوان کردند. آنها مدعی بودند، این کار را با رضایت و مساعدت مقامات دولت ایران آغاز کرده اند و نامه ای هم از اداره کمیسری کشتی رانی با عنوان حکومت بندر جز به کارگزاری ارائه کردند. (۸)

* تحصن مردم کردستان

امروز تمامی بازار و دکاکین کردستان بسته بود، مردم از قشرهای مختلف به متحصنین تلگراف خانه و امامزاده هاجر

-
- ۱- تلگراف کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر، ۱۳۰۰ / ۵ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۴، ص ۸.
  - ۲- برک خیر ۱۳ / ۴ / ۱۳۰۰.
  - ۳- یادداشت وزارت صحیه به وزارت امور خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۳۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۲۸، ص ۲۷.
  - ۴- برک خیر: ۲۶ / ۴ / ۱۳۰۰.
  - ۵- نامه تعدادی از تجار سرشناس تهران به حکومت نظامی تهران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۳۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۰۵۴۱.
  - ۶- امامزاده هاشم نام منطقه ای است از توابع رشت در جنوب دوشنبه بازار و جنوب رشت در سر راه جاده شوسه رشت- قزوین واقع شده است.
  - ۷- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۴ / ۳۰، ص ۲.
  - ۸- مراسله کارگزاری بندر جز به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۵ / ۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۱، ص ۱.

خاتون ملحق گردیده و با کمال بی صبری درخواست ارائه پاسخ می کردند، متحصنین صراحتاً اظهار داشتند: چنانچه مسئولین و دولت تا روز جمعه به عرایض آنها توجهی نکرده و پاسخ مساعدی ندهند منجر به اقدامات غیرمنتظره خواهد شد. (۱)

* انتصاب پیشکار جدید مالیه اصفهان

شاهزاده عماد الدوله بنا به تصویب وزارت مالیه به سمت پیشکاری مالیه اصفهان منصوب گردید. (۲)

* انتصاب کنسول روسیه در اصفهان

وزیرمختار شوروی، رئیس سابق بانک استقراضی در اصفهان، «ایوان ایوانوویچ شویین» را به سمت «اگنت کنسولگری» اصفهان به وزارت امور خارجه معرفی نمود و ضمن بیان این مطلب که، حفظ و نگهداری اموال منقول و غیر منقول کنسولگری روس در اصفهان به عهده او خواهد بود، تقاضا نمود به محض ورود او به اصفهان تمام ساختمان کنسولگری به جز بخش آرشیو با حضور وی از مهر و پلمب خارج شده و به وی تحویل داده شود. (۳)

[تصویر] چند تن از افسران ایرانی و خارجی در خدمت جنبش جنگل

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۴۹، ص ۷.

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰/۴/۳۱، ص ۴.

۳- مراسله سفارت روسیه به وزیر خارجه، ۱۳۰۰/۴/۳۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲، پ ۹، ص ۱.

[تصویر] چند تن از افسران عثمانی که از جانب انور پاشا حامل اسلحه و هدایایی برای میرزا کوچک خان بودند با گروهی از مجاهدان جنگل دیده می‌شوند ردیف اول از چپ به راست: ۱- اسماعیل نعل بند مجاهدی که مأمور حمل اسلحه ارسالی عثمانی‌ها از بیجار بود و هنگام بمباران رشت توسط انگلیسی‌ها به شهادت رسید ۲- جواد خان نزاکتی (مترجم سلطان) ۳- سلطان علی اکبر سیاه پوش ۴- مین باشی یوسف بیگ ۵- یوزباشی یعقوب بیگ ۶- گروهبان عمر افندی ۷- نایب مصطفی قزوینی

* عزیمت سه افسر کمالیست به کسما

سه افسر کمالیست (۱) برای دیدار با میرزا کوچک خان رهسپار کسما شدند (۲)

* انفجار دو بمب در مشهد

در شامگاه امروز دو بمب در شهر مشهد منفجر شد، یکی از بمب‌ها در پشت باغ نجد السلطنه و دیگری در باغ عمارت دار التولیه کنار بازار شهر منفجر شد (۳) ترکش بمب دوم، کودک سه ساله نگهبان باغ را کشت. سرگرد برونیکوفسکی (۴) بر این عقیده بود که در ساختن این بمب‌ها از گلوله قدیمی «شرانپل» استفاده شده و بمب‌ها به وسیله فیوز منفجر شده‌اند. (۵)

۱- پیروان مصطفی کمال پاشا را در عثمانی (ترکیه) کمالیون یا کمالیست‌ها می‌گفتند. (م).

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش‌های سفارت انگلیس، ص ۲۱.

۳- «پرایدوکس» کنسول انگلیس در مشهد، در گزارش‌های خود راجع به این انفجار و عوامل بمب‌گذار چنین اظهارنظر کرده است: «به نظر من عاملان انفجار قصد داشتند از یک طرف با ترساندن نجد السلطنه، وی را مجبور به استعفا کنند و از طرف دیگر مردم را وادار سازند که به برقراری حکومت نظامی به فرماندهی کلنل محمد تقی خان رضایت دهند. اگر این نظریه درست باشد، نتیجه می‌گیریم که عامل بمب‌گذاری خود ژاندارمری بوده است. احتمالاً بی‌آنکه، کلنل محمد تقی خان در این توطئه دست داشته باشد. ماژور اسماعیل خان آن‌طور که برای من گفته‌اند آدمی است فتنه‌جو و گزافه‌گو، درست مانند رضا خان وزیر جنگ که می‌گوید: در مقابل گلوله روئین تن است. (گزارش‌های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۷-۹۶).

۴- سرگرد برونیکوفسکی رئیس پلیس سوئدی مشهد بود که به جای هموطن خود سرگرد شوبرگ منصوب شده بود. (سوئدی‌ها در ایران، ص ۲۱۲).

۵- گزارش‌های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۶؛ تلگراف مصدق دیوان کفیل کارگزاری خراسان به وزارت خارجه،

۱/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۳، ص ۵۷.

شنبه ۳۲ (۱) تیر ۱۳۰۰ / ۲۳ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۱۷ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* پیشگیری از سرایت وبا به کشور

در شهر تاشکند روسیه، روزانه هشتاد نفر در اثر ابتلا به بیماری وبا، جان خود را از دست می دادند. اخیراً «وبا» در عشق آباد نیز، بروز کرده و روس ها در «کراسنودسکی» قرنطینه هایی را مستقر کرده بودند. کار گزار «دره جز» در تلگرافی ضمن ارسال این خبر به وزیر امور خارجه، پیشنهاد داد: در سرحدات ایران نیز به منظور پیشگیری از سرایت وبا قرنطینه هایی ایجاد گردد.

(۲)

* تشکیل کمیسیون رسیدگی به قضیه زبردست خان

روتشتین در نامه ای به وزارت امور خارجه اطلاع داد که وی مقامات تاشکند را حاضر نموده است، راجع به زبردست خان و تعیین نوع جنایت وی و حل این مسئله که آیا باید مشارالیه را تسلیم نمود یا نه، کمیسیونی تشکیل دهند. روتشتین در ادامه درخواست نمود دولت ایران دو یا سه نفر را برای شرکت در این کمیسیون معرفی نماید.

وی همچنین پیشنهاد داد: بهتر است محل تشکیل کمیسیون در نقطه وقوع جنایت و یا جای دیگری نزدیک خاک ایران و روس باشد. (۳)

* میزان تلفات وبا در روسیه

سفارت انگلیس پیرو گزارش قبلی خود به وزارت امور خارجه در بیست و هشتم تیرماه، (۴) در خصوص شیوع بیماری وبا در بادکوبه و تفلیس، امروز در گزارشی کامل تر اسامی مناطقی که وبا در آنها شیوع پیدا کرده و آمار و تلفات آنها را به شرح ذیل اعلام نمود: آستارا خان (Astarakhan) که روزانه دویست تا سیصد نفر در این منطقه تلف می شدند؛ پترفسک (Petrovsk) تلفات آن مشخص نشده بود؛ بادکوبه (Baku) روزانه چهار صد نفر جان خود را در اثر این بیماری در این منطقه از دست می دادند؛ تفلیس (Tiflis) تلفات مشخص نبود؛ کراسنودسک (Krasnovdsk) در این منطقه نیز روزانه سی تا چهل نفر تلف می شدند.

میزان تلفات در عشق آباد و مرو نیز هنوز مشخص نشده بود. (۵)

* بستری شدن اسرائیلینکو در بیمارستان

پیرو مذاکرات شفاهی محتشم السلطنه با وزیر صحتیه و امور خیریه، اسرائیلینکو را که بیمار شده بود به مریض خانه احمدیه اعزام نمود. محتشم السلطنه با اشاره به اینکه نامبرده در توقیف دولت ایران است به مسئولین مریض خانه تأکید کرد مراقب باشند اسرائیلینکو بدون اجازه از بیمارستان خارج نشود. (۶)

۱- در سال های قبل از ۱۳۰۴ ش، نام ماه های سال به صورت بروج فلکی ذکر می شد و مدت زمان این بروج مساوی نبود و در نتیجه طول ماه های یک سال به تفاوت از ۲۹ تا ۳۲ روز تغییر می کرد تا اینکه در تاریخ یازده فروردین هزار و سیصد و چهار شمسی، قانونی از تصویب مجلس شورای ملی گذشت که بر طبق آن، قانون اسامی بروج فلکی به ماه های پارسی تبدیل شد. (تطبیق گاهنامه ها، ص الف.)

۲- تلگراف کار گزار دره جز به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۳۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۴۰، ص ۲.

۳- مراسله وزیرمختار شوروی روسیه در ایران به وزارت امور خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۳۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۲، پ ۷، ص ۷۸.

۴- سفارت انگلیس در این تاریخ، بنابر گزارش کنسولگری آن کشور در تفلیس، ضمن تأیید شیوع بیماری وبا در تفلیس، اطلاع داد که وبا در حاجی طرخان و ایروان نیز، سرایت کرده است و پیشنهاد داد: دولت ایران اقدامات لازم را برای ایجاد قرنطینه برای ورود افرادی که از روسیه به ایران وارد می شوند، به عمل آورد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۴۲، ص ۱).

۵- یادداشت سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۳۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۳۴، ص ۱۴.

۶- مراسله وزارت خارجه به مریض خانه احمدیه، ۱۳۰۰ / ۴ / ۳۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۰، پ ۳۹، ص ۱.

[مرداد ماه ۱۳۰۰]

یکشنبه ۱ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۴ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۱۸ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* ممنوعیت خرید و فروش مشروبات الکلی

اداره حکومت نظامی تهران اعلانی مبنی بر ممنوعیت خرید و فروش مشروبات الکلی صادر نمود. اداره حکومت نظامی در این اعلان با اشاره به اینکه خرید و فروش مشروبات الکلی مخالف شرع اسلامی است، خرید و فروش مشروبات الکلی را ممنوع اعلام کرده و هشدار داد که افراد خاطی، دستگیر و به سختی مؤاخذه خواهند شد. (۱)

* تلاش برای توقیف مشروبات الکلی

برای توقیف مشروبات الکلی و جلوگیری از خرید و فروش آن، حکومت تهران پیشنهاد داد: یک نماینده از طرف بلدیة و یک نماینده از اداره نظمیة و یک نماینده از اداره حکومتی تهران انتخاب شوند تا با همکاری یکدیگر مشروبات الکلی را توقیف نمایند. (۲)

* تمایل ایران برای خرید هواپیمای نظامی

دولت ایران تمایل خود را برای خرید هواپیمای نظامی و توپ های صحرائی و کوهستانی و گلوله توپ از آلمان و فرانسه به سفارت ایران در پاریس اعلام کرد. (۳)

* اعدام ماشاء الله نام قاتل پسر نرسس ارمنی در کرمان

ماشاء الله نام قاتل پسر نرسس ارمنی، که در کرمان شرارت های متعددی مرتکب شده بود، امروز به حکم والی ایالت کرمان به دار آویخته شد. (۴)

* انتشار اخبارنامه از سوی عاملان بمب گذاری در مشهد

در پی وقوع انفجارهای روز جمعه گذشته در مشهد، امروز اخبارنامه مشکوکی به امضای «کمیته بمب اندازان» به کنسولگری انگلیس در مشهد رسید. همزمان با آن، نامه های مشابهی نیز برای نجد السلطنه، کلنل محمد تقی خان، متولی باشی، میرزا ناظر، حاج میرزا یحیی ناظر، مقبل السلطنه و اقدس السلطنه ارسال شده بود. (۵)

* آغاز به کار مجلس چهارم شورای ملی

پس از پایان انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی، امروز مجلس به طور رسمی کار خود را آغاز کرد. (۶)

- ۱- روزنامه ایران، ۱ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۲- همان.
- ۳- تلگراف وزارت خارجه به سفارت ایران در پاریس، ۱ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۱۳، ص ۳.
- ۴- روزنامه ایران، ۵ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۷.
- ۶- روزنامه ایران، ۱ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۱.

دوشنبه ۲ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۵ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۱۹ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* تعرض نظامیان روسی به راه آهن ماکو به شاه تختی

به دنبال چندبار تعرض نظامیان روسی به راه آهن ماکو به شاه تختی و سرقت الوارهای زیر ریل ها، سفیر فوق العاده ایران در روسیه ضمن اعتراض به وزارت امور خارجه شوروی نسبت به تعرض نظامیان روسی به راه آهن (ماکو - شاه تختی)، در نامه ای که بدین منظور به کمیسر وزارت خارجه شوروی نوشت، اظهار داشت: تجاوز به مرزهای ایران مخالف حسن روابط همجواری بین دو دولت است. (۱)

* تهدید به قتل نجد السلطنه

یک فرد ناشناس، نامه بی امضایی را که با جوهر قرمز نوشته شده بود به دست نجد السلطنه داد و کسی هم اقدام به دستگیری وی نکرد. در نامه اخطار شده بود اگر نجد السلطنه (۲) از سمت خویش کناره گیری نکند و از مشهد خارج نشود به قتل خواهد رسید. (۳)

* مصوبه هیئت دولت به منظور جلوگیری از خروج طلا و نقره از کشور

هیئت دولت در جلسه امروز خود، برای جلوگیری از خروج طلا و نقره، مواد پنجگانه ذیل را تصویب نمود: (۴)

۱- مأمورین دولتی اعم از نظامی و غیرنظامی مکلف هستند مصوبه دولت در خصوص منع خروج طلا و نقره به شکل مسکوک یا غیرمسکوک را مطابق دستورات اداره گمرک اجرا نمایند.

۲- برای جلوگیری از قاچاق طلا و نقره، مأمورین گمرک می بایست در تفتیش دقیق محمولات اتباع داخلی و خارجی مراقبت کامل داشته باشند.

۳- نسبت به کالاهای قاچاق و قاچاقچیان، مقررات گمرکی باید به شدت اجرا شود.

۴- مأمورین گمرک باید نسبت به کالاهای قاچاق، قاچاقچیان و وسایل نقلیه مقررات گمرکی را به شدت و به موقع به اجرا درآورند.

۵- فقط اسباب و محمولات مأمورین سفارت خانه های خارجی که قبلا از وزارت امور خارجه معرفی شده باشند از تفتیش گمرکی معاف خواهند بود.

وزارت مالیه امور اجرای مقررات چهارگانه فوق است. (۵)

- ۱- مراسله سفیر فوق العاده ایران به کمیسر وزارت خارجه شوروی، ۲/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۲۱۲.
- ۲- نجد السلطنه که احساس خطر می نمود فردای آن روز برای رفتن به باغ شخصی خود واقع در خارج شهر مشهد، کتبا از کلنل محمد تقی خان درخواست نمود گروهی ژاندارم جهت محافظت از وی اعزام دارد. از تهران به نجد السلطنه دستور داده شد که همچنان در مقام خویش باقی بماند ولی او در پاسخ اظهار داشت: تنها چند روز آن هم برای حفظ ظاهر، به کار ادامه خواهد داد. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۷ و ۹۸).
- ۳- همان، ص ۹۷.
- ۴- وزارت خارجه این مصوبه هیئت وزیران را در تاریخ ۱۴/۵/۱۳۰۰، به تمام سفارت خانه های کشورهای خارجی در ایران ارسال کرد (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۲، ص ۶۴).
- ۵- سواد مراسله هیئت دولت به وزارت مالیه، ۴/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۷، پ ۲، ص ۵۴.

سه شنبه ۳ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۶ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۰ ذیقعده ۱۳۳۹

* فروش کتب نفیس ایرانی در آمریکا

روزنامه ماتن چاپ پاریس در شماره امروز خود از فروش سیزده (۱) جلد کتاب نفیس (۲) و سلطنتی ایران در آمریکا به مبلغ دو یست هزار دلار خبر داد. (۳)

* عزیمت کنسول انگلیس به کراچی

کاپیتان «فگن» کنسول انگلیس در بندرعباس با کشتی «برالد» برای مرخصی دو ماهه عازم «کراچی» (۴) شد تا از آنجا به «مونت ابو» که از مناطق بیلاقی در هند بود برود.

فگن دفتر کنسولگری را با خود برده و دستور داده بود در امور مهم به صورت تلگرافی به خود وی مراجعه شود. «فگن» امروز قبل از حرکت به کارگزاری و حکومت بندرعباس مراجعه کرد. (۵)

* تلاش برای جلوگیری از سرایت بیماری حصبه به ایران

هیئتی از پزشکان به دعوت وزارت صحتیه، عصر امروز در شورای عالی وزارت صحتیه حضور بهم رسانده و در جلسه ای که به ریاست حکیم الدوله، وزیر صحتیه و امور خیریه برگزار شد شرکت نموده و به شور و مذاکره پرداختند. موضوع مذاکرات آنان درباره بروز بیماری حصبه در بادکوبه، تفلیس و عشق آباد و ارائه راهکارهایی برای جلوگیری از سرایت این بیماری به مرزهای ایران بود. (۶)

* برخورد با قماربازان فرانسوی

چندی پیش در هیئت دولت پیشنهاد شده بود، در مواقعی که اتباع فرانسه در هتل محل اقامت خود مجلس قمار تشکیل می دهند با تلفن به سفارت اطلاع داده شود تا مأمور نظمی به همراه نماینده سفارت به محل رفته، مقررات دولت را به موقع به اجرا بگذارند.

ولی امروز وزارت جنگ در نامه ای به وزارت امور خارجه با اشاره به اینکه مجلس قمار اغلب نصف شب تشکیل می شود و آن موقع اعضای سفارت در خواب هستند و امکان اطلاع دادن با تلفن نیست پیشنهاد کرد: سفارت فرانسه یک نفر را برای این کار به نظمی معرفی نماید تا در این مواقع به وی رجوع شود. (۷)

[تصویر] احسان الله خان دوست دار (نفر ایستاده در وسط) محمد رضا طلوع (نشسته در سمت راست)

- ۱- این سیزده جلد کتاب از کتاب خانه سلطنتی ایران مفقود شده بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۶، پ ۲، ص ۱۲).
- ۲- این کتاب ها را لسان الدوله در زمان مظفر الدین شاه و محمد علی میرزا از کتاب خانه سلطنتی سرقت کرده بوده که سوابق آن در وزارت مالیه و عدلیه و دربار موجود بود. در سال ۱۳۳۳ ق، وزارت عدلیه به وزارت خارجه اطلاع داد که لسان الدوله تعدادی از این کتب را به اسکندر کوریانس تبعه عثمانی و آرشاک خان برادر وی که تبعه ایران بود، سپرده است. نظر به تابعیت عثمانی اسکندر کوریانس وزارت خارجه برای استرداد کتب مزبور از وی با کنسولگری عثمانی مذاکره و مکاتبه نمود و پس از پیگیری فراوان کتاب هائی که اسکندر کوریانس برده بود، مسترد شد اما راجع به آن قسمت از کتبی که لسان الدوله در نزد آرشاک خان گذارده بود، چون آرشاک خان تبعه ایران بود، وزارت خارجه مداخله ای نکرد و آرشاک خان در سال ۱۳۳۷ ق، کتاب ها را به تفلیس و سپس به اروپا منتقل کرد. کتبی که در آمریکا به فروش رسید همان کتاب هائی بود که لسان الدوله از کتاب خانه سلطنتی سرقت کرده بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۶، پ ۲، ص ۱۱ و ۱۲).
- ۳- مراسله سفارت ایران در برن به وزارت امور خارجه، ۱۳۰۰ / ۵ / ۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۶، پ ۲، ص ۳.
- ۴- بندر و بزرگ ترین شهر پاکستان می باشد.
- ۵- گزارش کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس و عربستان، ۱۳۰۰ / ۵ / ۱۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۷، ص ۳۱.
- ۶- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۵ / ۴، ص ۲.
- ۷- مراسله وزارت جنگ به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۵ / ۳، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۶، پ ۱، ص ۱۱.

* رسیدن نیروهای ساعد الدوله و احسان الله خان به گرمرودموت

نیروهای ساعد الدوله و احسان الله خان به «گرمرودموت» در ده فرسخی قزوین رسیدند. آنان دو نفر از اهالی آنجا را به اتهام همکاری با نیروهای دولتی به قتل رساندند. نیروهای قزاق به دلیل نامساعد بودن راه ها عقب نشینی کردند. (۱)

* سرایت بیماری کلرا به عربلر

در حالی بیماری کلرا (۲) از روسیه به منطقه عربلر در ماکو سرایت کرده بود که در آن منطقه دارو و پزشکی وجود نداشت. تنها در ماکو یک نفر پزشک ارمنی آن هم بدون دارو به سر می برد. پزشکان روسی نیز، در «شاه تختی» در خاک خودشان فعالیت می کردند. مصباح الملک در تلگرافی به وزارت امور خارجه، ضمن اعلام این خبر، خواست تا هرچه سریعتر اقدامی در این باره صورت گیرد. (۳)

* اعتراض افراد گارد مالیه نسبت به حقوق معوقه

افراد گارد مالیه که اخیرا منحل شده بود، دیروز و امروز در وزارت مالیه تجمع نموده و راجع به وصول حقوق معوقه خود اظهار تظلم نمودند. از طرف وزارت مالیه به آنان اطمینان داده شد که مشکلشان به زودی رفع خواهد شد. (۴)

* استعفای قوام الدوله از نمایندگی مجلس

قوام الدوله نماینده مردم آبادیه در دوره چهارم مجلس شورای ملی با ارسال تلگرافی به مؤتمن الملک رئیس مجلس، استعفای خود را از وکالت مردم آبادیه اعلام نمود. قوام الدوله علت استعفای خود را گرفتاری های شخصی ذکر کرده بود. (۵)

۱- تلگراف مؤید حضور از قزوین به وزارت خارجه، ۴/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳، ص ۲۲.

۲- کلرا: وبا. بیماری عمومی و مسری است که حیوانات و آدمیان بدان گرفتار می شوند.

۳- تلگراف مصباح الملک از ماکو به وزارت خارجه، ۳/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۰، پ ۴۶، ص ۳.

۴- روزنامه ایران، ۵/۵/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- اسناد مجلس، د ۴، ک ۷، ج ۲/۳، پ ۱۸.

چهارشنبه ۴ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۷ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۱ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* تلاش احسان الله خان برای جلب کمک از آذربایجان

گزارشی که امروز از آستارا به وزارت امور خارجه رسید حاکی از آن بود که اشغال شهبسوار (۱) و اوضاع مازندران و پیشرفت نیروهای احسان الله خان در برخی از نقاط، دواير حزبی و کمیته ها را امیدوار کرده است.

سردار محیی (۲) و عمید السلطان، حاجی محمد جعفر و حاجی احمد خان و تعدادی از انقلابیون رشت و طرفداران احسان الله خان که چندی قبل به باد کوبه وارد شده بودند، در صدد بودند دواير رسمی و کمیته های حزبی را با مقاصد خود همراه نمایند تا قوای کافی فراهم کرده و به شهبسوار و سایر نقاط اعزام کنند.

گرچه نریمان اف پاسخ رسمی مساعدی در این رابطه به احسان الله خان نداده بود ولی در مذاکرات خصوصی عدم رضایت خود را از احسان الله خان اعلام می کرد. (۳)

* عزیمت افسر انگلیسی و دو راهنما به هندوستان

«سارجن دون» افسر انگلیسی و دو نفر راهنمایی که از کرمان به بندرعباس آمده بودند به همراه چهار زن کرمانی با کشتی «برالد» به هندوستان رفتند. (۴)

* تشکیل کمیسیون رسیدگی به قضیه زبردست خان

وزارت امور خارجه در پاسخ به نامه (۵) رئیس الوزراء، احمد قوام السلطنه در رابطه با موضوع تسلیم زبردست خان به ایران، در نامه ای به وی اطلاع داد پیرو مذاکرات و مکاتبات وزارت امور خارجه با سفارت روسیه، اخیراً آن سفارت خانه تقاضا کرده است سه نفر برای عضویت در کمیسیون رسیدگی به این موضوع از سوی دولت ایران معرفی شوند.

وزارت امور خارجه در ادامه نامه از رئیس الوزراء خواست هرچه زودتر دستور دهد، کفیل ایالت خراسان سه نفر را برای عضویت در این کمیسیون معرفی نماید تا وزارت امور خارجه هرچه زودتر آنان را به سفارت روس معرفی نماید. (۶)

* حمل مهمات انگلیسی ها از نابند به کرمان

انگلیسی ها دویست و بیست قبضه تفنگ، دوازده هزار فشنگ و دو «شن کن» و سایر ذخایر موجود در اداره نظامی «نابند» را برای حمل به کرمان آماده کردند. (۷)

[تصویر] عبد الحسین خان سردار محیی

۱- شهسوار نام دهی از دهستان بدوستان بخش هریس شهرستان اهر است.

۲- سردار محیی (عبدالحسین خان معز السلطان) فرزند ارشد حاجی کاظم وکیل الرعایا امشه ای بود. در جوانی به اروپا سفر کرد و شیفته تمدن چشمگیر اروپایی گردید و با همفکری برادر کوچکتر خویش میرزا کریم خان، کمیته سرّی و انقلابی ستار را در رشت تأسیس نمود. در محرم ۱۳۲۷ ق، این کمیته به رهبری سردار محیی و با یاری برخی از آزادیخواهان گیلانی، ارمنی و قفقازی طی قیامی مسلحانه آقا بالا خان سردار افخم حاکم گیلان را به قتل رسانید و بر گیلان مسلط شد. مردم گیلان قصد داشتند سردار محیی را به نمایندگی خود به مجلس شورای ملی روانه سازند ولی او از پذیرش این تکلیف سرباز زد. در ربیع الاول ۱۳۲۸ ق، وقتی ستار خان و باقر خان وارد تهران شدند، بین آنها و سردار محیی و ضرغام السلطنه بختیاری دیدار هایی صورت گرفت. آنها با یکدیگر هم پیمان شدند و سوگند نامه ای امضا کرده متعهد گردیدند تا آخرین لحظه برای بقای مشروطیت و استقلال مملکت بکوشند. ولی پس از مدتی اختلاف بین این چهار تن و طرفداران آنان با سران مشروطیت و اولیای دولت شدت یافت. قوای دولت مشروطه به عنوان خلع سلاح، محل استقرار آنان یعنی پارک اتابک را مورد حمله قرار داد. سردار محیی پس از چهار ساعت نبرد هنگامی که قوای دولت بر پارک مسلط شد، به سفارت عثمانی پناهنده گردید. تحصن سردار محیی تا خوابیدن سر و صداها ادامه یافت. مدتی بعد به حکومت مازندران منصوب شد و در سال ۱۳۳۲ ق، به حکومت کردستان منصوب گردید. وقتی به تهران بازگشت به اتهام توطئه علیه دولت بازداشت شد و به اتفاق چندین تن به یزد تبعید گردید. اما بعد از هفت ماه اقامت در قم آنها را به تهران بازگردانیده و به زندان ژاندارمری سپردند و چند روز بعد هم بدون محاکمه و ذکر علت دستگیری آزادشان کردند. سردار محیی از کسانی بود که در قیام جنگل حضور داشت ولی در این مرحله از مبارزه، او جانب احسان الله خان دوستدار را گرفت و همزمان با شکست نهضت جنگل به اتفاق احسان الله خان، عازم روسیه شد. مدت حضور سردار محیی در باکو بیش از چند ماه نبود و در نیمه دوم سال ۱۳۰۰ ش، در اثر ابتلاء به ذات الریه در سن پنجاه سالگی در گذشت. (دیوان کامل ادیب الممالک فراهانی، ص ۲۱۵).

۳- تلگراف از آستارا به وزیر خارجه، ۴/ ۵/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۴، پ ۷، ص ۲ و ۵.

۴- تلگراف کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر، ۸/ ۵/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۴، ص ۸.

۵- نامه رئیس الوزراء به وزارت خارجه، ۳۰/ ۴/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۳۵، ص ۳.

۶- مراسله وزارت خارجه به رئیس الوزراء، ۴/ ۵/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۳۵، ص ۳.

۷- تلگراف کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر، ۸/ ۵/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۴، ص ۸.

* تقاضای روسیه برای استرداد دانشناک های فراری

کمیسر وزارت خارجه شوروی با ارسال یادداشتی به مشاور الممالک، از سفارت ایران خواست، آرامنه فرقه داشناکسیون که به ایران فرار کرده بودند، به شوروی تحویل داده شوند. (۱)

* اعتصاب غذای اسرائیلینکو

مریض خانه احمدیه درباره اسرائیلینکو به وزارت امور خارجه گزارش داد به خاطر اعتصاب غذا و هوای گرم مریض خانه، نامبرده قوای جسمانی خود را از دست داده و لازم است در شرایط بهتری قرار گیرد تا قوای از دست رفته خود را بازیابد. (۲)

* ارسال کتاب سفید برای وزیر خارجه ایران

سفارت آلمان در تهران یک نسخه از کتاب سفید با عنوان «اجرای معاهده صلح ورسای از طرف آلمان تا اول آوریل ۱۹۲۱ میلادی» را برای محتشم السلطنه، وزیر امور خارجه ایران ارسال کرد. (۳)

* کناره گیری نجد السلطنه

نجد السلطنه کفیل ایالت خراسان به تهران اطلاع داد: تنها چند روز دیگر، آن هم برای حفظ ظاهر به کار خود ادامه خواهد داد و پس از آن تصمیم دارد از فعالیت کناره گیری نموده و به استراحت پردازد. (۴)

[تصویر] مریض خانه وزیری

۱- مراسله مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۵/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۱۵۹.

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۲۹، ص ۲.

۳- مراسله سفارت آلمان به وزارت خارجه، ۴/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴، پ ۳۰، ص ۴.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۸.

پنجشنبه ۵ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۸ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۲ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* تعطیل شدن بانك شاهنشاهی شعبه بندرعباس

«كوزر» رئیس بانك شاهنشاهی بندرعباس به شدت بیمار و به «سرسام»^(۱) مبتلا شده بود، به همین دلیل از امروز بانك تعطیل شد و یکصد و سی و چهار صندوق محتوی سیصد هزار تومان وجه بانك با اولین کشتی به محمره (خرمشهر) حمل شد. ^(۲)

[تصویر] کلنل محمد تقی خان پسیان

* مأمور تبلیغات شوروی در ایران

روزنامه «دیلی اکسپرس» چاپ لندن در شماره امروز خود در مطلبی با عنوان «ژنرال بروسیلف و ایران» نوشت دولت شوروی یک مأموریت نظامی به ژنرال بروسیلف (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۵، ص ۱ و ۲).^(۳) در عثمانی محول کرده است. همچنین وی مأمور تبلیغات در ایران و افغانستان است. ^(۴)

* واگذاری اختیارات نجد السلطنه به پسیان

نجد السلطنه کفیل ایالت خراسان به دارالایاله ^(۵) رفت و رسماً مسئولیت و اختیارات خود را به کلنل محمد تقی خان واگذار نمود. ^(۶)

۱- سرسام: واژه ای فارسی است که از دو کلمه سر به معنی رأس و سام به معنی بیماری و ورم تشکیل شده که در دماغ ورم پیدا می شود. کسی که مبتلا به بیماری سرسام باشد را سرسامی گویند.

۲- تلگراف کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر، ۱۳۰۰ / ۵ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۷، ص ۴۳.

۳- ژنرال بروسیلف یکی از بزرگترین سرکردگان روسیه در زمان جنگ جهانی اول و قبل از انقلاب روسیه بود که بعدها به بلشویک ها ملحق شد.

۴- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۵، ص ۲.

۵- در قدیم به مرکز حکومتی یک استان یا ایالت دارالایاله می گفتند که معادل امروزی آن استانداری می باشد.

۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۸.

جمعه ۶ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۹ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۳ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* هشدار جرج چرچیل نسبت به دریافت کمک مالی ایران از آمریکا

به دنبال تلاش دولت قوام السلطنه برای جلب کمک های مالی آمریکا نگرانی وزارت خارجه انگلیس از این بابت تشدید شد و جرج چرچیل که مسئول قسمت ایران بود، هشدار داد:

دولت فعلی ایران در این فکر است که کشور را به کلی تسلیم آمریکایی ها کند.

وی در ادامه افزود: آنها می خواهند مبلغ کافی قرض بگیرند تا قرض خود را به ما انگلیس ها پردازند و از مابقی برای ساختن راه آهن و بانک ملی به راهنمایی آمریکایی ها استفاده کنند. ضمناً می خواهند یک آمریکایی را برای سروسامان دادن به مالیه ایران استخدام کنند.

«چرچیل» با اصرار از وزیر خارجه انگلیس خواست که خزانه داری را برای پاسخ فوری به پیشنهاد مک لین به قصد تقدیم صورت حساب تحت فشار قرار دهد.

«چرچیل» معتقد بود این امر، به هر حال به دولت ایران نشان خواهد داد که نمی تواند انگلیس را در مسائل مالی نادیده بگیرد.

[\(۱\)](#)

* تلفات گرما در بوشهر

در اثر شدت گرمای فوق العاده در بوشهر و اطراف آن، هجده نفر جان خود را از دست دادند. [\(۲\)](#)

* پیشنهاد مشارکت دادن آمریکا در نفت ایران

«لیندزی» در پی اظهاراتش در خصوص سرمایه گذاری آمریکایی ها در شمال ایران، پیشنهاد کرد: به نفع انگلیس خواهد بود که آمریکایی ها را به مناطقی که خطر روسیه وجود دارد یا محتمل است، علاقمند کند. در پی این پیشنهاد «کرزن» نیز پاسخ داد: از همه چیز گذشته، آمریکایی ها طرف انگلیس را علیه بلشویک ها که تنها خطر واقعی هستند، خواهند گرفت. [\(۳\)](#)

[تصویر] نایب السلطنه و همسر کرزن در زمان فرمانروایی در هندوستان

* میزان هزینه های دولت انگلستان در ایران

در مجلس نمایندگان انگلستان اعلام شد: مجموع مخارج نظامی انگلستان در ایران در طول سه سال گذشته تا (یازدهم اسفند ۱۲۹۹ ش) ۲ مارس ۱۹۲۱ م، بیش از ۳۹ میلیون لیره بوده است و مذاکراتی در جریان بود که این مبلغ جزو بودجه

Memorandum by G. Churchil, ۲۹ July. ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱/۶۴۱۵/۸۷۸۸ -۱

۲- روزنامه ایران، ۹/۵/۱۳۰۰، ص ۳.

Minute by Lindsay and Curzon, ۲۹ July ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۱۵/۸۷۸۸ -۳

[تصویر] نمایی از بندر بوشهر در کنار خلیج فارس

نظامی یا بودجه هندوستان تصویب گردد. همچنین سایر مخارج غیرنظامی در مدت فوق که شامل بعضی پرداخت ها به بخشی از قوای ایرانی می شد، عبارت بود از شش میلیون لیره که از سوی دولت هندوستان و شش میلیون و نیم لیره که توسط وزارت امور خارجه انگلستان پرداخت شده بود. (۱)

۱- خبرگزاری رویترا، ۲۹ ژوئیه ۱۹۲۱.

شنبه ۷ مرداد ۱۳۰۰ / ۳۰ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۴ ذیقعده ۱۳۳۹

* بازگشت دبوا به اداره مالیه خراسان

«دبوا» پیشکار مالیه خراسان که به رغم مخالفت شاه از سمت خود استعفا داده بود، مجدداً به دستور کلنل محمد تقی خان پسبان به سر کار خویش بازگشت و صبح امروز (۱) دوباره اداره مالیه را تحویل گرفت. (۲)

* اعزام هیئت ایرانی مذاکره کننده با روس ها به دره جز

شاهزاده مرتضی میرزا و منتظم السلطنه، اعضای هیئت ایرانی کمیسیون مرزی مشهد را به قصد دره جز ترک گفتند.

مأموریت این هیئت علاوه بر گفتگو درباره تقسیم آب های مرزی و استرداد زبردست خان، تهیه گزارش درباره روابط حسن کریمی، کار گزار سابق دره جز با زبردست خان بود. (۳)

[تصویر] مجسمه بودا در منطقه بامیان افغانستان

* ورود اسرای روس به سمنان

شانزده نفر اسرای متجاسرین روس در تهران که مرخص شده و عازم روسیه بودند، به سمنان وارد شده و به طرف دامغان حرکت کردند. (۴)

* عزیمت پروفیسور فوشه به تهران

پروفیسور آلفرد «فوشه» (۵) استاد کشف ابنیه و اشیای عتیقه (باستانشناس) که دارای مقام سیاسی نیز بود، به همراه همسر خود از جاده بوشهر - شیراز به اصفهان وارد شد و امروز با کفیل کارگزاری اصفهان ملاقات نمود. پروفیسور فوشه قصد داشت پس از چند روز اقامت در اصفهان، به سمت تهران حرکت نماید. (۶)

۱- روزنامه شرق ایران در این مورد نوشت: «نظر به این که بواسطه کناره گیری «دبوا» از امور مالیه خراسان و نیامدن یک پیشکار فعال امور اداره مالیه دچار اختلال شده و به کلی تمام چرخ های آن اداره از کار افتاده و احتمال قوی می رفت که از این راه به منافع دولت سکتته وارد بشود از طرف آقای کلنل به «دبوا» اخطار شد که حتماً به اداره مالیه حاضر شده و از اختلال امور مالیاتی جلوگیری کند. ایشان هم بر حسب دستور آقای کلنل صبح شنبه هفتم اسد (مرداد) به اداره مالیه رفته اداره را تحویل گرفت.»

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۹۵.

۳- همان، ص ۱۰۰.

۴- تلگراف وزارت داخله به وزارت خارجه، ۱۱/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲۹، پ ۳، ص ۱۴.

۵- پروفیسور آلفرد فوشه (Alfred Foucher) در سال ۱۸۶۵ م، در فرانسه متولد شد. وی یکی از باستانشناسان معروف فرانسوی است که بیشتر در سرزمین های هند و افغانستان به تحقیقات باستانشناسی پرداخت و عمده شهرت وی به سبب نظریاتش درباره بودا و مجسمه ها و سکه های ضرب شده از بودا می باشد. «فوشه» این مسئله را شرح داد که اولین تصویر سنگ تراشی شده از بودا تحت تأثیر شدیدی از هنرمندان یونانی قرار گرفته بود. آلفرد فوشه در سال ۱۹۵۳ درگذشت. (www.wiki pedia.com).

۶- تلگراف کارگزار اصفهان به وزیر خارجه، ۷/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۶، پ ۵، ص ۱۷۲.

یکشنبه ۸ مرداد ۱۳۰۰ / ۳۱ ژوئیه ۱۹۲۱ / ۲۵ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* انتصاب حکمران بوشهر و بنادر

مشار الدوله به تصویب وزارت داخله به حکومت بوشهر و بنادر منصوب شد. (۱)

[تصویر] شریف حسین (ملک حجاز)

* ملاقات کنسول ایران در جده با شریف حسین

کنسول ایران در جده امروز شریف حسین (۲)، ملک حجاز را ملاقات نمود و چون شریف حسین به زبان ترکی مسلط بود کنسول ایران نیز با وی با زبان ترکی صحبت نمود. در این دیدار شریف حسین اظهار داشت: با اینکه دولت ایران استقلال حکومت حجاز را به رسمیت نشناخته ولی به مسئولین تأکید کرده است در جهت رفاه بیشتر حال حجاج ایرانی همه گونه همکاری بنمایند. در پایان مذاکرات کنسول ایران پیشنهادهای را برای به رسمیت شناختن حکومت حجاز از سوی دولت ایران به شریف حسین ارائه نمود که عبارت بودند از به رسمیت شناختن مذهب جعفری، رسیدگی به امور اتباع ایران مانند دول دیگر، عدم اخذ حقوق گمرکی از اشیای حجاج ایرانی، عدم دریافت دو پوند بابت هر حاجی و انعقاد قرارداد تجارتي که منافع ایران را در حجاز محفوظ دارد. (۳)

۱- روزنامه ایران، ۹/۵/۱۳۰۰، ص ۳.

۲- انگلستان در دوران جنگ جهانی اول و پس از آن برای خشنود ساختن قبایل عرب و استفاده از آنان برای حمله بر عثمانیان، رئیس دو خانواده محتشم در عربستان یعنی شریف حسین و ابن سعود را که با هم سخت دشمنی داشتند به بازی گرفت و نزد هر یک افسری از کارگزاران خود را گسیل داشت: توماس ادوارد لارنس (T. E. Lawrence) را به اردوگاه شریف حسین و ویلیام شکسپیر (W. H. I. Shakespear) را به نزد سعودی ها روانه کرد. پس از کشته شدن شکسپیر در جنگ میان ابن سعود و ابن رشید، هاری سنت جان بریجر فیلیبی (John Philby) را که تظاهر به اسلام کرده و خود را عبد الله نام نهاده بود، به آنجا فرستاد تا ابن سعود را بر عثمانی ها و هم پیمانانشان بشوراند. لارنس با شریف حسین پیمان بست و از سوی دولت انگلستان او را نوید داد که پس از شکست عثمانی ها حکومت عربستان بزرگ به او واگذار شود. انگلستان همچنین پیمان های نهانی مبتنی بر همان وعده ها با عبد العزیز منعقد کرد و حکومت او را بر نجد و احساء و قسیم و جبیل به رسمیت شناخت و کمک مالی هنگفتی نزد او ارسال داشت. با این همه انگلستان از نیروی روزافزون ابن سعود بیمناک بود و از این رو، به ایجاد اختلاف میان قبایل هوادار ابن سعود پرداخت. در عین حال او را برای تصرف سراسر احساء یاری داد. انگلستان به این وسیله هم از نفوذ ترک های جوان و آلمان در سواحل خلیج فارس جلوگیری کرد و هم امتیازی پرارزش از ابن سعود به دست آورد. در پیمانی که در ۱۳۳۳ ق/ ۱۹۱۵ م، میان سرپرسی کاکس از سوی انگلستان و ابن سعود منعقد شد، مقرر گشت که ابن سعود بر سرزمین های «حمایت شده» بریتانیا در شبه جزیره عربستان نتازد، امتیازی در نجد به دشمنان

انگلیس ندهد، جانشین خود را از میان دشمنان آن برنگزیند، سیاست خارجی خود را با انگلستان هماهنگ سازد و در مورد آن با این کشور به توافق رسید؛ و در برابر، انگلستان هر سال ۶۰،۰۰۰ لیره به ابن سعود پرداخت کند. اما دیری نپایید که پاره ای از مواد این پیمان شکسته شد. در ۱۳۳۶ ق/ ۱۹۱۸ م، میان شریف حسین و ابن سعود بر سر واحه خورمه پیکار شد و شریف حسین از آنجا واپس نشست و ابن سعود جنگ خود را برای یکپارچه سازی سرزمین های شبه جزیره عربستان سرگرفت و بر «حمایت شدگان» انگلستان در منطقه، شکست های سخت وارد آورد. وهابیان در آغاز رو به سوی شمال نهادند و در برابر امیر کوهستان شمّر، ابن رشید، به نبرد ایستادند. در پی جنگی که یک ماه به درازا کشید، بخشی از این امیر نشین و مرکز آن «حابل» به نجد پیوست. ابن سعود سپس به جنگ شریف حسین رفت و نیروهای او در ۱۳۳۷ ق/ ۱۹۱۹ م، ارتش حجاز را در واحه «تربه» در هم شکست و راه را برای پیشروی سعودی ها به سوی حجاز هموار ساخت، اما انگلستان به ابن سعود هشدار داد که نیرو هایش را واپس کشاند. در ۱۳۳۸ ق/ ۱۹۲۰ م، وهابی ها سرزمین «عسیر» بر کرانه دریای سرخ را اشغال کردند، اما به سبب دخالت انگلستان از پیوستن آن به خاک خود بازماندند. در نتیجه قراردادی که به دنبال گفت و گوها بسته شد، عسیر تابع نجد گشت، اما فرمانروایی اش در دست حاکم پیشین آن، امیر حسن، باقی ماند. در ۱۳۴۲ ق/ ۱۹۲۴ م، که خلافت عثمانی برافتاد، شریف حسین با خام اندیشی و شاید به پشتیبانی انگلستان خود را خلیفه کل مسلمانان خواند اما انگلستان بیش از این خود را نیازمند حمایت از او نمی دید و ابن سعود نیز به اشاره «کمیته خلافت اسلامی» هندوستان که زیر نفوذ انگلستان بود، بر او تاخت. به نظر می رسد که انگلستان با قطع کمک های مالی خود به ابن سعود در حقیقت دست او را برای حمله به شریف حسین باز گذاشته بود. آنچه عزم ابن سعود را بر حمله به حجاز استوارتر ساخت، اعلام ممنوعیت ورود حاجیان نجد به مکه از سوی شریف حسین بود. این همه موجب گشت که ابن سعود در ذیقعد ۱۳۴۲ ق/ ژوئن ۱۹۲۴ م، برای مسلمین دنیا پیام فرستد و آنها را از به رسمیت شناختن خلافت شریف حسین بازدارد. علمای وهابی و پیران قبایل نجد نیز در همایشی که ابن سعود برپا کرد، قطعنامه ای درباره حمله به حجاز گذراندند و او در صفر ۱۳۴۳ ق، سپتامبر ۱۹۲۴ م، بر شریف حسین تاخت. وهابیان در آغاز طایف را اشغال کردند و چند روز بعد به دروازه های مکه رسیدند. «حزب ملی حجاز» بر شریف حسین فشار آورد و او را واداشت به سود پسرش علی کناره گیری کند، اما علی نیز که تاب پایداری در خود نمی دید در ربیع الاول ۱۳۴۳ ق/ سپتامبر ۱۹۲۴ م، مکه را به ابن سعود وا گذاشت و چند ماه بعد مدینه و جده نیز به اشغال ابن سعود درآمد (۱۳۴۴ ق/ ۱۹۲۵ م)، او در ۲۲ جمادی الثانی ۱۳۴۴ ق/ ۷ ژانویه ۱۹۲۶ م، به عنوان سلطان حجاز و نجد و ملحقات آن بر تخت نشست. یک ماه بعد دولت اتحاد شوروی به عنوان نخستین کشور بزرگ، دولت ابن سعود را به رسمیت شناخت و هیئت نمایندگی سیاسی این کشور برای نخستین بار وارد جده شد. ابن سعود از آن پس متوجه عسیر شد و در ربیع الثانی ۱۳۴۵ ق/ اکتبر ۱۹۲۶ م، آنجا را اشغال کرد و امیر حسن را از عسیر گریزانده جانشین او را واداشت تعهد سپارد که در پیمان های مخالف وهابیان وارد نشود، اما ۴ سال بعد او را نیز از میان برداشت و عسیر را رسماً به خاک خود ملحق کرد. در این روزگار که انگلستان از پشتیبانی خانواده شریف حسین در مقابل سعودیان شانه خالی کرده بود، برای سیطره بر مناطق میان مدیترانه خلیج فارس و حفظ خطوط ارتباطی خود، طرحی دیگر افکند و کوشید تا خاندان هاشمی را در بخش های دیگری از مناطق عربی تحت نفوذ خود به حکومت بنشانند. از این رو با تشکیل کشور اردن و حکومت دادن به امیر عبد الله کوشید تا بخشی از نجد را به قلمرو او بیفزاید. ابن سعود به مخالفت برخاست و انگلستان از بیم عقیم ماندن طرح خود، مجبور شد امتیاز برای ابن سعود قائل شود. پس پیمانی در ۱۳۴۵ ق/ ۱۹۲۷ م، میان انگلستان و ابن سعود به امضا رسید که طی آن انگلستان استقلال کامل و مطلق ابن سعود را به رسمیت می شناسد و دست او را برای بیرون راندن علی پسر شریف حسین از حجاز بازمی گذاشت. ابن

سعود در برابر به تشکیل امیرنشین اردن تن در داد و از دشتی که نجد و سوریه را به یکدیگر می پیوند چشم پوشید و آن را به اردن شرقی واگذاشت. در عقد این پیمان کوشش های «جان فیلی» که روابط دوستانه ای با ابن سعود داشت و سرانجام عضو شورای خصوصی او شد، نقش مهمی بازی کرد. (دایره المعارف بزرگ اسلامی، ج ۲، ص ۳۱-۳۲).

۳- گزارش کنسول ایران در جده، ۸/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۱۶، پ ۳۲، ص ۲۶.

دوشنبه ۹ مرداد ۱۳۰۰ / ۱ اوت ۱۹۲۱ / ۲۶ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* پایان تحصن در کردستان

متحصنین تلگراف خانه و امامزاده در کردستان که از چندی قبل در تحصن بودند، به دستور قوام السلطنه امشب از تحصن خارج گردیدند و نماینده خود را جهت مذاکره به تهران فرستادند. (۱)

* انتصاب والی جدید خراسان

کنل محمد تقی خان بعد از ظهر امروز ابلاغ انتصاب صمصام السلطنه به مقام والی ایالت خراسان را دریافت کرد و بلافاصله طی مخابره یک تلگراف پس از تبریک انتصاب صمصام السلطنه، به وی متذکر شد که قبل از ورود «حضرت مستطاب» باید مشکلات عمده و موجود از پیش پای برداشته شود. (۲)

* دریافت عوارض در راهدار خانه مهرآباد

رئیس اداره ارزاق تهران در نامه ای به وزیر مالیه اظهار داشت: در روستای مهرآباد (۳)، راهدار خانه (۴) جدیدی تأسیس گردیده که عوارض راه دریافت می نمایند، ولی در مدت چهار سالی که از تأسیس اداره ارزاق می گذرد، غله دولتی حمل شده به انبار همیشه از پرداخت عوارض معاف بوده و اجناس مذکور، مستقیماً و بدون هیچ گونه توقف به انبار وارد می شدند. رئیس اداره ارزاق در ادامه با بیان اینکه، چنانچه اجناس دولتی از پرداخت عوارض معاف نگردند، باید مبلغی به کرایه حمل آنها افزوده شود و این کار تولید مشکلات زیادی خواهد نمود، از وزارت مالیه درخواست نمود: مقرر نمایند مانند گذشته غله دولتی از پرداخت عوارض معاف باشد تا خللی در امور حمل غله ایجاد نشود. (۵)

* واگذاری موقت مسئولیت های والی خراسان به پسیان

«صمصام السلطنه» (۶) که به والیگری خراسان منصوب شده بود تلگرافی برای کنل پسیان در مشهد مخابره نمود. متن تلگراف مزبور بدین شرح است: «بعد العنوان حسب الامر بندگان اعلیحضرت اقدس همایونی شاهنشاهی ارواحنا فداه ایالت خراسان به عهده اینجانب محول گردید و این چندروزه به اسرع و سایل عزیمت می نمایم. نظر به اعتمادی که به دولت خواهی جناب عالی دارم تا ورود خود کفالت ایالت را به جناب عالی تفویض می دارم و انتظار دارم که در حسن جریان امور و حفظ انتظامات حوزه ایالتی مراقبت کامل به عمل آورده راپورت امور را در این جا و عرض راه مخابره نمائید.» (۷)

* دعوت پسیان برای مخابره حضوری با بعضی مقامات

کنل محمد تقی خان پسیان با ارسال تلگراف هایی برای مستوفی الممالک، مشیر الدوله، مؤتمن الملک و سلیمان میرزا در تهران از آنها دعوت کرد تا بوسیله تلگراف حضوری با وی گفتگو کنند. (۸)

تمام مدیران جراید به استثنای مدیر روزنامه ایران در دفتر روزنامه وطن گرد آمدند. آنان در این گردهمایی اعلام کردند که ایران کشوری آزاد است و حکومت حق ندارد روزنامه ها را توقیف کند. شرکت کنندگان در این جلسه عبارت بودند از:

میرزا حسن خان از روزنامه وطن، فرخی از روزنامه طوفان، سید رضا امیر از روزنامه گلشن، باقر اسکوزاده از روزنامه مجلس نوزاد، بنان السلطنه از روزنامه ماهان، شاهزاده عباس میرزا از روزنامه سیاست، میرزا محمد علی مهدی خان از روزنامه بامداد روشن، میرزا حسین خان صبا و علی دشتی از روزنامه ستاره ایران، حسن حلاج از روزنامه حلاج؛ سید علی صدر الادبا مدیر روزنامه رعد قزوین نیز با ارسال تلگراف همبستگی خود را با مدیران جراید تهران اعلام کرد. (۹)

۱- روزنامه ایران، ۱۵/۵/۱۳۰۰، ص ۳.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۰؛ اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۱۳/۷۷۶۸.

۳- ده کوچکی از دهستان غار در غرب شهرستان تهران و در کنار جاده قزوین که در حال حاضر فرودگاه بین المللی مهرآباد در این منطقه واقع شده است و اکنون بخشی از شهر تهران است و از صورت روستا خارج شده است.

۴- راهدار خانه: گمرک. محل گمرک. باج گاه. گمرک خانه. راهداری. محل گرفتن عوارض یا مالیات راه. باج گیران. جایگاه محافظان راه ها در طول راه. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۲۶۸ * گردهمایی مدیران جراید ..... ص: ۲۶۷ سگاه قره سوران ها.

۵- مراسله رئیس اداره کل مالیات و خالصجات و ارزاق عمومی ایالت تهران به وزیر مالیه، ۹/۵/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۱۴۱۲۰.

۶- نجفقلی بختیاری (صمصام السلطنه)، دومین پسر حسینقلی خان ایل خانی در ۱۲۷۰ ق، به دنیا آمد و خواندن و نوشتن را در ایل آموخت. پس از کشته شدن پدرش به دستور ظل السلطان زمام امور بختیاری به دست عموهای نجفقلی افتاد. با عزل ظل السلطان از حکومت اصفهان در ۱۳۰۵ ق، اسفندیار خان، برادر بزرگتر نجفقلی از زندان آزاد و ایل خان شد و نجفقلی ایل بیگی شد. نجفقلی، پس از مرگ برادرش در ۱۳۲۱، با عنوان صمصام السلطنه به حکومت منطقه چهارمحال و بختیاری رسید. بعد از به توپ بستن مجلس، محمد علی شاه، میرزا محمد خان کاشی را حاکم اصفهان کرد. حاکم جدید به حکومت کوتاه مدت صمصام السلطنه در منطقه چهار محال پایان داد. صمصام السلطنه در جمادی الاولی ۱۳۲۷، طبق رهنمودهای برادر کوچکترش علیقلی خان، بعد از کسب موافقت حاج آقا نور الله مجتهد با نفوذ اصفهانی و طرفدار مشروطه و اطمینان از حمایت پسرعمویش حاجی ابراهیم خان ضرغام السلطنه، با سواران بختیاری به اصفهان حمله کرد و آن شهر را گرفت. محمد علی شاه پس از اطلاع از سقوط اصفهان به خان های بختیاری وفادار به سلطنت که در پایتخت بودند از جمله امیر مفخم و سردار ظفر متوسل شد و سرانجام سردار اشجع را روانه اصفهان کرد. خان های وفادار به شاه عازم اصفهان شدند، اما به بهانه نداشتن ملزومات نزدیک کاشان توقف کردند. در این زمان علیقلی خان سردار اسعد که به منطقه بختیاری رفته بود تا نیرو جمع کند به اصفهان وارد شد و هنگامی که فوج شمال آماده حرکت به سوی تهران بود با سواران صمصام السلطنه اصفهان را ترک و به تهران حرکت کرد. دو فوج بالاخره تهران را گرفتند و شاه را وادار به استعفا کردند. نمایندگان مجلس دوم که برای

رفع خطر حمله شاه و خواباندن سایر طغیان ها به سواران بختیاری نیاز داشتند پس از صدارت سپهدار تنکابنی صمصام السلطنه را به صدراعظمی و وزارت جنگ برگزیدند. در صفر ۱۳۳۱ دولت صمصام السلطنه سقوط کرد و خانه نشین بود تا جمادی الثانی ۱۳۳۷ که مجددا صدراعظم شد. اما چهار ماه بعد چون نتوانست از عهده قطعی شدید و برقراری نظم در کشور برآید، احمد شاه او را عزل نمود و دو سال بعد در خرداد ۱۳۰۰ ش، در دولت قوام السلطنه والی خراسان شد، اما به سبب قیام محمد تقی خان پسیان علیه قوام السلطنه در مشهد، از رفتن به خراسان امتناع کرد. صمصام السلطنه آخرین سال های عمرش را در منطقه چهارمحال و بختیاری گذراند و در سال ۱۳۰۹ ش، در سن ۸۲ سالگی در همانجا درگذشت و در گورستان تخت پولاد اصفهان دفن شد. در مدت صدارتش، شورایی بازرگانی مرکب از شش بازرگان و نماینده دولت تشکیل داد و با کمک افسران سوئدی ژاندارمری ایران را تأسیس کرد. (شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۳۳۱؛ رهبران مشروطه، ج ۱، ص ۲۵۶-۲۲۳؛ شرح زندگانی من، ج ۲، ص ۳۸۹-۳۸۸؛ دانشنامه جهان اسلام، ج ۲، ص ۴۳۱-۴۳۲).

۷- تلگراف صمصام السلطنه به محمد تقی خان پسیان، ۹/۵/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۱۲/۱۷۶۸.

۸- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۰.

۹- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۲۳-۲۲.

[تصوير] صمصام السلطنه بختيارى

[تصوير] مستوفى الممالك

سه شنبه ۱۰ مرداد ۱۳۰۰ / ۲ اوت ۱۹۲۱ / ۲۷ ذیقعدہ ۱۳۳۹

* اعتراض به انتصاب صمصام السلطنه والی خراسان

رهبران و سرشناسان محلی خراسان از موضوع انتصاب صمصام السلطنه به مقام والی ایالت خراسان مطلع شدند.

بعضی اظهار شگفتی کردند و گروهی نیز، به منظور مخالفت با انتصاب والی جدید در محل دار الضیافه آستان قدس گردهم آمدند و خواستند تا تلگرافی اعتراض آمیز به تهران ارسال کنند.

از جمله امضاکنندگان متن پیش نویس تلگراف، معتمد السلطنه، حاجی قائم مقام تولیه، حاج حسین آقا، سالار مظفر، اسد آقا زوآرزاده، سید مصطفی و میرزا ناظر بودند. (۱)

* افزایش نیروهای احسان الله خان

ساعد الوزاره از آستارا به وزارت امور خارجه گزارش داد، اشتهاش دارد دو روز قبل چهار صد نفر سرباز، به اسم سرباز فراری به شهسوار منتقل شده اند. ساعد الوزاره در ادامه خاطر نشان ساخت: دواير رسمي در مقابل اعتراض او، این مسئله را تکذیب کرده اند ولی به طور غیررسمی هرگونه مساعدتی به احسان الله خان می کنند و قوای احسان الله خان تقریباً به دو هزار نفر رسیده است. (۲)

* تحصن شاکیان کاظم خان در قلعهک

پس از اینکه حاجی کاظم خان قول داد در تاریخ ۳۰ / ۴ / ۱۳۰۰ نزد حکمران نظامی تهران حاضر شود ولی به وعده خود عمل نکرد، حکومت نظامی تهران ضمن انعکاس این موضوع به وزیر امور خارجه از وی خواست، تکلیف این شخص را معین نماید، چرا که شاکیان از وی که در قلعهک (۳) متحصن شده بودند هه روزه ایجاد زحمت می نمودند. (۴) وزارت امور خارجه امروز در پاسخ به حکومت تهران با اشاره به اینکه قرار شده است کاظم خان در کمیسیون رسیدگی در حکومت تهران حاضر شود، خاطر نشان ساخت لازم است با کمال اعتدال و رعایت انصاف به مسأله وی رسیدگی شود تا بهانه ای برای التجا به بعضی اماکن و یا سفارت خانه ها به دست وی داده نشود. (۵)

* هزینه ساخت سرباز خانه های انگلیسی در ایران

روزنامه تایمز در خبری مربوط به ایران نوشت: دولت انگلیس تاکنون هشتاد هزار لیره برای ساختن سرباز خانه ها در ایران هزینه کرده است. (۶)

* نشست سیاسی در منزل مدیر روزنامه رعد قزوین

یک نشست سیاسی در خانه سید علی صدر الادبا مدیر روزنامه رعد قزوین تشکیل شد. در این جلسه که همه سردمداران محلی حضور داشتند نامه دکتر حسین خان که از تهران رسیده بود برای حاضرین قرائت شد، دکتر حسین خان در نامه خود اطلاع داده بود که حزب دموکرات تهران قصد دارد برای سرنگون کردن کابینه فعلی با تمام احزاب مخالف دیگر متحد شود. (۷)

- ۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۱.
- ۲- تلگراف ساعد الوزراه از آستارا به تهران، ۱۰ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۴، پ ۷، ص ۶.
- ۳- روستایی جزو بخش شمیران شهرستان تهران واقع در جنوب تجریش و شمال تهران در سر راه آسفالته تهران به تجریش واقع بوده است. آب این منطقه از هفت رشته قنات تأمین می شده است و در بهار از رود خانه در بند حق بهره برداری داشته است. محل بیلاقی سفارت انگلیس از زمان های قدیم در شمال این روستا واقع بوده است. اکنون این منطقه به شهر تهران متصل شده و یکی از بخش های شهر محسوب می شود.
- ۴- مراسله حکومت نظامی تهران به وزیر خارجه، ۳۰ / ۴ / ۱۳۰۰ و ۷ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۲۷، ص ۶ و ۸.
- ۵- مراسله وزارت خارجه به حکومت تهران، ۱۰ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۲۷، ص ۵.
- ۶- روزنامه تایمز، ۲ اوت ۱۹۲۱.
- ۷- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۲۲.

چهارشنبه ۱۱ مرداد ۱۳۰۰/۳ اوت ۱۹۲۱/۲۸ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* استعفای ارباب کیخسرو از نمایندگی مجلس

ارباب کیخسرو بعد از دوازده سال (۱) دارا بودن عنوان نمایندگی اقلیت زرتشتیان ایران در مجلس شورای ملی، امروز استعفای خود را به رئیس مجلس تقدیم کرد. وی علت استعفای خود را مشکلات خانوادگی بیان کرد. (۲)

[تصویر] ارباب کیخسرو

* ورود یک کشتی حامل نفت به گمش تپه

امروز صبح یک کشتی تجاری موسوم به «اسلام» حامل مقداری نفت از «بادکوبه» به «گمش تپه» وارد شد تا به مبادله کالا و فروش نفت خود پردازد ولی رئیس گمرک از پیاده شدن سرنشینان کشتی ممانعت کرد. اهالی گمش تپه نیز، با این کشتی هیچ معامله ای انجام ندادند. (۳)

* اعتراض ایران به مسدود نگاهداشتن راه سرخس

با وجود اعلام از میان رفتن بیماری وبا در سرخس و برچیده شدن قرنطینه ها، (۴) مأمورین سیاسی روس همچنان مرزها را بسته نگاه داشته و اجازه تردد در این مرز را نمی دادند. این امر موجب وارد آمدن خسارات زیادی به اتباع دولت ایران خصوصا ساکنین سرخس شده بود که به هیچ وجه نمی توانستند برای سرکشی به املاک و انجام کارهای خود تردد نمایند. بنابراین، امروز وزارت امور خارجه جهت رفع این مشکل از سفارت روسیه خواست دستورات لازم به مأمورین سیاسی سرخس صادر نمایند تا راه مرزی را بگشایند که بیش از این به اتباع ایرانی در آن حدود خسارت وارد نشود. (۵)

۱- وی در استعفانامه خود آورده بود: نه سال نمایندگی اش در ایام فترت و چند سال و چند روز در مجلس دوره دوم بوده است. (اسناد مجلس، د ۴، ک ۱۱، ج ۱/۲، پ ۹).

۲- مراسله ارباب کیخسرو به رئیس مجلس، ۱۱/۵/۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۱۱، ج ۱/۲، پ ۹).

۳- گزارش از گمش تپه به وزارت داخله، ۱۱/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۴۷، پ ۲۸، ص ۴.

۴- قرنطینه ها چهارده روز پیش برچیده شده بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۰، پ ۲۶، ص ۱).

۵- مراسله وزارت خارجه به سفارت روسیه، ۱۱/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۰، پ ۲۶، ص ۱.

پنجشنبه ۱۲ مرداد ۱۳۰۰/۴ اوت ۱۹۲۱/۲۹ ذی‌قعدة ۱۳۳۹

* اعلام الغای امتیاز خوشتاریا

لغو امتیاز «خوشتاریا» به طور رسمی از سوی دولت ایران به سفارت انگلیس اعلام شد. در ژانویه ۱۹۱۸ م این امتیاز از طرف تروتسکی (۱) کمیسر سابق دولت جمهوری روس در جزو سایر امتیاز و معاهداتی که حکومت تزاری (۲) روس تحصیل کرده بود رسماً ملغی گردیده بود. قبل از اعلام رسمی دولت، وزارت فواید عامه و تجارت راجع به الغای این امتیاز در چند نوبت در مجله رسمی خود اعلام کرده بود هرگونه نقل و انتقال و مشارکتی در امتیازات «خوشتاریا» و یا سایر امتیازاتی که حکومت تزاری روس در غیاب مجلس شورای ملی، به زور کسب کرده اند به هیچ وجه صورت قانونی ندارد و از درجه اعتبار ساقط می باشند. (۳)

* درخواست همکاری از بانک شاهنشاهی برای جلوگیری از خروج مسکوکات از کشور

به دنبال تصمیم هیئت دولت مبنی بر تعقیب اقدامات گذشته وزارت مالیه در خصوص جلوگیری از خروج مسکوکات نقره از محمره و سایر بنادر خلیج فارس، همچنین تأکید به اداره کل گمرکات در این رابطه، وزارت امور خارجه امروز از بانک شاهنشاهی نیز درخواست نمود که شعبات این بانک هم در هر نقطه برای اجرای این مقصود با دیگر دستگاه ها همکاری نمایند. (۴)

* اخطار حکومت نظامی تهران به میوه فروشان

حکومت نظامی تهران به موجب اعلانی به کلیه میوه فروشان، اخطار نمود، همه آنان موظفند میوه جاتی را که برای فروش به مغازه های خود می آورند، به طور علنی و آشکار، در معرض دید عموم گذاشته، به فروش برسانند و چنانچه گزارشی مبنی بر اینکه مغازه دار میوه خوب را در دکان یا جای دیگر پنهان نموده، به حکومت نظامی برسد، همه میوه های آن مغازه ضبط و به مصرف فقرا خواهد رسید و صاحب مغازه هم، شدیداً مؤاخذه خواهد شد. (۵)

* حمله دبووا به قوام السلطنه در روزنامه شرق ایران

نامه مفصل «دبووا» به روزنامه شرق ایران، امروز منتشر شد.

او در این نامه سخت به قوام السلطنه حمله کرده و از ۴۸۳۲۰۰۰ قران اختلاس از حساب های ژاندارمری با شرح جزئیات پرده برداشت. (۶)

* عدم آزادی تجارت در روسیه

ایالت آذربایجان با انتشار اعلانی خطاب به کسانی که قصد حمل کالا از سرحد جلفا را داشتند اعلام کرد: حمل کالا، به جز گندم و جو و گوسفند از این سرحد، که نیاز به کسب اجازه ویژه دارد، آزاد است و فقط لازم است که صاحب آن کالاها از بلدیة تبریز جواز عبور داشته باشند که در آن صورت می توانند حقوق گمرکی را پرداخته و کالاها را خارج کنند. و لیکن چون در روسیه تجارت برای همه آزاد نیست باید قبلاً با نمایندگان «سانترسایوز» هماهنگی به عمل آورند تا مشکلی از این نظر برایشان بوجود نیاید. (۷)

* تمایل کمپانی آمریکایی جهت اخذ امتیاز نفت شمال

داوود مفتاح السلطنه در تلگرافی از لندن به وزارت امور خارجه اطلاع داد: نماینده یک کمپانی معتبر آمریکایی (۸) به طور مکرر به سفارت ایران در لندن مراجعه و تمایل خود را برای اخذ امتیاز نفت شمال از دولت ایران اعلام می نماید.

مفتاح السلطنه افزود: این کمپانی حاضر است در صورت قبول این پیشنهاد از سوی دولت ایران نمایندگان خود را برای مذاکره به تهران اعزام نماید. (۹) دولت ایران که آمادگی مذاکره با نماینده این کمپانی را داشت اعلام کرد: حاضر است با نماینده کمپانی وارد مذاکره شود به این شرط که، اگر توافق

۱- «لئون تروتسکی» یار و هم‌رزم لنین در انقلاب اکتبر ۱۹۱۷، از سیاستمداران مشهور روسیه محسوب می شود. او در ۱۸۷۷ در یک خانواده یهودی متولد شد. در ۱۹۰۲ در لندن با لنین آشنا شد. وی در سایر مراحل اقدامات لنین یار و هم‌رزم او شد. «تروتسکی» در ۱۹۱۷ ریاست کمیساریای امور خارجی روسیه و در سال بعد ریاست کمیساریای جنگ این کشور را بر عهده گرفت. تروتسکی پایه گذار ارتش سرخ شوروی سابق است. شهرت تروتسکی در تاریخ سیاسی شوروی سابق به خاطر اختلافات ایدئولوژیکی وی با استالین است. پس از مرگ لنین، تروتسکی خواستار ادامه مشی لنین در جهانی کردن انقلاب کمونیستی بود. لیکن استالین برخلاف لنین به سوسیالیسم و کمونیسم برای یک کشور اعتقاد داشت. استالین با جهانی شدن کمونیسم مخالف بود، ولی تا زمان مرگ لنین این مخالفت را بروز نداده بود. تروتسکی که مهمترین عضو کادر مرکزی حزب کمونیسم شوروی سابق و از مؤثرترین چهره های انقلاب بلشویکی روسیه به شمار می آمد و مورد اعتماد کامل لنین نیز بود به محض مرگ وی سیاست های دوری جستن استالین از لنین را در زمینه انقلاب جهانی کمونیسم به باد انتقاد و حمله گرفت. تروتسکی که عقایدش علیه استالین بعدها موجب ظهور اندیشه تروتسکیسم در صحنه سیاسی جهان گردید، رهبری جناح مخالف استالین را در درون حزب کمونیست پس از مرگ لنین بر عهده گرفت. او سستی و رخوتی را که عارض نهضت کمونیسم شده بود به باد مذمت و انتقاد می گرفت و مخالفت با مسئله جهانی شدن کمونیسم را به منزله زیر پا نهادن اصول مارکس و لنین به شمار می آورد و آن را خیانت به انقلاب روسیه می دانست. ولی استالین معتقد بود که جهانی کردن انقلاب کمونیستی به دلایلی امکان پذیر نیست. وی در توجیه نظرات خود می گفت مسئله صدور جبری کمونیسم به کشورهای جهان نه تنها ممکن است به عنوان مداخله شوروی در امور داخلی کشورهای دیگر، آن هم در شرایطی که شوروی به خاطر پیروی از مرام کمونیسم در صحنه بین المللی منزوی است، تلقی گردد، بلکه مردم شوروی به خاطر آنکه به تازگی جنگ خانمان برانداز جهانی اول را پشت سر نهاده اند از هر تصمیمی در سیاست خارجی که منجر به ایجاد کدورت میان شوروی و کشورهای دیگر گردد و موجب درگیری جدیدتری شود متنفر خواهند بود. استالین معتقد بود نمی توان در شرایطی

که نارضایتی‌ها و مخالفت‌های ناشی از انقلاب اکتبر در داخل روسیه هنوز به طور کامل سرکوب نشده است به فکر صدور اندیشه‌های کمونیستی به کشورهای خارجی یا انقلاب جهانی کمونیسم بود. وی می‌گفت تجربه ناشی از صدور کمونیسم به کشورهای اروپایی در اولین سال‌های پس از انقلاب روسیه که به شدیدترین وجهی در این کشورها سرکوب شدند، نشان می‌دهد که جهان در آن شرایط آمادگی چندانی برای پذیرش سیستم نوآورده کمونیسم ندارد. «تروتسکی» معتقد بود که استالین به آرمان‌لنین خیانت کرده است. او رهبری تمامی مخالفت‌هایی را که در حزب کمونیست شوروی سابق علیه استالین و روش‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ایدئولوژیکی وی می‌شد بر عهده گرفته بود. تروتسکی و استالین که هردو از هم‌زمان‌لنین و از مهمترین چهره‌های انقلاب روسیه بودند، چنان دشمن یکدیگر شدند که تروتسکیسم و استالینسم دو واژه کاملاً متضاد شده بود. «تروتسکی» در ۱۹۲۷ قبل از اجرای برنامه پنج‌ساله اقتصادی استالین همراه با ۷۵ نفر از اعضای مؤثر و بلندپایه حزب با مصوبه کنگره پانزدهم حزب کمونیست شوروی سابق از کمیته مرکزی و سپس از حزب کمونیست اخراج شد و به آلمان‌آتا- مرکز جمهوری قزاقستان- تبعید گردید. در ۱۹۲۹ از شوروی سابق اخراج شد و تا ۱۹۳۳ در ترکیه باقی ماند. وی سپس در این سال به فرانسه رفت و تا سال ۱۹۳۵ در آن کشور ماند. در سال ۱۹۳۷ غیابا در شوروی سابق محاکمه شد و به رهبری شبکه توطئه علیه استالین متهم گشت و به مرگ محکوم شد. تروتسکی در همین سال به مکزیک رفت و در ۲۱ اوت ۱۹۴۰ در آن کشور در سن ۶۱ سالگی توسط یکی از عوامل استالین با ضربات تبر کشته شد. قاتل وی یک نفر تبعه بلژیک بود که در ۱۹۴۳ به بیست سال زندان محکوم شد. او طراح و تشکیل دهنده ارتش سرخ بوده و در زمان حکومت لنین ریاست کمیساریای جنگ (وزارت جنگ) را بر عهده داشت. (مشاهیر سیاسی قرن بیستم، ص ۱۲۹-۱۲۶).

۲- تزار کلمه‌ای روسی مشتق از سزار لاتین است و عنوان امپراتوران روسیه بود.

۳- یادداشت وزارت خارجه به سفارت انگلیس، ۱۲/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۱۸، ص ۲ و ۳.

۴- مراسله وزارت خارجه به بانک شاهنشاهی، ۱۲/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۴، ص ۷.

۵- اعلان حکومت نظامی تهران، ۱۲/۵/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۴۱.

۶- گزارش‌های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۴.

۷- اعلان ایالت آذربایجان، ۱۲/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۳، پ ۱۴، ص ۲۸.

۸- این کمپانی همان کمپانی استاندارد اوپل است که در ماه‌های بعد با دولت ایران وارد مذاکره می‌شود. (م).

۹- تلگراف داوود مفتاح السلطنه به وزارت خارجه، ۱۴/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۳۷، پ ۱۴، ص ۱.

حاصل نشد خسارتی به دولت ایران وارد نشود. (۱)

[تصویر] لئون تروتسکی

[تصویر] لئون تروتسکی در دفتر کار خود

۱- تلگراف وزارت خارجه به سفارت ایران در لندن، ۱۶/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۷، پ ۱۴، ص

جمعه ۱۳ مرداد ۱۳۰۰ / ۵ اوت ۱۹۲۱ / ۳۰ ذیقعده ۱۳۳۹

* تقاضای نرمن برای قطع کمک به دولت قوام

به منظور تحت فشار قرار دادن دولت قوام السلطنه، نرمن وزیرمختار انگلیس در ایران با اصرار از وزارت خارجه آن کشور تقاضا کرد بانک شاهنشاهی و شرکت نفت را وادار به قطع مساعده های مالی به ایران کند. (۱) زیرا بدون چنین قرضه هایی، دولت فعلی محکوم به سقوط است، زیرا آنها نمی توانند به موقع پول از جای دیگری فراهم کرده و خود را نجات دهند. (۲)

* جانشین دبوا پیشکار مالیه خراسان

«میرزا غلامحسین منگنه» که قرار بود جانشین «دبوا» پیشکار مالیه خراسان شود در راه رسیدن به مشهد، امروز وارد شاهرود شد. پسیان به شدت با برکناری «دبوا» مخالف بود. (۳)

* درگیری یک آژان و یک نفر از افراد پلیس جنوب

در نتیجه نزاعی که در یک حمام در اصفهان بین یک نفر پلیس جنوب و شخص باغبانی واقع شد، یک آژان وقتی خواست آنان را دستگیر نماید، عده ای از افراد پلیس جنوب، آژان را در مقابل درب حمام کتک زدند. آنها همچنین نه نفر دیگر را نیز در نقاط مختلف شهر مضروب و مجروح ساختند. (۴)

* اخطار اهالی گمش تپه به کشتی اسلام

در پی ورود کشتی روسی موسوم به «اسلام»، حامل نفت، از «بادکوبه» به «گمش تپه» و خودداری اهالی از مبادله کالا- با کشتی، دیروز غروب اهالی گمش تپه به صاحب ان کالا و کشتی اسلام اخطار کردند که باید تا دو ساعت دیگر از آب های ایران خارج شوند. در پی این هشدار کشتی نزدیک غروب به طرف بادکوبه حرکت کرد. امروز نیز پس از آنکه، خبر تلگراف کفیل حکومت مازندران مبنی بر اینکه، کشتی مزبور حق ورود به آب های ایران را بدون اجازه مرکز نداشته است، منتشر شد به هیجان اهالی گمش تپه افزوده شد و بین خود مقرر کردند تا اگر کسی به طور مخفی با این کشتی معامله ای کرده باشد، اموال او را آتش بزنند. (۵)

[تصویر] کشتی های روسی در دریای خزر

۱- شرکت نفت مایل بود تقاضای سفارت انگلیس را بپذیرد، اما بانک از اینکه، خود را درگیر اقداماتی کند که به ضرر منافع خودش باشد اکراه داشت و می خواست هرزمان و چنانچه وثیقه لازم فراهم شود، دستش در دادن مساعده باز باشد) Fo ۳۷۱ / ۶۴۱۵ / ۹۹۲۰ .

۲- Norman to Curzon, ۵, Aug ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱ / ۶۴۱۵ / ۷۹۸۷ .

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۱.

۴- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۴ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۶، ص ۱

۵- گزارش از گمش تپه به وزارت داخله، ۱۳ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۷، پ ۲۸، ص ۲۵.

شنبه ۱۴ مرداد ۱۳۰۰ / ۶ اوت ۱۹۲۱ / ۱ ذی الحجه ۱۳۳۹

* حمله نظامیان دولتی به جنگلی ها

اردوی نظامیان دولتی به مواضع جمهوری گیلان (۱) حمله کردند و نیروهای جنگلی را در تنکابن (۲) شکست دادند. (۳)

* پاسخ قوام السلطنه به اعتراض برخی از بزرگان مشهد

امروز قوام السلطنه پاسخ تلگراف عده ای از سران محلی مشهد را که به انتصاب صمصام السلطنه اعتراض کرده بودند، ارسال نمود. پاسخ قوام السلطنه حاکی از آن بود که صمصام السلطنه از اعتماد کامل شاه برخوردار است و انتصاب وی با توجه به تقاضای مردم ایالت خراسان انجام گرفته است. (۴)

* دستگیری نصرت لشکر

تعدادی نیرو با دو عراده توپ از ژاندارمری مشهد برای دستگیری نصرت لشکر به طرف عباس آباد اعزام گردیدند.

علت این امر سرپیچی نصرت لشکر از دستورات پسیان بود. (۵)

* عزیمت یک میسیونر آمریکایی و ایتم آشوری به ایران

وزارت امور خارجه به وزارت داخله اطلاع داد: دکتر «پاک دول» آمریکایی و همسرش به همراه یک عده یکصد و سی نفری از ایتم آشوری و بستگان دیگر خود قصد دارند از بغداد به طرف کرمانشاهان حرکت نمایند (۶) و تقاضا کرده اند که در سرحدات از ورود آنها به ایران ممانعت نشود، وزارت امور خارجه نیز که مانعی برای ورود آنان به ایران نمی دید به جنرال کنسول ایران در بغداد اطلاع داد که آنان برای ورود به خاک ایران مجاز می باشند. وزارت امور خارجه ضمن بیان این اظهارات از وزارت داخله نیز تقاضا نمود به مأمورین ایالتی غرب دستورات لازم صادر گردد که از ورود دکتر دول و همراهان او جلوگیری ننمایند و حتی الامکان تسهیلات لازم را برای ورود آنان فراهم نمایند. (۷)

۱- سیاست بلشویک ها، بر این اساس بود که ابتدا «راه ائتلاف با رهبر جنبش جنگل» را برگزیدند تا با استفاده از قدرت و نفوذ وی، زمینه های نفوذ خود را در افکار عمومی فراهم آورند. بدین سان میرزا کوچک نیز تحت تأثیر آنها قرار گرفت و برای مبارزه با ارتجاع داخلی و استعمار خارجی، دست به تشکیل «جمهوری سوسیالیستی گیلان» زد و موجودیت خویش را اعلام کرد در روز ۲۴ رمضان سال ۱۳۳۸ ق، اعلامیه ای از طرف میرزا و بلشویک ها، تحت عنوان «فریاد مردم مظلوم ایران، از حلقوم فدائیان جنگل» منتشر ساخت که طی آن، حکومت جمهوری به ریاست میرزا و عضویت احسان الله خان و خالو قربان و میرزا محمد علی خان دو نفر دیگر، اعلام گردید. (۱) جمعیت انقلاب سرخ ایران، اصول سلطنت را ملغی کرده، جمهوری شوروی را رسماً اعلام می کند.

- ۲- حکومت موقت جمهوری، حفاظت جان و مال عموم اهالی را به عهده می گیرد
- ۳- هر نوع قرارداد و معاهده ای که دولت ایران قدیم و جدید با هر دولتی منعقد کرده، لغو و باطل می داند.»
- ۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۲ و ۱۰۱.
- ۵- نامه میرزا علی به سردار نصرت، ۱۴/۵/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۳۰ و ۲۱۵۲۷-ق.
- ۶- کنسول آمریکا در بغداد طی تلگرافی عزیمت دکتر «پاک دول» را به سفارت آمریکا در تهران خیر داده بود. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۸۳).
- ۷- تلگراف وزارت خارجه به وزارت داخله، ۱۴/۵/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۸۳.

یکشنبه ۱۵ مرداد ۱۳۰۰ / ۷ اوت ۱۹۲۱ / ۲ ذی الحجه ۱۳۳۹

* سوء رفتار افراد پلیس جنوب در اصفهان

یکی از افراد پلیس جنوب و یک ژاندارم در بازار اصفهان در حالت مستی ضمن ایجاد مزاحمت برای یک زن، به یک شخص مهم هم بی احترامی نمودند و آژانی را که قصد جلوگیری از آنان را داشت کتک زدند. در این حین چند نفر پلیس جنوب نیز به کمک آنان رسیدند. کسبه بازار هم که نتوانستند این وقایع را تحمل نمایند با آنها درگیر شده، آنان را کتک زدند. بعد هم دکاکین را بسته و در دار الحکومه تجمع نمودند. (۱)

* تحصن امیر مؤید در قلعه خرج

«امیر مؤید» پس از عقب نشینی از «سرخه رباط» در برابر نیروهای دولتی، در «قلعه خرج» متحصن گردید. اردوی دولتی نیز امروز برای تعقیب وی از «سرخه رباط» به سوی قلعه خرج حرکت کرد. (۲)

* آغاز افزایش قیمت مرسولات پستی

قیمت مرسولات پستی در جلسه هفتم تیرماه هیئت دولت افزایش یافته بود، از امروز این افزایش قیمت به اجرا گذاشته شد. (۳)

* اعتراض به انتصاب صمصام السلطنه

روحانیون و تجار طرفدار کنل محمد تقی خان امروز با ارسال تلگراف به دولت ضمن اعتراض به انتصاب صمصام السلطنه خواستار ابقای کنل محمد تقی خان در مقام خویش شدند. (۴)

* مراسم سالگرد رحلت آقا میرزا محمد تقی شیرازی

به مناسبت سالگرد فوت مرحوم آقا میرزا محمد تقی شیرازی (۵)، از طرف دولت مجلس فاتحه ای در مسجد سلطانی (۶) برگزار شد. (۷) رئیس الوزراء، وزیران، وزیر دربار و شاهزاده شهاب الدوله در این جلسه فاتحه شرکت کردند. (۸)

* پذیرش زبان فارسی به عنوان زبان دوم از سوی فرانسه

پس از سال ها تلاش دولت ایران دو سال قبل زبان فارسی در فرانسه جزو زبان های رسمی پذیرفته شده بود. امروز سفیر ایران در پاریس به وزارت امور خارجه اطلاع داد: زبان فارسی به عنوان زبان اول بعد از زبان فرانسوی، از سوی دولت فرانسه پذیرفته شده است. به دلیل اهمیت این خبر، وزیر امور خارجه دستور داد آن را در روزنامه ها درج نمایند. (۹)

۲- روزنامه ایران، ۱۹/۵/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- همان، ص ۳.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۳.

۵- میرزا محمد تقی شیرازی در ۱۲۵۶ ق، در شیراز به دنیا آمد و در ۱۲۷۱ ق، به عراق رفت و در کربلا اقامت گزید در ۱۲۹۱ ق، به همراه هم مباحثه خود سید محمد فشارکی اصفهانی به سامرا رفت و در مجلس درس میرزا حسن شیرازی شرکت کرد. پس از آنکه میرزای بزرگ در ۱۳۱۲ ق، درگذشت نظر مردم به رهبری دینی و سیاسی او متوجه گردید. وی تا ۱۳۳۶ ق، در سامرا اقامت داشت و پس از درگذشت آقا سید کاظم یزدی در ۱۳۳۷ ق، مرجعیت مطلق شیعیان به او رسید. وی نقش بسیار مهمی در جنبش استقلال طلبی شیعیان عراق داشت. سرانجام وی در ذی الحجه ۱۳۳۸ ق، در هشتاد سالگی در کربلا درگذشت. و در یکی از حجره های زاویه جنوبی صحن حسینی دفن گردید. (علمای مجاهد، ص ۴۹۱-۴۹۵).

۶- مسجد سلطانی یا مسجد شاه در حال حاضر به نام مسجد امام خمینی در نزدیکی بازار تهران واقع شده است.

۷- روزنامه ایران، ۱۵/۵/۱۳۰۰، ص ۲.

۸- همان.

۹- تلگراف سفارت ایران در پاریس به وزارت خارجه، ۱۵/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۷، پ ۱، ص

۲.

دوشنبه ۱۶ مرداد ۱۳۰۰ / ۸ اوت ۱۹۲۱ / ۳ ذی الحجه ۱۳۳۹

* عزیمت رئیس کل ژاندارمری به مشهد

کنل «گلرپ» رئیس تشکیلات ژاندارمری به همراه چند نفر دیگر از صاحب منصبان ارشد اداره ژاندارمری از تهران به طرف مشهد حرکت نمودند. (۱)

[تصویر] شوکت الملک و سید محمد تدین

* اعطای نشان هند به شوکت الملک

در پی اعطای نشان هند به «شوکت الملک» از سوی پادشاه انگلستان، وزیر امور خارجه ایران در یادداشتی به سفارت انگلیس اعلام کرد که احمد شاه اجازه پذیرش و استفاده از این نشان را به شوکت الملک داده است. (۲)

* درخواست ابقای دبو از سوی پسیان

میرزا غلامحسین منگنه که قرار بود جانشین دبو پیشکار مالیه خراسان شود، در روز جمعه سیزدهم مرداد به شاهرود وارد شد. (۳) کنل محمد تقی خان که به شدت با برکناری دبو مخالف بود امروز طی تلگرافی به صمصام السلطنه، خواستار ابقای دبو در سمت خود شد. (۴)

* وحشت اهالی مشهد از شایعه آمدن سواران بختیاری

در مشهد شایع شده بود صمصام السلطنه با عده ای از سواران بختیاری به مشهد خواهند آمد، از این رو، پسیان با ارسال تلگرافی دیگر در این روز خطاب به صمصام السلطنه تصریح کرد: انتشار این خبر منجر به وحشت اهالی شده است. پسیان از صمصام السلطنه خواست چنانچه عده ای همراه وی نخواهد بود اطلاع دهد تا او بتواند اهالی را آرام و مطمئن سازد. (۵)

۱- روزنامه ایران، ۱۸ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- مراسله سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه، ۱۹ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۹، پ ۷، ص ۲.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۱.

۴- تلگراف محمد تقی خان پسیان به صمصام السلطنه، ۱۶ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۷۷۶۸۱۴.

۵- تلگراف محمد تقی خان پسیان به صمصام السلطنه، ۱۶ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۷۷۶۸ / ۱۴

سه شنبه ۱۷ مرداد ۱۳۰۰/۹ اوت ۱۹۲۱/۴ ذی الحجه ۱۳۳۹

* دعوت آمریکا از ایران برای شرکت در کنگره بین المللی وضعیت توالد و تناسل

سفارت آمریکا با ارسال دعوتنامه دومین کنگره بین المللی بهبود وضعیت توالد و تناسل به وزارت امور خارجه، از دولت ایران خواست، نماینده خود را برای شرکت در این کنگره که از تاریخ ۲۲ تا ۲۸ سپتامبر ۱۹۲۱ در شهر نیویورک برگزار می شود، اعزام نماید. این سفارت خانه در پایان از اینکه، دعوتنامه اخیرا به دست آنان رسیده، درحالی که تاریخ آن ۲۰ می ۱۹۲۱ می باشد، اظهار تأسف نمود. (۱)

* تقاضای کتاب خانه کنگره آمریکا از دولت ایران

مسئولین کتاب خانه کنگره آمریکا (۲) مستقر در واشنگتن از دولت ایران خواستند، نشریات ایرانی را که مربوط به قوانین، احکام، و فرامین و غیره می باشد از قبیل کتاب «مجموعه قوانین وزارت عدلیه چاپ تهران سال ۱۹۱۱» یا اسناد منتشر شده بعد از آن تاریخ را برای این کتاب خانه ارسال نمایند.

آمریکائی ها در ازای این درخواست، اظهار داشتند: دولت آمریکا نیز، حاضر است نشریات رسمی دولتی را که مورد نیاز دولت ایران باشد برای آنان ارسال نماید. (۳)

[تصویر] کتاب خانه کنگره آمریکا

۱- مراسله سفارت آمریکا به وزارت خارجه، ۱۷/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ک ۵۹، پ ۲۴، ص ۵.
 ۲- گردآوری کتاب های کتاب خانه توسط توماس جفرسون آغاز شد. اکنون بالغ بر ۱۰۰ میلیون فقره است. در مرکز واشنگتن دی سی، درست آن طرف خیابان از جهت عمارت کنگره آمریکا، یک کتاب خانه باشکوه، با ستون های بلند، با سقف های کاشی کاری و بیش از ۵۰۰ مایل طبقه کتاب وجود دارد که انباشته از انتشارات از سراسر دنیا است. اینجا کتاب خانه کنگره است. این کتاب خانه که در سال ۱۸۰۰، هنگامی که ایالات متحده به زحمت یک کشور ۱۰ ساله محسوب می شد، به دنبال تصویب قانونی توسط کنگره به وجود آمد و منظور از تأسیس آن به وجود آوردن یک کتاب خانه مرجع برای کنگره نوپا بود که بنابر قوانین مصوبه برای این ملت جوان دارای کتاب هایی باشد که ممکن است برای استفاده کنگره مفید واقع گردد.... این کتاب خانه با یک بودجه ۵۰,۰۰۰ دلاری تأسیس شد و مکان آن در عمارت جدید کاپیتول بود. اما در اوت ۱۸۱۴ سربازان اشغالگر انگلیسی عمارت کاپیتول را آتش زدند، و محتویات این کتاب خانه کوچک را به آتش کشیدند یا به یغما بردند. یک ماه پس از تخریب کتاب خانه، پرزیدنت بازنشسته توماس جفرسون کتاب خانه شخصی خودش را به عنوان جانشینی برای آن پیشنهاد کرد. جفرسون ۵۰ سال را صرف گردآوری کتاب هایش کرده بود، و به قول او هرچیز که به آمریکا ارتباط پیدا می کرد و در حقیقت آنچه که در هرزمینه عملی کمیاب و گران بها بود، در بین آنها وجود داشت. کتاب

خانه او یکی از با ارزش ترین کتاب خانه های آمریکا به شمار می رفت. مجموعه جفرسون شامل کتاب هایی به زبان های خارجی و مجلاتی از فلسفه، علم، ادبیات و سایر موضوعات بود که عموماً به آنها به عنوان قسمتی از کتاب خانه قوه قضائیه نگریسته نمی شود. جفرسون که پیش بینی می کرد هنگام تقدیم کتاب ها به کنگره جدال هایی در مورد این کلکسیون پیش بیاید، نوشت: «من نمی دانم که این محتوی هیچ شاخه ای از علم باشد که کنگره مایل باشد آنها را از مجموعه خود حذف کند. در حقیقت هیچ موضوعی نیست که یک عضو کنگره گاهگاهی به آن مراجعه نکند.» در ژانویه ۱۸۱۵ کنگره پیشنهاد جفرسون را پذیرفت، و ۲۳۹۵۰ دلار برای ۶۴۸۷ کتاب آن اختصاص داد که پایه ای شد برای آنچه که امروز یکی از کتاب خانه های بزرگ دنیا است. اعتقاد جفرسون که همه موضوعات برای کتاب خانه نیروی قضایی آمریکا دارای اهمیت است امروز نیز یک فلسفه غالب و منطق کتاب خانه کنگره محسوب می شود. در عرض دو قرن از تأسیس کنگره تاکنون، کلکسیون آن که اکنون در سه ساختمان آن طرف کاپیتول جای گرفته است چنان رشد کرده که محتوی بیش از ۱۷ میلیون کتاب، و نیز ۹۵ میلیون نقشه، نسخه دست نویس، عکس، فیلم و اسناد صوتی و تصویری مواد چاپی و طرح های مختلف و سایر مجموعه های مخصوص است که در بیش از ۵۰۰ مایل قفسه جای گرفته است. کلکسیون های این کتاب خانه دائماً بررسی شده و آخرین پدیده ها به آن افزوده می شود و این کار از طریق مبادلات با کتاب خانه های آمریکایی و خارجی، هدایا و مواد دریافت شده توسط سازمان های محلی، ایالتی، و فدرال و نیز دولت های خارجی، خریدها و سپرده های مربوط به حق تألیف صورت می گیرد. اقلامی که به این کلکسیون ها افزوده می شوند تقریباً ۰۰۰، ۳۵ قلم در هفته هستند. هر سال بیش از یک میلیون نفر از این کتاب خانه دیدن می کنند. (www.loc.gov)

۳- مراسله سفارت آمریکا به وزیر خارجه، ۲۴ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱۰، پ ۱، ص ۶۱.

چهارشنبه ۱۸ مرداد ۱۳۰۰ / ۱۰ اوت ۱۹۲۱ / ۵ ذی الحجه ۱۳۳۹

* حرکات سوء پلیس جنوب در اصفهان

پیرو مذاکرات خصوصی رئیس الوزراء و وزیر امور خارجه در خصوص حوادث اخیر اصفهان و سوء حرکات افراد پلیس (۱) جنوب، امروز نیز قوام السلطنه طی مراسله ای از وزیر امور خارجه خواست از آنجا که این قضیه موجب اضطراب و وحشت عمومی شده، هرچه زودتر در خصوص جلوگیری از این قبیل حرکات و جبران قضایای پیش آمده اقدامات فوری به عمل آورند. مجلس شورای ملی نیز در این خصوص از دولت توضیح خواسته بود. (۲)

* اظهار وفاداری افسران ژاندارمری به پسیان

در ضیافت ناهاری که به دعوت کلنل محمد تقی خان به مناسبت عزیمت ماژور اسماعیل خان (اسماعیل بهادر) به سیزوار برگزار شد، (۳) کلنل ضمن ایراد سخنرانی از افسران خویش خواست تا توجه بیشتری به موضوع میهن پرستی و تبلیغ آن مبذول دارند. وی سپس به احتمال مرگ خویش به عنوان قربانی اوضاع سیاسی حاکم اشاره کرد و از مهمانانش خواست تا درباره وی به مادرش نامه بنویسند. افسران حاضر همگی به کلنل قول وفاداری دادند. (۴)

* تکذیب آمدن سواران بختیاری به مشهد

صمصام السلطنه در تلگرافی به پسیان شایعات رایج در مشهد در مورد محافظین خودش را تکذیب نمود و تصریح کرد که با کالسکه چاپاری (۵) عازم مشهد خواهد شد. صمصام در این تلگراف به پسیان اطمینان داد که از طرف دولت و از طرف شخص خودش، وی مورد تعرض و بی محبتی نخواهد بود. او در ادامه درباره درخواست پسیان، راجع به ابقای دبوا در سمتش، متذکر شد که هرچند دولت با ادامه خدمت وی مخالف است و لیکن او خواهد کوشید تا از اخراج نامبرده جلوگیری نماید. (۶)

[تصویر] کلنل محمد تقی خان پسیان

۱- ن ک: خبر ۱۵ / ۵ / ۱۳۰۰.

۲- مراسله ریاست وزرا به وزیر خارجه، ۱۸ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۶، ص ۷.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۶.

۴- اردوی سیاری که به فرماندهی ماژور اسماعیل خان عازم سیزوار شد به منظور جلوگیری از شرارت جنگجویان طوایف از قبیل شجاع الملک و سالار خیبر بلوچ و ... بود.

۵- چاپار: به سرعت و شتاب رفتن. سخت و به شتاب. در اینجا منظور کالسکه تندر می باشد.

۶- تلگراف صمصام السلطنه به پسیان، ۱۸ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۱۵ / ۷۷۶۸.

پنجشنبه ۱۹ مرداد ۱۳۰۰ / ۱۱ اوت ۱۹۲۱ / ۶ ذی الحجه ۱۳۳۹

* انتشار یادداشت دبوا علیه قوام السلطنه در روزنامه بهار

روزنامه بهار، یادداشتی از «دبوا» پیشکار مالیه را منتشر نمود که در آن دبوا شدیداً به قوام السلطنه حمله کرده و مطالبی راجع به ترتیب گرفتن رشوه از افرادی که به حکومت ولایات منصوب می شدند، بیان کرده بود. (۱)

[تصویر] شعاع السلطنه در جوانی

* درج اعلان در خصوص دارایی های شعاع السلطنه

در پی درج اعلانی راجع به اموال و دارایی مرحوم شعاع السلطنه در روزنامه ایران مورخ ۲۹ ذیقعده ۱۳۳۹ ق، بانک شاهنشاهی از وزارت امور خارجه خواست: اگر وراثت وی مشخص شده اند، اسامی آنان به بانک ارسال شود تا برای رسیدگی به دارائی های آن مرحوم (۲) که در اروپا باقی مانده، اقدامات لازم صورت گیرد. (۳)

* تصرف دیلمقان

پس از چندبار حمله شدید نظامیان دولتی و مقاومت و پافشاری فوق العاده از سوی نیروهای جنگل، امروز نظامیان دولتی موفق شدند شهر دیلمقان (۴) را به تصرف خود درآورند. (۵)

* تقاضای دولت روسیه از ایران برای استرداد اسرائیلینکو

روتشتین وزیرمختار روسیه در ایران در نامه ای به محتشم السلطنه پس از بیان موضوع پناهندگی اسرائیلینکو به ایران و بیان اینکه نامبرده فجایع زیادی مرتکب شده است از دولت ایران درخواست نمود بر طبق قوانین بین المللی اسرائیلینکو را به دولت روسیه تسلیم نماید. (۶)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۴.

۲- نزهت السلطنه به وزارت خارجه کتبا اطلاع داده بود که شعاع السلطنه یک مقدار سهام آمریکایی که معادل پانزده هزار و پانصد دلار ارزش دارد بابت وثیقه وجهی که از طرف بانک شاهنشاهی به او داده شده، در آن بانک گذاشته بوده است و نزهت السلطنه تمایل داشت، بداند که چه مقدار وجه شعاع السلطنه پرداخت شده و سود آن چه میزان بوده و تا آن تاریخ سود آن چقدر بوده است؟ (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۷، پ ۳، ص ۱۷).

۳- مراسله بانک شاهنشاهی به وزیر خارجه، ۱۹ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۷، پ ۳، ص ۳.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۴.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۵۷.

۶- مراسله روتشتین وزیرمختار شوروی روسیه به وزارت خارجه، ۱۹/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ
۲۹، ص ۵۴.

جمعه ۲۰ مرداد ۱۳۰۰ / ۱۲ اوت ۱۹۲۱ / ۷ ذی الحجه ۱۳۳۹

* سرقت يك قافله تجاری در كندلی

يك قافله تجاری كه از مشهد به طرف سرخس حركت كرده بود، امروز در يك فرسخی كندلی (۱) [كندكلی] گرفتار پنج سارق مسلح شد. سارقین مکاری ها و چهار بار از مال آن قافله را سرقت كرده به طرف خاك روسیه متواری شدند. بعد از رسیدن خبر به سرخس، حكومت سرخس، رئیس امنیه را به همراه چند سوار به تعقیب سارقین فرستاد. (۲)

* انعقاد معاهده دوستی بین دو طایفه در قره سو

امروز بزرگان «كردمحلہ» (۳) و ریش سفیدان طایفه «یارعلی تركمان» به «قره سو» آمده و در اداره ژاندارمری قره سو با تشكيل جلسه درباره تعدیات و درباره سرقت هایی كه طرفین مرتكب شده بودند، مذاكره كردند و در پایان به اتفاق، عهد دوستی و اتحاد بین خود بستند كه بعدها رؤسای هر طایفه از افراد سرکش خود جلوگیری نمایند. (۴)

[تصویر] نمایی از قره سو در آن دوران

* رسیدگی به امور حقوقی اتباع خارجی در ایران

در پی گزارش های رسیده به وزارت امور خارجه مبنی بر دخالت حكام ولایات در امور حقوقی اتباع خارجی، برای جلوگیری از بروز هرگونه مشكل، این وزارت خانه امروز به وزارت داخله تأکید نمود بنا به مقررات كنونی باید رسیدگی به امور اتباع روسیه و ممالك جدید التأسيس آن و همچنین اتباع بین النهرین به محاكم عدلیه واگذار شود ولی رسیدگی به امور سایر اتباع خارجی فعلا به عهده كارگزاری ها باشد تا در آینده درباره آنها نیز تصمیمی کلی اتخاذ شود. (۵)

* تصرف چهریق

امروز نظامیان دولتی پس از درگیری با اكراد ساعت یازده صبح قلعه چهریق (۶) را تصرف كردند و توپ و مسلسل هایی را كه این مدت از قوای دولتی به غنیمت گرفته بودند، مسترد شد و اكراد نیز متواری گردیدند. (۷)

۱- كندكلی در حدود ۱۵ كيلومتری غرب سرخس واقع شده است.

۲- تلگراف حكومت سرخس به وزارت داخله، ۲۱ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ك ۴۲، پ ۶، ص ۵۵.

۳- كردمحلہ نام سابق كردكوی است.

۴- روزنامه ایران، ۲۵ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۲۰ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۱۶۷.

۶- چهریق دهستانی در اطراف سلماس می باشد.

۷- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۵۹.

شنبه ۲۱ مرداد ۱۳۰۰ / ۱۳ اوت ۱۹۲۱ / ۸ ذی الحجه ۱۳۳۹

* موافقت لنین با نظرات روتشتین درباره ایران

لنین در پاسخ به نامه «روتشتین» (۱) (به تاریخ ۲۶ تیر ۱۳۰۰) مبنی بر عدم دخالت شوروی در ایران، نوشت: «من هم با سیاست مدبرانه شما در ایران کاملاً موافقم. من نظرات طرف دیگر را نشنیده‌ام، اما فکر نمی‌کنم دیدگاه‌های اصلی شما را بتوان مردود شمرد.»

وی در ادامه افزود: «چرا مطالبی درباره ایران نمی‌نویسید که به همه ما فرصت دهد یک بررسی کلی درباره چنین کشور جالبی، که برای همگی ما تا این اندازه ناشناخته است، به عمل آوریم؟» (۲)

* فرار امیر مؤید و پسرانش به جنگل

امیر مؤید و دو پسرش که یکی از آنها به نام سیف‌الله خان در درگیری با نظامیان دولتی زخمی شده بود. به همراه شش نفر از نوکرانش به جنگل فرار نمودند. تلفات آنها در جنگ اخیر شصت نفر کشته بود و هفتاد و هشت قبضه تفنگ نیز از آنان به غنیمت گرفته شد. (۳)

* تقاضای آمریکا برای اطلاع از کلیه قراردادهای ایران پس از جنگ جهانی اول

وزارت امور خارجه آمریکا از دولت ایران درخواست کرد رونوشتی از کلیه قراردادهایی را که ایران پس از خاتمه جنگ جهانی اول (یازدهم نوامبر ۱۹۱۸) امضا کرده، برای دولت آمریکا ارسال کند. (۴)

* گزارش وابسته نظامی فرانسه در تهران درباره مطبوعات ایران

امروز وابسته نظامی فرانسه در تهران گزارش مفصلی درباره مطبوعات ایران به وزارت خارجه فرانسه ارسال کرد.

در این گزارش روزنامه‌های ایران، ستاره ایران، بامداد روشن، میهن، بدر، جنت و توفان که در تهران منتشر می‌شد، مورد بررسی قرار گرفته و تمایلات و روش سیاسی روزنامه‌های مذکور تجزیه و تحلیل شده بود.

در ادامه گزارش نیز به نام برخی از روزنامه‌های شهرستان‌ها، مانند آزادستان (تبریز)، کارگر (حوی)، بیستون (۶) (کرمانشاه)، مصطفوی (بوشهر) و رستگار (قشمه) اشاره شده بود.

۱- روتشتین به لنین نوشته بود «... ایران کشور عقب مانده‌ای است و طبقه کارگر قابل ذکری ندارد ... صدور انقلاب به چنین کشوری موجب بروز مشکلات بی‌پایان در ارتباط با دولت شاه و انگلیس می‌شود و احتمالاً هم به پیدایش یک ایران

کمونستی منجر نمی شود» (۱۳۶). P, Men and Politics .)

۲- Lenin to Rothstein, ۱۳, Aug, ۱۹۲۱) in reply to Rothstein's Leter date ۱۷ July (Lenin, -

(collected works, vol, ۴۵, pp, ۲۴۵- ۵۵

۳- روزنامه ایران، ۱۶ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۲ و ۳.

۴- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۱.

۵- روزنامه کارگر در شهر خوی به مدیریت و صاحب امتیازی میر محمد ماکوئی تأسیس و در سال ۱۲۹۹ ش، منتشر شده

است (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، ص ۱۱۶ و ۱۱۷).

۶- روزنامه بیستون در کرمانشاه به مدیریت صدیق دفتر در ۱۳۲۵ ق، تأسیس شد. پس از مدتی تعطیلی در ۱۳۰۴ ش، به

مدیریت میرزا مهدی خان فرهپور در همان شهر مجددا منتشر گردید. (تاریخ جراید و مجلات ...، ج ۲، ص ۸).

یکشنبه ۲۲ مرداد ۱۳۰۰ / ۱۴ اوت ۱۹۲۱ / ۹ ذی الحجه ۱۳۳۹

* موافقت هیئت دولت با ارسال گندم و برنج برای قحطی زدگان روسیه

هیئت دولت با ارسال دو هزار خروار گندم از حدود خراسان و یک هزار خروار برنج از استرآباد به عنوان اعانه برای قحطی زدگان ترکستان و مسلمانان روسیه موافقت نمود. (۱)

* قیمت مراسلات پستی به بحرین

چون وزارت پست و تلگراف نرخ مراسلات بحرین را همچون نرخ مراسلات خارج از کشور محاسبه می کرد، رئیس پست بوشهر در تلگرافی به رئیس کل پست با اشاره به اینکه وزارت خارجه، بحرین را از نقاط داخل کشور می داند تقاضا کرد نسبت به امور پستی و عوارض مرسولات پستی به بحرین تصمیم مناسبی اتخاذ شود. (۲) پس از انعکاس این موضوع از طرف وزارت پست و تلگراف، به وزارت امور خارجه، (۳) آن وزارت خانه پاسخ داد که «وزارت خارجه هیچ وقت معامله خارجیّه نسبت به بحرین اتخاذ نکرده است». (۴)

* توضیحات صمصام السلطنه در خصوص عزیمت «گلرپ» به خراسان

در پی عزیمت کلنل گلرپ از تهران به سوی مشهد، صمصام السلطنه طی تلگرافی به پسیان به وی اطمینان داد که «... عزیمت کلنل گلرپ از این نقطه نظر بوده که شما را از جریانات و حقایق مطلع و حضوراً رفع هرگونه سوء تفاهمی را از شما بنماید و گذشته از این حرکت مشار الیه قبل از جریان مذاکره و معاهده بین اینجانب و شما بوده و عقیده ایشان مخالف نظر اینجانب نخواهد بود. کلیه تلگرافات را به ایشان ارائه نمایید تا از جریان مذاکرات اخیر مستحضر شود و نیز ورودشان را فوراً اطلاع دهید تا دستورات لازمه داده شود...» (۵)

* تصرف ارومیه

امروز نظامیان دولتی موفق شدند شهر ارومیه و نواحی آن منطقه را از دست نیروهای سمیتقو بازپس گیرند و یک ستون سواره که از فوج سنگین اسلحه و فوج سوار لشکر شمال غرب و یک عراده توپ کوهستانی و ده پنجاه تیر تشکیل شده بود به تعقیب اکراد مشغول بودند. (۶)

* تأکید رئیس الوزراء برای برقراری امنیت در منطقه فارس

قوام السلطنه رئیس الوزراء در تلگرافی به نصرت السلطنه والی فارس با اشاره به اهمیت استقرار نظم و امنیت در ممسنی که مسیر عبور و مرور ایلات بود تأکید کرد: لازم است از شرارت و اقدامات طایفه بویراحمدی در آن مناطق جلوگیری به عمل آید، قوام در راستای نیل به این هدف به نصرت السلطنه دستور داد: نیروی نظامی کافی تهیه و به آن منطقه اعزام نماید و در

صورت لزوم یک عراده توپ هم به آن منطقه بفرستد. قوام در پایان تصریح کرد:

مخارج اعزام اردوی نظامی را معین التجار پرداخت خواهد کرد. (۷)

* تقاضای معین التجار برای سرکوبی بویراحمدی ها

معین التجار بوشهری در نامه ای (۸) به وزارت داخله با تأکید بر اهمیت نظم و امنیت ممسنی از نقطه نظر امنیت راه اصفهان- بوشهر تقاضا کرد برای سرکوب بویراحمدی ها یک نیروی کافی همراه با یک عراده توپ به این منطقه اعزام شوند تا با همراهی اهالی محل موضوع فیصله یابد. (۹)

معین التجار در ادامه نامه خود ذکر کرد چون حکومت بهبهان و کهگیلویه هم در دست خوانین بختیاری است به آنها نیز تلگراف شود تا برای جلوگیری از بویراحمدی ها اقدام نمایند. (۱۰)

- ۱- مراسله وزارت خارجه به وزارت مالیه، ۲۶ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۶۵، پ ۳، ص ۱.
- ۲- گزارش تلگرافی رئیس ایالتی پست بوشهر به ریاست کل پست، ۲۲ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ش، ک ۳۳، پ ۳۲، ص ۱.
- ۳- مراسله وزارت پست و تلگراف به وزارت خارجه، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ش، ک ۳۳، پ ۳۲، ص ۲.
- ۴- مراسله وزارت خارجه به وزارت پست و تلگراف، ۱۶ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، سال ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۳۲، ص ۳.
- ۵- تلگراف صمصام السلطنه به محمد تقی خان پسیان، ۲۲ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۱۳ / ۱۷۶۸.
- ۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۶۲.
- ۷- تلگراف رئیس الوزراء به نصرت السلطنه والی فارس، ۲۲ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران شم ت ۱۴۹۲ / ۲۹۳۰.
- ۸- متن نامه معین التجار به شرح ذیل بود: «... از موقعیت و اهمیت نظم ممسنی که محل عبور نیلات [ایلات] است مسبوق می باشید و همیشه صد نفر سرباز و یک عراده توپ برای نظم آنجا از طرف دولت فرستاده می شد. سینه گذشته چند نفر سرباز فرستادند چون کافی نبود بیشتر بر تجری طایفه بویراحمدی افزوده به واسطه تهاجم و غارت های مکرره آنها تقریباً شصت نفر از طرفین مقتول شده مسلماً باعث بی نظمی راه اصفهان بوشهر خواهد شد. لازم است زودتر از طایفه بویراحمدی جلوگیری شود. شررات آنها معلوم است. مستدعی است امر تلگرام به ایالت فارس صادر فرمایند یک عراده توپ با یک عده که کافی برای نظم بدانند زودتر بفرستند. و اهل خود محل هم همراهی می نمایند که انشاء الله بدون زدو خورد آنجا منظم می شود. زیاده تصدیع نمی دهد چون تفصیل حضوراً عرض شده چون بهبهان و کوه کیلویه هم سپرده به خوانین بختیاری می باشد مستدعی است تلگرافی به خوانین بختیاری بفرمائید که جلوگیری از این طایفه بنمایند...»
- ۹- پس از پایان جنگ جهانی اول معین التجار بوشهری بر آن شد با استفاده از نفوذ و اعتبارش در مرکز، مخالفین محلی خود را که در آشوب های سال های اخیر قدرت یافته بودند از میان برداشته و مالکیت خود را بر املاک مزبور مسجل سازد. (م).
- ۱۰- نامه معین التجار بوشهری به وزارت داخله، ۲۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۹۲ / ۲۹۳۰.

[تصویر] امامقلی خان به اتفاق عده ای از سران ایل

* جلوگیری از دخالت بویراحمدی ها در ممسنی

قوام السلطنه، امروز همچنین با ارسال تلگرافی به اصفهان خطاب به لطفعلی خان امیر مفخم، ایل خانی بختیاری که اداره امور کهگیلویه و بویراحمد را بر عهده داشت تأکید کرد با توجه به اقدامات والی فارس در جهت برقراری نظم و امنیت در ممسنی، او نیز از دخالت بویراحمدی ها در مسائل ممسنی جلوگیری نماید تا اقدامات والی فارس زودتر به نتیجه برسد. (۱)

۱- تلگراف رئیس الوزراء به لطفعلی خان امیر مفخم، ۲۲ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران شم ت ۱۴۹۲ / ۲۹۳۰۰.

دوشنبه ۲۳ مرداد ۱۳۰۰/۱۵ اوت ۱۹۲۱/۱۰ ذی الحجه ۱۳۳۹

* شرایط اعزام صاحب منصبان سوئدی به ایران

امروز در وزارت جنگ سوئد جلسه ای در خصوص اعزام تعدادی صاحب منصب به ایران تشکیل شد. چون دولت ایران صاحب منصبان زیادی می خواست و چنین امکانی برای سوئدی ها وجود نداشت، خواستند با نصف تعداد درخواستی دولت ایران موافقت نمایند که با اصرار سفیر ایران در استکهلم این تعداد به دو سوم افزایش یافت. سوئدی ها که خواستار استخدام (۱) صاحب منصبان به عنوان ژاندارم بودند، چهار شرط را برای اعزام صاحب منصبان به ایران اعلام کردند: اولاً کترات هر صاحب منصب در زمینه کترات سابق باشد و ثانیاً سی درصد به حقوق قبلی آنان افزوده شود، ثالثاً صاحب منصبان سوئدی تحت نظارت مستقیم وزیر داخله باشند و زیردست و طرف احتیاج اتباع دیگر کشورها در ایران نباشند و رابعاً دولت ایران یک ماه قبل از پرداخت هر قسط معادل یک چهارم بودجه را نزد صاحب منصب کل به امانت بگذارد. (۲)

* اسارت شوکت الدوله در راه تربت جام

شوکت الدوله (۳) که از سوی پسیان به حکومت تربت جام (۴) منصوب شده بود با بیست نفر ژاندارم محافظ از مشهد اعزام تربت جام شد ولی در بین راه پس از هجوم افراد بربری و کشته شدن یک ژاندارم به اسارت شجاع الملک درآمد. (۵)

* اصلاحات داخلی در کمیته انقلاب ایران

امروز از طرف کمیته انقلاب ایران اعلامیه ای منتشر گردید که خبر از اصلاحات داخلی در مدیریت جنبش جنگل می داد.

این کمیته دوائر مملکتی را به پنج قسمت تقسیم کرده و به هر یک از اعضای کمیته یک مقام را واگذار کرده بود. از نکات جالب توجه این اعلامیه این بود که نام احسان الله خان حذف شده و به جای آن نام سرخوش درج گردیده بود. (۶)

۱- روابط محدود دولت ایران با سوئد در سوم نوامبر ۱۸۷۵ در زمان ناصر الدین شاه قاجار عهدنامه دوستی و بازرگانی بین ایران و سوئد به وسیله فرخ خان امین الملک فرستاده ایران به فرانسه و سفیر سوئد در فرانسه در این کشور به امضا رسید. ۲۹ سال بعد از امضای این عهدنامه یعنی در سال ۱۸۸۶ مناسبات سیاسی ایران با «کشورهای اسکاندیناوی برقرار گردید و سفیر ایران در دربار روسیه در کشورهای مزبور وزیرمختار اکر دیته شدند. داوری منصفانه پادشاه سوئد درباره اختلافاتی که بین دولت ایتالیا و ایران به وجود آمده بود، یکی از دلایل استخدام افسران سوئدی برای ژاندارمری و نظمی در دوران قاجار بود. در سال ۱۹۱۱ حدود ۶۰ کارشناس نظامی و انتظامی سوئدی وارد ایران شدند. چون روابط ایران و سوئد روزبه روز گسترده تر می شد دولت ایران ۷ بهمن ۱۲۹۸ ش، نخستین سفارت ایران در سوئد گشایش یافت و دولت فرانسه نیز در ایران چند سال حافظ منافع سوئد در ایران بود تا اینکه پس از برقراری روابط موقت بین سوئد و ایران سفارت سوئد در سال ۱۹۲۹ در تهران گشایش یافت. (سوئدی ها در ایران، ص ۷-۱۱).

۲- تلگراف سفارت ایران در استکهلم به وزارت خارجه، ۲۵ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۳، پ ۴۰، ص ۳۳.

۳- شوکت الدوله یکی از رؤسای طایفه تیموری و حاکم سرخس بود که به دستور پسیان بازداشت و به مشهد منتقل شده و حتی اسب ها و اموالش نیز مصادره شده بود. ولی پس از این ماجرا او به دستور کلنل به حکومت تربت جام منصوب شد. برخی معتقد بودند که هدف پسیان از این اقدام آشتی جویانه، جلب حمایت بیشتر طایفه تیموری بوده است. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۸ و ۱۰۶).

۴- تربت جام از شرق محدود است به رود خانه هریرود که مرز ایران و افغانستان را تشکیل می دهد و از غرب به بخش طیبات و فریمان، از شمال به بخش جنت آباد و فریمان، از جنوب به مرز ایران و افغانستان و یوسف آباد طیبات محدود می شود. طوایفی که در این حدود سکنی دارند عبارتند از: طایفه کودانی، کریم دادی، طاهری، قوری، مخته باز، باطوری، سنکچولی، ترکمن، بربری، مریدار، خلیلی، علی خوجه، قلعه گاهی، میش مست، محمد درویش، بریز، قرائی، سیستانی، بلوچ، زوری، کرد، یعقوب خانی، عرب، شیخ ی.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۸.

۶- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۲۸.

سه شنبه ۲۴ مرداد ۱۳۰۰/۱۶ اوت ۱۹۲۱/۱۱ ذی الحجه ۱۳۳۹

* مذاکره با سفارت انگلیس درباره حوادث اصفهان

منتخب الملک نماینده وزارت امور خارجه در ملاقات با «بریجن» شارژدافر سفارت انگلیس، در خصوص وقایع اصفهان و سوء حرکات افراد پلیس جنوب، با وی گفتگو کرد و به وی اظهار داشت (۱): نظر دولت ایران این است که پلیس جنوب از اصفهان خارج شوند ولی «بریجن» ضمن بی اهمیت خواندن این موضوع در خصوص انتقال پلیس جنوب از اصفهان پاسخ داد که می بایست در این خصوص نظریات مفتش کل پلیس جنوب را بدانند. (۲)

* توقف فعالیت بلشویک ها

سرکنسول انگلیس در «کاشغر» در گزارش ارسالی خود به انگلیس نوشت: طبق گزارش هایی که به تاریخ ۱۰ مرداد (۲ آگوست) از «تاشکند» دریافت کرده است، به نظر می رسد که بلشویک ها موقتا فعالیت هایشان را با افغانستان، ایران و سایر کشورهای همسایه، به سبب وضعیت داخلی خود در روسیه، متوقف کرده اند. در ادامه این گزارش ذکر شده است که دستوراتی از مسکو برای ارسال همه نوع مواد غذایی، پوشاک و انواع مواد دیگر برای مقابله با قحطی و خطر اقتصادی که اینک روسیه را تهدید می کند، صادر شده است. (۳)

* تقاضای ایران از روسیه در خصوص تسلیم زبردست خان

با وجود اینکه، نمایندگان ایرانی برای شرکت در کمیسیون رسیدگی به موضوع تسلیم زبردست خان چند روزی بود که در لطف آباد حضور داشتند، اما امروز به وزارت داخله گزارش دادند: هنوز کسی از نمایندگان حکومت ترکستان در محل حاضر نشده است. (۴) لازم به ذکر است، که قبل از ارسال این گزارش وزارت امور خارجه در نامه ای به سفارت روسیه مجددا خواستار تشکیل سریع این کمیسیون و ختم قضیه شده بود. (۵)

* تقاضای مجازات همدستان گماشته بانک شاهنشاهی

ارباب کیخسرو در نامه ای به وزارت داخله ضمن تشکر از قصاص ماشاء الله گماشته بانک شاهنشاهی به خاطر قتل پسر نرسس ارمنی و دیگر جنایاتی که در کرمان مرتکب شده بود، خواستار مجازات سایر همدستان وی خصوصا «داداش» نام شد. (۶)

* جلوگیری از رفتن گروپ و هیئت همراه به مشهد

پس از آنکه، کلنل محمد تقی خان پسیان تصمیم گرفت خود برای گفتگو با کلنل گروپ (۷) به سبزوار برود، مازور اسماعیل خان امروز از ادامه سفر گروپ و هیئت همراهش به مشهد جلوگیری کرده، آنها را در شریف آباد متوقف نمود.

گلوپ در ملاقات با کلنل محمد تقی خان پس از ارائه مدارک لازم به وی خاطر نشان کرد: صرفاً برای تقدیر از خدمات ژاندارمری خراسان و تفویض اختیارات لازم به وی به این سفر آمده است. (۸)

۱- در پاسخ به درخواست دولت ایران از شارژدافر سفارت انگلیس مبنی بر خروج پلیس جنوب از اصفهان، این سفارت خانه روز بعد اعلام کرد انتقال نیروهای پلیس جنوب از اصفهان، هزینه های زیادی لازم دارد که چنین هزینه ای هم در دست نیست مگر اینکه خود دولت ایران مخارج آنها را به عهده بگیرد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۶، ص ۱۵).

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۶، ص ۱۰.

۳- COL. P. T. Etherton to Curzon, ۱۶ Aug, ۱۹۲۱, Fo/ ۳۷۱/ ۶۷۴۳/ ۱۱۵۳۱

۴- مراسله وزارت داخله به وزارت خارجه، ۲۴ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲، پ ۳۵، ص ۵

۵- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۳۰ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲، پ ۳۵.

۶- نامه کیخسرو شاهرخ به وزارت داخله، ۲۴ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۷- کلنل گلوپ و همراهانش در روز پانزدهم اوت (۲۳ مرداد) به سبزوار وارد شده بودند. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۷).

۸- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۷.

چهارشنبه ۲۵ مرداد ۱۳۰۰/۱۷ اوت ۱۹۲۱/۱۲ ذی الحجه ۱۳۳۹

* شکست نیروهای امیر مؤید از نظامیان دولتی

در جنگ نیروهای دولتی و «امیر مؤید» (۱)، یکصد و پنجاه نفر از افراد «امیر مؤید» که یکی از آنان پسر او بود، اسیر و تعدادی دیگر متواری شدند در این درگیری از جمله هزار گوسفند به تصرف نیروهای دولتی درآمد. (۲)

* عضویت میرزا آقا خان همدانی در اداره بازرسی ژاندارمری

آقا میرزا آقا خان همدانی به عضویت اداره بازرسی ژاندارمری انتخاب گردید. (۳)

[تصویر] امیر مؤید سواد کوهی

* اعزام نیروهای قزاق به تبریز

رضا خان به مرکز فرماندهی نیروی قزاق در قزوین دستور داد هزار و پانصد نفر از قزاق های مستقر در تنکابن را به تبریز اعزام نمایند. (۴)

۱- اسماعیل خان باوند معروف به امیر مؤید سواد کوهی و امیر تومان، فرزند شعاع السلطنه کالسکه چی باشی دربار ناصر الدین شاه قاجار در سال ۱۲۶۱ ق/ ۱۲۲۴ ش، متولد شد و در رشته ی نظامی در دار الفنون تحصیل کرد و پس از آن به خدمت حکومت درآمد. به خاطر خدماتش، دربار ناصر الدین شاه قاجار، به فرمان شاه در ۱۳۰۲ ق، نشان سرهنگی و رشته حمایل مخصوص دریافت کرد. در محرم ۱۳۲۶ ق به فرمان محمد علی شاه از سوی وزارت جنگ حکم ریاست قشون مازندران برای امیر مؤید صادر شد، در ذیقعه همان سال به فرمان شاه مأموریت حفظ مرزهای شمالی ایران را بر عهده گرفت. در جمادی الاول ۱۳۳۰ ق، لقب «امیر مؤید» به او داده شد. در محرم ۱۳۳۳ به مجلس دوره سوم راه یافت و در مجلس ریاست کمیسیون نظام را بر عهده گرفت. در رمضان ۱۳۳۶ با دولت وثوق الدوله همگام با دیگر چهره های ملی درگیر شد. نتیجه این درگیری تبعید امیر مؤید به کرمانشاه بود. پس از سقوط حکومت وثوق الدوله و رهایی از تبعید به مازندران آمد و پس از کودتای اسفند ۱۲۹۹ و به قدرت رسیدن رضا خان تحت الحفظ به تهران اعزام شد. این در حالی بود که سهم الممالک فرزند ارشد امیر در مازندران ریاست قشون را بر عهده داشت. سه فرزند امیر مؤید عباس خان (سهم الممالک) و سیف الله (سرتیپ) و اسد الله خان (هژیر سلطان) در نبردهای سخت با نیروهای رضا خان در سال ۱۳۰۰ ش، شکست خوردند و پس از تسلیم، دو برادر سهم الممالک و هژیر سلطان به خدمت نظام در استرآباد درآمدند و سیف الله خان در کنار پدر در تهران به سر می برد. پس از چندی دو برادر به تهران فراخوانده شدند و در بین راه در کلارک به شهر به قتل رسیدند. امیر مؤید در تیرماه ۱۳۱۱ با خوف و رجاء زنده بود و سیف الله خان میراث خوار پدر و برادران به یمن حمایت خاندان پهلوی و به دور از هیاهوی سیاسی و نظامی در آسودگی زیست». (اسناد امیر مؤید سواد کوهی، ص ۳۵-۲۰؛ فصلنامه گیلان ما، پاییز ۱۳۸۳، شم

۱۶، ص ۸۰-۸۹).

۲- روزنامه ایران، ۲۵ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- همان.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۲۸.

پنجشنبه ۲۶ مرداد ۱۳۰۰ / ۱۸ اوت ۱۹۲۱ / ۱۳ ذی الحجه ۱۳۳۹

* خروج کشتی و رزمناو روسی از بندر انزلی

یک کشتی روسی به نام «ارل» (Orel) و یک ناو جنگی، پس از بازدید از سواحل ایران، بندر انزلی را ترک کردند. (۱)

[تصویر] ولادیمیر ایلیچ لنین رهبر روسیه شوروی

* انتصاب امیر معتمد و انفصال شاهزاده امیر حشمت

امیر معتمد برادر دکتر امیر اعلم سردار، از طرف وزارت داخله به حکومت گلپایگان، کمره (۲) و خوانسار انتخاب گردید، شاهزاده امیر حشمت از این سمت برکنار گردید. (۳)

* افتتاح بیمارستان مرحوم میرزا عیسی وزیر

حکیم الدوله وزیر صحیه و امور خیریه از بیمارستان تازه تأسیس مرحوم «میرزا عیسی وزیر» (۴) معروف به بیمارستان شیخ هادی (۵) بازدید نمود و وعده داد که به زودی نواقص آن را برطرف نماید. این بیمارستان به همت شخص حکیم الدوله تأسیس شده بود. (۶)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۲۸.

۲- کمره: از شمال محدود است به عراق عجم (اراک) و از مغرب به بروجرد و از مشرق به محلات و از جنوب به گلپایگان و به سه منطقه خمین، کله زن و حمزه لو تقسیم شده است.

۳- روزنامه ایران، ۲۷ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- میرزا سید عیسی تفرشی معروف به وزیر فرزند میرزا موسی وزیر بود. وی از سال ۱۲۸۳ ق، وزارت و پیشکاری کامران میرزا حاکم تهران را به عهده داشت و از این جهت به وزیر دار الخلافه معروف شد. وی در سال ۱۲۸۸ از این شغل عزل شد. وی در سال ۱۳۰۹ ق، مجدداً به این سمت گمارده شد. وی در سال ۱۳۱۰ ق، در اثر بیماری وبا درگذشت. (تاریخ منتظم ناصری، ص ۱۸۹۸؛ شرح حال رجال ایران، ج ۲، ص ۵۱۲).

۵- عیسی وزیر در سال ۱۳۱۰ ق، در بستر مرگ به حاجی شیخ هادی گفت آرزوی ساختن مریض خانه ای داشتم اگر شما با پول من آن را بسازید آرامش خاطر می یابم. بدین ترتیب پس از مرگ وی از ارتش هزینه ساختن مریض خانه تهیه شد. بیمارستان وزیری در خیابان پهلوی (ولی عصر فعلی) پائین تر از چهارراه شاه (خیابان جمهوری فعلی) در کوچه وزیری واقع شده است. بنا به روایتی در سال ۱۳۱۸ و در برخی منابع دیگر آورده شده که بیمارستان وزیری در ۱۳۲۰ ق، افتتاح شده است. (تاریخ بیمارستان های ایران، ص ۲۴۲؛ تاریخ طب و طبابت در ایران، ج ۱، صص ۲۱۸-۲۲۱).

۶- همان، ص ۱.

جمعه ۲۷ مرداد ۱۳۰۰ / ۱۹ اوت ۱۹۲۱ / ۱۴ ذی الحجه ۱۳۳۹

* شرایط جدید اعزام محصل به خارج از کشور

وزارت معارف و اوقاف به موجب اعلانی شرایط جدید برای اعزام محصلین به خارج از کشور را اعلام کرد. وزارت معارف در این اعلان توضیح داده بود با توجه به اینکه شکایت های زیادی از نمایندگان ایران در اروپا و آمریکا مبنی بر عدم پرداخت مخارج محصلین از سوی اولیای آنان می رسید و در نتیجه اوضاع رقت بار آنان باعث تضييع حیثیت ایرانیان شده است، با توافق نظر وزارت امور خارجه، تصمیم گرفته شده است که از این به بعد، در صورتی به محصلین جواز رفتن به اروپا و آمریکا داده شود که اولیای آنان در وزارت معارف متعهد بشوند مخارج تحصیل فرزندان خود را آخر هر سه ماه به اروپا و آمریکا ارسال دارند. همچنین در این راستا از طرف وزارت امور خارجه و مالیه به مأمورین تذکره و گمرک دستور داده شد، بدون اجازه کتبی وزارت معارف به افرادی که قصد دارند برای تحصیل به اروپا و آمریکا بروند تذکره و اجازه خروج از مرز داده نشود. وزارت معارف بعد از ارائه این توضیحات در پایان اعلام کرد هرکس مایل است فرزند خود را برای تحصیل به اروپا اعزام نماید باید قبلا با مراجعه به وزارت معارف اجازه کسب نماید و سپس از وزارت امور خارجه تذکره بخواهد. (۱)

* بازگشت گروپ به تهران

پس از شکست مذاکرات (۲) کلنل گروپ و پسیان، گروپ و همراهانش تحت الحفظ به نیشابور اعزام شدند و از آنجا به تهران بازگشتند. (۳)

* تعیین ساعات کار کارمندان حکومت نظامی تهران

حکومت نظامی تهران با انتشار اعلانی به کارمندان آن اداره اطلاع داد ساعت کار اداره از ساعت هشت صبح تا دوازده ظهر و از ساعت پانزده تا هیجده خواهد بود و اگر کارمندی در ساعت مقرر در اداره حکومت نظامی تهران حضور نداشته باشد. (۴) جریمه خواهد شد. (۵)

* تصمیمات جدید برای رفع نواقص کتب مدارس ابتدایی

وزارت معارف و اوقاف به موجب اعلانی از کلیه مؤلفین کتب مدارس ابتدایی که بر طبق دستور شش ساله ابتدایی، کتبی تألیف نموده بودند، خواست تا اول فروردین ماه آینده نواقص کتب تألیفی خود به خصوص کتب علم الاشیاء، حفظ الصحه، شرعیات، جغرافیا، تاریخ، عربی، اخلاق و تعلیمات مدنی را برطرف کرده تا پس از ارائه به اداره تألیفات عمومی تجدید چاپ شود. (۶)

* نام نویسی مدرسه نظامی قزاق خانه

«غلامحسین نقدی» رئیس مدرسه نظامی دیویزیون قزاق در آستانه آغاز هجدهمین سال تحصیلی این مدرسه در روز ۲۵ شهریور، به موجب اعلانی به کلیه داوطلبان علاقه مند به تحصیل در این مدرسه که سن آنها کمتر از نه سال و بیشتر از هیجده سال نباشد، اعلام کرد: می توانند برای نام نویسی از روز اول شهریور تا بیستم شهریور از ساعت ۸ الی ۱۲ به دفتر مدرسه مراجعه نمایند. (۷)

* اخطار پسیان به بربری ها

پسیان ابلاغیه ای خطاب به بربری ها که به شجاع الملک پیوسته و او را حمایت می کردند صادر کرد و به آنها پنج روز مهلت داد تا به خانه های خود بازگردند. پسیان به آنها هشدار داد در غیر این صورت خانه و دارایی آنها غارت خواهد شد. (۸)

* توقیف نشریه قانون قبل از انتشار

مدیر نشریه قانون که امتیاز این نشریه را تازه کسب کرده ولی نشریه اش قبل از چاپ و توزیع توقیف شده بود، در

۱- روزنامه ایران، ۲۷/۵/۱۳۰۰، ص ۴.

۲- «پرایدوکس» سرکنسول انگلیس در مشهد راجع به این مذاکرات و علل شکست آن چنین اظهار کرده است: «در خلال این مدت مذاکرات امیدوار کننده ای با پادرمیانی ژنرال حمزه خان عمومی کلنل بوسیله تلگراف حضوری بین کلنل محمد تقی خان و امام جمعه خویی در جریان بود که منجر به ارسال دو پیشنهاد از طرف کلنل به حضور شاه شد. در پیشنهاد اول کلنل آمادگی خود را برای خروج از ایران اعلام کرده بود و پیشنهاد دوم حاکی از تمایل وی به ادامه خدمت زیر نظر والی جدید بود. هر دو پیشنهاد کلنل محمد تقی خان منصفانه و معقول به نظر می رسید، لیکن متأسفانه حضور ناگهانی گلروپ و اعضای همراه وی در سبزوار همه رشته ها را پنبه کرد. در نوزدهم اوت زمانی که کلنل محمد تقی خان به من اجازه داد با ارسال یک تلگراف از کلنل گلروپ دعوت کنم تا به عنوان مهمان سرکنسول از مشهد دیدار به عمل آورد، امید به از سر گرفته شدن مذاکرات تا اندازه ای بیشتر گردید، ولی این تدبیر نیز به علت وقوع حوادث زیر با شکست مواجه شد: (۱) شوکت الدوله که در پانزدهم ماه جاری با بیست نفر ژاندارم اسکورت خود از مشهد عازم تربت جام بود پس از هجوم افراد بربری و کشته شدن یک ژاندارم به اسارت شجاع الملک در آمد. (۲) ژاندارم های مستقر در مرز با مخابره تلگراف اعلام نمودند که اجازه نخواهند داد کلنل محمد تقی خان از خراسان خارج شود. سید مصطفی سرابی در ضیافت ناهاری که حاج حسین آقا به افتخار کلنل محمد تقی خان داده بود سخنرانی بسیار تند و زننده ای علیه حکومت مرکزی ایراد نمود.» (گزارش های کنسولگری انگلیس در ایران، ص ۱۰۸).

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۷.

۴- در این اعلان اخطار داده شده بود اگر کارمندی در اداره حکومت نظامی تهران حضور نداشته باشد، دفعه اول یک روز از حقوق او کسر، در دفعه دوم، دو روز کسر و در دفعه سوم سه روز حقوق کسر خواهد شد و در صورت تکرار غیبت در دفعه چهارم، اخراج خواهد شد. (اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۸/۲۹۳۰۰).

۵- اعلان حکومت نظامی تهران، ۲۷/۵/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۸/۲۹۳۰۰.

۶- روزنامه ایران، ۲۷ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۴.

۷- همان.

۸- نامه میرزا علی به سردار نصرت، ۲۹ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۵۱۰-۲۱۵۰۶ ق.

[تصویر] دانش آموزان مدرسه ای در آن روزگار

نامه ای به رئیس مجلس شورای ملی خواستار استعلام علت توقیف نشریه قانون، قبل از انتشار شد. (۱)

* ورود یک کشتی جنگی به انزلی

یک کشتی روسی به نام تولا (Tula) مجهز به توپ در بندر انزلی پهلو گرفت. (۲)

* تقاضای استرداد اسرائیلینکو به سفارت روسیه

وزیرمختار انگلیس در ایران از وزارت امور خارجه تقاضا نمود در خصوص تقاضای روتشتین مبنی بر استرداد اسرائیلینکو به سفارت روسیه اقدام نماید. (۳)

۱- مراسله مدیر جریده قانون به مؤتمن الملک، ۲۷/۵/۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۲۶، ج ۱۳، پ ۳.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۲۸.

۳- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۲۷/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲، پ ۲۹، ص ۱۲۳ و ۱۲۴.

شنبه ۲۸ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۰ اوت ۱۹۲۱ / ۱۵ ذی الحجه ۱۳۳۹

* اخراج یازده نفر از حزب دانشناکسیون

امروز حزب دانشناکسیون ارامنه با انتشار بیانیه ای، یازده نفر از اعضای خود را به شرح ذیل از آن حزب اخراج کرد:

آسادیور ابرامیان (رئیس سابق رسومات)، الک کالتیمان (مهندس)، هارطون پطروسیان (کارمند تجارت خانه طومانیانس)، هایک قوکاسیان، (کارمند سابق ملزومات مالیه)، کیقام سرکیسیان، چرماک (رئیس مدرسه ارامنه)، سیمو سیمورنیا (کارمند تحدید کل)، سیمو هاوانسیان (مغازه دار)، نوشاوان پطروسیان (مفتش رسومات)، اواکرهای راپدیان (معلم مدرسه ارامنه)، واهان مسروپیان معروف به بارون صاحب . (۱)

* حمل مسکوکات نقره از بوشهر به خرمشهر

بانک شاهنشاهی، شعبه بوشهر، مقدار زیادی سکه دو قرانی نقره را با کشتی به خرمشهر (محمراه) حمل نمود. (۲)

* چگونگی پرداخت هزینه های اردوی اعزامی به ممسنی

در خصوص هزینه های اردوی نظامی اعزامی به ممسنی، وزارت داخله به والی فارس اطلاع داد:

برخی از هزینه ها از قبیل چادر، لباس و حقوق معمولی نظامیان به عهده دولت می باشد ولی هزینه های فوق العاده سربازان و توپچی ها، حمل و نقل و مهمات به عهده معین التجار خواهد بود که نماینده وی در فارس پرداخت خواهد کرد. (۳)

* اعلام حمایت گسترده ولایات خراسان از پسیان

پس از اینکه، بالاخره دولت شرایط و پیشنهادات پسیان را پذیرفت و قبول کرد که او با برداشت حقوق خود به خارج از کشور برود، کلنل مراتب این خبر را به قوای سبزوار و قوچان و صاحب منصبان مشهد ابلاغ و خداحافظی نمود ولی از ولایات مختلف تلگرافات متعددی به پسیان رسید، مبنی بر [تصویر] هارطون استپانیان از رهبران دانشناکسیون

آنکه، آنان مایلند تا آخرین لحظه و تا آخرین قطره خونشان کلنل را حمایت نمایند و بدین ترتیب پسیان را از تصمیم خود منصرف نمودند. متعاقباً امروز نیز نزدیک به پنجاه نفر از عموم طبقات در منزل حاج حسین آقا اجتماع کرده (۴)، تلگرافی با این

۱- روزنامه ایران، ۲۸ / ۵ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۲۸ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۴، ص ۹.

۳- مراسله وزارت داخله به ایالت فارس، ۲۸ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲.

۴- در این جلسه قائم مقام، حاج حسین آقا تولیت، زوارزاده، معتمد السلطنه و تعدادی دیگر از سرشناسان مشهد حضور داشتند (اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم، ۷۵، ۲۱۵۷۴ ق).

[تصویر] چادرهای حکومت نشین بختیاری

مضمون به تهران مخابره نمودند که ما تهران را نخواهیم شناخت تا وقتی که حکم فرمانفرمایی پسیان به ایالت خراسان صادر شود. (۱)

* اعزام ژاندارم به تربت جام

کلنل محمد تقی خان که نسبت به شخص شوکت الدوله و سازش محرمانه او با شجاع الملک مشکوک بود، به منظور پیش گیری از وقوع حوادث جبران ناپذیر، شصت نفر ژاندارم را به تربت جام اعزام کرد. (۲)

فرمانده اردو دستور داشت تا ممکن است مسئله را به صلح خاتمه دهد. پسیان در نامه ای که در همین روز به سردار نصرت نوشت: از او نیز خواست سعی نماید مسئله را خاتمه دهند و یکی از پسرهای شجاع الملک، شوکت الدوله یا منتصر الملک را به مشهد بیاورند. (۳)

* تأکید بر جلوگیری از شرارت بویراحمدی ها

پیرو شکایت معین التجار بوشهری به وزارت داخله مبنی بر اینکه طوایف «آقایی» و «قاید گیوی» بویراحمدی مبلغ زیادی از اموال اهالی ممسنی را غارت و چند نفر را نیز مقتول نموده اند.

امروز وزارت داخله با ارسال تلگرافی به لطفعلی خان امیر مفخم ضمن اعلام این خبر، از وی خواست برای تعقیب اشرار و بازگرداندن اموال مسروقه و پرداخت دیه مقتولین به اهالی ممسنی اقدام و از خوانین بویراحمدی که از فرزندان کریم خان هستند الترام بگیرد که از شرارت طوایف خود جلوگیری نمایند. (۴)

۱- اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۵۱۰-۲۱۵۰۶ ق.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۹

۳- نامه کلنل محمد تقی خان به سردار نصرت، ۲۸ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۲۱۶۹۱ ق.

۴- تلگراف وزارت داخله به امیر مفخم ایل خانی بختیاری، ۲۸ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲.

یکشنبه ۲۹ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۱ اوت ۱۹۲۱ / ۱۶ ذی الحجه ۱۳۳۹

* سرقت مواشی اهالی قلعه توسط مرزنشینان روسیه

امروز چند نفر از اهالی مرزنشین آستارای روسیه به قصد سرقت مواشی اهالی قلعه از سرحد روسیه به خاک ایران وارد شدند. در هنگامی که مشغول جمع آوری مواشی بودند ژاندارم های پست مرزی قلعه از قضیه مطلع شده و سه نفر از آنان را جلب نمودند ولی بقیه موفق شدند بگریزند. بلافاصله مجددا بیست نفر تفنگچی از سرحد روسیه به طرف قلعه هجوم آورده و شروع به تیراندازی کردند. در اثر این اقدام مهاجمین یک نفر از اهالی قلعه مجروح شد. ژاندارم ها بقیه اهالی را وادار به فرار کردند.

(۱)

* اعزام ژاندارم ها به تربت جام و باخرز

پانصد نفر ژاندارم با دو عراده توپ به فرماندهی سلطان علی رضا خان شمشیر (۲) برای سرکوب بربری ها از مشهد به طرف تربت و باخرز حرکت کردند. (۳)

* میانجی گری روتشتین برای آشتی بین میرزا کوچک خان و دولت

هیئت دولت امروز به منظور تصمیم گیری در خصوص قضایای شمال کشور (گیلان) تشکیل جلسه داد. رضا خان در این جلسه، عملیات نظامی را به عنوان کرد، ولی سایر وزیران با پیشنهاد وی مخالفت کردند. ظاهرا روتشتین به وزرای مخالف قول داده بود با میانجی گری بین میرزا کوچک خان و حکومت مرکزی از اعمال خشونت جلوگیری نمایند. روتشتین گفته بود: در صورت شروع عملیات علیه میرزا کوچک خان نگران مداخله نیروهای آذربایجان شوروی به نفع کوچک خان است.

در پایان جلسه، هیئت دولت تصمیم گرفت شروع عملیات علیه میرزا کوچک خان، چهارده روز به تعویق افتد تا روتشتین (۴) فرصت لازم برای برقراری صلح داشته باشد. (۵)

۱- تلگراف از آستارا به وزیر خارجه، ۳۰ / ۵ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۸، پ ۲، ص ۳.

۲- ماژور علیرضا خان شمشیر وزیری، پسر موسی خان میرپنج از صاحب منصبان ارشد و معروف قزاق خانه ایران، و اصولا خانواده آنها از ایرانی های مهاجر قفقاز می باشند که از قفقاز به ایران بازگشته بودند. برادر بزرگ وی کنل علینقی خان وزیری استاد موسیقی ایران. ماژور علیرضا خان قسمتی از تحصیلات ابتدائی خود را در شیراز و در موقعی که پدرش در زمان والی گری شاهزاده ظفر السلطنه قاجار، فرمانده قوای شیراز بود، به اتمام رسانیده و همین امر باعث می شد که بعدها به درجه افسری ژاندارمری برسد و از مدرسه سوئدی ها فارغ التحصیل شد، او خدمات اولیه خود را در شیراز و ایالت (استان) فارس انجام داد. در جنگ جهانی اول با درجه کاپیتانی (سلطانی) جزو نیروی آزادی خواهان فارس بود و با انگلیس ها جنگیدند و پس از شکست آلمان ها و تصرف فارس به وسیله قشون انگلیس و قوام شیرازی، علیرضا خان شمشیر جزو افسران اسیری بود

که در قلعه کریم خان زند محبوس گردید، و بعداً به نیروی روس تزاری تحویل داده شدند، که با پای پیاده این افسران را با یک عده از آزادی خواهان تا قزوین حرکت دادند، و مقرر بود که در سبیری روسیه آنها را اعدام نمایند، و حتی ماژور شمشیر جزو افسرانی بود که قرار شد در قزوین اعدام گردد. ماژور علیرضا خان بعدها با کمیته حزب دموکرات بعد از فترت همکاری نزدیک داشته و در کابینه سید ضیاء الدین طباطبایی بنا به حکم وی به خراسان فرستاده می شود. پس از آنکه ماژور شمشیر به مشهد وارد شد و با محمد تقی خان پسیان آشنا گردید تا آخرین لحظه به وی وفادار باقی ماند. (کلنل محمد تقی خان پسیان، ص ۲۹۵-۲۹۷).

۳- نامه میرزا علی به سردار نصرت، ۲۹/۵/۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۵۱۰-۲۱۵۰۶ ق.

۴- زمانی که دو هفته مهلت درخواستی از طرف روتشتین به منظور برقراری صلح بین کوچک خان و حکومت مرکزی به سرآمد، وی اعلام کرد در تحقق مقصود یادشده موفق نبوده است. روتشتین همچنین متذکر شد که چون حکومت ایران از تحویل اسرائیلینکو (Israelenko) خودداری می ورزد در آینده کوچکترین قدمی در راه استقرار صلح و آرامش در شمال ایران بر نخواهد داشت. (جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس ص ۳۴)

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۲۹.

دوشنبه ۳۰ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۲ اوت ۱۹۲۱ / ۱۷ ذی الحجه ۱۳۳۹

* اعزام هیئت مصلحه از مشهد به نزد شجاع الملک

کلنل پسیان به درخواست مردم مشهد هیئتی متشکل از قائم مقام التولیه (۱)، مجتهد شیخ حسن پابین خیابانی، حاج میرزا یحیی ناظر، معتمد الوزاره، حاج امین التجار، میرزا سواحلی هادیون، عباس علی خان و حاج عبد الحسین خان را برای مذاکره با شجاع الملک (۲) و ترغیب وی به فراخواندن طوایف به حمایت از پسیان به طرف کاریز اعزام نمود. قرار بود این گروه شجاع الملک را راضی نماید یکی از پسران خود را برای دادن اطمینان به مشهد اعزام نماید. (۳)

* تقاضا برای اعزام نیرو به ممسنی

جواد بوشهری (امیر همایون) (۴) پسر معین التجار که در فارس به نمایندگی از پدر عمل می کرد به نیرویی که نصرت السلطنه برای اعزام به ممسنی فراهم ساخته بود راضی نشده و پنجاه سرباز دیگر به همراه یک عراده توپ کوهستانی می خواست. از آنجا که اعزام این عده حداقل دو هزار تومان هزینه داشت و منوط به تصویب وزارت داخله بود، نصرت السلطنه والی فارس از وزارت داخله در این باره کسب تکلیف کرد. (۵)

* تصرف لنگرود

احسان الله خان با پانصد نفر از دارکلا به لنگرود حمله کرده (۶) و شهر را به تصرف درآورد. (۷)

۱- قائم مقام التولیه، پسر حاجی میرزا سید، از ملاکین و شخصیت های متنفذ آن روزگار خراسان است که با انگلیسی ها روابط دوستانه ای داشت (فرهنگ رجال، قاجار، ص ۱۴۲).

۲- در آن زمان شجاع الملک جنگجویان طوایف بربری، هزاره و تیموری را برای هجوم به ژاندارم ها به گرد خود جمع کرده بود (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۰۸).

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۱۰.

۴- جواد بوشهری معروف به امیر همایون، متولد ۱۲۷۲ ش، فرزند حاج محمد معین التجار بوشهری. تحصیلات او در اروپا در رشته تجارت و اقتصاد بود. از جوانی به شغل خانوادگی خود که تجارت بود پرداخت و در ضمن در محافل سیاسی تهران نیز رفت و آمد می نمود. در کودتای ۱۲۹۹ در زمره رجالی بود که بازداشت شد و در مدت حکومت سید ضیاء در زندان بود. در دوره هفتم از تهران به وکالت مجلس انتخاب شد، ولی نتوانست در ادوار بعدی انتخاب شود. برای اولین بار در ۱۳۲۶ ش، در ترمیم چهارم کابینه قوام السلطنه به وزارت پست و تلگراف و تلفن معرفی شد. در کابینه عبد الحسین هژیر وزیر کشاورزی بود. در کابینه دکتر محمد مصدق به وزارت راه برگزیده شد و در همین سمت بود که مهمانداری لرد استوکس لرد اول خزانه داری و وزیر مشاور انگلیس که برای مذاکره به ایران آمده بود، به عهده او قرار گرفت. در ادوار مختلف مجلس سنا، سناتور

انتخابی تهران بود و از سال تأسیس مجلس سنا تا هنگام مرگ این سمت را دارا بود. دو دوره نیز نایب رئیس مجلس سنا گردید. ریاست جشن های ۲۵۰۰ ساله هم با او بود. در اواخر عمر بانک ملی برای وصول مطالباتش علیه او اجرائیه صادر کرد و قسمتی از اموال او را بابت اصل و بهره های دریافتی تصاحب نمود. وی در سال ۱۳۵۱ درگذشت. (شرح رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، ج ۱، ص ۳۱۸-۳۱۹).

۵- تلگراف نصرت السلطنه به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۵ / ۳۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲.

۶- پس از این حمله، نیروهای قزاق در بیست و پنجم اوت (۲ شهریور) با یک ضد حمله شهر را بازپس گرفتند. در این درگیری بخشی از نیروهای احسان الله خان اسیر و تعدادی نیز کشته و زخمی شدند. خود احسان الله خان با گروه کوچکی از نفرات خود به دارکلا بازگشت. لازم به ذکر است که احسان الله خان در ۲۶ مردادماه با کشتی از انزلی به دارکلا واقع در سی و دو مایلی شرق انزلی رفته بود تا از سمت شمال به نیروهای دولتی حمله ور شود. به دنبال این اقدام خودسرانه احسان الله خان، میرزا کوچک خان طی نامه ای از وی خواسته بود از تعقیب نقشه اش منصرف شود. (جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۵ و ۳۰-۲۹).

۷- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۵-۳۴.

سه شنبه ۳۱ مرداد ۱۳۰۰ / ۲۳ اوت ۱۹۲۱ / ۱۸ ذی الحجه ۱۳۳۹

* اعزام نمایندگان پسیان به کاریز

کلنل محمد تقی خان پسیان به سرگرد علی رضا خان شمشیر فرمانده اردوی منطقه تربت جام اطلاع داد:

حجت الاسلام آقا شیخ حسن (۱) و حاجی قائم التولیه و چند نفر دیگر به عنوان نمایندگی از سوی اهالی مشهد، قصد عزیمت به منطقه کاریز (۲) را دارند.

پسیان در ادامه تصریح کرد: لازم است به مأمورین توصیه شود تا همکاری و همراهی لازم را با ایشان داشته باشند و تا هنگام بازگشت افراد مذکور، از جنگ و درگیری خودداری شود تا دستور بعدی داده شود. (۳)

[تصویر] احمد شاه قاجار به همراه محمد حسن میرزا ولیعهد و قوام السلطنه رئیس الوزراء و در پشت سر احمد شاه سردار سپه وزیر جنگ دیده می شود.

-
- ۱- حاج شیخ حسن مجتهد پائین خیابانی از علمای برجسته خراسان و طرفداران کلنل پسیان. (م).
  - ۲- کاریز در ده کیلومتری شمال شرقی طیبات مشهد، سر راه شوسه تربت جام به طیبات واقع شده است.
  - ۳- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۱۸ / ۷۷۶۸.

* اجرای مراسم سلام در قصر صاحب قرآنیه

امروز که مصادف با عید غدیر بود، مراسم سلام در قصر صاحب قرآنیه در حضور احمد شاه برگزار شد. (۱)

* تشکیل اتحادیه مدیران جراید اصفهان

اتحادیه مدیران جراید اصفهان که با تشویق و حمایت اداره معارف اصفهان تشکیل شده بود بیانیه ای را با هدف بهبودی وضعیت مطبوعات از مدح و ذم‌هایی که برای جلب منافع در مطبوعات چاپ می‌شد، منتشر نمود. (۲) مدیران جرائد (۳) متعهد شدند در حدود قانون مطبوعات با رعایت اصول اخلاقی و ادبی به وظایف خود عمل نمایند. (۴)

[تصویر] کاخ صاحب قرآنیه

۱- روزنامه ایران، ۳۰/۵/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- اتحادیه مدیران جراید اصفهان موارد ذیل را در نظر گرفتند و خود را ملزم به اجرای آن کردند: «۱- حفظ حیثیات مطبوعات از لطمات خارجی که به وسایل مختلفه از طرف ستمکاران معارف و اجتماع اعمال می‌شود. ۲- سودمند نمودن مطبوعات به حال جمعیت با انجام دادن وظایف وجدانی خود به وسیله نگارش مقالات آزاد. ۳- حفظ عفت قلم که یگانه عامل مهم شرافت حیثیات مطبوعات به شمار می‌رود. ۴- حفظ حقوق و حیثیات نمایندگان افکار عمومی (مدیران جراید) در مقابل دشمنان و مخالفین با وسایل مقتضیه. ۵- حمایت ستمدیدگان و جلوگیری از ظالمین از هر طبقه که بوده باشد تا اندازه ای که در حیطه قدرت قلم و نگارش است. ۶- عقد اتحاد و یگانگی با عموم مدیران جراید فارسی زبان ایران و تشکیل دادن یک اتحادیه عمومی مابین مطبوعات ایران»

۳- امضاکنندگان این بیانیه عبارت بودند از ابراهیم مدیر راه نجات و نجات ایران؛ ادیب حضور، مدیر مفتش ایران؛ گلشن مدیر اختر مسعود، مکرم مدیر صدای اصفهان؛ ادیب خراسانی مدیر صبح امید؛ محمد باقر مدیر غرش؛ وزیرزاده مدیر اخگر (بیانیه مدیران جراید اصفهان، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۷۰۳۶۰۸۲).

۴- مراسله اداره معارف اصفهان به وزارت معارف، ۲/۶/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۷۰۳۶۰۸۲.

چهارشنبه ۱ شهریور ۱۳۰۰ / ۲۴ اوت ۱۹۲۱ / ۱۹ ذی الحجه ۱۳۳۹

* اعلان حکومت نظامی در مشهد

کنل محمد تقی خان پسیان کفیل ایالت و فرمانده کل قوای نظامی ایالت خراسان و سیستان با صدور بیانیه ای در مشهد برقراری حکومت نظامی را اعلام کرد. در این بیانیه پسیان موارد ذیل را از تاریخ ۱۹ ذیحجه ممنوع اعلام کرد:

۱- تردد شب ها در معابر غیر از لیالی متبرکه (آن هم در صورتی که سوءاستفاده نشود) از سه ساعت از شب گذشته تا صبح
۲- اجتماعات محل آسایش و امنیت ۳- حمل اسلحه برای غیرنظامیان و خرید و فروش آن برای نظامی و غیرنظامی ۴- خروج از شهر بدون داشتن جواز رسمی از دفتر مرکزی کل قوا زارعین اطراف شهر و مال داران از این حکم مستثنی می باشند.»

در ادامه این بیانیه آمده است: «اشخاصی که جرم اخلال در امنیت در مورد آنها در محکمه نظامی به اثبات برسد به اعدام محکوم خواهند شد.» در پایان این اعلان اظهار امیدواری شده بود که تا اول ماه محرم مقررات حکومت نظامی پایان یابد. (۱)

* اعطای نشان قدسی و حمایل آبی به سردار اسعد

احمد شاه به سردار اسعد (۲) والی ایالت کرمان یک قطعه نشان قدسی و حمایل آبی اعطا کرد. (۳)

* تشکیل کمیسیون رسیدگی به دعاوی اتباع روسیه و ایران

پیرو شکایت های متعدد رسیده از تعدیات اشرار سرحدی ایران و روس و غارت و سرقت اموال و احشام رعایای سرحدی و در نتیجه مذاکرات وزارت امور خارجه با سفارت روسیه شوروی، مقرر شد کمیسونی برای رسیدگی به دعاوی طرفین مرکب از نماینده حکومت و کارگزار اردبیل و کنسول روس در اردبیل و یک نفر مترجم در این فصل در بيله رود و اجارود و در زمستان ها در بيله سوار تشکیل شود. (۴)

* انتصاب علم الدوله به ریاست نظمیة مشهد

علم الدوله، حسابدار ژاندارمری مشهد، جانشین رئیس پلیس سوئدی مشهد شد. (۵)

[تصویر] سردار اسعد بختیاری

* تمایل انگلیسی ها برای فروش هواپیما

در پی تحقیقات مفصل سفارت ایران در لندن در خصوص هواپیماهای انگلیسی که برای فروش گذاشته شده بودند، داوود

۱- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰-۷۷۶۸.

۲- جعفر قلی خان سردار اسعد سوم پسر ارشد حاج علیقلی خان سردار اسعد دوم، در سال ۱۲۹۶ ق، به دنیا آمد در فتح تهران در سال ۱۳۲۷ ق، پدرش و سپاه جنوب را همراهی کرد پس از خلع محمد علی شاه و تشکیل جلسه فوق العاده مجلس برای اداره کشور در دادگاه ده نفره انقلاب، که عده ای از مخالفان، از جمله مرحوم آیت الله شیخ فضل الله نوری را محاکمه و محکوم به اعدام کرد، عضویت داشت در این مدت، طرفداران محمد علی شاه مخلوع تحریک شدند در سراسر آذربایجان، بویژه در نواحی اردبیل و ارسباران، دست به شورش زدند. مجلس دوم برای سرکوبی این شورشیان، تشکیل نیرویی را ضروری دید. سرکرده این نیرو پیرم خان بود که جعفر قلی خان و سواران بختیاری آن را همراهی می کردند. سرکوبی موفقیت آمیز شورشیان، بر محبوبیت جعفر قلی خان افزود. جعفر قلی تا سال ۱۳۳۶ ق، سردار بهادر لقب داشت اما پس از مرگ پدرش، سردار اسعد لقب گرفت. در ۱۳۳۸ ق، حاکم کرمان و پس از مدت کوتاهی حاکم خراسان شد. با ظهور رضا خان (پهلوی)، جعفر قلی خان با او صمیمانه همکاری کرد و پس از آنکه، تیمور تاش از مقام خود خلع و زندانی شد، تقرب و بستگی او به رضا خان افزایش یافت؛ اما در اوایل آذر ۱۳۱۲ ش، هنگامی که در دولت فروغی وزیر جنگ بود و در سفر مازندران رضا خان را همراهی می کرد. به دستور او دستگیر و زندانی شد. در ۱۳ فروردین ۱۳۱۳ ش، این خبر انتشار یافت که او در زندان فوت کرده است. شایع شد که او را در زندان مسموم یا اعدام کرده اند، هنگام مرگ حدود ۵۵ سال سن داشت. (شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۲۴۵-۲۴۶).

۳- روزنامه ایران، ۱۳۰۰/۶/۲، ص ۲.

۴- مراسله وزارت خارجه به وزارت مالیه، ۱۳۰۰/۶/۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۰، پ ۳، ص ۱۱.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۱۱.

[تصویر] بندر جز

مفتاح السلطنه سفیر ایران در لندن به وزارت امور خارجه اطلاع داد که چون تعداد زیادی از این هواپیماها در زمان جنگ جهانی اول ساخته شده و استفاده نشده اند، انگلیسی ها قصد دارند هر یک را به مبلغ هزار و پانصد تا دو هزار لیره به فروش برسانند. مفتاح السلطنه همچنین اظهار داشت در صورت تمایل ایران به خرید این هواپیماها لازم است قبل از خرید صاحب منصبی نظامی از آنها استفاده و آنها را امتحان نماید و سپس تحویل بگیرد تا با کشتی به بوشهر حمل شود.

مفتاح السلطنه در ادامه پیشنهاد کرد: بهتر است افسران سوئدی که به این منظور استخدام می شوند برای خرید و تحویل این هواپیماها به لندن اعزام شوند. (۱)

* ورود کشتی حامل منسوجات به بندر جز

کشتی روسی تامارا با بار لباس و سایر منسوجات وارد بندر جز شد. (۲)

* انتصاب کارگزار خوزستان

وحید السلطنه از اعضای فعال و قدیمی وزارت امور خارجه به سمت کارگزار خوزستان منصوب گردید. (۳)

* فرار اسرائیلینکو از بیمارستان

اسرائیلینکو که در مریض خانه احمدیه تحت مداوا قرار داشت امروز بعد از ظهر به بهانه نیاز از تخت خارج شده و فرار نمود. قزاقی که مأمور مراقبت از او بود، پس از مطلع شدن از فرار، فوراً به پشت بام بیمارستان رفت ولی فقط مقداری نخ را پیدا نمود. پیرو این ماجرا دو نفر از پرستاران برای بازجویی توقیف شدند. (۴)

* برکناری رئیس نظمیة مشهد

سرگرد برونیکوفسکی از سمت ریاست پلیس مشهد برکنار و به وی دستور داده شد که در اولین فرصت عازم تهران شود. (۵)

* پناهندگی اسرائیلینکو به سفارت فرانسه

هنری هوپنو کاردار سفارت فرانسه به محتشم السلطنه وزیر امور خارجه اطلاع داد اسرائیلینکو امروز بعد از ظهر پس از فرار از بیمارستان نظامی خود را به سفارت فرانسه معرفی نموده است. هوپنو در ادامه اظهار داشت که نتوانسته است درخواست پناهندگی اسرائیلینکو را رد نماید. (۶)

* آغاز به کار مدیرکل جدید وزارت مالیه

آقا میرزا زین العابدین خان که از طرف وزارت مالیه به سمت مدیرکل وزارت مالیه انتخاب شده بود، کار خود را در این سمت آغاز کرد. (۷)

۱- تلگراف داوود مفتاح السلطنه از لندن به وزارت خارجه، ۱/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۸، ص ۲۰.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۱.

۳- روزنامه ایران، ۲/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

۴- مراسله مریض خانه احمدیه به رئیس الوزراء، ۲/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲، پ ۲۹، ص ۵۷.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۱۱.

۶- مراسله سفارت فرانسه به وزارت خارجه، ۱/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲، پ ۲۹، ص ۱۵.

۷- روزنامه ایران، ۳/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

پنجشنبه ۲ شهریور ۱۳۰۰ / ۲۵ اوت ۱۹۲۱ / ۲۰ ذی الحجه ۱۳۳۹

* تشریح وضعیت کلدانی های کردستان

یوحنا نیشان خلیفه آرشوک و نماینده فوق العاده پاپ اعظم در ایران طی نامه ای به محتشم السلطنه وزیر امور خارجه وضعیت کلدانی های کاتولیک سنندج را تشریح کرد و افزود:

این مسیحیان از تجار عمده کردستان هستند که بواسطه تجارت با روسیه و بین النهرین موفق شده اند خود را ثروتمند نموده و خدمات مهمی را به مملکت خود انجام دهند و می توان آنان را تنها عیسویان شرق دانست که بدون هیچ کمک خارجی تمام حوائج کلیسا و هیئت روحانیون خود را بر آورده اند و بهترین مدرسه مملکت را به خوبی اداره کرده و دار الایتام خود را منظم و مرتب نموده و نگذاشته اند حتی یک نفر فقیر از گرسنگی بمیرد. ولی متاسفانه در نتیجه اغتشاشات سالار الدوله (۱) در کردستان و جنگ جهانی اول، مراودات تجاری ایشان قطع شده و به حالت فقر و فلاکت افتاده اند و مال التجاره های ایشان نیز در معابر و راه ها به غارت رفته و اغلب اموال و دارائی هایشان غصب شده است. از این رو، عده ای از این جمعیت مسیحی به ناچار مهاجرت کرده و در قزوین و کرمانشاه اقامت گزیده اند. یوحنا نیشان در پایان نامه اش از محتشم السلطنه تقاضا کرد هیئت کلدانیان سنندج از پرداخت مبلغ چهل تومان مالیات سالانه که از قبل از مشروطیت معمول بود معاف شوند. (۲)

* گفتگوی سرشناسان مشهد با مشیر الدوله

سرشناسان شهر مشهد به تلگراف خانه دعوت شدند تا بوسیله تلگراف حضوری با مشیر الدوله و نمایندگان ایالات خراسان در مجلس به گفتگو پردازند. (۳)

* برپایی جشن در سفارت افغانستان

به مناسبت آغاز سومین سال استقلال دولت افغانستان، دیشب جشن باشکوهی در سفارت خانه افغانستان برپا شد. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۲۹۹ * برپایی جشن در سفارت افغانستان ..... ص: ۲۹۹

ام السلطنه، وزیران و عده ای از رجال و شخصیت ها که به این جشن دعوت شده بودند از ساعت هشت بعد از ظهر در محل سفارت خانه افغانستان حضور داشتند. (۴)

* انتشار روزنامه طوفان

روزنامه طوفان (۵) به مدیریت محمد فرخی یزدی با کلیشه سرخ و شعار طرفداری از طبقه رنجبر و دهقان منتشر شد.

۱- ابو الفتح میرزا ملقب به سالار الدوله، پسر سوم مظفر الدین شاه، والی غرب ایران بود و از طریق وصلت و اتحاد با اکثر خوانین غرب نیروی فراوانی در اختیار داشت. او در آغاز به اندیشه رسیدن به سلطنت با برخی از مشروطه طلبان و از جمله ملک المتکلمین روابطی برقرار کرد. از او وعده حصول به تخت پادشاهی را دریافت نمود. سالار الدوله پس از ناکامی در رسیدن به تخت سلطنت توسط مشروطه طلبان، سرانجام به محمد علی شاه پیوست و با مشروطه خواهان درافتاد. او پس از عزل شاه، به اندیشه تصرف تهران افتاد، اما موفق نشد. سالار الدوله در جریان آخرین تهاجم به تهران، در نهاوند شکست خورد و به کنسولگری انگلیس پناه برد. چندی بعد او با استفاده از تأمین دولت به تهران آمد و در پارک اتابک تحت نظر قرار گرفت. سالار الدوله سرانجام به اروپا تبعید گردید. (حیات یحیی، ج ۲، ص ۱۵۸، ۹۶، ۳۱، ج ۳، ص ۲۱۰، ۱۹۵، ۱۷۶؛ تاریخ مشروطیت، ج ۱، ص ۵۹، ۵۸، ۵۵، ج ۲، ص ۲۶۳، ۲۶۰، ۲۵۴، ج ۳، ص ۴۸۰-۴۷۹).

۲- نامه یوحنا نیشان به محتشم السلطنه وزیر خارجه، ۲/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۰، پ ۵، ص ۸.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۱۲.

۴- روزنامه ایران، ۳/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- روزنامه طوفان در تهران به صاحب امتیازی فرخی یزدی و مدیریت موسوی زاده در دوم شهریور ۱۳۰۰ منتشر شد (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳، ص ۱۶۸ و ۱۶۹).

۶- روزنامه طوفان، ۲/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

جمعه ۳ شهریور ۱۳۰۰ / ۲۶ اوت ۱۹۲۱ / ۲۱ ذی الحجه ۱۳۳۹

اشاره

[تصویر] زندان قصر در تهران

* ادامه جنگ در آستارای روسیه

جنگ میان نیروهای بلشویک و منشویک در اطراف روستاهای آستارای روسیه شوروی همچنان با شدت ادامه داشت. کشتی جنگی که در آستارای روسیه لنگر انداخته بود امروز دو گلوله توپ به منطقه جنگی مذکور، شلیک نمود.

فاصله بین مرز ایران و منطقه جنگی روسیه نزدیک بود. از این رو، مرز ایران که از مدتی پیش بسته شده بود هنوز باز نشده بود. (۱)

* انتصاب حکمران کمره

به حکم رئیس الوزراء و تصویب وزارت داخله، معتمد دیوان به حکومت کمره منصوب شد. (۲)

* اعتراض رئیس الوزرای ایران به سفارت فرانسه

قوام السلطنه رئیس الوزراء به سفارت فرانسه به خاطر پناه دادن به اسرائیلینکو (۳) اعتراض نمود. قوام السلطنه خطاب به «هنری هوپنو» شارژدافر سفارت فرانسه تصریح کرد: «پناه دادن به چنین شخص مقصری خارج از هر قاعده و ترتیبی است.» (۴)

۱- تلگراف از آستارا به وزیر خارجه، ۴ / ۶ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۱ / ۱۵، پ ۴۵، ص ۱۱.

۲- روزنامه ایران، ۳ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- اسرائیلینکو، تبعه لهستان که به روسیه و از آنجا به ایران گریخته بود، مقامات شوروی او را متهم کردند که پول در آن کشور اختلاس کرده است. سفارت فرانسه در تهران که حافظ منافع لهستان در ایران بود، به اسرائیلینکو پناه داد. روتشتین اصرار ورزید که وی ملیت روسی دارد و اتمام حجتی برای تحویل او به مقامات شوروی صادر کرد. مسئله سرانجام چنین خاتمه یافت که سفارت خانه های فرانسه و شوروی به تحقیق و حکمیت سفارت بلژیک رضایت دادند و بلژیکی ها اسرائیلینکو را تبعه لهستان شناختند و اتهامات وارد به او را رد کردند. یکی از پیامدهای این واقعه استعفای محتشم السلطنه وزیر امور خارجه بود که فشار شوروی ها را برای تحویل دادن اسرائیلینکو را نپذیرفته بود. آبروی روتشتین هم سر این قضیه رفت و به دلایلی که کاملاً روشن نیست او نیز ایران را ترک گفت و پس از چندی برای مدتی کوتاه باز به ایران برگشت. (ایران، برآمدن رضا خان، ص ۴۶۳).

۴- مراسله ریاست وزرا به شارژدافر سفارت فرانسه، ۳ / ۶ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ ۲۹، ص ۱۴.

شنبه ۴ شهریور ۱۳۰۰/۲۷ اوت ۱۹۲۱/۲۲ ذی الحجه ۱۳۳۹

* حضور کنسول انگلیس در شیراز در میان عشایر قشقایی

کارگزاری شیراز به وزارت امور خارجه گزارش داد: کنسول انگلیس در شیراز در ششم ذی الحجه به طور رسمی به کارگزاری اطلاع داد که به مدت ده روز به قلات (۱) که محلی بیلاقی است خواهد رفت ولی از قرار تحقیقات انجام شده وی در طول این مدت، به میان عشایر قشقایی (۲) رفته و چند شب نیز مهمان الیاس خان پسر محمد علی خان کشکولی بوده است.

کار گزار شیراز در ادامه با بیان اینکه، کسان و افراد سردار عشایر از این موضوع بیمناک شده اند افزود: تصور می رود که آنان قصد دارند در آینده با کمک خوانین قشقایی انقلابی به پا کنند. (۳)

[تصویر] معین التجار بوشهری

* سرقت مال التجاره زرتشتیان

عده ای راهزن، در بین شمشی و مهدی آباد منطقه کرمان، دوپست و پنجاه شتر مال التجاره را که عمده آن اموال متعلق به زرتشتیان بود به سرقت بردند. (۴)

* تقبل هزینه اردوی ممسنی از سوی معین التجار

در پی کسب تکلیف نصرت السلطنه در باب درخواست امیر همایون (جواد بوشهری) مبنی بر اعزام پنجاه سرباز دیگر به ممسنی، وزارت داخله در پاسخ به تلگراف نصرت السلطنه، ضمن تأیید درخواست جواد آقا پسر معین التجار و تأکید بر اعزام یکصد سرباز به ممسنی، دستور داد چون برای محل ممسنی توپ کوهستانی خیلی مؤثر است در صورت امکان یکی از توپ های شنیدر کوهستانی دولت را که در اداره پلیس جنوب است گرفته و همراه سربازها روانه نمایند. وزارت داخله در پایان تأکید کرد که فوق العاده مخارج این نیروها را خود معین التجار پرداخت خواهد کرد. (۵)

۱- ده بزرگی که در شمال غربی شیراز و جاده شوسه شیراز به اردکان واقع شده است و تفرج گاه تابستانی اهالی شیراز است.
 ۲- ایل قشقایی یکی از ایلات مهم ترک زبان ایران است. مرکز اصلی این ایل فارس است. قشقایی ها در دوره های مختلف به تدریج به این سرزمین کوچیده و در آن ساکن شده اند. یکی از محققان ایرانی در تحقیقات خود که در سال ۱۳۴۷ ش، به انجام رسیده است، ایل قشقایی را شامل ۹ طایفه دانسته است ولی اکنون ایل قشقایی از شش طایفه دره شوری، کشکولی بزرگ، کشکولی کوچک، فارسی مدان، عمله و شش بلوکی تشکیل گردیده که طائفه ها و تیره های متعددی را در خود جای داده است. (زمینه جامعه شناسی عشایر ایران، ص ۹۵، ۹۶، ۹۷؛ ایلات و عشایر، ص ۲۷).

۳- تلگراف کارگزاری شیراز به وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۶/۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۳۴، ص ۱.

۴- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۸۲/۰۰۰۱۰۰۲۹۱.

۵- تلگراف وزارت داخله به نصرت السلطنه، ۴/۶/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۹۲/۰۰۱۴۹۳.

یکشنبه ۵ شهریور ۱۳۰۰ / ۲۸ اوت ۱۹۲۱ / ۲۳ ذی الحجه ۱۳۳۹

* رعایت بیطرفی ایران در آستارای روسیه شوروی

درحالی که جنگ، در اطراف آستارای روسیه بین نیروهای دولتی روس و مخالفین آنان همچنان ادامه داشت امروز نیز دو کشتی روسی موسوم به «روز» و «مینانوس» در آستارای روسیه لنگر انداخت. در سرحدات آستارای ایران اتفاق خاصی رخ نداده بود. به تمامی نیروهای ژاندارمری و امنیه و رؤسای ایلات دستور داده شده بود که بیطرفی دولت ایران را به طور کامل رعایت نموده و مراقب اوضاع باشند. (۱)

* تأکید بر جلوگیری از دخالت بویراحمدی ها در ممسنی

پیرو دستور وزارت داخله به رؤسای بختیاری مبنی بر جلوگیری از دخالت بویراحمدی ها در اوضاع ممسنی، لطفعلی خان امیر مفخم و مرتضی قلی خان صمصام السلطنه به وزارت داخله پاسخ دادند که «حسب الامر» به نایب الحکومه بهبهان تأکید شد که از تجاوز بویراحمدی ها جلوگیری و با والی فارس همکاری نماید. (۲)

* معرفی پسیان به عنوان متمرّد

قوام السلطنه طی تلگرافی به شوکت الملک حکمران قائنات (۳) و سیستان، ضمن اعلام خبر اعزام اردوی پنج هزار (۴) نفری نیروی قزاق به سمت خراسان، از وی و کلیه سران و رؤسای خراسان خواست تا پسیان را متمرّد شناخته و به اقدامات و اظهارات او اعتباری ندهند، و نیروهای خود را برای مبارزه با او آماده نمایند. همچنین اجازه ندهند دیناری از عایدات دولتی شهرها به مشهد ارسال گردد. قوام السلطنه در انتها تصریح کرد:

چنانچه ژاندارم ها و یا هریک از صاحب منصبان ژاندارمری به اردوی دولتی پناهنده شوند به آنها تأمین داده شود. (۵)

* استعفای وزیر امور خارجه

امروز محتشم السلطنه از وزارت امور خارجه استعفا داد. (۶)

* تبانی گروه مذاکره کنندگان با شجاع الملک

فرمانده پادگان ژاندارمری تربت حیدریه از طریق تلفن به مشهد گزارش داد: ظاهراً هیئت مأمور مذاکره با شجاع الملک با وی تبانی کرده اند و ممکن است هرآن افراد شجاع الملک دست به حمله بزنند.

ازاین رو، به فرمانده مذکور دستور داده شد که آنها را تحت الحفظ به مشهد بازگرداند. (۷)

همه رؤسای دواير و شعب وزارت مالیه از شغل خود استعفای دادند. علت این امر، مخالفت با ورود میرزا زین العابدین خان مدیرکل جدید وزارت مالیه بود. (۸)

* انتصاب ریاست کل محاکم عدلیه آذربایجان

سید محمد کاظم کاشانی (۹) از سوی وزارت عدلیه، به ریاست کل محاکم عدلیه ایالت آذربایجان منصوب شد. (۱۰)

* ملاقات رئیس الوزراء با شارژدافر سفارت آلمان

«شارژدافر» (Charged Affairs) سفارت آلمان در دربار با قوام السلطنه، ملاقات کرد. (۱۱)

* تحصن مترجم الملک در کنسولگری انگلیس

مترجم الملک (۱۲) رئیس سابق تلگراف خانه مشهد در کنسولگری انگلیس متحصن شد. (۱۳)

* انتصاب ریاست عدلیه کل بنادر جنوب

ناظم الملک یزدی از کارکنان باسابقه وزارت عدلیه از طرف آن وزارت خانه به سمت ریاست عدلیه کل بنادر جنوب منصوب شد و مأمور گردید به طرف بوشهر حرکت نموده تا دواير عدلیه را در بوشهر و بنادر دایر نماید. (۱۴)

۱- تلگراف از آستارا به تهران، ۵/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۴، پ ۷، ص ۹.

۲- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲.

۳- قاین از طرف شمال به شهرستان گناباد و تربت حیدریه، از شرق به مرز ایران و افغانستان، از غرب به شهرستان فردوس و از جنوب به بخش حومه و بخش در میان محدود است و آب و هوای متغیری در فصول چهارگانه دارد. این منطقه سر راه شوسه مشهد زاهدان واقع شده است. شهر جدید قاین بر روی شهر قدیمی ساخته شده است.

۴- البته، براساس ادعای علی آذری مؤلف کتاب «کنل محمد تقی خان پسیان» رقم پنج هزار نفر بلوف بوده است.

۵- تلگراف قوام السلطنه به شوکت الملک، ۵/۶/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۷۷۰-۲۱۷۶۶-ق.

۶- روزنامه وطن، ۶/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۰.

۸- روزنامه وطن، ۶/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

۹- سید محمد کاظم کاشانی برادر مرحوم آیت ا... حاج سید مصطفی مجتهد و میرزا سید حسن، وکیل مردم کاشان بود. وی مدتی ریاست عدلیه یزد و کرمان را عهده دار بود. (روزنامه ایران، ۵/۶/۱۳۰۰، ص ۲).

۱۰- شارژدافر به کاردار سفارت گفته می شد. (م).

۱۱- روزنامه ایران، ۶/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۱۲- مدتی بود که مترجم الملک به علت ضدیت مقامات مشهد با وی در حالت سردرگمی به سر می برد. تا اینکه، از تهران به وی پیشنهاد شد: اگر قادر به ادامه خدمت به نفع حکومت مرکزی نیست می تواند در کنسولگری انگلیس بست بنشیند. مترجم الملک پس از مدتی تحصن در کنسولگری انگلیس در بیست و هفتم اکتبر (۴ آبان) عازم تهران شد. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۱۲ و ۱۶۸).

۱۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۸.

۱۴- روزنامه ایران، ۵/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

[تصویر] کنسولگری انگلیس در مشهد

دوشنبه ۶ شهریور ۱۳۰۰ / ۲۹ اوت ۱۹۲۱ / ۲۴ ذی الحجه ۱۳۳۹

* تحسن اهالی هزارگریب مازندران

نزدیک سیصد نفر از اهالی «هزارگریب» (۱) مازندران که در اعتراض به مالیات های جدید به حالت تحسن در تلگراف خانه تجمع کرده بودند، هنوز در تلگراف خانه حضور داشتند.

خواسته متحصنین این بود که مالیات ها مثل سال های گذشته اخذ شود و چون زمان جمع آوری محصول برنج است، دولت توجه ویژه ای نسبت به برنجکاران مبدول نماید. (۲)

* انتخاب احمد رشید بیگ به عنوان نماینده سیاسی عثمانی در ایران

احمد رشید بیگ معاون سابق وزارت امور خارجه عثمانی که یکی از رجال مشهور دربار عثمانی بود و مدت ها نمایندگی سیاسی عثمانی را در کشورهای مختلف به عهده داشت به عنوان نماینده دولت عثمانی در ایران انتخاب گردید. (۳)

* تقاضای تأسیس عدلیه در کاشان

روزنامه وطن امروز درباره اوضاع کاشان نوشت: اهالی کاشان که به واسطه اختلال در امور حقوق و نبودن تشکیلات عدلیه در این محل در مضیقه هستند، جهت رسیدگی به امور حقوقی خود، خواهان تأسیس عدلیه در این شهر هستند. (۴)

* اشغال فریمان توسط بربری ها

نیروهای بربری به فرماندهی سید حیدر توانستند فریمان (۵) را اشغال نمایند. (۶) در حمله به فریمان، افراد باخرزی نیز که به تازگی به سید حیدر ملحق شده بودند، او را یاری کردند. (۷)

* لزوم تجدید انتخابات در بارفروش

با توجه به آنکه اعتبارنامه عدل الملک نماینده مردم بارفروش از سوی مجلس شورای ملی رد شده بود و تجدید انتخابات آنجا ضروری بود، اقتدار الدوله تقاضا کرد هرچه زودتر انتخابات جدید در بارفروش برگزار شود. (۸)

* دستور پسیان برای تفتیش مراسلات دولتی

کلنل پسیان طی تلگرافی به یاور علیرضا خان شمشیر فرمانده اردوی اعزامی باخرز دستور داد: افرادی که حامل مراسلات دولتی هستند، باید دقیقاً تفتیش شوند و حتی در صورت لزوم از عبور آنها نیز ممانعت شود. (۹)

- ۱- هزارگریب ناحیه ای کوهستانی در مازندران که از مشرق به شاه کوه از مغرب به ساری و سوادکوه و از جنوب به سمنان و از شمال به اشرف (بهشهر) محدود می شود.
- ۲- روزنامه وطن، ۶/۶/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۳- همان.
- ۴- همان.
- ۵- فریمان در جنوب طرقله در استان خراسان (رضوی) واقع است. تا پیش از سال ۱۳۱۳ ش، یک روستا بود که طوایف بربری و تیموری در آن ساکن بودند و پس از سال ۱۳۱۳ ش، این منطقه توسعه یافت.
- ۶- پس از آنکه، به تقاضای اهالی مشهد، گروهی به عنوان کمیسیون برای مذاکره با شجاع الملک و دیگر سران طوایف به باخرز اعزام شدند و اعضای این کمیسیون برای رسیدن به مقصود، اردوی ژاندارمری را از تمرکز در فریمان منع کردند در پی این اقدام، بربریها به سرکردگی سید حیدر فرصت را غنیمت دانسته و به مذاکرات صلح که در جریان بود اهمیتی نداده، فریمان را اشغال کردند. (نامه کلنل محمد تقی خان به سردار نصرت، ۷/۶/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۱۵۲۲ ق).
- ۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۱-۱۳۰.
- ۸- روزنامه ایران، ۶/۶/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۹- تلگراف پسیان به سلطان علی رضا خان شمشیر، ۶/۶/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۱/۷۷۶۸.

سه شنبه ۷ شهریور ۱۳۰۰ / ۳۰ اوت ۱۹۲۱ / ۲۵ ذی الحجه ۱۳۳۹

* انتصاب کنسول انگلیس در بندر لنگه

به دستور کنسول انگلیس در بوشهر دکتر جکسون که پزشک قرنطینه نیز بود، با حفظ سمت، به سمت کفیل کنسول انگلیس در لنگه (۱) تعیین شد. (۲)

* درگیری مدیر روشنایی چراغ برق با یکی از مأمورین بلدیة

امروز موقع غروب هنگامی که موسیوفلیکس «مدیر روشنایی چراغ برق» (۳) به همراه همسرش، سوار بر کالسکه قصد عبور از خیابان چراغ برق (۴) را داشتند یکی از مأمورین بلدیة به دستور بلدیة مبنی بر ممانعت از عبور و مرور وسایل نقلیه سعی کرد براساس وظیفه اش از ورود او جلوگیری کند ولی موسیو «فلیکس» با شلاق چندین ضربه به سر و صورت مأمور زد. در پی این درگیری مردم اطراف آنان جمع شدند ولی فلیکس بدون توجه، به مسیر خود ادامه داد. (۵)

* ورود حاجی احمد کسمایی و سردار محیی به انزلی

حاجی احمد کسمایی و سردار محیی دو تن از سران جنبش جنگل که دو ماه پیش به باکو رفته بودند به همراه چند نفر قفقازی که داوطلب پیوستن به نیروهای میرزا کوچک خان بودند، به بندر انزلی وارد شدند. (۶)

۱- لنگه در جنوب شرقی لار و جنوب شرقی بندر بوشهر واقع شده و از طریق راه شوسه به دو شهر مزبور و بندرعباس ارتباط دارد و از شمال به بستک، از جنوب به خلیج فارس، از غرب به بخش گاوبندی لار و از شرق به بندرعباس محدود می باشد.

۲- مراسله سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۱۶ / ۶ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰ ک ۵۷، پ ۲۰، ص ۲۸.

۳- پیش از آنکه در خیابان ها و معابر و بازار تهران، چراغ های گازی و بعدها چراغ های برقی به کار بیافتند، اکثر معابر و گذرگاه ها و خصوصا محلات و بازار، شب ها به وسیله فانوس های فیتیله ای و پیه سوز و چراغ باصطلاح موشی روشن می شد، پیه سوزها با روغن و پیه روشن می گردیدند و فانوس ها را با نفت می افروختند. این چراغ ها یک نفر متصدی داشت که شب ها آنها را روشن کرده و صبح ها خاموش می نمودند. فانوس ها تحت کنتراست شخصی به نام حسین خان چراغچی بود که سردسته چراغ چیها بود و آنها را استخدام می کرد و اگرچه در ابتدا ایشان را با روزی چهار قران مزد استخدام کرده بود ولی در این اواخر پولی به آنان پرداخت نمی کرد بلکه مبلغی روزانه دستی می گرفت که صورت باج را داشت و این جماعت ناگزیر از دزدی نفت و فیتیله فروشی و لوله های آنها و تعویض لوله های ناقص جای خالی اجرت روزانه را پر می کردند، تا اینکه کار خانه گاز تأسیس گردید که ابتدا در خیابان چراغ برق (امیرکبیر) به راه افتاد. طرز کار این کارخانه چنین بود که دیگ های درداری که در هایشان با پیچ و مهره هائی باز و بسته می شد در آن کار گذاشته بودند و از آن لوله هایی به اطراف کشیده شده بود که لوله های عمده اش به خیابان ناصرخسرو (ناصریه) و در اندرون جریان پیدا می کرد و در همین

وقت عده ای چراغچی با میله های بلند مشتعل، فانوس های مخصوص گازی را که به دیوار نصب شده بود روشن و یا خاموش می کردند. اولین کار خانه برق به وسیله حاج امین الضرب اصفهانی (مهدوی) به کار افتاد. حاج امین الضرب که تاجر حسابگری بود قبلاً نیز ضرب مسکوکات را به عهده داشت. وقتی جزو ملتزمین مظفرالدین شاه به روسیه رفت، روزی هنگام قدم زدن در خیابان چشمش به کار خانه برق افتاد که شهر را روشن می کرد، وی چنان مجذوب روشنایی برق گردید که تصمیم گرفت او نیز یک چنین کار خانه ای را در دار الخلافه تهران دایر نماید و به همین منظور ابتدا امتیاز آن را از مظفرالدین شاه گرفت. کار خانه حاج امین الضرب فقط چهار صد کیلووات نیروی برق داشت که می توانست قسمتی از خیابان های دار الخلافه را روشن نماید. شب اول که کار خانه برق حاج امین الضرب به کار افتاد و خیابان های لاله زار، سعدی و شاه آباد سابق و چراغ برق روشن شد، مردم دار الخلافه از همه جا برای تماشای واقعه ای شگفت آور و عجیب به این خیابان ها آمدند. حتی چند نفر از مردم قشری می گفتند، دنیا دیگر به آخر رسیده و این روشنایی از قدرت شیطان است! جشن آغاز به کار اولین کار خانه برق ایران در سال ۱۳۲۲ ق، در تهران برگزار شد. (دار الخلافه تهران، ص ۱۸۵-۱۸۷).

۴- چراغ برق از خیابان های قدیمی و مرکزی تهران بود که از میدان سپه توپ خانه (امام خمینی) به طرف سرچشمه و سه راه امین حضور امتداد داشت. این خیابان بعدها خیابان امیرکبیر نامگذاری شده است. (م).

۵- روزنامه ایران، ۸/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۵.

چهارشنبه ۸ شهریور ۱۳۰۰ / ۳۱ اوت ۱۹۲۱ / ۲۶ ذی الحجه ۱۳۳۹

* انتشار برنامه جمعیت طرفداران اصلاحات اساسی

امروز جمعیت طرفداران اصلاحات اساسی که ریاست آن به عهده سید حسن مدرس بود، برنامه (۱) خود را که از مدتی پیش برای ارائه به دوره چهارم مجلس شورای ملی تهیه کرده بودند، به رئیس مجلس تقدیم کردند. (۲)

* دستور عدم ترخیص تجهیزات انگلیسی ها در گمرک بوشهر و بندر لنگه

امروز کارگزاری کل بنادر به دستور وزارت امور خارجه به اداره کل گمرک جنوب دستور داد: از ترخیص وسایل و تجهیزاتی که انگلیسی ها بدون اجازه دولت ایران، آنها را به گمرک بوشهر و بندر لنگه وارد کرده اند، خودداری نمایند. (۳) انگلیسی ها وسایل و تجهیزات مزبور را جهت نصب چراغ دریایی در جزیره شیخ شعیب (۴) به بوشهر و بندر لنگه آورده بودند. (۵)

* ارجاع امور حقوقی و قضایی اتباع لهستان به اداره عدلیه

در پی مراسله کنسولگری فرانسه به کارگزاری اول بنادر خلیج فارس و عربستان در تاریخ ۲۰ می ۱۹۲۱ در خصوص امور حقوقی اتباع لهستان، امروز کار گزار اول بنادر خلیج فارس و عربستان خطاب به موسیو سیدرو کنسول دولت فرانسه پاسخ داد که رسیدگی به کلیه امور حقوقی و قضایی اتباع لهستان به عهده اداره عدلیه می باشد و در امورات دیگر نیز آنها باید به حکومت محلی مراجعه نمایند. بنابراین کارگزاری کل بنادر هیچ گونه مداخله ای در این امور نمی کند. (۶)

* فرار امیر مؤید به شیرگاه

پس از آنکه، امیر مؤید به همراه عده ای از سوادکوه به طرف هزارجریب حرکت نمود، از طرف رئیس اردوی دولتی، چند نفر سوار به تعقیب وی فرستاده شد، سپس امیر مؤید به طرف شیرگاه رفت. عده ای قزاق نیز مأمور شدند که وی را تعقیب نمایند. (۷)

* تعیین ریاست نظمیة خوزستان

به موجب حکمی که به امضای قوام السلطنه ریاست وزراء و وزیر داخله رسید (۸)، شاهزاده ابو الفضل میرزا، به سمت ریاست نظمیة عربستان (خوزستان) منصوب گردید. (۹)

* تصرف فریمان از سوی ژاندارم ها

نیروهای ژاندارمری خراسان که بلافاصله پس از اشغال فریمان برای بازپس گرفتن آن وارد عمل شده بودند توانستند، بدون

۱- این برنامه شامل ۱۸ ماده بود. جهت اطلاع بیشتر ر ک: (ایران، ۱۳۰۰ / ۶ / ۱۵، ص ۱ و ۲).

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۶ / ۱۵، ص ۱ و ۲.

۳- مراسله کارگزاری کل بنادر به اداره کل گمرک جنوب، ۱۳۰۰ / ۶ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۸، ص ۶.

۴- شیخ شعیب جزیره ای از جزایر خلیج فارس در جنوب ایران است که یکی از مراکز دادوستد مروارید است این جزیره در نزدیکی بندر لنگه قرار دارد. گوشه شرقی این جزیره در مسافت ده کیلومتری جنوب غربی رأس نخیلو و در جنوب بندر مقام واقع شده است، پست و بلندترین نقطه آن ۳۷ متر ارتفاع دارد.

۵- مراسله کار گزار اول بنادر خلیج فارس و عربستان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۶ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۸.

۶- مراسله کارگزاری اول بنادر خلیج فارس و عربستان به کنسول فرانسه، ۱۳۰۰ / ۶ / ۸، اسناد وزارت خارجه، سال ۱۳۰۰، ک ۳۴، پ ۲، ص ۴۴.

۷- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۶ / ۱۲، ص ۱.

۸- در آن زمان قوام السلطنه علاوه بر مقام ریاست وزرا پست وزارت داخله را نیز در اختیار داشت. (م).

۹- حکم وزارت داخله، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۹۲۳.

۱۰- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۱.

پنجشنبه ۹ شهریور ۱۳۰۰ / ۱ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۷ ذی الحجه ۱۳۳۹

* تقاضا برای رفع توقیف روزنامه تهذیب

مدیر روزنامه «تهذیب» که قبلا نیز نسبت به توقیف نشریه اش به رئیس مجلس شورای ملی شکایت کرده بود. بار دیگر با بیان اینکه به جهت توقیف طولانی این نشریه از سوی دولت، خسارت های زیادی به وی وارد شده است، از رئیس مجلس شورای ملی خواستار پیگیری شد. (۱)

* تعیین هزینه های تحصیل دانشجویان در خارج از کشور

وزارت معارف از وزارت امور خارجه درخواست نمود:

میزان هزینه های یک محصل در اروپا و آمریکا را هر سه ماه یکبار به آن وزارت خانه اعلام نمایند. زیرا وزارت معارف برای جلوگیری از بلا تکلیفی و سرگردانی محصلین و دانشجویان ایرانی در اروپا و آمریکا که با مشکلات مالی روبرو می شدند، با توافق نظر وزارت امور خارجه تصمیم گرفته و در جراید نیز اعلام کرده بود، قبل از اعزام محصل یا دانشجو به خارج از کشور، باید برای پرداخت مخارج تحصیل وی، به وزارت معارف تعهد داده شود. همچنین وزارت معارف از وزارت امور خارجه تقاضا نمود: بروشورهای مدارس متوسطه مهم پاریس و لندن و لوزان (۲) و برلین (۳) و بروکسل (۴) و واشنگتن را در اول هر سال تحصیلی برای وزارت معارف ارسال نمایند. (۵)

* پرداخت وجه متعلق به دولت ایران به ورثه مرنارد بلژیکی

نامه ای که از بانک «کرومیت لیونه» بروکسل به وزارت مالیه رسیده بود حکایت از آن داشت که مبلغ ۴۵۳۱۹ فرانک و ۶۴ سانتی متعلق به دولت ایران که به نام «مرنارد» (۶) خزانه دار کل ایران در گذشته در آن بانک به امانت گذاشته شده بود، به وراث مرنارد پرداخت شده است. با توجه به اینکه، وجه مزبور متعلق به دولت ایران بود و بانک بی جهت این پول را به وراث مرنارد پرداخت کرده بود، امروز وزارت مالیه طی نامه ای از وزارت امور خارجه خواست تا برای استرداد این وجه از طریق مذاکره با سفارت بلژیک در تهران و سفارت ایران در بلژیک اقدامات لازم را به عمل آورند. (۷)

[تصویر] ژاک ژوزف مرنارد خزانه دار کل ایران

* مخالفت تراکمه با مبادله کالا با روس ها

کشتی روسی موسوم به کشتی اسلام حامل دو هزار و ششصد حلبی پنج پوطی نفت به بندر جز وارد شده بود و

۲- لوزان شهری در کشور سوئیس می باشد.

۳- برلین پایتخت کشور آلمان می باشد.

۴- بروکسل پایتخت کشور بلژیک می باشد.

۵- مراسله وزارت معارف و اوقاف به وزارت خارجه ۹/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۲، پ ۱، ص ۹.

۶- ژاک ژوزف مرنارد (Jacques - Joseph Mornard) به تاریخ ۱۸ دسامبر ۱۸۶۴ م، در گته شیر (برابانت) متولد شد. پس از تحصیلات داخل اداره گمرک بلژیک شده در ماه ژانویه ۱۹۰۰ از طرف دولت ایران استخدام گردید. روز بیستم فوریه ۱۹۰۰ م، وارد انزلی شده و روز ۲۱ مارس همان سال به سمت ریاست گمرکات مازندران و استرآباد به طرف مشهدسر عزیمت نمود در ماه فوریه ۱۹۰۱ که موسیو نوز خیال مسافرت اروپا را به طور مرخصی داشت، مسیو مرنارد را به تهران احضار و به ریاست دائره در اداره مرکزی تعیین کرد چون مرخصی مسیو نوز به تأخیر افتاد، مسیو مرنارد تقاضا کرد که تأسیس دوائر جدید در بعضی ولایات به او سپرده شود. بدین واسطه در ماه اوت ۱۹۰۱ مأمور تنظیم گمرکات قسمت شمالی آذربایجان یعنی اردبیل و مغان گردید و در ماه نوامبر ۱۹۰۴ تفتیش کل گمرکات و پست و صندوق مدیری کل گمرکات به مسیو مرنارد تفویض گردید. چندی بعد از اولتیماتوم دسامبر ۱۹۱۱ که دولت روس تقاضای تغییر شوستر آمریکائی خزانه دار کل را به ایران داد و دولت ایران قبول نمود. مسیو مرنارد با کمک سفارت روسیه شوروی در تهران موفق به تحصیل مقام مستر شوستر گردید و به موجب دستخط ناصر الملک نایب السلطنه در ماه ژوئن ۱۹۱۲ به خزانه داری کل منصوب شد و در اول سپتامبر ۱۹۱۴ از این شغل مستعفی گشت. نشان ها و امتیازاتی که مسیو مرنارد از دول مختلف تحصیل نمود از این قرار است: درجه اول کرواسیویک از بلژیک، شوالیه نشان لئوپولد گرانٹ افسیه نشان تاج بلژیک، گرانٹ افسیه نشان تاج پروس گران کروا از نشان سنت استانیسلاس روسیه نشان شیر و خورشید از درجه اول با حمایل سبز. مرنارد روز بیستم اکتبر ۱۹۱۶ مطابق ۲۱ ذی الحجه ۱۳۳۴ در تهران بدرود جهان گفت. (ایران در جنگ بزرگ، ص ۱۵۴).

۷- مراسله وزارت مالیه به وزارت خارجه، ۹/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲۸، پ ۵۴، ص ۱.

صاحب ان نفت اعلام کرده بودند که نفت را با جو و میوه خشک مبادله می نمایند. تجار بندر جز نیز، نزدیک به هیجده هزار پوط جو و مقداری میوه خشک در گمرک بندر جز حاضر نموده بودند (۱) و لیکن تراکمه با مبادله کالا مخالف بوده (۲) و چند تلگراف و نامه به استرآباد و بندر جز مخابره کرده بودند ولی چون نتیجه ای حاصل نشده بود، امروز دوباره به تلگراف خانه گمش تپه آمده و مستقیماً تلگرافی به تهران مخابره نمودند و اظهار داشتند: چنانچه از طرف دولت اقدامی صورت نگیرد، خودشان برای جلوگیری از خروج آذوقه اقدام خواهند کرد. (۳)

* اعلام آمادگی طایفه سید حیدر برای پایان دادن به دشمنی با پسیان

کنل محمد تقی خان، نامه ای به امضای بیست و چهار نفر از ریش سفیدان طایفه سید حیدر دریافت کرد. آنان در نامه خود اعلام کرده بودند: چنانچه کنل نیروهای خود را از منطقه آنان فراخواند، دست از دشمنی با وی برخواهند داشت. نیروهای ژاندارمری نیز، پس از موافقت کنل پسیان با درخواست ریش سفیدان، حملات خود را متوجه «قلعه نو» (۴) کردند. (۵)

[تصویر] سید حیدر بربری

* عزیمت احسان الله خان به باکو

احسان الله خان با گروه کوچکی از طرفدارانش بندر انزلی را ترک کرده، از طریق آستارا به باکو رفت. (۶)

* دعوت از روزنامه نگاران ایرانی برای شرکت در کنگره جراید

به موجب دعوت نامه ای که از سفارت آمریکا به وزارت امور خارجه ارسال شد، کمیته اجرائی کنگره جراید درخواست کرد نماینده ای از طرف ایران برای شرکت در کنگره جراید که از چهارم الی چهاردهم اکتبر ۱۹۲۱ م در «هونولولو» (۷) واقع در جزیره هاوایی (۸) منعقد می شد اعزام دارند. (۹)

* شرایط پسیان برای بازگرداندن ژاندارم ها از تربت

پسیان که از عملکرد گروه مذاکره کننده با شجاع الملک ناراضی بود از یاور علی رضا خان شمشیر فرمانده اردوی باخرز خواست: خودش با مخالفین وارد مذاکره شود و به آنان اعلام نماید تا موقعی که اطمینان کامل نداده و یکی از پسرهای شجاع الملک و شوکت السلطنه را به مشهد اعزام نمایند، اردو احضار نخواهد شد. پسیان در پایان تأکید کرد در هر صورت فقط با چنین شرایطی صلح خواهیم کرد و در غیر این صورت، حمله را به سمت تربت ادامه خواهیم داد. (۱۰)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۳، ص ۱۱.

۲- بنا به عقیده کارگزاری بندر جز علت مخالفت تراکمه با مبادله آذوقه این بود که خود تراکمه به صورت قاچاق و بدون پرداخت حقوق گمرکی، کالا- به خارج حمل می کردند. از این رو مبادلات تجارتي در بندر جز را بر ضد منافع خود می

- دانستند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ك ۶۵، پ ۳، ص ۱۱).
- ۳- گزارش تلگرافی از گمش تپه، ۹/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ك ۳۵، پ ۱، ص ۷.
- ۴- روستای قلعه نو متعلق به خود سید حیدر بود.
- ۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۱.
- ۶- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۶.
- ۷- هونولولو مرکز جزیره هاوایی می باشد.
- ۸- هاوایی یکی از ایالت های آمریکا می باشد.
- ۹- مراسم سفارت آمریکا به وزارت خارجه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ك ۶۱، پ ۷، ص ۳.
- ۱۰- نامه پسیان به سلطان علیرضا خان شمشیر، ۹/۶/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۵۵/۷۷۶۸.

جمعه ۱۰ شهریور ۱۳۰۰ / ۲ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۸ ذی الحجه ۱۳۳۹

* اعتراض انگلیس به واگذاری امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکالر

در حاشیه مذاکرات دولت ایران با کمپانی نفتی «سینکالر» (۱) برای واگذاری امتیاز نفت شمال ایران به این کمپانی، دولت انگلیس که واگذاری این امتیاز را به شرکت آمریکایی بر خلاف حقوق کمپانی نفت انگلیس و ایران می دانست، رسماً اعتراض خود را به دولت ایران اعلام کرد. انگلیسی ها حقوقی را که کمپانی نفت انگلیس و ایران از خوشتاریا تحصیل کرده بود، برای خود محفوظ می دانستند، در صورتیکه دولت ایران مدعی بود، امتیاز خوشتاریا که کمپانی نفت انگلیس و ایران آن را خریده، باطل بوده است. (۲)

* اعتراض سفارت آلمان به توقیف یک تبعه آلمانی

روزنامه بامداد روشن در شماره امروز خود نوشت: یک نفر آلمانی که از روسیه فرار کرده، در منطقه خراسان، توسط حکمران دره جز توقیف شد. (۳) در پی درج این خبر، سفارت آلمان در یادداشتی به وزارت امور خارجه، ضمن اعتراض نسبت به این موضوع، خواستار آزادی فوری این فرد آلمانی شد. (۴)

وزارت امور خارجه ایران در پاسخ اعلام کرد: در صورت صحت موضوع و فقدان یک علت موجه، فوراً وی را آزاد خواهد کرد. (۵)

* بازگشت هیئت مذاکره کننده با شجاع الملک به مشهد

اعضای هیئت مذاکره کننده با شجاع الملک همراه با شوکت الدوله به مشهد بازگشتند. هیئت مذاکره کننده اظهار داشتند: هرچند شجاع الملک حکومت کلنل محمد تقی خان را به رسمیت نمی شناسد، اما در حال حاضر قصد جنگ با وی را ندارد.

کلنل محمد تقی خان ضمن ارسال تلگراف برای شجاع الملک به وی متذکر شد که می تواند او را در باخرز (۶) و تربت جام آزاد بگذارد، لیکن به منظور تضمین صلح باید پسرش را به عنوان گروگان به مشهد بفرستد. (۷)

۱- کمپانی نفتی که رئیس آن هری سینکالر پسر یک داروفروش از اهالی ایالت کانزاس آمریکا بود. از سال ۱۹۰۳ سینکالر شروع به خرید اراضی کانزاس نمود و به وسایل مختلف توانست مقداری از اراضی نفت خیز را از سرخ پوستان بومی آمریکایی به قیمت بسیار ارزان در ایالت او کلاهما بدست آورد. در مدت کمی سینکالر توانست در اراضی خریداری شده به کشف نفت موفق شود و یکی از میلیونرهای آمریکا گردد. سپس شرکت بزرگی تشکیل داد که در زمره یکی از شرکت های بزرگ نفت آمریکا محسوب می گردید. در روند توسعه فعالیت های این شرکت، سینکالر به این فکر افتاد که با دولت شوروی داخل مذاکره شده و امتیاز نفت آن کشور را نیز به دست آورد. بنابراین در سال ۱۹۲۳ به مسکو رفت و به دولت

شوروی پیشنهاد نمود که تمام معادن نفت شوروی و پالایشگاه های روسیه به او واگذار شود که آنها را اداره نماید و انحصار فروش محصول در داخل و خارج به او تخصیص داده شود. مذاکرات سینکлер با اولیای شوروی منتهی به امضای قراردادی شد که تأثیر قاطعی بر قضیه نفت شمال ایران داشت. (نفت شمال، ص ۳۹).

۲- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۹، پ ۱، ص ۳۸.

۳- روزنامه بامداد روشن، ۱۰/۶/۱۳۰۰.

۴- مراسله سفارت آلمان به وزارت خارجه ۱۰/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۰۰، ک ۴، پ ۲، ص ۲.

۵- مراسله وزارت خارجه به سفارت آلمان، ۲۸/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴، پ ۲، ص ۱.

۶- باخرز در مشرق شاهرود و در جنوب دشت اسفراین واقع شده است و از شعب کوه های واقع بین دره گرگان و تجن محسوب می شود که تا کوه های هشتادان و خراسان در مشرق افغانستان امتداد یافته و به هندوکش می پیوندد.

۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، صص ۱۳۲-۱۳۳.

شنبه ۱۱ شهریور ۱۳۰۰/۳ سپتامبر ۱۹۲۱/۲۹ ذی الحجه ۱۳۳۹

* عزم لرد کرزن برای ساقط کردن دولت قوام السلطنه

برخی از مقامات وزارت خارجه انگلیس، مخالف به خطر انداختن موقعیت بانک شاهنشاهی در ایران بودند (۱)، اما «کرزن» وزیر خارجه انگلیس تصمیم گرفته بود مانع از کمک های مالی بانک به کابینه قوام السلطنه شود. او ترکیب این دولت را بد و فاسد می دانست و معتقد بود، هر کابینه دیگری به جای آن بیاید، احتمالاً بهتر خواهد بود. (۲)

* نامه میرزا کوچک خان به روتشتین

روتشتین نامه ای را که میرزا کوچک خان به وسیله چاپار ارسال کرده بود، دریافت کرد. این نامه (۳) در واقع پاسخ نامه ای بود که چندی پیش روتشتین برای میرزا نوشته بود. (۴)

* دیدار اعراب با سمیتقو

پانزده عرب به قصد دیدار با سمیتقو از موصل وارد آذربایجان شدند. (۵)

* ملاقات نماینده میرزا کوچک خان با سعد الدوله

میرزا کوچک خان، علی محمد پیربازاری را نزد سعد الدوله فرستاد تا وی را مجدداً به همکاری فراخواند. سعد الدوله در پاسخ گفت: همچنان مطابق نظرات پدرش که در تهران است عمل خواهد کرد و قصد کمک کردن به جنبش جنگل را ندارد. (۶)

Minutes by Churchill and Lindsay, ۳ Sept. ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۱۵/۹۹۲۰ -۱

. Minute by Curzon, ۴ Sept ۱۹۲۱, ibid -۲

۳- متن نامه میرزا کوچک خان به روتشتین به شرح ذیل است: «رفیق محترم! خیلی خرسندم که در مراسله اخیر به وسیله رفیق کلانتراف مرقوم داشته اید کاملاً تصدیق دارید که ایران میدان غرض رانی بیگانگان و متعدیان عالم بشری بوده و حیات اجتماعی مان دستخوش استفاده سرمایه داران خارجی و نفع پرستان داخلی است و لابلالی گری زمامداران دوره های متوالیه مرکز لزوم اصلاحات داخلی و هرگونه قیام و نهضتی را که متضمن اصلاحات اساسی کشور باشد مشروع می سازد من و یارانم در مشقت های فوق الطاقه چندین سال، هیچ مقصودی نداشته و نداریم جز حفظ ایران از تعرضات خارجی و فشار خائنین داخلی، تأمین آزادی رنجبران ستمدیده مملکت و استقلال حکومت ملی. همه فداکاری های بنده و احرار جنگل برای وصل به همین مقصود عالی است و بس ... من انقلاب را یگانه راه علاج و نجات قطعی ملت از مشکلات موجود می دانم، اما اکنون که شما با نظریات صائب حکومت سویت روسیه و اطلاع وسیعی که در سیاست مملکت و قضایای بین المللی دارید و

کاملاً در مراسله شریفه شرح داده شده اند، صلاح این جمعیت را در سکوت می بینید من به اطمینان صداقت و آزادی خواهی شما هم عقیده می شوم به اینکه، ادامه انقلاب، استقلال سیاسی و اقتصادی مملکت را جریحه دار می کند و نفوذ امپریالیسم انگلیس را تقویت می نماید و فکر ملوک الطوائفی را در تمامت خاک ایران قوت می بخشد. ناچارم برای درهم شکستن پنجه های دسیسه کار آنها سکوت را گوارا بشمرم و به امید حکومت سویت روسیه که پناهگاه احرار عالم است، جمعیت خود را به صبر و آرامش تشویق و منتظر بمانم که سیاست دولت تا چه پایه منافع توده اصلی را در نظر خواهد گرفت و از استقلال ایران دفاع خواهد کرد. به علاوه، مترصد خواهم بود که حکومت سویت روسیه در زمینه افکار آزادی خواهانه اش چقدر به ملت ایران مساعدت خواهد نمود و تعهدات کتبی در حیات اقتصادی مملکت چه تأثیری خواهد داشت؟ بنابراین، شرایطی را در زمینه پیشنهادات شما که متضمن بقا و صلاح جمعیت است و جلوگیری از بدنام شدن خواهد نمود، پیشنهاد و حتمی الاجراء می داند. البته نمایندگان جمعیت آن را به نظر شریف خواهند رسانید من شما را مطمئن می سازم که تأیید سیاست مشروحه در نامه شما، من و جمعیت جنگل را تا حدی قانع کرده و امیدوار است که دولت ایران نیز از سکوت جمعیت سوءاستفاده نکند و به اصلاحات منظوره وجود خارجی بدهد. در خاتمه این نکته را لازم به تذکر می داند که مقصود من و یارانم حفظ استقلال مملکت و اصلاح و تقویت مرکز است. تجزیه گیلان را که در مقدمه ملوک الطوائفی و ضعف ایران است، خیانت صریح دانسته و می دانم چنانچه پیشنهادات همیشگی ما به دولت رفع این توهم را تأیید می نماید. ایام موفقیت مستدام باد.

کوچک جنگلی.» (جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۴۵-۴۶).

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۶.

۵- همان.

۶- همان، ص ۳۶.

یکشنبه ۱۲ شهریور ۱۳۰۰/۴ سپتامبر ۱۹۲۱/۱ محرم ۱۳۴۰

* عزیمت کلنل محمد تقی خان به فریمان

کلنل محمد تقی خان به منظور توجیه عملیات نظامی و همچنین پایان بخشیدن به اختلاف نظرهای موجود بین افسران، با اتومبیل از مشهد عازم فریمان شد. وی شب هنگام به مشهد بازگشت. (۱)

[تصویر] کلنل محمد تقی خان پسیان

* اعتراض مردم در عشق آباد به مسدود شدن راه ترکستان

پس از مسدود شدن راه مسافرتی ترکستان به ایران از طرف حکومت ترکستان شوروی، امروز نمایندگی ایران در عشق آباد از اعتراض مردم به بسته شدن این راه خبر داد و گفت: هرروز جمعی از اشخاص که فعالیت تجاری و یا کارهای دیگری دارند، به نمایندگی ایران در عشق آباد آمده و خواستار رفع این معضل می شوند. (۲)

* درگیری بین نیروهای ژاندارمری و نیروهای شجاع الملک

در نتیجه جنگی که بین نیروهای ژاندارمری و نیروهای شجاع الملک که بیش از پنج هزار نفر بودند، صورت گرفت، ژاندارم ها عقب نشینی کرده و قوای شجاع الملک توانستند به فریمان واقع در شش فرسخی مشهد برسند. (۳)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۴.

۲- تلگراف نمایندگی ایران در عشق آباد به وزیر خارجه، ۱۲/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۱۹، ص ۹.

۳- روزنامه ایران، ۱۲/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

دوشنبه ۱۳ شهریور ۱۳۰۰ / ۵ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲ محرم ۱۳۴۰

* بیانیه کلنل محمد تقی خان علیه سردار معزز بجنوردی

کلنل محمد تقی خان طی بیانیه ای علیه سردار «معزز بجنوردی» اظهار داشت: «او همان کسی است که وقتی روس ها مرقد امام رضا (ع) را بمباران کردند، هیچ عکس العملی نشان نداد». پسیان در این بیانیه، به امیر شوکت الملک نیز انتقاداتی کرد و درباره او گفت: «او قادر به حراست از جاده های منطقه خویش نیست.» (۱)

* حمله ناموفق ژاندارمری به قلعه سنگان

امروز یک دسته از افراد ژاندارمری، مستقر در تربت حیدریه برای تصرف قلعه سنگان (۲) بالا که دویست نفر از افراد طوایف مختلف در آن سنگر گرفته بودند، دست به یک هجوم ناموفق زدند. (۳)

* ابلاغیه شوکت الملک به اهالی خوفا

امروز شوکت الملک حاکم سیستان و قاینات طی ابلاغیه ای خطاب به بزرگان و سرشناسان خوفا، ضمن متمد خواندن پسیان و اعوان او، خطاب به آنها تصریح کرد: که باید از هرگونه همراهی با اعوان کلنل محمد تقی خان احتراز نموده و مخالفت خود را با مقاصد آنها اعلام نمایند و حتی از پرداخت مالیات نیز تا ورود نیروهای نظامی قاینات به این منطقه خودداری نمایند. (۴)

* شیوع بیماری تب نوبه در اطراف تهران

با توجه به آنکه، بیماری تب نوبه (۵) در اطراف تهران شیوع پیدا کرده و بیشتر رعایا و کشاورزان را از کار و فعالیت بازداشته بود، وزارت صحیه پیشنهاد خرید گنه گنه (۶) را برای مبارزه با این بیماری به دولت ارائه کرد و مخارج آن را چهار صد تومان برآورد کرد. (۷)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۴.

۲- پس از آنکه، هفتصد و پنجاه نفر از جنگجویان طوایف به مدافعان قلعه سنگان بالا پیوستند، کلنل محمد تقی خان در روز هفتم سپتامبر (۱۵ شهریور) فرماندهی عملیات را شخصا به عهده گرفت و قلعه سنگان بالا- سرانجام به تصرف نیروهای ژاندارمری در آمد و مدافعان آن پا به فرار نهادند و کلنل محمد تقی خان در شامگاه هیجدهم شهریور به مشهد بازگشت. (گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۵).

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۴.

۴- ابلاغیه شوکت الملک به اهالی خوفا، ۱۳ / ۱۳ / ۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۲۵ / ۷۷۶۸.

۵- تب و بیماری عفونی که به تناوب ایجاد تب و لرز می کند به تب نوبه نیز موسوم است.

۶- دارویی که نزد همه مردم روی زمین با اندک تفاوتی در تلفظ با همین نام خوانده می شود و از درختی به نام کوکا در آمریکای جنوبی به دست می آید درخت گنه گنه دارای گل های سفید و سرخ و بنفش است و از پوست این درخت داروی گنه گنه استخراج می شود. بومیان آمریکایی خاصیت آن را می شناختند و در آن جا هرکس دچار تب نوبه یا مالاریا می گردید با پوست همین درخت او را معالجه می کردند. گویا در سال ۱۶۳۰ م، پوست این درخت داروی مؤثر تب دانسته شده است.

۷- روزنامه ایران، ۱۳/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

سه شنبه ۱۴ شهریور ۱۳۰۰ / ۶ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۳ محرم ۱۳۴۰

* عزیمت سیصد ژاندارم به تربت حیدریه

کلنل محمد تقی خان با اتومبیل عازم تربت حیدریه شد. پیش از عزیمت وی، سیصد ژاندارم و دو توپ ساخت کشور اتریش به منظور تقویت نیروهای نظامی به طرف تربت حیدریه حرکت داده شدند. (۱)

[تصویر] میرزا کوچک خان و دکتر حشمت

* اعطای لقب از سوی احمد شاه به میرزا سید عبد الله خان

میرزا سید عبد الله خان، عضو اداره غرب وزارت داخله از سوی احمد شاه به عنوان مترجم الملک ملقب گردید. (۲)

* اظهار تمایل دولت سوئد از اجرای مراسم سلام کشتی ها در بنادر ایران

دپارتمان دفاع دولتی سوئد اعلام کرد: تمایل دارد، صورت کاملی از بنادر ایران که باید مراسم شلیک سلام کشتی های جنگی سوئدی در آن اجرا شود، در اختیار داشته باشد. از اینرو از دولت ایران تقاضا کرد صورت اسامی بنادر مذکور برای این دپارتمان ارسال شود. (۳)

* تلاش روتشتین برای مذاکره با میرزا کوچک خان

سعد اله خان درویش نماینده اعزامی میرزا کوچک خان به تهران، کلانتراف معاون وابسته نظامی سفارت شوروی و نماینده روتشتین و مدیر خاقان رشتی منشی پیشین کنسول شوروی در رشت به منظور پیگیری مذاکرات (۴) بین روتشتین و میرزا کوچک خان تهران را ترک کردند. (۵)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، صص ۱۳۴-۱۳۵.

۲- روزنامه ایران، ۱۴ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- مراسله کنسولگری سوئد به وزارت خارجه ۱۴ / ۶ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۳، پ ۲، ص ۳.

۴- روتشتین تمام تلاش خود را به کار گرفته بود که میان میرزا کوچک خان و حکومت مرکزی روابط صلح آمیز برقرار نماید. (م).

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۶.

چهارشنبه ۱۵ شهریور ۱۳۰۰/۷ سپتامبر ۱۹۲۱/۴ محرم ۱۳۴۰

* تقاضای رضا خان برای اجاره خالصجات مازندران

رضا خان وزیر جنگ در نامه ای خطاب به هیئت وزیران با بیان اینکه، موضوع خالصجات مازندران از مسائلی است که سال ها وقت مسئولین دولت را به خود جلب کرده، ولی موفقیت کاملی از آن حاصل نشده است، پیشنهاد کرد برای آنکه منافع دولت به بهترین شیوه تأمین گردد، دولت همه خالصجات مازندران را به وی اجاره دهد تا با تدبیر و نفوذ افراد محلی اشکالات موجود را مرتفع سازد. رضا خان مدعی بود، با این اقدام، منافع دولت وارد خزانه شده و از همه هزینه ها و مخارج اردو کشی و غیره نیز جلوگیری می شود.

رضا خان در پایان نامه خود تصریح کرد: با این کار، راه هرگونه توهم و طغیان و سرکشی برای سرکردگان محلی که از این خالصجات منتفع هستند مسدود خواهد شد. (۱)

* مذاکره نماینده کمپانی سینکلر و سفیر ایران در واشنگتن

نماینده کمپانی «سینکلر» Sinclair (که بعد از کمپانی «استاندارد اویل» Standard oil) از کمپانی های معتبر آمریکا بود درباره کسب امتیاز معادن نفت شمال ایران با حسین علاء نماینده سیاسی ایران در واشنگتن ملاقات و گفتگو کرد. در حاشیه این ملاقات وقتی حسین علاء راجع به میزان استقراض دولت ایران از کمپانی مزبور صحبت کرد، نماینده کمپانی پاسخ داد: حاضر نیستند در مقابل امتیاز پولی بدهند. این کار مثل این است که برای کسب اجازه به خطر انداختن سرمایه خود، پیشکش داده باشند. چون هنوز به وجود نفت کافی در شمال ایران اطمینان ندارند و در واقع قماربازی می کنند. (۲)

* اعتراض به تبلیغات ضد انگلیسی وزیرمختار شوروی در تهران

کرزن در یادداشتی خطاب به دولت شوروی به شدت نسبت به تبلیغات ضد انگلیسی وزیرمختار شوروی در تهران، به دلیل آنکه، اقدامات وی تخطی از قرارداد بازرگانی انگلیس و شوروی محسوب می شود، اعتراض کرد. (۳)

* توصیه کرزن به خودداری از کمک مالی به دولت قوام السلطنه

کرزن وزیر خارجه انگلیس به «کرو» معاون خود، دستور داد، موقعیت و سیاست دولت انگلیس مبنی بر نپرداختن کمک مالی به ایران را به طور محرمانه با رئیس، هیئت مدیره و نماینده بانک شاهنشاهی در میان گذارد. (۴) «هیو بارنز»، رئیس هیئت مدیره و «سیدنی راجرز»، مدیرعامل بانک، در ملاقاتشان با کرو با عدم پرداخت مساعده قبلی (و آخری) یکصد هزار لیره ای بانک به دولت ایران، از محل حق السهم آن سال نفت، موافقت نکردند. آنها خاطرنشان کردند: پول در واقع متعلق به دولت ایران است و شرکت نفت باید آن را در ماه نوامبر (آذر) بپردازد. بنابراین، دولت ایران حق دارد از تنزیل بروات دولت خودداری کند. آنها فقط تعهد کردند، در صورتی که ایران خواستار کمک بیشتری شود، به وزارت خارجه انگلیس اطلاع

* اعتراض مجدد به توقیف روزنامه خراسان

محمد طباطبایی مدیر روزنامه خراسان که نشریه اش در تیرماه از سوی دولت توقیف و هنوز به همان حال باقی بود، بار دیگر برای رفع توقیف روزنامه اش از رئیس مجلس شورای ملی خواست این موضوع را پیگیری و رسیدگی نماید. (۶)

* مطالبه خسارات اتباع ایرانی در زمان انقلاب روسیه

پس از استقرار حکومت شوروی و مذاکرات ایران با دولت این کشور در خصوص پرداخت خسارت های وارد شده به اتباع ایرانی در زمان انقلاب روسیه، امروز علیقلی مشاور الممالک (۷) سفیر ایران در روسیه شوروی به وزارت

۱- مراسله رضا خان به هیئت دولت، ۱۵/۶/۱۳۰۰، اسناد ریاست جمهوری، ش ب ۴/.

۲- مراسله حسین علاء به وزارت خارجه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۷، پ ۴۸ صص ۲۱-۱۹.

۳- Curzon note to soviet government, ۷ sept. ۱۹۲۱, Curzon Papers, F ۱۱۲/ ۲۳۶

۴- Minute by Crow, ۷ Sept. ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/ ۶۴۱۵/ ۹۹۲۰

۵- Imperial Bank to Fo, ۸ Sept. ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/ ۶۴۱۵/ ۱۰۲۹۴

۶- مراسله محمد طباطبایی مدیر روزنامه خراسان به مؤتمن الملک، ۱۵/۶/۱۳۰۰، اسناد مجلس، دوره ۴، ک ۳۲، ج ۱/۱۷، پ ۲.

۷- علی قلی خان انصاری (مشاور الممالک) فرزند میرزا حسن خان نایب الوزاره در سال ۱۲۸۶ ق در تهران متولد شد. علی قلی در کودکی همراه پدرش به قفقازیه رفت و دوران کودکی و نوجوانی را در آن جا گذراند و تحصیلات جدید و قدیم را در آن جا انجام داد و مدتی در مدرسه ژوئیت های کاتولیک در طرابوزان درس خواند و زبان های روسی و فرانسه را به طور کامل فراگرفت. ادبیات فارسی و عربی و حسن خط را نیز نزد معلمین خصوصی آموخت. پس از بازگشت از سفر قفقازیه در ۱۳۰۵ ق، به استخدام در وزارت امور خارجه در آمد و منشی اداره تحریرات عثمانی شد. پس از دو سال خدمت در آن اداره، به نیابت کنسولگری حاجی طر خان منصوب گردید. سپس به ایران احضار و با سمت مترجم درجه اول و مدیریت تحریرات اداره دول غیرهمجوار برگزیده گردید و در این سمت در زمره مترجمین ناصر الدین شاه قرار گرفت. در سال ۱۲۷۴ ش، هیئتی به ریاست شاهزاده عباس میرزا ملک آرا برای تبریک تاجگذاری نیکلای دوم امپراطور روسیه عازم آن کشور گردید. علی قلی خان در آن هیئت، وظیفه مترجمی زبان فرانسه و روسی را بر عهده داشت. پس از بازگشت از روسیه چندی در وزارت امور خارجه مشاغلی را متصدی شد تا به ریاست تذکره خراسان منصوب و به مشهد رفت و چندی هم مفتش تذکره خراسان و حدود افغانستان بود. در سال ۱۳۲۲ ق، با سمت نیابت اول سفارت ایران در پترزبورگ به روسیه رفت و پس از مدت کوتاهی به مستشاری سفارت منصوب شد و لقب مشاور الممالک گرفت. این مأموریت قریب ۱۴ سال به طول انجامید که در ده سال آخر سمت مستشاری و کارداری با او بود. مشاور الممالک در ۱۲۹۳ ش، در دوران نخست وزیری مشیر الدوله به تهران احضار و به معاونت وزارت امور خارجه تعیین گردید و در این سمت چندی هم کفیل وزارت امور

خارجہ شد. در سال ۱۲۹۴ ش، در دولت عبد الحسین میرزا فرمانفرما برای اولین بار به وزارت امور خارجه تعیین گردید. عمر این کابینه کوتاه بود و دو ماه بیشتر به طول نینجامید. در ۱۲۹۶ ش، که مستوفی الممالک برای بار چهارم رئیس الوزراء شد، مشاور الممالک انصاری را در رأس وزارت امور خارجه قرار داد و مدت این وزارت هم از دو ماه تجاوز نکرد. در ۱۲۹۷ ش، در کابینه صمصام السلطنه بختیاری وزیر امور خارجه شد. این وزارت چهل روز بیشتر دوام نداشت. سرانجام در مردادماه ۱۲۹۷ در کابینه میرزا حسن وثوق الدوله به وزارت امور خارجه تعیین گردید. در دولت وثوق الدوله، جنگ جهانی اول پایان گرفت و کنفرانس صلح ورسای در پاریس تشکیل گردید. دولت ایران نیز برای استیفای خسارات ناشی از جنگ، هیئتی را به اروپا فرستاد. ریاست این هیئت با مشاور الممالک انصاری وزیر امور خارجه بود و اعضای هیئت عبارت بودند از: ذکاء الملک فروغی رئیس دیوان عالی کشور، میرزا حسین خان علاء وزیر سابق و انتظام الملک رئیس کابینه وزارت امور خارجه و مسیو آدولف پرینی مستشار وزارت عدلیه. روز پانزدهم مردادماه ۱۲۹۸ وثوق الدوله رئیس الوزراء، کابینه خود را ترمیم کرد. در این ترمیم، نصرت الدوله فیروز از وزارت عدلیه به وزارت امور خارجه تغییر سمت پیدا کرد و همراه احمد شاه به اروپا رفت. نصرت الدوله وزیر جدید امور خارجه، احتشام السلطنه سفیر ایران در استانبول را برکنار نمود و برای مشاور الممالک انصاری تقاضای پذیرش کرد که بلافاصله مورد قبول واقع شد. مشاور الممالک قریب یک سال سفیر کبیر ایران در استانبول بود. در شهریورماه ۱۲۹۹ میرزا حسن خان مشیر الدوله، رئیس الوزراء به علی قلی خان مشاور الممالک، سفیر کبیر ایران در دولت عثمانی مأموریت فوق العاده داد برای مذاکرات مربوط به عقد قرارداد با دولت جدید التأسيس شوروی عازم مسکو شود. حاصل مجموع مذاکرات و تلاش مشاور الممالک قرارداد ۱۹۲۱ م، منعقد بین ایران و شوروی بود. این قرارداد در ۲۶ ماه در ۲۳ آذرماه ۱۳۰۰ ش، در مجلس شورای ملی به تصویب رسید. به موجب این قرارداد بانک استقراضی روس با نقود و اشیا و محاسبات و اموال منقول و غیرمنقول به ایران واگذار شد و تمام امتیازاتی که دولت تزاری روسیه و اتباع آن از ایران گرفته بودند از درجه اعتبار ساقط شد. دولت شوروی راه های شوسه انزلی- تهران، قزوین و کلیه متعلقات آن و همچنین اسکله و وسایل نقلیه در راه ارومیه و تمام خطوط تلگرافی را به ایران بخشید و به موجب همین قرارداد، کاپیتولاسیون لغو گردید و دولت شوروی از مالکیت قریه زرگنده صرفنظر نموده از تمام مطالبات خود گذشت کرد. این قرارداد که از نظر مصالح ایران در آن ایام حائز اهمیت خاصی بود با تدبیر و تلاش و جدیت مشاور الممالک انصاری به امضا رسید. مشاور الممالک انصاری پس از امضای قرارداد ایران و شوروی به سمت سفارت کبرای ایران در مسکو تعیین گردید و این مأموریت از ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۵ ش، به طول انجامید. در تیرماه ۱۳۰۵ مستوفی الممالک برای بار ششم به رئیس الوزرایی انتخاب گردید و در هیئت وزیران خود، مشاور الممالک انصاری را به سمت وزیر امور خارجه تعیین و معرفی نمود. این کابینه سه بار ترمیم شد ولی مشاور الممالک در هر سه کابینه وزیر امور خارجه بود. مخبر السلطنه هدایت، جانشین مستوفی الممالک، کماکان پست وزارت امور خارجه را به مشاور الممالک تفویض کرد تا اینکه در ۱۲ تیرماه ۱۳۰۷ ش، برای بار دوم به سفارت کبرای ایران در شوروی تعیین گردید. آخرین سمت آقای علی قلی انصاری، وزیرمختاری ایران در لندن بود که از تیرماه ۱۳۱۰ آغاز شد و در دی ماه ۱۳۱۱ پایان گرفت. وی به علت ترک محل خدمت بدون اجازه، مغضوبا به تهران احضار و پس از چندی بازنشسته شد. تغییر انصاری از سفارت ایران در لندن مقارن با تغییر عبد الحسین تیمورتاش از وزارت دربار بود و طبعاً با مسئله نفت ارتباط مستقیم داشت. علی قلی خان انصاری در سال ۱۳۱۹ ش، در تهران درگذشت. (شرح حال رجال ایران، ج ۳، ص ۴۶۱-۴۵۹؛ گنجینه اسناد، س ۱۳۷۲، دفتر اول، ص ۳۵ و ۳۴؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۱، ص ۲۹۷-۲۹۹؛ زندگی نامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۱۵۶-۱۵۹).

امور خارجه اطلاع داد در خصوص استرداد خانه و انبار و اموال متعلق به ایرانیان اقدام شده، ولی هیچ نتیجه ای نداشته است. زیرا حکومت شوروی حتی برای اتباع خود نیز حق مالکیت قائل نیست و به طور طبیعی چنین حقی را به اتباع ایرانی هم نخواهد داد. اما اتباع ایرانی بنا به عهدنامه مودت ایران و شوروی حق مطالبه خسارات را خواهند داشت. (۱)

* انتشار بیانیه ای علیه شجاع الملک

کلنل محمد تقی خان بیانیه ای بر ضد شجاع الملک انتشار داد و او را شدیداً مورد انتقاد قرار داد. (۲)

۱- تلگراف مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۲۱/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۵.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۴.

پنجشنبه ۱۶ شهریور ۱۳۰۰ / ۸ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۵ محرم ۱۳۴۰

* انتشار روزنامه سیاست

امروز روزنامه سیاست (۱) به صاحب امتیازی و مدیرمسئولی شاهزاده عباس میرزا (عباس اسکندری) (۲) و سردبیری میرزا باقر خان تبریزی انتشار خود را در تهران آغاز نمود. (۳)

* واگذاری اجاره خالصجات مازندران به رضا خان

هیئت وزیران در جلسه امروز خود با پیشنهاد ارائه شده از سوی رضا خان مبنی بر واگذاری اجاره تمام خالصجات مازندران به وی موافقت کرد. در این جلسه تصویب شد که همه خالصجات مازندران به اجاره سردار سپه واگذار شود و مقرر شد، تدوین شرایط و ترتیب اجاره را وزارت مالیه به هیئت دولت پیشنهاد نماید. (۴)

* مقابله با شاهسون ها

عده ای ژاندارم با توپ و قورخانه برای جلوگیری از اشرار شاهسون از تبریز به روستای حاجی آقا اعزام گردیدند. (۵)

* دعوت به تحریم کالاهای انگلیسی

روزنامه وطن از مردم خواست تا از خریدن کالاهای انگلیسی خودداری نمایند و به نمایندگان مجلس شورای ملی نیز توصیه کرد که مردم را به پوشیدن منسوجات ایرانی تشویق نمایند. (۶)

* افتتاح شعبه تجاری روسیه شوروی در خراسان

در حاشیه افتتاح شعبه تجارتی روس در خراسان به افتخار «پروتوپوف» رئیس اداره تجارت خارجی روس در خراسان، ضیافتی در منزل نمایندگی ایران در ترکستان برگزار شد که تقریباً سی نفر از رؤسای ادارات محلی روس به این مراسم دعوت شده بودند. در این مجلس نماینده ایران در ترکستان و «پروتوپوف» سخنرانی نمودند. طرفین در سخنرانی هایشان، به سابقه دوستی و همسایگی دو دولت ایران و روس اشاره نمودند. (۷)

* دخالت حکومت قزوین در امور حقوقی اتباع روسیه

«مؤید حضور» کارگزار قزوین طی نامه ای به وزارت امور خارجه با اعلام این موضوع که با وجود تشکیل اداره عدلیه در قزوین، حکومت در امور حقوقی اتباع روسیه مداخله می نماید، افزود: این اقدامات در آینده مشکلاتی را پدید خواهد آورد و در حال حاضر رشته امور را از هم گسیخته است. کارگزار قزوین در ادامه خواست: چنانچه اقدامی صورت خواهد گرفت، حکومت قزوین مطلع نشود، چرا که سبب ضدیت حاکم با وی خواهد شد. (۸)

«عز الملک کردستانی» به حکم وزارت مالیه به سمت مدیر کل این وزارت خانه منصوب گردید. (۹)

* معرفی معاون وابسته نظامی سفارت انگلیس به وزارت خارجه

سفارت انگلیس در تهران انتصاب کاپیتان «ر. پ. ل رنکینگ» به سمت معاونت آتاشه نظامی این سفارت در تهران را به وزارت خارجه ایران اعلام کرد و اطلاع داد که وی در اوایل اکتبر از راه هندوستان به ایران وارد خواهد شد. (۱۰)

۱- روزنامه سیاست پس از نشر شماره دوم خود توقیف شد و شماره سوم آن پس از سه ماه در ۲۳ / ۹ / ۱۳۰۰ مجدداً انتشار خود را آغاز کرد. این روزنامه در ابتدا هفته ای دو بار و بعدها به صورت یومیه منتشر گردید. (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳، ص ۵۱).

۲- عباس میرزا اسکندری در خانواده ای از خاندان سلطنتی قاجار پرورش یافت. پدرش، محمد علی میرزا، مشهور به شاهزاده علی خان، از مؤسسان انجمن آدمیت و جدش، محمد طاهر میرزا، (فرزند اسکندر میرزا و نوه عباس میرزا نایب السلطنه)، شاهدگانی دانش آموخته و ادب دوست بوده اند که در آن اوان آثاری را از زبان فرانسه به فارسی برگرداندند. عباس میرزا تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در مدرسه های علمیه و دار الفنون تهران به انجام رساند. بر طبق گزارشی، تحصیلات عالی خود را در رشته حقوق بین الملل در دانشگاه های فرانسه گذراند. در جریان جنگ جهانی اول، به صف مهاجران پیوست و، به گفته خود، هنگام کمک به نیروهای ژاندارمری در مناطق کوهستانی غرب کشور، در همدان، به اسارت نیروهای انگلیسی درآمد و یازده ماه در آن شهر زندانی گردید. پس از جنگ جهانی اول، در یکی از کابینه های میرزا حسن خان مشیر الدوله، در سمت معاون اداری رئیس الوزراء قرار گرفت. در ۱۳۰۰ ش، به روزنامه نگاری روی آورد و روزنامه سیاست را، به صاحب امتیازی و مسئولیت خود منتشر کرد. اولین شماره این نشریه در ۱۶ شهریور ۱۳۰۰، برابر با ۴ محرم ۱۳۴۰، انتشار یافت. روزنامه سیاست، در طی دوران نشر، مکرر توقیف شد. در زمستان ۱۳۰۱ ش، هنگامی که آن روزنامه توقیف گردید، اسکندری، که با میرزاده عشقی دوستی داشت، روزنامه قرن بیستم را به صاحب امتیازی عشقی و مدیرمسئولی خود، منتشر کرد. سیاست در ۱۳۰۲ ش، بار دیگر اجازه نشر گرفت. با شروع دوره پنجم مجلس شورای ملی (بهمن ۱۳۰۲)، وی به فراکسیون اقلیت، به رهبری سید حسن مدرس، نزدیک شد و سیاست در زمره جراید متمایل به گروه اقلیت درآمد. در تیر ۱۳۰۳ ش، به دنبال ترور میرزاده عشقی، مدیران روزنامه های وابسته به فراکسیون اقلیت، از جمله اسکندری، در مجلس شورای ملی تحصن کردند. اندکی بعد، انتشار سیاست هم متوقف ماند. اسکندری، حدود سال های ۱۳۰۵ و ۱۳۰۶ ش، مدتی ریاست کابینه وزارت فواید عامه را بر عهده داشت. کیفیت فعالیت او در آن وزارت خانه به طور دقیق معلوم نیست. در پی انتشار خاطرات آقابکف، در ۱۳۱۰ ش، و افشای این قضیه که جاسوس نمره شانزده دستگاه اطلاعاتی شوروی یکی از شاهزادگان قاجاری است که دارای منصب مهمی در وزارت فواید عامه است اسکندری، با کسان دیگری که در آن کتاب به تلویح یا تصریح، متهم به جاسوسی شده بودند، بازداشت شد. اما او، پس از چندی، بدون محاکمه آزاد گردید. اسکندری می گفته است که نزدیک به ده بار، در دوره رضا شاه بازداشت و هر بار، پس از تحمل چند ماه زندان، آزاد شده است. در اردیبهشت ۱۳۱۶ ش، با دستگیری گروه ۵۳ نفر، به اتهام تبلیغ افکار کمونیستی، عباس اسکندری هم بازداشت شد و گویا، به جرم تبلیغ کمونیسم و فاشیسم

محکوم به شش سال حبس گردید. آوانسیان، اسکندری را بورژوازی حقه باز، وزیرمآب و بی اعتنا و بی اعتقاد به توده ها می خواند. گفته شده است که پیشتر با رایین زینر، مأمور ویژه سازمان M. I. ۶ (سرویس جاسوسی) بریتانیا در ایران، درباره راه های براندازی دولت محمد مصدق مذاکره داشته و، پس از تأکید زینر بر اهمیت شرکت نفت ایران و انگلیس برای اقتصاد ایران، به او گفته بوده است که اهمیت آن را درک می کند و قوام السلطنه به مراتب ترجیح می دهد که انگلیسی ها در ایران نفوذ داشته باشند تا آمریکایی ها یا روس ها که دشمن ایران به حساب می آیند. اسکندری و ارسنجانی در دوران چهار روزه نخست وزیری قوام، از ۲۶ تا ۳۱ تیر ۱۳۳۱، مجدانه کوشیدند تا پایه های سست و لرزان زمامداری قوام السلطنه را تحکیم بخشند. نخست وزیر وقت، با آنکه هنوز کابینه اش را تشکیل نداده بود، آن دو را، به ترتیب، به سمت معاون پارلمانی و معاون سیاسی خویش منصوب کرد. اما تلاش مشاوران و معاونان قوام مؤثر نیفتاد و ۳۱ تیر، بار دیگر، مصدق فرمان نخست وزیری گرفت. اسکندری، دو هفته بعد، در ۱۵ مرداد، با انتشار نامه سرگشاده ای به دکتر مصدق، نسبت به تصویب لایحه اختیارات نخست وزیر، که شامل واگذاری حق قانونگذاری در اجرای مواد نه گانه برنامه دولت می شده است، سخت اعتراض کرد و آن مصوبه را در حکم تعطیلی مشروطه و برقراری دیکتاتوری دانست. او، با یادآوری مبارزات مصدق در راه استقرار عدالت و دموکراسی، آن لایحه را خلاف دموکراسی و خیانت به مردم شمرد و از نخست وزیر خواست که آن را از مجلس پس بگیرد. در ۲۵ دی همان سال، نیز طی نامه سرگشاده ای به شاه، تصویب لایحه اختیارات نخست وزیر را مغایر قانون اساسی خواند و از شاه به سبب توشیح آن انتقاد کرد. اسکندری پس از این وقایع، از سیاست کناره گرفت و با وکالت ارسنجانی، به کار خریداری و تصاحب زمین های وسیعی در منطقه طرشت، در غرب تهران، روی آورد. با انتشار فهرست ایرانیان سهامدار در شرکت نفت انگلیس و ایران و شرکت های فرعی آن، معلوم شد که اسکندری نیز در آن شرکت ها صاحب ۲۳۵ سهم بوده است. او در اول مرداد ۱۳۳۸، بانک ایران و غرب را تأسیس کرد، که چهل درصد سهام آن به سوئسی ها تعلق داشت. اسکندری سرانجام، در ۲۴ دی ۱۳۳۸، هنگامی که برای رسیدگی به امور بانکی و مذاکره با سهامداران به اروپا رفته بود به سبب سکت قلبی در مونیخ درگذشت. فرهنگ ناموران، ج ۲، ص ۵۳۰-۵۳۵).

۳- روزنامه سیاست، ۱۶/۱۶/۱۳۰۰، ص ۱.

۴- مراسله هیئت دولت به وزارت مالیه، ۲۴/۱۶/۱۳۰۰، اسناد ریاست جمهوری، شم ب ۴.

۵- روزنامه ایران، ۱۴/۱۷/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- جنیش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۷.

۷- تلگراف نمایندگی مخصوص ایران در ترکستان به وزارت خارجه، ۲/۱۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۱، ص ۲۲.

۸- تلگراف کارگزاری قزوین به وزارت خارجه، ۱۶/۱۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، سال ۱۳۰۰، ک ۳۴، پ ۲، ص ۴۲.

۹- روزنامه اتحاد، ۱۶/۱۶/۱۳۰۰، ص ۲. روزنامه ایران، ۱۷/۱۶/۱۳۰۰، ص ۱.

۱۰- مراسله سفارت انگلیس به وزیر امور خارجه، اسناد وزارت امور خارجه ایران، ۱۶/۱۶/۱۳۰۰، ک ۳، پ ۳، ص ۱۳.

جمعه ۱۷ شهریور ۱۳۰۰ / ۹ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۶ محرم ۱۳۴۰

* تصرف قلعه سنگان توسط نیروهای ژاندارمری

حمله ن‌هایی برای تصرف قلعه سنگان شروع شد و تنها توپ موجود نیز به صحنه جنگ برده شد. توپ دیگر، پس از انفجار گاری مهمات در راه تربت حیدریه از کار افتاده بود. قلعه سنگان بالا سرانجام به تصرف نیروهای ژاندارمری درآمد و مدافعان آن فرار کردند. (۱)

* اولین پزشک زن مسلمان در تهران

«امیر اعلم» امروز در اعلامی خبر از ورود اولین پزشک زن مسلمان به تهران داد و اظهار داشت: دکتر گوهر خاکپور، اولین طبیب مسلمان ایرانی و اولین دیپلمه قابلیت و امراض زنان است که اخیراً وارد تهران شده و مطب وی در خیابان چراغ برق روبروی دارو خانه نظامی قرار دارد. (۲)

* انتصاب ریاست محاکمات وزارت مالیه

میرزا زین العابدین خان پس از استعفا از مدیریت کل وزارت مالیه، از طرف آن وزارت خانه به سمت ریاست محاکمات وزارت مالیه تعیین و منصوب گردید. (۳)

* دریافت شهریه از دانش آموزان مدرسه دار الفنون

وزارت معارف به مدیر مدرسه دار الفنون (۴) ابلاغ کرد: بایستی مطابق با آئین نامه وزارت معارف، از دانش آموزان مدرسه دار الفنون شهریه دریافت نمایند. لازم به ذکر است که تا آن زمان تحصیل در دار الفنون رایگان بود. (۵)

* پیشروی ژاندارم های خراسان و شکست طوایف

نیروهای ژاندارمری به فرماندهی سلطان علی رضا خان شمشیر که از خیرآباد حرکت نموده بودند پس از دوازده ساعت جنگ امروز توانستند، نصرآباد، سرسخت قلعه، برج تقی آباد و محمودآباد و لنگر و عموم تپه های «آبدارو» را تصرف نمایند. (۶) افراد ایل تیموری و ایل هزاره نیز، پس از این شکست فاحش، هزیمت را صلاح دانسته و به سمت تربت رفته و از آنجا به یوسف آباد عقب نشینی کردند. (۷)

* آبله کوبی در مدارس دختران

وزارت معارف با موافقت وزارت صحیه و امور خیریه، یک پزشک زن را برای آبله کوبی و سرکشی در مدارس دختران در نظر گرفت و به مدارس نیز ابلاغ شد که در مواقع آبله کوبی به توصیه های وی عمل نمایند. (۸)

* انتصاب ریاست مالیه همدان

مفتاح لشکر از طرف وزارت مالیه به ریاست مالیه همدان منصوب شدند. (۹)

* سرقت از یک پزشک آمریکائی

یک جعبه فشنگ و کتاب متعلق به دکتر ح. الیچتوارت پزشک بیمارستان آمریکایی مشهد به سرقت رفت. (۱۰)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۵.

۲- روزنامه ایران، ۱۷/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- همان، ص ۱ و ۲.

۴- مدرسه دار الفنون در آن زمان فقط دارای کلاس های اول، دوم و سوم متوسطه بود. (م).

۵- روزنامه ایران، ۱۷/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- نامه سلطان علی رضا خان شمشیر به سردار نصرت، ۱۷/۶/۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۲۱۶۲۸ ق.

۷- همان، شم ۲۱۷۱۵ ق.

۸- روزنامه ایران، ۱۷/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۹- همان، ص ۲.

۱۰- تلگراف از مشهد به تهران، ۱۷/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۲.

شنبه ۱۸ شهریور ۱۳۰۰ / ۱۰ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۷ محرم ۱۳۴۰

* دستگیری سلطان جعفر خان

سلطان جعفر خان که در غیاب کنل محمد تقی خان فرماندهی پادگان مشهد را به عهده داشت، دستگیر و سلطان علی اصغر خان جانشین وی شد. سلطان جعفر خان از طرفداران حزب «آزادیخواهان» بود. (۱)

* عزیمت ژاندارم ها به محال آلان براغوش

گروهی ژاندارم، حامل یک توپ «مترالیوز» برای مقابله با اشراش شاهسون، از تبریز به طرف «محال آلان براغوش» اعزام شدند. (۲)

* ورود رئیس اداره تجارت خانه روسیه شوروی در خراسان به مشهد

«پروتوپوف» رئیس اداره تجارت خارجه روس در خراسان، به همراه هیئتی چهار نفره از همراهان از ترکستان به طرف مشهد حرکت کردند. (۳)

* تبدیل چند هزار مارک طلائی آلمان به مسکوکات ایرانی

پیرو مکاتبات قبلی وزارت مالیه و وزارت امور خارجه، امروز وزارت مالیه اعلام کرد: در نتیجه تحقیقات انجام شده از سوی آن وزارت خانه مشخص شده است که، در سال ۱۹۲۰ م، ۳۶۲۰ عدد مارک (۴) طلائی آلمانی به وزن ۲۹۵ مثقال به مسکوکات ایرانی تبدیل شده است. (۵)

* تصرف کاریز، محمودآباد و لنگر توسط ژاندارم های خراسان

ژاندارم های تحت فرمان سلطان تقی خان کاوه با حمله از راست و ژاندارم های تحت فرمان سلطان علیرضا خان شمشیر با حمله از چپ در مقابل نیروهای سالار خان بلوچ، عماد الممالک، سالار شجاع و غلام شاه بربری به پیروزی رسیدند و توانستند پس از چندین ساعت نبرد، آنها را شکست داده، کاریز، محمودآباد و لنگر را تصرف نمایند.

پسیان طی ابلاغی که بدین منظور صادر نمود، خاطرنشان ساخت «... دلاوری و رشادت افراد نظامی، قلب های اشراش و غارت گران را به طوری متزلزل ساخته است که می توان خاتمه کاریز را در نزدیک ترین مدت پیش بینی نمود...» (۶)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۵.

۲- روزنامه ایران، ۱۴ / ۷ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۱، ص ۳۶.

۴- مارک واحد پول کشور آلمان بود. (م).

۵- مراسله وزارت مالیه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۶ / ۱۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴، پ ۱۰، ص ۲ و ۱.

۶- ابلاغیه کلنل محمد تقی خان، ۱۳۰۰ / ۶ / ۱۹، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۱۷۶۸ / ۵۲.

یکشنبه ۱۹ شهریور ۱۳۰۰/۱۱ سپتامبر ۱۹۲۱/۸ محرم ۱۳۳۹

* دستگیری برخی سرشناسان مشهد

عده ای از سرشناسان مشهد از جمله معتضد السلطنه حاکم سابق مشهد، مجلل التولیه، ناظم التولیه، قائم مقام تولیه، شجاع التولیه، (برادرزن سردار معزز بجنوردی) و سلطان اسماعیل خان به اتهام طرفداری از شرایط صلح تهران دستگیر شدند. (۱)

* دیدگاه نرمن در خصوص قدرت روسیه و انگلیس در ایران

نرمن به منظور مقابله با نفوذ فزاینده و محسوس شوروی، هشدار داد، روسیه نه می تواند به ایران کمک کند نه می تواند آسیبی به این کشور برساند، درحالی که بریتانیا، بسته به اینکه، مؤسسات مالی لندن وجوه لازم را برای دولت ایران تأمین کنند یا از پرداخت آن خودداری نمایند، از عهده هر دو کار برمی آید. (۲)

* پیوستن چند گروه مسلح به نیروهای کلنل محمد تقی خان

چند گروه مسلح که پرشمارترین آنها، عده دویست نفری محمد قاسم خان قرائی بود، وارد مشهد شده و به نیروهای تحت فرمان کلنل محمد تقی خان پسیان پیوستند. (۳)

* اخطار پسیان به تیموری ها

پسیان با انتشار بیانیه ای خطاب به رعایای ایل تیموری که به باخرز رفته و در مقابل نیروهای ژاندارمری صف آراییی کرده بودند، هشدار داد. متن اعلان پسیان بدین شرح است: «به عموم رعایای تیموری، اشخاصی که بر اثر اغوا و تحریک مفسدین در این موقع جمع آوری محصول از رعیتی دست کشیده به سمت باخرز رفته اند چنانچه تا پنج روز به خانه های خود مراجعت نکنند، دارایی آنها غارت و نسبت به کسانشان از هیچ قسم فشار فروگذار نشده و خودشان هم شدیداً مجازات خواهند شد.» (۴)

* تسلط کامل نیروهای ژاندارمری بر اوضاع تربت حیدریه و کاریز

نیروهای ژاندارمری به طور کامل بر اوضاع تربت حیدریه و کاریز و تربت جام مسلط شدند. (۵)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۸.

۲- Norman to Curzon, ۱۱ sept. ۱۹۲۱, ۱/ ps/ ۱۰/۹۰۳/۵۱۲۰

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۹.

۴- قیام خراسان، ص ۱۷۱.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۳۹.

دوشنبه ۲۰ شهریور ۱۳۰۰ / ۱۲ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۹ محرم ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] عزاداری مردم تهران

* آتش سوزی در سفارت شوروی در تهران

ساختمان سفارت شوروی در تهران، ساعت شانزده و سی دقیقه، عصر امروز طعمه حریق شد. آژان ها و مأمورین تأمینات، پس از اطلاع برای اطفای حریق و کشف علت آتش سوزی به محل رفتند و در ابتدا با خارج کردن اشیا و وسایل مهم از اطاق های سفارت مانع از سرایت آتش به بخش های دیگر سفارت شدند و سپس به اطفای حریق مشغول گردیدند. (۱) در این ارتباط، چند نفر از مظنونین دستگیر و تحت بازجویی قرار گرفتند. شایع شده بود که این آتش سوزی به وسیله کارگران کرد شیروانی که در سفارت کار می کردند، سهوا اتفاق افتاده است. (۲)

* ممنوع شدن ورود زنان به بازار تهران

به دنبال اغتشاش روز گذشته در بازار، هنگام عزاداری گروه های عزادار که باعث اختلال (۳) مراسم عزاداری شد، اداره نظمیته تهران با انتشار اعلامی، ورود زنان به بازار در روز عاشورا و بعد از آن را ممنوع کرد و فقط اجازه شرکت زنان در مجالس روضه خوانی را داد. (۴)

۱- رضا قلی خان معاون اداره نظمیته و ماژور عبد الله خان در محل وقوع آتش سوزی حضور داشتند این آتش سوزی تا صبح روز یازدهم محرم کاملا مهار نشده بود. (ایران، ۲۶ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱).

۲- روزنامه ایران، ۲۶ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- نزدیک ظهر روز گذشته هنگامی که بازار مملو از جمعیت بود، ناگهان صدای شلیک دو گلوله بلند شد که باعث اختلال مراسم شد، به دلیل داد و فریاد، جمعیت حاضر رو به فرار گذارده و هرچه مأمورین خواستند از فرار حاضرین جلوگیری کنند به دلیل ازدحام جمعیت موفق نشدند. به طوری که، کلاه و کفش و سایر اشیا و لوازم مردم به جای مانده بود. پس از مدت کوتاهی مأمورین نظمیته شخصی را که مرتکب این تیراندازی شده بود، دستگیر کردند و به اغتشاش پایان دادند (روزنامه ایران، ۲۶ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱ و ۲).

۴- روزنامه اتحاد ۲۶ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱ و ۲.

سه شنبه ۲۱ شهریور ۱۳۰۰/۱۳ سپتامبر ۱۹۲۱/۱۰ محرم ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] عزاداری قزاق‌ها در تهران

* فرار زندانیان نظمیه

نزدیک ظهر امروز یک عده بیست نفری از قزاق‌های عزادار و تیغ‌زن روز عاشورا با همان حالت عزا از بازار خارج گردیده و به طرف نظمیه حرکت کردند و برطبق مراسم سال‌های گذشته عزاداری کنان به نظمیه رفتند. در نظمیه تعداد کمی نگهبان حضور داشتند، وقتی قزاق‌های عزادار درب تحتانی زندان نظمیه را باز کردند. بیش از دویست و پنجاه نفر از زندانیان که منتظر چنین فرصتی بودند، از زندان فرار کرده و در سطح شهر تهران پراکنده شدند. پس از اینکه، رؤسای نظمیه از این موضوع مطلع شدند، فوراً به نظمیه آمده و تمام مأمورین را احضار کردند تا با اسب و اتومبیل و وسایل دیگر به تعقیب و دستگیری زندانیان فراری اقدام کنند. (۱)

* حمله به پست ژاندارمری نصرآباد

صبح امروز گروهی از جنگجویان طوایف به یکی از پست‌های ژاندارمری واقع در «نصرآباد» حمله بردند. ژاندارم‌ها از پسیان دستور داشتند روز تاسوعا و عاشورا جنگ نکنند ولی چون مورد حمله واقع شده بودند این جنگ برای آنها حالت دفاعی داشت، در نهایت نزدیک غروب سلطان تقی خان کاوه فرمانده اردو با تعداد مختصری به «قلعه نو» مرکز قوای طوایف حمله برد و پس از جنگی بسیار سخت در ساعت نه و نیم بعد از ظهر توانست «قلعه نو» را تصرف نماید. (۲)

۱- روزنامه اتحاد، ۲۶/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- متحد المال کلنل محمد تقی خان به فرماندهان ژاندارم، ۲۲/۶/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۱۵۳۳-ق.

چهارشنبه ۲۲ شهریور ۱۳۰۰/۱۴ سپتامبر ۱۹۲۱/۱۱ محرم ۱۳۴۰

* مجلس سالگرد مرحوم شیخ محمد خیابانی در تبریز

امروز به مناسبت اولین سالگرد کشته شدن مرحوم شیخ محمد خیابانی (۱) از سوی حزب دمکرات، مجلس ترحیمی در مقبره «سید حمزه» شهر تبریز منعقد گردید (۲) و تعداد زیادی از مردم در این مراسم شرکت کردند، در این مراسم رضازاده شفق (۳) در طی سخنانی از شخصیت خیابانی تجلیل کرد. (۴)

* توقیف یکصد و پنجاه نفر از زندانیان فراری

به دنبال فرار دویست و پنجاه نفر از زندانیان از زندان نظمی در ظهر روز گذشته، با تلاش مأمورین نظمی پس از بیست و چهار ساعت، یکصد و پنجاه نفر از زندانیان فراری دستگیر شدند. تلاش برای دستگیر کردن بقیه زندانیان فراری همچنان ادامه داشت. (۵)

* سرگرد برونیکوفسکی مشهد را ترک کرد

سرگرد برونیکوفسکی پس از مشورت با پرایدوکس سرکنسول انگلیس در مشهد عازم تهران شد. (۶)

* فتح دولت آباد

در تعقیب و ادامه حملات دیروز سلطان تقی خان کاوه و ژاندارم های تحت امر او، امروز ظهر نیز موفق شدند دولت آباد را به تصرف خود در آورند. (۷)

* واکنش رضا خان به اولتیماتوم روتشتین

رضا خان در مورد دادن التیماتوم از طرف روتشتین، پس از قضیه اسرائیلینکو کمیسر روس، (۸) از خود واکنش خشمگینانه ای نشان داد.

رضا خان معتقد بود سیاست روتشتین بر این پایه استوار است که گیلان را برای مقاصد توسعه طلبانه شوروی و همچنین انتقال غلات آن منطقه به روسیه همچنان در آشوب و بی قانونی نگهدارد. (۹)

[تصویر] شیخ محمد خیابانی

۱- شیخ محمد خیابانی از روحانیون انقلابی و نمایندگان مبارز مجلس شورای ملی ایران در قرن چهاردهم هجری. وی فرزند حاج عبد الحمید تاجر خامنه ای بود و در ۱۲۹۷ ق، در خامنه آذربایجان به دنیا آمد. پدرش از تجار معتبر بود که در تبریز و

پطروفسکی (مرکز داغستان) تجارت خانه داشت. محمد خواندن و نوشتن متداول را در مکتب گذراند و در نوجوانی به همراه پدرش به داغستان رفت و مدتی به کار تجارت پرداخت. اما به زودی از تجارت دست کشید و به تبریز آمد و در مدرسه طالبیه این شهر به فراگیری علوم اسلامی پرداخت. وی نزد حاج میرزا حسن مجتهد تبریز و حاج میرزا ابو الحسن انگجی درس خواند و از شاگردان مبرز و برجسته آنان بود. شیخ محمد روابط نزدیک و صمیمانه ای با سید حسین حسینی خامنه ای که عالمی آگاه به مسائل سیاسی و اجتماعی و مشروطه خواه بود برقرار کرد و دختر وی را به عقد ازدواج خود درآورد. او در محله «خیابان» تبریز سکونت کرد و از این رو به خیابانی مشهور گردید. پس از بمباران مجلس، انجمن ایالتی نقش مهمی در احیای مشروطیت و مبارزه با نیروهای استبدادی محمد علی شاه بر عهده داشت و خیابانی نیز با ایراد سخنرانی و حتی شرکت فعال مسلحانه، ستار خان را در مبارزه ضد استبدادیش یاری می نمود. وی در زمانی که عین الدوله، از طرف حکومت مرکزی تبریز را در محاصره خود داشت، از طرف انجمن ایالتی با وی به مذاکره پرداخت، اما این مذاکرات نتیجه ای نبخشید. خیابانی وقتی که دریافت دولت مرکزی در صدد اخذ وام از دول بیگانه است طی تلگرافی به مجلس فرانسه به شدت به اقدام دولت اعتراض کرد. پس از سقوط محمد علی شاه و برگزاری انتخابات دومین دوره مجلس شورای ملی، خیابانی که سی سال بیشتر نداشت از طرف مردم تبریز به نمایندگی مجلس انتخاب شد. مجلس دوم، قانون استفاده از مستشاران خارجی را برای اصلاح امور مالی و نظامی کشور تصویب کرد و به دنبال آن مورگان شوستر آمریکایی و سرهنگ یالمارسن سوئدی، به ایران دعوت شدند، اما دولت روسیه در ۷ ذی حجه ۱۳۲۹ ق، طی اولتیماتوم دو روزه ای به دولت ایران، خواستار اخراج آنان از ایران شد و به دولت ایران هشدار داد که از آن پس بدون اطلاع روسیه و انگلستان، مستشاران خارجی را به کار نگیرد. بعد از تاجگذاری احمد شاه قاجار در ۳۰ تیر ۱۲۹۳ ش، خیابانی و گروهی از همفکرانش به عنوان اعتراض به حکومت صمد خان شجاع الدوله بر آذربایجان - که از سوی روسیه منصوب شده بود - اعلامیه ای انتشار دادند و به کنسولگری های چند کشور فرستادند و در آن به دسیسه ها و اقدامات استقلال شکنانه و تجزیه طلبانه روس ها به شدت اعتراض کردند. سپس خیابانی به تهران آمد و با رجال سیاسی کشور گفتگو کرد اما چون آنها را منفعل و درمانده دید امید خویش را به آنان از دست داد و مجدداً به تبریز بازگشت. با فروپاشی امپراتوری تزاری روسیه در ۱۳۳۵ ق، موجی از شادی سراسر ایران و به ویژه آذربایجان را فراگرفت. خیابانی از این فرصت استفاده کرد و به کمک همفکران خود که دموکرات نامیده می شدند، کمیته ای تشکیل داد و کنفرانس ایالتی آذربایجان را برگزار کرد و روزنامه تجدد را که ارگان دموکرات ها به شمار می رفت انتشار داد. در اواخر شعبان ۱۳۳۷ ق، نیروهای عثمانی که در جنگ جهانی اول شکست خورده بودند وارد آذربایجان شدند و تحت عنوان «اتحاد اسلام» به اختلاف افکنی میان ترک و فارس دامن زده و در صدد تجزیه آذربایجان برآمدند که این بار نیز خیابانی و یاران و پیروانش در حزب دموکرات به افشای نقشه های شیطانی آنها پرداخته، آن را نقش بر آب ساختند. نیروهای عثمانی نیز او و شیخ اسماعیل نوبری را دستگیر کرده و دو ماه در ارومیه زندانی کردند. سپس آن دو را به عثمانی برده و مدت پانزده روز در شهر قارص زندانی نمودند و پس از آزار و اذیت زیاد، اجازه بازگشت به آنان دادند. در مرداد ۱۲۹۸ ش، چهارمین دوره انتخابات مجلس شورای ملی برگزار شد و شیخ محمد خیابانی به عنوان نماینده اول آذربایجان به مجلس راه یافت. در اثنای انتخابات، متن قرارداد ۱۹۱۹ بین دولت انگلستان و وثوق الدوله منتشر شد. براساس این قرارداد اختیار کامل امور مالی، گمرکی و نظامی ایران در اختیار مستشاران انگلیسی قرار می گرفت و ایران عملاً به صورت تحت الحمایه انگلستان درمی آمد. دموکرات های آذربایجان به رهبری خیابانی بر ضد این قرارداد وارد عمل شدند و روزنامه تجدد ارگان دموکرات ها نوشت: «تا زمانی که قرارداد به تصویب مجلس نرسیده، ورق پاره ای بیش نیست و اعتباری ندارد» در روز ۱۷ فروردین ۱۲۹۹

ش، به دستور خیابانی، کلانتری تبریز توسط هواداران مسلح خیابانی تصرف شد و زندانیان آزاد شدند و پس از آن شهربانی و همه ادارات شهر به دست نیروهای خیابانی افتاد. پس از تبریز، دیگر شهرهای آذربایجان نیز در کنترل نیروهای خیابانی قرار گرفت. خیابانی و هوادارانش برای اداره امور شهر، هیأت مدیره ای انتخاب کردند و روز ۱۹ فروردین ماه، نخستین بیانیه هیأت انتشار یافت. برنامه آزادیخواهان در دو عبارت خلاصه می شود: ۱- برقرار داشتن آسایش عمومی؛ ۲- از قوه به فعل درآوردن رژیم مشروطیت. خیابانی از آن پس هرروز پیرامون مسائل سیاسی و دینی در ساختمان تجدد سخنرانی می کرد. وی برای خنثی کردن تبلیغات کمونیست های قفقاز که در صدد ایجاد جمهوری آذربایجان- متشکل از آذربایجان شوروی و ایران بودند، نام آذربایجان را به «آزادیستان» تغییر داد، زیرا آذربایجان را عامل کسب آزادی و مشروطیت ایران می دانست. به دستور خیابانی کنسولگری آلمان که محل توطئه سوسیال دموکرات ها بود تصرف شد و به قزاق های روسی نیز اخطار گردید که دست از شرارت در کوی و برزن برداشته و به قزاق خانه برگردند. بدین ترتیب به مدت شش ماه آرامش و امنیت و عدالت در تبریز و دیگر شهرهای آذربایجان برقرار شد. او تصمیم داشت که چنان برنامه ای را نیز در تهران به اجرا درآورد؛ از این رو در صدد ایجاد رابطه با میرزا کوچک جنگلی- که قیام جنگل را رهبری می کرد- برآمد و پیکی را به همراه پیام ویژه نزد او فرستاد. از سویی وثوق الدوله برای شکست قیام خیابانی، مخبر السلطنه هدایت را در اوایل شهریور ۱۲۹۹ ش، به والیگری آذربایجان فرستاد. به دستور مخبر السلطنه، نیروهای قزاق در ۲۱ شهریور ۱۲۹۹ ش، مسلحانه به شهر هجوم آوردند و بیش از سیصد خانه آزادیخواهان را غارت کرده و در صدد دستگیری و قتل خیابانی برآمدند. او به منزل یکی از دوستانش پناه برد، اما مخفیگاهش کشف شد و روز بعد به دست گروهی از قزاقان به شهادت رسید. پیکر او را در گورستان سید حمزه در کنار شهید ثقه الاسلام تبریزی و دیگر شهدای جنبش مشروطیت به خاک سپردند (علمای مجاهد، ص ۱۹۹-۲۰۳).

۲- قتل وی در خانه شادروان حاج شیخ حسن علی میانجی رخ داد و جنازه وی بدون هیچگونه تشریفاتی به امامزاده حمزه در تبریز انتقال یافته و در آنجا به خاک سپرده شده (شیخ محمد خیابانی، ص ۴۹۲-۴۹۰).

۳- صادق رضازاده شفق فرزند آقا بازرگان در سال ۱۲۷۴ ش، در تبریز متولد شد و تحصیلات خود را در تبریز، تهران، استانبول و برلین گذراند. در جوانی سری پرشور داشت و آزادی طلب بود. چندی روزنامه شفق را انتشار داد. روزنامه شفق در آن زمان روزنامه ای تندرو و آزادی طلب بود. این روزنامه تقریباً دو سال انتشار یافت ولی با پیش آمدن عاشورای ۱۳۳۰ ق، و قتل عده زیادی از آزادیخواهان آذربایجان به دست روس ها تعطیل شد و رضازاده شفق به عثمانی رفت و در یکی از مدارس استانبول دیپلم دریافت نمود و سپس برای تحصیلات عالی به آلمان مسافرت نمود. در آنجا نزدیک به شش سال به تحصیل فلسفه پرداخت و درجه علمی گرفت. در سال ۱۳۱۴، شورای عالی فرهنگ تحصیلات او را معادل دکترا شناخت و رسماً به استادی دانشگاه در دانشکده ادبیات پذیرفته شد. مهمترین مشاغل وی استادی دانشگاه تهران، استاد دانشگاه های کلمبیا و میشیگان در آمریکا، دانشگاه مک گیل در کانادا و عضو فرهنگستان ایران بوده است. در جریان جدایی آذربایجان از ایران، چند نطق مهم ایراد نمود و سرانجام عضو میسیونری شد که به ریاست قوام السلطنه برای مذاکره درباره تخلیه ایران و عدم حمایت از فرقه دموکرات به مسکو سفر کردند. پس از پایان جنگ بین المللی دوم، یک هیئت از ایران عازم آمریکا شد تا در کنفرانس سانفرانسیسکو شرکت نماید. از مجلس، آقایان، دکتر شفق، دکتر عبده، و دکتر اعتبار عضو این هیئت بودند. رضازاده شفق چند دوره نماینده مجلس شورای ملی و نماینده مجلس سنا بود. وی سرانجام در شهریور ۱۳۵۰ بر اثر خونریزی معده درگذشت و در بهشت زهرا به خاک سپرده شد. (روزنامه اطلاعات، ۱۸/۱۶/۱۳۵۰، ص ۵۰؛ تذکره شعرای معاصر ایران، ج ۲، ص ۱۷۷-۱۷۶؛ روزنامه کیهان، ۱۵/۹/۱۳۴۱، ص ۱۱؛ روزنامه خراسان، ۱۹/۶/۱۳۵۰، ص ۸).

۴- روزنامه ایران، ۲۷/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- روزنامه اتحاد، ۲۶/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۴۰.

۷- متحد المآل کلنل محمد تقی خان به فرماندهان ژاندارم، ۲۲/۶/۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۲۱۵۳۳-ق.

۸- روتشتین پس از اطلاع از قضیه فرار اسرائیلینکو به ایران، رسماً از دولت ایران خواستار تحویل او می شود، ولی کمیسر بلشویک از دست ایرانی ها گریخته و به سفارت فرانسه می رود و در آنجا بست می نشیند. سفیر فرانسه می گوید که اسرائیلینکو لهستانی است و از فرانسه تقاضای پناهندگی کرده، بنابراین، نمی تواند او را به روس ها تحویل دهد. روتشتین هم به شدت عصبانی شده و به حکومت ایران اولتیماتوم می دهد. پس از این اولتیماتوم، حکومت ایران به شدت نگران عکس العمل روس ها بود و می ترسید آنان مجدداً نیروهای نظامی خود را روانه شمال ایران کنند. (جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۳۴).

۹- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۴۷-۴۸.

پنجشنبه ۲۳ شهریور ۱۳۰۰/۱۵ سپتامبر ۱۹۲۱/۱۲ محرم ۱۳۴۰

* دستور پسیان برای تصرف کاریز

پسیان به سلطان علی رضا خان شمشیر (۱) دستور داد: لازم است، برای به راه انداختن جریان تجارتنی و تأمین عایدات گمرکی هرچه سریع تر کاریز را به تصرف در آورند تا امور تجارتنی با افغانستان از سر گرفته شود. پسیان خاطر نشان ساخت: عایدات گمرکی خیلی کم شده و این موضوع آنها را در فشار بی پولی قرار داده است. همچنین کلنل دستور داد: به منظور تأمین دادن به افرادی که با ژاندارمری جنگ کرده اند، علاوه بر ضامن، جریمه نقدی نیز از آنان دریافت شود. (۲)

[تصویر] علی رضا خان شمشیر

* انتشار بیانیه جمعیت ملیون خراسان

جمعیت ملیون خراسان (حزب ملیون خراسان) نخستین بیانیه (۳) خود را در حمایت از پسیان منتشر کرد. اکثر اعضای این حزب را ترک های تبریز و قفقازی ها تشکیل می دادند. رهبران حزب ملیون خراسان عبارت بودند از:

نور مهدی، اسد آقا زوارزاده، اسماعیل نخجوانی، مشهدی حسینقلی و میر مرتضی، اکثر جلسات حزب ملیون خراسان در خانه اسماعیل نخجوانی تشکیل می شد. (۴)

* تأکید بر عدم تأخیر حرکت نظامیان به ممسنی

وزارت داخله راجع به اعزام اردو به ممسنی که قرار بود بیستم محرم عازم ممسنی شوند به نصرت السلطنه تأکید کرد که در حرکت اردو در این تاریخ تأخیر نشود. وزارت داخله بار دیگر یادآور شد طبق آنچه مقرر شده، غیر از فوق العاده حقوق سربازان، توپچی و کرایه حمل و نقل که به عهده معین التجار است، بقیه مخارج اردو به عهده اداره مالیه است. (۵)

۱- اینکه به علی رضا خان وزیری «شمشیر» می گفتند به این دلیل بود که در تهران و سایر شهرستان های ایران پهلوانی بود که نمایش هایی محیر و مفصل می داد و نامش «علی قلیچ» بود، که در موقع خود شهره شهر شده بود. ایشان در فارس نمایشاتی داد که واقعا محیر العقول بود. علی رضا خان به افسران ژاندارمری گفته بود که «کار نیکو کردن از پر کردن است» رفقای او را تمسخر می کنند. او بعدا در ظرف شش ماه با تصمیمی استوار به ورزش پرداخت و چنان نیرومند و قوی شد که هنگام جشنی که به مناسبت ترفیع و نشان برایش ترتیب داده بودند، کلیه عملیات سخت پهلوانی «علی قلیچ» را در مقابل جمعیت انبوهی انجام داد و حتی کارهای اضافی دیگری از قبیل انفجار توپ های بزرگ جنگی بر روی سینه خود به معرض نمایش گذارد. در اینجا بود که کلیه آزادی خواهان و افسران ژاندارمری لقب «شمشیر» را که ترجمه فارسی «قلیچ» است به او دادند و از آن روز به ماژور علیرضا خان شمشیر وزیری معروف گردید. (قیام کلنل محمد تقی خان پسیان، ص ۲۹۷).

۲- نامه کلنل محمد تقی خان به سلطان علی رضا خان شمشیر، ۲۳/۶/۱۳۰۰، اسناد موسسه تاریخ معاصر، شم ۷۷۶۸/۵۶.

۳- متن بیانیه انتباهیه جمعیت ملیون خراسان به شرح ذیل است: «ای طهران! ای مسکن خائنین! ای مرکز سارقین! ای وادی خاموش! ای پناه گاه وطن فروشان! ای ارض ری! که به طمع حکومت تو پسر سعد مرتکب بزرگ ترین مظالم و فجیع ترین شقاوت ها گردید و بالاخره هم به مقصود خود نائل نشد. تو بودی که وطن فروش بی شرفی را اتابک اعظم نمودی و او را به اوج ترقی رساندی؛ تا یکی از ابناء وطن از خود گذشت و او را به مکافات عملش رسانید. ای طهران! اینک توئی که خائن دیگری را به جای او نشانده و می خواهی ایران را فدای هوس های او کنی. این همان قوام السلطنه است که در مدت دو سال دو کروار ثروت خراسان را به بانک های خارجه فرستاد. با این همه از چند رأس اسب و یک اتومبیل که به حکم دولت ضبط شده و به سربازان رشید و مدافعین حقیقی مملکت داده شده بود نتوانست صرف نظر کند؛ در صورتی که آنها از خراسان بوده و به خدمت خراسان گذاشته شده؛ و لکن حرص و طمع و لجاجت او را وادار کرد که یک ایالت بزرگی مثل خراسان را فدای غرض شخصی کند و از هر گوشه و کنار هرچه اشرار نشان دارد برانگیزد و آنها را به انواع مواعید بر ضد امنیت خراسان مسلح کند، تا آن که به غرض فاسد خود نایل شود. و اینک به مساعی آن کسی که خود را رئیس دولت نامیده، در ایام عاشورا و در ماه حرام، خون ایرانی مسلمان به دست برادر دینی و وطنی ریخته می شود؛ زیرا که اراده حضرت اشرف این طور تعلق گرفته. ای طهران! ای مهد تن پروران و عیاشان! این خونهای بی گناه که به تحریک [و] به دسایس ناخلف ترین اولادت ریخته می شود دامن گیر تو خواهد شد و دست های انتقام از آستین بیرون خواهد آمد و آن پارک ها و قصر که هرخشش خون بهای یک مظلوم و مرحوضش نمونه اشک های یک بی گناهی است زیر و زبر خواهد بود و خائنین و وطن فروشان که ساکن آن قصور و عمارتند به مکافات خیانت های خود خواهند رسید و کیفی ثروت های خود را خواهند چشید! آن وکلای که به زور سرنیزه وکیل شده اند و به سرعت برق وکالت یکدیگر را تعیین می کنند، به دیار عدم رهسپار خواهند گشت و داغ لیره را به گور خواهند برد. آن روزنامه نویس های متملق که به جای نشر حقایق شغل خود را دروغ نویسی و تملق قرار داده اند محاکمه خواهند شد. و بالاخره باطن طهران با تمام گند و بو و کثافتاتش ظاهر و بر تمام ایرانیان و بلکه عالمیان مکشوف خواهد گشت و درب این صندوق لعنت باز خواهد گردید. ما اهالی خراسان بارها مطالب خود را به حضور همایونی مخابره نمودیم و در جراید محلی منتشر کردیم، لکن خائنین نخواستند که حقایق امور مکشوف شود و اظهارات حقه ما اصغا گرد؛ زیرا آنها می خواهند کما فی السابق ایالت خراسان را به معرض فروش بگذارند و سالی چند هزار تومان در عوض بگیرند. و وقتی که خراسان حاضر نشد که در معرض معامله واقع شود، بر خراسان و خراسانی غضب کردند و خادمین حقیقی را خائن جلوه دادند و به اشرار متوسل شدند، که خراسان را محض غرض شخصی آقا آتش زنند. ولی فی الحقیقه اگر وجود شخص کلنل محمد تقی و تشکیلات منظم ژاندارمری خراسان نبود امروز به همت شخص - آقا - خراسان یک پارچه آتش شده بود و هیچ کدام ما مالک مال و عرض و ناموس نبودیم. بلی! طهران امثال کلنل محمد تقی خان را نمی خواهد. طهران مأموری می خواهد که پس از یکی دو سال خدمت، در مراجعت دارای مبالغ هنگفتی ثروت باشد و به مفت خواران به عنوان رشوت خواران و تعارف و خرید منصب و مأموریت بخوراند. و به همین جهت، طهران به تقاضاها و درخواست ها و استدعاها و عرایض ما گوش نداد. به عرض حضور همایونی که بالمره از گزارشات بی خبر است نرسانید. وطن پرستان طهران مغلوب خائنین شده اند و در اقلیت افتاده اند و نمی توانند به داد ما برسند و اگر نه چرا امثال آقایان مستوفی الممالک و مشیر الدوله و مؤتمن الملک و مستشار الدوله و آقای صمصام السلطنه و آقای سلیمان میرزا و آقای طباطبائی و آقای ناصر الاسلام، وکلای صالح پارلمان و این وطن پرستان ایران، احقاق حق ما نکردند و ما را از دسایس این مغرض فتنه انگیز حفظ نمودند. عرائض

ما را به حضور همایونی ابلاغ نمودند، زیرا آنها معدودی بیش نیستند و صدای آنها در میان هیاهوی مغرضین و خائنین مسموع نمی شود. و بالاخره طهران به سخن حق گوش نمی دهد؛ برای این که، طهران از خواب غفلت برانگیخته شود و اخبار من بعد مغلوب اشرار و خائنین نباشند و برای آن که خدمت و خیانت ممتاز باشد و کسی که با این همه امانت و صداقت به ملت و دولت خدمت می کند متهم به یاغی گری و خیانت نشود و برای آن که خراسانیان را مرده و بی حس فرض نکنند و من بعد در صدد بیع و شرای ما برنمایند، و بالاخره برای آنکه مملکت مستقل و قوی باشد و دندان طمع طامعین کنده و بیخ مغرضین و مفسدین برکنده شود، و برای آن که من بعد دزدان قاطع طریق به خیال غارت شهرها و آبادی های خراسان نیفتند و اگر کسی هم به آنها وعده فتح و فیروزی داد- ولو شخص (آقا) باشد- باور نکنند، خراسانیان قیام کرده و فوج فوج با کمال شوق و شعف سلاح برداشته داخل نظام می شوند. این یاغی گری نیست، تمرد نیست، این عین خدمت گزاری و وطن پرستی است؛ اشتباه نشود! آیا این ورقه را به نظر اعلیحضرت همایونی خواهند رسانید؟ یا حقیقت قضیه تا آخر در دربار به شبهه کاری دگرگون نقل خواهد شد؟! زنده باد قوه ملی نظامی خراسان! زنده باد تربیت کننده و فرمانده کل قوای ملی خراسانیان! پاینده باد دین اسلام و حافظ جان نثاران! نیست و نابود باد خائنین و مفسدین خراسان و عموم مملکت ایران. موفق و منصور باد تمام آزادی خواهان و پرستاران کارگران!!! رئیس کمیته مرکزی ملی خراسان»، (انقلاب خراسان، ص ۱۹۰-۱۹۲).

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد ص ۱۴۰؛ انقلاب خراسان، ص ۱۹۲-۱۹۰.

۵- تلگراف وزارت داخله به نصرت السلطنه، ۲۳/۶/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲.

جمعه ۲۴ شهریور ۱۳۰۰/۱۶ سپتامبر ۱۹۲۱/۱۳ محرم ۱۳۴۰

* انتشار علل انحلال پلیس جنوب

خبرگزاری رویترا، علل انحلال تشکیلات پلیس جنوب در ایران را منتشر کرد. در این گزارش آمده است:

دولت انگلیس به اطلاع رؤسای دولت های وقت ایران رسانده بود که به علت هزینه های زیاد این سازمان نظامی، امکان حفظ آن برای انگلیس مقدور نیست و چنانچه دولت ایران تمایل داشته باشد، می تواند افراد پلیس جنوب را به تدریج وارد ارتش منظم خویش بنماید. در ادامه گزارش آورده شده است:

با توجه به آن که، دولت های وقت ایران، چندبار در این خصوص مهلت خواسته ولی به وعده های خود عمل نکرده بودند، دولت انگلستان تصمیم گرفت با پرداختن چند ماه حقوق افراد و نیروهای پلیس جنوب، آنان را مرخص کند و این تشکیلات را منحل نماید. (۱)

* توقیف برخی افراد در مهمان خانه فرانسوی همدان

مأمورین نظمیه همدان امروز با ورود به مهمان خانه متعلق به دمرله از اتباع فرانسه مقیم همدان، تعدادی از افراد ساکن در مهمان خانه را جلب کردند (۲) این افراد مظنون به تلاش به سوء قصد به جان حکمران همدان بودند. (۳) گویا مظنون اصلی نیاساکیان بود. (۴)

پس از شکایت «دمرله» نسبت به این اقدام که آن را نقض مصونیت محل سکونتش می دانست، سفارت فرانسه نیز ضمن غیرقابل قبول دانستن پاسخ مسئولین ایرانی، این اقدام را خلاف نص صریح عهود جاری مصونیت مسکن اتباع فرانسه دانست. (۵)

* دستور پسیان مبنی بر مخابره تلگراف های کنسولگری انگلیس به صورت غیر رمز

براساس گزارش کنسول انگلیس در مشهد کلنل پسیان در طی یادداشتی اطلاع داد که «از این تاریخ تلگراف های کنسولگری و تمام اتباع انگلیس می بایست به صورت غیررمز و فقط توسط تلگرافچی های ایرانی مخابره شود و استفاده از وسایل دیگر هم ممنوع اعلام می شود.»

همچنین پسیان اصرار داشت کلیه اماکن مخابرات تلگراف انگلیسی ها تعطیل شود، ولی وقتی کنسول انگلیس به او خاطر نشان ساخت که مخابره تلگراف به صورت غیررمز اسباب زحمت آنها و حتی خود او می شود تغییر عقیده داد و موافقت کرد، تلگراف ها به صورت رمز مخابره شود، به شرط آن که پیش نویس آنها قبلا به تأیید وی برسد.

کنسول انگلیس نیز ظاهراً متعهد شد که هیچ مطلبی پنهان از پسیان مخابره نشود. (۶)

[تصویر] احسان الله خان دوستدار

- ۱- خبرگزاری رویت، ۱۶ سپتامبر ۱۹۲۱ م.
- ۲- مراسله سفارت فرانسه به وزیر امور خارجه، ۱۹/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵، پ ۶، ص ۲.
- ۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵، پ ۶، ص ۵.
- ۴- همان، ص ۷.
- ۵- همان، ص ۵ و ۷ و ۱۴.
- ۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۴۱ و ۱۴۰.

[تصویر] گروهی از سرداران جنگل ایستاده از چپ به راست:

کربلائی ابراهیم (کبریت خان)، محمد حسن پاپروسی، سید حبیب الله مدنی، سید عبد الکریم کاشی، مشهدی علی شاه جو مرقالی، حاج احمد کسمائی، خسرو خان، میرزا کوچک خان، قنبر خان کرد، دکتر حشمت، سید آقائی، عطار، شناخته نشد، اسماعیل جنگلی، حسن دیوان رضائی

* آشتی بین احسان الله خان و خالو قربان

پیرو انتشار شایعه رفتن احسان الله خان به بادکوبه امروز «ساعد الوزاره» با ارسال تلگرافی از آستارا این خبر را تکذیب کرد و گزارش داد که رفتن احسان الله خان به «بادکوبه» صحت ندارد. وی افزود: «کیگلو» فرمانده سابق قوای روس در رشت که با بقیه قشون روس به آستارا و بادکوبه وارد شده اند، بین احسان الله خان و خالو قربان را آشتی داده اند. ساعد الوزاره در پایان اطلاع داد که احسان الله خان در رشت است و اخیرا دوباره به لاهیجان رفته است. (۱) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۳۲۸

* حمله بلشویک ها به انبار گمرک انزلی ..... ص: ۳۲۸

* حمله بلشویک ها به انبار گمرک انزلی

بلشویک ها به دفتر خانه و انبار گمرک انزلی حمله کردند و پس از ورود به دفتر خانه گمرک، درها، پنجره ها، صندلی و لوازمات ساختمانی را شکسته و خرابی های زیادی به بار آوردند. آنها همچنین اوراق و اسناد گمرک را درون کیسه ای ریخته و با خود بردند. (۲)

۱- تلگراف ساعد الوزاره از آستارا به وزارت خارجه، ۲۴/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳، ص ۲.

۲- صورت مجلس اداره گمرک گیلان، دفتر رودسر، ۲۴/۶/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۹۲۳۵.

شنبه ۲۵ شهریور ۱۳۰۰/۱۷ سپتامبر ۱۹۲۱/۱۴ محرم ۱۳۴۰

* تکذیب بیعت شیخ خزعل با ملک فیصل

روزنامه عربی زبان «الفبا» چاپ دمشق در شماره امروز خود نوشت: سردار اقدس که از امارت عراق (۱) صرف نظر نموده، نماینده ای را برای بیعت کردن با ملک فیصل به بغداد فرستاده است. (۲) اما عین الملک کنسول دولت ایران در دمشق در پاسخ به درج مطلب فوق به روزنامه مزبور نوشت: امیر شیخ خزعل خان از رجال دولت ایران است که از سوی احمد شاه والی و امیر عربستان (خوزستان) ایران می باشد، از این رو، بیعت کردن شیخ خزعل با امیر فیصل عاری از حقیقت است و سردار اقدس، [تصویر] تنها کمیسیونی را برای عرض تبریک و تهنیت به بغداد فرستاده و موضوع بیعت کردن در میان نبوده است. عین الملک در ادامه از مدیر روزنامه مزبور تقاضا کرد برای رفع سوء تفاهم، سطور فوق در روزنامه مزبور، درج شود. مطلب ارسالی عین الملک در روزنامه مورخه ۱۴ محرم ۱۳۴۰ به چاپ رسید. (۳)

* انتخاب کارمندان اداره عدلیه آذربایجان

امروز جمعی از علما، اعیان و تجار معروف آذربایجان به دعوت والی آذربایجان، برای انتخاب اعضا و کارکنان عدلیه در ایالت حاضر شده، و جلسه ای تشکیل دادند. (۴)

* ورود هیئت تجاری روس به مشهد

اعضای هیئت تجاری روسیه شوروی بعد از ظهر امروز با سه کالسکه وارد مشهد شدند. ریاست این هیئت تجاری به عهده «پروتوپوف» و «خاشچاب» (Khashchab) مسیحی سوری و رئیس سابق بانک روس در قوچان) بود. آنها با خود معادل بیست هزار پوند شمش طلا، نقره، سکه و همچنین نمونه هایی از پوست دباغی شده به ایران حمل کرده بودند.

هیئت تجاری روس مدتی پس از ورود آمادگی خود را برای مبادله شکر، نفت، چراغ، پوشاک و آهن با پنبه، پشم و مواد غذایی اعلام کردند. (۵)

* باز شدن مرز سرخس

امروز روس ها، مرز سرخس را که قبلاً بسته بودند، باز کردند. (۶)

* اعلام تابعیت لهستانی

دولت لهستان اسرائیلینکو را به عنوان تبعه خود معرفی نمود و اعلام کرد که هرگاه وی بخواهد به وطن خود بازگردد تمام مخارج سفر او را تقبل خواهد کرد. سفارت فرانسه از وزارت امور خارجه خواست که این خبر را به محکمه مأمور مطالعه و

- ۱- امارت عراق: حکومت عراق.
- ۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۲، پ ۴، ص ۱.
- ۳- نامه کنسول ایران در دمشق به مدیر جریده الفبا، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۲، پ ۴، ص ۳.
- ۴- روزنامه ایران، ۱۴/۷/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۳-۱۴۲.
- ۶- تلگراف کارگزار سرخس به وزیر خارجه، ۲۶/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵/۱، پ ۱۹، ص ۹ و ۲۳.
- ۷- مراسله سفارت فرانسه به وزارت خارجه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ق، ک ۲، پ ۲۹.

یکشنبه ۲۶ شهریور ۱۳۰۰/۱۸ سپتامبر ۱۹۲۱/۱۵ محرم ۱۳۴۰

* متفرق کردن تجمع ایل منگور، گورک و دهبکری

نظامیان ژاندارمری که مازور ملک زاده آنان را به منظور متفرق کردن جمعیت ایل منگور (۱)، گورک (۲) و دهبکری (۳) اعزام کرده بود، پس از انجام مأموریت خود امروز به ارومیه بازگشتند. (۴)

* ارسال تفنگ و گلوله از سوی حزب انقلابی باکو به مازندران

یکصد و سی و چهار قبضه تفنگ و هشت هزار گلوله به وسیله کشتی «تامارا» از طرف حزب انقلابی باکو به مازندران ارسال و شخصی به نام خلیل میرزا در مشهدسر آنها را تحویل گرفت. قرار بود این تفنگ ها و گلوله ها میان ترکمن های مقیم گمش تپه تقسیم شود. (۵)

* هجوم تعدادی ژاندارم به خانه های مردم در میاندشت

در میاندشت (۶) عده ای ژاندارم مسلح با شلیک گلوله به خانه های مردم هجوم برده و سه نفر را نیز دستگیر کرده و با خود بردند. (۷)

* تصرف کاریز

کاریز به طور کامل به تصرف نیروهای ژاندارمری درآمد. (۸)

* نامه کمیته انقلابی تهران به میرزا کوچک خان

کمیته انقلابی تهران با ارسال نامه ای برای میرزا کوچک خان از وی خواست که با حکومت مرکزی سازش نکند. (۹)

۱- ایل منگور: مردم این ایل در جنوب مهاباد به سر می برند. طایفه های ایل منگور عبارتند از امان، شمع (شام) زرین، خدر و مروت که به کشاورزی و دامداری اشتغال دارند. بیلاق آنها، کوه لیسو و کاکن می باشد. جمعیت این ایل در سال ۱۲۷۱ ش، پنج هزار خانوار بوده ولی در سال ۱۳۴۲ ش، یک هزار و پانصد خانوار است. (جغرافیای مفصل ایران، ج ۲، ص ۱۰۹؛ ایل ها و طایفه های عشایر کرد ایران، ص ۱۲۸).

۲- ایل گورک: این ایل تخته قاپو شده و در جنوب مهاباد سکونت دارند و به کشاورزی و باغداری اشتغال دارند. جمعیت ایل در سال ۱۳۴۲، سه هزار و یکصد خانوار بوده است (ایل ها و طایفه های عشایری کرد ایران، ص ۱۲۸)

۳- ایل دهبکری در مهاباد سکونت دارد و افراد آن به کشاورزی و گله داری اشتغال دارند. طایفه های ایل دهبکری عبارتند از: قهرمانی، عباسی، علیار، ایل خانی زاده. گله دار این ایل احشام خود را به پائین ساوجبلاغ می بردند جمعیت ایل دهبکری

در سال ۱۳۰۰ ش، سه هزار خانوار و در سال ۱۳۴۲ چهار هزار خانوار بوده است. (ایل ها و طایفه های عشایر کرد ایران، ص ۱۲۸-۱۲۹).

۴- تلگراف دبیر الوزاره به کارگزاری کل آذربایجان، ۲۷ / ۶ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱، ص ۲۵.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۴۹.

۶- میاندشت محلی در جنوب غربی شاهرود در خراسان و نیم فرسخی آن در تنگنه «شورداد» معادن مس متعددی وجود دارد که گویای این نکته است که در گذشته کوره هایی برای ذوب مس در آن جا وجود داشته است. این منطقه در کنار راه شاهرود و نیشابور میان زیدر و الهاک قرار دارد.

۷- روزنامه ایران، ۲۷ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۸- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۴۳.

۹- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۴۹.

دوشنبه ۲۷ شهریور ۱۳۰۰ / ۱۹ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۱۶ محرم ۱۳۴۰

* اعلام بی طرفی ایران در درگیری نظامیان روس و مخالفینشان

از شب گذشته نظامیان روس و مخالفینشان در آذربایجان شوروی مشغول زدوخورد بودند. نظامیان روسی از داخل کشتی های جنگی و با توپ های صحرایی به سوی مخالفین خود شلیک می کردند. امروز فرمانده نظامیان روس به آستارای ایران آمد و میرزا عبد الله خان نایب الحکومه آستارا و رشید خان در گفتگو با او به وی اطمینان دادند که ایرانی ها در این درگیری بی طرف خواهند بود و به هیچ وجه مداخله نخواهند کرد. (۱)

* اقدام والی آذربایجان برای تقویت نیروهای نظامی

مخبر السلطنه والی آذربایجان به منظور قلع و قمع اکراد در راستای تقویت نیروهای نظامی دولتی از امیر ارشد (۲) تقاضا کرد: عده ای از نیروهای تحت فرمان خود را برای کمک به این اردو اعزام نماید. عده نیروهای موجود در شرف خانه (۳) و اطراف دریاچه ارومیه بیش از چند هزار نفر بودند ولی برای اقدامی مؤثر در جهت نابودی اکراد به تعداد نیروی بیشتری نیاز بود. (۴)

* تقاضای پرداخت غرامت به اتباع انگلیسی

کارگزار کرمان در گزارشی به وزارت امور خارجه، بعد از اشاره به سرقتی که در مردادماه گذشته (۵) در کرمان از اتباع انگلیسی صورت گرفته بود، اظهار داشت: چند روز پیش مال التجاره ای که از خراسان برای اتباع انگلیس در کرمان می آمده، در نزدیکی کرمان سرقت شده است. اخیراً هم کاروان بزرگی که از کرمان به یزد می رفته و حامل هشتاد هزار تومان مال التجاره بوده و بیست و پنج هزار تومان آن متعلق به رعایای هندی انگلیس بوده، در خاک کرمان به سرقت رفته است.

کارگزار کرمان در پایان اطلاع داد که پیرو این حادثه، کنسولگری انگلیس در کرمان از کارگزاری مطالبه غرامت نموده است.

* درگیری ایل جاف با سردار رشید

سردار رشید به سید الدوله حمله کرده و خانه او را غارت نمود و همچنین دولت آباد، آبادی متعلق به او را آتش زد.

سید الدوله نیز، به ایل جاف (۶) جوانه رود (جوانرود) (۷) پناهنده شد.

ایل جاف نیز به خاطر حمایت از سید الدوله با سردار رشید به زدوخورد پرداختند. (۸)

* مأموریت وزیرمختار جدید انگلیس در ایران

امروز روزنامه «تایمز»، از مأموریت «سرپرسی لورن» وزیرمختار جدید انگلیس در تهران خبر داد. (۹)

* حراج اثاثیه و وسایل به جا مانده از پلیس جنوب

پس از انحلال بخش مهمی از پلیس جنوب، بیشتر افسران انگلیسی پلیس جنوب در کرمان نیز ایران را ترک کردند. پس از خروج افراد پلیس جنوب برخی اثاثیه به جا مانده از آنان حراج شد. (۱۰)

* اعلام اسامی ۳۱ نفر اسیران روسی در ایران

وزیر جنگ ضمن ارسال صورت اسامی سی و یک نفر اسرای روسی که در تهران نگهداری می شدند؛ به وزارت امور خارجه، از حضور هفتاد و نه نفر از اسرای روس در سمنان خبر داد و افزود وزیرمختار دولت روسیه شوروی از دولت تقاضا کرده تا آنان را تسلیم وی نمایند تا از راه بندر جز به روسیه اعزام شوند. وزیر جنگ در ادامه تقاضا نمود:

در صورتی که وزارت امور خارجه سابقه ای از این موضوع در اختیار داشته باشد، یک نفر را برای تحویل گرفتن اسرای فوق الذکر بفرستد تا به هر ترتیب که صلاح می داند، در تسلیم آنها اقدام نماید. (۱۱)

۱- تلگراف ساعد الوزاره از آستارا به وزارت خارجه، ۲۹/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۶، ص ۱۲ و ۱۳.

۲- امیر ارشد حاج علی لو، از اهالی قراجه داغ (ارسباران) و از رؤسای بزرگ عشایر آذربایجان بود در زمان حکمرانی «مخبر السلطنه» بر آذربایجان و نخست وزیری قوام السلطنه (۱۳۰۰ ش)، به اصرار قوام السلطنه با سه هزار چریک محلی و یک هزار پانصد نفر ژاندارم به جنگ «اسماعیل آقا سمیتقو» فرستاده شد. مخبر السلطنه در کتاب خاطرات و خطرات خود آورده است: «... قوام السلطنه که به جای مشیر الدوله آمده است، اصرار کرد که او را در مقابل اسماعیل آقا بفرستم، ولی وی آشوب طلب است و مشغول تدارک شد. سردار عشایر برادر بزرگتر است و عاقل تر، لیکن از امیر ارشد احتیاطی می کند، در جنگ علیه سمیتقو سوارهای امیر ارشد همراه وی نبودند در تاریخ ۲۸ آذر ۱۳۰۰ جنگ شروع شد نزدیک غروب امیر ارشد به قتل رسید. هنگامی که اکراد فرار کرده و امیر ارشد کشته شد و این موضوع شبهاتی را در این باره پدید آورده بود سردار عشایر به «تسوج» رفت و نعل برادرش را به تبریز آورد و با مشایعت سرد مردم روبرو شد و گفته شد که از بین رفتن امیر ارشد ارزش صد هزار تومان مخارج اردوی نظامی را داشت.» (خاطرات و خطرات، ص ۳۲۶، ۳۲۷).

۳- شرف خانه در جنوب غربی شبستر واقع شده و از شمال به میشوداغ (میشاب) و از جنوب به بخش ده خارقان و از شرق به دهستان خامنه و از غرب به شهرستان شاهپور محدود است. خط آهن و شوسه تبریز و جلفا از این منطقه عبور می کند.

۴- روزنامه ایران، ۲۷/۶/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- در مردادماه گذشته، گروهی از تجار تبعه انگلیس در راه بازگشت از بندرعباس به کرمان، در نزدیکی کرمان با سارقین مواجه می شوند. سارقین یک نفر از آنان را کشته و معادل چهارده هزار تومان از مال التجاره آنان را نیز به سرقت می برند. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۰۰۱).

۶- ایل جاف: مردم این ایل در اطراف روستاهای محل سکونت خود، خرخره، سرشیو، جوانرود، اسفندآباد، رخ لر و غیره

زندگی و ییلاق و قشلاق می کنند. طایفه های ایل جاف عبارتند از: میکائیلی، شاکری، گلالی، رخ زادی، اسماعیل عزیزی، شیخ اسماعیلی، هارونی، کمالی، باشوگی، مندمی، قبادی، ولدبیگی، ایناخی، کلاشی و تر خانی. جمعیت این ایل در سال ۱۳۲۴ ش، ۶۳۸ خانوار و در سال ۱۳۵۱ ش، ۱۲۰۰۰ خانوار بوده است (چادرنشینان و طایفه های عشایری ایران، ج ۱، ص ۲۶۳؛ ایل ها و طایفه های عشایری کرد ایران، ص ۱۱۶ و ۱۱۷).

۷- جوانرود (جوانه رود) در جنوب شهرستان پاوه قرار دارد در این منطقه چهار رشته کوه وجود دارد و قلعه های قدیمی زیادی نیز در این منطقه یافت می شود و طایفه ای نیز به نام جوانرود در این منطقه سکنی دارند.

۸- روزنامه اتحاد ۱۲/۷/۱۳۰۰، ص ۳.

۹- روزنامه تایمز، ۱۹ سپتامبر ۱۹۲۱.

۱۰- روزنامه ایران، ۲۷/۶/۱۳۰۰، ص ۱.

۱۱- مراسله وزیر جنگ به وزارت خارجه، ۲۷/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۱، ص ۱۵.

* کمیابی نان در تبریز

از امروز مجددا نان در تبریز کمیاب شد، در مقابل مغازه های نانوائی زنان تجمع کرده بودند و گوشت نیز در مغازه های قصابی مانده و بوی تعفن گرفته بود. (۱)

[تصویر] امیر ارشد حاج علی لو

۱- روزنامه ایران، ۲۷ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۲.

سه شنبه ۲۸ شهریور ۱۳۰۰ / ۲۰ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۱۷ محرم ۱۳۴۰

* تحسن اهالی دماوند در تلگراف خانه

در اثر تعدیات حکومت دماوند تعداد زیادی از اهالی دماوند که از این اقدامات ناراضی بودند به تلگراف خانه دماوند آمده و ضمن شکایت از حکومت دماوند، تقاضای احقاق حق خود را کردند. حکومت چند نفر از اهالی را دستگیر کرد اما چند نفر نیز، موفق به فرار شدند و آنان پس از فرار، برای اظهار تظلم راهی تهران شدند. (۱)

[تصویر] احمد بهار

* حمله روزنامه بهار به سیاست های دولت انگلیس

روزنامه بهار (۲) با درج شعری طولانی، سیاست بین المللی و عملکرد دولت انگلیس در ایران را به شدت مورد انتقاد قرار داد. (۳)

* تغییر نظر کمیته مرکزی حزب کمونیست در روسیه

در رابطه با فعالیت کارگران باکو و اعتراض آنان به سیاست کمیته مرکزی، چیچرین نامه ای به حسین اف، صدر هیئت رئیسه کمیته مرکزی حزب کمونیست آذربایجان شوروی فرستاد و طی آن نوشت: «بعضی از عناصر ناشناخته در باکو هنوز از اغتشاشات شمال ایران حمایت می کنند.» (۴) چیچرین در نامه خود به تلاش حکومت مرکزی ایران برای خروج نیروهای انگلیسی از جنوب ایران اشاره کرده و در این خصوص در نامه خود یادآور شد: «بدیهی است که دولت مرکزی ایران به تمام نیرو هایی که در حال حاضر به جنگ با میرزا کوچک ابله (۵) و احسان الله خان ابله تر مشغول می باشد، احتیاج دارد.» (۶)

۱- روزنامه اتحاد، ۳۰ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- روزنامه بهار به مدیرمسئولی شیخ احمد بهار در شهر مشهد تأسیس و در سال ۱۲۹۶ ش در مطبعه خراسان منتشر گردید. آخرین شماره سال دوازدهم تأسیس آن روزنامه، سه شنبه ۳۰ مهر ۱۳۰۸ ش، منتشر شده است. بهار در ابتدا به صورت هفتگی منتشر می شد ولی در سال های بعد به صورت روزانه نشر می یافت. مندرجات این روزنامه مانند سایر جراید محلی عبارت از ملاقات گوناگون و اخبار محلی خراسان و حوادث داخلی و خارجی بود. (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، ص ۲۹).

۳- روزنامه بهار، ۲۸ / ۶ / ۱۳۰۰.

۴- لحظه می شود که به زعم چیچرین کارگران و انقلابیون باکو به «عناصر ناشناخته» و انقلاب گیلان و نهضت جنگل به «اغتشاشات شمال ایران» مبدل شده بودند. (نهضت میرزا کوچک خان جنگلی، ص ۲۵۵).

۵- عبارت ابله و ابله تر از منبع خبر می باشد. نکته جالب اینکه مسئولین کشوری که قرار بود جامی توده ها و نهضت های رهایی بخش و مستضعفان باشند در خصوص دولت کودتا چنین نظری دارند. (م).

چهارشنبه ۲۹ شهریور ۱۳۰۰ / ۲۱ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۱۸ محرم ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] لرد کرزن و یکی از ببرهای شکار شده در هندوستان

* جلوگیری از تلاش های ایران برای قرض کردن از کشورهای دیگر

«نرمن» وزیرمختار انگلیس به کرزن نوشت که: با بی صبری تمام در انتظار دستور از انگلیس به سر می برد تا براساس پیشنهاد [\(۱\)](#) «مک لین» عمل کرده، تلاش های دولت ایران را برای قرض کردن از منابعی غیر از دولت انگلیس عقیم سازد. [\(۲\)](#)

۱- پیشنهاد مک لین، تسویه کردن فوری کلیه قرض های انگلیس به ایران بود (رک به خبر: ۱/ ۷ / ۱۳۰۰)

۲- Norman To Curzon, ۲۱ Sept. ۱۹۲۱, L ps/ ۱۰/ ۹۲۰/ ۴۳۴۱

پنجشنبه ۳۰ شهریور ۱۳۰۰ / ۲۲ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۱۹ محرم ۱۳۴۰

* ورود ولیعهد ایران به پاریس

محمد حسن میرزا (۱) ولیعهد ایران به همراه شاهزاده یمین الدوله و گروه همراه امروز به پاریس وارد شدند. (۲)

[تصویر] محمد حسن میرزا (ولیعهد)

۱- محمد حسن میرزا آخرین ولیعهد سلسله قاجاریه و سومین فرزند ذکور محمد علی شاه در ۱۲۷۹ در تبریز متولد شد. مادرش ملکه جهان دختر کامران میرزا نایب السلطنه بود. محمد حسن میرزا در ۱۲۸۵ به اتفاق پدرش به تهران آمد و از همان زمان تحصیلات خود را نزد معلمین خصوصی آغاز کرد. در تیرماه سال ۱۲۹۳ احمد شاه برای سلطنت به سن قانونی رسید و پس از تاجگذاری امور را به دست گرفت و طی فرمانی، محمد حسن میرزا ولیعهد چهارده ساله را به فرمانروایی آذربایجان تعیین نمود و قرار شد طبق سنت در آذربایجان اقامت کند ولی جنگ بین الملل اول و اشغال آذربایجان توسط نیروهای عثمانی و روسیه مانع از این اقدام شد. و تا سال ۱۲۹۹ گاهی در آذربایجان و زمانی را در تهران می گذرانید. از بامداد روز نهم آبان ۱۳۰۴ که قرار بود در آن روز طرح انقراض سلسله قاجاریه و سلطنت رضا خان به پادشاهی به تصویب برسد، کاخ گلستان تحت کنترل نیروهای نظامی قرار گرفت. در حوالی ظهر که طرح نمایندگان مورد تصویب قرار گرفت. تمام کاخ ها و اثاثیه سلطنتی مهر و موم گردید و در اوایل شب، محمد حسن میرزا را با مقداری اثاثیه شخصی در اتومبیل جا داده و با عده ای سرباز به فرماندهی یاور اسد الله گلشائیان به مرز ایران و عراق برده و از مرز خارج کردند. در سال ۱۳۰۸ که احمد شاه در اروپا به بیماری دیابت و کلیه در گذشت، محمد حسن میرزا اعلامیه ای در مطبوعات اروپا انتشار داد و پادشاهی خود را اعلام نمود و از ملت ایران خواست که هر وقت بخواهند وی به ایران مراجعت خواهد کرد و وظایف سلطنت را طبق قانون اساسی انجام خواهد داد. محمد حسن میرزا تا سال ۱۳۲۰ گاهی در لندن و زمانی در پاریس به سر می برد. در روز سوم شهریور ۱۳۲۰ که نیروهای نظامی انگلستان و شوروی مرزهای ایران را مورد تجاوز قرار داده وارد خاک ایران شدند، محمد حسن میرزا مجددا در لندن اقدامات خود را برای جلوس به تخت سلطنت آغاز نمود و با وزارت امور خارجه انگلیس مذاکراتی انجام داد و انگلیس ها تصمیم به خلع رضا شاه و تفویض سلطنت به قاجاریه گرفتند ولی به جای محمد حسن میرزا، یکی از پسرانش به نام حمید را که افسر نیروی دریای انگلستان بود، کاندیدا کردند ولی پس از رایزنی های دیپلماتیک در تهران این موضوع منتفی شد. محمد حسن میرزا در ۱۳۲۱ در ۴۲ سالگی در بغداد در گذشت و در کربلا به خاک سپرده شد. شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۲، ص ۱۱۷۹-۱۱۸۵).

۲- روزنامه اتحاد، ۲ / ۷ / ۱۳۰۰، ص ۳.

جمعه ۳۱ شهریور ۱۳۰۰/۲۳ سپتامبر ۱۹۲۱/۲۰ محرم ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] عمارت بانک شاهنشاهی

* ورود دو مقام انگلیسی به اصفهان

امروز «آرمیتاژ اسمیت» به اتفاق «ویسکم» به اصفهان وارد شده (۱) و در خانه رئیس بانک شاهنشاهی اصفهان اقامت نمودند.

(۲)

* تهدید پسیان مبنی بر قطع روابط تلگرافی با تهران

پسیان با ارسال تلگرافی به تهران، ضمن اعتراض به صدور احکام تلگرافی متعدد از تهران به مشهد، و بیان اینکه، او به خاطر رفاه حال عموم تاکنون روابط تلگرافی با تهران را قطع ننموده است، مقامات را تهدید نمود، «چنانچه بیش از این روی پیشبرد مقاصد شخصی خود اصرار ورزند به طور کلی، روابط تلگرافی با تهران را قطع خواهد کرد. متن تلگرافی پسیان به شرح ذیل است: «تلگراف خانه طهران اینکه، در این مدت روابط تلگرافی و پستی را قطع نکرده و به جاسوسان طهران اجازه داده ام خدمات جاسوسی را با کمال آزادی انجام دهند فقط از نقطه نظر حفظ منافع هم وطنان بی گناه خود بوده و بس، و اینکه می بینم که از این مساعدت جوانمردانه من، طهران سوءاستفاده نموده و هرساعت و دقیقه با کمال وقاحت به صدور احکامی که کسی در خراسان خود را مقید به اجرای آن نمی داند اوقات کارکنان این ایالت را تضییع می نمایند. لزوماً اخطار می کنم که ادارات دولتی خراسان عموماً تحت اوامر مستقیم من و با طهران سروکاری ندارند، چنانچه بیش از این در پیش بردن غرایض شخصی اصرار و لجاجت بکنید، روابط را به کلی قطع خواهم نمود...» (۳).

۱- سردار محتشم حکمران اصفهان چند روز پس از ورود آرمیتاژ اسمیت و ویسکم، آنان را به همراه رئیس بانک شاهنشاهی به مهمانی دعوت کرد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۳۴).

۲- مراسله کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۶/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۳۴.

۳- تلگراف کلنل محمد تقی خان به تلگراف خانه تهران، ۳۱/۶/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰/۷۷۶۸.

شنبه ۱ مهر ۱۳۰۰ / ۲۴ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۱ محرم ۱۳۴۰

* تحکیم و تثبیت موقعیت کابینه دولت

یک ساعت قبل از ظهر جلسه خصوصی نمایندگان در مجلس شورای ملی تشکیل شد. این جلسه که موضوع آن تثبیت موقعیت کابینه بود، تا نزدیک ظهر ادامه داشت. جلسه خصوصی نمایندگان نزدیک غروب مجدداً تشکیل شده و مذاکرات ادامه یافت و در پایان نمایندگان با توجه به موقعیت و شرایط کشور و خطر بروز بحران، با اکثریت پنجاه و پنج نفر به تحکیم موقعیت کابینه رأی دادند. (۱)

* تصرف شهرهای لاهیجان، رودسر و لنگرود

نیروهای میرزا کوچک خان موفق شدند نیروهای دولتی را به عقب رانده و شهرهای لاهیجان، رودسر (۲) و لنگرود (۳) را تصرف نمایند. وزیر جنگ با ارسال تلگرافی به سعد الدوله دستور داد:

که نیروهای مستقر در آن جبهه بدون اجازه او اقدام به ضد حمله نمایند. (۴)

* فتح الیک

نیروهای نظامی ژاندارمری مشهد که از دیروز با سالار خان بلوچ و نیروهای تحت امرش در کوه های اطراف «الیک» درگیر شده بودند، بالاخره امروز توانستند «الیک» را نیز، تحت تصرف خود در آورند. (۵)

* فشار انگلیس بر ایران

به دنبال ارسال پیشنهاد «مک لین» (۶) از سوی وزارت خارجه انگلیس به خزانه داری آن کشور، امروز این خزانه داری از وزارت خارجه تقاضا کرد: صورت حساب بدهی هایی که به دولت ایران عرضه می شود، کلیه کمک ها را دربر گیرد. (۷) زیرا بعضی از اقلام احتمالاً منجر به مباحثات طولانی خواهد شد ولی مطلوبیت دست یابی به توافق ن هایی بر سر کلیه ادعاهای دولت انگلیس علیه ایران و خطر اینکه، تأخیر در این زمینه ممکن است موقعیت ادعاها را در مورد مساعده های مورد بحث با اشکالات بیشتری مواجه کند، بر آن می چربد. (۸)

* ورود نماینده حکومت نظامی تهران به دماوند

نماینده حکومت نظامی تهران برای رسیدگی به دعاوی متظلمین و متحصنین تلگراف خانه دماوند، وارد این شهر شد و سپس به اتفاق حکمران دماوند به تلگراف خانه رفت و مشکلات و اختلافات پدید آمده بین اهالی و حکمران را بررسی کرد. (۹)

- ۱- روزنامه ایران، ۲/۷/۱۳۰۰، ص ۱.
- ۲- رودسر در قسمت شرقی گیلان واقع شده است. این منطقه از طرف شمال و شمال شرقی به دریای خزر و از طرف جنوب به خط الرأس ارتفاعاتی که بین گیلان و شهرستان قزوین قرار دارد محدود است و شهرستان تنکابن در شرق و لنگرود و دیلمان در غرب آن قرار دارند.
- ۳- لنگرود شهری است که در کنار راه رامسر به لاهیجان، میان کیاکلا و دیوشل واقع شده است. این شهر از طرف شمال و غرب به لاهیجان، از شرق به دریای خزر و رودسر و از جنوب به املش محدود می گردد.
- ۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۵۰.
- ۵- قیام خراسان، ص ۲۱۶-۲۱۴.
- ۶- مک لین پیشنهاد کرده بود که طرح پیشنهادی آرمیتاژ اسمیت یعنی یک کاسه کردن کلیه قرضه های انگلیس به ایران و تسویه فوری آنها اجرا شود(۱/۴۲۶۰/۹۲۰/۱۰/ps).
- ۷- این درخواست خزانه داری انگلیس، هدف پیشنهادی «مک لین» را که عبارت بود از به دست گرفتن کنترل منابع عایدات ایران، پیش از آنکه این کشور بتواند خود را از چنگال کنترل مالی دولت انگلیس آزاد سازد، بر باد فنا می داد. (م).
- ۸- ۴۳۴۱/۹۲۰/۱۰/ps . ۱/۲۴ Sept ۱۹۲۱ . Treasury to Fo
- ۹- روزنامه اتحاد، ۳/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

یکشنبه ۲ مهر ۱۳۰۰ / ۲۵ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۲ محرم ۱۳۴۰

* بازداشت عده ای به اتهام ترور مقامات دولتی

امروز پانزده نفر در تهران به اتهام مشارکت در طرح ترور قوام السلطنه، رئیس الوزراء و رضا خان وزیر جنگ، به دستور محمود انصاری حکمران نظامی تهران بازداشت شدند. (۱) مشار الملک وزیر دربار نیز در میان توقیف شدگان بود. (۲)

[تصویر] از راست: سرتیپ محمود خان امیر اقتدار (انصاری)، محمد صادق قره باغی (سردار مخصوص)

* تلاش برای مشخص نمودن تابعیت آرامنه مقیم ایران

چون در بعضی موارد آرامنه ای که سال های طولانی در ایران اقامت داشتند، مدعی تابعیت ایران بودند و اداره گمرکات در تشخیص ملیت آنان با مشکل مواجه بود، وزارت مالیه از وزارت امور خارجه تقاضا نمود: برای رفع مشکل تشخیص تابعیت این قبیل افراد اقدامی بنماید و دستوری صادر کند. (۳)

* افتتاح عدلیه در شیراز

مراسم افتتاح اداره عدلیه در شیراز با حضور والی ایالت فارس و رئیس عدلیه و جمعی از اعیان و علمای شیراز برگزار شد و از امروز رسماً اداره عدلیه افتتاح و شعب آن آغاز به کار کردند. (۴)

* شیوع بیماری آبله در صحنه و اطراف آن

بیماری آبله در صحنه (۵) و نواحی اطراف آن شیوع یافته و همه روزه تعدادی کودک مبتلا- به این بیماری، جان خود را از دست می دادند. (۶)

۱- توقیف شدگان در قزاق خانه بازجویی شدند. اکثر آنان در روز ۱۴ مهر ۱۳۰۰ ش، آزاد شدند. (ر ک: تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۱۹۲-۱۹۳).

۲- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۱۹۲-۱۹۳.

۳- مراسله وزارت مالیه به وزارت خارجه، ۷/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۳، پ ۱۱، ص ۱

۴- روزنامه ایران، ۷/۵/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- صحنه در شمال غربی کرمانشاه واقع شده که طرف شمال به سنقر کلیایی، از جنوب شرقی به کنکاور کلیایی و نهاوند، از جنوب به هرسین و از جنوب غربی به دروفرمان محدود است.

۶- روزنامه ایران، ۷/۲/۱۳۰۰، ص ۲.

دوشنبه ۳ مهر ۱۳۰۰ / ۲۶ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۳ محرم ۱۳۴۰

* رسیدگی به شکایت کارکنان بانک استقراضی

به دنبال شکایت های متعدد کارکنان شعبات بانک استقراضی در مشهد و تبریز به سفارت روسیه در خصوص عدم پرداخت حقوق به آنان، وزیرمختار روسیه رسیدگی به این مسئله را در کمیسیون مختلط ایران و روسیه که قرار بود برای بررسی این موضوع در تهران تشکیل شود، خواستار شد. (۱)

* مذاکره با سفارت انگلیس در خصوص حمل مسکوکات ایرانی به خارج از کشور

نماینده وزارت امور خارجه با مستشار سفارت انگلیس در قلهک در خصوص خروج مسکوکات ملی ایران، برخلاف مقررات دولتی، به وسیله اتومبیل های نظامی از سرحدات مذاکره کرد. ولی مستشار انگلیسی پاسخ داد: دولت انگلیس دیگر، آن قدر نیروی نظامی در ایران ندارد که مانند گذشته در رفت و آمد باشند. مأمورین سرحدی ایران می توانند اتومبیل ها را در صورتی که جواز عبور نداشته باشند، توقیف و بازرسی نمایند! (۲)

* پیشنهاد تشکیل کمیسیون تحدید تریاک

امروز از سوی مجمع ملل، نامه ای درباره تحدید کشت تریاک و جلوگیری از توسعه آن، به وزارت امور خارجه رسید.

وزارت امور خارجه پیرو دریافت این نامه، برای بررسی این موضوع پیشنهاد تشکیل کمیسونی را با حضور نمایندگان وزارت دارائی، کشاورزی و تجارت و آموزش و بهداشت در وزارت مالیه مطرح کرد و اعلام نمود: این موضوع باید کاملاً بررسی شود تا پاسخ دولت بر اساس منافع ملی صادر شود. (۳)

* مشکلات بازگشت یهودیان به سلماس

در پی اقدامات انجام شده از سوی وزارت امور خارجه برای بازگرداندن یهودیانی که به خاطر ناآرامی و ناامنی در سلماس به موصل مهاجرت کرده بودند، (۴) امروز والی آذربایجان در این باره به وزارت داخله اظهار داشت: بازگرداندن یهودیان به سلماس، به دلیل عدم امنیت در آن منطقه، موجب بروز مشکل خواهد شد. (۵)

* پذیرایی از آرامنه در منزل سپهسالار اعظم

نماینده مختار موقتی دولت جمهوری سوسیالیستی شوروی ارمنستان، در منزل سپهسالار اعظم در محله ولی آباد از آرامنه تبعه دولت ارمنستان که دولت شوروی را به رسمیت می شناختند پذیرایی نمود. پذیرایی از عموم بدون دعوت و ارسال کارت مخصوص به عمل آمد. (۶)

* بازدید کلنل محمد تقی خان از تربت حیدریه و گناباد.

امروز عصر کلنل محمد تقی خان، به منظور بازدید از تربت حیدریه و گناباد، مشهد را ترک کرد. (۷)

-
- ۱- مراسله نمایندگی مختار دولت شوروی در ایران به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۳، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۱، ص ۱۲۱.
  - ۲- گزارش وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۱۴، ص ۴۰.
  - ۳- تلگراف وزارت خارجه به وزارت دارایی ۱۳۰۰ / ۷ / ۳، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۰۵۳۹۴.
  - ۴- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، اسناد وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱، ک ۱۴، پ ۲ ص ۱.
  - ۵- مراسله ایالت آذربایجان به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۷ / ۳، اسناد وزارت خارجه، ک ۱۴، پ ۲، ص ۴.
  - ۶- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۳، ص ۱.
  - ۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۴۸.

سه شنبه ۴ مهر ۱۳۰۰ / ۲۷ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۴ محرم ۱۳۴۰

* تلاش برای پرداخت مساعده به ایران

به دنبال تقاضای دولت ایران برای دریافت وام از بانک شاهنشاهی برای تأمین مخارج عملیات نظامی در شمال ایران، جیمز مک مری (Mc murray) رئیس کل بانک شاهنشاهی در تهران از دفتر مرکزی در لندن درخواست کرد: به خاطر منافع بانک به وی اجازه داده شود مبلغ یکصد و پنجاه هزار لیره دیگر از محل حق السهم امسال و در صورت عدم کفایت، حق السهم سال بعد، به دولت ایران مساعده داده شود. وی همچنین اظهار داشت: با دشواری توانسته است رئیس الوزرای ایران را از استقراض از منابع دیگر بازدارد. (۱)

* حمل مسکوکات ایرانی به بصره

«مورخ الوزاره» از بصره گزارش داد: بنا به اظهارات رئیس بانک بصره، از چند ماه گذشته تاکنون هرروز مقدار زیادی پول از محرمه به بصره وارد شده و به هندوستان حمل می شود. (۲)

* شکایت روس ها به عدم امنیت اتباعشان در اردبیل

سفارت روسیه که قبلا نیز، از عدم امنیت اتباع روس در اردبیل به وزارت امور خارجه اظهار شکوه نموده بود، مجددا امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه، از رفتار خصومت آمیز مأمورین محلی اردبیل نسبت به اتباع خود شکایت کرد. وزیر مختار روسیه با اشاره به قتل تعدادی از اتباع روس از جمله دکتر «پرشین» و همسرش در چند وقت اخیر در اردبیل اظهار داشت: اتباع روس به دلیل عدم امنیت جانی و مالی در اردبیل، خانه و دارایی خود را رها کرده و به روستاهای دوردست مهاجرت می نمایند. وی در ادامه از وزیر امور خارجه، اقدامات فوری و جدی در جهت تأمین آسایش اتباع روس ساکن اردبیل و جلوگیری از رفتار خلاف قانون مأمورین دولت ایران نسبت به آنها را خواستار شد. (۳)

* تقاضای کمپانی نفت جنوب برای احداث پل بر روی اروند

کمپانی نفت جنوب به منظور ایجاد راه برای استخراج نفت در منطقه امامزاده حسن کلهر، از دولت ایران برای احداث پل (۴) در نزدیکی قصرشیرین اجازه خواست. (۵)

* عزیمت امیر ارشد قراجه داغی به شرف خانه

از سوی دولت به امیر ارشد دستور داده شد: اردویی از سواران قراجه داغی فراهم نموده و آنان را با سرپرستی خود به طرف شرف خانه حرکت دهد. (۶)

* اسارت افراد سالار خان بلوچ

در درگیری شدیدی که از هنگام غروب آفتاب تا نیمه های شب در جبهه الیک ادامه داشت، همه افراد سالار خان بلوچ به اسارت نیروهای ژاندارمری درآمدند ولی خود سالار خان با استفاده از تاریکی شب به قائنات گریخت و به نیروهای شوکت الملک پیوست.

ژاندارم ها توانستند الیک، دولت آباد و سیاه حصار را تصرف نمایند. (۷)

* عزیمت سردار محتشم و همراهان به قمشلو

«آرمیتاژ اسمیت» و «ویسکم (۸)» که چند روز قبل به اصفهان آمده بودند، امروز به اتفاق سردار محتشم حکمران اصفهان، صارم الدوله و رئیس بانک شاهنشاهی اصفهان برای شکار به «قمشلو» رفتند. (۹)

* توقیف کریم آقا، امیر اسعد و مظفر السلطنه

ماژور ملک زاده که سلیم مظفر، علی امیر اسعد، علی مظفر السلطنه و کریم کوسه کهریزه را در خصوص قتل افراد صادق الممالک به ارومیه احضار کرده بود پس از بی نتیجه،

Telegram by McMurray, ۲۷ Sept ۱۹۲۱, in Imperial Bank to Fo, ۲۸ Sept ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱/ - ۱

۶۴۱۵/ ۱۰۸۲۳

۲- گزارش مورخ الوزاره از بصره به وزارت خارجه، ۴/ ۷/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۱۴، ص ۹.

۳- مراسله سفارت روسیه به وزارت خارجه، ۴/ ۷/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۳، ص ۱ و نیز رک ص ۲ و ۴ و ۶.

۴- در پی این درخواست، رئیس الوزراء از وزارت خارجه سؤال نمود که آیا براساس قرارداد موجود، کمپانی نفت جنوب حق احداث راه و پل مذکور را دارد و وزارت امور خارجه پاسخ داد: مطابق با مفاد قرارداد به کمپانی نفت حق احداث راه و پل داده نشده است ولی نظر به فراهم کردن تسهیلاتی جهت استخراج نفت، کمپانی مزبور می تواند با دولت وارد مذاکره گردد و با تدوین مقررات جدیدی اجازه احداث پل و جاده را دریافت کند. اسناد ریاست جمهوری، شم ب ۱۳۲).

۵- تلگراف ثقه الملک از کرمانشاه به ریاست وزرا، ۴/ ۷/ ۱۳۰۰، اسناد ریاست جمهوری، شم ب ۱۳۲).

۶- روزنامه ایران، ۵/ ۷/ ۱۳۰۰، ص ۲.

۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۴۷.

۸- آرمیتاژ اسمیت و ویسکم در تاریخ ۶/ ۷/ ۱۳۰۰، از قمشلو به اصفهان بازگشتند و فردای آن روز به طرف بختیاری عزیمت نمودند و پس از چند روز اقامت در آنجا به طرف اهواز حرکت کردند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۳۴).

۹- مراسله کارگزاری اصفهان به وزیر خارجه، ۶/ ۷/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۳۴.

[تصویر] سواران بختیاری در حال شکار

ماندن مذاکره با آنان، امروز دو ساعت به غروب مانده کریم آقا، امیر اسعد و مظفر السلطنه را توقیف نمود. (۱)

* اعطای شمشیر مرصع به امیر ارشد قراجه داغی

نظر به اقدامات و فعالیت های امیر ارشد قراجه داغی در منطقه آذربایجان از طرف احمد شاه یک قبضه شمشیر مرصع به وی اعطا شد. (۲)

* اظهار نظر لنین در خصوص فعالیت کارگران باکوبی

چیچرین با ارسال نامه ای به حسین اوف مجدداً تأکید کرد عناصری معین از کارگران باکو با فعالیت های خود به طور مستقیم به سود انگلستان عمل می کنند. (۳)

۱- تلگراف دبیر الوزاره به کارگزاری کل آذربایجان، ۱۳۰۰ / ۷ / ۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱، ص ۱۵.

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۵، ص ۲.

۳- نهضت میرزا کوچک خان جنگلی، ص ۲۵۵-۲۵۶.

چهارشنبه ۵ مهر ۱۳۰۰ / ۲۸ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۵ محرم ۱۳۳۹

* قاچاق مسکوکات طلا و نقره با اتومبیل های انگلیسی

در پی اظهار شکایت وزارت امور خارجه به سفارت انگلیس مبنی بر اینکه، پول طلا و نقره با جاسازی در اتومبیل های نظامی انگلیسی به طور قاچاق از ایران خارج می شود سفیر انگلیس پاسخ داد: با وجود آنکه، چند ماه است، که قشون انگلیس از ایران احضار شده اند و دیگر اتومبیل نظامی انگلیسی در ایران وجود ندارد چگونه ممکن است این قاچاق بوسیله اتومبیل های نظامی انگلیسی صورت گیرد؟ سفیر انگلیس پیشنهاد داد: کارگزاران گمرکی ایران، تمام اتومبیل ها را هنگام خروج از مرز بازرسی کنند مگر اینکه، دارای جواز مخصوص باشند. (۱)

* ملاقات رئیس کمپانی نفت و کنسول انگلیس در شیراز

امشب «چیک» کنسول انگلیس در شیراز به «سبزآباد» وارد شد.

وی سپس به محل کنسولگری انگلیس در بوشهر (واقع در سبزآباد) رفت و با کلنل «ویلسون» و مائور «ریل» نایب اول کنسولگری و کاپیتان «شولدن» نایب دوم کنسولگری به مذاکره پرداخت.

کنسول انگلیس در بوشهر که به هندوستان رفته بود هنوز بازنگشته و در جمع آنان حضور نداشت. (۲)

* ورود فرج الله خان به شیروان

فرج الله خان به همراه بیست و چهار سوار به شیروان وارد شدند و یک واحد ژاندارمری را که از نظر تعداد برابر با نفرات وی بود محاصره کردند. (۳)

* تأیید انتخابات بندرعباس

پس از آنکه، وزارت داخله به درخواست مجلس شورای ملی از حکومت بنادر درباره جریان انتخابات بندرعباس توضیح خواسته بود، حکومت بندرعباس امروز اعلام کرد برحسب تحقیقات محلی، انتخاب سید محمد باقر دستغیب به دور از هرگونه تقلب و تخلف بوده و حکومت نیز صحت انتخاب ایشان را تصدیق می نماید. (۴)

[تصویر] سید جواد ظهیر الاسلام

* پرداخت حقوق معوقه کارکنان وزارت معارف

از آنجا که مبلغ چهل و پنج هزار تومان حقوق کارکنان وزارت معارف مدتی به تعویق افتاده و باعث مشکلاتی برای کارکنان

آن وزارت خانه گردیده بود، امروز وزارت مالیه مبلغ پنج هزار تومان به وزارت معارف پرداخت کرد و مقرر گردید مابقی به طور تدریجی به وزارت معارف پرداخت شود تا شکایت معلمین مدارس از این وضعیت رفع شود و آسایش آنان نیز فراهم گردد. (۵)

-
- ۱- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۵/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۱۴، ص ۴۵.
  - ۲- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۲۰/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۳۲. لازم به ذکر است که وزارت خارجه این تلگراف را با قید محرمانه به وزارت داخله ارسال کرد.
  - ۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۵.
  - ۴- روزنامه ایران، ۵/۷/۱۳۰۰، ص ۳.
  - ۵- همان.

[تصویر] تعدادی از نمایندگان مجلس چهارم

* اعدام دو ایرانی در ترکیه

امروز دو نفر ایرانی در آنکارا به جرم فروش اسلحه به یونان، اعدام شدند. سفیر ایران در اسلامبول با اعلام این خبر به وزارت امور خارجه ایران، این قبیل حوادث را نتیجه عدم حضور مأموری از سوی دولت در آنجا دانست و تصریح کرد که دولت باید فوراً جهت حفظ اموال معدومین اقدام نماید. (۱)

* توقیف تعدادی از رجال کشور به اتهام سوء قصد به رئیس هیئت دولت

روزنامه ایران در شماره امروز خود از توقیف و دستگیری عده ای از رجال مهم کشوری به اتهام نیت سوء قصد (۲) به رئیس هیئت دولت خبر داد. بنا به گزارش این روزنامه (۳)، ظهیر الاسلام، ضیاء السلطان، میرزا احمد خان برادر سالار فاتح، عون السلطنه، میرزا اسحق خان رهبر، سالار منصور قزوینی، هشترودی، میرزا احمد خان تنکابنی، مشار الملک، نیر السلطان، نصیر السلطان، معزز السلطان، منتخب السلطان، مشاور اعظم و چند نفر دیگر (۴) جزو دستگیرشدگان بودند. همچنین این روزنامه خبر داد کمیسیونی در اداره قزاق خانه تحت نظر نمایندگان عدلیه، نظمیه و قزاق خانه، برای بازجویی از متهمین تشکیل شده، که بازجویی از متهمین را آغاز کرده اند. (۵)

۱- مراسله سفارت ایران در اسلامبول به وزارت خارجه، ۵/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۹، ص ۱۷۲.

۲- این افراد به اتهام نیت سوء قصد به قوام السلطنه و رضا خان دستگیر شده بودند که روزنامه ایران فقط از سوء قصد نسبت به رئیس دولت خبر داده بود.

۳- در پی دستگیری این عده، حکومت نظامی تهران برای اطلاع عموم اعلام کرد: مباشرت و ریاست ظهیر الاسلام و مشار الملک در اقدام به این سوء قصد به دلایل متعدد و اقرار خود ظهیر الاسلام محقق شده است (روزنامه ایران، ۶/۷/۱۳۰۰، ص ۱).

۴- برخی افراد نیز مثل مشار الملک و بهار با تحصن در قصر سلطنتی، خود را از دستگیری نجات داده بودند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۱۰، ص ۱۰).

۵- روزنامه ایران، ۵/۷/۱۳۰۰، ص ۲ و تاریخ بیست ساله، ج ۱، ص ۵۳۷.

پنجشنبه ۶ مهر ۱۳۰۰ / ۲۹ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۶ محرم ۱۳۴۰

* عزیمت نظامیان به خراسان

ستون جدیدی شامل ششصد پیاده و چهار مسلسل و دو توپ صحرائی از نوع «اشنایدر» برای مقابله با کلنل محمد تقی خان پسیان عازم خراسان شد. (۱)

* قطع روابط سمیتقو با عثمانی ها

با بازگشت آخرین اتباع و صاحب منصبان عثمانی که نزد اسماعیل سمیتقو بودند، ارتباط میان سمیتقو با ملیون عثمانی کاملاً قطع شد و عثمانی ها از کمک به وی نیز خودداری کردند. (۲)

* انتصاب ویلسون به ریاست کمپانی نفت

کلنل ویلسون (۳) به سمت ریاست کل کمپانی نفت عبادان (آبادان) معین شد. (۴)

* ملاقات کنسول انگلیس در اصفهان با پسر صولت الدوله

کنسول انگلیس در اصفهان که به اسفر جان سفر کرده بود امروز به اصفهان بازگشت. او در این سفر چندبار با پسر صولت الدوله و کلاتر آنجا ملاقات کرده بود. (۵) این خبر با قید محرمانه از سوی وزارت امور خارجه به دفتر ریاست وزرا و وزارت داخله نیز ارسال شد. (۶)

* تعیین آجودان مخصوص وزیر جنگ

کلنل سالار نظام از صاحب منصبان اداره ژاندارمری به سمت آجودان مخصوص وزیر جنگ تعیین شد. (۷)

* تشریح وضعیت راه دولت آباد و سیرجان و لار

کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر درباره اوضاع راه دولت آباد و «سیرجان» و «لار» گزارش داد: از زمانی که از نیروهای پلیس جنوب در راه ها کاسته شده، در این راه ها اغلب سرقت هایی صورت می گیرد و بر شرارت سارقین افزوده شده است.

به طوریکه، چند روز قبل هم عده ای سارق به گروهی زرتشتی که از بمبئی آمده و به طرف کرمان می رفتند، در نزدیکی روستای کشکو در منطقه بندرعباس حمله کرده، اموال آنان را به سرقت بردند. (۸)

* تصرف روستای فاروج توسط نیروهای فرج الله خان

نیروهای فرج الله خان روستای بزرگ فاروج، بین شیروان و قوچان را تصرف کردند. همزمان نیروهای ژاندارمری در سه ناحیه قوچان قدیم، (۹) تپه نادری (۱۰) و دروازه قوچان استقرار یافتند. (۱۱)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۵۱.

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۶، ص ۲.

۳- ویلسون قبلا- معاون سرپرستی کاکس در بین النهرین بود و در زمان وزیر مختاری کاکس در دربار ایران، کفالت کمیسر عالی بین النهرین را عهده دار بود که در موقع شورش اعراب، از این سمت منفصل شد. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۲۶۷۴۸).

۴- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۶، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۲۶۷۴۸.

۵- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۲۲.

۶- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۲۲، حاشیه سند.

۷- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۶، ص ۲.

۸- مراسله کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر، ۱۳۰۰ / ۷ / ۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۷، ص ۳۶.

۹- قوچان قدیم در حدود ۱۳ کیلومتری قوچان فعلی قرار داشت.

۱۰- نادر شاه آخرین نبرد خود را قبل از کشته شدن در آن تپه رهبری کرد. (م)

۱۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۵.

جمعه ۷ مهر ۱۳۰۰ / ۳۰ سپتامبر ۱۹۲۱ / ۲۷ محرم ۱۳۴۰

* درگیری اکراد و ژاندارم ها در قوچان

بامداد امروز تعدادی از اکراد به صورت محرمانه وارد قوچان شدند و سرباز خانه شهر را محاصره و مشغول تیراندازی و جنگ با سربازان شدند. این جنگ (۱) تا ساعت ده و سی دقیقه صبح با شدت و ضعف ادامه داشت. (۲)

[تصویر] حیدر خان عمو اوغلی در لباس ارتش عثمانی

* درگیری میان دو گروه از جنگلی ها

امروز حسن خان کیش دره ای (معین الرعایا)، اسماعیل خان، گائوک و چند نفر دیگر به خانه ای در ملاسرا (۳) که حیدر خان عمو اوغلی (۴) و دوستانش در آنجا جمع شده بودند یورش برده و آنجا را به آتش کشیدند. (۵)

[تصویر] حیدر خان عمو اوغلی

۱- در خصوص این جنگ گفتنی است: در سرباز خانه قوچان مقدار آذوقه لااقل برای مدت یک ماه از هر حیث فراهم و مهمات نیز به قدر کافی موجود بود. اولین کسی که با قوای اکراد از شیروان به شهر وارد شد و شلیک به طرف ژاندارم ها را آغاز کرد؛ همان میرزا محمود صارم دره جزی بود که عمارت روبه روی سرباز خانه ها را به اختیار خود گرفته بود! این جنگ تا ساعت ده و نیم صبح با ضعف و شدت ادامه داشت. صاحب منصبانی مانند میر علینقی خان، کاظمی، تفرشی، محمد خان، آذرخشی و امثال آنها پی به خیانت خائنین برده بودند، ولی افسوس که خنجر از پشت به کتف فرورفته بود! تاج محمد خان که در واقع پس از شروع جنگ صورت «گرو» را نزد ژاندارم ها پیدا کرده بود، هرچه سعی کرد از سرباز خانه خارج شود، موفق نشد، زیرا صاحب منصبان ژاندارم مانع از خروج او شدند، بطوریکه معلوم شده بود، سلطان سید حسن خان میر فخرائی که دستورات مخصوصی از تهران برای انهدام ژاندارم می داشت، در صدد بود به اتفاق تاج محمد خان، به بهانه مذاکره صلح با اکراد، از سرباز خانه خارج شود، از آغاز جنگ نیز تمام هم این دو نفر، در جهت تسلیم نفرات مصروف می شد! به آنها تذکر داده شده بود که به قدر کافی آذوقه و مهمات در سرباز خانه موجود است، و به مقتضای شرافت سربازی باید مقاومت کرد، تا از مشهود قوای امدادی برسد. متأسفانه با وجود این تذکر باز هم این دو نفر خائن، زیر بار حفظ شرافت نرفته و عده ژاندارم ها را که در انبارهای سمت غربی سرباز خانه مشغول دفاع بودند، به سمت شرقی سرباز خانه، به نام این که، قوای کرد از سمت شرقی شدیداً حمله می نمایند انتقال دادند؟! بعداً معلوم شد که این انتقال قوا، از سمت غربی به سمت شرقی طبق نقشه خائنانه ای بوده است، که قبلاً سلطان میر فخرائی و تاج محمد خان طرح کرده بودند! با این ترتیب سمت غربی سرباز خانه از قوای ژاندارم تخلیه شد، تا در نتیجه کردها بتوانند با شکافتن دیوار وارد سرباز خانه شوند، بدبختانه نقشه آنها صورت عمل به خود گرفت. عده ای از ژاندارم ها که روی پشت بام ها مشغول دفاع بودند، به طور ناگهانی متوجه شدند که کردها

وارد سرباز خانه شده و تمام راهروها را تصرف کرده اند! در این موقع تاج محمد خان می خواست به کردها ملحق شود ولی از طرف سه تن از افراد غیور ژاندارم تهدید به قتل شد و به او گفتند اگر شما به کردها ملحق شوید نتیجه این خواهد شد که تمام عده ژاندارم حاضر در سرباز خانه ها به قتل خواهند رسید، در این صورت مرگ شما نیز حتمی است. تاج محمد خان برای حفظ جان خود، ناگزیر به اکراد دستور داد، از قتل ژاندارم ها خودداری و به خلع سلاح آنها اکتفا شود. پس از اتمام خلع سلاح! بلافاصله غارت سرباز خانه از طرف اکراد شروع شد، و بیش از دو هزار تفنگ یازده تیر و سایر لوازم و مهمات و آنچه آذوقه موجود بود، به یغما رفت (کلنل محمد تقی خان پسیان، ص ۳۳۳-۳۳۴).

۲- کلنل محمد تقی خان پسیان، ص ۳۳۳.

۳- ملاسرا از توابع فومن می باشد.

۴- حیدر خان عمو اوغلی در ۱۷ محرم سال ۱۲۹۸ ق (۱۲۶۰ ش) مطابق با ۲۰ دسامبر ۱۸۸۰ م، در شهر ارومیه در خانواده پزشکی از قبیله افشار متولد شد. به همین مناسبت عمو اوغلی به نام حیدر خان افشار نیز نامیده می شود. پدر حیدر خان، علی اکبر افشار، تحصیل کرده تهران بود که در نهضت مشروطیت ایران شرکت نمود. پدر حیدر خان عمو اوغلی پس از مدتی به قفقاز مهاجرت کرد و در شهر الکساندر پل اقامت گزید. پدر حیدر خان که پزشکی را در مدرسه طب تهران آموخته بود در آن شهر به طبابت پرداخت. حیدر خان در شهر الکساندرپل و سپس در تفلیس در رشته برق تحصیل نمود. حیدر خان در اوایل سال ۱۹۰۱ تحت تعقیب پلیس تزاری قرار گرفت و ناچار شد موقتاً باکو را به قصد اروپا ترک نماید. حیدر خان در آغاز سال ۱۲۸۲ ش به تهران عزیمت نمود و چند ماهی در بانک استقراضی و اداره راه آهن شهر ری و تهران کار کرد. و مدتی نیز در کارخانه برق تهران مشغول به کار شد. از این رو به حیدر خان برقی معروف گردید. پس از شکست انقلاب ۱۹۰۵ روسیه حیدر عمو اوغلی مسافرتی به کشورهای اروپایی از جمله به آلمان و سوئیس نمود. در سال ۱۹۰۷ حیدر خان مجدداً به ایران باز می گردد و فعالیت سیاسی خود را در نهضت مشروطیت از سر می گیرد. حیدر خان در سال ۱۹۱۲ مجدداً به اروپا مسافرت می کند. حیدر خان عمو اوغلی پس از انقلاب اکتبر به روسیه بازگشت. حیدر خان در سال ۱۹۱۹ به دعوت ولادیمیر ایلیچ لنین از طرف حزب عدالت برای شرکت در کنگره بین المللی سوم کمونیستی به پتروگراد دعوت شد و بعداً به نمایندگی ایران در ترکیب هیئت اجرائیه کمیتن وارد می گردد. حیدر خان در سپتامبر ۱۹۲۰ در کنگره خلق های شرق که به ابتکار کمیتن در باکو تشکیل شده بود شرکت کرد و ریاست هیئت نمایندگی ایران را داشت. حیدر خان در جنبش جنگل نیز نقش مؤثری ایفا کرد و از همکاران میرزا کوچک خان بود سرانجام حیدر خان در صبح اول اکتبر ۱۹۲۱ در نزدیکی رشت توسط تفنگچیان حسن خان کیش دره ای محاصره و به قتل رسید. (اسناد و خاطره های حیدر خان عمو اوغلی، ص ۱۶۹-۱۸۷).

۵- حیدر عمو اوغلی در گذر از طوفان ها، ص ۳۴۲.

* کمبود نان در تهران

از ده روز پیش ناوایی های تهران بسیار شلوغ شده بود و مردم حتی پس از معطلی فراوان موفق به دریافت نان نمی شدند. (۱)

۱- روزنامه اتحاد ۷/۷/۱۳۰۰، ص ۳.

شنبه ۸ مهر ۱۳۰۰ / ۱ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۸ محرم ۱۳۴۰

* خروج ژاندارم ها از پادگان محاصره شده در قوچان

ژاندارم های محاصره شده به وسیله نیروهای علی خان و ابراهیم خان زعفرانلو در پادگان قوچان، با توافق مهاجمین از محل پادگان خارج شده و قوچان را به قصد روستای جعفرآباد (۱) ترک کردند. (۲)

* حرکت ژاندارم های خلع سلاح شده به مشهد

امروز ظهر به دلایل نامعلومی تمام نیروهای مسلح کرد از حومه و شهر قوچان خارج شدند و صاحب منصبان مخلوع که در منزل تاج محمد خان مستقر بودند به محض اطلاع از خروج اکراد، از پناهگاه خود خارج و با شتاب قوای خلع سلاح شده ژاندارمری را که در شهر متواری شده بودند، جمع آوری کردند و با بدست آوردن چند قبضه اسلحه از کسبه قوچان در حدود یکصد و پنجاه نفر از ژاندارم ها را با وسایط نقلیه از قبیل درشکه و گاری که به دست آمده بود، به سوی مشهد حرکت دادند. (۳)

* عزیمت ویلسون از بوشهر به محمره

کلنل ویلسون (۴) پس از انجام مذاکراتی در کنسولگری بوشهر عازم محمره شد. چیک (۵) کنسول انگلیس در شیراز نیز که دو روز پیش به سبزآباد آمده بود، بدون آنکه، به بوشهر بیاید و کسی از ورود او مطلع شود (۶) پس از یک شب و یک روز توقف در سبزآباد امروز شیراز گردید. (۷)

* ورود مبلغین روسی به ایران

صادق الدوله کارگزار آستارا که معتقد بود، حکومت روسیه در تلاش است تا اوضاعی را که در گیلان وجود داشت، در آن منطقه نیز برقرار نماید، در تلگرافی به وزارت امور خارجه اطلاع داد: روس ها مرتباً قشون خود را به مرز می آورند. پنج روز قبل نیز ده نفر با همراه داشتن پول زیاد از روسیه برای تبلیغ به ایران وارد شده و سپس به طرف اردبیل و نمین (۸) و خلخال رفته اند. صادق الدوله در پایان افزود: بعضی خوانین نمین نیز با روس ها مکاتباتی دارند. (۹)

* شلیک چند گلوله توپ به باغچه سرا

در درگیری شدید بین نظامیان روسی و گروهی از مخالفینشان در نیم فرسخی آستارای روسیه بیش از دویست گلوله توپ شلیک شد که چند گلوله توپ نیز به روستای باغچه سرای (۱۰) ایران اصابت کرد و منجر به وارد آمدن خساراتی به این روستا شد.

در خصوص این حادثه، به فرمانده نظامیان روس، اعتراض شد. (۱۱) وی از این بابت عذرخواهی نمود و قول داد که این قبیل حوادث دیگر تکرار نخواهد شد. (۱۲)

* ایجاد شعبه مطبوعات در وزارت داخله

عصر امروز کمیسیونی مرکب از مدیران دواير وزارت داخله به ریاست منصور الملک، کفیل وزارت داخله در ساختمان آن وزارت خانه تشکیل گردید و درباره ایجاد شعبه مطبوعات در وزارت خانه مذاکراتی صورت گرفت. در نهایت تصمیم گرفته شد، احتشام زاده از کارکنان قدیمی وزارت داخله به ریاست شعبه مذکور انتخاب شود. (۱۳)

* عزیمت دویست نفر از یزد به هندوستان

دویست نفر زن و مرد از یزد به قصد سفر به هند وارد بوشهر شده و پس از گرفتن تذکره عازم هند شدند. (۱۴)

* عزیمت نظامیان به شرف خانه

پس از تهیه و تکمیل نقشه تصرف مناطق ارومیه و سلماس گروهی از نظامیان برای عقب راندن پیش قراولان اکراد و گشودن راه، از شرف خانه حرکت نمودند. (۱۵)

۱- جعفر آباد در سر راه شوسه قوچان به شیروان و در جنوب شرقی قوچان واقع شده است.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۶.

۳- کلنل محمد تقی خان پسیان، ص ۳۳۴ و ۳۳۵.

۴- «سر آرنولد ویلسون» (Sir Arnold Wilson) نظامی انگلیسی و مأمور اداره سیاسی هندوستان، در ۱۸ ژوئیه ۱۸۸۴ م متولد شد و در سال ۱۹۰۳ وارد خدمت ارتش گردید. او در نوامبر ۱۹۰۷ م در سن ۲۳ سالگی و با درجه ستوانی از هندوستان به ایران اعزام شد. وی فرمانده بیست سرباز از هنگ هجدهم نیزه دار بنگال بود که با عنوان حفاظت از کنسولگری اهواز ولی در حقیقت برای پاسداری از میدان های نفتی به خوزستان اعزام شدند و از سال ۱۹۰۹ تا ۱۹۱۱ کنسول انگلیس در خرمشهر و اهواز بود. از سال ۱۹۱۱ تا ۱۹۱۲ را برای انجام مأموریت تهیه نقشه آینده راه آهن لرستان و فارس گذرانید و از سال ۱۹۱۲ تا ۱۹۱۳ معاون دوم کنسولگری بوشهر بود. وی در سال ۱۹۱۴ با درجه سروانی مأمور جبهه جنگ گردید. در خلال سال های ۱۹۲۱ تا ۱۹۲۴ نیز ریاست کل امور اداری شرکت نفت ایران و انگلیس را بر عهده داشت. در سال ۱۹۲۴ به شرکت نفت ایران و انگلیس در لندن منتقل شد. چند سال بعد، از شرکت نفت استعفا داد و نماینده مجلس شد. وی مناصب دیگری نیز بدست آورد. همچنین نشان های افتخار زیادی از دولت انگلیس به وی داده شد. ویلسون کتاب های زیادی نیز نوشت که از جمله آنها «خلیج فارس»، «جنوب غربی ایران» و «کانال سوئز» بوده است. وی در ۳۱ مه ۱۹۴۰ درگذشت (بختیاری در آینه تاریخ، ص ۱۰۹، ۱۶۴؛ تاریخ سیاسی اجتماعی بختیاری، ص ۲۲۱؛ تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم میلادی، ص ۳۸۵ و ۳۰۸؛ تاریخ بختیاری، ص ۱۱۹؛ انگلیسی ها در میان ایرانیان، ص ۲۴۳؛ تاریخ مسجد سلیمان از روزگاران باستان تا امروز، ص ۸۹؛ از بیستون تا زردکوه بختیاری، ص ۸۱).

۵- هربرت جرج چیک در ۱۹ نوامبر ۱۸۸۲ در انگلستان به دنیا آمد. سمت‌ها و مقامات وی در ایران عبارت بودند از: دستیار سفارت انگلستان در تهران در سال ۱۹۰۵؛ کفیل نایب کنسولگری بوشهر از ۱۸ دسامبر ۱۹۰۶؛ نایب کنسول انگلیس در بوشهر از ژانویه ۱۹۰۹؛ مشاور بازرگانی؛ سرکنسول و نماینده سیاسی مقیم در خلیج فارس از ۱۴ اکتبر ۱۹۱۰؛ کفیل بانک شاهنشاهی عثمانی در بصره تا مارس ۱۹۱۵؛ خدمت در بوشهر تا ۱۹۱۸؛ خدمت در سازمان تجارت ماورای بحار ۱۹۱۸؛ مسئول کنسولگری شیراز از ۲۳ مارس ۱۹۲۱؛ کنسول انگلیس در شیراز در سال ۱۹۲۱؛ سرکنسول انگلیس در یونان ۱۹۲۹. از اقدامات مهم وی حضور و فعالیت او در جنگ ۱۳۳۳ ق، بین مبارزان جنوب و دولت انگلیس است. او که در بوشهر به مستر چیک شهرت داشت در جنگ ۱۳۳۳ ق نایب کنسول انگلیس در بوشهر بود و با حيله‌ها و ترفندهای سیاسی برای دولت متبوع خویش خدمات فراوانی انجام داد و صدمات بسیاری به منافع ایران در جنوب وارد ساخت. (بوشهر در مطبوعات عصر قاجار، ص ۲۴۳-۲۴۴).

۶- کارگزاری کل بوشهر در گزارش خود به وزارت خارجه متذکر شد با توجه به اقدامات چیک در زمان جنگ جهانی که ویس کنسول انگلیس در بوشهر بوده، باید توجه کامل به عملیات او مبذول شود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۴۶).

۷- تلگراف کارگزاری کل بوشهر به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۴۶.

۸- نمین یکی از شهرهای استان اردبیل است که در منطقه کوهستانی واقع شده که از شمال به آذربایجان و از شرق به گردنه حیران و مرز آذربایجان و از جنوب به رودخانه قره سو و از مغرب به بخش رضی محدود است.

۹- تلگراف صادق الدوله از آستارا به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۱، ص ۱.

۱۰- باغچه سرا در سر راه شوسه اردبیل به آستارا و در سه هزار گزی غرب آستارا واقع شده است.

۱۱- مراسله از آستارا به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۷ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۴، ص ۹.

۱۲- مراسله از آستارا به تهران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۴، ص ۱۴.

۱۳- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۹، ص ۲.

۱۴- مراسله کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۱۷، ص ۳.

۱۵- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۹، ص ۲.

[تصویر] تعدادی از نظامیان بلشویک

یکشنبه ۹ مهر ۱۳۰۰ / ۲ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۹ محرم ۱۳۴۰

* عزیمت کلنل پسیان به قوچان

کلنل محمد تقی خان عصر امروز از تربت حیدریه به مشهد وارد شد. وی برای گفتگو با کلنل محمود خان و معتصم السلطنه بوسیله تلگراف حضوری مستقیماً به تلگراف خانه رفت. او سپس با یک کالسکه عازم قوچان آشوب زده شد. (۱)

* امور حقوقی و قضایی اتباع شام مقیم ایران

سفارت فرانسه در یادداشتی به وزارت امور خارجه درباره وضعیت ایرانی های مقیم شام (سوریه فعلی) اظهار داشت:

وضعیت آنان از هر نظر مشابه با وضعیت اهالی شام مقیم ایران است که با وجود اعتراضات مکرر سفارت فرانسه، تغییری در آن صورت نگرفته است. زیرا بنا به معاهدات بین ایران و عثمانی اتباع دو دولت تابع مقررات و حقوق عادی هستند و زمامداران فرانسوی هم از زمان استقرار قیمومیت فرانسه، همان شیوه جاری را تعقیب و اعمال نموده اند و دولت ایران نیز، از تغییر قوانین جاری درباره شامی های مقیم ایران که تحت الحمایه فرانسه هستند، امتناع نموده است. سفارت فرانسه در ادامه پیشنهاد داد: چنانچه دولت ایران امتیازات مقرر شده در عهدنامه های جاری بین دو دولت را درباره اهالی شام که تحت الحمایه فرانسه هستند، اعمال نماید، سفارت فرانسه هم حاضر خواهد بود با مذاکره با دولت فرانسه اقداماتی انجام دهد که با ایرانی های مقیم شام براساس روابط متقابل رفتار شود و حقوق آنان نیز مطابق با حقوق دیگر اتباع خارجی مقیم شام رعایت شود. (۲)

* انتشار هفته نامه خلق

اولین شماره هفته نامه خلق به مدیریت علوی زاده مدیر مطبوعه ایران، منتشر شد. این هفته نامه حاوی مطالب فکاهی، ادبی و اجتماعی بود. (۳)

* پیگیری نتایج بازجویی عاملین قتل ارفع الدوله و پسر ارباب کیخسرو

وزارت داخله از ایالت فارس خواست نتیجه بازجویی ها و وضعیت عاملین قتل پرنس ارفع الدوله و پسر ارباب کیخسرو را به آن وزارت خانه اعلام نمایند. (۴)

* پیگیری امور تسویه بانک استقراضی

وزارت مالیه که پیگیری تسویه امور مربوط به بانک استقراضی و تشکیل اداره بانک ایران را بر عهده گرفته بود، از وزارت امور خارجه خواست متن قرارداد منعقد شده (عهدنامه ایران و روسیه شوروی) بین دو دولت را در اختیار آن وزارت خانه قرار دهد تا وزارت مالیه با مدنظر قرار دادن آن، کار حل و فصل امور بانک را پیگیری کند. (۵)

- ۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۴۸-۱۴۹.
- ۲- مراسله سفارت فرانسه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶ / ۲، پ ۵۰، ص ۲.
- ۳- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۹، ص ۱.
- ۴- تلگراف وزارت داخله به ایالت فارس، ۱۳۰۰ / ۷ / ۹، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۴۳.
- ۵- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۱.

دوشنبه ۱۰ مهر ۱۳۰۰ / ۳ اکتبر ۱۹۲۱ / ۱ صفر ۱۳۴۰

* کشته شدن کلنل محمد تقی خان پسیان

کلنل محمد تقی خان، در حالی که فقط تعداد اندکی از افراد ژاندارمری او را همراهی می کردند، امروز بعد از ظهر به جعفرآباد وارد شد. در درگیری بین ژاندارم ها و مهاجمین، از ژاندارم ها دوازده نفر کشته و دوازده نفر دستگیر و بقیه نیز متواری شدند. کلنل محمد تقی خان نیز پس از اصابت گلوله به پا و سینه اش کشته شد (۱). اگراد پس از بریدن سر کلنل محمد تقی خان، آن را بر سر چوب کرده و همراه با سردوشی و نامه ای که مرگ وی را اعلام می کرد، به مشهد فرستادند. (۲)

* ترمیم کابینه قوام السلطنه

قوام السلطنه، رئیس دولت، در اقدامی برای ترمیم کابینه خویش، وزارت امور خارجه را به مصدق السلطنه و وزارت معارف را به امیر اعلم سپرد. (۳)

* بیانیه قشون سرخ ایران

قشون سرخ ایران، امروز بیانیه ای را منتشر کرد که در آن ضمن اشاره به حوادث چند سال گذشته گیلان، عبارات شدید و تندی را علیه میرزا کوچک خان به کار برده و میرزا کوچک خان و همراهان او را خائن معرفی کرده بود. (۴)

* اعتراض ایران به صاحب منصبان هندی انگلیسی

امروز وزیر امور خارجه در مذاکره با وزیرمختار انگلیس در تهران با بیان اینکه، برخی صاحب منصبان هندی انگلیسی جزو نیروهای کلنل محمد تقی خان پسیان بوده و بر ضد دولت ایران اقدام می کرده اند، اعتراض و نارضایتی دولت ایران را نسبت به این موضوع اعلام کرد (۵).

* ورود حکمران جدید بنادر جنوب به بوشهر

مشاور الدوله حکمران جدید بنادر جنوب امروز به بوشهر وارد شد. قبل از او مسعود السلطان حکومت بنادر را عهده دار بود. مسعود السلطان (۶) پس از کودتای سوم اسفند از مقام کفالت به مقام حکومت بنادر دست یافته بود اما دوران حکمرانی وی طولانی نبود و در اواسط مردادماه ۱۳۰۰ به او اطلاع دادند که قرار است مشاور الدوله به جای او تعیین شود. او چندی پس از شنیدن این خبر، اداره امور را به سید حسین (۷) سپرد و خود راهی تهران شد. (۸)

* شکایت اهالی قم از ژاندارم ها

امروز عموم تجار قم به عنوان تحصن به تلگراف خانه این شهر آمده و شرح مبسوطی را به ریاست وزرا تلگراف نمودند مبنی بر اینکه ژاندارم ها به جای فراهم آوردن آسایش اهالی به عناوین مختلف متعرض عابرین و مردم می شوند. (۹)

۱- البته روایت های مختلفی درباره روز کشته شدن کلنل پسیان وجود دارد بطوریکه، در گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد عزیمت کلنل پسیان به جعفرآباد هشتم قید شده است و با توجه به درگیری کلنل پسیان و اکراد، این گونه استنباط می شود که کلنل پسیان در نهم مهرماه در گذشته است ولی به جهت اینکه بیشتر منابع دهم را روز مرگ ایشان ذکر کرده اند در این جا نیز روز دهم مهرماه تاریخ مرگ ایشان درج شده است. (م).

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۴.

۳- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۷، ص ۲۰۷.

۴- روزنامه اتحاد، ۲۸/۷/۱۳۰، ص ۱.

۵- نامه سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۱۹/۷/۱۳۰، اسناد وزارت خارجه، ص ۱۳۰، ک ۴۴، پ ۱۶، ص ۶.

۶- مسعود السلطان که قبلا حکومت بنادر را بر عهده داشت، به جهت آنکه برادرش، موقر الدوله هیچ گاه در بوشهر حاضر نشد تا اواخر اسفند ۱۲۹۹ کفیل حکومت بنادر بود. وقتی برادرش موقر الدوله در کابینه سید ضیاء الدین طباطبایی به وزارت فواید عامه منصوب شد، او به مقام حکومت بنادر ارتقا یافت (جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۳۸).

۷- سید حسین بلدیه، رئیس شهرداری بوشهر بود. (جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۳۸).

۸- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۳۸.

۹- روزنامه اتحاد، ۱۲/۷/۱۳۰، ص ۳.

سه شنبه ۱۱ مهر ۱۳۰۰/۱۴ اکتبر ۱۹۲۱/۲ صفر ۱۳۴۰

* اعلام خبر مرگ کلنل محمد تقی خان پسیان

مقامات نظامی مشهد تا بیست و چهار ساعت از افشای خبر مرگ کلنل خودداری کردند. در طول این مدت، ماژور «محمود خان» فرمانده پادگان مشهد از طریق تلگراف حضوری به مذاکره و مشورت با ماژور اسماعیل خان بهادر فرمانده پادگان سبزوار پرداخت. سپس او با مخابره تلگرافی به تهران، وفاداری خویش را نسبت به حکومت مرکزی اعلام کرد. (۱)

* اکراد قوچان در اندیشه هجوم به مشهد

اکراد و نیروهای طرفدار حکومت مرکزی به قصد حمله به مشهد، از قوچان خارج شده، به سمت کاظم آباد (۲) حرکت کردند. سرشناسان شهر مشهد، با اجتماع در خانه آقازاده به بحث درباره راه های جلوگیری از هجوم اکراد به شهر پرداختند. (۳)

[تصویر] نمای عمومی شهر قوچان در آن روزگار

* ملاقات مهاجرین گیلانی با رضا خان

پیش از ظهر امروز تقریباً یکصد و پنجاه نفر از مهاجرین گیلانی برای ملاقات وزیر جنگ به قزاق خانه رفتند. مهاجرین در دیدار با رضا خان راجع به وضعیت بد زندگی خود و دوری از وطن و اختلال امور زندگانی خود صحبت کردند. وزیر جنگ در پاسخ اظهار داشت: امید می رود به زودی غائله گیلان پایان یابد و دولت مقدمات بازگشت آنان را فراهم نماید. (۴)

* درگیری بین نیروهای خالو قربان و میرزا کوچک خان

امروز در شهر رشت نیروهای خالو قربان و میرزا کوچک خان با یکدیگر درگیر شدند. علت درگیری از این قرار بود: میرزا کوچک خان که نیاز به پول پیدا می کند حواله ای به مبلغ پنج هزار تومان برای اداره مالیه صادر می کند تا به فرستاده او تحویل داده شود، اما نماینده خالو قربان که متصدی امور مالی بود، از پرداخت وجه به فرستاده میرزا کوچک خان خودداری می کند و همین قضیه باعث مذاکرات طولانی و سرانجام درگیری دو طرف می شود. پس از چهار ساعت جنگ نیروهای میرزا کوچک خان به جنگل فرار می کنند و شهر رشت کاملاً در دست خالوها می افتد. در همین زمان قوای دولتی نیز پیشروی کرده و سیاه رود و سفید کتله و امامزاده هاشم را اشغال می نمایند. (۵)

* قوانین دولت برای جلوگیری از خروج طلا و نقره از کشور

دولت ایران برای جلوگیری از حمل و نقل طلا و نقره به خارج تصمیماتی را اتخاذ و مواد ذیل را به مأمورین مرزی ابلاغ نمود:

۱- مأمورین سرحدی اعم از کشوری و لشکری موظف اند که مسافرین و دیگران را که به خارج مسافرت می کنند، با کمال دقت، تفتیش و محمولات زر و سیم آنها را ضبط نمایند.

۲- کسانی که متصدی حمل طلا و نقره به خارج هستند در صورتیکه محمولات خود را پنهان کنند، تنبیه شوند.

۳- اجزا و کارکنان سفارت خانه های خارجی از تفتیش مستثنی هستند.

با وجود آنکه، این مواد قانونی وضع شده و اجرا می شد،

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۴-۱۵۵.

۲- کاظم آباد دهی از بخش میلان لو است که در پنجاه و شش هزار گزی جنوب غربی شیروان قرار دارد.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۵.

۴- روزنامه اتحاد، ۱۲/۷/۱۳۰۰، ص ۳.

۵- همان، ۲۳/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

طلا و نقره همواره به طور مستقیم و از راه های مختلف وارد بغداد می شد. (۱)

* بازگشت لاهوتی به ایران

ابو القاسم لاهوتی (۲) و امیر حشمت نیساری (۳) که مدت ها پیش به عثمانی مهاجرت کرده بودند، امروز به ایران بازگشتند. (۴)

* اظهارات مدیر بانک شاهنشاهی درباره منافع بانک در ایران

«راجرز» مدیرعامل کل بانک شاهنشاهی، امروز در جلسه ای که «لنسلات الیفانت»، رئیس اداره شرق وزارت خارجه انگلیس حضور داشت اظهار کرد: دولت مرکزی ایران که با شورش در گیلان و خراسان مواجه است، در صورتیکه در مضیقه مالی قرار گیرد کنترل بر ایالات باقیمانده را به کلی از دست خواهد داد و هرج و مرج ناشی از آن، تجارت بانک را نابود خواهد کرد. وی هشدار داد که ممکن است رفتار وزارت خارجه انگلیس، بانک را مجبور کند به عملیات خود در ایران پایان دهد. (۵)

[تصویر] سر بریده کلنل محمد تقی خان پسیان

* توصیه کرزن به بانک شاهنشاهی مبنی بر عدم پرداخت مساعده مالی به ایران

«کرزن» وزیر خارجه انگلیس از «الیفانت» رئیس اداره شرق آن وزارت خانه خواست، به بانک شاهنشاهی اطلاع دهد تا زمانی که دولت ایران رفتار خود را کاملاً تغییر نداده است نمی تواند نسبت به کمک های مالی یک مؤسسه انگلیسی به آن کشور نظر مساعد داشته باشد. (۶)

اما رئیس هیئت مدیره بانک شاهنشاهی پاسخ داد: اولین وظیفه او حفظ منافع سهامداران است و این منافع در صورتیکه بانک اجازه دهد، عملیات آن به کنترل ملاحظات سیاسی درآید یقیناً به مخاطره خواهد افتاد. از نظر بانک، برانگیختن خصومت جدی دولت و مردم ایران، موضوع کم اهمیتی نیست و در صورتیکه هیئت مدیره طبق تقاضاهای وزارت خارجه عمل کند، به طور یقین همین طور خواهد شد. ازاین رو از وزارت خارجه خواست تا در موضع خود تجدیدنظر کند. (۷)

* عزیمت مشار الملک به اروپا

مشار الملک که چند روز اخیر در حالت تحسن در کاخ سلطنتی به سر می برد، صبح امروز از راه همدان و کرمانشاه عازم اروپا شد. (۸)

- ۲- لاهوتی چند صباحی نیز پیش از نهضت مهاجرت به عثمانی رفته بود. (سرگذشت حیرت انگیز، ص ۶۷).
- ۳- امیر حشمت در مقام رهبر قیام نظمیه تبریز، بر ضد روس ها در محرم ۱۳۳۰ ق، پس از فروپاشی قیام به عثمانی پناهنده شده بود. (سرگذشت حیرت انگیز، ص ۶۷).
- ۴- سرگذشت حیرت انگیز، ص ۶۳، ۷۰.
- ۵- Minute by Oliphant, ۴ Oct ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۱۶/۱۱۰۲۴
- ۶- Minute by Curzon, ۴ Oct ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۱۶/۱۱۰۲۴
- ۷- Imperial Bank to Fo, ۶ Oct ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۱۶/۱۱۱۲۷
- ۸- روزنامه ایران، ۱۲/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

چهارشنبه ۱۲ مهر ۱۳۰۰ / ۱۵ اکتبر ۱۹۲۱ / ۳ صفر ۱۳۴۰

* حمله نیروهای قزاق به جنگلی ها در امامزاده هاشم

نیروهای قزاق پس از پیشروی از منجیل به سمت جوین، امروز به نیروهای جنگلی که در امامزاده هاشم مستقر بودند، حمله کرده، آنان را به عقب نشینی واداشتند و امامزاده هاشم را به اشغال خود درآوردند. (۱)

* پناهنده شدن برخی از ایرانیان به کنسولگری انگلیس در مشهد

از وقتی خبر کشته شدن محمد تقی خان پسیان به شهر مشهد رسید، هیجانی در نظامیان و اضطرابی در اهالی پدید آمد.

عده ای از اتباع خارجی و همچنین تعدادی از ایرانیان به کنسولگری انگلیس پناهنده شدند. (۲)

* تصمیم دولت انگلیس برای برچیدن راه آهن میرجاوه به دزداب

وزیر امور خارجه در نامه ای به قوام السلطنه نوشت: چندی قبل در ملاقاتی خصوصی با مستشار سفارت انگلیس، مشار الیه به وی اظهار داشته است که انگلیسی ها بنا به ضرورت، در زمان جنگ بین المللی (جنگ جهانی اول)، خط راه آهنی از میرجاوه به دزداب کشیدند که خراسان را به نوشکی، متصل می کند و حالا دولت هندوستان می خواهد این راه آهن را برچیند. (۳) وزیر امور خارجه در ادامه نامه افزود: مستشار سفارت پیشنهاد داده است: از آنجا که، راه آهن مزبور بین خراسان و هندوستان ارتباط برقرار می کند، دولت ایران می تواند اگر مایل باشد، برای خریداری آن با موسیو آرمیتاژ اسمیت وارد مذاکره شود. (۴)

* رسیدن اکراد مخالف پسیان به جنوب چناران

اکراد مخالف کلنل محمد تقی خان پسیان خود را به جنوب چناران رسانیدند. (۵)

* تشریح قضیه قتل پسیان برای حکام ایالات و ولایات

قوام السلطنه برای اطلاع کلیه فرمانمایان و حکام ایالات و ولایات از تفصیل قتل کلنل محمد تقی خان و فتوحات اردوی دولتی و ختم غائله خراسان متحد المآلی را به سراسر کشور مخابره نمود. (۶)

قوام السلطنه ضمن اشاره به قتل کلنل پسیان در خراسان تصریح کرد: صاحب منصبان و افراد ژاندارم خراسان اطاعت و تمکین خود را اظهار داشته و دولت نیز تمامی آنان را عفو نموده و به سرکردگان خراسان نیز اخطار داده شده است که صاحب منصبان و افراد ژاندارم را مطیع و خدمتگزار دولت شناخته و به هیچ وجه نسبت به آنها متعرض نشوند. (۷)

* تمایل انگلیسی ها به سرنگونی دولت قوام السلطنه

رئیس کل بانک شاهنشاهی در تهران به لندن اطلاع داد:

چنانچه به دولت قوام السلطنه فوراً کمک مالی اعطا نشود، دولت وی به طور حتم سقوط خواهد کرد و عواقب آن بسیار وخیم خواهد بود. (۸) اما جرج چرچیل اظهار داشت: این درست همان چیزی است که انگلستان می خواهد و مجدداً اعتراض خود را به پرداخت مساعده های بیشتر به دولت ایران تکرار کرد. (۹)

* انتشار تلگراف های آقازاده و قوام السلطنه در روزنامه بهار

روزنامه بهار در شماره امروز خود، متن تلگراف های رد و بدل شده بین آقازاده و قوام السلطنه، در خصوص انتصاب محمود خان به سمت فرمانده ژاندارمری و کفالت ایالت خراسان را منتشر کرد. در یکی از تلگراف ها آقازاده از انتصاب محمود خان به سمت های یادشده حمایت کرده و قوام السلطنه نیز، در یکی از تلگراف ها پاسخ داده بود که او خود مستقیماً با ارسال تلگراف به مازور محمود خان، مسئولیت امور را تا

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۵۱.

۲- تلگراف کارگزاری خراسان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۶، ص ۴.

۳- انتشار خبر برجیده شدن این خط آهن باعث ایجاد نگرانی در مردم بویژه اهالی دوزاب (دزداب) شده بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۴، پ ۳، ص ۱۱).

۴- مراسله وزیر خارجه به ریاست وزرا، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۴، پ ۳، ص ۳۳.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۵.

۶- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۳، ص ۲.

۷- روزنامه اتحاد، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۳، ص ۱؛ روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۳، ص ۱.

۸- Urgent telegram from McMurray, ۵ Oct. ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱/ ۶۴۱۶/ ۱۱۱۲۷

۹- Minute by Churchill, ۷ Oct ۱۹۲۱, in Ibid .

ورود فرمانده جدید به دست وی سپرده است.

قوام السلطنه در ادامه تلگراف خود تصریح کرده بود تمامی افسران مورد عفو قرار گرفته اند، همچنین با ارسال تلگرافی به قوچان، از پیشروی نیروهای بجنوردی به سمت مشهد جلوگیری شده است. (۱)

* انتصاب مدیر کل معارف

پیرو مصوبه مجلس شورای ملی مبنی بر حذف پست معاونت وزارت معارف، امروز قبل از ظهر، دکتر سردار امیر اعلم وزیر معارف و اوقاف، میرزا احمد خان سعیدی رئیس کل اوقاف را به سمت مدیریت کل این وزارت خانه منصوب و به رؤسای این وزارت خانه معرفی نمود. (۲)

* تخلفات ژاندارم ها در کرمانشاهان

براساس گزارش رسیده از کرمانشاهان که در روزنامه اتحاد منتشر شد ژاندارم ها و قراسوران، در راه ها از مکاری ها به زور پول می گرفتند و اغلب شب ها دزدها به راهدار خانه های اطراف شهر کرمانشاهان حمله کرده و محل امنیت بودند. (۳)

* توقف عملیات ژاندارم ها در خراسان

نیروهای ژاندارمری خراسان که در تمام ولایات خراسان پراکنده بودند، وقتی از کشته شدن کلنل محمد تقی خان پسیان آگاه شدند، به عملیات نظامی خود پایان داده و عقب نشینی کردند. عده ای از ژاندارم ها نیز به مشهد بازگشتند. (۴)

* فرار معتصم السلطنه از مشهد

«معتصم السلطنه» به همراه خانواده اش از مشهد فرار نمود. (۵) به روایت «پرایدوکس» کنسول انگلیس در مشهد، او که همیشه مشوق پسیان در ضدیت با انگلیس بود، قبل از خروج از مشهد به تلگراف خانه رفته و با ارسال تلگرافی به تهران مراتب بندگی و شاه دوستی خود را اعلام می نماید و پس از مخابره تلگراف به اتفاق همسرش با اتومبیل مصباح دیوان، که مهمان او بود، دور از چشم دیگران و با استفاده از تاریکی شب به طرف بیرجند فرار می نماید. (۶)

* ورود ارامنه مهاجر به کشور

با توجه به موافقت دولت با ورود ارامنه به کشور، از چهار روز قبل، آنان گروه گروه به قصرشیرین آمده و به سمت کرمانشاهان و همدان حرکت می نمودند.

علاوه بر هشتصد و دوازده نفر ارامنه ای که از قره تو به قصرشیرین وارد شده بودند، در روزهای گذشته، تقریباً ششصد نفر دیگر از آنان از بین النهرین به این شهر وارد شدند. (۷)

* تأکید چیچرین به عدم مداخله در امور ایران

چیچرین تلگراف ذیل را برای روتشتین ارسال کرد: «اساس سیاست ما در رابطه با ایران، بی طرفی کامل در جنگ میان شاه و عناصر ضد شاه و بر عدم مداخله مطلق در امور داخلی قرار داد. ما امیدواریم که «کیروف» (۸) و کمیسیون نظامی بتوانند تمام امکاناتی را که ممکن است موجب بروز سوء تفاهم شوند از میان بردارند.» (۹)

[تصویر] معتصم السلطنه

- ۱- روزنامه بهار، ۱۲/۷/۱۳۰۰.
- ۲- روزنامه ایران، ۱۳/۷/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۳- روزنامه اتحاد، ۱۲/۷/۱۳۰۰، ص ۳.
- ۴- کلنل محمد تقی پسیان، ص ۳۶۶.
- ۵- نامه میرزا علی به سردار نصرت، ۱۳/۷/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۴-۲۱۵۰۲ ق.
- ۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۷.
- ۷- روزنامه اتحاد، ۱۲/۷/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۸- س. م. کیروف، عضو هیئت اجرائیه مرکزی کل روسیه و دبیر حزب کمونیست آذربایجان بود که دولت شوروی به او اختیار داد با کنترل شدید و دقت سعی نمایند، به هیچ وجه، در جنگ های مسلحانه شمال ایران دخالتی نشود. برای اینکه این کنترل تضمین شود، دولت شوروی کمیسیون مخصوص نظامی، از شوراهای جنگی انقلابی را به باکو اعزام نمود که تحت اختیار کیروف قرار داشت. (نهضت میرزا کوچک خان جنگلی، ص ۲۵۶).
- ۹- نهضت میرزا کوچک خان جنگلی، ص ۲۵۶.

پنجشنبه ۱۳ مهر ۱۳۰۰/۱۶ اکتبر ۱۹۲۱/۴ صفر ۱۳۴۰

* بسته شدن کنسولگری انگلیس در مشهد

در پی انتشار خبر کشته شدن پسیان تا امروز صبح درب های کنسولگری انگلیس در مشهد بسته بود و قراولان هندی به صورت مسلح روی بام کنسولگری مستقر شده بودند. به همین دلیل مصدق دیوان کفیل کارگزاری خراسان با کنسول انگلیس ملاقات نمود و پس از مذاکره طولانی او را متقاعد نمود که درب کنسولگری را باز نماید و دستور دهد قراولان از روی بام، پایین بیایند تا موجب وحشت و اضطراب نشود. (۱)

* مجازات عاملین قتل فرزند کیخسرو شاهرخ

وزارت داخله از ایالت فارس خواست: اطلاعات لازم درباره عاملین قتل پسر ارباب کیخسرو را به آن وزارت خانه ارسال نمایند تا حکم مجازات آنها صادر شود. (۲)

* حضور احسان الله خان در لاهیجان

روزنامه اتحاد نوشت: احسان الله خان، در لاهیجان متوقف است ولی هیچ دخالتی در امور آنجا ندارد و اداره کامل آن منطقه در دست خالوهاست. (۳)

* شکست نیروهای ژاندارمری از افراد سمیتقو

به اردوی ساوجبلاغ خبر رسیده بود، اسماعیل سمیتقو و نیرو هایش به طرف ساوجبلاغ در حرکت هستند. از این رو، فرمانده اردوی ساوجبلاغ، هشتاد نفر را برای تحقیق در این باره مأمور نمود. ولی مأمورین ژاندارمری پس از رویارویی با اکراد، شکست خورده و بازگشتند. سپس اسماعیل آقا به شهر هجوم آورد. اردوی ساوجبلاغ متحمل شکست سختی شدند و شهر نیز، به تصرف سمیتقو درآمد. (۴) از نهصد نفر ژاندارم که در اردوی مزبور خدمت می کردند، تعداد زیادی کشته، مجروح و یا اسیر شدند و سه عدد مسلسل، دو عراده توپ صحرائی و شنیدر به همراه تجهیزات دیگر، به دست اکراد افتاد. فقط عده اندکی از ژاندارم ها توانستند، به طرف میاندوآب (۵) فرار کنند. (۶)

* تکذیب ارتباط قوام السلطنه با بلشویک ها

رجینالد بریجن (۷) از اعضای سفارت انگلیس، به کرزن، گزارش داد: رئیس الوزراء، قوام السلطنه از وی خواسته گزارش های حاکی از ارتباط نزدیک او را با بلشویک ها باور نکند، زیرا برای مردی با طرز فکر او همدلی با افکار کمونیستی غیرممکن است. (۸)

* تحلیل روزنامه شرق نزدیک از کشف سوءقصد به قوام السلطنه و رضا خان

روزنامه شرق نزدیک در شماره امروز، در مطلبی با عنوان «توطئه در تهران» با اشاره به ماجرای دستگیری عده ای از رجال ایران به اتهام سوءقصد به قوام السلطنه و رضا خان، این ماجرا را چنین تحلیل کرد: «در تهران توطئه برای قتل قوام السلطنه رئیس الوزراء و سردار سپه وزیر جنگ کشف گردید و یا اینکه می گویند: کشف شده است. یک عده رجال مهم دستگیر و یک عده دیگر از همان رجال مهم با تحصن خود را از توقیف رهایی بخشیده اند. رضا خان شخصا به قدری در ایجاد توطئه مجرب است و به اندازه ای در این کار تجربه دارد که هر گاه بگوییم او مسبب کشف این توطئه بوده است احتمال دارد، راه را اشتباه نیموده باشیم. زیرا موافق این عبارت است که دزد را، باید مأمور دستگیری دزد کرد.

یک نفر توطئه چین مجرب، به خوبی از عهده کشف توطئه برمی آید. اما وقتی که تازی مشغول بو کشیدن و پیدا کردن می شود، یک عده کثیر از رجال ایران مشوش و پریشان می گردند زیرا دولت مد جدید عقاید و افکار جدیدی برای اخذ وجه از مخالفین سیاسی خود دارد و واقعا اسباب تأسف است که سردار سپه و همدستانش از دستگیری هیچ کس، روبرگردان نیستند و حتی فردی مشهور و متولی باشی [سابق

۱- تلگراف کارگزاری خراسان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۶، ص ۴.

۲- تلگراف وزارت داخله به ایالت فارس، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۳، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۶۰۴۳.

۳- روزنامه اتحاد، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۳، ص ۲.

۴- اسماعیل سمیتقو بعد از تصرف ساوجبلاغ از ژاندارم ها و سایر نیروهای دولتی که تسلیم شده بودند، جمعی را در خارج شهر و جمعی را هم که در کاروانسرا بودند با شصت تیر، تیرباران کرد. فقط چند نفری (پنج یا شش نفر) که خودشان را بر زمین افکنده و زیر اجساد مقتولین مانده بودند، می توانند جان سالم به در برده و شب هنگام فرار کنند. حاجی ایل خانی که بیست و پنج نفر از تجار تبریز و رئیس اداره تلگراف را در این اوضاع در خانه خود پناه داده بود، نصف شب به آنها می گوید که نمی توانم شما را نگاهدارم. حسین آقا تاجر تبریزی هم جزو همان بیست و پنج نفر بود. سمیتقو اعلام کرده بود هر یک از اهالی که به عجم ها پناه داده فوراً آنها را تسلیم نماید و الا خانه اش غارت و خودش اعدام خواهد شد. در پی انتشار این خبر، افراد سمیتقو تمام عجم ها از زن و مرد را جمع کرده و یک جا به قتل رسانیدند. آنها نزدیک به یک هزار رأس اسب و تمامی مال و مواشی ساوجبلاغ و مال التجاره عجم ها را غارت کردند. گفته می شود قاضی لطیف هم که چند نفر را پناه داده بود به قتل رسانیدند. در درگیریهای ساوجبلاغ یک پزشک ارمنی و یک تبعه آمریکایی به نام باشیمون نیز به دست اکراد کشته می شوند. سمیتقو و افرادش در بازگشت از ساوجبلاغ نیز بسیاری از روستاهای سر راه خود، از جمله روستای «اگریقاش» را غارت و روستای «کوسه کهریزه» را به کلی می سوزانند بطوریکه بیشتر روستاهای آن حدود در اثر غارتگری او و افرادش خالی از سکنه شده بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۲۶ و ۲۵ و ۴۱ و ۴۰).

۵- میاندوآب در جنوب غربی مراغه و کنار دریاچه ارومیه واقع شده و از شمال به گاودور در شهرستان مراغه و از جنوب به رودخانه سیمین رود و شهر ویران مهاباد و از شرق به رودخانه زرینه رود و از غرب به دریاچه ارومیه محدود است.

۶- تلگراف کارگزار آذربایجان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۵.

۷- بریجمن) Bridgeman (قبل از ورود سرپرسی لورن عهده دار مقام کارداری انگلیس در ایران بود. (م).

۸- Bridgeman to Curzon, ۱۰ Oct ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۰۶/۱۱۱۱۳

[تصویر] کنسولگری انگلیس در مشهد

امام رضا علیه السلام] را دستگیر می کنند تا چه رسد به یک نفر منشی سابق بانک استقراضی». (۱)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۱۰، ص ۱۰.

جمعه ۱۴ مهر ۱۳۰۰/۱۷ اکتبر ۱۹۲۱/۵ صفر ۱۳۴۰

* شنود تلگرافات توسط تلگرافچی انگلیس در مشهد

روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۳۵۷ * شنود تلگرافات توسط تلگرافچی انگلیس در مشهد ..... ص : ۳۵۷

از سوءظن هایی که به شنود تلگرافات بین تهران و خراسان توسط تلگرافچی انگلیسی مطرح شده بود، امروز به دعوت کلنل محمود خان نوذری ریاست ژاندارمری خراسان؛ خان بهادر خان معاون کنسولگری انگلیس، مصدق دیوان کفیل کارگزاری خراسان، شاهزاده تیر همایون و علم الدوله رئیس نظمیة خراسان برای باز کردن اتاق ویژه مخابرات دولت انگلیس در ساختمان تلگراف خانه مرکزی حاضر شدند. پس از باز کردن درب اتاق، حاضرین مشاهده کردند، سیم نازک و سفیدرنگی به دستگاه تلگراف متصل شده که به خارج اتاق امتداد یافته و روی آن پارچه و کاغذ سفیدی چسبانده شده است. با مشاهده این سیم از تلگرافچی سؤال شد که این سیم به چه منظوری به دستگاه تلگراف متصل شده و به خارج اتاق منتقل شده است؟ تلگرافچی پاسخ داد: چون رئیس خط راه (راهدار خانه) به تهران می رفت، این سیم را متصل کردم تا از طریق تلفن با او صحبت کنم. سپس از تلگرافچی انگلیسی سؤال شد آیا از طریق این سیم، امکان اطلاع یافتن از مطالب مخابره شده در تلگراف خانه وجود دارد؟ تلگرافچی پاسخ داد:

چنین امکانی وجود دارد (۱) ولی من هرگز چنین عملی را انجام نداده ام!! (۲)

* عزیمت کنسول روسیه در استرآباد به قره سو

امروز بعد از ظهر کنسول روسیه در استرآباد به همراه دو تن از بستگانش به لنگرگاه وارد شدند و پس از دو ساعت به طرف قره سو حرکت نمودند.

* هشدار در خصوص اقدامات کنسول انگلیس در شیراز

آقا خلیل، مترجم کنسولگری انگلیس در بوشهر، امشب به شکل محرمانه ای به عنوان سفر به محمره، برای ملاقات حیدر خان به بندر ریگ رفت. کار گزار بوشهر ضمن اعلام خبر فوق به وزارت امور خارجه، تصریح کرد: قبل از اینکه، اوضاع این مناطق در نتیجه اقدامات «چیک» کنسول انگلیس در شیراز بحرانی شود، لازم است توجه ویژه ای به این موضوع بشود. (۳)

* انتقال جنازه پسیان به شهرنو

جنازه کلنل محمد تقی خان از مشهد به شهرنو (۴) انتقال یافت (۵)

* حرکت نیروهای ژاندارم از سبزوار به مشهد

ماژور اسماعیل خان طی تلگرافی به کلنل محمود خان اطاعت و انقیاد خود را نسبت به وی ابراز نمود (۶) و با نیروهای تحت فرمان خود از سبزوار به طرف مشهد حرکت کرد. (۷)

* انتصاب کفیل موقتی ایالت خراسان

به دستور قوام السلطنه، کفالت موقت ایالت خراسان به ماژور محمود خان نوذری واگذار گردید. (۸)

-
- ۱- این عمل تلگرافی انگلیسی همزمان با تحصن مترجم الملک، رئیس تلگراف خانه خراسان به کنسولگری انگلیس بود. (م)
  - ۲- تلگراف از خراسان به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۳۱، ص ۱ و ۲.
  - ۳- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۳۷.
  - ۴- شهر نو در خراسان قرار دارد و با شهر نو جدید که در تهران ساخته شده بود تفاوت دارد. (م).
  - ۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۸.
  - ۶- البته ماژور اسماعیل خان در روزهای بعد به مخالفت شدید با کلنل محمود خان پرداخت و دلیل موضع گیری وی در این مقطع به طور مشخص ابراز نشده است. (م).
  - ۷- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۶، ص ۲.
  - ۸- همان، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۴، ص ۲.

شنبه ۱۵ مهر ۱۳۰۰ / ۱۸ اکتبر ۱۹۲۱ / ۶ صفر ۱۳۴۰

* تشییع جنازه پسیان در مشهد

جنازه محمد تقی خان پسیان (۱) که دیروز به شهر نو منتقل شده بود، امروز در میان انبوه مردم مشهد تشییع شد (۲). کلنل محمود خان نوذری قبلا از عموم طبقات برای شرکت در تشییع جنازه وی دعوت کرده بود.

مردم درب دار الایاله منتظر ورود جنازه بودند. جنازه را روی توپ حرکت داده و موقع ورود به شهر، توپ انداختند. یک واحد نظامی شامل هفتاد و پنج ژاندارم سوار و پانصد ژاندارم پیاده جنازه را تا محل دفن بدرقه کردند.

موقعی که جنازه به درب دار الایاله رسید ضجه و ناله مردم بلند شد و نزدیک به نیم ساعت مانع از حرکت جنازه شدند، در این نیم ساعت همه مشغول گریه بوده، همچنین دسته های گل نثار جنازه می کردند.

عکس بزرگی هم از کلنل روی جنازه گذاشته بودند. عکسی هم از سر جنازه وی گرفته شده و این شعر اطراف عکس سر وی نوشته شده بود:

این سر که نشان سرپرستی است آزاد و رها ز قید هستی است

با دیده عبرتش بینید این عاقبت وطن پرستی است در این مراسم کلنل محمود خان و چند نفر دیگر سخنرانی کردند. سخنان آنان همگی مبنی بر خدمات پسیان بود. سپس جنازه را در باغ نادری دفن کردند. (۳)

* گشایش مدرسه نظمیّه در تهران

نوزدهمین دوره مدرسه اداره تشکیلات نظمیّه تهران، امروز گشایش یافت. (۴)

* بازگشایی تلگراف خانه هند و اروپا در مشهد

دفتر تلگراف هند و اروپا در خراسان توسط کلنل محمود خان نوذری بازگشایی شد. همچنین محدودیت های سابق در مورد امور تلگرافی انگلیسی ها برطرف گردید. (۵)

* برگزاری دادگاه رسیدگی به مداخله نظامیان در مخابره تلگرافات

صبح امروز دادگاه رسیدگی به پرونده «نیومن» تلگرافچی انگلیسی در مشهد و مداخله مکرر نظامیان ایران در امر مخابره تلگراف بین سبزوار و مشهد، آغاز به کار کرد. (۶)

* تقاضای وزیرمختار دولت روسیه از ایران برای کمک به آرامنه مهاجر

کراسین، از طرف وزیرمختار دولت جمهوری روسیه به منظور مذاکره در خصوص ارامنه مهاجری که از بین النهرین به حدود کرمانشاهان مهاجرت کرده بودند، در وزارت امور خارجه حضور یافت و درخواست کرد اولیای دولت ایران با ارامنه مهاجر همکاری کند و به آنان اجازه داده شود تا در حدود همدان و سلطان آباد ساکن شوند، مشروط بر اینکه اسلحه خود را تحویل دهند و در آذربایجان نیز ساکن نشوند. (۷)

* شکایت علما و خوانین و رعایای سرکان از نظامیان بروجرد

عده ای از علما و خوانین و رعایای قریه «سرکان» به تلگراف خانه تویسرکان آمده، با ارسال تلگرافی به تهران از تعدیات صاحب منصبان بروجرد که به عنوان سرباز فراری از مردم جریمه اخذ می کردند، به وزیر جنگ اظهار تظلم نمودند. (۸)

* دلجویی قوام السلطنه از کارمندان توقیف شده

امروز قوام السلطنه، رئیس الوزرا، با اظهار تأسف از توقیف میرزا اسحق خان رهبر و نصیر الملک و معزز السلطان و مدیر الدوله (کارمندان وزارت امور خارجه) به واسطه سوء تفاهمی که اخیراً پیش آمده بود از آنان دلجویی نمود. (۹)

۱- در یکی از اسناد آمده که در قوچان نسبت به سر و جسد پسیان بی احترامی زیادی شده و سر را در تمام میدان های قوچان آویزان کرده بودند. (اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۷-۲۱۵۵۳ ق).

۲- علی آذری در کتاب خود مراسم تشییع جنازه پسیان را اینگونه تشریح می نماید: «مدارس و بازار مشهد تعطیل شده بودند، عده ای صاحب منصبان و افراد ژاندارم نیز با تجلیل و احترام شایان توجه برای تشییع جنازه حاضر شده بودند. در مغازه آرسن، هرچه عطر بود خریداری کردند و بر روی جنازه پاشیدند، این کار هم از اقدامات خوشکیش بود. از سر کلنل قبل از الحاق به جسد عکس برداری شد، عارف، شاعر ملی از کثرت گریه چشمانش خون آلود و به سر و صورت خود مشت می زد. ناله و فریاد می کشید نفرین و ناسزا می گفت، هر کار می کرد و هرچه ناسزا به مسبب اصلی این جنایت فجیع می گفت، حق داشت و کاملاً حق داشت. سر و جسد را با آب «سن آباد» که معروف است حضرت رضا (ع) را هم با همان آب غسل داده بودند، شستشو دادند، موهای سر را شانه زدند و معطر ساختند و باز عکس برداشتند. جسد را بر روی توپ گذارده و روی آن را مملو از گل کردند؛ جمعیت مشایخ فوق العاده بود، من تاکنون یک چنان جمعیتی را در هیچ تشییع ندیده ام، موزیک ژاندارم در عزای این سرباز رشید و فرزند خلف ایران، در پیشاپیش جنازه با نوای محزون و جگرخراش مترنم بود. مردم، حقیقتاً از روی خلوص عقیدت و ایمان به آن فقید، اکثراً در حال گریه و ناله، آهسته آهسته در حرکت بودند، هنگامی که جنازه به نزدیکی اداره پست و تلگراف رسید، سید علی خان مدیر مسعودی روی توپ قرار گرفت و در ضمن ایراد مختصر نطق، این جنایت را شدیداً تقبیح کرد و بر روح این سرباز معصوم درود فرستاد، و سپس جنازه مجدداً به حرکت درآمد. حاج محمد رحیم آقا طاهباز جهان در حال غیرقابل وصفی پیشاپیش جنازه حرکت می کرد، تسلیتش گفته و تسلاش دادم، از محل مزار جویا شدم، گفت اکثریت قریب به اتفاق مقبره نادر شاه را انتخاب کرده اند. در این موقع جنازه از صحن مطهر خارج شد و کم کم به مقبره نادر شاه نزدیک می شدیم، یکی دو جای دیگر جنازه را متوقف ساختند، نطق های مهیجی از طرف محصلین ایراد شد، یکی از محصلین می گفت: خون او نیز مانند خون سیاوش در جوش و از هر قطره خورش هزاران لاله وطن پرستی خواهد

دمید دیگری گفت: معارف بیش از همه داغدار و ماتم زده است، زیرا کلنل محمد تقی خان به معارف بیش از هر چیز اهمیت می داد، سومی روی کرسی خطابه رفت و با حرارتی هرچه تمام تر چنین ایراد سخن کرد: مردم! ما محصلین گوهر گرانب هایی را از دست داده ایم، این سرباز شریف و قهرمان تجدد و آزادی، پدر مربی ما بود، فقدان او بیش از مرگ هر عزیزی بر ما محصلین تأثیر بخشید، ما حس انتقام او را از مسبب اصلی و مسببین غیرمستقیم و محرک واقعی قتل او در دل نگه می داریم تا اگر عوامل وقت و زمان ما را موفق به گرفتن انتقام او نساخت، این وظیفه حتمی را به عهده نسل آینده واگذار کنیم. در این موقع، به در مقبره نادر رسیدیم، جنازه را از روی توپ پیاده کرده به درون مقبره بردند تا شب دفن کنند...» (کلنل محمد تقی پسیان، ص ۳۶۰-۳۶۳).

۳- نامه میرزا علی (پیشکار مخصوص سردار نصرت) به سردار نصرت، ۱۶/۷/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۷-۲۱۵۵۳ ق؛ گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۸؛ روزنامه ایران، ۱۶/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

۴- روزنامه اتحاد، ۱۷/۷/۱۴۰۰، ص ۲.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۹.

۶- همان.

۷- مراسله وزارت خارجه به رئیس الوزراء، ۱۵/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۸، ص ۳۷.

۸- روزنامه اتحاد، ۱۶/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

۹- روزنامه ایران، ۱۶/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

[تصویر] مقبره نادری محل دفن کلنل محمد تقی پسیان

یکشنبه ۱۶ مهر ۱۳۰۰ / ۹ اکتبر ۱۹۲۱ / ۷ صفر ۱۳۴۰

* معرفی هیئت دولت به مجلس شورای ملی

قوام السلطنه رئیس الوزراء، یک ساعت به غروب با حضور در مجلس، اعضای کابینه خود را به شرح ذیل معرفی نمود:

[تصویر] شهاب الدوله

قوام السلطنه رئیس الوزراء و وزیر داخله؛ سردار سپه وزیر جنگ؛ مشار السلطنه وزیر امور خارجه؛ نیر السلطان وزیر فوائد عامه و تجارت؛ عمید السلطنه وزیر عدلیه؛ شهاب الدوله (۱) وزیر پست و تلگراف؛ دکتر امیر اعلم سردار وزیر معارف و اوقاف و منصور الملک کفیل وزارت داخله؛ (۲)

* اعلام چگونگی خلع سلاح پلیس جنوب

وزارت امور خارجه در نامه ای به وزارت داخله اطلاع داد:

موافق اخبار رسیده از سفارت انگلیس خلع سلاح پلیس جنوب در ماه سپتامبر به شرح ذیل صورت گرفته است:

از اول تا دهم سپتامبر در اصفهان چهار صد و بیست و نه نفر و در کرمان یکصد و سه نفر از صاحب منصبان و سربازان مرخص شده اند. همچنین از دهم تا بیست و چهارم سپتامبر از نیروهای اصفهان سیصد و نود و نه نفر، از نیروهای کرمان دویست و شصت و دو نفر و از فارس نیز، شصت و سه نفر مرخص شدند. (۳)

* توقیف روزنامه ستاره ایران

روزنامه ستاره ایران از طرف دولت توقیف و مدیرمسئول آن دستگیر شد. (۴) در پی دستگیری «صبا» (۵) مدیر روزنامه ستاره ایران به دستور حکومت نظامی تهران و تعطیل و توقیف این روزنامه، جمعی از طرفداران این روزنامه، طی نامه ای به رئیس مجلس شورای ملی، خواستار اعتراض مجلس نسبت به توقیف این روزنامه شدند. طرفداران صبا در این نامه تأکید کردند:

سکوت مجلس نسبت به توقیف این روزنامه که در تمام ایران، تنویر افکار ملت را فراهم می نمود، یأس را در مردم پدید خواهد آورد. (۶)

* ورود ماژور اسماعیل خان به نیشابور

ماژور اسماعیل خان به همراه قسمت عمده ای از نیروهای

۱- اسد الله میرزا شمس ملک آرا (شهاب الدوله) فرزند عبد الحسین میرزای شمس الشعرا بود که در حدود سال ۱۲۹۰ ه ق متولد شد. تحصیلات خود را در تهران و لندن انجام داده و در اداره تلگراف خانه به عنوان مترجم استخدام شد. در دوره اول مجلس شورای ملی از طرف شاهزاده های تهران و در دوره دوم مجلس از طرف مردم تهران به نمایندگی انتخاب شد. در مرداد ۱۲۸۹ ش برای اولین بار به هیئت دولت راه یافت و در کابینه مستوفی الممالک وزیر پست و تلگراف بود که این سمت را در کابینه دوم مستوفی الممالک که در آبان ۱۲۸۹ تشکیل شد، نیز عهده دار بود. اسد الله میرزا در اواخر سال ۱۳۲۹ ق به حکومت یزد منصوب شد. او در کابینه ۲۶ مرداد ۱۲۹۲ مستوفی الممالک مقام های وزارت پست و تلگراف و وزارت فواید عامه را بر عهده گرفت. در کابینه چهارم مستوفی نیز که در ۳۰ بهمن ۱۲۹۳ تشکیل شد، وزارت پست و تلگراف همچنان بر عهده او بود و در کابینه پنجم مستوفی که در ۲۶ مرداد ۱۲۹۴ تشکیل شد، وزیر فواید عامه و تجارت بود. در کابینه عبد الحسین میرزا فرمانفرما که در سوم دی ماه ۱۲۹۴ تشکیل شد، وزیر علوم و اوقاف بود و پس از آن در مهر ۱۳۰۰ ش با سمت وزیر پست و تلگراف وارد کابینه قوام السلطنه شد. شمس ملک آرا مدتی هم حکمران کردستان بود و بعدها یک دوره هم (دوره دوم) سناتور انتصابی تهران بود. او پس از یک دوره بیماری ممتد در تهران وفات یافت. (رجال عصر مشروطیت، ص ۶۷؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، ص ۱۲۸-۱۲۷).

۲- روزنامه اتحاد، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۷، ص ۲؛ روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۷؛ روزنامه رسمی شاهنشاهی ایران، متن مذاکرات مجلس شورای ملی (مجلس چهارم)، ص ۱۳۲.

۳- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۱۶۹.

۴- روزنامه اتحاد، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۷، ص ۲.

۵- میرزا حسین خان صبا (کمال السلطان) از یک خانواده بازرگان بود که پدرانش اهل تجارت بودند ولی او از جوانی به کار روزنامه نویسی مشغول شد. در سال ۱۳۳۳ ق روزنامه ستاره ایران را منتشر کرد. روزنامه ستاره ایران یک بار نیز در سال ۱۳۰۲ ش به علتی نامعلوم تعطیل شد. میرزا حسین خان صبا در بیست و هشتم شهریور ۱۳۰۳ به علت سکت قلبی در تهران درگذشت. با مرگ حسین صبا، روزنامه ستاره ایران از بین نرفت و شورای عالی فرهنگ در تاریخ ۱۵ آذر ۱۳۰۳ امتیاز آن را به نام اعتصام زاده تصویب کرد و روزنامه ستاره ایران از تاریخ ۲۱ دی ۱۳۰۳ تحت مدیریت جدید منتشر شد. (زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، ص ۱۸۵-۱۸۸؛ تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳، ص ۱۷-۲۰).

۶- اسناد مجلس، د ۴، ک ۲۶، ج ۱۳، پ ۳.

خود از سبزوار به نیشابور وارد شد. (۱)

* پیگیری سفارت آلمان درباره یکی از اتباع آن کشور

سفارت آلمان در ایران از وزارت امور خارجه خواست: از طریق کارگزاری ایالت آذربایجان درباره محل اقامت فعلی «فردیناندو واکت» که تا آخر سال ۱۹۲۰ م مستخدم بانک استقراضی ایران در تبریز بوده، تحقیق کند و نتیجه را به آن سفارت اطلاع دهد. (۲) کارگزاری کل آذربایجان پس از تحقیق در این زمینه، از «موسیوفوخت» رئیس سابق بانک استقراضی، اعلام کرد: «فردیناندو واکت» نام اصلی مشار الیه است. نامبرده آلمانی نژاد و اهل «مین» است و تقریباً بیست سال است که در ایران و در تبریز اقامت دارد. (۳)

* تشکیل و ترمیم کابینه جدید

مصدق السلطنه که تا امروز از قبول پست وزارت های مالی و امور خارجه امتناع می ورزید، امروز پس از مذاکرات طولانی و فراهم شدن زمینه های لازم از نظر وی (۴) موافقت خود را با عهده دار شدن مسئولیت وزارت مالی اعلام کرد. (۵)

* اعطای نشان به رؤسای نظمی قزوین و مشهد

به پیشنهاد اداره نظمی و تقاضای وزارت داخله، وزارت امور خارجه با اعطای نشان شیر و خورشید از نوع درجه سوم به ماژور فوکل کلو رئیس نظمی قزوین و ماژور برونیکوفسکی رئیس نظمی مشهد موافقت نمود و از احمد شاه خواست تا فرامین اعطای نشان به آنها را امضا نماید. (۶)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۱.

۲- مراسله سفارت آلمان به وزارت امور خارجه، ۱۶/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴، پ ۱۲، ص ۱.

۳- کارگزاری کل آذربایجان به وزیر خارجه ۱۰/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۰۰؛ ک ۴، پ ۱۲، ص ۳۰.

۴- منظور از فراهم شدن زمینه های لازم از نظر مصدق السلطنه، پیشنهادات و شرایطی بود که از جانب وی، ارائه شده بود و مفاد آن اصلاحات اساسی در وزارت مالی بود. (جهت اطلاعات بیشتر ر. ک: خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۳۹-۱۴۱).

۵- روزنامه اتحاد، ۱۷/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- گزارش اداره تشریفات وزارت خارجه، ۱۶/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۹، پ ۵، ص ۲.

دوشنبه ۱۷ مهر ۱۳۰۰ / ۱۰ اکتبر ۱۹۲۱ / ۸ صفر ۱۳۴۰

* تبلیغات ضد انگلیسی مطبوعات تهران

«بریجن» کاردار سفارت انگلیس در تهران به کرزن نوشت:

تبلیغات ضد انگلیسی مطبوعات در تهران تا حدودی ناشی از تحریکات روتشتین است و تا حدودی هم باید آن را به موج احساسات ضد خارجی که ظاهراً همه کشورهای اسلامی را فرا گرفته، است نسبت داد. (۱)

* اعطای مبلغ یکصد هزار لیره توسط بانک شاهنشاهی تهران به دولت ایران

پس از اینکه «مک مری» رئیس کل بانک شاهنشاهی در تهران، بدون اجازه قبلی از لندن مبلغ یکصد هزار لیره به عنوان مساعده به دولت ایران پرداخت کرده بود، امروز رئیس هیئت مدیره بانک در لندن از وزارت امور خارجه انگلیس عذرخواهی کرد و اظهار داشت: خود او هیچ گاه بدون تأیید لرد کرزن، این وام را تصویب نمی کرد. (۲)

* ورود کلنل ویلسون به بوشهر

کلنل ویلسون که اخیراً به لقب «سر» نائل شده بود، امروز به بوشهر وارد شد. اسد الله ابن جعفر (یمین الممالک) کارگزار بوشهر نیز، در این خصوص به وزارت امور خارجه اطلاع داد ویلسون قصد دارد فردا به محرمه برود (۳) ولی بعد از چند روز اسد الله ابن جعفر مطلع شد که ویلسون به محرمه نرفته، بلکه به کازرون رفته است. (۴)

* توقیف اتومبیل های اتباع روسیه در قزوین

در پی اظهارات سفارت روسیه مبنی بر اینکه، مأمورین نظامی در قزوین اتومبیل های اتباع روس را ضبط و تصرف کرده و نسبت به خودشان نیز متعرض شده اند؛ وزارت امور خارجه از وزارت جنگ خواست تا درباره این موضوع توضیح دهد. (۵) ولی وزارت جنگ مدعی شد، فقط دو دستگاه اتومبیل بارکش بوده که آن را هم مأمورین قزاق ضبط نکرده اند، بلکه فرمانده اردوی قزوین به خاطر نیازی که در انجام امور مربوط به قشون داشته مجبور شده است این دو دستگاه اتومبیل را موقتاً ضبط نماید تا احتیاجات قشون برآورده شده و پس از پرداخت اجازه آنها اتومبیل ها به صاحب انش بازگردانده خواهد شد. (۶)

* انحلال مدرسه وحدت بشر

مدرسه «وحدت بشر» (۷)، یکی از مدارس معروف و مهم کاشان بود. این مدرسه به دلیل اقدامات برخی از افراد در شرف انحلال قرار گرفته بود، بطوریکه، امروز یکصد نفر از دانش آموزان در مدرسه حاضر نشدند. (۸)

۱- Bridgeman to Curzon, ۱۰ Oct, ۱۹۲۱, Fo/ ۳۷۱/ ۶۴۰۷/ ۱۳۴۴۶

۲- Imperiol Bank to Fo, ۱۰ Oct. ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/ ۶۴۱۶/ ۱۱۲۲۴

۳- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۲۴ / ۷ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۶.

۴- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۲۵ / ۷ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۷.

۵- مراسله وزارت خارجه به وزارت جنگ، ۱۷ / ۷ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۶، ص ۲.

۶- مراسله وزارت جنگ به وزارت خارجه، ۲۷ / ۷ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۶، ص ۱

۷- مدرسه وحدت بشر متعلق به بهائیان کاشان بود که باعث حساسیت مسلمانان نسبت به این مدرسه و تبلیغات آن در سطح

کاشان شده بود. سرانجام در اثر اعتراضات مسلمانان این مدرسه تعطیل گردید. ساختمان این مدرسه در یکی از خانه های

قدیمی کاشان قرار داشت که اکنون این خانه در بافت سنتی کاشان قرار دارد. (م).

۸- روزنامه اتحاد، ۲۱ / ۷ / ۱۳۰۰، ص ۳.

سه شنبه ۱۸ مهر ۱۳۰۰ / ۱۱ اکتبر ۱۹۲۱ / ۹ صفر ۱۳۴۰

* پایان درگیری ها بین سه طایفه در استرآباد

طایفه آق اویلی، آق آقابای که با طایفه قوچوق درگیری داشتند با تلاش حکمران استرآباد به درگیری های خود پایان دادند. رؤسای طایفه آق اویلی که مدت ها بود به دلیل وحشت به شهر نیامده بودند، امروز پس از اطمینان یافتن به اتفاق نماینده حکمران به استرآباد وارد شدند و در دار الحکومه شهر مستقر شدند.

تلاش هایی نیز، در جریان بود تا طایفه قوچوق نیز جداگانه به شهر دعوت شوند. (۱)

* ندادن تذکره به زوار عتبات از سوی انگلیسی ها

پس از آنکه، کنسولگری انگلیس در تبریز اعلام کرد: بر طبق دستور العمل سفارت انگلیس، دیگر به زوار عتبات در تبریز تذکره داده نخواهد شد، مشاور السلطان (۲) کار گزار تبریز در تلگرافی به وزارت امور خارجه با بیان اینکه، تصمیم در امور تذکره مخصوصا در تبریز، اختلال ایجاد می نماید، تقاضا نمود:

آن وزارت خانه با مذاکره با سفارت انگلیس این موضوع را حل نماید. (۳)

* عزیمت رضا خان به گیلان

سردار سپه وزیر جنگ به منظور سرکشی و بازدید از جبهه ها و نظامیان منطقه گیلان، صبح امروز تهران را به قصد گیلان ترک کرد. (۴)

* ورود ماژور علی رضا خان شمشیر به مشهد

ماژور علی رضا خان در رأس ژاندارم های مستقر در کاریز و تربت حیدریه به مشهد وارد شد. (۵)

۱- روزنامه ایران، ۱۹/۷/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- میرزا خلیل خان مشاور السلطان در سال ۱۲۷۸ ق، در تبریز متولد شد و در سال ۱۳۰۶ ق، با سمت منشی گری اداره دول غیرهمجوار، به خدمت در وزارت خارجه مشغول گشت. دیگر مشاغل وی عبارت بودند از: منشی گری در اداره عثمانی ۱۳۰۸ ق، معاونت محاکمات وزارت خارجه ۱۳۱۰ ق، ریاست اداره تفتیش ۱۳۲۰ ق، کارگزاری گیلان در ۱۳۲۳ ق، ریاست دفتر وزارت خارجه ۱۳۲۶ ق، ریاست محاکمات وزارت خارجه ۱۳۳۱ ق و عضویت در کمیسیون مالیه ۱۳۳۱ ق. وی در سال های ۱۳۱۴ و ۱۳۲۵ ق، به ترتیب به القاب موثق الممالک و مشاور السلطان ملقب گردید. (رجال وزارت خارجه ...، ص ۱۶۴؛ القاب رجال دوره قاجاریه، ص ۱۴۸؛ روزنامه استقلال ایران، ۱۳۲۹ ق، ص ۳).

۳- تلگراف کارگزاری تبریز به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۲، پ ۱۱، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۹، ص ۲.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۵۹؛ روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۷ / ۱۹، ص ۲.

چهارشنبه ۱۹ مهر ۱۳۰۰ / ۱۲ اکتبر ۱۹۲۱ / ۱۰ صفر ۱۳۴۰

* پیشنهاد فروش تسلیحات پلیس جنوب به ایران

به دنبال اظهارات نرمن در خصوص تسلیحات پلیس جنوب، «بریجن» نیز، به «کرزن» وزیر خارجه انگلیس پیشنهاد داد: حدود ۳۰۰۰ تفنگ و ۲۰ مسلسل (۱) متعلق به پلیس جنوب به حکومت ایران فروخته شود ولی «کرزن» با پیشنهاد آنان موافق نبود. (۲)

* قرارداد ویلسون با خوانین کَشکولی

آرنولد ویلسون به نمایندگی از شرکت نفت ایران و انگلیس در هفته گذشته و امروز با «حیدر خان حیات داوودی» و خوانین کَشکولی قراردادی را به منظور استخراج نفت (۳) در دشت قیر امضا کرد. (۴)

* عزیمت دبیر نمایندگی انگلیس در بوشهر به مسقط

ماژور «ام. ای.» که در بیست و چهارم مردادماه به عنوان دبیر نمایندگی انگلیس در خلیج فارس به بوشهر وارد شده بود، امروز به عنوان نماینده سیاسی انگلیس به مسقط عمان اعزام شد و وظایف او را ماژور «جی. اف. دبلیو آنسون» عهده دار گردید. (۵)

* انتصاب سردار منتصر به حکومت قوچان و ایل زعفرانلو

نظر به اهمیت منطقه سرحدی قوچان و با توجه به اوضاع خراسان در آن زمان، به تصویب هیئت دولت، سردار منتصر برادر سردار معزز بجنوردی به حکومت قوچان و ایل زعفرانلو منصوب گردید. (۶)

* دعوت از مطبوعات سیاسی ایران جهت شرکت در کنفرانس بروکسل

به پیشنهاد انجمن مطبوعات دولت چک و اسلواک (۷)، کنفرانسی در نهم اکتبر ۱۹۲۱ در بروکسل برگزار شده بود. در دهم اوت انجمن مطبوعات بلژیک دعوت نامه ای را برای مطبوعات سیاسی ایران ارسال کرده بود، اما به دلیل تأخیر در پست و دوری راه، دعوتنامه پس از برگزاری کنفرانس به ایران رسید!

سفارت بلژیک امروز با ارسال دعوتنامه مذکور به وزارت امور خارجه، بابت تأخیر در وصول دعوتنامه، اظهار تأسف نمود. (۸)

* ورود نمایندگان خالو قربان به امامزاده هاشم

عده ای به سرکردگی حاجی محمد جعفر کنگاوری که جزو وزرای خالو قربان بود، از رشت به امامزاده هاشم وارد شدند تا با

این هیئت قرار بود که مقدمات تسلیم (۹) خالو قربان به نیروهای دولتی را فراهم کنند. (۱۰)

* پاسخ سفارت انگلیس به اعتراض دولت ایران

به دنبال اعتراض و مذاکره نه روز پیش وزیر خارجه ایران با وزیرمختار انگلیس در خصوص حمایت برخی صاحب منصبان هندی انگلیسی از پسیان، امروز وزیرمختار به نقل از کنسولگری انگلیس در مشهد پاسخ داد:

از پانزده نفر بربری که جزو مستمری بگیران کنسولگری انگلیس در مشهد می باشند هیچ یک جزو نیروهای ژاندارمری نیستند فقط یک یا دو نفر از صاحب منصبانی که در گذشته در خدمت کنسولگری بوده و به جای مستمری ماهانه، پول به آنها داده شده، در زمان رئیس الوزرای سید ضیاء الدین طباطبائی به ژاندارمری وارد شده بودند که این افراد نیز نمی توانسته اند از خدمت نظامی استعفا بدهند و به نیروهای پسیان ملحق شوند، زیرا به جبهه سبزواری اعزام شده بودند. (۱۱)

۱- انگلیسی ها سرانجام فقط ۷۰۰ تفنگ به دولت ایران فروختند و با خودداری از فروش مسلسل و مهمات باقی مانده را از میان بردند. (م).

۲- Bridgeman to Curzon, ۱۲ October ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۰۷

۳- اکتشافات نفتی شرکت نفت انگلیس و ایران در منطقه دشت قیر، در طول سال ۱۳۰۰ ش، شکل قطعی و مشخصی به خود گرفت. نقشه برداران شرکت نفت به این نتیجه رسیدند که بهترین مسیر دستیابی، از ساحل به دشت قیر گناوه در حوالی بندر ریگ است و مواد و تجهیزات لازم برای احداث جاده از ساحل تا محل حفر نخستین چاه آزمایشی را در بوشهر و گناوه گرد آوردند تا به محض انعقاد قراردادهای رسمی با حیدر خان حیات داوودی و خوانین کشکولی، دست به کار شوند. با حیدر خان حیات داوودی می بایست در مورد احداث یک پایگاه در گناوه و احداث آن بخشی از جاده که از قلمرو او عبور می کرد توافق می شد. منطقه های نفتی مورد نظر نیز در مراتع زمستانی کشکولی ها قرار داشت. حدود ۱۰۰۰ نفر کارگر ایرانی جهت احداث جاده مذکور به کار گرفته شده بودند. دولت ایران به محض آگاهی از انعقاد قراردادهای فوق الذکر، شدیداً اعتراض کرد و اظهار داشت: شرکت نفت ایران و انگلیس به هیچ وجه مجاز به انعقاد چنین قراردادی نبوده است (جنگ جهانی اول در جنوب ایران، صص ۱۴۶-۱۴۷).

۴- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۴۶.

۵- همان، ص ۱۳۷.

۶- روزنامه ایران، ۲۰/۷/۱۳۰۰، ص ۱ و ۲.

۷- چک و اسلواک کشور در اروپای شرقی بود که بعداً به دو کشور جدا از هم تحت عنوان جمهوری چک و جمهوری اسلواک در اروپای شرقی تبدیل شد.

۸- مراسله سفارت بلژیک به وزیر خارجه، ۱۹/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۱۹، ص ۲-۳.

۹- بعد از مدتی خالو قربان به همراه تعدادی از نزدیکان خود و چند نفر از اهالی رشت وارد امامزاده هاشم شدند. خالو قربان

به حضور رضا خان رسید و اسلحه موزر خود را به رضا خان تحویل داد. اما رضا خان اسلحه وی را مجدداً به وی بازگرداند.
(کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۳۴).

۱۰- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۳۴ به نقل از مجله خواندنیها، ش ۷۴-۶۸.

۱۱- نامه سفارت انگلیس به وزیر خارجه، ۱۹/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۶، ص ۶.

ص: ٣٦٥

[تصوير] خالو قربان

پنجشنبه ۲۰ مهر ۱۳۰۰ / ۱۳ اکتبر ۱۹۲۱ / ۱۱ صفر ۱۳۴۰

* تقاضای صهیونیست ها برای تأسیس انجمن صهیونیست در سراسر ایران

پیرو درخواست انجمن صهیونیست تهران در فروردین ماه گذشته، بار دیگر این انجمن، از وزارت داخله تقاضا کرد در نقاط یهودی نشین ایران شعبه های انجمن صهیونیست را تشکیل دهد.

در زمان دولت مشیرالدوله نیز انجمن صهیونیست تهران تقاضا کرده بود برای مصالح و منافع ملی و اجتماعی ملت بنی اسرائیل می خواهند مطابق نظامنامه مجمع صهیونیست، در تمام نقاط کلیمی نشین ایران شعبه ای از انجمن مزبور تشکیل دهند. آنان ضمن کسب اجازه، برای پیشرفت این مقصود، مساعدت مأمورین و حکام نظامی ولایات را خواستار شده بودند. وزارت داخله با ارسال سواد نظامنامه و مراسله انجمن صهیونیست به وزارت جنگ، اجازه تأسیس و تشکیل مجامع مزبور را به نظر و صلاحدید وزارت جنگ موکول نمود.

ظاهراً وزارت جنگ نیز در آن زمان تأسیس این انجمن را مقتضی ندانسته و درخواست آنان را نپذیرفتند. (۱)

* تعیین منصور الملک دره جزی به حکومت دره جزی

اهالی دره جزی با اجتماع در مسجد جامع و مذاکره در خصوص تعیین حکمران، بالاخره منصور الملک دره جزی را به حکومت تعیین و تلگرافی نیز به تهران مخابره کردند. (۲)

* تعطیلی بازار اصفهان

فردی به نام مولوی، شاگرد یکی از تجار اصفهان وقتی برای گرفتن یک تومان طلب خود به حجره «اسحق و اخوان» که یکی از تجارت خانه های انگلیسی در اصفهان بود، رفت، با شاگرد حجره که یهودی بود، دچار مشاجره لفظی شدند و فرد یهودی به عموم مسلمانان فحاشی و بی احترامی نمود. پیرو این قضیه، کسبه و تجار اصفهان بازارها را تعطیل و در منزل «حاج شیخ نور الله» (۳)، اجتماع نمودند و پس از آن نیز، به حالت اعتراض در یکی از مسجدهای بازار تجمع نمودند. (۴)

* اخطار رضا خان به ماژور اسماعیل خان

در پی شکست نیروهای ژاندارمری خراسان، پس از ورود ماژور اسماعیل خان (فرمانده پادگان سبزوار) به مشهد، رضا خان وزیر جنگ تلگراف شدید اللحنی به مشهد ارسال کرد مبنی بر اینکه، ماژور اسماعیل خان باید ظرف چهل و هشت ساعت از خراسان خارج شود و یا خود را تسلیم نماید. انتشار این خبر در مشهد باعث ایجاد ترس و وحشت شده بود. (۵)

[تصویر] حاج آقا نور الله اصفهانی

۱- گزارش وزارت داخله، اسناد ملی ایران شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۷۵.

۲- تلگراف مصدق دیوان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۳، ص ۱۷.

۳- حاج آقا نور الله اصفهانی نام اصلی وی مهدی و فرزند چهارم شیخ محمد باقر نجفی و نوه دختری سید صدر الدین عاملی بود که در ۱۲۷۸ ق، در اصفهان به دنیا آمد و بعدها به نور الله شهرت یافت، وی در سال ۱۲۹۵ ق، جهت تکمیل تحصیلات خود راهی عتبات عالیات شد و تا سال ۱۳۰۴ ق، به تحصیل خود در عتبات ادامه داد و پس از نیل به درجه اجتهاد به اصفهان بازگشت. در سال ۱۳۰۷ ق، به همراه برادرش آقا نجفی به قلع و قمع بابی ها اقدام کرد که موجب تبعید هردو به تهران گردید که شش ماه به طول انجامید. وی با شرکت در جنبش تنباکو وارد فعالیت های سیاسی شد. در سال ۱۳۱۵ در تحریم کالاهای خارجی و مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی اطلاعیه صادر کرد. در سال ۱۳۲۱ حاج نور الله و آقا نجفی به اتهام ایجاد بلوا و آشوب در اصفهان به تهران احضار شدند و پس از یک سال به اصفهان بازگشتند. حاج آقا نور الله به تبعیت از مراجع مشروطه خواه نجف، مشروطه را تأیید کرد و با نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانگان مخصوصاً روس و انگلیس به شدت مبارزه کرد. با شروع جنگ اول جهانی کمیته دفاع ملی اصفهان را به هدف مقابله با اشغالگران بیگانه تشکیل داد. پس از پایان جنگ جهانی اول و اعلام عفو عمومی از سوی انگلستان در اوایل ۱۳۳۶ ق، به اصفهان بازگشت. سال بعد که خبر انعقاد قرارداد ننگین ۱۹۱۹ ایران و انگلیس انتشار یافت وی از زمره مخالفان و منتقدان آن بود. در سال ۱۳۰۴ ش، حاج آقا نور الله به دعوت برگزارکنندگان مراسم تاجگذاری رضا خان به تهران آمد و در آن مجلس حضور یافت و قرآنی به رضا خان هدیه کرد و از او خواست تا طبق دستورات آن عمل کند. در سال ۱۳۰۶ ش، وی به مبارزه با سیاست های رضا شاه برخاست و در رأس یکصد نفر از علما و طلاب اصفهان به قم مهاجرت کردند و از تمامی مجتهدان و روحانیون ایران خواستند تا به آنان پیوندند. روزه روز بر تعداد مهاجران افزوده می شد. مدت‌ها تبادل تلگراف و نامه بین مقامات دولتی و مهاجران ادامه داشت تا کار به مذاکره کشید و سرانجام مهاجران پیشنهادی را در قالب ۵ ماده به دولت دادند که مورد موافقت قرار گرفت. این پیشنهاد به صورت لایحه از سوی دولت به مجلس ارائه گردید. اما قبل از تصویب آن حاج آقا نور الله به طور ناگهانی و مشکوک در شب ۴ دی ۱۳۰۶ ش، درگذشت. (اندیشه سیاسی و تاریخ نهضت بیدارگرانه حاج آقا نور الله اصفهانی، ص مختلف؛ ده نفر پیشتاز، ص ۱۶۷-۱۴۰؛ تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در قرن اخیر، ج ۲، ص ۱۱-۴۵).

۴- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۹، ص ۴.

۵- فوق العاده روزنامه بهار، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۲؛ گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۲.

[تصویر] بزرگداشت اعلامیه بالفور، ایوان جلوی مدرسه آلیانس، همدان ۱۹۱۸ م.

بزرگداشت فوق در زمان احمد شاه قاجار برگزار شد و بیش از دو هزار نفر از مقامات ارشد نظامی و حکومتی همدان دعوت شده بودند. آنها که ستاره داوود زرد بر یقه دارند، اعضای «یاران صهیون» و بانیان مراسم فوق اند که ستاره داوود را با عنوان نماد عضویت در «یاران صهیون» به سینه زده اند. این ستاره ها با علامت خوارکننده یهودیان اروپایی در جنگ جهانی دوم، همانند نیست.

جمعه ۲۱ مهر ۱۳۰۰ / ۱۴ اکتبر ۱۹۲۱ / ۱۲ صفر ۱۳۴۰

* ورود رضا خان به دوشنبه بازار

رضا خان از امامزاده هاشم به دوشنبه بازار (۱) وارد شد. در این سفر میرپنج محمود خان و کلانتراف وابسته نظامی سفارت شوروی وی را همراهی می کردند. میرپنج محمود خان و «کلانتراف» مأمور شدند برای مذاکره با خالوها به رشت بروند و آنها را وادار به تأمل کنند تا اردوی نظامیان به شهر رشت داخل شوند. (۲)

* تصرف شهر رشت

نیروهای نظامی دولتی در نزدیکی شهر رشت با نیروهای جنگلی روبرو شده و پس از مدتی جنگ، شهر رشت را تصرف کردند. (۳)

* اعتراض وزیر خارجه روسیه به فعالیت داشناک ها در ایران

وزیر امور خارجه روسیه، به اقدامات ارامنه فرقه «داشناک» (۴) در ایران اعتراض نمود. او در تلگراف خود به «مشاور الممالک» سفیر ایران در مسکو، با غیرقابل تحمل خواندن اقدامات ارامنه «داشناک» در ایران اظهار داشت: دسته ای از آنان در «قراجه داغ» جزو نیروهای تحت فرمان امیر ارشد درآمده اند. وزیر امور خارجه روسیه در اظهارات خود اشاره نمود، این گونه عملیات، مغایر با عهدنامه مابین ایران و روسیه است و درخواست نمود: از فعالیت این فرقه در تبریز و «قراجه داغ» جلوگیری شده، همچنین «داشناک ها» خلع سلاح شده و گروه های آنان از بین برده شوند. (۵)

* تقاضای سفارت آلمان جهت اخذ اطلاعات از بعضی بنادر ایران

سفارت آلمان از وزارت امور خارجه ایران تقاضا کرد:

اطلاعاتی درباره بنادری که کشتی های جنگی خارجی در آن مجبور به ادای مراسم نظامی می باشند در اختیار آن سفارت قرار داده شود. (۶)

* پیشنهاد سعد الدوله برای حمله به جنگلی ها

سعد الدوله با ورود به تهران به مقامات دولتی پیشنهاد داد، اینک که اختلافات درونی بین سران جنبش جنگل علنی شده است، بهترین زمان برای حمله به آنان است. (۷)

* تصویب نظامنامه ورود محصولات غذایی و کشاورزی در انگلیس

سفارت انگلیس براساس نظامنامه ای که دولت انگلیس با عنوان «هلاکت حشرات و حیوانات مضره» ترتیب داده بود به دولت ایران اعلام کرد: دولت انگلیس تصویب کرده است، نباتات و تخم های گیاهی که به خاک انگلستان وارد می شوند، باید عاری از هر گونه آلودگی باشند.

این قانون از اول اکتبر ۱۹۲۱ م، به اجرا گذاشته خواهد شد و از این تاریخ به بعد، باید هر کدام از بسته های محصولات صادراتی، دارای تأییدیه از سوی مأمورین رسمی و متخصصین کشور صادرکننده باشند و از ورود محصولات فاقد تأییدیه به کشور انگلستان جلوگیری خواهد شد. همچنین دولت انگلیس بر این موضوع تأکید داشت که از زمان تأییدیه محصولات ارسالی نباید بیش از سی روز گذشته باشد. (۸) ولی در تاریخ نهم آبان ماه دولت در پاسخ به سفارت انگلیس اعلام کرد که تاکنون در ایران آزمایشگاهی برای آزمایش تخم های گیاهی و نباتات تأسیس نشده است. (۹)

* برخورد رضا خان با مطبوعات

روزنامه تایمز در شماره امروز خود راجع به سردار سپه و برخورد او با مدیران جراید نوشت: سردار سپه راه جدیدی برای برخورد با مدیران جراید پیدا کرده که بسیار کوتاه و آسان

۱- دوشنبه بازار: در پانزده هزار گزی جنوب شرقی رشت و در سر راه شوسه رشت به قزوین واقع شده است و روزهای دوشنبه در این منطقه بازار عمومی دایر است.

۲- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۳۴ به نقل از مجله خواندنیها شماره ۶۸ تا ۷۴

۳- روزنامه اتحاد، ۱۳۰ / ۷ / ۲۴، ص ۲.

۴- از جمله سازمان های سیاسی سوسیال دموکرات فعال در دوران نهضت مشروطه در ایران می توان از دانشاکیسیون نیز نام برد. برای شناختن این حزب توجه به نکات ذیل ضروری است: حزب انقلابی دانشاکیسیون در سال ۱۲۷۹ در تفلیس بنیان گزارده شد و در اکثر شهرهای قفقاز، ماوراء قفقاز، ایران و ترکیه که ارامنه زندگی می کردند سازمان محلی داشت. هدف اصلی حزب عبارت بود از تشکیل دولت مستقل ارمنستان و به این جهت جنبشی بود علیه دولت روسیه تزاری و دولت عثمانی و دولت ایران؛ چون فقط ارامنه می توانستند به عضویت حزب درآیند، لذا چنانکه گفته شد سازمان های این حزب به شهرها و مناطق ارمنی نشین محدود ماند. این شعبات مهم سازمانی در تبریز، اصفهان، رشت و تهران در میان ارامنه این شهرها فعالیت می کردند. در سال ۱۲۸۸ کنفرانسی با شرکت نمایندگان سازمان های محلی حزب دانشاکیسیون در وارنا (بلغارستان) تشکیل گردید که در آن یک هیئت دوازده نفری از ارامنه ایران شرکت داشتند و بنا به پیشنهاد این گروه کنفرانس، حمایت از جنبش مشروطه در ایران را پذیرفت. مهم ترین مسئله کنفرانس، تبادل نظر درباره مسئله ارامنه مقیم در قلمرو دولت عثمانی بود زیرا در این کشور ارامنه به شدت تحت فشار سیاسی، اجتماعی و اقتصادی قرار داشتند. کنفرانس «وارنا» که در آن ۵۰ تا ۶۰ نماینده شرکت نموده بودند چندین هفته طول کشید. بعد از کنفرانس ۴۰ نفر از مجاهدین ارمنی به ایران اعزام شدند تا در مبارزات نظامی و سیاسی نهضت مشروطه ایران شرکت نمایند (یفرم خان یکی از این ۴۰ نفر بود). محل کمیته مرکزی هفت نفری حزب دانشاکیسیون ایران تبریز بود. در پاییز ۱۲۸۸ جلسه عمومی وسیعی به ابتکار کمیته ارامنه تبریز در این شهر انعقاد یافت. در این جلسه عمومی، نمایندگان از سایر شهرهای ایران نیز شرکت نموده بودند. برنامه اصلی جلسه عبارت بود از

تحلیل جنبش مشروطه در ایران و موضع گیری درباره آن، هر نماینده، معرف و گوینده نظر یک سازمان محلی بود، به طور مثال یفرم خان که از جانب سازمان حزب در رشت به کنفرانس اعزام شده بود به نام این شعبه حزب خواستار شرکت جدی و عملی در جنبش مشروطه شد. در جلسه چهارم، تصمیم گرفته شد که افراد حزب دانشاکیسون در ایران به طور فعال در نهضت شرکت نمایند، زیرا این جنبش دارای جنبه های مرفقی بوده و میتواند منجر به توسعه افکار آزادیخواهانه در میان ملل خاورمیانه گردد. حزب دانشاکیسون به این نتیجه رسید که نه فقط ارامنه ایرانی بلکه مجاهدین ارمنی از شهرها و ایالات روسیه نیز باید در جنبش مشروطه ایران شرکت نمایند. از طرف کمیته دانشاکیسون در تبریز هفته نامه ای به نام آراور (صبح) به زبان ارمنی منتشر می گردید. در گزارش حزب دانشاکیسون به کنگره بین الملل دوم در کپنهاک (۱۹۱۰) یادآوری شده که این حزب خود را پیش قراول و پیشقدم در نهضت مشروطه ایران و تنها مرکز تجمع نیروهای انقلابی مرفقی می داند. هم چنین در این گزارش آمده که با رهبری مجاهدین تبریز، ستار خان از نظر مالی، نظامی و سیاسی و مشورتی، همکاری و مساعدت می شود. یکی از اعضای بانفوذ این حزب یفرم خان بود که در رشت همراه مجاهدین این شهر در سقوط حکومت شرکت، سپس همراه اردوی آزادیخواهان به سوی تهران حرکت نموده و پس از تصرف تهران از طرف عشایر بختیاری و اردوی شمال (که تحت نظر زمین داران بزرگ بود) به سمت ریاست شهربانی تهران منصوب گردید. یفرم خان در این مقام از طرف حکومت مشروطه جدید که تحت نفوذ مستقیم خان ها و ارتجاعیون و وابستگان به سیاست استعماری انگلستان قرار داشت مأموریت یافت تا ستار خان را از تبریز و یارانش جدا کند. امری که یفرم خان بدان اطاعت کرد و به تهدید ستار خان پرداخت. یفرم خان در جریان حوادث پارک اتابک که منجر به خلع سلاح یاران ستار خان در تهران و زخمی شدن او گردید نقش مهمی داشت. بدین ترتیب یفرم خان که در ابتدای اوج گرفتن نهضت مشروطه در صف انقلابیون قرار داشت به تدریج از مردم جدا شده و به ارتجاع و حکومت وابسته استعماری پیوست. بر طبق گزارشات موجود در سال ۱۲۸۹ در ایران فقط یک شعبه حزب دانشاکیسون فعالیت داشت. مبارزین ارمنی می بایست در سال ۱۲۹۱ پس از تصرف تبریز به وسیله قشون روس این شهر را ترک نمایند. حزب دانشاکیسون، سازمانی بود غیر متمرکز، بدین معنی که سازمان های این حزب در کشورهای مختلف حق داشتند برای حل مشکلات و مسائل خود مستقلا عمل کنند، روشن است که از طرف کمیته مرکزی کوشش به عمل می آید تا سازمان های مذکور با یکدیگر هماهنگ و کل سازمان در جهت وصول به هدف اصلی (تشکیل ارمنستان مستقل) حرکت نماید. تمام فعالیت های سیاسی و نظامی حزب دانشاکیسون و تمام کار حزب متوجه وصول به هدف اصلی بود و در این راه حزب به افراد، سازمان ها و جریان های اجتماعی که می توانستند در جهت کار حزب قرار گیرند کمک می نمود. فعالیت حزب دانشاکیسون در ایران و به خصوص در تبریز نیز محدود به همین کمک بود- تضعیف قدرت روسیه تزاری، دولت عثمانی و دولت ایران در نتیجه رشد و توسعه جنبش مشروطه می توانست امکانات جدیدی برای توسعه کار حزب دانشاکیسون فراهم سازد- هدف این حزب آزادی زحمتکشان ایران و یا نجات ایران از استعمار و استبداد نبود و لذا نمی توان با وجود احترام به فداکاری های مجاهدین ارمنی- این سازمان را حزبی ایرانی دانست. در انتشار افکار سوسیالیستی در ایران نیز حزب دانشاکیسون نمی توانست نقش بزرگی بر عهده گیرد زیرا انتشارات این حزب به زبان ارمنی بود نه به فارسی و یا آذربایجانی و لذا اکثریت مردم ایران قادر به خواندن و فهم آن نبودند. همچنین به این علت که ارامنه مقیم در شهرهای ایران اجتماعات قومی، فرهنگی و مذهبی مستقل خود را داشته و از توده مردم مسلمان جدا بودند افکار و نظریاتشان نمی توانست در میان مردم عادی توسعه یابد. (نهضت میرزا کوچک خان، ص ۹۵-۹۸).

- ۶- مراسله سفارت آلمان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴ پ ۱۶ ص ۱ و ۲ و ۴.
- ۷- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۵۱.
- ۸- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۹، ص ۵.
- ۹- مراسله وزارت خارجه به سفارت انگلیس، ۱۳۰۰ / ۸ / ۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۹، ص ۴.

می باشد. در ادامه این مطلب ذکر شده بود که رضا خان مدیر روزنامه ستاره ایران را به خاطر اینکه، در یک ستون فکاهی در این روزنامه راجع به القاب فاتحین جنگ خراسان بعضی مزاح ها شده بود، به حضور طلبیده و دستور داده است به او دویست ضربه شلاق زده شود و همچنین او را حبس نمایند که مشار الیه هنوز هم در حبس است. (۱)

۱- روزنامه تایمز، ۱۴ اکتبر ۱۹۲۱.

شنبه ۲۲ مهر ۱۳۰۰/۱۵ اکتبر ۱۳۰۱/۱۳ صفر ۱۳۴۰

* آمادگی پلیس جنوب برای فروش برخی آلات و ادوات موزیک به ایران

سفارت انگلیس در تهران با اعلام اینکه، بازرسی کل پلیس جنوب در شیراز قصد دارد یک دست آلات و ادوات موزیک و همچنین یک سری کتاب های «نت» موسیقی را که برای یک گروه سی نفری مناسب می باشد به فروش برساند، از وزارت امور خارجه سؤال نمود که آیا دولت ایران به خرید اشیای مذکور تمایل دارد یا خیر؟ (۱) وزارت امور خارجه نیز این موضوع را به وزارت جنگ اطلاع داد ولی آن وزارت خانه اعلام کرد چنانچه پلیس جنوب اسلحه ها را به فروش برساند، دولت ایران خریداری خواهد کرد ولی در حال حاضر به آلات موسیقی نیاز ندارد. (۲)

* آزاد شدن مدیر روزنامه ستاره ایران

امروز میرزا حسین خان صبا مدیر روزنامه ستاره ایران، از زندان آزاد گردید. (۳)

* تجمع کسبه و مردم اصفهان در مقابل عمارت حکومتی

پیرو مراسله دیروز حکومت اصفهان به کنسولگری انگلیس، شاگرد تجارت خانه «اسحق و اخوان» برای بازجویی به نظمیة تحویل داده شد. (۴) و امروز قبل از ظهر در حضور جمع کثیری از کسبه، او را به عمارت حکومتی آوردند تا چوب بزنند، ولی یکی از بنکدارها (۵) وساطت کرده و مانع از تنبیه او شد. (۶)

* تأکید بر بازگشایی سرویس پست راه دهکرد- ناصری

اداره پست در گزارشی به وزارت پست و تلگراف راجع به تعطیلی سرویس پست بین دهکرد (۷) و ناصری (۸) به دلیل ناامنی این راه و اهمیت برقراری مجدد روابط پستی در آن منطقه که بیش از همه موجب رفاه حال خوانین بختیاری می شد، پیشنهاد داد: بهترین راه برای برقراری امنیت این خط، واگذاری آن به خوانین بختیاری است که با اخذ مبلغی به اسم راهداری موفق به تأمین امنیت آن خواهند شد. لازم به ذکر است که آقایان تجار از قبیل حاج معین التجار بوشهری از مسدود بودن این راه پستی، شاکی و ناراضی بودند. (۹)

* تقاضای انعقاد قرارداد با شرکت حمل و نقل پست هوایی

پیرو ایجاد یک پست هوایی بین لندن و بغداد که مراسلات و امانات پستی را مرتباً و در طول دوازده روز حمل و نقل می کرد، سفیر ایران در برن به وزارت امور خارجه پیشنهاد داد:

با توجه به اینکه روابط پستی بین ایران و اروپا خیلی مشکل است و حمل و نقل مراسلات بین چهل روز تا دو ماه به طول می

انجامد و بسیاری اوقات این مراسلات در بین راه مفقود می شود، دولت و اداره پست ایران با شرکت حمل و نقل مذکور قراردادی را امضا نماید که مراسلات دولت ایران نیز، از این طریق انجام شود. (۱۰)

* انتقاد کلنل اسماعیل خان از قوام السلطنه

امروز عصر جمعیت زیادی در مقبره نادری شهر مشهد اجتماع نمودند. در این مراسم ابتدا کلنل محمود خان سخنانی مبنی بر اطاعت از اوامر دولت ایراد کرد، پس از سخنان او کلنل اسماعیل خان، در سخنانی خود ضمن اعتراض به گفته های محمود خان به شدت از رئیس دولت انتقاد کرد و وی را مورد نکوهش قرار داد. گرچه، مردم از تناقض در سخنانی دو صاحب منصب وحشت زده بودند ولی چون کلنل محمود خان سکوت اختیار کرد، مجلس بر هم نخورد. سپس آقازاده مجلسی را برای آشتی دادن دو صاحب منصب نظامی در منزل حاج حسین آقا ترتیب داد و بالاخره آن دو اختلافات خود را پایان دادند و اسماعیل خان نیز در ظاهر اطاعت از اوامر دولت را قبول نمود. (۱۱)

- ۱- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۱۶۸.
- ۲- مراسله وزارت جنگ به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۸ / ۲۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۱۶۶.
- ۳- روزنامه اتحاد، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۳، ص ۳.
- ۴- ر ک: خبر ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۰.
- ۵- بنکدار: کسی که اقلام خوردنی از قبیل پنیر و کشک و روغن و برنج و حبوبات و غیره را جهت فروش ذخیره کند. کسی که بن بفروشد. همچنین به کسی که خواربار را به طور عمده می فروشد، گفته می شود.
- ۶- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۳۶.
- ۷- دهکرد (شهر کرد کنونی) در شمال غربی شیراز وارد شده است.
- ۸- ناصری نام سابق اهواز بوده است.
- ۹- مراسله اداره پست به وزارت پست و تلگراف، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۲، اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۹۰۰۰۱۱۶۷.
- ۱۰- مراسله سفارت ایران در سوئیس به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۱، ص ۲.
- ۱۱- تلگراف مصدق دیوان کفیل کارگزاری خراسان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۶، ص ۳.

[تصویر] کابینه سوم قوام السلطنه

* تقاضا اعطای نشان برای مسئول مالی نظمیة و مادام توسن

به موجب پیشنهاد وستداهل رئیس تشکیلات نظمیة در خصوص اعطای نشان به مادام توسن که در دار الایتام مشغول به خدمت بود و مادموازل «کاو» متصدی صندوق و امور مالی نظمیة، وزارت امور خارجه طی نامه ای از وزارت معارف خواست به پاس خدمات آن دو با اعطای نشان علمی از درجه دوم به آنان موافقت نمایند. (۱)

۱- مراسله وزارت خارجه به وزارت معارف، ۲۲/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۹، پ ۵، ص ۱.

یکشنبه ۲۳ مهر ۱۳۰۰ / ۱۶ اکتبر ۱۹۲۱ / ۱۴ صفر ۱۳۴۰

* اعلام شروط یازده گانه ماژور محمود خان

روزنامه بهار در شماره امروز، شروط یازده گانه ای را که ماژور محمود خان نوذری (۱) برای اطاعت از مرکز اعلام کرده بود، منتشر نمود:

«- اعلام عفو عمومی

- تحویل سر و پیکر کلنل محمد تقی خان پسیان به قاصدی که از سوی آقا زاده اعزام خواهد شد.

- انتصاب یک والی مناسب برای خراسان از سوی تهران در نخستین فرصت.

- به خاک سپردن جنازه کلنل پسیان با تشریفات نظامی.

- تأیید ترفیعات داده شده از طرف کلنل پسیان و عدم تغییر سازمان نظامی ژاندارمری.

- عدم برکناری افسران از سمت های خویش و خودداری از دعوت به کار آن هایی که با بیگانگان روابط دوستانه داشته اند.

- بازگرداندن اموال به یغما رفته افسران در قوچان.

- تحویل سلاح های ضبط شده توسط قبایل به منظور انجام عملیات ضروری.

- تأیید فرماندهی خود او یا موافقت با مرخصی و عزیمت وی به تهران.

- بازگشت سی و شش ژاندارم تحت فرماندهی سروان سید عزیز الله خان که از راه باجگیران به روسیه گریخته بودند با سلاح های خویش به سر خدمت.»

روزنامه بهار در ادامه آورده است: چهار شرط نخست مورد تأیید قرار گرفته و بقیه شروط باقیمانده تحت بررسی است. (۲)

* شورش ماژور اسماعیل خان و دستگیری محمود خان

ماژور اسماعیل خان به مجرد اطلاع از اینکه، محمود خان قصد دارد، گروهی از قزاق های ایرانی مستقر در سبزواری را به نزدیک مشهد فراخواند، با عده ای از ژاندارم های تحت فرماندهی براتعلی خان که از «طرق» به مشهد آمده بودند، محمود خان را دستگیر و شخصاً مورد ضرب و شتم قرار داد و سپس وی را تحت الحفظ به اردوگاه طرق در نزدیکی مشهد جایی که ششصد ژاندارم بربری در آن جا مستقر بودند، اعزام کرد. (۳)

* قرارداد بین وزارت مالیه و رئیس هیئت تجارتي روسیه

به دستور رئیس الوزرا که در تاریخ پانزدهم مهرماه گذشته صادر شده بود و به موجب قراردادی بین وزارت مالیه ایران و «موسیوبلگرف» رئیس هیئت تجارتي روسیه تمام بناها و ساختمان های بانک دولتی ایران، غیر از ساختمان مسکونی رؤسای سابق بانک و تعدادی مغازه و یک شعبه رهنی که برای خود بانک دولتی لازم بود، به مدت یکسال از تاریخ ۲۵ مهر ۱۳۰۰ تا ۲۴ مهر ۱۳۰۱ و به مبلغ پانصد تومان از طرف وزارت مالیه به «موسیوبلگرف» اجاره داده شد. (۴)

* تجمع سادات در بازار اصفهان و تقاضای مجازات یک یهودی

جمعی از سادات با تجمع در بازار اصفهان مردم را به خواستن مجازات یهودی، شاگرد تجارت خانه «اسحق و اخوان» تحریک نمودند، (۵) ولی مأمورین حکومتی آنان را مجبور به سکوت نمودند. و شاگرد تجارت خانه نیز از حبس نظمیہ آزاد (۶) شد و فردای آن روز به همراه رئیس تجارت خانه عازم تهران شد. (۷)

* عزیمت ساعد الملک و ابتهاج الملک به رشت

ساعد الملک رئیس اداره تشریفات وزارت امور خارجه، که به دستور ریاست وزرا به سمت حکومت رشت تعیین شده بود، صبح امروز عازم محل ماموریت خود شد. ابتهاج الملک عضو کابینه ریاست وزرا که به سمت ریاست کابینه حکومتی رشت تعیین و منصوب شده بود نیز امروز عازم رشت شد. (۸)

۱- محمود خان نوذری هنگامی که کلنل پسیان به فرماندهی ژاندارمری خراسان منصوب شد، با درجه یآوری، معاون او بود. بعد از قتل کلنل مدت کوتاهی کفالت ژاندارمری به وی محول گردید. سپس به شهربانی منتقل شد و درجه سرهنگی گرفت. در سال ۱۳۰۹ ش، ریاست شهربانی قزوین را بر عهده داشت. سرانجام وی در سال ۱۳۱۱ ش درگذشت. (خاطرات حاج عز الممالک اردلان، ص ۱۰۴؛ مینودر، ج ۱، ص ۸۰۴).

۲- روزنامه بهار، ۲۳/۷/۱۳۰۰.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۳.

۴- گزارش وزارت مالیه، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۳۲۲۰/۲۴۰۰۰.

۵- ن ک: خبر ۲۰/۷/۱۳۰۰ و ۲۲/۷/۱۳۰۰.

۶- فردای آن روز این شخص به همراه رئیس تجارت خانه عازم تهران شد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۳۵).

۷- مراسله کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۲۴/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۳۵.

۸- روزنامه ایران، ۲۴/۷/۱۳۰۰، ص ۱.

[تصویر] عده ای از یهودیان اصفهان در آن دوران

دوشنبه ۲۴ مهر ۱۳۰۰/۱۷ اکتبر ۱۹۲۱/۱۵ صفر ۱۳۴۰

* آزادشدن ماژور محمود خان با کمک نایب عبد الله خان

ماژور اسماعیل خان که پس از اعزام ماژور محمود خان به اردوگاه «طرق» به خانه آقازاده رفته بود، بعد از اینکه بوسیله تلفن مطلع شد که اوضاع «طرق» ناآرام است، به اتفاق یکصد سوار عازم طرق شد.

در آنجا متوجه شد که نه تنها ماژور محمود خان به کمک نایب عبد الله خان آزاد شده، بلکه زندگی خودش نیز، در خطر است. به هنگام بازگشت به مشهد افراد وی پا به فرار نهادند و خود او پس از ورود به مشهد، به قصد بست نشستن به خانه آقازاده رفت.

شب هنگام ماژور اسماعیل خان به داخل اتومبیل مصباح دیوان (۱) منتقل و تحت نظر معین همایون (برادر مشیر همایون) رئیس نظمیہ بیرجند به آن شهر اعزام شد. (۲)

* کشف نامه محمود خان

نامه ای که ماژور محمود خان در یازدهم مهر (چهارم اکتبر) برای حاج اسد الله کاشانی مقیم عشق آباد نوشته بود به دست یکی از افسران طرفدار قوام السلطنه افتاد.

او این نامه را به پرایدوکس سرکنسول انگلیس در مشهد تحویل داد. (۳)

* متواری شدن نیروهای براتعلی خان تیموری

واحد تحت فرماندهی براتعلی خان تیموری در شامگاه امروز با به همراه برداشتن تفنگ های خویش متواری شدند.

ماژور محمود خان کوشید تا ایشان را وادار به بازگشت نماید و به همین منظور با ارسال یک قرآن مهمور به متواریان قول داد که مورد عفو قرار گیرند. (۴)

* معرفی دو تن از همدستان سمیتقو

مخبر السلطنه با ارسال تلگرافی به قوام السلطنه، عثمان بیگ (۵) از رؤسای عشایر عثمانی و شکور آقا از متنفذین «بطلیس» را به عنوان افرادی که با اسماعیل سمیتقو همکاری دارند به وی معرفی کرد. (۶)

* تعویق شش ماهه حقوق معلمین مدارس دولتی

معلمین مدارس دولتی با انتشار بیانیه ای نارضایتی خود را از به تعویق افتادن حقوق شان در شش ماه گذشته اعلام کردند.

این معلمین چندبار به وزیر معارف عرض تظلم کرده ولی برای پرداخت حقوق عقب افتاده آنان قراری صادر نشده بود. (۷)

* عزیمت ممتاز الدوله و هیئت همراه به قفقاز

ممتاز الدوله رئیس هیئت اعزامی به آنکارا و قفقاز با همراهانش از تهران به طرف تبریز حرکت نمودند تا از آنجا به سمت قفقاز عزیمت نمایند. (۸)

* برگزاری مراسم تشییع جنازه یکی از اعضای سفارت روسیه

«یو. اس. گیزار» یکی از اعضای سفارت روسیه دو شب پیش در گذشت و امروز ساعت ۱۰ صبح جنازه اش را از منزلش در خیابان «ارباب جمشید» تشییع کردند. (۹)

* تهیه لباس برای نظامیان در مشهد

صبح امروز به خیاطهای شهر مشهد سفارش داده شد، معادل پنج هزار تومان لباس نظامی بدوزند. (۱۰)

۱- محمد ولی خان اسدی، معروف به مصباح دیوان و مصباح السلطنه، فرزند علی اکبر، در ۱۲۵۷ ش، در بیرجند به دنیا آمد. بخشی از تحصیلات خود را در مدرسه معصومیه زادگاهش گذراند. مدتی از شاگردان محمد باقر مجتهد بود. در ۱۳۲۳ ق که مظفر الدین شاه، امیر اسماعیل خان شوکت الملک (حاکم قاینات و بیرجند)، را به تهران احضار کرد، او به سبب بیماری، برادرش محمد ابراهیم خان را به تهران فرستاد و محمد ولی نیز در این سفر از ملازمان او بود. در پایان همان سال، امیر اسماعیل خان در گذشت و محمد ابراهیم از طرف شاه لقب شوکت الملک گرفت و به حکومت بیرجند و قاینات منصوب شد. محمد ولی نیز به عنوان پیشکار و مستوفی ولایت قاینات با وی همراه گردید. در ۱۳۰۰ ش، محمد تقی خان پسیان، فرمانده ژاندارمری خراسان، به مخالفت با دولت قوام السلطنه پرداخت و امیر شوکت الملک علم از طرف دولت مرکزی مأموریت یافت که پسیان را به تسلیم وادارد. علم، محمد ولی خان را به نمایندگی خود به مشهد فرستاد تا زمینه ملاقات او را با پسیان فراهم کند، اما چون پسیان در مشهد حضور نداشت، این مأموریت به نتیجه نرسید. محمد ولی در دوره های چهارم و پنجم و ششم، با حمایت شوکت الملک، از سیستان و زابل به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شد. در دوره پنجم مجلس شورای ملی به صف جمهوری خواهان پیوست. وی از جمله کسانی بود که در جلسه ۹ آبان ۱۳۰۴ به تغییر سلطنت قاجار رأی مثبت داد. او در مجلس مؤسسانی که به منظور ایجاد تغییراتی در قانون اساسی تشکیل شد، عضویت داشت و در آن جلسه نیز به تغییر مواد ۳۶، ۳۷، ۳۸ و ۴۰ متمم قانون اساسی، برای جابه جایی سلطنت رأی داد. در دوره ششم مجلس، خود را به اندازه ای به شاه نزدیک کرد که در ۴ اسفند ۱۳۰۴، از طرف او به نیابت تولیت آستان قدس رضوی منصوب شد و در ۸ فروردین ۱۳۰۵ وارد مشهد گردید. وی در اولین سال اقامتش در مشهد، زمینه سفر رضا شاه را به این شهر فراهم ساخت. در این سفر، رضا شاه دستور داد هیئتی مرکب از تیمورتاش، وزیر دربار، بهرامی، رئیس دفتر مخصوص، میرزا مرتضی قلی خان، نایب التولیه قبلی و محمد ولی اسدی تشکیل شود تا اصلاحاتی در زمینه اداره آستان قدس صورت گیرد. او از فروردین ۱۳۰۵ تا ۴ آذر ۱۳۱۴، نیابت تولیت را بر عهده داشت و در این مدت، چند طرح عمرانی را به اجرا رساند، از جمله احداث بیمارستانی به نام رضا شاه

در ۱۳۱۳ ش و احداث چندین باب مدرسه وی نظام نامه جدیدی نیز برای اداره حرم ترتیب داد. او در دوران تصدی نیابت تولیت به شهرت رسید و کوشید اعتماد رضا شاه را جلب کند و در صدد بود که استاندار خراسان نیز بشود. معمولاً، در برخی مواقع که استاندار به سفر می رفت یا انتخاب استاندار جدید طول می کشید، اسدی مسئولیت استانداری را بر عهده می گرفت؛ به همین سبب برخی از واعظان در مراسم سوگواری، پس از دعا در حق شاه، وی را نیز دعا می کردند و او را ذوالریاستین می خواندند. این موارد، حسادت عده ای را برمی انگیخت و اغلب کسانی که استاندار مشهد می شدند، با اسدی اختلاف پیدا می کردند و از همین رو، او مخالفان زیادی در سمت های مختلف داشت که برای برکنار شدنش منتظر فرصت بودند. شوشتری مخالفان دیگری نیز برای او برشمرده است: حقوق بگیران پیشین که اسدی دست آنها را کوتاه کرده بود، دهداران آستان قدس که در آمد آنها کاهش یافته بود و مالکان متنفذ که اسدی از اقتدار آنها کاسته بود. در ۱۳۱۳ ش، که کنگره هزاره فردوسی در مشهد برگزار شد، رضا شاه و خانواده اش که به مشهد رفته بودند، در منزل اسدی اقامت کردند. ظاهراً قرار بود یکی از دختران شاه به ازدواج یکی از فرزندان اسدی در آید که چنین نشد و دختر محمد علی فروغی به ازدواج علی اکبر اسدی درآمد. پس از پایان کنگره فردوسی، فتح الله پاکروان به عنوان استاندار خراسان معرفی شد و از همان ابتدا اختلافات او با اسدی آغاز گردید. به عقیده اسماعیل رایین، شاه برای کاستن قدرت اسدی به دنبال فرصت بود و به همین منظور پاکروان را استاندار خراسان کرد. در آغاز تابستان ۱۳۱۴ ش، به دستور رضا شاه تلاش هایی برای تغییر کلاه و لباس آغاز شد و زمزمه هایی نیز برای کشف حجاب برخاست. اجرای این دستور در قم و مشهد، نسبت به شهرهای دیگر، با دشواریهای فراوانی همراه بود. در مشهد تعدادی از روحانیون در مجالس خود زبان به اعتراض گشودند. حاج آقا حسین قمی، از مراجع آن زمان که در مشهد سکونت داشت، تصمیم گرفت برای منصرف کردن شاه از این تصمیم، به تهران عزیمت کند، اما در شهر ری تحت نظر قرار گرفت و هرگز اجازه ملاقات نیافت. زمانی که خبر این ماجرا به مشهد رسید، گروهی از مردم با هدایت شیخ محمد تقی بهلول (واعظ و خطیب) در مسجد گوهرشاد متحصن شدند. آنها خواستار آزادی حاج آقا حسین قمی و ممانعت از اجرای طرح تغییر لباس در مشهد بودند. بهلول پیش از این، به سبب خطابه های ضد رضا شاه، تحت تعقیب بود و وقتی در صحن حرم، مأموران او را شناسایی کردند، خود را به میان مردم انداخت و بر ضد اقوام شاه سخن گفت. تحصن مردم با سخن رانیهای متعدد بهلول و تعداد دیگری از روحانیون معترض ادامه یافت. تداوم این موضوع باعث شد تا در ۱۹ تیر ۱۳۱۴، با دستور صریح نیروهای نظامی برای متفرق کردن مردم به مسجد گوهرشاد هجوم بردند، ولی پس از درگیری مختصری نظامی ها بدون توفیق از اطراف مسجد کنار رفتند، اما دامنه این حرکت باعث شد تا شاه شخصا دستور صریح ختم ماجرا را صادر کند. اسدی چون می دانست شاه در مقابل این اقدام کوتاه نخواهد آمد به سرعت تعدادی از روحانیون طراز اول را که در بین متحصنان بودند به دفتر خود فراخواند و تا پایان درگیری در آنجا نگاه داشت. در سحرگاه ۲۴ تیر هجوم همه جانبه نیروهای نظامی به طرف مسجد آغاز شد و تا صبح ادامه یافت و تحصن با کشته و زخمی شدن تعدادی از حاضران پایان گرفت. بهلول نیز توانست به طرف افغانستان فرار کند. برخی گفته اند که اسدی توانست بهلول را به افغانستان فراری دهد، اما بهلول این موضوع را «کذب محض» دانسته است. موقعیت پیش آمده فرصت مناسبی در اختیار مخالفان اسدی قرار داد تا بتوانند برای کنار زدن او اقدام کنند. فتح الله پاکروان با ارسال گزارش هایی به تهران مبنی بر مخالفت اسدی با تغییر کلاه، ذهن شاه را نسبت به اسدی مشوش ساخت. شاه به منظور یافتن عاملان اصلی ماجرای گوهرشاد، محمد رفیع نوایی را به عنوان رئیس شهربانی به مشهد اعزام نمود و او نیز اسدی را عامل اصلی تحریک مردم در ماجرای گوهرشاد معرفی کرد. در گزارش های مشترک پاکروان و نوایی، اسدی متهم شد که تعدادی از اهالی روستاهای اطراف مشهد را تحریک کرده که با چوپ و چماق

به یاری تحصن کنندگان بشتابند و این اقدام او منجر به کشته و زخمی شدن تعداد زیادی از نظامیان گردید. علاوه بر این، او متهم گردید که هنگام درگیری، بهلول را به طرف افغانستان فراری داده است. از پایان ماجرای گوهرشاد تا ۴ آذر ۱۳۱۴، اسدی همچنان در سمت خود باقی بود و در طول این مدت پرونده اش سنگین تر می شد تا سرانجام در همین روز مأموران شهربانی او را بازداشت کردند. وی مدت کوتاهی در مشهد زندانی بود تا اینکه در ۲۸ آذر ۱۳۱۴ دادگاهی نظامی در دیوان حرب لشکر شرق، به ریاست عباس البرز، تشکیل شد. دادستان، عبد الرضا خلعت بری، که بعدها به سرتیپ قریب شهرت یافت، با استناد به مطالب پرونده، اسدی را متهم به خیانت به میهن و اغوا و تحریک اجامر نمود و برای او تقاضای اعدام کرد. در پرونده اسدی، در مورد خیانت به میهن قید شده بود که سلمان اسدی، بزرگ ترین فرزند اسدی، با تیمورتاش به اروپا رفته و پس از عزل تیمورتاش با او ملاقات کرده است، که این مسئله مورد تعرض محمد حسین آیرم رئیس شهربانی قرار گرفت. سرانجام دادگاه به استناد محتویات پرونده، اسدی را مجرم شناخت و برای او حکم اعدام صادر کرد و در ساعت هفت صبح ۲۹ آذر حکم به اجرا درآمد و اسدی تیرباران شد. پس از اعدام، خانواده اسدی نیز از تبعات آن مصون نبودند. سلمان اسدی که مدیر بانک فلاح بود، به همراه برادرش علی اکبر اسدی که نمایندگی مجلس را بر عهده داشت از کار برکنار و روانه زندان شدند. علی اکبر، داماد نخست وزیر وقت (محمد علی فروغی) بود و چون فروغی نیز پس از ماجرای گوهرشاد کنار گذاشته شد، سبب برکناری او را پادرمیانی اش برای آزادی اسدی می دانند. اما فرزند فروغی مدعی است که پدرش هیچ گونه وساطتی برای آزادی اسدی انجام نداده و عامل اصلی عزل او همان ارتباط سببی بوده است. پس از شهریور ۱۳۲۰ و خروج رضا شاه از ایران، فرزندان اسدی با جمع آوری اسناد و مدارک، علیه عاملین اعدام اسدی شکایت کردند که حاصلش بازداشت و محکومیت محمد رفیع نوایی در سال ۱۳۲۴ ش، بود. علاوه بر این، آنان جنازه پدرشان را به صحن حرم منتقل کردند و در همان جا به خاک سپردند. (فرهنگ ناموران، ج ۲، ص ۴۸۵-۴۸۷).

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۳-۱۶۴.

۳- همان، ص ۱۶۴.

۴- همان.

۵- عثمان بیگ از صاحب منصبان نظامی دولت عثمانی بوده است. (م).

۶- تلگراف مخبر السلطنه از تبریز به رئیس الوزراء، ۳۰/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۳۱.

۷- روزنامه ایران، ۲۵/۷/۱۳۰۰، ص ۳ و ۴.

۸- همان، ۲۴/۷/۱۳۰۰، ص ۱.

۹- همان.

۱۰- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۳.

سه شنبه ۲۵ مهر ۱۳۰۰/۱۸ اکتبر ۱۹۲۱/۱۶ صفر ۱۳۴۰

* عقب نشینی نیروهای جنگلی از اطراف رشت

پس از اینکه، به رضا خان خبر رسید، جنگلی ها تمام قوای خود را در حوالی شهر رشت تمرکز داده و خیال حمله به شهر را دارند، وی اردو را تجهیز و آنان را به سوی پيله بازار (۱) و پسی خان که نیروهای جنگل در آنجا تمرکز یافته بودند، حرکت داد. بلافاصله جنگ شروع شد ولی در پایان نیروهای جنگل پس از دادن تلفات زیاد مجبور به عقب نشینی شدند. نیروهای دولتی به پیش روی خود ادامه داده، پسی خان (۲) و جمعه بازار (۳) را نیز تصرف کردند. (۴)

* ورود پانصد قزاق به شاهرود و سبزوار

پانصد نفر قزاق با مهمات کافی به شاهرود وارد شدند. قرار بر این بود که این عده پس از دو روز توقف به سوی سبزوار حرکت نمایند. (۵)

* ورود گروهی از نظامیان روسی به منطقه عربلر

صبح امروز گروهی از نظامیان زره پوش روس به «عربلر» وارد شدند و بعد از خالی کردن چند تیر توپ و «مترالیوز» (۶)، این منطقه را ترک کردند. (۷)

* ارسال گزارش خزانه داری آمریکا برای دولت ایران

یک نسخه گزارش سالانه خزانه داری دولت آمریکا جهت استفاده احتمالی وزارت مالیه دولت ایران ارسال شد. (۸)

* ترس ماژور محمود خان از ترک ها

صبح امروز ماژور محمود خان تحت حفاظت افراد بربری به دار الایاله رفت. ماژور محمود خان از اینکه ترک ها قصد جاننش را بکنند، می ترسید.

ترک ها با استناد به تلگراف های ارسالی محمود خان، معتقد بودند که وی، آنان را به تهران فروخته است. (۹)

* قاچاق پول نقره از ایران به هندوستان

سفارت ایران در لندن به وزارت امور خارجه اطلاع داد: بر اساس اطلاعات موثق مقدار زیادی پول نقره به صورت قاچاق از ایران به هندوستان حمل می شود. (۱۰)

* انتصاب ساعد الملک به حکومت گیلان

- ۱- پيله بازار (پيربازار) در حومه شهر رشت در کنار رود خانه صيقلان قرار دارد. قبل از احداث جاده شوسه رشت به بندر انزلی بندر مهم رشت بوده است و پس از احداث این جاده اهمیت خود را از دست داد.
- ۲- پسی خان در قسمت غربی و هفت فرسخی شهر رشت واقع است.
- ۳- جمعه بازار در قسمت غربی و چهارده فرسخی شهر رشت واقع است.
- ۴- روزنامه ایران، ۱ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۵- روزنامه ایران، ۲۸ / ۷ / ۱۳۰۰، ص ۴.
- ۶- وزارت خارجه در تاریخ ۱۳ / ۸ / ۱۳۰۰، اعتراض دولت ایران به این اقدام روس ها را به سفارت روس تسلیم کرد و خواستار توضیح درباره علت این اقدام و همچنین مجازات عاملین این واقعه شد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۲۵، ص ۲).
- ۷- تلگراف کارگزاری تبریز به وزارت امور خارجه، ۳۰ / ۷ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۲۵، ص ۱.
- ۸- مراسله شارژدافر سفارت آمریکا به مشار السلطنه، ۲۵ / ۷ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۰۰، ک ۱۰، پ ۱، ص ۸.
- ۹- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۴.
- ۱۰- تلگراف سفارت لندن به وزارت خارجه، ۲۵ / ۷ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۰، پ ۱۷، ص ۳.
- ۱۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۶۶.

چهارشنبه ۲۶ مهر ۱۳۰۰ / ۱۹ اکتبر ۱۹۲۱ / ۱۷ صفر ۱۳۴۰

* تصرف ماسوله به دست نیروهای دولتی

ماسوله (۱) به تصرف نیروهای دولتی درآمد. مختار نظامی یکی از صاحب منصبان قزاق با نیروهای خود و آقا جان درامی در آنجا متوقف شدند. (۲)

[تصویر] نمایی دیگر از ماسوله

۱- روستای ماسوله از چهار قسمت به نام های محله خانه بر، محله مسجد بر، محله و کش سر تشکیل شده است که در وسعتی به مساحت تقریبی یکصد و پنجاه هزار مترمربع رخ می نماید. اختلاف ارتفاع از بلندترین نقطه تا پائین ترین سطح روستا نزدیک به صد متر بوده و همین مسئله موجب پیدایش نمایی بی نظیر در معماری ماسوله است. خانه های این روستا بیشتر دوطبقه و به ندرت یک طبقه است. بیشتر مردم ماسوله سالی یک بار روی بنای خانه های خود را با گلی زرد و بام آن را با گل کبود که هر دو از کنار «ماسوله رود خان» به دست می آید، اندود می کنند. ماسوله هم نزدیک به دریاست و هم قریب هزار و پنجاه متر از سطح دریا ارتفاع دارد و آب و هوای آن آمیزه ای از لطافت هوای کوهستانی و رطوبت هوای دریا است. ماسوله و جنگل ها و کوه های اطراف آن یادآور مبارزات مجاهدان جنگل و گیلان است. در تاریخ معاصر و خصوصیات تاریخ مبارزات نهضت جنگل به رهبری میرزا کوچک خان جنگلی که هفت سال طول کشید، مبارزان جنگل با استفاده از موقعیت سوق الجیشی ماسوله و ارتفاعات مجاور آن و با همکاری مردم این منطقه ضربات سهمگینی بر متجاوزان روسی و انگلیسی و عوامل داخلی آنان وارد نمودند. از جمله مهمترین جنگ های این منطقه جنگ ماسوله و جنگ ماکلوان است. در جنگ ماکلوان کنسول روس سیصد قزاق روسی را که در بی رحمی و شقاوت شهرت داشتند و پنجاه نفر قزاق ایرانی با مهمات کافی به فرماندهی ابو الفتح خان یاور برای سرکوبی جنگلی ها فرستاد. در مسیر حرکت قشون دولتی از جاده ماکلوان به ماسوله نیروهای جنگلی که بیش از هفتاد تن بودند، از تپه ماکلوان به ماسوله حمله کردند و ۱۳۴ نفر از نیروی دشمن به صومعه سرا گریختند و بقیه را کشتند و اسیر شدند و مقدار زیادی اسلحه و اسب به غنیمت مجاهدان جنگل درآمد. در جنگل ماسوله حدود چهار هزار سوار نیزه دار و پیاده توپ خانه به فرماندهی کالچوک اف به جنگل گسیل می کردند. امیر تالش از ضیابر و برهان السلطنه طارمی از طارم و هفتصد قزاق ایرانی به سرکردگی «ماهائوف» از راه زنجان و ماسوله و قزاق های پیاده با پشتیبانی توپ خانه از خط رشت پیشروی کردند. این نبرد نابرابر بر اثر ریزش برف سنگین و محاصره نیروهای جنگل به دست نظامی ها به شکست جنگلی ها انجامید، اما سه ماه پس از جنگ ماسوله، جنگلی ها از کمین گاه هایشان خارج شدند و به سمت فومنات سرازیر گردیدند. بسیاری از اهالی ماسوله با نیروهای میرزا همکاری داشتند و جمعی نیز به استخدام نهضت درآمدند که در ماسوله تحت ریاست «صادق کوچک پور» گروهان ماسوله را تشکیل داد، و بر علیه اجنبی مبارزه نمودند. (جهت اطلاع بیشتر ر ک: مجله هنر و مردم، شم ۱۸۶؛ نگاهی به ماسوله سرزمین مسحورکننده؛ ماسوله سرزمین ستارگان روشن).

پنجشنبه ۲۷ مهر ۱۳۰۰ / ۲۰ اکتبر ۱۹۲۱ / ۱۸ صفر ۱۳۴۰

* محاصره میرزا کوچک خان در قلعه رود خان

نیروهای دولتی میرزا کوچک خان را در قلعه رود خان از توابع فومن محاصره کردند. (۱)

[تصویر] از سمت چپ: غلامحسین بهمیری فرزند حاجی درویش، فتح الله خان مرزآرا، ناشناس

* توصیه مدیر بانک شاهنشاهی به رئیس شعبه

مدیرعامل بانک شاهنشاهی به «مک مری» (Mc Murray) رئیس کل بانک در تهران توصیه کرد: در اموری که منافع بانک با وزارت خارجه انگلیس تضاد پیدا می کند، بانک باید خواسته های وزارت امور خارجه را رهنمود خود سازد. (۲)

[تصویر] قلعه رود خان

* انتصاب ریاست تلگراف خانه رشت

شاهزاده بشیر الممالک از طرف وزارت پست و تلگراف به ریاست تلگراف خانه رشت تعیین گردید. (۳)

۱- روزنامه ایران، ۲۸ / ۷ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۲- Rogers to Mc Murray, ۲۰ Oct. ۱۹۲۱, quoted in Jones, p. ۱۹۴

۳- روزنامه ایران، ۲۸ / ۷ / ۱۳۰۰، ص ۳.

جمعه ۲۸ مهر ۱۳۰۰ / ۲۱ اکتبر ۱۹۲۱ / ۱۹ صفر ۱۳۴۰

* اقامت سید ضیاء الدین طباطبایی در سوئیس

سید ضیاء الدین طباطبایی که حدود سه هفته از اقامتش در سوئیس می گذشت به همراه برادرش سید علاء الدین (۱) به محل سفارت خانه ایران در سوئیس مراجعه کرده، اظهار داشت از بدو ورود در اطراف شهر برن در ژنو (۲) در سناتورسیم اقامت داشته و هنوز کسالتش رفع نشده است.

طباطبائی و برادرش حدود یک ساعت در محل سفارت حضور داشتند، و جویای اخبار از اوضاع ایران بودند. سفارت هم اخباری که حاکی از برقراری امنیت در ایران بود با تعدادی روزنامه ایرانی از قبیل ایران و ... که در دفتر خانه سفارت موجود بود به آنان تحویل داد. (۳)

* تحویل اسرای روسی در سمنان به نماینده دولت روسیه

شوبین نماینده دولت روسیه به سمنان وارد شده و هشتاد و نه نفر از اسرای متجاسرین را که در سمنان محبوس بودند، تحویل گرفت تا از طریق دامغان و بندر جز عازم روسیه شوند. (۴)

* ورود کنسول جدید روسیه به استرآباد

«وینر» کنسول دولت روسیه در استرآباد که چند روز قبل با کشتی کورس به بندر جز وارد شده و از طرف مأمورین دولتی مراسم استقبال از وی به عمل آمده بود (۵) امروز با همراهانش به استرآباد وارد شد. (۶)

* سرقت از منزل هوفمان پزشک بیمارستان آمریکایی مشهد

امروز ۱۷ قلم جنس و کالا از منزل «والانتین هوفمان» پزشک آلمانی بیمارستان آمریکایی مشهد به سرقت برده شد.

منزل وی حوالی شهر و جنب مرکز ژاندارمری واقع بود.

«هوفمان» پس از این واقعه به کارگزاری مشهد مراجعه کرد ولی پس از اینکه کارگزاری مشهد از قبول شکایت وی خودداری کرد به ناچار به دادگستری مراجعه نمود. هوفمان به موجب عهدنامه ایران و آلمان و استفاده از حق کاپیتولاسیون، رفتار کارگزار را قابل توجیه نمی دانست. (۷)

مدتی بعد که مشخص شد وقوع سرقت در زمان اغتشاش در مشهد و انقلاب خراسان بوده است نظمیة مشهد اعلام کرد که سارقین از افراد ژاندارمری بوده که متواری شده اند. (۸)

* مهلت استفاده از پرچم قدیم آلمان توسط کشتی های جنگی و تجاری

به کشتی های تجاری و جنگی آلمانی اجازه داده شد، تا آخر سال ۱۹۲۱ م، می توانند از پرچم قدیم آلمان که دارای رنگ های سیاه و سفید و سرخ است استفاده نمایند. «زمر» شارژدافر سفارت آلمان ضمن اعلام این خبر به وزارت خارجه ایران اظهار داشت: مطابق عهدنامه ایران و آلمان حمایت از پرچم مذکور به عهده زمامداران دولت ایران خواهد بود. (۹)

- ۱- سید علاء الدین برادر سید ضیاء بیش از دو سال بود که در سوئیس به تحصیل اشتغال داشت (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۷، پ ۱، ص ۴۹).
- ۲- یکی از شهرهای مهم سوئیس می باشد.
- ۳- مراسله سفارت ایران در سوئیس به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۸ / ۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۷، پ ۱، ص ۴۹.
- ۴- روزنامه ایران، ۱ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.
- ۵- همان، ۲۸ / ۷ / ۱۳۰۰، ص ۴.
- ۶- همان، ۳ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۷- مراسله سفارت آلمان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۷، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴، پ ۲۰، ص ۳ و ۴ و ۶.
- ۸- مراسله ایالت خراسان به وزارت داخله، ۱۳۰۱ / ۴ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴، پ ۲۰، ص ۲۲.
- ۹- مراسله «زمر» شارژدافر سفارت آلمان به مشار السلطنه وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۲۸، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴، پ ۱۳، ص ۳.

شنبه ۲۹ مهر ۱۳۰۰ / ۲۲ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۰ صفر ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] افسران انگلیسی پلیس جنوب

* حمله به بانک انگلیس در تبریز

بانک انگلیس در تبریز به اتهام اجرای سیاست های انگلیس مورد حمله قرار گرفت. (۱)

* ندادن تسلیحات پلیس جنوب به ایران

روزنامه تایمز در شماره امروز خود از تصمیم دولت انگلیس مبنی بر عدم تحویل اسلحه های پلیس جنوب به دولت ایران خبر داد و علت این تصمیم را، عدم اطمینان دولت انگلیس به چگونگی استفاده از این اسلحه ها ذکر کرد. (۲)

* تأسیس کمیته فولاد

ترک ها و قفقازی های مقیم خراسان کمیته ای به نام «فولاد» تأسیس کردند. هدف از تأسیس این کمیته پیگیری اهداف و تحقق آمال انقلابی کلنل محمد تقی خان پسیان بود. گروهی از افسران نیز به این کمیته پیوستند. (۳)

* ملاقات بدیع الممالک با سرکنسول انگلیس در مشهد

بدیع الممالک به عنوان کارگزار و سرحددار «کلات نادری» و دره جز از تهران به مشهد وارد شد. بدیع الممالک در دیدار با سرکنسول انگلیس در مشهد ضمن اظهار علاقه شدید نسبت به کنسول انگلستان، از وی تقاضا کرد: در نخستین فرصت ترتیبی فراهم نماید تا او را به محلی دورتر از مرزهای روسیه، مأمور نمایند. (۴)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۲

۲- روزنامه تایمز، ۲۲ اکتبر ۱۹۲۱.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۶.

۴- همان، ص ۱۶۶-۱۶۷.

یکشنبه ۳۰ مهر ۱۳۰۰/۲۳ اکتبر ۱۹۲۱/۲۱ صفر ۱۳۴۰

* درگیری مردم و آژان های نظمی در بازار اصفهان

در پی درگیری چند روز پیش یک نفر مسلمان و یک نفر یهودی در بازار اصفهان، امروز مجدداً بازار اصفهان تعطیل بود.

متحصنین می گفتند یهودیان نباید در بازار مسلمانان مشغول کسب باشند. در ادامه تحصن، آژان ها خواستند با دخالت در این ماجرا از این اقدام جلوگیری نمایند. (۱)

بعد از ظهر امروز، آژان های نظمی برای اینکه کسبه بازار را تهدید نمایند، دکاکین خود را باز کنند، چند تیر تفنگ در بازار شلیک کردند ولی این کار آنها، هیجان مردم را زیادتر کرد و آژان ها مجبور به شلیک مجدد شدند. و در نتیجه درگیری های ایجاد شده، یک نفر آژان کشته و یک نفر مجروح شد. (۲)

* پناهنده شدن چند روسی به ایران

امروز سه نفر مسافر روسی، دو نفر مرد و همسر یکی از آنان به همراه کودک دوساله خود با لنگای ترکمانی از بادکوبه به بندر جز وارد شدند.

از آنجا که این مسافری تذکره نداشتند اداره گمرک دره جز خواست تا آنان را به روسیه بازگرداند اما آنان اظهار نمودند که از آنجا فرار کرده اند و اگر بازگردانده شوند قطعاً تیرباران خواهند شد و اگر مجبور به بازگشت شوند در همین جا، خودکشی خواهند نمود. اداره گمرک آنان را به کارگزاری دره جز فرستاد.

از قرار اظهارات آنان در کارگزاری، در بادکوبه مردم را برای فرستادن به جبهه های جنگ مسلح می کردند و آنان برای فرار از این تکلیف مخفی شده و فرار کرده بودند و به هر چیزی غیر از بازگشت به روسیه راضی بودند. کارگزاری دره جز آنان را در اختیار نظمی قرار داد و از وزارت امور خارجه خواستار تعیین تکلیف شد. پس از ارائه این گزارش به هیئت دولت، مقرر شد: این افراد به سمنان انتقال داده شوند و در آنجا اقامت گزینند. (۳)

* توقیف ژاندارم های فراری در عشق آباد

چهل و شش نفر ژاندارم (۴) که شش نفر از آنان از مرز قهقهه و بقیه به همراه سلطان عزیز الله خان از مرز باجگیران (۵)، از ایران فرار کرده و به عشق آباد رفته بودند توسط مأمورین دولتی آنجا دستگیر و توقیف شدند. میرزا حسین خان مسعود کفیل کارگزاری باجگیران نیز در بین توقیف شدگان بود. (۶)

* اعتراض مجدد روسیه به اقدامات داشناک ها در ایران

مشاور الممالک اعتراض وزارت امور خارجه روسيه را نسبت به عمليات ارامنه فرقه داشناک در ايران، به وزارت امور خارجه ايران اعلام کرد. اين ارامنه در قراجه داغ مسلح شده و علنا ضد روسيه مشغول عمليات بودند. (۷)

* توقیف کالاهای تجار ایرانی در ارض روم

مقدار زیادی از کالاهای تجار ایرانی در ارض روم (۸) توقیف شده و عثمانی ها به ازای هر عدل سی و پنج لیره عوارض عبور مطالبه می کردند. با توجه به اینکه، پرداخت مبلغ مزبور برای تجار میسر نبود، مخبر السلطنه با ارسال تلگرافی به رئیس الوزراء، کمک دولت به حل این مسئله را خواستار شد. (۹)

* معرفی وابسته بازرگانی سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه

سفارت انگلیس مازور «برنارد تمپل» را به عنوان وابسته دوم بازرگانی به وزارت امور خارجه معرفی کرد. (۱۰)

* تقاضای مشخص نمودن دارایی های بانک استقرایی

وزارت مالیه طی مراسله ای از وزارت امور خارجه خواست تا فهرستی کامل از دارایی های بانک استقرایی در تهران و سایر شهرها تهیه نموده، و برای وزارت مالیه ارسال نمایند تا جزو خالصجات دولتی ثبت و ضبط شود. (۱۱)

-
- ۱- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۳۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۴.
  - ۲- گزارش از اصفهان به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۷ / ۳۰، اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۹۳۰۰۱۵۰۸
  - ۳- تلگراف کارگزار دره جز به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۸ / ۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۱۹، ص ۲.
  - ۴- این ژاندارم ها پس از هجوم اکراد به خاک روسیه فرار کرده بودند که پس از مذاکره با سفارت روسیه به ایران تحویل داده شدند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱ / ۱۵، پ ۱۷، ص ۳۶).
  - ۵- باجگیران: منطقه ای در شمال شهرستان قوچان که کنار مرز ایران و ترکمنستان و سر راه جاده شوسه قوچان به عشق آباد واقع شده است و از شمال به ترکمنستان و از جنوب به شیروان و از غرب به کیفان و از شرق نوخندان از توابع شهرستان دره گز محدود است.
  - ۶- تلگراف مصدق دیوان، کارگزاری کل مشهد به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۸ / ۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱ / ۱۵، پ ۱۷، ص ۳۴ و ۴۶.
  - ۷- مراسله مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۷ / ۳۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۲۰۵.
  - ۸- ارض روم: قالی قلا. ارز روم. ارزن روم. ارزنه روم. ولایتی است در ترکیه که از شمال به بایزید و طرابوزان و از شرق به روسیه و شهرهای ایران و از جنوب به کردستان بطلیس و دیاربکر و از غرب به سیواس و بایورد و ارزنجان محدود است.
  - ۹- تلگراف مخبر السلطنه از تبریز به رئیس الوزراء، ۱۳۰۰ / ۷ / ۳۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ش، ک ۴۵، پ ۲۹، ص ۲.
  - ۱۰- مراسله وزارت خارجه به سفارت انگلیس، ۱۳۰۰ / ۸ / ۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۲۰، ص ۱۴.
  - ۱۱- وزارت امور خارجه نیز با ارسال نامه ای از رئیس بانک خواست، این فهرست را فراهم نماید. متن نامه وزارت امور

خارجہ بدین شرح است: «چون به موجب فصل نهم عهدنامه دولتین ایران و روس بانک استقراضی سابق با کلیه دارایی و املاک و ثیقہ سند خود بہ دولت علیہ ایران واگذار شدہ است، لہذا متنمی است قدغن فرمایید از کلیہ دارایی منقول و غیرمنقول و وجوہ نقدینہ و اموال و اشیاء رھینہ بانک سابق استقراضی و شعبات آن در مرکز و ولایات در موقع تحویل آن بہ دولت، صورتی صحیح ترتیب دادہ و بہ وزارت امور خارجہ ارسال دارند.» (اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۱، ص ۱).

[تصوير] مشاور الممالك انصارى

[آبان ماه ۱۳۰۰]

دوشنبه ۱ آبان ۱۳۰۰ / ۲۴ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۲ صفر ۱۳۴۰

* هشداد سمیتقو به رؤسای ایلات مگری

کارگزاری ساوجبلاغ به کارگزاری آذربایجان گزارش داد:

اسماعیل سمیتقو شرحی خطاب به رؤسای ایلات مگری نگاشته و آنان را ملزم نموده که باید ذیل آن ورقه را امضا نمایند و کتبا متعهد شوند، هرزمان که به آنان اطلاع داده شد، کلیه سواران خود را مسلح و حاضر نمایند. در ادامه گزارش ذکر شد که سمیتقو آنان را تهدید نموده است، در صورتیکه از امضای ورقه خودداری نمایند و یا در موقع نیاز، سواران خود را در اختیار وی قرار ندهند، از هیچ اقدام و مجازاتی نسبت به آنها صرف نظر نخواهد کرد. (۱)

* استقرار نیروهای دولتی در انزلی

یک واحد ششصد نفری از نظامیان دولتی در انزلی استقرار یافته و به پاکسازی شهر از عوامل و عناصر روسی پرداختند.

گزارش ها حاکی از آن بود که فقط اعضای رسمی کنسولگری شوروی در انزلی اقامت داشته و یک کشتی توپدار شوروی نیز همچنان در ساحل انزلی پهلو گرفته است. (۲)

* گزارش کنسول انگلیس درباره سمیتقو و نیرو هایش

کنسول انگلیس از تبریز به سفارت انگلستان گزارش داد:

نیروهای سمیتقو شامل سه هزار سواره نظام و پانصد پیاده هستند. او در ادامه افزود: سمیتقو اخیرا به هنگام امضای نامه ها زیر اسمش «پارتیزان (۳)» رهایی بخش کردستان» را می نویسد.

کنسول انگلیس معتقد بود که رهبری سمیتقو مورد تأیید همه قبایل کرد نیست. (۴)

* عزیمت افسران سوئدی به ایران

بیست و چهار افسر سوئدی به قصد آموزش ارتش ایران، از سوئد عازم تهران شدند. به دستور رضا خان قرار بود از این افسران در مدارس نظامی استفاده شود. (۵)

* ورود جانشین دبووا به مشهد

«کورتوکس» Courtehoux) بلژیکی جانشین «دبوا» رئیس پیشین اداره مالیه، به مشهد وارد شد. او برای رسیدن به مشهد تقریباً دو ماه در سفر بود. (۶)

* سفارت انگلیس در پی نشانی محل سکونت سید ضیاء

پس از ورود سید ضیاء الدین طباطبائی در اواخر شهریورماه ۱۳۰۰ ش، به سوئیس (۷)، امروز سفارت انگلیس در سوئیس نشانی سید ضیاء را از سفارت ایران سؤال کرد تا به سفارت آن دولت در تهران اطلاع دهد. سفارت هم چون آدرس وی را نمی دانست، آدرس برادرش سید علاء الدین طباطبائی را به انگلیسی ها داد. (۸)

* اتمام حجت رضا خان

رضا خان با صدور اعلانی به نیروهای میرزا کوچک خان و تمام افراد مسلحی که در جنگل جزو متمردين شناخته می شدند، اتمام حجت کرد و از آنان خواست برای حفظ جان و مالشان از هرگونه تعرضی، اسلحه خود را تحویل دهند. متن اعلان رضا خان به شرح ذیل بود:

«به تمام اتباع میرزا کوچک خصوصاً و کلیه اشخاصی که در جنگل مسلح گشته و جزو متمردين شناخته می شوند عموماً اعلام می شود که چون فرماندهان اردوی نظامی مطابق امر صریحی که به آنها داده ام مجبور از تسویه امور جنگل هستند و تغییرپذیر نیست و از طرف دیگر دولت هم هیچ مقصودی جز انتظام مملکت و آسایش اهالی ندارد و با هیچ کس قصد و غرض خصوصی نخواهد داشت، لهذا قبل از این که اردوها شروع به عملیات نمایند هرگاه هریک از نفرات در مقام تسلیم برآمده و اسلحه خود را تحویل فرماندهان اردو نماید به موجب همین اعلامیه جان و مال آنها در امان و از هرگونه تعرضی محفوظ خواهند بود، و برعکس اگر اردوها وارد

۱- گزارش مبین السلطنه کارگزار ساوجبلاغ به کارگزار آذربایجان، ۱/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۱۹.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۲.

۳- پارتیزان: واژه ای فرانسوی به معنی جانبدار. طرفدار. هواخواه است.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۲.

۵- همان، ص ۷۷.

۶- همان، ص ۱۶۷.

۷- مراسله سفارت ایران در پاریس به وزارت خارجه، ۲۰/۷/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۸، ص ۹.

۸- . مراسله سفارت ایران در سوئیس به وزیر خارجه، ۲/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۷، پ ۱، ص ۴۹.

عملیات شدند و پس از آن کسی در صدد تقاضای تأمین برآید دیگر به احدی امنیت مالی و جانی داده نخواهد شد و تمام آنها در ردیف متمردين نسبت به دولت محسوب خواهند گردید. این آخرین اتمام حجت است که می شود و پس از این دیگر در این موضوع اعلامیه انتشار نخواهد یافت. وزیر جنگ- رضا، ۱ برج عقرب ۱۳۰۰ (۱)

[تصویر] سه تن از مجاهدان جنگل: حسن دیوان رضایی (ایستاده) آقا یوسف کسمایی (سمت چپ)، اسماعیل جنگلی (سمت راست)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۶۹.

سه شنبه ۲ آبان ۱۳۰۰ / ۲۵ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۳ صفر ۱۳۴۰

* اعتراض وزیرمختار شوروی به تعرض اتباع ایران به لنکران

وزیرمختار شوروی در نامه ای به وزارت امور خارجه اعتراض خود را نسبت به حملات متوالی اتباع ایرانی به محال لنکران (۱) اعلام کرد. وی مدعی بود این اشرا حتی گاهی خود شهر لنکران را نیز، تهدید می کنند. وزیرمختار شوروی خواستار اقدامات فوری مؤثر دولت ایران برای حفظ سرحدات شد و در ادامه هشدار داد: چنانچه از طرف دولت ایران برای جلوگیری از اشرا ایرانی اقدام نشود، مأمورین محلی روس مجبور خواهند شد به طریق نظامی از حملات غارتگران ایرانی جلوگیری نمایند. (۲)

* دیدار نمایندگان تجار، روحانیون و مجلس با احمد شاه

نمایندگان تجار، روحانیون و وکلای مجلس در دیدار با احمد شاه از وی خواستند، کشور را ترک نکند. آنان در این ملاقات به شاه یادآور شدند: ممکن است مردم در غیاب وی مجبور به قبول رژیم جمهوری شوند. (۳)

* ورود کلنل علی خان به مشهد

کلنل علی خان رئیس سابق کارگزینی ژاندارمری به همراه شاهزاده اسد السلطنه به مشهد وارد شد. وی اعلام کرد: فقط برای بازدید آمده و قصد ندارد مدت طولانی در مشهد بماند.

نخستین مکانی که کلنل علی خان از آن بازدید کرد، آرامگاه کلنل محمد تقی خان پسیان بود. (۴)

* اعتراض وزیرمختار روسیه شوروی به عملیات داشناک در ایران

وزیرمختار روسیه شوروی در مراسله ای به وزارت امور خارجه با اشاره به عملیات رؤسای فرقه داشناک و اعضای دولت سابق ارمنستان در آذربایجان و غیرقابل تحمل خواندن اقدامات آنان، خواستار خلع سلاح و اخراج آنان، به ویژه خلع سلاح کلیه رؤسای داشناک در تبریز و قراجه داغ و تهران شد. (۵)

وزیرمختار روس در این نامه اظهار داشت: رئیس الوزرای سابق ارمنستان در تبریز در رأس کمیته ای به نام «کمیته آزادی وطن» نیروهای داشناک هم با خوانین محلی و با نمایندگان خارجی دوباره در «زنگ زور» وارد مذاکره گردیده است.

* اعلان رضا خان در خصوص وقایع گیلان

رضا خان با صدور اعلانی (۶) در خصوص وقایع گیلان ضمن چپاولگر خواندن میرزا کوچک و افرادش تصریح کرد:

«... برای حفظ آسایش اهالی گیلان اولین وظیفه ملی او صرف نظر کردن حقوق دیوانی اش راجع به ایام انقلاب است و متقابلاً ملاکین نیز باید از مطالبات چندساله دوره انقلاب صرف نظر نموده تا رعایا دچار زحمت نشوند...» (۷)

* انتصاب ماژور رکن الدین به ریاست نظمیہ رشت

به موجب حکمی که به امضای قوام السلطنه رئیس الوزراء و وزیر داخله رسیده بود، ماژور رکن الدین به ریاست نظمیہ رشت منصوب شد. (۸)

* آمادگی مدرسه آمریکایی برای بورس یک محصل دختر ایرانی

روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۳۸۵ * آمادگی مدرسه آمریکایی برای بورس یک محصل دختر ایرانی ..... ص : ۳۸۵

ث رئیسہ مدرسه فیلدستون) Fieldston College (که مدرسه ای جدید التأسیس در واشنگتن بود، به سفارت ایران اعلام کرد: این مدرسه آمادگی دارد (۹) تا میزان یکصد و پنجاه دلار در سال برای مخارج (۱۰) تحصیل یک دختر ایرانی الاصل پرداخت نماید. (۱۱)

* انتصاب تاج محمد خان به عنوان حاکم دره جز

تاج محمد خان، از خان هایی که در سقوط حکومت کلنل

۱- لنکران: نام شهری در ساحل خزر در شرق طالش و نزدیک سالیان که در گذشته جزو ایران بوده و اکنون در داخل کشور جمهوری آذربایجان قرار دارد.

۲- یادداشت سفارت شوروی به وزارت خارجه، ۲/ ۸/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۲۰، ص ۱.

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۲.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۷.

۵- مراسله وزیرمختار روسیه شوروی به وزارت امور خارجه، ۲/ ۸/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۵، ص ۷۳.

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۱.

۷- چون در ایام انقلابات اخیر و دوره هرج و مرج هفت ساله گیلان صدمات فوق العاده به ملاکین و رعایای این سازمان تحمیل گشته که موجبات ضرر و خسارت آنها را فراهم کرده است؛ و برای جبران این خسارت ممکن است ملاکین نیز مباشرین و رعایای خود را طرف سوءظن قرار داده و از آنها در مقام اخذ العمل سنواتی برآیند، لهذا نظر به این که در مقابل اخذ العمل مزبور مباشرین و رعایا نیز همیشه مورد یغما و چپاول میرزا کوچک و اتباع او بوده و آنها را هم به نوبه خود از هستی ساقط کرده اند، به موجب این اعلان تصریحا تذکر داده می شود که محض حفظ آسایش توده اهالی که اولین وظیفه ملی من است، همان طور که دولت از حقوق دیوانی خود راجع به ایام انقلاب صرف نظر نموده و در مقام مطالبه برنخواهد

آمد، ملاکین نیز برای تأمین معیشت و زندگانی رعایای خود باید از مطالبات چند ساله دوره انقلاب، هر چه هست، منصرف گردند که زحمتی برای رعایا حاصل نگردد. بدیهی است در پایان این اعلان هرگاه هریک از ملاکین به عنوان اخذ العمل ایام انقلاب در مقام مزاحمت نسبت به رعایا برآیند این مطالبه مورد توجه نخواهد شد و دولت هم از مساعدت با ملاکین صرف نظر کرد تا رعایای غارت شده این ایالت که همیشه مورد جور و تعدی یغماگران بوده اند از هرگونه تعرضی مصون و با آسایش خاطر مشغول امور رعیتی خود باشند. اما این نکته مخصوصاً تصریح می شود که مدلول این اعلان شامل از بدو انقلاب تا امسال می باشد، ولی محصول هذه السنه مربوط به خود مالکین است و باید مطابق معمول قبل از انقلاب به ملاکین عاید گردد و هیچ یک از مباشرین و رعایا در این خصوص حق چون و چرا نخواهند داشت. وزیر جنگ - رضا ۲ برج عقرب ۱۳۰۰.

۸- حکم وزارت داخله، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۳۱۰۳.

۹- ارائه کمک هزینه های تحصیلی به منظور ایجاد امکان تحصیل دانش آموزان و دانشجویان خارجی در ایالات متحده آمریکا همواره جزو تفکیک ناپذیری از برنامه های بنیادهای کارنگی، فورد و راکفلر بوده است. از همان ابتدا اهمیت این برنامه ها در تربیت رهبران آینده کشورهای آفریقایی، آسیایی و آمریکای لاتین به نحوی که این رهبران با علائق آمریکا و متحدین آن احساس همدردی کنند، جزو سیاست های بنیادهای فرهنگی و دولت آمریکا بوده است. این برنامه ها مکانیسم های مؤثر - اما عموماً غیرقابل تشخیصی - را برای پیش برد سلطه فرهنگی ایجاد می کنند. به این ترتیب توجه عمومی از نقش فعال بنیادها منحرف می شود. این اعمال نفوذ به خاطر ظاهر غیر مستقیم آن، کم اثرتر از اعمال نفوذ مستقیم نیست. زیرا بنیادها از مدت ها قبل شیوه هایی را به کار گرفتند تا دانشجویان گیرنده کمک هزینه تحصیلی به مطالعه موضوعات معین در دانشگاه ها اشتغال یابند که لااقل می توان مطمئن بود اعضای هیئت علمی، آن دیدگاه های «صحیح» را ارائه می دهند. بنیاد کارنگی حتی در اواسط دهه ۱۹۲۰ م، کمک های عمده ای را در اختیار صندوق «فلپس استوکس» قرار داد تا از طریق آن دانشجویان آفریقایی بتوانند به آمریکا رفته و در مؤسسات آموزشی به تحصیل پردازند. برنامه های اعطای کمک هزینه بنیادها از آغاز، با کوشش برای یافتن محل هایی برای تحصیل دانشجویان گیرنده بورس همراه بود که مقامات بنیادها آنها را مؤسسات علمی نیرومند، معتبر و امن تشخیص می دادند. آنها تشخیص می دادند که تعداد زیادی از دریافت کنندگان بورس های تحصیلی به کشورهای خود بازخواهند گشت و در آنجا به عضویت هیئت علمی دانشگاه ها درخواهند آمد، یا سیاستمدار خواهند شد و یا در زمره رهبران بخش خصوصی درخواهند آمد. در نتیجه، بنیادها با دقت فراوان در صدد گزینش دانشگاه هایی بودند که به این افراد هنجارهای مطلوب گردانندگان بنیادها را بیاموزند. در ظاهر، برنامه های اعطای بورس تحصیلی هیچ گونه اجباری به همراه نداشت. بنیادها به طور آشکار در صدد تحمیل عقاید خود به دریافت کنندگان بورس های تحصیلی بر نمی آمدند. چنین اقدامات آشکاری ضرورت هم نداشت، زیرا متقاضیان دریافت بورس خود می دانستند که تصور اینکه آنها از برخی نگرش های معین در زمینه روش شناسی پیروی می کنند، یا به تحقیق در زمینه های خاصی علاقه دارند و یا ابراز رفتاری خاص از سوی آنان، باعث خواهد شد که از سوی سازمان اعطاکننده کمک هزینه، «غیرمسئول» قلمداد شوند و از دریافت بورس محروم گردند. برنامه اعطای بورس تحصیلی از سوی بنیادها، همواره این ویژگی را داشته است که سوابق متقاضیان آن، هم از سوی نمایندگان سازمان های محلی در کشور خود و هم توسط کارمندان بنیادها دقیقاً مورد بررسی قرار گرفته است. پس از خاتمه مراحل گزینش، پذیرفته شدگان به تعدادی دانشگاه دستچین شده و برگزیده آمریکایی فرستاده می شوند تا فروض اصلی رشته خاص تحصیلی شان دقیقاً به آنها آموخته شود. البته نباید تصور کرد که این افراد هیچ گاه با دیدگاه

های فکری که غیراصیل تلقی می شود، آشنا نمی شوند. روشن است که چنین نیست؛ اما همواره دقت می شود که دیدگاه های غیرسنتی محدودی که مثلاً در دوره های مربوط به توسعه در جهان سوم مورد بررسی قرار می گیرد، در مقابل دیدگاه ها و نظریه های رسمی متعددی که در زمینه توسعه بررسی می شود، بسیار ناچیز باشد. نظارتی که بنیادها بر این تعداد وسیع از مؤسسات و نحوه اعطای بورس های تحصیلی اعمال می کنند، این نظر گولدنر را تأیید می کند که «قوم جامعه کهن را زور و خشونت و یا دوراندیشی و مصلحت گرایی تضمین نمی کند. جامعه کهن به واسطه نظریه ها و عقایدی که سلطه آن را بر فکر انسان ها برقرار می کند، دوام می یابد.» (کنترل فرهنگ، ص ۱۳۸-۱۴۴).

۱۰- لازم به ذکر است که مخارج سالانه هر محصل در این مدرسه ششصد دلار بود.

۱۱- مراسم سفیر ایران در واشنگتن به وزارت خارجه، ۲/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۳، پ ۲، ص ۱۶۹.

محمد تقی خان نقش مهمی را به عهده داشت، به سمت حاکم دره جز منصوب شد و همراه با صد و پنجاه نفر از سواران خویش عازم دره جز گردید. (۱)

* انتصاب کارگزار جدید گیلان

وزارت امور خارجه مؤید حضور را به سمت کارگزار گیلان منصوب کرد. (۲)

* عزیمت نیرهمایون تلگرافچی از مشهد به سوی تهران

«نیرهمایون» تلگرافچی دموکرات که تقریباً سه سال پیش در سیستان به شاهرخ میرزا معروف بود و سه یا چهار سال به علت تمایلات ضد انگلیسی مشهور شده بود، مشهد را به مقصد تهران ترک کرد. (۳)

* انتصاب امیرنظام همدانی به حکومت کرمانشاه

امیرنظام همدانی به دستور رئیس الوزراء به حکومت کرمانشاه منصوب و حکم وی صادر شد. (۴)

* انتصابات جدید در وزارت امور خارجه

میرزا محمد خان امجد الممالک، از کارکنان قدیمی وزارت امور خارجه به سمت معاون اول اداره محاسبات آن وزارت خانه منصوب گردید. (۵) همچنین وحید السلطان از اعضای قدیمی و فعال وزارت امور خارجه، به سمت کفالت اداره تشریفات آن وزارت خانه تعیین گردید. (۶)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۷-۱۶۸.

۲- روزنامه ایران، ۳/۸/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۶۷.

۴- روزنامه ایران، ۳/۸/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- همان، ص ۲.

۶- همان، ص ۱.

چهارشنبه ۳ آبان ۱۳۰۰ / ۲۶ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۴ صفر ۱۳۴۰

* اعلامیه رضا خان خطاب به اهالی گیلان

رضا خان وزیر جنگ خطاب به اهالی گیلان اعلامیه ای صادر نمود. بخشی از بیانات رضا خان در این اعلامیه به شرح ذیل است:

«عموم اهالی گیلان باید بدانند که صدمات وارده بر آنها دیر زمانی است که توجه دولت را به طرف آنها معطوف داشته است ... هموطنان من چند سال است که من تأثرات خود را نسبت به شما از دست نداده ام، اما در مقابل این منظره های دلخراش، یگانه خاطر من این است که، یک روزی شما و خاندان شما را از چنگال غارتگران رهائی بخشم. خداوند قهار و وجدان خود را گواه می گیرم که در مقابل بدبختی های شما سکوت و اغماض را پیشه خود قرار نداده و قدمی برنداشته ام مگر آن که، بیچارگی تمام شماها در نظرم مجسم و منقوش بوده است ... اصغای همین ناله ها و استغاثه هاست که صمیمانه مرا به جانب شما شتاب داده و اکنون به شما بشارت می دهم که بعد از این، موانع شما مرتفع و توجهات دولت آسایش شما را در پرتو شمشیر من مقرر فرموده است.

من یک نفر سربازی هستم که اساس زندگی خود را بر پایه خدمتگزاری وطن مستحکم داشته و استقلال ملک و حفظ این آب و خاک را از روی معنویت مرام خود قرار داده ام. به جز لوای شیر و خورشید، قائد و راهنمایی برای خود قائل نیستم و به مظفریت خود در تمام موارد اطمینان دارم، زیرا وظیفه ای را که انجام می دهم وظیفه بس مقدسی است.

من هرگز نفع شخصی را بر منفعت عموم ترجیح نداده و هیچ وقت آسودگی عامه را فدای نظریات شخصی خود ننموده ام و به همین جهت به پیشرفت عملیات خود اعتماد کامل دارم؛ زیرا روح انسانیت پشتیبان من و حقیقت وطن راهنمای من است ...

در خاتمه باز خودداری از آن ندارم که با مراجعه به صدمات وارده بر شما و تأثیرات چند ساله خود به درگاه خداوندی تقدیم تشکر نمایم که ورود مرا وسیله نجات جان و مال و ناموس شما قرار داد و از صمیم قلب مسألت می نمایم که همیشه مرا به خدمتگزاری وطن و حفظ آسایش هموطنان عزیز خود در هر نقطه و ایالتی هستند موفق داشته و آرزوهای قلبی مرا در انجام این مسئولیت اجابت فرماید.» (۱)

* قلع و قمع دسته برادران منصور در نزدیکی قم

سی نفر از سواران احمد خان (۲) در پنج فرسخی قم پس از روبرو شدن با منصور و برادرانش به جنگ با آنان پرداختند. در این جنگ یکی از اشرار به نام عطا کشته و سیفور یکی از برادران منصور مجروح و رضا برادر دیگر منصور نیز دستگیر شد. امروز جنازه عطا را به قم آوردند. قلع و قمع برادران منصور موجب خوشحالی اهالی قم شده بود. (۳)

* بازگرداندن ده هزار لیره به صولت الدوله

بنا به دستور وزیرمختار انگلیس در تهران، مبلغ ۱۰/۰۰۰ لیره که صولت الدوله به عنوان تضمین خود به بانک شاهنشاهی سپرده بود، به او بازگردانده شد. (۴)

* وضعیت داشناک ها در آذربایجان

«مخبر السلطنه» در تلگرافی به وزارت داخله درباره اظهاراتی که مبنی بر فعالیت داشناک ها در آذربایجان می شد توضیح داد:

«موقعی که داشناک ها از زنگ زور عقب نشسته و به قراجه داغ آمدند امیر ارشد آنها را خلع اسلحه کرده و به تبریز فرستاد.

چند قبضه تفنگ هم که در بارها پنهان کرده بودند در شهر گرفته شد و بعد از طرف حکومت تأمین دادند و مراجعت کردند.

معدودی که مراجعت نکردند در تبریز هستند بعضی به همدان رفته و می روند. در قراجه داغ ابدان چنین گفتگویی نیست. خود

امیر ارشد فعلاً مأمور است و در خارج قراجه داغ است و ابدان از طرف انگلیسی ها موظف نیست (۵) و در سرحد

۱- روزنامه اتحاد، ۳/۸/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- احمد خان برادر حاج سردار شجاع به همراه سواران شاهسون در این عملیات شرکت داشتند (روزنامه ایران، ۵/۸/۱۳۰۰، ص ۳).

۳- روزنامه ایران، ۵/۸/۱۳۰۰، ص ۳.

۴- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۴۱.

۵- وزیر امور خارجه روسیه در تلگرافی به مشاور الممالک سفیر ایران در مسکو اظهار کرده بود، امیر ارشد در تبریز موظف انگلیسی ها است (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۵، ص ۴۰).

هیچ تدارک یا خیالی نبوده و نیست و نخواهد بود آنچه در مسکو مسموع شده بی اصل [است].» (۱)

* عزیمت وزیرمختار جدید انگلیس به ایران

«سرپرسی لورن» وزیرمختار جدید دولت انگلیس در ایران امروز از لندن به پاریس حرکت کرد، قرار بود او روز ۲۹ اکتبر از فرانسه به سمت ایران حرکت کند. (۲)

[تصویر] سرپرسی لورن

* اعلام دلیل بسته شدن راه سرخس

انتظام الملک (۳) در خصوص علت بسته شدن راه سرخس به نقل از مقامات سفارت روسیه دلیل بسته شدن مرزها را، وقایع اخیر خراسان اعلام کرد. (۴)

* حمل جو و خشکبار به باکو

سیصد و پنجاه تن جو و چهار صد تن خشکبار به وسیله کشتی از انزلی به باکو فرستاده شد. (۵)

۱- تلگراف مخبر السلطنه به وزارت داخله، ۳/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۵، ص ۴۶ و ک ۱۵، پ ۲، ص ۲۰۶.

۲- تلگراف داوود مفتاح السلطنه به وزارت خارجه، ۴/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۶، پ ۲۶، ص ۵.

۳- انتظام الملک از مدیران ارشد وزارت امور خارجه ایران بود. (م).

۴- تلگراف انتظام الملک به کارگزار سرخس، ۳/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۱۵، پ ۱۸، ص ۹.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۲.

پنجشنبه ۴ آبان ۱۳۰۰ / ۲۷ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۵ صفر ۱۳۴۰

* اشغال سقز توسط اکراد

ایل بیک زاده با جمعیت حدود پانصد نفر به سقز حمله کرده، پس از اخراج عده ای از ژاندارم های مستقر در پادگان آنجا و روسای دواير دولتی، سقز (۱) را به تصرف خود در آوردند.

در این حمله هیچ آسیبی به مأمورین کشوری و لشکری وارد نیامد. ژاندارم ها که نتوانسته بودند در سقز بمانند به همراه روسای ادارات سقز به خانه مسعود السلطنه در کردستان رفته و منتظر رسیدن کمک های دولتی شدند. (۲)

[تصویر] ارباب کیخسرو

* اعطای نشان همایونی به ارباب کیخسرو

بنا به تقاضای رئیس مجلس شورای ملی، یک قطعه نشان همایونی، از سوی احمد شاه به ارباب کیخسرو اعطا شد. (۳)

* تلاش ایران برای دریافت تسلیحات پلیس جنوب

داوود مفتاح السلطنه سفیر ایران در لندن در خصوص دریافت سه هزار قبضه تفنگ از دولت انگلستان مجدداً با وزارت امور خارجه این کشور مذاکره نمود، ولی مقامات انگلیسی در پاسخ اظهار داشتند:

اولاً: معلوم نیست که دولت انگلیس در ایران سه هزار قبضه تفنگ داشته باشد که به دولت ایران تحویل دهد،

ثانیاً: قصد ندارند که اسلحه ای را به قشون منحل شده پلیس جنوب تحویل دهند. زیرا مشخص نیست که صاحب منصبان آنها، چگونه عمل خواهند کرد. استنباط داوود مفتاح السلطنه از مذاکره با مقامات انگلیسی این بود که تا زمانی که افسران سوئدی به ایران وارد نشوند و آنها را به خوبی شناسند، در دادن اسلحه با ایران همکاری نخواهند کرد. (۴)

۱- سقز نام شهری است در کردستان، در مجاورت سنندج و ساوجبلاغ از شمال به شهرستان های مهاباد و مراغه از غرب به دیوان دره و از جنوب به عراق، و از غرب به سردشت محدود است.

۲- تلگراف کارگزاری آذربایجان به وزارت خارجه ۷ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱، ص ۲۲.

۳- روزنامه ایران، ۵ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۴- تلگراف داوود مفتاح السلطنه به وزارت خارجه، ۴ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۶، پ ۲۶، ص ۵.

جمعه ۵ آبان ۱۳۰۰ / ۲۸ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۶ صفر ۱۳۴۰

* پیشنهاد کارخانه بوئر آلمان

کارخانه «بوئر» در هامبورگ با ارسال نامه ای به سفارت ایران در آلمان ضمن معرفی محصولات خود که شامل دستگاه های نساجی ساده و سبک وزن بود، استفاده از آن دستگاه ها را برای دهاقین (۱) ایرانی پیشنهاد داد. (۲)

[تصویر] کبریت خان

* تسلیم تعدادی از سران جنگل

برخی از سران جنگل، به همراه افراد خود به اعلامیه های رضا خان پاسخ مثبت داده و تسلیم شدند و حتی مبالغی پول دریافت کردند. از آن جمله سید محمد تولمی و سید جلال (۳) (چمنی) بودند که تسلیم شدند. به دستور رضا خان سه هزار تومان به سید جلال پرداخت شد. (۴)

* انتخاب وکیل سفارت شوروی در خصوص قضیه اسرائیلینکو

روتشتین در نامه ای به وزارت امور خارجه اعلام کرد برای قضیه اسرائیلینکو، میرزا حسین خان منشور را که دارای تحصیلات عالی حقوقی از روس بوده و با امور حقوقی ایران نیز آشنا می باشد به نمایندگی خود انتخاب کرده است.

روتشتین از وزارت امور خارجه خواست به میرزا حسین خان منشور اجازه قبول این نمایندگی داده شود. (۵)

۱- دهاقین: دهقانان.

۲- مراسله سفارت ایران در برلین به وزیر خارجه، ۵ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۷، پ ۳، ص ۱۱.

۳- سید جلال چمنی یکی از مجاهدین جنگل بود ولی پس از چندی همکاری با نهضت جنگل، ناسازگاری آغاز کرد و از میرزا کوچک خان جدا شد و به قوای دولتی پیوست. اما طولی نکشید که از دولت نیز روی گردان شد و راه عصیان و سرکشی در پیش گرفت. رضا خان که از هر حرکتی در گیلان دچار ترس و وحشت می شد برای پایان دادن به شورش سید جلال و دستگیری او گروه هایی از قزاقان را در چند نوبت به گیلان اعزام داشت اما هر بار تعداد قابل توجهی از سربازان و افسران توسط سید جلال و افراد او به خاک و خون کشیده شدند ولی بالاخره طولانی شدن مبارزات، سید جلال را از ادامه مبارزه مأیوس ساخت و تصمیم گرفت نماینده ای به باکو بفرستد و تقاضای پناهندگی نماید. جمال سیاه نماینده اعزامی او به باکو نتیجه مطلوبی بدست نیاورد. در باکو به جمال سیاه گفته شد که سید به اتفاق یکی دو تن از همراهان خود می تواند پناهنده شود. جمال سیاه موفق به ابلاغ پیام نشد زیرا امیر مقتدر، خان طالش، به عمد او را در طالش متوقف ساخت. امیر مقتدر یکی از خوانین ماسال به نام یعقوب بیگ را نزد سید جلال فرستاد و یعقوب بیگ به سید اطمینان داد که اگر به طالش نزد امیر

مقتدر برود مورد حمایت او قرار خواهد گرفت. وی به طالش رفت. ابتدا مورد پذیرایی گرم خان طالش قرار گرفت ولی هنگامی که به اتفاق تنی چند از همراهانش به حمام پونل (قصر بیلاقی امیر مقتدر) رفته بود جوزی خان فولادوند داماد امیر مقتدر به اشاره او حمام را توسط سواران محاصره نموده سید جلال و همراهانش را دستگیر کرد و آنها را به رشت فرستاد. یک تن از دستگیرشدگان به نام محمد آقا معروف به عمو جنگلی توسط امیر مقتدر آزاد گردید و بقیه تیرباران شدند. (کتاب گیلان، ج ۲، ص ۱۱۱).

۴- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۳۴.

۵- مراسله روتشتین وزیرمختار روس شوروی به وزارت خارجه، ۵/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۲، پ

شنبه ۶ آبان ۱۳۰۰ / ۲۹ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۷ صفر ۱۳۴۰

* توقیف کنسول ایران در نخجوان

بلشویک ها در نخجوان، کنسول ایران و تعدادی ژاندارم را که به علت بحرانی بودن وضعیت آن منطقه برای حفاظت از کنسولگری به آنجا اعزام شده بودند، دستگیر و توقیف نمودند ولی علت دستگیری و توقیف آنان مشخص نبود. (۱)

* جلوگیری از قاچاق نقره

به دنبال دریافت خبری از سفارت ایران در انگلیس، مبنی بر حمل مقدار زیادی نقره به صورت قاچاق از بنادر جنوب کشور به هندوستان، وزارت امور خارجه از وزارت مالیه خواست تا از طریق اداره کل گمرکات از خروج نقره به صورت قاچاق از کشور جلوگیری کند. (۲)

* ملاقات وزیرمختار افغانستان با احمد شاه

عصر امروز، وزیرمختار دولت افغانستان به همراه وحید السلطان کفیل اداره تشریفات وزارت امور خارجه در عمارت صاحب قرانیه با احمد شاه ملاقات کردند. (۳)

[تصویر] کاخ صاحب قرانیه

[تصویر] کاخ صاحب قرانیه

* خروج دو فروند کشتی جنگی شوروی از بندر انزلی

دو فروند کشتی جنگی شوروی که ظاهراً به عنوان حمایت و مراقبت از کالاهای تجارت خانه سانترسایوز و در واقع به منظور حمایت از کمونیست ها در بندر انزلی لنگر انداخته بودند، آب های ایران را ترک کرده به شوروی بازگشتند. یک کشتی مسافبری نیز کمونیست های قفقازی را حمل می کرد.

اما احسان الله خان و نزدیکان و مشاوران او تا عصر روز بعد در بندر انزلی ماندند. (۴)

۱- تلگراف کارگزاری تبریز به وزارت خارجه، ۶ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۳۰۰، ک ۱ / ۱۵، پ ۱۸، ص ۱۳.

۲- مراسله وزارت خارجه به وزارت مالیه، ۶ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۲۳۱۷۰.

۳- روزنامه ایران، ۹ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۳۴.

یکشنبه ۷ آبان ۱۳۰۰ / ۳۰ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۸ صفر ۱۳۴۰

* انتصاب نظام السلطنه به سمت والی خراسان

روزنامه بهار از انتصاب نظام السلطنه به سمت والی خراسان خبر داد. جمعی از بزرگان و معاریف شهر مشهد با مخابره چند تلگراف برای نظام السلطنه، انتصاب وی را به این مقام تبریک گفتند. (۱)

* تشکیل کمیسیون برای بررسی حادثه بازار اصفهان

عصر امروز، کمیسینی جهت بررسی حادثه اتفاق افتاده در بازار اصفهان (۲) با حضور کارگزار اصفهان، رئیس عدلیه، رئیس نظمی و رئیس ژاندارمری اصفهان در محل ساختمان حکومت اصفهان تشکیل شد. از طرف علما نیز چهار نفر نماینده در این کمیسیون حضور یافتند. هدف علما از شرکت در این کمیسیون، بررسی علل اصلی وقوع این ماجرا بود. همچنین می خواستند مشخص شود که چرا پلیس در بازار شلیک کرده است ولی سایرین این جلسه را برای استنطاق اشخاص دستگیر شده در روز واقعه، تشکیل داده بودند. از این رو، این کمیسیون در ن هایت متشنج شده و بدون اینکه به نتیجه ای برسد، پایان یافت. هشت نفر از مظنونین نیز مرخص شده و رفتند و فقط چهار نفر آنها باقی ماندند. (۳)

* خروج احسان الله خان و همراهانش از ایران

درحالی که نیروهای دولتی از سوی غازیان (۴) به انزلی نزدیک شده و ورود خود را با شلیک صدها گلوله اعلام می کردند، احسان الله خان و همراهان او که از روز قبل در بندر انزلی بودند به سوی یک کشتی مسافری (۵) روسی که در انتظار آنها لنگر انداخته بود حرکت کردند. (۶)

برخی افراد سرشناس که به همراه احسان الله خان عازم شوروی شدند عبارت بودند از: محمد جعفر کنگاوری، رضا خواجوی، سید ابو القاسم ذره، ابراهیم امینی، لادین نوری، سید عبد الحسن حسابی، علی اکبر ناصری، حسین زاده درجزی، سردار صحیحی، احمد مسافر معروف به انف، عبد الحسین معز السلطان، آشوری و کبریت خان. احسان الله خان قبل از سوار شدن به کشتی جملا-تی خطاب به تماشاگران ناظر صحنه ادا کرد و گفت: «ای هموطنان، ما برای آزادی شما آمده بودیم و چون خیانت سرداران مانع از انجام خیالات ما شد این مأموریت بزرگ را به وقت دیگر و بسیار نزدیک موکول می کنیم!» (۷)

۱- روزنامه بهار، ۷ / ۸ / ۱۳۰۰.

۲- ن ک خبر ۳۰ / ۷ / ۱۳۰۰

۳- تلگراف کارگزار اصفهان به وزارت خارجه، ۹ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۹، ص ۲.

۴- غازیان: شهری متصل به بندر انزلی است. فاصله بین غازیان و بندر انزلی یک کانال طبیعی است که مرداب را به دریای خزر متصل می کند.

۵- البته در کتاب شوروی و جنبش جنگل در صفحه ۵۷۷ در این خصوص آورده شده است: امروز لادبن اسفندیاری و چند تن از دوستانش سوار بر دو فروند کشتی جنگی شوروی انزلی را به قصد بادکوبه ترک کردند.

۶- هنگامی که کشتی حامل احسان الله خان و همراهان او از تیررس دور شده بود قوای دولتی رسیدند و چند تیر نیز، به سوی کشتی شلیک کردند. شاید در این لحظات ناظران صحنه نتوانستند به حقیقت جریان پی ببرند و از توافق های پشت صحنه اطلاع حاصل نمایند، اما در سال های بعد کسانی که نهضت جنگل را دقیقاً مورد بررسی قرار دادند و مدارک و اسناد منتشر شده درباره جنگل، از جمله خاطرات سرلشکر کوپال را مطالعه کردند در تصنیف بودن این صحنه، کمترین تردیدی نمی توانند به خود راه دهند. فراریان شورشی تا سال ۱۹۳۴ میلادی به زندگی عادی خود ادامه می دادند. اغلب آنها از وضع خود ناراضی بودند. از سال ۱۹۳۴ به بعد هنگامی که استالین دست به تصفیه زد، اکثریت آنان اعدام یا زندانی شدند. احسان الله خان نیز که در شمار ناراضی ها بود، زندانی شد و به سیبری تبعید گردید. در سال ۱۹۳۹ وی در شرایط سختی در اردوهای کار اجباری سیبری جان سپرد. همسرش که دختر یکی از مالکان سرشناس و متنفذ لاهیجان بود، بعد از شهریور ۱۳۲۰ به ایران بازگشت و پس از هفت سال از دنیا رفت. (کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۳۵).

۷- کتاب گیلان، ج ۲، ص ۲۳۴.

دوشنبه ۸ آبان ۱۳۰۰ / ۳۱ اکتبر ۱۹۲۱ / ۲۹ صفر ۱۳۴۰

* ورود حسین خزاعی به مشهد

امیر پنجه حسین آقا خزاعی، فرمانده قزاق های اعزامی از تهران وارد مشهد شد. (۱)

* تهیه مقدمات حمله به سمیتقو

مخبر السلطنه والی آذربایجان و «لوندبرگ» (۲) جهت گفتگو با امیر ارشد برای تهیه مقدمات حمله علیه سمیتقو به شرف خانه رفتند. امیر ارشد در این ملاقات برای اعزام دوهزار سوار بدین منظور اعلام آمادگی کرد ولی از آنجا که، فقط دویست نفر از سواران او به سازوبرگ نظامی مجهز بودند، ماژور «لوندبرگ» با آغاز عملیات علیه سمیتقو با نیروهای فعلی مخالفت کرد. (۳)

* تقاضای تجار مشهد برای مجازات برخی از افراد

جلسه ای با حضور اعیان و ملاکین در منزل آیت الله زاده در مشهد برای مذاکره راجع به مسأله غله تشکیل شد. در حاشیه این مذاکرات نزدیک به پانصد نفر از تجار و کسبه که در آنجا تجمع کرده بودند با نوشتن عریضه و امضای آن از آیت الله زاده خواستند افرادی که در طول این مدت، باعث وارد آمدن خسارات زیاد به مردم و کشته شدن جمعی از مردم بی گناه شده بودند، مجازات شوند. (۴)

* توضیح سفارت آمریکا در خصوص مؤسسه راکفلر

سفارت آمریکا یک نسخه کتابچه در خصوص معرفی اقدامات مؤسسه راکفلر (۵) در سال ۱۹۲۰ میلادی را جهت استفاده وزارت صحتیه به وزارت امور خارجه ایران ارسال نمود. سفارت آمریکا در خصوص مؤسسه راکفلر چنین بیان کرد: این مؤسسه یک مؤسسه غیردولتی است و هدف از تأسیس آن ترقی سعادت نوع بشر، در سراسر جهان است و مقصود اصلی آن هم نابود کردن بیماری های مسری با فراهم کردن امکانات و اعزام متخصصین به مناطق مختلف برای ارتقاء سطح بهداشت عمومی و تحقیقات لازم در خصوص علل بوجود آورنده بیماری های مسری می باشد. ۶

[تصویر] حسین خزاعی

* ورود اردوی اعزامی نظامیان از تهران به مشهد

امروز اردوی اعزامی از تهران وارد مشهد شد و از طرف دوائر نظامی و اهالی مراسم استقبال از آنها به عمل آمد.

۲- کلنل لوندبرگ سوئدی نخست در ژاندارمری شیراز به کار گماشته شد و پس از مدتی فرماندهی ژاندارمری کازرون به او واگذار گردید. او با رفتار خوب خود توانست در بین نیروهای ژاندارمری کازرون و مردم این شهر برای خود محبوبیتی کسب کند. «گراهام» وابسته نظامی کنسولگری انگلیس در اصفهان در تاریخ ۲۵ دسامبر ۱۹۱۴ در نامه ای به سفیر انگلیس در تهران نوشت، به این موضوع اعتراف دارد که لوندبرگ و چند افسر سوئدی دیگر محبوب القلوب هستند. درباره اینکه لوندبرگ تا چه تاریخی در ایران بوده است، اطلاعاتی در دست نیست ولی در ۴ ژانویه ۱۹۱۶ قرارداد وی تمدید گردیده است. (سالنامه دنیا، شماره ۲۵، ص ۱۲۰؛ کشف تلپیس، ص ۶۸-۱۴۹؛ سوئدی ها در ایران، ص ۱۵۷-۱۶۰).

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۳.

۴- روزنامه ایران، ۸/۸/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- «جان دیویسن راکفلر» از صاحب ان تراست های نفتی آمریکا و مؤسس شرکت نفتی استاندارد اویل بود که در سال ۱۸۳۹ م، متولد شد. در ۱۸۷۰ با مشارکت عده ای سهام یک پالایشگاه را خرید و با سرمایه یک میلیون دلار شرکت نفتی استاندارد اویل را تأسیس نمود. طی چهار سال با به کار بستن فنون اقتصادی مقام اول پالایش نفت آمریکا را به دست آورد «راکفلر» در آن زمان یک بازرگان ۴۰ ساله بود. او به مدد سرمایه ای که از رقابت با سایر بازرگانان کسب کرده بود، طی چندین سال به خرید پالایشگاه های کوچک محلی مبادرت ورزید و همه آنها را در مجتمع تولیدی واحدی متمرکز ساخت. «راکفلر» در سایه مناقصه های قابل توجه، شبکه های خطوط آهن نیویورک و انحصار تصفیه نفت را در کلیولند به دست آورد. سپس کمپانی های حمل و نقل نفت از راه لوله های نفتی را نیز یکی پس از دیگری به انحصار خود درآورد و بدین ترتیب توانست انحصار پالایش و حمل و نقل نفت را در سراسر آمریکا به دست آورد. در دهه ۱۸۸۰ کمپانی «استاندارد اویل» که به وسیله «راکفلر» تأسیس شده بود، به عنوان اولین تراست عظیم نفتی جهان شناخته شد. اندکی پیش از ۱۹۰۰ میلادی راکفلر اغلب رقبای خود را از میدان بیرون راند و خود یکه تاز شبکه تولید، پالایش، و توزیع نفت گردید. در ۱۹۰۷ افکار عمومی علیه وی بسیج شد و «راکفلر» در دادگاه به جرم تشکیل مخفیانه تراست، محکوم به پرداخت ۲۹ میلیون دلار گردید. در ۱۹۱۱ تراست وی منحل شد و او نیز از کار کناره گرفت و پسرش عهده دار امور وی گردید. «جان دیویسن راکفلر» سرانجام در ۱۹۳۷ درگذشت. او در دوران حیات خود برای انحراف اذهان عموم حدود ۵۰۰ میلیون دلار صرف کارهای خیریه کرد. تأسیس چندین کلیسا و مؤسسات پزشکی و بیمارستان و تأسیس دانشگاه شیکاگو از جمله اقدامات راکفلر است که توسط بنیاد راکفلر صورت گرفت. تشکیلات راکفلر تنها به سبب دارا بودن قدرت مالی توانست در بحران مالی دهه ۳۰ آمریکا برقرار بماند و حداقل ضرر را بدهد، «راکفلر» در سیاست آمریکا به دلیل نفوذ و قدرت مالی خود تأثیر بسیار گذارده است. او هنگام مرگ در رأس یک دودمان متمول و سرمایه دار قرار داشت و تمامی سرمایه داران مشهوری که با نام «راکفلر» پس از وی در عرصه اقتصاد و سیاست آمریکا ظاهر شدند، عموماً از نزدیکان وی می باشند. نوه او «نلسون راکفلر» که وارث ثروت این خانواده گردید به مقام شهردار نیویورک و حتی به معاونت ریاست جمهور آمریکا رسید. (مشاهیر سیاسی قرن بیستم، ص ۲۱۷-۲۱۸).

فرمانده اردو در طرق، برای جلوگیری از بروز هرگونه حادثه ضمن سخنرانی برای صاحب منصبان اردو اظهار نمود:

چون ژاندارم ها مطیع دولت هستند باید با آنها رفتار برادرانه داشت و از اعمال خلاف قانون خودداری شود. (۱)

[تصویر] راکفلر

* انتصاب پیشکار مالیه آذربایجان

موسس خان رئیس سابق دواير ثلاث از طرف وزارت مالیه به سمت پیشکاری مالیه آذربایجان منصوب گردید. (۲)

* ورود سروان سالمون به مشهد

«اف. دبلیو. سالمون» (F.W. Salmon) برای تصدی مقام معاونت کنسولگری انگلیس در مشهد، از هندوستان وارد مشهد

شد. (۳)

۱- روزنامه اتحاد، ۱۱/۸/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- روزنامه ایران، ۹/۸/۱۳۰۰، ص ۲.

۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۰.

سه شنبه ۹ آبان ۱۳۰۰ / ۱ نوامبر ۱۹۲۱ / ۳۰ صفر ۱۳۴۰

* ملاقات ویلسون با خوانین قشقایی

کارگزاری کل بوشهر در گزارشی به وزارت امور خارجه اطلاع داد: کنل ویلسون به همراه جانشین کنسول انگلیس در بوشهر به محمره مسافرت نموده اند و ویلسون در راه سفر به محمره به منظور ملاقات با خوانین قشقایی تا نزدیکی شیراز رفته که هدف از این ملاقات، گفتگو با خوانین قشقایی در خصوص کشف چاه نفت کازرون بوده است. (۱)

* استخدام تفنگچیان کشکولی

براساس گزارشی از کارگزاری شیراز به وزارت امور خارجه، کنسول انگلیس در شیراز به عنوان حفاظت از چاه های نفت قصد دارد، نیرویی نظامی را تشکیل دهد و تاکنون شخصی به نام امرالله کشکولی (۲) و نزدیک به پنجاه نفر را بدین منظور در نظر گرفته و سی هزار فشنگ و سی اسب و عراق و ده هزار تومان پول به وی داده است و علاوه بر این قصد دارد سیصد تفنگچی نیز از میان کشکولی ها استخدام نماید.

کشکولی ها که در اراضی استخراج نفت مستقر بودند به عنوان مالک آن اراضی با کمپانی نفت قرارداد هایی (۳) را امضا می کردند. (۴)

* کاپیتولاسیون و دعاوی اتباع خارجی در زنجان

به دلیل نبودن کارگزاری در زنجان، بعضی اوقات اتباع خارجی شکایات خود را به اداره عدلیه خمسه ارائه می کردند. (۵) از این رو وزیر عدلیه با توجه به تصمیم دولت مبنی بر الغای کاپیتولاسیون به رئیس عدلیه دستور داده بود که به دعاوی آنان در اداره عدلیه رسیدگی شود ولی درباره آن دسته از اتباع خارجی که هنوز کاپیتولاسیون نسبت به آنها لغو نشده و عدلیه صلاحیت رسیدگی به دعاوی آنان را نداشت از وزارت امور خارجه کسب تکلیف کرد. (۶) وزارت خارجه در پاسخ به سؤال وزیر عدلیه به آن وزارت خانه اعلام کرد، اتباع دولت هایی که هنوز کاپیتولاسیون نسبت به آنها لغو نشده، در صورتی که با میل خود به محاکم داخلی رجوع نمودند به دعاوی آنان رسیدگی شود. (۷)

* جنگ بین قزاق ها و الوار در لرستان

اردوی قزاق به فرماندهی مظفر السلطنه برای وصول مالیات در لرستان به سر می بردند، هنگام بازگشت پس از طی نیم فرسخ (۸)، تمام الوار حسن وند و خمسه و بسطام سوار و پیاده در کوه ها، اردوی قزاق را محاصره کردند. سرانجام پس از جنگ شدیدی اردوی قزاق ها توانستند به خواه وارد شوند. (۹)

* حمله به ایل سنجابی

سردار مقتدر سنجابی اظهار داشت: «امیر اعظم کلهر» مشغول جمع آوری تفنگچی می باشد تا به ایل «سنجابی» حمله کند.

(۱۰)

- ۱- تلگراف کارگزاری کل بوشهر به وزارت خارجه، ۹/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۵۰.
- ۲- امر الله کشکولی قبلا در پلیس جنوب سمت نایب داشت که با ارتقای درجه برای این کار انتخاب شده بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۱، ص ۸).
- ۳- این اقدام کمپانی و استخدام یک عده مسلح به بهانه حفاظت از چاه نفت خلاف امتیاز و قرارداد استخراج نفت بود. (همان).
- ۴- مراسله کارگزاری شیراز به وزارت خارجه، ۹/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۱، ص ۸.
- ۵- مراسله اداره عدلیه خمسه به وزیر عدلیه، ۷/۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۴، پ ۲، ص ۵۳.
- ۶- مراسله وزارت عدلیه به وزارت خارجه، ۹/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۴، پ ۲، ص ۵۲.
- ۷- مراسله وزارت خارجه به وزارت عدلیه، ۱۷/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۴، پ ۲، ص ۵۱.
- ۸- فرسخ: امروزه فرسنگ یا فرسخ را معادل شش کیلومتر در نظر می گیرند.
- ۹- روزنامه ایران، ۱۲/۸/۱۳۰۰، ص ۳. آ.
- ۱۰- روزنامه اتحاد، ۱۰/۸/۱۳۰۰، ص ۳.

چهارشنبه ۱۰ آبان ۱۳۰۰ / ۲ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱ ربیع الاول ۱۳۴۰

* اعتراض به انتشار اعلان استخدام در اداره نفت آبادان

اعلانی به امضای نایب اول کنسولگری انگلیس در بوشهر منتشر شد مبنی بر اینکه، افرادی که در پلیس جنوب خدمت کرده اند، در اداره نفت آبادان برای خدمت پذیرفته می شوند، این اعلان بر درب کنسولگری نیز چسبانیده شده بود. (۱) وزارت امور خارجه نیز پس از اطلاع از انتشار این اعلان، اعتراض خود را به سفارت انگلیس در تهران اعلام کرد و به کارگزاری بوشهر دستور داد تا به کنسول انگلیس اعتراض نماید. (۲) ولی چند روز بعد، سفارت انگلیس در پاسخ وزارت امور خارجه ایران تنها اظهار داشت: کلنل ترور (Trevor) (از غفلتی که در چسباندن این اعلان صورت گرفته، ابراز تأسف نموده است.

(۳)

* خودداری خزاعی از اظهار دوستی علنی با انگلیسی ها

امیرپنجه حسین آقا خزاعی، مترجم هندی کنسولگری مشهد را به حضور پذیرفت. او در این ملاقات گفت: دستور دارد با کنسولگری انگلیس در مشهد روابط برقرار کند و به توصیه های کنسولگری عمل نماید ولی تا زمانی که شورشیان دستگیر نشده اند، از حضور در محل کنسولگری و اظهار دوستی علنی با انگلیسی ها خودداری خواهد کرد. (۴)

* جلوگیری مأمورین ترکستان از بازگشت ایرانی ها

وزارت امور خارجه در خصوص اتباع ایرانی ساکن ترکستان، به خصوص آن عده ای که در «مرو» (۵) و «سیه بازار» ساکن بودند به سفارت روسیه نوشت، همانطور که به وزارت امور خارجه اطلاع داده شده آنان در وضعیت نامطلوبی به سر می برند. از این رو، می خواهند که به ایران بازگردند ولی مأمورین دولتی ترکستان از پذیرفتن تقاضای آنان خودداری نموده و مانع بازگشت آنان به وطنشان هستند. وزارت امور خارجه در پایان مراسله اش از سفارت روسیه، تقاضا کرد: به منظور رفع این مشکل اتباع ایرانی برای بازگشت به ایران با مقامات دولت ترکستان، مذاکره نمایند. (۶)

* مذاکره جهت تحویل دفاتر پستی جنوب از انگلیسی ها

وزارت امور خارجه ضمن مذاکره با سفارت انگلیس در تهران در خصوص تحویل دفاتر پستی خوزستان به ایران، طی تلگرافی به سفیر ایران در لندن دستور داد با مذاکره با دولت انگلیس، توقف کار این دفاتر پستی را تقاضا نماید. انگلیسی ها این دفاتر پستی را در زمان جنگ جهانی اول در خرمشهر (محمره)، اهواز و آبادان ایجاد کرده بودند ولی بعد از جنگ نیز این دفاتر همچنان به فعالیت خود در خوزستان ادامه دادند.

حتی کمپانی نفت جنوب نیز، در مسجد سلیمان (۷) و میدان نفت دفتر پستی تأسیس کرده و از تمبرهای (۸) انگلیسی استفاده می کرد. (۹)

* دستگیری علم الدوله رئیس سابق نظمیه مشهد

علم الدوله رئیس سابق نظمیه مشهد که روز قبل مشهد را به قصد تهران ترک کرده بود، امروز در سبزواری دستگیر و برای محاکمه به مشهد بازگردانده شد. (۱۰)

* اعطای نشان به لامیرت مولیتر و کامیل مولیتر

دولت بلژیک به «لامیرت مولیتر» و «کامیل مولیتر»، مدیران ارزاق و گمرکات و پست ایران به خاطر خدماتشان در زمان مأموریت در ایران، نشان «شوالیه لرد لئوپلد» اعطا کرد (۱۱).

* تعمیر سد جاجرود

پس از تصویب مخارج تعمیر سد «جاجرود» (۱۲) از جانب مجلس شورای ملی، امروز وزارت مالیه به اداره ارزاق دستور داد به فوریت شروع به تعمیر سد مزبور نماید و تا رسیدن فصل زمستان آن را به اتمام برساند. (۱۳)

-
- ۱- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۰/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۱۷۶.
  - ۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۱۸۶.
  - ۳- مراسله سفارت انگلیس در تهران به وزیر خارجه، ۲۶/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۵، ص ۱۵.
  - ۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۰.
  - ۵- مرو: شهری در آسیای میانه، که اکنون جزو جمهوری ازبکستان می باشد.
  - ۶- مراسله وزارت خارجه به سفارت روسیه، ۱۰/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۱۰، ص ۴.
  - ۷- مسجد سلیمان شهری در خوزستان که اولین چاه نفت ایران در آن منطقه کشف گردید.
  - ۸- انگلیسی ها در کنفرانس پستی مادرید متعهد شده بودند آن دفاتر را به ایران تسلیم نمایند ولی تا آن زمان هنوز هیچ اقدامی نکرده بودند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۳۴).
  - ۹- تلگراف وزارت خارجه به سفارت ایران در لندن، ۱۰/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۳۴.
  - ۱۰- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۱.
  - ۱۱- روزنامه اتحاد، ۱۰/۸/۱۳۰۰، ص ۳.
  - ۱۲- جاجرود: نام رودی است مشهور که از دو فرسنگی شهر تهران می گذرد و در اصل نام آن جایه رود بوده است و جایه نام روستایی است که آن رود از کنار آن می گذرد و به منزله منبع آن رود است، چنانکه رود جیحون را به مناسبت اینکه، «آمو» منطقه ای بود در حوالی آن رود آمو گویند. و جاجرود معرب جایه رود است. جاجرود از روستاهای لواسان بزرگ در تهران می باشد.
  - ۱۳- روزنامه اتحاد، ۱۰/۸/۱۳۰۰، ص ۳.

[تصویر] کنسولگری انگلیس در شیراز

* مخالفت انگلیس با والی گری نظام السلطنه

قوام السلطنه که چند روز پیش به بریجمن اطلاع داده بود قصد دارد نظام السلطنه را به فرمانفرمایی خراسان منصوب نماید امروز پاسخ خود را دریافت نمود. بریجمن طی نامه ای شخصی به قوام السلطنه خبر داد لرد کرزن پس از اطلاع از این موضوع اظهار داشته است: «به واسطه سابقه جناب نظام السلطنه، تعیین ایشان به حکومت خراسان منافی میل دولت انگلیس خواهد بود.» (۱)

۱- تاریخ معاصر ایران، کتاب پنجم، ص ۳۲۳-۳۲۴؛ قوام السلطنه که نظام السلطنه را به سمت والی گری خراسان معین کرده بود در پاسخ به نامه بریجمن به وی اطمینان داد که نظام السلطنه در حدود دستورات و نظریات دولت وظایف خود را ایفا خواهد نمود. (همان).

پنجشنبه ۱۱ آبان ۱۳۰۰ / ۳ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲ ربیع الاول ۱۳۴۰

* بازگشت سردار سپه از گیلان به تهران

سردار سپه وزیر جنگ که برای رسیدگی به امور گیلان به آنجا سفر کرده بود، پس از فتح رشت، امروز به تهران بازگشت. گروهی از قزاق ها همچنان برای یافتن میرزا کوچک خان در جنگل به سر می بردند. (۱)

* انتصاب ریاست جدید نظمیہ رشت

به دستور رئیس الوزراء، موسیو شوبرگ رئیس اداره تأمینات نظمیہ مرکز، به سمت ریاست نظمیہ رشت منصوب شد. (۲)

[تصویر] مورگان شوستر

* استخدام شوستر به عنوان مأمور مالی ایران

به دنبال چند جلسه مذاکره، بالاخره امروز میرزا غلامحسین خان علاء، نماینده سیاسی ایران در واشنگتن توانست مورگان شوستر (۳) را راضی نماید به سمت مأمور مالی دولت ایران در آمریکا ایفای وظیفه نماید. شرط شوستر برای پذیرش این مسئولیت این بود که، یک و نیم درصد مبلغ هروامی را که برای ایران فراهم می کند به عنوان حق الزحمه دریافت نماید و در صورت عدم تقاضا و یا عدم دریافت وام، سالانه پانزده هزار دلار بابت حقوق و مخارج خود دریافت نماید، که البته دولت ایران نیز، شرایط شوستر را پذیرفت تا وی را استخدام نماید. (۴)

[تصویر] حسین علاء (علاء السلطنه)

۱- روزنامه ایران، ۱۴ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱؛ جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۳.

۲- روزنامه ایران، ۱۲ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۳- مورگان شوستر حدود ده سال پیش نیز در دوره دوم مجلس شورای ملی برای ساماندهی امور مالی به ایران دعوت شده بود. او به اتفاق هیئت همراه، در تاریخ هشتم آوریل ۱۹۱۱ از نیویورک حرکت کردند و در دوازدهم مه همان سال وارد تهران شدند. آمریکایی های جوان برای انجام وظیفه سازماندهی امور مالی ایران بسیار شایسته به نظر می رسیدند. سوابق آنها و وضعیتشان از نظر شغلی به قرار زیر بود: «شوستر» سی و پنج ساله در واشنگتن وکیل بود و از ۱۸۹۹ تا ۱۹۰۵ در اداره گمرکات فیلیپین و کوبا خدمت کرده و از ۱۹۰۶ تا ۱۹۰۸ رئیس تعلیمات عمومی فیلیپین بود. سمت او در ایران خزانه دار کل بود. «براس دیکی» سی ساله از ۱۸۹۹ تا ۱۹۰۸ در گمرکات فیلیپین خدمت کرده و سمت او در ایران کارشناس مالیاتی بود. «فرانک کی رنز» چهل و دو ساله از ۱۸۹۹ تا ۱۹۱۰ در گمرکات فیلیپین و کوبا خدمت کرده و سمت او در ایران ریاست اداره مالیات بود. «چارلز مک کاسکی» سی و چهار ساله از ۱۸۹۹ تا ۱۹۰۷ در گمرکات فیلیپین خدمت کرده و از ۱۹۰۷ تا ۱۹۱۱ در

گمرکات نیویورک به کار مشغول بوده و سمت او در ایران کارشناس درآمدهای مالیاتی بود. «رالف هیلز» سی و شش ساله حسابداری بود که به اتفاق شوستر در دانشگاه کلمبیا تحصیل کرده و سمت او در ایران مشاور ممیزی و حسابرسی بود. شوستر در کتابی که به نام «اختناق در ایران» نوشت ماجراها و موفقیت های هیئت خود را در طول هشت ماه قبل از اخراج وی از ایران مفصلاً شرح داد. به علت فقدان هرگونه نظم و قانون در امور مالی ایران، شوستر از مجلس تقاضا کرد قانونی را تصویب کنند که براساس آن به شخص شوستر به عنوان خزانه دار کل اختیارات مکفی در اداره امور مالی کشور داده شود و مجلس نیز در تاریخ سیزدهم ژوئن ۱۹۱۱ چنین قانونی را تصویب کرد. از این مرحله به بعد، وظایف شوستر به علت مقاومت سفارت های خارجی پیچیده تر گردید. این سیاست ها توسط سفارت روسیه و برخی سیاستمداران ایران هدایت می شد. به هرصورت شوستر ادعا کرد، موفق شده است امور مالی ایران را متمرکز ساخته، وصول مالیات ها را در چارچوب منصفانه ای قرار داده و هزینه های دولت را از راه همین مالیات ها، بپردازد، من جمله هزینه هایی که شاه مخلوع جهت دفع حمله ترک ها و پرداخت دیون خارجی کشور پرداخته بود. شوستر متوجه شد که همکاری یک سازمان ژاندارمری برای وصول مالیات ها ضروری است و به این منظور در صدد برآمد که از سرگرد استوکس انگلیسی برای فرماندهی این سازمان استفاده کند. در این موقع انگلیس و روسیه به بهانه اینکه این اقدام نقض قرارداد ۱۹۰۷ است، شاه را با به راه انداختن آشوب، حکومت ایران را تهدید به دخالت نظامی کردند. بالاخره روسیه و انگلیس از همکاری خودداری کردند و برای خنثی کردن اقدام ایران برای کسب استقلال کامل به نیروهای درنده خوی متوسل شدند. حکومت ایران در اکتبر ۱۹۱۱ به شوستر دستور داد که اموال دو برادر شاه را که به تازگی در اقدام برای سرنگونی حکومت مشروطه شکست خورده بودند، توقیف کند. در این مرحله مأمورین کنسولگری روسیه و قشون این کشور مداخله کردند. این برخورد بهانه ای شد که دولت روسیه در دوم نوامبر، اولتیماتومی به ایران فرستاده و خواستار عذرخواهی ایران گردد. در همان حال که قشون روسیه به شمال ایران وارد می شد مجلس اعتماد خود را در دوم نوامبر به شوستر اثبات کرد و به وی اجازه داد که ده نفر آمریکایی دیگر را استخدام کند. حکومت ایران بعد از کمی مقاومت، توصیه انگلیس را پذیرفت و در بیست و چهارم نوامبر در مقابل فشار روسیه تسلیم شد و از آن کشور عذرخواهی کرد. اما پنج روز بعد، روسیه اولتیماتوم دیگری به ایران داد. درخواست های روسیه از این قرار بود: ۱- اخراج شوستر و لکوفر (مردی انگلیسی که در استخدام خزانه داری کل بود). وضع سایر افرادی که به خدمت هیئت شوستر درآمده بودند طبق شرایط دیگری تعیین خواهد شد. ۲- دولت ایران تعهد بسپارد که بدون مشورت و رضایت سفارت خانه های روس و انگلیس اقدامی جهت به خدمت گماردن افراد خارجی انجام ندهد. ۳- دولت ایران غرامتی به عنوان هزینه اعزام قشون به این کشور بپردازد. مقدار و نحوه پرداخت غرامت بعد از رسیدن پاسخ ایران تعیین خواهد شد. گرچه قشون روسیه به خاک ایران داخل شده و برای اشغال شمال این کشور سازماندهی گردیده بود، مجلس به اتفاق آراء بر رد اولتیماتوم رأی داد. اما کمکی به ایران نرسید و نتوانست در مقابل روس ها مقاومت کند و در بیست و چهارم دسامبر کابینه کودتایی علیه مجلس ترتیب داد و درخواست های روسیه را پذیرفت و شوستر در یازدهم ژانویه ۱۹۱۲ عازم کشور خود شد. (روابط سیاسی ایران و آمریکا، ص ۱۶۱-۱۶۴).

۴- تلگراف حسین علاء به مشیرالدوله، ۱۲/۱/۱۳۰۱؛ نفت شمال، ص ۱۰۱؛ گنجینه اسناد، س اول، دفتر اول، ص ۳۴.

جمعه ۱۲ آبان ۱۳۰۰/۴ نوامبر ۱۹۲۱/۳ ربیع الاول ۱۳۴۰

* دستگیری اعضای حزب ملیون

به دستور امیرپنجه حسین خزاعی اعضای حزب ملیون و برخی افراد دیگر در مشهد دستگیر شدند (۱). فهرست اسامی دستگیرشدگان (۲) بدین شرح بود: شیخ احمد بهار (۳)، بهاء دفتر، میر مهدی، اسدآقا زوارزاده، سید حسین خزازی با دو پسرش، حاجی محمد ابراهیم میلانی، مشهدی عبد الله، شیخ حسین (برادرزن سید کشفی)، صدر الادبا، مجد الادبا، حاجی حسن، عدل السلطنه، معتمد الوزاره، میرزا محسن خان، سید مصطفی سرابی، سید علی خان، علی رضا خان، اوبلیناتس ارمنی، مشهدی حسین جواهری، انتخاب الملک، بدیع الملک، غلام رضا، محمدآقا ترک، مشکات نظام، طاهباز با دو پسرش، حاجی ابراهیم طاهباز، حاجی همت علی، حاج علی ترک، غلام مهدی اف، صفدر بیگ، میرزا حسن خان، جعفرزاده، مترجم السلطان، اسدآقا میلانی، شاهزاده محمد میرزا (داماد بهاء دفتر)، میرزا علی اکبر خان، حاجی احمد قناد، کلنل رضا خان، حاجی ابو القاسم، حاجی محمد حسن مرندی، نصرت الملک، میرزا عبد الحمید محسن زاده، دهقان و میرزا جواد خان، حکم بازداشت رفعت الدوله (متحصن در آستانه) و جلال الممالک (مخفی) نیز صادر شد. (۴)

* اعدام انقلابیون غیرنظامی خراسان

قزاق ها تعدادی از انقلابیون معروف غیرنظامی خراسان را که دستگیر کرده بودند به جوخه اعدام سپردند. سردبیر روزنامه شرق [ایران]، تنها کسی بود که با فرار به داخل آستانه از مرگ جان به در برد. حدود پنجاه نفر از اعضای حزب ملیون نیز همچنان در زندان به سر می بردند. (۵)

* سرقت سیم و تیرهای تلگراف قزوین

هرچند روز یک بار، سیم و تیرهای تلگراف منطقه قزوین سرقت می شد، به طوریکه خط تلگراف بین قزوین و بغداد به طور مداوم قطع می گردید.

در دو هفته گذشته نیز، مقداری از این سیم های تلگراف که بیشتر آنها در محدوده باغ های خارج از دروازه رشت شهر قزوین قرار داشتند سرقت شده بود. سفارت انگلیس که مدعی مالکیت این خطوط تلگرافی بود، امروز در یادداشتی از وزارت امور خارجه خواست تا اقدامات فوری برای جلوگیری از این سرقت ها به عمل آید. (۶)

اما پس از پیگیری های وزارت امور خارجه و اعلام این یادداشت سفارت انگلیس به وزارت پست و تلگراف، در تاریخ ۲۲/۸/۱۳۰۰ وزارت پست و تلگراف که این یادداشت سفارت انگلیس را موجب حیرت می دانست به وزارت امور خارجه متذکر شد، این خطوط تلگرافی متعلق به دولت ایران می باشد اگرچه انگلیسی ها در طول جنگ جهانی اول بدون اجازه دولت ایران برای رفع نیازهای نظامی خود از آن استفاده می کردند.

بعد از پایان جنگ این بهانه مرتفع گردیده و قبلاً نیز به طور مکرر خواسته شده است تا مداخلات مأمورین انگلیسی در این خطوط تلگراف قطع گردد، ولی متأسفانه هنوز در بعضی قسمت ها مانند خطوط بین کرمانشاه و سرحد و غیره مداخله می کنند. بنابراین، لازم است از سفارت انگلیس خواسته شود، مانع مداخله مأمورین انگلیسی در این خطوط شود. (۷)

* مصدوم شدن سرگرد برونیکوفسکی

سرگرد برونیکوفسکی در بعد از ظهر امروز به مشهد بازگشت. کالسکه سرگرد در بیست و پنج مایلی مشهد دچار حادثه شد و برونیکوفسکی نیز دچار مصدومیت گردید. (۸)

* خروج «دبوا» از مشهد

«دبوا» رئیس اداره مالیه مشهد، همراه با خدمتکار روسی خود، از مشهد عازم تهران گردید. (۹)

۱- بعد از انتقال دستگیرشدگان به توپ خانه آقایان مدعی العموم، بدایع نگار و چند نفر از صاحب منصبان با تشکیل دادگاه برای این افراد، محاکمات و بازجویی ها را شروع نمودند. این محاکمات نظامی همه روزه در توپ خانه ادامه داشت. (روزنامه خراسان، ۲۲/۸/۱۳۰۰، ص ۳).

۲- قزاق ها پس از ورود به شهر مشهد و تحویل گرفتن اداره قشونی و نظمیۀ تعدادی افراد از طبقات مختلف را دستگیر نمودند، ابتدا آنان را به اداره نظمیۀ برده و سپس به توپ خانه منتقل نمودند. اسامی افراد دستگیر شده توسط نیروهای قزاق در شهر مشهد به نقل از روزنامه خراسان مورخ ۲۲ آبان ۱۳۰۰ بدین شرح است: سید علی خان معارف، میرزا مصطفی سرائی، زوارزاده، طاهباز با چهار تن از پسرانش، میرزا محمد علی خان گمرک، معاون الایاله، میر مرتضی، میر مهدی، بهاء دفتر، شهدی عبد الله تاجرباشی، صفدر بیک، کربلانی نصر الله ترک، غلام دوافروش، محمد آقا رئیس کمیسر، شیخ احمد بهار، حاجی ابراهیم میلانی، شهدی حسین ترک جواهری، حاج علی آقا حراج چی، معتمد الوزاره رئیس پست، مشکات نظام، رضا خان معروف به کلنل، بدیع الملک، صدر الادبا، مجد الادبا، محبعلی قفقازی، حاجی سید حسین خرازی، شیخ حسین، مترجم السلطان، محمد رضا میرزا، عدل السلطنه، حاجی محمد حسین مرادی، محمد مفتش، خاطر، جعفرزاده، علی اکبر ایروانی، علی رضا خان مالیه، میر اصغر ترک معروف به ترول، اسد آقا تاجر، میرزا حسن خان خزانه، شهدی ابو القاسم مسقط فروش، اسد تاجر معروف به دائی، سید حسن طبسی، شهدی رضا، عباس قوچانی، الکساندر آقایان، رسول خان نصیربکف، عبد الحمید محسن اف، سید مهدی خیاط، سید حسین طباطبائی، میرزا محمد علی خان اردبیلی، سید مهدی خان مفتش، نور علی خان شیبانی معروف به نصرت الممالک، میرزا جواد خان منشی باشی کار گزار، محمد علی یراق فروش (روزنامه خراسان، ۲۲/۸/۱۳۰۰، ص ۳).

۳- شیخ احمد بهار در سال ۱۲۶۸ ش، در شهر مشهد به دنیا آمد. پدرش حاج شیخ محمد کاظم تهرانیان با اینکه مردی عارف مسلک و سراینده ای توانا بود به کار تجارت مشغول بود و ریاست اتحادیه های بازرگانان خراسان را بر عهده داشت. شیخ احمد بهار، تحصیلات خود را در شهر مشهد آغاز کرد و مقدمات عربی و فارسی را خدمت استادانی همچون حاج میرزا محمد باقر مدرس و شیخ عبد الجواد ادیب نیشابوری فراگرفت و پس از تکمیل تحصیلات به کربلا و نجف رفت و فقه و

اصول را آموخت و هنگامی که به ایران بازگشت روزنامه بهار را تأسیس کرد و به این مناسبت و هم به سبب خویشاوندی با ملک الشعراء بهار (که پسر عمه اش بود) عنوان خویش را از «شیخ احمد تهرانی زاده» به «شیخ احمد بهار» تغییر داد. وی در روزنامه خود بر ضد قرارداد معروف ۱۹۱۹ م، مقالات تندی می نوشت و از سیاست انگلستان در ایران به شدت انتقاد می کرد، و به همین جهت به دستور قوام السلطنه، والی وقت خراسان، از ایران تبعید شد و به ناچار چندی در شهرهای قفقاز و استانبول به سر آورد. در حوادث مسجد گوهرشاد، شیخ احمد بهار، چون با آیت الله میرزا محمد آقازاده روابط بسیار نزدیک و دوستانه داشت و چون از نزدیکان و معتمدان آیت الله حاج آقا حسین قمی به شمار می رفت، مورد سوءظن واقع شد و به زندان افتاد، پس از بیست ماه زندان آزاد گردید. بعد از شهریور ۱۳۲۰ و سقوط حکومت رضا شاه، دگرباره روزنامه بهار را در تهران منتشر ساخت و به مبارزات سیاسی خود ادامه داد. وقتی که قوام السلطنه به نخست وزیری رسید از وی دعوت کرد که با دولت همکاری کند. شیخ احمد بهار، این دعوت را پذیرفت و در مقام ریاست اداره اطلاعات و مطبوعات نخست وزیری شروع به کار کرد. وی طبع شاعری نیز داشت و در سال ۱۳۳۶ ش، در شصت و هشت سالگی در تهران درگذشت. (واقعه گوهرشاد، ص ۶۱، ۶۲).

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، صص ۱۷۳-۱۷۴.

۵- همان، ص ۱۷۲.

۶- یادداشت سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۲/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۳، پ ۲۵، ص ۱.

۷- مراسله وزارت پست و تلگراف به وزارت خارجه، ۲۱/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳۳، پ ۲۵، ص ۲.

۸- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۲.

۹- همان، ص ۱۷۲.

شنبه ۱۳ آبان ۱۳۰۰/۵ نوامبر ۱۹۲۱/۴ ربیع الاول ۱۳۴۰

* تکذیب خبر تجهیز کَشکولی ها از سوی چیک

به دنبال انتشار این خبر که «چیک» کنسول انگلیس در شیراز، افراد طایفه کَشکولی را به اسب و اسلحه و مهمات جنگی مجهز نموده است. امروز وزیرمختار انگلیس در یادداشتی به قوام السلطنه رئیس الوزرای وقت این خبر را تکذیب نمود ولی این احتمال را عنوان کرد، که شاید این شایعات از آنجا نشأت گرفته باشد که در زمانی که کمپانی نفت قصد دارد، جهت حفاظت از چاه های نفت در دشت قیر، مستحفظ استخدام نماید، ممکن است، مقداری اسلحه به آنان داده شده باشد. (۱)

* انتشار بیانیه از سوی حسین خزاعی، پس از دستگیری اعضای حزب ملیون در مشهد

پس از دستگیری اعضای حزب ملیون در مشهد، حسین خزاعی بیانیه ای درباره آنان و وقایع اخیر در خراسان، منتشر ساخت. متن بیانیه بدین شرح است:

«به اطلاع عموم می رساند که پس از مرگ کلنل محمد تقی، [احمد شاه] با ابراز شفقت کلیه مجرمین درجه دوم را مشمول عفو قرار دادند، ولی فتنه انگیزان دست از اعمال خود برنداشتند آنان در خفا جلسه تشکیل دادند، آنان برای کشتن افراد محترم و سرشناس شهر نقشه کشیدند و همچنان در راه رسیدن به هدف های خود گام برداشتند. تا آن که، از طرف رئیس الوزرا و وزیر جنگ به من دستور داده شد که این فتنه انگیزان را دستگیر و نظم را برقرار سازم. در اجرای اوامر صادره من شب گذشته، افرادی را که مردم در فتنه انگیزی ایشان شکی ندارند دستگیر کرده ام. اینان، همان کسانی هستند که، پس از مرگ کلنل محمد تقی، در مقابل اقدامات کلنل محمود برای بازگرداندن آرامش و نظم مانع ایجاد کردند و کلنل اسماعیل را به پی گیری شورش واداشتند. اینان همان کسانی هستند که پس از دستگیری کلنل اسماعیل کمیته ها تشکیل دادند و برای اطفای شهوت خونخواری خود خیال کشتن بسیاری از مردم بی گناه را در سر داشتند. اینان همان مردمانی هستند که طبیعت شان جنایتکار است. بنا به خواست خدا و نیت خیرخواهانه شاه، کلیه این فتنه انگیزان دستگیر و اینک در زندان به سر می برند و همگان در یک دادگاه نظامی متشکل از افسران واحدهای مختلف و دو نفر از معتمدان شهر محاکمه خواهند شد.» (۲)

* باقی ماندن برخی نیروهای پلیس جنوب در شیراز

روزنامه تایمز لندن نوشت: پس از انحلال پلیس جنوب، دولت ایران راضی شده است، هفتصد نفر از این نیروها را در نزدیکی شیراز نگاه دارد. تایمز اضافه کرد، این خبر موجب خوشوقتی تجار انگلیسی شده است. (۳)

* انتصاب شرف الملک به ریاست امور عدلیه

به حکم وزارت عدلیه، شرف الملک به سمت ریاست امور عدلیه انتخاب شد. (۴)

امروز در جلسه هیئت دولت تصویب شد، هزار و یکصد و پنجاه دلار و یک فقره چهار صد و پنجاه و شش تومانی مطالبات کلنل «مریل» افسر آمریکایی سابق ژاندارمری ایران، که سال ها بود، سفارت آمریکا (۵) آن را مطالبه می کرد، پرداخت گردد. (۶)

* تحویل گرفتن دفاتر پستی جنوب

در حاشیه ملاقات و مذاکره جنرال کنسولگری ایران در بغداد با کمیسر عالی بین النهرین در خصوص تحویل دادن دفاتر پستی خوزستان به ایران، کمیسر گفت کارهای خوزستان دیگر به او مربوط نمی شود و به اداره پست بین النهرین (۷) نیز،

۱- مراسله سفارت انگلیس به رئیس الوزراء، ۱۳/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۱۷، ص ۱.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، صص ۱۷۴-۱۷۵.

۳- تلگراف داوود مفتاح السلطنه به وزارت خارجه، ۱۳/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۱۶۴.

۴- روزنامه ایران، ۱۴/۸/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- با توجه به اینکه در قرارداد کلنل مریل آمریکایی قید شده بود: هرگاه پس از انقضاء کنترات او دولت ایران مایل به تجدید آن نباشد گذشته از مخارج مراجعت وی در ماه قبل، وجهی که معادل با شش ماه حقوق و کرایه منزل و علیق سه رأس اسب باشد قبلا- دریافت خواهد نمود. بنابراین سفارت آمریکا به موجب ماده فوق، مبلغ مذکور را مطالبه می کرد. (اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۳، پ ۱۱، ص ۱۳).

۶- مراسله وزارت خارجه به وزارت مالیه، ۲۴/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۳، پ ۱۱، ص ۲.

۷- انگلیسی ها مدعی بودند که این دفاتر پستی جزو ادارات پست بین النهرین شده اند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۷).

ارتباطی ندارد و در این خصوص باید با کنسول ایران در بوشهر مذاکره شود، زیرا امور خوزستان تحت نظر ایشان است و او حق مداخله ندارد. (۱)

* پیام امامقلی خان به علمای شیراز

ایالت فارس تلگرافی در تشریح اوضاع ممسنی به وزارت داخله ارسال نمود. (۲) ایالت فارس در این تلگراف گزارش داد که در حین حرکت اردو به طرف ممسنی امامقلی خان برای علمای شیراز تلگرافی با این مضمون ارسال کرده که «ما مطیع و رعیت دولتم مالیات و مرسوم خود را داده و می دهیم بی جهت توپ و نظام دولت را به سرخانه ماها می آورند و با ما طرف می کنند. اگر سوء القائاتی رخ داده از راه دفاع و حفظ ناموس و خانه خودمان است نه از راه تمرد و یاغی گری». ایالت فارس در ادامه گزارش داد، نظامیان سه بار به نیروهای امامقلی حمله کرده ولی هر سه بار شکست فاحشی خورده و عقب نشینی می کنند ولی دفعه چهارم با جسارت بیشتری جنگ را دنبال می کنند و از قرار اخبار رسیده، ده دوازده نفر سرباز کشته و بیست نفر مجروح می شوند، به طوری که جوادآقا بوشهری از سردار عشایر درخواست می نماید که پسرش ناصر خان را با یک عده قشقای برای کمک به آنها بفرستد. (۳)

[تصویر] امان الله خان (پادشاه افغانستان و برادرش)

* معافیت گمرکی هدایای پادشاه افغانستان

با توجه به سفر اعتلاء الملک وزیرمختار ایران در افغانستان در روز هیجدهم آبان ماه به طرف محل مأموریت خود، وزارت امور خارجه از وزارت مالیه خواست تا با صدور دستور به اداره گمرکات، موقع عبور اعتلاء الملک از مرز، مانعی برای او که مقداری پول طلا (حدود هشت هزار تومان) برای مخارج سفارت به همراه خواهد داشت، ایجاد نشده و ضمناً محمولات وی نیز که شامل بعضی هدایا برای پادشاه افغانستان و مقداری فرش قالی برای سفارت است، معاینه نشده و از پرداخت حقوق گمرکی معاف شوند. (۴)

* عزیمت جواد بوشهری به سوی ممسنی

جواد بوشهری (پسر معین التجار) به همراهی صد نفر (۵) سرباز و توپچی و سوار با دو عراده توپ که در اختیارش بود به طرف ممسنی حرکت کرد. (۶)

۱- مراسله جنرال کنسولگری ایران در بغداد به وزیر خارجه، ۱۳/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۴۰.

۲- در حاشیه این سند ذکر شده است «اداره جنوب شعبه مطبوعات فقط اطلاع حاصل نماید به جراید داده نشود».

۳- گزارش از شیراز به تهران، ۱۳/۸/۱۳۰۰، اسناد ملی، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲

۴- مراسله وزارت خارجه به وزارت ماليه ۱۳/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۶، پ ۱، ص ۲۸.

۵- اين عده سه بار به امامقلي خان و افرادش يورش بردند ولي هر سه بار شكست فاحشي خورده و عقب نشيني كردند. دفعه چهارم با نيروي بيشترى حمله كرده ولي باز شكست خوردند. تعدادى سرباز كشته شده و حدود بيست نفر نيز مجروح شدند. به طوري كه جواد آقا بوشهري از سردار عشاير مي خواهد ناصر خان پسرش را با يك عده قشقايبى به كمك او بفرستد. (اسناد ملي ايران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲).

۶- اسناد ملي ايران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲.

یکشنبه ۱۴ آبان ۱۳۰۰ / ۶ نوامبر ۱۹۲۱ / ۵ ربیع الاول ۱۳۴۰

* اظهارات رضا خان درباره اوضاع گیلان و سمیتقو

رضا خان در مذاکرات امروز خود با وزیرمختار انگلیس اظهار داشت: اوضاع گیلان مطلوب است و دیگر از ناحیه میرزا کوچک خان خطری متوجه دولت نیست. وی سپس افزود: اکنون قصد دارد، پنج هزار نیروی قزاق را برای برقراری نظم به تبریز اعزام نماید و برای بدست گرفتن فرماندهی عملیات شخصا به تبریز سفر کند. همچنین گفت: اعزام نیروی قزاق و یاری افراد محلی وفادار به حکومت مرکزی تنها راه از پای درآوردن سمیتقو است. (۱)

[تصویر] نمای بیرونی یکی از ساختمان های باغ شمال تبریز در دوره قاجاریه

* تصمیم دولت انگلیس برای جمع آوری خط آهن دزداب

دولت هندوستان (۲) پس از احضار قشون انگلیس از ایران اعلام کرده بود که قصد دارد به دلایل اقتصادی خط راه آهنی را که در دزداب ساخته و برای حمل آذوقه و نقل و انتقال قشون انگلیس در شرق ایران از آن استفاده می شد، جمع آوری نماید، چون به دلیل احضار نیروهای مزبور، دیگر به این خط راه آهن نیازی نداشت.

امروز سفارت انگلیس ضمن اعلام این تصمیم دولت هندوستان به ایران، پیشنهاد داد:

چنانچه دولت ایران تمایل به حفظ این خط راه آهن دارد، حاضر است پیشنهادات دولت ایران در این باره را به دولت هندوستان مخابره نماید. (۳)

[تصویر] عمارت توپ خانه دولتی تبریز

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۶.

۲- کشور هندوستان در آن زمان مستعمره انگلستان بود که نایب السلطنه ای از جانب انگلستان بر این کشور حکومت می کرد. (م)

۳- مراسله سفارت انگلیس به مشار السلطنه وزیر خارجه، ۱۴ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۴، پ ۳، ص

دوشنبه ۱۵ آبان ۱۳۰۰/۷ نوامبر ۱۹۲۱/۶ ربیع الاول ۱۳۴۰

* توقیف نماینده میرزا کوچک خان

میرزا عبد الحسین شفائی نماینده میرزا کوچک خان که برای مذاکره به اردوی قزاق اعزام و در آنجا به دستور رضا خان توقیف شده بود، امروز با چند نفر دیگر به تهران آورده شدند و پس از ورود به تهران، آنان را در اداره قزاق خانه توقیف کردند. (۱)

* محاصره جنگلی ها

سیصد نفر از نیروهای جنگلی ها به محاصره نیروهای دولتی درآمدند. چهار مسلسل و سی بار مهمات آنان نیز به چنگ قزاق ها افتاد. (۲)

* وضعیت نیروهای سمیتقو

کنسول انگلیس در تبریز طی تلگرافی به سفارت انگلیس اطلاع داد که نیروهای تحت فرمان سمیتقو بین چهار هزار تا چهار هزار و پانصد نفر برآورد می شوند که دویست نفر آنها ترک هستند. سمیتقو همچنین دوازده مسلسل در اختیار دارد. کنسول در ادامه افزود: در ایالات شایع کرده اند که عناصر انگلیسی مقیم بغداد، از طریق سید طه (۳)، محرک اصلی سمیتقو هستند. اخیراً هم ملک فیصل به رسم هدیه یک «عبا» برای سمیتقو فرستاده است. (۴)

* اعزام هشتصد ژاندارم به خوی

هشتصد نفر ژاندارم برای مقابله با حمله احتمالی سمیتقو به خوی، از تبریز به آن شهر اعزام شدند. (۵)

* شیوع آبله و حصه در کردستان

بیماری «آبله» در منطقه کردستان شیوع یافته بود. تلفات آن در روستاها و اطراف شهرها بیشتر بود، به طوریکه در یکی از روستاها هفتاد نفر و در روستایی دیگر نه کودک جان باخته بودند. علاوه بر این، «حصه» نیز شیوع یافته بود. (۶)

* عدم برگزاری انتخابات در برخی از مناطق آذربایجان

مخبر السلطنه والی آذربایجان در گزارشی به وزارت داخله ضمن نامساعد خواندن شرایط لازم برای برگزاری انتخابات مجلس چهارم در مناطقی مانند خوی، سلماس، ارومیه، ساوجبلاغ، مراغه، اردبیل و خلخال، دلیل عدم برگزاری انتخابات در این مناطق را وضعیت نامطلوب این مناطق اعلام کرد (۷)

امروز به مناسبت چهارمین سالگرد اعلان جمهوریت در روسیه شوروی جشنی از طرف کارکنان سفارت روسیه شوروی در محل سفارت برپا شد و کارکنان سفارت از مردم پذیرایی نمودند. (۸)

* تقاضای عفو برای سید علی مجتهد یزدی

سید علی مجتهد یزدی که بنا به حکم دولت به حالت تبعید در مازندران به سر می برد بیمار شده و خانواده اش نیز در عسرت به سر می بردند. از آنجا که، سایر تبعیدشدگان به مرکز احضار شده بودند، امروز وزارت داخله از رئیس الوزراء خواست: چنانچه هیئت دولت تصویب نماید وی نیز عفو و به مرکز احضار شود. (۹)

* توقیف برخی از سادات در اصفهان

به دنبال اغتشاش و ناآرامی های اخیر در اصفهان که منجر به درگیری بین مسلمانان و یهودیان شده بود، ساداتی که باعث تحریک مردم در تعطیلی مغازه ها شده بودند دستگیر و در اداره ژاندارمری توقیف شدند. یهودیان مانند گذشته مغازه های خود را باز کرده و مشغول فعالیت اقتصادی خود شدند. (۱۰)

۱- روزنامه اتحاد، ۱۶ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۶-۷۷.

۳- سید طه حدود سال ۱۲۷۰ ش، متولد شد. از شخصیت های کرد منتفد در رواندوز بود که ریاست خاندان شیخ ب های نری شمس دینان در کشور عراق را دارد. به اعتقاد سید طه به دست آوردن خودمختاری برای کردستان بهتر از اتکاء به ایرانیان است. سید طه مدت طولانی را در زندان روس ها و عثمانی ها گذراند. اسماعیل آقا سمیتقو از منسوبین نزدیک او بود و در منطقه ارومیه مال و منال فراوانی داشت. سید طه به زبان های کردی و فارسی و ترکی و روسی تسلط داشت. در سال ۱۹۲۸، تسلیم دولت ایران شد و در تهران تحت نظر قرار گرفت. در سال ۱۹۳۰ با سرگرد نوئل (Noel) رئیس امور سیاسی سفارت انگلیس ملاقات و مذاکره کرد. در سال ۱۹۳۷ م مشکلات مالی پیدا کرد زیرا منتفدین مخالفش با ادعای مالکیت بر اراضی او، ثروتش را از دستش گرفتند. و او برای رفع این مشکلات حق خروج از تهران را نداشت. (آینده، س ۱۳۷۲، شم ۴-۶، ص ۴۰۵).

۴- همان، ص ۷۶

۵- همان.

۶- روزنامه ایران ۱۵ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۷- تلگراف ایالت آذربایجان به وزارت داخله، ۱۵ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۷، ج ۳ / ۲، پ ۱۵.

۸- روزنامه اتحاد، ۱۶ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۹- مراسله وزارت داخله به رئیس الوزراء، ۱۵ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۷۹، ۲۹۳۰۰.

۱۰- روزنامه اتحاد، ۱۵ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱.

[تصویر] تعدادی از افراد جنبش جنگل، ایستاده از چپ نفر دوم خالو قربان و نفر سوم احسان الله خان در عکس دیده می شوند.

سه شنبه ۱۶ آبان ۱۳۰۰ / ۸ نوامبر ۱۹۲۱ / ۷ ربیع الاول ۱۳۴۰

* صدور حکم نظامی از سوی رضا خان

رضا خان وزیر جنگ طی یک حکم نظامی، علاوه بر صدور دستورات و احکام نظامی درباره برخی صاحب منصبان، استفاده از برخی واژه های نظامی را که تا آن زمان، به کار می رفت، منسوخ اعلام کرد و به جای آنها واژه های جدیدی را معرفی نمود. متن کامل این حکم بدین شرح است:

«اجرای موارد ذیل را امر می دهم و باید فوراً به موقع اجرا گذارده شود.

۱- در تعقیب عقاید و نظریات سابقه خود از این تاریخ کلمه ژاندارم و قزاق مطلقاً ملغی و متروک خواهد بود و برای افراد نظام دولت علیه ایران بلااستثناء «قشون» را انتخاب و تصویب نموده، امر می دهم که عنوان مزبور را به رسمیت شناخته، مارک نوشتجات و مراسلات دوایر قشونی را به عنوان فوق تبدیل نمایند.

۲- چون تشکیل ارکان حرب کل قشون در درجه اول از اهمیت است، لهنذا به شاهزاده امان الله میرزا سرتیپ فرمانده توپ خانه که مراتب لیاقت خود را در انجام وظایف مرجوعه کاملاً ابراز داشته اجازه می دهم که فوراً ارکان حرب کل قشون را از عناصر لایقی که قابل فیصله امور باشند تشکیل داده و به من معرفی نمایند.

۳- ریاست ارکان حرب کل کشور با شاهزاده امان الله میرزا و معاونت آن با سرهنگ حبیب الله خان شیبانی خواهد بود.

۴- نظر به اینکه رئیس مطالب قشونی با حضور صاحب منصبان متفق باید مورد مطالعه و مشاوره واقع گردد به سردار مقتدر حکم می کنم که صاحب منصبان ذیل را:

مدحت الممالک سردار، شاهزاده محمد حسین میرزا، سرهنگ حصن الدوله، حاج میرزا محمد خان، نایب سرهنگ میرزا علی خان ریاضی، معاون نظام، سرهنگ سالار نظام، شاهزاده ناصر الدوله، سرهنگ علی خان، محمد طاهر خان میرپنجه، در تحت ریاست خود به رسمیت شناخته و وظایف راجعه به این امر را مجموعاً ایفا نمایند (به نام هیئت شورای قشون)

۵- تبدیل اسامی و لغات ذیل را به موجب این حکم متحد المال به تمام دوایر قشونی امر می دهم و باید فوراً مورد تلفظ و اطلاق قرار دهند:

اسم عمومی قشون، اسم سرباز نظامی، به جای دیویزیون، لشکر؛ به جای بریگاد، فوج؛ به جای باطالیون، گردان؛ به جای باطری، آتش بار؛ به جای اسکادران، بهادران؛ به جای مترالیوز، مسلسل

۶- در این موقع که حفظ تمرکز قشون امر داده شده، برای حفظ انتظامات داخله نواحی، ایران را به پنج ناحیه تقسیم و به

جهت هرناحیه یک لشکر (که سابقا دیویزیون نامیده می شد) تخصیص می دهم که مراکز آنها عبارت از طهران، تبریز، مشهد، اصفهان و همدان خواهد بود چون برای هریک از این مراکز نیز ارکان حرب جداگانه را امر به تشکیل داده ام، لهذا شعبات جزو نواحی تمام مطالب خود را باید به ارکان حرب ناحیه خود اظهار و در مقام کسب تکلیف برآیند. مجموعه ارکان حربهای جزو نیز با ارکان حرب کل قشون طرف رجوع و مراجعه خواهند بود.

۷- ارکان حرب کل قشون، باید فوراً وارد تشکیل ارکان حربهای مراکز قشونی شود.

۸- مدلول اوامر فوق از امروز بلافاصله مجری خواهد بود.

وزیر جنگ - رضا (۱)

* اظهارات روزنامه نیویورک سیتی درباره ملاقات حسین علاء با هاردینگ

حسین علاء نماینده سیاسی ایران در آمریکا با هاردینگ (۲) رئیس جمهور آمریکا ملاقات نمود. روزنامه نیویورک سیتی در این باره نوشت: این واقعه بدون زمزمه و هیجان خاتمه یافت.

قانون اساسی به لرزه درنیامد. رئیس جمهور سابق نگفت که

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، صص ۲۱۹-۲۲۱.

۲- وارن گامالیل هاردینگ رئیس جمهور پیشین آمریکا بود. او در ۱۸۶۵ در شهر «ماروکونتی» واقع در ایالت «اوهایو» متولد شد. ابتدا روزنامه نگار بود ولی از ۱۹۱۵ تا ۱۹۲۱ سناتور شد و سپس در این سال به عنوان بیست و نهمین رئیس جمهور آمریکا راهی کاخ سفید شد. «هاردینگ» مبتکر اعطای اجازه به زنان آمریکا برای شرکت در انتخابات بود، تا پیش از آن زنان حق شرکت در هیچ یک از مراحل انتخابات در آمریکا را نداشتند. در دوران حکومت «هاردینگ»، فساد و اختلاس و ارتشا تا عمق دستگاه رهبری آمریکا رخنه کرده بود. «هاردینگ» در دوم اوت ۱۹۲۳ درحالی که کمتر از سه سال از ریاست جمهوری اش می گذشت، بر اثر سکته مغزی درگذشت. دوران حکومت «هاردینگ» با ظهور «موسولینی» در ایتالیا معاصر بود. (مشاهیر سیاسی قرن بیستم، ص ۴۵۶).

موجبات ننگ ملت فراهم گردید. جسد «جرج واشنگتن» در قبر از این دنده به آن دنده نیفتاد. خورشید برحسب معمول غروب کرد و مطابق هرروز صبح روز بعد طلوع کرد و .... (۱)

[تصویر] رهبران داشناک ها

* تصویب عهدنامه مودت ایران و چین در مجلس

عهدنامه مودت ایران و چین در جلسه امروز مجلس شورای ملی به تصویب رسید. (۲)

* اعتراض شوروی به فعالیت داشناک ها در ایران

کمیسر وزارت خارجه شوروی در یک مهمانی رسمی که در وزارت امور خارجه شوروی برگزار شد، اعتراض کشورش را نسبت به فعالیت های ارامنه داشناکسیون که به ایران فرار کرده، در آنجا مسلح شده و علیه شوروی اقداماتی را انجام می دادند، به سفیر ایران ابلاغ کرد. (۳)

* انتصاب عزت الله خان به سمت مدیرکل فلاح

عزت الله خان فرزند مرحوم صنیع الدوله به حکم وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه به مدیریت کل فلاح در آن وزارت خانه منصوب گردید. (۴)

* ملاقات شارژدافر جدید ایتالیا در ایران با احمد شاه

«کالانتی» شارژدافر جدید دولت ایتالیا در ایران به اتفاق وحید السلطان به حضور احمد شاه رسید و اعتبارنامه خود را تسلیم کرد. (۵)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۸، ص ۲۵۹.

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۲۰، ص ۳۷.

۳- تلگراف مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۸ / ۲۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۱۵۹

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۸ / ۱۷، ص ۲.

۵- همان، ۱۳۰۰ / ۸ / ۱۶، ص ۱.

چهارشنبه ۱۷ آبان ۱۳۰۰ / ۹ نوامبر ۱۹۲۱ / ۸ ربیع الاول ۱۳۴۰

* حضور مصدق السلطنه در جلسات هیئت دولت

مصدق السلطنه وزیر مالیه با وجود کناره گیری و عدم مداخله در امور وزارتی در جلسات هیئت وزیران حاضر می شد، مصدق السلطنه عصر امروز نیز با حضور در دربار در جلسه هیئت دولت شرکت کرد. این امید وجود داشت که وی دوباره پست وزارت مالیه را به عهده گرفته، شروع به کار نماید. (۱)

* دستور العمل نگهداری بنزین در خارج شهر

حکومت نظامی تهران اعلام کرد، از نگاهداری بنزین در شهر خودداری شود و کلیه دارندگان بنزین را موظف نمود برای حفظ شهر تهران از آتش سوزی، بنزین های خود را به خارج از شهر منتقل و نگهداری نمایند. (۲)

* انتصاب ریاست اداره اوقاف و معارف مازندران

وزارت معارف، میرزا مهدی ثقه الاسلام زاده را به ریاست اداره اوقاف و معارف مازندران منصوب کرد. (۳)

* تسلیم اعتبارنامه وزیرمختار دولت ارمنستان به رئیس الوزراء

وزیرمختار دولت ارمنستان برای تقدیم استوارنامه خود به همراه رئیس تشریفات وزارت امور خارجه، به حضور وزیر امور خارجه رسید و هنگام غروب به حضور رئیس الوزراء قوام السلطنه رفت و پس از آن به ساختمان وزارت خارجه رفت و با شخص وزیر به مذاکره پرداخت. (۴)

* ملاقات کنسول انگلیس با خوانین قشقایی

کارگزاری بوشهر به وزارت امور خارجه گزارش داد:

جانشین کنسول انگلیس در بوشهر به خاطر ملاقات و مذاکره با خوانین قشقایی در خصوص معدن نفت، به دشت ارژن رفته است. کنسول انگلیس در شیراز هم در این ملاقات و مذاکرات حضور داشته است. (۵)

* ورود ممتاز الدوله و هیئت همراه به تبریز

امروز ممتاز الدوله رئیس هیئت اعزامی به ترکیه با هیئت همراهش (۶) به قصد سفر به تفلیس و باکو وارد تبریز شدند.

هدف از این سفر، مذاکرات بازرگانی با مقامات آذربایجان شوروی بود. (۷)

۱- روزنامه ایران، ۱۸ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- روزنامه اتحاد، ۱۷ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، ۱۸ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- همان ص ۱.

۵- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت امور خارجه، ۱۷ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۴۲.

۶- همراهان ممتاز الدوله در این سفر آقایان حاج نجم الملک، اقتدار الملک، ساعد السلطنه، ممتاز همایون، ترجمان السلطان و حاج رحیم آقا بودند (روزنامه ایران، ۱۵ / ۶ / ۱۳۰۰، ص ۱).

۷- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۳.

پنجشنبه ۱۸ آبان ۱۳۰۰ / ۱۰ نوامبر ۱۹۲۱ / ۹ ربیع الاول ۱۳۴۰

* شرارت های سمیتقو در ساوجبلاغ

پس از تصرف ساوجبلاغ به دست سمیتقو و نیرو هایش، پنج نفر از ژاندارم ها به منزل یکی از قضات پناهنده شده بودند.

سمیتقو خانه قاضی را به دلیل اینکه، از تحویل ژاندارم ها به او خودداری کرده بود غارت و خود او را نیز کشته و ژاندارم ها را نیز دستگیر و تیرباران نمود. (۱)

* ملاقات حسین علاء با معاون وزیر خارجه آمریکا

حسین علاء نماینده سیاسی ایران در واشنگتن به دیدار «دی یرینگ» (Dearing) معاون وزیر خارجه آمریکا رفت و از او خواست «دولت آمریکا هرچه سریع تر مستشار مالی (۲) مورد نظر خود را به ایران معرفی کند.» وی همچنین گفت: «به طور قطع امتیاز نفت شمال به شرکت های نفتی آمریکایی اعطا خواهد شد چون امتیاز خوشتاریا مسلماً به شرکت نفت انگلیس و ایران واگذار نمی شود.» (۳)

* تعطیل شدن اداره مالیه ایالتی خراسان

پیشکار کل مالیه خراسان طی بیانیه ای اعلام کرد: اداره مالیه ایالتی خراسان از این تاریخ تا پنج روز دیگر به کلی منحل می شود و تمام کارکنان این اداره بایستی خود را مستعفی از خدمت بدانند و با توجه به محدودیت بودجه، افرادی که در تشکیلات جدید به آنها نیاز باشد به وسیله نامه دعوت به خدمت خواهند شد و بقیه اعضا باید در حال انتظار خدمت باشند تا در مواقع نیاز، به آنان مراجعه شود. در غیر این صورت می توانند برای یافتن شغل به وزارت مالیه مراجعه نمایند. (۴)

* ورود سارقین افغان به رباط کلمائی

در پی ورود شش نفر سارق افغان به اطراف «رباط کلمائی» حکومت «خواف» برای جلوگیری از سرقت، عده ای سوار برای تعقیب آنان اعزام نمود. (۵)

[تصویر] سرهای بریده تعدادی از سارقین

* اعلام استعفای ماژور محمود خان

ماژور محمود خان اعلام کرد که از سرپرستی ایالت و فرماندهی ژاندارمری استعفا داده است. با دستور رسیده از تهران ماژور جعفر خان موقتاً فرماندهی ژاندارمری را به عهده گرفت. (۶)

* ورود آخرین گروه پلیس جنوب از شیراز به بوشهر

امروز آخرین ستون از نیروهای پلیس جنوب مرکب از نفرات انگلیسی و هندی از شیراز وارد بوشهر شدند. (۷)

* دستگیری خواهرزاده میرزا کوچک خان

امروز اسماعیل خان خواهرزاده میرزا کوچک خان توسط اردوی نظامیان در رشت دستگیر شد. (۸)

* فرار حاکم سیاسی سرخس روسیه و همسرش به ایران

«نیکلا بابروف» حاکم سیاسی سرخس روس که به همراه

۱- روزنامه اتحاد، ۱۸/۸/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- پیرو مخالفت هایی که از جانب روسیه و انگلیس با عزیمت شوستر به ایران صورت گرفت، وی به ایران عزیمت نکرد. (م)

۳- ۱۰ Department of State, ۸۹۱/ ۵۱ A/ ۹ Memorandum by under Secretary of State

November ۱۹۲۱

۴- روزنامه خراسان، ۲۲/۸/۱۳۰۰، ص ۱.

۵- گزارش تلگرافی از خواف، ۱۸/۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۲، ص ۴۴.

۶- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۶.

۷- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۷.

۸- روزنامه ایران ۲۲/۸/۱۳۰۰، ص ۱.

همسرش به ایران فرار کرده و پناهنده شده بود، در ضمن بازجویی هایی که از وی به عمل آمد اظهار داشت:

عدم موفقیت مأمورین سرحدی ایران در تسلیم کریم خان بلوچ و زبردست خان دره جزی و دیگر اشرار به خاطر دستوراتی است که مقامات عالی روس مبنی بر حمایت از آنان صادر می نمایند. (۱)

[تصویر] اسماعیل جنگلی (خواهرزاده میرزا کوچک خان)

* افتتاح عدلیه در بندرعباس

میرزا عباس خان نماینده ناظم الممالک و رئیس عدلیه بنادر پس از ورود به بندرعباس، امروز اداره عدلیه را در این شهر افتتاح نمود. (۲)

۱- تلگراف کارگزاری خراسان به وزارت خارجه، ۱۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۰، ص ۱۲۶.

۲- گزارش تلگرافی از بندرعباس به وزارت داخله، ۲۰ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۱۵-۲۹۰۰.

جمعه ۱۹ آبان ۱۳۰۰ / ۱۱ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱۰ ربیع الاول ۱۳۴۰

* شروع به کار رئیس تذکره ایالت خراسان

معاوضد الملک که قبلاً نیز مدتی رئیس تذکره ایالت خراسان بود دوباره به این سمت منصوب شده و از امروز کار خود را آغاز کرد. (۱)

* برگزاری مراسم جشن در سفارت ایتالیا

به مناسبت روز تولد پادشاه ایتالیا مجلس جشنی در محل سفارت خانه ایتالیا در تهران برگزار شد.

رئیس الوزراء، وزیران و برخی رجال سیاسی دیگر بنا به دعوت قبلی برای تبریک در این جشن شرکت کردند.

آصف السلطنه نیز از طرف احمد شاه برای عرض تبریک در این مراسم حضور یافت. (۲)

[تصویر] احمد شاه به همراه آجودان خود و رضا خان

۱- روزنامه خراسان، ۲۲ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۲- روزنامه ایران، ۲۱ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

شنبه ۲۰ آبان ۱۳۰۰ / ۱۲ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱۱ ربیع الاول ۱۳۴۰

* چاپ شعر ضد انگلیسی در روزنامه طوفان

فرخی (۱) مدیر روزنامه طوفان یکی از اشعار ضد انگلیسی خود را با عنوان «لرد کرزن عصبانی شده است»، در این نشریه به چاپ رساند که بخش هایی از این شعر در ذیل آمده است: (۲)

[تصویر] فرخی یزدی مدیر روزنامه طوفان

ما بزرگی به حقارت ندهیم گوش بر حکم سفارت ندهیم
سلطنت را به امارت ندهیم چون که ما تن به اسارت ندهیم
لرد کرزن عصبانی شده است داخل مرثیه خوانی شده است
حال «مارلینگ» تو را فهمیدیم «کاکس» را گاه عمل سنجیدیم
کودتا کردن «فرمان» دیدیم آنچه رفتیم چو بر گردیدیم
لرد کرزن عصبانی شده است داخل مرثیه خوانی شده است

۱- . محمد فرخی یزدی در سال ۱۲۶۷ ش، برابر با ۱۳۰۶ ق در یزد چشم به جهان گشود و علوم مقدماتی را در آن شهر فراگرفت. چون ذوق سرودن شعر داشت، افکار انقلابی خود را به نظم درآورد. فرخی در اوایل مشروطیت و تشکیل حزب دموکرات ایران از دموکرات خواهان یزد گردید و در نتیجه سرودن اشعار انقلابی، حاکم یزد دستور داد دهان او را با نخ و سوزن بدوزند. وی در سال ۱۳۲۸ ق، به تهران آمد و اشعار و مقالات خود را در جراید منتشر می کرد. فرخی در جنگ جهانی اول به بغداد و کربلا رفت و پس از آنکه مورد تعقیب انگلیسیان قرار گرفت از این رو، به ایران بازگشت. فرخی به علت مخالفت با قرارداد ۱۹۱۹ سه ماه در زندان افتاد و پس از آزادی در سال ۱۳۰۰ ش روزنامه طوفان را منتشر کرد. فرخی در دوره هفتم مجلس شورای ملی از سوی مردم یزد به مجلس شورای ملی راه یافت ولی بعدها مجبور به مهاجرت به برلین آلمان گردید و در سال ۱۳۱۲ به تهران بازگشت. سرانجام فرخی در ۲۵ مهرماه ۱۳۱۸ ش، به دستور رضا شاه در زندان کشته شد. (دیوان فرخی یزدی، مقدمه).

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۶.

یکشنبه ۲۱ آبان ۱۳۰۰ / ۱۳ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱۲ ربیع الاول ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] مبارزین جنبش جنگل در حال عبور از پل پسی خان

* ورود تعدادی از نیروهای پلیس جنوب به بوشهر

قسمتی از نیروهای پلیس جنوب مستقر در منطقه کازرون و برازجان که هنوز از ایران خارج نشده بودند، امروز به بوشهر وارد شدند. کارگزار بوشهر از وزارت امور خارجه کسب تکلیف کرد، چنانچه برای این عده، تذکره برای رفتن به عماره (۱) یا بمبئی (۲) خواسته شود، موافقت شود یا نه؟ (۳)

* استقرار یکصد سالدات روسی در پل خاتون

مأمور سیاسی و حکمران سرخس روسیه و یکصد نفر سالدات روسی با دو پلیمت در پل خاتون مستقر شده، مرز را بسته و از تردد جلوگیری می کردند. (۴)

* اعزام سعد الدوله به رشت

رضا خان به منظور بررسی اوضاع گیلان و زمان احضار و فراخواندن نیروهای دولتی از آنجا سعد الدوله را به رشت اعزام کرد. (۵)

۱- عماره شهری در بین النهرین که در کشور عراق کنونی می باشد.

۲- بمبئی یکی از شهرهای بزرگ هندوستان می باشد.

۳- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۲۲ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۰، پ ۹، ص ۳۳.

۴- تلگراف کارگزاری سرخس به وزارت خارجه، ۲۳ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۰، ص ۲۵.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۹.

دوشنبه ۲۲ آبان ۱۳۰۰/۱۴ نوامبر ۱۳/۱۹۲۱ ربيع الاول ۱۳۴۰

* ورود سید جلال چمنی با نیرو هایش به رشت

سید جلال چمنی که تسلیم رضا خان شده بود، در رأس نیروی دو بیست و پنجاه نفری خود از جنگل وارد رشت شد. وی شصت بار الاغ تفنگ و مهمات و بیست و پنج قبضه مسلسل را که از طرفداران میرزا کوچک خان به غنیمت گرفته بود با خود به رشت آورد. (۱)

* ملاقات حسین خزاعی با سرکنسول انگلیس در مشهد

حسین خزاعی، سرکنسول انگلیس در مشهد را به منظور پاره ای مذاکرات دعوت کرد. او در این ملاقات ضمن اظهار شکوه از ماژور محمود خان به سرکنسول انگلیس گفت، از وزیر جنگ خواسته است فوراً محمود خان را به تهران فراخواند. (۲)

* ترقی قیمت پنبه در خراسان

روزنامه خراسان در شماره امروز خود راجع به پنبه که یکی از کالاهای تجارتي ایران بود، نوشت: از هنگامی که راه روسیه باز نشده و تجارت خانه «ونشترک» در مشهد تشکیل نشده است.

قیمت پنبه در مناطق خراسان به خصوص سبزوار و نیشابور افزایش یافته و از خرواری ده تومان به خرواری شصت تومان رسیده است. (۳)

* شیوع تیفوئید در سرخس

بیماری «تیفوئید» (۴) در شهر سرخس و اطراف آن شیوع پیدا کرد. به نوشته روزنامه خراسان، بیشتر سربازان ساخلوی سرخس نیز به این بیماری مبتلا شده بودند. (۵)

* تشکیل کمیسیون نظام در مشهد

کمیسیون نظام در مشهد هرروز صبح و عصر تشکیل می شد، و این کمیسیون مشغول تحویل دادن اسلحه و مهمات به اداره قزاق خانه بود. (۶)

* اعتراض به حکم کفالت ماژور محمود خان

نظام السلطنه ماژور محمود خان را به عنوان کفیل موقت ایالت خراسان منصوب نمود. این حکم، موجب اعتراض حسین آقا میرپنج، کلنل علی خان، آقازاده و متولی باشی شد و آنان را بر آن داشت تا با ارسال تلگرافی برای قوام السلطنه، اعتراض خود

را به این اقدام اعلام نمایند. (۷)

* برگزاری مراسم جشن در سفارت بلژیک

امشب جشن باشکوهی به مناسبت جشن تاجگذاری پادشاه بلژیک در تهران برگزار شد (۸). رئیس الوزراء، اعضای هیئت دولت و جمعی از اعیان و نمایندگان سیاسی در این مراسم حضور داشتند. (۹)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۹۸.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۶.

۳- روزنامه خراسان، ۲۲ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۴- تیفوئید واژه ای فرانسوی. حصبه. از امراض عفونی و مسری که به سبب وجود میکروب و ایجاد زخم های دگمه ای شکل در روده تشخیص داده می شود و با تیفوس مشابهت دارد و در جوانان بیشتر مشاهده می شود و تب این بیماری در سه مرحله متغیر است.

۵- . روزنامه خراسان، ۲۲ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۶- روزنامه ایران، ۲۲ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۷.

۸- عصر روز بعد نیز به همین مناسبت وزیرمختار بلژیک و همسرش، هیئت دولت و اعیان و نمایندگان سیاسی ایران را دعوت کرده، از آنان پذیرایی ویژه ای به عمل آوردند. آصف السلطنه نیز از سوی احمد شاه برای عرض تبریک در سفارت خانه بلژیک حضور یافت (روزنامه ایران، ۲۴ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۳).

۹- روزنامه ایران، ۲۴ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۳.

سه شنبه ۲۳ آبان ۱۳۰۰ / ۱۵ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱۴ ربیع الاول ۱۳۴۰

* توقیف لتکاهای ترکمن توسط بلشویک ها

سه «لتکای» ترکمن که در حال حرکت به طرف بادکوبه با یک «پراخود» بلشویک روبرو شدند. بلشویک ها مطالبه «لاویک» می کنند ولی بالاخره «لتکاه» را به حسین قلی برده و محموله دو تا از آنها را تخلیه می کنند.

آنان که به خاطر فرارسیدن شب و تاریکی هوا نتوانستند بار لتکاهای دیگر را خالی کنند، دو نفر «سالدات» را مأمور حفاظت از بارها کرده خود به تازه شهر رفتند تا فردا صبح باز گردند و بار لتکاهای دیگر را نیز خالی نمایند. اما بعد از رفتن پراخود، لتکاچی ها اجتماع نموده، دو نفر «سالدات» را گرفته، یکی از آنها را به دریا انداختند (۱) و دیگری را به «گمش تپه» بردند. (۲)

* انتشار مقاله آقا خان محلاتی در روزنامه تایمز

«آقا خان محلاتی» (۳) مقاله ای درباره سیاست انگلستان در شرق و قوای متحد الشکل ایران در روزنامه تایمز لندن منتشر کرد.

مفاد این مقاله منجر به بحث های زیادی در روزنامه های انگلیسی شد. (۴) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۴۱۶ * توصیه روزنامه اتحاد به انگلیسی ها ..... ص: ۴۱۶

* توصیه روزنامه اتحاد به انگلیسی ها

روزنامه اتحاد از سر نصیحت به انگلیسی ها توصیه کرد در امور داخلی ایران مداخله نکنند و به جای استفاده از زور از در دوستی در آیند. (۵)

* مذاکره نمایندگان مجلس درباره امتیاز خوشتاریا

امروز نمایندگان در مجلس شورای ملی راجع به امتیاز خوشتاریا که مدارج قانونی را طی نکرده و به تصویب نرسیده است مذاکره کردند و از قوام السلطنه که در مجلس حضور داشت سؤال نمودند دولت در این باره چه اقدامی کرده است.

پاسخ رئیس الوزراء این بود که، چون امتیاز مزبور برخلاف قانون اساسی بوده و به تصویب نرسیده است، دولت آن را ملغی و غیرمعتبر می داند و حقی برای صاحب امتیاز شناخته نشده و هروقت در این باره اظهاری شده، دولت دلایل خود را کاملاً خاطر نشان نموده است. (۶)

* اعلام نتایج انتخابات مجلس در قمشه

«سید الملک» با کسب یک هزار و هشتصد و پنجاه و دو رأی در انتخابات (۷) دوره چهارم مجلس شورای ملی در حوزه انتخابیه قمشه، به وکالت از مردم این منطقه به مجلس شورای ملی راه یافت. (۸)

* انتصاب کفیل کنسول انگلیس در کردند

جی. ای. باکر (G. E. Baker) به سمت کنسول انگلیس در کردند تعیین شد. (۹)

[تصویر] آقا خان محلاتی

۱- شایع شده بود سالداتی که به دریا انداخته بودند، توانسته خودش را نجات داده و به حسین قلی برساند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۱۶، ص ۳).

۲- گزارشی از گمش تپه به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۸ / ۲۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۱۶، ص ۳.

۳- سر محمد شاه (آقا خان محلاتی) معروف به آقا خان سوم، فرزند سلطان علیشاه آقا خان دوم و رهبر سیاسی- مذهبی فرقه اسماعیلیان نزاری در سال ۱۲۹۴ ق / ۱۸۷۷ م، در کراچی به دنیا آمد. جد آقا خان محلاتی موسوم به آقا خان اول پسر ارشد شاه خلیل الله رئیس فرقه اسماعیلیه که در سن سیزده سالگی جانشین پدر و پیشوای فرقه اسماعیلیه شده بود، مورد توجه و استمالت فتحعلی شاه قاجار قرار گرفت. شاه قاجار برای دلجویی از این مرشدزاده محلاتی، یکی از دختران خود را به عقد او درآورد و حکومت قم و محلات را نیز به وی بخشید. در زمان محمد شاه قاجار نیز آقا خان مورد توجه محمد شاه قرار گرفت و به حکومت کرمان رسید. وی به مجرد اینکه، محمد شاه به هرات لشکرکشی کرد، در جنوب طغیان و آشوبی به پا نمود و قصد داشت، قسمتی از خاک ایران (کرمان و سیستان) را به تحریک انگلیسی ها از ایران تجزیه نماید. ولی پس از اینکه، توفیقی نیافت انگلیسی ها او را در سال ۱۲۵۷ ق، به هندوستان فرستادند تا آقا خان در آنجا برای آنان مصدر خدماتی گردد و بدین ترتیب رهبران بعدی فرقه اسماعیلیه نیز در هندوستان ساکن شدند. آقا خان دوم (علی شاه) از دو همسر نخست خود دو فرزند پسر داشت که پیش از وی درگذشتند. پس از مرگ وی تنها پسر بازمانده اش از همسر ایرانی او، شمس الملوک، که محمد نام داشت، در سن هشت سالگی به عنوان چهل و هشتمین امام نزاری در بمبئی سمت امامت یافت و آقا خان سوم عنوان گرفت. راهنما و قیم او ظاهراً عمویش آقا جنگی شاه بود. اما وی در سال ۱۹۰۸ م / ۱۳۲۶ ق، در حوادثی که به دنبال تصویب قانون ناسازگاری با مصالح دیگر اعضای خانواده او روی داد، در جده به قتل رسید. آقا خان سفرهای اروپایی زیادی داشت و این سفرهای اروپایی، سرانجام آقا خان را اروپانشین کرد و علی رغم میل کسانی که می خواستند آقا خان در کلکته که موطن او تعیین شده بود، زندگی کند، وی مقیم اروپا گردید. آقا خان در سال ۱۳۲۳ ق / ۱۹۰۶ م، در ملاقاتی با لرد میتو در سیملا، به عنوان رئیس هیئت نمایندگی مسلمانان هند، از نایب السلطنه خواست که به مسلمانان هند به چشم اقلیت ننگرند و آنان را ملتی در دل ملت دیگر بدانند و برای مسلمانان این حق را قایل شوند که نمایندگان مساوی در شوراهای محلی و قانونگذاری هند داشته باشند. این گفتگوها تا حدی ثمر بخش واقع شد و کرسی مستقلی در کنگره برای ایالات مسلمان نشین هند مانند پنجاب و بنگال شرقی تأسیس گردید. آقا خان با رهبران مسلمان به منظور تحقق بخشیدن به اهداف مشترک، تشکل مستقلی به نام «مسلم لیگ» (Muslem Leag) ترتیب دادند و موفقیت آقا خان در کسب امتیاز برای مسلمانان از انگلیسیان سبب شد، تا از بدو تأسیس اتحادیه مسلمانان سراسر هند (مسلم لیگ) در ۱۹۰۶ م، به رهبری آن انتخاب شود. وی این سمت

را تا سال ۱۳۳۱ ق/ ۱۹۱۲ م، که از آن استعفا کرد، عهده دار بود. آقا خان به ایران علاقه داشت. چه او با واسطه پدر و مادر به خاندان قاجار نسب می برد. او همواره مدعی بود که در زندگی شخصی از «الگوی ایرانی-مسلمان» پیروی کرده است. در جریان قرارداد ۱۹۱۹ م، آقا خان در نطقی در لندن سخت با آن قرارداد مخالفت کرد ولی با گذشت زمان نظرش تغییر کرد تا آنجا که، حتی از این که چنان قراردادی سرنگرفته است اظهار تأسف کرد. پس از کودتای ۱۲۹۹ ش، در ایران و بالا- گرفتن کار رضا خان، سران قاجار، که نگران اوضاع بودند تصمیم به مذاکره مستقیم با انگلیسی ها گرفتند. نصرت السلطنه و عضد السلطان، عموهای احمد شاه برای این کار مأمور شدند و آنها به قصد استفاده از اعتبار آقا خان او را در لندن با خود همراه کردند. اما این کوشش نتیجه بخش واقع نشد و ناامید بازگشتند. آقا خان از رضا شاه تمجید می کرد و هنگام تاجگذاری او، تلگراف تبریک و تهنیت به ایران فرستاد. آقا خان در نخستین دهه حکومت محمد رضا شاه درخواست تابعیت ایران را کرد که مورد قبول محمد رضا پهلوی واقع شد. وی گاهگاهی نیز به طور مستقیم و غیرمستقیم، در سیاست های مربوط به ایران دخالت می کرد. مثلاً در قضیه ملی شدن صنعت نفت او به میانجی گری میان ایران و انگلیس پرداخت. مرگ آقا خان سوم در ۱۱ ژوئیه ۱۹۵۷ در ژنو رخ داد. جسد وی را به آسوان در مصر منتقل کردند و همانجا به خاک سپردند. پس از مرگ وی برخی از روزنامه های اروپایی به شرح جزئیات زندگی او پرداختند و عنوان هایی برای او ذکر کردند. «تایمز» وی را شهروند جهانی خواند؛ گاردین به وی عنوان پادشاه بدون کشور داد. (فرهنگ ناموران، ج ۱، ص ۲۴۲-۲۴۷).

۴- روزنامه تایمز، ۱۵ نوامبر ۱۹۲۱.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۸۰.

۶- تلگراف رئیس الوزراء به وزیرمختار ایران در واشنگتن، ۳۰ / ۸ / ۱۳۰۰، گنجینه اسناد، س ۱۳۷۰، دفتر اول، ص ۳۳.

۷- انتخابات قمشه از تاریخ ۲۵ محرم ۱۳۳۹ ق شروع شد و از روز سه شنبه ۶ صفر ۱۳۳۹ ق تعرفه توزیع گردید که تا مدت ده روز ادامه داشت و به مدت پنج روز رأی گیری انجام شد (اسناد مجلس، دوره ۴، ک ۹، ج ۳ / ۴ پ ۴۸).

۸- اسناد مجلس، دوره ۴، ک ۹، ج ۳ / ۴، پ ۴۸.

۹- مراسم سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۲۳ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۲۰، ص ۱۷.

چهارشنبه ۲۴ آبان ۱۳۰۰ / ۱۶ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱۵ ربیع الاول ۱۳۴۰

* اعتراض به سعد الملک

بزرگان و سرشناسان رشت طی نامه ای به سعد الملک از وی خواستند، مطابق با دستورات رضا خان، نسبت به مردم ستمدیده گیلان مهربان تر باشد و با آنان بهتر رفتار کند. (۱)

[تصویر] از راست: اسماعیل جنگلی، میرزا کوچک خان و سید حبیب الله مدنی

* محبوس شدن تعدادی ایرانی در ترکستان

در پی سلب آزادی های فردی اتباع ایرانی در ترکستان، محبوس کردن آنان بدون تعیین مدت حبس، وادار نمودن آنان به کارهای سخت و شاقه، تفتیش و توقیف اموال آنان و ممنوع کردن مسافرت از شهری به شهر دیگر برای آنان، نمایندگی دولت ایران در ترکستان در نامه ای به وزارت امور خارجه روسیه نسبت به رفتار مأموران مرزی روسیه با مسافری ایرانی اعتراض کرد و اظهار نمود که این رفتارها به تیرگی روابط میان دو کشور منجر خواهد شد. (۲)

* تشکیل کمیسیون جمع آوری اعانه برای قحطی زدگان روسیه

به دنبال بروز قحطی در روسیه، رضا خان با انتشار اعلانی مردم را به کمک کردن به قحطی زدگان روسیه فراخواند.

رضا خان که برای جمع آوری اعانه برای قحطی زدگان روسیه کمیسینی (۳) تشکیل داده بود، خود ریاست این کمیسیون را بر عهده گرفت. (۴)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۹۹.

۲- مراسله نمایندگی دولت ایران در ترکستان، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۱۰، ص ۱۵.

۳- اعضای کمیسیون عبارت بودند از: حاج امام جمعه خوئی، امام جمعه تهران، شاهزاده عین الدوله، سپهسالار اعظم، شاهزاده فرمانفرما، میرزا محمد صادق طباطبایی، شاهزاده سلیمان میرزا، سردار معظم خراسانی، حاج معین التجار بوشهری، ارباب کیخسرو، آقامیر، وارطان طومانیانس، اودادیس خان تاجرباشی قزوینی، جبرئیل بوداقیان، خاش چاپ، دکتر پاکرفسکی، مارکف، میرزا یانس (روزنامه ایران، ۲۸ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲).

۴- برای اطلاع بیشتر، ن ک: روزنامه ایران، ۲۸ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

پنجشنبه ۲۵ آبان ۱۳۰۰/۱۷ نوامبر ۱۹۲۱/۱۶ ربیع الاول ۱۳۴۰

* شروع جنگ در آذربایجان بین نیروهای دولتی و اکراد

امروز بین نیروهای دولتی و اکراد متمرده منطقه آذربایجان جنگ شروع شد. در جبهه تسوج و خوی، نظامیان دولتی مرکب از قوای ژاندارم و سرباز و سوار و پیاده قراجه داغی به ریاست سردار ارشد شکست های متوالی را به اکراد که بیش از سه هزار نفر بودند، وارد آوردند. در این جنگ، نیروهای دولتی با استفاده از توپ خانه و مسلسل حملات سخت و شدیدی را علیه اکراد اجرا کردند. (۱)

* تقاضای مساعدت مهاجرین گیلان

نمایندگان دویست خانوار از مهاجرین گیلان که در زمان جنگ در گیلان به اردبیل فرار کرده بودند، برای بازگشت خود به گیلان از دولت تقاضای مساعدت نمودند. (۲)

* رفع معایب راه آهن پيله بازار به رشت

با توجه به آنکه، راه آهن پيله بازار به رشت، پس از واگذار شدن آن از سوی روس ها به دولت ایران، به حالت تعطیل مانده و راه کوچصفهان (۳) واقع در گیلان که در گذشته نیز استیجاری بود در وضعیت نامطلوبی به سر می برد و نیاز به تعمیر داشت وزارت فواید عامه، شاهزاده شاه قلی میرزا را مأمور نمود تا به اتفاق مهندس راهسازی به مناطق مذکور رفته و میزان نواقص راه آهن و راه شوسه مذکور را گزارش دهند تا هرچه زودتر نسبت به رفع معایب و نواقص آن اقدام شود. (۴)

* دعوت مجمع کمیسرهای هوایی جهان از ایران برای معرفی نماینده در آن مجمع

مجمع کمیسرهای هوایی جهان از سفارت آمریکا در ایران خواسته بود، یک نفر را به عنوان نماینده از ایران معرفی نمایند تا مجمع با وی وارد مکاتبه شده و در صورت نتیجه بخش بودن مذاکرات، او را به عنوان کمیسر خود در ایران تعیین کند.

از این رو، سفارت آمریکا امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه ضمن اعلام این خبر تصریح کرد:

نماینده مذکور لازم نیست متخصص در امور هواپیمایی باشد ولی اگر در این زمینه تخصص داشته باشد بهتر خواهد بود. وظایف این نماینده، مستشاری در امور هواپیمایی کشور خود می باشد. (۵)

* جلوگیری از تهیه و فروش مشروبات الکلی

برای جلوگیری از شرب مسکرات و تهیه و فروش مشروبات الکلی، دولت حکومت تهران را مکلف نمود، از تهیه و فروش مشروبات الکلی در تهران و اطراف آن جلوگیری نماید ولی به علت آنکه برخی مواد الکلی، کاربرد پزشکی و صنعتی دارند،

محلی را در خارج شهر تهران برای ساختن این مواد تعیین نماید تا مقادیری الکل برای مصارف پزشکی و صنعتی ... توسط اشخاص متخصص و زیر نظر حکومت تهران، تهیه شود. دولت همچنین مقرر نمود:

فروش مواد الکلی فقط در دارو خانه ها و مطابق دستور پزشکان یا با مجوز مخصوص حکومت، صورت گیرد و حکومت تهران با توافق نظر وزارت مالیه قیمت این مواد را با عوارضی که به آن تعلق می گیرد، تعیین نماید. (۶)

* بررسی اسناد و مدارک حاکم سیاسی سرخس روسیه

امروز بنا به دستور کفیل ایالت خراسان، «بابروف» حاکم سیاسی سرخس روس و همسرش را که به مشهد فرار کرده بودند، بعد از چند روز توقیف در شعبه تفتیش نظمیه، با تمام اسناد و نوشتجاتی که مشار الیه به همراه داشت به کارگزاری خراسان تسلیم نمودند، (۷) تا از وی بازجویی به عمل آمده (۸) و اسناد و نوشتجات وی نیز بررسی شود. بنا به اظهارات مصدق دیوان کفیل کارگزاری خراسان، اسناد و نوشتجاتی که «بابروف» به همراه داشت از نظر سیاسی بااهمیت بودند. (۹)

۱- روزنامه ایران، ۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- همان، ۲۵ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- کوچصفهان در نزدیکی رشت و سر راه شوسه رشت به تنکابن واقع شده است. این منطقه از شمال به لشت نشا و از جنوب به سنگر و از شرق به سفیدرود و از غرب به بخش مرکزی رشت محدود است.

۴- روزنامه ایران ۲۵ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- مراسله سفارت آمریکا به وزارت خارجه، ۲۵ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۱۸، ص ۲.

۶- مراسله ریاست وزرا به حکومت تهران، ۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۱۷۱ / ۲۹۳۰۰۰.

۷- مشار السلطنه وزیر امور خارجه به این اقدام کارگزاری خراسان که بدون اطلاع و اجازه وزارت امور خارجه، بابروف و همسرش را در کارگزاری توقیف کرده بود اعتراض نمود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۰، ص ۱۲۹).

۸- بابروف در بازجویی ها مدعی بود تبعه لهستان است. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۰، ص ۱۳۶).

۹- تلگراف کارگزاری خراسان به وزارت خارجه، ۲۵ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۰، ص ۱۲۷.

* رفع اختلاف میان ترکمن ها و بزرگان حسینقلی

خان یموت اسکی که خود اصلا ترکمان و یکی از صاحب منصبان روس بود به همراه چهار نفر از ریش سفیدان ترکمان، «سالداتی» را که دو روز پیش «لتکاچی ها» به گمش تپه آورده بودند، (۱) امروز به «حسینقلی» برده تا به اختلاف پیش آمده، پایان داده و با بزرگان «حسینقلی» صلح نمایند. (۲)

* انتصاب شاهزاده حسینقلی میرزا به سمت «محاسب اول ولایات»

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، طی حکمی شاهزاده حسینقلی میرزا (۳) را با حقوق ماهانه هفتاد تومان به سمت «محاسب اول ولایات» منصوب نمود. (۴)

* انتخاب رئیس اداره مالیه گیلان

میرزا حسن خان ناصر از کارمندان وزارت مالیه به حکم آن وزارت خانه به سمت ریاست مالیه گیلان انتخاب شد. وی امروز به همراه افرادی اندک برای اداره کردن مالیه گیلان به رشت عزیمت کرد. (۵)

[تصویر] میرزا حسن خان ناصر

* تأکید مجدد کمیته مرکزی حزب کمونیست شوروی بر ادامه سیاست اتخاذ شده در ایران

دفتر سیاسی کمیته مرکزی حزب کمونیست شوروی تحت نظارت لنین به مذاکره درباره مسئله ایران پرداخت. در این جلسه چیچرن در این زمینه سخنرانی نمود. در این جلسه تأکید شد که شیوه درست همان سیاستی است که از طرف کمیته مرکزی حزب تعیین شده (۶) و این سیاست باید بدون انحراف تحقق یابد. (۷)

۱- ن ک: خبر ۲۳ / ۸ / ۱۳۰۰.

۲- تلگراف حکمران استرآباد به رئیس الوزراء و وزارت داخله، ۲۷ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۱۶، ص ۶.

۳- مدت زیادی از انتصاب حسینقلی میرزا در این سمت نمی گذشت که در تاریخ ۲۷ / ۱۰ / ۱۳۰۰، وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه که می خواست از حسینقلی میرزا در اداره امور راه شوسه انزلی و همدان استفاده نماید از وزارت معارف و اوقاف درخواست نمود با انتقال وی به وزارت فلاح و تجارت موافقت نمایند. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۷۰۲۶۷۲۰).

۴- مراسله وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه به شاهزاده حسینقلی میرزا، ۲۵ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۷۰۲۶۷۲۰.

۵- روزنامه ایران، ۲۵ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

- ۶- در ۲۲ نوامبر ۱۹۲۲ «ل.م. کارا خان» معاون کمیساریای خارجی دولت شوروی خط اصلی سیاست دولت شوروی درباره ایران را چنین توصیف کرد: «سیاست دولت روسیه شوروی درباره ایران که به تقویت سیاسی و اقتصادی ایران علاقمند می باشد اصولاً نمی تواند به کوشش تجزیه طلبی در مناطق مرزی ایران علاقمند باشد چه رسد به جنگ این عناصر علیه حکومت مرکزی.» (نهضت میرزا کوچک خان جنگلی، ص ۲۵۷).
- ۷- نهضت میرزا کوچک خان جنگلی، ص ۲۵۷.

جمعه ۲۶ آبان ۱۳۰۰ / ۱۸ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱۷ ربیع الاول ۱۳۴۰

* دعوت از اعضای کمیسیون جمع آوری اعانه برای قحطی زدگان روسیه

رضا خان وزیر جنگ و رئیس کمیسیون جمع آوری اعانه (۱) برای قحطی زدگان روسیه، به منظور جمع آوری اعانه، از اعضای این کمیسیون دعوت کرد تا روز شنبه ۲۷ آبان ماه در عمارت دیویزیون قزاق خانه حضور به هم رسانند. (۲)

[تصویر] نظام السلطنه مافی

* آغاز مجدد احداث ساختمان کتاب خانه ملی

کار بنای ساختمان کتاب خانه ملی (۳) که به حالت ناتمام باقی مانده بود به همت شخص وزیر معارف مجدداً آغاز شد.

مخارج آغاز به کار مجدد این ساختمان که نزدیک به هشتصد تومان بود از محل وجوه اوقاف کرمانشاه تامین شد. (۴)

* عزیمت نظام السلطنه به مشهد

نظام السلطنه تهران را به قصد عزیمت به مشهد ترک کرد. (۵)

۱- سفارت انگلیس در گزارش های خود راجع به این اقدام رضا خان نوشته است: «همه می گویند کاسه ای زیر نیم کاسه است و رضا خان کسی نیست که بی جهت بخواهد خود را در دل وزیرمختار شوروی جا کند.» (جنش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۷۹).

۲- روزنامه ایران، ۲۶ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- کتاب خانه ملی در واقع به کتاب خانه عمومی در آن روزگار گفته می شده است که در برخی از مراکز ایالات ایران از جمله اصفهان، کرمانشاه و ... دایر شده بوده. (م)

۴- روزنامه ایران، ۲۸ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۷.

شنبه ۲۷ آبان ۱۳۰۰ / ۱۹ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱۸ ربیع الاول ۱۳۴۰

* شکست اکراد در درگیری با قوای دولتی

بنا به گزارش «سطوت السلطنه» فرمانده اردوی میاندوآب، امروز دو درگیری ما بین سواران اردوی دولتی و اکراد در یک و نیم فرسخی میاندوآب به وقوع پیوست. در یکی از این درگیری ها دو نفر از اکراد مقتول و مجروح شدند ولی در هر دو درگیری از طرف اردوی دولتی فقط چهار رأس اسب گلوله خوردند. (۱)

* عزیمت ارفع الممالک به دزداب

ارفع الممالک حاکم جدید دزداب، مشهد را به قصد محل مأموریت خود ترک کرد (۲)

[تصویر] تعدادی از سواران ایالتی

* انحلال سواران ایالتی و حکومتی

با توجه به اینکه، در بروجرد و لرستان، اصفهان، استرآباد و عراق (اراک) نیروهای نظامی حضور داشتند و قرار بود به زودی نواقص آنان برطرف شود، به منظور صرفه جویی و تعدیل بودجه بنا به مصوبه هیئت دولت مقرر شد، سواران ایالتی و حکومتی نقاط فوق از اول آذرماه منحل گردد. مصوبه هیئت دولت نیز به وزارت مالیه ابلاغ شد که از تاریخ مزبور بودجه ای برای سواران ایالتی و حکومتی پرداخت نشود. در صورت اجرای این تصمیم از این بابت، سالانه بیش از یکصد و پنجاه هزار تومان در هزینه های دولت صرفه جویی می شد. (۳)

* عزیمت دویست و پنجاه نفر قزاق به تهران

دویست و پنجاه نفر از افراد دیویزیون قزاق اراک با یک هزار تفنگ و یک میلیون فشنگ از مشهد عازم تهران شدند. (۴)

* انتصاب معاون وزارت عدلیه

دکتر میرزا سید ولی الله خان به حکم وزارت عدلیه به سمت معاونت آن وزارت خانه تعیین شد. (۵)

۱- روزنامه ایران، ۲۹ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۸.

۳- روزنامه ایران، ۲۸ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۸.

یکشنبه ۲۸ آبان ۱۳۰۰ / ۲۰ نوامبر ۱۹۲۱ / ۱۹ ربيع الاول ۱۳۴۰

* درگیری شدید بین نیروهای دولتی و اکراد

درگیری بین نیروهای دولتی و اکراد متمدن در آذربایجان تقریباً از ۲۵ آبان شروع شده بود. (۱) نیروهای دولتی مرکب از قوای ژاندارم و سرباز سوار و پیاده قراجه داغی (۲) بودند که ریاست نیروهای قراجه داغی را سردار ارشد به عهده داشت.

تعداد اکراد بیش از سه هزار نفر بود که توپ خانه و مترالیوز نیز در اختیار داشتند. در جنگی که از صبح امروز میان قوای دولتی و اکراد آغاز شده و تا ساعت پنج بامداد بیست و نهم آبان ادامه داشت، اکراد شکست خورده، شکاریازی (۳) را که برای آنان نقطه ای مهم بین تسوج و خوی و سلماس بود، از دست دادند. گروهی از سواران سردار ارشد به ریاست کریم بیگ که به کمک نیروهای ژاندارم رفته بودند، در پیروزی قوای دولتی نقش مهمی داشتند. (۴)

* عزیمت اعتلاء الملک و هیئت همراه به افغانستان

اعتلاء الملک که به سمت وزیرمختار دولت ایران در افغانستان تعیین شده بود، امروز با همراهان خود از تهران به طرف افغانستان حرکت کردند. رفیع الملک که سابقاً سمت معاونت اداره تشریفات وزارت امور خارجه را دارا بود به سمت معاون اعتلاء الملک منصوب و امروز به همراه وی عازم افغانستان شد. (۵)

* ورود مبلغین قفقازی به ایران

سی نفر قفقازی از روسیه و از مرز باجگیران برای تبلیغ به ایران وارد شدند. (۶) با توجه به اینکه در هنگام ورود ایرانیان به خاک روسیه، مأمورین مرزی روس به افراد مجهول الهویه اجازه ورود به خاک روسیه را نمی دادند، کارگزاری دره جز پس از ورود این عده در تلگرافی به وزارت خارجه پیشنهاد داد، در مرزهای ایران نیز، مأمورین ویژه از سوی کارگزاری مستقر شوند و همانگونه که با اتباع ایرانی برخورد می شود، با اتباع روسی نیز در هنگام ورود به ایران برخورد شود. (۷)

[تصویر] اعتلاء الملک

* تشکیل اولین جلسه کمیسیون رسیدگی به امور شیلات دریای خزر

بنا به دستور هیئت دولت، برای رسیدگی به امور شیلات دریای خزر و اتخاذ سیاست مناسبی که منافع دولت ایران را

۱- همزمان با شروع جنگ در این منطقه به اردوی قزاق و سواران محلی در میاندوآب نیز دستور داده شد به اکراد حمله کنند و اردوی مزبور نیز شروع به پیشرفت کرده و تا نزدیک ساوجبلاغ رسیده. بخشی از اردوی کردستان نیز به نزدیکی تیف رسیده ... اکراد برای حفظ ساوجبلاغ عده ای را برای کمک از ارومیه فرستاده بودند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ

۱۰، ص ۷۵).

۲- قراجه داغ یا قره چه داغ یا قره جه داغ سلسله کوه های مازیوس که امروز ترکان آن را قراجه داغ یا کوه های سیاه می خوانند. عبور از کوه های قراجه داغ بسیار سخت و مشکل است. قراجه داغ یکی از ولایات آذربایجان است که به چند ناحیه مجزا تقسیم می شود و ناحیه ای کوهستانی است که بین رود ارس و کوه های قراداغ واقع شده و مرکز آن شهر اهر در ارتفاعات ۱۴۷۶ متری از سطح دریا واقع شده است.

۳- شکرپازی منطقه ای در حومه سلماس می باشد.

۴- گزارش عملیات اردوی دولتی از آذربایجان ۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۷۴.

۵- روزنامه ایران، ۳ / ۹ / ۱۳۰۰.

۶- وزارت خارجه پس از مذاکره با نایب اول سفارت شوروی درباره این موضوع و اظهار بی اطلاعی وی به کارگزاری دره جز تأکید کرد در صورت صحت گزارش مذکور، مبلغین باید تبعید شوند. (اسناد وزارت خارجه، حاشیه سند، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۳، ص ۳۰).

۷- تلگراف کارگزاری دره جز به وزارت خارجه، ۲۸ / ۸ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۳، ص ۳۰.

تأمین نماید، اولین جلسه کمیسیون رسیدگی به این موضوع با حضور نمایندگان ایران و روس تشکیل شد. در این جلسه «نیر السلطان» وزیر فلاحت و تجارت و فواید عامه ریاست نمایندگان ایرانی را عهده دار بود و روتشتین وزیرمختار دولت روسیه شوروی ریاست نمایندگان روس را بر عهده داشت. پس از آغاز جلسه و یک سری مذاکرات اولیه، اعتبارنامه های نمایندگان طرفین قرائت شد ولی از آنجا که، نمایندگان ایران برخلاف نمایندگان روس دارای اختیار تام نبودند. پس از مذاکرات بسیار مقرر شد دولت ایران هم به نمایندگان خود برای مذاکره اختیار تام بدهد و در جلسات بعد ریاست نمایندگان ایرانی را آقای «ناظم العلوم» (۱) و ریاست نمایندگان روس را موسیو «هینو» مستشار روس بر عهده بگیرند. (۲)

* معرفی معاون اداره تشریفات وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه، ممتحن السلطنه را به جای رفیع الملک به سمت معاونت اداره تشریفات وزارت امور خارجه معرفی نمود.

(۳)

* انتشار دوباره روزنامه ستاره ایران

روزنامه ستاره ایران که تقریباً دو ماه پیش توقیف شده بود مجدداً اجازه انتشار یافت. (۴)

۱- ناظم العلوم معاون وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه، عزت الله خان هدایت مدیر کل فلاحت و تجارت، منصور السلطنه، میرزا اسحق خان رهبر مدیر اداره دوم سیاسی وزارت خارجه، صدیق حضرت و موسیو هونن رئیس سابق گمرکات انزلی به سمت نمایندگی دولت ایران و موسیو هینو مستشار سابق سفارت روسیه و موسیو بلیکف نماینده تجارته روس از اداره ارزاق و احمداف رئیس اداره صیادی روسیه و کراسیم لیانازوف به عنوان متخصص در امور شیلات به نمایندگی دولت روسیه در این جلسه شرکت کردند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۴، پ ۱، ص ۱۳۱).

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۴، پ ۱، ص ۱۳۱ و ۱۳۲.

۳- روزنامه ایران، ۲۸ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۸۰.

دوشنبه ۲۹ آبان ۱۳۰۰ / ۲۱ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۰ ربیع الاول ۱۳۴۰

* حمله گسترده اکراد به اردوی ژاندارم

براساس گزارش «لوندبرگ» امروز نیروهای اکراد با چهار هزار نفر سوار و پیاده به اردوی ژاندارم دولتی حمله کردند. (۱) در ادامه درگیری های روز گذشته بین نیروهای دولتی و اکراد، امروز نیز در المانسرای در گردنه خرسنگ، درگیری شدیدی میان آنان رخ داد. همچنین امروز سردار ارشد خود شخصا در میدان جنگ حضور داشت. به گزارش اردوی دولتی در این درگیری ها اکراد مغلوب و منهدم شده، عده ای بالغ بر پانصد نفر تلفات دادند. درحالی که، تلفات اردوی دولتی، پنجاه نفر از سواران قراجه داغی و عده کمی از ژاندارم ها بودند. کلبعلی خان نخجوانی نیز، جزو مقتولین اردوی دولتی بود. بعد از این پیشرفت ها، مرکز ارکان حرب اردو از شرف خانه به طسوج منتقل گردید. (۲)

* عدم پذیرش نیروی جدید در دواير وزارت جنگ

رضا خان وزیر جنگ، طی اعلانی که در روزنامه ایران منتشر شد، به کلیه افراد متقاضی شغل از وزارت جنگ اعلام کرد: در هیچ یک از دواير این وزارت خانه محل خالی موجود نیست. از این رو هرگونه مراسله یا توصیه که در این باره به کابینه یا سایر دواير وزارت جنگ برسد بدون جواب خواهد ماند. در پایان این اعلان آمده است: داوطلبان خدمت ممکن است جزء افراد نظامی پذیرفته شوند ولی در دواير این وزارت خانه مطلقا محلی موجود نیست. (۳)

* دعوت وزیر مالیه برای همکاری با متخصصین علوم مالی

مصدق السلطنه وزیر مالیه طی فراخوانی کلیه افراد تحصیل کرده اروپا و متخصص در امور مالی را که در ادارات دولتی مشغول به خدمت نبودند، به همکاری در وزارت مالیه دعوت کرد. در این فراخوان اعلام شد داوطلبان در روز چهارشنبه اول آذرماه جاری با حضور در وزارت مالیه نسبت به معرفی خود اقدام نمایند. تا در موقع لزوم به عضویت اداره های مالیه پذیرفته شوند. (۴)

[تصویر] سلطان غلامرضا خان پسیان از ژاندارم های آن دوران

۱- روزنامه ایران، ۲ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۲- گزارش عملیات اردوی دولتی از آذربایجان، ۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۷۴ و روزنامه ایران ۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، ۲۹ / ۸ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۴- همان، ص ۱.

سه شنبه ۳۰ آبان ۱۳۰۰ / ۲۲ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۱ ربیع الاول ۱۳۴۰

* تصویب اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی آمریکایی

امروز قانون اعطای امتیاز (۱) معادن نفت شمال به کمپانی استاندارد اوایل آمریکایی در پنج ماده (۲) در مجلس شورای ملی به تصویب رسید. (۳)

* اعزام نیروی کمکی به اردوی نظامیان

دویست نفر از قوای اعزامی از تبریز با اتومبیل وارد بندر شرف خانه شده و به طرف محل اردوی نظامیان حرکت کردند.

همچنین برخی از لوازمات مورد نیاز اردو با اتومبیل به شرف خانه فرستاده شد. (۴)

* جنگ بین نیروهای دولتی و اکراد در نزدیکی میاندوآب

براساس گزارش رسیده از «میاندوآب»، اکراد در منطقه «گرده رش» واقع در یک و نیم فرسخی میاندوآب با نیروهای دولتی مشغول جنگ شدند. (۵)

* انحلال دو اداره در وزارت مالیه

به دستور مصدق السلطنه وزیر مالیه، اداره خزانه داری کل تعطیل و منحل گردید و فقط دایره صندوق دایر بود. همچنین اداره محاکمات وزارت مالیه، موقتا تعطیل شد تا در آینده تصمیمی در مورد آن اتخاذ شود. انحلال و تعطیل دو اداره فوق به کلیه اعضا و کارکنان آنها ابلاغ شد. (۶)

* انتصابات جدید در وزارت مالیه

به حکم وزارت مالیه، «کمال الوزاره» به سمت ریاست اداره مالیات غیرمستقیم و آقا میرزا حبیب الله خان علی آبادی به سمت ریاست اداره مالیات مستقیم منصوب شدند. (۷)

۱- اولین فرمان اعطای امتیاز در زمینه نفت شمال در بهمن ۱۲۷۴ به امضای ناصر الدین شاه رسید. به موجب این فرمان اجازه استخراج نفت در محال ثلاثه تنکابن، کجور و کلارستاق (مازندران) به محمد ولی خان تنکابنی واگذار گردید. در ششم بهمن ۱۲۹۴، قراردادی ۹۹ ساله میان محمد ولی خان تنکابنی و خوشتاریا که اصلا گرجی بود و تابعیت روسی داشت منعقد گردید. در این قرارداد تمام حقوق محمد ولی خان تنکابنی به خوشتاریا انتقال یافت. از آنجا که این امتیاز در غیاب مجلس شورای ملی و تحت فشار دولت تزاری روس واگذار شده بود، با روی کار آمدن کابینه صمصام السلطنه لغو گردید. متعاقب

انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ روسیه و صدور بیانیه معروف دولت بلشویکی مبنی بر الغای کلیه قراردادهای استعماری تزارها با ایران، خوشتاریا راهی اروپا شد و امتیاز خود را در مقابل یکصد هزار لیره به انگلیس ها واگذار کرد. مدتی بعد شرکت نفت انگلیس و ایران شرکتی جانبی به نام «شرکت نفت شمال ایران» با سرمایه سه میلیون لیره تشکیل داد و در لندن به ثبت رساند ولی دولت ایران که به دلیل تصویب نشدن امتیاز خوشتاریا در مجلس شورای ملی، آن را غیرقانونی می دانست، بطلان این امتیاز را به سفارت روس و سایر سفارت خانه ها اعلان کرد. (نفت شمال، ص پنچ؛ اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۱، ص ۴۶).

۲- این پنج ماده بدین شرح است: «ماده اول: مجلس شورای ملی واگذاردن امتیاز استخراج نفت را در ایالات آذربایجان و خراسان و گیلان و استرآباد و مازندران به کمپانی نفت استاندارد اویل آمریکایی به شرایط ذیل تصویب می نماید. ماده دوم: مدت این امتیاز بیش از پنجاه سال نخواهد بود. ماده سوم: حقوق دولت بیشتر از صدی ده کلیه نفت است که کمپانی از چاه ها خارج می نمایند قبل از آنکه هرگونه خرجی بر آن تعلق گیرد. ماده چهارم: شرایط دیگر این امتیاز از قبیل تسعیر سهم دولت در صورتی که دولت صلاح بداند و طرز تأدیه آن و طرز نظارت دولت ایران در عوائد کمپانی و شرایط ابطال کننده امتیاز و سایر شرایط لازم برای حفظ حقوق دولت و مملکت را دولت تهیه و پس از توافق نظر با کمپانی مزبور به مجلس شورای ملی پیشنهاد خواهد نمود. ماده پنجم: کمپانی استاندارد اویل نمی تواند به هیچ وجه این امتیاز را به هیچ دولت یا کمپانی یا شخصی انتقال بدهد و همچنین شراکت با سرمایه داران دیگر منوط به تصویب مجلس شورای ملی ایران است. عدم رعایت این ماده باعث سقوط امتیاز از درجه اعتبار خواهد بود. (اسناد ریاست جمهوری، شم ب ۱۴۴۳ و اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۱، ص ۴۶).

۳- اسناد ریاست جمهوری، شم ب ۱۴۴۳.

۴- روزنامه ایران، ۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۵- همان، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، ۱ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۷- همان، ص ۲.

چهارشنبه ۱ آذر ۱۳۰۰ / ۲۳ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۲ ربیع الاول ۱۳۴۰

* اعتراض روس ها به واگذاری امتیاز نفت شمال

پس از به فوریت گذاشتن طرح امتیاز معادن نفت شمال از سوی دولت ایران و تصویب فوریت آن در مجلس شورای ملی، روس ها که مدعی بودند قرارداد روس و ایران تاکنون به تصویب نرسیده است، این اقدام دولت و مجلس ایران را تصرف غاصبانه حقوق مالکیتی دانستند که متعلق به آنها نمی باشد و روتشتین، در نامه ای به وزیر امور خارجه، اظهار داشت: بنا به ماده سیزدهم قرارداد ایران و روس دولت ایران حق واگذاری امتیازات و مؤسساتی را که به وی عودت داده شده، به اتباع دولت های دیگر ندارد و حتی در صورت این قرارداد، این اقدام دولت و مجلس ایران، خلاف قانون می باشد. (۱)

* تعیین پشتوانه وام درخواستی ایران

«انگرت» کاردار آمریکا در ایران متن کامل مصوبه مجلس شورای ملی در خصوص اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوپل را به واشنگتن ارسال کرد و قبل از اینکه دولت ایران فعالیت های بیشتری را جهت تقاضای وام در مقابل اعطای امتیاز آغاز کند به وزارت خارجه آمریکا اطلاع داد، ایران سالانه مبلغی در حدود چهار صد هزار تا ششصد هزار پوند به عنوان حق امتیاز از شرکت نفت ایران و انگلیس دریافت می کند و این درآمد، می تواند پشتوانه خوبی برای وام درخواستی ایران محسوب گردد. (۲)

* توقیف مؤسسات خوشتاریا از سوی دولت ایران

پس از الغای امتیاز «خوشتاریا» مأمور وزارت فواید عامه که برای ضبط و توقیف مؤسسات خوشتاریا به گیلان اعزام شده بود، امروز با موافقت کنسول روس و با حضور جانشین کنسول کار تحویل گرفتن مؤسسات مزبور را آغاز کرد ولی پس از تحویل گرفتن بخشی از این مؤسسات، کنسول روس برخلاف موافقت اولیه از تحویل بقیه مؤسسات امتناع ورزید (۳)

* لغو حکومت نظامی در خوار و ایوانکی

پس از مرگ میر موسی خان نماینده ورامین، دستور برگزاری مجدد انتخابات در آن منطقه داده شد. از طرف حکومت نظامی تهران نیز اوراق انتخابیه تعرفه و سایر لوازم تهیه و امروز به آن منطقه ارسال شد. همچنین به نایب الحکومه های ایوانکی و خوار ابلاغ شد، حکومت نظامی را در آن مناطق لغو نمایند.

حکومت نظامی تهران اعلام کرد: هدف این است که اهالی آن مناطق بتوانند با آزادی کامل در انتخابات شرکت نمایند. (۴)

* مذاکره نمایندگان سمیتقو با سران اکراد

در پی وقایع اخیر در ساوجبلاغ، نمایندگان از طرف اسماعیل سمیتقو به منظور برقراری اتحاد بین رؤسای ایلات و اکراد به میان آنان رفته و درباره تشکیل دولت کردستان با آنان مذاکره نموده و آنان را به همکاری دعوت می کردند. از این رو، امروز کارگزار کرمانشاه در حاشیه این وقایع به وزارت امور خارجه نوشت: اگر در این مناطق حوادثی اتفاق بیفتد، آشوری ها که در دو سه ماه گذشته به دلیل اهمال مأمورین دولت وارد ایران شده و در هر مکانی از قصرشیرین تا همدان منزل دارند، از این فرصت استفاده کرده، وقایع ارومیه را تکرار خواهند کرد(۵)

* صدور بیست هزار خروار محصولات کشاورزی به روسیه

امروز کمیسیون اجناس با حضور آقایان آیت الله زاده، نجد السلطنه، حاجی قائم مقام، شاهزاده سالار مظفر، حاج حسین آقا، (۶) پیشکار مالیه، رئیس بلدیة و امین دفتر مالیه در اداره مالیه مشهد برگزار شد. پس از مذاکرات طولانی با توجه به وضع مطلوب محصول در سال جاری و با توجه به اینکه،

-
- ۱- مراسله سفیر روسیه به وزیر خارجه، ۱/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۹، پ ۱، ص ۴۵؛ جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۸۰-۸۱.
  - ۲- ۱۹۲۱، ۲۳، Nov, Standard Oil, ۶۳۶۳. File ۸۹۱. Dec.
  - ۳- مراسله عبد الحمید میرزا نماینده وزارت فواید عامه به مؤید حضور کارگزار گیلان، ۱۶/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۹، پ ۱، ص ۲۳.
  - ۴- روزنامه ایران، ۱/۹/۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۵- مراسله کارگزاری کرمانشاه به وزارت خارجه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۸، ص ۳۶.
  - ۶- منظور حاج حسین آقاملک است.

محصولات سال های قبل هنوز باقی مانده بود، تصمیم گرفته شد بیست هزار خروار جنس (۱) به تجار روسیه فروخته شود. (۲)

* دیدار نماینده دولت بخارا با وزیر امور خارجه

محمد عبد الکریم زاده نماینده دولت بخارا که روز پیش به همراه چند نفر دیگر به تهران وارد شده بود، عصر امروز در وزارت امور خارجه با وزیر خارجه دیدار کرد. (۳)

* آغاز به کار مجدد اداره محاکمه وزارت مالیه

اداره محاکمات وزارت مالیه که از مدتی پیش تعطیل شده بود، مجدداً امروز دایر گردید و اعضای آن به شرح ذیل انتخاب گردیدند: میرزا رضا خان نائینی ریاست اداره محاکمات؛ میرزا ابراهیم خان مدعی العموم و معتصم الدوله، شاهزاده عماد السلطنه و آقای بینش؛ مقرر شد امور شورای عالی وزارت مالیه نیز توسط این افراد اداره شود. (۴)

* استخدام لاهوتی در ژاندارمری

لاهوتی بنا به حکم وزارت جنگ با درجه یاور به خدمت ژاندارمری پذیرفته شد. (۵)

۱- دو هزار خروار جنس را روس ها قبلاً خریداری کرده بودند ولی اجازه حمل آن به روسیه صادر نشده بود. براساس مصوبه این کمیسیون، مقرر شد اجازه حمل این مقدار جنس داده شود. به علاوه با صادرات چهار هزار خروار جنس به طور متفرقه از هر نقطه از ایالت خراسان موافقت شد. همچنین جواز خروج چهارده هزار خروار جنس به حکام سرحدی داده شد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۳، ص ۸).

۲- تلگراف اداره مالیه مشهد به رئیس الوزراء، ۱/ ۹/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۳، ص ۸.

۳- روزنامه ایران، ۲/ ۹/ ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- همان، ۲/ ۹/ ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- دیوان ابو القاسم لاهوتی، ص ۱۷.

پنجشنبه ۲ آذر ۱۳۰۰ / ۲۴ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۳ ربيع الاول ۱۳۴۰

* وقوع زلزله نیشابور

تقریباً در ساعت ۱۱ صبح زلزله (۱) شدیدی در نیشابور به وقوع پیوست ولی تلفات جانی در پی نداشت. (۲)

[تصویر] تصویری از منطقه زلزله زده

۱- نخستین زمین لرزه ای که در تاریخ ایران ثبت شده، زمین لرزه سده چهارم پیش از میلاد است که منطقه ای را ویران کرد. براساس گفته دوریس ساموسی مؤلف کتابی درباره تاریخ یونان و مقدونیه که در حدود ۳۵۰ پیش از میلاد نامدار بود «راگادر کشور ماد نام خود را از آنجا گرفته است که زمین در پیرامون دروازه های خزر در اثر زمین لرزه ها چنان پاره شده بود که شهرها و روستاهای بسیاری ویران شده و مسیر رود خانه ها تغییرات گوناگونی یافته بود.» پوسیدونیوس افامیه ای، در تاریخی که در میانه سده دوم پیش از میلاد نوشته است می افزاید که در این زمین لرزه «شمار بسیاری شهر و ۲۰۰۰ روستا ویران شد. نخستین رویداد ثبت شده در منطقه خاورمیانه، زمین لرزه سال ۶۵۸ م، در بصره است که آسیبی به بار نیاورد. اما اولین زلزله ثبت شده در نیشابور در روز سه شنبه ۱۸ شعبان ۲۴۲ ق است که زمین لرزه ای شدید، البرز شرقی را لرزاند و منطقه قومس و ناحیه خراسان غربی و توابع نیشابور را ویران کرد. در این منطقه که به طول ۳۵۰ کیلومتر میان البرز و دشت کویر، از خور تا فراسوی بسطام و در بخش هایی از طبرستان و گرگان کشیده شده است، دویست هزار نفر کشته شدند و همه روستاها ویران شد. در منطقه قومس، بیشترین زیان های زمین لرزه به دامغان رسید که نیمی از شهر ویران گردید و حدود ۴۵۰۹۶ نفر کشته شدند. در مناطق کوهستانی دگرریختی های گسترده زمین و از جمله احتمالاً گسلش سطحی، روی داد. شهر قدیمی قومس، مرکز پیشین ایالت، نیز ویران و احتمالاً پس از زمین لرزه سرانجام متروک شد. یک سوم بسطام فروریخت و در منطقه میان این شهر و دامغان، دو نسل بعد هنوز اثرات زمین لرزه مشاهده می شده است. طبرستان و گرگان نیز در اثر زمین لرزه آسیب دید و زمین لرزه اثر فاجعه باری بر منابع تأمین آب منطقه قومس داشت زیرا باعث خشکیدن چشمه ها و قنات ها شد و یا با به راه انداختن زمین لرزه هایی مسیر رود هایی را که به سوی دشت جریان داشتند، سد کرد. بیرون از این منطقه، نیشابور در سوی شرق و ایالت جبال در سوی غرب و جنوب غرب قومس نیز به شدت لرزیدند و زمین لرزه در ری، قم و حتی در اصفهان حس شد و در آنجا نگرانی زیادی برانگیخت. زمین لرزه دیگر نیشابور در سال ۵۴۰ ق، با ویرانگری محلی برخی از ساکنان نیشابور را به فکر مهاجرت انداخت. زمین لرزه دیگر این منطقه در سال ۶۴۹ ق رخ داد که بخشی از «شادیاخ» را به کلی ویران کرد. و بالاخره زمین لرزه ای که پیش از زمین لرزه سال جاری (۱۳۰۰ ش) در نیشابور رخ داده و ثبت شده است. زمین لرزه ۳۰ جمادی الاول زمین لرزه فاجعه باری در نیشابور و توابع آن روی داد. شهر کاملاً ویران شد و تنها کسانی که در بیرون از شهر بودند، جان سالم به در بردند و هیچ ساختمانی پابرجا نماند. شهر کنونی نیشابور مجدداً ساخته شد. (تاریخ زمین لرزه های ایران، ص ۱۲۸-۱۳۰ و ۱۴۵).

۲- روزنامه اتحاد، ۵ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.

جمعه ۳ آذر ۱۳۰۰ / ۲۵ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۴ ربیع الاول ۱۳۴۰

* اعتراض انگلیسی ها به لغو امتیاز خوشتاریا و واگذاری نفت شمال به استاندارد اوایل

دولت انگلیس بار دیگر به اعلام الغای امتیاز خوشتاریا (۱) از سوی دولت ایران و واگذاری امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوایل آمریکایی اعتراض کرد. دولت انگلیس اعلام کرد این امتیاز متعلق به کمپانی نفت ایران و انگلیس است و در حفظ حقوق کمپانی مزبور از هیچ تلاشی فروگذار نخواهد کرد. (۲)

[تصویر] دکتر میلسپو

* درگیری نظامیان دولتی و اکراد

جنگ با متمردين اکراد در یک و نیم فرسخی میان دو آب جریان داشت. در جناح راست اردوی دولتی نیز، قوای ژاندارم مشغول زدو خورد با متمردين بودند. (۳)

* ورود سردار انتصار به مشهد

سردار انتصار، رئیس معارف و اوقاف وارد شهر مشهد شد. (۴)

* مذاکره میلسپو و سفیر ایران در آمریکا

پس از موافقت مجلس ایران با اعطای امتیاز نفت شمال به استاندارد اوایل، سفیر ایران در واشنگتن به وزارت خارجه آمریکا فراخوانده شد. دکتر میلسپو با وی مذاکره کرد و «دی یرینگ» معاون وزیر خارجه طی یادداشتی نتیجه این گفتگو را چنین گزارش داد: سفیر ایران اصرار داشت بداند در صورتی که انگلستان برای بهره برداری از امتیاز نفت شمال اقدامی انجام دهد موضع گیری آمریکا چه خواهد بود؟ ...

میلسپو در ادامه یادداشت خود نوشت: نباید سفیر ایران را در جریان مسائل محرمانه قرار داد. دیرینگ نیز در حاشیه این اظهارات نوشت: «به هیچ وجه» همچنین هنگامی که در این مذاکره سفیر ایران خواستار نظر وزارت خارجه آمریکا در مورد مذاکرات بین شوستر و استاندارد اوایل شد، میلسپو از اظهار نظر خودداری کرد. (۵)

۱- بعد از انقلاب اکتبر و الغای همه قراردادهای قبلی در زمان تراز روسیه به طور طبیعی این قرارداد نیز باطل شده بود. ضمن آنکه در آن زمان این قرارداد در مجلس به تصویب نرسیده بود.

۲- مراسله بریجمن شارژدافر سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۳ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۹، پ ۱۰، ص ۱۵ و ۱۶.

۳- روزنامه اتحاد، ۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۹.

۵- ۱۹۲۱. ۲۵, Nov, Standard Oil, ۶۳۶۳-۸۹۱. Dec. Fil.

شنبه ۴ آذر ۱۳۰۰ / ۲۶ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۵ ربیع الاول ۱۳۴۰

* نارضایتی لرد کرزن از اعطای کمک مالی به دولت ایران

به دنبال اقدام رئیس بانک شاهنشاهی در تهران در اعطای مساعده مالی به دولت ایران بدون اجازه قبلی از لندن، «لرد کرزن» که از این اقدام بانک ناراحت شده بود، به مدیرعامل بانک هشدار داد:

[تصویر] مجسمه لرد کرزن در کلکته

بانک باید بین ادعای خود مبنی بر هدایت عملیاتش منحصر بر اساس منافع تجاری، بدون تأثیر ملاحظات سیاسی و استمداد از دولت انگلیس در مواقع بحرانی، یکی را انتخاب کند. (۱)

* ابلاغ قانون اعطای امتیاز نفت شمال به دولت

متن قانون اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوپل آمریکایی مشتمل بر پنج ماده که به تصویب مجلس شورای ملی رسیده بود، برای قوام السلطنه ارسال شد. (۲)

* ممنوعیت تشکیل اتحادیه توسط کارمندان ادارات دولتی

رئیس الوزراء طی بخشنامه ای تشکیل هر گونه اجتماعات با عنوان اتحادیه و یا هر نام دیگری، از سوی کارمندان ادارات دولتی را ممنوع اعلام کرد و هشدار داد: چون این قبیل تشکیلات در ادارات دولتی مخالف قانون است، هر کس در آینده عضو یا مشوق این قبیل اجتماعات باشد از خدمت منفصل خواهد شد. (۳)

* تلاش برای جلوگیری از خروج مسکوکات از کشور

اداره گمرکات به وزارت مالیه پیشنهاد داد: برای جلوگیری از حمل مسکوکات از بنادر جنوب به هندوستان، از طرف دولت به کنسول ایران در بمبئی دستور داده شود، درباره مسکوکاتی که از ایران به هندوستان حمل می شود تحقیق نمایند و فهرستی از اسامی صادرکنندگان و مبالغ واصله به هندوستان و تاریخ ورود و اسامی کشتی های حامل را با هر گونه اطلاعات دیگری که مفید باشد و بتوانند بدست آورند، به ایران ارسال نمایند و اگر می توانند، برای تحصیل اطلاعات از گمرک هند و انگلیس هم کمک بگیرند تا بتوان با استفاده از این اطلاعات، برای جلوگیری از حمل مسکوکات به خارج از کشور اقدام نمود. (۴)

* تقاضا از دولت ایران برای ورود دو هزار مهاجر ارمنی

نماینده دولت سابق ارمنستان از سفارت ایران در پاریس

۱- ۲۹۰۸ / ۶۴۱۷ / ۳۷۱ Fo, ۲۶ Nov ۱۹۲۱, Minute by Curzon.

۲- نفت شمال، ص ۲-۱.

۳- . متحد المال ریاست وزراء به وزارت خانه ها، ۴ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ۲۶۲ / ۷۲۶۲ / ۲۹۰۰۰۰

۴- مراسله وزارت مالیه به وزارت خارجه، ۴ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۰، پ ۱۷، ص ۱.

[تصویر] عمارت بانک شاهنشاهی

تقاضا کرد دولت ایران با ورود دو هزار مهاجر ارمنی ایرانی که در بغداد جمع شده و اوضاع آنان پریشان بود، به ایران موافقت نماید. پیرو این درخواست، دولت ایران مأموری را به بغداد فرستاد تا درباره وضعیت ارامنه تحقیق کرده و شرایط انتقال آنان را به ایران فراهم آورد. (۱)

* ارسال ملزومات پزشکی برای بیمارستان های آمریکائی

میسون (۲) آمریکائی ها مقصداری اسباب و وسایل پزشکی و دارو برای بیمارستان های آمریکائی در همدان و تبریز ارسال کردند. همچنین یک دستگاه «ایکس ری» (۳) را برای رشت اختصاص دادند که امروز سه محموله از آن وسایل وارد کرمانشاهان گردید. (۴)

* درج نامه ماژور محمود خان در روزنامه خراسان

ماژور محمود خان از مشهد عازم تهران شد. وی پیش از ترک مشهد طی نامه ای که در روزنامه خراسان درج شد، اعلام کرد: همیشه عشق به میهن، محرک وی در انجام وظایف نظامی و غیرنظامی اش بوده است. (۵)

* عزیمت «ترنس وینسنت برنان» به رشت

«ترنس وینسنت برنان» (Terence Vincenct Brenan) که به نیابت کنسولگری انگلیس در رشت منصوب شده بود، تهران را به قصد محل مأموریت خود ترک کرد. (۶)

۱- مراسله سفارت پاریس به وزارت خارجه ۴ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۸، ص ۲۷.

۲- میسون: هیأت مأمورین؛ هیئت اعزامی؛ هیئتی که مرکب از چندتن که به منظوری خاص (تبلیغات مذهبی، امور سیاسی، فرهنگی و غیره) به جایی اعزام شوند. (م).

۳- ایکس ری: دستگاه عکسبرداری با اشعه ایکس. (م).

۴- تلگراف ویلسون از کرمانشاه به تهران، ۴ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۰، پ ۴، ص ۱۳.

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۷۹.

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۸۱.

یکشنبه ۵ آذر ۱۳۰۰ / ۲۷ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۶ ربیع الاول ۱۳۴۰

* تعویق در پرداخت حقوق نظامیان سرخس

کارگزاری سرخس به وزارت امور خارجه اطلاع داد: پنج ماه است حقوق نظامیان سرخس پرداخت نشده و لباس زمستانی نیز برای آنان فراهم نشده است و اغلب آنان نیز بیمار هستند و چنانچه اقدام فوری برای پرداخت حقوق آنان صورت نگیرد، ناچار پست های نظامی خود را ترک خواهند کرد که این کار در انظار خارجی ها، خوش آیند نیست. (۱) وزارت امور خارجه سواد تلگراف رمز کارگزاری سرخس را برای رسیدگی و پی گیری برای پرداخت حقوق نظامیان به وزارت جنگ ارسال کرد. (۲)

[تصویر] یاور علیقلی خان پسیان از ژاندارم های آن دوران

* به رسمیت نشناختن بانک قفقاز در تبریز

وزارت امور خارجه به کارگزاری کل تبریز ابلاغ کرد: چون شعبه بانک قفقاز (۳) در تبریز از سوی دولت به رسمیت شناخته نشده، باید مانند یک تجارت خانه با آن رفتار شود. (۴)

* حمله ژاندارم ها به سقز

امروز ژاندارم ها به سقز حمله کردند و سوارهای بانه و حاجی بهاء السلطنه که چهار صد نفر بودند فرار کردند پس از قتل چند نفر از اشرار، (۵) سقز به تصرف اردوی دولتی درآمد. در این درگیری یک ژاندارم و یک نفر کرد از اردوی دولتی کشته شدند. (۶)

۱- تلگراف رمز کارگزاری سرخس به وزارت خارجه، ۷ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۷، ص ۱.

۲- مراسله وزارت خارجه به وزارت جنگ، ۱۵ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۷، ص ۲.

۳- همزمان با پیدایش مسلک بلشویکی و بروز اغتشاشات در روسیه، این شعبه از بانک قفقاز، بدون اجازه دولت ایران توسط گروهی که عده ای از آنان ارمنی بودند، تشکیل شده بود ولی هیچ گاه از سوی دولت ایران و کارگزاری تبریز به رسمیت شناخته نشد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۸، ص ۱۰).

۴- مراسله وزارت خارجه به کارگزاری کل تبریز، ۵ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۸، ص ۱.

۵- تعداد نیروهای سمیتفو در سقز یک هزار نفر بود. پنجاه نفر از نیرو هایش در این نبرد کشته شدند. (روزنامه ایران، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳).

۶- روزنامه اتحاد، ۹ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.

دوشنبه ۶ آذر ۱۳۰۰ / ۲۸ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۷ ربیع الاول ۱۳۴۰

* افزایش نیروهای اسماعیل سمیتقو

کنسول انگلیس از تبریز به سفارت انگلستان گزارش داد:

شمار نیروهای تحت فرمان سمیتقو پس از پیوستن گروهی از کردهای عثمانی به آنان به شش هزار نفر افزایش یافته است.

والی آذربایجان نیز، گروهی از ارامنه ضد بلشویک قفقاز را که به تبریز پناهنده شده اند به عنوان سرباز به خدمت گرفته است.

(۱)

* درگذشت عبد البها

امروز عباس افندی (عبد البها) (۲) در شهر حیفا واقع در فلسطین درگذشت. (۳)

* رفع توقیف از روزنامه طوفان

روزنامه طوفان که مدتی توقیف بود به دستور قوام السلطنه از توقیف خارج گردید. (۴)

* خروج کشتی های روسی از بندر انزلی

در شامگاه امروز دوازده کشتی روسی و کشتی توپداری که از مدتی قبل در بندر انزلی پهلو گرفته بودند، بندر انزلی را به

قصد باکو ترک کردند. (۵)

* پاسخ روزنامه ایران به اعتراض روتشتین

امروز روزنامه ایران در سرمقاله خود در پاسخ به اعتراض روتشتین نسبت به واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت نفت

استاندارد اوایل نوشت: امتیاز خوشتراریا به علت عدم تصویب آن در مجلس شورای ملی فاقد اعتبار قانونی است. (۶)

* جمع آوری اسلحه از سرباز خانه های مشهد

گروهی قزاق مأمور ضبط سلاح های موجود در سرباز خانه های مشهد شدند ولی ژاندارم ها از تحویل اسلحه خودداری

کردند.

فرمانده قزاق ها پس از صدور فرمان آماده باش به افراد مستقر در شهرنو، با عده ای به سرباز خانه های شهر رفتند. در پی این

عملیات، کلیه سلاح های موجود در سرباز خانه ها جمع آوری گردید. (۷)

* پاسخ دولت ایران به اعتراض انگلیس

دولت ایران در پاسخ به اعتراض کتبی سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه نسبت به اعطای امتیاز نفت شمال به

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۸۵.

۲- عباس افندی (عبد البها) فرزند حسینعلی نوری (بهاء الله) در شب پنجم جمادی الاولی ۱۲۶۲ ق به دنیا آمد. نوابه مدرس، زن نخست میرزا حسینعلی بود. عباس افندی بعدها القاب «آقا»، «سرکار آقا»، «ابن الله» و ابن البها نیز گرفت. بهاء الله از زن دیگرش مهدعلیا سه پسر به نام های محمد علی افندی، میرزا ضیاء الله و میرزا بدیع الله داشت. بنابر لوح عهدی قرار بود تا پس از درگذشت بهاء الله ابتدا عباس و محمد علی زمامدار بهائیان باشند لکن پس از مرگ پدر میان فرزندان جدایی افتاد. محمد علی افندی با دو برادر دیگرش، دو تن از زنان میرزا حسینعلی، خواهرانش و پسر عموها بر عبد البهاء شوریدند. عباس افندی غصن اکبر را ناقص اکبر و مریدانش را ناقصین خواند و پیروان خود را ثابتین نام نهاد. محمد علی نیز به تلافی، غصن اعظم را رئیس المشرکین گفته ابلیس لعین لقب داد. عبد البها خود را فردی عادی و غلام و عبد البهاء می خواند تا از او برهان و حجتی نخواهند و در عوض هر چه می توانست مقام باب و بها را بالا می برد. وی در امر سیاست برخلاف پدرش پایبند به یک حکومت و یک دولت نبود بلکه با تغییر شرایط و اوضاع زیر پرچم حکومتی تازه می رفت. مدتی در سایه عنایت حکومت تزاری می زیست، پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ و سقوط دولت تزاری روسیه به انگلستان متمایل شد و پس از آنکه، عثمانی ها متوجه شدند عباس افندی به نفع دولت انگلیس جاسوسی می کند، جمال پاشا فرمانده کل قوای عثمانی خواست وی را اعدام نماید، لکن دولت انگلیس به حمایت جدی از او برخاست. عباس افندی در اواخر عمر سفرهایی به اروپا و آمریکا نمود و تعالیم دوازده گانه بهائیت را عرضه نمود. سرانجام وی در ششم آذر ۱۳۰۰ ش، در حیفا درگذشت. در تشییع جنازه او نمایندگان دولت انگلیس از جمله «هربرت ساموئل» حضور داشتند. دیگر شخصیت های انگلیسی نیز، مراتب همدردی و تسلیت حکومت انگلستان را به جامعه بهائی ابلاغ نمودند. (قرین بدیع، ص ۱۹، ۸۳؛ ج ۳، ص ۱۲۵، ۲۹۱، ۳۲۷؛ توفیقات مبارکه (لوح قرن) ج ۱، ص ۱۰۳ خطابات مبارکه، ج ۱، ص ۳۲).

۳- یادداشت های قزوینی، ج ۷-۸، ص ۲۳۴.

۴- روزنامه ایران، ۸/۹/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۸۶.

۶- روزنامه ایران، ۷/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۰.

کمپانی استاندارد اوایل پاسخ داده بود که چون امتیاز خوشتاریا در مجلس شورای ملی تصویب نشده قبل از انتقال به کمپانی نفت جنوب ملغی بوده و دولت نیز آن را از درجه اعتبار ساقط و غیرقانونی می داند.

پیرو این مذاکرات کتبی امروز احمد قوام در دیدار حضوری با کاردار سفارت انگلیس بار دیگر دلیل دولت ایران مبنی بر غیرقانونی بودن امتیاز خوشتاریا را متذکر شد. کاردار سفارت انگلیس در ضمن دفاع از کمپانی نفت جنوب عدم مراجعه دولت ایران را به سفارت انگلیس غیردوستانه تلقی نموده ولی قوام در پاسخ به او اظهار داشت: «چون تقریباً ده روز قبل از اعطای امتیاز به کمپانی آمریکایی راجع به امتیاز خوشتاریا در مجلس مذاکره شد و من بطلان امتیاز خوشتاریا را در مجلس اظهار کردم و مجلس از اظهار من اتخاذ سند نمود و شما هم سکوت کردید دیگر دلیلی نمی ماند که تصور کنم مراجعه نکردن من در این موضوع که حق مطلق دولت و بلامانع بوده است برخلاف دوستی تعبیر شود». (۱)

[تصویر] عباس افندی (عبد البها)

سه شنبه ۷ آذر ۱۳۰۰ / ۲۹ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۸ ربیع الاول ۱۳۴۰

* عقد قرارداد بین انگلیسی ها و سران طوایف کرمانشاه

روزنامه ستاره ایران (۱) در شماره امروز خود اعلام کرد:

انگلیسی ها سرگرم عقد قرارداد با سران طوایف کرمانشاه هستند و مقادیری اسلحه برای توزیع در میان عشایر به ایران وارد کرده اند.

ستاره ایران در ادامه نوشت که مأموران انگلیسی حتی خود را به پشت کوه هم رسانیده اند. (۲)

* پایان مذاکرات کمیسیون شیلات

پیرو مذاکرات و جلسات گذشته راجع به موضوع شیلات که از ۲۸ آبان ماه آغاز شده بود، امروز پنجمین و آخرین جلسه این کمیسیون با حضور نمایندگان ایران و روس تشکیل شد.

در مذاکرات گذشته از طرف نمایندگان ایران پیشنهاد مشارکت ایران در شیلات مطرح شد، اما روس ها مخالفت نموده و موضوع اجاره را پیشنهاد دادند. با اینکه، نمایندگان ایران طی مذاکرات، سعی کردند با ارائه دلایل بسیار، صلاحیت مشارکت ایران در شیلات را به اثبات برسانند.

اما نمایندگان روس متقاعد نشده و به موضوع اجاره اصرار می نمودند و بالاخره اظهار داشتند که به غیر از اجاره، راجع به موضوع دیگری حاضر به مذاکره نیستند. از این رو، لازم است جلسات کمیسیون را قطع نموده و نتیجه مذاکرات را به مسکو اطلاع دهند. بدین ترتیب کمیسیون شیلات خاتمه یافت. (۳)

* پاسخ روزنامه ستاره ایران به اعتراض انگلیس

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود در مورد اعتراض انگلیس به واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت نفت استاندارد اوایل آمریکا و فروش امتیاز خوشتاریا نوشت: موافقت کابینه صمصام السلطنه با واگذاری امتیاز به خوشتاریا به دلیل مخالفت مجلس با این امتیاز اعتباری ندارد و دولت ایران به هیچ وجه، خود را متعهد به قبول مذاکرات انجام شده بین دولت انگلیس و خوشتاریا نمی داند. (۴)

* جمع آوری سوار از طوایف

حکمران اردبیل به سمت «آق چای» در پنج فرسخی اردبیل حرکت نمود. او قصد داشت از آنجا چهار صد نفر سوار جنگی از طوایف «یورتچی» و «آلارلو» و «دورسون» و «خواجه لو» به اردوی تسوج اعزام نماید. (۵)

* درگذشت معتضد الدوله نماینده کرمانشاهان در مجلس

معتضد الدوله نماینده مردم کرمانشاهان در مجلس شورای ملی، در اثر سکته قلبی دار فانی را وداع گفت. مجلس ترحیم وی در منزلش برگزار گردید. (۶)

* ورود وزیرمختار جدید انگلیس به عباسی

کنسولگری انگلیس در عباسی اطلاع داد که سرپرستی لورن وزیرمختار دولت انگلیس امروز وارد عباسی شد و فردا به طرف بوشهر حرکت خواهد کرد. (۷)

۱- سفارت انگلیس معتقد بود که روتشتین به این روزنامه کمک مالی می کند. (جنیش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۸۵).

۲- روزنامه ستاره ایران، ۷ / ۹ / ۱۳۰۰.

۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۴، پ ۱، ص ۱۳۱-۱۳۴.

۴- روزنامه ستاره ایران، ۷ / ۹ / ۱۳۰۰.

۵- روزنامه ایران، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۶- همان، ۹ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۴.

۷- همان، ۸ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲

چهارشنبه ۸ آذر ۱۳۰۰ / ۳۰ نوامبر ۱۹۲۱ / ۲۹ ربیع الاول ۱۳۴۰

* اعتراض به فصل دوم عهدنامه ایران و افغانستان

«محمد هاشم میرزا» از نمایندگان دوره چهارم مجلس شورای ملی دو مورد اعتراض خود به فصل دوم عهدنامه ایران-افغانستان را به کمیسیون خارجی مجلس ارائه داد.

اعتراض اول: طوایف و ایلات معمولاً شامل بربری، تیموری، هزاره، جمشیدی و امثال آن هستند و اشخاص متفرقه را در بر نمی گیرند. حال آنکه، چند هزار نفر که به هیچ طایفه و ایلی بستگی ندارند، به صورت فردی به ایران آمده و ساکن شده اند که بایستی بصورت ذیل اصلاح شود: طوایف و ایلات و اشخاصی که در گذشته به ایران آمده اند.

اعتراض دوم این است که ذکر شده «طوایف سرحدنشین که در خاک دولتین ییلاق و قشلاق می نمایند». ییلاق و قشلاق منحصر به طوایف و یا طوایف سرحدنشین نیست از این رو باید به این شکل اصلاح شود. «کلیه طوایف و اشخاصی که ییلاق و قشلاق می نمایند» (۱)

* دعوت از مدیران جراید برای شرکت در جلسه شورای عالی مطبوعات

شورای عالی مطبوعات با انتشار اعلانی از مدیران جراید و مجلات دعوت نمود، روز جمعه در شورای عالی مطبوعات (۲) شرکت نمایند. هدف از تشکیل این شورا، تبادل افکار و نظرات مدیران جراید بود. (۳)

* معرفی تشکیلات جدید وزارت مالیه

تشکیلات جدید وزارت مالیه که به دستور مصدق السلطنه وزیر مالیه در آن وزارت خانه ایجاد شده بود به قرار ذیل معرفی شد: «کابینه وزارتی، کمیسیون نظارت عایدات، کمیسیون نظارت مخارج، کمیسیون تفریق محاسبات، دیوان محاکمات، اداره محاسبات کل مالیه، اداره مالیات مستقیم، اداره مالیات غیرمستقیم، دایره پرسنل و ملزومات صندوق مرکزی و صندوق عدلیه ضراب خانه، محاسبات بیوتات.» (۴)

* درخواست اعطای لقب برای سالار معظم افشار

مخبر السلطنه والی آذربایجان با اظهار شرحی از مراتب و استحقاق و شایستگی های سالار معظم افشار از خوانین آذربایجان به وزارت داخله، خواستار اعطای لقب امیر مکرم به مشار الیه شد. (۵)

* ورود نیروهای شجاع الدوله به خوی

امروز چهار صد نفر سوار و پیاده از قشون «ماکو» به سرکردگی «شجاع الدوله» پسر «اقبال السلطنه» وارد خوی شدند. (۶)

«نصرت لشکر» که تحت فرماندهی نیروهای قزاق به مشهد آمده بود، عازم سبزوار شد. (۷)

-
- ۱- موارد اعتراضیه محمد هاشم میرزا به کمیسیون خارجی مجلس شورای ملی، ۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۶، پ ۶، ص ۴۸.
  - ۲- شورای عالی مطبوعات در خیابان جلیل آباد، کوچه درخشان نمره ۱۶ قرار داشت. (م).
  - ۳- روزنامه ایران ۸ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.
  - ۴- همان، ص ۲.
  - ۵- گزارش اداره پرسنلی وزارت داخله، ۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۳۱۴۱.
  - ۶- روزنامه ایران، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۹.

پنجشنبه ۹ آذر ۱۳۰۰ / ۱ دسامبر ۱۹۲۱ / ۱ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* حمایت حزب دموکرات از اعطای امتیاز نفت

حزب دموکرات ایران در اعلامی با عنوان «یک قدم ملی» حمایت خود را از اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی آمریکایی اعلام کرد. متن اعلان مذکور به شرح ذیل است:

«دولت ایران و آقای قوام السلطنه ریاست وزراء یک قدم در راه سعادت این مملکت برداشته و اتفاق آراء نمایندگان مجلس شورای ملی دوره چهارم آن قدم را عملی دانسته اند ... سفارت جمهوری شوروی روسیه و نایب سفیر دولت بریتانیا اظهار نارضایتی از این اقدام دولت نموده اند و با زبان های مختلف یادداشت اعتراض آمیز برای دولت ایران ارسال می کنند ...

بطلان دعوای پوسیده خوشتاریا و ناحق گویی نمایندگان شمال و جنوب هم صرف نظر کرده و قضاوت در این قضیه را باید به افکار عمومی واگذار کرد.

هیأت نمایندگان دموکرات تهران با آنکه، قبل از انتخاب نقطه ثقل حقیقی اش، خود را قانونا موظف به مداخله در سیاست کشوری نمی داند اما نظر به اهمیت موضوع و اینکه این اقدام مهمترین خدمت هیئت محترم دولت به نفع مملکت است ناچار است به صورت علنی اظهار کند که قضیه امتیاز شمال بهترین اقدام در دوره مشروطیت می باشد که برای سعادت کشور انجام شده است. از این رو، جمعیت دموکرات تهران حاضر است تا آخرین دقیقه، تمام نیرو و تلاش خود را در راه رسیدن به این مقصود به کار گیرد.» (۱)

* ورود وزیرمختار جدید انگلیس به بوشهر

سرپرسی لورن وزیرمختار جدید انگلیس، امروز با ناو «رنیاون» وارد بوشهر شد. کشتی «پرسپولیس» و آتشبار ساحلی ۱۷ گلوله توپ به افتخار ورود او شلیک کردند. در مراسم استقبال از وی نماینده حکومت بوشهر و کارگزاری و نمایندگی سیاسی انگلیس در بوشهر و فرمانده نیروهای نظامی انگلیس در منطقه و تعدادی از افراد برجسته جامعه انگلیسیان مقیم بوشهر حضور داشتند. حکمران بنادر نیز، در پایان مراسم استقبال با شلیک ۱۳ گلوله توپ به او خوش آمد گفت و با وی ملاقات کرد. همچنین در این روز اطاق بازرگانی بریتانیا به وی معرفی شد. سرپرسی لورن پس از آنکه، از گارد احترام نظمیه سان دید به همراه نماینده سیاسی انگلیس در بوشهر راهی سبزآباد شد و از گارد احترام گردان دوم پیاده نظام یکصد و دوازدهم هند که در بوشهر مستقر بود، سان دید. بعد از ظهر نیز، مهمانی شامی به افتخار ورود سرپرسی لورن در سبزآباد برگزار شد که حکمران بوشهر و کارگزار و افراد برجسته جامعه اروپائیان مقیم بوشهر در آن مراسم شرکت داشتند. (۲)

* عزیمت سیف الشریعه به گیلان

به دستور وزیر جنگ، «سیف الشریعه گیلانی»، جهت جمع آوری اعانه برای قحطی زدگان روسیه به طرف رشت حرکت

* ورود چند هزار نفر ارمنی و آشوری به ایران

براساس گزارشی از کارگزاری کرمانشاه به وزارت امور خارجه، پس از تحقیقات کامل تر درباره آرامنه و آشوری ها مشخص شد که تا این تاریخ نزدیک به پنج هزار نفر از آنان وارد ایران شده که بیشتر از دو هزار نفر آنان به تبریز رفته، هزار و پانصد نفر در همدان و چهار صد نفر دیگر در کردستان و بقیه در کرمانشاهان ساکن شده اند. نزدیک به هزار نفر هم در قصرشیرین و بین راه ها، و بقیه هنوز در بغداد بودند. (۴)

* تشکیل کمیسیون تدوین لایحه قانونی مالیاتهای بلدی

کمیسونی برای تدوین لایحه قانونی مالیات های بلدی ولایات در وزارت مالیه تشکیل شد. (۵) در این کمیسیون آقای بینش به نمایندگی از وزارت مالیه، نصیر اشرف به نمایندگی از وزارت داخله و موسیو آلبرت به نمایندگی از بلدییه حضور

۱- روزنامه ایران، ۹/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۴۵.

۳- روزنامه اتحاد، ۹/۹/۱۳۰۰، ص ۲ و ۳.

۴- مراسله کارگزاری کرمانشاه به وزارت خارجه، ۹/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۸، ص ۳۵.

۵- از آنجا که، اعضای کمیسیون بر سر بعضی موضوعات از قبیل مالیات مستغلات و اصناف اختلاف داشتند ناچار از جلب نظریات شخص وزیر مالیه شدند. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۷۱۲).

داشتند. (۱)

* تعطیلی مغازه ها در سمنان

پس از آنکه، به دستور حکمران شاهرود، مأمورین ارزاق، محموله گندم و جو خریداری شده توسط سمنانی ها از سبزوار و شاهرود را توقیف کردند، عصر امروز مغازه ها در سمنان تعطیل شدند. مردم، حکمران و رؤسای دواير سمنان را به تلگراف خانه آوردند و درخواست آزادی خرید و فروش و حمل کالاهای خود را کردند. (۲)

[تصویر] یخچال کاروانسرای ده نمک استان سمنان

[تصویر] کاروانسرای ده نمک استان سمنان

۱- گزارش وزارت داخله، ۲۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۷۱۲.

۲- روزنامه ایران، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.

جمعه ۱۰ آذر ۱۳۰۰ / ۲ دسامبر ۱۹۲۱ / ۲ ربيع الثاني ۱۳۴۰

* آتش سوزی بزرگ در ساری

کاروانسرای شاه بازار قیصریه که جنب کاروانسرای شاه شهر ساری بود طعمه حریق شد.

دو نقطه مزبور به کلی منهدم شده و تقریباً بیست و هفت باب مغازه در آتش سوخت. در اثر اقدامات پیشکار مالیه و کارکنان مالیه و رئیس نظمی که در خاموش کردن آتش تلاش بسیاری انجام دادند از سرایت آتش به نیمی از ساری جلوگیری شد.

[\(۱\)](#)

[تصویر] کاروانسرای منظریه قم

* جشن افتتاح کنسولگری ارمنستان در تبریز

«یرزنیکیان» کنسول دولت ارمنستان به مناسبت افتتاح آن کنسولگری در شهر تبریز، امروز مجلس جشنی برپا کرد. والی و رؤسای دواير دولتی آذربایجان نیز به دعوت یرزنیکیان در این جشن شرکت کردند.

در این مراسم پرچم ارمنستان در حضور مهمانان برافراشته شد. [\(۲\)](#)

* جنگ ژاندارم ها با اکراد

امروز جنگ میان ژاندارم ها و اکراد در اطراف خوی آغاز شد. [\(۳\)](#)

* ملاقات سرپرسی لورن با حکمران و کارگزار بوشهر

پس از آنکه، روز گذشته سرپرسی لورن وزیرمختار جدید انگلستان در ایران وارد بوشهر شد، امروز صبح با حکمران و کارگزار بوشهر ملاقات کرد. [\(۴\)](#)

* سکوت روس ها و انگلیسی ها در قبال موضعگیری ایران

احمد قوام که در نهم آذرماه با ارسال تلگرافی به حسین علاء خبر داده بود در نتیجه مقاومت دولت، از اعتراضات روس و انگلیس به اعطای امتیاز نفت شمال کاسته شده است امروز به وی اطلاع داد که از طرف انگلیسی ها دیگر اظهار اعتراضی نشده و سفارت روس هم بعد از شنیدن پاسخ های سخت دولت ایران و مشاهده شعف عمومی و مقاومت جرائد و موافقت ولایات با دولت، نسبت به اعطای امتیاز به کمپانی آمریکایی اظهار موافقت نموده است.

قوام در ادامه به حسین علاء اطمینان داد که او همچنان مقاومت خواهد کرد ولی اگر در مسئله پول کمک فوری نشود

- ۱- روزنامه اتحاد ۲۴ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۴.
- ۲- تلگراف خلیل مشاور السلطان از تبریز به وزارت خارجه، ۱۱ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۲، ص ۴۷.
- ۳- تلگراف کارگزار تبریز به وزارت خارجه، ۱۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۱۶۷.
- ۴- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۴۵.
- ۵- نفت شمال، ص ۱۲.

شنبه ۱۱ آذر ۱۳۰۰/۳ دسامبر ۱۹۲۱/۳ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* میرزا کوچک خان به دیار باقی شتافت

میرزا کوچک خان که در مناطق جنگلی، گرفتار برف و کولاک شده بود به علت سرمازدگی شدید به دیار باقی شتافت (۱). جسد دوست وفادار میرزا کوچک خان یعنی «گائوک» (Gauk) که او نیز در اثر سرما فوت کرده بود در کنار جنازه میرزا بود. (۲)

[تصویر] میرزا کوچک خان

* تأکید بر عدم اعطای کمک مالی به دولت ایران

پس از مذاکره رئیس هیئت مدیره بانک شاهنشاهی با لرد کرزن وزیر خارجه انگلیس در خصوص عدم پرداخت مساعده مالی از جانب بانک به دولت ایران، امروز رئیس هیئت مدیره بانک با ارسال تلگرافی به رئیس کل بانک شاهنشاهی در تهران به وی دستور داد (۳) که تحت هیچ شرایطی نباید مساعده دیگری به دولت ایران پرداخت شود و لیکن درست پیش از دریافت این تلگراف، مک مری رئیس کل بانک، در تهران مساعده دیگری را به دولت ایران پرداخت کرده بود. (۴)

* عزیمت کلنل فریزر به هندوستان

کلنل فریزر که چند روز در منزل کنسول انگلیس در بوشهر اقامت داشته و مشغول امور مربوط به پلیس جنوب و خلع سلاح و مرخص نمودن نیروهای پلیس جنوب بود، امروز عازم هندوستان شد. (۵)

* انتصاب کنسول افتخاری ایران در لایپزیک آلمان

به پیشنهاد وزیرمختار ایران در برلین و حکیم الملک وزیر امور خارجه، آلسود (Aalbl Ssvede) به سمت جنرال کنسول افتخاری شهر «لیپ تسیک» [لایپزیک] (۶) آلمان منصوب شد. (۷)

* دعوت از ایران جهت شرکت در کنفرانس بیماری های چشم

در پی پیشنهاد سفارت آمریکا به وزارت امور خارجه ایران در ششم آبان ماه گذشته در خصوص اعزام نماینده ای از طرف دولت ایران به واشنگتن به منظور شرکت در کنگره بین المللی بیماری های چشم، چون امکان تعیین یک نفر متخصص از تهران و اعزام او به این کنگره وجود نداشت، بنا به پیشنهاد وزارت علوم به سفارت ایران در واشنگتن دستور داده شد یک پزشک متخصص را در آمریکا به عنوان نماینده ایران به کنگره

- ۱- البته در برخی منابع روز ۱۴ / ۹ / ۱۳۰۰، روز مرگ میرزا کوچک خان آورده شده است که به نظر می رسد اشتباه باشد. و این منابع روز پیدا شدن جنازه میرزا و انتقال آن را به رشت، روز مرگ میرزا تلقی کرده اند در کتاب جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس در ص ۹۲ نیز این تاریخ برای مرگ میرزا ذکر شده است (م).
- ۲- سردار جنگل، ص ۵۱۳؛ فوق العاده روزنامه اتحاد، ۱۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱؛ جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۹۲.

۳- Telegram to the Chief manager, ۳ Dec ۱۹۲۱, in Imperial Bank to Fo, ۶ Dec ۱۹۲۱. Fo

۳۷۱/ ۶۴۱۸/ ۱۳۵۲۵

۴- Telegram from Chief manager, ۳ Dec ۱۹۲۱. in ibid

- ۵- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۱۶۵.
- ۶- لایزیک یکی از شهرهای آلمان می باشد که صنایع عینک سازی آن مشهور است. (م).
- ۷- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۲۰، ص ۸.

[تصویر] تعدادی از دانشجویان ایرانی (نوروز سال ۱۳۳۵ ق، لوزان سوئیس)

عکس ها به ترتیب: ۱. شفیع زاده ۲. کتابچی خان برادر دکتر پل کتابچی خان ۳. محمود افشار دانشجوی حقوق ۴. همسر مرتضی جورابچی زاده ۵. عالیہ دختر مرتضی جورابچی زاده ۶. احمد صدر دانشجوی حقوق ۷. اسد الله بهشتی ملک زاده دانشجوی حقوق ۸. محمد مرتضی دانشجوی تجارت ۹. مزید بختیاری پسر صمصام السلطنه ۱۰. مصطفی صارم دانشجوی مهندسی ۱۱. حسن مقدم ۱۲. مرتضی جورابچی زاده ۱۳. بیوک قزوینی لیسانسیه حقوق

بین المللی بیماری های چشم معرفی نمایند! وزارت امور خارجه این موضوع را به سفارت آمریکا در ایران نیز اطلاع داد. (۱)

* اعلام شرایط اعزام محصل به خارج

امروز اداره معارف کل بنادر جنوب، طی اعلانی به خانواده هایی که تمایل داشتند فرزندان خود را برای تحصیل به خارج از کشور اعزام نمایند، اعلام کرد: بایستی دو ماه قبل از حرکت محصل به خارج از کشور، به اداره معارف اطلاع داده شود تا آن اداره به صورت کتبی دستورات لازم را صادر نماید. (۲)

* عدم اطمینان آمریکایی ها برای پرداخت وام به ایران

حسین علاء در تلگرافی به قوام السلطنه در خصوص استقراض از آمریکایی ها وی را مطلع ساخت که مدیران کمپانی استاندارد اوایل بر امنیت داخلی ایران و اطمینان از وثیقه های استقراض تأکید دارند. دولت آمریکا حتی اعزام مستشار را به ایران قبل از رفتن وزیرمختار آمریکا به ایران و ارسال گزارش وی صلاح نمی دانست. و بنا به اظهارات «لانسینگ» وزیر امور خارجه وقت ایالات متحده «تا وقتی وزیرمختار نرود و راپرت ندهد نمی توانیم صاحب ان سرمایه را به دادن قرض کلی تشویق کنیم». (۳)

۱- مراسله وزارت خارجه به سفارت آمریکا، ۱۱/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۱۷، ص ۱۰.

۲- اعلان اداره معارف کل بنادر جنوب، اسناد وزارت خارجه، ۱۱/۹/۱۳۰۰، ک ۳۲، پ ۲۶، ص ۷.

۳- نفت شمال، ص ۱۸-۱۶.

یکشنبه ۱۲ آذر ۱۳۰۰ / ۴ دسامبر ۱۹۲۱ / ۴ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* تبریک حاج آقا نور الله به رضا خان

«شیخ نور الله نجفی اصفهانی» با صدور اعلانی از جانب خود و عموم اهالی اصفهان و مسلمین، فتوحات پی در پی در گیلان و خراسان و باغ هشت بهشت را به رضا خان تبریک و تهنیت گفت و سلامتی وی را برای حفظ اسلام و ایران آرزو کرد. (۱)

* عزیمت کنسول انگلیس در بوشهر به محمره

کنسول انگلیس در بوشهر به همراه همسر خود قبل از حرکت کشتی «رنیم» با کشتی «لارنس» به محمره عزیمت نمودند تا قبل از ورود وزیرمختار جدید انگلیس در آنجا حضور داشته باشند. (۲)

* منع تجار روسی از خرید غله در برخی شهرها

به دستور «قوام السلطنه» رئیس الوزرای وقت، «اسحق رهبر» با «بلکو» نماینده کمیساریای تجارت خارجی روسیه ملاقات کرد. در این مذاکره اسحق رهبر با بیان اینکه، مازاد غله سبزوار شاهرود و سمنان برای مصرف شهر تهران تخصیص داده شده از «بلکو» خواست: از خریداری غله در آن نقاط توسط تجار روسی جلوگیری نمایند. (۳)

* اعطای لقب به میرزا عیسی خان صدیق

بنا به تقاضای وزارت معارف و تصویب رئیس الوزراء، از سوی احمد شاه میرزا عیسی خان صدیق ملقب به صدیق اعلم گردید. (۴)

* اعزام قالیبافان ایرانی به هندوستان

از اراک به وزارت امور خارجه گزارش رسید، چند روز قبل میرزا طروس ارمنی نماینده یکی از تجارت خانه های دولت انگلیس سی نفر قالیباف زن و مرد را از سلطان آباد (۵) اجیر کرده و بدون اطلاع کارگزاری آنان را برای تأسیس کارگاه قالیبافی از راه بغداد به هندوستان اعزام کرده است. میرزا طروس ارمنی این کارگران را با عنوان زیارت عتبات عالیات از ایران خارج کرده بود. (۶)

* عزیمت سرپرسی لورن به محمره

سرپرسی لورن سفیر جدید انگلیس در ایران که دو روز پیش به بوشهر وارد شده بود امروز صبح بوشهر را به قصد اروندرود ترک کرد تا از آنجا با ناو «کراکوس» راهی آبادان و خرمشهر (محمره) شود.

- ۱- روزنامه اتحاد، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۲- . تلگراف کارگزار بوشهر به وزارت خارجه، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۶۲.
- ۳- گزارش اسحق رهبر به رئیس الوزراء، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۳، ص ۴.
- ۴- روزنامه ایران، ۱۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.
- ۵- سلطان آباد نام قدیم شهر اراک کنونی می باشد.
- ۶- مراسله کارگزاری مهمام خارجه اراک به وزارت خارجه، ۱۲ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۷، ص ۱۵۰.
- ۷- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۴۵.

دوشنبه ۱۳ آذر ۱۳۰۰/۵ دسامبر ۱۹۲۱/۵ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* شرایط انگلیس برای لغو تحریم علیه ایران

وزارت خارجه انگلیس تهدید کرد که تحریم پرداخت مساعده های انگلیس به ایران را لغو نخواهد کرد مگر اینکه، ایران موارد زیر را رعایت کند:

۱- متعهد به محدود کردن فعالیتهای سفیرش در واشنگتن شود؛

۲- موافقت کند ادعاهای انگلیس را بر امتیاز نفت شمال ایران و راه آهن به رسمیت بشناسد

۳- از عرضه حق السهم شرکت نفت ایران و انگلیس به عنوان وثیقه برای استقراض از اشخاص ثالث خودداری کند. (۱)

* سخنرانی رضا خان برای صاحب منصبان ارشد ژاندارمری

رضا خان وزیر جنگ صاحب منصبان ارشد اداره ژاندارمری را احضار کرد و در خصوص ترتیبات آن اداره و لزوم استقرار تنظیمات اداری و تشکیلات اساسی در آنجا و تشویق صاحب منصبان پرتلاش سخنرانی کرد. (۲) همچنین رضا خان شخصا ریاست آن اداره را به عهده گرفت. (۳)

* موضع کنسول روسیه در برابر اعطای امتیاز نفت شمال

کنسول روسیه در رشت به دلیل اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوپیل به کلی تغییر رفتار داده بود. مؤید حضور کارگزار گیلان، ضمن اعلام این خبر افزود: وی گفته است دولت ایران هیچ توجهی به قرارداد و عهدنامه ایران و روسیه ندارد؛ به همین دلیل هنوز قرارداد را به مجلس نفرستاده است ولی در صدد است اموال اتباع روسیه از قبیل انبارهای نفت «نوبل» و غیره را بین اتباع خود تقسیم نماید. (۴)

* ناراضیاتی تجار از نحوه صدور ویزای سفر به روسیه

کنسول روسیه در رشت که به طور موقت در انزلی اقامت گزیده بود (۵) از تجار و اشخاصی که قصد مسافرت به روسیه را داشتند پانزده منات طلا- جهت دادن ویزای تذکره، دریافت می کرد. با توجه به اینکه، هر مسافر می بایست مدتی را نیز، در انزلی می ماند تا از دولت آذربایجان برای عزیمت او کسب اجازه شود و از طرفی دیگر، حمل کالاهای تجارتنی نیز به دلیل انحصار تجارت به «سانتر سایوز» روسیه، با مشکلات همراه بود، تجار با مشکلات زیادی روبرو بوده و خسارت های زیادی به آنان وارد می شد. مؤید حضور کارگزار (۶) گیلان در تلگراف خود به وزارت امور خارجه ضمن تشریح این اوضاع افزود، تجار از این وضع ناراضی بوده و شکایت دارند، بویژه اینکه، باید در برابر هرپوط نفت یک پوط برنج به روس ها تحویل

* پیشنهاد دستگیری بزرگان و رؤسای کالش

«مخبر السلطنه» به نقل از نایب الحکومه آستارا به وزارت داخله گزارش داد: چند نفر از رؤسای «کالش» (۸) از جمله یونس پسر کرم، لطفعلی برادر شیردل خان، قدرت، محسن و نوروز برادران حسینعلی خان سالار که از سرکردگان مخالفین محسوب می شوند به قصد زیارت عازم عتبات شده اند و به احتمال زیاد باید از راه زنجان یا قزوین به تهران بازگردند.

مخبر السلطنه پیشنهاد کرد که در صورت اقتضا به حکمران قزوین و زنجان دستور داده شود تا آنان را توقیف و به اردبیل اعزام کنند (۹).

* انفصال کلنل گروپ از ریاست ژاندارمری

به دستور رضا خان وزیر جنگ، کلنل «گروپ» رئیس تشکیلات آن اداره از ریاست ژاندارمری منفصل گردید. (۱۰)

* ابراز خشنودی روزنامه اتحاد از کشته شدن میرزا کوچک

امروز روزنامه اتحاد به مدیریت «سید کاظم سرکشیک زاده»

Curzon to Bridgeman, ۵ Dec ۱۹۲۱, Fo ۳۷۱/۶۴۱۷/۱۳۱۸۷; Loraine to Curzon, ۷ Jan ۱۹۲۲, Fo ۱-۱

۳۷۱/۷۸۱۲/۲۵۳

۲- جهت اطلاع بیشتر از متن سخنرانی، ن ک: ایران، ۱۵/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- روزنامه ایران، ۱۵/۹/۱۳۰۰، ص ۲ و ۳.

۴- تلگراف مؤید حضور کارگزار گیلان به وزارت خارجه، ۱۳/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۲، ص ۲۳.

۵- با توجه به آنکه، کنسولگری روسیه در رشت در صدد تهیه مکانی برای ساختمان کنسولگری و گشایش آن کنسولگری در رشت بود، کنسول روس خود به طور موقت در انزلی اقامت گزیده ولی نایب کنسولگری روسیه در رشت حضور داشت. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۲، ص ۲۳).

۶- کارگزار: از پست های سازمانی مهم وزارت امور خارجه در دوران یکصد سال کاپیتولاسیون (قضاوت کنسولی)، مأمور وزارت خارجه در شهر هایی که کنسول های خارجه اقامت داشتند و او مأمور رسیدگی به امر یکی از طرفین عدوی در صورت تابعیت ایران و مذاکره با کنسول ها بود. (فرهنگ معین، ذیل واژه کارگزار).

۷- تلگراف مؤید حضور کارگزار گیلان به وزارت خارجه، ۱۳/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۲، ص ۲۳.

۸- کالش در حوالی آستارا واقع است.

۹- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۰۴۸۲.

۱۰- روزنامه ایران، ۱۶ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

مشهور به اتحاد با چاپ فوق العاده ای از کشته شدن میرزا کوچک خان جنگلی (در یازدهم آذرماه) اظهار خوشوقتی نمود.
[\(۱\)](#)

* تقاضای واگذاری امتیاز سیستم آب رسانی و توزیع برق شهر تهران

بانک و تجارت خانه «کنتینانتال» [\(۲\)](#) در شهر «مانیخ» [\(۳\)](#) آلمان با اعلام شرایطی [\(۴\)](#) امتیاز ساخت و اداره سیستم آب رسانی و توزیع برق در شهر تهران را از ایران تقاضا نمود. [\(۵\)](#)

* ملاقات وزیرمختار ایران در لندن با پادشاه انگلستان

امروز پادشاه انگلستان اعتبارنامه میرزا داوود خان مفتاح السلطنه، وزیرمختار ایران در لندن را دریافت کرد. [\(۶\)](#)

* اعطای لقب و مقام سرتیپی به خالو قربان

بنا به حکم رضا خان وزیر جنگ، به «خالو قربان» لقب «سالار ظفر» و درجه سرتیپی اعطا شده و مقرر گردید فوج و قوای خود را در قزوین برای حرکت به آذربایجان تمرکز دهد. [\(۷\)](#)

* تقاضای آزادی زندانیان سیاسی مشهد

«آقازاده» از «حسین خزاعی» خواست، طبق دستور رئیس الوزراء زندانیان سیاسی مشهد را آزاد کند ولی حسین خزاعی در پاسخ گفت که فقط به دستور وزیر جنگ زندانیان را آزاد می کند و به آقازاده نصیحت کرد که در کار دیگران دخالت ننماید. [\(۸\)](#)

* مخالفت قوام السلطنه با مشارکت استاندارد اوایل و کمپانی نفت جنوب

قوام السلطنه مطلع شد کمپانی استاندارد اوایل قصد دارد به منظور اسکات کمپانی نفت جنوب، با این کمپانی وارد مذاکره شده و با آنها مشارکت نماید، از این رو در مراسله ای به حسین علاء خاطر نشان ساخت، اگر این خبر صحت داشته باشد، علاوه بر اینکه مخالف ماده پنجم اعطای امتیاز است، در افکار عمومی نیز که فوق العاده متوجه موضوع امتیاز شده است، اثر سوئی خواهد داشت. قوام السلطنه در ادامه از حسین علاء خواست، در صورت صحت این خبر، استاندارد اوایل را از مشارکت با کمپانی نفت جنوب منصرف نماید. [\(۹\)](#)

* اعلان عفو عمومی در روسیه و احتمال آزادی اسرائیلینکو

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد، دولت جمهوری روسیه به مناسبت آغاز چهارمین سال استقلال خود، از اقدامات مخالفین خود صرف نظر کرده و اعلان عفو عمومی نموده است. این روزنامه در ادامه افزود آزرلینکو (اسرائیلینکو) نیز

۱- سردار جنگل، ص ۵۱۳ و فوق العاده روزنامه اتحاد، ۱۳/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- Continental Bank and Handels :Maniz

۳- منظور شهر مونیخ است که در جنوب کشور آلمان واقع است.

۴- شرایط کمپانی کنتینانتال برای واگذاری امتیاز مزبور بدین شرح ذکر شد: امتیاز انحصاری برای اداره کردن سیستم آب رسانی شهر تهران، احداث گاز، توزیع برق برای روشنایی و حرارت و ... برای مدت نود و نه سال به کمپانی مزبور داده شود و هرآنچه زمین برای تأسیس کمپانی لازم باشد دولت با زور و با کمترین قیمت از مردم خریده و در اختیار کمپانی قرار دهد. همچنین دولت نیازهای دیگر کمپانی از قبیل آب چشمه و چاه و قنات و رودخانه و غیره را نیز تأمین نماید. در عوض کمپانی تا مدت ده سال اول ده درصد درآمد خالص خود را به دولت یا بلدیة اختصاص دهد و از آن تاریخ به بعد فقط برای مساجد و بیمارستان های دولتی و ساختمان های بلدیة آب رسانی را مجانی انجام دهد و برای مصارف بلدیة نیز تخفیف بدهد. همچنین این کمپانی در این امتیاز درخواست کرده بود بعد از پایان سه سال حق داشته باشد امتیاز را مسترد نموده و یا به دیگری انتقال دهد. ولی بلدیة که شرایط کمپانی آلمانی را مقرون به صرفه نمی دانست پس از مطالعه شرایط کمپانی مزبور اعلام کرد با اعطای اینگونه امتیازات به شرط حفظ منافع دولت موافق است و لازم می داند در موقع اعطای امتیاز شرایط ذیل با پیشنهاددهنده مطرح شود: ۱- مدت امتیاز سی و پنجساله باشد و پس از پایان پانزده سال بلدیة حق خریداری آن را داشته باشد ۲- نصف سهام به ایرانی ها فروخته شود ۳- پانزده درصد درآمدها به بلدیة داده شود ۴- دو سال پس از امضای امتیاز، عملیات اجرایی آغاز شده و بیش از یک سال برای رد امتیاز، فرصت داده نشود. ۵- کمپانی نتواند بدون اجازه دولت ایران امتیاز مزبور را به شرکت یا کمپانی دیگری واگذار نماید. ۶- پس از انقضای سی و پنج سال نصف تأسیسات مجانا و نصف دیگر به قیمت عادلانه به بلدیة واگذار شود. (اسناد وزارت خارجه، سال ۱۳۰۰، ک ۱۷، صص ۹ و ۱۰).

۵- مراسله سفیر ایران در برلین به وزارت خارجه، ۲۹/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۷، پ ۷، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، ۱۳/۹/۱۳۰۰، ص ۳.

۷- همان، ص ۲. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۴۴۵ * اعلان عفو عمومی در روسیه و احتمال آزادی اسرائیلینکو .... ص :

۴۴۵

۸- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۲.

۹- نفت شمال، ص ۱۴.

۱۰- روزنامه ایران، ۱۳/۹/۱۳۰۰، ص ۲.

سه شنبه ۱۴ آذر ۱۳۰۰/۶ دسامبر ۱۹۲۱/۶ ربيع الثاني ۱۳۴۰

* نمایش سر بریده میرزا کوچک خان در رشت

پس از کشته شدن میرزا کوچک خان، امروز سر بریده (۱) وی را به منظور اطمینان اهالی در شهر رشت نمایش دادند. (۲)

[تصویر] سر بریده میرزا کوچک خان

* ورود قوای شاهسون به تبریز

تعداد پانصد نفر از سواران شاهسون مرکب از طوایف «یورتچی»، «دورسون»، «خواجه لو» و «آلارلو» به سرکردگی امیر منصور اردبیلی وارد تبریز شدند تا فردا به سمت «تسوج» حرکت نمایند (۳)

* غرق شدن یک کرجی نفت در مرداب انزلی

یک کرجی حامل نفت، به واسطه شدت کولاک در مرداب انزلی غرق شد، کارگران آن کرجی هم که در شرف غرق شدن بودند، به وسیله یک قایق از مرگ نجات یافتند. (۴)

* برکناری تمام افسران سوئدی از فرماندهی ژاندارمری

به دستور رضا خان تمام افسران سوئدی از پست های فرماندهی ژاندارمری برکنار شدند و «امان الله میرزا»، جانشین کلنل گلرپ فرمانده ژاندارمری شد. سعد الدوله فرمانده یک گروه از شورشیان گیلان و سالار نظام فرمانده پیشین ژاندارمری کردستان مأمور همکاری با امان الله میرزا شدند. (۵)

* انتقال وسایل اداره مرکزی ژاندارمری به ساختمان های دیویزیون قزاق

پس از ضمیمه شدن اداره ژاندارمری به دیویزیون قزاق، امروز اسباب و اثاثیه و وسایل اداره مرکزی ژاندارمری و باغ شاه و غیره به عمارت های دیویزیون قزاق منتقل گردید. (۶)

* آزادی صدر الادبا و مجد الادبا از زندان

پس از کشته شدن کلنل محمد تقی خان پسیان، عده ای از افراد، که صدر الادبا و برادرش مجد الادبا نیز در میان آنان بودند، بازداشت و زندانی شدند. امروز درحالی صدر الادبا و مجد الادبا از زندان آزاد شدند که سی و شش نفر دیگر در زندان به سر می بردند. صدر الادبا پس از آزادی به کنسول انگلیس در مشهد گفت:

بسیاری از زندانیان سیاسی معتقدند گزارش های ارسالی از کنسولگری انگلیس در مشهد به تهران، باعث دستگیری آنان شده

* تصویب عهدنامه ایران و افغانستان

عهدنامه ایران و افغانستان به اتفاق آراء در مجلس شورای ملی به تصویب رسید. (۸)

-
- ۱- رضا اسکستانی به دستور سالار شجاع سر میرزا را از بدن جدا ساخت. جسد بدون سر در میان زاری و شیون زنان روستایی در گورستان دهکده به خاک سپرده شد.
  - ۲- تلگراف مؤید حضور به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۹ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۹، ص ۲.
  - ۳- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۹ / ۱۶، ص ۲.
  - ۴- روزنامه اتحاد، ۱۳۰۰ / ۹ / ۱۵، ص ۲.
  - ۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۹۲.
  - ۶- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۹ / ۱۵، ص ۳.
  - ۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۲.
  - ۸- تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱، ص ۵۶۴.

[تصویر] رضا اسکستانی (کسی که سر میرزا کوچک خان را برید)

* تشکیل قشون متحد الشکل

رضا خان وزیر جنگ در مراسمی که در اداره قزاق خانه با حضور افسران ژاندارمری برگزار شد نطق مفصلی ایراد نمود.

وی در سخنان خود اعلام کرد باید تمام قشون ایران دارای یک لباس متحد الشکل باشد. رضا خان در ادامه اظهار داشت باید اداره ژاندارمری منحل شود و ژاندارم ها نیز لباس قزاقها را بپوشند. [\(۱\)](#)

چهارشنبه ۱۵ آذر ۱۳۰۰/۷ دسامبر ۱۹۲۱/۷ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* ملاقات کارگزار گیلان و کنسول روسیه

مؤید حضور کارگزار گیلان، در انزلی با کنسول روس ملاقات نمود. در این ملاقات کنسول روس از مجلس و واگذاری امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوایل ابراز ناراحتی و نارضایتی کرد و صراحتاً گفت: «عنقریب مجبور می شویم که مجدداً شروع به بعضی عملیات نماییم.»

همچنین در این ملاقات راجع به مسأله دریافت پانزده منات طلا از مسافرین ایرانی، امضای تذکره و تحصیل اجازه عبور برای مسافرین گفتگو شد.

کنسول روس در این باره اظهار داشت این امر، بنا به دستور رسیده از مقامات مسکو است. لازم به ذکر است، حتی بعضی از نظامیان روس که به عنوان کارگری در انزلی و در ادارات «پرت»، «لیانازوف» و تجارت خانه «سان ترسایوز» و ... مشغول بودند از ایرانی هایی که می خواستند به بادکوبه عزیمت نمایند، پانزده منات طلا دریافت می کردند. (۱)

* مخالفت با وجود دفاتر پستی انگلیس در ایران

پیرو مکاتبات و مذاکرات قبلی وزارت پست و تلگراف با وزارت امور خارجه راجع به وجود دفاتر پستی انگلیس (۲) در ایران، امروز بار دیگر وزارت پست و تلگراف اعتراض و مخالفت خود را با وجود این دفاتر پستی در جنوب ایران اعلام نمود.

وزارت پست و تلگراف که تأسیس این دفاتر پستی توسط انگلیسی ها را مغایر با اصول مالکیت ایران می دانست با خاطر نشان ساختن اهمیت این مسئله از نقطه نظر وارد آمدن خسارت به استقلال و اقتصاد کشور از وزارت امور خارجه تقاضا نمود، در رفع این مشکل بکوشد. (۳)

داوود مفتاح السلطنه سفیر ایران در لندن نیز پس از مذاکره با وزارت خارجه انگلیس در خصوص توقف فعالیت دفاتر پستی انگلیس در خوزستان به وزارت امور خارجه اطلاع داد، وزارت امور خارجه انگلیس پاسخ داده است این موضوع همانطور که از ابتدا شروع شده می بایست در تهران مابین وزارت خارجه ایران و سفارت انگلیس در تهران پایان یابد. (۴)

* ورود گزارشگر انگلیسی ها به سرخس ناصری

«محب الله خان»، جمعدار و اخبارنویس انگلیسی ها که سال گذشته در سرخس با همکاری شوکت الدوله به طایفه جمشیدی اسلحه داده و آنان را به شرارت در خاک روس تحریک نموده و در نتیجه منجر به قتل عده ای از تراکمه اتباع روسیه و اعدام چند نفر اتباع ایرانی گردیده بود، مجدداً امروز به سرخس ناصری وارد شد.

از آنجا که احتمال داشت با بودن مشار الیه (۵) در سرخس، قضایای سال گذشته تکرار شود، کارگزاری سرخس ضمن ارسال گزارش فوق به وزارت امور خارجه خواست، قبل از وقوع هر حادثه ای، از اقدامات مشار الیه جلوگیری شود. (۶)

- ۱- مراسله کارگزار گیلان به وزارت خارجه، ۱۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۹، پ ۱، ص ۴۰.
- ۲- لازم به ذکر است، انگلیسی ها از ایجاد دفاتر پستی توسط وزارت پست و تلگراف در آبادان و اهواز و محمره جلوگیری می کردند. حتی کمپانی نفت جنوب به منافی که به موجب امتیاز نفت از ثروت ایران می بردند قناعت نکرده، با تأسیس دفتر پستی، ایران را از بخشی از درآمدهای پستی نیز محروم کرده بودند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۵۶).
- ۳- مراسله وزارت پست و تلگراف به وزارت خارجه، ۱۵ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۵۶.
- ۴- مراسله سفیر ایران در لندن به وزارت خارجه، ۱۵ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۱۷.
- ۵- محب الله خان در تاریخ ۱۴ بهمن به موجب دستور تلگرافی «ماژور وانس» از صاحب منصبان انگلیس به مشهد بازگشت (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۲، ص ۱۶۹).
- ۶- گزارش تلگرافی کارگزاری سرخس به وزارت خارجه، ۱۶ / ۹ / ۱۳۰۰، (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۱۲، ص ۱۹۷).

پنجشنبه ۱۶ آذر ۱۳۰۰/۸ دسامبر ۱۹۲۱/۸ ربيع الثاني ۱۳۴۰

* انگلیسی ها در اندیشه استخدام کشکولی ها

داوود مفتاح السلطنه پس از تحقیق در خصوص اقدام جانشین کنسول انگلیس در بوشهر برای اجیر کردن افرادی از طایفه کشکولی و اعلان منتشر شده در این باره اظهار داشت:

وزارت خارجه انگلیس مدعی است این موضوع صحت ندارد، آنان فقط می خواهند سی نفر را استخدام کنند و قرار شده است این سی نفر را، حکومت محلی برایشان تامین نماید. (۱)

* ارسال پرونده انتخابات به مجلس چهارم

امروز وزارت داخله پرونده انتخابات مجلس چهارم را بنا به تقاضای مجلس شورای ملی و هیئت دولت به مجلس شورای ملی ارسال کرد. (۲)

* مذاکره رضا خان و وابسته نظامی انگلیس در تهران

رضا خان وزیر جنگ در ملاقات با وابسته نظامی انگلیس در تهران گفت: حال که رشت و انزلی در دست قوای دولتی است و نهضت شورشی جنگل نیز درهم کوبیده شده است، او دیگر از روس ها واهمه ندارد. (۳)

* تصویب عضویت ایران در انجمن کشاورزی بین المللی

هیئت وزیران تصویب نمود دولت ایران مانند گذشته در انجمن کشاورزی بین المللی رم (۴) شرکت نموده و دارای دو رأی و دو سهم از مخارج باشد و حق عضویت آن را که با توجه به افزایش هزینه ها بیش از دوازده هزار و پانصد فرانک شده بود، پرداخت نماید. (۵)

* استعفای سرحداران لطف آباد

سرحداران لطف آباد و «درونگر» به همراه سوارهای سرحدی به دره جز آمده و حقوق معوقه خود را از حکومت مطالبه نموده و استعفا دادند. حکومت دره جز با توجه به اهمیت موضوع با حضور رؤسای دواير دولتی جلسه ای را برگزار کرد و چون وجهی در اداره مالیه برای پرداخت به آنان وجود نداشت، مقرر گردید فعلا- معادل دویست خروار غله بابت حقوق به آنان پرداخت شود تا حواله حقوق آنان از مرکز برسد. پس از این تصمیم حکومت، سواران روز بعد به پست های سرحدی بازگشتند. (۶)

* ورود هشتاد سوار ترکمان به دربند

براساس گزارشی از «کلات»، (۷) امروز «عبد الله خان ترکمان» با هشتاد سوار ترکمان به نزدیک «دربند» (۸) آمدند. گزارش رسیده از «کلات» حاکی از آن بود که آنان قصد چپاول و غارت اموال رعایای آن منطقه را دارند. از این رو، فوراً یک عده سوار به منظور جلوگیری از شرارت و حمله تراکمه به دربند اعزام شدند. (۹)

۱- تلگراف داوود مفتاح السلطنه به وزارت خارجه، ۱۶/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۱۶، ص ۲۷.

۲- روزنامه ایران، ۱۷/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- Quoted in Bridgeman to Curzon, ۸, Dec ۱۹۲۱ Fo/ ۳۷۱/ ۶۴۰۷/ ۱۳۵۷۹

۴- رم پایتخت کشور ایتالیا می باشد.

۵- روزنامه ایران، ۱۷/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۶- تلگراف بدیع الممالک از دره جز به تهران، ۱۶/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۲۷، ص ۱۷.

۷- کلات در ۲۰ کیلومتری شمال شرقی اسفراین و ۳ کیلومتری جاده میان آباد فاروج واقع شده است.

۸- دربند در ۲۰ کیلومتری جنوب غربی مانه کنار راه شوسه بجنورد به مراوه تپه واقع شده است

۹- تلگراف از کلات به ایالت خراسان، ۱۶/۹/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۵۵۴۳.

جمعه ۱۷ آذر ۱۳۰۰ / ۹ دسامبر ۱۹۲۱ / ۹ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* عدم ممانعت بازدید وابسته های نظامی از مانورها

رضا خان با انتشار اعلانی به وابسته های نظامی دول خارجی مقیم تهران اطلاع داد (۱) هر وقت تمایل داشته باشند بازدید از قسمت های مختلف نظامی و مانورها و غیره داشته باشند هیچ مزاحمت و ممانعتی برای آنها وجود ندارد. (۲)

* ورود نماینده کمپانی سینکالر به تهران

امروز «تامسون» (Thompson) نماینده کمپانی سینکالر بدون اینکه از واگذاری امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوایل مطلع باشد، جهت مذاکره با دولت ایران وارد تهران شد. (۳)

* پیشنهاد شراکت دو کمپانی آمریکایی در نفت شمال

«انگرت» (Engert) کاردار آمریکا در ایران پیشنهاد کرد: (۴) دو شرکت آمریکایی استاندارد اوایل و «سینکالر» (۵) در مسأله امتیاز نفت شمال ایران شریک شوند، چون هرگونه رقابتی میان آنها امتیاز را نابود می کند. (۶) اما وزارت خارجه آمریکا بی درنگ به «انگرت» دستور داد جانب هیچ کدام از این دو شرکت را نگیرد و بی طرفانه عمل کند. (۷)

* مرخص نمودن تعدادی سرحددار در دره جز

یکصد و پنجاه نفر سوارنظامی دولتی در دره جز در بیست و یک نقطه مرزی نگهبانی می دادند. فرمانده سواران امروز می خواست پنجاه نفر از آنان را مرخص نماید.

کارگزار دره جز که از این موضوع متعجب شده بود، از فرمانده سواران خواست تا چند روز دیگر سوارها را مرخص ننماید تا او در این باره با وزارت امور خارجه مکاتبه نماید.

کارگزار دره جز در نامه ای به وزارت امور خارجه، سرحدات دره جز را دروازه ترکستان دانست که می بایست مورد توجه مسئولان باشد و بر تعداد نیروهای آنجا افزوده شود. کارگزار دره جز با ذکر اینکه، هزینه کردن مبلغ ماهانه هزار و پانصد تومان برای صد و پنجاه سوار مبلغی بسیار مقرون به صرفه است تصریح کرد: امروز نباید از تعداد نیروها کاست بلکه باید به تعداد آنها افزوده شود. (۸)

* اعزام نیروی کمکی برای ژاندارم ها در جنگ با اکراد

از شب یازدهم آذرماه جاری در اطراف خوی جنگ مابین ژاندارم ها و اکراد آغاز شده بود و هنوز ادامه داشت، امروز نیز یکصد و پنجاه نفر سرباز و تعدادی سوار ماکوئی و محلی برای جنگ با اکراد از تبریز به آن منطقه اعزام شدند. (۹)

* موضع گیری اتحادیه تجار و اصناف کاشان درباره امتیاز نفت شمال

اتحادیه تجار و اصناف کاشان با ارسال تلگرافی به دفتر رئیس الوزراء، تصمیم اعطای امتیاز نفت شمال را به کمپانی آمریکایی توسط دولت و نمایندگان مجلس تبریک گفتند و این مسئله را اولین اقدام در راه افزایش درآمد و جلب منافع کشور دانستند.

[\(۱۰\)](#)

* چاپ مطالبی علیه ارمنستان روسیه و شوروی در روزنامه «دغه گاتو»

روزنامه «دغه گاتو» (اطلاعات) که توسط فرقه ارمنه موسوم به داشناکسیون در تهران منتشر می شد، در شماره امروز خود مطالبی را علیه ارمنستان روسیه و شوروی به چاپ رساند.

بخشی از این مطالب به شرح ذیل است:

«... دشمنان تاریخ ملت ارمنه، ارمنستان را پایمال کرده و استقلال آن را از بین برده اند. روسیه سوسیالیستی دست های خود را به طرف اسلام دراز کرده و قبل از همه ارمنستان را بلعیده است. معاهده مسکو و ارمنستان بهانه ای بود که بواسطه آن مختصر ثروت ارمنستان فقیر را به مسکو منتقل کنند.

بلشویک ها به طرز سیاسی ارمنستان را چپاول کرده اند. اولیای

۱- متن اعلان مزبور به شرح ذیل است: «اطلاعا تذکر داده می شود که آتاشه میلیترهای دول متحابه مقیم تهران هر وقت مایل باشند می توانند برای ملاحظه و معاینه قسمت های نظامی اعم از مواقع مانور و غیره بدون هیچگونه تعرض و ممانعتی حضور به هم رسانیده تماشا نمایند و مزاحمتی برای هیچیک از آنها متصور نیست.»

۲- روزنامه ایران، ۱۷ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- روابط سیاسی ایران و آمریکا، ص ۲۷۹.

۴- این پیشنهاد هنگامی مطرح شد که نمایندگان شرکت نفتی آمریکایی دیگری به نام سینکлер به ایران آمدند و آب را بیشتر گل آلود کردند. اینان ظاهرا خبر نداشتند که مجلس ایران امتیاز نفت شمال را به استاندارد اوایل داده است. (م).

۵- سینکлер اوایل بعدها با شرکت آرکو (Arco) ادغام شد. (م)

۶- ۱۹۲۱ December ۹, Engert to Sectetary of State, Oil/ ۶۴, ۸۹۱/ ۶۳۶۳, Department of State,

۷- ۲۰ December, Sectetary of State to Engert, Oil/ ۷۳, ۸۹۱/ ۶۳۶۳, Department of State,

۱۹۲۱

۸- تلگراف بدیع الممالک از دره جز به وزیر خارجه، ۱۸ / ۹ / ۱۳۰۰، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۲۷، ص ۱۹ و ۲۰.

۹- تلگراف کارگزار تبریز به وزارت خارجه، ۱۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۱۶۷.

۱۰- روزنامه ایران، ۱۷ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

حکومت شوروی ارمنستان، دست نشانده دولت مسکو می باشند. بلشویک های ارمنستان مطیع سرنیزه ها و تبرهای مسکو بوده، آن را پرستش می نمایند.» (۱)

[تصویر] یکی از زنان آواره ارمنی در زمان جنگ

* اعتراض رسمی ایران به وجود دفاتر پستی انگلیس در ایران

«ذکاء الدوله» وزیرمختار و ایلچی مخصوص دولت ایران در سوئیس و همچنین نماینده دوم ایران در جامعه ملل اعتراض رسمی دولت ایران به وجود دفاتر پستی انگلیس در اهواز، عبادان (آبادان) و محمره (خرمشهر) را به اداره پستی بین المللی در برن (۲) و همچنین به رئیس دار الانشاء (۳) جامعه ملل در ژنو اعلام کرد. «ذکاء الدوله» با بیان اینکه، وجود و عملیات پستی این ادارات پستی مخالف حقوق بین المللی است، اقدامات دولت انگلیس را ناقض تمامیت و استقلال ارضی و اداری ایران ذکر کرد. (۴)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۱۶، ص ۴.

۲- مراسله سفارت ایران در برن به وزیر امور خارجه، ۲۵ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۶۳.

۳- دار الانشاء: دفتر و دبیر خانه.

۴- مراسله امیر ذکاء الدوله به رئیس دار الانشاء جامعه ملل ۱۷ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۷.

شنبه ۱۸ آذر ۱۳۰۰ / ۱۰ دسامبر ۱۹۲۱ / ۱۰ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* تعطیلی بازار و دواير دولتی و مدارس مشهد

امروز به مناسبت مصادف شدن با بمباران (۱) صحن رضوی توسط نظامیان روسیه، بازارها و دواير دولتی و مدارس تعطیل بود و گروه های عزادار از قزاق و غیره در خیابان ها مشغول عزاداری بودند. (۲)

* ورود دو گاری مسکوکات ایرانی به باجگیران

نماینده تجارت خانه و نشترک در عشق آباد، با دو گاری مسکوکات ایرانی وارد باجگیران شد و به سمت مشهد حرکت نمود. از طرف حکمران باجگیران نیز، چند نفر سوار محموله مذکور را تا قوچان همراهی کردند. (۳)

[تصویر] تعدادی از زنان قالیباف

۱- اخراج محمد علی شاه در سال ۱۹۱۲ خشم فراوانی را در میان طرفداران شاه سابق علیه بریتانیای کبیر و روسیه برانگیخت، در مشهد طرفداران محمد علی شاه تظاهرات کردند و به منظور ایمن ماندن از توقیف محلی، به اماکن مقدس پناهنده شدند. به زودی جنگ بین کسانی که در تحصن بودند و پلیس محلی شروع شد. وقتی سرکنسول روسیه در مشهد اوضاع را بحرانی دید از والی خواست تا استعفا دهد. پس از استعفای والی، سرکنسول روسیه در تاریخ ۲۴ مارس ۱۹۱۲ در مشهد حکومت نظامی اعلام کرد. انتقال قدرت از دولت محلی به مسئول روسی، موجب شد تا برخی از بست نشین هایی که اسلحه نداشتند، بست را ترک کنند. اما کسانی که اسلحه حمل می کردند تصمیم گرفتند در اماکن مقدسه باقی بمانند. روزه روز به نیروهای داوطلب بست نشین اضافه شدند و تا ۳۱ مارس تخمین زده شد که ۶۰۰ تا ۷۰۰ مرد مسلح تحت فرماندهی یوسف خان باشند. سرکنسول روسیه برای وادار کردن آنها به خلع سلاح وارد مذاکره گردید، اما آنها نپذیرفتند. بنابراین به بست نشین ها اطلاع داد که اگر تا ساعت ۳ بعد از ظهر روز ۳۰ مارس ۱۹۱۲ تسلیم نشوند او برای خلع سلاح با زور همه اختیارات را به فرمانده سربازان روسیه خواهد داد. ضرب الاجل فرارسید و طرفداران شاه تسلیم نشدند و گلوله هایی بین سربازان روسی و ایرانی ها ردوبدل شد. روس ها مردم و اماکن مقدس را به توپ بستند. بسیاری از ایرانیان کشته و مجروح شدند و روس ها تا غروب اماکن مذکور را گرفتند و تعدادی را نیز زندانی کردند. همه ساختمان های مقدس مذهبی، دالان ها و ایوان ها به وسیله توپ خانه روسیه نابود و درهای بارگاه ها و مساجد شکسته شد. سربازان روسی اسب هایشان را به داخل بست آوردند در زمان بمباران سردسته شورشیان از جمله یوسف خان هراتی و محمد نیشابوری فرار کردند. بمباران بارگاه مقدس امام رضا (علیه السلام) خشم مسلمانان را برانگیخت. البته حادثه بمباران حرم حضرت رضا (ع) در دهم فروردین ۱۲۹۱ ش، انجام شده بود، ولی این مراسم با محاسبه سال قمری مقارن با سالگرد آن واقعه بود. (روس و انگلیس در ایران، ص ۱۹۷-۲۰۳).

۲- روزنامه ایران، ۲۲ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- همان.

* ورود خالو قربان به تهران

امروز غروب «خالو قربان» که از رضا خان درجه سرهنگی گرفته بود و «خالو کریم» و یک نفر دیگر از خالوها به تهران وارد شدند. (۱)

* مصوبه هیئت قالی بافان کرمان

هیئت قالیباافان کرمان با تشکیل کمیسیونی در تالار ایالتی کرمان، نظامنامه ای مشتمل بر ده ماده (۲) را امضا نمودند.

مفاخر السلطنه، عبد الرحیم رهنما، علی محمد رهنما نماینده فواید عامه، احیاء الملک رئیس اداره صحیه ایالتی کرمان و محمود رفیع زاده رئیس هیئت قالیباافان کرمان از جمله افراد حاضر در این کمیسیون بودند. در این کمیسیون مقرر شد کلیه قالیبااف ها و کار خانجات متعلق به اتباع خارجی، ملزم به اطاعت و تبعیت از این نظامنامه باشند. (۳)

* مهاجرت زرتشتیان یزد به بمبئی

ارباب کیخسرو طی نامه ای از دولت، تقاضا کرد به ده نفر از زرتشتیان یزدی که به بوشهر رفته اند برای رفتن به بمبئی اجازه سفر داده شود. وی افزود: اینان غالباً برای تجارت یا نوکری به هندوستان می روند و پس از یک یا دو سال بازمی گردند. (۴) همچنین ارباب کیخسرو اظهار داشت: به زرتشتیان کرمان و یزد اعلام کرده است، قبل از رفتن به بمبئی از دولت برای سفر اجازه بگیرند. (۵)

* جاری شدن سیل در افغانستان

امروز در اثر جاری شدن سیلی عظیم در افغانستان، تمام املاک افغان ها در اطراف رود هیرمند (۶) ویران شد. در اثر این سیل بعد از مدت ها آب (۷) به سیستان وارد گردید. (۸)

۱- روزنامه ایران، ۱۹/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- مواد نظامنامه به شرح ذیل بود: «۱- به هیچ وجه اجباری در استخدام شاگردان منظور نشود و اجیرنامه به رضایت طرفین به عمل آید. ۲- استادان قالیبااف اجیرنامه ها را پس از مهر شدن در محضر شرع به کارگزاری و اداره فواید عامه برای ثبت خواهند برد. ۳- اجرای ماده (۲) فوق نسبت به اجیرنامه های گذشته تا اول حمل ۱۳۰۱ موقوف خواهد بود. ۴- به طور کلی کار برای شاگردان و کارگران که اجیر شده اند در تمام فصول هشت ساعت خواهد بود و زیاده بر این برای اشخاصی که به طور مقاطعه کار می کنند جایز خواهد بود. ۵- پسر کمتر از هشت سال و دختر کمتر از ده سال نداشته باشد. ۶- استادانی که در قوه دارند ساختمان کارخانه های خود را موافق حفظ الصحه ترتیب داده و آنانکه نمی توانند حتی القوه به دستوری که از طرف حافظ الصحه داده می شود رعایت خواهند کرد. ۷- ایام جمعه و قتل و اعیاد مذهبی و ملی کار خانجات تعطیل خواهد

بود. ۸- اجرت شاگرد را عجلاله تا اول حمل ۱۳۰۱ که ترتیب قطعی داده می شود صد پنج اضافه خواهد داد. ۹- کار خانجیات مردانه و زنانه از یکدیگر علیحده و مجزی ترتیب داده خواهد شد. ۱۰- هیئت قالی باف متعهدند چنانچه برخلاف مواد فوق رفتار نمایند مورد مسئولیت و تعقیب واقع شوند.» (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۵، ص ۹۳).

۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۵، ص ۹۳.

۴- دلیل این مهاجرت، ماجرای تغییر دادن لباس دانش آموزان زرتشتی در یزد است که باعث هیجان عمومی و تعطیل شدن دکاکین و بازار علیه این رفتار زرتشتیان گردید. چون مردم یزد اعلام کرده بودند با زرتشتیان قطع رابطه خواهند کرد و برایشان سخت خواهند گرفت، آنان هم دست به مهاجرت زدند و به طور مداوم بر تعداد مهاجران افزوده می گردید. (ر. ک: اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۶۰۷۷).

۵- مراسله ارباب کیخسرو به دفتر ریاست وزراء، ۱۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۲۱۷.

۶- یکی از مسائل سرحدی که همواره بین ایران و افغانستان مورد بحث و مشاجره حکام سرحدی دو طرف بوده مسأله آب رود هیرمند و ترتیب تقسیم آن بوده است که دو مرتبه نیز منجر به حکمیت گردیده بود. یک بار گلد اسمیت و دفعه دوم کلنل مک ماهان حکمیت کرده بودند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳، ص ۳۲).

۷- افغان ها برخلاف معمول با احداث بندپریان و تقسیم ناعادلانه آب رود هیرمند مدتی بود که اجازه نمی دادند آب رود هیرمند به سیستان وارد شود این اقدام آنان سبب شده بود، زراعت کشاورزان سیستان بدون آب بماند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳، ص ۴).

۸- تلگراف اداره مالیه سیستان به وزارت مالیه، ۲۱ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳، ص ۱۵.

یکشنبه ۱۹ آذر ۱۳۰۰ / ۱۱ دسامبر ۱۹۲۱ / ۱۱ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* عزیمت خوانین بختیاری به کودچان سیاه

خوانین بختیاری به قصد شکار به طرف «کودچان سیاه» رفتند. قرار بود «سردار محتشم» و «سردار فاتح» پس از یک هفته توقف در آنجا به اصفهان بازگردند. (۱)

* بازجویی از اسماعیل خان بهادر و متجاسرین

به دستور رضا خان کمیسیونی به منظور بازجویی و تحقیق از متهمین واقعه خراسان و اسرای متجاسرین رشت، در وزارت جنگ تشکیل شد. از جمله متهمین وقایع خراسان اسماعیل خان بهادر بود. (۲)

* برگزاری جشن در کنسولگری روسیه در تبریز

امروز در کنسولگری روسیه در تبریز مجلس جشنی با حضور والی و رؤسای دوایر دولتی آذربایجان و بعضی از کنسول های کشورهای خارجی به مناسبت برافراشتن پرچم سرخ جمهوری شوروی برگزار شد. (۳)

* تقاضای رفع توقیف از کالاهای تجاری

به دنبال غارت و توقیف اموال و کالاهای بازرگانان ایرانی در روسیه، تعدادی از تجار ایرانی با ارسال نامه ای به «مؤتمن الملک» (۴) رئیس مجلس شورای ملی خواستار رفع توقیف از اموال و کالاهای خود شدند. (۵)

* معرفی کنسول انگلیس در قصرشیرین

ماژور «گرین» کنسول سابق کرمانشاهان که مدتی هم در بغداد سمت معاون دوم حکومت بغداد را عهده دار بود، اخیراً به سمت کنسولگری انگلیس در قصرشیرین برگزیده شد.

امیر کل، کفیل حکومت کرمانشاهان ضمن اطلاع خبر فوق، به قوام السلطنه گفت: با توجه به اطلاعاتی که مشار الیه درباره ایلات و عشایر آن منطقه دارد، مأموریت وی در آن منطقه را نباید خالی از اهمیت دانست. (۶) پس از انتشار خبر انتصاب ماژور «گرین» به عنوان کنسول انگلیس در قصرشیرین، اداره غرب وزارت خارجه طی نامه ای به وزارت داخله با اشاره به اینکه تاکنون هیچ گاه انگلیسی ها در قصرشیرین کنسولی نداشته اند و توجه به سابقه اقدامات ماژور گرین در میان ایلات و عشایر آن منطقه، اظهار داشت: حضور مشار الیه ابداً در قصرشیرین صلاح نیست. (۷)

۱- روزنامه ایران، ۲۲/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- روزنامه اتحاد ۱۹/۹/۱۳۰۰، ص ۲.

۳- تلگراف خلیل مشاور السلطان از تبریز به تهران، ۱۹/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۲، ص ۴۸.

۴- حسین پیرنیا ملقب به مؤتمن الملک فرزند میرزا نصر الله خان نائینی مشیر الدوله در سال ۱۲۵۴ ش، در تهران متولد شد. تحصیلات ابتدایی را در تهران فراگرفت و سپس عازم اروپا شد و در مدرسه حقوق پاریس ادامه تحصیل داد. پس از بازگشت به ایران به خدمت وزارت امور خارجه درآمد. در سال ۱۳۲۰ ق، به ریاست دفتر وزارت امور خارجه منصوب شد، تا سال ۱۳۲۵ ق، در این سمت باقی بود و در همین سمت لقب مؤتمن الملک گرفت. وی در سال ۱۳۲۵ ق، در کابینه میرزا ابو القاسم ناصر الملک، وزیر تجارت و گمرکات و در کابینه میرزا احمد خان مشیر الدوله (جمادی الاول ۱۳۲۶ ق/ خرداد ۱۲۸۷ ش) وزیر فواید عامه و تجارت بود ولی در دی ماه ۱۲۸۷ ش، از این سمت استعفا داد. وی در دوره رئیس الوزرای دوم میرزا ابو القاسم خان ناصر الملک، وزارت علوم و معارف را عهده دار بود. مؤتمن الملک از تهران به نمایندگی دوره دوم و سوم مجلس شورای ملی انتخاب گردید و در هر دو دوره ریاست مجلس را نیز عهده دار بود. در سال ۱۳۳۵ ق (۱۲۹۶ ش)، در دو کابینه علاء السلطنه، وزیر فواید عامه و تجارت بود. در کابینه عین الدوله نیز، همین سمت را دارا بود و در همان سال در کابینه حسن مستوفی وزیر معارف و اوقاف شد. در سال ۱۳۳۸ ق، در کابینه میرزا حسن خان مشیر الدوله، مقام وزارت مشاور گرفت. در دوره چهارم مجلس شورای ملی که در تیر ۱۳۰۰ افتتاح شد نیز از تهران به مجلس راه یافت و در تمام آن دوره ریاست مجلس را بر عهده داشت. در دوره پنجم نیز کماکان از تهران به وکالت مجلس شورای ملی انتخاب شد و به ریاست مجلس رسید، ولی در مهر ۱۳۰۴ از سمت ریاست مجلس استعفا داد. مؤتمن الملک در انتخابات دوره ششم مجلس شورای ملی نیز از تهران به وکالت رسید ولی داوطلب ریاست مجلس نبود و تدین به ریاست انتخاب گردید. ولی بعد از اینکه تدین در کابینه حسن مستوفی به وزارت معارف انتخاب گردید، مؤتمن الملک در فروردین ۱۳۰۶ رئیس مجلس شد، مؤتمن الملک در دوره های هفتم و چهاردهم نیز از تهران به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شد ولی در هر دو دوره نمایندگی را نپذیرفت. حسین پیرنیا در شهریور ۱۳۲۶ در سن ۷۳ سالگی درگذشت و در آرامگاه خانوادگی در امامزاده صالح تجریش دفن گردید. (شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۳۸۸-۳۸۹؛ ایران در جنگ بزرگ، ص ۱۳۸؛ دولتهای عصر مشروطیت، ص ۱۶، ۲۲، ۲۴، ۲۹-۲۶، ۳۵-۳۴، ۳۷، ۸۲-۸۳، ۱۰۱-۱۰۷؛ اسامی نمایندگان مجلس شورای ملی از آغاز مشروطیت تا ...، ص ۱۶، ۲۱، ۲۵، ۲۹، ۳۵-۳۸، ۴۲، ۴۸-۴۹، ۵۷، ۶۳، ۷۰، ۸۱-۷۹؛ روزشمار تاریخ از مشروطه تا انقلاب اسلامی، ج ۱، ص ۹۴-۹۵، ۱۰۷، ۱۹۷، ۲۱۸، ۲۱۷، ۴۰۸، رهبران مشروطه، ج ۱، ص ۷۲۶).

۵- نامه تجار به رئیس مجلس شورای ملی، ۱۹/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۵، ص ۲۸.

۶- تلگراف کفیل حکومت کرمانشاهان به رئیس الوزراء، ۱۹/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۵، ص ۶.

۷- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۲۵/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۵، ص ۹.

* ورود حکمران جدید قوچان به این شهر

امروز «سردار ظفر» حکمران جدید قوچان وارد این شهر شد. از طرف رؤسا و دوایر و اهالی مراسم استقبال کاملی از وی به عمل آمد. (۱)

* تعیین روز ملاقات رضا خان با مأمورین دول خارجی

رضا خان با انتشار بیانیه ای رسمی اعلام کرد روزهای چهارشنبه هرهفته از ساعت ۱۵ تا ۱۷ را به ملاقات با مأمورین کشورهای خارجی و برخی اشخاص اروپایی اختصاص داده است تا در صورت تمایل وی را در منزل شخصی اش ملاقات کنند. (۲)

* آمادگی قوام السلطنه برای استعفا

قوام السلطنه که دولتش با بحران مالی شدیدی روبرو بود در تلگرافی به حسین علاء با اشاره مختصری به وضعیت نامساعد دولت و اینکه، کابینه اش به دلیل بی پولی ناچار به استعفا خواهد بود (۳) از حسین علاء خواست: چنانچه تهیه پول از آمریکا ممکن نیست بدون تأخیر او را مطلع سازد تا از مقام خود استعفا دهد. (۴)

۱- روزنامه ایران، ۲۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- روزنامه ایران، ۱۹ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- قوام در تاریخ ۲۰ / ۹ / ۱۳۰۰، تلگرافی دیگر در این خصوص به علاء مخابره نمود. در بخشی از تلگراف وی آمده است: «... اگر به فوریت وجه از آمریکا نرسد برای کابینه امکان مداومت در کار باقی نمانده. بانک شاهنشاهی دیناری مساعدت نمی کند و انگلیسی ها شرایطی در مساعدت نمودن بانک کردند که برای دولت قبول آنها غیر ممکن و با نقشه ای که به توسط جناب عالی در جریان است منافات دارد. در این صورت اگر وجه فوری نرسد مجبور به استعفا خواهیم بود...» (نفت شمال، ص ۲۵-۲۴).

۴- نفت شمال، ص ۲۴-۲۳.

دوشنبه ۲۰ آذر ۱۳۰۰/۱۲ دسامبر ۱۹۲۱/۱۲ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* تعطیلی مقرر فرماندهی پلیس جنوب در بوشهر

پس از انحلال پلیس جنوب در ماه گذشته، مقرر فرماندهی این نیرو هم که در همان ماه گذشته از شیراز به بوشهر منتقل شده بود، امروز تعطیل شد. (۱)

* برگزاری مراسم جشن در قزاق خانه

به مناسبت پیروزی و پیشرفت های نظامیان دولتی در گیلان در مبارزه با نیروهای جنبش جنگل، امشب در اداره قزاق خانه مراسم آتش بازی برگزار شد. (۲)

* مطالبه پول برخی تجهیزات نظامی انگلیسی

سفارت انگلیس بابت صورتی از ملزومات نظامی که مدعی بود، کارگزاران نظامی انگلیس در بین النهرین به دیویزیون قزاق فروخته اند، مبلغ چهار هزار و چهار صد و بیست و شش روپیه و شش انا و شش پنی (۴۴۲۶ / ۶ / ۶) از دولت ایران مطالبه نمود. (۳)

* تلاش برای جلوگیری از اخراج ایرانی های مقیم گرجستان

وزارت امور خارجه به ممتاز الدوله دستور داد برای منصرف نمودن گرجستان از اخراج اتباع ایرانی اقدام نماید و چنانچه موفق نشد، وسایل و امکانات سفر آنان به ایران را فراهم نموده و به وزارت امور خارجه اطلاع دهد تا در خصوص تهیه جا و مکان برای آنان دستورات لازم به ایالت آذربایجان داده شود. (۴)

* تلاش برای گسترش زبان اسپرانتو در ایران

به دنبال برگزاری کنفرانس بین المللی آموزش زبان اسپرانتو (۵) در سوئیس نامه ای به انضمام نظامنامه آن زبان، از طرف برگزار کنندگان کنفرانس برای سفارت ایران در سوئیس ارسال شد.

امروز این سفارت خانه ضمن ارسال آن نامه با ضمیمه اش به وزارت امور خارجه تصریح کرد بیشتر دولت ها در سال گذشته و امسال در مجمع اتفاق بین الملل (۶) جهت رسمی شدن این زبان تلاش کرده و در بسیاری از مدارس برخی کشورها تدریس این زبان را متداول کرده اند. سفارت ایران در سوئیس در ادامه مراسله خود پیشنهاد داد، اگر دولت ایران هم در حال حاضر نمی تواند آموزش این زبان را در مدارس اجباری کند، حداقل به صورت اختیاری در بعضی از مدارس دولتی و غیردولتی دار الفنون تدریس آن را آغاز نماید، زیرا روزه روز بر اهمیت این زبان افزوده خواهد شد و دیر یا زود زبان بین المللی خواهد

* تقاضای معافیت از پرداخت حقوق گمرکی برای محموله های میسیون آمریکایی

ویلسون رئیس میسیون آمریکایی از دولت ایران خواست، محموله های دارو و وسایل پزشکی که برای بیمارستان های آمریکائی در همدان، تبریز و رشت ارسال شده است از پرداخت حقوق گمرکی معاف شوند. (۸)

* عزیمت صدها قزاق به تهران و استرآباد

دویست و پنجاه نفر از افراد قزاق، مشهد را به قصد تهران ترک کردند. دویست و پنجاه نفر دیگر نیز عازم استرآباد بودند. (۹)

۱- جنگ جهانی اول در جنوب ایران، ص ۱۴۲؛ جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۹۷.

۲- روزنامه ایران، ۲۰ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- مراسله سفیر انگلیس در تهران به وزیر خارجه، ۲۰ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۹، ص ۷.

۴- مراسله وزارت خارجه به نمایندگی سیاسی ایران در تفلیس، ۲۰ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱ / ۱۵، پ ۳۴، ص ۱.

۵- اسپرانتو (Esperanto) (زبان بین المللی است که دکتر «رامن هف» در سال ۱۸۸۷ م وضع کرده و دستور آن دارای شانزده قاعده است. خط اسپرانتو، مانند نت موسیقی «آوانگار» است. هرچه را می نویسد، همان را می خواند و هرچه را می شنود همان را می نویسد. (زبان دوم، ص ۱۴؛ لغت نامه دهخدا، ج ۲، ص ۱۷۴۶).

۶- «جامعه ملل» تشکیلاتی بود که نطفه آن در کنفرانس ورسای منعقد شد، کنفرانسی که توسط فاتحین جنگ اول جهانی تشکیل شد و رهبران آمریکا، فرانسه و انگلستان ریاست آن را بر عهده داشتند. «جامعه ملل» در حقیقت ۲۵ فصل از متن «پیمان ورسای» را تشکیل می داد. این بخش از عهدنامه که در ۲۸ ژوئن ۱۹۱۹ به امضای ۲۹ کشور مؤسس جامعه ملل رسید «میثاق جامعه ملل» نام داشت. این میثاق ۶ ماه بعد یعنی از ۱۰ ژانویه ۱۹۲۰ که ژنو به عنوان مقر جامعه ملل انتخاب شد، قدرت اجرایی یافت. در تنظیم مفاد میثاق جامعه ملل بسیاری از اصول و قواعد و تجربیات سودمند و مفید در روابط بین المللی مورد تأیید قرار گرفت. از جمله اصول و قواعد حقوق، ضرورت تشکیل کنفرانس های بین المللی به عنوان بهترین راه حل اختلافات، لزوم همکاری و تعاون بین کشورها و توسعه مبادلات بازرگانی و فرهنگی و سیاسی و غیره میان دولت های جهان را می توان نام برد که در متن میثاق جامعه ملل بر آنها تأکید شده بود. اداره امور جامعه ملل بر عهده شورای محول شد که تحت نفوذ و تسلط مطلق قدرت های فاتح جنگ بود و مجمعی مرکب از نمایندگان کلیه کشورها که به طور مساوی نماینده اعزام می داشتند، در اداره امور آن دخالت داشتند. اعضای اصلی جامعه ملل عبارت بودند از دولت هایی که اسامی آنان در میثاق ذکر شده و معاهده صلح ورسای را امضا کرده بودند، و کشورهای دعوت شده برای عضویت که در ضمیمه میثاق نام آنها ذکر شده بود. قبول شدن کشورهای دیگر منوط به قبول تعهدات میثاق و جلب دو سوم آراء مجمع عمومی شده بود. خروج از جامعه ملل نیز از طریق اطلاع قبلی و گذشت ۲ سال از تاریخ امضا میثاق امکانپذیر بود. ویلسون نیرومندترین چهره کنفرانس صلح پاریس که طرح تشکیل جامعه ملل و پیمان ورسای براساس پیشنهاد وی تنظیم شده بود در مراجعت به آمریکا

با مخالفت شدید کنگره که اکثریت سناتورها و نمایندگان آن را اعضای حزب مخالف وی (حزب جمهوریخواه) تشکیل داده بودند، مواجه گردید و پیمان صلح و رسای و طرح تشکیل «جامعه ملل» که ویلسون مبتکر آن بود، به تصویب کنگره نرسید. ویلسون برای وادار ساختن کنگره به تجدیدنظر در این تصمیم و حضور آمریکا در جامعه ملل، دست به مبارزه تبلیغاتی وسیعی زد و به مسافرت و ایراد سخنرانی در شهرهای بزرگ آمریکا پرداخت ولی این تلاش ها نتیجه ای نداد. یکی از دلایل عمده ای که سبب شد ویلسون نتواند حمایت کنگره آمریکا را نسبت به پیمان و رسای به دست آورد، همانگونه که گفته شد، رفتار سیاسی حزبی نامبرده بوده است. وی در انتخابات نوامبر ۱۹۱۸ تأکید کرده بود که آمریکا به یک کنگره دموکرات نیاز دارد. وی مدعی شده بود جامعه آمریکا از عملکرد جمهوریخواهان که ۴ دوره متوالی قدرت را در اختیار داشته اند، خسته شده است. ویلسون هیچ یک از اعضای جمهوریخواه سنا یا کنگره را برای همراهی هیئت آمریکا در کنفرانس و رسای دعوت نکرد. دلیل دیگر شکست ویلسون در جلب حمایت کنگره نسبت به تأسیس جامعه ملل اعتراضی بود که جمهوریخواهان به یکی از بندهای میثاق جامعه ملل موسوم به «ماده دهم» داشتند. براساس این ماده «اعضای جامعه ملل متعهد می شدند در برابر هر نوع تجاوز خارجی به مقاومت پرداخته و تمامیت ارضی و استقلال سیاسی کشورهای عضو را محترم شمارند.» جمهوریخواهان معتقد بودند این اصل نه تنها دست آمریکا را در فعالیت های بین المللی می بندد بلکه بسیاری از معاهدات برون مرزی که متضمن سلطه سیاسی و امنیتی آمریکا بر نقاط مختلف جهان می باشد را نیز به زیر سؤال می برد. بعضی دیگر از رهبران حزب دموکرات که حامی مشی انزواطلبی سیاستمداران آن دوران بودند، اعتقاد داشتند که تضمین دولت آمریکا مبنی بر حفظ حق حاکمیت ملی کشورهای جهان که به صورت بندی از مفاد میثاق جامعه ملل درآمده است تخطی از این اصل قدیمی خارجی آمریکا مبنی بر در پیش گرفتن سیاست انزواطلبی محسوب می گردد و در صورت وقوع هر جنگ منطقه ای پای آمریکا نیز به آن کشیده می شود. ویلسون که سیاستمداران آمریکایی را مخالف تلاش های خود می دید، بر آن شد که مستقیماً نظرات خود را با مردم آمریکا در میان بگذارد. از این رو به رغم وضع نامساعد جسمانی، سفری طولانی را در سراسر آمریکا آغاز نمود و در ۲۶ سخنرانی طولانی شرکت کرد. مخالفت های کنگره و سنا اگرچه در اصل ریشه در رقابت های حزبی داشته ولی به هر حال، آنقدر کوبنده و نافذ بود که باعث شد سنای آمریکا در اجلاس مورخه ۱۹ نوامبر ۱۹۱۹ خود با ۵۵ رأی مخالف در برابر ۳۹ رأی موافق، پیمان و رسای را مردود بشمارد. در این میان سناتور جمهوریخواه «هنری کابوت لاج» از ایالات «ماساچوست» بیشترین نقش را در هدایت سناتورها به مخالفت با جامعه ملل ایفا کرد. بدین ترتیب آمریکائیان صلح و رسای را رد کردند و در سال ۱۹۲۱ خود پیمان جداگانه ای با آلمان منعقد نمودند. در نتیجه جامعه ملل که از دل پیمان و رسای بیرون آمد جلسه افتتاحیه خود را در دهم ژانویه ۱۹۲۰ در پاریس و اولین جلسه کاری خود را در ۱۶ همان ماه، بدون حضور هیئت نمایندگی آمریکا تشکیل داد. رفتار سنا به حدی فکر ویلسون را به خود مشغول کرده بود که وی از شدت نگرانی در روز ۲۶ سپتامبر ۱۹۱۹ دچار حمله قلبی شد و بقیه عمر خود را غالباً در بستر بیماری به سر برد. ویلسون سرانجام در سوم فوریه ۱۹۲۴ در سن ۶۵ سالگی درگذشت. جامعه ملل رسماً ۲۵ سال برقرار بود ولی ۵ سال آخر آن که مقارن سال های جنگ جهانی دوم بود، کاملاً خنثی بود و علاوه بر این در دهه دوم عمر خود نیز غالباً با جنگ ها و تجاوزات خونبار دولت های مقتدر و یا اعلام خروج آنان از این مجمع درگیر بود. در تاریخ ۱۹۳۷ و ۱۹۳۸ تعداد اعضای جامعه ملل به ۶۰ کشور یعنی بالاترین حد در دوران حیاتش بالغ گشت. جامعه ملل بیشتر شکل جامعه کشورهای فاتح را داشت و طبعاً بیشتر حافظ منافع آنان بود.»

۸- تلگراف ویلسون از کرمانشاه به تهران، ۲۰ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۰، پ ۴.

۹- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۳.

سه شنبه ۲۱ آذر ۱۳۰۰/۱۳ دسامبر ۱۹۲۱/۱۳ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* حمله ترکمن ها به پست مرزی شمسی خان

چند نفر از تراکمه روسیه، شبانه به پست شمسی خان حمله نمودند که پس از درگیری با مأمورین مرزی و تیراندازی کردن بسیار متواری شدند.

یک قبضه تفنگ پنج تیر از آنان بدست سواران دره جز افتاد.

پیرو این واقعه، به دستور کارگزاری دره جز هشت نفر به تعداد محافظین پست مرزی آن منطقه افزوده شد. (۱)

* شامی های مقیم ایران و امور قضایی آنان

سفارت فرانسه بنا به اظهارات کمیسر عالی فرانسه در بیروت در نامه ای به وزارت امور خارجه خاطرنشان ساخت، اتباع ایرانی مقیم شام (۲) در امور قضایی از حقوق دول کامله الوداد استفاده می نمایند و شایسته است همین رویه در مورد اتباع شام مقیم ایران نیز اعمال شود. (۳)

اما وزارت امور خارجه در پاسخ به این درخواست اظهار نمود، برای دولت ایران پذیرش مسائلی که مبتنی بر کاپیتولاسیون باشد مقدور نیست و در کلیه عهدنامه هایی که اخیراً متعهد شده، این رویه را رعایت نموده است. (۴)

* تغییر در نگرش مطبوعات ایران

مدتی پس از آغاز مذاکرات بین «استاندارد اویل» و شرکت نفت ایران و انگلیس در نیویورک، در نوامبر ۱۹۲۱، «گدس» و «جان کدمن» نمایندگان شرکت نفت ایران و انگلیس، گزارش دادند: پیشاپیش تغییر محسوسی در نگرش مطبوعات ایران به وجود آمده و اظهارات و بیانیه های ضد انگلیسی تقریباً متوقف شده است. (۵)

* تأسیس کنسولگری افغانستان در سیستان

عبدالعزیز وزیرمختار افغانستان در ایران پیرو مذاکره شفاهی با وزیر امور خارجه، امروز با ارسال نامه ای، از وی خواست به دلیل رفت و آمد زیاد اتباع افغانستان در سیستان و تجارت آنها در این منطقه، با ایجاد کنسولگری دولت افغانستان در سیستان موافقت شود. (۶)

* سرقت احشام از سوی برخی افراد طایفه یارعلی

عده ای از تراکمه طایفه یارعلی در حال سرقت احشام در یکی از روستاهای اطراف استرآباد بودند که اهالی متوجه سرقت

آنان شدند و با آنان درگیر شده و به زدوخورد، پرداختند. پس از مجروح شدن یکی از سارقین تراکمه فرار کردند.^(۷)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۲۹، ص ۱.

۲- شام: شامل کشور سوریه و لبنان کنونی بوده است.

۳- مراسله سفارت فرانسه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۹ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶ / ۲، پ ۵۰، ص ۳.

۴- مراسله وزارت خارجه به سفارت فرانسه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶ / ۲، پ ۵۰، ص ۹.

۵- Cadman) N. Y (to APOC(London), ۱۳ Dec ۱۹۲۱, in APOC to Fo, ۱۴ Dec ۱۹۲۱. Fo ۳۷۱/ ۶۴۱۸/ -

۱۳۸۰۲; Geddes to Curzon, ۱۸ Jan ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/ ۷۸۱/ ۷۱۲

۶- مراسله سفارت افغانستان در تهران به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۹ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۲، پ ۴، ص ۱.

۷- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۹ / ۲۲، ص ۲.

چهارشنبه ۲۲ آذر ۱۳۰۰/۱۴ دسامبر ۱۹۲۱/۱۴ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* ورود نظام السلطنه و هیئت همراه به مشهد

نظام السلطنه با همراهی بیست نفر از سواران بختیاری تحت امر رضا قلی خان برادرزاده صمصام السلطنه، وارد مشهد شد. در این سفر محمد تقی خان پسر نظام السلطنه، «مغیث السلطنه» معاونش و سعد الملک، همراه او بودند. نظام السلطنه برخلاف رسم معمول از قبول هدایای حکام نواحی که به والی جدید تقدیم می شد خودداری کرد. به عنوان نمونه «سردار معزز بجنوردی» تعدادی اسب و مقداری پول برای او فرستاد که به دستور نظام السلطنه پول ها را پس فرستادند ولی اسب ها را به اصطبل وی بردند. (۱)

[تصویر] سردار معزز بجنوردی

* مخالفت شرکت استاندارد اوایل با پیشنهادهای دولت ایران

به دنبال اصرارهای دولت ایران به منظور افزایش سهم خود از نفت استخراجی شمال و وثیقه گذاشتن عایدات توتون و تریاک به جای عایدات نفت جنوب در قبال استقراض پنج میلیون دلاری از شرکت استاندارد اوایل آمریکایی، این شرکت که نیاز مالی ایران را به خوبی تشخیص داده بود، به بیش از ده درصد حق دولت ایران از نفت استخراجی و وثیقه گذاشتن عایدات توتون و تریاک در قبال اعطای وام پنج میلیون دلاری به ایران رضایت نداد. (۲)

این خبر را امروز حسین علاء در تلگرافی به احمد قوام اطلاع داد. (۳)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۴-۱۸۵؛ روزنامه ایران، ۲۶/۹/۱۳۰۰.

۲- با اینکه، قوام سعی در وثیقه گذاشتن عایدات تنباکو و تریاک در قبال استقراض از کمپانی داشت، ولی بحران مالی به وی اجازه انتخاب نداد و ن هایتا شرایط استاندارد اوایل را مبنی بر وثیقه گذاشتن عایدات نفت جنوب پذیرفت. قوام در پاسخ به تلگراف حسین علاء به وی خاطر نشان ساخت که نرسیدن پول برای دولت او ایجاد مخاطره خواهد کرد. قوام در بخشی از تلگراف خود خطاب به حسین علاء اظهار داشت: «... در هر صورت چون در مقابل نرسیدن حقوق قشون و ادارات به هیچ وجه، امکان مقاومت و تحمل باقی نمانده به جناب عالی اختیار داده می شود که به هر طریق ممکن گردد عمل استقراض را خاتمه داده و بدوا هر مبلغ که ممکن شود به طور مساعده برسانید که هر گاه به فوریت وجه نرسد از شدت اضطراب کابینه استعفا خواهم نمود...» ولی مشکلی که وجود داشت این بود که انگلیسی ها با وثیقه گذاشتن عایدات نفت جنوب مخالف بودند. (نفت شمال، ص ۳۲-۳۰).

۳- نفت شمال، ص ۳۰-۲۹.

پنجشنبه ۲۳ آذر ۱۳۰۰/۱۵ دسامبر ۱۹۲۱/۱۵ ربيع الثانی ۱۳۴۰

* تصویب معاهده ایران و روسیه

معاهده ایران و روسیه امشب در مجلس شورای ملی به تصویب رسید. (۱)

* تصرف دهنه قطور و ارتفاعات قراپه و یزدکان

اردوهای ماکو و قراجه داغ از دو روز پیش مشغول عملیات جنگی بودند. بالاخره بعد از جنگی سخت، امروز اردوی ماکویی دهنه قطور و ارتفاعات قراپه و یزدکان را تصرف کردند و اردوی قراجه داغی، شکریازی محل اقامت اکراد را که دارای کوه های مرتفع و سخت و صعب العبور بود و سید تاج الدین و المانسرای را تصرف کردند. نیروهای اکراد به طرف غرب (یزدکان) فرار کرده و قسمتی هم به کوه های «کوویلال» عقب نشینی کرده بودند. (۲)

* فعالیت کمونیست های ایرانی در باکو

وزارت امور خارجه با ارسال تلگرافی به نمایندگی سیاسی ایران در باکو ضمن ابراز گلایه به خاطر عدم ارسال گزارش درباره فعالیت انجمن کمونیست های ایرانی در باکو، خبر داد که این انجمن در تلاش است مقدماتی را فراهم نموده تا به آذربایجان حمله نمایند. وزارت امور خارجه به نمایندگی سیاسی ایران در باکو دستور داد فوراً در خصوص هویت مؤسسين و اهداف این انجمن تحقیقات کامل به عمل آورند. (۳)

* انتخابات شهردار اصفهان

وزارت داخله «میرزاده عشقی» (۴) را به ریاست بلدیة اصفهان منصوب کرد. (۵)

* اعتراض سفارت شوروی به مأمورین سانسور ایران

در پی اقدام مأمورین سانسور ایران نسبت به باز کردن و بستن مجدد دو پاکت نامه که به تجارت خانه و نشترک در انزلی فرستاده شده بود و ممهور نمودن دوباره آنها به مهر سانسور، همچنین باز کردن نامه ای (۶) که برای کنسولگری شوروی در رشت ارسال شده بود، وزیرمختار شوروی در ایران ضمن اعتراض به این عمل بدون مجوز و عدم صیانت مراسلات اداراتی که وابسته به دولت روسیه محسوب می شوند، خواست تا در آینده از وقوع این قبیل رفتارها جلوگیری شود. (۷)

* تقاضای مشخص کردن وضعیت اسرای روسی

بعد از ماجرای تهاجم اردوی دولتی به گیلان و قلع و قمع جنگلی ها و دستگیری بعضی از آنان و تعدادی از اتباع روس، وزارت جنگ از وزارت امور خارجه خواست، وضعیت بیست و هفت نفر از این اسرا را که در گیلان زندانی بودند، مشخص

نموده و هرتصمیمی در این زمینه اتخاذ نمودند، هرچه سریع تر به وزارت جنگ اطلاع دهند. وزارت امور خارجه نیز برای روشن شدن وضعیت این اسرا، با سفارت روس وارد مذاکره شد. (۸)

* تقاضا برای اعلام بطلان انتخابات همدان

هیئت مدیره موقتی حزب دموکرات همدان ضمن اشاره به سوء جریان انتخابات همدان که منجر به اعزام مفتش ویژه ای جهت بررسی این موضوع به همدان شده بود، از مسئولین تقاضا نمود انتخابات مذکور باطل اعلام شود و مجددا برگزار گردد. (۹)

* برگزاری کنفرانس در آمریکا در خصوص نفت شمال ایران

امروز طی کنفرانسی در آمریکا با حضور دی یرینگ، دکتر میلسپو، روبینز، دکتر جان باست مور (۱۰)، دکتر ژوزف کورن فلد (۱۱) مسائل امتیاز نفت شمال مورد بررسی قرار گرفت. «مور» (۱۲) خطاب به مسئولین وزارت خارجه آمریکا گفت: پس از بررسی

۱- روزنامه ایران، ۲۴ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- روزنامه ایران، ۲۷ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲؛ روزنامه اتحاد، ۲۶ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۳- تلگراف وزارت خارجه به نمایندگی سیاسی ایران در بادکوبه، ۲۳ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۸.

۴- عشقی فرزند حاج ابو القاسم کردستانی و فاطمه بیگم خانم تبریزی و ساکن همدان بود. پدر عشقی تهرانی تبار بود، اما چون ملک و فامیل زیادی در کردستان داشت به کردستانی شهرت یافته بود. ابو القاسم کردستانی دارای ۱۱ فرزند (۶ پسر و ۵ دختر) بود که دو تن از آنان در کودکی درگذشتند. بنا به روایت خواهر میرزاده عشقی که نهمین فرزند این خانواده بوده است برادر بزرگ، میر شمس الدین خان رئیس مالیه اصفهان شده بود و برادر دیگر سرتیپ عشقی هم مدتها در همدان خدمت می کرد و یکی از خواهران عالیه عشقی، به همراه همسرش (علی دعوتی) رئیس اداره فرهنگ بروجرد به لرستان رفت. با توجه به این مطالب و گرایش های فکری و سیاسی میرزاده عشقی نباید وی برای شهرداری اصفهان برگزیده شده باشد و به نظر می رسد که همان برادر بزرگ شمس الدین خان برای این سمت برگزیده شده بوده است. (گنجینه اسناد، س ۱۰، ش ۳۷ و ۳۸، ص ۹۲).

۵- روزنامه ایران، ۲۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۶- وزیرمختار شوروی سه فقره سانسور شده مذکور را به انضمام نامه خود به وزارت خارجه ارسال کرده بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۳۷).

۷- مراسله وزیرمختار شوروی به وزیر خارجه، ۲۳ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۳۷، ص ۲۶.

۸- مراسله وزارت جنگ به وزارت خارجه، ۲۳ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۱، ص ۱۴۰.

۹- روزنامه ایران، ۲۳ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۱۰- دکتر جان باست مور (Dr. John Basset Moore)، مشاور سابق وزارت خارجه آمریکا بود که در آن زمان نماینده

کمپانی استاندارد اویل بود.

۱۱- دکتر ژوزف کورن فلد (Dr. Joseph S. Kornfeld)، در آن زمان به عنوان سفیر آمریکا در ایران تعیین شده بود.

۱۲- دکتر «مور» افزود: استاندارد اویل اساساً به امتیاز نفت علاقمند می باشد ولی با گفتگوهای دیپلماتیک کاری ندارد و ... امیدوار است، با کمپانی نفت ایران و انگلیس روابط بهتری داشته باشد. در غیر این صورت، این کمپانی با کمپانی «رویال داچ شل» متحد خواهد شد. مور افشا کرد: استاندارد اویل به جان کدمن (John Cadman) از کمپانی نفت ایران و انگلیس پیشنهاد شراکت مساوی در امتیاز نفت شمال ایران را داده است و استاندارد اویل پس از حل کامل این مسأله با حکومت ایران وارد مذاکره خواهد شد. وی تأکید داشت که ادعای تغییرناپذیر انگلستان مبنی بر معتبر بودن امتیاز خوشتاریا اساس توافق با کمپانی نفت ایران و انگلیس بوده است. دیرینگ که در مقابل عمل انجام شده قرار گرفته بود به نمایندگی از طرف وزارت خارجه پیشنهاد کرد که ۵۱ درصد سرمایه توسط کمپانی آمریکایی کنترل شود. او گفت: چنین توافقی از نظر ایرانیان پسندیده تر است. دی یرینگ به علاوه معتقد بود این کار باعث می شود انگلستان نتواند ادعا کند که آمریکا را از منافع موجود در ایران محروم کرده است.) ۱۹۲۱، ۱۵، Dec, Standard Oil, ۶۳۶۳, ۸۹۱, File. Dec

[تصویر] ابو القاسم کردستانی پدر میرزاده عشقی و اعضای خانواده اش

ادعای خوشتاریا نمی تواند به کمپانی استاندارد اوایل توصیه نماید که حتی پنج میلیون دلار وام به ایران بپردازد. (۱)

* حرکت اردوی منصور به سوی ساوجبلاغ

امشب اردوی منصور از میاندوآب به سوی ساوجبلاغ حرکت کردند. (۲)

* الغای امتیاز خوشتاریا در مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی به عدم اعتبار امتیاز غیرقانونی خوشتاریا ردی داد. مجلس اعلام کرد: «چون امتیاز خوشتاریا مراحل قانونی را طی نکرده کان لم یکن است بنابراین واضح است که فصل سیزده عهدنامه مابین ایران و روسیه شامل آن نمی باشد.» (۳)

۱- ۱۹۲۱، ۱۵، Dec. File ۸۹۱، ۶۳۶۳، Standard Oil

۲- روزنامه ایران، ۲۷ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- سواد مراسله مجلس شورای ملی به رئیس الوزراء، ۲۹، ۹، ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۹، پ ۱، ص ۳۵.

جمعه ۲۴ آذر ۱۳۰۰/۱۶ دسامبر ۱۹۲۱/۱۶ ربیع الثانی ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] تأسیسات نفتی و کارخانه برق در مسجد سلیمان

* تصرف ساوجبلاغ توسط نیروهای دولتی

سرهنگ «ظفر الدوله» (۱) اطلاع داد: در ساعت ده و سی دقیقه صبح امروز، شهر ساوجبلاغ بعد از یک ساعت و نیم جنگ به تصرف قوای دولتی درآمد. چند اسب نیروهای دولتی و بیش از چهل نفر از اکراد کشته شدند.

در این جنگ سواران عشایر به ویژه سواران صولت السلطنه و سالار محتشم و سواران قزاق از خود رشادت کاملی نشان دادند.

(۲)

* جنگ شدید در قراتپه

امروز در قراتپه بین اردوی ژاندارمری و اکراد جنگ سختی رخ داد این درگیری تا دو ساعت بعد از غروب نیز ادامه داشت و تلفات زیادی به اکراد وارد شد.

نیروهای ماکویی هم در یزدکان با اکراد به شدت درگیر

۱- ظفر الدوله: سرلشکر حسن مقدم فرزند فتح الله سردار مؤید در سال ۱۲۶۵ ش، در مراغه متولد شد. پس از تحصیلات مقدماتی جهت ادامه تحصیل ابتدا به اطیش و سپس به روسیه رفت. در سال ۱۳۳۳ ق، پس از فراغت از تحصیل به ایران بازگشت و با درجه سلطانی وارد قزاق خانه شد. در جوانی از سوی احمد شاه ملقب به ظفر الدوله شد. در سال ۱۳۰۰ ش، رضا خان او را با درجه سرتیپی وارد ارتش جدید کرد. اولین مأموریت وی جنگ با سمیتقو بود و در خاتمه دادن به ماجرای کودتای لاهوتی نیز نقش ایفا کرد، پس از مأموریت آذربایجان به تهران آمد و به درجه سرلشکری نائل گشت و فرمانده لشکر دوم (این لشکر در عشرت آباد بود) تهران شد. در سال ۱۳۱۳ ش، به دستور رضا شاه منتظر خدمت شد و بعد از مدتی به دستور رضا شاه به کردستان اعزام شد و در حقیقت سپاه غرب را پس از سه سال که مشتمل بر لشکر کردستان و دهلران بود تشکیل داد و به فرماندهی این سپاه منصوب گشت. مقدم پس از فرماندهی سپاه غرب به ترتیب رئیس پیاده نظام و رئیس بازرسی ارتش شد. وی در شهریور ۱۳۲۰ در مقابل تجاوز انگلیسی ها به غرب کشور سه روز مقاومت کرد تا اینکه دستور ترک مخاصمه از تهران صادر گردید. و به همین دلیل در سال ۱۳۲۲ به استانداری و فرماندهی سپاه آذربایجان شرقی و غربی منصوب شد. پس از آنکه در خرید گندم و جو برای دولت سوءاستفاده هایی کرد دولت سهیلی او را از کار برکنار کرد و تحت تعقیب قرارداد که منجر به بازداشت او شد. اما در اثر اعمال فشارهای فراوان، وزیر دادگستری تغییر کرد و پیرو آن

دادستان دیوان کیفری نیز تغییر کرد. دادستان جدید نیز پس از مدتی مقدم را آزاد کرد و این موضوع در مطبوعات آن زمان و مجلس چهاردهم انعکاس وسیعی داشت. مقدم پس از آزادی برای همیشه از ارتش کناره گیری کرد و دختر خود را نیز به عقد محمد رضا قوام فرزند قوام الملک درآورد. او سرانجام در سال ۱۳۶۲ ش درگذشت و در گورستان بهشت زهرا (س) به خاک سپرده شد. (نگاهی به تاریخ و جغرافیای میاندوآب، ص ۱۷۲-۱۷۳).

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۹ / ۲۶، ص ۱؛ روزنامه اتحاد، ۱۳۰۰ / ۹ / ۲۶.

شده و تلفات زیادی به اکراد وارد کردند. (۱)

* اعلام صورت مطالبات انگلیس از ایران

سفارت انگلیس طی مراسله ای به وزارت امور خارجه ایران صورت مطالباتی را که دولت انگلیس به عنوان مساعده به دولت ایران پرداخت کرده بود به شرح ذیل اعلام کرد:

۱- چهار صد و نود هزار لیره مساعده که طی سال های ۱۹۱۲ تا ۱۹۱۴ م، به ایران پرداخت شده بود. این مبلغ اصل مبلغ پرداختی بود که سود آن به طور مرتب پرداخت شده بود.

۲- پانصد و هفتاد و دو هزار و پانصد و هیجده لیره و هفت شلینگ و چهار پنی. این مبلغ از بابت مساعده های موراتوریم (۲) به علاوه سود ۷ درصدی آن تا تاریخ هشتم مارس ۱۹۲۲ م، بود.

۳- یکصد و پنجاه و چهار هزار و هشتصد و پانزده لیره و سه شلینگ و هشت پنی. این مبلغ، قسط اول قرض پرداختی به ایران در سال ۱۹۱۹ م، به علاوه سود ۷ درصد آن تا تاریخ هشتم مارس ۱۹۲۲ بود.

۴- چهار میلیون و هفتصد و هفتاد و یک هزار و هفتصد و یک قران و دویست دینار از بابت مساعده هایی که در فارس پرداخت شده بود، و سود ۷ درصدی آن از تاریخ پانزدهم فوریه ۱۹۲۲ تا هشتم مارس ۱۹۲۲ م، بود.

۵- مبلغ یکصد و هشت میلیون و سیصد و چهل و پنج هزار و سیصد و پانزده قران بابت مساعده های ماهانه از اوت ۱۹۱۸ م تا اکتبر ۱۹۲۰ م، (این پول به قران پرداخت شده بود) و سود ۷ درصدی آن از تاریخ تلگرافات سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه برای پرداخت هر یک از اقساط تا هشتم مارس ۱۹۲۲ م، بود.

۶- مبلغ یازده میلیون و پانصد و نه هزار و ششصد و نود و هشت قران و پانصد و پنجاه دینار بابت مساعده های پرداخت شده به قزاق خانه از اوت ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۰ و سود آن تا هشتم مارس ۱۹۲۲ م بود. (۳)

* اعتراض بانک شاهنشاهی به دولت ایران

دولت ایران که در راستای تبدیل بانک ایران به بانک دولتی ایران با مشکلات زیادی روبرو بود، امروز با اعتراض بانک شاهنشاهی نسبت به این تغییر نام نیز مواجه شد. بانک شاهنشاهی به عنوان تنها بانک ناشر اسکناس مدعی بود تنها بانک دولتی ایران است.

سفارت انگلیس، که تغییر نام بانک ایران به بانک دولتی را خلاف قراردادهای فیما بین و امتیازنامه انحصاری بانک شاهنشاهی می دانست، طی نامه ای (۴) اعتراض خود به این موضوع را به وزارت امور خارجه ایران تسلیم کرد. (۵)

۱- روزنامه اتحاد، ۲۷ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- موراتوریم: **Moratorium** مهلت قانونی، اجازه دیرکرد پرداخت.

۳- مراسله سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه، ۲۴ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۱۸، ص ۶.

۴- متن نامه سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه بدین شرح است: «از قراری که به دوستدار اطلاع داده شده در این اواخر راپرتی در جراید بوده است که باید یک کمیسیون معین شود که بانک استقراضی سابق ایران را به بانک دولتی ایران تبدیل نماید. شرف دارم خاطر جناب مستطاب عالی را متذکر سازم که فصل اول امتیازنامه بانک شاهنشاهی به بانک مزبور حق می دهد که برای شصت سال از ۳۰ ژانویه ۱۸۸۹ (۲۷ جمادی الاول ۱۳۰۶) بانک دولتی بوده باشد و فصل سوم آن امتیازنامه به بانک مزبور که بانک دولتی است حق انحصار نشر اسکناس را می دهد. چون فقط یک بانک دولتی می تواند در مملکت وجود داشته باشد، خاطر جناب مستطاب عالی را مراجعه می دهد به راپرت فوق الذکر که هرگاه این مسئله حقیقت داشته باشد. بایستی بر ضد ایجاد هراداره غیر از بانک شاهنشاهی که دارای لقب بانک دولتی بوده باشد پرتست [اعتراض] نمایم.» (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۸).

۵- مراسله سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه، ۲۴ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۸، ص ۲۰.

شنبه ۲۵ آذر ۱۳۰۰/۱۷ دسامبر ۱۹۲۱/۱۷ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* تصمیم گیری برای حمله به اکراد

سردار ارشد و شجاع الدوله به «قرق» رفتند تا با مشورت با فرمانده ژاندارم ها نقشه و تصمیمی برای حملات آینده به اکراد طرح ریزی نمایند. (۱)

* وقوع جنگ بین ژاندارم ها و ماکویی ها در یزدکان

در جنگی که در منطقه یزدکان بین ماکویی ها و اکراد رخ داد، ماکویی ها بعد از مختصر زدو خوردی بی جهت به «خان دیزج» عقب نشینی کردند و حتی عده ای از سواران آنها در «خان دیزج» نیز نمانده و از آنجا مستقیماً به ماکو فرار نمودند، فقط حدود سیصد نفر از سواران «شجاع الدوله» و چهار صد نفر ژاندارم باقی مانده بودند که هم به تدریج در حال فرار بودند. بطوریکه، در تپه های مقابل یزدکان فقط سربازان «خویی» مستقر بودند و اردوی ژاندارم هم در جبهه «قره تپه» تمرکز یافتند. (۲)

خلیل مشاور السلطان کارگزار آذربایجان در این باره اظهار داشت: «از آن زمانی که، در آذربایجان هستم، هیچگاه ندیدم از گروه های چریکی در جنگ کاری ساخته باشد، پول دولت را صد هزار، صد هزار می گیرند و هر وقت با سختی روبرو شوند، فرار می کنند». (۳)

* بریدن زبان سه مأمور ژاندارمری

اسماعیل سمیتقو سه نفر از جاسوس های اداره ژاندارمری را که از خوی اعزام شده بودند، در سلماس دستگیر کرده و زبان آنان را برید. (۴)

* در اختیار گرفتن سیم تلگراف انگلیسی ها در ایران

وزارت پست و تلگراف از دولت تقاضا نمود، سه رشته سیمی که نظامیان انگلیس از مرز قصرشیرین بدون اجازه به داخل ایران کشیده و تا آن زمان برنچیده بودند به دولت ایران واگذار نمایند تا برای برقراری روابط تلگرافی با مرز از مخارج گزاف سیم کشی احتراز شود. پیرو تقاضای وزارت پست و تلگراف، رئیس الوزراء از وزارت امور خارجه خواست: در این رابطه با سفارت انگلیس مذاکره نموده و سعی نماید، حتی الامکان سیم ها به صورت رایگان به دولت واگذار شود و در صورتی که انگلیسی ها از واگذاری مجانی سیم ها خودداری کردند، با قیمت مناسبی که به نفع دولت باشد، از آنها خریداری شود. (۵)

* ادامه جنگ میان قوای دولتی و شورشیان در قرق

سه دسته از قشون دولتی در «فرق» در یک فرسخی خوی به یکدیگر ملحق شده و به اتفاق یکدیگر به جنگ با نیروهای شورشی ادامه دادند. (۶)

* ورود جانشین نیومن تلگرافچی کنسولگری انگلیس به مشهد

تی. ا. اف. لاول (T.E.F. Lovel) از سازمان تلگراف هند و اروپا به عنوان جانشین نیومن که قرار بود به بیرجند اعزام شود، به مشهد وارد شد. (۷)

۱- روزنامه اتحاد ۲۷/۹/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- تلگراف قوام حضور به کارگزاری کل آذربایجان، ۲۵/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۸۴.

۳- تلگراف کارگزار آذربایجان به وزارت خارجه، ۲۸/۹/۱۳۰۰، همان، ص ۲۸۹؛ اسناد وزارت خارجه، همان، ص ۲۹۰.

۴- تلگراف کارگزاری خوی به کارگزاری کل آذربایجان، ۲۷/۹/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۵۵۹.

۵- مراسله ریاست وزرا به وزارت خارجه، ۲۵/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۲، ص ۲۱.

۶- روزنامه ایران، ۲۹/۹/۱۳۰۰، ص ۳.

۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۵.

یکشنبه ۲۶ آذر ۱۳۰۰ / ۱۸ دسامبر ۱۹۲۱ / ۱۸ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* سرقت محمولات پستی در راه شیراز - سیرجان

در راه شیراز به کرمان عده ای سارق با حمله (۱) به مأموران حمل مرسولات پستی در منطقه «پشته»، واقع در دوازده فرسخی «نیریز» فارس، محموله مرسولات شیراز به سیرجان را به سرقت بردند. (۲)

* عزیمت کلنل علی خان به تهران

کلنل علی خان که فرماندهی نیروهای ژاندارمری را تا پیش از ادغام آن در نیروهای قزاق به عهده داشت، از محل مأموریت خود عازم تهران شد. (۳)

* انتخاب و کیل قشقایی ها در مجلس شورای ملی

پس از پایان برگزاری انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی در ایل قشقایی در ایالت فارس، ناظم دفتر به عنوان وکیل مردم قشقایی در مجلس شورای ملی معرفی شد. (۴)

* تجزیه و تحلیل روابط ایران و انگلیس در مطبوعات

امروز روزنامه توفان روابط دیپلماتیک ایران و انگلیس را از آغاز تا به امروز مورد تجزیه و تحلیل قرار داد و به سیاست های دولت انگلیس در طول این مدت انتقاد کرد. (۵)

* ابراز تمایل عطاء السلطنه برای خدمت به قشون ایران

پس از مذاکره اسد الله ابن جعفر کارگزار بوشهر با یاور عطاء السلطنه از صاحب منصبان ارشد پلیس جنوب و اعلام تمایل یاور عطاء السلطنه برای خدمت به قشون ایران، با توجه به اینکه، حضور عطاء السلطنه و هفتاد نفر از نیرو هایی که در اختیار داشت (۶) برای تشکیل قوایی در بوشهر لازم بود، وزارت امور خارجه پیشنهاد داد: وزارت جنگ از وزارت مالیه بخواهد برای مخارج یک ماه این عده، روزی ده تومان مقرر نماید تا بعد از یک ماه وزارت جنگ خود به امورات آنها رسیدگی نماید. (۷)

[تصویر] کلنل علی خان (علی ریاضی)

* تغییر آرم مراسلات وزارت خارجه

وزارت امور خارجه اعلام کرد، به جای آرم شیر و خورشید خوابیده که تاکنون در مراسلات رسمی این وزارت خانه استفاده

می شده، از این پس از آرم شیر و خورشید ایستاده و تمام قد که در سایر وزارت خانه ها نیز معمول است استفاده خواهد نمود. (۸)

- ۱- در پی وقوع این سرقت، وزارت پست و تلگراف از وزارت داخله خواست برای استرداد مسروقات پستی و جلوگیری از نظایر این قبیل وقایع و برای حفظ امنیت راه های پستی اقدامات جدی به عمل آورند. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۲۱۱).
- ۲- مراسله وزارت پست و تلگراف به وزارت داخله، ۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۲۱۱.
- ۳- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۶.
- ۴- مراسله وزارت داخله به ریاست مجلس، ۲۶ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۹، ج ۳ / ۴، پ ۶۴.
- ۵- روزنامه طوفان، ۲۶ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۶- طبق اظهارات عطاء السلطنه کلیه نیروهای بوشهر یکصد و پنجاه نفر بودند که از این عده هفتاد نفر در بوشهر و بقیه در اطراف بودند. (م).
- ۷- تلگراف وزارت خارجه به وزارت جنگ، ۲۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۰، پ ۹، ص ۴۳.
- ۸- روزنامه اتحاد، ۲۶ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.

[تصویر] تعدادی از خوانین قشقایی

* جمع آوری اعانه برای قحطی زدگان روسیه

جمع آوری کمک های نقدی و جنسی برای قحطی زدگان روسیه توسط محصلین مدارس امروز آغاز شد. قرار بود این عمل خیرخواهانه تا سه روز ادامه داشته باشد. (۱)

* ورود وزیرمختار جدید دولت انگلیس به تهران

سرپرسی لورن وزیرمختار جدید دولت انگلیس با تشریفات و احترامات خاص در ساعت ۱۶/۳۰ بعد از ظهر وارد تهران شده و سپس به سفارت خانه رفت. (۲)

* برگزاری جشن به مناسبت پیروزی نیروهای دولتی

امشب در مدرسه بریگاد سوار قزاق، به مناسبت پیروزی اردوی دولتی در منطقه گیلان مراسم جشنی برگزار شد.

مدعوین مراسم برای صرف شام نیز دعوت داشتند. (۳)

۱- روزنامه ایران، ۲۶/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- همان، ۲۷/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- همان، ۲۶/۹/۱۳۰۰، ص ۱.

دوشنبه ۲۷ آذر ۱۳۰۰ / ۱۹ دسامبر ۱۹۲۱ / ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* انحلال کمیسیون رسیدگی به امور اسرای متجاسرین

رئیس الوزراء در یادداشتی به کفیل وزارت داخله دستور داد:

کمیسیونی که برای رسیدگی به امور اسرای متجاسرین تشکیل شده بود از امروز منحل شود و بقیه اسرا نیز تا صدور دستور بعدی در توقیف باشند. (۱)

* تقاضای رفع توقیف انبار نفت یک لهستانی در انزلی

نماینده «استیفان ریلسکی» از اتباع دولت لهستان با ارائه عریضه ای به وزارت امور خارجه، با بیان اینکه کنسول روس در انزلی و نماینده وشتورک روس، اداره نفت «اسبار» متعلق به موکل وی را توقیف نموده اند، خواهان رسیدگی به این موضوع شد. او در شرحی که به وزارت امور خارجه نوشت (۲) بیان داشت: یک بار در سال ۱۹۲۰ م، بلشویک ها اداره نفت اسبار متعلق به «استیفان ریلسکی» را ضبط نموده و هرچه در آن بوده، به تاراج برده اند. پس از آن در تاریخ هشتم نوامبر ۱۹۲۱ با ورود نیروهای دولتی ایران به انزلی، همه صاحب ان املاک غیرمنقول توانستند ملک خود را تصرف نمایند و او نیز، اداره نفت اسبار را به تجار انزلی، اجاره داده است ولی در ۲۹ نوامبر دوباره کنسول و نماینده وشتورک روس، اداره نفت «اسبار» را توقیف کرده اند. (۳)

* بازگشت ژاندارم ها به استرآباد

ژاندارم های استرآباد که با اردوی قزاق به مشهد آمده بودند امروز به استرآباد بازگشتند. (۴)

* بازگشت اردوی اعزامی خراسان به تهران

تعدادی از نیروهای قزاق که قبلا به خراسان اعزام شده بودند، پس از فراخوانده شدن به مرکز، عصر امروز با مهمات فراوانی وارد تهران شدند. (۵)

* انتقاد روزنامه طوفان از سیاست های انگلیس در ایران

روزنامه طوفان از انقلاب روسیه به عنوان الگویی جهت رهایی کشورهای تحت سلطه یاد کرده و از، دولت انقلابی شوروی به خاطر لغو تمام امتیازات گذشته قدردانی نمود.

توفان سپس می افزاید: دولت انگلستان نیز، باید رفتاری مشابه با دولت شوروی در پیش گیرد. یعنی امیال امپریالیستی خود را به کناری نهاده و دست از تحریک طوایف غربی ایران بردارد و به بهره گیری از منابع ملی ایران پایان دهد و لوله های نفت و

تأسیسات نفتی جنوب ایران را به صاحب اصلی آن بازپس دهد و بالاخره به فعالیت های جاسوسی خود در ایران پایان دهد.

(۶)

- ۱- مراسم رئیس الوزراء به کفالت وزارت داخله، ۲۷/۹/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۶۹۰/۲۹۳۰۰.
- ۲- نماینده ریلسکی در ۸ دسامبر، نیز نامه ای به سفارت فرانسه نوشته و در آن اظهار کرده بود کنسول روس و اداره ونشترک روس مخازن نفت متعلق به ریلسکی را توقیف نموده و می خواهند ملی نمایند. وکیل ریلسکی از مقامات سفارت فرانسه نیز درخواست کرد، برای رفع توقیف از مخازن نفت و تسلیم آنها به وی با اولیای دولت ایران مذاکره نمایند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۲۱، ص ۱۰).
- ۳- مراسم «گاوینج» وکیل استیفان ریلسکی به وزیر خارجه، ۲۷/۹/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۲۱، ص ۱۳.
- ۴- روزنامه ایران، ۲۹/۹/۱۳۰۰، ص ۳.
- ۵- همان، ۳۰/۹/۱۳۰۰، ص ۲.
- ۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۰۰.

سه شنبه ۲۸ آذر ۱۳۰۰ / ۲۰ دسامبر ۱۹۲۱ / ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* شکست نیروهای دولتی از سمیتقو

نیروهای دولتی مستقر در خوی شامل هشتصد ژاندارم به فرماندهی کلنل (۱) لوندبرگ و دو هزار نفر از افراد نامنظم طوایف تحت فرمان امیر ارشد برای در هم شکستن مقاومت سمیتقو به سوی سلماس حرکت کردند. نیروهای دولتی در آغاز پیروزمندانه به پیشروی پرداختند ولی مدتی بعد در یک ضدحمله از طرف نیروهای سمیتقو تارومار شدند و پس از تحمل شکست به صورت پراکنده به خوی بازگشتند. نیروهای دولتی در این درگیری شش افسر ژاندارم و شصت نفر از قوای خود را از دست دادند و بسیاری از آنان نیز زخمی شدند.

امیر ارشد نیز به دست نفرات (۲) خود به قتل رسید. (۳)

اسماعیل امیرفضلی امیر لشکر شمال غرب معتقد بود گرچه دولت، برای نیروهای قراجه داغی بیش از یکصد هزار تومان هزینه کرد و ظاهراً نتیجه مطلوبی بدست نیاورد ولی در واقع بسیار به سود دولت بود، زیرا دولت می بایست برای قلع و قمع سردار ارشد این هزینه را صرف می کرد ولی حال که سردار ارشد در این ماجرا به قتل رسید در واقع «دفع فاسد به افسد» شد. (۴)

* تلاش رضا خان برای برقراری ارتباط با سمیتقو

رضا خان از جمیل بیگ (۵)، صاحب منصب عثمانی خواست تا به تبریز رفته و مقدمات برقراری روابط دوستانه بین او و سمیتقو را فراهم آورد و برای انجام این مأموریت نیز هشتصد تومان به جمیل بیگ پرداخت کرد. (۶)

* مذاکره رضا خان و احمد شاه در خصوص بودجه وزارت جنگ

امروز رضا خان در ملاقات با احمد شاه به مدتی طولانی با وی مذاکره کرد. در این ملاقات رضا خان به شاه گفت که برای مخارج قشون و پرداخت حقوق نظامیان به پول نیاز دارد و شاه باید از محل درآمدهای خود به بودجه وزارت جنگ کمک کند. گفته شد که احمد شاه با عصبانیت محل گفتگو را ترک کرده و بلافاصله به ولیعهد که در اروپا به سر می برد تلگراف نمود که به ایران بازگردد. (۷)

* حرکت فرمانده آتریاد اردبیل به طرف آذربایجان

امروز صبح «شیخ لسنکی» فرمانده آتریاد اردبیل از شهر زنجان با نیرو هایش به طرف آذربایجان حرکت کرد. (۸)

* ملاقات سفیر ایران و وزیرمختار آمریکا در برن

سفیر ایران در برن به ملاقات وزیرمختار جدید دولت آمریکا (مستر ژوزف کلاک گرو) رفته و نزدیک یک ساعت با او

مذاکره نمود. در حاشیه این دیدار سفیر ایران راجع به روابط بین دو دولت و دو ملت و احساساتی که دولت و ملت ایران نسبت به دولت و ملت آمریکا دارند و همچنین راجع به مسائل اقتصادی ایران، معادن و غیره و اینکه قبل از جنگ و در زمان جنگ، دولت نمی توانسته، بواسطه نفوذ اجانب برای استخراج معادن و احداث خطوط راه آهن، تأسیس کارخانجات و غیره اقدامی بنماید. ولی هم اکنون که نفوذ آنها به کلی از بین رفته است، دولت کنونی با همراهی مجلس شورای ملی مشغول اصلاحات جدی است و در تلاش است تا در نقاط کشور امنیت را برقرار کند. همچنانکه چندین غائله شمال را به کلی برطرف کرد. سفیر ایران در پایان این دیدار اظهار داشت که اخیراً دولت امتیاز معادن نفت شمال را به کمپانی استاندارد اوپل واگذار کرده و به تصویب مجلس هم رسیده است.

وزیرمختار آمریکا در مقابل خیلی اظهار خوش وقتی و قدردانی کرد و پاسخ داد: «دولت آمریکا همیشه برای آزادی و ترقیات اقتصادی ملل از هیچ گونه کمک و مساعدتی مضایقه نمی کند. خصوصاً با یک ملت قدیمی متمدن مثل ایران، امیدواریم روابط دولتی طرفین بیش از پیش مستحکم گردد و

۱- کلنل واژه ای فرانسوی است، صاحب منصبی که بر یک هنگ فرماندهی کند، سرهنگ.

۲- البته برخی کشته شدن او را به سوارهای چلیبانلو و شاهسون ها نسبت می دهند. بعد از کشته شدن امیر ارشد سوارهای قراجه داغی که تحت فرمان او بودند گریختند. در این جنگ «لارسن» روسی معاون کلنل لوندبرگ نیز کشته شد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۲۵۲).

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۰۰.

۴- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به رئیس ارکان حرب کل قشون ۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۳۰۰ / ۹۷، ص ۶۱.

۵- جمیل بیگ در سال ۱۹۱۸ که آجودان احسان پاشا، ژنرال عثمانی بود با سمیتقو آشنا شد و از آن زمان روابط خویش را با او حفظ کرده بود (جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۰۱).

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۰۰.

۷- همان، ص ۱۰۱.

۸- روزنامه ایران، ۱ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۲.

اظهار داشت اگر خدمتی در این زمینه از دستش برآید با کمال میل در انجامش حاضر است.» (۱)

* میزان بدهی های ایران به انگلیس

«کرزن» وزیر خارجه انگلیس به «گدس» در واشنگتن دستور داد، به دولت آمریکا اطلاع دهد که «ایران به غیر از دعاوی اتباع مختلف انگلیسی و دیگر دعاوی بریتانیا، بیش از ۱/۲۰۰/۰۰۰ لیره بدهی دارد.» (۲)

* تسلیم اعتبارنامه سرپرسی لورن به احمد شاه

«سرپرسی لورن» وزیرمختار جدید دولت انگلیس امروز صبح ساعت ۱۱ به اتفاق «وحید السلطان» مهماندارش در قصر فرح آباد به حضور احمد شاه رسید و اعتبارنامه خود را تسلیم احمد شاه نمود. (۳)

* نارضایتی کنسول روسیه در رشت از ممنوعیت حمل برنج به روسیه

«خاوین» کنسول روسیه در رشت که به دلیل دایر نبودن ساختمان کنسولگری رشت مدتی بود در انزلی حضور داشت، امروز در اولین ملاقاتش با کارگزار انزلی از ممنوعیت حمل برنج به روسیه ابراز نارضایتی کرد (۴) و گفت: چون مسئولین دولت ایران از اوضاع روسیه مطلع هستند باید اجازه دهند تا هفتاد و پنج هزار پوط برنج موجود و چهار صد و سی و پنج هزار پوط برنج را که قبلاً بیعانه اش پرداخت شده است، به روسیه حمل بشود. (۵)

خاوین به دلیل ممنوع شدن حمل برنج امروز بدون مقدمه به تهران رفت تا از سفارت روسیه در این خصوص کسب تکلیف نماید. (۶)

* حمله چهارده سارق به یک قافله تجاری

در پی حمله چهارده سارق (۷) به یک قافله تجار مشهدی، رئیس امنیه راه «دزداب» که به همراه سوارانش به تعقیب سارقین اموال تجار مشهدی رفته بودند، امروز به دزداب بازگشتند. آنان چهار نفر از سارقین را که افغان بودند به نایب الحکومه منطقه «چهاربرجک» افغانستان تحویل داده و دو نفر از سارقین بلوچ را نیز به همراه اموال مسروقه به دزداب آورده و تحویل حکومت سیستان دادند. (۸)

* ورود وزیرمختار فرانسه به تهران

وزیرمختار فرانسه ساعت پنج بعد از ظهر امروز به تهران وارد شد و مستقیماً به سفارت فرانسه رفت. (۹)

* ورود یک عده قزاق به انزلی

گروهی قزاق که دیشب وارد انزلی شده بودند به همراه تعدادی ژاندارم که از قبل در انزلی حضور داشتند امروز به طرف رشت رهسپار گردیدند. (۱۰)

* آمادگی کمپانی استاندارد اوایل برای پرداخت وام

دکتر مور نماینده کمپانی استاندارد اوایل به وزارت خارجه آمریکا نوشت: کمپانی (۱۱) متبوعش در صورتی که کمپانی نفت ایران و انگلیس و دولت انگلستان تجویز نمایند، حاضر به بررسی تأمین وامی به مبلغ یکصد هزار دلار به ایران می باشد. (۱۲)

-
- ۱- مراسله سفارت ایران در برن به وزارت خارجه، ۲۹ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۷، پ ۱، ص ۴۸.
  - ۲- ۴۱۶ / ۶۹ .Fo ۲۰ December ۱۹۲۱, Curzon to Geddes.
  - ۳- روزنامه ایران، ۲۹ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۴- بعد از اعتراض کنسول روس، از طرف وزارت خارجه به گمرک دستور داده شد به روس ها اجازه حمل برنجی که خریده و حاضر داشتند داده شود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۵، ص ۴۰).
  - ۵- تلگراف رمز کارگزاری انزلی به وزارت خارجه، ۲۹ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۵، ص ۴۰.
  - ۶- تلگراف کارگزاری رشت به وزارت خارجه، ۳۰ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۵، ص ۳۸.
  - ۷- سارقین، ده نفر بلوچ و چهار نفر افغان بودند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۶، ص ۳).
  - ۸- تلگراف حکومت سیستان به وزارت داخله، ۲۸ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۶، ص ۳.
  - ۹- روزنامه ایران، ۲۹ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۳.
  - ۱۰- روزنامه ایران، ۱ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۱۱- کمپانی استاندارد اوایل از وزارت خارجه آمریکا خواست تحقیق نماید که آیا انگلستان اجازه می دهد حق امتیاز داری به عنوان پشتوانه وام تلقی گردد یا نه؟ وزارت خارجه آمریکا نیز در پاسخی کوتاه و رسمی به استاندارد اوایل چنین گفت: «وزارت خارجه آمریکا چنین اقدامی را مناسب نمی داند و ضمناً اطلاعی هم از موقعیت و کم و کیف امتیاز داری ندارد».
  - ۱۲- ۱۹۲۱ Dec .File ۸۹۱ .۶۳۶۳, Standardoil, ۲۰ Dec

چهارشنبه ۲۹ آذر ۱۳۰۰ / ۲۱ دسامبر ۱۹۲۱ / ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* جلوگیری از عزیمت هشتاد نفر از افراد پلیس جنوب به بین النهرین

اداره گمرک بوشهر از عزیمت هشتاد نفر افراد پلیس جنوب که بدون تذکره قصد عزیمت به بین النهرین را داشتند جلوگیری کرد.

بنابر اظهار یاور عطاء السلطنه یکصد و پنجاه نفر از افراد پلیس جنوب در بوشهر بودند. (۱)

* اعتراض وزارت امور خارجه ایران به سفارت عثمانی

کارگزار آذربایجان بنابر تحقیقات انجام شده از سوی کارگزاری خوی، اسامی عشایری را که از خاک عثمانی برای حمایت و کمک به اسماعیل سمیتقو به ایران آمده بودند، به شرح ذیل به وزارت امور خارجه اعلام کرد:

یوسف ابدال آقا به همراه دویست نفر سوار طایفه حیدرانلو، تیمور و شکور آقا با یکصد نفر سوار و پیاده طایفه مومورلو از نزدیکی منطقه محمودی وان، حسین بک با پنجاه نفر سوار و چهل نفر پیاده طایفه تکورلو از منطقه محمودی، حسن بک با یکصد نفر سوار طایفه شمسی کانلو از منطقه محمودی، یکصد نفر پیاده از طایفه مرز کانلو از خاک محمودی، سرتیپ پسر خالد بیک با یکصد و هشتاد نفر سوار طایفه حنانلو از ارض روم، شکور آقا با دویست نفر سوار طایفه گراولی از نزدیکی بطلیس وان، همچنین عده ای از طایفه شوکی از منطقه محمودی که تعداد آنها مشخص نبود. (۲) وزارت امور خارجه این اسامی را به سفارت عثمانی ارسال و اعتراض خود را نسبت به این اقدام طوایف عثمانی اعلام کرد. (۳)

* توقیف کالاهای تجار به دستور امین مالیه ساوه

ژاندارم های مأمور مالیه ساوه به دستور امین مالیه ساوه، تمام مال التجاره ای که از طرف قزوین و سایر مناطق به قم می آمد و از حوزه حکومتی ساوه عبور می کرد در پشت دروازه قم توقیف می کردند، امروز نیز ژاندارم ها مقداری برنج متعلق به تجار قمی را که وارد قم شده بود به دستور امین مالیه ساوه توقیف نمودند. (۴)

* تحصن تجار بارفروش در تلگراف خانه

تجار بارفروش که از اقدامات حکمران و پیشکار مالیه آن شهر ناراضی بودند در تلگراف خانه بارفروش متحصن شدند.

آنان امشب با شیخ العراقرین زاده، نصیر السلطنه و نظام الدوله نمایندگان مازندران در مجلس شورای ملی، مخابرات حضوری داشتند. (۵)

* ملاقات وزیرمختار جدید انگلستان با رئیس الوزراء

امروز ساعت ۳۰، ۱۰ دقیقه صبح، سرپرسی لورن وزیرمختار جدید انگلیس به حضور قوام السلطنه رئیس الوزراء رسید و پس از مراسم معرفی، به وزارت امور خارجه رفت. (۶)

* پایان شمارش آرای انتخابات همدان

استخراج و شمارش آرای انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی در همدان به پایان رسید و حاجی میرزا عبد الوهاب و شاهزاده سالار لشکر به ترتیب با دوازده هزار و سیصد و نود و چهار رأی و شش هزار و هفتصد و هفتاد و چهار رأی حائز اکثریت آرای و مقام نمایندگی مجلس شورای ملی شدند. (۷)

* اعلان کنسولگری شوروی در استرآباد برای اتباع روسی

کنسولگری شوروی در استرآباد با انتشار اعلامی از همه اتباع روسی خواست از بیستم دسامبر تا پانزده روز با مراجعه به کنسولگری اسامی خود را ثبت نمایند (۸) و چنانچه بدون عذر موجه در مدت زمان تعیین شده نسبت به ثبت اسامی خود اقدام نمایند دیگر به درخواست آنان ترتیب اثر داده نخواهد

-
- ۱- تلگراف کارگزاری بوشهر به وزارت خارجه، ۲۹ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۱۹۳.
  - ۲- تلگراف کارگزاری آذربایجان به وزارت خارجه، ۲۹ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۵۱.
  - ۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۵۱، حاشیه سند)
  - ۴- روزنامه ایران، ۱ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۵- همان، ۱ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۶- . همان، ۲۹ / ۹ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۷- همان، ۳ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۸- ترتیب معرفی بدین قرار بود که افراد می بایست دارای تذکره باشند یا دو نفر معرف و شاهد داشته باشند (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۲، ص ۵).

* پیشنهاد صلیب سرخ (۲) ژنو برای تشکیل انجمن های صلیب سرخ در ایران

شرحی از کمیته بین المللی صلیب سرخ ژنو برای تشویق ایران به تشکیل انجمن های صلیب سرخ به وزارت امور خارجه رسید. در این مشروح آمده است، ممالکی که دارای مجامع صلیب سرخ نباشند خیلی کم و از تعداد آنها روزبه روز کاسته می شود. بعلاوه صلیب سرخ دامنه فعالیت های خود را توسعه داده و مانند بدو تأسیس، کارش منحصر به استمداد مجروحین نبوده بلکه برای جلوگیری از امراض مسری و مشکلات عمومی نیز اقدام می نماید. کمیته بین المللی صلیب سرخ ابراز امیدواری کرد دولت ایران که قرارداد ژنو را از ۵ دسامبر ۱۸۷۴ م، امضا نموده، در آینده ای نزدیک، یک مجمع صلیب سرخ تأسیس نماید.

(۳)

۱- تلگراف از استرآباد به ریاست وزرا، ۲۹ / ۹ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۹، پ ۲، ص ۵.

۲- اولین کنفرانس بین المللی در سال ۱۸۶۴ به پیشنهاد ناپلئون سوم امپراتور فرانسه در ژنو تشکیل شد و دولت های شرکت کننده در این کنفرانس تصمیم گرفتند که هیئت هایی به نام صلیب سرخ در کشورهای خود تشکیل دهند تا کمک های انسان دوستانه و امدادسانی چه در زمان صلح و چه در زمان جنگ را به آسیب دیدگان برسانند و کشورهای عضو صلیب سرخ جهانی به دلیل اینکه سوئیس بانی و مؤسس چنین نهاد انسان دوستانه و امدادسانی بود برای احترام و قدردانی از این کشور با اقتباس از پرچم آن- که صلیب سفید در متن سرخ رنگ قرار دارد- پیشنهاد نمودند که صلیب سرخ در متن سفید، پرچم این نهاد بین المللی باشد. هرچند ایران ده سال بعد یعنی در سال ۱۸۷۴ میلادی عضو این نهاد بین المللی شد. اما تا سال ۱۹۰۶ هیچ نوع حساسیتی نسبت به پرچم آن نشان نداد. در این سال برخی از دولت ها از جمله ایران، ضمن ابراز همراهی با اجرای مفاد قرارداد صلیب سرخ جهانی بر لزوم استفاده از نشان ملی خود تأکید گذاردند. اما کشورهای اروپایی با این موضوع موافق نبودند. در این کنفرانس عبدالصمد خان ممتاز السلطنه سفیر ایران در پاریس طی نطقی اظهار داشت با اینکه صلیب مذهبی مورد احترام آئین اسلام است و نباید ذره ای بی احترامی نسبت به صلیب عیسی نمود اما به دلیل پاره ای ملاحظات تاریخی و از آنجایی که سابقاً صلیب علامت جنگ و جهاد با ممالک اسلامی بوده شاید اثر سوئی در بین مسلمانان داشته باشد و اینان پذیرای خدمات تحت پرچم صلیب سرخ نشوند. بنابراین درخواست کرد که اجازه داده شود کشورها علامت ملی خود را داشته باشند. بالاخره با تلاش های ممتاز السلطنه، شیر و خورشید سرخ، رسماً مجری و نهاد ایرانی مورد تأیید صلیب سرخ برای امدادسانی و کمک های انسان دوستانه قرار گرفت. اما دولتین بزرگ از این امر خشنود نبودند؛ در کنفرانس صحی بین المللی پاریس به سال ۱۹۰۷ م، دولتین روس، انگلیس و آلمان با ایجاد مریض خانه دولتی و مریض خانه دولتی و قرنطینه های مورد تأیید نهاد بین المللی صحی در نواحی مرزی و بنادر ایران تحت بیرق ایران مخالفت کرده و هنگامی که دولت سعی کرد در جزیره هرمز مریض خانه ای تحت بیرق خود با مستحفظین ایرانی برپا کنند دولت انگلیس با آن مخالفت نمود. (مجله شیر و خورشید سرخ ایران، س ۱۳۰۴، شم ۱، ص ۹ و ۱۰؛ حبل المتین، س ۱۳۲۴، ق، شم ۸، ص ۱۶؛ اسناد وزارت امور خارجه، س ۱۳۲۵، ق، ک ۲۲، پ ۳).

٣- مراسله كميته بين المملئ صليب سرخ به وزير خارجه، ٢٩ / ٩ / ١٣٠٠، اسناد وزارت خارجه، س ٣٠٠، ك ٣٢، پ ٩، ص ٦٦.

پنجشنبه ۳۰ آذر ۱۳۰۰ / ۲۲ دسامبر ۱۹۲۱ / ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* جلوگیری از شیوع بیماری مشمشه در همدان

پس از وزش بادهای خشک و شدید در همدان بیماری «مشمشه» در همدان بروز نموده بود که با تلاش مجلس حفظ الصحه دولتی در آنجا از گسترش آن بیماری جلوگیری شد و تلفات زیادی در پی نداشت. (۱)

[تصویر] معالجه بیماران در مریض خانه های آن دوران

جمعه ۱ دی ۱۳۰۰/۲۳ دسامبر ۱۹۲۱/۲۳ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* تحصن رؤسا و سرکردگان ایل عبد الملکی و کرد و ترک و افغان در ساری

رؤسا و سرکردگان ایل عبد الملکی و کرد و ترک و افغان به جهت اقدام رئیس خالصجات ساری، در ضبط املاکی که از یکصد و پنجاه سال پیش در تصرف آنها بود، در تلگراف خانه ساری متحصن شدند. (۱)

* آمادگی شرکت آمریکایی، برای عملیات عمرانی در ایران

نایب رئیس کمپانی «رولن» آمریکا آمادگی این شرکت را جهت کمک به ایران در زمینه احداث راه آهن، بنادر و عملیات شهرسازی به دولت ایران اعلام کرد. وی آمادگی کمپانی متبوع خود را به گزارش مثبت میلسپو (۲) از وضعیت اقتصادی ایران منوط کرده بود. (۳)

* تلفات تیفوئید در امین آباد و تب نوبه در فشافویه

در اثر بروز بیماری تیفوئید در امین آباد ساوجبلاغ چهار نفر در چهار روز گذشته به کام مرگ کشیده شدند. همچنین در نتیجه شیوع بیماری تب نوبه، در «فشافویه» هم تعدادی تلف شدند.

شیوع این دو بیماری مشکلات زیادی برای اهالی آن مناطق به وجود آورده بود. (۴)

۱- روزنامه ایران، ۱/۱۰/۱۳۰۰، ص ۲. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۴۷۳ * تلفات تیفوئید در امین آباد و تب نوبه در فشافویه ..... ص: ۴۷۳

۲- آرتور چستر میلسپو (Aurthur Chester Millsbaugh) روز اول مارس ۱۸۸۳ م، در مزرعه ای واقع در ۵ مایلی شهر «آگوستا» (Augusta) در ایالت میسیگان متولد شد. دوره دبیرستان را در شهر «آگوستا» در سال ۱۹۰۲ به پایان رساند. در سال ۱۹۰۸ درجه لیسانس از کالج «آلبیون»، در سال ۱۹۱۰ درجه فوق لیسانس از دانشگاه ایلی نویز و بالاخره در سال ۱۹۱۲ درجه دکترای خود را در رشته «اقتصاد» از دانشگاه معروف «جان هاپکینز» دریافت داشت. بعداً در سال ۱۹۳۹ یک درجه دکترای افتخاری حقوق نیز از طرف دانشگاه ایلی نویز به او اعطا شد. از سال ۱۹۱۲ به عنوان استاد علوم سیاسی در کالج «ویت من» واشنگتن و از سال ۱۹۱۷ در سمت دانشیار علوم سیاسی دانشگاه «جان هاپکینز» به کار پرداخت. در اواخر سال ۱۹۱۸ در وزارت خارجه آمریکا استخدام شد و به عنوان مشاور درجه چهارم در امور اقتصادی نفت مشغول به کار گردید و در همین سمت بود که برای بار اول در سال ۱۹۲۲ به استخدام دولت ایران درآمد. دکتر میلسپو روز ۹ سپتامبر ۱۹۲۱ با «ماری هلن مک کانل» ازدواج کرده بود و موقعی که در مأموریت اولش در ایران به سر می برد از او صاحب پسری شد که او را

«آبوت» Abbott) نامید ولی به علت اینکه تولد او در شمیران صورت گرفت، میلسپو پسرش را به نام تجریش می خواند. میلسپو اندکی پس از پایان دوره نخست خدمت خود در ایران در سال ۱۹۲۷ م، از طرف وزارت امور خارجه آمریکا به سمت مشاور کل امور مالی هائیتی منصوب شد. فعالیت وی در هائیتی سه سال ادامه یافت. وی پس از پایان سال ۱۹۲۹ م، به آمریکا و فعالیت های دانشگاهی بازگشت و در سال ۱۹۳۰ به تدریس در دانشگاه و همکاری با مؤسسه پژوهشی طرح های علوم اجتماعی واشنگتن پرداخت تا آنکه دوباره در فاصله سال های ۱۹۴۳ تا ۱۹۴۵ به ایران آمد و ریاست کل دارایی ایران را به عهده گرفت و همانطور که اشاره شد درباره مأموریت ثانوی خود در ایران، کتاب آمریکایی ها در ایران را نوشت و پس از بازگشت از ایران دوباره به همان شغل سابق در دانشگاه بروکلین مشغول کار شد. میلسپو در سال ۱۹۴۹ م، بازنشسته شد و در پنج سال آخر زندگی رئیس شورای نویسندگان (سردبیری) روزنامه «کالامازوگازت» را به عهده داشت. دکتر میلسپو سرانجام پس از ۷۲ سال زندگی عصر روز ۲۴ سپتامبر ۱۹۵۵ به علت سکته قلبی درگذشت اما تا صبح روز بعد کسی از مرگ او مطلع نشد، زیرا میلسپو به تن هایی زندگی می کرد و پسرش در آن زمان در شهر نیویورک زندگی می کرد. همسایگان میلسپو به دلیل پخش صدای رادیو اتاق او به صورت متوالی در طول شب، کنجکاو شده و در صدد کشف علت این موضوع برآمدند که با جسد بی جان میلسپو سردبیر روزنامه شهرشان روبرو شدند. جنازه دکتر میلسپو در شهر زادگاهش (آگوستا) در ایالت میشیگان به خاک سپرده شد. (مأموریت آمریکایی ها در ایران، ص ۲۰ تا ۲۲).

۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۳، پ ۲.

۴- روزنامه ایران، ۱/۱۰/۱۳۰۰، ص ۲.

شنبه ۲ دی ۱۳۰۰/۲۴ دسامبر ۱۹۲۱/۲۴ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* ملاقات ممتاز الدوله با رئیس جمهور آذربایجان

ممتاز الدوله رئیس هیئت اعزامی فوق العاده ایران به قفقاز در تفلیس با «نریمان نریمان اف (۱)» رئیس جمهوری آذربایجان که برای شرکت در کنفرانسی به تفلیس سفر کرده بود، ملاقات کرد.

در حاشیه این دیدار ممتاز الدوله در خصوص قالی ها و سایر مال التجاره های بازرگانان ایرانی که در باکو توقیف شده و حکومت آذربایجان قصد داشت آنها را به فروش برساند مذاکره نمود.

نریمان اف قول داد که پس از ورود به باکو در این زمینه دستورات لازم داده شود. نریمان اف نیز در این ملاقات به تجاوز شاهسون ها به حدود لنکران اعتراض نمود. (۲)

* اعطای نشان شیر و خورشید به مؤید الممالک

بنا به درخواست قوام السلطنه رئیس الوزراء و مشار السلطنه وزیر امور خارجه، از سوی احمد شاه یک قطعه نشان شیر و خورشید از نوع درجه دوم به مؤید الممالک، نایب الحکومه سابق همدان اعطا شد. (۳)

* عدم اعطای اوراق قرضه به ایران

بانک «مورگان» آمریکا از صدور اسناد ده میلیون دلار قرضه به ایران خودداری کرد. (۴)

* اعتصاب معلمین مدارس تهران

معلمین و مدیران مدارس به دلیل تعویق در پرداخت حقوقشان دست از کار کشیدند و کلیه مدارس شهر تهران تعطیل گردید. (۵)

* بازدید حکمران گیلان از اداره نظمییه رشت

حکمران گیلان به همراه فرمانده کل اردوی گیلان و چند نفر از صاحب منصبان ارشد و دو نفر از آقایان علما و رؤسای دوایر دولتی به اداره نظمییه رفته و از بخش های مختلف آنجا بازدید نمودند.

نظم قسمت های مختلف نظمییه که مدتی مدیر الملک ریاست آن را عهده دار بود، توجه فرمانده کل اردوی گیلان و سایرین را جلب کرد. (۶)

- ۱- در ساعت ۲ بعد از نیمه شب ۲۸ آوریل ۱۹۲۰ م، «کمیته موقت انقلاب آذربایجان» به ریاست نریمان نریمان اف تشکیل شد و نام «جمهوری آذربایجان» را که مساواتیان بر این سرزمین نهاده بودند، اخذ نمود و سرزمین مزبور را «جمهوری مستقل شوروی سوسیالیستی آذربایجان خواند و در همان زمان شورای کمیسرها و کمیساریای امور خارجه را نیز بر عهده گرفت. از اهداف تأسیس شد و نریمان نریمان اف ریاست شورای کمیسرها و کمیساریای امور خارجه را نیز بر عهده گرفت. از اهداف جمهوری نوین، تحکیم جمهوری، انهدام مساواتیان و تأمین امنیت در برابر هجوم بیگانگان و مخالفان بود، ولی اعضای کمیته موقت انقلاب دریافتند که دولت جدید تنها با تکیه بر نیروی خویش نمی تواند از عهده تأمین خواست هایشان برآید. از این رو، کمیته پس از تشکیل دولت بی درنگ با دولت روسیه شوروی اعلام همبستگی کرد و ضمن مخابره تلگرافی برای لنین مخالفت خود را با دشمنان روسیه شوروی ابراز نمود و برای مقابله با هجوم مشترک نیروهای خارجی و گروه های دشمن داخلی درخواست کمک نظامی کرد. با رسیدن نیروهای کمکی روسیه شوروی به باکو حکومت جدید تثبیت گردید و لنین در ۲۹ آوریل پیروزی دولت شوروی را در باکو اعلام نمود. (دایره المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱، ص ۲۴۳).
- ۲- تلگراف ممتاز الدوله به وزارت خارجه، ۲/ ۱۰/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۵، ص ۶.
- ۳- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۱۹، ص ۵۵.
- ۴- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، پ ۲.
- ۵- روزنامه ایران، ۶/ ۱۰/ ۱۳۰۰، ص ۲؛ جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس ص ۱۰۱
- ۶- روزنامه ایران، ۱۴/ ۱/ ۱۳۰۰، ص ۳.

یکشنبه ۳ دی ۱۳۰۰ / ۲۵ دسامبر ۱۹۲۱ / ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* نیش قبر کلنل محمد تقی خان پسیان

به دستور میرپنجه «حسین آقا خزائی» پس از نیش قبر کلنل محمد تقی پسیان در شامگاه، جنازه وی به قبرستان سراب منتقل و دفن شد. (۱)

* سفر آقا پطرس به رم و ملاقات با پاپ

«مفتح الملک» از بغداد به وزارت امور خارجه اطلاع داد: «آقا پطرس» (۲) از یک هفته پیش برای ملاقات با پاپ به رم رفته است.

مفتح الملک بعد از اعلام این خبر تصریح کرد هدف آقا پطرس از سفر به رم اینست که بتواند پاپ را متقاعد نماید، حمایت جهان مسیحیت را از استقلال آشوری ها جلب نماید. (۳)

* جلوگیری از ورود افراد به روسیه

حکومت مرکزی «هودان» (۴) ورود همه افراد به غیر از حاملین غله و مکاریان را، بدون دریافت تذکره و تأیید کنسولگری روسیه در مشهد ممنوع نمود و اعلام کرد کسانی که این قانون را رعایت نکنند به شدت مجازات خواهند شد. (۵)

* تقاضای شرکت آمریکایی «گولد» برای دریافت اسامی شرکت های ایرانی

یک شرکت تلمبه سازی آمریکائی به نام گولد (Gauld) از سفارت ایران در واشنگتن خواست اسامی بعضی شرکت های ایرانی در اختیار آنان قرار داده شود تا بتوانند با آنان باب مراد و معامله را باز نمایند. (۶)

* اعطای لقب به پسر و برادر سردار ارشد.

پس از فوت سردار ارشد که مدتی ریاست اردوی نیروهای قراجه داغی را بر عهده داشت از سوی دولت، ریاست اردو به برادرش سردار عشایر واگذار گردید و بنا به پیشنهاد والی آذربایجان، و به پاس خدمات سردار ارشد، لقب امیر ارشد که لقب سابق سردار ارشد بود به پسر وی نصرت الله خان اعطا گردید. (۷)

* ورود وزیرمختار دولت ایران در افغانستان به کابل

امروز اعتلاء الملک وزیرمختار دولت ایران در افغانستان به کابل وارد شد و از طرف دولت آن کشور از وی پذیرایی به عمل آمد. (۸)

سید حسین خان که از طرف کلنل علی خان برای بازگرداندن ژاندارم هایی که در هنگام هجوم اکراد، به سوی عشق آباد، متواری شده و مأمورین محلی روس نیز آنان را توقیف نموده بودند به روسیه سفر کرده بود، موفق شد سی و هشت ژاندارم و دو صاحب منصب را از مأمورین محلی روس تحویل بگیرد.

ولی مأمورین استرداد اسلحه و دیگر وسایل ژاندارم ها را به صدور حکم از سوی وزیرمختار روسیه در تهران منوط کرده و گفتند تا سفیر از تهران حکمی ندهد و گیرنده را معرفی نکند، اسلحه و دیگر وسایل ژاندارم ها را تحویل نمی دهند، ضمن آنکه ژاندارم های حامل وجه را نیز که از کلات دستگیر کرده بودند تحویل ندادند. (۹)

۱- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۷.

۲- آسوریان کوهستان با قبایل کرد همسایه بودند و چون داعیه استقلال داشتند، بیشتر اوقات با آنان در جنگ و ستیز بودند. مبلغین بیگانه از اوایل قرن ۱۹ م، درگیری های میان کردها و آسوریان را گزارش کرده اند، کشاکش هایی که در ۱۲۵۷ ق/ ۱۸۴۱ م روی داد به شکست آسوریان انجامید و آنان را مجبور کرد تا به استحکامات پناه ببرند. در ۱۲۵۹ ق/ ۱۸۴۳ م، یک مبلغ انگلیسی وعده کمک به آنان داد و آسوریان با این دلگرمی بر خصومت خود با کردها افزودند و چون وعده های وی پوچ بود، در نتیجه درگیری ها، بسیاری از آسوریان کشته شدند. سرانجام دولت عثمانی ضروری دید که کشمکش های کردها و آسوریان را متوقف کند، لیکن کوشش عثمانی ها نیز سودی نداشت و مخاصمه ادامه یافت. گرفتاری آسوریان در اوان جنگ بین الملل اول شدت گرفت. آسوریان ساکن عثمانی که پس از قتل عام ارمنیان به دست ترکان عثمانی هیچ اعتمادی به آن دولت نداشتند، با روس های تزاری متحد شده و با عثمانیان به جنگ برخاستند. هنگامی که روس ها ارومیه را تصرف کردند و در خاک عثمانی پیش رفتند، آسوریان کردستان با امید فراوان به آنان پیوستند. از آن سو، قبایل کرد که از جانب عثمانی تقویت می شدند به آنان حمله آوردند. آسوریان پس از کوشش و پایداری بسیاری مجبور به عقب نشینی شدند و ده ها هزار تن از آنان سرزمین خود را رها کرده، به شهرهای خوی، سلماس و ارومیه روی آوردند. اما در این زمان غرب و شمال ایران عملاً میدان جنگ بود و آسوریان در پناه روس ها قرار گرفتند. پس از انقلاب روسیه، ارتش تزاری از هم پاشیده شد، اما هنوز چند تن از افسران روسی به سازماندهی و تعلیم نیروهای آسوری ادامه می دادند. آسوریان به ناچار تحت حمایت انگلستان قرار گرفتند، ولی توان مقاومت در برابر نیروهای متحد ترک و کرد را نداشتند و در سال ۱۳۳۶ ق/ ۱۹۱۸ م در ارومیه محاصره شدند و حدود ۱۰/۰۰۰ تا ۱۵/۰۰۰ تن از آنان به قتل رسیدند، ولی سرانجام حدود هفتاد هزار تن از آنها حلقه محاصره را شکسته و از ارومیه به بیرون گریختند. عده ایی از وبا و مصائب دیگر هلاک شدند، گروهی در شهرهای غربی سکونت گزیدند ولی اکثر آنها به دعوت انگلیسیان به بین النهرین رفتند و در اردوگاه هایی که در «بعقوبه»، نزدیک بغداد برای آنان ساخته شده بود، اقامت یافتند. اما از حدود ۵۰ هزار آسوری که در «بعقوبه» ساکن شدند. بیماری طاعون بیش از ۱۰ هزار تن را هلاک کرد. پس از آن میان آسوریان ساکن در عراق دودستگی افتاد: گروهی دنبال فرماندهی نظامی، «مارشال آقاپطرس» را گرفتند و گروهی از رهبری مذهبی پیروی کردند. آسوریان جنگجو با حمایت انگلستان برای تصرف کردستان عراق شروع به اقدام کردند و بعضی نواحی را به تصرف خود درآوردند، ولی به زودی واپس نشستند. خواست

آسوریان در حقیقت بازگشت به سرزمینی که خود آن را سرزمین اجدادی می خواندند و تشکیل دولتی مستقل در آنجا بود. «پطرس» با حمایت انگلیس در کنفرانس لوزان شرکت کرد و خواستار تشکیل کشور مستقلی شد که از حدود موصل تا کردستان ترکیه در شمال و ارومیه در مشرق را دربر می گرفت. «پطرس» از کنفرانس لوزان دست خالی برگشت، ولی جامعه ملل در ۱۳۴۴ ق/ ۱۹۲۵ م، قبول کرد که منطقه شمالی موصل، مسکن آسوریان باشد و در آنجا خودمختاری داشته باشند. آسوریان برای تصرف این سرزمین به نبرد برخاستند که البته بی نتیجه ماند. پس از آن که انگلستان استقلال عراق را پذیرفت، وضعیت آسوریان بسیار سخت شد. انگلیسیان حمایت آسوری ها را رها کردند و دولت مرکزی عراق به سرکوب آنان پرداخت. یک بار در روستای «سمیل» چند هزار تن از مردم بی دفاع آسوری قتل عام شدند. آسوریان در اثر این وقایع مجدداً به ایران و مساکن قدیم خود در غرب دریاچه ارومیه کوچ کردند و گروهی نیز به اروپا و آمریکا مهاجرت کردند ولی هسته مرکزی آسوریان هنوز در ایران قرار دارد و آسوریان در ایران در امنیت و آسودگی زندگی می کنند و در مجلس شورای اسلامی نیز نماینده خاص خود را دارند. (تاریخ مختصر احزاب سیاسی، ج ۱، ص ۲۷۹؛ تاریخ آشور، ص ۳۱۰، ۳۱۱؛ حقوق پامال شده آسوریها به دست دولت بریتانیا، ص ۸۷، ۱۰۸، ۱۲۸، ۱۲۹؛ تاریخ ایران، ج ۲، ص ۶۹۲، ۹۶۳ و ۶۱۶؛ مایر، ذیل واژه کلیسای آسوری؛ تاریخ کلیسای مسیح، ص ۱۸۰؛ کرد و کردستان، ص ۲۲ و ۲۳؛ قتل عام آسوریان، ص ۸، ۱۳۹، ۱۶، ۲۵؛ ۱۰. P, Christians in Persia.

۳- تلگراف مفتاح المک از بغداد به وزارت خارجه، ۳/ ۱۰/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۹، پ ۷، ص ۳۵.

۴- هودان: منطقه ای مرزی در روسیه آن زمان که اکنون جزئی از کشور جمهوری ترکمنستان می باشد.

۵- گزارش از باجگیران به وزارت داخله، ۲/ ۱۰/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۲، پ ۱۲، ص ۷.

۶- نامه سفارت ایران در واشنگتن به وزارت خارجه، ۳/ ۱۰/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۳، پ ۲، ص ۱۶۱.

۷- روزنامه ایران، ۳/ ۱۰/ ۱۳۰۰، ص ۱.

۸- روزنامه ایران، ۴/ ۱۰/ ۱۳۰۰، ص ۳.

۹- تلگراف حسین خزاعی به وزیر جنگ، ۳/ ۱۰/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۰۰، ک ۱/ ۱۵، پ ۱۷، ص ۵۶.

دوشنبه ۴ دی ۱۳۰۰/۲۶ دسامبر ۱۹۲۱/۲۶ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* عدم کفایت حقوق رضا خان برای خریدن بلیط نمایش!

رضا خان با صدور اعلانی (۱) از کلیه برپاکنندگان نمایش خواست که برای وی بلیط تماشای نمایش، نفرستند، چرا که وی نه فرصت تماشای آن را دارد و نه حقوقش کفاف (۲) خرید بلیط را می دهد (۳).

* الحاق قوای سالار ظفر به اردوی دولتی

به قوای «سالار ظفر» (۴) مقیم قزوین دستور داده شد، فوراً به طرف زنجان حرکت کرده، به اردوی دولتی ملحق شوند. (۵)

* درخواست فشنگ برای قراسوران های خط شمال- جنوب در فارس

به دنبال شکایت های متعددی که همه روزه از سوی قراسوران های خط شمال و جنوب از نداشتن فشنگ به ایالت فارس می رسید، نصرت السلطنه والی ایالت فارس، امروز در تلگرافی (۶) به وزارت داخله با اشاره به اهمیت قراسورانی این دو نقطه و این نکته که چنانچه تفنگچیان فشنگ نداشته باشند، حفاظت از راه ها را بر عهده نخواهند گرفت، از وزارت داخله درخواست نمود، با مذاکره با وزارت جنگ در این خصوص ترتیبی داده شود از سوی اداره قشونی فارس مقداری فشنگ در اختیار قراسوران ها گذاشته شود. (۷)

* ورود ژاندارم ها به منجیل

امروز دویست نفر ژاندارم به فرماندهی سلطان عبد العلی خان وارد منجیل شدند. (۸)

* شیوع بیماری آبله

گزارش های ارسالی از اغلب شهرها حاکی از شدت یافتن بیماری آبله در کشور بود. با توجه به آنکه، واکسن آبله در تهران وجود نداشت، با پیگیری امیر اعلم سردار و مجلس حفظ الصحه دولتی تا اندازه ای لوازم مورد نیاز فعالیت انستیتو پاستور فراهم شد و دکتر منار رئیس انستیتو پاستور مشغول تهیه واکسن آبله و بعضی سرم های دیگر شدند. با وجودی که همه ساله معمولاً در دی ماه آبله کوبی متوقف می گردید اما امسال از طرف مجلس حفظ الصحه تأکید شد در شهرها و روستاها آبله کوبی ادامه یابد تا از شیوع این بیماری جلوگیری شود. (۹)

[تصویر] رضا خان وزیر جنگ

که برای این جانب بعد از این بلیط نفرستند، زیرا علاوه بر آنکه مجال ورود در نمایش ها را ندارم، حقوق اداری من نیز کفاف قیمت بلیط و تأدیه آنها را نخواهد کرد و در موقع لازمه برای خدمت معارف هرچه را لازم بدانم مستقیماً اقدام خواهم نمود. وزیر جنگ - رضا».

۲- به هنگام مسافرت محمد رضا پهلوی در تیرماه ۱۳۲۷ ش، به انگلیس، خبر زیر درباره سرنوشت دارایی رضا خان در جراید آن زمان منتشر گردید: «به نوشته تریون دوناسیون در لندن راجع به دارایی رضا خان که در بانک انگلیس توقیف شده است، نیز گفتگو بود، انگلیسی ها موافقت کردند که مخفیانه قسمتی از این دارایی از توقیف خارج شود و در عوض امتیاز بانک شاهنشاهی در ایران تجدید گردد. زیرا برای شرکت نفت ایران و انگلیس مشکل است [که] بدون وجود یک بانک انگلیسی که از وی حمایت کند به کار خود ادامه دهد. از طرف دیگر انگلیسی ها موافقت کردند که به شاه کمک کنند تا به وسیله ثروتش بتواند دوباره رژیم گذشته را برقرار کند و برای این کار کردن دارایی پدرش به او بهترین وسیله است. به همین منظور است که شاه باید به سوئیس مسافرت کند (زیرا مقداری از آن ثروت «پدری» در سوئیس می باشد) اینهاست علت مسافرت اعلیحضرت به اروپا...» اما شمس پهلوی فرزند رضا شاه در این باره چنین اظهار نظر نموده است: الف) سخنان رضا شاه خطاب به دکتر محمد سجادی: «دکتر من یقین دارم وقتی پا را از مملکت به خارج نهادم، همه جا خواهند گفت و خواهند نوشت که در بانک های خارج نیز وجوه بیشماری داشته ام و این پول ها را برای چنین روزی ذخیره کرده بودم، ولی این طور نیست من به جرأت می گویم نه در بانک های خارج و نه در بانک های داخله - جز بانک ملی - وجهی ندارم.» ب) اظهارات شمس پهلوی دختر رضا شاه: «آن روزها رادیوهای خارجی درباره پول ایشان [رضا شاه] در بانک های بیگانه گفتگو می کردند و رادیو تهران اطلاع می داد که در مجلس گفتگو از جواهرات سلطنتی در میان است. اعلیحضرت فقید [رضا شاه] پس از اطلاع از این خبرها، خنده تلخی نموده، فرمودند: «من فقط سه لیره و کسری در بانک سوئیس دارم و آن هم باقیمانده پولی است که برای خرج تحصیل ولیعهد در بانک سوئیس گذارده بودم.» برای آنکه به درستی و نادرستی این اظهارات پی ببریم به خاطرات مستند و معتبر ارتشبد حسین فردوست اشاره می کنیم: در زمان خروج رضا خان از کشور در شهریور ۱۳۲۰ ش، در اصفهان ابراهیم قوام به رضا خان می گوید: شما که ایران را ترک می کنید، تکلیف مایملکتان چه می شود؟ لازم است که تکلیف آنها را روشن کنید، رضا خان با قوام صحبت هایی می کند و می گوید که بنویسید. محضرداری را خبر می کنند و رضا خان دیکته می کند که آنچه دارم، اعم از منقول و غیرمنقول را به ولیعهد واگذار می کنم. قوام هم تصحیحاتی انجام می دهد و رضا امضا می کند. سپس رضا خان به سمت کرمان حرکت می کند و قوام الملک به سوی تهران، قوام نامه را به فروغی داد و او هم در روزهای بعد در مجلس قرائت کرد. رضا خان در طول سلطنتش تمام املاک مرغوب شمال را به زور سرنیزه به نام خود کرد. البته گاهی هم پول مختصری به عنوان بهای آن می داد. املاک را به منطقه های مختلف تقسیم کرد و در هر منطقه یک افسر گمارد و کل املاک او را سرلشکر کریم آقا خان بوذرجمهری اداره می کرد. در سال ۱۳۱۹ ش، یک سال قبل از رفتن رضا خان از ایران، صورت حساب عایدی خالص سالیانه املاک پهلوی ۶۲ میلیون تومان بود که همه اینها را به محمد رضا منتقل کرد و سایر اولاد او بی نصیب ماندند. بعدها آنها به رضا خان شکایت کردند و او نیز به محمد رضا نوشت که کاخ های فرزندان را به آنها انتقال دهد و علاوه بر آن به هر کدام یک میلیون تومان بپردازد که سریعاً انجام شد... اگر می خواستید رضا خان خوشحال شود، درجه بدهد، مقام بدهد و یا پیشنهادی را تصویب کند، بهتر بود قبل از شروع نام چند ملک را با مشخصات و قیمت آن مطرح می کردید و مطمئن بودید که کارتان انجام می شد... رادیو بی بی سی در آن هنگام، سه روز متوالی درباره املاک رضا خان صحبت می کرد و می گفت که بزرگترین خدمتی که رضا خان به مملکتش کرده غصب

کلیه اموال مردم شمال است! حال این سؤال مطرح می شود چگونه کسی که پول تهیه بلیط [اگرچه این هم یک ادعای خلاف واقع و اغراق آمیز بوده] تماشای یک نمایش را نداشته است چگونه این ثروت را بدست آورده بود؟ (ظهور و سقوط سلطنت پهلوی، ج ۱، ص ۱۱۲ و ۱۱۱؛ گذشته چراغ راه آینده است، ص ۴۶۴-۴۶۳؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۸، ص ۹۶-۸۷ و ۴۴۳ و ۴۴۲).

۳- روزنامه ایران، ۴/۱۰/۱۳۰۰، ص ۱.

۴- منظور خالو قربان بود که از مدتی پیش لقب سالار ظفر به وی اعطا شده بود.

۵- روزنامه اتحاد، ۴/۱۰/۱۳۰۰، ص ۳.

۶- نصرت السلطنه در تلگراف خود به این نکته اشاره کرده بود که تا زمانی که مسئولیت راه ها برعهده قشون جنوب بود هرماه مقداری فشنگ در اختیار قراسوران ها می گذاشتند. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۴۲۷۵).

۷- تلگراف نصرت السلطنه از شیراز به وزارت داخله، ۴/۱۰/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران شم ت ۲۹۰۰۰۴۲۷۵.

۸- روزنامه ایران، ۷/۱۰/۱۳۰۰، ص ۲.

۹- همان، ۴/۱۰/۱۳۰۰، ص ۳.

* حرکت اردوی قزاق به سوی تهران

اردوی قزاق با تجهیزات و مهمات زیادی از عباس آباد به فرماندهی یاور نصر الله خان به سوی تهران حرکت کردند. (۱)

۱- همان، ۷/ ۱۰/ ۱۳۰۰، ص ۲.

سه شنبه ۵ دی ۱۳۰۰/۲۷ دسامبر ۱۹۲۱/۲۷ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* ورود ژاندارم ها به ساوجبلاغ

امروز ششصد ژاندارم اعزامی از سقز به ساوجبلاغ (۱) وارد شدند. (۲)

* ورود مهمان الملک به مشهد

مهمان الملک (۳)، کنسول ایران در شهر هرات افغانستان در راه عزیمت به محل مأموریت خود، وارد مشهد گردید. (۴)

* خودکشی یک یهودی در مشهد

یک یهودی روسی به نام استرانکن (Stronken) که سال های طولانی در مشهد دارو خانه داشت، خودکشی کرد. (۵)

* تشکیل کمیسیون مقادیر و اوزان

امروز اعضای کمیسیونی که برای تعیین مقادیر و اوزان معین گردیده بود، تشکیل جلسه دادند و مدتی به بحث و تبادل نظر پرداختند. (۶)

* تمایل بلژیک برای احداث راه آهن

قوام السلطنه در تلگرافی که برای حسین علاء مخابره نمود به وی اطلاع داد، سفارت بلژیک امتیاز راه آهن در ایالات آذربایجان، خمسه، گیلان، مازندران، تهران، استرآباد و خراسان را برای یک کمپانی بلژیکی درخواست نموده است. بلژیکی ها اعلام کردند قصد دارند راه آهن را از تبریز، اردبیل، استرآباد و مشهد تا سرحدات شرقی امتداد بدهند. بلژیکی ها خواهان دریافت امتیاز معادن در حومه راه های مذکور و امتیاز جنگل ها در شمال کشور بودند.

متنفذین مجلس با این پیشنهاد موافق بودند ولی هنوز به طور رسمی به مجلس اعلام نشده بود. قوام السلطنه معتقد بود، این احتمال وجود دارد که اعطای این امتیاز به بلژیکی ها باعث تشویق کمپانی استاندارد اوپل و تسهیل در واگذاری امتیاز نفت شمال شود. (۷)

۱- ساوجبلاغ مکرری که به صورت اختصار به آن ساوجبلاغ گفته می شود نام قبلی شهرستان مهاباد است. نام ساوجبلاغ طبق مصوبه فرهنگستان در مورخه ۱۶/۱۱/۱۳۱۴ ش، به مهاباد تغییر نام یافت. این شهرستان جزو استان چهارم (آذربایجان غربی فعلی) و با مرکزیت (ارومیه- رضائیه) بود بخش های تابعه آن شامل: بوکان، سردشت، بانه، سقز، شاهین دژ و تکاب بود. این شهرستان از طرف شمال به دریاچه ارومیه (رضائیه) و دهستان های شهرستان نقده، از جنوب به بانه، از شرق به شاهین دژ و

میاندوآب و از غرب به مرز ایران و عراق محدود و دارای آب و هوای متغیر است، بدین ترتیب که قسمت های کوهستانی آن سردسیر و ییلاق است و قسمت جنگلی آن دارای تابستان های گرم است. علت تشابه اسمی آن با ساوجبلاغ (هشتگرد) استان تهران به این جهت است که طایفه افشاری های ساوجبلاغ تهران در زمان صفویه و بعد از آن در ارومیه و ساوجبلاغ مکری (مهاباد) به طور ایلی و کوچ زمستانی و تابستانی می زیسته و به دامپروری مشغول بوده اند، تا اینکه آقا محمد خان قاجار برای اینکه تجمع عده زیادی از آنها در یک جا مایه دردسر نشود، تعدادی از آنها را از ارومیه کوچانده و در مغرب تهران برای آنها محل و مرتع معین کرد، و شاید به همین علت نام این منطقه از غرب تهران به نام ساوجبلاغ مشهور و نامگذاری شده است. (روزنامه اطلاعات ۱۶/۱۱/۱۳۱۴؛ شرح زندگی من، ج ۳، ص ۵۰۶؛ تاریخ، فرهنگ و ادب مکریان بوکان، ص ۱۸۵ و ۱۹۹).

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۱۲.

۳- میرزا ابو القاسم مهام الملک در سال ۱۲۹۰ ق، متولد شد و در تبریز و اسلامبول درس خواند و در سال ۱۳۱۷ ق، با اشتغال در سفارت اسلامبول، به خدمت وزارت خارجه درآمد. در ۱۳۲۵ ق، به کارگزاری انزلی و در ۱۳۳۲ به کارگزاری کرمان منصوب گشت (رجال وزارت خارجه، ص ۱۳۰).

۴- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۷.

۵- همان.

۶- روزنامه ایران، ۶/۱۰/۱۳۰۰، ص ۲.

۷- نفت شمال، ص ۵۳.

چهارشنبه ۶ دی ۱۳۰۰/۲۸ دسامبر ۱۹۲۱/۲۸ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* آتش سوزی بزرگ در تهران

از شب گذشته در بازار کهنه چین ها و نجارها آتش سوزی رخ داده و با وجود کوشش زیادی که از طرف آژان ها برای خاموش نمودن آتش صورت گرفت، چند مغازه طعمه آتش شد. بالاخره با تلاش زیاد در نزدیکی اذان صبح امروز آتش خاموش شد. (۱)

* دوازدهمین جلسه عمومی شرکت نفت ایران و انگلیس در وینچستر

امروز دوازدهمین جلسه عمومی شرکت نفت ایران و انگلیس در ساختمان این شرکت در «وینچستر» منعقد گردید و «سرچارلز گرتیوی» که سمت ریاست این جلسه را بر عهده داشت به ایراد سخنرانی پرداخت و گزارشی از عملکرد سال گذشته و اقدامات آتی آن شرکت ارائه کرد. (۲)

* تشییع جنازه شیخ محمد جواد نماینده خراسان در مجلس شورای ملی

امروز خراسانی های مقیم تهران پیکر نماینده خود، در مجلس شورای ملی را تشییع و در ابن بابویه به خاک سپردند.

شیخ محمد جواد (۳) نماینده مردم خراسان دیروز قبل از غروب در اثر عارضه قلبی در گذشت. مجلس ترحیم وی امروز در مسجد سپهسالار برگزار شد. (۴)

* دیدار سرپرسی لورن با رئیس الوزراء

عصر امروز سرپرسی لورن وزیرمختار انگلیس در دربار با قوام السلطنه دیدار و گفتگو کرد. (۵)

* پرداخت حقوق معلمین

معلمین و مدیران مدارس دولتی به دلیل تعویق در پرداخت حقوق خود از چهار روز پیش اعتصاب نموده و مدارس نیز تعطیل بودند.

بنابراین، دیروز از سوی رئیس الوزراء مبلغ یک هزار و دویست تومان و امروز نیز دو هزار تومان دیگر به آنان پرداخت شد و مقرر شد بقیه حقوق آنان تا ده روز دیگر پرداخت شود. (۶)

همچنین امروز قرار بود که مدارس شروع به کار نمایند، اما به دلیل عدم حضور دانش آموزان مدارس افتتاح نگردید ولی مقرر شد تمام مدارس دولتی روز شنبه آینده آغاز به کار نمایند. (۷)

۱- روزنامه اتحاد، ۷/۱۰/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- روزنامه ایران، ۱/۱۲/۱۳۰۰، ص ۳ و ۴.

۳- شیخ محمد جواد پسر حاج عباسقلی تاجر تهرانی بود. جدش افراسیاب خان مهاجر گرجی از اکابر و بزرگ زادگان گرجستان و برادر سهراب خان نقدی معروف بود که در نتیجه جنگ های ایران و گرجستان، او و افراسیاب خان به ایران سوق داده شده و در تهران به مناصب بزرگی در عهد قاجار برگزیده و منصوب شدند. عباسقلی خان بنا به دستور پدرش وارد کار تجارت شد. شیخ محمد جواد در سال ۱۳۲۶ ق، که استبداد صغیر پیش آمد در انجمن سعادت که به همت مأمورین ایرانی گمرک و پست و جوانان تربیت شده برای صیانت آزادی در مشهد تشکیل شده بود عضویت یافت. در سال ۱۳۲۸ ق، از طرف اهالی خراسان به عضویت انجمن بلدی منتخب شد. و در سال ۱۳۲۹ به کمک حیدر خان عمو اوغلی مؤسس تشکیلات حزب دموکرات خراسان شد. در سال ۱۳۳۲ در انتخابات دوره سوم از طرف مشهد به سمت وکالت انتخاب گردید و در دوره چهارم هم با بیش از سی و پنج هزار رأی به وکالت مجلس برگزیده شد. سرانجام شیخ محمد جواد در اثر سکته قلبی درگذشت و در ابن بابویه دفن شد. (روزنامه ایران، ۱۱/۱۰/۱۳۰۰، ص ۱ و ۲).

۴- روزنامه ایران، ۶/۱۰/۱۳۰۰، ص ۳.

۵- همان، ص ۱.

۶- همان، ص ۲.

۷- روزنامه ایران، ۷/۱۰/۱۳۰۰، ص ۲.

پنجشنبه ۷ دی ۱۳۰۰ / ۲۹ دسامبر ۱۹۲۱ / ۲۹ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* کشتی های جنگی روسی در انزلی

یک کشتی جنگی روسی موسوم به «رتی وا» که دارای سه توپ بزرگ و دو توپ کوچک و دو «پولیمت» بود، امروز به بندر انزلی وارد شد و در کنار کشتی جنگی روسی که از قبل آنجا بود لنگر انداخت. (۱) وزارت امور خارجه فوراً اعتراض خود را به ورود این کشتی به بندر انزلی به سفارت روسیه اعلام کرد و موضوع را برای پیگیری به سفارت ایران در مسکو نیز اطلاع داد. (۲)

* اعلام آمادگی شرکت پانیر برای فروش موتورهای هواپیما

کمپانی «پانیر» سازنده موتورهای هواپیما در نامه ای به وزارت امور خارجه با ارائه کتابی شامل عکس هایی از موتور هایی با قدرت چهار صد و پنجاه اسب بخار و اظهار اینکه هواپیماهای مذکور برای امور دولتی و تجارتي مناسب هستند، اعلام کرد: این کمپانی سه ماه پس از ارائه سفارش، محصول مورد نظر را آماده تحویل خواهد نمود. (۳)

* ارسال بولتن شرایط تحصیل در آمریکا برای وزارت امور خارجه

سفارت آمریکا یک نسخه بولتن درباره موضوع امکانات و تسهیلات امور محصلین خارجی در جوامع و دارالعلوم های آمریکا که از سوی وزارت معارف آمریکا چاپ و منتشر شده بود، برای وزارت امور خارجه ایران ارسال کرد.

سفارت آمریکا همچنین برای راهنمایی و مساعدت به محصلینی که قصد ادامه تحصیل در آمریکا را داشته باشند، اعلام آمادگی نمود. (۴)

* ملاقات احمد شاه با وزیرمختار فرانسه

به دلیل دیر رسیدن اعتبارنامه وزیرمختار فرانسه، ملاقات وی با احمد شاه به تعویق افتاده بود. وزیرمختار فرانسه امروز پس از رسیدن اعتبارنامه اش، ساعت ۱۱ صبح با تشریفات مرسوم به حضور احمد شاه رسید. (۵)

* ملاقات وزیرمختار بلژیک با رئیس الوزراء

وزیرمختار بلژیک با قوام السلطنه در دربار ملاقات و مذاکره نمود. (۶)

* ملاقات وزیرمختار فرانسه با قوام السلطنه و وزیر امور خارجه

بعد از ظهر امروز، وزیرمختار فرانسه پس از ملاقات با رئیس الوزراء در منزل ایشان به وزارت امور خارجه رفت و با وزیر

- ۱- تلگراف کارگزاری انزلی به وزارت خارجه، ۷ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۹، ص ۱.
- ۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۹، ص ۱، حاشیه سند.
- ۳- مراسله کمپانی پانیر به وزارت خارجه، ۷ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۳، ص ۳۶.
- ۴- یادداشت سفارت آمریکا به وزارت خارجه ۷ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۲، پ ۷، ص ۷.
- ۵- روزنامه ایران، ۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۲.
- ۶- همان، ۵ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.
- ۷- همان، ۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۳.

جمعه ۸ دی ۱۳۰۰ / ۳۰ دسامبر ۱۹۲۱ / ۳۰ ربیع الثانی ۱۳۴۰

* تغییر نام بانک استقراضی به بانک ایران

ممتاز الملک رئیس کل بانک ایران با انتشار بیانیه ای اعلام کرد، بنا به تصمیم مسئولین دولت از این تاریخ به بعد، بانک استقراضی ایران، بانک ایران نامیده می شود. (۱)

* دعوت از مردم تهران برای آبله کوبی کودکان

از آنجا که، بیماری مسری آبله در سطح شهر تهران مشاهده شده بود، مجلس حفظ الصحه دولتی با انتشار اعلانی از مردم خواست با مراجعه به مراکز آبله کوبی رایگان که از سوی مجلس حفظ الصحه در محلات مختلف دایر شده کودکان خود را تلقیح نمایند. (۲)

* ورود پنجاه نفر هندی از روسیه به باجگیران

امروز پنجاه نفر هندی از روسیه به باجگیران وارد شده و قصد داشتند به سمت مشهد حرکت کنند. بنا به اظهار خودشان آنان در هنگام جنگ بلشویک ها و منشویک ها برای تجارت به روسیه رفته بودند که بالشوویک ها آنان را توقیف و دارایی شان را نیز ضبط می نمایند. (۳)

* ورود سه کارشناس انگلیسی به بندر لنگه

یک گروه سه نفری انگلیسی از کارکنان کمپانی نفت ایران و انگلیس به بندر لنگه وارد شدند و پس از فراهم نمودن بیست و هفت نفر (۴) شتر، وسایل و لوازم خود را که غالباً وسایل معدن شناسی بود، محموله شترها کرده و عازم کوه چنپه واقع در هشت فرسخی بندر لنگه شدند.

از قرار تحقیقات به عمل آمده، در این کوه، معادنی کشف شده بود که گوگرد، «اکسید دوفر»، (۵) نیکل و ... جزو مواد با ارزش موجود در آن بود. (۶)

[تصویر] ممتاز الملک

۱- اعلان رئیس کل بانک ایران، ۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، مرکز اسناد ریاست جمهوری، شم ب ۴۷۳.

۲- روزنامه ایران، ۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- گزارش از باجگیران به وزارت داخله، ۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳۳، ص ۵.

۴- واحد شمارش تعداد شتر است.

۵- اکسید دوفر همان اکسید آهن(II) با فرمول شیمیایی Fe_2O_3 می باشد. (م).

۶- گزارش امین مالیه بندر لنگه به وزارت فواید عامه، ۹/۱۰/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۹۲۹.

شنبه ۹ دی ۱۳۰۰ / ۳۱ دسامبر ۱۹۲۱ / ۱ جمادی الاول ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] نمایی از تردد کشتی های مسافربری و تجاری در بندر بوشهر

* اعتراض مجدد سفارت شوروی نسبت به عملیات سانسور در ایران

پس از اقدام مجدد مأمورین نظامی سانسور ایران نسبت به بازکردن نامه ای که در تاریخ ۳ دی ماه از شعبه تجارت خانه ونشترک در قزوین به شعبه وشتورک در انزلی ارسال شده بود و بستن و ممهور کردن آن پس از خواندن، وزیرمختار شوروی امروز طی نامه ای به وزارت امور خارجه اعتراض مجدد (۱) خود را نسبت به این قییل عملیات سانسور در ایران اعلام کرد و اظهار داشت: این کار به کلی غیرمجاز و برخلاف قوانین بین المللی و روابط دوستانه بین دو دولت است. (۲)

* احتمال ممنوع شدن حمل کالا از روسیه به ایران

خاوین کنسول روسیه در رشت که برای کسب تکلیف از سفارت روسیه در خصوص ممنوعیت حمل برنج به روسیه از سوی دولت ایران، به تهران رفته بود، امروز به انزلی بازگشت.

او قصد داشت دو روز دیگر به مسکو برود. به دلیل ممنوع شدن حمل برنج از ایران به روسیه، این احتمال وجود داشت که روسیه نیز حمل کالا به ایران را ممنوع نماید. (۳)

۱- پس از اعتراض مجدد وزیرمختار روسیه شوروی، وزارت جنگ دستور داد نوشتجات مربوط به کلیه وزارت خانه ها و نوشتجات سفارت روسیه از سانسور معاف شوند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۳۷، ص ۱۴).

۲- نماینده مختار دولت شوروی در ایران به وزیر خارجه، ۹ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۳۷، ص ۱۷.

۳- تلگراف کارگزار رشت به وزارت خارجه، ۹ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۵، ص ۷.

یکشنبه ۱۰ دی ۱۳۰۰ / ۱ ژانویه ۱۹۲۲ / ۲ جمادی الاول ۱۳۴۰

* تلاش سمیتقو جهت استقلال کردستان

وزارت امور خارجه در یادداشتی که برای سفارت ایران در لندن و ممتاز الدوله تلگراف نمود به آنان اطلاع داد بنا به گزارش های رسیده به وزارت امور خارجه، اسماعیل سمیتقو جهت تقاضای کمک از انگلیسی ها برای استقلال کردستان شخصی به نام تیمور را نزد مأمور سیاسی انگلیس در موصل اعزام کرده است. همچنین سمیتقو تعهدنامه ای نیز، با آشوری ها امضا کرده که به موجب آن آشوری ها بتوانند در منطقه خود حکومت خودمختاری داشته باشند. ضمناً از موصل هیئتی به ریاست مصطفی پاشا کرد که از صاحب منصبان نظامی قدیمی عثمانی است و زمانی در خوی شهیندر بوده به سلیمانیه آمده تا مقدمات اتحاد با سمیتقو را در کردستان فراهم نماید.

انگلیسی ها نیز قصد دارند مقداری اسلحه از یونانی ها خریده، از راه بصره برای روسای اکراد بفرستند تا با کمک آنان بر ضد ایران و عثمانی دست به عملیات بزنند. وزارت امور خارجه در پایان این تلگراف از سفیر ایران در انگلیس و ممتاز الدوله خواست برای جلوگیری از عملیات مذکور، اقدامات لازم را به عمل آورند. (۱)

* حریق در یکی از انبارهای شهر مشهد

یکی از انبارهای شهر مشهد دچار حریق شد. در اثر این آتش سوزی هفتصد خروار پشم متعلق به فردی به نام حاج غلامرضا سبزواری و سیصد خروار پشم متعلق به نمایندگی های محلی شرکت الیاس سوخت. خسارات این آتش سوزی، حدود چهل هزار تومان برآورد شد. (۲)

* توقیف و بازجویی سه نفر روسی در قوچان

سه نفر از کارکنان تجارت خارجی روسیه که کنسول روس تسهیلات ورود آنان را از سرحد باجگیران تقاضا کرده بود، حامل نامه و نوشته هایی راجع به انقلاب گیلان و سایر نقاط ایران بودند، از این رو توقیف شده، تحت نظر و بازجویی حکومت قوچان قرار گرفتند. (۳)

* تبعید یک روسی به اتهام مشارکت در انقلاب خراسان

یکی از اتباع روسیه، مظنون به مشارکت در قضیه انقلاب خراسان (۴) به تبعید محکوم شده بود. کنسول روس در مشهد از کارگزاری خواستار اطلاع از میزان جرم و مجازات وی شد. (۵)

[تصویر] عمارت خسروی (دار الایاله سنندج)

* ورود معین الاسلام به مشهد

معین الاسلام رئیس عدلیه (۶) وارد شهر مشهد شد. (۷)

* جشن سال نو میلادی در کنسولگری انگلیس در مشهد

حلول سال نو میلادی در کنسولگری انگلیس جشن گرفته شد. پیش از ظهر امروز حدود شصت نفر از اتباع انگلیسی و وظیفه بگیران از جمله هشت افسر سابق بربری عضو ارتش انگلیس در هند، دسته جمعی برای تبریک سال نو در کنسولگری حضور یافتند تقریباً یکصد نفر از سرشناسان ایرانی و مقامات خارجی نیز بعد از ظهر به کنسولگری رفتند. (۸)

۱- تلگراف وزارت خارجه به سفارت ایران در لندن و ممتاز الدوله، ۱۰ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۱۰۶.

۲- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۸.

۳- تلگراف کارگزار مشهد به وزارت خارجه، ۱۰ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳۴، ص ۱.

۴- منظور از قضیه انقلاب خراسان وقایع اخیر خراسان و اقدامات کلنل پسیمان می باشد. (م).

۵- تلگراف کارگزاری مشهد به وزارت خارجه، ۱۰ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳۴، ص ۱.

۶- دادگستری.

۷- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۹.

۸- همان، ص ۱۸۸.

[تصویر] کاروان دوست محمد خان معیر الممالک در راه سفر به خراسان

* اعتراض دولت ایران به انگلیسی ها برای تأخیر در اجرای قرارداد پستی مادرید

وزارت امور خارجه رسماً از سفارت انگلیس تقاضا نمود قرارداد پستی مادرید^(۱) را اجرا نماید. به خاطر تأخیر در اجرای این قرارداد از سوی انگلیسی ها، به سفارت ایران در برن هم تلگراف شد تا اعتراض دولت ایران به اطلاع کمیسیون مجمع اتفاق ملل نیز برسد. ^(۲)

۱- انگلیسی ها در بنادر جنوب ایران شش دفتر پستی برای مبادلات پستی با هندوستان و همچنین چند دفتر پستی در خوزستان برای مبادلات پستی با بین النهرین تأسیس کرده بودند. وجود دفاتر پستی خارجی در آن نقاط مانعی بر سر راه عملیات پستی ایران و موجب خسارات زیاد به پست ایران و ناقض حقوق دولت ایران بود تا اینکه در کنگره اتحاد پستی بین المللی که در سال ۱۹۲۰ م، در مادرید تشکیل شد و دولت ایران هم در آن نماینده ای داشت، مقرر گردید انگلیسی ها دفاتر پستی در جنوب ایران را جمع آوری نمایند. راجع به دفاتر پستی خوزستان نیز، دولت چه در تهران و چه در لندن و چه در بغداد بارها اعتراض کرده ولی از سوی انگلیسی ها هیچ اقدامی صورت نگرفته بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۱۰ و ۱۱).

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۱، ص ۱۰.

دوشنبه ۱۱ دی ۱۳۰۰ / ۲ ژانویه ۱۹۲۲ / ۳ جمادی الاول ۱۳۴۰

* انتصاب جانشین کنسول انگلیس در قزوین

«گودوین» (Good win) رئیس بانک شاهنشاهی (۱) قزوین که به طور همزمان جانشین کنسول انگلیس در قزوین بود به دلیل آنکه رسیدگی به وظایفش در این دو مسئولیت مانع از انجام مطلوب امور کنسولگری شده بود. از امروز مسئولیت او در کنسولگری به «لیوتان گریوز» (Graves) واگذار شد. (۲)

[تصویر] عمارت قدیمی بانک شاهنشاهی

۱- بانک شاهنشاهی اولین بانک دولتی ایران است که به نشر اسکناس پرداخت. به موجب امتیازنامه ۱۳۰۷ ق، تأسیس و اداره آن به مدت شصت سال به «بارون جولوس رویترا» (Baron Julius Reuter) یهودی آلمانی تباری که تابعیت انگلیس و دین مسیح را پذیرفته بود، واگذار شد. روسیه تزاری که با این امتیازنامه مخالف بود از اعتراض شاهزادگان و روحانیون و مردم به این امتیاز حمایت کرد و در نتیجه شاه در سال ۱۸۷۳ م ناچار به لغو آن شد. اما بعد از کوشش‌ها و پیگیری زیاد نماینده رویترا و وزیرمختار بریتانیا در ایران امتیاز تأسیس بانک شاهنشاهی به جای پیشین که لغو شده بود، اعطا شد. دولت بریتانیا با فرمان سلطنتی، در بانک شراکت سی ساله کرد که موفقیت مهمی برای بانک تلقی می‌شد. بانک شاهنشاهی برای اطمینان از سودآوری، شعب خود را در مراکز صرافایی ایران تأسیس کرد و هیچ‌گاه بیش از ۲۵ شعبه نداشت. شعب آن در شهرهای تبریز، رشت، همدان، کرمانشاه، مشهد، سلطان‌آباد (اراک)، قزوین، اصفهان، یزد، کرمان، بروجرد، شیراز، بوشهر، اهواز و محمره (خرمشهر) دایر بود و در خارج از کشور در شهرهای بمبئی، بغداد و بصره شعبی داشت. شعبه سیستان این بانک به اصرار دولت هند تأسیس شد تا دولت روسیه نتواند در آنجا بانک تأسیس کند. بانک که وظایف بانک مرکزی را در ایران به عهده داشت به تدریج مؤسسه‌ای معتبر شده و به صورت مرکز امور مالی کشور درآمد. با افزایش قدرت و سابقه بانک، پرداخت وام به صورت حربه‌ای برای مداخله در امور سیاسی درآمد. پس از اقتدار یافتن رضا خان، برای بهبود اوضاع مالی ایران، به دعوت دولت، دکتر «میلسپو» (Millsbaugh) آمریکایی به ایران آمد. بین بانک شاهنشاهی و میلسپو در شروع مأموریت او تفاهم بود، به خصوص که میلسپو، کلیه درآمد دولت را در بانک شاهنشاهی جمع کرد و بانک نیز با وجود ترقی نرخ بهره در ایران خودداری کرد. به تدریج مناسبات بانک و میلسپو رو به سردی نهاد. با تأسیس بانک ملی در سال ۱۳۰۹ ش، دامنه فعالیت بانک شاهنشاهی محدود شد. در همین سال، دولت امتیاز انحصاری نشر اسکناس را که متعلق به بانک شاهنشاهی بود به مبلغ دویست هزار لیره، خریداری کرد و در اختیار بانک ملی نهاد. همچنین بخش عمده‌ای از سپرده‌های بانک شاهنشاهی به بانک ملی منتقل شد و با وجود این محدودیت‌ها بانک شاهنشاهی همچنان سودآور بود و مانند سال‌های اول تأسیس به صاحب آن سهام ۸٪ سود می‌پرداخت. در سال ۱۳۲۷ ش امتیاز شصت ساله بانک به پایان رسید. از آن پس با نام بانک ایران و انگلیس در خاورمیانه به فعالیت پرداخت. (عصر بی‌خبری، ص ۱۱۹-۱۱۴ و ۱۸۲ و ۱۹۰-۱۹۳؛ ایران و قضیه ایران، ج ۱، ص ۲۳۴ و ۶۱۵؛ نقش انگلیس در ایران، ص ۱۶۰-۱۶۱؛ استیلای امپریالیسم بر ایران و ...، ص ۳۰؛ تاریخچه

سی سالہ بانک ملی ایران، ص ۳۸-۳۹).

۲- مراسلہ سفارت انگلیس بہ وزیر خارجہ، ۱۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجہ، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۸ ص ۲۴.

سه شنبه ۱۲ دی ۱۳۰۰/۳ ژانویه ۱۹۲۲/۴ جمادی الاول ۱۳۴۰

* سرقت اموال اتباع عثمانی در سقز

نزهت بیگ (۱) شارژدافر سفارت عثمانی در تهران مدعی شد، اموال و اشیاء و پول اتباع عثمانی که در سقز برای حفاظت از تجاوز اشرا در زیر پرچم عثمانی جمع شده بودند در هنگام اشغال سقز، از سوی اردوی دولتی به یغما رفته و غارت شده است. سفارت عثمانی از وزارت امور خارجه ایران تقاضا کرد، اموال اتباع عثمانی مسترد شود. (۲)

اما نایب سرهنگ نصر الله خان با اظهار اینکه، در زمان اشغال تبریز اعلام شده بود هر کس شکایتی دارد اعلام کند ولی هیچ کس شکایت نکرد، ادعای سفارت عثمانی را رد نمود. (۳)

* آمادگی رئیس نظمیہ رشت برای رسیدگی به شکایات

«مدبر الملک» رئیس تشکیلات نظمیہ رشت و انزلی با صدور بیانیه ای خطاب به اهالی رشت به آنان اعلام کرد: اگر از افراد تحت پوشش اداره نظمیہ اعم از صاحب منصب یا سرباز شکایتی داشته باشند و از طرف این افراد نسبت به آنان تعدی شده باشد، می توانند با مراجعه به رئیس نظمیہ اظهار تظلم نمایند تا به شکایات آنان رسیدگی و از آنان رفع تعدی شود و شخص خطا کار به اشد مجازات برسد.

ولی اگر اظهارات شکایت کنندگان خلاف حقیقت باشد و بی جهت مأمورین نظمیہ را متهم نمایند مورد مؤاخذه و پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت. (۴)

* اعلام شرط حکومت نظامی هودان جهت صدور اجازه ورود به روسیه

حکومت نظامی هودان اعلام کرد تذکره افراد ایرانی که قصد سفر به روسیه را دارند، باید از سوی کنسولگری روسیه در مشهد امضا و تأیید شده باشد.

در غیر این صورت، افراد خاطی دستگیر و زندانی خواهند شد. (۵)

۱- حسین نزهت بیگ فرزند امین مخلص بیگ در سال ۱۲۹۳ ق متولد گردید. پس از پایان تحصیلات رشته حقوق در کشور عثمانی وارد خدمت وزارت امور خارجه عثمانی شد. هنگامی که در سال ۱۳۳۲ ق، عاصم توغود بیگ به مقام سفارت عثمانی در ایران مأموریت یافت، نزهت بیگ به سمت نیابت اول سفارت کبری با سفیر مذکور به تهران آمد و بعد از دو سال یعنی در ربیع الثانی ۱۳۳۴ که عاصم توغود بیگ به دست نظامیان روسیه در شکارگاه وردآورد نزدیک کرج گرفتار شد، نزهت بیگ را قائم مقام خود تعیین کرد و به سمت شارژدافری سفارت عثمانی به دولت ایران معرفی کرد. نزهت بیگ دارای نشان شیر و خورشید ایران از درجه دوم و نشان مجیدی از درجه سوم و نشان عثمانی از درجه چهارم و مدال امتیاز و لیاقت و مریت سیویل

- بلغارستان از درجه چهارم می باشد. در ذی الحجه سال ۱۳۳۴ نیز از طرف احمد شاه به وی نشان شیر و خورشید از درجه اول با حمایل سبز به نزهت بیگ اعطا گردید. (ایران در جنگ بزرگ، ص ۲۴۱).
- ۲- مراسله سفارت عثمانی به وزارت خارجه، ۱۲/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۷.
- ۳- اسناد وزارت خارجه، ۲۷/۱۰/۱۳۰۰، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۷.
- ۴- اعلان مدبر الملک رئیس تشکیلات نظمیه رشت و انزلی، ۱۲/۱۰/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۹۹۱.
- ۵- تلگراف کارگزاری خراسان به وزارت خارجه، ۱۲/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۳، ص ۸.

چهارشنبه ۱۳ دی ۱۳۰۰ / ۴ ژانویه ۱۹۲۲ / ۵ جمادی الاول ۱۳۴۰

* انتقال احسان الله خان به مسکو

«مؤید حضور»، کارگزار گیلان به وزارت امور خارجه گزارش داد، روس ها احسان الله خان را از بادکوبه به مسکو برده اند. مؤید حضور که از حکومت گیلان شنیده بود، هیئت دولت پیشنهاد کرده است، به سردار محی الدین (۱) و عمید السلطان و حاجی احمد تأمین داده شود تا از بادکوبه به ایران بازگردند، این اقدام دولت را بسیار به موقع دانست و افزود تا زمانی که آنان در بادکوبه حضور دارند، از اقدامات ضد دولتی خود دست برنخواهند داشت و این اقدامات به مرور برای دولت مشکلاتی را پدید خواهد آورد. (۲)

* اخراج مهاجرین از گرجستان

به دنبال اجرای قانون جدید در گرجستان و اخراج مهاجرینی که از سال ۱۹۱۴ م، به این کشور مهاجرت نموده و در حال حاضر نیز شغل مشخصی نداشتند، کنسول ایران در تفلیس با کمیسر خارجه و رئیس اداره خارجه این کشور مذاکره کرده و آنها را متقاعد نمود، به اتباع ایرانی مقیم آن کشور مدتی فرصت داده شود تا پس از حل مسأله ارومیه و خوی و پایان ناآرامی در این شهرها، این افراد بتوانند به ایران بازگردند. (۳)

* ورود کارگزار جدید به مشهد

امروز «مقرب السلطان» (۴) کارگزار جدید وارد شهر مشهد شد. (۵)

۱- سردار محیی (عبدالحسین خان معز السلطان) فرزند ارشد حاجی کاظم و کیل الرعایا امشه ای بود. در جوانی به اروپا سفر کرد در بازگشت به ایران با همفکری برادر کوچکتر خویش میرزا کریم خان، کمیته سرّی و انقلابی ستار را در رشت تأسیس نمود. در محرم ۱۳۲۷ این کمیته به رهبری سردار محیی و با یاری برخی از آزادیخواهان گیلانی، ارمنی و قفقازی طی قیامی مسلحانه آقا بالا خان سردار افخم حاکم گیلان را به قتل رسانید و بر گیلان مسلط شد. مردم گیلان قصد داشتند سردار محیی را به نمایندگی از خود به مجلس شورای ملی روانه سازند ولی او از پذیرش این تکلیف سرباز زد. در ربیع الاول ۱۳۲۸ ق، وقتی ستار خان و باقر خان وارد تهران شدند بین آنها و سردار محیی و ضرغام السلطنه بختیاری دیدارهایی صورت گرفت. آنان با یکدیگر هم پیمان شدند و سوگندنامه ای امضا کرده، متعهد گردیدند تا آخرین لحظه برای بقای مشروطیت و استقلال مملکت و نیز دفع اشرار بکوشند. ولی پس از مدتی اختلاف بین این چهار تن و طرفداران آنان با سران مشروطیت و اولیای دولت به شدت گرایید. قوای دولت مشروطه به عنوان خلع سلاح، محل استقرار آنان یعنی پارک اتابک را مورد حمله قرار داد. سردار محیی پس از چهار ساعت نبرد هنگامی که قوای دولت بر پارک مسلط شد، به سفارت عثمانی پناهنده گردید. تحصن سردار محیی تا خوابیدن سر و صداها ادامه یافت. مدتی بعد به حکومت مازندران منصوب شد و در سال ۱۳۳۲ ق، به

حکومت کردستان منصوب گردید. وقتی به تهران بازگشت به اتهام توطئه علیه دولت بازداشت شد و به اتفاق چند تن به یزد تبعید گردید. اما بعد از ۷ ماه اقامت در قم آنان را به تهران بازگردانیده، به زندان ژاندارمری سپردند و چند روز بعد هم بدون محاکمه و ذکر علت دستگیری آزادشان کردند. سردار محیی از کسانی بود که در قیام جنگل حضور داشت ولی در این مرحله از مبارزه، او جانب احسان الله خان دوستدار را گرفت که بسی مایه شکفتی است. همزمان با شکست نهضت جنگل به اتفاق احسان الله خان، عازم روسیه شد. سردار محیی چند ماهی بیشتر در باکو نپایید و در نیمه دوم سال ۱۳۰۰ ش، در اثر ابتلای به ذات الریه در سن پنجاه سالگی در گذشت. (دیوان کامل ادیب الممالک فراهانی، ص ۲۱۵).

۲- تلگراف مؤید حضور کارگزار گیلان به وزارت خارجه، ۱۳/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳، ص ۳۲.

۳- مراسله کنسول ایران در تفلیس به وزیر خارجه ۱۳/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵/۱، پ ۱۱، ص ۲۶.

۴- میرزا ابو القاسم مقرب السلطان (مقرب السلطنه) در سال ۱۲۷۰ ق، متولد شد و در تهران درس خواند و در سال ۱۲۹۸ ق، با سمت منشی گری وارد خدمت وزارت خارجه شد. در سال ۱۳۱۲ ق، معاون اداره عثمانی وزارت خارجه گردید و در سال ۱۳۱۶ ق، ملقب به مقرب السلطنه گردید و در سال ۱۳۲۵ مدیر اداره عثمانی وزارت خارجه شد. (رجال وزارت خارجه، ص ۱۲۹).

۵- گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، ص ۱۸۹.

پنجشنبه ۱۴ دی ۱۳۰۰/۵ ژانویه ۱۹۲۱/۶ جمادی الاول ۱۳۴۰

* اعلام تقسیمات جدید قشون

رضا خان تقسیمات جدید قشون را، اعلام کرد. براساس سازمان جدید، سراسر ایران به پنج منطقه نظامی تقسیم شد که مراکز آن در تهران، اصفهان، مشهد، همدان و تبریز قرار داشت. (۱)

* موافقت مجلس با اخذ وام از آمریکا

مجلس شورای ملی به دولت اجازه داد یک وام کوتاه مدت به مبلغ یک میلیون دلار با بهره هفت درصد از دولت آمریکا دریافت کند. وزیرمختار ایران در آمریکا از سوی دولت ایران قرارداد مربوطه را به امضا رسانید. (۲)

* ممنوع شدن استفاده از واژه های ژاندارم و قزاق

رضا خان با انتشار اعلانی استفاده از کلمه ژاندارم و قزاق را ممنوع اعلام کرد و دستور داد برای افراد نظامی بدون استثنا واژه قشون استفاده شود و در تمام اوراق و مراسلات دواير نظامی نیز، این عنوان جایگزین عنوان قبلی بشود. (۳)

* اعلان حکومت رشت برای پذیرش اسکناس های نظامیان

در زمان ورود نیروهای دولتی به رشت کلیه وجوهاتی که نظامیان در اختیار داشتند اسکناس های تهران و قزوین بود که اهالی از قبول آن خودداری می کردند.

ازاین رو، نظامیان از این نظر دچار مشکل بودند. اداره حکومتی نیز برای حل مشکلات نظامیان اعلانی صادر کرد که مردم آن اسکناس ها را بپذیرند و از طرف مردم هم مورد پذیرش قرار گرفت.

ولی پس از گشایش بانک شاهنشاهی در گیلان، از اسکناس های تهران و قزوین هر تومانی یک عباسی کسر می کردند.

چون این اقدام بانک، باعث وارد آمدن خسارت بر مردم و تجار و کسبه می شد اعتراض و شکایت آنان را برانگیخت.

ازاین رو، حکومت گیلان که خود اعلان قبول اسکناس های تهران و قزوین را صادر کرده بود با کنسولگری انگلیس وارد مذاکره شد ولی نتیجه ای دربر نداشت. (۴)

* ملاقات و مذاکره کارگزار گیلان با کنسول روسیه

دو روز پیش «مؤید حضور» کارگزار گیلان همراه حکمران برای رسیدگی به امورات سرحدی به انزلی رفتند و با خاوین کنسول روسیه نیز ملاقات کردند. «خاوین» امروز عازم «کرانسنودسکی» و «تاشکند» شد تا از آنجا به «بادکوبه» عزیمت نماید.

-
- ۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۱۷.
  - ۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۳، پ ۲، ص ۱۴.
  - ۳- روزنامه ایران، ۱۴ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۴- مراسله حکومت گیلان به وزارت داخله، ۱۴ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۷، پ ۲۲، ص ۷.
  - ۵- مراسله کارگزاری گیلان به وزارت خارجه، ۱۴ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۵، پ ۵، ص ۶۹.

[تصویر] میرزا حسین خان مؤتمن الملک (رئیس مجلس شورای ملی)

شنبه ۱۶ دی ۱۳۰۰/۷ ژانویه ۱۹۲۲/۸ جمادی الاول ۱۳۴۰

* عدم تدوین نظامنامه حمل و نقل بین المللی در ایران

سفارت انگلیس در نامه ای به وزارت امور خارجه درباره وجود قانون یا نظامنامه ای در خصوص محمولات بین المللی جهازات در ایران سؤال نمود و خواست که اگر چنین قانون یا نظامنامه ای در ایران وجود دارد، پنج نسخه از آن برای دفتر محمولات جهازات انگلستان ارسال شود. (۱) وزارت امور خارجه پس از استعلام از وزارت فلاحت و تجارت درباره این موضوع، با دادن پاسخ منفی به سفارت انگلیس اعلام کرد:

تصویب چنین قانونی در ایران مدنظر بوده و لیکن هنوز تدوین نشده است. (۲)

[تصویر] اقامتگاه وزیرمختار بریتانیا در تهران

۱- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه ۱۶/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۱۶، ص ۱۶.

۲- مراسله وزارت خارجه به سفارت انگلیس ۱۱/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۱۶، ص ۳.

یکشنبه ۱۷ دی ۱۳۰۰ / ۸ ژانویه ۱۹۲۲ / ۹ جمادی الاول ۱۳۴۰

* استعفای مصدق السلطنه از وزارت مالیه

مصدق السلطنه وزیر مالیه، استعفای خود را از وزارت مالیه به رئیس الوزراء تقدیم کرد. (۱)

* فراخوان کنسولگری روسیه شوروی در تبریز

پس از آنکه، کنسولگری روسیه شوروی در تبریز با انتشار اعلانی از اتباع روسی خواست تا تذکره تابعیت خود را به کنسولگری ارائه دهند، کارگزاری تبریز چون احتمال می داد عده ای از افراد، تبعه روس نبوده ولی قبلاً تذکره تابعیت روس را دریافت نموده اند و ممکن است بار دیگر کنسولگری تبعیت آنان را بپذیرد و این افراد خود را تبعه روس معرفی نمایند، برای جلوگیری از این امر به وزارت امور خارجه پیشنهاد داد در این خصوص، با کنسولگری روس مذاکره کند تا تذکره تابعیت این افراد را قبول ننمایند. (۲)

* معرفی دبیر اول سفارت ایران در قسطنطنیه

وزارت امور خارجه، میرزا جواد خان سینکی مستشار سفارت ایران در قسطنطنیه را به طور موقت و در غیاب مشاور الممالک به عنوان دبیر اول سفارت ایران به وزارت امور خارجه عثمانی در قسطنطنیه معرفی کرد. (۳)

* حمله سارقین افغان به روستایی در سیستان

سیزده نفر سارق از چ خانسور افغانستان به روستای ریگ شوری سیستان حمله نموده و یکهزار و سیصد تومان از اموال مردم را به صورت نقدی و جنسی به سرقت بردند.

سارقین یک نفر را کشته و یک نفر را نیز مجروح نمودند.

پس از تعقیب سارقین توسط نظامیان، یک نفر از سارقین دستگیر شد ولی بقیه فرار کردند (۴). در هنگام تعقیب سارقین مشخص شد که عده ای از نظامیان افغانستان نیز جزو سارقین بوده اند. (۵)

[تصویر] مصدق السلطنه وزیر مالیه

۱- روزنامه ایران، ۱۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- تلگراف کارگزاری تبریز به وزارت خارجه، ۱۷ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۲، ص ۴۵.

۳- مراسله وزارت خارجه به وزیر امور خارجه قسطنطنیه، ۱۷ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۱۷، ص

- ۴- نظیر این سرقت‌ها در منطقه سیستان به دست سارقین افغان بسیار اتفاق می‌افتاد که از سوی وزارت خارجه، مراسله مشروحي در این باره به سفارت افغانستان نوشته شد. (ن ک: اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۶، پ ۱).
- ۵- مراسله وزارت داخله به رئیس الوزراء، ۲۴ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۶، پ ۱، ص ۵۰.

دوشنبه ۱۸ دی ۱۳۰۰ / ۹ ژانویه ۱۹۲۲ / ۱۰ جمادی الاول ۱۳۴۰

* ورود چهار صد سوار شکاک به روستاهای اشنویه

چهار صد نفر سوار «شکاک» به کمک «سید طه» و عشایر «زرزا» (۱) و «مامش» (۲) به روستاهای اشنویه (۳) آمدند. حسن آقا منگور نیز به نزد آنان رفت.

بنا به تشخیص سطوت الدوله حکمران ساوجبلاغ، اوراق و دفاتر اداره کارگزاری ساوجبلاغ امروز به طور محرمانه بوسیله پست به میاندوآب فرستاده شد. (۴)

* اعتراض کارگزار خوزستان به وجود دفاتر پستی انگلیس در آن منطقه

مردم اهواز برای مخابره تلگراف به خارج از کشور، متن تلگراف خود را با پست برای وکلای خود در محمره می فرستادند و وکلای ایشان، به تلگراف خانه انگلیسی داده و مخابره می نمودند. زیرا تلگراف خانه انگلیسی ها قیمت پایین تری بابت مخابره تلگراف دریافت می کردند.

در این باره کارگزار مهم امور خارجه خوزستان به رئیس اداره کل پست اظهار داشت اگر این روند ادامه یابد درآمدهای خارجی وزارت پست و تلگراف به کلی از بین خواهد رفت، چنانچه درآمدهای ماه آذر نسبت به ماه های دیگر چهار صد تومان کمتر بوده است.

کارگزار مهم امور خارجه درخواست نمود در رابطه با این موضوع اقدام سریع صورت گیرد. (۵)

* معرفی نماینده وزارت مالیه در کمیسیون عهدنامه ایران و روسیه

پیرو درخواست وزارت امور خارجه از وزارت مالیه مبنی بر معرفی یک نفر نماینده برای شرکت در کمیسیون ترتیب اجرای مواد عهدنامه ایران و روس، امروز وزارت مالیه، محمد علی خان فرزین را به عنوان نماینده این وزارت خانه به وزارت امور خارجه معرفی نمود.

مقرر بود این کمیسیون در روزهای یکشنبه و چهارشنبه در محل وزارت امور خارجه تشکیل گردد. (۶)

۱- ایل زرزا: مردم این ایل در روستاهای پیرامون اشنویه زندگی می کنند و به دامداری و کشاورزی اشتغال دارند. جمعیت این ایل در سال ۱۳۴۲ ش، هفتصد و پنجاه خانوار بوده است. (ایل ها و طایفه های عشایری کرد ایران، ص ۱۲۶).

۲- ایل مامش: مردم این ایل در سرزمین کوهستانی میان مهاباد و نقده زندگی می کنند. این مامش از شش طایفه قادری، ملا سلیمانی، بایزیدی، احمدی، عزیزی، امیر عشایری، تشکیل شده است. جمعیت آنها در سال ۱۳۴۲ ش نهصد و پنجاه خانوار و

در سال ۱۳۵۱ ش، یک هزار و پانصد خانوار بوده است. (ایل ها و طایفه های عشایری کرد ایران، ص ۱۲۶ و ۱۲۷).

۳- اشنویه نام بخش، دهستان و شهری در شهرستان نقده از استان آذربایجان غربی است که این نام در منابع به شکل های گوناگون آمده است. این منطقه از لحاظ سیاسی- اداری قبلا شهرستان نقده به شمار می آمد و خود به سه دهستان به نام های دشت بیل و اشنویه شمالی و جنوبی تقسیم می شود و تنها دارای یک شهر به نام اشنویه (مرکز بخش) است. اشنویه از سوی شمال با شهرستان ارومیه، از جنوب با شهرستان پیرانشهر، از شرق با بخش مرکزی (شهرستان نقده) و از غرب با کشور عراق هم مرز است.

۴- تلگراف کارگزاری ساوجبلاغ به کارگزاری آذربایجان، ۱۸/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۱۰۳.

۵- تلگراف کارگزار مهام امور خارجه خوزستان به رئیس اداره کل پست، ۱۸/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۳، ص ۲۰.

۶- مراسله وزارت مالیه به وزارت خارجه، ۱۸/۱۰/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۱۰۲۳۲.

[تصویر] احمد شاه، محمد حسن میرزا (ولیعهد)، محتشم السلطنه و جمعی از رجال

چهارشنبه ۲۰ دی ۱۳۰۰ / ۱۱ ژانویه ۱۹۲۲ / ۱۲ جمادی الاول ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] افسران انگلیسی در حال آموزش به سربازان ایرانی

* عزیمت سواران هندی قشون انگلیسی از اسدآباد به همدان

صبح امروز نزدیک به بیست نفر هندی از نیروهای سواره نظام انگلیسی که دیروز به اسدآباد وارد شده بودند، به طرف همدان حرکت نمودند. (۱)

* حمایت حکومت آذربایجان قفقاز از احسان الله خان

«اسحق رهبر» در تلگرافی به ممتاز الدوله و مشاور الممالک خبر داد: حکومت آذربایجان قفقاز از احسان الله خان حمایت و او را تقویت می نمایند و در این راستا، سه دستگاه اتومبیل نیز به وی داده اند. اسحق رهبر در ادامه افزود احسان الله خان گروهی را به نام حزب کمونیست ایرانیان (۲) تشکیل داده و مشغول عملیات می باشد.

از این رو، به سفارت شوروی اعتراض و تقاضا شد او و افرادش را از بادکوبه تبعید نمایند.

«اسحق رهبر» در پایان از آقایان ممتاز الدوله و مشاور الممالک خواست تا آنان نیز موضوع را پی گیری کرده و نتیجه را هرچه زودتر اطلاع دهند. (۳)

* حمایت بویراحمدی ها از امامقلی خان

پسر کریم خان بویراحمدی عده زیادی را به حمایت از امامقلی خان رستم جمع آوری نمود. (۴)

۱- گزارش تلگرافی از اسدآباد به وزارت خارجه، ۲۰ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۱۴، ص ۴.
۲- اولین تشکل مارکسیستی در سال ۱۲۹۸ در بندر انزلی به نام حزب کمونیست ایران توسط عده ای از روشنفکران چپ تأسیس شد. در واقع بانی این حزب همان حزب سوسیال دموکرات ایران یا حزب عدالت در تبریز بود که عده ای از اعضای خود را برای تشکیل کنگره به بندر انزلی فرستاد و اعضای کنگره مرام نامه حزب را تدوین کردند و به جای سوسیال دموکرات نام آن را حزب کمونیست ایران نهادند. حزب کمونیست ایران در ابتدا با نهضت جنگل اتحاد برقرار کرد و جمهوری سوسیالیستی شورای گیلان را تشکیل دادند، ولی کادر رهبری کمونیست ها بلافاصله دست به کار تبلیغات ضد مذهبی شد ... نوزده مسجد را بست، تعلیمات مذهبی را ممنوع اعلام کرد و رفع حجاب زنان را اجباری خواند و روحانیون مسلمان را که شدیداً مخالف این اقدامات بودند، علناً مورد استهزاء قرار داد. (فصولی از تاریخ مبارزات سیاسی و اجتماعی

ایران، جنبش های چپ، ص ۱۴۳، ۱۵۴.

۳- تلگراف وزارت خارجه به ممتاز الدوله و مشاور الممالک، ۲۰ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳، ص ۱۰.

۴- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲.

پنجشنبه ۲۱ دی ۱۳۰۰ / ۱۲ ژانویه ۱۹۲۲ / ۱۳ جمادی الاول ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] خط لوله نفت در نفتون

* اظهارات کمیسر خارجه شوروی درباره امتیاز نفت شمال و خطوط راه آهن ایران

امشب مشاور الممالک در جلسه ای با کمیسر خارجه شوروی درباره مسئله امتیاز نفت شمال مذاکره کردند.

در حاشیه این مذاکرات کمیسر خارجه شوروی اظهار داشت که دولت انگلیس از دولت ایران خواسته است با امتیاز راه آهن عراق تا تهران و انزلی موافقت نماید و مسئله امتیاز نفت شمال معوق بماند. او در ادامه صحبت های خود به این موضوع نیز اشاره کرد که فرانسه و بلژیک نیز امتیاز راه آهن طرابوزان و تبریز و تهران و خراسان را از دولت ایران تقاضا نموده اند.

کمیسر خارجه شوروی معتقد بود این خطوط و خطوط راه آهن عراق به تهران و انزلی تهدیدی برای مرزهای شوروی به حساب می آید. (۱)

۱- تلگراف مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۲۲ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۱۱۹.

جمعه ۲۲ دی ۱۳۰۰/۱۳ ژانویه ۱۹۲۲/۱۴ جمادی الاول ۱۳۴۰

* اظهار نظر وزیر امور خارجه آلمان درباره ایران

«رزن» وزیر امور خارجه آلمان در مطلبی که امروز در روزنامه «وقت برلن» به چاپ رسید پس از اشاره مختصری به تاریخ ایران در پنج قرن گذشته، به بیان نظریاتش درباره برخی قوانین و اعتقادات اسلامی و تأثیر آن در جامعه ایران پرداخت.

[تصویر] نوع پوشش زنان در دوره قاجاریه

او در بخشی از نظریاتش، ترتیب تشکیلات خانوادگی اسلامی را برای استحکام امور کشور نامطلوب دانست، زیرا که به عقیده او تعدد زوجات (۱) شاهزادگان سبب شده، که همیشه پسرهای متعددی وجود داشته باشند که به خاطر ادعای تاج و تخت، همیشه با هم در جنگ باشند.

در بخش دیگری از نظریات رزن آمده است که انتظار ظهور امام دوازدهم همیشه در ایران نقش بزرگی داشته، چون این عقیده که پس از یک دوره تنزل و بدبختی، شخصی فوق العاده ظهور خواهد کرد و مملکت را به سوی ترقی و عظمت سوق خواهد داد، سبب شده است که ملت همیشه تسلیم تقدیر شود و جنگ را برای مخالفین خود آسان نماید و مخصوصاً علاقه (۲) عموم، به عالم ماوراء الطبیعه و جنگ روحانیون جاه طلب بر سر عقاید متعصبانه به قدری نیروهای معنوی مملکت را مشغول نموده که نتوانسته است به اندازه کافی به مسائل سیاسی عملی پردازد. (۳)

* تقاضای ماهنامه بازرگانی لندن برای ارسال اسامی تجار و تجارت خانه های ایران

دفتر ماهنامه بازرگانی لندن در نامه ای به سفارت ایران در لندن تقاضا کرد اسامی تجار و تجارت خانه های معتبر تهران و سایر شهرهای ایران برای آن ماهنامه ارسال شود. (۴)

۱- زوجات: همسران.

۲- اعتقاد به ظهور یک منجی در میان تمام ادیان مشترک است و اظهار نظر رزن کاملاً با حقایق تاریخی و اعتقادی تمام آئین ها و ادیان جهان منافات دارد. ضمن آنکه دیدگاه رزن یک اظهار نظر سیاسی هدفدار بوده نه واقعیت های تاریخی در ایران و احتمالاً برگرفته از دیدگاه برخی از مستشرقین اروپایی بوده است. (م).

۳- روزنامه وقت برلن، ۱۳ ژانویه ۱۹۲۲.

۴- تلگراف سفارت ایران در لندن به وزارت خارجه، ۲۲/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۴، پ ۶، ص ۵۱.

شنبه ۲۳ دی ۱۳۰۰/۱۴ ژانویه ۱۹۲۲/۱۵ جمادی الاول ۱۳۴۰

* تحویل اسیران ارمنی به عثمانی

اسماعیل سمیتقو یکصد و پنجاه نفر از نظامیان ارمنی را که در عملیات جنگی ۲۷ و ۲۸ آذرماه سال جاری (۱) و بعد از آن به اسارت گرفته بود، به نظامیان عثمانی تحویل داد. سرتیپ ظفر الدوله ضمن اعلام خبر فوق به اسماعیل امیرفضلی اظهار داشت با توجه به دشمنی عثمانی ها با ارامنه، سمیتقو این اقدام را به منظور جلب حمایت عثمانی ها از خود انجام داده است. (۲)

[تصویر] اسماعیل امیرفضلی

* اعزام هیئت سیاسی به مسکو

به تصویب هیئت دولت مقرر شد که هیئت از ایران برای انعقاد قراردادهای لازم با دولت شوروی، عازم مسکو شود. (۳)

* تقاضای دولت بلژیک برای ارسال نشریات حقوقی ایران به بلژیک

دولت بلژیک از ایران خواست چنانچه مجلاتی درباره قوانین مدنی و اصول محاکمات حقوقی یا جزائی در ایران منتشر می شود یک نسخه از این مجلات را برای دولت بلژیک ارسال نمایند. (۴)

۱- ن ک خبر: ۲۸/۹/۱۳۰۰.

۲- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به وزیر جنگ، ۲۴/۱۰/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۸۶.

۳- مراسله وزارت خارجه به هیئت دولت، اسناد وزارت خارجه، ۲۳/۱۰/۱۳۰۰، ک ۲/۱۵، پ ۵۲، ص ۱۱۴.

۴- مراسله سفارت بلژیک به وزیر خارجه، ۲۴/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۷، پ ۲، ص ۱.

یکشنبه ۲۴ دی ۱۳۰۰ / ۱۵ ژانویه ۱۹۲۱ / ۱۶ جمادی الاول ۱۳۴۰

* اعزام نیرو برای کشف مهمات نیروهای جنگل

حکومت گیلان و طوالش، سرتیپ بصیر دیوان (۱) فرمانده حکومت نظامی فومنات و حسن خان معین الرعایا معروف به کیش دره را به منظور کشف مهمات و اسلحه های میرزا کوچک خان، به جنگل اعزام کرد. (۲)

* عزیمت کلنل ساندرز به تهران

کلنل ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس که مدتی پیش به رشت آمده و چند روزی را نیز، برای گردش و شکار به فومن و انزلی رفته بود، امروز به طرف تهران عزیمت نمود. (۳)

* ورود خالو قربان و افرادش به شهر ویران

خالو قربان کلهر با هشتصد و پنجاه نفر سوار و پیاده به شهر ویران، محل استقرار اردوی نظامیان دولتی وارد شدند. (۴)

* تقاضای تعیین ضرب الاجل برای امامقلی خان

قوام السلطنه پس از اطلاع از اینکه نظامیان مستقر در ممسنی (۵) که برای سرکوبی امامقلی خان (۶) به این منطقه اعزام شده بودند قصد دارند به شیراز بازگردند، در نامه ای به رضا خان ضمن اشاره به اینکه اردوی اعزامی قصد دارد قبل از برقراری نظم و امنیت در آن منطقه به شیراز بازگردد (۷) از رضا خان خواست به لطفعلی آقا سرتیپ، فرمانده تیپ فارس دستور داده شود برای خروج امامقلی خان از قلعه ای که در آن پناه گرفته، و تسلیم شدن و آمدن او به شیراز ضرب الاجلی تعیین نماید و تا امامقلی خان از قلعه خارج نشده و خود را تسلیم نکرده است اردو را به شیراز بازنگرداند. (۸)

* تشکیل جلسه کمیسیون عهدنامه مودت ایران و شوروی

امروز اولین جلسه کمیسیون مطالعات اجرای عهدنامه مودت ایران و شوروی در ساعت پنج بعد از ظهر با حضور تمام اعضا در ساختمان وزارت امور خارجه برگزار گردید. موضوع این جلسه در خصوص تصرف جزیره آشوراده و دیگر جزایر سواحل منطقه استرآباد بود. (۹)

* وضعیت جاده های ایران از دیدگاه روزنامه دیلی میل

روزنامه «دیلی میل» چاپ لندن به نقل از فرد مسافری که اخیراً از ایران به انگلیس رفته بود، در مطلبی با عنوان «جاده های ایران، جاده هائی که چهار میلیون لیره برای انگلیسی ها تمام شده است.» راجع به وضعیت جاده ها در ایران نوشت: از زمانی که نیروهای انگلیسی ایران را تخلیه کرده اند دو جاده اصلی به هندوستان و بین النهرین که در زمان حضور انگلیسی ها در

ایران با صرف مبلغ چهار میلیون لیره ساخته شده بود، غیرقابل عبور شده و به زودی ایران به کلی از بقیه کشورهای جهان جدا خواهد شد. همچنین جاده تهران به اصفهان که تنها راه ارتباطی شمال و جنوب ایران می باشد به یک جاده معمولی تبدیل شده و فقط قاطر و شتر امکان عبور و مرور از این جاده را دارند. وضعیت جاده ها اثرات نامطلوبی را در تجارت ایران گذاشته، به طوری که تجار تهرانی بایستی کالاهای مورد نیاز خود را از یک سال قبل سفارش دهند تا به موقع به دست آنان برسد. (۱۰)

* آتش سوزی در نقاط مختلف شهر رشت

در اثر وزیدن بادهای شدید چند نقطه از شهر رشت دچار حریق شد ولی با اقداماتی که از سوی حکمران و اداره نظمی رشت در جلوگیری از سرایت آتش و اطفای آن به عمل آمد خسارات مهمی وارد نشد. (۱۱)

* حمله سارقین افغان به یک قافله شتر

بین راه سیستان به «نهبندان»، سارقین افغان به یک قافله شتر با بار شکر حمله کرده، مال التجاره آنان را به سرقت بردند.

۱- فضل الله زاهدی فرزند بصیر دیوان همدانی در سال ۱۲۷۱ ش، در همدان متولد شد. در جوانی وارد سازمان پلیس غرب شد که توسط انگلیس ها در «آب شینو» همدان تأسیس شده بود. پس از ادغام این سازمان در ارتش ایران، مازور فضل الله خان بصیر دیوان که لقب خود را از پدر به ارث برده بود به قزاق خانه وارد شد. در سال ۱۲۹۳ ش، به آتریاد قزاق همدان وارد شد و پس از یک سال به درجه سروانی رسید و در زمره افسران قزاق قرار گرفت. وی که پیش از کودتای اسفند ۱۲۹۹ ش، در نبرد قزاق ها با نیروهای جمهوری گیلان حضور داشت در جریان کودتا به همراه سایر همزمانش و به فرماندهی رضا خان میرپنج به قزوین و سپس به تهران آمد. زاهدی در سال ۱۳۰۰ با درجه سرتیپی عازم آذربایجان شد و در سال ۱۳۰۱ ش، به خاطر نقشی که در فتح قلعه چهریق و شکست اسماعیل سمیتقو داشت به دریافت نشان ذوالفقار نایل آمد و در سال ۱۳۰۳ ش، در وقایعی که منجر به برچیده شدن بساط شیخ خزعل از خوزستان گردید ابتدا فرمانده تیپ مختلط جنوب و سپس حکمران نظامی خوزستان شد و در این سمت موفق به خلع سلاح عشایر منطقه و دستگیری شیخ خزعل و پسرانش گردید. زاهدی در خرداد ۱۳۰۴ به سمت فرماندهی تیپ مستقل شمال و حکمرانی نظامی گیلان منصوب شد ولی به جهت فساد اخلاقی و اعمال نفوذ در امور اقتصادی و سیاسی و سختگیری های بیش از حد مورد ضدیت و مخالفت مردم قرار گرفت و در سال ۱۳۰۵ از سمت خود برکنار شد. وی در سال ۱۳۰۸ ش به ریاست تشکیلات امنیه کل مملکتی (ژاندارمری کل کشور) گمارده شد ولی کمتر از یک ماه بعد به دلیل عدم موفقیت در سرکوب شورش عشایر فارس معزول، زندانی و خلع درجه گردید. زاهدی در مهرماه ۱۳۲۰ ش برای بار دوم به ریاست ژاندارمری کل کشور منصوب گردید و در اواخر سال ۱۳۲۱ ش، به دریافت درجه سرلشکری نایل آمد و یک سال بعد به اتهام همکاری با آلمان ها توسط نیروهای انگلیسی مستقر در اصفهان بازداشت و زندانی گردید و سپس به فلسطین تبعید شد ولی پس از سه سال به ایران بازگشت. زاهدی در آبان ۱۳۲۸ ش، برای بار دوم به ریاست شهربانی کل کشور منصوب شد و تا خرداد ۱۳۲۹ ش، در این سمت باقی بود. در فروردین ۱۳۳۰ ش، وزیر کشور شد و در کابینه مصدق نیز در این سمت ماند و در تیرماه همان سال با حفظ سمت سرپرست شهربانی کل کشور گردید. لیکن سه ماه بعد با هدف نزدیک شدن به دربار شاه از وزارت کشور استعفا داد و در زمره مخالفان دولت قرار گرفت. او در موضع

جدید خود از طرف شاه به سناتوری مجلس سنا برگزیده شد. زاهدی در اسفند ۱۳۳۱ ش، به اتهام دست داشتن در وقایع ۱۹ اسفند به مدت بیست روز زندانی شد و پس از آن در اردیبهشت ۱۳۳۲ به دست داشتن در قتل سرتیپ محمود افشار طوس متهم گردید و در مجلس شورای ملی در مجلس متحصن شد. او در تیرماه همان سال با وساطت دکتر عبد الله معظمی رئیس جدید مجلس از تحصن خارج و مخفی گردید. وی در طی مدت اختفا در حصارک با عوامل اطلاعاتی انگلیس و آمریکا در تماس بود و از سوی آنها رهبری کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ش، که منجر به سقوط دولت قانونی دکتر مصدق شد به او سپرده شد و با استفاده حکم محمد رضا شاه پهلوی که سه روز پیش از آن دریافت کرده بود خود را نخست وزیر ایران خواند. وی در فروردین ۱۳۳۴ استعفا داد و به سمت نماینده دائمی ایران در دفتر اروپایی سازمان ملل متحد راهی سوئیس شد و تا پایان عمر تنها یک بار و به مدت یک هفته برای شرکت در مراسم عروسی پسرش اردشیر زاهدی و شهناز پهلوی دختر شاه به ایران آمد. او عاقبت در سال ۱۳۴۸ ش، درگذشت. (سردار جنگل ص ۳۴۷؛ ظهور و سقوط سلطنت پهلوی، ج ۲، ص ۲۵۸-۲۵۱؛ از سید ضیاء الدین تا بختیار، ص ۴۰۷-۳۹۳؛ خاطرات سرریدر ویلیام بولارد، ص ۴۵۶؛ رجال عصر پهلوی، دکتر منوچهر اقبال، ص ۳۴۰-۳۳۹؛ ظهور و سقوط سلطنت پهلوی ج ۱، ص ۷۱).

۲- مراسله حکومت گیلان و طولش به وزارت داخله، ۲۴ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۵۴۰.

۳- تلگراف مؤید حضور به وزارت خارجه، ۲۶ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۱، ص ۵۷.

۴- گزارش کارگزاری ساوجبلاغ، ۲۶ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۸۱.

۵- ممسنی: سرزمینی کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل است که در پی تغییر تقسیمات کشوری در ۲۴ دی ماه ۱۳۴۰، ممسنی به شهرستان تبدیل شد ممسنی شامل دهستان های بکش، رستم، جاوید لله، جاوید ماهوری و دشمن زیاری می باشد. در گذشته ناحیه ممسنی به شولستان معروف بوده است (ممسنی، بهشت گمشده، ص ۲۰، ۲۱، ۳۲، ۴۲، ۷۱).

۶- امامقلی خان رستم که به علت نسب مادری اش با خوانین بویراحمدی، امور منطقه ممسنی را در دست گرفته بود، به مالکیت معین التجار بوشهری که بخشی از اراضی خالصه ممسنی در زمان مظفرالدین شاه به او واگذار شده بود اعتراض داشت. در نهایت معین التجار با استفاده از نفوذی که در مرکز داشت، باعث لشکرکشی علیه امامقلی خان شد که می توان آن را نوعی لشکرکشی خصوصی دانست. چند سال بعد امامقلی خان و جمعی از افسران ارشد و بزرگان ایلات به اتهام توطئه و برنامه ریزی جهت ترور رضا شاه محاکمه و اعدام شدند (تاریخ و جغرافیای ممسنی، ص ۳۵؛ تاریخ وقایع عشایر فارس، ص ۳۴۸).

۷- این خبر از طریق معین التجار بوشهری به اطلاع قوام السلطنه رسیده بود (۲۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸).

۸- مراسله رئیس الوزراء به وزیر جنگ، ۲۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸، ص ۱۴.

۹- صورت جلسه اولین کمیسیون ... ۲۴ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۴۸، ص ۵۱، ۶۱ و ۶۵.

۱۰- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۴، پ ۹، ص ۶.

۱۱- روزنامه ایران، ۲۵ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۲.

مأمورین حفاظت راه، پس از تعقیب سارقین در نزدیکی قلعه «فتح» افغانستان با آنان درگیر شده و توانستند مال التجاره مسروقه را مسترد نمایند. در این درگیری سه نفر از سارقین کشته و دو نفر از آنان دستگیر شدند. (۱)

[تصویر] سرتیپ بصیر دیوان (فضل الله زاهدی)

۱- تلگراف وزارت داخله به رئیس الوزراء، ۲۴ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۶، پ ۱، ص ۳۳.

دوشنبه ۲۵ دی ۱۳۰۰ / ۱۶ ژانویه ۱۹۲۲ / ۱۷ جمادی الاول ۱۳۴۰

* نارضایتی بعضی اقشار از سفر احمد شاه به اروپا

بعضی از اقشار مردم نسبت به تصمیم احمد شاه برای مسافرت به اروپا در این موقع حساس و بحرانی اظهار نارضایتی کردند. امروز نیز، گروهی از روحانیون به منظور منصرف کردن شاه، مدتی با وی به گفتگو پرداختند. (۱)

* اعلام ترکیب نفرات فوج ۱۴

کلنل لندبرگ فرمانده فوج ۱۴ در گزارش ماهانه خود به وزیر جنگ، ترکیب و نفرات فوج ۱۴ را به شرح ذیل اعلام کرد: سرهنگ ۱، نایب سرهنگ ۲، سرگرد ۴، سروان اول ۶، سروان دوم ۱، ستوان اول ۱۹، ستوان دوم ۱۶، جمع افسران ۵۸ نفر؛ افسریار اول ۱۸، افسریار دوم ۲۴، جمع افسریاران ۴۲ نفر؛ استوار اول ۵۵، استوار دوم ۳۸، استوار سوم ۵۳، جمع استوار ۱۴۶ نفر؛ سرجوقه ۷۷، سرباز اول ۷۹، سرباز دوم ۱۶۱ و سرباز سوم ۱۲۷۶، جمع سربازان ۱۵۱۶ نفر، غیرنظامی ۵۷، جمع کل صاحب منصبان و افراد غیرنظامی ۱۸۹۶ نفر، اسب شخصی ۱۴۲، اسب دولتی ۳۱۳، قاطر شخصی ۱، قاطر دولتی ۱۸ رأس، جمع کل ۴۷۴ رأس موجود می باشد. همچنین کلنل لندبرگ افزود: در فوج ۱۴ یک اتومبیل و یک درشکه دولتی نیز موجود می باشد. (۲)

* مطالبه پول مهمات فروخته شده از سوی فرانسوی ها

سفارت فرانسه با ارسال نامه ای به وزارت امور خارجه، مهماتی را که در ماه می ۱۹۱۴ م، از طرف خزانه داری ایران به شرکت فرانسوی سازنده مهمات جنگی سفارش داده شده بود، مطالبه کرد. وزارت امور خارجه پس از دریافت این نامه از وزارت مالیه خواست با مراجعه به دفاتر سنوات گذشته خزانه داری مشخص کنند موضوع سفارش دادن این مهمات چه بوده است و به چه علتی تاکنون پول آن پرداخت نشده است؟ (۳)

* درخواست پرداخت حقوق معوقه یک افسر خارجی ژاندارمری

در پی کشته شدن کنستانتین میکلاذزه (۴) از افسران نظامی خارجی در ژاندارمری ایران، امروز کلنل لندبرگ فرمانده فوج ۱۴ از امان الله جهانبانی (۵)، رئیس ارکان حرب کل قشون، خواست: حقوق معوقه یکساله میکلاذزه را به تبریز حواله کنند تا از طریق ژرژ میکلاذزه برادر کنستانتین میکلاذزه که اخیراً نیز برای استخدام در قشون ایران معرفی شده بود، برای خانم ماری میکلاذزه همسر کنستانتین، در تفلیس ارسال شود. (۶)

[تصویر] امان الله جهانبانی

۲- تلگراف نمره ۹۰۶ لندبرگ به رضا خان، ۲۵ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۸۴.

۳- مراسله وزارت خارجه به وزارت مالیه، ۲۵ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۸، ص ۱۸.

۴- میکلاوزه سروان ژاندارم ۲۵ ساله ای که در قره تپه در جنگ با سمیتقو کشته شد. در این جنگ ۱۹ نفر صاحب منصب نظامی به شکل فجیعی کشته شدند. سمیتقو پس از موفقیت در جنگ مهاباد و زنده به گور کردن چهار صد نفر صاحب منصب و ژاندارم، قلمرو حکمرانی خود را توسعه داد (شرح حال رجال ایران ج ۱، ص ۱۳۷؛ تاریخ ژاندارمری ایران، ص ۲۶۰-۲۷۰).

۵- سرلشکر امان الله جهانبانی فرزند میرزا امان الله ضیاء الدوله، از اعقاب فتحعلی شاه قاجار در سال ۱۲۷۰ ش در تهران متولد شد. تحصیلات مقدماتی را در تهران به پایان رسانید و سپس برای تکمیل تحصیلات خود به مدرسه نظامی سن پترزبورگ رفت. در سال ۱۹۱۷ به تهران بازگشت و از طرف وزارت امور خارجه به سمت وابسته نظامی ایران در پاریس منصوب شد. بعد از کودتا و از طرف سردار سپه به فرماندهی توپخانه دیویزیون قزاق منصوب گردید وی در عملیات علیه سمیتقو نیز شرکت کرد و به همین دلیل به درجه سرتیپی نایل آمد و به ریاست ستاد ارکان حرب رسید. در سال ۱۳۰۲ ش، از فرانسه و انگلستان دیدار کرد. گرچه وی از شاهزادگان قاجار بود ولی از تغییر سلطنت قاجار حمایت می کرد. وی مدتی از پست خود برکنار شد ولی دوباره مورد لطف رضا خان قرار گرفت و در تابستان ۱۳۰۵ به فرماندهی لشکر شرق رسید. در پاییز ۱۳۰۷، فرماندهی نیروهای اعزامی به بلوچستان و برقراری امنیت در آنجا را بر عهده داشت و در همان سال به درجه سرلشکی رسید. در اواخر پاییز ۱۳۰۹، برای گذراندن یک دوره دو ساله ستاد به فرانسه اعزام شد. در سال ۱۳۱۱ ش، به ریاست بازرسی کل ارتش و در سال ۱۳۱۲ به سمت بازرسی کل مدارس نظام منصوب شد. در فروردین ۱۳۱۵ به ریاست اداره صناعت منصوب شد اما در تابستان ۱۳۱۶ ش، از کار برکنار شد و همراه با چهل تن از مقامات اداره کل صنایع به زندان افتاد. وی به شرکت در توطئه ای علیه شاه متهم شده بود. جهانبانی تا شهریور ۱۳۲۰ در زندان بود و پس از آن آزاد شد و در کابینه فروغی از او دعوت به کار شد و اعاده حیثیت گردید. جهانبانی مشاغلی همچون استاندار آذربایجان، فرمانده دانشگاه جنگ، وزیر کشور، وزیر راه، وزیر جنگ، آجودان محمد رضا شاه، فرمانده دانشکده افسری، سرپرست هیئت های ایرانی تعیین سرحدات مرزی با اتحاد جماهیر شوروی و پاکستان و سناتور برای چند دوره را داشته است. وی به زبان های روسی و فرانسه تسلط داشت و کتاب های مرزهای ایران و شوروی؛ سرگذشت بلوچستان و مرزهای آن، نبرد شکریازی، ساری داش و ... از جمله آثار اوست. آخرین درجه نظامی جهانبانی سپهبدی بود و سرانجام در سال ۱۳۵۲ ش، درگذشت. جهانبانی دارای دو پسر به نام های مسعود و خسرو بود که مسعود جهانبانی با حکم شاه سفیر ایران در پاریس بود و خسرو جهانبانی در بانک مرکزی اشتغال داشت. (سالنامه دنیا، س ۱۳۲۷، ص ۱۳۱؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی در ایران، ج ۱، ص ۲۶۵؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۱۰ و ۱۰۸؛ بزم اهریمن، ج ۱، ص ۳۷۳؛ خاطرات کیانوری، ص ۲۹۰؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۴، ص ۱۳۰؛ ارتش و حکومت پهلوی، ص ۲۲۸ و ۲۲۹).

۶- تلگراف کلنل لوندبرگ به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۲۵ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۸۰.

[تصویر] احمد شاه، هنگام سفر به اروپا سوار بر اتومبیل

* تقاضای بلژیک برای دریافت قوانین تابعیت در ایران

سفارت بلژیک طی نامه ای به مشار السلطنه وزیر امور خارجه وقت از دولت ایران درخواست نمود، کلیه قوانین وضع شده درباره پذیرش و عدم پذیرش تابعیت در کشور، همچنین اسناد مربوط به تابعیت را در دو نسخه برای دولت بلژیک ارسال نماید. (۱)

۱- مراسله سفارت بلژیک به مشار السلطنه، ۲۵ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۷، پ ۲، ص ۶.

سه شنبه ۲۶ دی ۱۳۰۰/۱۷ ژانویه ۱۹۲۲/۱۸ جمادی الاول ۱۳۴۰

* تقاضای سفارت روسیه برای تحویل کتاب خانه بانک استقراضی

امروز وزیرمختار شوروی در ایران در یادداشتی به وزیر امور خارجه با اشاره به موضوع تحویل دادن بانک استقراضی به دولت ایران، تصریح کرد: چون کتاب خانه این بانک متعلق به جمعی از کارکنان سابق این بانک بوده، نباید مانند اموال بانک به دولت ایران تحویل داده شود. وزیرمختار شوروی با بیان اینکه، گروهی از کارکنان سابق بانک از نظر حقوقی نسبت به آن کتاب خانه ذی نفع می باشند درخواست نمود: کتاب خانه مزبور برای استفاده عمومی روس های مقیم تهران به سفارت شوروی تحویل داده شود. (۱)

* آزادی اتباع روس مظنون به مشارکت در قیام خراسان

چند نفر از اتباع روسیه که مظنون به مشارکت در انقلاب خراسان (۲) بودند پس از مدتی توقیف در مشهد آزاد شدند و فقط دو نفر آنان به نام های غلام دوافروش و میر مرتضی (۳) مدیر چاپ خانه طوس هنوز در توقیف بودند. قرار بود غلام دوافروش از مشهد تبعید شود ولی میر مرتضی از وزیر جنگ تقاضای عفو نموده بود.

از این رو، مقرب السلطنه کارگزار خراسان در این باره با ارسال تلگرافی به وزارت امور خارجه، تقاضا کرد تا اگر وزیر جنگ قصد عفو وی را دارد او را با شرایطی عفو نماید که دیگر نتواند محرک اجانب شود. (۴)

* هراس احمد شاه از وزیر جنگ

«هوینو» وزیرمختار فرانسه در تهران در تلگرامی به وزارت امور خارجه کشورش، علت اصلی سفر احمد شاه به اروپا را، ترس وی از نفوذ فوق العاده وزیر جنگ دانست و توضیح داد:

این سفر موجب گسترش دامنه نفوذ سردار سپه خواهد شد. (۵)

۱- مراسله نماینده مختار شوروی به وزیر خارجه، ۲۶/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۱، ص ۴۱.

۲- منظور از انقلاب خراسان، اشاره به وقایع اخیر خراسان و اقدامات کنل محمد تقی خان پسیان است. (م).

۳- میر مرتضی مبلغ زیادی نیز به بانک استقراضی (بانک ایران) مقروض بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳۴، ص ۵).

۴- تلگراف مقرب السلطنه به وزارت خارجه، ۲۶/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳۴، ص ۵.

۵- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۰، ص ۱۶۸.

چهارشنبه ۲۷ دی ۱۳۰۰ / ۱۸ ژانویه ۱۹۲۲ / ۱۹ جمادی الاول ۱۳۴۰

* استعفای قوام السلطنه

امروز قوام السلطنه استعفای خود را از تصدی مقام ریاست وزرایی به احمد شاه تقدیم کرد. (۱)

[تصویر] قوام السلطنه

* ملاقات رضا خان با سرپرسی لورن و سقوط کابینه قوام

رضا خان صبح امروز با سرپرسی لورن سفیر انگلیس در ایران ملاقات کرد، وی در این دیدار از بی کفایتی قوام السلطنه و از اینکه اعضای کابینه او تنها به فکر پرکردن جیب های خود بوده اند، سخن گفت (۲) و سپس افزود: از ادامه کار آنان در کابینه جلوگیری خواهد کرد. (۳)

* اظهارات مدیر شرکت استاندارد اوایل در خصوص نفت شمال

«بدفورد» در گفتگو هایش با «گدس» و «کدمن» در خصوص امتیاز نفت شمال ایران تا آنجا پیش رفت که به آنها اظهار داشت: در صورتی که حضور شرکت استاندارد اوایل، در ایران به هردلیلی، برای دولت انگلیس ناگوار باشد، اشتیاقی به کسب منافع در ایران ندارد. (۴)

۱- روزنامه ایران، ۲۹ / ۱۰ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- پیرو این اظهارات رضا خان، دولت قوام السلطنه سقوط کرد. (م).

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۱۹.

۴- Geddes to Curzon, ۱۸, ۲۳ Jan. ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/۷۸۱۳/۷۰۸, ۱۳۴۰

پنجشنبه ۲۸ دی ۱۳۰۰ / ۱۹ ژانویه ۱۹۲۲ / ۲۰ جمادی الاول ۱۳۴۰

* ارسال مهمات از عثمانی برای سمیتقو

دوازده محموله فشنگ و توپ از کشور عثمانی برای اسماعیل سمیتقو فرستاده شد. (۱)

* پناهنده شدن میر عباس به کنسولگری انگلیس در شیراز

پس از حرکت اردوی ممسنی برای سرکوبی امامقلی خان رستم و عبور اردو از املاک میر عباس، وی به توهم آنکه، اردوی اعزامی قصد دستگیری وی و پایان دادن به درگیری او و پسرش را دارد به شیراز فرار کرد و قبل از طلوع آفتاب امروز به کنسولگری انگلیس در شیراز پناهنده شد. (۲) کنسول انگلیس پس از تماس تلفنی با معاون ایالت فارس و اطلاع از تفصیل ماجرا، از وی تقاضا نمود به کنسولگری بیاید.

میر عباس پس از مذاکره از ایالت فارس تأمین کامل خواست و معاون ایالت پاسخ داد: در صورتی که دعاوی عارضین خود را به طور کامل رفع نماید به او تأمین داده خواهد شد.

به این ترتیب، میر عباس از بست کنسولگری خارج شد و در آبدار خانه ایالتی متحصن شد. (۳) همچنین به میر عباس قول داده شد که به فرمانده اردوی ممسنی دستور داده می شود به املاک و اموال او تعرض نکند. (۴)

* تعداد اتومبیل ها در ایران

روزنامه شرق نزدیک چاپ لندن به نقل از خبرنگار خود که از ایران بازگشته بود با درج مطلبی با عنوان اتومبیل در ایران نوشت:

دو سال پیش، تعداد کمی اتومبیل در ایران دیده می شد، اما اکنون تعداد اتومبیل ها در ایران به بیش از یکصد دستگاه رسیده و در حال افزایش است. چنانکه اتومبیل های ساخت ایتالیا در ایران از بازار خوبی برخوردار هستند.

شرق نزدیک در ادامه آورده است: به جا است شرکت های اتومبیل سازی انگلیس نیز، درباره بازار ایران جدیت بیشتری داشته باشند، زیرا خریداران ایرانی خواستار کالای مرغوب می باشند و چنانچه اتومبیل خوبی وارد کشورشان شود، از خرید آن صرف نظر نمی کنند. (۵)

* دعوت از معاون وزیر داخله برای شرکت در جلسه کمیسیون رسیدگی به اظهارات مهاجرین گیلان

مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی با ارسال نامه ای فوری به وزارت داخله از معاون آن وزارت خانه دعوت کرد تا در روز شنبه اول بهمن ماه ساعت ۱۰ صبح در جلسه کمیسیون رسیدگی به اظهارات مهاجرین گیلان که با حضور نمایندگان

آنان به منظور پاره ای مذاکرات صورت می گیرد، شرکت نماید. (۶)

[تصویر] نمونه ای از نخستین اتومبیل های آن زمان در تهران

* حمله ترکن ها به بازار مرو

در حمله عده ای از ترکن های مسلح به بازار شهر مرو و غارت اموال مردم، خسارات زیادی به اتباع ایرانی وارد شد. (۷) پس از انعکاس این موضوع به سفارت شوروی، (۸) آنان اظهار کردند که مأمورین شوروی از غارت اموال اتباع ایرانی در بازار شهر مرو بی اطلاع هستند. (۹)

۱- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۲۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۵۸.

۲- در پی درج مطلبی در شماره صد و پنجاه روزنامه گلستان تحت عنوان «دو مکتوب مهم» و در شماره سی و هشتم روزنامه عصر آزادی با عنوان «اینک اسناد» درباره تحسن میر عباس در کنسولگری انگلیس در شیراز، کنسول انگلیس با انتشار ابلاغیه ای اعلام نمود: هیچ رابطه خصوصی با میر عباس نداشته و فقط در یک مسافرت آن هم در بین راه، یک شب با او ملاقات داشته است و با بیان این مطلب که پناهنده شدن افراد به کنسولگری ها امری معمول می باشد، سعی در توضیح و تبیین این موضوع داشت. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۲۸).

۳- چند روز پس از خروج میر عباس از کنسولگری انگلیس در شیراز و تحسن در ایالت فارس وی دو نامه شکایت آمیز به کنسولگری انگلیس ارسال کرد، حاکی از اینکه در خصوص رسیدگی به امور او مسامحه شده و خواستار پناهنده شدن مجدد به کنسولگری انگلیس در شیراز شد، پس از موافقت کنسولگری انگلیس میر عباس مجددا در ساختمان کنسولگری بست نشست. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۲۸).

۴- ابلاغیه کنسولگری انگلیس در شیراز، ۲ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۲۸).

۵- روزنامه شرق نزدیک، ۱۹ ژانویه ۱۹۲۲.

۶- مراسله رئیس مجلس شورای ملی، به وزارت داخله، ۲۸ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، س ۱۳۰۰، شم ت ۲۹۰۰۰۶۴۶۰.

۷- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۵۵ ص ۴.

۸- تلگراف وزارت خارجه به سفارت روسیه، ۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۵۵، ص ۳.

۹- مراسله سفارت شوروی به وزارت خارجه، ۸ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۵۵، ص ۵.

[تصویر] بازار شهر مرو در آن روزگار

* بازگشت ژاندارم ها از ساوجبلاغ به سقز

سیصد نفر از ژاندارم هایی که به منظور مبارزه با اکراد از سقز به ساوجبلاغ اعزام شده بودند، مجدداً به سقز بازگشتند. (۱)

۱- تلگراف دبیر الوزاره به کارگزاری کل آذربایجان، ۲۹ / ۱۰ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱، ص ۶.

جمعه ۲۹ دی ۱۳۰۰ / ۲۰ ژانویه ۱۹۲۲ / ۲۱ جمادی الاول ۱۳۴۰

* انتصاب مشیر الدوله به عنوان رئیس الوزراء

احمد شاه با صدور فرمانی، (۱) مشیر الدوله را به سمت رئیس الوزرای منصوب کرد. (۲)

* کمپانی نفت جنوب و فروش سهام

داوود مفتاح السلطنه سفیر ایران در لندن طی تلگرافی به وزارت امور خارجه اطلاع داد کمپانی نفت جنوب با انتشار اعلانی سهام ذیل را در معرض فروش گذاشته است:

دو میلیون سهم یک لیره ای، که قیمت هر سهم بیست و یک شلینگ و سود آن هشت درصد می باشد و ششصد هزار سهم که قیمت اصلی هر سهم یک لیره است ولی معادل شصت و پنج درصد یک لیره به فروش می رسد که سود آن، منوط به سود و عواید خالص کمپانی است، چنانکه سال گذشته سود آن بیست درصد بود. مفتاح السلطنه در ادامه افزود:

کمیسر وزارت خارجه انگلیس پیشنهاد کرده است این موضوع به وزارت فواید عامه اطلاع داده شود، چنانچه دولت ایران و سهام داران ایرانی مایل به خرید سهام مذکور (۳) باشند از حق تقدم برخوردار هستند. (۴)

* برگزاری تظاهرات گسترده در قزوین

حزب دموکرات قزوین تظاهرات بزرگی علیه فئودال ها برگزار کرد. حکمران قزوین دستور بازداشت «سربخش» یکی از افراد مشهور دموکرات را صادر کرد.

سربخش به تلگراف خانه پناه برد و در آنجا بست نشست، ولی مأموران به دستور حکمران قزوین به داخل ساختمان تلگراف خانه رفته و او را دستگیر نمودند. (۵)

* پیشنهاد همکاری انگلیس و آمریکا در نفت شمال

«گدس» با اصرار از وزارت خارجه انگلیس خواست، به توسعه همکاری انگلیس و آمریکا در شمال ایران ادامه دهد، زیرا مقابله با شرکت استاندارد اوپل در ترتیب دادن و تداوم تبلیغات خصمانه دشوار و از لحاظ روابط انگلیس با آمریکا خطرناک است.

ضمناً از «هوور»، وزیر تجارت انگلیس نقل قول کرد که چنانچه احساسی دوستانه بین شرکت نفت ایران و انگلیس و استاندارد اوپل به وجود می آمد یک کلمه دیگر درباره موضوع نفت در ایران شنیده نمی شد. (۶)

وزارت خارجه انگلیس در صدد بود با دادن اجازه به شرکت استاندارد اوپل برای شرکت در استخراج منابع نفتی شمال ایران، عاملی قدرتمند را از بین عوامل دشمن خود در ایالات متحده آمریکا حذف کند. (۷)

* انتشار مقاله ای تحریک آمیز در روزنامه العراق

روزنامه نیمه رسمی العراق چاپ بغداد امروز مقاله ای تحریک آمیز را به قلم «پیرانستاس کرمل» (۸) در خصوص کردستان منتشر کرد. خلاصه مقاله (۹) مزبور به شرح ذیل می باشد:

خانواده «بابان» از امرای کردستان در گذشته دارای حکومت مستقلی بودند که خدمات زیادی را به فرهنگ و تمدن و تأسیس شهرها نمودند.

مرزهای حکومت آنان از یک سو از دریاچه ارومیه تا کوه های حمیرین و از سوی دیگر از موصل تا کرمانشاه امتداد داشت و دارای قشون منظمی مانند نظامیان اروپا در آن عهد بود.

بطوریکه، در جنگ ها از توپ استفاده می کردند و ضمن حفظ استقلال خود، گاهی تحت حمایت ایران و گاهی عثمانی بودند.

سرانجام به دلیل فشارها و تضییقات این دو حکومت قوی، حیات سیاسی حکومت آنان پایان یافت. (۱۰)

۱- احمد شاه در این فرمان چنین آورده بود: «نظر به مرحمت و اعتماد خاصی که در هر موقع نسبت به جناب اشرف مشیر الدوله داشته و داریم با صدور این دستخط انجم نمط مبارک معزی الیه را به ریاست وزراء منصوب و برقرار فرمودیم که با کمال استظهار به مراحم مخصوصه ما مشغول انجام خدمت باشد.»

۲- روزنامه ایران، ۲/ ۱۱/ ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- یک هفته بعد اعلام شد تمام سهام فوق الذکر به فروش رسیده و اگر دولت ایران مایل به خرید سهام است باید از بازار تهیه نماید. (اسناد ملی ایران شم ت ۲۴۰۱۴۶۴۹).

۴- تلگراف داوود مفتاح السلطنه به وزارت خارجه، ۱/ ۱۱/ ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۱۴۶۴۹.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۰.

۶- Geddes to Curzon, ۲۰ Jan ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱ / ۷۲۷۸ / ۹۰۶.

۷- Geddes to Curzon, ۲۰ Jan ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱ / ۷۲۷۸ / ۶۰۴.

۸- پیرانستاس کرمل از کشیش های کلیسای فرانسوی و اصلا عرب بود که در زمینه مسائل عراق و کردها اطلاعات زیادی داشت و مورد احترام و وثوق مأمورین سیاسی انگلیس بود، زیرا مروج افکار و مقاصد آنان بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۷، پ ۱۴، ص ۵).

۹- انتشار این گونه مقالات در یک روزنامه نیمه رسمی که از نظر مأمورین سانسور می گذشت، نشان دهنده مقاصد مأمورین سیاسی انگلیسی در زمینه تشکیل حکومت مستقلی به نام کردستان بود و تمایل آنان را به تشکیل این حکومت نشان می داد

که شامل قسمتی از شمال غربی ایران و یک قسمت از عراق بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۷، پ ۱۴، ص ۵).
۱۰- روزنامه العراق، ۲۲ جمادی الاولى ۱۳۴۰ ق.

[تصویر] میرزا حسین خان مؤتمن الملک پشت میز ریاست مجلس شورای ملی به همراه هیئت رئیسه

* خودسری سواران عدل الدوله در شهر ویران

پس از آنکه، امیر موثق فرمانده کل اردوی آذربایجان عدل الدوله را به دلیل اقدامات خودسرانه سوارانش در شهر ویران احضار و عذرش را خواست وی با سوارانش به مراغه رفتند. (۱)

* اعزام نیروی نظامی از تبریز به خوی

دویست نفر نیروی نظامی شامل صد و پنجاه نفر سرباز قدیم و پنجاه نفر قزاق سابق، از تبریز به خوی اعزام شدند.

با در نظر گرفتن دویست نفر نظامی که در خوی مستقر بودند، جمعا چهار صد نظامی آماده به خدمت در خوی حضور داشتند. (۲)

* اعلام نارضایتی از اقدامات اقبال السلطنه

اسماعیل امیرفضلی (۳) امیر لشکر شمال غرب در تلگرافی به رئیس ارکان حرب کل قشون با ابراز نارضایتی خود از اقدامات اقبال السلطنه (۴) ماکوئی در آذربایجان، همه اقدامات وی را در راستای اغفال اولیای امور و جلب مقاصد و منافع شخصی دانست.

امیرفضلی در تلگراف خود به امان الله جهانبانی رئیس ارکان حرب کل قشون، با اشاره به عدم تمایل اقبال السلطنه به حضور مأمورین دولتی در خوی تصریح کرد:

اقبال السلطنه مایل است شخصا، خوی (۵) را اداره نماید. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۵۰۸ * اعلام نارضایتی از اقدامات اقبال السلطنه .... ص: ۵۰۸

یرفضلی همچنین در ادامه تلگراف خود به رئیس ارکان حرب کل قشون خبر داد شجاع الدوله پسر اقبال السلطنه با تفویض اختیارات از سوی پدرش به خوی رفته و در امور همه مؤسسات و دوائر دولتی مداخله می کند و حتی پا را از این نیز، فراتر گذاشته و کفیل کارگزاری تبریز را بازداشت و به ماکو (۶) فرستاده است. (۷)

* تلاش برای آوردن قرنی آقا به ساوجبلاغ

قرنی آقا، امیر عشایر مامش که تاکنون برای آمدن به ساوجبلاغ عذر و بهانه می آورد، امروز طی عریضه ای به حکومت ساوجبلاغ درخواست نمود یک نفر نماینده از سوی حکومت نزد وی برود تا او به همراه آن نماینده به ساوجبلاغ بیاید. تقاضای قرنی آقا از سوی حکومت پذیرفته شد و قرار شد، فردا سیف القضاة به عنوان نماینده نزد قرنی آقا اعزام شود. (۸)

- ۱- تلگراف دبیر الوزاره به کارگزاری کل آذربایجان، ۲۹/۱۰/۱۳۰۰، اسنادوزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱، ص ۶.
- ۲- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۲۹/۱۰/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۷۱.
- ۳- اسماعیل امیرفضلی: سرلشکر اسماعیل امیرفضلی در سال ۱۲۵۳ ش، در تهران یا بنا بر قولی در ایروان به دنیا آمد و خاندان وی در سال ۱۸۹۷ م، از قفقاز به تهران مهاجرت کردند. امیرفضلی در سال ۱۸۹۹ م، در بریگاد قزاق نام نویسی کرد و در سال ۱۹۲۰ م، پس از طی مراحل مختلف به درجه سرهنگی رسید. او از دوستان رضا شاه بود و در کودتای ۱۲۹۹ ش، از همراهان وی بود. در سال ۱۳۰۰ ش، به درجه سرلشکری رسید و به سمت فرماندهی نیروهای نظامی در آذربایجان منصوب گشت. در سال ۱۳۰۱ ش، فرماندار نظامی آذربایجان شد. امیرفضلی در سال ۱۳۰۳ ش، به تهران احضار شد و به سمت ریاست بازرسی امور مالی ارتش رسید. در سال ۱۳۱۵ ش، تا ۱۳۱۸ ش، کفیل وزارت جنگ بود. وی سرانجام در سال ۱۳۳۲ در گذشت. (آینده؛ سال ۱۳۶۷، شماره ۸-۶، ص ۴۲۷).
- ۴- اقبال السلطنه ماکوئی: مرتضی قلی خان فرزند تیمور خان، ملقب به اقبال السلطنه در سال ۱۲۴۳ ش، به دنیا آمد. پس از فوت پدر، در سال ۱۳۱۲ ق، زمام امور حکومت ماکو را در دست گرفت و حکمران و سرحددار ایران در غرب و رئیس ایلات بیات ماکو بود. او قبل از اعلان مشروطیت، از افتتاح انجمن ماکو به بهانه خدشه دار شدن امنیت منطقه، جلوگیری کرد. با این حال انجمن ماکو، با تلاش سالار مکرّم، خواهرزاده اقبال السلطنه تأسیس شد. وی در زمان مشروطیت به مخالفت با آن برخاست ولی با مقاومت مشروطه خواهان به قفقاز رفت و با نیرویی که در قفقاز فراهم کرد، به هنگام محاصره تبریز توسط عین الدوله، به یاری وی شتافت و مشروطه خواهان را سرکوب کرد و تا کودتای ۱۲۹۹ ش، قدرتمندترین خان آذربایجان بود. هنگامی که سرلشکر عبد الله طهماسبی به فرماندهی لشکر آذربایجان منصوب شد یکی از برنامه های اصلی وی از بین بردن اقبال السلطنه بود و به هر ترتیبی که بود اقبال السلطنه را با خود به تبریز آورد و زندانی کرد و افسری را به حکومت ماکو برگزید. سرانجام پس از دستگیری و توقیف اموال، وی در زندان تبریز مسموم شد و در گذشت. وی به هنگام مرگ ۶۰ سال سن داشت. (رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، ص ۲۱-۲۰؛ شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۵۷۷؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۸۷؛ تاریخ ماکو، ص ۱۱۰ و ۱۱۳).
- ۵- شهرستان خوی یکی از شهرهای شمال غربی ایران است که در ۷۷۷ کیلومتری شمال غربی تهران و ۱۴۹ کیلومتری تبریز واقع شده است. شهر خوی بوسیله دو راه شوسه از طریق جلفا با جمهوری آذربایجان و دیگری در بازرگان با کشور ترکیه ارتباط دارد.
- ۶- ماکو در ۹۰۹ کیلومتری شمال غربی تهران و ۲۷۵ کیلومتری شمال غربی ارومیه واقع شده و آب و هوایی کوهستانی دارد.
- ۷- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۲۹/۱۰/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۷۰.
- ۸- تلگراف دبیر الوزاره به کارگزاری آذربایجان، ۲۹/۱۰/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱، ص ۵. روزشمار تاریخ معاصر ایران، ج ۱، ص: ۵۱۰

[تصویر] رضا خان هنگام آموزش با مسلسل شصت تیر، قبل از کودتای ۱۲۹۹ ش

[تصویر] تعدادی از آواره های ارمنی مهاجر به ایران در آن زمان

یکشنبه ۲ بهمن ۱۳۰۰ / ۲۲ ژانویه ۱۹۲۲ / ۲۳ جمادی الاول ۱۳۴۰

* معرفی کابینه جدید به مجلس

مشیر الدوله (۱) رئیس الوزرای جدید، اعضای کابینه خود را به مجلس شورای ملی معرفی کرد. در کابینه پیشنهادی او رضا خان به عنوان وزیر جنگ، ابراهیم حکیم الملک به عنوان وزیر امور خارجه، سردار معظم خراسانی به عنوان وزیر عدلیه، رضا قلی نیر الملک به عنوان وزیر معارف، احمد خان اعتلاء السلطنه به عنوان وزیر پست و تلگراف، حسین ادیب السلطنه (۲) به عنوان وزیر فواید عامه و محمود مدیر الملک به عنوان کفیل وزارت مالیه معرفی شدند. شخص مشیر الدوله علاوه بر داشتن سمت رئیس الوزرای، وزیر داخله نیز بود. (۳)

* تأکید بر مدارا با اقبال السلطنه ماکویی

امان الله جهانبانی رئیس ارکان حرب کل قشون طی فرمانی به اسماعیل امیرفضلی (۴) امیر لشکر شمال غرب تصریح کرد: با توجه به مقتضیات زمانی، تا موقعی که شورش و طغیان اکراد و سمیتقو پایان نیافته، لازم است با اقبال السلطنه ماکویی و نیروهای تحت امرش، رفتاری مسالمت آمیز داشته باشند و ارتباط خود را با آنان مستحکم نگاه دارند، تا پس از پایان غائله آذربایجان بنابر مصالح و مقتضیات وقت درباره آنان تصمیم گیری شود. (۵)

* شکایت از پست های پلیس هندی در خرمشهر

«آندریو» رئیس ایالتی گمرک خرمشهر (محمره) از حضور پلیس های هندی برای بازرسی تذکره های مسافری در محمره به اداره مرکزی گمرکات شکایت کرد. پست پلیس هندی در محمره از ابتدای جنگ جهانی اول توسط فرماندهان نظامی انگلیسی و برای بازرسی تذکره های مسافرینی که به محمره می آمدند تأسیس شده بود ولی حضور این نیروها در آن مقطع زمانی باعث اختلال در عملیات گمرک بود. زیرا آنان در کنار کشتی ها تذکره های مسافرین را جمع آوری کرده ولی با تأخیر آنها را به اداره گمرک تحویل می دادند و این باعث می شد مسافرینی که به موجب قانون مجرم بودند و حق خروج از کشور را نداشتند از محمره خارج شده و دیگر دسترسی به آنان ممکن نباشد. (۶) «آندریو» در این باره چندبار با کنسول انگلیس مذاکره و لزوم فسخ این نیروها را خاطر نشان کرده بود. (۷)

* تشییع جنازه امیر ارشد در تبریز

به مناسبت ورود جنازه امیر ارشد، دوایر دولتی، دکاکین و بازار شهر تبریز تعطیل بود. جنازه امیر ارشد روی عراده تویی که شش قاطر آن را حمل می کردند، با تشریفات نظامی به طرف مقبره سید حمزه، حرکت داده شد. در این مراسم میرزا حسین واعظ نطقی دایر بر شجاعت و رشادت امیر ارشد ایراد نمود. (۸)

مفتح الملک از بغداد به وزارت امور خارجه اطلاع داد، سردار رشید به سمیتقو قول داده است، اورامان مریوان و همه کردستان را با او همراه نماید و انگلیسی ها هم که از طریق محمود خان با سمیتقو در حال مذاکره هستند به وی گفته اند:

«والی زاده هستی والی خواهید شد»، مفتح الملک همچنین اظهار نمود: بهتر است سرکرده ها بدانند، سمیتقو به امیدواری استقلال کردستان فریب انگلیسی ها را خورده است و اقلا با او همکاری نکنند. (۹)

* چگونگی رفتار با سوئدی های نظامی در قشون ایران

در پی کسب تکلیف اسماعیل امیرفضلی از وزارت جنگ در خصوص چگونگی رفتار (۱۰) با سوئدی های استخدام شده در قشون ایران، رضا خان تأکید کرد (۱۱) بایستی با آنان همانند صاحب منصبان ایرانی رفتار شود و براساس درجه نظامی شان

۱- حسن پیرنیا، مشیر الدوله، متولد ۱۲۵۱ ش، فرزند میرزا نصر الله مشیر الدوله، تحصیلات مقدماتی و معمول زمان را به اتفاق برادرش حسین پیرنیا تحت مراقبت و نظارت پدر انجام داد و علوم متداول را فراگرفت و سپس جهت ادامه تحصیل به روسیه رفت و در رشته های نظام و حقوق فارغ التحصیل شد. پس از آن به فرانسه رفت و مدتی به تحصیل پرداخت و سپس به خدمت در سفارت ایران در روسیه درآمد. در سال ۱۳۱۷ ق، پدرش وزیر امور خارجه شد و او را به تهران احضار و با لقب مشیر الملک به عنوان رئیس دفتر وزارت خارجه و منشی مخصوص خود تعیین نمود در سال ۱۳۲۰ ق، در مقام وزیرمختار ایران در روسیه به آن کشور رفت. حسن پیرنیا پس از مرگ پدرش، لقب مشیر الدوله گرفت. وی در کابینه ناصر الملک وزیر امور خارجه گردید. در ترمیم کابینه نظام السلطنه نیز وزیر امور خارجه شد. در خرداد ۱۲۸۷ در کابینه میرزا احمد خان مشیر السلطنه وزارت علوم و اوقاف به وی سپرده شد. در سال ۱۲۸۸ وزیر عدلیه شد. در کابینه دوم و سوم سپهدار تنکابنی وزیر عدلیه بود و در کابینه چهارم وزیر تجارت گردید، در کابینه صمصام السلطنه بختیاری نیز وزیر عدلیه شد. وقتی علاء السلطنه مازندرانی کابینه تشکیل داد مشیر الدوله را به سمت وزیر علوم و معارف برگزید. در اسفند ۱۲۹۳ به مقام رئیس الوزرای رسید و در عین حال وزارت جنگ را عهده دار شد. در سال ۱۲۹۶ بار دیگر در کابینه علاء السلطنه وزیر جنگ شد. از تیر ۱۲۹۹ ش، به مدت ۵ ماه نخست وزیر بود. در آبان همان سال جای خود را به سپهدار رشتی داد. در بهمن ۱۳۰۰ دوباره به مقام رئیس الوزرای رسید و خود وزیر داخله نیز بود. در خرداد ۱۳۰۲ برای بار چهارم به نخست وزیری رسید. چند دوره نماینده مجلس بود و به دفعات در وزارت خانه های مختلف مقام وزارت داشت. مشهورترین اثر وی تاریخ ایران باستان است. سرانجام مشیر الدوله در ۲۹ آبان ۱۳۱۴ در گذشت و در امامزاده صالح تجریش به خاک سپرده شد. (زندگی نامه و شرح حال وزرای امور خارجه، ص ۹۹-۱۰۱؛ حیات یحیی، ج ۴، ص ۳۸۳؛ شرح زندگانی من، ج ۲، ص ۶۹؛ خاطرات و خاطرات، ص ۳۵۰-۳۵۱).

۲- حسین سمیعی ادیب السلطنه فرزند میرزا حسن خان ادیب السلطنه در سال ۱۲۵۳ ش، در رشت متولد شد. در کرمانشاه نزد ابو الفقراء اصفهانی و میرزا سالک و در تهران در مدرسه دار الفنون تحصیلات را گذراند. مشاغل دولتی را از وزارت خارجه آغاز کرد و در سال ۱۳۱۴ ق، معاون دوم اداره عثمانی و در محرم ۱۳۲۶ ق، مدیر اداره تحریرات دول غیرهمجوار بود و در

سال ۱۳۲۹ ق و ۱۲۹۰ ش، مدیریت کل وزارت داخله را بر عهده داشت. ادیب السلطنه سمعی در سال ۱۲۹۳ ش، به مجلس شورای ملی راه یافت و در دوره سوم نماینده مردم رشت بود. هنگام ورود قوای متجاوز روسیه به ایران در محرم ۱۳۳۴ ق، و خروج آزادیخواهان و دموکرات ها از تهران او نیز که از سران حزب دموکرات رشت بود، به همراه مهاجرین تهران را ترک گفت. هنگامی که مهاجرین در کرمانشاه حکومت مستقل موقتی خود را به ریاست نظام السلطنه مافی تشکیل دادند، وزیر داخله این حکومت در تبعید بود. پس از تصرف غرب کشور توسط ارتش روسیه به استانبول و حلب رفت و تا سال ۱۳۳۸ ق، به کشور بازنگشت. سمعی در کابینه فتح الله اکبر سپهدار رشتی که در پنجم آبان ماه ۱۲۹۹ ش، تشکیل شد معاون رئیس الوزراء بود و در همین سمت بود که از طرف دولت و دربار مأمور شد تا جلوی حرکت کودتاجیان سوم اسفند ۱۲۹۹ ش، را بگیرد ولی موفق نشد و توسط کودتاجیان مدتی بازداشت شد. پس از کودتای اسفند ۱۲۹۹ ش، ادیب السلطنه سمعی به مناصب بالاتر ترقی کرد. در کابینه اول قوام السلطنه که در ۱۴ خرداد ۱۳۰۰ ش، تشکیل شد وزیر فواید عامه و تجارت شد و همین سمت را در کابینه مشیر الدوله که در بهمن ماه ۱۳۰۰ تشکیل شد، حفظ کرد. در اسفندماه ۱۳۰۱ ش، در کابینه مستوفی الممالک به کفالتوزارت داخله منصوب شد که در اثر فشار مخالفین دولت در مجلس و کشور که بی ارتباط با تحریکات سردار سپه نبود در اردیبهشت ماه ۱۳۰۲ ش، مجبور به استعفا شد. در هفتم شهریورماه ۱۳۰۳ ش، به عنوان وزیر عدلیه وارد کابینه سردار سپه شد. و پس از آن به جای عبدالحسین تیمورتاش رئیس تشریفات دربار شد و در حقیقت وظایف وزیر دربار را انجام می داد. سمعی از سال ۱۳۱۹ تا ۱۳۲۱ ش، سفیر ایران در افغانستان بود و سپس در کابینه علی سهیلی که در ۲۸ بهمن ۱۳۲۱ تشکیل شد وزیر مشاور و از ۱۹ تیر ۱۳۲۲ وزیر کشور شد و تا نهم شهریور ۱۳۲۲ در این سمت بود. ادیب السلطنه همان طور که مورد اعتماد رضا شاه بود مورد اعتماد محمد رضا پهلوی نیز بود و از سال ۱۳۲۵ ش، در سمت ریاست دربار پهلوی دوم به خدمت پرداخت. ادیب السلطنه از فراماسونریهای قدیمی و عضو لژهای بیداری ایران و انجمن اخوت بود. هنگامی که محمد رضا پهلوی در سال ۱۳۲۷ ش، به اروپا رفت. ادیب السلطنه یکی از اعضای شورای سلطنتی بود. مدتی انجمن ادبی تهران، تحت ریاست او اداره می شد و مدتی هم رئیس فرهنگستان و رئیس انجمن تربیت بدنی و پیشاهنگی بود. مدتی هم حکومت آذربایجان را بر عهده داشت. ادیب السلطنه در ۱۵ بهمن ۱۳۳۲ درگذشت. (فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴ دوره مجلس شورای ملی، ص ۹؛ فهرست مؤلفین کتب چاپی، ج ۲، ص ۷۵۵؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۷؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، ص ۶۵-۶۸).

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۰؛ روزنامه ایران، ۳/۱۱/۱۳۰۰، ص ۱.

۴- پیش از این زمان اسماعیل امیرفضلی نسبت به رفتار ماکوئی ها به رهبری اقبال السلطنه اظهار نارضایتی کرده بود. (ن ک: خبر پنج شنبه ۲۹ دی ۱۳۰۰).

۵- تلگراف رئیس ارکان حرب کل قشون به امیر لشکر شمال غرب؛ ۲/۱۱/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰؛ پ ۹۷، ص ۶۶.

۶- گزارش گمرک محمره به اداره مرکزی کل گمرک، ۲/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۳۰۰، ک ۱/۳۰، پ ۵۰، ص ۴.

۷- در نتیجه شکایات فراوان از این قبیل پست ها، و پی گیری وزارت خارجه پست هندی منحل گشت. (اسناد وزارت خارجه، سال ۱۳۰۰، ک ۱/۳۰، پ ۵۰، ص ۳).

۸- روزنامه ایران، ۳/۱۱/۱۳۰۰، ص ۳.

- ۹- مراسله مفتاح الملک از بغداد به وزارت خارجه، ۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۱۰۴.
- ۱۰- تلگراف امير لشکر شمال غرب به رئيس ارکان حرب کل قشون، ۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سياسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲۹.
- ۱۱- دستور حاشیه سند فوق.

به آنان مسئولیت داده شود. (۱)

[تصویر] اقبال السلطنه ماکوئی

[تصویر] حسین سمیعی (ادیب السلطنه)

* ممنوعیت معامله با تجارت خانه برادران تومانیانس

امروز سرتیپ دوم محمود آقا انصاری رئیس کمیسیون رسیدگی به محاسبه تجارت خانه برادران تومانیانس با انتشار اعلانی (۲) در مطبوعات به مردم اطلاع داد: تجارت خانه برادران تومانیانس حق فروش املاک و اموال خود را ندارند و هرگونه معامله ای در این زمینه، از درجه اعتبار ساقط است. (۳)

* اخراج ارامنه روسیه از قشون ایران

رضا خان پس از اطلاع از اینکه، ایالت آذربایجان نزدیک به چهار صد نفر از ارامنه مهاجر روسیه (۴) را در قشون استخدام نموده است، دستور داد، آنان را به هر طریق از قشون اخراج نمایند. (۵) این ارامنه چندی قبل به دستور مخبر السلطنه والی آذربایجان در جبهه شرف خانه (۶) مشغول به خدمت شده بودند. (۷)

۱- تلگراف رئیس ارکان حرب کل قشون به امیر لشکر شمال غرب، ۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۳۵.

۲- اعلان مذکور به شرح ذیل بود: «تجارت خانه برادران تومانیانس از تاریخ نشر این اعلان، مطابق با صورتی که به کمیسیون داده اند در مرکز یا نقاط دیگر حق فروش یا انتقال املاک تجارت خانه را به غیر به هیچ وجه ندارند و هر معامله ای نسبت به املاک مزبور بشود باطل و از درجه اعتبار ساقط است.»

۳- روزنامه ایران، ۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۴- با اعلام استقرار نظام شوروی در ارمنستان در ۲۹ نوامبر ۱۹۲۰ م / ۸ آذر ۱۲۹۹، در کمتر از یک ماه، اخبار ورود دسته های چند صد نفری ارامنه به تبریز و عزیمت عده ای از آنها به قزوین، همدان، تهران و ... در مطبوعات ایران منتشر شد. با ورود آنان به ایران، برای حل و فصل مشکلات معیشتی ایشان، «پرنس آرقوتیان» وزیرمختار جمهوری سابق ارمنستان، کوشش ها و اقداماتی را از جمله درخواست از جامعه ارامنه ایران برای کمک به آنان، انجام داد. آرقوتیان به نقاط مختلفی که ارامنه ایران زندگی می کردند، رفت و از آنان برای مهاجرین کمک مالی دریافت کرد. با استقرار و تثبیت حاکمیت بلشویک ها در ارمنستان، دامنه فشار بر ارامنه چنان بالا گرفت که منجر به قیام ارامنه بر ضد بلشویک ها و سرکوب آنها در ۱۸ فوریه ۱۹۲۱ شد که در نتیجه آن پناهندگان بیشتری به ایران آمدند. در بین پناهندگان علاوه بر مردم عادی تعداد زیادی از نخبگان سیاسی و نظامی و دولتمردان سابق ارمنستان حضور داشتند که حضور آنها در تبریز باعث شد دولت شوروی فشار زیادی را برای

بازگرداندن و یا اخراج آنان از آذربایجان ایران وارد آورد. همین فشارها موجب بازگشت تعدادی از ارامنه به ارمنستان شد. وزیرمختار شوروی با مقایسه قیام «لاهوئی خان» در تبریز با قیام داشناکسیون بر ضد دولت بلشویکی به دولت ایران گوشزد کرد: همان طور که اتحاد شوروی، لاهوئی خان و گروهش را پس از پناهندگی به خاک شوروی خلع سلاح و تحت کنترل و مراقبت گرفت، دولت ایران هم باید مهاجرین ارامنه را تحت کنترل درآورده و از نواحی مرزی آذربایجان اخراج کند (روزنامه ایران، ۲۸ تا ۲۰ دی ۱۲۹۹؛ ارمنستان در آستانه قرن بیستم، ص ۱۵۹-۱۵۵، ۱۶۲-۱۶۱؛ توفان بر فراز قفقاز، ص ۴۱۶-۴۱۱؛ اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۵).

۵- دستور حاشیه سند ذیل.

۶- بندر شرف خانه در ۱۸ کیلومتری غرب شبستر و در ساحل شرقی دریاچه ارومیه است این منطقه دارای راه آهن و اسکله برای کشتیرانی است.

۷- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲۹.

دوشنبه ۳ بهمن ۱۳۰۰ / ۲۳ ژانویه ۱۹۲۲ / ۲۴ جمادی الاول ۱۳۴۰

* احمد شاه از نظامیان سان دید

صبح امروز احمد شاه در میدان مشق تهران از نظامیان سان دید. در این مراسم وزیران و نمایندگان مجلس و اعضای سفارت خانه ها حضور داشتند.

رژه واحدهای پیاده و توپ خانه نشان از پیشرفت قدرت و انضباط آنان داشت. این رژه بینندگان را تحت تأثیر قرار داده بود.

(۱)

* جنگ بین بابکر سلیم آقا و محمود عباس سلیم آقا پشدری

انگلیسی ها منطقه «رواندوز» را که در دست ملیون عثمانی بود تصرف کردند. «بابکر سلیم آقای پشدری» نیز از مأمورین سیاسی دولت انگلیس در «قلعه دزی» با «محمود عباس سلیم آقا» که او هم «پشدری» و طرفدار ملیون عثمانی بود، در حال

جنگ بودند. (۲)

* استعفای معاون وزارت مالیه

عز الملک معاون وزارت مالیه استعفای خود را به رئیس الوزراء تقدیم کرد. (۳)

* دستگیری یکی از افراد حزب دموکرات قزوین

پیرو تظاهرات گسترده ای که حزب دموکرات قزوین سه روز قبل علیه فتوادل ها به راه انداخت امروز حداد یکی از افراد حزب

دموکرات قزوین دستگیر شد. (۴)

* حضور تجار انزلی در کنسولگری روسیه

بعد از ظهر امروز جانشین کنسول روس در انزلی عموم تجار را برای صرف چای به کنسولگری دعوت نمود. کارگزار انزلی و کنسول روسیه در بندر جز نیز در این جلسه حضور داشتند. جانشین کنسول روس در انزلی و کنسول روس در بندر جز در این

مراسم سخنرانی کردند. آنان در سخنان خود به تجار وعده دادند، از این به بعد می توانند شخصا به کنسولگری مراجعه نموده و خواسته های خود را بیان نمایند و خاطر نشان ساختند، با توجه به اینکه باب تجارت ایران و روسیه باز شده، هریک از تجار

که بخواهند به روسیه عزیمت نمایند می توانند با مراجعه و معرفی خود از سوی هیئت تجار به کنسولگری، تذکره (۵) دریافت

نمایند. (۶)

* سخنرانی حمید سلطان زاده در کنگره حزب کمونیست گرجستان

روزنامه «پراودا» چاپ گرجستان در شرحی راجع به اولین کنگره حزب کمونیست گرجستان نوشت: «حمید سلطان زاده» از طرف کمونیست های ایران در آن مجلس سخنرانی کرده است. (۷)

---

(۱).

(۲).

(۳).

(۴).

(۵).

(۶).

(۷).

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۱.
۲- تلگراف کارگزاری کل آذربایجان به وزارت خارجه، ۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱، ص ۸.

۳- روزنامه ایران، ۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۰ و ۱۲۱.

۵- تذکره: پاسپورت، گذرنامه، جواز عبور.

۶- گزارش کارگزاری انزلی و طولش به وزیر خارجه، ۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۱، ص ۲۷.

۷- تلگراف نماینده دولت ایران در آذربایجان شوروی به وزیر خارجه، ۲۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۹، ص ۲۴۵.

چهارشنبه ۴ بهمن ۱۳۰۰/۲۴ ژانویه ۱۹۲۲/۲۵ جمادی الاول ۱۳۴۰

* تأکید لورن بر لغو تحریم مالی ایران

«لورن» به طور جدی، از وزارت امور خارجه انگلیس خواست، تحریم مالی علیه ایران لغو شود. او معتقد بود در شرایط فعلی رضا خان سرنخ اوضاع را در ایران در دست دارد و بهترین تضمین برای حفظ منافع انگلیس این است که او امتیاز داشتن روابط حسن ه با انگلیس را درک کند. (۱)

* تأیید عضویت ایران در جامعه ملل

عهدنامه های منعقد شده بین ایران و افغانستان و ایران و روسیه و همچنین قانون عضویت ایران در جامعه ملل مورد تأیید احمد شاه قرار گرفت. ۲

* اعتراض تجار سرخس به بسته شدن راه سرخس

در پی بسته شدن راه سرخس به روسیه از سوی دولت روسیه، امروز کسبه و تجار سرخس ناصری مغازه های خود را تعطیل کرده، به حکومت و کارگزاری سرخس آمده و به این اقدام روس ها اعتراض کردند. ۳

* اعلام ترکیب نیروهای قزاق لشکر شمال غرب

اسماعیل امیرفضلی امیر لشکر شمال غرب طی گزارشی آمار نفرات و نیروهای قزاق سابق تبریز را به شرح ذیل به وزارت جنگ اعلام کرد: صاحب منصبان امیر تومان در موزیک یک نفر، سرتیپ دوم سوار یک نفر، سرتیپ سوم پیاده یک نفر، سرهنگ پیاده دو نفر، سرهنگ سوار یک نفر و در منتظرین خدمت یک نفر، نایب سرهنگ در پیاده یک نفر، در موزیک یک نفر، یاور در پیاده سه نفر؛ یاور در سوار دو نفر و یاور در منتظرین خدمت سوار یک نفر، سلطان در پیاده سه نفر، در بخش مسلسل یک نفر، در سوار چهار نفر، در آتشبار یک نفر؛ نایب اول در پیاده سه نفر، در آتشبار دو نفر، در سوار دو نفر در بخش مسلسل یک نفر نایب دوم در پیاده یک نفر، در سوار نه نفر، در مریض خانه یک نفر، در بخش منتظرین خدمت سوار یک نفر؛ نایب سوم در پیاده ۱۶ نفر، در آتشبار یک نفر، در مسلسل (۲) نفر، در سوار ۱۵ نفر در مریض خانه ۲ نفر، در منتظرین خدمت سوار (۳) نفر، و در پیاده یک نفر؛ که جمع صاحب منصبان حاضر خدمت ۷۲ نفر و منتظر خدمت ۷ نفر هستند و ۵ نفر هم غیرنظامی، منشی، محاسب، دکتر و استاد کار فنی هستند که در ردیف صاحب منصبان ارشد حقوق می گیرند.

دوم: نظامیان، اعم از افراد حاضر در شهر و مأمورین در نقاط دور و نزدیک عبارتند از: پیاده ۹۲۷ نفر و سوار ۳۵۰ نفر که ۳۱ نفر آنها اسب ندارند. نظامیان در بخش مسلسل ۱۲۴ نفر در آتشبار ۹۰ نفر، خارج صف ۶۱ نفر و ۱۴ نفرشان غیرنظامی، نجار، آهنگر و باغبان می باشند. نظامیان در موزیک هم ۴۰ نفر هستند که جمع آنها ۱۵۹۴ نفر می باشند. (۴)

طی احکام جداگانه ای از سوی احمد شاه یک قطعه نشان شیر و خورشید از نوع درجه دوم به کلنل «بالفور» تبعه دولت انگلیس (۵) و یک قطعه نشان شیر و خورشید از نوع درجه سوم به کاپیتان «مک روی» که او هم تبعه دولت انگلیس بود اعطا شد. (۶)

Lorraine to Curzon, ۲۴ Jan ۱۹۲۲; Minute by Churchill. ۲۶ Jan ۱۹۲۲; Curzon to Lorraine. ۲۷ - ۱

/Jan ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱

۲- روزنامه ایران، ۱۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- تلگراف کارگزاری سرخس به وزیر خارجه، ۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱ / ۱۵، پ ۱۹، ص ۵.

۴- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به ارکان حرب کل قشون، ۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۵۹.

۵- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۱۹، ص ۵۷.

۶- همان، ص ۵۴.

پنجشنبه ۵ بهمن ۱۳۰۰ / ۲۵ ژانویه ۱۹۲۲ / ۲۶ جمادی الاول ۱۳۴۰

* لغو اعلان منتشره از طرف نظمیہ رشت

وزارت داخله به حکومت گیلان و طوالش دستور داد اعلان صادره از طرف مآژور مدبر الملک رئیس نظمیہ رشت درباره رسیدگی به دعاوی حقوقی را لغو نمایند. (۱)

زیرا رسیدگی به دعاوی حقوقی خارج از حدود و وظایف حکومتی بود که می توانست اعتراض وزارت عدلیه را به همراه داشته باشد.

وزارت داخله همچنین تأکید کرد، حکومت و نظمیہ در امور حقوقی مداخله نکنند تا مأمورین وزارت عدلیه به گیلان وارد شده و محاکم قانونی را رسماً دایر نمایند. (۲)

* اعتراف یکی از افراد سردار ناصر به اقدام برای قتل حاکم آستارا

فردی مسلح از نوکران سردار ناصر و برادرش مصطفی نمینی از خوانین آستارا که از سوی اربابان خود، مأمور قتل حاکم آستارا بود، ساعت دو بامداد در منزل حاکم آستارا دستگیر و امروز تحت بازجویی قرار گرفت.

این شخص پس از بازجویی، در حضور تمام رؤسای دوایر دولتی، علما و بزرگان آستارا به قصد و نیت خود اعتراف کرد.

حکمران آستارا با ارسال تلگرافی به وزارت داخله، مجازات این فرد و برنامه ریزان این عملیات را خواستار شد. (۳)

* فرار سردار نصرت و صمصام نظام به نخجوان

«سردار نصرت» و «صمصام نظام» و چند نفر دیگر از خوانین قراجه داغ که تحت تعقیب قرار گرفته بودند به طرف روسیه مهاجرت کردند.

پس از فرار آنان به روسیه، مخبر السلطنه والی آذربایجان با ارسال تلگرافی به نماینده ایران در نخجوان، از وی خواست تا با مذاکره با مقامات مربوط، از آنان بخواهد یا خودشان فراریان را تسلیم نمایند یا مانع از اقدام مأمورین ایران نشوند که بتوانند تا هر جا لازم باشد آنان را تعقیب نمایند. (۴)

* سفر احمد شاه به اروپا

احمد شاه بی آنکه منتظر بازگشت ولیعهد از اروپا شود، امروز با اتومبیل تهران را به قصد اروپا ترک کرد.

قرار بود برای حراست از شاه و رعایت مسائل امنیتی، وی با نام مستعار «پرنس عباس میرزا» به سفر ادامه دهد.

احمد شاه، برادر ارشد خود، اعتضاد السلطنه (۵) را به نیابت سلطنت برگزیده بود. رضا خان تا مرز، شاه را اسکورت کرد. (۶)

* نظر آیت الله اصفهانی در خصوص سفر احمد شاه به فرنگ

«آیت الله سید ابو الحسن اصفهانی» (۷) توسط سید ابو طالب فرزندش به کنسولگری ایران در بغداد پیغام داد سفر احمد شاه به فرنگ را به مصلحت کشور نمی داند. (۸)

* آمادگی یک شرکت آمریکایی برای دادوستد با ایران

شرکت تلمبه سازی «گولد» آمریکا، آمادگی خود را جهت دادوستد با شرکت های ایرانی به اطلاع مقامات ایران رسانید. (۹)

* تقاضای دو شرکت آمریکایی جهت کسب اطلاعات در خصوص معدن خاک قرمز

دو شرکت رنگ سازی آمریکایی تقاضا کردند، اطلاعاتی پیرامون معدن خاک قرمز جزیره هرمز در اختیار آنان قرار داده شود. (۱۰)

* تحقیقات یک کمپانی آمریکایی پیرامون خربزه ایران

یک کمپانی آمریکایی به نام «الاموپاکین» پیرامون خربزه ایران به تحقیقات پرداخت. (۱۱)

۱- مدبر الملک در ۲۶ آذرماه ۱۳۰۰ اعلان کرده بود، کمیساریای مرکزی اداره نظمیه، در سه نقطه از شهر، شعبه صلحیه دایره نموده که صلاحیت رسیدگی به دعاوی تا میزان یکصد و پنجاه تومان را دارند. (اسناد ملی ایران شم ت ۲۹۰۰۰۷۹۲۲).

۲- مراسله وزارت داخله به حکومت گیلان و طوالش، ۵/ ۱۱/ ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۹۲۲.

۳- تلگراف حکمران آستارا به وزارت داخله، ۵/ ۱۱/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴، ص ۴۴.

۴- تلگراف مخبر السلطنه به وزارت خارجه، ۶/ ۱۱/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۱، ص ۶.

۵- حسینعلی میرزا اعتضاد السلطنه پسر ارشد محمد علی شاه که از یک زن صیغه ای بود. (فرهنگ رجال قاجار، ص ۱۵۲).

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۱۹-۱۲۱.

۷- آقا سید ابو الحسن اصفهانی از مراجع تقلید شیعیان جهان و از فقهای بزرگ ایران در قرن سیزدهم و چهاردهم هجری است. وی در سال ۱۲۸۴ ق، در قریه مدیسه از دهات لنجان اصفهان متولد شد. سید ابو الحسن اصفهانی مقدمات علوم را در زادگاه خود فراگرفت و در اوایل بلوغ برای ادامه تحصیل رهسپار اصفهان گردید. اصفهانی در سال ۱۳۰۸ ق، در بیست و چهار سالگی برای ادامه تحصیلات عازم نجف اشرف شد. پس از وفات آیات، نائینی و حائری یزدی در ۱۳۵۵ ق، و آقا ضیاء عراقی در ۱۳۶۱ ق، مرجعیت تقلید شیعیان در بخش عمده جهان تشیع در شخص اصفهانی منحصر شد که این تمرکز قبل از او در وجود هیچ مرجعی دیده نشده بود. وی تا آخر عمر ریاست حوزه علمیه نجف را عهده دار بود. آیت الله اصفهانی افزون بر اشتغالات علمی، از فعالیت سیاسی نیز به دور نبود و در برهه هایی حساس از تاریخ معاصر به ایفای نقش پرداخته است. سال ها بعد، جریان امور در عراق به گونه ای رقم خورد که اصفهانی را به عرصه سیاست کشانید. در جریان جنبش مقاومت

اسلامی شیعیان عراق در قبال نیروهای اشغالگر انگلیس، مخالفت او متوجه استعمار خارجی بود. اجتماع و وحدت کلمه علما و شیعیان، دولت انگلستان را بر آن داشت که به حکومت مستقیم و بی واسطه خود بر عراق پایان دهد و با پادشاهی ملک فیصل - از نامزدهای حکومت عراق - موافقت نماید (۱۳۴۰ ق / ۱۹۲۱ م)، آقا سید ابو الحسن اصفهانی به همراه شیخ محمد حسین نائینی به منظور تحقق استقلال کامل و تشکیل حکومت پارلمانی و مستقل از بیگانگان، مخالف با نامزدی امیر فیصل یا هر نامزد دیگری که تحت حمایت انگلیس باشد، بودند. در ذی الحجه ۱۳۴۰ ق، نشست بزرگی در خانه اصفهانی تشکیل شد که به رد صریح قیمومت انگلیس و از میان برداشتن هرگونه قدرت خارجی برای حکومت عراق تأکید داشت. انگلستان برای نیل به اهداف خود در عراق و اجرای انتخابات توسط دست نشاندهانش از انواع رخدادهای بهره می جست و علمای برجسته از جمله اصفهانی به تناسب، با ارسال نامه و فتوا در قبال آن با درایت موضع لازم را اتخاذ می نمودند. این وضع، مقامات انگلیس و فیصل را سخت خشمگین ساخت و تصمیم به مقاومت جدی در برابر علما گرفتند. یکی از اقدامات آنها تبعید شیخ محمد خالصی زاده و سید محمد صدر از کاظمین به ایران و تبعید شیخ مهدی خالصی به حجاز بود (ذیقعه ۱۳۴۱ ق)، اصفهانی و نائینی و سایر علمای شیعه از این اقدام برآشفتنند و به عنوان اعتراض از عراق خارج شدند و رهسپار تهران گشتند. در افکار عمومی شیعیان، مسلم شد که انگلیسی ها علما را از عراق بیرون کرده و با اسلام اعلان جنگ داده اند. اصفهانی و نائینی پس از یک مسافرت چهل و پنج روزه در ۱۳۴۲ ق، وارد قم شدند. توقف اصفهانی و همراهانش یازده ماه در قم به طول انجامید. از این رو، ضمن نامه ای به فیصل، خواستار شدند که وسایل بازگشت آنان را به عراق فراهم آورد. فیصل در پاسخ ایشان اعلام کرد که به شرطی با تقاضای ایشان موافقت می کند که تعهد کتبی بسپارند در سیاست عراق مداخله نکنند. چون دولت ایران هم در این زمینه اقداماتی کرده بود، فیصل به سردار سپه پیغام داد «اگر ایران رژیم پادشاهی عراق را به رسمیت بشناسد به علما اجازه بازگشت داده خواهد شد». همه شروط دولت عراق پذیرفته شد. همچنین اصفهانی و نائینی، سید عبدالحسین طباطبایی، نامه های مشابهی نوشته و قول های مساعدی به دولت عراق دادند. فعالیت های اصفهانی پس از بازگشتش به عراق، صرفا بر کارهای فرهنگی به عنوان جزیی از وظایف دینی خود متمرکز شد. پس از بازگشت اصفهانی، رهبری معتدل و میانه رو و مصلحت شناس بود و روابط خود را با دولت ایران و عراق حفظ می کرد. حتی با دارا بودن مقام مرجعیت کل و بلامنازع شیعیان در تحولات شگرفی که در ایران (مانند نظام وظیفه و تغییر لباس و کشف حجاب) پیش آمد، اقدام جدی نکرد. او تا سال های آخر زندگی نیز هرگز از تدریس و فعالیت اجتماعی بازنايستاد. در سال ۱۳۶۵ ق، برای معالجه و استراحت به لبنان رفت و چندی در بعلبک اقامت داشت. لیکن در آنجا به زمین خورد و رانش شکست. ناچار او را با هواپیما به بغداد بازگرداندند. اما پس از چند روز در سن هشتاد و یک سالگی در کاظمین دعوت حق را لبیک گفت. پیکر او در نجف اشرف به خاک سپرده شد. دایره المعارف بزرگ اسلامی، ج ۹، ص ۲۱۲-۲۱۴؛ دایره المعارف تشیع، ج ۲، ص ۲۲۰-۲۲۲).

۸- مراسم مفتح الملک به وزیر خارجه، ۵/ ۱۱/ ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۶، پ ۷، ص ۲۵.

۹- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۳، پ ۲.

۱۰- همان.

۱۱- همان.

[تصوير] آيت الله ابو الحسن اصفهاني

جمعه ۶ بهمن ۱۳۰۰/۲۶ ژانویه ۱۹۲۲/۲۷ جمادی الاول ۱۳۴۰

* ملاقات خلیفه ارامنه اصفهان با کنسول انگلیس در بوشهر

خلیفه ارامنه اصفهان برای ملاقات کنسول انگلیس در بوشهر به ساختمان کنسولگری انگلیس واقع در خارج از بوشهر رفت.

«مسروب» رئیس اداره مالیه، از کارگزار بوشهر خواسته بود به منظور ترجمه و حضور در جلسه آنان به ساختمان کنسولگری برود ولی کارگزار با درخواست وی موافقت ننمود. خلیفه ارامنه اصفهان از چند روز قبل به بوشهر آمده ولی به ملاقات کارگزار و حکمران بوشهر نرفته بود. ^(۱) او از بدو ورود در منزل یکی از ارامنه شهر اقامت داشت ولی تمام مخارج وی را کنسولگری انگلیس تقبل نموده بود. ^(۲)

* عزیمت نظامیان کاشان به اصفهان

حدود پانصد نفر پیاده و یکصد سوار نظامی با چهار توپ صحرائی که در سوم بهمن ماه از تهران به کاشان آمده بودند، این شهر را به قصد اصفهان ترک کردند. همچنین محمود آیرم ^(۳) فرمانده لشکر جنوب که دیروز وارد کاشان شده بود قرار بود فردا به سوی اصفهان حرکت نماید. ^(۴)

* فروش ماهی فاسد شده

حکومت نظامی تهران طی نامه ای به «حکیم الملک» وزیر امور خارجه وقت، از فروش ماهی های فاسد در مهمان خانه پاریس تهران توسط یکی از اتباع خارجی به نام «ملیکف» خبر داد. رئیس حکومت نظامی تهران در ادامه نامه خود افزود: پس از اعزام نماینده حکومت نظامی و بلدیة محل و آزمایش ماهی ها، فاسد بودن آنها مشخص شده است. موضوع فروش تدریجی ماهی های فاسد شده توسط «ملیکف» به اداره تابعیت نیز اطلاع داده شد. ^(۵) در تاریخ بیست و پنج اسفندماه وقتی هنوز از سوی وزارت خارجه ایران در این خصوص اقدامی نشده بود، حکومت نظامی تهران در نامه ای دیگر از وزارت امور خارجه خواست، برای جلوگیری از بروز بحران و ایجاد مشکل برای سلامت عمومی شهروندان هرچه زودتر تمام ماهی های متعلق به ملیکف معاینه شده و تکلیف قطعی آنها مشخص شود. ^(۶)

[تصویر] کلیسای وانک اصفهان

* خسارات تجار همدانی از قشون روسیه

عده ای از تجار همدانی در هنگام لشکرکشی قشون روس به همدان علاوه بر سرمایه خود، مبالغ زیادی نیز از سایر تجار قرض نموده، صرف کترات حمل و نقل نظامیان روس کرده

۱- تلگراف کارگزار کل بوشهر به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۱ / ۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۸۸.

۲- تلگراف کارگزار کل بوشهر به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۱ / ۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۷۵.

۳- محمود آیرم، فرزند سرتیپ حسین خان، از مهاجران قفقازی است که پس از قرارداد ترکمانچای به ایران آمدند. تاریخ تولد او دقیقاً روشن نیست. آنچه استنفانی کرونین گفته است، یعنی حدود ۱۲۶۹ ش، صحیح به نظر نمی رسد، زیرا براساس آن، سال های دیگر زندگی وی درست در نمی آید. از فراین می توان حدس زد که سال تولد وی یک دهه زودتر از آن سال بوده است. پدر آیرم از صاحب منصبان با نفوذ در بریگاد قزاق بود و فرزندش را در بخش ملزومات این نیرو به کار گماشت. او ابتدا با درجه سروانی به خدمت پرداخت. در ۱۳۲۷ ق، زمانی که فرماندهی چند قزاق را در پایگاهی نزدیک کرج بر عهده داشت، با اردوی مشروطه خواهان روبرو شد. سپهد امیر احمدی که در آن زمان با او بوده و پانزده سال داشته، از آن حادثه یاد کرده و از ترس و فرار آیرم از مقابل مشروطه خواهان سخن گفته است. اما آیرم، که در آن زمان درجه سروانی داشت، از روحیه قوی خود با داشتن نفرات قزاق و آتش توپ خانه سخن رانده و گفته که می توانسته است شکست سختی به مشروطه خواهان بدهد. اما آنان از راهی که او حدس نمی زده، بدون برخورد با نیروهای او، وارد تهران شدند و پایتخت را اشغال کردند. این موضوع را ملکزاده در ذکر حوادث بادامک آورده است. اما به رغم گزارش ملکزاده، امیر احمدی که خود در آن واقعه حضور داشته، از جنگ خونین آن یاد کرده است. زمانی که سردار سپه، به قصد نفوذ یافتن در شهربانی، ژاندارمری را منحل کرد و عده ای از افسران جوان نظمیه به قزاق خانه و عده ای از افسران سالمند و مورد اطمینان خود را به نظمیه انتقال داد، آیرم را جزو افرادی که می توانست به تحقق آن هدف کمک کند به شهربانی فرستاد و به قوام السلطنه، که رئیس الوزراء بود، توصیه کرد تا آیرم را به ریاست نظمیه منصوب کند؛ اما پیشنهاد وی پذیرفته نشد. رضا خان در ۱۳۰۰ ش، برای یکپارچه ساختن نیروهای نظامی و تشکیل ارتش دائمی و جدید، طرح گسترده ای ریخت. برای تأسیس این ارتش تازه، هسته مرکزی آن را از عناصر بریگاد مرکزی و ژاندارمری انتخاب کرد و پنج لشکر جداگانه تشکیل داد: لشکر شمال غرب، جنوب و شرق. آیرم با درجه سرلشکری به فرماندهی لشکر جنوب- که سپاه اصفهان و شیراز و کرمان را تحت پوشش داشت- منصوب گردید. آیرم با چند تن از اعضای ستاد و واحد هایی از قزاق های سابق، ابتدا به کاشان وارد شد و واحد ژاندارمری آنجا را در اختیار گرفت. چندی بعد خواست تا ژاندارمری قم را نیز وارد نیروی جدید کند؛ اما اقدام وی مورد استقبال نیروهای ژاندارم قم قرار نگرفت و شمار زیادی از آنها محل خدمت را ترک گفتند و در مساجد پناه گرفتند. آیرم در اصفهان با مشکلات بسیاری در ارتش و مسائل مالی و استخدامی، تجهیزاتی و آموزشی روبرو شد؛ چندان که نتوانست موفقیتی در سازماندهی کامل لشکر به دست آورد؛ با این حال، پس از چندی سازمان لشکر را توسعه داد. در اواسط اردیبهشت همان سال، ستاد لشکر را تشکیل داد و سرهنگ حیدر قلی خان پسیان، فرمانده ژاندارمری اصفهان را به ریاست ستاد خود انتخاب کرد. در مدتی که آیرم در مقام فرماندهی لشکر جنوب انجام وظیفه می کرد مأموریت مهمی نیز به انجام رسانید که بازپس گیری قسمتی از بلوچستان ایران بود. در فروردین ۱۳۰۳ ش، زمانی که در ایران، سخن از جمهوری خواهی به میان آمده بود، سرلشکر آیرم از کسانی بود که در طرفداری از آن و رضا خان، نامزد آن، اطلاعیه صادر کردند. وی در اطلاعیه خود ضمن اظهار وفاداری به رضا خان، اعلام داشت که حاضر است امور لشکر جنوب را رها کرده به سمت مرکز حرکت کند. زمانی که رضا خان به سلطنت رسید، در صدد خلع سلاح و یک جانشین کردن (تخته قاپو) عشایر برآمد؛ از این رو سرلشکر آیرم را که فرماندهی لشکر جنوب به عهده او بود، به همراه سرتیپ محمد حسین میرزا فیروز، فرزند عبدالحسین میرزا، رئیس ستاد لشکر جنوب، برای اجرای این مأموریت برگزید. در پی سیاست استقرار نیروی نظامی، به جای رهبری سنتی ایل، در نقاط مختلف

کشور، پایگاه های نظامی ایجاد شد. سپس رؤسای ایلات شناسایی شدند و برای از بین بردن قدرت آنان، نیروهای نظامی گسیل گردیدند. یکی از سران عشایر محمد ناصر خان قشقایی بود، که ناچار به مهاجرت به تهران شد. رفتار خشونت آمیز نیروهای نظامی با ایلات نارضایی وسیعی برانگیخت که پس از اندکی به شورش منجر گشت. فشار و تضییق مأموران مالیه دولت، در ستاندن مالیات از عشایر و رفتار غیرانسانی با آنان و به گفته کرونین، اختلاس و رشوه خواری و فساد مقامات نظامی، به ویژه آیرم از دیگر عوامل شورش آنان در ۱۳۰۸ ش، بود. حاکم نظامی ایل، که از طرف آیرم گمارده شده بود، به تحقیر و بدرفتاری با ایلات پرداخت. بنا به گفته مستوفی، وی زنان ایل را واداشت تا به سگان او شیر دهند! دولت مرکزی برای جلوگیری از گسترش شورش، حاکم نظامی ایل را عزل، و صولت الدوله را، که در آن دوران در زندان به سر می برد و قبایل عشایر آزادی او را نیز خواستار بودند، آزاد کرد. سرلشکر آیرم نیز، که شاه او را باعث ایجاد بحران در منطقه می دانست، معزول گشت و در اواخر ۱۳۰۷ ش، به تهران فراخوانده شد. آیرم در تهران به زندان افتاد و اموال وی مصادره و به گفته کسانی از ارتش نیز اخراج گردید. اتهام او فساد و ارتشاء بود. اما اقدامات دولت نتوانست قیام عمومی عشایر را آرام سازد. در همان وقت، سرتیپ حبیب الله خان شیانی به جای آیرم منصوب شد و امور لشکر را سرتیپ محمد حسن فیروز و چند تن دیگر عهده دار گردیدند. شیانی در ۱۴ خرداد ۱۳۰۸ عازم شیراز شد. شاه، به تلقین قوام الملک شیرازی، لشکر جنوب را در این سال منحل کرد و به جای آن چند تیپ به وجود آورد. آیرم پس از مدتی از زندانی رهایی یافت و چنان که برخی کسان در قول اخراج او از ارتش گفته اند، در همان سال بازنشسته شد. از تاریخ فوت او نیز اطلاع دقیقی در دست نیست. فرهنگ ناموران، ج ۱، ص ۳۹۷-۳۹۸.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۱.

۵- مراسله حکومت نظامی تهران به حکیم الملک، ۱۱/۶/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵، پ ۱۸، ص ۷.

۶- مراسله حکومت نظامی تهران به حکیم الملک، ۱۱/۲۵/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵، پ ۱۸، ص ۳.

بودند. پس از گذشت مدتی در کمیسیون تفریق محاسبات نظامیان، فرمانده قشون روس با اطلاع مأمورین دولت ایران تصویب نمود به ازای هرتومان طلب تجار همدانی سه قران به آنان پرداخت شود، ولی پس از گذشت پنج سال از آن تاریخ تجار همدانی که نتوانسته بودند طلب خود را دریافت نمایند و از این بابت خسارت زیادی متحمل شده بودند با ارائه عرضحالی به مجلس شورای ملی، خواستار رسیدگی به این مشکل خود شدند. (۱)

۱- عریضه تجار همدانی به مجلس شورای ملی، ۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۷، پ ۲، ص ۷.

[تصویر] تعدادی از دانش آموزان آن دوران

* مشکلات مسافری و تجاری ایرانی برای عزیمت به روسیه

علاوه بر اینکه، سفارت روسیه و یا کنسولگری روسیه در رشت جهت دادن ویزای تذکره به مسافری و تجاری ایرانی که قصد عزیمت به روسیه را داشتند، پانزده منات طلا دریافت می کردند، (۱) حکومت آذربایجان قفقاز نیز اتباع ایرانی را مجبور به پرداخت پانزده منات طلا می کرد و همچنین می بایست به حکومت گرجستان هم، پنج منات طلای دیگر می پرداختند.

این موضوع موجب پدید آمدن مشکلات متعددی برای مسافری و تجاری ایرانی شده بود، زیرا آنان در گذشته دو منات (۲) و هفتاد و پنج کپک (۳) می دادند در حالی که اکنون (۴) باید سی و پنج منات طلا پرداخت می کردند. (۵)

* تقاضای وزارت آموزش و پرورش آمریکا از دولت ایران برای ارسال آمار دانش آموزان

وزارت آموزش و پرورش آمریکا طی نامه ای از دولت ایران خواست که در خصوص تعداد دانش آموزان، بودجه در نظر گرفته شده برای آنان و ... اطلاعاتی ارسال نماید. (۶)

۱- ن. ک: خبر ۱۳ / ۹ / ۱۳۰۰.

۲- واحد پول روسیه.

۳- پول خرد روسیه.

۴- نماینده سیاسی ایران در تفلیس در این باره شرح مفصلی به سفارت روسیه در تفلیس نوشت. مذاکرات زیادی نیز با آنان صورت گرفته بود. وی همچنین در نامه ای به وزارت خارجه تقاضا کرد تا با مذاکره با سفارت روس در تهران این مسئله روشن شود که آیا سفارت روس حق امضا به جای نمایندگان گرجستان و آذربایجان را دارد و یا خیر و چنانچه روسیه قائم مقام و کفیل امور آنهاست نباید حکومت های قفقاز از تذکره های ویزا شده در سفارت روس وجهی دریافت کنند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۳، ص ۲۰).

۵- مراسله نماینده سیاسی ایران در تفلیس به وزیر خارجه، ۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۳، ص ۲۰.

۶- مراسله وزارت آموزش و پرورش آمریکا، ۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱، پ ۱.

یکشنبه ۸ بهمن ۱۳۰۰ / ۲۸ ژانویه ۱۹۲۲ / ۲۹ جمادی الاول ۱۳۴۰

* تلاش اردوی ساوجبلاغ برای دستگیری قره آقامنگور

پس از اینکه به «ظفر الدوله» فرمانده اردوی ساوجبلاغ خبر رسید، «قره آقامنگور» به روستای «حمزه آباد» که ملک برادر متوفای اوست، بازگشته است، وی به همراه عده ای سوار و قزاق، شبانه برای دستگیری قره آقامنگور به حمزه آباد رفتند. اما سوارها بعد از رسیدن به آنجا متوجه می شوند که خبر آمدن «قره آقا» به حمزه آباد صحت نداشته است. پس از شنیدن این خبر نظامیان، روستا را غارت کرده و چند خانه را هم آتش زدند. (۱)

[تصویر] تعدادی از رؤسای اکراد

کودکی که در عکس مشاهده می شود سناتور رضا علی دیوان بیگی می باشد که در کودکی به آقا خان مشهور بوده است

۱- تلگراف کارگزاری تبریز به وزارت خارجه، ۱۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۱۳۰.

دوشنبه ۹ بهمن ۱۳۰۰ / ۲۹ ژانویه ۱۹۲۲ / ۳۰ جمادی الاول ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] تمرین شلیک توپ در خارج از شهر ساوجبلاغ

* حمله عبدو خان و افرادش به کلات

«عبدو خان» یکی از اشرار تراکمه که در مناطق مرزی سرقت می کردند، امروز با عده ای به کلات حمله کرد. هنگامی که اشرار مشغول بردن اثاثیه و مواشی بودند یکی از سواران حکومتی از راه رسید و با یکدیگر درگیر شدند. سرانجام عبدو خان و عده ای از همراهانش فرار کردند، در حالیکه توانسته بودند، فقط مقدار ناچیزی اثاثیه مردم را سرقت نمایند.

در پی این حادثه بدیع الممالک کارگزار دره جز در تلگرافی به وزیر امور خارجه اظهار داشت: اگر در خصوص جلوگیری از اقدامات اشرار مرزی و استرداد مواشی و اموال مسروقه اقدام نشود، در بهار که تاخت و تاز اشرار اوج می گیرد، مشکلات بزرگتری را پدید خواهند آورد. (۱)

* انتشار مجدد روزنامه اتحاد

روزنامه اتحاد که از چند روز قبل توقیف شده بود، از امروز دوباره منتشر گردید. (۲)

* قصد قره آقامنگور برای حمله به ساوجبلاغ

قره آقامنگور به امید آنکه در فرصتی مناسب به ساوجبلاغ (مهاباد) حمله کند، برای دریافت کمک و تعدادی نیرو از «سید طه» به اشنویه رفت ولی پس از آنکه، سید طه نیروی کافی در اختیارش قرار نداد و از کمک او مأیوس شد، به نزد اسماعیل سمیتقو رفت تا از کمک وی برخوردار شود. (۳)

* شروع انتخابات در آمل

پس از تقسیم ۲۸۵۰ برگه تعرفه رأی در آمل، امروز اخذ آرای انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی آغاز شد. (۴)

-
- ۱- تلگراف بدیع الممالک از دره جز به وزیر خارجه، ۱۱/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۳۹، ص ۶.
  - ۲- روزنامه اتحاد ۱۱/۹/۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۳- تلگراف کارگزاری تبریز به وزارت خارجه، ۱۱/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۱۰.
  - ۴- روزنامه ایران، ۱۱/۱۰/۱۳۰۰، ص ۲.

سه شنبه ۱۰ بهمن ۱۳۰۰ / ۳۰ ژانویه ۱۹۲۲ / ۱ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* ورود کنسول ایران به عشق آباد

«اقتدار الملک» کنسول ایران در ترکستان که روز هفتم بهمن به قوچان وارد شده و صبح روز بعد به سمت باجگیران حرکت نموده بود، امروز در میان استقبال ایرانیان مقیم ترکستان، وارد عشق آباد شد. (۱)

* تقاضای شوروی در خصوص مذاکرات عهدنامه تجاری با ایران

کمیسر خارجه روسیه شوروی نمایندگان روسیه را برای مذاکره با ایران به منظور عقد عهدنامه تجاری بین دو کشور به سفارت ایران در مسکو معرفی کرد و خواستار تعیین روز تشکیل جلسه شد. (۲)

* دستگیری محمود خان پولادین و ساعد الملک

ژاندارم های شورشی مستقر در شرف خانه به رهبری لاهوتی که در اندیشه تصرف تبریز بودند در اولین اقدام خود ماژور محمود خان پولادین و ساعد الملک حاکم شرف خانه را دستگیر نمودند. (۳)

* قطع خطوط تلفن و تلگراف و راه آهن

لاهوتی گردان سوار مستقر در «تیل» (حوالی شرف خانه) را به شهر احضار نمود. گروهی از سواران ژاندارم مأمور شدند به عنوان قوای جلودار، راهی شبستر و صوفیان شده (۴) و در طول راه، خطوط تلفن، تلگراف و راه آهن را قطع نمایند. (۵)

* معرفی افرادی برای تصدی ریاست ارکان حرب لشکر شمال غرب

اسماعیل امیرفضلی، سرتیپ ظفر الدوله (۶)، شاهزاده نایب سرهنگ محمد حسین میرزا (۷) و سردار مکرم (۸) را برای تصدی ریاست ارکان حرب لشکر شمال غرب، به امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون معرفی کرد. وی همچنین با توافق نظر سرهنگ حبیب الله خان شیانی، سرهنگ سیف الله خان را نیز برای تصدی سمت کفیل ارکان حرب لشکر شمال غرب معرفی نمود. (۹)

* غارت مغازه های کلیمیان در یزد

برخی افراد در یزد مغازه های زرتشتیان و کلیمیان را غارت کردند. (۱۰)

- ۲- تلگراف مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۱۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۵۲، ص ۱۰۳.
- ۳- تاريخ مختصر احزاب سياسي ايران، ج ۱، ص ۱۷۶.
- ۴- اين گروه مأموريت خود را با موفقيت انجام داده و سحرگاه روز بعد پس از عبور از شبستر به صوفيان رسيد (تاريخ مختصر احزاب سياسي ايران، ج ۱، ص ۱۷۶).
- ۵- تاريخ مختصر احزاب سياسي ايران، ج ۱، ص ۱۷۶.
- ۶- در آن زمان سرتيپ ظفر الدوله در جبهه ساوجبلاغ حضور داشت (م).
- ۷- شاهزاده محمد حسين ميرزا: نايب سرهنگ محمد حسين ميرزا فرزند شاهزاده فرمانفرما که در آن زمان در تهران بود. (م).
- ۸- سردار مکرم رياست امور مالي لشکر شمال غرب را عهده دار بود. (م).
- ۹- تلگراف اسماعيل اميرفضلي به رئيس ارکان حرب کل قشون، ۱۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهاي سياسي، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۵۴.
- ۱۰- اسناد ملي ايران، شم ت ۲۹۰۰۰۵۸۸۳.

چهارشنبه ۱۱ بهمن ۱۳۰۰ / ۳۱ ژانویه ۱۹۲۲ / ۲ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* رضا خان از دیدگاه سرپرسی لورن وزیرمختار انگلیس

«لورن» که تحت تأثیر ظاهر و رفتار رضا خان قرار گرفته بود، درباره وی به وزارت خارجه انگلیس اظهار داشت: «او مردی است قوی هیكل، خوش قدوبالا، با استخوان بندی درشت و قدی بلندتر از متوسط؛ صدایی آرام و نحو بیانی بی پرده دارد، که در یک ایرانی بسیار نامعمول است و به رغم اصل و نسب پست و تربیت سطح پائین و بیسوادش در رفتار خود ناهنجاری یا عدم اتکای به نفس نشان نمی دهد، دارای وقاری طبیعی است و در حرف زدن و حالات چهره اش چیزی بروز نمی دهد که حاکی از عدم تسلط بر خود باشد. هنگام حرف زدن با او بیشتر این برداشت را داشتم که با مغزهای خام، نه پوک روبرو هستم.» (۱)

* اعلام نتایج انتخابات بلوچستان در دوره چهارم مجلس شورای ملی

پس از بررسی پرونده انتخابات بلوچستان از سوی شعبه اول مجلس شورای ملی، انجمن نظارت بر انتخابات، با حضور نماینده ایالت کرمان تشکیل شد و آقا میرزا سید حسن خان با اخذ پانصد و هفتاد رأی به عنوان نماینده مردم بلوچستان به دوره چهارم مجلس شورای ملی راه یافت. (۲)

* وضعیت راه تهران به قصر شیرین

اعتلاء الملک در خصوص راه قصر شیرین به تهران که در آن زمان شاهراه بزرگ ایران و محل عبور مأمورین و مقامات عالی رتبه خارجی بود، به وزارت امور خارجه نوشت: از تهران تا کربند در تمام طول راه، ژاندارم ها مستقر هستند، ولی لباس ژاندارم های قراول خانه های راه به اندازه ای نامطلوب است که تمام مخارج صرف شده، بی فایده به نظر می آید. بیشتر ژاندارم ها در قهوه خانه ها و دکان خرابه ها به سر می برند و تعدادشان در هر مکان بیش از سه نفر نیست. اعتلاء الملک در ادامه اظهار داشت: رفع نواقص این راه و آبرومند نمودن مسکن و محل خدمت قراولان با صرف هزینه ای مناسب معادل دو هزار تومان به آسانی قابل انجام است و باید در نقاطی که قراول خانه وجود ندارد قراول خانه های مناسبی ساخت. اعتلاء الملک در پایان آورده است: قشون انگلیسی هنگامی که در ایران بودند در طول همین راه اردو داشتند و مکان هایی را برای خود ساخته بودند. در محل های اردوی آنها جعبه های کنسرو و پیت های کوچک نفت به قدری زیاد است و در صحرا ریخته و رفته اند که با آهن سفید آنان می توان سقف تمام سرباز خانه ها را آهن نمود تا مستحفظین راه ها شب ها را زیر بارش باران و خرابی طاق های پوسیده سپری نکنند. (۳)

* شکایات تجار ایرانی

وزارت خارجه طی تلگرافی به ممتاز الدوله رئیس هیئت اعزامی به قفقاز اطلاع داد: تجارت انحصاری روسیه در شمال ایران

موجب شکایات متعددی از سوی تجار شده و روزی نیست که تلگرافات تظلم آمیز به مجلس شورای ملی نرسد. با این رویه روس ها علاوه بر اینکه تجار ایرانی دچار ورشکستگی خواهند شد، صعود و نزول قیمت کالاهای وارداتی و صادراتی به نفع و میل تجار روسی نیز موجب وارد آمدن خسارات عمده به مصرف کنندگان خواهد شد که آثار زیانباری به منافع تجاری و اقتصادی کشور خواهد داشت. بنابراین، لازم است در قرارداد تجاری بین ایران و روسیه رفع این مشکلات و معضلات در نظر گرفته شود. (۴)

* عزیمت ده نفر سوار هندی از کرمانشاه به هندوستان

سفارت انگلیس در یادداشتی به وزارت امور خارجه با اعلام این خبر که ده نفر سوار هندی از قراولان سفارت انگلیس، فردا صبح زود از راه کرمانشاه عازم هندوستان هستند و ده

Loraine to Curzon, ۳۱ Jan ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/۷۸۰۴/۳۰۷۴-۱

۲- گزارش شعبه اول مجلس شورای ملی، ۱۱/۱۱/۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۹، ج ۳/۴، پ ۴۹.

۳- مراسله اعتلاء الملک از سفارت ایران در کابل به وزارت خارجه، ۱۱/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۲، ص ۳۷.

۴- تلگراف وزارت خارجه به ممتاز الدوله، ۱۱/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۹، ص ۱۳۷.

[تصویر] هیئت رئیسه مجلس چهارم

از راست: عدل السلطنه، منتصر الملک، ارباب کیخسرو، حائری زاده، مؤتمن الملک، سید حسن مدرس، امیر ناصر، دانش و عماد الملک

رأس اسب و سه عرابه بارکش نیز به همراه دارند، درخواست نمود به حکام و بلدیہ های طول راه دستور داده شود، اسب ها و عرابه های آنان از دادن عوارض معاف شود. (۱)

* ابهام در مقصود شورشیان

مخبر السلطنه والی آذربایجان که تازه از خبر شورش ژاندارم های شرف خانه مطلع شده بود با ارسال تلگرافی، تهران را از این خبر مطلع ساخت. مخبر السلطنه در بخشی از تلگراف خود اظهار داشته است: «... از قرار خبری که الساعه رسیده عده ای ژاندارم که در شرف خانه بوده است گرو [اعتصاب] کرده اند و رو به تبریز حرکت می کنند. مقصود (۲) آنها چیست هنوز کشف نشده است...». (۳)

* درخواست کمک مخبر السلطنه از حبیب الله شیبانی

مخبر السلطنه طی تلگرافی به حبیب الله خان شیبانی فرمانده کل قوای مستقر در آذربایجان که در آن هنگام در ساوجبلاغ بود، از وی خواست، برای مقابله با لاهوتی و ژاندارم های شورشی به تبریز بیاید. (۴)

* عزیمت لطفعلی سرتیپ به فارس

لطفعلی آقا سرتیپ فرمانده تیپ فارس به دستور رئیس ارکان حرب کل قشون برای پایان دادن به قضیه ممسنی عازم این منطقه شد. او اعلام کرد مأموریتش دوازده تا پانزده روز به طول خواهد انجامید. (۵)

* شکوایه جمعی از نمایندگان مجلس از وضعیت معیشتی خود

جمعی از نمایندگان مجلس شورای ملی در نامه ای (۶) به رئیس مجلس، از وضعیت سخت معیشتی خود گلایه کرده و اظهار داشتند: چنانچه مقام ریاست از اوضاع واقعی زندگی نمایندگان به خوبی اطلاع داشت از هیچ گونه مساعدتی دریغ نمی کرد. (۷)

۱- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۱۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳، پ ۱۴، ص ۲.

۲- حدس مقامات تهران بر این بود که شورش ژاندارم ها به خاطر عدم دریافت حقوق است. از این رو، به مخبر السلطنه اطمینان دادند که وجهی بدین منظور ارسال خواهد شد. (اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۵۶۵، حاشیه سند).

۳- تلگراف مخبر السلطنه به رئیس الوزراء، ۱۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۵۶۵.

۴- خاطرات و خطرات، ص ۳۳۱؛ گزارش ایران، ص ۳۷۹.

۵- تلگراف لطفعلی سرتیپ به امیر لشکر جنوب، ۱۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸، ص ۹.

۶- امضاکنندگان نامه عبارت بودند از: «سید فاضل کاشانی، عمید الممالک، شیخ اسد الله، صدر الاسلام، لسان الملک و ...» (اسناد مجلس، د ۴، ک ۱۱، پ ۱).

۷- نامه جمعی از نمایندگان به رئیس مجلس، ۱۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۱۱، ج ۱۰ / ۲، پ ۱.

پنجشنبه ۱۲ بهمن ۱۳۰۰ / ۱ فوریه ۱۹۲۲ / ۳ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* ورود احمد شاه به بغداد

احمد شاه که به قصد سفر به اروپا از ایران خارج شده بود، امروز عصر وارد بغداد شد. (۱)

* تصرف تبریز

سحرگاه امروز دو ساعت قبل از طلوع آفتاب در شهر تبریز صدای شلیک تفنگ و مسلسل شنیده شد. گروهی از مردم به خیابان ها آمدند ولی پس از مدت زمانی صدای تیراندازی قطع شد. تبریز به تصرف ژاندارم های شورشی به رهبری لاهوتی درآمده بود. (۲)

* تقاضای دموکرات های آذربایجان برای عزل والی ایالت

چند تن از دموکرات های تبریز از جمله سید المحققین دیبا، رئیس التجار و محمد علی تربیت با حضور در تلگراف خانه تبریز و مذاکره با هیئت دولت، به چاره جویی و ایجاد راه حلی مسالمت آمیز برای پایان دادن به شورش لاهوتی و افرادش پرداختند. (۳) اینان طی تلگرافی از دولت خواستند که مهدی قلی خان مخبر السلطنه والی ایالت آذربایجان عزل و اجلال الملک به «نایب الایالگی» منصوب شود. به علاوه، آنها که نگران درگیری های بعدی میان قزاق ها و ژاندارم ها بودند، خواستند تا تعیین والی جدید، به نیروهای قزاق و ژاندارم و غیره امر شود، مطیع اوامر «نایب الایاله» باشند. (۴)

* انتصاب سرتیپ زاده به ریاست نظمیة تبریز

لاهوتهی پس از ورود به اداره ژاندارمری تبریز، به اتفاق سرتیپ زاده و چند نفر دیگر از زعمای حاضر به ملاقات رؤسای دموکرات در تبریز رفتند. لاهوتی قصد داشت، سلطان عبد الصمد خان را که یکی از افسران شورشی بود به ریاست نظمیة منصوب نماید ولی دموکرات ها این پیشنهاد را نپذیرفتند.

سپس سرتیپ زاده برای ریاست نظمیة پیشنهاد شد (۵) که وی این پیشنهاد را پذیرفت. (۶)

[تصویر] ابو القاسم لاهوتی

* میزان خسارات وارده به تومانیانس

وزارت خارجه به سفارت روسیه اعلام کرد، در انقلاب روسیه

۲- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، چ ۲، ج ۱، ص ۱۷۶؛ خاطرات و خطرات، ص ۳۳۲-۳۳۱.

۳- کودتای لاهوتی، ص ۵۱ و ۵۲؛ ارتش و تشکیل حکومت پهلوی، ص ۲۶۸-۲۷۱.

۴- تلگراف از تبریز به تهران، ۱۲/۱۱/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۷۸-۲۰۵۷۷؛ کودتای لاهوتی، ص ۵۱-۵۳.

۵- ابراهیم خان سرهنگ برادر اسماعیل خان امیرفضلی که ریاست نظمیہ را بر عهده داشت از پست خود برکنار شد و مخبر السلطنه در آخرین اقدام رسمی خود در مقام ایالت آذربایجان، حکم انتصاب سرتیپ زاده به ریاست نظمیہ تبریز را صادر کرد. (روزنامه حقیقت، ۲۷/۱/۱۳۰۱).

۶- روزنامه حقیقت، ۲۷/۱/۱۳۰۱؛ کودتای لاهوتی، ص ۴۹.

[تصویر] نمایی از کلیسای وانک در اصفهان

به تجارت خانه تومانیانس از اتباع ایران، بیش از چهار میلیون تومان خسارت وارد شده است. (۱)

* پرداخت حقوق معوقه کارکنان نظمی

امروز مبلغ سی هزار تومان بابت حقوق معوقه مهرماه به اداره نظمی پرداخت شد. این مبلغ بین کلیه ادارات و افراد نظمی تقسیم شد. (۲)

* برگزاری مجلس یادبود به مناسبت درگذشت پاپ

به مناسبت درگذشت پاپ، امروز در کلیسای کاتولیک تهران، مجلس دعا تشکیل شد. عده زیادی از مسیحیان کاتولیک و نمایندگان سیاسی کشورهای خارجی مقیم تهران در این مجلس حضور یافتند. مراسم قبل از ظهر پایان یافت. (۳)

* حرکت پنج گاری پول از باجگیران به قوچان

نمایندگان شعبه بانک استقراضی با پنج دستگاه گاری حامل پول منات، صبح زود به همراه شش نفر سوار از باجگیران به سمت قوچان حرکت کردند. (۴)

۱- مراسم وزارت خارجه به سفارت روسیه، ۱۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۵، ص ۹.

۲- روزنامه ایران، ۱۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- همان.

۴- تلگراف از باجگیران به وزارت داخله، ۱۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۱۰، ص ۹.

جمعه ۱۳ بهمن ۱۳۰۰ / ۲ فوریه ۱۹۲۲ / ۴ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* ورود لشکر جنوب به اصفهان

امروز صبح امیر لشکر جنوب به همراه کلیه صاحب منصبان آن لشکر در میان استقبالی که از آنها صورت گرفت، به اصفهان وارد شدند. (۱)

* انتصاب اجلال الملک و احضار مخبر السلطنه

به دنبال تقاضای چند تن از دمکرات های (۲) تبریز در روز گذشته از هیئت دولت، مبنی بر عزل والی آذربایجان، امروز مشیر الدوله، رئیس الوزراء، از مخبر السلطنه والی ایالت آذربایجان، خواست تا کفالت ایالت را به اجلال الملک بسپارد و راهی تهران شود. مشیر الدوله در این تلگراف به مخبر السلطنه اظهار داشت: «چون وجود حضرتعالی در طهران برای مجلس شورای ملی لازم است ... کفالت را به اجلال الملک سپرده و حرکت کنید ...» (۳) و همزمان به اجلال الملک اطلاع داده شد که مخبر السلطنه احضار شده و او به سمت کفالت ایالت منصوب شده است. مشیر الدوله به اجلال الملک تأکید کرد: «...»

مخصوصاً مراقبت خواهید کرد که مصادمه مابین قزاق و ژاندارم واقع نشود و اصلاح ذات البین به عمل آید تا دستورات دیگر به جنابعالی در مواقع داده شود ...» (۴)

* اعتراض سفارت انگلیس نسبت به نام بانک دولتی ایران

نصب اعلانی بر روی درب ساختمان سابق بانک استقراضی (۵) که در آن نام بانک دولتی ایران ذکر شده بود، منجر به اعتراض سفارت انگلیس در تهران به این موضوع شد. وزیرمختار انگلیس خواستار اصلاح واژه بانک دولتی ایران در این اعلان شد. (۶)

* پیگیری امور تسویه محاسبات بانک ایران

ممتاز الملک رئیس بانک ایران در نامه ای به وزارت امور خارجه درخواست نمود، آن وزارت خانه نماینده خود را برای شرکت در کمیسیون رسیدگی به محاسبات سپهسالار اعظم معرفی نماید. ممتاز الملک در ادامه نامه خود چنین آورده است:

«... نظر به اینکه می خواهیم از هیئت وزراء عظام درخواست نمایم کمیسیون مذکور را ادامه و تعمیم در تصفیه [تسویه] تمام محاسبات بانک بدهند و نظر به اینکه اختلافات مابین بانک و مابین کسانی که با بانک طرف معامله هستند زیاد است و نظر به آنکه امور بانک دارای اهمیت است خواهشمندم هر کس را به نمایندگی آن وزارت جلیله تعیین می فرمایند دارای جنبه قضایی و یا اقلاً در مسائل حقوقی و محاسبات با اطلاع باشد و اسم نماینده خود را به زودی به اینجانب اطلاع دهید ...» (۷)

لاهوته امروز بیانیه ذیل را در تبریز منتشر نمود: «اهالی، محترمین و سایر هموطنان گرامی! البته تاکنون از بدو تأسیس ژاندارمری فداکاری های غیرقابل انکار، اقدامات تزلزل ناپذیر و قربانی های جهان قیمت آن ها و آزادیخواهان شرافتمند را مشاهده فرموده و در همه اوقات مسلم دانسته اید که یگانه اهتمام آمال ما فدائیان وطن استقلال مملکت عزیز و تأمین سعادت هموطنان است و در این مورد هم لزوماً خواطر آن هموطنان را مستحضر می داریم که همین اقدامات فقط و فقط به واسطه این است که اخیراً در مقابل این همه خدمات متین و لایتنزل می خواستند لباس های مطبوع ما را که یک شرافت تاریخی است برکنده و در عوض لباس های منحوس دژخیمان قزاق را که یادگار عهد تزاری است بپوشانند. لهذا این ترتیبات را مخالف احساسات صادقانه خود تصور کرده به شهر ورود نمودیم و با ژاندارمری تبریز و سایر قوای مسلح وطن پرست نظامی و غیره که در واقع یک روح و [ناخوانا] اتحاد و اتفاق نموده ایم که مطالب حقه و اظهارات بی ریب و ریای خودمان را به قرار شورای کبری و هیئت معظم وزراء رسانده تصمیم

۱- روزنامه ایران، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- ن ک به خبر: ۱۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰.

۳- گزارش ایران، ص ۸۰-۳۷۹؛ کودتای لاهوتی، ص ۵۴.

۴- تلگراف از تهران به تبریز، ۱۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۵۸۲.

۵- بانک استقراضی در خیابان علاء الدوله (فردوسی فعلی) قرار داشت. (م).

۶- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۸، ص ۱۲.

۷- مراسله ممتاز الملک به وزارت خارجه، ۱۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۹.

که اسباب نیرومندی مملکت و رفاه ملت محبوب است خواستار شویم. هموطنان ابدًا واهمه و اندیشه نکرده هرکس به شغل و کسب و کار خود مداومت کرده همین پیشامد را یگانه خوشبختی عمومی پندارید. بالاخره به عموم نظامیان و سایر طبقات ملت اخطار می شود چون مسئولیت حفظ شهر در عهده ما است به نام شرافت نظامی اقدامی که مخالف انتظام و بر ضد آسایش عموم است نباید سرزند و هیچ کس حق تعرض به کسی ندارد. اگر چنانچه از افراد نظامیان و غیره به احدی تعرض و مزاحمت شود، محکوم به مجازات شدید و اعدام خواهد شد زنده باد ایران و پاینده باد آزادی و استقلال وطن.» (۱)

* تشکیل کمیسیون مطالعه و بررسی وضعیت تجاری ایران و روسیه

کمیسیونی در خصوص مطالعه و بررسی وضعیت تجارت بین ایران و روس در محل وزارت امور خارجه تشکیل شد.

منصور السلطنه، مولیتر، اویسی و میرزا حسین خان منشور از افراد دعوت شده به این جلسه بودند. (۲)

[تصویر] مخبر السلطنه

۱- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۶۳- ۲۰۶۵۱.

۲- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۱، ص ۹۲.

شنبه ۱۴ بهمن ۱۳۰۰ / ۳ فوریه ۱۹۲۲ / ۵ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* امیدواری رئیس الوزراء به سامان یافتن اوضاع تبریز

پس از اقدامات دولت در خصوص رسیدگی به اوضاع تبریز و مسأله کودتای لاهوتی، رئیس الوزراء امشب در تلگراف خانه حضور یافت و تا یک ساعت بعد از نیمه شب مشغول مخابره حضوری با تبریز بود. وی پس از این مخابره حضوری، به سامان یافتن اوضاع تبریز امیدوار گردید. (۱)

* امتناع دولت های قفقاز از پرداخت خسارت به ایران

مشاور الممالک سفیر ایران در مسکو به نقل از ممتاز الدوله رئیس هیئت اعزامی به قفقاز با اعلام این خبر که حکومت های قفقازیه قصد ندارند خسارت های وارد شده به اتباع ایران را جبران نمایند، از وزارت امور خارجه ایران تقاضا کرد در این خصوص و برای حل این مشکل با دولت شوروی مذاکره نمایند. (۲)

* پخش و نمایش فیلم های جنگی در سینما خورشید

از امشب فیلم های جنگی به زبان فارسی در سینما خورشید به نمایش درآمد. «فیلم استقبال از مرگ در میدان هولناک» در دو پرده، اولین فیلمی بود که به نمایش درآمد. (۳)

* امیدواری وزیر خارجه گرجستان برای به رسمیت شناختن کشورش

پس از تصویب موضوع به رسمیت شناختن استقلال دولت گرجستان در کنفرانس مؤتلفین در ۲۸ ژانویه، امروز وزیر امور خارجه گرجستان با ارسال نامه ای رسمی به سفارت ایران در پاریس اظهار امیدواری کرد که دولت ایران نیز استقلال گرجستان را به رسمیت بشناسد. (۴)

* تظاهرات دموکرات های چپ در تبریز

گروهی از دموکرات های چپ و افرادی از سایر گروه ها در تبریز در مسجد «استاد شاگرد» تجمع نموده و با محافظه کار خواندن دموکرات ها بر ضد آنها تظاهراتی برپا کردند. (۵) ولی سرتیب زاده که در آن زمان ریاست نظمیّه تبریز را عهده داشت (۶) مأمورینی را برای متفرق نمودن آنان اعزام کرد. (۷)

۱- روزنامه ستاره ایران، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- مراسله علیقلی مشاور الممالک به وزیر خارجه، ۱۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۵۲، ص

۳- روزنامه ایران، ۱۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۴.

۴- مراسله سفارت ایران در پاریس به وزیر امور خارجه، ۱۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱ / ۱۵، پ ۱۴، ص ۴.

۵- احتمالاً- در این قبیل اجتماعات بود که عنوان بلشویکی به میان آمد، و ظاهراً با اعلام جمهوری پرچم های ایران را در سراسر شهر پایین کشیده و تصاویر احمد شاه را نیز درهم شکسته بودند. (جنش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۵).

۶- سرتیپ زاده برای حفظ نظم علاوه بر متفرق کردن این اجتماعات، به برخی از سران آنها در نظمی و بلدیة شغل هایی داد و بقیه را از طرف ژاندارمری به عنوان دفاع از حمله قزاق ها مسلح نمود. (روزنامه حقیقت، ۳ / ۲ / ۱۳۰۱).

۷- روزنامه حقیقت، ۳ / ۲ / ۱۳۰۱.

یکشنبه ۱۵ بهمن ۱۳۰۰ / ۴ فوریه ۱۹۲۲ / ۶ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* بازگشت رضا خان به تهران

سردار سپه که احمد شاه را برای سفر به اروپا تا مرزهای غربی کشور همراهی کرده بود، امروز به تهران وارد شد و بعد از ظهر در جلسه هیئت وزرا حضور یافت. (۱)

* مذاکره رئیس الوزراء و وزیران با نمایندگان مجلس شورای ملی

جلسه علنی مجلس شورای ملی عصر امروز برگزار نگردید.

نمایندگان در فراکسیون های مختلف مشغول مذاکره بودند.

نزدیک غروب رئیس الوزراء و هیئت وزیران به مجلس رفته و با نمایندگان به مذاکره پرداختند و نیم ساعت به غروب مانده بود که سردار سپه وزیر جنگ نیز به مجلس رفت. (۲)

* تلاش برای کسب اطلاعات از تبریز

حاج امام جمعه خویی، مستشار الدوله و ممتاز الملک، امشب با حضور در تلگراف خانه تهران، تا پاسی از شب راجع به جریان های اخیر تبریز به مذاکره و مخابره تلگراف حضوری با تبریز پرداختند. با توجه به اینکه شهر تبریز هنوز تحت کنترل و در دست افراد لاهوتی بود و اداره تلگراف خانه آنجا نیز در اختیار و تحت سانسور آنان قرار داشت، اطلاعات دقیقی از شهر تبریز بدست نیامده بود ولی مشخص بود که مخبر السلطنه تا امروز در تبریز حضور داشته است. (۳)

* استقبال لشکر جنوب از لشکر اعزامی از تهران به اصفهان

امروز صبح امیر لشکر جنوب و همه صاحب منصبانی که در اصفهان بودند، به همراه ژاندارم های سابق و گروه موزیک و ...

برای استقبال از لشکری که از تهران مأموریت یافته بود، به خارج شهر اصفهان رفتند، مأمورین نظمیه نیز، در داخل و خارج شهر صف آرایی کرده، نزدیک ظهر لشکر اعزامی با تجهیزات کامل و نظم و ترتیب خاصی به شهر وارد شدند. (۴)

* دستور وزارت مالیه مبنی بر همکاری مأمورین دولتی ایران با شعب تجاری روسیه

چندی قبل از طرف ریاست وزرای وقت مقرر شده بود، با وجود آنکه هنوز قرارداد تجاری بین ایران و روس منعقد نشده، ولی تا انعقاد قرارداد، مأمورین دولتی در ایالات و ولایات مختلف شمالی کشور با شعب تجاری روس، به طور دوستانه مساعدت نمایند. در راستای اجرای این دستور، وزارت مالیه (۵) دستورات مقتضی به اداره کل گمرکات و مأمورین مالیه مناطق شمال

* شرایط تحصیل در مدارس متوسطه آمریکا

در پی یادداشت نمره ۶۶ مورخ ۲۱ دسامبر، سفارت آمریکا امروز نسخه ای از یک بولتن با عنوان «موارد فرصت تحصیل در مدارس متوسطه آمریکا» را که از طرف وزارت معارف آمریکا چاپ و منتشر شده بود، به وزارت امور خارجه ایران ارسال کرد. این بولتن بیشتر راجع به ویژگی های مدارس عالی و دارالعلوم ها برای تحصیلات عالی و تحقیقات علمی محصلینی بود که دوره مدارس عالی را مرتباً طی کرده بودند. (۷)

* عزیمت احمد شاه به نجف اشرف

احمد شاه که دیروز از بغداد برای زیارت اماکن متبرکه به طرف نجف اشرف حرکت کرده بود، امروز در حله (۸) توقف نمود و بعد از ظهر به سمت نجف اشرف حرکت کرد. (۹)

* سفر وزیرمختار جدید آمریکا در تهران به لندن

مفتاح السلطنه سفیر ایران در لندن طی مراسله ای وزارت امور خارجه را از سفر وزیرمختار جدید آمریکا در تهران به لندن مطلع ساخت. او در این نامه خاطر نشان ساخت که مشارالیه در

-
- ۱- روزنامه ایران، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۲- روزنامه ستاره ایران، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.
  - ۳- روزنامه ایران، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۴- روزنامه ستاره ایران، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.
  - ۵- اداره مالیه خراسان در پاسخ به دستور وزارت مالیه مبنی بر مساعدت با مأمورین تجارتي دولت شوروی روسیه، به آن وزارت خانه نوشت تجار از حمل غله و چیزهای دیگر به روسیه ناراضی هستند زیرا نمایندگان تجاری روسیه در نظر دارند، حمل غله و چیزهای دیگر از قبیل خشکبار و غیره را به خودشان انحصار دهند و این موضوع شاید باعث تنزل نرخ اجناس شود و به تجارت اتباع داخلی لطمه وارد سازد. از این رو تجار ایرانی تمایل به معامله با نمایندگان تجاری روسیه و یا مساعدت با آنان ندارند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۱، ص ۱۲۵).
  - ۶- مراسله وزارت مالیه به وزارت خارجه، ۱۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۱، ص ۱۲۵.
  - ۷- یادداشت سفارت آمریکا به وزارت خارجه، ۱۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۲، پ ۷، ص ۱۴.
  - ۸- حله یکی از شهرهای عراق است.
  - ۹- روزنامه ستاره ایران، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

مدت اقامتش در لندن با وزیر امور خارجه انگلیس و مسئولین کمپانی نفت نیز ملاقات داشته و بدون اینکه هیچ گونه ملاقاتی با شخص او داشته باشد چند روز قبل لندن را به مقصد تهران ترک کرده است. (۱)

* تشکیل انجمن نظارت بر انتخابات در ایوانکی

از طرف حاکم ایوانکی هیئتی مرکب از هفت نفر برای انجمن نظارت بر انتخابات دعوت شده، رئیس و سایر اعضای انجمن نیز تعیین شدند و مقرر شد از ۲۳ بهمن ماه، اعلان انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی آغاز شود. (۲)

[تصویر] صادق صادق (مستشار الدوله)

۱- مراسله سفارت ایران در انگلیس به وزارت خارجه، ۱۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶، پ ۲.

۲- روزنامه ایران، ۱ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۳.

دوشنبه ۱۶ بهمن ۱۳۰۰ / ۵ فوریه ۱۹۲۲ / ۷ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* پرداخت شهریه ماهانه به شیخ محمد خان قزوینی

وزارت معارف و اوقاف در نامه ای به مجلس شورای ملی درخواست نمود با پرداخت ماهانه هزار فرانک از سوی این وزارت خانه به میرزا شیخ محمد خان قزوینی (۱) موافقت (۲) شود و این مبلغ جزو بودجه وزارت معارف یا تحت عنوان شهریه اختصاصی پرداخت شود. (۳)

* اعتراض هیئت متحده ندای اسلام به خرابی مساجد، تکایا و امامزاده ها

هیئت متحده ندای اسلام برای حفظ نزدیک به پنجاه مسجد، تکیه، امامزاده و مدارس روحانی که در نواحی عودلاجان (۴) و چاله میدان (۵) خراب شده و به مزبله (۶) یهودیان ساکن در این نواحی تبدیل شده بودند، از رئیس مجلس شورای ملی درخواست کردند برای حفظ مساجد و معابد از خرابی و تعظیم شعائر اسلامی، قانونی وضع شود که بین مساجد و معابد اسلامی با محل های زندگی یهودیان حدودی (۷) معین نماید و این قانون اعلان و اجرا شود. هیئت متحده ندای اسلام که متشکل از اهالی دو ناحیه عودلاجان و چاله میدان بود قبلا این موضوع را به بلدیة ارجاع داده بودند ولی از آنجا که از بلدیة پاسخی دریافت نکرده بودند، این موضوع را با نامه ای به مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی، ارجاع داده و از او خواستار رسیدگی شدند. (۸)

* تشکیل اولین جلسه کمیسیون محاسبات بانک استقراضی

ممتاز الملک رئیس بانک ایران در نامه ای به وزارت امور خارجه از تشکیل اولین جلسه کمیسیون تسویه محاسبات بانک استقراضی و رسیدگی به محاسبات سپهسالار اعظم در روز سه شنبه ۱۸ بهمن در بانک ایران خبر داد. (۹) مقرر شده بود این کمیسیون که بنا به دستور رئیس الوزراء تشکیل می شد در روزهای یکشنبه، سه شنبه و پنجشنبه به طور مرتب منعقد گردد. (۱۰)

* آتش سوزی در انزلی

امروز بیش از بیست و پنج کالی پوش در انزلی در آتش سوخت. پیرو این حادثه جانشین کنسول روسیه در انزلی کمیونی را تشکیل داد و برخی اشخاص و ارگان ها از جمله «ساتر سایوز»، اداره تجارت روس (ونشترک)، اداره ماهی گیری، ویس کنسولگری و ... با شرکت در این کمیسیون به رسم اعانه به آسیب دیدگان این حادثه کمک های نقدی و جنسی نمودند. (۱۱)

[تصویر] میرزا محمد خان قزوینی

۱- محمد بن عبد الوهاب قزوینی، از دانشمندان و محققان بزرگ است. وی در سال ۱۲۹۴ ق، در تهران تولد یافت و تحصیلات مقدماتی و علوم متداول اسلامی را در همان شهر فراگرفت و از جمله استادان فقه وی حاج شیخ فضل الله نوری و استادان کلام و حکمت قدیم وی حاج شیخ علی نوری را می توان نام برد. در سال ۱۳۲۲ ق، به دعوت برادر خود میرزا احمد خان به لندن سفر کرد و مدت طولانی در آنجا و سپس در پاریس و پس از آن در آلمان و باز مجددا در پاریس اقامت کرد و در این نقاط با بعضی از مستشرقان اروپا آشنا شد، از جمله در لندن با ادوارد براون انگلیسی و «مستر الس» و «مستر آمدروز» و «سرایزن رس» و ولادیمیر مینورسکی مستشرق معروف روسی که در لندن اقامت داشت. در برلین با مرکوارت مستشرق معروف آلمانی صاحب ایرانشهر و «ادوارد زاخائو» و دکتر «موریتز» و «سباستیان بک» مؤلف صرف و نحو مفصلی برای زبان فارسی به آلمانی و غیرهم. در مدت اقامت وی در اروپا کتب زیر به تصحیح او رسید و بهمخارج اوقاف خیریه گیپ با ادوارد براون به طبع رسید: ۱- تذکره لباب الالباب ج ۱ و ۲- مرزبان نامه ۳- المعجم ۴- چهار مقاله عروسی با حواشی مفصل و مبسوط در آخر آن ۵ و ۶ و ۷- تاریخ جهانگشای جوینی با حواشی مفصل مبسوط در آخر جلد سوم و مقدمه مبسوط بر جلد اول ۸- ترجمه لویج جامی به فرانسوی ۹- رساله ای در شرح حال مسعود سعد سلمان که فقط ترجمه آن به انگلیسی توسط ادوارد براون به طبع رسیده است نه اصل فارسی آن ۱۰- دیباچه ای بر تذکر الاولیاء شیخ عطار طبع آقای نیکلسون در لیدن ۱۱- رساله ای در شرح احوال شیخ ابو الفتوح رازی که به عنوان خاتمه الطبع در آخر جلد پنجم کتاب مزبور در طهران به طبع رسیده است. ۱۲ و ۱۳- عده ای مقالات متفرقه تاریخی و ادبی و انتقادی که در تحت عنوان بیست مقاله قزوینی، در دو جلد به طبع رسیده است. جلد اول آن، در بمبئی به وسیله آقای ابراهیم پورداوود به سال ۱۳۰۷ ش، و جلد دوم به وسیله مرحوم عباس اقبال به سال ۱۳۱۳ ش طبع شده است. ۱۴- رساله ای در شرح احوال ابو سلیمان منطقی سجستانی که به سال ۱۳۱۲ ش، در پاریس به طبع رسیده است. ۱۵- رساله ای در تحقیق یعنی محمد نسوی که به سال ۱۳۰۸ ش، به اهتمام مرحوم عباس اقبال در تهران به طبع رسیده است. ۱۶- رساله ای راجع به ممدوحین سعدی و شرح احوال آنان که به سال ۱۳۱۷ ش، توسط آقای حبیب یغمائی ابتدا در مجله تعلیم و تربیت و سپس جداگانه در طهران به طبع رسیده است. ۱۷- دیوان حافظ از روی چند نسخه قدیمی تصحیح کرده و به سال ۱۳۲۰ ش، در تهران به اهتمام وزارت فرهنگ به طبع رسیده است. وی در اواخر سال ۱۳۱۸ ش، به واسطه ظهور جنگ در اروپا و صعوبت اقامت خارجیان در آنجا به طهران مراجعت کرده و ۱۰ سال آخر عمر خود را در طهران گذرانید و در روز جمعه ششم خرداد ۱۳۲۸ ش، مطابق ۲۸ رجب ۱۳۶۸ ق، و ۲۷ مه ۱۹۴۹ م، نزدیک ساعت ۱۰ و نیم بعد از ظهر در طهران وفات یافت. (دهخدا ذیل واژه).

۲- وزارت معارف در نامه خود به مجلس خاطرنشان ساخت، میرزا شیخ محمد خان قزوینی سال ها در اروپا به تصحیح و چاپ و انتشار کتاب های قدیمی عربی و فارسی اشتغال داشته و خدمات شایانی به ادبیات و معارف ایران نموده است و برای اینکه بتواند با فراغ خاطر این خدمت مفید را در کتاب خانه های اروپا ادامه دهد، سال گذشته دولت مقرر نمود ماهانه هزار فرانک به عنوان کمک به مشار الیه پرداخت شود و او نیز در عوض کتب نادری را که در آن کتاب خانه ها به دست می آورد و در ایران یافت نمی شود استنساخ کرده، به وسیله وزارت معارف برای دولت ارسال نماید. با توجه به اینکه مصوبه پرداخت مقرری مشار الیه فقط برای یک سال بود و مهلت آن تا پایان سال به اتمام می رسید این تقاضا مطرح شد. (سازمان اسناد ملی ایران، شم ت ۲۶۷۲۶-۲۹۷۰).

۳- مراسله وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه به مجلس شورای ملی، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۷۰۲۶۷۱۶.

۴- محله عودلاجان محدود به خیابان خیام و کاخ گلستان و بیوتات سلطنتی و مسجد جامع و چراغ گاز و میدان توپ خانه بود.

۵- محله چاله میدان یا چالی میدان محدود به جنوب بازار چهل تن و امامزاده سید اسماعیل و میدان مال فروش ها و میدان امین سلطان و گمرک و خانی آباد و دروازه غار و پاقاپوق (میدان اعدام یا میدان محمدیه) بود.

۶- مزبله: محل ریختن زباله، زباله دان.

۷- هیئت متحده ندای اسلام در نامه خود به مؤتمن الملک درخواست کردند فاصله بین مساجد و تکایا و ... با محل زندگی یهودیان اقلا سیصد ذرع باشد (اسناد مجلس، د ۴، ک ۳۴، ج ۱۷/۳، پ ۵۵).

۸- مراسله هیئت متحده ندای اسلام به رئیس مجلس شورای ملی، ۱۶/۱۱/۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۳۴، ج ۱۷/۳؛ پ ۵۵.

۹- منتخب الملک به عنوان نماینده وزارت خارجه برای شرکت در این کمیسیون انتخاب شده بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۹، ص ۲).

۱۰- مراسله ممتاز الملک رئیس بانک ایران به وزارت خارجه، ۱۶/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۸، پ ۹، ص ۱.

۱۱- مراسله کارگزاری انزلی به وزارت خارجه، ۱۸/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳، ص ۵.

* انتقاد شدید روزنامه ستاره ایران از قوام السلطنه

امروز روزنامه ستاره ایران (۱) در سرمقاله ای با عنوان «دسایس قوام السلطنه» به شدت وی را مورد انتقاد قرار داد. در قسمتی از مطلب مذکور چنین آمده است: «... آقای قوام السلطنه! شما کوچکترین قدمی در راه خدمت به این آب و خاک برنداشتید، هشت ماه عمر کابینه خود را به صادر کردن تصویب نامه ها و تحریکات و ... صرف نمودید. تصفیه قضیه خراسان و گیلان را به خود مربوط ننماید. خدمات و فداکاری های دیگران را به اسم خود تمام نکنید. اعاده امنیت پس از حکومت آقا سید ضیاء الدین هم مربوط به شما نیست...» (۲)

* تهاجم مأمورین روسی به خانه های ایرانیان مقیم عشق آباد

مأمورین محلی روس بدون اطلاع کنسولگری ایران به خانه های اتباع ایرانی ساکن عشق آباد هجوم برده و از هیچ جنایتی فروگذار نکردند. گذشته از اینکه کلیه اموال آنان را ضبط و خودشان را توقیف می کردند، حتی زینت آلات زنان را از دست و گوششان می ربودند. اقتدار الملک کنسول ایران در عشق آباد به محض اطلاع از موضوع، وخامت این اقدام را به مقامات محلی گوشزد کرد و استرداد اموال و استخلاص اشخاص را خواستار شد. ولی آنان پاسخ دادند، این حکم عمومی است و فقط به اتباع ایران اختصاص ندارد، در صورتیکه نسبت به اتباع ایرانی با خشونت بیشتری رفتار می نمودند و به ایرانیان بیش از سایرین، آسیب وارد کرده بودند. این اقدامات مأمورین محلی روس در حالی بود که، چند ماه قبل اعلان شده بود مأمورین روس برای بازرسی منازل اتباع خارجی می بایست قبلاً به نمایندگان آن دولت و کنسولگری ها اطلاع داده و از آنان نماینده بخواهند و در بازرسی منازل اگر مورد مشکوکی پیدا شد فقط همان شیء را توقیف نمایند. (۳)

* اعطای نشان از سوی احمد شاه

یک قطعه نشان شیر و خورشید از نوع درجه دوم از سوی احمد شاه به «کنت آو کاورو» (۴) مدیر تشریفات دربار اعطا شد. (۵)

* ارسال نظامنامه کمیته اتباع روسی برای حکومت گیلان

امروز «کرپلیاک» کنسول روسیه در رشت که نظامنامه ای را که به منظور تأسیس کمیته ای (۶) به نام اتباع روس برای اتباع کشورش در رشت تنظیم کرده بود، برای اطلاع به حکومت گیلان ارسال نمود. (۷)

۱- روزنامه ستاره ایران در تهران به مدیریت و سردبیری میرزا حسین خان صبا ملقب به کمال السلطان تأسیس و در سال ۱۳۳۳ ق، منتشر شد. پس از مرگ صبا از ۲۱ دی ماه ۱۳۰۳ این روزنامه به صاحب امتیازی و مدیریت ابو القاسم اعتصام زاده منتشر شد (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، ص ۱۶ تا ۲۲).

۲- روزنامه ستاره ایران، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۳- تلگراف اقتدار الملک از عشق آباد به وزارت خارجه، ۲۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، سال ۱۳۰۰، ک ۳ / ۱۵، پ ۶۱، ص ۷۰.

۴- وی تبعه ایتالیا بود (م).

۵- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۱۹، ص ۵۸.

۶- حکومت گیلان این نظامنامه را برای کارگزاری گیلان ارسال کرد. کارگزاری گیلان نیز با ارسال آن برای وزارت خارجه خواستار کسب تکلیف شد. سرانجام این نظامنامه در اواخر اسفندماه ۱۳۰۰ در هیئت دولت مطرح شد و چون هیئت وزیران به این نتیجه رسید که نظامنامه برخلاف قوانین مملکتی نیست این طور تصویب شد که اجازه تشکیل کمیته با قید شرایط ذیل داده شود: (۱) عدم مداخله کمیته در سیاست (۲) اجتناب از هرگونه تبلیغات به طور کتبی یا شفاهی (۳) حضور یک نفر مأمور اداره نظمی در مجامع عمومی کمیته (۴) احتراز از طبع و نشر هرگونه مطبوعات سیاسی (۵) عدم قبول اتباع ایران به عضویت کمیته (۶) سلب اجازه فوق در صورت نقض یکی از موارد فوق الذکر. همچنین مقرر شد در صورتیکه کنسول روسیه حاضر به پذیرش قیود فوق باشد؛ اجازه تشکیل کمیته صادر شود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳۱، ص ۹ و ۱۴)

۷- مراسله حکومت گیلان به کارگزار گیلان، ۱۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳۱، ص ۱۳.

سه شنبه ۱۷ بهمن ۱۳۰۰ / ۶ فوریه ۱۹۲۲ / ۸ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* دستگیری والی آذربایجان

با نزدیک شدن نیروهای حبیب‌الله شیبانی به شهر تبریز به دستور لاهوتی، مخبر السلطنه و تنی چند از همراهانش دستگیر و به اداره ژاندارمری منتقل شدند. بازداشت مخبر السلطنه جنبه گروگانگیری داشت. (۱)

شورشیان مخبر السلطنه را تهدید کردند که اگر از طرف قزاق‌ها حتی یک تیر شلیک شود او و سایر گروگان‌ها را تیرباران خواهند کرد. آنان مخبر السلطنه را وادار نمودند طی تلگرافی (۲) از تهران بخواهد با دادن دستور به قزاق‌ها، مانع از هرگونه اقدام آنها شود. (۳)

* اعتراض لاهوتی به دموکرات‌ها

لاهورتی که اوضاع جاری را مناسب نمی‌دید به دموکرات‌ها اعتراض کرد و خطاب به آنها اظهار داشت: «.. شما مرا به اصلاح امیدوار کردید در صورتی که آنها حاضر به صلح نیستند و نخواهند شد، زیرا قوای ساوجبلاغ را که احضار کرده بودند به طرف تبریز حرکت کرده است...» (۴)

* تلاش برای پایان دادن به غائله تبریز

عصر امروز رئیس‌الوزراء و وزیران و عده‌ای از نمایندگان مجلس شورای ملی به تلگراف خانه رفته و برای پایان دادن به اوضاع بحرانی تبریز، با نمایندگان تبریز مذاکره نمودند. (۵)

* خسارات تجار ایرانی در شوروی پس از انقلاب شوروی

پس از وقوع انقلاب شوروی و ملی شدن تجارت و صنایع در این کشور خسارات زیادی به تجار، خصوصاً تجار ایرانی وارد شده بود.

به دنبال مذاکرات و مکاتبات وزارت امور خارجه ایران با سفارت شوروی در خصوص دریافت غرامت برای تجار ایرانی، امروز وزیرمختار روسیه شوروی در ایران طی نامه‌ای به وزیر امور خارجه ایران، موضوع خسارت به تجار را یک موضوع عمومی دانست و اظهار داشت که دولت شوروی روسیه، نمی‌تواند این مسئله را فقط نسبت به تجار ایرانی حل نماید چون حتی نسبت به دعاوی تجارت خانه‌های روسی نیز [تصویر] از راست به چپ حبیب‌الله خان شیبانی، میرزا قاسم صوراسرافیل

۱- خاطرات و خطرات، ص ۳۳۳-۳۳۲؛ روزنامه حقیقت ۳۰/۲/۱۳۰۱.

۲- متن تلگراف مخبر السلطنه به تهران بدین شرح است: «مقام ریاست وزرا این شرح را از ژاندارمری عرض می‌کنم امری

واقع شده است باید عقلا اصلاح کنند شهر تبریز میدان جنگ نشود به قزاق خانه گفته شود اقدام نکنند که آتش خاموش شدنی نیست بنده هم در معرض تلف هستم ...» (خاطرات و خاطرات، ص ۳۳۳).

۳- خاطرات و خطرات، ص ۳۳۳.

۴- روزنامه حقیقت، ۲۹ / ۱ / ۱۳۰۱؛ لاهوتی همچنین در مجلسی با حضور رؤسای دموکرات ها و کفیل ایالت (اجلال الملک) با تشدد و تغییر تمام تهدید کرد «... اگر در سایه اغفال شماها به ترک شهر مجبور آیم تمام مهمات موجود شهر را آتش خواهم زد تا بدانید فریب و اغفال یک قوه نظامی ارزان تمام نمی شود.» (روزنامه حقیقت، ۳۰ / ۲ / ۱۳۰۱)، مخبر السلطنه هدایت نیز در کتاب خاطرات و خطرات نقل کرده است لاهوتی وی را به نزد خود احضار کرده و به وی اظهار داشته است: «من جنایتی کرده ام و آخر کار من دار است، شما را اگر به این وضع به ژاندارمری آوردم برای محافظت بود، در ارگ امنیت نداشتید خواستم تا هستم جنایت دو نشده باشد، اگر ما مغلوب شدیم اتومبیل حاضر است و اختیار با خودتان.» (خاطرات و خطرات، ص ۳۳۳).

۵- روزنامه ایران، ۱۹ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.

اقدامی صورت نگرفته است. از این رو، دولت شوروی این سیاست را در پیش گرفته است که طرفین، خسارات مذکور را ملغی شده محسوب نمایند. وزیرمختار شوروی در پایان تصریح کرد، چنانچه دولت شوروی در موضوع پرداخت غرامت به تجار، اقدامی بنماید، رسیدگی به دعاوی اتباع ایران در اولویت قرار خواهد داشت. [\(۱\)](#)

* نمایش فیلم آخرین رقص خنجربازی در سینما خورشید

امشب فیلم «آخرین رقص خنجربازی» در سینما خورشید تهران به نمایش درآمد. [\(۲\)](#)

۱- مراسله نمایندگی مختار شوروی در ایران به وزارت خارجه، ۱۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ

۳۶، ص ۸.

۲- روزنامه ایران، ۱۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۴.

چهارشنبه ۱۸ بهمن ۱۳۰۰ / ۷ فوریه ۱۹۲۱ / ۹ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* صدور اعلان از سوی لاهوتی برای قزاق‌ها و ژاندارم‌ها

«لاهوئی» خطاب به قزاق‌ها و ژاندارم‌ها اعلانی را منتشر کرد. متن اعلان «لاهوئی» بدین شرح است:

«آقایان قزاق! به کجا حمله می‌کنید؟ آیا به خانمان سیصد هزار نفوس می‌خواهید فاتح بشوید؟»

آقایان قزاق! خجالت نمی‌کشید؟ به ملتی که چهار صد خانوار عائله شما را مثل خواهر و مادر در آغوش محبت می‌پروراند هجوم می‌کنید.

آقایان قزاق! مردهای ناموس پرور و جوان‌های باغیرت تبریز با یاری یزدان و به کمک امام عصر عجل‌الله فرجه نخواهند گذاشت شما در رخت خواب زن‌های آنها فاتحانه بخوابید... نه ان شاء الله نخواهند گذاشت.

اما تو ای ژاندارم! ای ژاندارم باشرف! تو که با دادن جان شرافت و ملت پرستی خود را ثابت می‌کنی تو باید برای حفظ ناموس تبریزیان بمیری! تو نباید زنده بمانی و قزاق به خانه تبریزیان داخل شود.

تو ای ژاندارم! آیا می‌دانی که حفظ ناموس تبریزیان از طرف خدا به تو واگذار شده است تو می‌دانی که یک جو تلفات جان و مال و ناموس تبریزیان شرافت را پایمال و مردیت را لکه دار خواهد کرد.

ژاندارم! زن‌های بی‌گناه و دخترهای معصوم تبریز که شب‌ها از اثر هجوم قزاق مانند جوجه مرغ می‌لرزند ناموس تو هستند.

ژاندارم! بمیر برای تبریز. زیرا که تبریز گهواره شرف و سرچشمه آزادی است.

و تو ای تبریز! تو هم ژاندارم را حمایت کن! زیرا که ژاندارم فدایی ناموس تو است. رئیس ژاندارمری - لاهوتی. (۱)

* حفظ امنیت اتباع خارجی مقیم تبریز

در پی ابراز نگرانی مقامات دیپلماتیک خارجی از امنیت اتباع خارجی مقیم تبریز، مشیرالدوله از وزارت جنگ خواست:

به حبیب‌الله خان شیبانی دستور داده شود (۲) در حفظ محله ارمنستان در تبریز که کنسول انگلیس و برخی دیگر از اتباع خارجی در آنجا سکونت داشتند، حتی المقدور مراقبت نماید. (۳)

* مذاکره شیبانی با صاحب منصبان ژاندارم

با استقرار نیروهای حبیب‌الله خان شیبانی در باغ شمال - مقر قزاق‌های تبریز - اوضاع کمی تغییر کرد. شیبانی در عین تدارک

عملیات سرکوب نیروهای شورشی سعی کرد از نفوذ خود در میان ژاندارم ها استفاده کرده و اطرافیان لاهوتی را از ادامه ترمز منصرف نموده و برای اطاعت حاضر نماید. از این رو، با صاحب منصبان آنها وارد مذاکره شد. (۴)

* پیشنهاد «ریاست جمهوری» به مخبر السلطنه

لاهوری، اجلال الملک و سرتیپ زاده نزد مخبر السلطنه که در ژاندارمری تحت نظر بود رفته، از وی خواستند «ریاست جمهوری» را بپذیرد و به وی وعده دادند در این صورت او را روی سر به «عالی قاپو» خواهند برد و پنجاه هزار نفر را نیز برای مدافعه حاضر خواهند نمود. ولی مخبر السلطنه در پاسخ آنها گفت «در ایران با وضع حاضر به جمهوری معتقد نیستم، کسی را پیدا کنید که معتقد باشد». (۵)

* تلاش اجلال الملک برای برقراری صلح میان قزاق ها و ژاندارم های شورشی

اجلال الملک کفیل ایالت تبریز به عنوان آخرین تلاش برای خاتمه مسالمت آمیز ماجرا به قزاق خانه رفت تا موجبات صلح و آشتی میان طرفین را فراهم آورد، ولی قزاق ها نه فقط حاضر به مصالحه نبودند، بلکه قصد داشتند اجلال الملک را در برابر تحویل مخبر السلطنه گروگان بگیرند. ولی با وساطت شیانی اجازه دادند به شهر باز گردد. (۶)

۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۱۸.

۲- دولت همچنین تصمیم گرفت کنسول های کشورهای خارجی مقیم تبریز را از واقع امر مطلع سازد تا در صورت تمایل از شهر خارج شوند (اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۵۳۳).

۳- مراسله ریاست وزرا به وزارت جنگ، ۱۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۵۳۳.

۴- خاطراتی از دوران ...، ص ۱۷۵.

۵- خاطرات و خطرات، ص ۳۳۳.

۶- روزنامه حقیقت ۳ / ۲ / ۱۳۰۱.

* تلاش مبلغین بلشویک برای ورود به ایران

بنا به اخباری که قبلا از بادکوبه رسیده بود عده ای از مبلغین بلشویک قصد داشتند از مناطق سرحدی گیلان و مازندران و استرآباد به ایران وارد شوند، از طرف رئیس الوزراء به حکام آن مناطق دستور داده شده بود مسافرین مظنونی که به آن مناطق می آیند مورد بازرسی قرار گیرند، ولی گزارش هایی که بعدا از قفقاز رسید نشان می داد مبلغین و عناصر انقلابی که نتوانسته بودند از انزلی به ایران وارد شوند قصد دارند از راه جلفا و نخجوان به ایران بیایند. از این رو به مأمورین سرحدی آن نقاط دستور داده شد مسافرینی را که از آذربایجان به ایران وارد می شوند به دقت بازرسی کنند و به اشخاص مظنون اجازه ورود ندهند. (۱)

* ناامنی در راه یزد- کرمان

اتحادیه تجار کرمان در نامه ای به رئیس الوزراء با بیان شرحی درباره وضعیت ناامن راه ها و سرقت های متعددی که در راه یزد- کرمان صورت می گرفت، برای برقراری امنیت و حفاظت از راه های این منطقه خواستار اعزام اردویی به این منطقه شدند. آنان همچنین از رئیس الوزراء خواستند موضوع دستگیری سارقین و استرداد مسروقات آنان را پیگیری نماید. (۲)

* تلاش برای بازگرداندن قطار ایرانی از عثمانی

به دنبال تصمیم وزارت خارجه برای اعزام میرزا موسی خان به آنکارا برای بازگرداندن لکوموتیو و واگن هایی که سال قبل عثمانی ها از شرف خانه به سرقت برده بودند، ممتاز الدوله با ارسال تلگرافی به وزارت امور خارجه اطلاع داد: از آنجا که خط آهن مستقیم بین عثمانی و شرف خانه وجود نداشته، همه اشیاء برده شده به دست عثمانی ها، در قفقاز مانده و برای بازگرداندن آنان باید با مسکو مذاکره شود. (۳)

* تشکیل شورای عالی تجارت

امروز شورای عالی تجارت با حضور ادیب السلطنه، وزیر فواید عامه در وزارت خانه تشکیل شد. در این جلسه درباره مبادلات بازرگانی با دولت شوروی بحث و تبادل نظر شد. (۴)

* رسیدگی به دعاوی اتباع چک و اسلاو

در پی سؤال دیوان محاکمات وزارت امور خارجه از وزیر امور خارجه درباره چگونگی رسیدگی به دعاوی اتباع چک و اسلاو که خود را تحت الحمايه دولت انگلیس معرفی می کردند، (۵) وزیر امور خارجه امروز به دیوان محاکمات ابلاغ کرد دعاوی اتباع دول جدید التأسیس که با دولت ایران عهدنامه ندارند می بایست در محاکم داخلی مورد رسیدگی قرار گیرد. (۶)

* فروش گندم انبارهای دولتی توسط شورشیان در تبریز

شورشیان غائله تبریز، جهت تأمین مخارج خود اقدام به فروش گندم های موجود در انبارهای دولتی کردند. (۷)

* رسیدگی به محاسبات بانک ایران

اولین جلسه کمیسیون تسویه محاسبات بانک ایران و رسیدگی به محاسبات و اختلافات مابین بانک و اشخاصی که با بانک طرف معامله بودند، امروز در محل بانک ایران تشکیل شد. (۸) شاهزاده «محمد حسین میرزا» به نمایندگی از وزارت مالیه در این کمیسیون حاضر شد. (۹)

-
- ۱- تلگراف ریاست وزرا به کفیل ایالت آذربایجان، ۱۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳۱، ص ۲.
  - ۲- مراسله اتحادیه تجار کرمان به رئیس الوزراء، ۱۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۵، ج ۱ / ۲۶، پ ۳۵.
  - ۳- تلگراف ممتاز الدوله به وزارت امور خارجه، ۱۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۹، ص ۴۱.
  - ۴- روزنامه ایران، ۱۹ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۳.
  - ۵- مراسله دیوان محاکمات وزارت خارجه به وزیر امور خارجه، ۱۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۱، ص ۱۵۵.
  - ۶- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۱، ص ۱۵۵.
  - ۷- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۵.
  - ۸- این کمیسیون در ابتدا به دستور ریاست وزراء و به منظور رسیدگی به محاسبات سپهسالار اعظم با بانک ایران تشکیل شد ولی بعد تصمیم گرفته شد رسیدگی به تمام محاسبات بانک در این کمیسیون صورت گیرد. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۱۸۹۱۶).
  - ۹- اسناد ریاست جمهوری، ۱۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، شم ب ۴۷۳.

پنجشنبه ۱۹ بهمن ۱۳۰۰ / ۸ فوریه ۱۹۲۲ / ۱۰ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* جنگ میان قزاق ها و ژاندارم ها در تبریز

از سحرگاه امروز جنگ میان ژاندارم های شورشی و قزاق های مستقر در تبریز آغاز شد. در مراحل ابتدایی موفقیت با ژاندارم ها بود. آنها توانستند حتی تا پای دیوار باغ شمال (محل استقرار نیروهای قزاق) پیشروی نمایند ولی در همان حال که ژاندارم ها در حال پیشروی به طرف باغ شمال و سرکوب قزاق ها بودند نیروهای دولتی از سه طرف به شهر نزدیک شده و سرانجام توانستند بعد از هشت ساعت جنگ به شهر تبریز وارد شده و ژاندارم ها را متفرق نمایند. (۱) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۵۴۰ * عزیمت لاهوتی و همراهانش به جلفا ..... ص: ۵۴۰

* عزیمت لاهوتی و همراهانش به جلفا

پس از ورود نیروهای قزاق به تبریز و در هم شکستن مقاومت ژاندارمری، لاهوتی به همراه سران دمکرات و گروهی از ژاندارم ها راهی جلفا شدند. (۲)

* غارت و چپاول در شهر تبریز

در پی بروز ناآرامی ها که از سحرگاه در تبریز آغاز شده بود، از عصر امروز غارت و چپاول شهر آغاز شد. در گزارش های رسمی دولت، غارت و چپاول شهر به ژاندارم ها نسبت داده شد ولی براساس دیگر منابع قزاق ها و نیروهای خالو قربان (۳) از عاملان اصلی (۴) غارت شهر بودند. (۵)

* حضور خوانین بختیاری در مهمانی کنسول انگلیس در اصفهان

«کرو» جنرال کنسول انگلیس در اصفهان کلیه خوانین بختیاری را به مهمانی ناهار دعوت کرد. «اعتماد همایون» کارگزار اصفهان نیز به این مهمانی دعوت شده بود. بعضی از اتباع انگلیسی به اتفاق همسرانشان در این مهمانی حضور داشتند. سرمیز ناهار جنرال کنسول در رابطه با مناسبات بین خودشان و بختیاری ها نطق مختصری ایراد نمود. «سردار ارفع» نیز که در این مهمانی شرکت داشت در جواب سخنان جنرال کنسول انگلیس اظهار امتنان نمود. (۶)

[تصویر] یک زن قالبیاف

* دخالت رئیس کمپانی قالی شرق در امور داخلی و قضایی

«برکنی» رئیس یکی از تجارت خانه های آمریکایی موسوم به «کمپانی قالی شرق» خود را تحت الحمایه کنسولگری انگلیس در سلطان آباد (اراک) قرار داده و به خود اجازه می داد در امور شخصی مستخدمین و کارکنان و قالی باف های آن تجارت

- ۱- روزنامه حقیقت، ۲۹ / ۱ / ۱۳۰۰؛ مراسله کارگزاری تبریز به وزارت امور خارجه، ۲۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۱۶۸.
- ۲- خاطرات و خطرات، ص ۳۳۴؛ جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۵.
- ۳- پس از فروپاشی نهضت جنگل خالو قربان و افرادش به نیروهای دولتی پیوسته، برای مقابله با سمیتقو به آذربایجان اعزام شدند. بخشی از این نیروها در ساوجبلاغ و بخشی در تبریز مستقر بودند (یادبودهای انقلاب گیلان، صص ۱۴۸-۱۳۲).
- ۴- روزنامه حقیقت در این باره نوشت: «... یغماگران تنها قزاق نبوده، عده خالو قربان نیز در آن حیص و بیص، داد بیداد راه داده، بازارچه خیابان را جاروب غارت کشیدند...» مخبر السلطنه هدایت نیز در کتاب خاطرات و خطرات در دو مورد به نقش خالو قربان و افرادش در چپاول شهر اشاره کرده است. «... خالو قربانیان در شهر متفرق و منتظر موقعی برای چاپیدن...» و در جای دیگر آورده است «... خالو قربانی ها موقع بدست آورده بودند...»
- ۵- روزنامه حقیقت، ۲۹ / ۲ / ۱۳۰۱؛ خاطرات و خطرات، ص ۳۳۴ و ۳۳۲.
- ۶- تلگراف کارگزاری اصفهان به وزارت خارجه، ۲۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۱، ص ۱۹.

مداخله کند. حمایت برکنی از افراد شرور که از اجزای کمپانی بودند، (۱) باعث اعتراض حکومت سلطان آباد شده بود، زیرا کنسولگری انگلیس نیز حامی برکنی بود و به بهانه اینکه، عوامل تجارت خانه باید در کارگزاری محاکمه شوند از محاکمه افراد شرور در محاکمات داخلی جلوگیری می کردند.

کارگزاری سلطان آباد در اعتراض به این اعمال کنسولگری به آنان یادآور شد که حق مداخله در این امور را ندارند، زیرا مسائل حقوقی قضائی افراد مذکور مربوط به محاکمات داخلی می باشد. (۲)

* صدور مجوز معاینات در مدرسه حقوق

وزارت امور خارجه بنا به تقاضای وزارت عدلیه به دکتر «ویلهم» اجازه داد، معاینات طبی و سایر کارهایی را که از آن وزارت خانه به وی رجوع داده می شود، در حضور شاگردان خود در مدرسه حقوق انجام دهد. (۳)

[تصویر] استاد و دانشجویان پزشکی

[تصویر] دانشجویان پزشکی در حال آموزش

۱- در همان روز فردی به نام محمد خان حرآبادی از عوامل تجارت خانه مذکور با فرد دیگری به نام حبیب الله خان درگیر می شوند که منجر به تیراندازی می شود، حکومت سلطان آباد (اراک) آنان را تحت تعقیب قرار داده بود تا به مجازات برساند. ولی تجارت خانه و کنسولگری انگلیس مدعی بودند چون محمد خان عامل آن تجارت خانه است باید در کارگزاری محاکمه شود. کارگزاری اراک نپذیرفته و به آنها پاسخ داد حق مداخله در این کارها را ندارند. پاسخ کارگزاری باعث درگیری تجارت خانه و کنسولگری انگلیس شده بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۵، ص ۸).

۲- مراسله کارگزاری عراق (اراک) به وزیر خارجه، ۱۹ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۸، پ ۵، ص ۸.

۳- مراسله وزیر امور خارجه به دکتر ویلهم، ۱۹ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۳، پ ۲۲، ص ۱.

جمعه ۲۰ بهمن ۱۳۰۰/۹ فوریه ۱۹۲۲/۱۱ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* معرفی کفیل ایالت آذربایجان

مشیر الدوله طی حکمی تلگرافی، اسماعیل امیرفضلی را تا ورود والی جدید (۱) به کفالت آذربایجان منصوب کرد. (۲)

* شکست ژاندارم های شورشی

اسماعیل امیرفضلی با مخابره تلگرافی از تبریز پیروزی نیروهای دولتی و شکست ژاندارم ها را به وزارت جنگ گزارش داد.

متن تلگراف امیرفضلی بدین شرح است: «... از ساعت ۶ قبل از ظهر که متمردين مقدمتا شروع به حمله و جنگ نمودند و به نام نامی دولت و اقبال بی زوال حضرت اشرف روحنا فداه به کلی قطع ریشه فساد گردید و متمردين جمعی دستگیر و مقتول و عده ای فراری شدند. الان که ۵ ساعت از ليله ۲۰ دلو (۲۰ بهمن) می گذرد تمام شهر در تصرف قوای نظامی ....» (۳)

* دستگیری مبلغ بلشویکی در انزلی

یک تبعه روسی حامل اوراقی حاوی مطالبی در باب تبلیغات و اندیشه های بلشویکی به انزلی وارد شد. در همان بدو ورود گمرک انزلی او را توقیف نمود.

پس از حضور کارگزار گیلان و حکمران انزلی در محل گمرک و پس از مذاکره کارگزار با کنسول روس، قرار شد آن اوراق در گمرک سوزانده شود و فرد دستگیر شده (۴) نیز به روسیه تبعید شود. (۵)

* گزارش وابسته نظامی فرانسه درباره اوضاع آذربایجان

امروز وابسته نظامی فرانسه گزارشی محرمانه درباره اوضاع آذربایجان برای وزیر جنگ فرانسه، به شرح ذیل ارسال کرد:

«... منطقه تبریز و دریاچه ارومیه مغشوش و ناآرام است و علت آن ناشی از اقدام رضا خان در خصوص فرستادن تعدادی از افراد قزاق به داخل ژاندارمری است که این تشنج را پدید آورده است. به علاوه اینکه، ژاندارم ها حقوق مناسبی دریافت نمی کردند و از جانب دیگر، افسران ژاندارمری هم که به داخل هنگ قزاق منتقل گردیدند زیر دست افسران قزاق قرار گرفتند که از آنها سابقه خدمت کمتری داشتند. این آشوب ها نیز ابتدا از بندر شرف خانه آغاز گردید ...» (۶)

* توضیح سفارت شوروی در خصوص بسته بودن راه سرخس و مرز خراسان به روسیه

به دنبال شکایت مجدد مسافری و تجار به خاطر بسته شدن دوباره راه سرخس و کلیه مرزهای خراسان به خاک روسیه، (۷) سفارت روسیه امروز اعلام کرد، راه سرخس مسدود نبوده و نیست و علت شکایت تجار ایرانی این است که اداره گمرک

براساس قوانین تجارتي جمهوری سوسیالیستی شوروی از حمل و نقل کالا از خراسان به ترکستان جلوگیری می نماید. (۸)

* دلیل جلوگیری از ورود بلشویک ها به خراسان

به دلیل ورود آزادانه روس ها به ایران روزبه روز بر تعداد مبلغین بلشویک در مشهد افزوده می شد. «مقرب السلطنه» کارگزار مشهد به وزارت امور خارجه پیشنهاد داد، در این مقطع زمانی که بیماری تیفوس از ترکستان به عشق آباد سرایت نموده و ممکن است بواسطه ورود روس ها، این بیماری به مرزهای ایران نیز سرایت کند به بهانه جلوگیری از سرایت این بیماری، مدتی مرزهای مجاور با روسیه مسدود شود تا بدین وسیله راه به روی بلشویک ها بسته شده و از طرف دیگر ایالت خراسان نیز، با کمک نظمیة مشهد و دیگر ولایات خراسان پس از شناسایی مبلغین آنها را از خراسان به روسیه تبعید نماید و اداره گمرک نیز درباره افرادی که قصد ورود به ایران دارند، تحقیقات لازم را انجام دهد و به افراد مظنون اجازه عبور ندهد. (۹)

۱- اسماعیل امیرفضلی و حبیب الله خان شیپانی پیشنهاد کرده بودند که مخبر السلطنه همچنان سمت والی را داشته باشد ولی مخبر السلطنه نپذیرفت. (خاطرات و خطرات، ص ۳۳۴).

۲- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۵۸۷.

۳- تلگراف اسماعیل امیرفضلی به وزارت جنگ، ۲۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۵۹۷؛ روزنامه ایران، ۲۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- این فرد یکی از سالدات هایی بود که قبلاً در استخدام کنسولگری روسیه در انزلی بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۲۹، ص ۶).

۵- تلگراف کارگزاری رشت به وزارت خارجه، ۲۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۲۹، ص ۵).

۶- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۸، ص ۱۸.

۷- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۱، پ ۱۹، ص ۷ و ۸.

۸- یادداشت سفارت روسیه به وزارت خارجه، ۲۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۱، پ ۱۹، ص ۱۷.

۹- تلگراف رمز کارگزاری مشهد به وزارت خارجه ۲۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۲، پ ۹، ص ۵۲.

* اعتراض وزارت امور خارجه به وقوع حوادث در مرز روسیه

امروز یکی از اهالی دولت آباد هنگام بازگشت از روسیه از سوی نگهبانان مرزی روس از ناحیه پهلو مورد اصابت گلوله قرار گرفت و به شدت مجروح شد. (۱)

پس از اعتراض وزارت امور خارجه به سفارت روسیه و تقاضای جلوگیری از وقوع این حوادث، آن سفارت در یادداشتی به وزارت امور خارجه علت بروز این وقایع را عدم اجرای به موقع فصل سوم قرارداد ۲۶ فوریه، مابین روسیه و ایران دانست و عنوان کرد مأمورین مرزی روس، خط مرزی سابق را اشغال نموده و به طور طبیعی هر عبور بدون مجوزی را در حکم قاچاق دانسته و شلیک می کنند. وی تنها راه جلوگیری از این وقایع را تسریع در اعزام کمیسیون سرحدی دولت ایران دانست. (۲)

* ارسال اسامی برخی از اسرای روس به وزارت امور خارجه

وزارت جنگ صورت اسامی پانزده نفر از صاحب منصبان روس را که جزو اسرای متجاسر بوده و در نظمیة رشت توقیف بودند، به وزارت امور خارجه ارسال کرد و خواست اقدامات لازم برای تعیین تکلیف آنان صورت گیرد. (۳)

* پرداخت غرامت به اتباع انگلیس

کارگزار کرمان در تلگرافی به وزارت امور خارجه گزارش داد، به رعایای هندی انگلیس که اموال آنان در راه یزد- کرمان به سرقت رفته، مبلغ هفت هزار تومان و کسری، بعلاوه مقداری جنس به عنوان غرامت پرداخت شده است ولی وقتی این اجناس را در کرمان با اطلاع کارگزاری و نماینده ایالت فروخته اند تنها معادل ششصد تومان و کسری بابت آنها دریافت نموده اند. این در حالی است که کنسول انگلیس در کرمان بابت غرامت اموال اتباع انگلیسی که در راه یزد کرمان به سرقت رفته، بیست و پنج هزار تومان مطالبه می نماید. (۴)

* انتصاب کفیل کنسول انگلیس در سلطان آباد

بینس (A. Binns) (به سمت کفیل کنسول انگلیس در سلطان آباد (اراک) تعیین شد. قبل از بینس، «هوتان» این سمت را بر عهده داشت. (۵)

۱- تلگراف مقرب السلطنه از مشهد به وزارت خارجه، ۲۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۴۵، ص ۵.

۲- یادداشت سفارت شوروی به وزارت خارجه، ۱۶ / ۱ / ۱۳۰۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۴۵، ص ۱۱.

۳- مراسله وزارت جنگ به وزارت خارجه، ۲۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۱، ص ۱۲۸.

۴- تلگراف کارگزار کرمان به وزارت خارجه، ۲۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۰۰۱.

۵- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۲۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ك ۵۷، پ ۲۰، ص ۲۷.

شنبه ۲۱ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۰ فوریه ۱۹۲۲ / ۱۲ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* فرار لاهوتی به روسیه

پس از شکست ژاندارم‌ها در غائله تبریز، بامداد امروز (۱) «لاهوتهی خان» با یکصد و بیست و پنج نفر ژاندارم از راه «یایچی» (۲) به طرف روسیه فرار کردند. صبح امروز نیز، بیست نفر دیگر که آقازاده و برادرانش و سرتیپ زاده نیز جزء آنان بودند از راه آبادی جلفا رد شده و با گذر از رود خانه مرزی به طرف روسیه فرار کردند.

در حین گذر از رود خانه چند نفر آنها را آب برد و تلف شدند. پس از ورود به خاک روس مأمورین نظامی جلفای روسیه اسلحه و اسب و وسایل آنان را ضبط و خودشان را به نخجوان اعزام کردند. (۳)

* اوضاع تبریز پس از فرار ژاندارم‌ها

هنگام فرار ژاندارم‌های شورشی در تبریز و تعقیب آنها توسط نظامیان که در بازار اتفاق افتاد مقداری از اموال مغازه داران غارت شده بود. (۴) از این رو، اسماعیل خان امیرفضلی به بازار رفت به هر کدام از محلات نیز صاحب منصبی فرستاد تا از غارت و چپاول جلوگیری شود. (۵)

* تقاضای دولت ایران برای خروج کنسول فرانسه از تبریز

به دلیل وجود ناآرامی‌های تبریز، دولت ایران از سفارت فرانسه در تهران تقاضا کرد، کنسول فرانسه در تبریز، شهر را ترک نماید. (۶)

* انتشار شایعه حمایت زرتشتیان ایرانی از بلشویک‌ها

در پی انتشار این شایعه در بمبئی هندوستان که زرتشتیان ایرانی تحت نفوذ «ارباب کیخسرو»، طرفدار بلشویک‌ها و ضد نیروهای انگلیسی هستند، امروز صبح «دینشاه»، رئیس انجمن زرتشتیان بمبئی با ارسال تلگرافی از ارباب کیخسرو خواست تا به دیدار سرپرستی لورن برود و به او اطمینان بدهد که زرتشتیان ایرانی ضد انگلیسی‌ها نیستند. (۷) ارباب کیخسرو پس از دریافت این تلگراف در نامه‌ای خطاب به مشیرالدوله رئیس الوزرای وقت ایران تصریح کرد: اگر این شایعات به طور رسمی از طرف دولت تکذیب نشود، به بروز مشکل برای زرتشتیان هندوستان منجر خواهد شد.

ارباب کیخسرو تکذیب این شایعه در بمبئی را از سوی کنسولگری ایران ضروری دانست. (۸)

* ورود خداوردی خان به عشق آباد

«خداوردی خان» وارد عشق آباد شد. «نادر میرزا» (آراسته) نماینده ایران در عشق آباد بلافاصله یک نفر را مأمور کرد تا از

اهداف و مقاصد او مطلع شود. مقامات تاشکند به حکومت عشق آباد توصیه کرده بودند، در حوالی دریای خزر محلی را برای «خداوردی» معین نمایند، تا در آنجا ساکن شده و به کشاورزی مشغول شود. (۹)

-
- ۱- در سند قید شده که ژاندارم ها هفت ساعت از شب گذشته اقدام به فرار می کنند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۱۲۲).
  - ۲- راه یابیچی به طرف روسیه راه قاچاق محسوب می شد (م).
  - ۳- تلگراف کارگزار تبریز به وزارت خارجه، ۲۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۱۲۲.
  - ۴- . خالو قربان و افرادش در این غارت ها نقش عمده ای داشتند. (م).
  - ۵- روزنامه ایران، ۲۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲؛ اسناد مؤسسه تاریخ معاصر شم ۲۰۶۶۹.
  - ۶- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۸، ص ۱۵.
  - ۷- تلگراف دینشاه به ارباب کیخسرو، ۲۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۴، پ ۴، ص ۲.
  - ۸- مراسله ارباب کیخسرو به رئیس الوزراء، ۲۱ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۴، پ ۴، ص ۹.
  - ۹- تلگراف نادر آراسته به وزارت خارجه، ۲۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۲، ص ۱۴.

یکشنبه ۲۲ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۱ فوریه ۱۹۲۲ / ۱۳ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* برگزاری جشن مراسم سالروز اعطای فرمان مشروطیت

امشب به مناسبت فرارسیدن اعطای فرمان مشروطیت (۱۴ جمادی الثانی) از طرف اداره مباشرت مجلس شورای ملی مراسم جشنی در ساختمان بهارستان برگزار گردید. در این مراسم نمایندگان مجلس و برخی از بزرگان و رجال نیز حضور داشتند. (۱)

* اعتراض کنسولگری سوئیس نسبت به تعرض قزاق ها به خانه بازرگان سوئسی در تبریز

کفیل کنسولگری سوئیس در ایران در نامه ای به وزارت امور خارجه اطلاع داد، قزاق های ایرانی خانه «نریمان»، بازرگان سوئسی و کارمند ارشد بانک تبریز را غارت کرده اند، کفیل کنسولگری سوئیس دولت ایران را مسئول همه خسارات وارد شده به اتباع سوئیس در وقایع آذربایجان دانست. و افزود: پس از اطلاع کامل از میزان این خسارت ها، کنسولگری سوئیس درخواست غرامت خواهد نمود. (۲)

* سفر احمد شاه به اروپا

احمد شاه با گذرنامه ای به نام عباس میرزا، از بمبئی (۳) سوار کشتی شد و مستقیم به سوی بندر مارسی (۴) در فرانسه رفت و برخلاف آنچه در تهران هنگام عزیمتش اظهار داشته بود، به دیدار پدرش (۵) در قسطنطنیه (۶) نرفت. (۷)

* حمله طایفه فولادلو به اردبیل

«طایفه فولادلو» (۸) که حاکم اردبیل چند تن از افراد آنان را دستگیر کرده بود، به اردبیل حمله کردند. آنان نخست سیم های تلگراف را بریده و سپس نیروهای دولتی را که عازم شهر اردبیل بودند خلع سلاح نموده و سه تن از ثروتمندان اردبیل را نیز به قتل رساندند. (۹)

* مذاکرات احسان الله خان با سردار مقتدر و کنسول روسیه

احسان الله خان با سردار مقتدر طالشی و سپس کنسول روسیه در رشت ملاقات نمود. بعدها گفته شد که این ملاقات ها به منظور تهیه مقدمات شورش های ضد دولتی بوده است. (۱۰)

۱- روزنامه ایران، ۲۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- مراسله کنسولگری سوئیس به وزارت خارجه، ۲۲ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۸، ص ۶۸.

۳- بندر بمبئی یکی از شهرهای کشور هندوستان است. (م).

۴- بندر ماری شهری در جنوب کشور فرانسه است. (م).

۵- محمد علی شاه در ۲۱ ژوئن ۱۸۷۲ متولد شد. پسر ارشد مظفر الدین شاه و دختر بزرگ میرزا تقی خان امیرکبیر نخستین صدراعظم ناصر الدین شاه بود. محمد علی میرزا در سال ۱۸۸۲ م، ملقب به اعتضاد السلطنه گردید و در سال ۱۸۹۲ م، به سمت سردار واحدهای مستقر در آذربایجان منصوب شد. وی در سال ۱۸۹۳ م، با ملکه جهان خانم (متولد ۱۸۷۵ م) دختر کامران میرزا نایب السلطنه ازدواج کرد و سه سال بعد یعنی در سال ۱۸۹۶ م، به مقام ولیعهدی منصوب شد. محمد علی میرزا در سال های ۱۸۹۷، ۱۹۰۱، ۱۹۰۴ و ۱۹۰۵ به تهران آمد و در سفر آخر و در غیاب مظفر الدین شاه که به اروپا رفته بود به عنوان نایب السلطنه عملاً زمام امور کشور را به دست گرفت. محمد علی شاه در روز هشتم ژانویه ۱۹۰۷ به سلطنت رسید و در نوزدهم ژانویه تاجگذاری کرد. او در هشتم اکتبر یکصد و هفت اصل قانون اساسی را امضا کرد. پس از کشمکش های میان دربار و مجلس شورای ملی که منجر به تعطیلی مجلس به دست محمد علی شاه گردید و سرانجام پس از فتح تهران از سلطنت خلع و به روسیه تبعید شد. محمد علی شاه و همسرش پس از تبعید در بندر «ادسا» در اقامتگاهی مجلل زندگی می کردند که پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ آنجا را ترک کردند و به استانبول پناه آوردند. (فرهنگ رجال قاجار، ص ۱۵۸ - ۱۶۰؛ سیمای احمد شاه قاجار، ج ۱، ص ۲۲۶).

۶- قسطنطنیه شهری در ترکیه که نام فعلی آن استانبول است. (م)

۷- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۰، ص ۱۷۱ و ۱۷۵.

۸- طایفه فولادلو یکی از طوایف ایل شاهسون در اطراف اردبیل می باشد (م).

۹- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۲۹.

۱۰- همان، ص ۱۴۴.

دوشنبه ۲۳ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۲ فوریه ۱۹۲۲ / ۱۴ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* دستگیری رئیس طایفه فولادلو

حکومت اردبیل از چند روز پیش «امیر فیروز» رئیس طایفه فولادلو را به خاطر عدم پرداخت مالیات چندساله و استرداد بعضی اموال غارتی دستگیر کرد پس از دستگیری امیر فیروز «نجفقلی خان آلارلو» شبانه از اردبیل فرار و به اتفاق طایفه فولادلو در کنار شهر سنگربندی کرده و حتی شهر را تهدید می کردند. حکمران اردبیل، «نصرت یورتچی» و گروهی از آلارلوها را که مخالف آنان بودند برای همکاری فراخواند. آنان حاضر به همکاری با حکومت اردبیل بودند. کارگزاری اردبیل نیز با ارسال تلگرافی به وزارت امور خارجه دولت حداقل یک عده پانصد نفری قزاق در اختیار حکومت اردبیل قرار دهید، زیرا اگر فوراً اقدام نشود ممکن است اتفاقات غیرمنتظره ای رخ دهد و مشکلات دولت را بیشتر سازد. (۱)

[تصویر] تعدادی از عشایر آذربایجان

* بازرسی مسافران در دزداب توسط نیروهای انگلیسی

«ارفع الممالک» حاکم دزداب که پس از ورودش به دزداب، وزارت داخله را از مداخله تحصیلدار انگلیسی در امور نظمی دزداب مطلع ساخته بود، امروز در تلگراف خود به وزارت داخله اظهار داشت، چون یک صاحب منصب نظمی و چند نفر پلیس به عنوان بازرسی مسافران در دزداب مشغول کار هستند، وجود این نیروهای خارجی در دزداب مصلحت نیست. زیرا اگر مقصودشان بازرسی مسافران است، می توانند در مناطق «نوش کی» و «دال بندی» که در منطقه خودشان است این کار را انجام دهند. ارفع الممالک از وزارت داخله خواست برای خروج آنان از دزداب اقدام نمایند. (۲)

[تصویر] عشایر آذربایجان

۱- تلگراف کارگزار اردبیل به وزارت خارجه، ۲۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۶، ص ۲۳.

۲- تلگراف ارفع الممالک به وزارت داخله، ۲۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۴۰۴.

سه شنبه ۲۴ بهمن ۱۳۰۰/۱۳ فوریه ۱۹۲۲/۱۵ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* اعتراض به ورود خداوردی خان به عشق آباد

نادر میرزا (آراسته) در خصوص ورود خداوردی به عشق آباد به مقامات عشق آباد اعتراض نمود و اظهار داشت چون این شخص خطاکار و وجودش برای ایالت خراسان خطرناک است، لذا باید او را به مأمورین ایران تحویل دهند یا اینکه فوراً او را از مناطق ماورای دریای خزر بلکه از ترکستان اخراج نمایند. نادر میرزا این موضوع را به تاشکند نیز مخابره نمود. (۱)

* اعتراض سفارت آمریکا به انتشار مقاله ای در روزنامه نهضت شرق

سفارت آمریکا نسبت به چاپ مقاله ای در روزنامه روز گذشته نهضت شرق به وزارت امور خارجه ایران اعتراض کرد. در این مقاله نویسنده ضمن زیر سؤال بردن سیاست های آمریکا و انگلیس در ایران، اعتراض ملت ایران نسبت به واگذاری امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوپل آمریکایی را اعلام کرده بود. بخشی از مقاله مذکور بدین شرح است: «...»

این دو دولتی [آمریکا و انگلیس] که تشنه جنگ هستند و این دو ملتی که ریاکاری را پیشه خویش قرار داده اند با یکدیگر مشغول رقابت گردیده و برای آنکه بر منافع شخصی خود بیفزایند اهتمام دارند این گوهر گرانبهایی را که مجاناً از دست کودکان صحنه سیاست ایران رفته اند به انضمام سایر غارت ها و چپاول ها، تقسیم و تسهیم نمایند. شاید بعد از این قرارداد [واگذاری امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوپل] آمریکایی صلح طلب و انسانیت خواه (!) آمریکایی که ضعیف را نوازش می کند (!) و با جلاد آسیا [انگلستان] دست می دهد ما تحت فشار سیاسی به زانو درآئیم.

به این جهت است که ما امروز به نام ملت ایران خبر مهم را به مسامع اولیاء سفارتین آمریکا و انگلیس می رسانیم حالیه که دولت آمریکا این اندازه پیش از وقت بواسطه مواضعه کردن با زندانبان ما برای محو و انقراض ایران، مکنونات خاطر و مقاصد سوء خود را بروز داده ملت ایران نیز با صدای بلند سواد مصوبه امتیاز به کمپانی استاندارد اوپل را الغاء می نماید...» (۲)

* تلاش وزارت خارجه جهت استرداد لاهوتی، زبردست خان و کریم خان بلوچ

عصر امروز اسحق رهبر به دستور وزیر امور خارجه با حضور در سفارت روسیه شوروی در خصوص استرداد لاهوتی و همراهانش و تسلیم کردن زبردست خان و کریم خان بلوچ به دولت ایران مذاکره کرد. بر طبق اظهاراتی که نایب اول سفارت از طرف وزیرمختار روسیه شوروی می نمود، روس ها می خواستند قبل از اتخاذ تصمیم درباره استرداد لاهوتی و همراهانش به ایران، مسئله داشناک ها مطابق خواسته آنان حل شود. (۳) ولی درباره کریم خان بلوچ و زبردست خان اظهار کردند آنان دستگیر و زندانی شده اند و حاضرند آنان را به مأمورین ایرانی تسلیم نمایند و به این منظور خواستند محل تسلیم آنان مشخص شود تا دستورات لازم در این زمینه را صادر کنند.

اسحق رهبر در پایان از سفارت روسیه خواست همانطور که قبلاً نیز تقاضا شده بود اسلحه ژاندارم هائی که در نتیجه حوادث

اخیر خراسان به ترکستان فرار کرده اند به ایران مسترد شود و روس ها در پاسخ اظهار داشتند: موافق تلگرافاتی که به آنان رسیده اسلحه آنان مسترد خواهد شد، ولی باید مخارج ژاندارم های مزبور پرداخته شود. (۴)

* توقیف دوازده ژاندارم در نزدیکی اردبیل

طایفه فولادلو دوازده ژاندارم را در یک پست نظامی واقع در یک فرسخی شهر اردبیل توقیف کردند.

همچنین راه تبریز- آستارا را مسدود کرده و سیم تلگراف اردبیل را نیز قطع نمودند. حکومت اردبیل برای باز کردن راه آستارا و تعمیر سیم تلگراف تعدادی سوارهای یورتچی و غلام

۱- تلگراف نادر آراسته به وزارت خارجه، ۲۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۴۲، پ ۲، ص ۱۴.

۲- مراسله سفارت آمریکا به وزارت خارجه، ۲۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۳، پ ۱۷، ص ۵.

۳- اسحق رهبر ضمن ارائه گزارش ملاقات خود با نایب اول سفارت روس استنباط خود از منظور روس ها در این باره را چنین بیان کرد که روس ها می خواهند اولاً «آرگوتین» نماینده مختار سیاسی ارمنستان، تهران را ترک نماید و از عملیات تبلیغاتی گروه های داشناک در آذربایجان و تهران جلوگیری شود. ثانیاً مسئولین حکومت ارمنستان که به ایران فرار کرده و فعلاً در تبریز هستند به ویژه نخست وزیر و وزیر جنگ سابق ارمنستان و چند نفر دیگر از تبریز تبعید گردند، در این صورت، حاضر خواهند بود که لاهوتی خان و سایرین را به دولت ایران تحویل دهند. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۲۱ و ۲۲).

۴- گزارش اسحق رهبر از ملاقات با نایب اول سفارت روسیه، ۲۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۲۱ و ۲۲).

آلارلو را اعزام کرد، ولی این عده در نزدیکی شهر اردبیل با سوارهای نجفقلی خان آلارلو و فولادلو روبرو شدند و نزدیک سه ساعت با یکدیگر به زدوخورد پرداختند. بالاخره سواران نجفقلی خان و فولادلو شهر اردبیل را در محاصره خود درآوردند. (۱)

* برپایی جشن مدرسه علوم سیاسی (۲)

وزارت امور خارجه به مناسبت جشن مدرسه علوم سیاسی تعطیل بود. (۳)

* شایعه ورود سید طه به ساوجبلاغ

اسماعیل امیرفضلی کفیل ایالت آذربایجان و امیر لشکر شمال غرب براساس اطلاعاتی که از میاندوآب به وی رسیده بود به رضا خان گزارش داد روز دهم ماه جاری قری آقا امیر عشایر با تعدادی از سواران مامش لاهیجان و حمزه آقا با تعدادی از سواران مامش اشنویه و زرزا و شیخ عبد الله از افراد سید طه وارد ساوجبلاغ شده، هرآنچه را لازم دارند از اهالی آنجا می گیرند، حتی تمام شلتوک های منطقه را به اسم سید طه ضبط نموده و اعلام کرده اند که سید طه با عمر خان به همراهی هزار نفر سوار به دنبال آنها در راه هستند. امیرفضلی خبر داد این گزارش اهالی را وحشت زده نموده است، ازاین رو چنانچه فوراً در این موضوع اقدام نشود بر وخامت اوضاع ساوجبلاغ افزوده خواهد شد. (۴)

۱- تلگراف کارگزاری اردبیل به وزارت خارجه، ۲۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۶، ص ۲۴.

۲- مدرسه علوم سیاسی در عید نیمه شعبان ۱۳۱۷ ق (۱۸ آذر ۱۲۷۸ ش)، رسماً از طرف وزیر امور خارجه افتتاح شد. در ابتدا میرزا حسن خان مشیر الملک (مشیر الدوله) به ریاست مدرسه انتخاب شد. وی در نطق افتتاحیه مدرسه گفت: «هدف مدرسه این است که از میان خانواده های نجیب و اصیل مملکت شاگرد بپذیرد و آنها را برای آینده ایران و دیپلمات های عالم وطن پرست تربیت کند. تا آنکه مأمورین وزارت امور خارجه لیاقت همدوشی با سایر دیپلمات های دنیا را داشته باشند.» مدیریت مدرسه نیز به عهده عبد الکریم خان محقق الدوله پسر امین دربار، که از اعضای وزارت خارجه بود، گذارده شود. تدریس فقه، با تأکید مشیر الدوله در مدرسه گنجانده شد. این امر در ابتدا با مخالفت علمای وقت مواجه شد، ولی بعداً با استدلال رئیس مدرسه مبنی بر اینکه: «مقصود این است که محصلینی که بالمآل به ممالک کفر مأموریت پیدا می کنند، به مسایل شرعی که دانستن آن بر هر مسلمانی فرض است، آشنا باشند...» این امر پذیرفته شد. مشیر الملک پس از یک سال که مدیریت مدرسه را بر عهده داشت، با سمت وزیرمختاری ایران در روسیه، به سن پترزبورگ رفت و کفالت مدرسه به محقق الدوله واگذار شد. در سال ۱۳۲۲ ق، برادر مشیر الملک، میرزا حسین خان مؤتمن الملک، به ریاست مدرسه برگزیده شد. محقق الدوله نیز کماکان مدیریت داخلی مدرسه را بر عهده داشت. در سال ۱۳۲۳ ق، میرزا علی اکبر خان به جای محقق الدوله برگزیده شد و سپس محمد حسین خان ذکاء الملک فروغی به جای وی نشست. نخستین محل مدرسه در «خیابان ادیب و روبروی منزل ارباب جمشید و از خانه های نصر الله سپهسالار» قرار داشت؛ ولی پس از آن که، به طور مکرر محل مدرسه تغییر یافت در سال ۱۳۲۵ ق، محمد علی فروغی به ریاست مدرسه برگزیده می شود در اول شوال ۱۳۲۷ ق، دکتر ولی الله

خان نصر به جای محمد علی فروغی رئیس مدرسه شد. یک سال پس از این انتخاب، مدرسه سیاسی رسماً به عنوان یکی از ادارات اصلی وزارت امور خارجه شناخته شد، پس از دکتر ولی الله خان نصر، دکتر پرتو اعظم (حکیم اعظم) - در زمان وزارت معارف وحید الملک - ریاست مدرسه را عهده دار می شود و تا آخر سال ۱۳۳۹ ق، در این مقام ماند. (خاطرات وحید، س ۱۳۵۱، شم ۹ و ۱۰، ص ۸۱؛ فراموش خانه و فراماسونری در ایران، ج ۱، ص ۴۵۱؛ رهبران مشروطه، ج ۱، ص ۴۶۱؛ مقالات فروغی، ج ۱، ص ۳۴۰؛ سواد و بیاض، ج ۲، ص ۲۳۴؛ شرح زندگانی من، ج ۲، ص ۷۱ و ۲۳۶).

۳- روزنامه ایران، ۲۳ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۴- تلگراف اسماعیل امیر فضلی به وزیر جنگ، ۲۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۴۶.

چهارشنبه ۲۵ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۴ فوریه ۱۹۲۲ / ۱۶ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* شیوع بیماری حصبه در ترکستان

مجلس حفظ الصحه دولتی در خصوص شیوع بیماری حصبه در ترکستان و عشق آباد تشکیل جلسه داد. در این جلسه راجع به جلوگیری از شیوع این بیماری به داخل ایران بحث و گفتگو شد^(۱).

[تصویر] نفر نشسته امامقلی خان رستم

* افزایش نظامیان روسی در مرزهای ایران

کنسولگری ایران در ایروان گزارش داد، پس از انتشار خبر اوضاع تبریز (قیام لاهوتی)، روس ها تعداد زیادی از نیروهای خود را از ساخلوی ایروان به مرزهای ایران اعزام نموده اند. و بنا به آخرین اخبار رسیده، ششصد نفر ژاندارم مسلح به فرماندهی یک صاحب منصب روسی از مرز عبور کرده و به جلفای روس آمده اند و افزون بر آن روس ها، بیست و پنج نفر سواره هم در شاه تختی گماشته اند. ابو الفتح خان کفیل کنسولگری ایروان در پایان گزارش خود آورده است که ادارات سرحدی و محلی با روس ها همه گونه همکاری و همراهی می نمایند.^(۲)

* درگیری میان نظامیان دولتی و افراد امامقلی خان

افراد امامقلی خان به نیروهای دولتی^(۳) که در کوه ها مستقر بودند حمله کردند. از طرف فرمانده نیروهای دولتی هم چند گلوله توپ به طرف قلعه های امامقلی خان شلیک شد. در این درگیری دو نفر از قزاق ها کشته و چهار نفر آنان مجروح شدند. از تفنگچیان و افراد امامقلی خان نیز دو نفر کشته و شش نفر مجروح شدند.^(۴)

۱- روزنامه ایران، ۲۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۱.

۲- گزارش کنسولگری ایروان، ۲۵ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۳۳.

۳- این نیروها، افراد اردویی بودند که از شیراز به ممسنی اعزام شده بودند. (م).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸، ص ۱۹.

پنجشنبه ۲۶ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۵ فوریه ۱۹۲۲ / ۱۷ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* اظهارات نماینده روسیه شوروی در خصوص پرداخت غرامت به اتباع ایرانی

نماینده روسیه شوروی در تفلیس به ممتاز الدوله رئیس هیئت ایرانی مذاکره کننده با مقامات روسی در باب پرداخت خسارات وارده به اتباع ایرانی در آذربایجان، اظهار نمود، پذیرش پرداخت خسارت وارده به ایران باعث خواهد شد که دول دیگر نیز خواستار دریافت غرامت شوند که دولت روسیه نمی تواند چنین مسئله ای را قبول نماید و لازم است هیئت اعزامی ایران، این موضوع را از دستور کار کنفرانس خارج نمایند.

همچنین امروز مقرر شد طرفین متنی را که به صورت پروتکل کنفرانس در آورده بودند، امضا نمایند.

همچنین طرف های روسی متنی را در خصوص خساراتی که به اتباع آذربایجان قفقاز در رشت و انزلی وارد شده بود نوشته و از نمایندگان ایرانی خواستند تا آن را امضا نمایند.

لازم به ذکر است که جمهوری های قفقاز هیچ رأیی از خود نداشته مطابق دستورات مسکو عمل می کردند. متن پروتکل امضا شده به شرح ذیل بود: پروتکل اول کنفرانس:

اولا: مسئله جبران خسارات وارده به اتباع ایران در آذربایجان از دستور العمل کنفرانس خارج شده و به کمیسیون مختلط ویژه ای مرکب از نمایندگان حکومت شوروی آذربایجان و ایران موکول شود.

ثانیا: محل انعقاد کمیسیون شهر بادکوبه باشد.

ثالثا: چنانچه کمیسیون مختلط منتج به نتیجه رضایت بخشی نسبت به طرفین نشود حکومت آذربایجان متعهد می شود که حقوق دول کامله الوداد را درباره خسارات وارد شده به اتباع ایران در آذربایجان قائل باشد.

پروتکل دوم کنفرانس:

برای رسیدگی به دعاوی و ضررهای اتباع آذربایجان علیه دولت و اتباع ایران، کمیسیون مختلطی در بادکوبه مرکب از نمایندگان ایران و حکومت شوروی آذربایجان تشکیل شود.» (۱)

[تصویر] فرج الله بهرامی (دبیر اعظم)

* پیشنهاد سفارت روسیه شوروی برای واگذاری قراول خانه به بلدیة تهران

سفارت روسیه در تهران به موجب فصل دوازده قرارداد ایران و روسیه، پیشنهاد داد، (۲) قراول خانه موجود در روستای

زرگنده (۳) به بلدیة تهران واگذار شود. (۴)

۱- مراسله ممتاز الدوله به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۱ / ۲۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۷، پ ۳، ص ۲.
۲- پس از ارائه این پیشنهاد از سوی سفارت روسیه شوروی به وزارت خارجه، وزارت داخله در تاریخ ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۶، از وزارت خارجه تقاضا کرد، نظر به اینکه اداره نظمیة به درخواست کمیساریای شمیران، قراول خانه زرگنده را برای شعبه قلہک لازم دارد، قراول خانه به تصرف کمیساریای شمیران درآید. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۶۰، ص ۱۴).

۳- زرگنده: روستایی از بخش شمیران شهرستان تهران و در جنوب تجریش در سر راه تهران به تجریش بوده که در کنار قلہک واقع شده است و مقر تابستانی سفارت روسیه در این روستا قرار داشته است و اکنون جزئی از شهر تهران محسوب می شود.

۴- یادداشت سفارت روسیه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۱ / ۲۶، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۲، پ ۶۰، ص ۶.

[تصویر] تعدادی از خان زادگان اکراد

* دیدار وزیرمختار روسیه شوروی با رئیس الوزراء

وزیرمختار دولت روسیه شوروی در ایران در دربار با رئیس الوزراء، مشیر الدوله، ملاقات و گفتگو کرد. (۱)

* اعلام اسامی سران فراریان غائله تبریز

«اسماعیل امیرفضلی» امیر لشکر شمال غرب در تلگرافی به رضا خان وزیر جنگ ضمن ذکر اسامی افرادی که در قضیه اخیر تبریز مشارکت داشته و از مرز ایران به طرف روسیه خارج شده بودند، خواستار اقدام لازم جهت تسلیم آنان به دولت ایران شد. امیرفضلی اسامی این افراد را به شرح ذیل اعلام کرد:

آقازاده، صولت الملک و برادر هایش، سرتیپ زاده، میر علی اکبر و میر مهدی ماکوئی، میرزا آقا خان مکافات، میر کاظم و مشهدی علی اکبر خان سرخابی، لاهوتی خان و حاجی سیف و سید علی اشرف خان. (۲)

* اکراد در اندیشه حمله به میاندوآب

از میاندوآب گزارش رسید بیک زاده مکرری و قرنی آقا با یکدیگر متحد و در صدد حمله به میاندوآب هستند، همچنین بخشی از نیروهای خود را نیز به سقر فرستاده اند.

اسماعیل امیرفضلی ضمن ارسال این خبر به وزارت جنگ، اطلاع داد در این باره با امیر موثق که پیروز به تبریز وارد شده و حبیب الله خان سرهنگ مذاکره شده و مقرر گردید نیروهای سالار ظفر برای مقابله و جلوگیری اعزام شوند. (۳)

* انتصاب حکمران کاشان

«مورخ السلطنه» از طرف وزارت داخله به حکومت کاشان منصوب شد. (۴)

* انتخاب مدعی العموم دیوان محاکمات وزارت مالیه

دکتر حسن خان، به حکم وزارت مالیه، به عنوان مدعی العموم دیوان محاکمات آن وزارت خانه انتخاب شد. (۵)

* اعطای لقب به فرج الله بهرامی

فرج الله خان بهرامی (۶) به موجب پیشنهاد رضا خان وزیر جنگ از سوی احمد شاه (۷) به «دبیر اعظم» ملقب شد. (۸)

* ائتلاف خوانین بختیاری

محمود آیرم که برای رسیدگی به پاره ای امور و رفع اختلافات میان خوانین بختیاری به اصفهان مأمور شده بود، امروز در گزارشی که برای وزارت جنگ ارسال نمود، از پایان اختلافات میان خوانین بختیاری خبر داد.

اختلاف میان بختیاری ها که به گفته آیرم بر سر ترتیب چگونگی تقسیم ایل خانی گری و ایل بیگی گری بود با انتصاب امیر مفخم به ایل خانی گری و انتصاب سردار ظفر به ایل بیگی گری پایان یافت.

آنان قبل از حرکت به طرف بختیاری بر سر مزار حسینقلی خان ایل خانی بزرگ بختیاری و دیگر خوانین بختیاری مدفون در اصفهان حاضر شده و متعهد شدند که از قوانین

۱- روزنامه ایران، ۲۷/۱۱/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- تلگراف اسماعیل امیرفضلی به وزیر جنگ، ۲۶/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۱.

۳- تلگراف اسماعیل امیرفضلی به وزارت جنگ، ۲۶/۱۱/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۴۵.

۴- روزنامه ایران، ۲۶/۱۱/۱۳۰۰، ص ۲.

۵- همان.

۶- فرج الله بهرامی فرزند محمد علی خان تفرشی در سال ۱۲۶۰ ش، متولد شد، تحصیلات خود را در مدارس جدید مانند دار الفنون و آلیانس و مدرسه ایران و آلمان به پایان رسانید و به زبان عربی و فرانسوی تسلط یافت. در سال ۱۲۸۵ ش، مقارن انقلاب مشروطیت به استخدام وزارت جنگ درآمد، مدتی هم در زمان حسین خان علاء به وزارت فوائد عامه منتقل شد و مجدداً به وزارت جنگ بازگشت و به ریاست کابینه آن وزارت خانه رسید. در دوره پنجم از طرف مردم تبریز به وکالت مجلس شورای ملی انتخاب شد و جزء چند نفری بود که برای تغییر سلطنت تلاش می کرد. در سال ۱۳۰۴ ش، که مجلس شورای ملی به خلع قاجاریه و پادشاهی رضا خان رأی داد و مجلس مؤسسان با تغییر چهار اصل از اصول متمم قانون اساسی، سلطنت را به رضا خان و اعقاب ذکور وی سپرد، پس از سلطنت رضا خان به ریاست دفتر مخصوص رضا شاه برگزیده شد. در سال ۱۳۰۶ وی به عنوان سرپرست محصلین نظامی به اروپا رفت و پس از بازگشت والی فارس شد. در سال ۱۳۱۱ در کابینه مخبر السلطنه وزیر پست و تلگراف شد. در سال ۱۳۱۲ والی خراسان شد و در سال ۱۳۱۴ به همراه عده ای مانند علی دشتی، زین العابدین رهنما و محمد رضا تجدد زندانی شدند. پس از مدتی از زندان آزاد و به ملایر تبعید شد. در سال ۱۳۱۹ ش، مجدداً بازداشت گردید که وقایع شهریور ۱۳۲۰ وی را از زندان نجات داد. در سال ۱۳۲۱ در کابینه قوام السلطنه، فرج الله بهرامی وزیر کشور گردید. بهرامی سرانجام در سال ۱۳۳۰ ش، در تهران درگذشت. (شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۱، ص ۳۴۱-۳۴۴؛ خاطرات و خطرات، ص ۴۱۲؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۲، ص ۱۱۳، ۱۱۴).

۷- البته احمد شاه در مسافرت بود و این حکم به موجب پیشنهاد رضا خان، وزیر جنگ قبلاً صادر شده بود که امروز به بهرامی اعطا شد. (م).

۸- روزنامه ایران، ۲۶/۱۱/۱۳۰۰، ص ۳.

جاری خودشان تجاوز ننموده و با یکدیگر مخالفت ننمایند.

آیرم در ادامه گزارش خود آورده است: بعد از این مراسم نیز تمام خوانین بختیاری، یک روز برای صرف ناهار در کنسولگری انگلیس در اصفهان مهمان بوده اند ولی از مذاکرات این مهمانی هنوز اطلاعی بدست نیامده است. آیرم همچنین از ائتلاف علمای اصفهان و خوانین بختیاری خبر داد (۱) و اظهار داشت که براساس تحقیقات انجام شده علمای اصفهان نیز در جلسه ای دیگر پس از اخذ تصمیماتی از خوانین بختیاری به صورت مشروط در ائتلاف با بختیاری ها شرکت کرده اند که از آن جمله می توان به تعهد گرفتن از حکومت اصفهان برای اعزام نکردن نایب الحکومه به محال و توابع جزء اشاره کرد. (۲)

[تصویر] مورخ السلطنه

۱- به اعتقاد آیرم تسلیم شدن حکمران بختیاری در مقابل تقاضاهای علما حائز اهمیت و حاکی از اتحادی جدی میان آنان بود (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸).

۲- مراسله محمود آیرم به رئیس ارکان حزب کل قشون، ۲۶ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸، ص ۲۰.

جمعه ۲۷ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۶ فوریه ۱۹۲۲ / ۱۸ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* تشکیل اداره امنیه

با نظارت وزارت جنگ تشکیل اداره امنیه آغاز شد، (۱) و ریاست آن به سرتیپ علی آقا خان نقدی (۲) (سردار رفعت) محول گردید. نامبرده مکلف شد وسایل تشکیلات این اداره را فراهم نماید و از تاریخ اول فروردین ۱۳۰۱ ش، سازمان مذکور را تشکیل داده و شروع به کار نماید. (۳)

* انتصاب مصدق السلطنه به سمت والی آذربایجان

مصدق السلطنه به حکم ریاست وزرا به سمت والی آذربایجان انتخاب گردید. (۴)

* تقاضای بودجه برای برگزاری انتخابات در تهران

وزارت داخله برای برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی در تهران، پانزده هزار تومان اعتبار و بودجه درخواست کرده و به حکومت تهران نیز دستور داده بود تا مقدمات برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی را برای انتخاب دو نماینده دیگر فراهم نماید. از این رو حکومت تهران از مالیه مبلغ دو هزار تومان بودجه تقاضا نمود. (۵)

* تحصن در بجنورد

در پی تحصن مردم در بجنورد در اعتراض به تعرضات امین مالیه ثلاث، امروز نیز جمعی دیگر از مردم از اسفراین به بجنورد آمده و به متحصنین ملحق شدند. (۶)

* ورود امیر موثق به روستای اگریقاش

امیر موثق فرمانده کل اردوی آذربایجان امروز سه ساعت به غروب مانده به روستای «اگریقاش» در نزدیکی ساوجبلاغ وارد شد. دبیر الوزاره و رئیس تلگراف خانه و رئیس اداره مالیه و حکمران ساوجبلاغ نیز برای ملاقات با امیر موثق به اگریقاش رفتند. امیر موثق قصد داشت دو روز دیگر برای بازدید از ساوجبلاغ به آنجا برود. (۷)

[تصویر] سردار رفعت

* انتخاب ریاست اداره معارف و اوقاف خراسان

آقای میرزا محمد خان ملک زاده مدیرمسئول سابق روزنامه ایران که چندی بود به مشهد رفته و در آنجا نیز اقدام به نشر روزنامه بهار کرده بود، به سمت ریاست اداره معارف و اوقاف خراسان منصوب شد. (۸)

۱- تشکیلات اداره کل امنیه مملکتی یکی از ادارات تابع وزارت جنگ شد ولی یگان های آن تابع تشکیلات مرکزی امنیه کل دولتی بودند. سازمان جدید التأسیس امنیه دولتی نخستین بار در ساختمان شمس العماره که محل سابق ژاندارمری بود، مستقر شد و افراد ناحیه مرکز آن در سرباز خانه محمدیه استقرار یافتند. (ن ک: تاریخ ژاندارمری ایران، از قدیمی ترین ایام تا عصر حاضر، صص ۲۸۳-۲۸۶).

۲- سرلشکر علی نقدی معروف به سردار رفعت از افسران عالی رتبه قزاق خانه در دوره قاجاریه بود که تمام مراحل ترقی را در قزاق خانه طی کرد. در سال ۱۳۰۰ ش، رضا خان پس از ادغام قزاق خانه، ژاندارمری و سایر واحدهای نظامی، چند تن از سرداران قزاق از جمله سردار رفعت را به ارتش جدید دعوت کرد. سردار رفعت قبلاً فرمانده رضا خان بود. وی پس از عهده دار شدن اداره امنیه کشور مدت چهار سال ریاست ژاندارمری کل کشور را بر عهده داشت. مدتی حکمران یزد و سپس عضو شورای عالی نظام گردید. سرانجام وی در سال ۱۳۲۰ ش، درگذشت. وی صاحب پنج پسر و دو دختر بود که فرزنداناش همگی نظامی بودند. (شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، ج ۳، صص ۱۶۳۹-۱۶۴۰).

۳- تاریخ ژاندارمری ایران، صص ۲۸۳-۲۸۶.

۴- روزنامه ایران، ۲۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۵- همان، ص ۳.

۶- گزارش تلگرافی از بجنورد به وزارت داخله، ۲۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۴۵۹۷.

۷- تلگراف دبیر الوزاره به کارگزاری آذربایجان، ۲۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، سال ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱، ص ۴.

۸- روزنامه ایران، ۲۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، ص ۲.

[تصویر] نمایی دیگر از سردر قدیمی مجلس شورای ملی

* اتحاد اکراد برای حمله به میاندوآب

اسماعیل امیرفضلی کفیل ایالت آذربایجان و امیر لشکر شمال غرب بنا به گزارش حکومت صائین قلعه، به رضا خان وزیر جنگ گزارش داد، قرنی آقا به ریاست ایل مگری منصوب شده است. تمام عشایر هم در بوکان جمع و دو دسته شدند. یک دسته از آنان به سقز رفته اند و دسته دیگر قصد دارند به میاندوآب و صائین قلعه حمله کنند. گزارش رسیده از میاندوآب نیز حاکی از آن بود که همه رؤسای عشایر ساوجبلاغ و اطراف آن با هم متحد شده و نیرویی مرکب از هزار نفر به فرماندهی شیخ عبد الله (از افراد سید طه) و امیر اسعد و سردار سعید در حاج علی کند جمع شده، در صدد حمله به سقز می باشند.

براساس گزارش هایی که به امیرفضلی رسیده بود رؤسای عشایر شهر ویران و ایل ده مگری نیز به فرماندهی قرنی آقا، قصد داشتند تا دو روز دیگر به میاندوآب حمله نمایند. (۱)

۱- تلگراف اسماعیل امیرفضلی به وزیر جنگ، ۲۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷،

شنبه ۲۸ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۷ فوریه ۱۹۲۲ / ۱۹ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* شکایت اتباع روسی مقیم اردبیل

چند نفر از اتباع روس مقیم اردبیل طی تلگرافی به سفارت روسیه مدعی شدند حکومت اردبیل آنان را بدون هیچ تقصیری و بدون مدرک و بازجویی دستگیر نموده، تحت فشار گذاشته و قصد دارد آنان را تبعید نماید(۱). آنان از سفارت روسیه تقاضا کردند از این ظلم فاحش در حق آنان جلوگیری شود.(۲)

[تصویر] مقبره شیخ صفی الدین اردبیلی در اردبیل

* برپایی نمایشگاه تجاری در بروکسل

دولت بلژیک که قصد داشت برای سومین سال متوالی یک نمایشگاه تجاری در بروکسل(۳) در تاریخ ۳ الی ۱۹ آوریل برگزار نماید، با هدف حضور دولت ها و شرکت های بیشتری در این نمایشگاه چند نسخه بروشور، حاوی اطلاعاتی درباره این نمایشگاه به منظور توزیع بین افراد صلاحیت دار و ذینفع، برای ایران ارسال کرد تا این افراد برای نمایش کالاهای خود یا به منظور بازدید در آن نمایشگاه شرکت نمایند. لازم به ذکر است که دولت بلژیک در سال ۱۹۲۰ م، برای اولین بار اقدام به برپایی این نمایشگاه کرده بود. که ۱۶۰۲ نفر شرکت کننده داشت و دومین نمایشگاه نیز در سال ۱۹۲۱ م، و با مشارکت ۲۳۴۷ نفر برپا شده بود.(۴)

۱- اقدام حکومت اردبیل به خاطر تحریکات و تبلیغاتی بود که این افراد در اردبیل انجام می دادند و چون آنها را زندانی نکرد، به آنان اخطار نمود که باید از خاک ایران خارج شوند، زیرا اتباع روس حق تبلیغات در خاک ایران را نداشتند. (اسناد ملی ایران، شم ت، ۲۹۳۰۰۴۱۶۷).

۲- تلگراف چند تن از اتباع روس به سفارت روسیه، ۲۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۱۶۷.

۳- بروکسل پایتخت بلژیک است.

۴- مراسله سفارت بلژیک به حکیم الملک، ۲۸ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۷، پ ۶، ص ۲.

یکشنبه ۲۹ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۸ فوریه ۱۹۲۱ / ۲۰ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* انتخاب نماینده مردم کرمان در مجلس شورای ملی

بعد از پایان انتخابات سیرجان و توابع، «میرزا شهاب کرمانی» (۱) با اکثریت آراء هفت هزار و یکصد و هفتاد و یک رأی از مجموع کل هفت هزار و نهصد و هشت رأی به عنوان نماینده مردم کرمان در مجلس شورای ملی انتخاب گردید. (۲)

* بروز اختلاف بین امیر اسعد و شکاک ها

پیک مخصوصی که حکومت «صائین قلعه» (۳) برای کسب خبر از فعالیت ها و اقدامات اکراد فرستاده بود امروز پس از بازگشت، از بروز اختلاف بین «امیر اسعد» و شکاک ها (۴) خبر داد.

این پیک گزارش داد که امیر اسعد به شکاک ها گفته است «مقصود شما قتل و غارت اهالی است و ما نمی گذاریم که شما نسبت به اهل ولایت بی اعتدالی کنید» و همین باعث دلخوری و کدورت بین امیر اسعد و شکاک ها شده است. در ادامه گزارش پیک حکومت صائین قلعه آمده است که شیخ عبد الله و امیر اسعد هر کدام با ده تا دوازده سوار به سقر رفته تا اسباب آسایش و امنیت آن منطقه را فراهم نمایند. (۵)

* آشتی دو طایفه جعفر بیگ و عطا بیگ

دو طایفه جعفر بیگ و عطا بیگ که مدت ها بود با یکدیگر اختلاف داشتند، به اهتمام کنسول شوروی آشتی کردند و به کنسول قول دادند در ارسال مواد غذایی به روسیه بیش از پیش فعالیت کنند. (۶)

* مشکلات مسافری ایرانی برای بازگشت به ایران

عده ای از خانواده های ایرانی مقیم خارج از کشور که قصد بازگشت به ایران را داشتند پس از گذشتن از اسلامبول، باطوم، تفلیس و ... به نخجوان وارد شده اما به دلیل اینکه با تذکره های خود از مأمورین روسیه مقیم اسلامبول و باطوم و تفلیس ویزا اخذ نکرده بودند، به آنان اجازه حرکت به سوی ایران نمی دادند. (۷) وزارت امور خارجه در یادداشتی فوری به سفارت شوروی در تهران، علت عدم مراجعه مسافرین مزبور، به مأمورین دولت شوروی، در مبدأ حرکت خود برای اخذ ویزا را، عدم اطلاع آنها از شرایط جدید اخذ ویزا و اشکال تراشی های مأمورین دولت شوروی نسبت به صدور ویزای تذکره های مسافرین ذکر کرد و از آن سفارت تقاضا نمود، اقدامات لازم، در خصوص صدور مجوز عبور مسافرین به ایران، به عمل آورند. (۸) چند روز بعد سفارت شوروی در پاسخ با اعلام اینکه، دستورات مقتضی به مقامات مربوط برای صدور اجازه عبور به اتباع ایران داده شده است تصریح کرد: لازم است به همه اتباع ایرانی اعلام شود که در هنگام بازگشت به کشورشان اجازه عبور از کمیسر ملی خارجی همان جمهوری که در آنجا حضور دارند، الزامی است. (۹)

محمد فهیمی کنسول جدید ایران در نخجوان امروز به این شهر وارد شد و وثوق الممالک او را به حکومت محلی نخجوان معرفی نمود. (۱۰)

* تقاضای هیئت علمیه کرمان از وزیر امور خارجه

امروز هیئت علمیه کرمان در نامه ای به وزیر امور خارجه از دولت به دلیل اهمیت ندادن به مدارس قدیمه که باعث شده بود، عده ای طماع، منافع موقوفات، مخصوصا موقوفات مدارس را غارت نمایند ابراز گله مندی نمودند. آنها معتقد بودند اهمیت ندادن به این موضوع سبب می شود به تدریج این امر مقدس که باعث ترویج مراسم مذهبی و حفظ اخلاق اسلامی و جلوگیری از تمایل عمومی به اخلاق بیگانه و غیراسلامی است از بین برود، آنان از وزیر امور خارجه خواستند، با پی گیری این موضوع به خصوص از طریق مذاکره با وزارت معارف، اقدامات عملی در این راستا صورت گیرد و

۱- میرزا شهاب الدین بقائی کرمانی، در سال ۱۲۶۲ ش، در کرمان متولد شد. پدرش میرزا عبد الله قاضی در کسوت روحانیت بود. تحصیلات بقائی در علوم قدیمه تا درجه اجتهاد ادامه داشت. وی در انتخابات دوره چهارم از سیرجان به وکالت برگزیده شد و در دوره پنجم نیز به این سمت انتخاب شد. در آن مجلس جزو گروه اکثریت مجلس قرار گرفت و به انقراض سلسله قاجاریه و استقرار سلطنت پهلوی رأی داد. در دوره ششم به مجلس راه نیافت و از آن به بعد دادگستری و امور قضائی شد. آخرین سمت وی مستشاری دیوان عالی تمیز بود. وی در سال ۱۳۱۳ ش، درگذشت. مظفر بقائی کرمانی یکی از فرزندان اوست. (شرح زندگانی من، ج ۳، ص ۶۷۰-۶۷۳، مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، ص ۹۰-۹۳؛ مجله نگین، ۳۱ / ۲ / ۱۳۴۹، ص ۱۳ و ۱۴؛ شرح حال رجال سیاسی و نظامی ایران، ج ۱، ص ۳۰۷).

۲- تلگراف ایالت کرمان به وزارت داخله، ۲۹ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۸، ج ۳ / ۳، پ ۳۲.

۳- صائین قلعه: شاهین دژ، شهری در آذربایجان غربی.

۴- ایل شکاک از عشایر کرد آذربایجان غربی می باشد. مردم این ایل از مرزنشینان دو کشور ایران و ترکیه بوده و بیشتر در اطراف ارومیه و شمال غرب دریاچه ارومیه، در دو بخش صومای و برادوست زندگی می کنند. شکاک ها در سال ۱۹۱۸ دو هزار خانوار بودند ولی در سال های بعد به بیش از ۴۴۰۰ خانوار بالغ شدند. جمعیت آنها در سال ۱۳۴۵ بیش از ۲۵۰۱۲ نفر بود که در بیش از ۱۷۰ آبادی بزرگ و کوچک به سر می بردند. شکاک ها همه چادرنشین و دامپرور بوده و برای یافتن چراگاه کوچ می کردند. امروزه اکثر مردم ایل ده نشین و کشاورزند اما هنوز هم تعدادی از آنها به بیلاق و قشلاق می روند. ایل شکاک دو طایفه بزرگ دارد که عبارتند از: کاردار و عبدوی؛ طایفه کاردار هشت تیره و عبدوی سیزده تیره دارد. سرپرستی در ایل موروثی است و از پدر به پسر می رسد و چنانچه پسر شایسته سرپرستی نباشد، ریش سفیدان یکی از مردان کارداران و لایق خانواده را به این سمت انتخاب می کنند. رسیدگی به اختلافات و رفتارهای مردم و برطرف کردن نیازمندیهای افراد ایل از وظایف سرپرستان تیره ها و طایفه هاست. (هنر و مردم، شم ۴، ص ۳۸-۴۶؛ بولتن شماره ۷ دفتر اطلاعات سفارت ایران در واشنگتن ص ۲؛ جنبش ملی کرد، ص ۵۹).

۵- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به وزیر جنگ؛ ۳۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد موسسه مطالعات، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۴۰.

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۳۰.

۷- مراسله رئیس تذکره ایالت آذربایجان به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۱ / ۲۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۲، پ ۱۴، ص ۳.

۸- یادداشت وزارت خارجه به سفارت شوروی، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۲، پ ۱۴، ص ۲.

۹- مراسله سفارت شوروی به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۲، پ ۱۴، ص ۱.

۱۰- تلگراف محمد فهمی به وزیر امور خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱ / ۱۵، پ ۱۸، ص ۸.

تنها به نامه نگاری و به کار بردن الفاظ و ضبط در دفاتر بسنده نشود. (۱)

* تقاضای وابسته نظامی انگلیس از رضا خان

وابسته نظامی انگلیس در گفتگویی که با «رضا خان» داشت با این استدلال که «اقلیتی سازمان یافته در صورتی که اجازه یابد بدون ممانعت به فعالیت های خود ادامه دهد می تواند صدمات زیادی به بار آورد و چنین نهضت هایی باید در نطفه خفه شوند.» به طور جدی از وی خواست که سازمان های طرفدار بلشویسم را در نطفه خفه کند. (۲)

[تصویر] میرزا شهاب الدین بقایی به همراه فرزندش مظفر بقایی

۱- مراسله هیئت علمیه کرمان به وزیر خارجه، ۲۹ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۲، پ ۳۵، ص ۱.

۲- Lt Col. Saunders) MA (to Loraine, ۱۸ Feb, ۱۹۲۲, in Loraine to Curzon, ۲۰ Feb ۱۹۲۲, Fo

۳۷۱/ ۷۸۰۵/ ۴۷۱۲

دوشنبه ۳۰ بهمن ۱۳۰۰ / ۱۹ فوریه ۱۹۲۲ / ۲۱ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* قحطی در دره جز

اهالی «دره جز» که به دلیل قحطی در عسرت و تنگی به سر می برند و افزون بر این، یک بار از سوی زبردست خان و افرادش و یک بار نیز از سوی ژاندارم ها مورد غارت و چپاول قرار گرفته بودند قادر به پرداخت مالیات به مباشرین مالیه نبودند، از این رو، دست تظلم به سوی رئیس مجلس شورای ملی دراز کرده، در عریضه ای از او رسیدگی به وضعیت خود را خواستار شدند و پیشنهاد دادند یا مالیات امسال آنها بخشوده شود یا سال آینده مالیات خود را بپردازند. (۱)

[تصویر] نمایی از ساختمان مجلس شورای ملی در میدان بهارستان

* شروع جنگ بین نظامیان دولتی و تفنگچیان امامقلی خان رستم

فرمانده اردوی اعزامی به ممسنی از شروع جنگ بین نظامیان دولتی با تفنگچیان «امامقلی خان رستم» خبر داد. (۲)

* پاسخ وزارت داخله به اظهارات امام قلی خان رستم

وزارت داخله در پاسخ به امامقلی خان رستم که اخیراً در خصوص اعزام اردو به ممسنی تلگرافی به وزارت داخله ارسال کرده بود، هدف از اعزام اردوی نظامی به ممسنی را استقرار انتظامات محلی ذکر کرده و تاکید کرد، لازم است او نیز مطابق دستورات ایالت فارس رفتار نموده، به شیراز برود و مطالب خود را اظهار نماید تا مورد بررسی و رسیدگی قرار گیرد. (۳)

* پاسخ به اعتراض کدخدایان و ریش سفیدان ممسنی

وزارت داخله در پاسخ به اعتراض کدخدایان و ریش سفیدان ممسنی به اعزام اردوی نظامیان دولتی به آن منطقه به آنان خاطرنشان کرد که اعزام اردو به ممسنی تنها برای استقرار نظم در آن منطقه است. (۴)

(۱).

(۲).

(۳).

(۴).

- ۱- عریضه اهالی دره جز به رئیس مجلس شورای ملی، ۳۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۳۲، ج ۱ / ۱۷، پ ۶۰.
- ۲- مراسله نصرت السلطنه به وزارت داخله، ۲ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۹۲ / ۲۹۳۰۰.
- ۳- مراسله وزارت داخله به امامقلی خان، ۳۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۹۲ / ۲۹۳۰۰.
- ۴- مراسله وزارت داخله به کازرون، ۳۰ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۹۲ / ۲۹۳۰۰.

دوشنبه ۱ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۰ فوریه ۱۹۲۲ / ۲۲ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* اعتراض علمای نجف به ترویج افکار بهائیت

پس از اینکه، «حسین افغان» از نزدیکان «میرزا حسینعلی بابی» در بغداد به سمت منشی رئیس کابینه حکومت عراق منصوب شد، بهائیان عراق بواسطه اقدامات و نفوذ او در صدد تأسیس و تعمیر یک معبد در بغداد برآمدند. روزنامه لسان العرب هم در راستای ترویج افکار ایشان چند مقاله منتشر کرد. علمای نجف در اعتراض به این موضوع، امروز در مسجد هندی تجمع کرده و از قائم مقام حکومت نجف اشرف خواستند، به حکومت مرکزی بغداد اطلاع دهد، به طور جدی از اقدامات فرقه بهائیت در بغداد جلوگیری شود. «شیخ مهدی خالصی»^(۱) از مجتهدین کاظمین و بعضی علمای دیگر هم، حکم «تحریم» روزنامه لسان العرب را دادند.^(۲)

* حذف القاب و عناوین در نامه های اداری

وزارت امور خارجه به کلیه کارگزاری های ایالات و ولایات و مأمورین آن وزارت خانه در کشورهای خارجی ابلاغ کرد: به دلیل اینکه، درج القاب و عناوین در نامه ها، نتیجه ای جز اتلاف وقت نویسنده و خواننده ندارد، از این به بعد، وزارت امور خارجه در سر پاکت ها و ابتدای نامه ها که خطاب به مأمورین خود می نویسد، فقط به جمله (آقای ...) اکتفا می نماید و لازم است عموم مأمورین این وزارت خانه هم در سر پاکت ها و ابتدای نامه ها که خطاب به وزیر یا معاون وزارت امور خارجه و یا رؤسای ادارات نوشته می شود فقط به جمله (آقای ...) اکتفا نمایند که تضييع وقت نشود.^(۳)

* انتصاب مصدق السلطنه به سمت والی آذربایجان

انتصاب «قوام السلطنه» به عنوان والی آذربایجان بنا به دلایلی لغو شد و «مصدق السلطنه» به جای وی به این مقام منصوب گردید. رضا خان پس از انتصاب مصدق السلطنه به این سمت، به فرمانده نظامی ارشد ایالت آذربایجان تأکید کرد که مصدق السلطنه با نظر شخصی وی به این سمت منصوب شده و لازم است نظامیان جهت پیشبرد اهداف وی، با او همکاری های لازم را به عمل آورند.^(۴)

* شروع جنگ با امامقلی خان

«امامقلی خان» قرآن مهوری را که نظامیان برای تأمین او فرستاده بودند، پذیرفت و جنگ بین «امامقلی خان» و نظامیان شروع شد. در این جنگ از شیراز تجهیزاتی تحت حفاظت بیست و دو نفر سوار و پیاده برای کمک به نظامیان ارسال شد.^(۵)

* مذاکره و ثوق الممالک با حکومت محلی نخجوان

«وثوق الممالک» جانشین کنسول ایران در نخجوان پس از مذاکره با حکومت محلی آنجا درباره فراریان غائله تبریز، اعلام کرد، حکومت محلی نخجوان از ابتدا این وقایع را به مقامات «بادکوبه» اطلاع داده و از آنجا نیز، مأموری جهت رسیدگی به این موضوع اعزام کرده اند که به زودی به نخجوان وارد خواهد شد. وثوق الممالک همچنین اطلاع داد که حکومت محلی نخجوان قول داده است در این زمینه مساعدت لازم را بنماید تا خواسته های دولت ایران برآورده شود. (۶)

* دعوت از ایران برای عضویت در انجمن بین المللی حمایت از کودکان

سفارت بلژیک از دولت ایران برای عضویت در انجمن بین المللی حمایت از کودکان دعوت کرد. بنا به اظهارات وزیر مختار بلژیک در ایران، دومین کنگره بین المللی حمایت از کودکان تصمیم داشت در بروکسل یک مرکز بین المللی برای حفظ و حمایت از کودکان تأسیس نماید و دول مختلف در صورت تمایل برای عضویت در این انجمن بایستی مبلغی پرداخت نمایند. (۷) دولت ایران به بهانه وجود مشکلات مالی از

۱- شیخ محمد مهدی خالصی از برجسته ترین علمای مجاهد و ضد استعمار شیعه عراق در قرن سیزدهم و چهاردهم هجری است. وی فرزند شیخ حسن کاظمی بود و در ۹ یا ۱۵ ذیحجه ۱۲۷۶ ق، در کاظمین به دنیا آمد و در میان طایفه خود (خالصی) پرورش یافت. در اواخر ۱۳۲۹ ق، و پس از حمله روس ها به شمال ایران و اندکی بعد از حمله استعمارگران ایتالیایی به طرابلس غرب لیبی، بسیاری از مراجع و علمای عراق، از جمله شیخ مهدی خالصی فتوای جهاد بر ضد اشغالگران روسی و ایتالیایی صادر کردند. هنگام حمله متفقین به عثمانی، علمای شیعه عراق از جمله آیت الله خالصی در حمایت از عثمانی، فتوای جهاد بر ضد استعمارگران انگلیسی صادر کردند. هنگامی که وهابیان حجاز در ۱۳۳۹ ق، به قصد انهدام مراقد ائمه شیعه، تصمیم به حمله به جنوب عراق را داشتند، وی به همراه گروهی از علمای کاظمین و مردم داوطلب به دعوت آیت الله نائینی و آیت الله سید ابو الحسن اصفهانی به کربلا آمد. در ۱۳۴۰ ق، نیز انگلستان تصمیم گرفت که قرارداد اتحاد با ملک فیصل، نامزد پادشاهی عراق را امضا کند که در واقع امر، نوعی تحت الحمایگی بود که قبلا علما با آن مخالفت کرده بودند؛ این قرارداد سال بعد در معرض افکار عمومی قرار گرفت. نمایندگان شیعیان بغداد به کاظمین رفتند و با شیخ مهدی خالصی و سید حسن صدر ملاقات کردند و از آنان خواستند، با قرارداد اتحاد ملک فیصل با انگلستان مخالفت کرده و پادشاهی فیصل را به رسمیت نشناسند. خالصی با این پیشنهاد، مشروط بر موافقت آیت الله نائینی و اصفهانی موافقت کرد. پس از موافقت آنان، آیت الله خالصی نیز فتوایی صادر کرد و اعلام نمود که در صدد باطل کردن بیعت خود با فیصل است، زیرا او به تعهداتش مبنی بر حفظ استقلال عراق عمل نکرده است. از این رو انگلیسی ها و فیصل مخالفت علما را جدی گرفتند و آنها را به ایران و حجاز تبعید کردند که شیخ مهدی ابتدا به حجاز و سپس به ایران تبعید شد. آیت الله خالصی در ۱۲ رمضان ۱۳۴۳ ق، در مشهد مقدس درگذشت و در جوار مرقد امام رضا علیه السلام دفن شد. (علمای مجاهد، ص ۱۸۵-۱۸۷).

۲- مراسله کنسولگری ایران در بغداد به وزارت خارجه، ۱۶/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۱۶، پ ۳۲، ص ۱۲.

۳- مراسله وزارت خارجه به عموم کارگزاری های ایالات و ولایات و ...، ۱/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۹، پ ۷، ص ۲۵۳.

- ۴- تلگراف وزیر جنگ به کفیل ایالت آذربایجان، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲۰.
- ۵- تلگراف امیر لشکر جنوب به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸، ص ۶.
- ۶- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به وزیر جنگ؛ ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۳۹.
- ۷- مراسله سفارت بلژیک به وزیر خارجه ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۱۱، ص ۹.

شرکت در این انجمن سرباز زد. (۱)

* حرکت سمیتقو از خوی به ارومیه

«اسماعیل سمیتقو» از خوی به طرف ارومیه حرکت کرد.

اسماعیل امیرفضلی امیر لشکر شمال غرب حرکت سمیتقو به طرف ارومیه را به «حبیب الله شیبانی» (۲) اطلاع داد تا شیبانی مراقبت بیشتری به عمل آورد. (۳)

[تصویر] شیخ محمد مهدی خالصی

-
- ۱- مراسله وزارت خارجه به سفارت بلژیک، ۱۳۰۰/۱۲/۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۱۱، ص ۸.
  - ۲- حبیب الله خان شیبانی متولد ۱۲۶۵ ش، فرزند ناظم الدوله کاشانی، وی در سال ۱۲۸۵ به دانشگاه «سن سیر» فرانسه رفت. در سال ۱۲۸۹ از آنجا فارغ التحصیل شد. در سال ۱۲۹۲ ش، به ایران بازگشت و با درجه سلطانی (سروانی) در ژاندارمری دولتی به کار پرداخت. پس از سقوط دولت نظام السلطنه به برلین رفت و در سال ۱۲۹۷ ش، به ایران بازگشت و مجدداً به ژاندارمری پیوست. در سال ۱۲۹۹ با رضا خان آشنا شد و قبل از کودتای ۱۲۹۹ به نفع وی فعالیت می کرد. در سال ۱۳۰۰، به درجه سرهنگی رسید. در عملیات علیه کوچک خان و سمیتقو شرکت کرد. در سال ۱۳۰۱، به درجه سرتیپی ارتقا یافت و در سال ۱۳۰۲، به عنوان سرپرست دانشجویان نظامی ایران به فرانسه رفت. در دی ۱۳۰۷، عضو هیئت شورای قشونی شد. در خرداد ۱۳۰۸، به درجه امیر لشکری نایل آمد و به فرماندهی ارتش فارس منصوب و برای سرکوبی شورش آن ایالت به آنجا اعزام شد و موفق به اعاده آرامش گردید. شیبانی در سال ۱۳۱۴ به خارج از ایران رفت و مشاغل دولتی او پایان یافت. (ارتش و حکومت پهلوی، ص ۴۴۶-۴۴۴).
  - ۳- تلگراف اسماعیل امیرفضلی به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۱۳۰۰/۱۲/۲، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۳۷.

سه شنبه ۲ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۱ فوریه ۱۹۲۲ / ۲۳ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* ابلاغیه رضا خان در سالگرد کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹

رضا خان طی یک «ابلاغیه» مسئولیت کودتای سوم اسفند سال گذشته را شخصا به عهده گرفت. در قسمتی از ابلاغیه مذکور چنین آمده است: «... آیا با حضور من مسبب حقیقی کودتا را تجسس کردن مضحک نیست؟ ... بی جهت اشتباه نکنید و از راه غلط، مسبب کودتا را تجسس نکنید. با کمال افتخار و شرف به شما می گویم که مسبب حقیقی کودتا منم و این راهی است که پیموده ام و از اقدامات خود نیز ابا دشیمان نیستم ... من از اقدامات خود در پیشگاه عموم شرمند نیستم و ن هایت مباحات و افتخار است که خود را مسبب حقیقی کودتا به شما معرفی نمایم ...» (۱)

* پیشنهاد ترور سمیتقو از سوی یکی از افسران قزاق

یکی از افسران قزاق و تحصیل کرده استانبول که با برخی افسران و افراد فراری عثمانی نزد سمیتقو در ارتباط بود، برای دومین بار، ترور «سمیتقو» را به «اسماعیل امیرفضلی» پیشنهاد داد. او برای این کار مبلغ سه هزار تومان مطالبه نموده بود که یک پنجم آن را قبل و بقیه را بعد از پایان مأموریت دریافت نماید. اسماعیل امیرفضلی نیز که بهترین راه دفع سمیتقو را ترور وی می دانست، در این باره از رضا خان کسب تکلیف کرد. (۲)

رضا خان در پاسخ با تأکید بر اینکه در جنگ مقصود و هدف ن هایی نابود کردن دشمن است، انتخاب راه رسیدن به این هدف را به عهده مسئولین و فرماندهان نظامی دانست. (۳)

* اعتراض سفارت روسیه به برخورد حکومت اردبیل با اتباع روسیه

از سفارت روسیه یادداشتی مبنی بر شکایت اتباع روس از اقدامات مأمورین ولایات و ایالات، مخصوصا از رفتار خشونت آمیز حاکم اردبیل و رئیس نظمی شیراز و دستگیری چند نفر اتباع روس در اردبیل، به وزارت امور خارجه رسید. بنا به اظهارات وزیرمختار روسیه مدلول اکثر شکایات، پیش آمدهای بهانه جویانه و خشونت آمیز در موقع تفتیش گمرکی، توقیفات غیرقانونی و حتی اقدام به ضرب و شتم و عدم توجه به شکایات اتباع روس بود.

وی با اشاره به اینکه، دولت شوروی از حقوق کاپیتولاسیون صرف نظر نموده ولی انتظار دارد اولیای دولت ایران توجه لازم و منصفانه نسبت به منافع اتباع روس مبذول نمایند، از وزارت امور خارجه درخواست نمود هرچه زودتر دستور فوری مبنی بر حسن رفتار نسبت به اتباع روس به کلیه مأمورین محلی صادر شود. (۴)

* توقیف روزنامه های ستاره ایران و ستاره شرق

روزنامه های ستاره ایران و ستاره شرق به علت توهین به اعضای دولت توقیف شدند. (۵)

* درخواست ممتاز الدوله برای ارسال آذوقه برای هیئت اعزامی ایران در تفلیس

با توجه به کمبود آذوقه در تفلیس، «ممتاز الدوله» طی تلگرافی به وزارت امور خارجه، درخواست نمود هرچه زودتر یک خروار برنج، یک خروار آرد و سی من روغن با اولین وسیله توسط نمایندگی سیاسی ایران در باکو برای هیئت اعزامی ایران ارسال شود. (۶)

* موافقت دولت با ارسال گندم و برنج برای قحطی زدگان نخجوان

هیئت وزیران در جلسه امروز خود با پیشنهاد «ممتاز الدوله» رئیس هیئت اعزامی به قفقاز، برای ارسال پنجاه خروار گندم و بیست و پنج خروار برنج به عنوان اعانه برای قحطی زدگان نخجوان موافقت کرد. (۷)

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۳۰-۱۳۶.

۲- تلگراف اسماعیل امیرفضلی به وزیر جنگ، ۲/۱۲/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۳۸.

۳- اظهارات رضا خان که در حاشیه سند فوق الذکر آمده است.

۴- مراسله سفارت روسیه به وزارت خارجه، ۲/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۱۷۶.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۳۰.

۶- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۹، ص ۲۴۴.

۷- مراسله از کابینه ریاست وزرا به وزارت مالیه، ۹/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵/۳، پ ۶۶، ص ۱.

* تمایل آمریکایی ها برای خرید زمین در مشهد

امروز رئیس مدرسه آمریکایی در مشهد به منظور ملاقات با کارگزار خراسان به محل کارگزاری خارجه خراسان رفت. وی در حاشیه این دیدار به کارگزار گفت: برای ساخت خانه و تأسیس مدرسه و بیمارستان در شهر مشهد نیازمند به خرید شصت هزار ذرع زمین است. اما کارگزار خراسان به وی پاسخ داد که برای تأسیس این قبیل مؤسسات، کارگزاری و ایالت خراسان نمی توانند اجازه خریداری زمین را بدهند، مگر آنکه از سوی هیئت دولت مجوز لازم برای این کار صادر شود. وی خطاب به رئیس مدرسه آمریکایی تصریح کرد، بیشتر اراضی این شهر وقفی است (۱) و برای اتباع خارجی و ترویج مذهب در چنین شهری که ساکنین و زائرین آن، متعصب هستند مشکلات فراوانی را در پی دارد. (۲)

[تصویر] رضا خان

۱- تلگراف کارگزار مهام خارجه خراسان و سیستان به وزارت خارجه، ۲/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۰، پ ۱۱، ص ۲.

۲- تلگراف کارگزار مهام خارجه خراسان و سیستان به وزارت خارجه، ۲۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۰، پ ۱۱، ص ۱۰.

چهارشنبه ۳ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۲ فوریه ۱۹۲۲ / ۲۴ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* مذاکره برای خروج نیروهای انگلیسی از دزداب

پیرو تلگراف «ارفع الممالک» حاکم دزداب به وزارت داخله راجع به مداخلات صاحب منصبان و مأمورین انگلیسی در امور شهر و اقدامات عمال انگلیس در بلوچستان، امروز وزارت داخله، از وزارت امور خارجه تقاضا نمود برای خروج این نیروها از دزداب و جلوگیری از مداخلات آنان و تسهیل کار حکومت، با مقامات مربوط مذاکره نموده، اقدامات لازم را انجام دهند. (۱)

* سرقت از رئیس بانک شاهنشاهی یزد در مسیوند

«نلسن» رئیس شعبه بانک شاهنشاهی یزد در «مسیوند» (۲) گرفتار سارقین شد.

چون «نلسن» سومین فرد از اتباع انگلیسی بود که در طول سه ماه گذشته در بین راه اصفهان- شیراز از وی سرقت می شد، سفارت انگلیس ضمن اعتراض به وزارت امور خارجه، خواستار اقدامات لازم برای برقراری امنیت در این راه شد و حق خود را برای مطالبه خسارات سرقت های اخیر محفوظ دانست. (۳)

* تشکیل کمیسیون برای رسیدگی به موضوع راه آهن ماورای قفقاز

«مخبر السلطنه» والی معزول سابق آذربایجان، برای قرارداد با راه آهن ماورای قفقاز که مال التجاره و بارهای وارداتی را توسط راه آهن از تبریز به جلفا و همچنین بالعکس مبادله می نمود، شرایط و موادی را تهیه و به تهران فرستاده بود.

دولت هم دستور داد شرایط و مواد پیشنهادی مخبر السلطنه در کمیونی با دقت مورد مطالعه قرار گیرد.

پیرو این دستور کمیسیون مزبور امروز تشکیل جلسه داد و با توافق نظر اعضا مقرر شد، گزارش نظریات کمیسیون به هیئت دولت ارسال شود. (۴)

* تصویب لایحه قانون شورای عالی معارف

کمیسیون معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اعتراضات و اصلاحاتی را که در ضمن شور اول لایحه قانون شورای عالی معارف از طرف بعضی از نمایندگان اظهار گردیده و در جلسات مختلفی مورد بررسی قرار گرفت بود، به همراه لایحه مزبور با اصلاحات و اضافات جدیدی تصویب نمود و به مجلس ارائه کرد. این قانون مشتمل بر دو فصل و ۱۳ ماده بود. (۵)

* ورود سرداران بلوچ به دزداب

جمعی از سرداران بلوچ جهت مذاکره با سرداران سیستان با قطار به «دزداب» (۶) وارد شدند.

این قطار مطابق برنامه بایستی سه روز پیش به «دزداب» می رسید ولی به دلیل بارندگی و وضعیت نامساعد جوی و راه، امشب به دزداب وارد شد. (۷)

* تخصیص اعتبار برای برگزاری انتخابات

پس از تصویب مبلغ پانزده هزار تومان اعتبار برای مخارج انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی، امروز وزارت داخله به وزارت مالیه نوشته که هرچه زودتر از بابت اعتبار مزبور، وجهی برای مخارج انتخابات تهران به اداره حکومتی تهران بپردازند.

(۸)

* برگزاری مراسم جشن سالگرد کودتای سوم اسفند در رشت

امشب که مصادف با کودتای سال گذشته بود، در عمارت جدید قشون در رشت واقع در خارج شهر، جشن بزرگی از سوی فرمانده تیپ مستقل شمال برگزار گردید. تعداد زیادی از اهالی و بزرگان و رؤسای دوائر دولتی تا نیمه شب در این مراسم حضور داشتند. (۹)

۱- مراسله وزارت داخله به وزارت خارجه، ۳/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۰۰۴.

۲- مسیوند حدود هشتاد کیلومتری شیراز واقع است.

۳- یادداشت سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۵/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۷، پ ۲۴، ص ۶.

۴- روزنامه ایران، ۴/۱۲/۱۳۰۰، ص ۳.

۵- روزنامه ایران، ۱۵/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- دزداب نام قدیم شهر زاهدان است.

۷- تلگراف از زاهدان به کاظم خان سیاح، ۵/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۶۲۹۱.

۸- همان.

۹- تلگراف از رشت به وزارت داخله، ۳/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۰۴۴.

[تصویر] مسجد سلیمان و کارگاه های مربوط به شرکت نفت جنوب

* انتصاب حکمران گیلان

«وثوق السلطنه» با حکم رئیس الوزراء، به سمت حکومت گیلان منصوب شد. (۱)

* توافق کمپانی نفت جنوب و استاندارد اوایل

حسین علاء طی تلگرافی به مشیر الدوله وی را مطلع ساخت که کمپانی نفت جنوب و استاندارد اوایل راجع به نفت شمال توافق نموده و می خواهند نظر دولت ایران را نیز نسبت به این توافقنامه بدانند. (۲) استاندارد اوایل به این نتیجه رسیده بود که تنها راه مطمئن وارد کردن سرمایه در میادین نفت شمال موافقت با مصالح نفتی انگلیسی ها است. (۳)

* ورود دبیر اعظم به شیراز

دبیر اعظم رئیس کابینه ایالتی برای رسیدگی به اوضاع ممسنی و مذاکره برای صلح وارد شیراز شد. (۴)

۱- روزنامه ایران، ۳/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- پس از این تلگراف حسن پیرنیا در تاریخ ۶ اسفند ۱۳۰۰ از حسین علاء خواست برای منصرف ساختن کمپانی استاندارد اوایل برای مشارکت با کمپانی نفت جنوب تلاش نماید. (نفت شمال، ص ۸۰-۹۰).

۳- نفت شمال، ص ۷۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸، ص ۱۹.

پنجشنبه ۴ اسفند ۱۳۰۰/۲۳ فوریه ۱۹۲۲/۲۵ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* عزیمت متمردين غائله تبریز به مسکو

مأمورین سرحدی جلفای (۱) ایران گزارش دادند کاظم خان سرتیپ زاده به همراه چهار نفر دیگر از متمردين غائله تبریز به قصد استمداد و استرحام از «لنین» (۲) به سوی مسکو حرکت کرده اند. چون منبع اولیه انتشار این خبر مأمورین سرحدی جلفای روسیه بودند، «اسماعیل امیرفضلی» صحت یا سقم این خبر را تأیید نکرد. (۳)

* قطع سیم های تلفن سفارت شوروی

سیمهای تلفن سفارت شوروی بین ساختمان سفارت در داخل شهر و باغ «مخبر الدوله» (۴)، امروز برای چهارمین بار قطع شد. پس از تحقیق در این باره، «کنستانتین میخولیچ» تبعه روس و از کارمندان تلگراف بی سیم سفارت فرانسه و «یوان خبرف» راننده سفارت آمریکا به عنوان عاملین این اقدام شناسایی شدند. آنان سیم ها را نزد خانم «استفانی» مهمان خانه دار در خیابان عطاء الدوله نگهداری می کردند. (۵)

* اعلام ترکیب نفرات و سواران لشکر جنوب

«محمود آیرم» ترکیب نفرات و سواران لشکر جنوب را به شرح ذیل به وزارت جنگ اعلام کرد: امیر لشکر ۱، سرتیپ ۱، سرهنگ ۴، نایب سرهنگ ۴، یاور (۶) ۱۴، سلطان (۷) ۱۷، نایب اول ۱۹، (۸) نایب دوم ۳۱، نایب سوم ۱۴، آسپیران (۹) اول ۱۱، آسپیران دوم ۱۲، جمع کل صاحب منصبان ۱۲۸ نفر؛ معین نایب ۵۰، وکیل اول ۵۸، (۱۰) وکیل دوم ۹۴، وکیل سوم ۱۴۵، سرجوقه ۲۳۳، تاین (۱۱) اول ۵۰، تاین دوم ۸۳۶، تاین سوم ۲۱۲۱، جمع کل نفرات ۲۸۸۷ نفر؛ همچنین ۱ سرتیپ، ۲ یاور، ۱۳ سلطان، ۱ نایب دوم، ۲ نایب سوم هم از قشون فارس به صورت کل اضافه نشده بودند.

محمود آیرم در ادامه تعداد سواران لشکر را نیز بدین شرح اعلام کرد: اسب های شخصی ۳۳۰، اسب دولتی ۳۶۴، مادیان شخصی ۴، مادیان دولتی ۱۹، قاطر دولتی ۴۳، الاغ دولتی ۴، کره مادیان دولتی ۲ رأس که در مجموع ۷۶۶ رأس سوار هستند. و ترکیب افراد غیرنظامی نیز از قرار ذیل اعلام شدند:

منشی و مباشر و غیره ۳۴، کارگر ۱۹، سورچی (۱۲) ۱۰، استاژ (۱۳) ۱۲، و ۱۶ نفر از صاحب منصبان سابق پلیس جنوب که در تهران نیز با پرداخت حقوق به آنان موافقت شده بود. (۱۴)

* ملاقات سفیر شوروی در ایران با حاج آقا جمال الدین

«روتشتین» سفیر دولت شوروی امروز با «حاج آقا جمال الدین» ملاقات نمود و مدتی نیز با ایشان به مذاکره پرداخت. (۱۵)

* تقاضای روسیه برای بازگشت اسرای نظامی روسی در ایران

نمایندگی مختار دولت جمهوری سوسیالیستی شوروی از دولت ایران درخواست نمود اسرای نظامی روس در ایران، به سرزمین خود بازگردانده شوند. وی از وزارت خارجه تقاضا کرد هرچه سریع تر درباره وضعیت آنان تحقیق کرده و نتیجه را به سفارت شوروی اطلاع دهند. (۱۶)

* درگیری های مسلحانه در نقاط مرزی روسیه و ایران

در پی بروز برخی درگیری های مسلحانه و حوادث در مرز بین ایران و روسیه، نمایندگی مختار شوروی در ایران در نامه ای به وزارت امور خارجه، ضمن اظهار تأثر از وقوع این قبیل حوادث (۱۷) و درگیری های مسلحانه در نقاط مرزی، اغتشاشات مرزی را ناشی از عدم وجود قوانین مرزی بین دو دولت دانست و در ادامه تصریح کرد:

برای جلوگیری از وقوع این گونه حوادث لازم است مسائل مرزی و عبور و مرور مرزنشینان بین دو دولت بررسی و حل شود. (۱۸)

۱- جلفا یکی از شهرهایی است که در ۶۷ کیلومتری شمال مرند واقع شده و از شمال به رودخانه ارس مرز ایران و شوروی و از جنوب به بخش زنوز و از شرق به بخش دیزمار و از غرب به دهستان اوغلی محدود است. جلفا دارای مرزبانی و گمرک است و خط آهن و شوسه تبریز و قفقاز از این شهرستان می گذرد.

۲- لنین، ولادیمیر ایلیچ: نام خانوادگی واقعی وی یولیانوو بود، اما هنگام شرکت در فعالیت های محرمانه سیاسی در سال ۱۹۰۱ نام مستعار لنین را برگزید و از آن پس نیز همین نام بر روی او باقی ماند. او در ۲۲ آوریل سال ۱۸۷۰ م در سیمبریک، که بعداً به افتخار او یولیانووسک نام گرفت، به دنیا آمد. در سال ۱۸۸۷ برادر بزرگش به اتهام شرکت در توطئه قتل علیه تزار روسیه دستگیر و اعدام شد. در آن زمان بنا به علل سیاسی و اختلاف طبقاتی شدید و عدم وجود حقوق اساسی برای شهروندان، بیشتر مردم از حکومت وقت ناراضی بودند و اعضای جوانتر طبقه متوسط، که لنین هم جزو آنها بود، با تشکیل گروه های سیاسی سعی داشتند تغییراتی در جامعه به وجود آورند. لنین خود به مطالعه دقیق آثار «کارل مارکس»، یکی از بنیان گذاران نظریه کمونیسم پرداخت. مارکس معتقد بود که مردم نباید دارای مغازه، کارخانه، زمین و املاک دیگر به صورت شخصی باشند و طبقه کارگر بایستی طی انقلابی این دارایی ها را تصرف کرده و در اختیار عموم قرار دهد. لنین شدیداً تحت تأثیر این افکار قرار گرفت و بر آن شد که در روسیه انقلابی کمونیستی به راه اندازد. لنین در سال ۱۹۰۵ به علت بروز یک سری شورش های انقلابی در روسیه، به کشورش بازگشت و فعالیت های سیاسی خود را در خفا از سر گرفت. دو سال بعد به کشور سوئیس گریخت و تا سال ۱۹۱۷ در خارج از کشور باقی ماند، ولی به رهبری فعالیت های انقلابی ادامه داد. در فوریه ۱۹۱۷ که دولت های روسیه و آلمان در حال جنگ بودند، انقلاب در «سن پترزبورگ»، مسکو و سایر شهرهای بزرگ آغاز شد. تزار از رأس قدرت برکنار گشت و حکومتی موقت به روی کار آمد. در این میان لنین در آوریل ۱۹۱۷ با کمک حکومت آلمان وارد روسیه شد و بلافاصله رهبری مبارزات برای دستیابی بلشویک ها به قدرت را بدست گرفت. وی در نوامبر همان سال به قدرت رسید و رئیس حکومت جدید روسیه شد، و بدین ترتیب اولین حکومت کمونیستی در جهان به وجود آمد. لنین

در سال ۱۹۲۴ چشم از جهان فرویست و جسدش نگهداری مومیایی گردید و در مقبره ای مرمرین در مسکو در معرض نمایش گذاشته شد. (دائرة المعارف بزرگ زرین، ج ۲، ص ۱۴۲۷ و ۱۴۲۸).

۳- تلگراف اسماعیل امیرفضلی به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۱۳۰۰/۲/۴، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۳۳.

۴- مخبر الدوله: حسینقلی خان، فرزند علیقلی خان مخبر الدوله (۱۳۳۵-۱۲۶۴ ق) در سال ۱۲۹۳ به معاونت پدرش که وزیر تلگراف بود منصوب شد. در ۱۲۹۵ به ریاست تلگراف تعیین و در سال های ۱۳۰۱ و ۱۳۱۵ به ترتیب ملقب به مخبر الملک و مخبر الدوله گشت. نامبرده از سال ۱۳۱۳ به مدت ده سال وزیر تلگراف بود. سپس مجدداً از سال ۱۳۲۶ تا یک سال بعد (۸۸-۱۲۸۷ ش) در کابینه های میرزا احمد خان مشیر السلطنه و ابو القاسم خان ناصر الملک به وزارت پست و تلگراف منصوب گردید. (شرح حال رجال ایران، ج ۵، ص ۸۹).

۵- یادداشت سفارت روس به وزارت امور خارجه، ۱۳۰۰/۱۲/۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲، پ ۲۱، ص ۴.

۶- یاور: سرگرد.

۷- سلطان: سروان.

۸- نایب: ستوان.

۹- آسپیران: افسریار.

۱۰- وکیل: استوار.

۱۱- تاین: سرباز ساده.

۱۲- سورچی: درشکه چی و کالسکه ران، راننده ارابه و دلجان.

۱۳- استاژ: دوره خدمتی که داوطلبان و مبتدیان برای فراگرفتن پیش از استخدام رسمی می گذرانند.

۱۴- تلگراف محمود آیرم به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۱۳۰۰/۱۲/۴، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۳۶.

۱۵- روزنامه بدر، ۱۳۰۰/۱۲/۹، ص ۱.

۱۶- مراسله نمایندگی مختار دولت روسیه شوروی به وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۱۲/۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۱، ص ۹۷.

۱۷- این نامه نگاری پس از این ماجرا بود که یکی از اهالی دولت آباد در حالی که هیزم حمل می کرده و در حال عبور از سرحد بوده است، مورد اصابت گلوله از سوی پست های سرحدی شوروی قرار می گیرد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۴۵، ص ۱۲).

۱۸- مراسله نمایندگی مختار شوروی در ایران به وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۱۲/۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۴، پ ۴۵، ص ۱۲.

* ملاقات وزیرمختار بلژیک با رئیس الوزراء

وزیرمختار بلژیک با رئیس الوزراء در دربار ملاقات و مذاکره نمود. (۱)

* جلوگیری از خروج مسکوک نقره از سوی بانک شاهنشاهی

به دنبال ارسال گزارشی از حکومت اصفهان (۲) مبنی بر حمل پول نقره از سوی بانک شاهنشاهی و تجار اصفهان به خارج از کشور، وزارت امور خارجه از بانک شاهنشاهی مرکز خواست:

به بانک شاهنشاهی شعبه اصفهان تأکید نماید (۳) از حمل پول نقره به خارج از کشور که سبب اختلال در امور تجارت شده و منافی مصالح عمومی است، احتراز شود. (۴)

۱- روزنامه ایران، ۵/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- حکومت اصفهان در گزارش خود اظهار داشت که در جلوگیری از خروج نقره توسط اتباع داخلی، اقدامات جدی به عمل آورده است ولی در مورد بانک شاهنشاهی لازم است که از سوی بانک مرکزی به آنان تذکر داده شود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۰، پ ۱۷، ص ۶).

۳- بانک در پاسخ به وزارت امور خارجه، مدعی شد که بانک شاهنشاهی نقشی در خروج پول نقره از ایران ندارد و هیچ پولی را به خارج حمل ننموده است و اگر تجار ایرانی دست به چنین اقدامی زده اند، مسئولیت جلوگیری از آن به عهده دولت ایران خواهد بود (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۰، پ ۱۷، ص ۷).

۴- مراسله وزارت خارجه به بانک شاهنشاهی، ۴/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۰، پ ۱۷، ص ۶.

جمعه ۵ اسفند ۱۳۰۰/۲۴ فوریه ۱۹۲۲/۲۶ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* عزیمت دویست و پنجاه نفر از نیروهای هندی مستقر در بوشهر به هند

چند روز قبل، نزدیک به دویست و پنجاه نفر از نیروهای هندی مستقر در بوشهر به عنوان مرخصی به هند عزیمت نمودند و امروز چهار صد و بیست و پنج نفر نظامی هندی دیگر، به همراه دوازده صاحب منصب انگلیسی به جای آنها به بوشهر وارد شدند. (۱)

* مذاکره سلاطین و شیوخ عرب در کویت

روزنامه تایمز از تشکیل جلسه ای با حضور امیر فیصل پادشاه عراق و سلطان عبدالعزیز پادشاه نجد و سلطان احمد پادشاه کویت، شیخ خزعل و سرپرسی کاکس در بندر کویت خبر داد. (۲)

* تحصن مردم شاهرود

جمعیت زیادی از اهالی روستاهای اطراف شاهرود فریاد زنان به شهر وارد شده و به تظلم خواهی از تعدیات مأمورین اداره مالیه، در تلگراف خانه این شهر متحصن شدند. (۳)

* شکایت اهالی چهار فریضه از سردار مقتدر طالشی

اهالی چهار فریضه انزلی از ظلم و تعدی «سردار مقتدر طالشی» (۴) و تفنگچیاننش به وزارت جنگ و مجلس و رئیس الوزراء شکایت کردند. آنان مدعی بودند که در این تعدیات بصیر دیوان نیز با سردار مقتدر همکاری دارد. (۵)

* مذاکرات علما و طلاب در مسجد سپهسالار

در مسجد سپهسالار مجلسی با حضور علما و هیئت علمیه برگزار شد. هدف حضار از برگزاری این جلسه بحث و بررسی راجع به برخی تقاضاها از دار الشورای ملی و هیئت دولت بود. (۶)

* ملاقات امیر کل کرمانشاهان با امیر فیصل

«امیر کل (۷)» کرمانشاهان به همراه خانواده اش از چهار روز پیش به منظور زیارت در عراق به سر می بردند و قصد اقامت دو ماهه در عراق را داشتند. «امیر کل» امروز با «امیر فیصل» ملاقات کرد. (۸)

* بازگشت سردار اشرف به بغداد (۹)

«سردار اشرف» پسر «والی پشتکوه» مجدداً به بغداد بازگشت. وی عاشق دختری یهودی شده و با مبلغ گزافی او را «مترس

(۱۰) خود نموده بود و هرشب بساط عیاشی مفصلی در بغداد برگزار می کرد. همچنین «میرزا فرهاد»، پیشکار والی هم در بغداد حضور داشت و هرروز به اداره کمیسر عالی می رفت. هدف او از این رفت و آمدها مشخص نبود. (۱۱)

* انتصاب ریاست مالیات غیرمستقیم قصرشیرین

«میرزا محمد علی خان غفوری» به ریاست مالیات غیرمستقیم قصر (قصرشیرین) منصوب شد. (۱۲)

* انتصاب مصباح دیوان به عنوان نماینده سیستان

«مصباح دیوان» با اکثریت آرا به عنوان نماینده سیستان در دوره چهارم مجلس شورای ملی انتخاب شد. (۱۳)

* عدم امکانات و آرشو در کنسولگری ایران در نخجوان

«محمد فهیمی» کنسول جدید ایران در نخجوان، طی تلگرافی به حکیم الملک وزیر امور خارجه ایران گزارش داد:

هیچ گونه وسیله یا تجهیزاتی، حتی قلم و دوات در ساختمان کنسولگری وجود ندارد و حتی آرشوی نیز، در کنسولگری موجود نیست. وی در ادامه افزود: پس از تحقیق درباره عدم وجود آرشو در کنسولگری مشخص شده، هنگامی که حکومت محلی نخجوان دستور تعطیل شدن کنسولگری را

۱- روزنامه تایمز، ۲۴ فوریه ۱۹۲۲؛ خبر تشکیل این جلسه در مجله ماهانه ایران و آلمان چاپ برلین تاریخ ۱۵ آوریل ۱۹۲۲ نیز منتشر شد.

۲- گزارش تلگرافی از شاهرود به وزارت داخله، ۶/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۴۰۰۱.

۳- گزارش تلگرافی از شاهرود به وزارت داخله، ۶/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۴۰۰۱.

۴- نصرت الله خان ملقب به ضرغام السلطنه و به امیر مقتدر طالشی هم معروف بوده است. او از طریق پیوند سببی با خانواده سردار امجد و خانواده فولادلو که همسایگان صاحب عنوانش بودند، بر منطقه مسلط شده بود. مدتی نایب الحکومه فومنات شد و برادرش سالار شجاع را به مقابله با جنگلی ها به سوی فومن فرستاد و بازار ضیابر را آتش زده و دست به غارت زدند ولی مقابله جنگلی ها باعث شد به طالبش عقب نشینی کند و چندبار نیز به صورت مصلحتی با جنگلی ها سازش کرد. آخرین نقش وی پناه دادن به سید جلال چمنی و یاران وی بود که بعد از پایان کار کوچک خان از قوای دولتی جدا شده و به جنگل فومنات روی کرده بود و سرانجام به دعوت ضرغام السلطنه به او پناه برد. امیر مقتدر، وی را با اعزاز و احترام پذیرفت و به انواع پذیرایی گرم از او مشغول شد. از جمله پذیرایی و قرق کردن حمام بوده که سید جلال و کسانش جهت تنظیف لخت شده و به حمام رفته بودند. تفنگچیان ضرغام تحت ریاست دامادش جوزی خان فولادلو حمام را محاصره کرده و سید جلال و یارانش را از حمام بیرون کشیده و به «سیاوزان» آورده و تحویل قوای دولتی می دهند که آنان نیز، سید و کسانش را به رشت آورده و در قرق کارگزاری رشت به صف نگهداشته و تیرباران می کنند. پس از این واقعه کاخ ییلاقی ضرغام السلطنه دستخوش حریق شد و خود ضرغام السلطنه نیز به بیماری کزاز مبتلا شد. برای مداوی او دکترهای مخصوصی از تهران اعزام

شده بودند اما بدون نتیجه ماند و نصرت الله خان در سال ۱۳۰۲ فوت کرد و قدرت این خانواده با مرگ ضرغام السلطنه پایان یافت. (نامها و نامدارهای گیلان، ص ۵۸۸ و ۵۷۷؛ سردار جنگل، ص ۹۳؛ شوروی و جنبش جنگل، ص ۵۲۱ و ۵۲۲).

۵- مراسله اهالی چهار فریضه به وزارت جنگ و مجلس، ۱۲/۵/۱۳۰۰، اسناد مجلس،، د ۴، ک ۳۵، ج ۱/۱۸، پ ۴۱ (جهت اطلاع بیشتر ن ک: پ ۲۳).

۶- روزنامه بدر، ۹/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۷- علی اعظم زنگنه، نماینده مجلس و والی و معروف به امیر کل، فرزند محمد حسین خان اعظم الدوله در سال ۱۲۵۵ ش، متولد شد. وی از ملاکین بزرگ کرمانشاه و فرمانده فوج سربازان محلی بود. تحصیلات مقدماتی و متوسطه را در موطن خود انجام داد. امیر کل بعد از مشروطیت وارد سیاست شد. وی در دوره پنجم به مجلس شورای ملی راه یافت. امیر کل مجموعاً ۹ دوره وکیل مجلس شورای ملی بود. بعد از شهریور ۱۳۲۰ مدتی والی کرمانشاه بود. فرزند وی عزیز اعظم زنگنه نیز چند دوره وکیل مجلس بود. (مجله آینده، ش ۱۲-۱۰، س ۱۳۶۸، ص ۷۸۱؛ شرح حال رجال سیاسی و نظامی، ج ۱، ص ۱۳۹؛ فهرست اسامی ...، ص ۱۶).

۸- تلگراف کنسولگری ایران در بغداد به وزارت خارجه، ۵/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۴، ص ۱۷.

۹- غلامرضا خان ابو قداره فرزند ارشد حسینقلی خان ابو قداره است. غلامرضا خان پس از درگذشت پدرش در سال ۱۳۱۸ ق، حکومت لرستان پشتکوه را به دست گرفت. ابو قداره در سال ۱۳۲۱ ق، با ادعاهای پسرش امان الله خان و برادرش علیرضا خان شهاب الدوله روبرو گشت. ولی با کمک گرفتن از نیروهای ایلات ایوان کلهر، در جنگی که به کشته شدن گروهی از طرفین انجامید، بر مدعیان پیروز شد. در سال ۱۳۲۹ ق که سالار الدوله، به تاسی از محمد علی شاه مخلوع، برای برهم زدن مشروطه به فعالیت پرداخت غلامرضا خان ابو قداره به عنوان پدر زن سالار الدوله، از او با نفر و تجهیزات در اعمال ضد دولتی حمایت کرد. ابو الفضل میرزا عضد السلطان در دوره حکومتش در لرستان و بروجرد (۱۳۳۹-۱۳۴۰ ق) برای ابو قداره فرمان امیرتومانی و نشان قدس فرستاد. در اسفند ۱۳۰۲ ش، عده ای از خوانین بیرانوند، از مقابل نیروهای دولتی گریختند و به پشتکوه و ابو قداره پناه بردند و به وی پیشنهاد اتحاد علیه نظامیان دولتی را دادند که ابو قداره نپذیرفت ولی آنها را هم به قوای دولتی تحویل نداد. در سال ۱۳۰۳ ش، عده ای از سران بختیاری به هواخواهی احمد شاه و حفظ قانون اساسی کمیته قیام سعادت را راه انداختند. پس از آنکه احمد شاه از اروپا به ایران بازنگشت، عملاً کمیته قیام سعادت نیز از اعتبار ساقط شد. در آذر ۱۳۰۳ که رضا خان سفری به عتبات عالیات رفته بود فرزندان ابو قداره از رضا خان در بین النهرین طلب بخشش کردند. پس از آنکه ابو قداره از بین النهرین به ایران بازگشت و به دنبال خلع سلاح عشایر در سال ۱۳۰۴ ش، و مذاکره وی و فرمانده لشکر غرب مقرر شد که والی پشتکوه، چهار صد قبضه تفنگ برای محافظت عشایر و اجرای اوامر دولت نگه دارد و مابقی را جمع آوری کند و به نظامیان دولتی در کرمانشاه تحویل دهد. پس از تصرف کامل پشتکوه توسط نظامیان دولتی در ۱۳۰۷ ش، غلامرضا خان ابو قداره به بین النهرین متواری شد. در سال ۱۳۰۸ ش، دولت به ابو قداره و پسرش ید الله خان امان نامه داد ولی چون با اعدام بعضی از سران ایلات و عشایر همزمان شده بود که قبلاً به آنها امان داده شده بود، آنان از بین النهرین به ایران نیامدند و سرانجام ابو قداره در سال ۱۳۱۸ ش، در عراق درگذشت. (تاریخ سیاسی اجتماعی لرستان ص ۱۳۶؛ خاطرات از جنگ های گیلان و لرستان، ص ۱۹۹ و ۲۰۰؛ خاطرات سردار اسعد بختیاری، ص ۱۴۶ و ۱۴۷؛ تاریخ لرستان، ص ۷۶۲؛ ۹۵ و ۹۶ و ۱۰۴ و ۱۰۵؛ جغرافیای تاریخی و تاریخ لرستان، ص ۸۸؛ کتاب آبی، ج ۵، ص ۱۱۹۷، سفرنامه گروه؛ ص ۶۵-۶۷).

۱۰- مترس: زن غیررسمی و معشوقه.

۱۱- تلگراف کنسولگری ایران در بغداد به وزارت خارجه، ۵ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۶، پ ۴، ص ۱۷.

۱۲- روزنامه ایران، ۵ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۲ و ۱.

۱۳- همان، ص ۲.

صادر می کند، متصدی قبلی امور کنسولگری به منظور حفظ اسرار دولتی، آرشیو کنسولگری را آتش می زند. (۱)

۱- تلگراف محمد فهیمی به وزیر خارجه، ۵/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۱۵، پ ۱۸ ص ۸.

شنبه ۶ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۵ فوریه ۱۹۲۲ / ۲۷ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* تأکید بر تغییر فرمانده اردوی اعزامی به ممسنی

وزارت داخله با ارسال تلگرافی به «نصرت السلطنه» والی فارس با بیان اینکه فرمانده اردوی «ممسنی» جدیتی در پایان دادن به غائله ممسنی ندارد و ابقای او در این مأموریت محل پیشرفت نظامی خواهد بود، تأکید کرد بایستی این فرمانده به شیراز احضار شود و صاحب منصبی مطمئن با نیرو و مهمات کافی به جای وی منصوب شود. (۱)

* تجاوز سربازان روسی به خاک ایران

عصر امروز هشت سرباز روسی پس از ورود به خاک ایران در نیم فرسخی لطف آباد یکصد و پنجاه رأس گاو متعلق به رعایای «میر قلعه» و سیصد رأس گوسفند متعلق به اهالی لطف آباد را که در حال چرا بودند با چوپان هایشان به خاک روسیه بردند. در بین راه یکی از چوپان ها موفق شد فرار کرده، خود را به میر قلعه برساند و قضیه سرقت را اطلاع دهد، سپس پنج نفر سوار به تعقیب سارقین رفته، توانستند پس از مختصر درگیری و تیراندازی، سربازان روسی را متواری و گاو و گوسفندها را به صاحب ان آنان بازگردانند. (۲)

* اخراج شش روسی از قزاق خانه و ژاندارمری خراسان

شش نفر روسی که پنج نفر آنان قبلاً نزدیک پنج ماه در ژاندارمری و قزاق خانه خراسان خدمت می کردند و اکنون به علت تابعیت خارجی، بنا به دستور وزارت جنگ از لشکر شرق اخراج شده بودند، هرروز به ایالت و کارگزاری خراسان مراجعه نموده و تقاضای دریافت مخارج از دولت ایران می کردند. درخواستشان این بود که یا به آنان خرجی راه داده شود تا به تهران بروند و برای خود شغل مناسبی فراهم کنند یا اینکه در شهر از آنان نگهداری شود. این افراد حاضر به قبول تابعیت ایران بودند و چون منشویک بودند از مراجعه به کنسولگری روسیه در مشهد خودداری می کردند. (۳) پس از ارجاع این موضوع به وزارت جنگ، این وزارت خانه امروز اعلام کرد این شش نفر روس به علت تابعیت خارجی از خدمت قشون اخراج شده اند و چون حقوق آنان تا آخرین روز پرداخت شده است دیگر وزارت جنگ خود را ملزم به پرداخت مخارج مسافرت آنها نمی داند. (۴)

* مجلس ترحیم ملا حبیب الله شریف کاشانی

به مناسبت فوت مرحوم «ملا- حبیب الله شریف کاشانی» (۵) که در کاشان به رحمت ایزدی پیوست از طرف هیئت دولت، مجلس ترحیمی در مسجد سلطانی منعقد گردید. آقایان علما، رجال و برخی شخصیت ها در این مجلس حضور یافتند.

نزدیک ظهر «مشیر الدوله» نیز در مسجد حاضر شد و سپس مجلس فاتحه خاتمه یافت. (۶)

- ۱- مراسله وزارت داخله به ایالت فارس، ۶/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۱۴۹۲.
- ۲- تلگراف حسین خزاعی به وزیر جنگ، ۷/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۰، پ ۴، ص ۱۱ و گزارش تلگرافی از لطف آباد به وزارت داخله، ۷/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۰، پ ۴، ص ۱۳.
- ۳- مراسله وزارت جنگ به وزارت خارجه، ۲۶/۱۱/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۲۰، ص ۴.
- ۴- مراسله وزارت جنگ به وزارت خارجه، ۶/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۲۰، ص ۴.
- ۵- ملا حبیب الله کاشانی فرزند علی مدد فرزند رمضان کاشانی از علمای امامیه در قرن چهاردهم است. در چهارده سالگی نحو و اصول را نزد شیخ محمد اصفهانی و قسمت عمده ای از رسائل شیخ مرتضی انصاری را نزد حاج میرزا ابو القاسم کلانتری تهرانی آموخت. فلسفه را نیز نزد برجسته ترین شاگردان حاج ملا هادی سبزواری فراگرفت. در شانزده سالگی به اخذ اجازه روایت و در هجده سالگی به اجازه اجتهاد نایل آمد. وی علاوه بر معلومات دینی، در بعضی از علوم غریبه نیز دستی داشت. قریحه شعر داشت. گاهی شعر می سرود. تا آخر عمر به کار تدریس و تألیف مشغول بود و سرانجام در ۲۳ جمادی الثانی ۱۳۴۰ ق، دارفانی را وداع گفت. آرامگاه او در شهرستان کاشان است. (ریحانه الادب، ج ۵، ص ۱۸-۲۰؛ مؤلفین کتب چاپی و فارسی عربی، ج ۲، ص ۴۸۷). روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۵۷۰* تشکیل جلسه کمیسیون شیر و خورشید ۷ سرخ ..... ص : ۵۷۰
- ۶- روزنامه ایران، ۷/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

* تشکیل جلسه کمیسیون شیر و خورشید (۱) سرخ

عصر امروز جلسه کمیسیون شیر و خورشید سرخ در مجلس حفظ الصحه دولتی تشکیل شد (۲) و پس از مذاکرات لازم اعضای کمیسیون به این نتیجه رسیدند که چون باید کمیته مرکزی این مؤسسه در تهران و کمیته و کمیسیون های دیگری هم در ایالات و ولایات تأسیس و تشکیل شود، لذا شرحی به وزارت امور خارجه نوشته و قرار شد آن وزارت خانه برای دعوت از افراد به منظور تشکیل کمیته مرکزی در تهران اقدام نماید تا پس از آن به انتخابات در سایر نقاط اقدام نماید. (۳)

۱- در خلال جنگ های داخلی بعد از پیروزی انقلاب مشروطیت به سال ۱۳۲۷ ق، که بین مستبدین و مشروطه خواهان جریان یافت، برای نخستین بار نمونه هایی از فعالیت رسمی شیر و خورشید روبرو می شویم؛ این تلاش با حمایت اداره صحیه نظام و به همت دکتر امیر اعلم، معمار اصلی جمعیت شیر و خورشید صورت گرفت. ظاهراً این جمعیت در جنگ های مختلفی که در قراجه داغ، قزوین، اطراف تهران، همدان و کرمانشاه جریان داشت، حضور یافتند. با سقوط محمد علی شاه پیروزی مشروطه خواهان موقتاً کار جمعیت شیر و خورشید سرخ به دلیل فقدان تجهیزات و امکانات معطل ماند؛ اما کماکان جمعیت شیر و خورشید به حیات بیرونی و بین المللی خود ادامه می دهد. در طی سال های ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۵ ق، علاوه بر اقدامات شیر و خورشید سرخ و فعالیت های امداد رسانی و انسان دوستانه خودجوشی نیز صورت گرفت که هیچ گونه ارتباطی با جمعیت شیر و خورشید سرخ نداشت. در سال ۱۳۳۰ ق، تجار ایرانی مقیم کلکته انجمنی به اسم هلال احمر ایران به ریاست آقا محمد خلیل تاجر شیرازی تشکیل و با افتتاح دفتری در کلکته به جمع آوری اعانه برای جنگ زدگان ایرانی، به خصوص آذربایجانی ها که گرفتار مصائب ناشی از تجاوزات دولت روسیه بودند، اقدام کردند. آنان تصمیم گرفتند کمک های خود را به رئیس مجلس شورای ملی تحویل دهند. به دنبال هجوم نیروی نظامی روسیه به ایران در جنگ جهانی اول، کمیته دفاع ملی تحت ریاست سردار اسعد بختیاری «خورشید سرخ» را تأسیس و تحت نظر هیئت مرکزی آن که مرکب از سلیمان میرزا، شیخ محمد حسین استرآبادی، وحید الملک شیبانی، ناصر الاسلام، مشار الدوله، کزازی، حاجی محمد تقی شاهرودی، آقا میرزا محمود اصفهانی، حاجی محمد باقر تاجر کاشانی بود، فعالیت هایی را سامان داد. بعد از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ و خروج نظامیان خارجی از ایران تلاش هایی نیز برای تشکیل جمعیت شیر و خورشید سرخ آغاز شد. به گفته امیر اعلم، او مقررات صلیب سرخ را ترجمه کرده و در اختیار احمد شاه گذاشته و پس از مذاکرات عدیده با احمد شاه و دیگر رجال ایران مبنی بر ضرورت تشکیل جمعیت شیر و خورشید سرخ در ایران، آنان را به تأسیس آن مجاب نمود. در ۱۸ بهمن ۱۳۰۱ جمعیت شیر و خورشید سرخ تحت ریاست افتخاری محمد حسن میرزا ولیعهد تشکیل و در اسفند ۱۳۰۱ نظامنامه اساسی جمعیت منتشر می شود. این نظامنامه شامل ده فصل و شصت ماده درباره تشکیل و نوع فعالیت ها می باشد. در پنجم مرداد ۱۳۰۲ اولین جلسه رسمی کمیته مرکزی جمعیت تشکیل جلسه داده و تصمیم گرفته می شود که برای پیشرفت امور جمعیت هفته یک یا دو جلسه برگزار کنند. جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران تا سال ۱۳۰۴ شعبات خود را در مرکز استان ها گسترش و با انتشار مجله ای با همین نام در خرداد ۱۳۰۴ دور جدیدی از فعالیت های خود را آغاز می کند. (مجله شیر و خورشید سرخ، س ۱۳۰۴، شم ۱، ص ۱۳ و ۲۲؛ ارمغان جاوید یا زندگانی دکتر امیر اعلم، ص ۱۲۱؛ روزنامه ستاره ایران، ۱۱ صفر ۱۳۳۴ ق، ص ۱، حبل المتین،

۲۲ صفر ۱۳۳۰ ق، ص ۲۲ و ۲۳).

۲- این جلسه پیرو پیشنهاد سازمان بین المللی صلیب سرخ برای تشکیل کمیته صلیب سرخ در ایران تشکیل شده بود.

۳- روزنامه ایران، ۷/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

یکشنبه ۷ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۶ فوریه ۱۹۲۲ / ۲۸ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* مبادله عهدنامه ایران و روس

صبح امروز با حضور وزیرمختار دولت شوروی در ایران، در ساختمان وزارت امور خارجه جلسه ای درباره عهدنامه مودت ایران و شوروی منعقد شد. در این جلسه وزیرمختار دولت شوروی یک نسخه از عهدنامه را که از سوی دولت شوروی ارسال شده بود، به وزیر امور خارجه تحویل داد و یک نسخه از این عهدنامه که به امضای احمد شاه رسیده بود، به سفیر دولت شوروی تحویل داده شد. (۱)

* آمادگی شوروی برای جبران خسارات ایرانیان

«تراخان» معاون کمیساریای وزارت امور خارجه در نامه ای به سفیر ایران در مسکو نوشت دولت شوروی خود را مجبور دید در تابستان ۱۹۲۰ م برای از بین بردن قوای سفید، قشونی را به گیلان اعزام نماید که در هنگام حضور قشون سرخ در انزلی از سوی نظامیان خساراتی به ایرانیان وارد شده است. هم اکنون دولت شوروی خود را مکلف می داند تا پس از تعیین میزان خسارات مذکور، آن خسارات را جبران نماید. بنابراین، دولت شوروی رضایت داده است کمیسیون خاصی در این باره تشکیل شود تا مقدار خساراتی را که دولت شوروی باید جبران نماید، تعیین کند. (۲)

* انتصاب اعتضاد الملک به ریاست کمیسیون نظارت خرج

آقای «اعتضاد الملک» از طرف وزارت مالیه به ریاست کمیسیون نظارت خرج تعیین و منصوب گردید. (۳)

* انتخاب نماینده مردم تون در مجلس شورای ملی

انجمن نظارت بر انتخابات تون (۴) در دوره چهارم مجلس شورای ملی، «میرزا محمد علی خان سالار معظم» را با کسب هفت هزار و چهار صد و چهل و هفت رأی از مجموع هشت هزار و پنجاه و هفت رأی، به عنوان نماینده «تون» در مجلس شورای ملی معرفی نمود. (۵)

* عزیمت والی جدید به گیلان

«وثوق السلطنه» والی جدید گیلان صبح امروز با اتومبیلی که رضا خان وزیر جنگ برای عزیمت وی فرستاده بود به طرف گیلان حرکت نمود. در این سفر «صلاح السلطنه» معاون ایالت گیلان، کلنل «شوبرگ» رئیس جدید نظمیه رشت و مازور محمود خان همراه وی بودند. (۶)

* پیشنهاد استخدام یک خارجی برای ریاست ضراب خانه

پیشنهاد استخدام موسیو «لرا» برای سمت ریاست ضراب خانه به مدت سه سال و با حقوق سالانه بیست هزار فرانک به مجلس تقدیم شد. (۷)

* اعلام مزایده برای اجاره معادن نمک کاشان و حسن آباد

وزارت فواید عامه و فلاح و تجارت اعلام کرد معادن نمک کاشان و معدن نمک واقع در حسن آباد فیروزکوه را که قبلاً هم در اجاره بوده اند، از اول سال ۱۳۰۱ به مدت سه سال به طور مزایده به متقاضیان اجاره می دهد. در این اعلان ذکر شد که متقاضیان می توانند پیشنهادات خود را تا یک ماه پس از تاریخ نشر این اعلان به وزارت خانه ارسال نمایند، مشروط بر اینکه یک نفر ضامن معتبر را نیز معرفی نمایند. (۸)

* مراسم برافراشتن پرچم روسیه در کنسولگری قزوین

مراسم جشنی در کنسولگری روسیه در قزوین به مناسبت برافراشتن پرچم این کشور بر بالای درب «کنسول خانه» (۹) برپا شد. حاکم قزوین و جمعی دیگر و اتباع روسیه به این جشن دعوت شده بودند. در این جلسه نطق هایی مبنی بر اتحاد دولت ایران و دولت روسیه ایراد گردید. (۱۰)

۱- روزنامه بدر، ۹/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۲- مراسله معاون کمیساریای خارجه به مشاور الممالک، اسناد وزارت خارجه ایران، س ۱۳۰۰، ک ۱۵/۲، پ ۴۸، ص ۷۶.

۳- روزنامه ایران، ۷/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۴- تون شهری است در خراسان نزدیک قائن که در شمال شرقی طبس واقع شده است.

۵- تلگراف ایالت خراسان به وزارت داخله، ۷/۱۲/۱۳۰۰، مرکز اسناد مجلس، د ۴، ک ۹، ج ۳/۴، پ ۶۴.

۶- روزنامه بدر، ۹/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱

۷- مراسله وزارت مالیه به وزارت خارجه، ۱۶/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۳، پ ۴، ص ۶.

۸- روزنامه ایران، ۷/۱۲/۱۳۰۰، ص ۴.

۹- کنسول خانه: کنسولگری.

۱۰- روزنامه ایران، ۱۰/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.

* انتخاب ریاست کابینه وزارت مالیه

با حکم وزارت مالیه، شاهزاده «مرآت السلطان» به سمت ریاست کابینه وزارت مالیه انتخاب شد. (۱)

* تقاضای حکم اعدام برای ده نفر در تبریز

حدود ده نفر از افرادی که در قضایای اخیر تبریز نقش داشتند، از جمله حاجی محمد علی بادامچی، (۲) سطوت و کربلانی حسین آقا فشنگچی (۳) در آذربایجان تحت نظر بودند.

اسماعیل امیرفضلی که مدعی بود همه طبقات مردم اعم از علما، تجار، اعیان و کسبه خواستار اعدام این اشخاص هستند، پیشنهاد داد چنانچه دولت بخواهد در آینده با مشکل روبرو نشود باید بدون هیچ ملاحظه ای این افراد اعدام شوند و گرنه هر چند روز یک بار، بخشی از نیروها و امکانات دولتی را به خود مشغول خواهند کرد. امیرفضلی می خواست هر چه سریعتر برای این افراد محکمه نظامی (۴) تشکیل دهد. (۵)

[تصویر] صلاح السلطنه

۱- همان، ۱۲/۷ / ۱۳۰۰، ص ۲.

۲- حاج محمد علی بادامچی، تاجر آزادیخواه تبریزی در دوره مشروطیت و از یاران نزدیک شیخ محمد خیابانی بود. او در برانگیختن مردم تبریز علیه جریان به توپ بستن مجلس و استبداد صغیر نقش مهمی ایفا کرد. پس از بازگرداندن مشروطیت، به عضویت انجمن ایالتی آذربایجان انتخاب شد و تا محرم ۱۳۳۰ ق که نیروهای روسیه، مشروطه خواهان تبریز را سرکوب کردند در آن مقام باقی ماند و پس از چند ماه تحصن به تهران عزیمت کرد. جمعی از دموکرات های آذربایجان در اواسط ۱۳۳۵ ق تشکیلات منسجمی به رهبری شیخ محمد خیابانی ایجاد و فعالیت گسترده ای آغاز کردند. بادامچی از ابتدا با این گروه همراه بود. در اواسط ۱۳۳۶ بخشی از آذربایجان به اشغال نیروهای عثمانی درآمد و خیابانی و بادامچی و اسماعیل نوبری در ۸ ذیقعدده همان سال دستگیر و پس از دو ماه حبس در ارومیه به قارص تبعید شدند. اما پس از خروج عثمانی ها، سران تبعیدی به تبریز بازگشتند. تحولات سیاسی آذربایجان به قیام گروه خیابانی در برابر حکومت مرکزی انجامید. در جریان این قیام بادامچی از فعالان مؤثر بود. در ۲۹ ذیحجه ۱۳۳۸ ق چند روز پس از ورود مهدیقلی هدایت به عنوان والی آذربایجان، خیابانی کشته شد و بادامچی به اتفاق چند نفر از سران قیام به قراچه داغ رفت ولی اندکی بعد با آرامتر شدن اوضاع به تبریز بازگشت. به دنبال کودتای نافرجام ابو القاسم لاهوتی در بهمن ۱۳۰۰ در تبریز، گروهی از بزرگان شهر تبریز از جمله بادامچی دستگیر شدند و حدود دو ماه و نیم، تا زمان ورود مصدق السلطنه (والی جدید آذربایجان) زندانی بودند. بادامچی تا سال های پایانی حکومت رضا خان زندگی کرد و به کسب و کار و ترویج کالاهای داخلی اشتغال داشت. (قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز، ص ۱۱۰، ۱۵۱، ۲۶۲، ۲۸۱، ۲۸۳؛ قیام آذربایجان و ستار خان، ص ۳۳۶، ۴۱۱، ۴۸۰، ۵۳۳؛ نامه هایی از تبریز، ص ۱۶۵؛ تاریخ هجده ساله آذربایجان ص ۳۶۵؛ خاطرات و خطرات، ص ۳۱۵، ۳۱۰؛ قیام آذربایجان در انقلاب مشروطیت،

۳- حسین آقا فشنگچی (حسین آقا تبریزی) در تبریز متولد شد و در همین شهر تحصیل کرد. در دوران انقلاب مشروطیت در راسته بازار، دکان صرافی داشته و چون در آن ایام بعضی از صرافان اسلحه کمری و فشنگ نیز خرید و فروش می کردند، آقا حسین تبریزی مثل مرحوم اسد آقا فشنگچی به نام فشنگچی معروف شد. وی طرفدار اصول مشروطه بود و با حزب اجتماعیون عامیون ارتباط داشت. حسین تبریزی در ذیحجه سال ۱۳۳۸ ق، روزنامه تبریز را تأسیس نمود. در ابتدا مدیریت آن را به اسماعیل یگانی محول کرد. پس از چند شماره خود مدیریت روزنامه را بر عهده گرفت و به مدت پنجاه سال منتشر نمود. حسین آقا تبریزی که در به قدرت رسیدن رضا شاه نقش زیادی داشت، ماجراهای زیادی در طول فعالیت های سیاسی و مطبوعاتی آفریده است. وی از اعضای انجمن حقیقت تبریز بود که در محله امیرخیز تبریز تشکیل شده بود. فشنگچی در ابتدا از رؤسای قیام شیخ محمد خیابانی بود ولی در ن هایت از عاملین اختلاف در حرکت خیابانی شد و عامل اجرای مقاصد وثوق الدوله بود. فشنگچی در به قدرت رسیدن رضا خان نقش فعالی را ایفا کرد. پس از آنکه به صورت حضوری نزد رضا خان اظهارنظری درباره وی کرده بود، وقتی به تبریز بازگشت یک هفته بعد اداره نظمی او را احضار کرد و به وی اتهام تقلب در تهیه اقلام و نیازمندی های ارتش وارد شد. اما وی در پاسخ گفت: تخلف من این بود که شاه تقلبی را برای این ملت درست کردم. این جواب خشم و غضب دستگاه را برانگیخت و باعث تبعید وی تا شهریور ۱۳۲۰ در قلعه فلک الافلاک خرم آباد شد. پس از شهریور ۱۳۲۰ روزنامه تبریز را مجدداً منتشر کرد، اما دیگر جایگاه اولیه خود را پیدا نکرد. سرانجام وی در سال ۱۳۴۳ ش درگذشت. (قیام آذربایجان در انقلاب مشروطیت ایران، ص ۴۲۷؛ قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز، ص ۳۱۴؛ طلوع مشروطیت، ص ۲۱۹؛ قیام آذربایجان و ستار خان، ص ۳۱؛ روزنامه مهد آزادی، ۱۰/۵/۱۳۷۵، ص ۲؛ روزنامه کیهان، ۳/۹/۱۳۴۳، ص ۱۱؛ روزنامه مهد آزادی، ۲۹/۶/۱۳۷۵، ص ۲؛ جهت اطلاع بیشتر ر. ک: حیدر خان عمو اوغلی، تاریخ هجده ساله آذربایجان؛ نقش فراماسون ها در رویدادهای تاریخی).

۴- در پاسخ به این درخواست، امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون از طرف رضا خان، اجازه تشکیل این محکمه نظامی را به امیرفضلی داد. (تلگراف رئیس ارکان حرب کل قشون به اسماعیل امیرفضلی، ۹/۱۲/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲۸).

۵- تلگراف اسماعیل امیرفضلی به وزیر جنگ، ۷/۱۲/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۶۰-۶۱.

دوشنبه ۸ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۷ فوریه ۱۹۲۲ / ۲۹ جمادی الثانی ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] دورنمایی از شهر سقز

* استقرار نیروهای حسن آقامنگور در نزدیکی میاندوآب

«قرنی آقا» امیر عشایر «مامش» از طرف اکراد حکومت ساوجبلاغ را در دست گرفت. «حسن آقا منگور» نیز با عده ای سوار در «تلخ آباد» و روستای «حاجی حسن» واقع در یک فرسخی «میاندوآب» مستقر شدند. (۱)

۱- تلگراف کارگزاری تبریز به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۹، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۱۲۳.

سه شنبه ۹ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۸ فوریه ۱۹۲۲ / ۳۰ جمادی الثانی ۱۳۴۰

* عزیزمت نظامیان رشت به جبهه تبریز

رژیمان همدان شامل دو هزار نفر پیاده، همراه چهار عراده توپ، دوازده مسلسل و دوازده عراده توپ از نوع «لوئیس» تحت فرماندهی «محمد قلی خان» میربنجه، رشت را ترک کردند تا از طریق قزوین، عازم جبهه تبریز بشوند. (۱)

* برگزاری کمیسیون عهدنامه ارسالی ممتاز الدوله

کمیسیونی که برای مطالعه و بررسی عهدنامه ارسالی ممتاز الدوله، رئیس هیئت اعزامی به دول جماهیر قفقاز تشکیل گردیده بود، قبل از ظهر امروز جلسه خود را در وزارت امور خارجه منعقد نمود و اعضا مذاکره و مطالعه در مفاد عهدنامه را آغاز کردند. (۲)

* شکایت اقبال السلطنه از تعرض قزاق ها

اقبال السلطنه از ماکو طی مراسله ای به رئیس الوزراء، از تعدی قزاق ها نسبت به اهالی تبریز شکایت نمود (۳) و از وی درخواست نمود از وزارت جنگ خواسته شود به قزاق ها دستور دهند متعرض افراد بی گناه نشوند، چرا که اگر وضع به همین منوال باشد از هر نقطه طغیانی بروز خواهد کرد. (۴)

* گزارش حکومت اردبیل علیه حاجی شعبانعلی

حکومت اردبیل در گزارشی به وزارت جنگ، علیه «حاجی شعبانعلی» اظهار داشت: حاجی شعبانعلی گاهی مبلغ دولت آلمان و گاهی از عمال اتحاد اسلام (۵) و گاهی نیز سوسیالیست می شود، هر لحظه در لباسی ظاهر شده و مشخص نیست که با چه نیرنگی به وزارت جنگ راه پیدا کرده است. «اسماعیل امیرفضلی» ضمن مخابره گزارش حکومت اردبیل برای وزارت جنگ، افزود: «حاجی شعبانعلی» به اعتبار وزارت جنگ تلگرافی را به «فولادلوها» و خوانین خلخال مخابره کرده و به آنان تأمین داده و به «میانج» (۶) احضار کرده است. امیرفضلی تصریح کرد: چنانچه از اقدامات وی جلوگیری نشود، دخالت او در امور سیاسی کشور اثرات نامطلوبی خواهد داشت. (۷)

[تصویر] اقبال السلطنه ماکویی

* دخالت کنسول روسیه در امور گیلان

چون کفیل حکومت گیلان تمایل به ملاقات با کنسول روسیه در رشت داشت ولی کنسول روس از ملاقات با او

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۳۷.

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰/۱۲/۱۰، ص ۲.

۳- این در حالی بود که اسماعیل امیرفضلی مدعی بود غارت و چپاول شهر به پایان آمده و با تمام قدرت از حرکات سوء جلوگیری می شود (اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۶۱۷ و ۲۰۶۶۳ و ۱۳-۲۰۶۱۴).

۴- . مراسم اقبال السلطنه به ریاست وزرا، ۱۳۰۰/۱۲/۹، اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۳۸۱۶۳.

۵- اتحاد اسلام که مرکز فعالیتش در اسلامبول بود، به وسیله چند تن از پیشوایان دینی بوجود آمده بود. از مهم ترین بنیانگذاران و مدافعان این فکر، سید جمال الدین اسدآبادی، که ایجاد اتحاد اسلامی را یکی از مهم ترین راه ها برای مقابله با کشورهای استعمارگر می دانست و تمام تلاش خود را به همین منظور انجام داد. بعدها عبد الرحمن کواکبی، محمد عبده، رشید رضا و دیگران این فکر را، با هدف گرد آوردن عموم مسلمانان زیر لوای واحد و ایجاد یک روزنه سیاسی جهانی برای دنیای اسلام، دنبال کردند. عده ای از علما و رجال سیاسی ایران مانند سید محمد رضا مساوات، سید محمد کمره ای، سلیمان محسن اسکندری، میرزا طاهر تنکابنی، سید حسن مدرس و ... عضویت این سازمان را قبول و در پیشرفت هدف سازمان، شرکت فعالانه داشته اند. اما نه به طور دسته جمعی بلکه تک تک و به شکل انفرادی، زیرا پیوند معنوی و ارتباط اجتماعی بین محافل دینی برقرار نبود. از جنگ جهانی اول به بعد تحت این عنوان در جریان جنبش جنگل نیز فعالیت هایی صورت می گرفت. (سید جمال الدین اسدآبادی، ص ۱۴۴-۱۴۳؛ سردار جنگل، ص ۲۲ و ۲۳؛ تاریخ سیاسی و سازمان های اجتماعی ایران در عصر قاجار، ص ۳۸۵؛ م.)

۶- نام سابق شهرستان میانه است که در جنوب شرقی تبریز واقع شده و از شمال به شهرستان سراب و از جنوب به شهرستان زنجان و از شرق به خلخال محدود است.

۷- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به وزارت جنگ، ۱۳۰۰/۱۲/۱۹، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲۷.

طرفه می رفت، امروز نزدیک غروب مؤید حضور- کارگزار گیلان- کنسول روس را به منزل شخصی خود دعوت نمود و کفیل حکومت گیلان توانست با حضور در خانه کارگزار گیلان، با کنسول روس ملاقات نماید. در این ملاقات کنسول روس به صراحت اظهار داشت: چون گیلان در منطقه نفوذ روسیه قرار دارد، دولت ایران باید در تعیین حکمران و یا سایر رؤسای دوایر دولتی این منطقه با سفارت شوروی مذاکره کند و در ادامه تصریح کرد براساس دستور سفارت شوروی نمی تواند حکومت «وثوق السلطنه» در گیلان را به رسمیت بشناسد و یا با کفیل حکومت مراوده داشته باشد. کنسول روس در این مذاکره با «انگلو فیل» خواندن «شونبرگ» سوئدی به صراحت انتصاب او را به ریاست نظمی گیلان مخالف سیاست های روسیه ذکر کرد. (۱)

* مشارکت کمپانی نفت جنوب با استاندارد اوایل

علی رغم مخالفت های دولت ایران با مشارکت کمپانی نفت جنوب با استاندارد اوایل، در نتیجه مذاکرات کدمن و کمپانی استاندارد اوایل، این کمپانی با کمپانی نفت جنوب برای مشارکت در نفت شمال به توافقاتی دست یافتند. امروز کاردار سفارت آمریکا در تهران، برخی مفاد این قرارداد (۲) را به اطلاع حسن پیرنیا رسانید. دو کمپانی توافق کرده بودند، کمپانی جدیدی به نام «شرکت نفت ایران- آمریکا» تشکیل دهند تا منابع نفتی و معدنی پنج ایالت شمالی ایران را به جای امتیاز خوشتاریا و فرمان سپهسالار مبنی بر اکتشاف نفت بعضی نقاط مازندران، استخراج نمایند. (۳)

۱- تلگراف مؤید حضور کارگزار گیلان به وزارت خارجه، ۱۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۷، ص ۱۵.

۲- قرار بود وزیرمختار ایران در واشنگتن متن فرانسه قرارداد را برای دولت ایران ارسال نماید (نفت شمال، ص ۸۴-۸۵).

۳- حسن پیرنیا به کاردار سفارت آمریکا در تهران اطلاع داد که دولت ایران اساساً مخالف قرارداد دو کمپانی استاندارد و نفت جنوب نیست اما این قرارداد باید به گونه ای باشد که از حدود مصوبات مجلس خارج نشده، ایران را دچار مشکلات سیاسی با روسیه نکند، بدین معنی که: اولاً در دیباچه امتیاز و خود امتیاز اسمی از کمپانی جنوب برده نشود؛ چون مخالف ماده ۵ مصوبه مجلس است. ثانیاً: مدیریت و کنترل امتیاز به اتباع انگلیس واگذار نشود. ثالثاً: در صورتی که استاندارد، پس از توافق با کمپانی نفت جنوب از امتیاز خارج شود، امتیاز از درجه اعتبار ساقط خواهد بود. (نفت شمال، ص ۷۸-۷۹).

چهارشنبه ۱۰ اسفند ۱۳۰۰ / ۱ مارس ۱۹۲۲ / ۱ رجب ۱۳۴۰

* انتقال متمردين تبريز به تفليس

براساس گزارشی که امروز از ماکو به لشکر شمال غرب، رسید، متمردين غائله تبريز (۱) را به تفليس (۲) انتقال داده بودند.

رضا خان دستور داد درباره تحویل و استرداد اسب و اسلحه متمردين نامه ای به وزارت امور خارجه نوشته شود. (۳)

* مطالبه نود هزار روپيه ای انگلیسی ها

بعد از اینکه کارکنان اداره تلگراف ایران، خط تلگرافی بین همدان- قزوین (۴) را که در دست انگلیسی ها بود در اختیار گرفتند، دولت انگلستان مبلغ نود هزار «روپيه» (۵) از بابت هزینه هایی که مدعی بود برای احداث این خط مخارج نموده است، از دولت ایران مطالبه کرد. (۶)

* ملاقات وزیرمختار دولت بلژیک با وزیر پست و تلگراف

قبل از ظهر امروز وزیرمختار دولت بلژیک در وزارت پست و تلگراف، وزیر را ملاقات و با وی گفتگو کرد. موضوع مذاکرات آنان، تجدید قرارداد استخدام «مولیتر» بود. (۷)

* لزوم تأسیس تشکیلات شیر و خورشید سرخ

مجلس حفظ الصحه دولتی پس از تشکیل کمیسیونی راجع به موضوع شیر و خورشید و تشکیل چند جلسه و مطالعه این موضوع، در اعلام نظر خود به وزارت امور خارجه چنین اظهار داشت: تأسیس شیر و خورشید سرخ از مؤسسات ملی است و باید با مشارکت عموم ملت، کمیته های محلی و کمیته مرکزی تأسیس گردد و چون دولت ایران عضویت صلیب سرخ ژنو (۸) را پذیرفته است، از وظایف آن وزارت خانه است که با اقدامات خود، مقدمات آن را فراهم نماید. مجلس حفظ الصحه پیشنهاد داد عده ای از رجال و صاحب نظران به منظور تشکیل کمیته مرکزی شیر و خورشید دعوت شوند و سپس به تشکیلات کمیسیون ها و کمیته های محلی پرداخته شود. (۹)

۱- منظور عوامل شورش تبريز و همراهان کودتای لاهوتی است. (م).

۲- تفليس پایتخت کشور گرجستان فعلی که در منطقه قفقاز واقع است.

۳- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به وزیر جنگ، ۱۰ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲۵، حاشیه سند.

۴- سفارت انگلیس در نامه ای دیگر به وزارت امور خارجه راجع به این خطوط تلگرافی چنین اظهار نموده است: وقتی که قشون روس خاک ایران را تخلیه می نمود این خط تلگرافی و لوازم آن را به دولت ایران واگذار نمود، بلکه خط تلگراف و

لوازم آن را رها نمود و دولت ایران، آنها را تصرف نمودند. و خط تلگرافی همدان- قزوین تا اندازه زیادی در موقع عقب نشینی روس ها خراب شده بود که در سال ۱۹۱۸ م اداره تلگراف ایران آن قسمت از خط را که بین قزوین- آوه قرار داشت، مجددا احداث نمود. آن وقت قشون انگلیس وارد شده و تقریباً خط جدیدی از همدان به آوه، احداث و خطی را که دوباره بین آوه- قزوین ایجاد شده بود، اداره نمود. سفارت انگلیس در پایان از دولت ایران خواسته هرچه زودتر موضوع این خط تلگراف و خطوط تلگرافی دیگر را بررسی نماید و تصمیمی اتخاذ نماید که برای طرفین، مناسب باشد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۳، پ ۲، ص ۵).

۵- واحد پول هندوستان که در آن زمان مستعمره انگلیس بود.

۶- مراسله سفارت انگلیس در تهران به وزیر خارجه، ۱۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ش، ک ۳۳، پ ۲، ص ۲۳.

۷- روزنامه ایران، ۱۱/۱۲/۱۳۰۰، ص ۳.

۸- شهر ژنو پایتخت کشور سوئیس می باشد.

۹- مراسله مجلس حفظ الصحه دولتی به وزارت خارجه، ۱۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۱، پ ۱۴، ص ۳۸.

پنجشنبه ۱۱ اسفند ۱۳۰۰ / ۲ مارس ۱۹۲۲ / ۲ رجب ۱۳۴۰

* وضعیت اسفبار فراریان غائله تبریز در قفقاز

«وثوق الممالک» جانشین کنسول ایران در نخجوان گزارش داد، چند روز پیش پنج نفر از فراریان غائله تبریز به عنوان نماینده به «بادکوبه» رفته و بقیه آنان که یکصد و پانزده نفر هستند.

[تصویر] علی دشتی (مدیر روزنامه شفق سرخ)

در اوج فلاکت در قهوه خانه های نخجوان به سر می برند، ولی دو روز است که به خاطر مذاکرات نمایندگان دولت ایران، اداره امور کل قفقاز آنان را به تفلیس فراخوانده است تا پس از کسب اطلاعات کافی از این غائله، تکلیف آنان را مشخص نماید. همچنین قرار است درباره اسلحه و اسب های آنان نیز در تفلیس مذاکراتی صورت بگیرد. (۱)

* انتشار روزنامه شفق سرخ

روزنامه «شفق سرخ» (۲) به مدیریت علی دشتی انتشار خود را در تهران آغاز نمود. این روزنامه قالبی انتقادی، ادبی، اجتماعی و سیاسی داشت. (۳)

* رسیدگی به دعاوی اتباع روسیه، اتریش و عثمانی در محاکم عدلیه

وزارت داخله به درخواست وزارت امور خارجه طی حکمی که به کلیه حکام ایالات و ولایات مخابره نمود، دستور داد از رسیدگی به دعاوی اتباع دولت روسیه، اتریش و عثمانی و غیره در کارگزاری ها خودداری شود و این افراد برای رسیدگی به دعاوی خود به وزارت عدلیه مراجعه نمایند. (۴)

۱- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۱۱ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲۲.

۲- این روزنامه در سال های اول و دوم و سوم در هر هفته سه شماره منتشر می شد و از ۲۲ آذر ۱۳۰۴ ش در هر هفته پنج شماره منتشر می گردید. (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳، ص ۷۵).

۳- روزنامه شفق سرخ، ۱۱ / ۱۲ / ۱۳۰۰، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳، ص ۷۵.

۴- روزنامه ایران، ۱۱ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۲.

جمعه ۱۲ اسفند ۱۳۰۰/۳ مارس ۱۹۲۲/۳ رجب ۱۳۴۰

* اعلام مزایده وزارت فواید عامه برای ساخت راه شوسه

وزارت فواید عامه ساخت راه شوسه تهران به قزوین، انزلی، همدان، قوره تو را با شرایط ذیل به مزایده گذاشت:

«شرط اول: متقاضی باید از اتباع مسلمان ایران باشد و اگر شرکتی متقاضی می شود باید یک شرکت ایرانی باشد.

شرط دوم: متقاضی پیشتر می بایست به اندازه یک «کرو» تومان (پانصد هزار تومان) اعتبار را تأمین نماید.»

متقاضیان می بایست در مدت حداکثر یک ماه از تاریخ نشر اعلان، پیشنهادهای خود را به وزارت خانه ارسال می نمودند. (۱)

* کمپانی کارتر سینما و گسترش صنعت فیلم و سینما در ایران

در پی اعلام آمادگی کمپانی آمریکایی کارتر سینما (Carter Cinema) برای گسترش صنعت فیلم و سینما در ایران و تولید دو فیلم یکی درباره نباتات و حیوانات و خلقت بشر و دیگری راجع به زیان های مشروبات الکلی؛ حسین علاء نماینده سیاسی ایران در آمریکا، در نامه ای به وزارت امور خارجه، با ذکر تأثیرات مفیدی که این قبیل فیلم ها می تواند در جامعه ایران داشته باشد، پیشنهاد داد:

در صورت صلاحدید دولت برای مدرسه دار الفنون، «دو دستگاه از این پرده ها» [دو دستگاه پخش فیلم] خریداری نماید. (۲)

* استفاده از کشتی بخار برای جلوگیری از قاچاق کالا

وزارت امور خارجه، به درخواست وزارت مالیه به نماینده سیاسی ایران در بادکوبه دستور داد، در خصوص خریداری یک فروند کشتی بخار برای جلوگیری از عملیات قاچاق در دریای خزر تحقیق را نموده و گزارش آن را به تهران اطلاع دهد تا قرار خریداری آن هرچه زودتر صادر شود. (۳)

* انتصاب ریاست خالصجات

شاهزاده «عماد السلطنه» عضو ثابت دیوان محاکمات به حکم وزارت مالیه به ریاست خالصجات در اداره مالیات مستقیم منصوب گردید و به جای وی، «معز الممالک» به عضویت ثابت دیوان محاکمات انتخاب شد. (۴)

* عزیمت کنسول انگلیس در بندرعباس به میناب

کاپیتان «فگن» (۵) Fagan) کنسول دولت انگلیس در بندرعباس برای رسیدگی به امور دعاوی فیمابین تجار هندی و ساکنین میناب، عازم میناب گردید. (۶)

حدود دویست نفر از اهالی «صفاده» به «آباده» آمده و در تلگراف خانه این شهر متحصن شدند. متحصنین از انجمن نظار انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی به دلیل ندادن تعرفه به آنان شکایت داشتند. (۷)

-
- ۱- روزنامه ایران، ۱۲/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.
  - ۲- مراسله حسین علاء به وزارت خارجه، ۱۲/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۳، پ ۲، ص ۱۹۲.
  - ۳- روزنامه ایران، ۱۲/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.
  - ۴- همان.
  - ۵- فگن در ربیع الاول ۱۳۳۹ ق، توسط نیکوین، کنسول سابق انگلیس در بندرعباس، رسماً به کارگزاری بندرعباس معرفی شد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۳۹ ق، ک ۳، پ ۸، ص ۳۲).
  - ۶- گزارش کارگزاری بندرعباس به کارگزاری کل بنادر خلیج فارس و عربستان، ۱۲/۱۸/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۷، ص ۲۵.
  - ۷- گزارش از آباده به وزارت داخله، ۱۲/۱۲/۱۳۰۰، مرکز اسناد مجلس، د ۴، ک ۷، ج ۳/۲، پ ۱۸.

شنبه ۱۳ اسفند ۱۳۰۰ / ۴ مارس ۱۹۲۲ / ۴ رجب ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] نمای جنوبی عمارت و باغ بهارستان از بالای مناره مسجد سپهسالار

* توصیه رضا خان به حفظ اتحاد افسران نظامی

با پایان فصل سرما و نزدیکی شروع عملیات جنگی، (۱) رضا خان طی فرمانی به نظامیان تأکید کرد: افسران ضمن حفظ اتحاد خویش تمام توجه خود را به سوی دشمن معطوف داشته و نظم و قوانین و اطاعت از اوامر فرماندهان خود را رعایت نمایند.

(۲)

* شرایط ایران برای تصویب اعطای امتیاز نفت شمال

حسن پیرنیا رئیس الوزراء با ارسال نامه ای به کاردار سفارت آمریکا در ایران، خطاب به وی تصریح نمود:

۱- منظور این است که با پایان یافتن فصل سرما و برف، امکان تحرکات نظامی مخالفان دولت زیادتیر می شود و همچنین امکان عملیات سرکوبی آنها از سوی دولت فراهم می شود.

۲- تلگراف وزیر جنگ به اسماعیل امیرفضلی، ۱۳ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷،

ص ۱۷.

موافقت کمپانی استاندارد اوپیل با کمپانی نفت ایران و انگلیس برای دولت ایران محظورات سیاسی (۱) ایجاد می نماید و تنها اگر نکات سه گانه ای (۲) که قبلاً به آنها اشاره شده رعایت شود، دولت می تواند این قرارداد را برای تصویب به مجلس پیشنهاد نماید. (۳)

* ممنوعیت تشکیل اجتماع علیه مصدق السلطنه

رضا خان بار دیگر تأکید کرد: مصدق السلطنه والی آذربایجان را خود انتخاب کرده است (۴) و نظامیان بایستی همه گونه وی را همراهی (۵) و از تشکیل هراجتماع و حرکتی علیه وی جلوگیری نمایند و اشخاصی را که مرتکب این نوع اقدامات شوند به سختی مجازات کنند. (۶)

* ورود مصدق به آذربایجان

مصدق السلطنه والی جدید آذربایجان وارد تبریز شد. امروز پس از ورود «مصدق السلطنه» به آذربایجان، بیک زادگان و خوانین شاهسون اظهار تمکین و اطاعت خود از اوامر دولت را به وی ابراز داشتند و اعلام کردند که برای همه گونه خدمتگزاری به دولت حاضر هستند. (۷)

* جلب رؤسای ایلات و عشایر آذربایجان

رضا خان به «اسماعیل امیرفضلی»، امیر لشکر شمال غرب دستور داد برای جلب رؤسای ایلات و عشایر آذربایجان «حاجی شعبانعلی» (۸) را نزد آنان بفرستد و چنانچه حاجی شعبانعلی در این ماموریت خیانتی کرد وی را توقیف نماید. (۹)

* ممنوعیت سفر از ترکستان به ایران

مأمورین محلی ترکستان که برای صدور مجوز سفر به ایران از هر مسافر ایرانی دو تومان دریافت می کردند، از امروز سفر به ایران را ممنوع اعلام کرده و صدور مجوز سفر را به کسب اجازه از «مسکو» و «تاشکند» منوط کردند.

این امر، موجب بروز مشکلات فراوانی برای مسافین شد. (۱۰)

* توقف انتخابات آباده

به دنبال شکایاتی که از سوء جریان انتخابات آباده به تهران ارسال شده بود، وزارت داخله به ایالت فارس دستور داد، انتخابات آن شهر را متوقف نمایند، تا دستورات بعدی صادر شود. (۱۱)

* تأکید بر عدم پرداخت پول به ایران

گزارش وزیرمختار انگلیس در تهران (۱۲) و تلگرام کشف رمز شده از انگرت به واشنگتن، به وزارت خارجه آمریکا توصیه می کرد تا زمانی که ایرانیان مشارکت استاندارد اوایل و شرکت نفت ایران و انگلیس را نپذیرفته اند، پولی در اختیار ایران قرار داده نشود. (۱۳)

۱- منظور پیرنیا اعتراض روتشتین، وزیرمختار شوروی در ایران است که این قرارداد را ناقض قرارداد ۱۹۲۱ ایران و شوروی می دانست.

۲- پیرنیا در یکی از تلگراف هایش به حسین علاء در خصوص اعلام موافقت ایران با توافق کمپانی نفت جنوب و استاندارد درباره امتیاز نفت شمال به کاردار آمریکا در ایران مشروط به رعایت محظورات سیاسی از طرف شوروی و سازگاری با مصوبه مجلس شورای ملی ایران، به این نکات سه گانه اشاره کرده است. بخشی از این تلگراف که تاریخ آن ذکر نشده است به شرح ذیل است: «... به شارژدافر گفتم که دولت ایران اساسا بر ضد موافقت دو کمپانی نیست ولی این موافقت باید طوری حاصل شود که از حدود قطعنامه مجلس خارج نشده و ایران را دچار محظورات سیاسی از طرف روسیه نکند. گفت این زمینه کدام است تا به دولت خودم پیشنهاد نمایم. گفتم اولاً در دیباچه امتیاز و خود امتیاز اسمی از کمپانی جنوب برده نشود زیرا که این مطلب مخالف ماده (۵) قطعنامه مجلس هم می باشد. ثانيا در اداره کردن این امتیاز کنترل [کنترل] آن نمایندگان و مستخدمین انگلیسی نباشند. ثالثا در صورتی که استاندارد بخواهد پس از یک سال حق خارج شدن از این کار را داشته باشد علاوه شود که در صورت خروج استاندارد این امتیاز از درجه اعتبار ساقط خواهد بود...» (نفت شمال، ص ۷۹-۷۸).

۳- نفت شمال، ص ۸۶.

۴- دکتر محمد مصدق در خاطرات خود چنین آورده است: «پس از مراجعت از هیئت وزیران، میرزا محمود خان جم (مدیر الملک) به دیدنم آمد و اظهار نمود: «سرپرسی لورن» وزیرمختار انگلیس گفت «انتصاب شما به این ایالت روی نظرات من صورت گرفته است و تمام انتصابات مهم بدین طریق صورت می گرفت. (خاطرات و تألمات مصدق، ص ۱۴۴)

۵- مصدق به منظور برقراری امنیت و سرکوبی مخالفین به ایالت آذربایجان منصوب شد. وی اواسط دی ماه با دو کالسکه به مقصد آذربایجان حرکت کرد و در طول مدت کمتر از شش ماه حکمرانی، بعد از اتمام مأموریتش یکصد و بیست نفر نظامی در هنگام بازگشت حفاظت از جان وی را بر عهده گرفتند و تا میانج با او بودند. زیرا شایع شده بود که در طول راه عده ای می خواهند از او انتقام بگیرند. البته استعفای مصدق به دلیل الغای امریه ای بود که وزارت جنگ هنگام تصدی ایالت آذربایجان، داده بود. سرانجام وی به دولت قوام که بعد از دولت مشیرالدوله تشکیل شده بود، استعفا داد، اما مورد قبول واقع نشد و چون حمایت وزارت جنگ را به دنبال خود نداشت و کاری از وی ساخته نبود تا بیستم تیرماه ضرب الاجل تعیین کرد و استعفا داد. (خاطرات و تألمات دکتر مصدق، ص ۱۴۵ و ۱۵۷).

۶- تلگراف وزیر جنگ به امیر لشکر شمال غرب، ۱۳/۱۲/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۱۹ و ۱۸.

۷- روزنامه ایران، ۱۷/۱۲/۱۳۰۰ و اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم ۲۰۶۳۳.

۸- هنگامی که حکم تصدی ایالت آذربایجان به دکتر مصدق داده شد، سرهنگ حاجی شعبانعلی خلخالی از سوی وزیر جنگ یک قبضه اسلحه «موزر» برای مصدق برد (خاطرات و تألمات محمد مصدق، ص ۱۴۴).

۹- تلگراف وزیر جنگ به امیر لشکر شمال غرب، ۱۳/۱۲/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ

۹۷، ص ۱۸.

۱۰- تلگراف از لطف آباد به وزارت خارجه، ۱۳/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۱۵، پ ۲۱، ص ۹.

۱۱- روزنامه ایران، ۱۴/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

Lorraine to Curzon, ۴, ۷ March ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/ ۷۸۱۴/ ۲۴۶۱, ۲۶۳۳; Lorraine to Curzon, ۱۵ - ۱۲

March ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/ ۷۸۱۶/ ۴۷۴۴

Minute by Churchill, ۱۳ April, ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/ ۷۸۱۵/ ۳۹۰۷ - ۱۳

یکشنبه ۱۴ اسفند ۱۳۰۰ / ۵ مارس ۱۹۲۲ / ۵ رجب ۱۳۴۰

* تقاضای شوروی از دولت ایران برای آزادی اسرای جنگی روس

وزیرمختار شوروی پیرو مکاتبات قبلی با وزارت امور خارجه، خواستار آزادی چهل و دو نفر اسرای جنگی روس که در رشت توقیف بودند و بازگشت آنان به سرزمین های خود شد. همچنین تقاضا نمود برای جلوگیری از فرار اسرای جنگی در طول راه، دولت ایران مسئولیت رساندن اسرا تا بندر انزلی، برای انتقال آنان به کشتی را به عهده بگیرد. (۱)

* تصرف قسمتی از منطقه ممسنی توسط پسران کریم خان

پسران «کریم خان» (۲) برادرزاده های «شکر الله خان» (۳) که از «امامقلی خان رستم» نیز حمایت می کردند با سه طایفه که حدود ششصد خانوار بودند قسمتی از منطقه ممسنی را تصرف کردند. پس از این واقعه، «لطفعلی آقا سرتیپ»، فرمانده تیپ فارس به بختیاری ها دستور داد آنان را از ممسنی بیرون کنند. (۴)

* شیخون بویراحمدی ها به نظامیان

دویست نفر بویراحمدی به تحریک امامقلی خان رستم به هفت نفر نظامی و سی نفر تفنگچی از ایل جاوی که برای حفاظت از اردوی نظامیان در کوه مستقر شده بودند، شیخون زدند. در این درگیری یک نفر نظامی و دو تفنگچی کشته و یک نظامی و چهار تفنگچی دیگر نیز، مجروح شدند. از مهاجمین هم یک کلانتر کشته و چهار نفر دیگر مجروح شدند. (۵)

* همکاری پنهان قوام الملک با امامقلی خان رستم

لطفعلی آقا سرتیپ، فرمانده تیپ فارس در گزارشی به وزارت جنگ اطلاع داد: قوام الملک (۶) چندی قبل در منطقه ممسنی ده پارچه (۷) آبادی خریده و به صورت پنهانی نیز با امامقلی خان همکاری می نماید. (۸)

* اقدام برای استرداد اسب و اسلحه فراریان غائله تبریز

پس از فراخواندن متمدین غائله تبریز از نخجوان به تفلیس، از سوی اداره امور کل قفقاز و انتشار این خبر، رضا خان از وزارت امور خارجه (۹) خواست تا با مراجعه به مقامات مربوط در خصوص استرداد اسب و اسلحه آنان اقدام شود. (۱۰)

* بررسی مسائل تعرفه گمرکی ایران و روسیه

کمیسیون مرکب از آقایان صدیق حضرت، کمال الوزاره، منصور السلطنه، «مولیتر» و «دلکرا» به منظور بررسی مسائل تعرفه گمرکی ایران و روس در وزارت مالیه تشکیل شد. (۱۱)

* پهلو گرفتن دو کشتی جنگی در انزلی

امروز دو کشتی جنگی شوروی به نام های «سلاوا» Slava و «کلارا» Clara (در بندر انزلی پهلو گرفتند. یک کشتی بازرگانی شوروی نیز حامل دو هزار «پوند» شکر و چهار هزار «پوند» نفت چراغ وارد بندر جز شد. (۱۲)

* سفر الکساندر پاول به ایران

«حسین علاء» نماینده سیاسی ایران در آمریکا از سفر ماژور «الکساندر پاول» Alexander pawel، سیاح معروف آمریکایی و نماینده مجله سنتری Century Magazine (نیویورک به همراه «شوستر» به ایران خبر داد. علاء هدف وی از این سفر را کسب اطلاع از اوضاع سیاسی، اقتصادی، ادبی و تاریخی ایران ذکر کرد و افزود: اطلاعات او در جرید آمریکای و همچنین در کتابی که در خصوص ایران و دول همجوار تألیف می نماید، منتشر خواهد شد. علاء با اشاره به اینکه، چنین انتشارات و تألیفاتی باعث افزایش آگاهی مردم آمریکا درباره ایران شده و از هر نظر برای ایران مفید است، از وزارت خارجه خواست در راستای همکاری با الکساندر پاول با وزارت فواید عامه و

۱- مراسله نمایندگی مختار دولت روسیه شوروی به وزارت خارجه، ۱۴ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۱، پ ۱، ص ۹۸.

۲- پسران کریم خان، غلامحسین خان و سرتیپ خان که امور بویراحمد سردسیر علیا را اداره می کردند. (ر. ک: کهگیلویه و ایلات آن، ص ۹۶ و ۱۰۸ و ۱۰۹، ۴۱-۴۲. p. The nomadic tribes of Persia today.)

۳- شکر الله خان پسر هادی خان بود. وی به همراه سرتیپ خان در جنگ خوزستان در سال ۱۳۰۳ ش با نیروهای نظامی حکومت مرکزی در فرونشاندن غائله شیخ خزعل همکاری کردند که به ترتیب به «ضرغام الدوله» و «هژیر عشایر» ملقب شدند. اما چند سال بعد با امامقلی خان رئیس طوایف ممسنی در مقام مقابله با حمایت های دولت مرکزی از معین التجار بوشهری و همچنین تلاش های رضا خان برای تسلط یافتن بر منطقه [و اسکان اجباری عشایر] برآمدند. در جنگ مهمی که در سال ۱۳۰۹ ش در تنگ تامرادی رخ داد، تلفات سنگینی بر نیروهای دولتی، وارد آوردند که نیروهای نظامی بیش از هزار نفر تلفات دادند. ولی بالاخره شکر الله خان و امامقلی خان و اندکی بعد سرتیپ خان در برابر نیروهای دولتی که تعدادی از نیروهای چریک بختیاری و قشقایی را نیز در کنار داشتند تاب مقاومت نیاوردند و تسلیم شدند. آنان به تهران تبعید شدند و سرانجام به اتهام توطئه بر ضد رضا شاه اعدام شدند. (تاریخ سیاسی کهگیلویه، ص ۲۹۶ و ۳۷۲-۳۵۷؛ تاریخ پانصد ساله خوزستان، ص ۲۳۲ با کهگیلویه و ایلات آن، ص ۹۹ و ۹۸،) P. The nomadic tribes of Persia today. ۴۱-۴۲

۴- تلگراف لطفعلی آقا سرتیپ به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۱۴ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸، ص ۳ و ۴.

۵- همان.

۶- ابراهیم قوام شیرازی معروف به قوام الملک فرزند سهراب خان از اعیان و اشراف و مالکین بزرگ و رئیس ایلات خمسه و حاکم فارس، در سال ۱۲۶۸ ش در یک خانواده شیرازی یهودی الاصل و نومسلمان در شیراز بدنیا آمد. در سال ۱۲۹۱ ش ملقب به نصرت الدوله شد. کمی بعد لقب قوام الملک را به دست آورد. در ۲۰ سالگی پدرش کشته شد و تمام مناصب و

القاب پدر به او اختصاص یافت. وی در دوره های ششم و هفتم از شیراز و دوره نهم از ایرانشهر نماینده مجلس شورای ملی بود. در مجلس مؤسسان اول (۱۳۰۴ ش) عضو بود و همچنین در دوره اول مجلس سنا از شیراز انتخاب گردید. در اواخر دوره نهم مجلس شورای ملی از او سلب مصونیت شد و مدتی را در زندان و تحت نظر گذرانید. پس از آزادی از زندان مدتی والی فارس و سپس به ریاست هیئت مدیره هواپیمایی منصوب گردید. خانواده قوام الملک وابستگی کاملی به انگلستان داشتند. قوام از جمله کسانی بود که به هنگام تبعید رضا شاه به اصفهان رفت و اموال شاه را به پسرش منتقل کرد. سرانجام قوام الملک در بهمن ماه ۱۳۴۸ ش در سن ۸۰ سالگی در تهران درگذشت. (شرح حال رجال ایران، ج ۱، ص ۳۱۱، ۳۱۰؛ شرح زندگانی من، ج ۱، ص ۳۸؛ حقایق الاخبار ناصری، ص ۲۰؛ تاریخ بیست ساله ایران ج ۶، ص ۸۸؛ بیست و هشت هزار روز تاریخ ایران و جهان، ص ۴۴؛ تاریخ معاصر ایران، شم ۸ ص ۷۴-۷۲).

۷- واحد شمارش آبادی است.

۸- تلگراف لطفعلی آقا سرتیپ به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۱۴ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۸، ص ۵.

۹- پس از این در تاریخ بیست و یکم اسفندماه وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داد که در این خصوص با سفارت روسیه مذاکراتی صورت گرفته است که پس از دریافت پاسخ، نتیجه به وزارت جنگ اعلام خواهد شد. (نامه وزارت خارجه به وزارت جنگ، ۲۱ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۹).

۱۰- تلگراف وزیر جنگ به وزارت خارجه، ۱۴ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۱۶.

۱۱- روزنامه ایران، ۱۵ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۳.

۱۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۳۸

علوم برای پیشرفت او در کسب اطلاعات هماهنگی به عمل آید و وزارت داخله نیز لوازم امنیت او در راه ها و تسهیل مسافرتش را فراهم نماید. علاء ابراز امیدواری کرد در نتیجه مساعدت های دولت ایران، مازور پاول با اطلاعات کافی و صحیح از ایران به کشورش بازگردد.^(۱)

[تصویر] قوام الملک (ابراهیم قوام شیرازی)

۱- مراسله سفیر ایران در آمریکا به وزارت خارجه، ۱۴/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۲۳، پ ۲، ص ۹۹.

دوشنبه ۱۵ اسفند ۱۳۰۰/۶ مارس ۱۹۲۲/۶ رجب ۱۳۴۰

* عزیمت هزار نفر نظامی به تسوج

یک نیروی هزار نفری از نظامیان دولتی، مجهز به هفت قبضه مسلسل شهر تبریز را به قصد «تسوج» (۱) ترک کردند. (۲)

* برخورد شارژدافر سفارت عثمانی با مأمور احضار عدلیه

از آنجا که میرزا حاجی آقا حریرفروش عرضحالی را مبنی بر درخواست یک هزار تومان بابت طلب خود از «نزهت بیگ» شارژدافر سفارت عثمانی، به محکمه ابتدایی داده بود، محکمه نیز برگه احضاریه ای را به انضمام رونوشتی از شکایت نامه میرزا حاجی آقا «حریرفروش» برای «نزهت بیگ» فرستاد. ولی نزهت بیگ در برخورد با مأمور احضار، به او فحاشی و برگه احضاریه را نیز پاره کرد. در پی این اقدام نزهت بیگ، امروز وزارت عدلیه در نامه ای به وزارت امور خارجه با عنوان این موضوع که «نزهت بیگ» حق پاره کردن برگه احضاریه و این گونه بی احترامی را نداشته است، تقاضا کرد در حدود مقررات با این اقدام غیرمنتظره برخورد شود. (۳) اما وزارت امور خارجه در پاسخ وزارت عدلیه اظهار کرد: کارکنان آن وزارت خانه در برخورد با این نوع مسائل باید رعایت حق مصونیت نمایندگان سیاسی را بر طبق حقوق بین المللی بنمایند تا در آینده مشکلی ایجاد نشود. (۴)

* مداخله انگلیس در امور سیستان و بلوچستان

امروز «ارفع الممالک» حاکم دزداب در تلگرافی به وزارت داخله از جلسه ای که چند روز قبل در خصوص رفع مداخله انگلیسی ها در امور دزداب در مرکز حکومت بلوچستان انگلیس و با حضور کنسول های انگلیس در سیستان و کرمان تشکیل شده بود خبر داد. ارفع الممالک در ادامه افزود: در این جلسه راجع به مداخله انگلیسی ها در دزداب مذاکره شد؛ ولی اکنون کنسول انگلیس در سیستان اظهار می دارد: چون راه آهنی که به دزداب کشیده شده در موقع جنگ ساخته شده و نظامی است، تا زمانی که، دولت ایران رسماً و با نیروی کافی تأمین امنیت آن را عهده دار نشود و تمهیدات لازم را برای مبارزه با اشرار در خاش (۵) فراهم نکند، نمی توانند از مداخله در امور دزداب کناره گیری نمایند. (۶)

* عزیمت رؤسای دهبکری به چهریق

امروز سران و رؤسای «دهبکری»، «زرزا»، «مامش» و شیخ عبد الله از افراد سید طه و حسن آقا منگور از ساوجبلاغ عازم چهریق شدند و فقط «معروف آقا» برادر قرنی آقا امیر عشایر با تعداد کمی از افرادش در ساوجبلاغ ماند. (۷)

* ورود یک کشتی جنگی روسی به انزلی

امروز یک کشتی جنگی روسی از بادکوبه به انزلی وارد شد، پانزده نفر از سرنشینان آن افسر و بقیه کارگر بودند. این کشتی

۱- تسوج در ۳۳ کیلومتری شمال غربی شبستر واقع شده است.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس، ص ۱۳۹.

۳- نامه وزارت عدلیه به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۴، پ ۲۰، ص ۳.

۴- نامه وزارت خارجه به وزارت عدلیه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۴، پ ۲۰، ص ۲.

۵- خاش: شهری کوچک در ۱۸۵ کیلومتری شهر زاهدان در مسیر جاده شوسه زاهدان به ایرانشهر و زاهدان به سراوان واقع شده است.

۶- تلگراف ارفع الممالک به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۵، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۰۰۴.

۷- تلگراف کاگزار ساوجبلاغ به کارگزار آذربایجان، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۱، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۰، ص ۱۲۸.

۸- گزارش تلگرافی از رشت به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۶، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۳۴۹۰.

سه شنبه ۱۶ اسفند ۱۳۰۰ / ۷ مارس ۱۹۲۲ / ۷ رجب ۱۳۴۰

* کشف نفت در لاهیجان

صبح امروز یکی از اهالی لاهیجان با یک مشربه به اداره نظمیہ مراجعه کرد و از پیدا شدن نفت در چاه آب خانه اش خبر داد. این چاه از چاه های آب قدیمی بود و اکنون که درب آن را برای تهیه آب باز کرده بودند، آب مخلوط با نفت از آن خارج شده بود.

بطوریکه، بنا به اظهار رئیس کمیساریای ناحیه، از هر پنج قسمت، چهار قسمت نفت و یک قسمت آب بود. از این رو، رؤسای دواير دولتی به آن خانه رفته تا از نزدیک نفتی را که با آب مخلوط شده بود مشاهده نمایند. (۱) بلافاصله این چاه از سوی اداره نظمیہ توقیف و یک نفر آژان برای حفاظت از آن گماشته شد.

رنگ این نفت سفید و کمی متمایل به زرد بود. اداره نظمیہ امشب چراغ های نظمیہ و سایر چراغ های شهر را با این نفت روشن نمود. (۲)

* اعتراض رضا خان نسبت به معرفی لطفعلی آقا با عنوان سرتیپ

رضا خان نسبت به معرفی لطفعلی آقا، فرمانده نظامیان فارس با عنوان سرتیپ، به محمود آیرم امیر لشکر جنوب اعتراض نمود. رضا خان به آیرم گفت: تاکنون در هیچ یک از احکام صادر شده درجه سرتیپی به لطفعلی آقا داده نشده است که خود را با این سمت معرفی می نماید. (۳)

* رسیدگی به امور حقوقی اتباع بین النهرین در محاکم داخلی

وزارت امور خارجه بار دیگر اعلام نمود: اتباع بین النهرین در خاک ایران باید در امور حقوقی مطیع محاکم داخلی باشند (۴) و از وزارت داخله خواست این موضوع را مجدداً به حکام کلیه ایالات و ولایات در سراسر کشور خاطرنشان سازد. (۵)

۱- بعد از چند روز این موضوع به وزارت داخله و از آنجا به وزارت فواید عامه ارجاع داده شد تا تکلیف آن را مشخص نمایند. (روزنامه ایران، ۱۷ / ۱ / ۱۳۰۱، ص ۲).

۲- اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۸۹۱؛ روزنامه ایران، ۱۷ / ۱ / ۱۳۰۱، ص ۲ و ۱۰ / ۱ / ۱۳۰۱، ص ۲.

۳- نامه رضا خان وزیر جنگ به محمود آیرم امیر لشکر جنوب، ۶ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۱۴.

۴- در ابتدا سفارت انگلیس قصد داشت همان برخوردی که با اتباع انگلیسی در ایران می شود، با اتباع بین النهرین در ایران نیز، همان گونه رفتار شود، در حالیکه در بین النهرین نسبت به اتباع ایرانی رفتار متقابلی صورت نمی گرفت. وزارت خارجه به

این موضوع اعتراض نموده و مداخله مأمورین انگلیس را هم در امور اتباع بین النهرین رد نمود و به محاکمات تهران و کارگزاری های ولایات دستور داد که مداخله آنها را نپذیرند و به سفارت انگلیس نیز خاطر نشان ساخت: چون وجهه سیاسی حکومت جدید التأسیس عرب (حکومت بین النهرین) برای دولت ایران هنوز شناخته شده نیست و با توجه به اینکه، تعداد زیادی از اتباع ایران از جمله علما و روحانیون در آنجا به سر می برند باید اتباع ایران در آنجا کماکان دارای حقوق خارجی باشند. پس از مکاتباتی که در این خصوص با سفارت انگلیس به عمل آمد، سفارت انگلیس بنا به تقاضای حکومت بین النهرین پیشنهاد داد تا زمانی که نظامنامه و وضعیت بین المللی عراق معین شود این کشور تلاش های کنسول های ایران را درباره اتباع ایران بپذیرد و دولت نیز تلاش های کنسول های انگلیس در ایران را درباره اهالی عراق بپذیرد. ولی وزارت خارجه بنا به تصمیم هیئت دولت به سفارت انگلیس پاسخ داد که دولت ایران هیچگونه قراردادی را که مبنی بر کاپیتولاسیون در ایران باشد نمی پذیرد و این موضوع در موقع تنظیم عهدنامه هایی که اخیراً بین دولت ایران و سایر دول منعقد گردیده، ملحوظ شده است. (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۱۶۷).

۵- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۱۶/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۱۶۷.

چهارشنبه ۱۷ اسفند ۱۳۰۰ / ۸ مارس ۱۹۲۲ / ۸ رجب ۱۳۴۰

* هشدار حکومت نظامی تهران به سخنرانان و نویسندگان

حکومت نظامی تهران با انتشار اعلامی به برخی سخنرانان و نویسندگان هشدار داد: «زبان گوینده و قلم نویسنده، باید پاک و بی آرایش باشد، هرزبانی که آلوده به فحاشی و هتاکی شد، قطع و هر قلم که تجاوز از حدود آزادی نماید، شکسته خواهد شد.» (۱)

* اخراج عده ای از کارکنان بلدیة تهران

بیش از هفتاد نفر از کارکنان بلدیة که حقوق کمی نیز دریافت می کردند از دو روز پیش تاکنون از بلدیة تهران اخراج شدند. (۲)

* جلوگیری از مشارکت نظامیان در خرید و فروش تریاک

رضا خان طی اعلامی که به تمام ادارات قشونی مرکز و ولایات ارسال شد، نظامیان را از مداخله و مشارکت در معاملات خرید و فروش و حمل و نقل تریاک منع کرده و به آنان اخطار داد در صورت تخلف از این حکم و اثبات ارتکاب مداخله و مشارکت در معاملات مزبور، مطابق با مقررات نظامی مجازات خواهند شد. ۳

* هماهنگی کاردار سفارت آمریکا در ایران با همتایان انگلیسی اش

وزارت خارجه آمریکا به «گدس» سفیر کبیر انگلیس در واشنگتن اطلاع داد: کاردار سفارت آمریکا در تهران در مسائل نفتی در هماهنگی کامل با همکاران انگلیسی اش کار می کند. (۳)

* تشکیل انجمن نظار ارامنه

برای تعیین یک نفر نماینده از طرف ارامنه در دوره چهارم مجلس شورای ملی، انجمن نظار آنان امروز تشکیل شد. در این جلسه پس از مذاکرات زیاد قرار شد از تاریخ نوزدهم اسفند، اعلان انتخابات در شهر منتشر شده و از روز جمعه سوم فروردین ۱۳۰۱ نیز، توزیع تعرفه آغاز شود و از روز جمعه دهم فروردین ماه الی دوازدهم فروردین ماه، اوراق رأی دریافت و روز سه شنبه چهاردهم فروردین ماه نیز، استخراج آرا آغاز شود. (۴)

* ورود کمیسیونی از تاشکند برای جمع آوری اعانه

کمیسیونی از تاشکند به منظور جمع آوری اعانه برای قحطی زدگان روسیه به سرخس روس آمده، از کار گزار سرخس ایران تقاضا کردند به آنان اجازه دهند به سرخس ایران وارد شده، شروع به جمع آوری اعانه نمایند (۵)

* شرارت ایلات در فارس

ایلات «قشقایی» (دره شویی و کشکولی) در منطقه فارس شروع به شرارت نموده و چندین غارت را مرتکب شده و راه بهبهان را نیز مسدود کردند. (۶)

* درخواست ارسال موجودی سلاح و مهمات لشکر جنوب

«امان الله جهانبانی» رئیس ارکان حرب کل قشون از امیر لشکر جنوب خواست فوراً صورت کاملی از اسلحه های هر قسمت آن لشکر تهیه و به مرکز ارسال نماید.

همچنین درباره هفتصد قبضه تفنگ و دویست صندوق مهمات و چهل و پنج رأس اسب متعلق به پلیس جنوب که به تیپ فارس تحویل داده شده بود، تحقیق نموده و نتیجه را به تهران اعلام نماید. (۷)

* تعیین بودجه ادارات مالیه مرکز و ولایات

وزارت مالیه با صدور حکمی به عموم ادارات مالیه مرکز و ولایات، از آنان خواست بودجه سال آینده خود را در حدود

۱- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۷، ص ۱.

۲- همان، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۷، ص ۲.

۳- Geddes to Curzon, ۸ March ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/ ۷۸۷۴/ ۲۶۵۴

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۹، ص ۲.

۵- همان، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۷، ص ۲.

۶- همان، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۷، ص ۲.

۷- تلگراف رئیس ارکان حرب کل قشون به امیر لشکر جنوب، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۷، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۱۲.

[تصویر] مراسمی در محوطه باغ بهارستان مجلس شورای ملی

اعتباری که مجلس تصویب نموده با کسر سی و شش درصد تهیه و ارسال دارند. (۱)

* انتصاب حکمران شاهرود و بسطام

شاهزاده «امیر اعظم» به سمت حکومت شاهرود و بسطام تعیین و منتخب گردید. (۲)

* انتصاب حکمران جدید استرآباد

«عباسقلی خان میرپنجه» حاکم سابق شاهرود، به سمت حکومت استرآباد انتخاب شد (۳)

۱- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۷، ص ۴.

۲- همان، ص ۲.

۳- همان، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۱۷، ص ۲.

پنجشنبه ۱۸ اسفند ۱۳۰۰ / ۹ مارس ۱۹۲۲ / ۹ رجب ۱۳۴۰

* انفصال مولیتر از خدمت در اداره پست

موسیو «مولیتر» مستشار خارجی و کفیل اداره پست به دستور وزیر پست و تلگراف از خدمت منفصل شد و به جای او موسیو «پیر» بلژیکی به این سمت منصوب شد. (۱)

* جلوگیری از حمل برنج به انزلی

کارگزاری انزلی به وزارت امور خارجه اطلاع داد: «میرزا ابراهیم» در فومنات با جمع آوری عده ای مشغول اقداماتی علیه نیروهای دولتی است، و از دو روز پیش از حمل برنج به انزلی جلوگیری می کنند. (۲)

* انتصاب ریاست مالیات غیرمستقیم اصفهان

«دبیر الحکما» از مأمورین با سابقه وزارت مالیه به ریاست مالیات غیرمستقیم اصفهان منصوب شد. (۳)

* تحصن جمعی از مدیران جراید

امروز جمعی از مدیران جراید کشور در سفارت روسیه در تهران متحصن شدند. (۴)

* انتصاب رئیس مالیات غیرمستقیم

«سلطان محمد خان نائینی» به سمت ریاست مالیات غیرمستقیم منصوب گردید. (۵)

* درخواست پرداخت غرامت به اتباع انگلیس

«بریجن» امروز در مراسله ای، بار دیگر (۶) ضمن اعتراض به وزارت امور خارجه، در خصوص سرقت هایی که در راه یزد- کرمان از اتباع انگلیس صورت گرفته بود، پرداخت غرامت کامل به صاحب ان اموال و استرداد تمام اموال مسروقه به آنان را درخواست نمود.

بریجن معتقد بود کار گزاران محلی در حفظ امنیت راه قصور نموده اند. (۷)

* انتصاب کفیل حکمران استرآباد

«اعتصام الممالک» به حکم وزارت داخله به سمت کفیل حکومت استرآباد برگزیده شد. (۸)

* ملاقات وزیرمختار روسیه شوروی با رئیس الوزراء

وزیرمختار دولت روسیه در دربار با مشیرالدوله رئیس الوزراء ملاقات کرد. (۹)

* پیشنهاد کمپانی سینکالر برای دریافت امتیاز نفت شمال

نماینده کمپانی سینکالر در تهران پیشنهاد دریافت امتیاز نفت شمال را به دولت ارائه کرد.

در این پیشنهاد سینکالر مدعی بود که از ضدیت انگلیسی ها هراسی ندارد و تمام ادعاهای آن را بر عهده می گیرد.

همچنین مبلغ پنج میلیون دلار به ایران قرض می دهد و تعهد می کند که در امتیاز نفت شمال هیچ کمپانی دیگری را شریک نکند.

ولی چون دولت ایران در حال مذاکره با استاندارد اوپل بود، از مذاکره رسمی با سینکالر و دادن قول خودداری نمود. (۱۰)

* تقاضای انگلیس از ایران برای جلوگیری از عملیات ایلات کرد

سفارت انگلیس پیرو یادداشتی که در دوم اسفندماه نیز در خصوص عملیات نیروهای انگلیسی در مرزهای ایران و عراق به وزارت امور خارجه ارسال کرده بود، امروز در نامه ای فوری به وزیر امور خارجه با اظهار اینکه محمود خان دیزلی قصد دارد به طرف حلب حمله نماید و ایلات مرزنشین ایران نیز در حال پیوستن به او می باشند، از وی تقاضا نمود دولت ایران اقدامات لازم را برای جلوگیری از عملیات ایلات مزبور به عمل آورد. (۱۱)

۱- روزنامه ایران، ۱۹/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- تلگراف کارگزاری انزلی به وزارت خارجه، ۱۸/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۳۲، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، ۱۸/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۴- صبا تا نیما، ص ۵۰۱.

۵- روزنامه ایران، ۱۸/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۶- در تاریخ ۶/۱۲/۱۳۰۰، نیز سفارت انگلیس در این خصوص نامه ای را به وزارت خارجه ارسال کرده بود (اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۰۰۱).

۷- مراسله وزیرمختار انگلیس به وزارت خارجه، ۱۸/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۰۰۱.

۸- روزنامه ایران، ۱۸/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۹- همان.

۱۰- نفت شمال، ص ۸۹-۸۸.

۱۱- مراسله سفارت انگلیس به وزیر امور خارجه، ۱۸/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۱، پ ۲، ص ۹۲.

[تصویر] روزنامه نگاران مشهور آن زمان

ایستاده از چپ: عباس مسعودی (بنیانگذار روزنامه اطلاعات)، امیر رضوانی گلشن، اعتصام زاده نشستۀ ردیف میانی از چپ: اتحاد، عباس خلیلی، علی دشتی، فرخی یزدی، زین العابدین رهنما نشستۀ ردیف جلو از چپ: شکر الله صفوی، مصطفی تجدد

[تصویر] از راست: مجد الدوله، امیر اقتدار، احمد شاه، سردار سپه

شنبه ۲۰ اسفند ۱۳۰۰ / ۱۱ مارس ۱۹۲۲ / ۱۱ رجب ۱۳۴۰

* دخالت دواير دولتي در انتخابات

در حاشیه برگزاری انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی در خوار، ورامین و ایوانکی، و انتشار بعضی اخبار مبنی بر اینکه، مأمورین دواير دولتي مناطق فوق الذکر در انتخابات مداخله نموده و اهالی را تهدید و تطمیع می نمایند، حکومت نظامی تهران به موجب اعلامی خاطر نشان ساخت با اینکه، طبق قانون انتخابات عموم موکلین قانونی در تعیین و انتخاب نماینده خود کاملاً آزاد و از هر گونه موانع و مشکلات در این امر مصون و محفوظ خواهند بود بنابراین، موظفند که با کمال طیب نفس و رضایت خاطر بدون آنکه، به تهدید و تطمیع اشخاص، اهمیتی دهند نماینده خود را انتخاب نمایند. (۱)

* تشکیل انجمن نظارت بر انتخابات در مشهد

به دعوت «نظام السلطنه» والی ایالت خراسان و سیستان انجمن نظارت (۲) بر انتخابات برای انتخاب دو نفر نماینده مشهد در مجلس شورای ملی به جای دو نماینده اسبق (دکتر امیر اعلم و مرحوم شیخ محمد جواد) تشکیل شد. (۳)

* درگیری الوار و نظامیان در بروجرد

در بروجرد در درگیری بین الوار (۴) و نظامیان، الوار مغلوب و به کوه ها و دره ها متواری شدند و مواضع آنان با توپ خراب و به تصرف نظامیان درآمد. «سالار ارفع» روستای «آستانه» را که در اشغال الوار بود، تصرف کرد. (۵)

* تصمیم هیئت دولت راجع به شیلات خزر

در حالی که، مذاکرات راجع به شیلات سواحل جنوبی دریای خزر از اوایل ورود نماینده مختار روس، با مأمورین روسیه همچنان ادامه داشت و هنوز به نتیجه قطعی نرسیده بود، هیئت دولت تصویب کرد تا اتخاذ تصمیم قطعی در این زمینه، ماهی گیران انزلی ماهی های «سوف» و «سازان» و «سم» را به مأمورین روس در انزلی و ماهی گیران حسن کیاده، ماهی «استیروسوروکا» را به مأمورین روس در حسن کیاده به قیمتی موافق نرخ معمول بفروشند. همچنین مقرر شد این ماهی گیران تا دستور ثانوی به آنها نرسیده مجاز نیستند ماهی های مزبور را به اشخاص یا به جاهای دیگر بفروشند. (۶)

* استخدام مستشار جدید برای ریاست کل اداره پست

نظر به پایان زمان کنترات خدمت «مولیتر» رئیس کل اداره پست در ایران، وزارت امور خارجه، از سفارت بلژیک درخواست نمود هرچه زودتر یک نفر متخصص، به جای «مولیتر» به دولت ایران معرفی نمایند. وزارت امور خارجه شرایط اصلی کنترات را به قرار ذیل اعلام کرد: «۱- حقوق بیست هزار فرانکی، ۲- مدت استخدام سه سال، ۳- متخصص مزبور در تحت اوامر مستقیم وزیر پست و تلگراف خواهد بود.» (۷)

* توصیه به حسن رفتار با اتباع روسیه

وزارت امور خارجه از وزارت داخله خواست با توجه به الغای کاپیتولاسیون درباره اتباع روس، به کلیه حکام و مأمورین ایالات و ولایات در خصوص حسن رفتار با اتباع دولت جمهوری فدراتیو روسیه شوروی دستور اکید صادر نماید تا به طور ضمنی زمینه برای الغای کاپیتولاسیون درباره اتباع سایر دول فراهم شود. (۸)

* تأکید بر رسیدگی به امور حقوقی اتباع بین النهرین در محاکم عدلیه

وزارت داخله در تلگرافی به فرمانفرمایان ایالات و حکام ولایات خاطرنشان ساخت: بین النهرین در ردیف کشورهای جدید التأسیس محسوب شده و دعاوی اتباع آنجا باید در محاکم عدلیه حل و تسویه شده و تابع احکام داخلی باشند. (۹)

۱- اعلان حکومت تهران، ۲۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۵۶۲۴.

۲- عضد التولیه، اسعد التولیه، فاضل بسطامی، عبد الرحیم وهاب اف، امین دفتر، ناظم دفتر و شیخ محمد کاظم تهرانیان، اعضای انجمن نظارت بر انتخابات در مشهد بودند.

۳- صورت مجلس انتخابات، ۲۰/۱۲/۱۳۰۰، مرکز اسناد مجلس، د ۴، ک ۷، ج ۳/۲، پ ۱۷.

۴- الوار: لرها.

۵- روزنامه ایران، ۲۱/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۶- سواد مراسله تصویب نامه هیئت وزراء به حکومت گیلان، ۲۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۶۴، پ ۱، ص ۵۱.

۷- مراسله وزارت خارجه به سفارت بلژیک، ۲۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۳، پ ۲۶، ص ۴۱.

۸- مراسله وزارت خارجه به وزارت داخله، ۲۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۱۶۷.

۹- تلگراف وزارت داخله به فرمانفرمایان ایالات و حکام ولایات، ۲۰/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۱۶۷.

* دلایل اقبال السلطنه برای مخالفت با دایر شدن تلگراف خانه در ماکو و بازرگان

«اقبال السلطنه» که قبلا با دایر شدن تلگراف خانه در بازرگان (۱) و ماکو مخالف بود علت مخالفت خود را چنین اعلام کرد: در گذشته عثمانی ها قصد داشتند خط تلگرافی دیگری را در این تلگراف خانه راه اندازی نمایند تا با مناطق دیگر ارتباط مخابراتی برقرار نمایند که در این صورت هرروز گزارش های داخلی ایران را به مناطق دیگر می دادند و اگر تقاضای آنان برای راه اندازی یک خط تلگرافی دیگر مورد موافقت قرار نمی گرفت، آنان در موارد دیگر تقاضاهای ما را نمی پذیرفتند به همین دلیل مدتی با دایر شدن تلگراف خانه در ماکو و بازرگان مخالفت نمودم تا اینکه عثمانی ها از تصمیم خودشان منصرف شدند و در حال حاضر نیز گزارش های تلگراف خانه ماکو و بازرگان نشان دایر بودن این تلگراف خانه است. (۲)

* تدوین نظامنامه برای وزارت پست و تلگراف

برای تدوین نظامنامه ای برای وزارت پست و تلگراف، به دستور وزیر پست و تلگراف مقرر شد کمیسیونی مرکب از رؤسای شعبات وزارت پست و تلگراف تشکیل شود. اولین جلسه این کمیسیون امروز تشکیل شد. (۳)

* ورود کشتی جنگی روزا به انزلی

یک کشتی جنگی روسی موسوم به «منانوس» که از مدت ها پیش در بندر انزلی لنگر انداخته بود، (۴) پس از پایان مدت مأموریت، امروز به طرف بادکوبه حرکت کرد و کشتی دیگری موسوم به «روزا» که دیشب وارد انزلی شده بود جایگزین آن شد. (۵)

* واگذاری تشخیص صلاحیت افراد متقاضی مجله و روزنامه به شورای عالی معارف

براساس تصویب قانونی در وزارت معارف تشخیص صلاحیت افراد متقاضی (۶) امتیاز مجله و روزنامه، به شورای عالی معارف (۷) واگذار شد. (۸)

۱- بازرگان در ۲۶ کیلومتری شمال غرب شهرستان ماکو در مرز ایران و ترکیه واقع است.

۲- تلگراف امیر لشکر شمال غرب به رئیس ارکان حرب کل قشون، ۲۰ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۱۰.

۳- روزنامه ایران، ۲۱ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۲ و ۳.

۴- همیشه یک کشتی جنگی روسی در مرداب انزلی حضور داشت و هر پانزده روز یک مرتبه کشتی دیگری جایگزین آن می شد. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۹، ص ۸).

۵- تلگراف از انزلی به وزارت داخله، ۲۰ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۶، پ ۱۹، ص ۵.

۶- این پاسخ در خصوص تقاضای محمد علی خان سنندجی برای اخذ امتیاز روزنامه نهضت ایران داده شده بود.

۷- این موضوع در تبصره ۱۱، از ماده ۱۲ قانون شورای معارف آمده است.

۸- مراسله وزارت معارف به محمد علی خان سنندجی، اسناد ملی ایران، ۱۲ / ۸ / ۱۳۰۱، شم ت ۲۹۷۰۳۶۵۷۴.

یکشنبه ۲۱ اسفند ۱۳۰۰ / ۱۲ مارس ۱۹۲۲ / ۱۲ رجب ۱۳۴۰

* واگذاری مسئولیت مالیات های غیرمستقیم و خالصجات به رضا خان

رضا خان مسئولیت اداره دو منبع مهم عایدات دولت، مالیات های غیرمستقیم و خالصجات را به عهده گرفت و در اعلانی تا آخر اسفند به دارندگان تریاک مهلت داد (۱) تا مالیات تریاک های خود را پردازند. (۲)

* تقاضای عدم مداخله انگلیسی ها در امور دزداب

«ارفع الممالک» پیرو تلاش های قبلی اش برای رفع مداخلات انگلیسی ها در حکومت و امور شهری دزداب، امروز با حاکم سیاسی بلوچستان انگلیس ملاقات کرد و در این ملاقات به برداشتن تحصیلدار و عدم مداخله او در امور «دزداب» تأکید نمود. مشار الیه نیز، وی را تأیید نمود و تصدیق کرد که با بودن حکومت ایرانی، وجود تحصیلدار لازم نیست ولی برداشتن تحصیلدار از عهده اختیارات او خارج است و باید دولت ایران وجود حاکم و نیروهای کافی برای برقراری امنیت در این منطقه را به دولت انگلیس خاطر نشان نماید، که بعد از این، مأمورین انگلیسی در امور داخلی این سامان دخالت نکنند. (۳)

* موضع گیری وزیرمختار شوروی در خصوص اخذ وام از سوی ایران

در پی درج مطلبی در روزنامه ایران مورخ ۱۷ اسفند مبنی بر اینکه کمپانی نفت شمال [استاندارد اوایل] از طریق بانک شاهنشاهی مبلغ یک میلیون دلار به ایران پرداخت کرده است وزیرمختار شوروی در ایران در نامه ای به وزارت امور خارجه با بیان این مطلب که کمپانی نفت شمال از طرف کمپانی نفت جنوب برای استخراج معادن نفت شمال تأسیس شده است، خواست تا از صحت و سقم مطلب مندرج در روزنامه مطلع شود. (۴) وزارت خارجه در پاسخ به این سؤال اظهار داشت:

دولت ایران موافق مصوبه مورخ ۱۴ دی ماه ۱۳۰۰ مبلغ یک میلیون دلار از آمریکا قرض کرده است و این مسئله جدا از امتیاز نفت شمال است. (۵)

* معرفی سه نفر از نمایندگان مجلس برای عضویت در کمیسیون رسیدگی به جواهرات سلطنتی

نظر به تصمیم هیئت دولت مبنی بر آغاز به کار کمیسیون رسیدگی به موضوع جواهرات و ذخایر سلطنتی در بیست و پنجم اسفندماه، امروز ریاست وزرا از رئیس مجلس شورای ملی نیز، درخواست کرد سه نفر از نمایندگان مجلس را برای شرکت در این کمیسیون معرفی نماید. (۶)

* اعطای لقب به زین العابدین حاذقی

«میرزا زین العابدین حاذقی» نواده سلطان المحققین از کارکنان مجلس شورای ملی از طرف احمد شاه به «مودت السلطان»

* ورود وزیرمختار آمریکا به ایران

وزارت امور خارجه به وزارت داخله اطلاع داد قرار است به زودی وزیرمختار دولت آمریکا از راه کرمانشاه- همدان و قزوین به تهران وارد شود، از این رو لازم است به حکمرانان این مناطق دستور داده شود تا با همکاری کارگزاران محل، وسایل پذیرایی و توقف وی را فراهم سازند. همچنین مقرر شد مهماندار وزیرمختار آمریکا روز سه شنبه از تهران حرکت نماید. (۸)

* دریافت وام دویست هزار لیره ای از سوی ایران

روزنامه «پایونیر» چاپ الله آباد (۹) نوشت: دولت ایران پس از واگذاری سهم خود از امتیاز نفت شمال به عنوان ضمانت به دولت آمریکا، دیروز موفق شد از بابت آن مبلغ دویست هزار

۱- اعلان مذکور به شرح ذیل بود: «عموم دارندگان تریاک های قاچاق را آگاه می نمایم، مصالح و منافع مملکت ایجاب نمود که دو منبع مهم عایدات دولت یعنی مالیات های غیرمستقیم و خالصه جات که تا این تاریخ، قرین اختلال و هرج مرج بود از دست های نالایق و تاراجگر نجات یابد. اینک من شخصا اداره کردن این دو منبع را عهده دار شده ام- روزگار اختلال خاتمه یافت- اکنون دارندگان، تریاک های بی باندرل را از هرطبقه هستند تا آخر برج حوت مهلت می دهم که به اداره تحدید مراجعه نموده تریاک های خود را باندرل نموده دریافت دارند. در این ایام مهلت امر داده ام که از گرفتن جریمه و ضبط تریاک صرفنظر نمایند. حتی اگر دارندگان تریاک نخواهند هویت شان معلوم گردد می توانند به توسط اشخاص غیرمعروف به اداره مراجعه نمایند و اداره هم آنها را تعقیب نخواهد کرد هرکس از هرطبقه از این مهلت استفاده نکرده و اعمال سابق را دوام دهد، قهر و غضب من برای او ناگوار خواهد بود».

۲- روزنامه ایران، ۲۲/۱۲/۱۳۰۰، ص ۴.

۳- تلگراف حکومت دزداب به وزارت داخله، ۲۱/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۳۰۰۴۰۰۴.

۴- مراسله نماینده مختار شوروی در ایران به وزارت خارجه، ۲۱/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۳۰، پ ۴۴، ص ۲.

۵- مراسله وزارت خارجه به نمایندگی مختار روسیه، ۲۵/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱/۳۰، پ ۴۴، ص ۱.

۶- مراسله ریاست وزرا به ریاست مجلس، ۲۱/۱۲/۱۳۰۰، اسناد مجلس، د ۴، ک ۲۴، ج ۱۱، پ ۸.

۷- روزنامه ایران، ۲۲/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۸- روزنامه ایران، ۲۱/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۹- الله آباد شهری در کشور هندوستان است.

لیره از واشنگتن دریافت نماید. (۱)

* پرداخت یک میلیون دلار از سوی کمپانی استاندارد اویل به ایران

کمپانی «استاندار اویل» مبلغ یک میلیون دلار به بانک شاهنشاهی ایران واریز کرد. این وجه، امروز به قران تبدیل شد و به خزانه دولت ایران تحویل داده شد. (۲)

* انتصاب ریاست تلگراف خانه اصفهان

«سالار اعتبار» به سمت ریاست تلگراف خانه اصفهان منصوب گردید. (۳)

* انتصاب نایب الحکومه و کارگزار آستارا

«بصیر الوزاره» به سمت نایب الحکومه و کارگزاری آستارا منصوب گردید. (۴)

[تصویر] رضا خان (وزیر جنگ)

۱- روزنامه «پایونیر» ۱۲ مارس ۱۹۲۲؛ (این مطلب در روزنامه «فاینشال تایمز» در تاریخ ۱۴ مارس ۱۹۲۲ نیز به چاپ رسید).

۲- روزنامه ایران، ۲۲/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، ۲۱/۱۲/۱۳۰۰، ص ۳.

دوشنبه ۲۲ اسفند ۱۳۰۰/۱۳ مارس ۱۹۲۲/۱۳ رجب ۱۳۴۰

* نظرات بالفور در خصوص شرکت استاندارد اوایل

«بالفور»، در بازگشت از کنفرانس واشنگتن، از نظریات گدس حمایت کرد و خطاب به یکی از کمیته های کابینه انگلیس اظهار داشت: چه خوشمان بیاید و چه نیاید، عدم همکاری با «استاندارد اوایل» در شمال ایران غیرممکن خواهد بود. همه تشکیلات فروش در دست آنان است و عدم همکاری امکان ندارد. اگر ما بتوانیم با آنها کار کنیم از لحاظ سیاسی به نفعمان خواهد بود ... چنانچه ایالات متحده مجبور شود بین حقوق استاندارد اوایل و بریتانیای کبیر یکی را انتخاب کند، به هر قیمتی از «استاندارد اوایل» حمایت خواهد کرد ... قدرت شرکت استاندارد اوایل ناشی از موقعیت مالی مسلط آنها و سیستم پیچیده اطلاعاتی و تبلیغاتی شان است و مطلقاً محذوری ندارند و به هر حربه ای، خوب یا بد، در هر منطقه از جهان که قدرت فتنه گری دارند، متوسل شده اند. (۱)

* دیدگاه مشاور الممالک در خصوص ژاندارم های فراری

«مشاور الممالک» سفیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه اطلاع داد متمردين فراری غائله تبریز در تلاش هستند تا از دولت شوروی کمک بگیرند ولی اگر به مسکو بیایند هیچ کمکی به آنها نخواهد شد و توقیف و استرداد آنها را از دولت شوروی خواهم خواست. (۲)

* انتقال ژاندارم های فراری غائله تبریز به تفلیس

امروز روس ها ژاندارم های فراری غائله تبریز را از نخجوان به تفلیس انتقال داده و تحقیق و بازجویی از آنان را آغاز کردند. پس از این اقدام، نماینده سیاسی ایران در تفلیس در این خصوص و برای کسب اطلاع از مقاصد و تصمیمات روس ها با نماینده آنان به مذاکره پرداخت و نماینده روس ها عنوان کرد، چون ماندن آنان در نخجوان صلاح نبوده و امکان بروز مشکلاتی وجود داشته است، حکومت نخجوان آنها را به تفلیس اعزام کرده است و اکنون نیز، برای آنکه، هویت آنان آشکار و مشخص شود که آیا تمام فراریان، ژاندارم بوده یا اینکه اشخاص دیگری نیز، خود را به لباس آنها ملبس کرده اند، تحقیقاتی به عمل می آید. بدیهی است، پس از پایان تحقیقات چنانچه این افراد تمایل به بازگشت به ایران داشته باشند به نمایندگی سیاسی ایران تسلیم خواهیم کرد تا آنان را به ایران روانه نمایند. (۳)

* دستور دولت شوروی مبنی بر عدم پذیرش ایلات مهاجر

دولت شوروی به دولت آذربایجان شوروی دستور داد تا از تحریک ایلات منطقه اردبیل و پذیرفتن ایلاتی که قصد مهاجرت به خارج از ایران را دارند، خودداری نمایند. (۴)

* عدم رضایت روسیه از توافق مرزی ایران و عثمانی

وزارت امور خارجه روسيه درباره منطقه «ماکو» به «مشاور الممالک» سفیر ایران در روسيه اظهار داشت: دولت روسيه از توافق ایران و عثمانی در خصوص مسائل مرزی که چند سال قبل منعقد شده، راضی نیست و نظریات مخصوصی درباره منطقه ماکو دارد. (۵)

Cobinet Committee on oil companies Amalyamation, conclusion of a meeting held – ۱
on ۱۳ March ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/ ۸۲۸۸/ ۲۵۸۸

- ۲- تلگراف مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۱۰.
- ۳- مراسله نمایندگی سیاسی ایران در تفلیس به وزیر خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۱ / ۲۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۱۱۱.
- ۴- تلگراف علیقلی مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۱۰.
- ۵- تلگراف مشاور الممالک به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۲، ص ۱۰.

سه شنبه ۲۳ اسفند ۱۳۰۰ / ۱۴ مارس ۱۹۲۲ / ۱۴ رجب ۱۳۴۰

* ورود وزیرمختار جدید آمریکا به ایران

وزیرمختار جدید دولت آمریکا در ایران به مرز وارد شده و به طرف کرمانشاه حرکت کرده بود. «میرزا جلال الدین خان» که از طرف وزارت امور خارجه برای مهمانداری و پذیرایی از وی تعیین شده بود، امروز از تهران به طرف کرمانشاه حرکت کرد. [\(۱\)](#)

* تأکید به خروج بویراحمدی ها از ممسنی

از آنجا که ایالت فارس مدعی بود یک عده از بویر احمدی ها که در منطقه ممسنی اقامت دارند با «امامقلی خان» همکاری کرده و محل انتظامات محلی بوده اند، وزارت داخله امروز در نامه ای از امیر مفخم و «سردار ظفر» خواست تا بویراحمدی ها را از منطقه ممسنی خارج و از همکاری آنان با امامقلی خان جلوگیری نمایند. [\(۲\)](#)

* اقدامات محرم آقاییوف در مرز ایران و آذربایجان

«محرم آقاییوف» [\(۳\)](#) از اتباع ایران که پس از پایان یافتن انقلاب گیلان به «بادکوبه» رفته بود، به همراه چند نفر به آستارای آذربایجان قفقاز آمده و در مرز ایران مشغول برخی اقدامات بودند. کارگزاری تبریز در نامه ای به کنسولگری روسیه در تبریز با بیان اینکه حضور آنان در مرز و اقداماتشان مخالف عهدنامه مودت ایران و شوروی است، جلوگیری از اقدامات آنان را خواستار شد. [\(۴\)](#)

* جمع آوری آمار محصولات طبیعی و مواد خام کشور

وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه از وزارت داخله خواست تا برای جمع آوری صورتی از کلیه محصولات طبیعی و مواد خام کشور و نمونه جات آنها به مأمورین خود دستور دهند تا در حوزه مأموریت خود با نمایندگان وزارت فلاح و تجارت همکاری نمایند. وزارت فلاح و تجارت هدف از این اقدام را ترقی و پیشرفت صادرات کشور دانست. [\(۵\)](#) از این رو، وزارت داخله به تمام حکام ولایات و ایالات در سراسر کشور اعلام کرد که در این زمینه با مأمورین آن وزارت خانه همکاری لازم را به عمل آورند. [\(۶\)](#)

* جلسه دولت انگلیس برای بررسی پیشنهادات شوروی

امروز کابینه انگلیس برای بحث و بررسی پیشنهادات شوروی تشکیل جلسه داد و در این جلسه تصمیم گرفته شد بند مربوط به اقدامات خصمانه [\(۷\)](#)، توسط ژاپن، آلمان و غیره رد شود. کابینه ضمناً به این تصمیم رسید، درحالی که، نام افغانستان و هند در قرارداد می ماند، چنانچه آقای کراسین موافقت کند، آسیای صغیر را از فهرستش مستثنی کند، انگلیس هم رضایت خواهد داد

آن را از فهرست خود حذف کند و ضمناً ممکن است با حذف ایران هم موافقت کند، (۸) زیرا به وضوح، دیگر احتمال تصویب قرارداد ایران و انگلیس وجود ندارد. (۹)

* ملاقات شارژدافر آلمان با رئیس الوزراء

شارژدافر دولت آلمان در دربار با مشیر الدوله ملاقات کرد. (۱۰)

* اعطای نشان از سوی احمد شاه به چند خارجی

طی فرامین جداگانه ای از سوی احمد شاه، یک قطعه نشان شیر و خورشید از نوع درجه اول همراه با حمایل سبز به ژنرال «سایکس»، تبعه دولت انگلیس و رئیس سازمان هواپیمایی؛ (۱۱) یک قطعه نشان شیر و خورشید از نوع درجه دوم به کلنل «واتر هوس» تبعه دولت انگلیس و معاون سازمان هواپیمایی (۱۲) و یک قطعه نشان شیر و خورشید از نوع درجه دوم به «کراسیم لیانازوف» تبعه دولت شوروی اعطا شد. (۱۳)

* تقاضای سرپرسی لورن برای معافیت دعوات طبی مسیحی

۱- روزنامه ایران، ۲۴/۱۲/۱۳۰۰، ص ۱ و ۲.

۲- مراسله وزارت داخله به امیر مفخم و سردار ظفر، ۲۳/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۱۴۹۲/۲۹۳۰۰.

۳- محرم آقایی، در روستای شیخ ایرگول، از توابع شهرستان سراب آذربایجان به دنیا آمد. پدر او هم، چون بسیاری از آذربایجانی های آن وقت، در جست وجوی کار، راهی باکو شد و در صنایع نفت آن شهر به کار پرداخت. محرم آقایی پس از فوت پدر، در سال ۱۲۷۸ ش، به همراه سه برادرش بهرام، کامران و عمران، برای یافتن کار، عازم باکو شده و در مؤسسه صنعتی تومانیان به کار مشغول شد. برادران آقایی، از فعالان بودند و بهرام آقایی به عضویت کمیته اعتصاب انتخاب شده بود و پس از اعتصاب، پلیس تزاری، وی را دستگیر و به زندان انداخت. محرم آقایی، در گروهی از اعضای حزب عدالت فعالیت داشت، که برای تشکیل واحدهای سازمانی به ایران روانه شدند؛ اما موفق نگردیدند و نیروهای قزاق، همه آنان را بازداشت کردند. ولی اقداماتی که برای رهایی آنان به عمل آمد مؤثر واقع شد و آن گروه، به میرزا احمد خان آذری، رئیس اداره امور عدلیه، سپرده شدند تا آنان را از ایران خارج کنند. سلام الله جاوید در خاطرات خود، در معرفی اعضای کمیته های مرکزی حزب کمونیست ایران، پس از آن که نام های آنان را ذکر می کند، می نویسد که در دوره اول کمیته (۹۶-۱۲۹۵ ش)، بهرام و محرم آقایی در آن حضور داشتند. در دوره دو، در ۱۲۹۸ ش، از آقایی ها، تنها، محرم آقایی، عضو کمیته بود. از این تاریخ به بعد، نام هیچ یک از آقایی ها، در کمیته مرکزی حزب کمونیست ایران دیده نمی شود. برادران آقایی پس از آن که برای شرکت در کنگره ملل شرق به باکو رفتند، به تبعیت دولت شوروی درآمدند و دیگر به ایران بازنگشتند و در باکو دارفانی را وداع گفتند. اسناد مؤسسه تاریخ معاصر، شم پ ۳۳۸۱۸- ن و ۳۳۸۱۶- ن).

۴- مراسله کارگزاری تبریز به کنسولگری روسیه در تبریز، ۲۳/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۹، ص ۵۷.

۵- مراسله وزارت فلاح و تجارت به وزارت داخله، ۲۳/۱۲/۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۷۶۲۶/۲۹۰۰۰.

۶- مراسله وزارت داخله به وزارت فلاح و تجارت، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۵، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۶۲۶

۷- چیچرین به کراسین پیشنهاد کرده بود، بریتانیا باید تعهد کند که از هرگونه اقدام خصمانه علیه منافع روسیه شوروی در آسیای صغیر، ایران، افغانستان، و هند، و همین طور آن کشورهایی که قبلاً بخشی از امپراتوری روسیه را تشکیل می دادند (بخصوص گرجستان)، خودداری کند و از تشویق یا حمایت ژاپن، آلمان، لهستان، رومانی، مجارستان، چکسلواکی، بلغارستان، یونان و یوگسلاوی برای مبادرت به اقدامات خصمانه علیه روسیه شوروی امتناع ورزد. علاوه بر آن، مسکو، پیشنهاد کرد: دو کشور، باید تعهد کنند که به استقلال و تمامیت ایران، افغانستان و قلمرو مجلس ترکیه احترام بگذارند. (

) Chicherin to Krassin, ۵ Feb ۱۹۲۱, L/ PS/ ۱۰/ ۹۱۲/ ۱۱۵۸

۸- کراسین با این فرمول موافقت کرد و قرارداد در ۱۵ مارس امضا شد.

۹- CAB ۲۳/۲۴, ۱۴ March ۱۹۲۱, Cobinet.

۱۰- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۴، ص ۱.

۱۱- اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵۷، پ ۱۹، ص ۶۱.

۱۲- همان، ص ۵۶.

۱۳- همان، ص ۶۰.

یزد از پرداخت حقوق گمرکی

«سرپرسی لورن»، در ضمن نامه خود به «حکیم الملک» وزیر امور خارجه از او تقاضا نمود، مبلغ سه هزار و چهار صد و بیست و دو قران و نهصد و پنجاه دینار که دعوات طبی مسیحی یزد برای داروها و خوراکی های خودشان به عنوان حقوق گمرکی پرداخت نموده اند به آنان مسترد شود و همچنین خواست مبلغ دویست و پنجاه تومان وجهی که سالانه از طرف دولت به دعوات طبی مسیحی اصفهان داده می شود، درباره دعوات طبی یزد نیز برقرار گردد. سرپرسی لورن اظهار می کرد:

دعوات طبی مسیحی در یزد در سال گذشته، چهار صد و چهل و هشت نفر را در مریض خانه و بیست و هشت هزار بیمار فقیر را در خارج از مریض خانه مداوا کردند و تقاضا دارند به خاطر این خدمت، حقوق گمرکی که از داروهای آنان گرفته شده، برای مساعدت به آنان مسترد شود (۱). در پی این نامه سرپرسی لورن، وزارت امور خارجه از حکومت یزد خواست، تحقیق نمایند این هیئت مسیحی، تبعه کجا هستند و آیا غیر از طبابت، عملیات دیگری نیز، انجام می دهند یا نه و از چه زمانی به یزد آمده و چه تأسیساتی در آنجا دارد و آیا این اظهار سفارت انگلیس درباره مداوا و کمک آنان نسبت به بیماران ایرانی صحت دارد یا خیر؟ (۲)

* مطالبه هفت ماه حقوق معوقه از سوی ده نفره قره سوران های خاکستر

ده نفر از قره سوران مرز «خاکستر» (۳) به تلگراف خانه خاکستر آمده، با ارسال تلگرافی راجع به هفت ماه حقوق معوقه خود به دارالایاله خراسان، خواستار رسیدگی به این موضوع شدند. (۴)

۱- مراسله سرپرسی لورن به حکیم الملک وزیر امور خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۳، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱ / ۳۰، پ ۵۲، ص ۱۱ / ۱۲.

۲- مراسله وزارت داخله به حکومت یزد، اسناد وزارت خارجه، ک ۱ / ۳۰، پ ۵۲، ص ۶.

۳- خاکستر: منطقه ای از بخش لاین شهرستان کلات در نزدیکی دره گز می باشد.

۴- تلگراف از ژاندارمری خاکستر به وزارت داخله، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۴، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۴۲۷۳.

چهارشنبه ۲۴ اسفند ۱۳۰۰ / ۱۵ مارس ۱۹۲۲ / ۱۵ رجب ۱۳۴۰

* تحویل اسلحه و تجهیزات ژاندارمری به پلیس جنوب

چون اسلحه و تجهیزات افواج ۳ و ۴ ژاندارمری سابق فارس به پلیس جنوب تحویل داده شده بود و پس از انحلال تشکیلات پلیس جنوب هیچ اطلاعی از اسلحه و اثاثیه مذکور در دست نبود، رضا خان وزیر جنگ، طی نامه ای از وزارت امور خارجه خواست در خصوص محل نگهداری و چگونگی تحویل تجهیزات مزبور که متعلق به دولت ایران می باشد، تحقیقات لازم را انجام دهند و درباره این موضوع با سفارت انگلیس نیز مذاکره نمایند تا هرچه زودتر اسلحه و اثاثیه فوق به وزارت جنگ مسترد شود. (۱)

* تشکیل کمیسیون در وزارت مالیه برای ترویج پول های شکسته

چون مبلغ زیادی پول شکسته و سوراخ دار جمع آوری شده و می بایست برای رواج آن تصمیماتی اتخاذ می شد، امروز کمیسیونی مرکب از حاج «امین الضرب»، «معین التجار بوشهری»، «فرزین»، «مسیو مولیتر»، «موسیو هرو» و نماینده بانک شاهنشاهی ایران، در وزارت مالیه تشکیل شد. (۲)

* عدم پذیرش عرضحال تجارت خانه سوfer از سوی محکمه تجارت وزارت امور خارجه

پیرو درخواست سفارت انگلیس از دیوان محاکمات وزارت امور خارجه مبنی بر تشکیل محکمه برای رسیدگی به شکایت تجارت خانه «سوfer» علیه تجارت خانه «فرانکوپرسال» و ارسال عرضحال نقیب زاده، و کیل سوfer به وزارت امور خارجه، (۳) امروز اداره محکمه تجارت وزارت امور خارجه به سفارت انگلیس پاسخ داد با توجه به اینکه «سوfer» از اتباع بین النهرین است و دولت ایران مطابق تصمیمی که اتخاذ نموده، کلیه امور قضایی اتباع بین النهرین را به عدلیه ارجاع داده است. بنابراین دیوان محاکمات وزارت امور خارجه نسبت به قبول عرضحال مشارالیه توسط کنسولگری انگلیس معذور بوده و نمی تواند، اجازه دهد محکمه تجارت در این خصوص جلسه محاکمه تشکیل داده و رسیدگی نماید. (۴)

* تقاضای کنسول آمریکا برای دریافت اطلاعات از وضعیت کشاورزی، صنایع و تجارت ایران

کنسول آمریکا تقاضا کرد اطلاعاتی درباره وضعیت کشاورزی، صنایع و تجارت در مناطق شمالی ایران در اختیار آمریکایی ها قرار داده شود.

همچنین کنسول آمریکا درخواست کرد: مجله کشاورزی که در وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه چاپ و منتشر می شود نیز، در اختیار او گذاشته شود. (۵)

۲- روزنامه ایران، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۴، ص ۱.

۳- مراسله سفارت انگلیس به وزارت خارجه، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۲، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۳، پ ۹۸، ص ۵

۴- نامه دیوان محاکمات وزارت خارجه به کنسولگری انگلیس، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵ / ۳، پ ۹۸، ص ۱۰.

۵- نامه وزارت خارجه به وزارت فواید عامه و تجارت، ۱۳۰۰ / ۱۲ / ۲۴، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ش، ک ۳۵، پ ۳، ص ۱۹.

پنجشنبه ۲۵ اسفند ۱۳۰۰ / ۱۶ مارس ۱۹۲۲ / ۱۶ رجب ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] مجلس شورای ملی (میدان بهارستان)

* دعوت به همکاری رضا خان از افراد مطلع برای افزایش عایدات

رضا خان وزیر جنگ که چند روز بود اداره مالیات غیرمستقیم و خالصجات را نیز به عهده گرفته بود با انتشار اعلانی (۱) از کسانی که اطلاعاتی از این دو منبع عایدات دولت دارند و می توانند پیشنهاد هایی جهت افزایش عایدات مذکور ارائه دهند دعوت به همکاری کرد. (۲)

* اظهارات مدیر شرکت مورگان در خصوص وام به ایران

هنگام امضای قرارداد بین شرکت استاندارد اوپل و شرکت

۱- متن اعلان رضا خان به شرح ذیل بود: «به عموم مطلعین از امور مالیات غیرمستقیم و خالصه جات اعلام می دارد هر یک از آقایان که اطلاعاتی از امور این دو منبع عایدات داشته پیشنهاد هایی که موجب ازدیاد عایدات شود بنمایند با کمال امتنان پیشنهادهای آنان پذیرفته و مورد مطالعه واقع و هرگاه متضمن نظریات مفیده بود حضوراً در اطراف آن مذاکره خواهد شد». (ایران، ۲۵ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۱).

۲- روزنامه ایران، ۲۵ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۱.

نفت ایران و انگلیس، مدیر شرکت «ج. پ. مورگان» که قرار بود وام اعطایی به ایران را تأمین کند به «کدمن» گفت: اگر این پول در اختیار ایران گذاشته می شود، فقط بدین خاطر است که نام شرکت نفت ایران و انگلیس به معامله ارتباط داده شده است.

و بدون شراکت این شرکت بزرگ انگلیسی، در آمریکا حتی یک دلار نیز نمی توان برای کشور بدسابقه ای مانند ایران یافت. (۱)

* ارجاع امور قضایی اتباع بین النهرین به عدلیه

دیوان محاکمات در خصوص تقاضای وزارت امور خارجه درباره تعیین تکلیف و رسیدگی به امور اتباع بین النهرین اعلام کرد مطابق تصمیم هیئت دولت به سفارت انگلیس اظهار شد:

دولت ایران حاضر نیست، قراری که مبتنی بر اساس کاپیتولاسیون در ایران باشد، قبول و منعقد نماید. بنابراین، دیوان محاکمات، امور قضایی اتباع بین النهرین را به عدلیه رجوع خواهد داد. (۲)

* کشمکش انتخابات در آباده

به دستور تلگرافی «مشیر الدوله» رئیس الوزرای وقت، انتخابات دوره چهارم مجلس که در آباده در حال برگزاری بود، موقتاً متوقف شد. (۳) به مجلس شورای ملی نیز تصریح شد چون از انتخابات آباده شکایات زیادی رسیده است، انتخابات آنجا متوقف می شود تا مأمور ویژه ای برای نظارت بر انتخابات آنجا از مرکز به طرف آباده حرکت نماید. (۴) این در حالی بود که، هیئت نظار تعرفه ها را توزیع نموده و در حال اخذ رای بودند. هیئت نظار و عده ای از اهالی به این موضوع معترض بودند. (۵)

* تقاضای آمریکا برای کسب اطلاعات از میزان ظرفیت و استخراج معادن ایران

«برنارد کاتلیپ» کنسول آمریکا طی یادداشتی به وزارت امور خارجه خواست تا از مقدار تقریبی استخراج و ظرفیت معادن مختلف ایران مطلع شود. کاتلیپ همچنین در این یادداشت درباره اینکه، از هر معدنی در ایران چه مقدار فلز خام، نمک و ... استخراج می شود و یا تصور می رود که در مدت یک سال استخراج شود سؤال نمود. (۶)

Minute by Churchill, ۱۶ March ۱۹۲۲, Fo ۳۷۱/ ۷۸۴/ ۲۴۶۱. For the Standard- APOC - ۱ negotiations, see cobb and Knowlton, PP. ۳۰۸- ۱۷; B. Shwadrان, the middle East oil and the Great Powers) N. Y. ۱۹۷۴, reprint (. PP. ۷۱- ۷۸; Ferrier, PP. ۵۷۰- ۸۰; N. Kittner, Issues in Anglo- Persian Diplomatic Relations, ۱۹۲۱- ۱۹۳۳) Ph. D, London, ۱۹۸۱, (, PP. ۲۵۴- ۶۹

۲- مراسله وزارت خارجه به ديوان محاکمات وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۱۲/۲۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵/۳، پ ۹۸، ص ۴.

۳- بعد از متوقف شدن انتخابات آباءه، مجلس شورای ملی به وزارت داخله نوشت که توقیف انتخابات آباءه مخالف با قانون بوده و باید انتخابات جریان خود را سير نماید و اگر شکایتي باشد باید بعدا رسیدگی شود. وزارت داخله نیز طی تلگرافی به ایالت فارس دستور داد که انتخابات را از توقیف خارج ساخته و به مأمورین دستورات موکدی برای مراقبت و نظارت در انتخابات بدهند. مقرر شد از وزارت داخله یک نفر بازرس به آن منطقه فرستاده شود (روزنامه ایران، ۱۳۰۰/۱۲/۲۸، ص ۲).

۴- روزنامه ایران، ۱۳۰۰/۱۲/۲۵، ص ۲.

۵- همان، ۱۳۰۰/۱۲/۲۸، ص ۳.

۶- مراسله سفارت آمریکا به وزارت خارجه، ۱۳۰۰/۱۲/۲۵، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۰، پ ۱، ص ۲۸.

جمعه ۲۶ اسفند ۱۳۰۰/۱۷ مارس ۱۹۲۲/۱۷ رجب ۱۳۴۰

* توصیه به حکام برای رعایت حقوق اتباع خارجی

در تعقیب الغای کاپیتولاسیون در خصوص دعاوی اتباع روس، عثمانی، بین النهرین و دول جدید التأسيس که می بایست به محاکم داخلی رجوع می نمودند، طی حکمی از وزارت داخله به کلیه حکام دستور داده شد با حسن سلوک با آنان رفتار نموده و موجبات احقاق حق آنان را در محاکم فراهم نمایند. (۱)

[تصویر] ممتاز الدوله روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ * ۶۰۰ * آمادگی شرکت سوئدی برای فروش ماشین آلات کشاورزی به ایران ..... ص : ۶۰۰

* آمادگی شرکت سوئدی برای فروش ماشین آلات کشاورزی به ایران

شرکت سوئدی «بالتیک»، تمایل خود را برای ارسال ماشین آلات کشاورزی به تهران و تبریز به «ممتاز الدوله» رئیس هیئت اعزامی فوق العاده ایران به قفقاز اعلام نمود و تقاضا کرد تا در خصوص عوارض گمرکی و کرایه حمل و نقل راه آهن از جلفا به تبریز تخفیف و تسهیلاتی در نظر گرفته شود.

«ممتاز الدوله» ضمن اعلام این خبر به وزارت امور خارجه ایران، خواست تا با وزارت مالیه در این رابطه مذاکره شده و درخواست شرکت «بالتیک» پذیرفته شود. (۲)

۱- روزنامه ایران، ۲۶/۱۲/۱۳۰۰، ص ۲.

۲- مراسله ممتاز الدوله رئیس هیئت اعزامی ایران به قفقاز به وزارت خارجه، ۲۶/۱۲/۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۱۵، پ ۹، ص ۱۶.

شنبه ۲۷ اسفند ۱۳۰۰ / ۱۸ مارس ۱۹۲۲ / ۱۸ رجب ۱۳۴۰

* انتقال ژاندارم های فراری به یک پادگان در تفلیس

ژاندارم های فراری غائله تبریز را که در نخجوان مستقر بودند، امروز به پادگانی در تفلیس انتقال دادند. مقامات تفلیس در خصوص وضعیت آنها به نماینده سیاسی دولت ایران اظهار داشتند: به دلیل اینکه، ژاندارم ها در مرز ایران مشکلی پدید نیاورند، به تفلیس منتقل شده اند تا تحقیقات کاملی درباره آنها انجام شود. همچنین مقامات تفلیسی برای تسلیم ژاندارم ها به ایران اعلام آمادگی کرده اند که باعث تعجب شده بود، زیرا هیچ دستوری در این باره به نمایندگان سیاسی در تفلیس و بادکوبه و نخجوان داده نشده بود. (۱)

* محاصره اردبیل از سوی طوایف فولادلو و آلالو

اهالی شهر اردبیل پس از محاصره شهر توسط طوایف «فولادلو» و «آلالو» و ... و استعفای حکومت اردبیل و عدم امنیت در وحشت به سر می بردند. اعیان و بزرگان شهر برای اوضاع و تصمیم گیری، کمیسیونی را تشکیل داده بودند. در پی ناآرامی ها و ناامنی ها در اردبیل امروز در نزدیکی شهر، شورشیان تمام اموال و اشیای متعلق به دو نفر مسافر را غارت کردند. کارگزار اردبیل به وزارت خارجه اطلاع داد:

در صورتیکه حداقل هزار نفر نیروی نظامی به اردبیل اعزام نشود، جلوگیری از خودسری ها بسیار مشکل خواهد شد. (۲)

* بازگشت مهاجرین لهستانی به کشورشان

سفارت فرانسه در ایران که به درخواست دولت لهستان مسئولیت بازگشت اتباع این کشور را به وطنشان عهده دار شده بود، در نامه ای به حکیم الملک وزیر امور خارجه وقت ایران اطلاع داد: درباره چگونگی بازگرداندن آنها و فراهم کردن مقدمات بازگشتشان با «اسکویلینسکی» نماینده دولت لهستان در کمیسیون بازگشت لهستانی ها و کنسول های دولت ایران در «بادکوبه» و «تفلیس» وارد مذاکره خواهد شد. این اتباع لهستانی که در زمان جنگ جهانی اول به خاک ایران پناهنده شده بودند، قرار بود از راه روسیه به لهستان بازگردند. (۳)

* رفع توقیف روزنامه های میهن و اقدام

روزنامه «میهن» که تحت نظارت و مدیریت «بنان السلطان» (۴) منتشر می شد و چند روز قبل توقیف شده بود، امروز از طرف دولت از توقیف خارج شد. همچنین روزنامه «اقدام» که از توقیف خارج شده بود، امروز منتشر گردید. (۵)

* پیشنهاد انتصاب یک نظامی برای تصدی ریاست نظمیة اصفهان

به دنبال پیشنهاد محمد بختیاری حکمران اصفهان به منظور انتصاب یک افسر نظامی به ریاست نظمی اصفهان، (۶) رضا خان ضمن اعلام موافقت کامل خود با این پیشنهاد اظهار داشت:

همکاری و همراهی بخش های لشکری و کشوری باعث پیشرفت مقاصد دولت و سهولت جریان امور مملکت خواهد گردید. (۷)

* طغیان کربلائی ابراهیم در شمال کشور

رئیس اداره گمرکات به تهران گزارش داد «کربلائی ابراهیم» (۸) به تحریک و مساعدت «سردار مقتدر طالشی» بر ضد دولت طغیان نموده و قشونی را مرکب از ششصد نفر فراهم کرده است.

* تأمین امنیت راه ها توسط نظامیان

امان الله جهانبانی - رئیس ارکان حرب کل قشون - به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب ابلاغ نمود تا از طرف اداره امنیت مرکز برای حفاظت از راه ها تربیتی اندیشیده نشده و تا زمانی که رؤسای امنیت ولایات تعیین نشده اند، مسئولیت حفظ و تأمین امنیت راه ها به عهده نظامیان خواهد بود.

۱- تلگراف ممتاز الدوله از جلفا به وزارت امور خارجه، ۲۹ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۴۲، ص ۳۱.

۲- تلگراف کارگزاری اردبیل به وزارت خارجه، ۲۷ / ۱۱ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۴۵، پ ۱۶، ص ۳۰.

۳- مراسم سفارت فرانسه به وزارت خارجه، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۵، پ ۲۱، ص ۲.

۴- میرزا ابو طالب خان شیروانی (بنان السلطان) فرزند سردار عبد الله خان شیروانی در اصفهان متولد شد. سال تولد وی در مجله آینده شم ۶-۴ حدود سال ۱۸۹۹ / ۱۲۷۸ ش، ذکر شده است ولی در کتاب زندگینامه رجال و مشاهیر ایران سال ۱۲۶۹ به عنوان سال تولد او نقل شده است. با آغاز نهضت مشروطیت، به صف آزادیخواهان پیوست و از فعالان جنبش مشروطه بود. انجمن و مدرسه رشديه را که سومین مدرسه جدید اصفهان بود، تأسیس کرد. در حادثه بمباران مجلس و پیشامد استبداد صغیر، تحت تعقیب قشون استبداد قرار گرفت و خانه اش غارت و ویران شد. پس از این حادثه، به همراه حاج سید اسد الله اصفهانی به عتبات عالیات گریختند. شیروانی پس از پیروزی مشروطه به اصفهان بازگشت. در سال ۱۹۱۹ م (۱۲۹۸ ش) شیروانی در اصفهان روزنامه میهن را چاپ و منتشر کرد. شیروانی در فروردین ۱۲۹۹ به جهت انتقاد از مازور فضل الله خان رئیس ژاندارمری اصفهان، دستگیر و زندانی شد و پس از مدتی تحت الحفظ به تهران اعزام شد. شیروانی پس از آزاد شدن دیگر به اصفهان بازنگشت و در سال ۱۹۲۱ م در تهران روزنامه میهن را چاپ و منتشر کرد. این روزنامه در اسفند ۱۳۰۴ توقیف شد و این توقیف تا پس از شهریور ۱۳۲۰ نیز ادامه داشت. شیروانی در دوره های پنجم و ششم مجلس شورای ملی به نمایندگی از مردم شهرضا (قمشه) به مجلس راه یافت. شیروانی در مجلس مؤسسان نیز عضو بود. ابو طالب شیروانی در سال ۱۹۲۷ م به مناسبت برگزاری دهمین سال انقلاب اکتبر به مسکو رفت. شیروانی روزنامه میهن را مجدداً در سال ۱۳۲۲ در تهران منتشر کرد. موضع سیاسی روزنامه در ابتدا دست چپی و عضو جبهه آزادی و سپس از شهریور ۱۳۲۴ به شدت متمایل به

راست بود که به کلی مخالف سرسخت استقرار قوای شوروی در آذربایجان شد. ولی پس از مدتی رویه اعتدال پیشه کرد. شیروانی در شهریور ۱۳۲۵ به جرم شرکت در شورش بختیاری ها دستگیر و بعد از دو ماه آزاد شد. (تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، ص ۲۴۹-۲۴۸؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، ص ۱۶۰-۱۵۷؛ تاریخ انقلاب مشروطیت، ج ۳، ص ۵۰۱-۴۹۸؛ مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، ص ۹۵؛ مجله آینده، س ۱۳۷۲، ش ۶-۴، ص ۴۰۲).

۵- روزنامه ایران، ۱۳۰۰/۱۲/۲۸، ص ۱.

۶- تلگراف محمد بختیاری به وزیر جنگ، ۱۳۰۰/۱۲/۲۷، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۴.

۷- تلگراف وزیر جنگ به حکومت اصفهان، ۱۳۰۰/۱۲/۲۹، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲.

۸- کربلایی ابراهیم برادر حاج احمد کسمایی بود. مدتی از شکست نهضت جنگل و مرگ میرزا کوچک خان نگذشته بود که کربلایی ابراهیم معروف به کبریت خان سر به شورش برداشت. وی مبارزه خود را در اطراف فومن آغاز کرد. سرانجام قزاق ها جنگل فومن را محاصره کردند و خوانین محلی نیز افراد مسلح خود را در اختیار نیروهای دولتی قرار دادند. همکاری موثر نیروهای محلی که به تمام زوایای جنگل آشنایی داشتند بالاخره موجبات دستگیری کربلایی ابراهیم و یارانش را فراهم ساخت. اعدام کربلایی ابراهیم در رشت نقطه پایان این قیام بود. (کتاب گیلان، ج ۲، ص ۱۱۱). (۹). گزارش رئیس گمرکات به مرکز، ۱۳۰۰/۱۲/۲۷، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۴۰۰۸۴۸۴. (۱۰). تلگراف رئیس ارکان حرب کل قشون به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، ۱۳۰۰/۱۲/۲۷، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۶.

[تصویر] تعدادی از قراسوران ها

یکشنبه ۲۸ اسفند ۱۳۰۰ / ۱۹ مارس ۱۹۲۲ / ۱۹ رجب ۱۳۴۰

* عزیمت احمد شاه به پاریس

احمد شاه دیروز در ساعت ۱۳/۵۵ دقیقه با قطاری که شهر «نیس» (۱) را ترک می کرد، عازم پاریس گشت و امروز ساعت ۹ صبح وارد پاریس شد. فرماندار نیس نیز در تلگرافی که به اداره تشریفات وزارت امور خارجه فرانسه مخابره کرده، نوشت: احمد شاه به هنگام ترک نیس از او اظهار رضایت نموده است. (۲)

* اعلام انحلال دواير وزارت معارف و اوقاف

امروز «نیر الملک» وزیر معارف و اوقاف به کلیه دواير و شعب وزارت معارف اطلاع داد تشکیلات جاری وزارت خانه از اول فروردین ۱۳۰۱ منحل و کارکنان آن وزارت خانه مرخص خواهند شد.

در صورتیکه، بعد از تعطیلات نیاز به هریک از کارکنان باشد به آنان ابلاغ خواهد شد. (۳)

* شیوع طاعون گاوی در همدان

بیماری «طاعون گاوی» در خارج شهر همدان بروز نموده و عده زیادی از گاوها را تلف نموده بود. تلاش های زیادی صورت می گرفت تا از سرایت این بیماری به دیگر نقاط جلوگیری شود. (۴)

* اعتراض وزارت امور خارجه به توقیف مال التجاره های تجار ایرانی در بادکوبه

وزارت امور خارجه ایران ضمن اعتراض مجدد به رفتار غیرعادلانه ادارات تجارتي روس که باعث وارد آمدن خسارات زیاد به تجار ایرانی و بالاخره ورشکستگی برخی از آنها شده بود، بار دیگر از این سفارت خانه خواست از آنجا که، یکصد هزار تومان از مال التجاره تجار ایرانی هنوز در بادکوبه توقیف است و تجار شکایات خود را تعقیب نموده و حتی از طرف ریاست وزرای ایران نیز، نسبت به لزوم عدم جلوگیری از حمل مال التجاره های مزبور تأکید شده است، نسبت به رفع توقیف مال التجاره های خریداری شده تجار ایرانی در بادکوبه و صدور مجوز برای حمل آنها و جلوگیری از اجحافات و اقدامات بی رویه اداره های تجارتي «سانترسایوز» و «ونشترک»، فوراً اقدام نمایند (۵) و نتیجه را به وزارت امور خارجه ایران اطلاع دهند.

(۶)

* اخطار وزارت داخله به ایالت کرمان

وزارت داخله پیرو مکاتبات قبلی، در خصوص استرداد مال التجاره مسروقه تجار هندی در خاک کرمان، به ایالت کرمان دستور داد برای استرداد غرامت مسروقات اقدام نمایند، و چنانچه غرامت یا عین مسروقات به صاحب ان اموال مسترد نشود از

بودجه «قراسورانی» و «سواران ایالتی» کسر شده، به صاحب ان اموال پرداخته خواهد شد. (۷)

- ۱- نیس، شهری در جنوب فرانسه است (م).
- ۲- اسناد وزارت خارجه فرانسه، مجلد ۱۰، ص ۱۷۷.
- ۳- روزنامه ایران، ۲۹ / ۱۲ / ۱۳۰۰، ص ۲.
- ۴- همان، ص ۲.
- ۵- وزارت خارجه ایران در تاریخ ۱۶ دی ۱۳۰۰، نیز، نامه ای در خصوص رفتار غیرعادلانه و اجحافات اداره تجارتی سانترسایوز نسبت به تجار ایرانی در بادکوبه به سفارت روسیه نوشته و علاوه بر آن به دفعات سفارت روس را از این اقدامات مطلع ساخته و جلوگیری از آن را درخواست نموده ولی از سوی روس ها اقدامی صورت نگرفته بود. (اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۱، ص ۱۲۵).
- ۶- مراسله وزارت خارجه، به سفارت روسیه، ۲۸ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد وزارت خارجه، س ۱۳۰۰، ک ۳۵، پ ۱، ص ۱۲۵.
- ۷- مراسله وزارت داخله به ایالت کرمان، ۲۸ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد ملی ایران، شم ت ۲۹۰۰۰۷۰۰۱.

دوشنبه ۲۹ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۰ مارس ۱۹۲۲ / ۲۰ رجب ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] تعدادی از سواران ایالتی

* خشنودی انگلیس از عدم تسلط بلشویک ها در شمال ایران

وزارت خارجه انگلیس از اینکه، بلشویک ها (۱) تسلط پیشین خود را در ایالت های شمالی ایران به کلی از دست داده بودند، خشنود شد. (۲)

* دستور رضا خان برای پایان دادن به غائله ممسنی

رضا خان به «محمود آیرم» که قصد عزیمت به منطقه فارس را داشت دستور داد به محض ورود به شیراز غائله «ممسنی» را پایان دهد. (۳)

* تمدید فعالیت سواران ایالتی

از آنجا که، در کرمان هنوز تشکیلات قشونی ایجاد نشده بود، انحلال «سواران ایالتی» می توانست باعث بروز مشکلاتی شود، ازاین رو، «محمود آیرم»، امیر لشکر جنوب از رضا خان خواست سواران ایالتی تا یک ماه دیگر که قرار است در کرمان

۱- بلشویک ها؛ گروهی از مبارزان سیاسی روسی علیه نظام تزاری و پایه گذاران حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی. واژه بلشویک، به معنای اکثریت، به جناح اکثریت حزب سوسیال دموکرات روسیه که از ۱۳۱۷/۱۸۹۸ به وجود آمده بود اطلاق می شود. این حزب از نخستین تشکیلات مارکسیستی در روسیه بود که «ولادیمیر ایلیچ اولیانوف» (لنین) پایه گذاری کرد. در دومین کنگره حزب سوسیال دموکرات کارگران روس، در ۱۳۲۱/۱۹۰۳ در لندن دو گروه از اعضای حزب به رهبری «لنین» و «مارتوف» در برابر یکدیگر قرار گرفتند و هواداران لنین، که در آن جلسه در اکثریت قرار داشتند، بلشویک (اکثریت) و هواداران مارتوف، منشویک (اقلیت) خوانده شدند. بلشویک ها معتقد بودند که نظریات مارکس با شرایط روسیه منطبق است و به همین دلیل در پی کسب قدرت سیاسی بودند. پس از سقوط نظام تزاری بلشویک ها شعارهایی را در عرصه های مختلف سیاست داخلی و سیاست خارجی خود مطرح کردند. یکی از شعارهای اصلی بلشویک ها در سیاست داخلی خود حق تعیین سرنوشت ملل و اعطای آن به ملیت های مختلف و نیز مسلمانان بود. با طرح این شعار، در منطقه آسیای مرکزی در برابر توسعه حضور بلشویک ها جهت گیری های متفاوتی ظاهر شد. پس از پیروزی انقلاب ۱۳۳۵/۱۹۱۷ بسیاری از ملیت های امپراتوری روسیه، همچنین مسلمانان، به کسب حقوق از دست رفته خویش امیدوار شدند. بر اثر این تبلیغات، شکافی در میان مسلمانان آسیای مرکزی در برابر بلشویک ها به وجود آمد. عده ای از آنان در قیام با سماچیان به جنگ

مسلحانه با بلشویک ها و نظام کمونیستی مبادرت ورزیدند. عده ای دیگر نیز از میان جدیدها روابط مسالمت جویانه و همکاری با بلشویک ها را مورد توجه قرار دادند. جدیدها براساس برآوردهای خوش بینانه خود نسبت به بلشویک ها در تحکیم پایه های اقتدار آنان در آسیای مرکزی کوشیدند و به ابزاری برای تحکیم مبانی قدرت بلشویک ها تبدیل شدند، اما در جریان سرکوب و تصفیه های خونین استالین در دهه ۱۳۰۹ ش / ۱۹۳۰ صدمات شدیدی دیدند. بلشویک ها در سیاست خارجی نیز از شعارهای ظلم ستیز خود بهره گرفتند. بلشویک ها از طریق تشکیل سازمان بین المللی کمونیستی (کمیترن)، ایجاد گسترش انقلاب های کمونیستی و انقلاب جهانی کارگری را مورد توجه قرار داده بودند. پس از پیروزی بلشویک ها حمایت از هواداران ایرانی آنان بیشتر مورد توجه قرار گرفت. در خرداد ۱۳۰۰ / ژوئن ۱۹۲۱ پس از جلسه مشترک دبیران گروه های حزبی ایران، درباره تربیت افراد جدید و تجدید سازمان بحث و بررسی شد، سپس سی نفر از بلشویک های ایرانی برای گذراندن دوره های آموزشی لازم به مدرسه حزبی باکو اعزام شدند. هواداران ایرانی بلشویک ها در جریان جنگ های داخلی ۱۹۱۸-۱۹۲۱ در کنار همقطاران روسی خود به نبرد با روس های سفید و ضد انقلابیون داخلی و خارجی پرداختند. مواضع انقلابی پس از کسب قدرت در روسیه سبب افزایش امیدواری ایرانی ها به دگرگونی در سیاست خارجی این کشور و کمک آنان برای رهایی ایران از سلطه بریتانیا گردید. بلشویک ها کلیه قراردادهای استعماری زمان تزارها را لغو کردند. به این ترتیب، دولت جدید روسیه ارتباط جدیدی با ایران براساس احترام متقابل و نفع طرفین مطرح ساخت. در این دوره که ایرانیان از ستم های بیگانگان و ظلم داخلی به جان آمده بودند، به شدت تحت تأثیر این سیاست قرار گرفتند. شعارهای ظلم ستیز بلشویک ها گروهی از ملی گرایان ایرانی را نیز جلب کرده بود. بلشویک ها که از توسعه انقلاب در اروپا ناامید شده بودند، در پی عدم موفقیت جنبش کمونیستی در اروپا، گسترش انقلاب در شرق را مورد توجه قرار دادند و ایران یکی از مستعدترین کشورها ارزیابی شده بود. بلشویک ها با برپایی کنفرانس «ملل شرق» در باکو کوشیدند تا برابر فشارهای اروپایی ها، متحدان جدیدی از میان مردم محروم و ستمدیده برای خود به دست آورند. پس از پیروزی بلشویک ها در نواحی شمالی ایران، نیروهای هوادار آلمان فعالیت خود را شدت بخشیدند. ایران اساساً برای توسعه جنبش انقلابی شرایط مساعدی داشت. پس از جنبش مشروطه، نظم سیاسی در برابر فشارهای وارده بسیار آسیب پذیر شده بود. با وجود پایان یافتن جنگ جهانی اول هنوز در نقاط مختلف ایران بیگانگان حضور و فعالیت داشتند. احساسیت ضد انگلیسی سبب بهره گیری بلشویک ها از فرصت های بهتر برای تبلیغات به نفع خود شد. بلشویک ها برای توسعه انقلاب در شرق لنین ضرورت اتحاد موقت با نهضت های ملی در شرق را مطرح کرد. به این ترتیب کمونیست های ایرانی نیز از سوی مرکزیت سیاسی کمونیسم مجوز فعالیت دریافت کردند. بر این اساس، فعالیت بلشویک های ایرانی که در نهضت جنگل در کنار میرزا کوچک خان جنگلی فعالیت می کردند، مورد تأیید دولت روسیه قرار گرفت. بلشویک های ایرانی که با میرزا کوچک خان همکاری می کردند، قبلاً در باکو فعال بودند. آنها به بلشویک ها قول داده بودند که در صورت برخورداری از حمایت آنان، در جنگ با روس های سفید و بیگانگان به آنها کمک کنند. اولین تجربه مداخله نظامی روسیه در نهضت جنگل بود. این نهضت که ابتدا جنبه ضد انگلیسی داشت، با ورود نیروهای نظامی بلشویک و ارتش سرخ، استحکام بیشتر یافت. ایران یک کشور سرمایه داری است که در شرایط انقلاب سوسیالیستی قرار گرفته است. آنها در شهرهای گیلان به مصادره اموال مردم و تلاش برای محو باورهای مذهبی دست زدند. این اقدامات در شرایطی صورت می گرفت که در نخستین مذاکرات میرزا کوچک خان و بلشویک ها عدم اجرای اصول کمونیست مورد تأکید او قرار گرفته بود. این تندروی بلشویک های ایرانی بعدها از سوی رهبران اتحاد شوروی نیز مورد انتقاد قرار گرفت ولی رهبران روسیه در ۱۳۰۰ ش / ۱۹۲۱ به توسعه روابط بازرگانی با ایران تمایل داشتند.

آندره روتشتین، سفیر روسیه در تهران، به صراحت خواستار قطع عملیات انقلابی از سوی میرزا کوچک خان شده بود. به طور کلی، بلشویک ها با طرح شعارهای ظلم ستیز، در جهان اسلام و تأثیر در حرکت های استقلال طلبانه و ضد ستم، جهت گیری های آنان را تحت نفوذ خود قرار دادند. این روند در آسیای مرکزی و قفقاز بیشترین شدت را داشت. (استالینسم و حزب توده ایران، ص ۲۱۴؛ سردار جنگل ۲۴۳-۲۴۴؛ تاریخ جنبش کمونیست در ایران، ص ۳۵-۴۲، رقابت شوروی و انگلیس در ایران، ص ۴۴-۴۵؛ دانشنامه جهان اسلام، ج ۴، ص ۶۱۱-۶۱۴).

۲- Minute by Chrchill, ۲۰ March ۱۹۲۲. Fo/ ۳۷۱/ ۷۸۰۳/ ۳۰۶۷

۳- تلگراف وزیر جنگ به امیر لشکر جنوب، ۲۹ / ۱۲ / ۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۲۲.

تشکیلات قشونی ایجاد شود همچنان به خدمت خود ادامه دهند. (۱) رضا خان ضمن پذیرش این پیشنهاد، موافقت نمود که حقوق آنان را نیز وزارت جنگ پرداخت نماید. (۲)

۱- تلگراف امیر لشکر جنوب به وزیر جنگ، ۲۹/۱۲/۱۳۰۰، اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۰، پ ۹۷، ص ۱۲.

۲- دستور رضا خان که در حاشیه سند فوق الذکر آمده است.

ص: ۶۰۶

[فهرست ها]

فهرس تصاویر

ص: ٦٠٨

فهرست اعلام

ص: ۶۰۹

منابع و مأخذ

اسناد:

اسناد سازمان اسناد ملی ایران

آرشیو ملی آمریکا و روسیه و ...

اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

اسناد مرکز اسناد انقلاب اسلامی

اسناد مرکز اسناد ریاست جمهوری

اسناد مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

اسناد مرکز اسناد وزارت امور خارجه

اسناد مرکز بررسی اسناد تاریخی

اسناد وزارت خارجه فرانسه

اسناد وزارت خارجه و سایر مراکز اسنادی در انگلیس

کتاب:

۱. آ

آئینه وند، صادق؛ علم تاریخ در گستره تمدن اسلامی، ج ۱، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

آدمیت، تهمورث؛ گشتی بر گذشته، تهران، کتاب سرا، ۱۳۶۸ ش.

آدمیت، فریدون؛ امیرکبیر و ایران، تهران، خوارزمی، ۱۳۵۴ ش.

آذری شهرضایی؛ دولت ایران و متخصصان مهاجر آلمانی، تهران، سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۴ ش.

آذری، علی؛ قیام کلنل محمد تقی خان پسیان در خراسان، تهران، چاپ افست، ۱۳۵۲ و ۱۳۲۹ ش.

آریانپور، یحیی؛ از نیما تا روزگار ما، ج ۳، تهران، زوار، چ اول، ۱۳۷۴ ش.

آشتیانی، احمد؛ چهارده رساله فارسی، به کوشش رضا استادی، قم، کتاب خانه چهلستون، ۱۴۰۳ ق.

آشوری، داریوش؛ دانشنامه سیاسی، تهران، سهروردی و مروارید، چ اول، ۱۳۶۶ ش.

- آفاری، ژانت؛ انجمن های سری زنان در نهضت مشروطه، ترجمه جواد یوسفیان، تهران، نشر نو، ۱۳۷۷ ش.
- آقابرگ تهران؛ نقباء البشر، مشهد دار المرتضی، ج ۴، چ دوم، ۱۴۰۴ ق.
- آلیانی، شاهپور؛ نهضت جنگل و معین الرعایا (حسن خان آلیانی)، تهران، میثا، ۱۳۷۵ ش.
- آوانسیان، اردشیر؛ خاطرات سیاسی، به کوشش علی دهباشی، تهران، شهاب ثاقب، و سخن، ۱۳۷۸ ش.
- آیرونساید، ادموند؛ خاطرات و سفرنامه، ترجمه بهروز قزوینی، تهران، نشر آینه، ۱۳۶۱ ش.
- آبتهاج، ابو الحسن؛ خاطرات، به کوشش علیرضا عروضی، ج ۱، تهران، علمی، ۱۳۷۱ ش.
- ابن بطوطه، سفرنامه ابن بطوطه، ترجمه محمد علی موحد، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۸ ش.
- اتحادیه، منصوره؛ مجلس و انتخابات از مشروطه تا پایان قاجاریه، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۷۵ ش.
- احتشام السلطنه، میرزا محمود خان؛ خاطرات، به کوشش محمد مهدی موسوی، تهران، زوار، ۱۳۶۶ ش.
- احرار، احمد؛ توفان در ایران، ج ۲، تهران، انتشارات نوین، ۱۳۵۲ ش.
- ادموندز، سیسیل جی، کردها، ترک ها، عرب ها، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران، ۱۳۶۷ ش.
- ارفع، حسن؛ کردها و یک بررسی تاریخی سیاسی، ترجمه از متن انگلیسی، بی جا، بی نا، چ اول، ۱۹۶۶ م.
- ارفع، رضا؛ ایران دیروز: خاطرات پرنس ارفع (ارفع الدوله)، تهران، ۱۳۴۵ ش.
- اسحاق، محمد؛ سخنوران نامی ایران، ج ۱، تهران، بی نا، ۱۳۷۱ ش.
- اسکارفون، نیدرمایر؛ زیر آفتاب سوزان ایران، ترجمه کیکاوس جهاننداری، تهرانی، بی نا، ۱۳۶۳ ش.
- اسماعیل پور، جمشید؛ عشایر آذربایجان و ایلات مغان، بی جا، مؤسسه هنری فاخته، ۱۳۷۷ ش.
- اسناد تاریخی جنبش کارگری سوسیال دموکراسی و کمونیستی ایران، ج ۳، به کوشش خسرو شاکری، اعتمادزاده، تهران، نیل، چ سوم، ۱۳۵۵ ش.
- اسناد تاریخی جنبش کارگری، سوسیال دموکراسی و کمونیستی ایران؛ ج ۵، به کوشش خسرو شاکری، تهران، علم، چ دوم، ۱۳۵۸ ش.

اسنادی درباره نیما یوشیج؛ به کوشش علی میر انصاری، گردآوری سیروس طاهباز، تهران، دفترهای زمانه، ۱۳۶۸ ش.

اشرف، احمد؛ موانع تاریخی رشد سرمایه داری در ایران، دوره قاجاریه، تهران، زمینه، ۱۳۵۹ ش.

اعتماد السلطنه، محمد حسن خان؛ روزنامه خاطرات اعتماد السلطنه، به کوشش ایرج افشار، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۶ ش.

اعتماد السلطنه، محمد حسن خان؛ منتظم ناصری، به کوشش دکتر محمد اسماعیل رضوانی، تهران، دنیای کتاب، ج ۳، ۱۳۶۷ ش.

اعزاز نیک پی، عزیز الله؛ تقدیر یا تدبیر، خاطرات اعزاز نیک پی، تهرانی، بی نا، ۱۳۴۷ ش.

اعظام قدسی، حسن؛ خاطرات من، بی جا، بی نا، ۱۳۴۲ ش.

اعظمی زنگنه؛ عبد الحمید، بانک، تهران، ۱۳۱۸ ش.

افسر، پرویز؛ تاریخ ژاندارمری ایران، قم، ۱۳۳۲ ش.

افشار سیستانی، ایرج؛ ایل ها، چادر نشینان و ...، تهران، مؤلف، ۱۳۶۶ ش.

افشار سیستانی، ایرج؛ عشایر و طوایف سیستان و بلوچستان، تهران، مؤسسه انتشاراتی و آموزشی نسل دانش، چ اول، ۱۳۷۰ ش.

افشار سیستانی، ایرج؛ نگاهی به بوشهر، تهران، مؤسسه انتشاراتی و آموزشی نسل دانش، ۱۳۶۹ ش.

افشار نادری، نادر؛ مونوگرافی ایل بهمئی، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، ۱۳۴۷ ش.

امان اللهی بهاروند، سکندر؛ کوچ نشینی در ایران، پژوهشی درباره ایلات و عشایر ایران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب تهران، ۱۳۶۰ ش.

امیر احمدی، احمد؛ خاطرات نخستین سپهبد ایران، تهران، چاپ غلامحسین زرگری نژاد، تهران، ۱۳۷۳ ش.

امیر بهادر، جعفر قلی خان؛ خاطرات سردار اسعد بختیاری، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۷۲ ش.

امیرخیزی، اسماعیل؛ قیام آذربایجان و ستار خان، تبریز، ۱۳۵۶ ش.

امیر طهماسب، عبد الله؛ تاریخ شاهنشاهی اعلیحضرت رضا شاه پهلوی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۵ ش.

امیرخیزی، اسماعیل؛ قیام آذربایجان و ستار خان، تبریز، ۱۳۵۶ ش.

امیر طهماسب، عبد الله؛ تاریخ شاهنشاهی اعلیحضرت رضا شاه پهلوی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۵ ش

ای. اچ. کار؛ تاریخ روسیه شوروی انقلاب بلشویکی ۱۹۲۳-۱۹۱۷، ترجمه نجف دریابندری، ج ۳، تهران، نشر زمرد، ۱۳۷۱ ش.

الحسن ی، سلیم؛ نقش علمای شیعه در رویارویی با استعمار ۱۹۰۰-۱۹۲۰ م، ترجمه محمد باهر، صفاء الدین تبرائیان، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۷۸ ش.

الدر، جان؛ «آمریکانا»، تاریخ کلیسای مسیح از ۱۶۰۰ تا ۱۹۷۰ م، ترجمه و. سیمونیان، تهران، نورجهان، ۱۳۴۹ ش.

الموتی، ضیاء الدین؛ فصولی از تاریخ مبارزات سیاسی و اجتماعی ایران (جنبش های چپ)، تهران، چاپخش، ۱۳۷۰ ش.

الهی، حسین؛ روزنامه و روزنامه نگاری در خراسان، از آغاز تا شهریور ۱۳۲۰، مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۷۹ ش.

ب

بامدادی، مهدی، شرح حال رجال ایران، ج ۶-۱، تهران، زوار، ۱۳۷۳.

بانک ملی ایران؛ تاریخچه سی ساله بانک ملی ایران، ۱۳۰۷-۱۳۳۷، تهران، بانک ملی، ۱۳۳۸ ش.

براون، ادوارد گرانویل؛ انقلاب ایران، ترجمه و حواشی احمد پژوه، تهران، کانون معرفت، چ دوم، ۱۳۳۸ ش.

براون، ادوارد گرانویل؛ نامه هایی از تبریز، ترجمه حسن جوادی، تهران، ۱۳۵۱ ش.

برزین، مسعود؛ شناسنامه مطبوعات ایران (از ۱۲۱۵ تا ۱۳۵۷ شمسی)، تهران، انتشارات بهجت.

برقعی، محمد باقر؛ سخنوران نامی معاصر ایران، قم، ۱۳۷۳-۱۳۶۳ ش.

بریتانیا، صعود و سقوط تیمورتاش، به روایت اسناد محرمانه وزارت خارجه انگلیس، با مقدمه، تعلیقات، توضیحات و حواشی

از جواد شیخ الاسلامی، تهران، توس، ۱۳۷۹ ش.

بریتانیا، کنسولگری (بوشهر)، جنگ جهانی در جنوب ایران، گزارش های سالانه کنسولگری بریتانیا در بوشهر ۱۳۳۹-۱۳۳۳ ق/ ۱۹۲۱-۱۹۱۴ م، ترجمه کاوه بیات، بوشهر، ۱۳۷۳ ش.

بلوشر، ویپرت فون؛ سفرنامه بلوشر، ترجمه کیکاووس جهانداری، تهران، ۱۳۶۳ ش.

بنجامین، شوادران؛ خاورمیانه، نفت و قدرت های بزرگ، ترجمه عبدالحسین شریفیان، تهران، انتشارات حیب، ۱۳۵۲ ش.

بهار، محمد تقی؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، تهران، جیبی، ۱۳۵۷.

بهار، محمد تقی؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، تهران، ۱۳۶۳-۱۳۲۳ ش.

بهار، مهرداد؛ درباره قیام ژاندارمری، خراسان به رهبری کلنل محمد تقی خان پسیان، تهران، ۱۳۶۹ ش.

بهبودی، سلیمان؛ رضا شاه، خاطرات سلیمان بهبودی، شمس پهلوی و علی ایزدی، به کوشش غلامحسین میرزا صالح، تهران، طرح نو، ۱۳۷۲ ش.

بهبودی، علی؛ شبه خاطرات، تهران، انتشارات زرین، ج اول، چ اول، ۱۳۵۷ ش.

بوث، مارتین؛ تاریخ تریاک، ترجمه منوچهر نوایی، تهران، ۱۳۸۰ ش.

بوس، ماهر؛ آقا خان ها، ترجمه محمود هاتف، تهران، کتاب سرا، ۱۳۷۶ ش.

بولارد، سرریدر؛ خاطرات سرریدر بولارد، سفیر کبیر انگلستان در ایران، ترجمه غلامحسین میرزا صالح، تهران، طرح نو، ۱۳۷۸ ش.

بیات، کاوه؛ (مترجم) جنگ جهانی در جنوب ایران، (گزارش سالانه کنسولگری بریتانیا در بوشهر)، بوشهر، کنگره بزرگداشت هشتادمین سالگرد شهادت رئیس علی دلواری، چ اول، ج ۳، ۱۳۷۳ ش.

بیات، کاوه؛ انقلاب خراسان، مجموعه اسناد و مدارک سال ۱۳۰۰ ش، تهران، ۱۳۷۰ ش.

بیات، کاوه؛ کودتای لاهوتی، تبریز، بهمن ۱۳۰۰، تاریخ معاصر ایران، نشر شیرازه، چ اول، ۱۳۷۸ ش.

بیشوب، ایزابلا؛ از بیستون تا زردکوه بختیاری، ترجمه مهراب امیری، تهران، سهند، آذران، چ ۱، ۱۳۷۵ ش.

پ

پورشالچی، محمود، میوه های دار، تاریخ جنبش های مردمی و مذهب ملت ایران در قرن حاضر، عصر قاجار (۱۸۹۰-۱۹۲۳)، چ اول، بی جا، انتشارات زرین، ۱۳۷۶ ش.

پیمان، حبیب الله، توصیف و تحلیلی از اوضاع اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی ایل قشقایی، دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی دانشگاه تهران، ۱۳۴۷ ش.

ت-ث

ترکمان، محمد؛ اسناد امیر مؤید سوادکوهی، تهران، نشر نی، ۱۳۷۸ ش.

تقی زاده، حسن؛ مقالات تقی زاده، ایرج افشار، تهران، ۱۳۴۹-۱۳۵۸ ش.

تهرانی، آقابزرگ؛ طبقات اعلام الشیعه، الکرام البرره فی القرن الثالث بعد العجره، قم، اسماعیلیان، بی تا.

تهرانی، آقابزرگ؛ طبقات اعلام الشیعه، نقباء البشر فی القرن الرابع عشر، قم، مؤسسه اسماعیلیان، بی تا.

توکلی، احمد؛ تاریخ روابط سیاسی ایران با دنیا، افغانستان، تهران، ۱۳۲۷ ش، دایره المعارف آریانا، کابل، ۱۹۵۶ م.

ثقه الاسلام تبریزی، علی بن موسی؛ مجموعه آثار قلمی شهید ثقه الاسلام تبریزی، تهران، چاپ نصرت الله فتحی، ۱۳۵۵ ش. ج

جلیلی حقیقی، مهدی؛ عراق از پایان جنگ جهانی اول تا پایان جنگ جهانی دوم، تهران، ۱۳۴۲ ش.

جمالزاده، محمد علی؛ گنج شایگان، یا اوضاع اقتصادی ایران در ابتدای قرن بیستم، تهران، کتاب تهران، ۱۳۶۲ ش.

جنگلی، اسماعیل؛ قیام جنگل با مقدمه و کوشش اسماعیل رائین، تهران، جاویدان، ۱۳۵۷ ش.

جودت، حسین؛ یادبودهای انقلاب گیلان و تاریخچه جمعیت فرهنگ رشت، بی جا، بی نا، بی تا.

ح

حائری، عبد الهادی؛ تشیع و مشروطیت در ایران و نقش ایرانیان مقیم عراق، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۴ ش.

حبيب آبادی، ميرزا محمد علي؛ مكارم الآثار، اصفهان، كمال و انجمن كتاب خانه هاي عمومي اصفهان و نفائس مخطوطات اصفهان، ۱۳۳۷-۱۳۷۴ ش.

حبيبي فهلياني، حسن؛ ممسنی در گذرگاه تاريخ شيراز، انتشارات نويد شيراز، چ اول، ۱۳۷۰ ش.

حقيقت، عبد الرفيع، تاريخ نهضت هاي فكري و ايرانيان در دوره قاجار، شركت مؤلفان و مترجمان ايران، ۱۳۶۸ ش.

خ

خراساني فدائي، محمد بن زين العابدين؛ تاريخ اسماعيليان يا هدايت المؤمنين الطالبين، تصحيح و اهتمام الكساندر سيميونوف، تهران، اساطير، ۱۳۶۲ ش.

خسروي، محمد رضا؛ طغيان، نايبيان، تهران، به نگار، ج ۱، چ اول، ۱۳۶۸ ش.

خلعبري، امير عبد الصمد؛ يادداشت هاي سپهسالار تنكابني، به اهتمام محمد، تفضلي، تهران، انتشارات نوين، ۱۳۶۲ ش.

دانش پور، ع؛ بانک شاهنشاهی و امتیاز، تهران، بی نا، ۱۳۲۷ ش.

داوودی، مهداد، عین الدوله و رژیم مشروطه، تهران، شرکت سهامی کتاب های جیبی، چ دوم، ۱۳۵۷ ش.

درگاهی، زین العابدین؛ منظومه هژبر السلطان همراه با گزارش و اسناد نبرد سوادکوه، ۱۲۹۸ و ۱۳۰۰ ش، تهران؛ رسانش، ۱۳۷۹ ش.

دستره، آنت؛ مستخدمین بلژیکی در خدمت دولت ایران، ترجمه منصوره اتحادیه، تهران، نشر تاریخ، ۱۳۶۳ ش.

دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، زندگینامه و شرح حال وزرای امور خارجه، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، چ اول، ۱۳۷۹ ش.

دفتری، فرهاد؛ تاریخ و عقاید اسماعیلیه، ترجمه فریدون بدره ای، تهران، نشر فرزاد، ۱۳۷۵ ش.

دنسترویل، آگرا؛ امپریالیسم انگلیس در ایران و قفقاز، تهران، ۱۳۲۶ ش.

دهخدا، علی اکبر؛ لغت نامه دهخدا، تهران، انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چ اول، دوره جدید ۱۳۷۳ ش.

دولت آبادی، یحیی؛ حیات یحیی، ج ۴-۱، تهران، ۱۳۶۲ ش.

دیتل، ویلهلم؛ گذرگاه افغانستان، ترجمه محسن محسن یان، مشهد، ۱۳۶۵ ش.

دیوسالار، علی؛ بخشی از تاریخ مشروطیت، یادداشت های تاریخی راجع به فتح تهران و اردوی برق، تهران، ۱۳۳۶ ش.

ذو العین، پرویز؛ حقوق کنسولی، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، چ دوم، ۱۳۸۳ ش.

ذوقی، ایرج؛ تاریخ روابط سیاسی ایران و قدرت های بزرگ، ۱۹۲۵-۱۹۰۰، بخش ۱، تهران، ۱۳۶۸ ش.

رئیس نیا، رحیم؛ ناهید، عبد الحسین؛ دو مبارزه جنبش مشروطه (ستار خان، شیخ محمد خیابانی)، انتشارات آگاه، تهران، بی تا.

رئیس نیا، رحیم؛ حیدر عمو اوغلی، در گذار از طوفان ها، تهران، دنیا، ۱۳۶۰ ش.

رائین، اسماعیل؛ انجمن های سّری در انقلاب مشروطیت ایران، تهران، انتشارات جاویدان، چ دوم، ۲۵۳۵.

رائین، اسماعیل؛ حیدر خان عمو اوغلی، تهران، سازمان انتشارات جاویدان، ۱۳۵۲ ش.

رابینو، لویی؛ دیپلمات ها و کنسول های ایرانی و انگلیسی، ترجمه غلامحسین میرزا صالح، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۳ ش.

رازی، محمد شریف؛ گنجینه دانشمندان، تهران، اسلامیه؛ ۱۳۵۲ ش.

راضی، منیره؛ پلیس جنوب ایران، تهران، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چ اول، ۱۳۸۱ ش.

رامسینی، بانی پال؛ قتل عام آشوریان، تهران، ایلونا، ۱۳۶۱ ش.

راهنمای دانشکده پزشکی، داروسازی، دندان پزشکی و آموزشگاه های وابسته، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۲۲ ش.

رایت، دنیس؛ انگلیس در میان ایرانیان، ترجمه غلامحسین صدری افشار، تهران، انتشارات دنیا، ۱۳۵۷ ش.

رایت، دنیس؛ انگلیسی ها در میان ایرانیان، ترجمه اسکندر دلدوم، تهران، نهال، چ اول، ۱۳۶۵ ش.

رایت، دنیس؛ ایرانیان در میان انگلیسی ها، صحنه هایی از تاریخ مناسبات ایران و بریتانیا، ترجمه کریم امامی، ج ۲، چ دوم، نشر نو و زمینه، تهران، ۱۳۶۶ ش.

رجبی، محمد حسن؛ رسایل و فتاوی جهادی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۷۸ ش.

رجبی، محمد حسن؛ علمای مجاهد، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲.

رحیمی، عبد الرحیم؛ تاریخ جنبش اسلامی در عراق ۱۹۰۰-۱۹۲۴، ترجمه دلشاد، اصفهان، چهارباغ، ۱۳۸۰ ش.

رزم آرا، علی؛ جغرافیای نظامی کردستان، تهران، ۱۳۲۰ ش.

رکن زاده آدمیت؛ محمد حسین؛ فارس و جنگ بین الملل، تهران، ۱۳۵۷ ش.

رواسانی، شاهپور؛ نهضت میرزا کوچک خان جنگلی و اولین جمهوری شورایی ایران، تهران، چاپخش، ۱۳۶۳ ش.

روحانی، سید ضیاء الدین؛ مذهب، تهران، مؤسسه انتشارات فراهانی، ۱۳۴۸ ش.

روستایی، محسن، تاریخ طب و طبابت در ایران (از عهد قاجار تا پایان عصر رضا شاه) به روایت اسناد، ج ۲، تهران، سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۸۲ ش.

زواش، ح. م؛ نقش فراماسون ها در رویدادهای تاریخی و اجتماعی ایران، ج ۲، تهران، نشر آینده، چ اول، ۱۳۶۱ ش.

س

ساجدی، احمد؛ مشاهیر سیاسی قرن بیستم، مؤسسه فرهنگی محراب قلم، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۷ ش.

سارو خانی، باقر؛ جامعه شناسی ارتباطات، چ چهاردهم، انتشارات اطلاعات، تهران، ۱۳۸۳ ش.

سازمان اسناد ملی ایران؛ اسناد احزاب سیاسی ایران ۱۳۲۰-۱۳۳۰ ش، ج ۱، به کوشش بهروز طیرانی، تهران، سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۶ ش.

سازمان اسناد ملی ایران؛ اسنادی از زردشتیان معاصر ایران، به کوشش تورج امینی، تهران، سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۸۰ ش.

سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران؛ فرهنگ جغرافیایی آبادی های کشور جمهوری اسلامی ایران، ج ۴، سالیان، بیله سوار، تهران، ۱۳۷۱ ش.

ساسانی، خان ملک؛ یادبودهای سفارت استانبول، تهران، انتشارات بابک، ۱۳۵۴ ش.

ساعد مراغه ای، محمد؛ خاطرات، به کوشش باقر عاملی، تهران، نامک، ۱۳۷۳ ش.

سایکس، سرپرسی مولزور؛ تاریخ ایران، ترجمه محمد تقی فخر داعی گیلان، ج ۲، تهران، دنیای کتاب، ۱۳۶۳ ش.

سپهر، احمد علی؛ ایران در جنگ بزرگ، ۱۹۱۸-۱۹۱۴، تهران، ۱۳۳۶ ش.

سپهر، ذبیح؛ تاریخ جنبش کمونیستی در ایران، (تاریخ ایران شماره ۸)، ترجمه محمد رفیعی مهدآبادی، تهران، عطائی، ۱۳۶۵ ش.

سردار اسعد بختیاری، علیقلی خان، لسان السلطنه سپهر، عبد الحسین؛ تاریخ بختیاری، به اهتمام جمشید کیان فر، تهران، اساطیر، چ اول، ۱۳۷۶ ش.

سعادت نوری، حسین؛ رجال دوره قاجاریه، تهران، ۱۳۶۴ ش.

سفرنامه استرآباد و مازندران و گیلان؛ به کوشش مسعود گلزاری، تهران، بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۲ ش.

سفری، محمد علی، مشروطه سازان، تهران، نشر علم، ۱۳۷۰.

سفیری، فلوریدا؛ پلیس جنوب ایران، اس. پی. آر، ترجمه منصوره اتحادیه (نظام مافی) و منصوره جعفری فشارکی (رفیعی)، تهران، ۱۳۶۴ ش.

ش

شاه آبادی، حمید رضا؛ تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۱، تهران، حوزه هنری، ۱۳۷۸ ش.

شجیعی، زهرا؛ نخبگان سیاسی ایران از انقلاب مشروطیت تا انقلاب اسلامی، تهران، سخن، چاپ چهارم، ۱۳۷۲ ش.

شرح حال کلنل محمد تقی خان پسیان، به قلم چند نفر از دوستان و هواخواهان آن مرحوم، برلین، ناشر ایران شهر،

۱۳۰۶ ش، تهران، چاپ افست، ۱۳۵۶ ش.

شهبازی، عبد الله؛ ظهور و سقوط سلطنت پهلوی، خاطرات ارتشبد سابق حسین فردوست، ۲ جلد، تهران، اطلاعات، چ چهارم، ۱۳۷۱ ش.

شهمردان، رشید؛ تاریخ زرتشتیان، فرزندگان زرتشتی، تهران، فروهر، ۱۳۶۳ ش.

شوستر، ویلیام مورگان؛ اختناق ایران، ترجمه ابو الفضل موسوی شوشتری، تهران، بنیاد مطبوعاتی صفی علیشاه، چ دوم، ۱۳۵۱ ش.

شیخ الاسلامی، محمد جواد؛ سیمای احمد شاه قاجار، ج ۲، تهران، گفتار، ۱۳۷۲ ش.

ص - ض

صاحب الزمانی، ناصر الدین؛ زبان دوم، تهران، انتشارات عطائی، ۱۳۵۴ ش.

صاحب ی، محمد جواد؛ سید جمال الدین اسدآبادی، تهران، فکر روز، ۱۳۷۵ ش.

صباحی، هوشنگ؛ سیاست انگلیس و پادشاهی رضا شاه، ترجمه پروانه ستاری، تهران، گفتار، ۱۳۷۹ ش.

صدر، محسن؛ خاطرات صدر الاشراف، تهران، انتشارات وحید، ۱۳۶۴ ش.

صدیق، عیسی؛ یادگار عمر، دو جلد، چ دوم، تهران، دهخدا، ۱۳۵۲ ش.

صفائی، ابراهیم؛ رهبران مشروطه، ج ۱، تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۶۲ ش.

صفوت تبریز، محمد علی؛ تاریخ فرهنگ آذربایجان، قم، ۱۳۲۹ ش.

صفی نژاد، جواد؛ لرهای ایران، تهران، نشر آتیه، چ اول، ۱۳۸۱ ش.

ضرغام بروجنی، جمشید؛ دولت های عصر مشروطیت، تهران، ۱۳۵۰ ش.

ط - ظ

طاهباز، سیروس؛ پردرد کوهستان (زندگی و هنر نیما یوشیج)، تهران، زریاب، چ دوم، ۱۳۷۶ ش.

طاهر، ابو القاسم؛ تاریخ روابط بازرگانی و سیاسی میان ایران و انگلیس، تهران، انجمن آثار ملی، ۱۳۵۴ ش.

طاهرزاده بهزاد، کریم؛ قیام آذربایجان در انقلاب مشروطیت، تهران، ۱۳۶۳ ش.

طبری، احسان؛ کژراهه (خاطراتی از تاریخ حزب توده ایران)، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۶ ش.

طلوعی، محمود؛ ترس از انگلیس، انتشارات هفته، چ اول، ۱۳۶۹ ش.

ظل السلطان، مسعود میرزا؛ خاطرات ظل السلطان، سرگذشت ناصری، به کوشش و تصحیح حسین خدیوچم، ج ۱، تهران، انتشارات اساطیر، ۱۳۷۳ ش.

ع

عاقلی، باقر؛ تیمورتاش در صحنه سیاست ایران، تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۷۷.

عاقلی، باقر؛ روزشمار تاریخ ایران از مشروطه تا انقلاب اسلامی، تهران، نشر گفتار، ۱۳۶۹ ش.

عباسی شهنی، دانش؛ تاریخ مسجد سلیمان، از روزگاران باستان تا امروز، تهران، هیرمند، ۱۳۷۴ ش.

عبیری، عباس؛ هبه الدین شهرستانی، ستاره سامرا، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۳ ش.

علوی، ابو الحسن؛ رجال عصر مشروطیت، به کوشش حبیب یغمایی و ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۶۴ ش.

عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۳ ش.

عیسوی، چارلز؛ تاریخ اقتصاد ایران، عصر قاجار، ۱۳۳۲-۱۲۱۵ ق، ترجمه یعقوب آژند، تهران، ۱۳۶۲ ش.

عین السلطنه، قهرمان میرزا؛ روزنامه خاطرات، ج ۶-۱، تهران اساطیر، ۱۳۷۴ ش.

غ

غبار، میرغلام محمد؛ افغانستان در مسیر تاریخ، کابل، ۱۳۵۹ ش.

غنی، سیروس؛ ایران، برآمدن رضا خان، برافتادن قاجار و نقش انگلیسی ها، ترجمه حسن کامشاد، تهران، نیلوفر، ۱۳۷۷ ش،
غنی، قاسم؛ یادداشت های دکتر قاسم غنی، به کوشش سیروس غنی، ج ۱ و ج ۴، تهران، ۱۳۶۷ ش.

ف

فاتح، مصطفی؛ پنجاه سال نفت، تهران، کاوش، بی تا.

فاتح، مصطفی؛ پول و بانکداری، تهران، ۱۳۰۹ ش.

فخرائی، ابراهیم؛ سردار جنگل (میرزا کوچک خان)، تهران، جاویدان، چ دوازدهم، ۱۳۶۸ ش.

فخرائی، ابراهیم؛ سردار جنگل، تهران، نشر سازمان انتشارات جاویدان، چ سوم، ۱۳۴۸ ش.

فراهانی، ادیب الممالک؛ دیوان کامل ادیب الممالک فراهانی، به کوشش وحید دستگردی، تهران، مطبعه ارمغان، ۱۳۱۹ ش.

فرخ، مهدی؛ خاطرات سیاسی فرخ، به کوشش پرویز لوشانی، ج ۱، تهران، ۱۳۴۷ ش.

فرخ، مهدی؛ خاطرات سیاسی فرخ، تهران، ۱۳۴۵ ش.

فرخ، مهدی؛ نظر به مشرق، تهران، ۱۳۱۴ ش.

فرمانفرمائی، مهرماه؛ زندگی نامه عبد الحسین میرزا فرمانفرما، تهران، ۱۳۷۷ ش.

فرهنگ قهرمانی، عطاء الله، اسامی نمایندگان مجلس شورای ملی از آغاز مشروطیت تا دوره ۲۴ قانونگذاری، تهران، مجلس
شورای ملی، ۲۵۳۶.

فرهنگ ناموران معاصر ایران، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، تهران: سوره مهر (حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی)، ج ۱،
۱۳۸۱ و ج ۲، ۱۳۸۴.

فرید، مسعود؛ خاطرات فرید، تهران، زوار، ۱۳۵۴ ش.

فسائی، حسن بن حسن؛ فارسنامه ناصری، تهران، چاپ منصور رستگار فسائی، تهران، ۱۳۶۷ ش.

فلسفی، محمد تقی؛ خاطرات و مبارزات، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۶ ش.

فلسفی، نصر الله؛ زندگانی شاه عباس اول، تهران، ۱۳۶۴ ش.

فلور، ویلم؛ اتحادیه کارگری و قانون کار در ایران ۱۹۰۰-۱۹۴۱، ترجمه دکتر ابو القاسم سری، تهران، قوس، ۱۳۷۱ ش.

فورتسکیو، ل. س؛ رجال تهران و برخی ولایات شمال غرب ایران، ترجمه محمد علی کاظمی، تهران، وزارت امور خارجه، چ اول، ۱۳۷۹ ش.

فیروزان، ت؛ ایلات و عشایر، مقاله ترکیب و سازمان ایلات و عشایر ایران، تهران، آگاه، ۱۳۶۲ ش.

ق

قائم مقامی، جهانگیر؛ تاریخ ارتش نوین ایران، تهران، ستاد بزرگ ارتشداران، بی تا.

قائم مقامی، جهانگیر؛ تاریخ تحولات سیاسی نظام ایران، تهران، ۱۳۲۶ ش.

قاسمی، ابو الفضل؛ الیگارش، یا خاندان های حکومت گر ایران، تهران، انتشارات رز، ج ۱، ۱۳۵۴ ش.

قربانی، محمد علی؛ پیشینه تاریخی و فرهنگی لاهیجان و بزرگان آن، تهران، نشر سایه، ۱۳۷۵ ش.

ک

کاساگوفسکی، و. ا؛ خاطرات کلنل کاساگوفسکی، ترجمه عباسقلی حلّی، تهران، ۱۳۵۵ ش.

کاظمی، ایرج؛ مشاهیر لر، خرم آباد، انتشارات افلاک، ۱۳۷۶ ش.

کتاب آبی؛ گزارشهای محرمانه وزارت خارجه انگلیس درباره انقلاب مشروطه ایران، تهران، احمد بشیری، ۱۳۶۲-۱۳۶۹.

کتاب نارنجی؛ ج ۱، به کوشش احمد بشیری، نشر نور، چ دوم، ۱۳۶۷ ش.

کحال زاده، ابو القاسم؛ دیده ها و شنیده ها، به کوشش مرتضی کامران، نشر فرهنگ، ۱۳۶۳.

کرزن، جرج، ن؛ ایران و قضیه ایران، ترجمه غلامعلی وحید مازندرانی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۲ ش.

کرونین، استفانی؛ ارتش و تشکیل حکومت پهلوی در ایران، ترجمه غلامرضا علی بابایی، تهران، خجسته، ۱۳۷۷ ش.

کسروی، احمد؛ تاریخ هجده ساله آذربایجان، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۱ ش.

کفایی، عبدالحسین مجید؛ مرگی در نور، زندگی آخوند خراسانی، تهران، زوار، ۱۳۵۹ ش.

کنان، درک و دیوید آدامز؛ کرد و کردستان، ترجمه جواد هاتفی، تهران، عطایی، ۱۳۴۸ ش.

کندال، عصمت شریف وائل و مصطفی نازدار؛ کردها، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران، ۱۳۷۲ ش.

کنیان، درک؛ کردها و کردستان، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران، ۱۳۷۲ ش.

کوچرا، کریس؛ جنبش ملی کرد، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران، ۱۳۷۳ ش.

کوکلان؛ جغرافیای نظامی ایران، تهران، ۱۳۳۳ ش.

کولاگینا، لودمیلا؛ استیلای امپریالیسم بر ایران و تبدیل این کشور به نیمه مستعمره، ترجمه سیروس ایزدی، تهران، بی نا، ۱۳۵۹ ش.

کوهی کرمانی، حسین؛ تاریخ تریاک و تریاکی در ایران، تهران، ۱۳۲۴ ش.

گ

گارثویت، جن راف؛ بختیاری در آئینه تاریخ، ترجمه، مهتاب امیری، تهران، آنزان و سهند، ۱۳۷۵ ش.

گارثویت، جن راف؛ تاریخ سیاسی و اجتماعی بختیاری، ترجمه مهتاب امیری، تهران، سهند، چ اول، ۱۳۷۳ ش.

گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی: فهرست روزبه روز وقایع سیاسی نظامی، اقتصادی و اجتماعی ایران از ۳ اسفند ۲۴۷۹ تا ۳۰ اسفند ۲۵۳۵ ش، تهران، بی نا، ۱۳۵۵ ش.

گروته، هوگو، سفرنامه گروته، ترجمه مجید جلیوند، تهران؛ نشر مرکز، ۱۳۶۹ ش.

گروه نویسندگان؛ دایره المعارف تشیع، زیر نظر صدر حاج سید جوادی، کامران، فانی، بهاء الدین خرمشاهی، تهران، نشر سعید محبی، بی ات.

گلریز، سید محمد علی؛ مینودریا باب الجنه قزوین، قزوین طه، ج ۲، چ اول، ۱۳۶۸ ش.

گیلک (خمامی) محمد علی؛ تاریخ انقلاب جنگل، رشت، نشر گیلکان، ۱۳۷۱ ش.

ل

لئونارد، ولفگانگ؛ چرخش های یک ایدئولوژی؛ کمونیسم چیست؟ ترجمه هوشنگ وزیری، تهران، ۱۳۶۳ ش.

لایارد استاک، مادام بیشوب، لینچ ویلسون؛ سیری در قلمرو بختیاری و عشایر بومی خوزستان، ترجمه و حواشی از سهراب امیری، تهران؛ انتشارات فرهنگسرا، چ اول، س ۱۳۷۱ ش.

لایارد، هنری؛ سفرنامه لایارد، ترجمه مهراب امیری، تهران، آژان، چ دوم، ۱۳۷۶ ش.

لنچافسکی، ژرژ؛ رقابت روسیه و غرب در ایران، ترجمه اسماعیل رائین، تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۵۳ ش.

لوسوئور، امیل؛ زمینه چینی های انگلیس برای کودتا، ترجمه دکتر ولی الله شادمان، بی جا، بی نا، چ اول، ۱۳۷۳ ش.

لوی، حبیب؛ تاریخ یهود و ایران، ۳ ج، تهران، انتشارات یهودا، بروخیم، ۱۳۳۹ ش.

مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران؛ طرح عمران منطقه گرگان، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۴۶ ش.

مابری، فردریک جیمز؛ عملیات در ایران، جنگ جهانی اول، ۱۹۱۹-۱۹۱۴، ترجمه کاوه بیات، تهران، ۱۳۶۹ ش.

ماجدی، علی و حسن گلریز؛ پول و بانک از نظریه تا سیاستگذاری، چ ششم، تهران، مؤسسه بانکداری و بانک مرکزی، ج. ا.؛ ۱۳۷۳ ش.

مارتین، برادفورد، جی؛ تاریخ روابط ایران و آلمان، ترجمه پیمان آزاد و علی امید، تهران، بی نا، ۱۳۶۸ ش.

مارچنکو، م. سفری به ایران همزمان با انقلاب روسیه، ترجمه م. زین الدینف چ اول، قم، مؤسسه الهادی، ۱۳۷۰ ش.

مامونتوف، ن. پ؛ بمباران مجلس شورای ملی در سال ۱۳۲۶ ق، حکومت تزار و محمد علی شاه، ترجمه شرف الدین قهرمانی، تهران، چ همایون مشیری، ۱۳۶۳ ش.

مایر، متز؛ آدام؛ تمدن اسلامی در قرن چهارم هجری، ترجمه علیرضا ذکاوتی قراگوزلو، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲ ش.

متین دفتری، احمد؛ خاطرات یک نخست وزیر، به کوشش باقر عاقلی، تهران، علمی، ۱۳۷۱ ش.

مجلس شورای ملی؛ اسناد روحانیت و مجلس (تاریخ مشروطیت به روایت اسناد کتابخانه مجلس، ج ۱، تدوین عبد الحسین حائری، تهران، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۴ ش.

مجلس شورای ملی؛ مذاکرات مجلس در دوره اول تقنینیه، تهران، چاپخانه مجلس، ۱۳۲۵ ش.

مجلس شورای ملی؛ مذاکرات مجلس شورای ملی، دوره ششم تقنینیه، تهران، مجلس شورای ملی، ۱۳۰۷ ش.

مجلس شورای ملی؛ مذاکرات مجلس شورای ملی، دوره چهارم، تهران ۱۳۳۰ ش.

مجموع مکاتبات اسناد، خاطرات و آثار فیروز میرزا (نصرت الدوله)، ج ۱، مجالس چهارم و پنجم تقنینیه، به کوشش منصوره اتحادیه؛ سیروس سعدونیان، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۹ ش.

مجموعه مقالات مردم شناسی؛ دفتر دوم، ایلات و عشایر، ۱۳۶۲ ش.

محبوبی اردکانی، حسین؛ تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج ۲، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۷ ش.

محبوبی، جمشید؛ نگاهی به تاریخ و جغرافیای میاندوآب و تکاب و شاهین دژ، بی جا، مؤلف، ۱۳۷۰ ش.

محمدی، ولی الله؛ بانک و عملیات بانکی، چ دوم، تهران، مؤسسه عالی حسابرسی، ۱۳۴۵ ش.

محمود، محمود؛ تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم میلادی، تهران، اقبال و شرکاء، چ چهارم، بی تا.

محیط مافی، هاشم؛ مقدمات مشروطیت، به کوشش مجید تفرشی، جواد جان فدا، تهران، فردوسی، ۱۳۶۳ ش.

مخبر، محمد علی؛ مرزهای ایران، تهران، ۱۳۲۴ ش.

مددی، محمد؛ سوئدی ها در ایران، تهران، سازمان انتشارات گفتمان، چ اول، ۱۳۸۱ ش.

مدرسی تبریزی، محمد علی؛ ریحانه الادب فی تراجم المعروفین بالکنیه او اللقب، یا کنی و القاب مشتمل بر ترجمه حال فقها، حکما، عرفا، علما، ادبا، اطباء، فضلا و شعرای بزرگ اسلامی، تهران، خیام، ۱۳۴۶ ش.

مرآت البلدان؛ تهران، چاپ عبد الحسین نوائی و میر هاشم محدث، تهران، ۱۳۶۸-۱۳۶۷ ش.

مردوخ روحانی، بابا؛ تاریخ مشاهیر کرد، ج ۳، امرا و خاندان ها، تهران، ۱۳۷۱ ش.

مرسلوند، حسن؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ۵ جلد، تهران، الهام، ۱۳۷۵ ش.

مرکز آمار ایران؛ سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵، نتایج تفصیلی کل کشور، تهران، مرکز آمار ایران، ۱۳۷۶ ش.

مستشار الدوله، صادق؛ خاطرات و اسناد، ج ۵، به کوشش ایرج افشار، تهران، طلایه، ۱۳۷۴ ش.

مستوفی، عبد الله؛ شرح زندگانی من یا تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه، ۳ جلد، تهران، ۱۳۶۰ ش.

مسعود انصاری، عبد الحسین؛ زندگانی من، ج ۳، تهران، ابن سینا، ۱۳۵۲ ش.

مسکویه رازی، ابو علی؛ تجارب الامم، ج ۱، ترجمه ابو القاسم امامی، تهران، سیروس، ۱۳۹۶ ش.

مشار، خان بابا؛ فهرست کتاب های چاپی و فارسی، ج ۲، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۲ ش.

مصاحب، غلامحسین؛ دائره المعارف فارسی، ج ۱، تهران، انتشارات فرانکلین، ۱۳۴۵ ش.

مصاحب، غلامحسین؛ دایره المعارف فارسی، ج ۳، تهران، شرکت سهامی کتاب های جیبی، ۱۳۷۴ ش.

معاصر، حسن؛ تاریخ استقرار مشروطیت در ایران، ج ۲، تهران، ابن سینا، ۱۳۵۲-۱۳۵۳ ش.

معطوفی، اسد الله، انقلاب مشروطه در استرآباد (گرگان) استرآباد در دوره قاجار، ج ۲، تهران، انتشارات حروفیه، چ اول، ۱۳۸۴ ش.

معیر الممالک، دوستعلی خان، رجال عصر ناصری، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۱ ش.

مقصودلو، حسینقلی؛ مخابرات استرآباد، به کوشش ایرج افشار، تهران، تاریخ ایران، چ دوم، ۱۳۶۳ ش.

مکی، حسین؛ تاریخ بیست ساله ایران، ج ۱-۵، تهران، علمی، چ چهارم، ۱۳۷۴ ش.

ملک زاده، مهدی؛ تاریخ انقلاب مشروطیت ایران، تهران، علمی، چ سوم، ۱۳۷۱ ش.

ممتحن الدوله شقاقی؛ میرزا هاشم خان؛ رجال وزارت خارجه، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۶۵ ش.

منشور گرگانی، محمد علی؛ رقابت شوروی و انگلیس در ایران، تهران، مؤسسه مطبوعاتی عطائی، ۱۳۶۸ ش.

منشور گرگانی، محمد علی؛ سیاست دولت شوروی در ایران، از ۱۲۶۹ تا ۱۳۰۶ ش، چاپ خانه مظاهری، ۱۳۲۶ ش.

منشی، امیر؛ حقوق پایمال شده آسوری ها به دست دولت بریتانیا، تهران، اشتر، ۱۳۶۲ ش.

منصف، محمد علی؛ امیر شوکت الملک علم، تهران، امیر کبیر، ۱۳۵۴ ش.

مهجوری، هدایت الله؛ دانشمندان و رجال مازندران، به کوشش هدایت الله مهجوری، بی جا، بی نا، ۱۳۵۳ ش.

مهدوی، عبد الرضا هوشنگ؛ تاریخ روابط خارجی ایران، تهران، ۱۳۴۹ ش.

مهدی نیا؛ زندگی سیاسی علی امینی، تهران پانوس، ۱۳۶۸ ش.

موسوی ماکوئی، میر اسد الله، تاریخ ماکو، بی جا، بیستون، ۱۳۷۶ ش.

میرزا صالح، غلامحسین؛ جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارش های سفارت انگلیس در تهران، گردآوری و ترجمه غلامحسین میرزا صالح، تهران، نشر تاریخ امروز، ۱۳۶۹ ش.

میرزاده عشقی؛ کلیات مصور میرزاده عشقی، به کوشش علی اکبر مشیر سلیمی، تهران، ۱۳۵۷ ش.

میرزا صالح، غلامحسین؛ جنبش کلنل محمد تقی پسیان بنابر گزارش های کنسولگری انگلیس در مشهد، تهران، ۱۳۶۶ ش.

میرنیا، علی؛ ایل ها و طایفه های عشایر خراسان، تهران، مؤسسه انتشاراتی و آموزشی نسل دانش، چ اول، ۱۳۶۹ ش.

میرنیا، علی؛ ایل ها و طایفه های کرد ایران، تهران، انتشارات آموزشی و انتشاراتی نسل دانش.

میرنیا، علی؛ وقایع تاریخی خاور ایران در دوره قاجاریه، تهران، پارسا، ۱۳۷۶ ش.

میلر، و. م؛ تاریخ کلیسای قدیم، ترجمه علی نخستین و عباس آریانپور، ۱۹۳۱ م.

ن

ن. ن. امبرسنر، چ. پ. ملویل، تاریخ زمین لرزه های ایران، ترجمه ابو الحسن زاده، چ اول، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۷۰ ش.

ناصری، محمد کمال، ساجدی، احمد؛ سازمان ملل، پیشینه ها و چالش های جهانی، تهران، سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، چ اول، ۱۳۸۲.

ناظم، حسین؛ روس و انگلیس در ایران، ترجمه فرامرز محمدپور، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چ اول، ۱۳۸۰ ش.

ناظم الاسلام کرمانی، محمد بن علی؛ تاریخ بیداری ایرانیان، تهران، چاپ علی اکبر سعیدی سیرجانی، ۱۳۶۲ ش.

نبوی، حسن؛ تاریخ معاصر ایران از انقلاب مشروطیت تا انقلاب سفید، تهران، دانشسرای عالیف ۱۳۶۳ ش.

نجمی، ناصر، دار الخلافه تهران در یکصد سال پیش، چ دوم، تهران، انتشارات ارغوان، ۱۳۷۵ ش.

نفیسی، عبد الله فهد؛ نهضت شیعیان در انقلاب اسلامی عراق، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۴ ش.

نوایی، عبدالحسین؛ ایران و جهان (از مشروطیت تا پایان قاجاریه)، تهران، نشر هما، ۱۳۷۵ ش.

نوایی، عبدالحسین؛ دولت های ایران از آغاز مشروطه تا اولتیماتوم، تهران، ۱۳۵۶ ش.

نیک خلق، علی اکبر، عسگری نوری؛ زمینه جامعه شناسی عشایر ایران، تهران، چاپخش، چ پنجم، ۱۳۸۳ ش.

و

والترزوف بی؛ تاریخ جامع ملل، ترجمه فریدون زندفر، تهران، انتشارات آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۷۲ ش.

وثوق زمانی، ابو الفتح؛ آشوراده و هرات، دو کمینگاه استعمار، تهران، نشر گویا، ۱۳۶۳ ش.

ورجواند، پرویز؛ سیمای تاریخ و فرهنگ قزوین، تهران، نشر نی، ۱۳۷۷ ش.

ورهام، غلامرضا؛ تاریخ سیاسی و سازمان های اجتماعی ایران، در عصر قاجار، تهران، معین، ۱۳۶۹ ش.

وزارت کشور، فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴ دوره مجلس شورای ملی، تهران، دفتر انتخابات وزارت کشور، نشریه شماره ۵، ۱۳۶۸ ش.

وزارت کشور؛ تطبیق گاهنامه ها، تهران، وزارت کشور، ۱۳۷۰ ش.

وزارت کشور؛ تقسیمات کشور شاهنشاهی ایران، تهران، وزارت کشور، ۱۳۵۵ ش.

وزارت کشور؛ معاونت سیاسی و اجتماعی، دفتر تقسیمات کشوری، سازمان تقسیمات کشوری جمهوری اسلامی ایران، تهران، وزارت کشور، ۱۳۷۶ ش.

ولادیتی، علی اکبر؛ تاریخ روابط خارجی ایران در دوره ناصر الدین شاه و مظفر الدین شاه، چ اول، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۲ ش.

ه

هاشمیان، احمد (ایرج)؛ تحولات فرهنگی ایران در دوره قاجاریه و مدرسه دارالفنون، تهران، مؤسسه جغرافیایی و کاتوگرافی سحاب، ۱۳۷۹ ش.

هدایت، مهدیقلی؛ خاطرات و خطرات، تهران، زوار، ۱۳۶۳ ش.

هدایت، مهدیقلی؛ گزارش ایران، به کوشش محمد علی صوتی، تهران، نشر نقره، ۱۳۶۳ ش.

همدانی، مشفق، خاطرات نیم قرن روزنامه نگاری، آمریکا، نشر مؤلف، ۱۳۷۰ ش.

ی

یسلسون، آبراهام؛ روابط سیاسی ایران و آمریکا ۱۳۴۰-۱۳۰۰ ق، ترجمه محمد باقر آرام، تهران، امیرکبیر، چ اول، ۱۳۶۸ ش.

یغمایی، اقبال؛ وزارت علوم و معارف و فرهنگ ایران، تهران، مرکز دانشگاهی، ۱۳۷۵ ش.

یقیکیان، گریگور؛ شوروی و جنبش جنگل، به کوشش برزویه دهگان، تهران، نوین، ۱۳۶۳ ش.

یوشیج، نیما؛ نامه ها از مجموعه آثار نیما یوشیج، گردآوری سیروس طاهباز، بی تا، بی نا، ۱۳۶۸ ش.

Chaqueri Cosroe, The Russo- Caucasian Origins of the Iranian left, England, Curzon-
Caucasns World, ۲۰۰۱

.Clarke J. I. Populations of the middle East and North Africa, University of London, ۱۹۷۲

.Encyclopedia Iranica, Vol ۲, A a khan III

Geoffrey Jones. The history of the British Bank of the middle East, Combridge
.Univercity Press, ۱۹۸۶

.Kocu Ekrem, R., Istanbul ansiklopedisi, Istanbul, ۱۹۶۰

Major General sir Edmond Ironside, High Road to Command the Diaries of Major
General sir Edmond

.Ironside ۱۹۲۰ J ۱۹۲۲, Edited by Lord Ironside London ۱۹۷۲

.Posa Cev det, TeZakir, Ankara, ۱۹۸۶

.Sakwa Richard, Soviet politics, London, ۱۹۸۹

.Tarih Osmakli, deyimleriveterim leri Sozlugu, Instanbul, ۱۹۷۱

.Tsereteli, K. G., the modern Assyrian Longuage, Moscow, ۱۹۷۸

.Wate field, Gordon, Professional Diplomat- sipercy Lorraine, London, ۱۹۷۳

.Water field, Robine, Christions in Persia, London, ۱۹۷۳

مطبوعات:

آئین اسلام، ۱۳۲۶ ش.

آموزش و پرورش سال ۱۳۵۳ ش.

آینده، سال های ۱۳۶۰، ۱۳۶۶، ۱۳۶۸، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ ش.

اطلاعات دختران و پسران، ۱۳۵۱ ش.

بدیع، ۱۳۲۸ ش.

بررسی های تاریخی، ۱۳۵۱ ش.

تاریخ معاصر ایران، کتاب دوم، ۱۳۶۹. کتاب سوم، ۱۳۷۰. کتاب چهارم، ۱۳۷۱، کتاب پنجم، ۱۳۷۲، کتاب هشتم، ۱۳۷۴، کتاب دهم، ۱۳۷۵.

تهران مصور، ۱۳۲۵ و ۱۳۳۳ ش.

تهران مصور، ۱۳۳۳ ش.

جامعه نوین، ۱۳۵۴ ش.

جهان پزشکی، سال های مختلف.

خاطرات وحید، ۱۳۵۱ و ۱۳۵۲ و ۱۳۵۵ ش.

راهنمای کتاب، ۱۳۴۰ ش.

ره آورد، ۱۳۶۹ ش.

روزنامه اتحاد، ۱۳۰۰ ش.

روزنامه ارشاد، ۱۳۳۱ ش.

روزنامه اطلاعات، سال های ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۲۵، ۱۳۲۹، ۱۳۴۱، ۱۳۵۰ ش.

روزنامه ایران ما، ۱۳۲۴ ش.

روزنامه ایران، سال های ۱۲۹۹، ۱۳۰۰ ش.

روزنامه آیندگان، ۱۳۵۰ ش.

روزنامه پست تهران، ۱۳۳۲ ش.

روزنامه خراسان، ۱۳۵۰ ش.

روزنامه خلق، ۱۳۰۰ ش.

روزنامه رهنما، ۱۲۹۹ ش.

روزنامه کیهان، سال های ۱۳۲۷، ۱۳۲۹، ۱۳۳۹، ۱۳۴۱، ۱۳۴۵ ش.

روزنامه وطن، ۱۳۰۰ ش.

سالنامه پارسی سال های ۱۳۰۶، ۱۳۱۱، ۱۳۱۳ و ۱۳۱۶ ش.

سالنامه دنیا، سال های ۱۳۲۴، ۱۳۴۲، ۱۳۴۴، ۱۳۴۶، ۱۳۲۷ و ۱۳۵۱ ش.

ص: ۶۲۲

کاوه، ۱۳۳۹ ش.

گنجینه اسناد، ۱۳۷۱ و ۱۳۷۳ ش.

گیلان ما، ۱۳۸۳ ش.

ماهنامه ژاندارمری، ۱۳۳۵ ش.

مجله بانک رهنی ایران، ۱۳۴۶ ش.

مجله بلدیّه، ۱۳۳۹ ش.

مجله دانشکده ادبیات تبریز، ۱۳۵۵ ش.

مجله دانشکده ادبیات، ۱۳۴۰ ش.

مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ ش.

مجله هوخت، ۱۳۵۳ ش.

مجله وحد، ۲۵۳۶ شاهنشاهی.

مجله یغما، ۱۳۳۷ ش.

محشر، سال اول، ۱۳۰۳ ش.

مطالعات تاریخی، ۱۳۸۳-۱۳۸۴ ش.

مهنامه زردشتیان، فروردین ۱۳۵۲ ش.

نگاه نو، ۱۳۵۷ ش.

نگاه نو، مرداد ۱۳۵۷ ش.

یادگار، ۱۳۲۴ و ۱۳۲۷ ش.

یادگار، ۱۳۲۷ ش.

ص: ۶۲۳

* فهرست تصاویر

اشاره

ص: ۶۲۵

فهرست تصاویر

آ.۱

احمد شاه قاجار / ۱۸۸، ۲۰۳

ارباب جمشید / ۱۳۱ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱. ۱۶۲۵. آ ..... ص: ۶۲۵

باب کیخسرو / ۲۱۸، ۲۷۰، ۳۸۹

استپانیان، هارطون / ۲۹۷

اسکستانی، رضا / ۴۴۷

اصفهانی، ابو الحسن (آیت الله) / ۵۱۷

اصفهانی، حاج آقا نور الله / ۳۶۶

اعتلاء الملک / ۴۲۳

افندی، عباس / ۴۳۴

اکبر، فتح الله خان (سردار منصور - سپهدار رشتی) / ۱

امیر فضلی، اسماعیل / ۴۹۸

انصاری، محمود آقا / ۲۰۱

انصاری، مشار الممالک / ۳۸۲

آهی، عبد المجید / ۳۶

ب

بجنوردی، سردار معزز / ۴۵۹

بختیاری، صمصام السلطنه / ۲۶۸

بربری، سید حیدر / ۳۰۸

بصیر دیوان (سرتیپ)، (فضل اللہ زاہدی) / ۵۰۰

بہار، احمد / ۳۳۳

بہرامی، فرج اللہ (دبیر اعظم) / ۵۵۰

بوذرجمہری، کریم / ۸

بوشہری، معین التجار / ۳۰۱

پ- ت

پسیان، محمد تقی خان (کلنل) / ۹۰، ۱۹۱، ۲۶۱، ۲۷۹، ۳۱۱، ۳۵۲

تروتسکی، لئون / ۲۷۲

تنکابنی، میرزا طاہر / ۲۱۴

ج

جنگلی، اسماعیل / ۴۱۱

جنگلی، میرزا کوچک خان / ۱۷۹، ۴۴۱، ۴۴۶

جہانبانی، امان اللہ / ۵۰۱

جہانشاہی، میرزا شفیق / ۵۲

ح

حاج امین الضرب / ۲۰۶

حاج علی لو، امیر ارشد / ۳۳۲

حکمت، میرزا علی اصغر خان / ۷۷

خ

خالصی، شیخ محمد مهدی / ۵۶۰

خالو قربان / ۳۶۵

خراسانی، سردار معظم (تیمورتاش) / ۱۱۵، ۸۰

خزاعی، حسین / ۳۹۳

خلخالی، عبد الرحیم خان / ۴۳

خیابانی، شیخ محمد / ۳۲۳

د

دبوا / ۱۹۰

در گاهی، محمد / ۸

دشتی، علی / ۵۷۷

دوستدار، احسان الله خان / ۱۶۲، ۳۲۷

دیوسالار، میرزا علی (سالار فاتح) / ۶۷

ر-ز

راکفلر / ۳۹۴

رستم، امامقلی خان / ۵۴۹

رضا خان (سردار سپه) / ۳۸، ۷۸، ۱۲۶، ۴۷۷، ۵۶۲، ۵۹۳

زمر / ۱۸۱

س

سردار رفعت / ۵۵۳

سردار ظفر، خسرو خان / ۳۰

سميتقو، اسماعيل / ١٩٩

سميعي، حسين (اديب السلطنه) / ٥١٢

سوادكوهي، امير مؤيد / ١٠١، ٢٨٧

ص: ۶۲۶

ش

شريف حسين (ملك حجاز) / ۲۶۵

شريف كاشاني، ملا حبيب الله / ۵۶۹

شعاع السلطنه / ۲۸۰

شمشير، علي رضا خان / ۳۲۵

شوستر، مورگان / ۳۹۸

شهاب، سيف الله / ۱۴۴

شهاب الدوله / ۳۶۰

ص

صادق، صادق (مستشار الدوله) / ۳۲، ۵۳۲

صديق، ميرزا عيسى خان / ۸۱

صلاح السلطنه / ۵۷۲

صمد خان (ممتاز السلطنه) / ۵۶

ط - ظ

طباطبائي، سيد ضياء الدين / ۴۸، ۶۹، ۹۵، ۲۲۰

ظهير الاسلام، سيد جواد / ۳۴۲

ع

عبد الحسين خان سردار محيي / ۲۵۹

عشقي، ميرزاده / ۸۳

علاء، حسین (علاء السلطنه) / ۳۹۸

علی خان (کلنل)، (علی ریاضی) / ۴۶۵

عمو اوغلی، حیدر خان / ۳۴۵

ف- ق

فکل کلو / ۹۶

فیض، عیسی خان / ۲۲

قزوینی، میرزا محمد خان / ۵۳۳

قوام، احمد (قوام السلطنه) / ۸۸، ۱۰۰، ۱۸۳، ۵۰۴

قوام الملک (ابراهیم قوام شیرازی) / ۵۸۲

ک

کاظم خان (کلنل) / ۴۰

کاکس، سرپرسی / ۱۹۳

کبریت خان / ۳۹۰

کحال زاده، ابو القاسم خان / ۶۰

کرزن (لرد) / ۱۲۳

کنت مونته فرت / ۲۲۸

کیهان، مسعود / ۱۲۹

ل

لاهوئی، ابو القاسم / ۵۲۶

لنین، ولادیمیر ایلیچ / ۲۸۸

مؤتمن الملک، میرزا حسین خان / ۴۵۴، ۴۹۰

مؤقر الدوله / ۱۴۶

مافی، نظام السلطنه / ۴۲۱

ماکوئی، اقبال السلطنه / ۵۱۲، ۵۷۴

محتشم السلطنه / ۲۲۵

محلّاتی، آقا خان / ۴۱۶

محمد حسن میرزا (ولیعهد) / ۱۷۸، ۳۳۵

مخبر السلطنه / ۵۲۹

مرنارد، ژاک ژوزف / ۳۰۷

مسعود، اکبر میرزا (صارم الدوله) / ۱۰۶

مشار الدوله / ۳۵

مصدق السلطنه / ۱۱، ۴۹۲

معتصم السلطنه / ۲۱۶، ۳۵۴

مفتاح، داوود (مفتاح السلطنه) / ۱۲۷

ملک فیصل / ۳۲۹

ممتاز الدوله / ۶۰۰

ممتاز الملک / ۴۸۲

منصور السلطنه / ۴۷

مورخ السلطنه / ۵۵۲

میلسپو (دکتر) / ۴۳۰

ن

نادر میرزا، شاهزاده (نادر آراسته) / ۵۸

ناصر، میرزا حسن خان / ۴۲۰

نبوی، سید تقی (معزز الدوله) / ۱۵۷

نصرت السلطنه / ۲۱۹

نواب، حسینقلی خان / ۱۷۵

ه-ی

هدایت، مخبر السلطنه / ۹۳

یزدی، فرخی / ۴۱۳

فهرست عکس های متفرقه

ابو القاسم کردستانی پدر میرزاده عشقی به همراه اعضای خانواده اش / ۴۶۱

احسان الله خان دوست دار، محمد رضا طلوع / ۲۵۷

احمد شاه به همراه آجودان خود و رضا خان / ۴۱۲

احمد شاه قاجار، محمد حسن میرزا ولیعهد و قوام السلطنه رئیس الوزراء، سردار سپه وزیر جنگ / ۲۹۵

احمد شاه هنگام سفر به اروپا / ۵۰۲

احمد شاه و محمد حسن میرزا ولیعهد / ۷

احمد شاه، محمد حسن میرزا (ولیعهد)، محتشم السلطنه و جمعی از رجال / ۴۹۴

اداره مخبرات در میدان توپ خانه / ۱۲۰

استاد و دانشجویان پزشکی / ۵۴۱

اسماعیل جنگلی به همراه میرزا کوچک خان و سید حبیب الله مدنی / ۴۱۸

اعضای شورای انقلاب / ۱۵۵

افسران انگلیسی پلیس جنوب / ۵۹، ۳۸۰

افسران انگلیسی در حال آموزش به سربازان ایرانی / ۴۹۵

افسران انگلیسی و ایرانی پلیس جنوب / ۲۲۴

افسران ایرانی پلیس جنوب / ۲۳۴

افسران قزاق و روس / ۲۰

اقامتگاه وزیرمختار بریتانیا در تهران / ۴۹۱

امامقلی خان به اتفاق عده ای از سران ایل / ۲۸۴

امان الله خان (پادشاه افغانستان و برادرش) / ۴۰۳

انجام مراسم نظامیان در میدان توپ خانه تهران / ۱۲۵

بازار شهر مرو / ۵۰۶

بانک استقراضی / ۲۳

بزرگداشت اعلامیه بالفور / ۳۶۷

بلدیه (شهرداری) تهران - میدان توپ خانه / ۴۱

بندر جز / ۲۹۸

بنیانگذاران جنبش صهیونیست در ایران / ۷۲

تأسیسات لیانازوف در قره سو / ۲۸۱

تأسیسات نفتی و کارخانه برق در مسجد سلیمان / ۴۶۲

تروتسکی و نظامیان روسی / ۲۴۸

تصویری از منطقه زلزله زده / ۴۲۹

تعدادی از افراد جنبش جنگل / ۴۰۶

تعدادی از آواره های ارمنی / ۵۱۰

تعدادی از تجار ایرانی / ۲۴۴

تعدادی از خان زادگان اکراد / ۵۵۱

تعدادی از خوانین قشقایی / ۴۶۶

تعدادی از دانش آموزان آن دوران / ۵۲۰

تعدادی از دانشجویان ایرانی / ۴۴۲

تعدادی از رؤسای اکراد / ۵۲۱

تعدادی از زنان قالیباف / ۴۵۲

تعدادی از سواران ایالتی / ۴۲۲

تعدادی از سواران ایالتی / ۶۰۴

تعدادی از عشایر / ۵۴۶

تعدادی از قراسوران ها / ۶۰۲

تعدادی از کارگران کمپانی نفت جنوب / ۲۳۲

تعدادی از مطربان قدیم / ۲۴۱

تعدادی از نظامیان انگلیسی و هندی / ۲۱۷

تعدادی از نظامیان بلشویک / ۳۴۸

تعدادی از نمایندگان مجلس چهارم / ۳۴۳

تمرین شلیک توپ در خارج از شهر ساوجبلاغ / ۵۲۲

جاده قدیم شمیران / ۱۹۶

جشن مدرسه نظام / ۱۳۴

جمعی از بلشویک ها / ۲۳۷

جمعی از نیروهای قزاق قبل از کودتا / ۵۷

چادرهای حکومت نشین بختیاری / ۲۹۲

افسران ایرانی و خارجی در خدمت جنبش جنگل / ۵۵۲

چند تن از افسران عثمانی / ۲۵۳

چهار تن از سران جنگل / ۲۴۵

حبیب الله خان شبیانی، میرزا قاسم صور اسرافیل / ۵۳۶

حرم حضرت معصومه (س) در قم / ۷۰

خانواده های یهودی / ۱۳۸

خرابی های ناشی از سیل / ۱۶۰

خرید و فروش در صحن مسجد شاه تهران / ۲۴۷

خط لوله نفت در تفتون / ۴۹۶

دانش آموزان مدرسه ای در آن روزگار / ۲۹۰

دانشجویان پزشکی در حال آموزش / ۵۴۱

دروازه قزوین تهران / ۱۱۲

دورنمایی از شهر سقز / ۵۷۳

رضا خان و جمعی از افسران روسی و ایرانی قزاق خانه / ۲

رضا خان هنگام آموزش با مسلسل شصت تیر، قبل از کودتای ۱۲۹۹ / ۵۱۰

رضا خان و سروان مرتضی یزدان پناه قبل از کودتای ۱۲۹۹ ش

هنگام آموزش نظامی افراد تحت امر خود / ۸۴

رضا خان و فرزندان / ۱۶۸

رهبران داشناک ها / ۴۰۸

روشتین و برخی از اعضای سفارت روسیه در ایران / ۹۷

روزنامه نگاران مشهور آن زمان / ۵۸۸

زندان قصر / ۳۰۰

ژنرال هالدین و ژنرال آبرونساید / ۱۱۷

ژنرال وستداهل رئیس سوئدی اداره نظمیة ایران به اتفاق ابو القاسم ناصر الملک نایب السلطنه، قاسم والی (سردار همایون) و

بیورینگ رئیس کلانتری و جمعی از کارکنان و صاحب منصبان ایرانی و سوئدی اداره نظمیة / ۲۶

سرتیپ محمود خان امیر اقتدار (انصاری)، محمد صادق قره باغی (سردار مخصوص) / ۳۳۸

سرجوخه رضا خان، وزیرمختار سفارت هلند در تهران / ۲

سردر مجلس شورای ملی در دوره قاجار / ۲۵۵

سرهای بریده تعدادی از سارقین / ۴۱۰

سفارت انگلستان در تهران / ۴۶

سکه های دوره قاجار / ۱۷۲

سه تن از مجاهدان جنگل / ۳۸۴

سواران بختیاری در حال شکار / ۳۴۱

سید محمد رضا امیر رضوانی (مدیر روزنامه گلشن)، محمد فرخی یزدی و علی دشتی / ۲۳۶

سید ضیاء الدین طباطبایی به اتفاق حسن مشار و چند تن از مقامات نظامی در ایام کودتای ۱۲۹۹ ش / ۷۵

سید ضیاء الدین طباطبایی در جوانی به همراه معین التجار / ۱۵

شوکت الملک و سید محمد تدرین / ۲۷۶

صاحب منصبان اداره نظمیة، سال های پایانی دوره قاجاریه / ۱۳۹

عده ای از یهودیان اصفهان / ۳۷۳

عزاداری قزاق ها در تهران / ۳۲۲

عزاداری مردم تهران / ۳۲۱

عکس هوایی از قزوین، در زمان کودتا / ۴

عمارت بانک شاهنشاهی / ۳۳۶، ۴۳۲، ۴۸۶

عمارت توپ خانه دولتی تبریز / ۴۰۴

عمارت خسروی (دار الایاله سنندج) / ۴۸۴

غلامحسین بهمیری فرزند حاجی درویش، فتح الله خان مرزآرا، ناشناس / ۳۷۸

قلعه رود خان / ۳۷۸

کابینه سید ضیاء الدین طباطبایی در مراسم نوروز ۱۳۰۰ در کاخ گلستان / ۶۳

کابینه سوم قوام السلطنه / ۳۷۱

کابینه سید ضیاء / ۱۶

کاخ صاحب قرانیه / ۲۹۶، ۳۹۱

کاروان دوست محمد خان معیر الممالک در سفر خراسان / ۴۸۵

کاروانسرای منظریه قم / ۴۴۰

کتاب خانه کنگره آمریکا / ۲۷۷

کشتی های روسی در دریای خزر / ۲۷۳

کلنل گروپ و تعدادی از افسران ایرانی و سوئدی در ژاندارمری / ۱۸۶

کلیسای وانک اصفهان / ۵۱۸

کنسولگری انگلیس در شیراز / ۳۹۷

کنسولگری انگلیس در مشهد / ۳۰۳

کنسولگری انگلیس در مشهد / ۳۵۶

گروهی از افراد ژاندارمری خراسان / ۱۵۱

گروهی از سرداران جنگل / ۳۲۸

گروهی از نظامیان بلشویک / ۲۳۷

لرد کرزن و یکی از بیرهای شکار شده در هندوستان / ۳۳۴

لورن کالدول وزیرمختار آمریکا، اللهیار صالح منشی سفارت، علی پاشا صالح منشی سفارت، لامبرت دفتردار سفارت و

برادرزن وزیرمختار / ۱۷۷

مبارزین جنبش جنگل / ۴۱۴

مجد الدوله امیر اقتدار، احمد شاه، سردار سپه / ۵۸۹

مجسمه بودا / ۲۶۴

مجسمه لرد کرزن در کلکته / ۴۳۱

مجلس شورای ملی (میدان بهارستان) / ۵۹۸

محلّه عودلاجان / ۵۳۴

مراسم جشن مشروطیت در محوطه باغ بهارستان / ۵۸۶

مردم تهران در حال خرید و فروش در مسجد سپهسالار / ۱۰۴

مریض خانه وزیری / ۲۶۰

مسجد سپهسالار تهران / ۱۸۲

مسجد سلیمان و کارگاه های شرکت نفت جنوب / ۵۶۴

معالجه بیماران در مریض خانه های آن دوران / ۴۷۲

معلمان فارغ التحصیلان مدرسه آمریکایی تهران / ۱۹۷

مقبره شیخ صفی الدین اردبیلی / ۵۵۵

مقبره نادری / ۳۵۹

میرزا حسین خان مؤتمن الملک پشت میز ریاست مجلس شورای ملی به همراه هیئت رئیسه / ۵۰۸

میرزا شهاب الدین بقایی به همراه فرزندش مظفر بقایی / ۵۵۷

میرزا کوچک خان و دکتر حشمت / ۳۱۳

نان فروشی در تهران قدیم / ۱۰۲

نایب السلطنه و همسر کرزن / ۲۶۲

نظامیان بلشویک / ۲۴۸

نظمیه تهران / ۲۵۸

نمای ساختمان مجلس شورای ملی در میدان بهارستان / ۵۵۸

نمای بیرونی یکی از ساختمان های باغ شمال تبریز در دوره قاجاریه / ۴۰۴

نمای جنوبی عمارت و باغ بهارستان از بالای مناره مسجد سپهسالار / ۵۷۹

نمای عمومی شهر قوچان / ۳۵۱

نمایی از بندر بوشهر / ۲۶۳

نمای تردد کشتی های مسافربری و تجاری در بندر بوشهر / ۴۸۳

نمایی از کلیسای وانک در اصفهان / ۵۲۷

نمایی از ماسوله / ۳۷۷

نمایی دیگر از سردر قدیمی مجلس شورای ملی / ۵۵۴

نمونه ای از اتومبیل های آن زمان / ۵۰۵

نوع پوشش زنان در دوره قاجاریه / ۴۹۷

هیئت رئیسه مجلس چهارم / ۵۲۵

یک زن قالیباف / ۵۴۰

یکی از افسران سوئدی نظمیة / ۱۶۴

یکی از زنان آواره ارمنی در زمان جنگ / ۴۵۱

یکی از صاحب منصبان سوئدی اداره نظمیة / ۶۶

ص: ۶۳۱

* فهرست اعلام

اشاره

ص: ۶۳۳

فهرست اعلام

آ. ۱.

آب شینو / ۵۰۰

آبادان / ۳۴۴، ۳۹۶، ۴۴۸، ۴۵۱

آباده / ۲۵۸، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۹۸

آبدارو / ۳۱۸

آبعلی / ۳۷

آبله / ۳۳۸، ۳۵۴، ۴۰۱۵، ۴۷۷

آپوت / ۴۷۳

آتابای / ۹

آتاتورک / ۲۲۲

آتامازور / ۲۱

آتریاد / ۹۱، ۴۶۸

آتشبار / ۵۱۵

آجوبی / ۸۵

آجودان / ۶، ۱۳۰، ۳۴۴، ۴۱۲، ۴۶۹، ۵۰۲

آذربایجان / ۱، ۱۰، ۲۱، ۲۴، ۲۶، ۲۹، ۳۳، ۳۴، ۳۶، ۳۹، ۴۳، ۵۲، ۵۴، ۶۷، ۹۳، ۱۲۲، ۱۲۸، ۱۳۵، ۱۵۴، ۱۵۸، ۱۶۴، ۱۸۹، ۱۹۸،
۲۰۱، ۲۰۴، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۳۰، ۲۳۹، ۲۵۹، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۹۸، ۳۰۲، ۳۰۸، ۳۱۰، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۹، ۳۳۰،
۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۵، ۳۳۹، ۳۴۱، ۳۹۳، ۳۹۴، ۴۰۵، ۴۰۹، ۴۱۹، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۳۴، ۴۳۷، ۴۴۰، ۴۴۵، ۴۵۴، ۴۵۶، ۴۶۰،
۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۹، ۵۰۰، ۵۰۲، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۶، ۵۲۰، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۳۶

۵۳۹، ۵۴۲، ۵۴۵، ۵۴۸، ۵۵۰، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۳، ۵۷۲، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۹۶، ۶۰۲

آذربایجان شوروی / ۲۴۰، ۵۱۴، ۵۹۴

آذربایجان غربی / ۹، ۴۷۹، ۴۹۳، ۵۵۷

آذربایجان قفقاز / ۱۱۵، ۱۷۳، ۴۹۵

آذرخشی / ۳۴۶

آذری، علی / ۳۰۳، ۳۵۹

آذری، میرزا احمد خان / ۵۹۶

آراسته، نادر میرزا / ۳۹، ۵۸، ۷۷، ۸۵، ۸۷، ۹۰، ۵۴۴، ۵۴۷

آراور (مجله) / ۳۶۹

آرتق / ۱۱۷، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۶، ۱۸۴، ۱۸۸، ۲۲۲، ۲۴۵

آرژانتین / ۳۹

آرشاک خان / ۲۵۸

آرشو ک / ۲۹۹

آرقوطیان / ۱۳۳، ۱۳۴، ۵۱۳

آرکود (شرکت) / ۴۵۱

آرگوتین / ۵۴۸

آزاد (هفته نامه) / ۱۷۰، ۱۷۱

آزاد، عبد القدیر / ۷۷، ۱۷۰، ۱۷۱

آزادستان (روزنامه) / ۲۸۲

آزرلینکو / ۴۴۵

آژان/ ۱۷۴، ۲۰۷، ۲۷۳، ۳۸۱، ۵۸۴

آسپیران/ ۵۶۵، ۵۶۶

آستارا/ ۳، ۲۷، ۳۶، ۳۹، ۴۱، ۴۵، ۴۸، ۸۴، ۱۳۶، ۱۴۶، ۱۵۸، ۲۰۱، ۲۲۰، ۲۴۴، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۵۹، ۲۶۹، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۸، ۳۲۸، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۴۷، ۳۴۸، ۴۴۴، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۴۷

آستارا خان/ ۲۵۴

آستارای روسیه/ ۲۹۳

آستانه/ ۵۹۰

آستین، ک. / ج. ۴۰، ۴۲

آسوان/ ۴۱۷

آسوب اول/ ۱۷۶

آسوری (آشوری)/ ۱۹۸، ۲۳۱، ۲۷۴، ۳۹۲

آسوریان/ ۴۷۶

آسیای صغیر/ ۵۹۶

آسیای مرکزی/ ۱۴، ۶۰۵

آشتیانی/ ۲۲۲

آشتیانی، میرزا مهدی/ ۵۰

آشتیانی، میرزا هاشم/ ۱۹۸

آشتیانی زاده، محمد رضا/ ۷۳

آصف الدوله/ ۴۹

آصف الدوله شیرازی، میرزا عبد الوهاب خان/ ۱۲۸

آصف السلطنه / ۴۱۲، ۴۱۵

آصف الممالك / ۲۱۲

آفريقای جنوبی / ۱۵۵، ۵

آق آقباي / ۳۶۳

آق اويلی / ۳۶۳

آق چای / ۴۳۶

ص: ۶۳۴

آق رباط / ۳۸

آق قلعه / ۹

آقا بازرگان / ۳۲۴

آقا بالا خان / ۶۸

آقا بالا خان سردار افخم / ۴۸۸

آقا جنگی شاه / ۴۱۷

آقا خلیل / ۳۷۵

آقا سید احمد / ۲۱۱

آقا سید فاضل / ۲۱۱

آقا سید محمد رضا مجتهد / ۲۳۵

آقا سید رضا / ۱۸۲

آقا سید علی / ۱۴۷

آقا سیف الله تاجر / ۱۲۹، ۱۳۰

آقا محمد خان قاجار / ۴۷۹

آقا میر / ۴۱۸

آقا میرزا عبد الحسین / ۱۴۷

آقا بکف / ۱۷۱، ۳۱۷

آقا پطرس، مارشال / ۴۷۶

آقا خان اول / ۴۱۷

آقا خان دوم (سلطان علی شاه) / ۴۱۷

آقا خان سوم / ۴۱۷

آقا خان محلاتی / ۴۱۶، ۴۱۷

آقازاده / ۳۵۳، ۳۷۰، ۳۷۲، ۳۷۴، ۴۴۵، ۵۴۴

آقازاده، میرزا احمد / ۴۰۱، ۴۱۵

آقا لاریبگ / ۱۱۰

آقا نجفی / ۳۶۷

آقایان، الکساندر / ۴۰۱

آقایف / ۵۹۶

آقایف، بهرام / ۵۹۶

آقایف، کامران / ۱۴۲

آقایف، کامران / ۱۵۵

آقایف، محرم / ۵۹۵

آقایبی / ۲۹۲

آکرودیہ / ۳۳

آکسفورد / ۱۴، ۵۴، ۱۰۷

آگوستا / ۴۷۳

آل رضا / ۷۲، ۷۳

آلاچیق / ۹

آلارلو / ۱۱۰، ۱۱۴، ۲۰۵، ۴۳۶، ۴۴۶، ۶۰۱

آلارلو، غلام/ ۵۴۷

آلارلو، نجفقلی خان/ ۵۴۶، ۵۴۸

آلاشت/ ۵

آلان براغوش/ ۳۱۹

آلبرت/ ۲۷، ۷۵، ۴۳۸

آلدورث (کاپیتان)/ ۱۰۶

آلزاس/ ۱۵۵

آلسود/ ۴۴۱

آلماآتا/ ۲۷۲

آلمان/ ۳۹، ۵۰، ۵۶، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۶، ۸۱، ۹۱، ۹۳، ۹۴، ۱۰۳، ۱۴۹، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۵، ۲۰۹،
۲۲۱، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۴۵، ۲۵۵، ۲۶۵، ۳۰۲، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۹، ۳۲۴، ۳۴۶، ۳۶۱، ۳۶۸، ۳۷۹، ۳۹۰، ۴۱۳، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۵، ۴۵۷،
۴۷۱، ۴۹۷، ۵۳۴، ۵۶۶، ۵۹۵، ۵۹۶

آلمانوفیل/ ۵۶

آلیانس/ ۸۵، ۵۵۲

آلیانی، حسن/ ۱۴۲، ۱۵۵

آلیانی، میرزا نعمت الله/ ۱۴۲

آلیس/ ۵۳۴

آلیفانت/ ۲۹

آمدروز/ ۵۳۴

آمریکا/ ۲۸، ۳۶، ۵۰، ۵۳، ۵۵، ۵۸، ۶۲، ۶۵، ۶۷، ۸۴، ۹۸، ۱۰۸، ۱۱۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۵، ۱۴۵، ۱۵۵، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۵،
۱۷۷، ۱۹۲، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۰۴، ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۹، ۲۲۳، ۲۴۳، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۲، ۲۷۴، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۸۲، ۲۸۹، ۳۰۷، ۳۰۸

،۴۵۰ ،۴۴۲ ،۴۴۱ ،۴۳۶ ،۴۳۵ ،۴۳۰ ،۴۲۷ ،۴۲۰ ،۴۱۹ ،۴۱۰ ،۴۰۸ ،۴۰۷ ،۴۰۲ ،۳۹۸ ،۳۹۴ ،۳۹۳ ،۳۸۶ ،۳۷۶ ،۳۲۴ ،۳۱۵ ،۳۰۹
،۵۸۰ ،۵۷۹ ،۵۷۸ ،۵۷۵ ،۵۶۵ ،۵۴۷ ،۵۳۲ ،۵۳۱ ،۵۲۰ ،۵۱۶ ،۵۰۷ ،۵۰۰ ،۴۸۹ ،۴۸۱ ،۴۷۶ ،۴۷۳ ،۴۶۹ ،۴۶۸ ،۴۶۱ ،۴۶۰ ،۴۵۷
۵۹۹ ،۵۹۸ ،۵۹۷ ،۵۹۵ ،۵۹۲ ،۵۸۲ ،۵۸۱

آمریکای جنوبی / ۳۹

آمل / ۱۶۸ ، ۵۲۲

آمو (رود) / ۳۹۷

آمودریا / ۹۱ ، ۴۶۸

آندریو / ۵۱۱

آنسون، جی. اف. دبلیو / ۳۶۴

آنکارا / ۱۹۹ ، ۲۱۸ ، ۳۷۴ ، ۵۳۹

آنیون کالج / ۴۷۳

آه (ده) / ۳۷

آهنین، ابو الحسن / ۶۱

آهی، میرزا ابو القاسم / ۳۷

آهی، میرزا عبد المجید خان / ۳۶ ، ۳۷

آوانسیان / ۳۱۷

آوه / ۵۷۶

آیت الله حاج سید مصطفی / ۳۰۳

آیت الله زاده / ۳۹۳ ، ۴۲۷

آیرم، محمد حسین / ۳۷۵

آیرم، محمود / ۲ ، ۵۱۸ ، ۵۱۹ ، ۵۵۱ ، ۵۵۲ ، ۵۶۵ ، ۵۶۶ ، ۵۸۴ ، ۶۰۴

آیرونساید / ۵، ۷، ۱۴، ۱۱۷، ۱۱۸

ابتهاج السلطان / ۲۶

ابتهاج الملک / ۳۷۲

ص: ۶۳۵

ابدال آقا، یوسف / ۴۷۰

ابرامیان، آسادور / ۲۹۱

ابراهیم / ۱۳۸، ۱۵۴، ۲۹۶

ابراهیم خان / ۷۸، ۵۲۷

ابلیس / ۴۳۵

ابن بابویه / ۲۱۵، ۴۸۰

ابن رشید / ۲۶۵، ۲۶۶

ابن سعود / ۲۲۶، ۲۶۵، ۲۶۶

ابن البها / ۴۳۵

ابن الله / ۴۳۵

ابو الفتح خان / ۵۴۹، ۳۷۷

ابو الفتح میرزا / ۲۹۹

ابو قداره، غلام رضا خان / ۵۶۸

اتابک اعظم، علی اصغر / ۱۰۷

اتابک، میرزا علی اصغر خان / ۲۲۶

اتحاد / ۳۵۴، ۴۱۶، ۴۴۴، ۵۲۲، ۵۸۸

اتحاد اسلام / ۱۴۲، ۳۲۴، ۵۷۴، ۵۷۵

اتحاد جماهیر شوروی / ۲۶۶، ۵۰۲، ۶۰۵

اتحادیه رهبران جراید اصفهان / ۲۹۴

اترك (رود) / ۹، ۴۱

اتريش / ۳۱۳، ۴۶۳، ۵۷۷

اجارود / ۱۱۰، ۲۹۷

اجلال الملك / ۵۲۸، ۵۳۷، ۵۳۸

احتساب الممالك، محمد تقى خان / ۱۲۲

احتشام الدوله / ۲۱۲

احتشام السلطنه / ۲۹، ۵۲، ۳۱۶، ۳۲۴

احتشام الوزاره / ۳۱

احتشام زاده / ۳۴۷

احرار / ۴۴

احساء / ۲۶۵

احسان پاشا / ۴۶۹

احسان الله خان / ۱۴۷، ۱۵۴، ۱۶۲، ۲۱۲، ۲۴۰، ۲۵۱، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۹، ۲۷۴، ۲۸۵، ۲۹۴، ۳۰۸، ۳۲۸، ۳۳۳، ۳۵۵، ۳۹۱،

۳۹۲، ۴۸۸، ۴۹۵، ۵۴۵

احسن الملك، ميرزا حسن خان / ۶۷

احمد / ۱۵۴، ۱۶۳

احمد ميرزا / ۶۸

احمد آباد / ۱۲

احمداف / ۴۲۴

احمد خان / ۳۸۷، ۳۸۸

احمد شاه / ۱، ۳، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۱، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۶، ۳۴، ۳۹، ۵۰، ۵۵، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۷۰، ۷۱، ۷۳، ۷۵، ۷۹،
۹۰، ۹۵، ۱۰۱، ۱۰۷، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۵۷، ۱۶۶، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۸۰، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۵،
۲۰۳، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۹، ۲۴۳، ۲۶۸، ۲۷۶، ۲۹۵، ۲۹۶، ۳۱۳، ۳۱۶، ۳۲۴، ۳۲۹، ۳۳۵، ۳۴۱، ۳۶۱، ۳۶۷، ۳۸۵، ۳۸۹، ۳۹۱، ۴۰۲،
۴۰۸، ۴۱۲، ۴۱۵، ۴۱۷، ۴۴۳، ۴۶۳، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۴، ۴۸۱، ۴۸۷، ۴۹۴، ۵۰۱، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۲۶،
۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۴، ۵۴۵، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۶۸، ۵۷۱، ۵۸۹، ۵۹۲، ۵۹۵، ۶۰۱

احمدی / ۴۹۳

احمدی کاشانی، سید فاضل / ۲۱۱

احمدیه (مریض خانه) / ۲۵۴، ۲۹۷، ۲۹۸

احیاء الملک / ۴۵۳

اختر مسعود (روزنامه) / ۲۹۶

اخگر (روزنامه) / ۲۹۶

ادرنه / ۱۳۲

ادسا / ۵۴۵

ادموندز / ۸۹، ۹۶، ۱۰۱

ادوارد هفتم / ۱۴

ادواردز، ای. سی / ۱۵۳

ادوال / ۶۳

ادیب (خیابان) / ۵۴۸

ادیب حضور / ۲۹۶

ادیب خراسانی / ۲۹۶

ادیب نیشابوری، شیخ عبد الجواد / ۴۰۱

اديب السلطنه / ٧٨

اديب السلطنه، حسين / ٥١١، ٥١٢، ٥١٣، ٥٣٩

اديب السلطنه، ميرزا حسن خان / ٥١٢

اديب الممالك خراساني، ميرزا صادق / ١٣٢

اراك / ٣، ٢٩، ٢٨٨، ٤٢٢، ٤٤٣، ٥٤٠، ٥٤١، ٥٤٣

ارامنه / ١١، ١٢، ٥١، ٦٤، ٦٧، ٨٣، ١١١، ١١٢، ١٣٣، ١٣٤، ١٣٦، ١٤١، ١٤٢، ١٤٨، ١٩٨، ٢٢٧، ٢٣٣، ٢٣٤، ٢٣٨، ٢٩١، ٣٣٨،

٣٥٨، ٣٦٩، ٣٨١، ٤٠٨، ٤٣٢، ٤٣٤، ٤٣٨، ٤٥٠، ٤٩٨، ٥١٢، ٥١٣، ٥١٨، ٥٨٥

ارباب جمشيد / ١، ١٣١، ١٣٢، ٣٧٤

ارباب رستم / ١٣٢

ارباب كيخسرو / ١٨، ١٩٠، ٢١٢، ٢١٨، ٢١٩، ٢٧٠، ٢٨٦، ٣٤٩، ٣٥٥، ٣٨٩، ٤١٨، ٤٥٣، ٥٢٥، ٥٤٤

ارتش / ٥، ١٧، ١٢٧، ١٢٨، ١٢٩

ارتش سرخ / ١٧، ٢٧، ١٤٢، ٦٠٥

ارتن (كاپيتان) / ١٠٩

اردبيل / ٩٥، ١١٠، ١١٥، ١١٩، ١٥٣، ١٥٦، ١٦٢، ١٦٣، ١٦٤، ٢٢٠، ٢٢٨، ٢٣١، ٢٣٢، ٢٤٦، ٢٥٠، ٢٩٧، ٢٩٨، ٣٠٨، ٤٠٥، ٤١٩،

٤٣٦، ٤٤٤، ٤٦٨، ٤٧٩، ٥٤٥، ٥٤٦، ٥٤٨، ٥٥٥، ٥٦١، ٥٧٤، ٥٩٤، ٦٠٢

اردبيلي، امير منصور / ٤٤٦

اردبيلي، سيد جليل / ٢٠٩

اردبيلي، ميرزا فضلعلی مجتهد / ٢٤

اردبيلي، ميرزا محمد علی خان / ٤٠١

اردشير خان / ٨٥، ٢١٧

اردكان / ٣٠١

ص: ۶۳۶

اردوباد / ۲۲۳

اردوی برق / ۶۸

ارز روم / ۳۸۲

ارزن الروم (ارزم روم، ارزنه الروم) / ۲۲۶، ۳۸۲

ارزنجان / ۳۸۲

ارسباران / ۲۹۸، ۳۳۲

آرسن / ۳۵۹

ارسنجانی / ۳۱۷

ارض روم / ۳۸۱، ۴۷۰

ارض مقدس / ۷۱

ارفاس / ۶، ۲۷

ارفع الدوله / ۳۴۹

ارفع الممالک / ۵۹۲، ۵۸۳، ۵۶۳، ۵۴۶، ۴۲۲

ارل (کشتی) / ۲۸۸

ارلاندو / ۸۴

ارمغان (مجله) / ۲۰۹

ارمنستان / ۵۱، ۵۷، ۸۵، ۱۲۱، ۱۳۴، ۱۵۴، ۲۲۶، ۳۳۹، ۳۶۹، ۳۸۵، ۴۰۹، ۴۳۱، ۴۴۰، ۴۵۰، ۴۵۱، ۵۱۳، ۵۳۸، ۵۴۸

اروپا / ۸، ۹، ۱۲، ۱۴، ۱۷، ۲۸، ۳۶، ۷۳، ۷۹، ۹۳، ۱۰۷، ۱۲۸، ۱۴۴، ۱۷۸، ۱۸۲، ۱۸۵، ۱۹۴، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۳، ۲۲۶، ۲۵۸، ۲۸۰

۲۸۹، ۲۹۴، ۲۹۹، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۱۶، ۳۳۵، ۳۴۶، ۳۵۲، ۳۵۷، ۳۷۰، ۳۷۵، ۴۱۷، ۴۲۶، ۴۳۵، ۴۶۸، ۴۷۶، ۵۰۱، ۵۱۳، ۵۱۶، ۵۳۴

۵۳۵، ۵۵۲، ۵۶۸، ۶۰۵

اروگوئه / ۱۵۵

ارومیه / ۲۹، ۷۳، ۸۶، ۹۳، ۱۳۷، ۱۴۲، ۱۶۱، ۱۹۸، ۲۲۶، ۲۸۳، ۳۲۴، ۳۳۰، ۳۴۰، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۵۶، ۴۰۵، ۴۲۴، ۴۲۷، ۴۷۶، ۴۷۹، ۴۸۸، ۴۹۳، ۵۵۷، ۵۶۰، ۵۷۲

اروندروود / ۴۴۳

ارونقی خراسانی / ۱۴۴

ازبک / ۲۲۲

ازبکستان / ۱۱۸، ۲۲۲، ۳۹۷

ازلی / ۱۳۲

ازمیر / ۷۳

اس. پی. آر / ۵۹

اسباز / ۴۶۷

اسپانیا / ۱۴۰

اسپرانتو / ۵۴۶

استاروسلسکی / ۱۴، ۱۷، ۱۴۳، ۲۳۹

استاژ / ۵۶۵، ۵۶۶

استالین / ۸۵، ۲۷۲، ۳۹۲، ۶۰۵

استالینسم / ۲۷۲، ۶۰۵

استانبول (اسلامبول، استامبول) / ۳۵، ۵۲، ۶۲، ۶۳، ۸۵، ۱۲۲، ۲۰۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۳۱۶، ۳۴۳، ۴۰۱، ۴۷۹، ۵۱۲، ۵۵۶، ۵۷۵

استاندارد اوپل / ۱۸۹، ۲۲۳، ۲۷۲، ۳۱۵، ۳۹۴، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۴۱، ۴۴۵، ۴۴۸، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۱، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۹، ۵۰۴، ۵۴۷، ۵۶۴، ۵۷۵، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۸

استبداد صغیر / ۱۰، ۱۹، ۵۷۲

استپانوف، سکورتسوف / ۸۵

استپانیان، هارطون / ۲۹۱

استرآباد / ۴، ۹، ۱۹، ۳۸، ۷۱، ۸۹، ۹۰، ۱۱۵، ۱۶۹، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۸۵، ۲۰۲، ۲۴۳، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۸۳، ۲۸۷، ۳۰۸، ۳۵۷، ۳۶۳، ۳۷۹، ۴۲۰، ۴۲۲، ۴۲۶، ۴۵۶، ۴۵۸، ۴۶۷، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۹، ۴۹۹، ۵۳۹، ۵۸۶

استرآبادی (شیخ محمد حسین) / ۱۸، ۱۹، ۵۷۰

استرآبادی، مجتبی / ۱۹

استراثاموند / ۹۰

استرالیا / ۱۵۵

استرانکن / ۴۷۹

استفانی / ۵۶۵

استکهلم / ۲۷، ۲۰۸، ۲۸۵

استوکس / ۲۹۴، ۳۹۹

استیونس، فرانسیس / ۹۴

اسحق و اخوان (تجارت خانه) / ۳۶۶، ۳۷۰، ۳۷۲

اسد تاجر / ۴۰۱

اسد محله / ۳۷۷

اسدآباد / ۴۱، ۴۹۵

اسدآبادی، سید جمال الدین / ۲۰۰، ۵۷۵

اسد آقا تاجر / ۴۰۱

اسد السلطنه / ۳۸۵

اسد السلطنه، نصر اللہ خان / ۹

اسد اللہ ابن جعفر / ۳۶۱، ۴۶۵

اسد اللہ خان / ۳۳، ۲۸۷

اسد اللہ میرزا / ۳۶۱

اسدی، سلمان / ۳۷۵

اسدی، علی اکبر / ۳۷۵

اسدی، محمد ولی خان / ۳۷۵

اسرائیلینکو / ۲۱۵، ۲۵۴، ۲۸۰، ۲۹۰، ۲۹۳، ۲۹۷، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۹، ۳۹۰، ۴۴۵

اسطبول / - استانبول

اسعد بختیاری، محمد تقی خان / ۳۱

اسعد التولیه / ۵۹۱

اسفراین / ۲۱۷، ۳۰۹، ۴۴۹، ۵۵۳

اسفرجان / ۳۴۴

اسفند آباد / ۴۵، ۴۶، ۳۳۲

اسفندیار خان / ۷۳، ۲۶۸

اسفندیاری / ۲۲۶

اسفندیاری، حسن / ۲۲۵

اسفندیاری، صدیق الملک / ۳۷

اسکات، جوزف / ۲۱

اسکار دزیل / ۱۴

ص: ۶۳۷

اسکستانی، رضا / ۴۴۷

اسکندر میرزا / ۳۱۶

اسکندری / ۳۱۷

اسکندری، سلیمان محسن / ۵۷۵

اسکندری، سلیمان میرزا / ۸، ۲۰۹، ۲۱۵

اسکندری، عباس / ۳۱۶

اسکوزاده، باقر / ۲۶۷

اسکویلینسکی / ۶۰۱

اسکیت، اچ. اچ / ۱۴

اسلام (کشتی) / ۲۷۰، ۲۷۳، ۳۰۷

اسلامبولچی / ۲۰۶

اسمارت، والتر الکساندر / ۱۵، ۱۶، ۲۰، ۶۱، ۹۶، ۹۸، ۱۹۲

اسماعیل آقا / ۳۳۲، ۳۵۵

اسماعیل خان / ۸۸، ۱۴۵، ۲۱۰، ۲۲۹، ۲۵۳، ۲۷۹، ۲۸۶، ۳۲۰، ۳۴۵، ۳۶۰، ۳۶۶، ۳۷۰، ۳۷۲، ۳۷۴، ۴۰۲، ۴۱۱

اسماعیل نزاری / ۴۱۷

اسمایس / ۱۹۲

اسمایس / ۶، ۱۴، ۱۶، ۱۰۹، ۱۱۷، ۱۵۷

اسمیت، آرمیتاز / ۲۴، ۱۴۳، ۲۰۳، ۲۲۰، ۲۳۶، ۳۳۷، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۵۳

اسمیت، کشیش آمریکایی / ۱۹۸

اشرف / ۳۸، ۳۰۴

اشرف خان، سيد علي / ۵۵۱

اشكنون / ۱۹۹

اشنايدر / ۳۴۴

اشنويه / ۶۴، ۹۳، ۱۴۲، ۴۹۳، ۵۲۲، ۵۴۸

آشوراده / ۲۰۲، ۴۹۹

آشوري، ميرزا حبيب الله / ۱۳۰

اشيڪ چي / ۱۵۶

اصغر ميرزا / ۱۰۷

اصفهان / ۴، ۶، ۱۵، ۲۱، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۹، ۴۰، ۴۲، ۴۵، ۴۶، ۵۱، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۳، ۶۹، ۷۲، ۸۳، ۸۶، ۸۹، ۹۰، ۹۲، ۱۰۳، ۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۵۱، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۹، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۷، ۲۱۱، ۲۱۵، ۲۲۳، ۲۳۰، ۲۵۲، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۳، ۲۷۵، ۲۷۹، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۶، ۳۳۶، ۳۴۱، ۳۴۴، ۳۶۰، ۳۶۵، ۳۶۷، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۹۲، ۳۹۴، ۴۰۵، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۹، ۴۴۳، ۴۵۴، ۴۶۰، ۴۷۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۳۱، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۶۳، ۵۶۶، ۵۸۲، ۵۸۷، ۵۹۳، ۶۰۱، ۶۰۲

اصفهانى، حاج آقا نور الله / ۱۰، ۳۶۶، ۳۶۷

اصفهانى، سيد اسد الله / ۶۰۲

اصفهانى، سيد ابو الحسن (آيت الله) / ۶۸، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۶۰

اصفهانى، ميرزا حبيب / ۶۳

اصفهانى، ميرزا محمود / ۵۷۰

اصفهانى، ميرزا مسيح / ۱۴۹

اصفهانى، وحيد / ۲۰۹

اعتبار (دکتر) / ۳۲۴

اعتصام الملک / ۵۸۷

اعتصام زاده / ۳۶۱، ۵۸۸

اعتصام زاده، ابو القاسم / ۵۳۵

اعتضاد الحکما / ۱۱۸

اعتضاد السلطنه، حسینعلی میرزا / ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۴۵

اعتضاد الملک / ۵۷۱

اعتضاد الممالک / ۱۲۱

اعتلاء السلطنه / ۵۱۱

اعتلاء الملک / ۳۴، ۳۵، ۵۷، ۱۶۳، ۴۰۳، ۴۲۳، ۴۷۵، ۵۲۴، ۵۲۵

اعتماد همایون / ۵۴۰

اعتماد الدوله، میرزا آقا خان / ۱۶۴

اعتماد السلطنه / ۴۶

اعتماد الملک / ۲۰۶

اعدام (میدان) / ۵۳۵

اعراب / ۳۱۰، ۳۴۴

اعزاز نیک بی / ۶۳

اعظم الدوله، محمد حسین خان / ۵۶۸

اعظم السلطنه / ۲۳۸

اعلم، اسد اللہ / ۷۷

افاميه اى، پوسيدونيوس / ۴۲۹

افتخار الدوله / ۴۶

افراسياب خان / ۴۸۰

افشار / ۳۴۶، ۴۵

افشار، حيدر خان / ۳۴۶

افشار، على اكبر / ۳۴۶

افشار طوس، محمود / ۵۰۰

افشاريه / ۴۲

افغان / ۴۹۹، ۴۹۲، ۴۷۳، ۴۶۹، ۴۱۰، ۲۲۷، ۱۴۴

افغان، امان الله / ۲۱۰

افغان، حسين / ۵۵۹

افغانستان / ۴، ۵۴، ۵۷، ۱۷۵، ۱۸۳، ۱۹۵، ۲۰۰، ۲۱۰، ۲۱۳، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۹۹، ۳۰۳، ۳۰۹، ۳۱۶، ۳۲۵، ۳۷۵، ۳۹۱،

۴۰۳، ۴۲۳، ۴۴۶، ۴۵۳، ۴۵۸، ۴۶۹، ۴۷۵، ۴۷۹، ۴۹۲، ۵۱۳، ۵۱۵، ۵۹۵، ۵۹۶

افغانى / ۵۷۵

افلاك خلق / ۱۰۵

افندى، عباس / ۷۳، ۴۳۴، ۴۳۵

افندى، محمد على / ۴۳۵

اقبال السلطنه ماكويى / ۷۴، ۱۹۴، ۴۳۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۹۱

اقبال نظام سواد كوهى / ۴۱

اقبال، عباس / ۵۳۵

اقتدار الدوله / ٣٠٤

اقتدار الملك / ٤٠٩، ٥٢٣، ٥٣٥

اقتدار الممالك / ٢٠٦

ص: ٦٣٨

اقدام (روزنامه) / ٦٠١

اقدس السلطنه / ٢٢٥، ٢٢٩

اقدسيه / ١٤٤

اكبر، فتح الله / ٥، ١٠٧، ٥١٢

اكبر آباد / ١٩٥

اكراد / ٩١، ٩٢، ١١٩، ٢١١، ٢٢٧، ٢٨١، ٢٨٣، ٣٣١، ٣٤٥، ٣٤٦، ٣٤٧، ٣٥٠، ٣٥١، ٣٥٣، ٣٥٥، ٣٥٦، ٣٨٢، ٣٨٩، ٤١٩، ٤٢٣،

٤٢٤، ٤٢٥، ٤٢٦، ٤٢٧، ٤٣٠، ٤٤٠، ٤٤٢، ٤٤٤، ٤٧٥، ٤٨٤، ٥٠٦، ٥٥٠، ٥٥٤، ٥٧٣

اكوادور / ١٥٥

اگريقاش / ٣٥٦، ٥٥٣

الاموپاكين / ٥١٦

البرز / ٤٢٩

البرز، عباس / ٣٧٥

الدر، جان / ١٩٧

العراق (روزنامه) / ٥٠٧

الفا (روزنامه) / ٣٢٤

الفت / ٨٥

الله آباد / ٥٩٢، ٥٩٣

الله وردى / ٢٢١

المانسرا / ٤٢٥، ٤٦٠

الموت / ۲۸۵

الوار / ۱۱۷، ۳۹۵، ۵۹۰

الياس (شركت) / ۴۸۴

الياس خان / ۳۰۱

الياهومير / ۸۷

اليفانت، لسنلات / ۷، ۳۵۲

اليك / ۳۳۷، ۳۴۰

ام. اي (ماژور) / ۳۶۴

ام. اي. آ (ماژور) / ۲۴۳

امارات متحده عربي / ۹۱

امام جمعه خويي / ۸، ۱۰، ۲۹۰، ۴۱۸، ۵۳۱

امام جمعه خويي، ميرزا يحيي / - امام جمعه خويي

امام جمعه، ميرزا اسد الله / ۱۰

امام حسين (عليه السلام) / ۱۰۵

امام رضا (عليه السلام) / ۱۲۳، ۱۴۷، ۳۱۲، ۴۵۳، ۵۶۰

امامزاده سيد اسماعيل / ۵۳۵

امامزاده صالح / ۴۵۴، ۵۱۲

امامزاده عبد الله / ۲۱۳

امامزاده هاجر خاتون / ۲۵۱

امامزاده هاشم / ۲۵۱، ۳۵۱، ۳۵۳، ۳۶۴، ۳۶۵

امامقلی خان / ۳۱، ۴۰۳، ۴۹۹، ۵۴۹، ۵۵۹، ۵۸۲، ۵۹۵

امامقلی خان رستم / ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۰۵، ۵۵۸، ۵۸۱

امامقلی میرزا (شاهزاده) / ۱۵۲

امان / ۳۳۰

امان الله خان / ۵۶۸

امان الله میرزا / ۴۰۷، ۴۴۶

امانوئل، ویکتور / ۷۵

امپراطور آلمان / ۶۱

امپراطوری روسیه / ۵۹۶، ۶۰۵

امجد الممالک میرزا محمد خان / ۳۸۶

املش / ۳۳۷

امنیه / ۱۷، ۳۴، ۲۸۱، ۳۰۲، ۴۶۹، ۵۰۰، ۵۵۳، ۵۵۴، ۶۰۱

امیر ارشد قراچه داغی / ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۶۸، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۶۸، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۹۳، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۵، ۵۱۱

امیر اسعد / ۵۵۴، ۵۵۶

امیر اعظم / ۵۷۰، ۵۸۶

امیر اعظم کلهر / ۳۹۵

امیر اعلائی، خان محمد / ۱۷۱

امیر اقتدار انصاری، محمد خان / ۳۳۸

امیر امجد / ۷۲

امیر تومان / ۷۹، ۲۸۷، ۵۱۵

امير جنگ / ۳۰، ۳۱

امير حسن / ۲۶۶

امير حسين خان / ۳۰، ۳۱

امير رضوانى، سيد محمد رضا / ۲۳۶

امير عبد الله / ۲۱۳، ۲۲۶، ۲۶۶

امير عشاير / ۵۰۸، ۵۴۸، ۵۷۳، ۵۸۳

امير فيروز / ۵۴۶

امير مؤيد / ۲۰، ۶۳، ۱۰۱، ۲۷۵، ۲۸۲، ۲۸۷، ۳۰۶، ۳۴۰، ۳۴۱

امير مؤيد سواد كوهى / - امير مؤيد

امير معتمد / ۹۰، ۲۸۸

امير مفخم / ۲۶۸، ۵۵۱، ۵۹۵، ۵۹۶

امير مقتدر / ۳۹۰

امير مقتدر طالشى / ۵۶۸

امير مكرم / ۴۳۷

امير منظم / ۸۱

امير موثق / ۵۰۷، ۵۵۱، ۵۵۳

امير نويان / ۷۹

امير همايون / ۲۹۴، ۳۰۱

امير هوشنگ / ۸۳

امير، سيد رضا / ۲۶۷

امير احمدى، احمد / ٧٠، ١٣٠، ٥١٩

امير اعلم / ٢٨٨، ٣١٨، ٣٥٠، ٣٦٠، ٤٧٧، ٥٩٠

امير افشار / ١٣٦، ٢٠٦

امير اكرم / ٢٤٩

امير اكرم مازندراني، چراغعلی خان / ٦٨

امير الدوله / ٧٩

امير امجد، عزت الله خان / ٧٣

اميراني، حاج ميرزا عبدالمحمد خان / ٢٣٨

ص: ۶۳۹

امیر حسن / ۲۲۶

امیر حشمت / ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۸۸

امیر طهماسبی، عبد الله خان / ۱۳۰

امیر عشایری / ۴۹۳

امیر فضلی، اسماعیل / ۴۶۸، ۴۹۸، ۵۰۸، ۵۱۱، ۵۱۳، ۵۱۵، ۵۲۳، ۵۲۷، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۸، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۴، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۵،

۵۶۶، ۵۷۲، ۵۷۴، ۵۷۹

امیر فیصل / ۲۱۳، ۳۲۹، ۵۶۷

امیر کبیر، میرزا تقی خان / ۲۹، ۱۰۹، ۳۰۵، ۵۴۵

امیر کل / ۴۵۴، ۵۶۷، ۵۶۸

امیر مسعود / ۸۴، ۳۴۰، ۳۴۱

امیر مفخم، لطفعلی خان / ۳۰۲

امیر ناصر / ۵۲۵

امیر نظام / ۱، ۴۹، ۱۷۷

امیر نظام قره گوزلو / ۱۴۹

امیر نظام گروسی، حسینعلی خان / ۶۷

امین آباد / ۴۷۳

امین حضور / ۳۰۵

امین دفتر / ۴۲۷، ۵۹۱

امین، شیخ عبد العلی / ۵۰

امين، ميرزا باقر / ۵۰

امين التجار / ۵۷، ۲۱۲، ۲۹۴

امين الدوله / ۱۲۸

امين الدوله، محسن خان / ۱۰

امين الدوله، ميرزا على اكبر خان / ۸۸

امين السلطان (ميدان) / ۵۳۵

امين السلطان / ۸۶

امين السلطان، ميرزا على اصغر / ۲۱۵

امين الشريعه، حاج آقا سيد فاضل / ۲۱۲

امين الضرب / ۱، ۲۰۵، ۲۰۶، ۵۹۷

امين الضرب اصفهاني / ۳۰۵

امين الملك، فرخ خان / ۲۸۵

اميني، ابراهيم / ۳۹۲

اميني، على / ۹۸

انتخاب الملك / ۴۰۰

انتظام، نصر الله / ۲۴

انتظام الملك / ۳۲، ۳۳، ۳۸۸

انجمن آثار ملي / ۲۱۹

انجمن ادبي تهران / ۵۱۳

انجمن تربيت بدني و پيشاهنگي / ۵۱۳

انجمن حقیقت / ۶۷، ۶۸

انجمن زرتشتیان / ۲۱۲، ۲۱۳، ۵۴۴

انجمن فرهنگ / ۱۴۹

انزلی / ۵، ۲۹، ۳۹، ۴۴، ۸۶، ۹۷، ۱۳۶، ۱۴۷، ۱۵۸، ۱۶۸، ۱۷۰، ۲۲۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۹۰، ۲۹۴، ۳۰۵، ۳۰۸، ۳۱۶،
۳۲۸، ۳۸۳، ۳۸۸، ۳۹۲، ۴۲۰، ۴۲۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۶۷، ۴۶۹، ۴۷۹، ۴۸۱، ۴۸۳، ۴۸۷، ۴۸۹، ۴۹۶، ۴۹۹، ۵۱۴، ۵۳۳،
۵۳۵، ۵۴۲، ۵۵۰، ۵۶۷، ۵۷۱، ۵۷۸، ۵۸۱، ۵۸۳، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۹۰، ۵۹۱

انصاری، علیقلی خان / ۳۱۶

انصاری، محمود / ۱۷۰، ۲۰۱، ۲۱۰، ۲۱۹، ۳۳۸، ۵۱۲

انف / ۳۹۲

انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ / ۵۴۵، ۶۰۲

انگجی، حاج میرزا ابو الحسن / ۳۲۴

انگرت / ۲۱۱، ۴۲۷، ۴۵۰

انگلستان / ۱۱، ۳۹، ۶۸، ۷۹، ۸۳، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۴۰، ۱۴۶، ۱۵۷، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۱۳، ۲۲۶، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۷۶، ۳۲۴، ۳۳۵،
۳۴۸، ۳۵۳، ۳۶۷، ۳۶۹، ۳۸۹، ۴۰۱، ۴۱۶، ۴۳۴، ۴۴۰، ۴۴۵، ۴۵۷، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۸۲، ۴۹۵، ۴۹۸، ۵۰۰، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۹،

انگلو فیل / ۱۲۴، ۵۷۵

انگلیس / ۱، ۵، ۸، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۳۸، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۵۰، ۵۱، ۵۴، ۵۵، ۵۹، ۶۳، ۶۵، ۶۶،
۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۸۱، ۸۴، ۸۵، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۹،
۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۵۶،
۱۶۲، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۶، ۲۱۱،
۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۴، ۲۲۷، ۲۲۹، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۹، ۲۶۹، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۲،
۲۸۶، ۲۸۷، ۲۹۰، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۳،
۳۲۶، ۳۲۷، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۷، ۳۳۹، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۳، ۳۵۷، ۳۶۰، ۳۶۳، ۳۶۴،
۳۶۵، ۳۶۸، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۳، ۳۸۸، ۳۹۴، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۹، ۴۱۵، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲،
۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۸، ۴۴۱، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۶، ۴۴۸، ۴۵۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۵، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۸، ۴۸۰، ۴۸۴، ۴۸۶

۵۴۳، ۵۴۱، ۵۴۰، ۵۳۹، ۵۳۸، ۵۳۲، ۵۳۰، ۵۲۸، ۵۲۴، ۵۱۸، ۵۱۷، ۵۱۵، ۵۱۴، ۵۰۸، ۵۰۷، ۵۰۶، ۵۰۵، ۵۰۴، ۵۰۰، ۴۹۱، ۴۸۹
۶۰۴، ۵۹۸، ۵۹۷، ۵۹۶، ۵۹۵، ۵۹۲، ۵۸۷، ۵۸۵، ۵۸۴، ۵۸۳، ۵۷۹، ۵۷۸، ۵۷۶، ۵۷۵، ۵۶۳، ۵۵۷، ۵۵۲، ۵۴۷

انور خامه ای / ۱۷۱

اوبلینانتس ارمنی / ۴۰۰

اوبلینتس / ۴۰۰

اودادیس خان / ۴۱۸

اورامان / ۵۱۱

اورتل / ۶۱

اورگنج / ۱۱۸

اوزی، محمد شریف قطب الدین / ۲۳۳، ۲۳۴

اوساچف / ۱۴۱، ۱۸۳

ص: ۶۴۰

اوستاسرا / ۱۴۲

اوغلی / ۵۶۶

اوکادرو (کنت) / ۵۳۴

اوکلاهاما / ۳۰۹

اومانیتته (روزنامه) / ۱۱، ۱۲

اوهایو / ۴۰۸

اویسی / ۵۳۱

اهر / ۱۴۴، ۲۴۶، ۴۲۴

اهواز / ۴۴، ۲۰۵، ۳۴۱، ۳۴۸، ۳۹۶، ۴۴۸، ۴۵۱، ۴۹۳

ایالت جبال / ۴۲۹

ایکیان، کاسپار / ۲۷، ۶۰، ۱۷۹، ۲۱۵، ۳۱۹ / ۲۷

ایتالیا / ۵۴، ۵۶، ۷۵، ۱۵۵، ۲۸۵، ۴۰۸، ۴۱۲، ۴۴۹

ایران (روزنامه) / ۶، ۹، ۵۵، ۷۵، ۷۷، ۹۴، ۱۰۲، ۱۰۵، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۶، ۱۳۴، ۱۶۴، ۱۹۸، ۲۶۷، ۲۷۵، ۲۸۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۴۴۵

۵۵۳، ۵۵۴

ایران (روزنامه) / ۱، ۳، ۴، ۵، ۶، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰

۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۶، ۴۷، ۵۰، ۵۲، ۵۹، ۶۱، ۶۲، ۶۶، ۶۷، ۷۱، ۷۲، ۷۵، ۷۷، ۸۰، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۹، ۹۰، ۹۴، ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۹۹

۱۰۰، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۶، ۱۱۱، ۱۱۶، ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۴۸

۱۴۹، ۱۵۲، ۱۵۶، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲

۱۸۶، ۱۸۹، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹

۲۲۰، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۸، ۲۳۱، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۵۱، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۵

۲۶۶، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۷، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۴، ۲۹۷، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴

۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۱، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۲۴، ۳۲۹، ۳۳۱، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۴۸

،۴۰۴ ،۴۰۲ ،۳۹۲ ،۳۹۱ ،۳۸۹ ،۳۸۸ ،۳۸۶ ،۳۸۵ ،۳۸۴ ،۳۸۳ ،۳۸۲ ،۳۸۱ ،۳۸۰ ،۳۷۶ ،۳۷۰ ،۳۶۹ ،۳۶۴ ،۳۶۱ ،۳۵۵ ،۳۵۴ ،۳۴۹
،۴۵۱ ،۴۵۰ ،۴۴۸ ،۴۴۶ ،۴۴۵ ،۴۴۴ ،۴۴۳ ،۴۴۱ ،۴۳۵ ،۴۳۴ ،۴۳۰ ،۴۲۷ ،۴۲۳ ،۴۲۰ ،۴۱۹ ،۴۱۷ ،۴۱۶ ،۴۱۴ ،۴۱۱ ،۴۰۸ ،۴۰۶
،۴۹۷ ،۴۹۲ ،۴۹۱ ،۴۸۸ ،۴۸۵ ،۴۸۳ ،۴۷۴ ،۴۷۳ ،۴۷۱ ،۴۷۰ ،۴۶۹ ،۴۶۸ ،۴۶۷ ،۴۶۵ ،۴۶۴ ،۴۶۳ ،۴۶۲ ،۴۶۰ ،۴۵۹ ،۴۵۸ ،۴۵۶
،۵۳۷ ،۵۳۵ ،۵۳۴ ،۵۳۱ ،۵۲۹ ،۵۲۸ ،۵۲۷ ،۵۲۶ ،۵۲۳ ،۵۲۲ ،۵۲۰ ،۵۱۹ ،۵۱۷ ،۵۱۶ ،۵۱۵ ،۵۱۴ ،۵۱۳ ،۵۰۸ ،۵۰۷ ،۵۰۴ ،۵۰۲
،۵۸۱ ،۵۸۰ ،۵۷۷ ،۵۷۶ ،۵۷۵ ،۵۷۲ ،۵۷۰ ،۵۶۸ ،۵۶۶ ،۵۶۵ ،۵۵۹ ،۵۵۸ ،۵۵۷ ،۵۵۶ ،۵۵۵ ،۵۴۹ ،۵۴۷ ،۵۴۶ ،۵۴۴ ،۵۴۲ ،۵۳۹
۶۰۴ ،۶۰۰ ،۵۹۹ ،۵۹۷ ،۵۹۴ ،۵۹۳ ،۵۹۲ ،۵۹۱ ،۵۸۸ ،۵۸۷ ،۵۸۶ ،۵۸۵ ،۵۸۴ ،۵۸۲

ایران بتیل / ۱۹۸

ایران سرخ (روزنامه) / ۱۵۴

ایراندخت / ۸۳

ایرانشهر / ۵۸۳ ، ۵۸۲

ایروان / ۸۴ ، ۸۵ ، ۲۰۷ ، ۲۵۴ ، ۵۰۸ ، ۵۴۹

ایروانی، سردار حسین / ۴۶

ایروانی، علی اکبر / ۴۰۱

ایروانی، میرزا ابو القاسم / ۲۹

ایزوستیا / ۸۴ ، ۸۵

ایسابک / ۱۶۲

ایلات خمسه / ۵۸۲

ایل خانی زاده / ۳۳۰

ایلسون / ۱۴۶

ایلیچ اولیانوف، ولادیمیر / ۶۰۵

ایمبری / ۵ ، ۹۸

ایناخی / ۳۳۲

اينانلو / ۱۴۶

ايوان اتابڪ / ۱۹۴

ايوان كلهر / ۵۶۸

ايوانڪي / ۳۴، ۱۰۵، ۲۳۵، ۴۲۷، ۵۳۲، ۵۹۰

ايوانويچ شويين، ايوان / ۲۵۲

ب

باب / ۴۳۵

بابا بيگ / ۱۵۳

بابادومرز / ۱۵۷

باباش كندي / ۲۲۸

بابيل / ۱۹، ۲۱، ۴۸، ۷۰، ۱۳۰

بابلسر / ۲۱، ۷۰، ۱۲۶

بابي، ميرزا حسينعلي / ۵۵۹

بابيه / ۲۸۱

باتالوميو / ۱۹۴

باتاليان / ۹۱

باجگيران / ۸۴، ۹۷، ۱۹۱، ۲۴۶، ۳۷۲، ۳۸۱، ۳۸۲، ۴۲۳، ۴۵۲، ۴۷۶، ۴۸۲، ۵۲۳، ۵۲۷

باخرز / ۲۹۳، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۲۰

بادامچي، محمد علي / ۵۷۲

بادامڪ / ۵۱۹

بادکوبه / ۳، ۲۹، ۳۶، ۷۰، ۸۴، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۴۵، ۱۴۷، ۱۶۸، ۱۷۲، ۲۳۵، ۲۳۹، ۲۴۶، ۲۵۴، ۲۵۷، ۲۵۹، ۲۷۰، ۲۷۳، ۲۷۴، ۳۲۸،
۳۸۱، ۴۱۶، ۴۴۸، ۴۶۱، ۴۷۴، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۵، ۵۳۹، ۵۵۰، ۵۵۹، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۸۳، ۵۹۰، ۵۹۵، ۶۰۱، ۶۰۳

بارفروش / ۲۰، ۲۱، ۴۱، ۴۲، ۸۳، ۱۳۰، ۲۴۹، ۳۰۴، ۴۷۰

بارنز، هیو /

بارون / ۴۴

بازار چهل تن / ۵۳۵

بازار مرو / ۵۰۵

بازرگان / ۵۰۹، ۵۹۱

باست، جیمز / ۱۹۸

باشوگی / ۳۳۲

ص: ۶۴۱

باشیمون / ۳۵۶

باطوری / ۲۸۵

باطوم / ۱۵۸، ۲۰۵، ۵۵۶

باغ جنت گلشن / ۱۹۵

باغ سپهسالار / ۶

باغ شمال تبریز / ۵۳۸، ۵۴۰

باغ کلانتری / ۷۴

باغ هشت بهشت / ۴۵، ۱۴۳، ۴۴۳

باغچه سرا / ۳۴۷

باقر خان / ۴۸۸

باقرزاده، حاج علی اکبر / ۱۵۵

باکر، جی. ای. / ۴۱۶

باکو / ۳۹، ۸۹، ۱۴۲، ۱۵۲، ۲۴۱، ۲۴۸، ۳۰۵، ۳۰۸، ۳۳۰، ۳۳۳، ۳۴۱، ۳۴۶، ۳۵۴، ۳۸۸، ۳۹۰، ۴۰۹، ۴۳۴، ۴۶۰، ۴۶۰، ۵۶۰، ۵۹۶، ۶۰۵

بالتیک / ۶۰۰

بالفور / ۳۶۷، ۵۱۵، ۵۹۴

بالهارود / ۱۱۰

بالیوزی، حسن / ۱۴۶

بامداد روشن (روزنامه) / ۲۶۷، ۲۸۲، ۳۰۹

بامیان / ۲۶۴

بانك استقراضى / ۱۷، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۳۰، ۳۱، ۶۳، ۶۹، ۸۶، ۹۰، ۹۹، ۸۷، ۲۳۰، ۲۵۲، ۳۱۶، ۳۳۹، ۳۴۹، ۳۵۶، ۳۶۱، ۳۸۱،
۳۸۲، ۴۶۳، ۴۸۲، ۵۰۳، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۳۳

بانك انگليس / ۳۸۰، ۴۷۸

بانك ايران / ۶۸، ۳۴۹، ۳۵۲، ۴۶۳، ۴۸۲، ۵۲۸، ۵۳۳، ۵۳۵، ۵۳۹

بانك شاهنشاهى / ۴، ۲۹، ۳۰، ۱۰۹، ۱۱۶، ۱۳۰، ۱۳۸، ۱۴۴، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۸، ۱۹۸، ۲۲۸، ۲۴۰، ۲۶۱، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۸۰،
۲۸۶، ۲۹۱، ۳۱۰، ۳۱۵، ۳۳۶، ۳۴۰، ۳۴۸، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۶۲، ۳۷۸، ۳۸۷، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۴۱، ۴۵۵، ۴۶۳، ۴۷۸، ۴۸۶، ۴۸۹، ۵۶۳،
۵۶۶، ۵۹۳، ۵۹۷

بانك فلاحتى و صنعتى / ۸۶

بانك قفقاز / ۴۳۳

بانك كروميت ليونه / ۳۰۷

بانك كشاورزى ايران / ۸۶

بانك ملي / ۱۴۹، ۲۶۲، ۲۹۴

بانك / ۴۳۳، ۴۷۹

بانوى عظمى / ۴۵، ۴۶

بانىستر / ۱۹۲

باوند، اسماعيل خان / ۲۸۷

بايورد / ۳۸۲

بايروف، نيكلا / ۴۱۱، ۴۱۹، ۴۲۰

بايزيد / ۳۸۲

بايزيدى / ۴۹۳

بتليس / ۳۸۲

بجنورد/ ۴۶، ۷۶، ۸۱، ۹۱، ۱۱۰، ۱۶۰، ۲۱۷، ۲۲۷، ۲۲۸، ۴۴۹، ۵۵۳، ۵۵۴

بحرانی، سید جعفر/ ۹۹

بحرین/ ۹۰، ۹۵، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۸۳

بخارا/ ۲۲۲، ۴۲۸

بختیاری/ ۳۰، ۳۱، ۴۲، ۱۹۳، ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۲، ۲۹۸، ۳۴۱، ۳۶۹، ۳۷۱۰، ۴۵۴، ۴۵۹، ۵۴۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۸۱، ۵۸۲

بختیاری، جعفرقلی/ ۱۳۸

بختیاری، محمد/ ۶۰۱، ۶۰۲

بختیاری، نجفقلی/ ۲۶۸

بدايع نگار/ ۱۷۵، ۴۰۱

بدر (روزنامه)/ ۲۸۲، ۵۶۸، ۵۷۲

بدفورد/ ۵۰۴

بديع الممالک/ ۳۸۰، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۴۹، ۴۵۱، ۵۲۲

برابانت/ ۳۰۸

براتعلی خان/ ۳۷۲

برازجان/ ۲۳، ۳۴، ۵۱، ۵۲، ۱۷۳، ۱۷۶، ۴۱۴

برالد (کشتی)/ ۲۵۷، ۲۵۹

براون، ادوارد/ ۵۳۴، ۵۳۵

بربری/ ۹۱، ۲۸۵، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۳، ۲۹۴، ۳۰۴، ۳۶۵، ۳۷۲، ۳۷۶، ۴۳۷، ۴۸۴

برتولت، فیلیپ/ ۲۳

برج تقی آباد/ ۳۱۸

برزنجی، شیخ محمود / ۶۴

برزیل / ۱۵۵، ۵۴

برژنف / ۸۵

برقی، حیدر خان / ۳۴۶

برکنی / ۵۴۰، ۵۴۱

برگدال / ۲۷

برلین / ۲۴، ۲۹، ۱۴۹، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۸۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۲۴، ۴۱۳

برن / ۲۵۸، ۳۷۰، ۳۷۹، ۴۵۱، ۴۶۸

برنان، ترنس وینسنت / ۴۳۲

برهان السلطنه / ۳۷۷

بروجرد / ۶۳، ۱۱۷، ۱۳۲، ۱۶۹، ۱۷۵، ۲۸۸، ۴۲۲، ۴۶۱، ۵۶۸، ۵۹۰

بروجردی، شیخ محمد / ۴۸

بروسیلف (ژنرال) / ۲۶۱

بروکسل / ۲۱۷، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۶۴، ۵۵۵

بروکلین / ۴۷۳

برونیکوفسکی / ۱۸۷، ۲۵۳، ۲۹۷، ۳۲۳، ۳۶۱، ۴۰۰

بریتانیا / ۱۳، ۱۴، ۵۴، ۷۱، ۷۹، ۸۶، ۹۰، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۲۴، ۱۳۶، ۱۴۴، ۱۷۴، ۱۷۷، ۱۹۳، ۳۱۷، ۳۲۰، ۴۳۸، ۴۵۳، ۴۶۹، ۵۹۶، ۶۰۵

بریجمن، رجینالد / ۲۸۶، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۶۲، ۳۶۴، ۳۹۷، ۴۳۰، ۵۸۷

بریز / ۲۸۵

بریسکین / ۱۰۳

بريگاد پياده / ۲۷

بريگاد قزاق / ۵، ۱۷، ۱۴۳

بريگاد مركزي / ۵۱۹

ص: ۶۴۲

بست / ۲، ۶

بستک / ۱۰۰، ۳۰۵

بستکی، محمد رضا خان / ۹۹، ۱۰۰

بسّاطم / ۵۱، ۲۱۱، ۳۹۵، ۴۲۹، ۵۸۶

بصره / ۷۶، ۲۱۳، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۸، ۴۲۹، ۴۸۴

بصیر دیوان / ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۶۷

بصیر دیوان همدانی / ۵۰۰

بصیر دیوان، فضل الله خان - / بصیر دیوان

بصیر الوزاره / ۲۶، ۵۹۳

بطلیس / ۳۷۴، ۴۷۰

بطیس وان - / بطلیس

بعقوبه / ۹۳، ۴۷۶

بعلبک / ۵۱۷

بغداد / ۲۱، ۱۱۷، ۱۵۸، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۸۲، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۳۷، ۲۷۴، ۳۲۹، ۳۷۰، ۴۰۰، ۴۰۳، ۴۰۵، ۴۱۳، ۴۳۲، ۴۳۸، ۴۴۳، ۴۵۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۸۵، ۵۰۷، ۵۱۱، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۲۶، ۵۳۱، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۷، ۵۶۸

بغدادی / ۱۴۶

بقایى کرمانی، میرزا شهاب الدین / ۵۵۷

بقایى، مظفر / ۵۵۷

بک، سیاستین / ۵۳۴

بکش / ۵۰۰

بلدیہ / ۱۵، ۱۶، ۲۶، ۲۷، ۴۰، ۶۲، ۶۵، ۹۲، ۹۳، ۱۰۲، ۱۱۵، ۱۲۴، ۱۴۰، ۱۴۳، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۵۷، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۷۷،
۱۸۵، ۲۰۴، ۲۱۵، ۲۲۲، ۲۳۵، ۲۳۹، ۲۵۵، ۳۰۵، ۴۲۷، ۴۳۸، ۴۶۰، ۵۳۰، ۵۳۵، ۵۵۰، ۵۸۵

بلدیہ، سید حسین / ۳۵۰

بلژیک / ۲۴، ۴۹، ۱۵۵، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۸۴، ۲۰۵، ۳۰۰، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۹۶، ۴۱۵، ۴۷۹، ۴۸۱، ۴۹۶، ۴۹۸، ۵۰۲، ۵۵۵،
۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۶، ۵۷۶، ۵۹۰

بلشویسم / ۵۲، ۷۲، ۵۵۷

بلشویک / ۱۹، ۸۵، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۶۷، ۱۹۳، ۲۴۸، ۳۰۰، ۳۲۴، ۴۱۶، ۴۳۴، ۵۱۳، ۵۳۹، ۵۶۶، ۵۹۱، ۶۰۴، ۶۰۵

بلغارچای / ۱۱۰

بلغارستان / ۲۲۸، ۳۴۸، ۳۶۹، ۵۹۶

بلکو / ۴۴۳

بلکوف / ۴۲۴

بلگرف / ۳۷۲

بلوچ / ۱۹۳، ۲۸۵، ۴۶۹

بلوچستان / ۸۱، ۱۹۳، ۲۳۳، ۵۰۲، ۵۱۹، ۵۲۴، ۵۶۳، ۵۹۲

بلورفروش، شیخ محمد کاظم / ۹۹

بمبئی / ۱۳۱، ۲۱۹، ۲۲۵، ۴۱۴، ۴۱۷، ۴۳۱، ۴۵۳، ۵۳۵، ۵۴۴، ۵۴۵

بناطی دواساز / ۱۰۴

بنان السلطان / ۷۰، ۶۰۱، ۶۰۲

بنان السلطنہ / ۲۶۷

بندر انزلی / ۲۸۸، ۲۹۰، ۳۰۸، ۳۷۶، ۳۹۰، ۳۹۲، ۴۳۴، ۴۸۱، ۴۹۵

بندر بصره / ۲۱۵

بندر جز / ۱۳۲، ۲۰۷، ۲۳۶، ۲۴۸، ۲۵۱، ۲۹۸، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۳۱، ۳۷۹، ۳۸۱، ۵۱۴، ۵۸۵

بندر دبی / ۴۴

بندر ریگ / ۳۵۷، ۳۶۵

بندر شرف خانه / ۴۲۶

بندر لنگه / ۳۳، ۴۴، ۹۵، ۹۹، ۱۰۰، ۲۰۰، ۳۰۵، ۳۰۶، ۴۸۲

بندر عباس / ۴۴، ۷۲، ۷۹، ۹۰، ۱۰۰، ۱۰۷، ۱۲۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۴۶، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۶، ۲۳۴، ۲۴۴، ۲۵۲، ۲۵۷، ۲۵۹، ۲۶۱، ۳۰۵،

۳۳۲، ۳۴۲، ۳۴۴، ۴۱۱، ۵۷۸

بنک کم / ۱۴۶

بنکدار، حاج مهدی / ۲۴۷

بنکدار، محمد تقی / ۵، ۱

بنی کعب / ۷۹

بنیاد البرز / ۱۹۸

بنی اسرائیل / ۷۱

بوئر (کار خانه) / ۳۹۰

بوئنوس آیرس / ۱۳

بوار، لوسین / ۱۲۲

بودا / ۲۶۴

بوداغيانس، جبرائیل / ۱۵۲

بوداقيان، جبرئیل / ۴۱۸

بوذرجمهری، کریم / ۴۷۸

بوشهر / ۴، ۲۳، ۲۴، ۳۴، ۵۱، ۵۲، ۵۹، ۶۵، ۶۶، ۱۱۲، ۹۰، ۱۱۱، ۱۱۹، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۶، ۱۷۳، ۱۸۶، ۲۰۰، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۳۲، ۲۴۶، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۷، ۳۰۲، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۵۰، ۳۵۷، ۳۶۲، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۱۱، ۴۱۴، ۴۳۶، ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۳، ۴۴۹، ۴۵۳، ۴۵۶، ۴۶۶، ۴۷۰، ۴۷۱، ۵۱۸، ۵۱۹

۵۶۷

بوشهری، جواد / ۲۹۴، ۳۰۱، ۴۰۳

بوکان / ۱۱۹، ۴۷۹، ۵۵۴

بولاتف / ۴۵ روز شمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۶۴۲ ب ..... ص : ۶۴۰

لیوی / ۱۵۵

بویراحمدم / ۵۸۲

بویراحمدمی / ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۲، ۳۰۲، ۵۰۰، ۵۸۱، ۵۹۵

بویراحمدمی، کریم خان / ۴۹۵

بهاء السلطنه / ۴۳۳

بهاء الله / ۱۳۲، ۴۳۵

بهائیت / ۴۳۵، ۵۵۹

بهادر خان / ۳۵۷

بهادر، اسماعیل / ۲۷۹، ۳۵۱، ۴۵۴

بهادفتر / ۴۰۰، ۴۰۱

بهار (روزنامه) / ۲۸۰، ۳۳۳، ۳۵۳، ۳۷۲، ۳۹۲، ۴۰۱

بهار، احمد / ۳۳۳، ۴۰۰، ۴۰۱

بهار، ملك الشعرا / ١٤، ٥٠، ٨٥، ٤٠١

بهارستان (ميدان) / ٤٢، ٢٠٤

بهارستان / ٢٠٤، ٥٤٥، ٥٥٨

بهبهان / ٢٨٣، ٣٠٢، ٥٨٥

بهبودی، سليمان / ٣٣

بہجت آباد / ١٩٨

بهر آسمان / ٢٤٠

بهرامی، عبد اللہ / ٢٠٨

بهرامی، فرج اللہ / ٥٥١، ٥٥٢

بہزادی، علی / ٧٩، ١٠٢، ١١٢

بہشہر / ٣٩، ٢٨٧، ٣٠٤

بہلول، شیخ محمد تقی / ٣٧٥

بیات / ٥٠٨

بیان خان / ٣

بیان الدولہ / ٢١٢

بیان الملك / ٢١٢

بیانیہ حقیقت / ٢١١

بیجار / ٧٩، ٨٩، ٩٠، ٢٥٣

بیراکوف / ١٠٣

بیرانوند / ۵۶۸

بیرجند / ۴، ۸۱، ۲۱۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۳۰، ۲۴۲، ۳۵۴، ۳۷۴، ۳۷۵، ۴۶۴

بیرلینگ / ۲، ۶، ۲۶

بیرمنگام پست (روزنامه) / ۲۲، ۲۴

بیروت / ۱۴۴، ۱۵۸، ۴۵۸

بیستون (روزنامه) / ۲۸۲

بیگ زاده (ایل) / ۳۸۹

بیله رود / ۲۹۷

بیله سوار / ۱۱۰، ۱۱۴، ۱۴۶، ۱۵۰، ۱۵۶، ۲۰۱، ۲۲۸، ۲۹۷

بین النهرین / ۴۱، ۵۱، ۷۸، ۸۷، ۹۴، ۱۲۱، ۱۵۰، ۱۹۴، ۲۰۰، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۳۷، ۲۵۰، ۲۸۱، ۲۹۹، ۳۴۴، ۳۵۴، ۳۵۸، ۴۰۲، ۴۰۳

۴۱۴، ۴۷۰، ۴۷۶، ۴۹۹، ۵۶۸، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۹۰، ۵۹۷، ۵۹۸، ۶۰۰

بینس / ۵۴۳

بینش / ۴۲۸، ۴۳۸

بیورلینگ / ۱۶۴

پ

پائین خیابانی، شیخ حسن / ۲۹۴، ۲۹۶

پاپ / ۴۷۵، ۵۲۷

پاپ اعظم / ۲۹۹

پاپروسی، محمد حسن / ۳۲۸

پارس (خبرگزاری) / ۶۱

پارس (مجله) / ۱۲۲

پارس آباد / ۱۱۰

پارسی، بهمن / ۱۳۲

پارک اتابک / ۴۸۸، ۳۶۹، ۲۹۹

پاریس / ۱۱، ۱۲، ۲۳، ۲۹، ۳۱، ۳۳، ۳۸، ۵۲، ۵۴، ۵۶، ۸۳، ۸۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۱۸، ۱۳۸، ۱۵۵، ۱۷۵، ۱۷۷، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۲۵، ۲۳۸،
۲۵۵، ۲۵۷، ۲۷۵، ۳۰۷، ۳۱۶، ۳۳۵، ۳۸۴، ۳۸۸، ۵۰۲، ۵۳۰، ۵۳۴

پاسیدون / ۱۳۰

پاشا خان / ۷۸، ۱۶۴

پاقاپوق / ۵۳۷

پاک دول (دکتر) / ۲۷۴

پاکرفسکی / ۴۱۸

پاکروان، فتح الله / ۳۷۵

پاکستان / ۵۰۲

پاناماریا / ۱۵۵

پانیر / ۴۸۱

پاول نویچ، آفاناس / ۲۳۲

پاول، الکساندر / ۵۸۱، ۵۸۲

پاولسکی / ۲۵

پاولویچ، میشل / ۱۷

پاوه / ۳۳۲

پایونیر (روزنامه) / ۵۹۲، ۵۹۳

پترول / ۶۲

پراخود / ۴۱۶

پراگ / ۱۵۸

پراودا (روزنامه) / ۸۴، ۸۵، ۱۹۲، ۱۹۳، ۵۱۴

پرایدوکس / ۸۱، ۹۱، ۱۰۵، ۱۸۵، ۲۱۶، ۲۵۳، ۲۹۰، ۳۲۳، ۳۵۴، ۳۷۴

پرایدوکس ویلیام فرانسیس / ۱۸۶

پرایدوکس، فرانسیس بیول / ۱۸۶

پرت / ۴۴۸

پرتغال / ۸۸

پرتقال / ۱۵۵

پرتو اعظم / ۵۴۸

پرتوی شیرازی، ابو القاسم / ۲۰۴

پرتوی شیرازی، علی / ۲۰۴

پرسپولیس (کشتی) / ۴۳۸

پرشین (دکتر) / ۲۳۱، ۳۴۰

پرکینز، جوستن / ۵۲

پرلن، آدلف / ۱۹

پره دورا / ۱۶۳

پرو / ۱۵۵

پرو، فرناند/ ۸۶، ۱۰۰

پروتستان/ ۱۹۷

پروتوپوف/ ۳۱۶، ۳۱۹، ۳۲۹

پروکتر (لیوتنان)/ ۱۰۶، ۱۰۷

پریچهر/ ۸۳

پریمان/ ۱۶۷

پزور کویچ/ ۱۷

پسیان، حیدر قلی/ ۵۱۹

پسیان، علیقلی خان / ۴۳۳

پسیان، محمد باقر خان / ۹۰

پسیان، محمد تقی خان / ۸۷، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۸، ۹۹، ۱۰۳، ۱۰۸، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۵، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۳۳، ۱۴۵، ۱۴۷، ۱۵۰،
۱۵۱، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۳، ۱۶۶، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۱، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۴۹، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۴،
۲۷۶، ۲۷۹، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۹، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۹، ۳۲۰،
۳۲۲، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۷، ۳۳۶، ۳۴۴، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۵، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۵، ۳۸۰، ۳۸۵، ۳۸۶،
۴۴۶، ۴۷۵، ۴۸۵، ۵۰۳

پسی خان / ۲۴۵، ۳۷۶

پشتکوه / ۵۶۸

پشته / ۴۶۵

پشدری / ۵۱۴

پشدری، بابکر سلیم آقا / ۵۱۴

پترزبورگ / ۳۹، ۵۴، ۸۱، ۳۱۶، ۵۴۸

پطرس / ۴۷۵، ۴۷۶

پطروسیان، نوشاوان / ۲۹۱

پطروسیان، هارطون / ۲۹۱

پطروفسک / ۲۵۴

پطروفسکی / ۳۲۹

پطروگراک / ۳۴۶

پل خاتون / ۲۸، ۳۸، ۳۹، ۲۱۴، ۲۴۲، ۴۱۴

پل، الکساندر / ۳۴۶

پلیس / ۲، ۴۳، ۶۲، ۷۸، ۵۱۱، ۵۴۶

پلیس اونیفرمه / ۶، ۱۰۳، ۱۵۳

پلیس جنوب / ۱۷، ۲۴، ۴۰، ۵۸، ۵۹، ۶۵، ۸۹، ۹۰، ۹۶، ۹۸، ۱۴۶، ۱۴۹، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۹۵، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۳۴، ۲۷۳، ۲۷۵، ۲۷۹، ۲۸۶، ۳۰۱، ۳۲۷، ۳۳۰، ۳۴۴، ۳۶۰، ۳۶۴، ۳۷۰، ۳۸۰، ۳۸۹، ۳۹۶، ۴۰۲، ۴۱۱، ۴۱۴، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۴۱، ۴۶۵، ۴۷۰، ۴۷۱، ۵۸۵، ۵۹۷

پنجاب / ۴۱۷

پورت / ۱۴

پورد اوود، ابراهیم / ۶، ۵۳۵

پولادین، محمود / ۹۸، ۱۰۷، ۵۲۳

پولیاکف / ۸۶

پولیمت / ۴۸۱

پونتالیہ / ۱۴

پونل / ۳۹۰

پهلوی (خیابان) / ۲۸۸

پهلوی / ۱۷، ۳۵، ۶۱، ۶۸، ۷۷، ۸۳، ۱۳۲، ۱۷۵، ۱۹۸، ۲۱۵، ۲۸۷، ۵۲۷، ۵۵۷

پهلوی دوم / ۵۱۳

پهلوی، شمس / ۱۱۸، ۴۷۸

پهلوی، شهناز / ۵۰۰

پهلوی، فرح / ۷۷

پهلوی، محمد رضا / ۳۱، ۱۰۷، ۲۰۹، ۲۲۶، ۴۱۷، ۴۷۸، ۵۰۰، ۵۱۳

پیر / ۵۸۷

پیرانشهر / ۴۹۳

پیربازاری، علی محمد / ۳۱۰

پیرنیا، حسن / ۵۱۲، ۵۶۴، ۵۷۵، ۵۷۹، ۵۸۰

پیرنیا، حسین / ۴۵۵

پیرنیا، میرزا ابو الحسن خان / ۱۲، ۳۶، ۱۳۲

پیشکند / ۱۸۴

پیلہ بازار / ۳۷۶، ۴۱۹

پیلوار / ۸۸

پیلونیس (کاپیتان) / ۴۵

ت

تایین / ۵۶۵

تاتیانا / ۸۳

تاج محمد خان / ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۸۵

تاجرباشی، مشهدی عبد اللہ / ۴۰۱

تاری قلعه / ۲۲۷

تازہ بہار (روزنامہ) / ۹۶، ۹۸، ۱۲۹

تازہ شہر / ۴۱۶، ۵۸۳

تاشکند / ۱۷۰، ۲۱۲، ۲۵۴، ۲۸۶، ۴۸۹، ۵۴۴، ۵۴۷، ۵۷۹، ۵۸۵

تامارا، کشتی / ۲۹۸، ۳۳۰

تایمز (روزنامه) / ۲۲، ۷۷، ۹۴، ۱۰۸، ۲۱۸، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۶۹، ۳۶۸، ۳۸۰، ۴۰۲، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۶۷، ۵۶۸

تب نوبه / ۳۱۲، ۴۷۳

تبریز (روزنامه) / ۵۷۲

تبریز / ۸، ۲۵، ۲۷، ۲۹، ۳۹، ۴۸، ۵۲، ۶۶، ۸۳، ۸۶، ۹۰، ۹۳، ۱۳۵، ۱۴۶، ۱۵۲، ۱۵۸، ۱۶۴، ۱۹۸، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۷، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۳۰، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۸۲، ۲۸۷، ۳۱۶، ۳۲۳، ۳۲۵، ۳۳۲، ۳۳۵، ۳۳۹، ۳۵۲، ۳۵۶، ۳۶۱، ۳۶۳، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۶، ۳۸۰، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۵، ۳۹۱، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۹، ۴۲۶، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۴۰، ۴۴۶، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۶۸، ۴۷۹، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۵، ۴۹۶، ۵۰۱، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۱، ۵۱۳، ۵۱۵، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۶، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۴، ۵۴۸، ۵۵۱، ۵۵۹، ۵۶۳، ۵۶۶، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۹، ۵۹۴، ۵۹۶، ۶۰۰

تبریزی، فاطمه بیگم خانم / ۴۶۱

تبریزی، فتحعلی آقا / ۲۳

تبریزی، میرزا باقر خان / ۳۱۶

تبریزی، میرزا حسن / ۳۲۳

تپه نادری / ۳۴۴

تجارت خانه حسینی / ۱۵۱

تجارت خانه لیانازوف / ۷۴

تجدد، مصطفی / ۵۸۸

ص: ۶۴۵

تجدد، محمد رضا / ۵۵۲

تجربش / ۲۶۹، ۵۱۲، ۵۵۲

تجن (رود خانه) / ۹۷

تخت قاپو (ایل) / ۳۳۰

تخته پولاد / ۱۰۷

تدور، کلنل / ۳۹۶

تدین، سید محمد / ۴۹، ۲۱۵، ۲۷۶

تراخان / ۵۷۱

تراکمه / ۷، ۱۱۷، ۳۰۸، ۴۵۸، ۵۲۲

تربت / ۳۰۸

تربت جام / ۸۳، ۲۸۵، ۲۹۰، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۵، ۲۹۶، ۳۰۹، ۳۲۰

تربت حیدریه / ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۸۱، ۱۲۹، ۱۷۰، ۱۷۵، ۲۳۰، ۲۴۲، ۲۴۳، ۳۰۳، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۸، ۳۲۰، ۳۳۹، ۳۴۹، ۳۶۳

تربیت، محمد علی / ۵۲۶

ترجمان السلطان / ۴۰۹

ترخانی / ۳۳۲

ترشیز / ۱۲۳، ۲۴۶

ترک / ۳۲۴، ۴۷۳، ۴۷۶

ترکستان / ۷، ۳۹، ۹۷، ۱۵۰، ۱۶۶، ۱۹۳، ۲۸۳، ۲۸۶، ۳۱۱، ۳۱۹، ۳۹۶، ۴۱۸، ۴۵۰، ۵۲۳، ۵۴۲، ۵۴۷، ۵۴۹، ۵۷۹

ترکستان شوروی / ۳۱۱

ترکمان / ۴۴۹

ترکمان یموت / ۱۶۹

ترکمان، یار علی / ۲۸۱

ترکمن / ۴، ۹، ۳۲، ۱۶۵، ۲۲۷، ۲۸۵، ۴۱۶

ترکمنستان / ۹۸، ۱۵۸، ۳۸۲

ترکیه / ۳۳، ۳۹، ۱۳۵، ۲۷۲، ۳۴۳، ۳۶۹، ۳۸۲، ۴۰۹، ۵۰۹، ۵۵۷، ۵۹۱، ۵۹۶

تروتسکی، لئون / ۲۴۸، ۲۷۱، ۲۷۲

تروتسکیست ها / ۸۵

تروتسکیسم / ۸۵، ۲۷۲

ترور، ا. پی / ۹۰

ترول / ۴۰۱

تریون ژویو / ۹۹

تریور (کلنل) / ۱۱۱، ۱۳۷

تسوج / ۱۱۶، ۳۳۲، ۴۱۹، ۴۲۳، ۴۲۵، ۴۳۶، ۴۴۶، ۵۸۳

تفرشی / ۳۴۶

تفرشی، محمد علی خان / ۵۵۲

تفلیس / ۳، ۱۷، ۲۵، ۳۹، ۸۴، ۸۵، ۱۶۱، ۲۳۹، ۲۵۴، ۲۵۷، ۲۵۸، ۳۴۶، ۳۶۹، ۴۰۹، ۴۷۴، ۴۸۸، ۵۰۱، ۵۲۰، ۵۵۶، ۵۶۱، ۵۷۶

۵۷۷، ۵۸۱، ۵۹۴، ۶۰۱

تقوی، سید نصر الله / ۵۲

تقی زاده / ۳۳

تقی زاده، سید حسن / ۸۳، ۱۷۵، ۲۰۹

تکاب / ۴۷۹

تکه / ۹

تکو / ۲۲۹

تکورلو / ۴۷۰

تلخ آباد / ۵۷۳

تنکابن / ۲۱۵، ۲۷۴، ۲۸۷، ۳۳۷، ۴۲۰، ۴۲۶

تنکابنی، میرزا احمد خان / ۳۴۳

تنکابنی، فرج الله / ۲۱۵

تنکابنی، محمد ولی خان / ۵، ۱۷۵، ۴۲۶

تنکابنی، میرزا طاهر / ۷۷، ۲۱۴، ۲۱۵

تنگستانی، محمد باقر / ۲۰۶

تو (کاپیتان) / ۲۳۳

توپ خانه (میدان) / ۶۲، ۱۰۵، ۱۲۰، ۱۷۹، ۵۳۵

تورغود بیگ، عاصم / ۴۸۷

توسن (مادام) / ۳۷۱

توسن، فرانز / ۱۲۲

توکیو / ۱۴

تولا (کشتی) / ۲۹۰

تولمی، سید محمد / ۳۹۰

تولیت، حاج حسین آقا/ ۲۹۲

تولیه، حاجی قائم مقام/ ۲۶۹، ۲۹۴، ۲۹۵، ۳۲۰

تومانیانس/ ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۲۷

تومانیانس، لیون/ ۲۹

تومانیانس، هارتون/ ۲۹، ۳۱

تومانیانس، وارطان/ ۴۱۸

تون/ ۵۷۱، ۵۷۲

تونیانس/ ۳۱

تویسرکان/ ۱۶۹، ۲۵۰، ۳۵۸

تویسرکانی، حاج مهدی/ ۱۵۱

تهذیب (روزنامه)/ ۳۰۷، ۳۰۸

تهران/ ۲، ۳، ۴، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۹، ۲۲، ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۶، ۳۷، ۳۹، ۴۰، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹،
۵۱، ۵۳، ۵۴، ۵۶، ۵۷، ۶۰، ۶۱، ۶۳، ۶۴، ۶۷، ۷۰، ۷۳، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۸، ۸۹، ۹۳، ۹۴، ۹۷، ۹۸، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۹،
۱۱۱، ۱۱۴، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۷، ۱۵۸،
۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۵، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷،
۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۴، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۳، ۲۱۵، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۳۳، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۴۰، ۲۴۶، ۲۴۷،
۲۴۹، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۶۹، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۶، ۲۸۲، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۴، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۳، ۳۰۵، ۳۰۸، ۳۱۲، ۳۱۵، ۳۱۶،
۳۱۷، ۳۱۸، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۴، ۳۲۶، ۳۳۱، ۳۳۳، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۶، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۳، ۳۵۵، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۶۰،
۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۷۰، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۹، ۴۱۵،
۴۱۹، ۴۵۳، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۶۵، ۴۶۷، ۴۷۴، ۴۷۸، ۴۷۹

۴۸۰، ۴۸۲، ۴۸۷، ۴۸۹، ۴۹۶؛ ۴۹۷، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۸، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۷، ۵۲۹، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۸، ۵۵۰، ۵۵۳، ۵۶۳، ۵۷۰، ۵۷۲، ۵۷۸، ۵۸۴، ۵۸۵، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۵

تهرانی زاده، شیخ احمد / ۴۰۱

تهرانی، چاله میدانی، میرزا محمد خان / ۲۲۲

تهرانی، حاج عباس قلی تاجر / ۴۸۰

تهرانی، حاج قاسم / ۲۱۳

تهرانی، شیخ محمد علی / ۲۲۲

تهرانیان، شیخ محمد کاظم / ۴۰۱، ۵۹۱

تیفوئید / ۴۱۵، ۴۷۳

تیفوس / ۵۴۲

تیگران / ۲۷، ۱۰۲، ۲۳۹

تیمور / ۴۷۰، ۴۸۴

تیمورتاش، عبد الحسین / ۱۰، ۱۹، ۶۳، ۸۰، ۸۱، ۸۳، ۱۱۵، ۲۹۸، ۳۱۰، ۳۷۵، ۴۱۸، ۵۱۱، ۵۱۳

تیمور خان / ۵۰۸

تیموری / ۹۱، ۲۹۴، ۳۰۴، ۳۱۸، ۳۲۰، ۴۳۷

تیموری، براتعلی خان / ۳۷۴

تیوماندی، موتاگری شایر / ۱۹۳

ث

ثابتین / ۴۳۵

ثقه الاسلام / ۳۲۴

ثقه الاسلام زاده، ميرزا مهدي / ۴۰۹

ثقه الملك / ۲۳۱، ۲۳۲، ۳۴۱

ثقفی، فتحعلی خان / ۱۶

ج

جاجرود / ۳۹۶، ۳۹۷

جاظلی / ۸۹

جاف / ۳۳۱

جامی / ۵۳۵

جان محمد خان / ۱۳۴

جانانان / ۵۵

جاويد ماهوری / ۵۰۰

جاويد، سلام الله / ۵۹۶

جاويد الله / ۵۰۰

جايه / ۳۹۷

جايه رود / ۳۹۷

جيبيل / ۲۶۵

جده / ۲۳۸، ۲۶۵، ۲۶۶

جد گینس (کاپیتان) / ۱۰۶

جرج / ۷۵

جرج پنجم / ۱۴

جرج، لوید / ۱۴، ۹۴

جردن، ساموئل / ۱۹۸

جزیره هنگام / ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۵

جزیره هاوایی / ۳۰۸

جزیره هرمز / ۴۷۱

جعفر آقا / ۶۴

جعفر بای / ۹، ۲۰۲

جعفر آباد / ۹۱، ۱۱۰، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۵۰

جعفر بیگ / ۵۵۶

جعفر خان (سلطان) / ۳۱۹

جعفرزاده / ۴۰۰، ۴۰۱

جعفرزاده، علی اصغر / ۱۵۱

جعفر قلی خان / ۲۹۸

جعفتای / ۸۱

جفرسون، توماس / ۲۸۸

جکسون (دکتر) / ۳۰۵

جلال شاه / ۷۶

جلال الدوله (شاهزاده) / ۱۰۷، ۱۴۸، ۱۹۸

جلال السلطنه / ۱۴۸

جلال الملك (شاهزاده) / ۲۲۱

جلال الممالك / ۴۰۰

جلفا / ۸۶، ۱۳۵، ۱۷۴، ۲۲۳، ۳۳۲، ۵۰۹، ۵۴۰، ۵۴۴، ۵۴۹، ۵۶۳، ۵۶۵، ۵۶۶، ۶۰۰، ۶۰۲

جلوه، میرزا ابو الحسن / ۲۱۵

جليل آباد (خیابان) / ۴۵۳

جليل الدوله / ۲۶

جليل الملك / ۲۱۴

جم، محمود / ۱۲، ۷۷، ۵۸۰

جمال / ۱۰

جمال سیاه / ۳۹۰

جمال الدين، میرزا محمد / ۱۴۷

جمشیدی / ۴۳۷، ۴۴۸

جمشیدیان / ۱۳۲

جمعه بازار / ۳۷۶

جمعیت شیر و خورشید / ۵۷۰

جمعیت ملیون خراسان / ۳۲۵

جمهوری (خیابان) / ۲۸۸

جمهوری آذربایجان / ۷۰، ۸۸، ۹۲، ۹۳، ۹۷، ۱۰۱، ۱۱۰، ۱۲۱، ۱۳۵، ۵۰۹

جمهوری خلق بلغارستان / ۱۳۵

جمهوری رضا خان / ۳۶

جمہوری شروی / ۴۵۴، ۵۴۲، ۵۶۵، ۵۹۰

جمہوری گیلان / ۴۸، ۶۰

جمہوری خواہی / ۱۹، ۵۱۹

جمیل بیگ / ۴۶۸، ۴۶۹

ص: ۶۴۷

جنبش جنگل / ۱۲۲، ۵۷۵

جنبش گیلان / ۴۸، ۶۰

جنبش میرزا کوچک خان / ۵۱۳

جنت (روزنامه) / ۲۸۲

جنت آباد / ۲۸۵

جنگ بوئر / ۱۹۳

جنگ بین المللی / ۱۱۱

جنگ جهانی اول / ۵، ۱۴، ۵۹، ۶۳، ۶۶، ۹۱، ۹۴، ۹۵، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۹، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۹۳، ۲۰۶، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۵، ۲۲۵، ۲۴۳،
۲۶۱، ۲۶۵، ۲۸۴، ۲۹۳، ۲۹۹، ۳۱۷، ۳۲۴، ۳۵۳، ۳۶۵، ۳۶۷، ۴۰۰، ۴۵۷، ۵۱۱، ۵۷۵، ۶۰۱

جنگ جهانی دوم / ۶۱، ۱۵۸

جنگ نیکویه / ۶۸

جنگی، اسماعیل / ۲۲۹، ۳۲۸، ۳۸۴، ۴۱۱

جواد / ۱۰

جوانرود / ۳۳۱، ۳۳۲

جواهری، مشهدی حسین / ۴۰۰، ۴۰۱

جوین / ۱۰۱، ۱۰۲، ۳۵۳

جوزی خان / ۵۶۸

جو متقالی، مشهدی علی شاه / ۳۲۸

جوین / ۸۱

جوینی، ۵۳۵

جهان خانم / ۵۴۵

جهانبانی، امان الله / ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۸، ۵۱۱، ۵۲۳، ۵۷۲، ۵۸۵، ۶۰۱

جهانبانی، خسرو / ۵۰۲

جهانبانی، مسعود / ۵۰۲

جهانشاه خان / ۵۴

جهانشاهی، میرزا شفیح / ۵۲

جهرم / ۷۷

جی، اردشیر / ۷۳

جیحون / ۳۹۷

جیرستان / ۱۹۱

چ

چار کوفسکی / ۱۷

چاله میدان / ۵۳۳

چپ من (کاپیتان) / ۸۹

چراغ برق (خیابان) / ۱۶۵، ۳۰۵، ۳۱۸

چراغ گاز (میدان) / ۵۳۵

چراغچی، حسین خان / ۳۰۵

چرتوزوبوف / ۱۷

چرچیل، آلفرد فرانسیس / ۲۷

چرچیل، جرج / ۲۶۲، ۳۵۳

چرچیل، جرج پرسى / ۲۵، ۲۷

چرچیل، سیدنی جان الکساندر / ۲۷

چرچیل، وینستون / ۱۱۸

چرماک / ۲۹۱

چقا نرگس / ۲۰۲، ۲۰۹، ۲۳۳

چقول آقل / ۱۸۸

چکسلواکی / ۳۳، ۱۵۵، ۱۵۸، ۳۶۴، ۳۶۵، ۵۳۹، ۵۹۶

چلیپانلو / ۴۶۹

چمنی، سید جلال / ۳۹۰، ۴۱۵، ۵۶۸

چناران / ۳۵۳

چنگیز / ۲۲۲

چهار برجک / ۴۶۹

چهار فریضه / ۵۶۷، ۵۶۸

چهاردولی، عبد الله خان / ۴۵، ۸۷، ۹۲

چهارراه مخبر الدوله / ۲۰۴

چهارمحال بختیاری / ۳۱، ۲۶۸

چهره نما (روزنامه) / ۲۳۸

چهریق / ۶۴، ۲۸۱، ۵۸۳

چهل ستون / ۱۳۴، ۱۴۵

چیچرین / ۸۶، ۲۱۵، ۲۱۸، ۳۳۱، ۳۳۳، ۳۵۴، ۴۲۰، ۵۹۶

چیک، هربرت جرج / ۳۴۲، ۳۴۸، ۳۵۷، ۴۰۲

چین / ۱۴۰، ۱۴۸، ۱۵۵، ۱۹۳، ۲۱۱

ح

حائری یزدی / ۶۸، ۵۱۷

حائری، شیخ محمد / ۱۲۵، ۲۲۳

حائری، شیخ محمد حسین / ۲۳۵

حائری زاده / ۱۷۱، ۵۲۴

حائری، شیخ حسین / ۲۲۴

حاج ابراهیم خلیل / ۴۸

حاج ابو القاسم / ۴۰۰

حاج آقا نور الله / ۲۶۸، ۴۴۳

حاج حسین آقا / ۲۶۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۳۷۰، ۴۲۷

حاج رحیم آقا / ۴۰۹

حاج شیخ نور الله / ۳۶۶

حاج عبد الحسین خان / ۲۹۴

حاج علی ترک / ۴۰۰

حاج علی کند / ۵۵۴

حاج ملا عباس قلی آقا / ۲۴۷

حاج میرزا محمد خان / ۴۰۷

حاج همت علي / ٤٠٠

حاجي ابو القاسم / ٤٠٠

حاجي احمد / ٤٨٨

حاجي احمد خان / ٢٥٩

حاجي آقا جمال الدين / ٥٦٥

حاجي آقا حريرفروش / ٥٨٣

حاجي حسن / ٤٠٠، ٥٧٣

ص: ۶۴۸

حاجی سید نصر اللہ / ۴۸

حاجی سیف / ۵۵۱

حاجی شعبانعلی / ۵۷۴، ۵۷۹

حاجی طر خان / ۲۱، ۲۹، ۳۹، ۸۸، ۲۵۴، ۳۱۶

حاجی محمد باقر تاجر بهبهانی / ۳۴

حاجی محمد جعفر / ۲۵۹

حاجی مرتضی میرزا / ۱۶۱

حاجی مهدی خان / ۲۴۶

حاجی میرزا سید / ۲۹۴

حاذق الدولہ / ۱۲۱

حاذقی، میرزا زین العابدین / ۵۹۲

حیب اللہ خان / ۱۶۴، ۵۴۱، ۵۵۱، ۵۶۰

حجاز / ۱۵۵، ۲۶۵، ۲۶۶، ۵۱۷

حداد / ۵۱۴

حرآبادی، محمد خان / ۵۴۱

حراج چی، حاج علی آقا / ۴۰۱

حزب اجتماعیون / ۲۰۹، ۵۷۲

حزب استقلال / ۱۷۱

حزب اعتدالیون / ۲۰۹

حزب ایران نو / ۸۳

حزب دموکرات / ۴۸۷

حزب سوسیال دموکرات روسیه / ۶۰۵

حزب عدالت / ۵۹۶

حزب قانون اساسی / ۷۷، ۱۷۰

حزب کمونیست / ۶۰۵

حزب کمونیست ایران / ۴۹۵، ۵۹۶

حزب کمونیست شوروی / ۴۲۰

حزب ملی حجاز / ۲۶۶

حزب ملیون خراسان / ۳۲۵، ۴۰۰، ۴۰۲

حسابی، سید عبدالحسین / ۳۹۲

حسن / ۱۰

حسن آباد / ۵۷۱

حسن بک / ۴۷۰

حسن خان / ۵۵۱

حسن وند / ۳۹۵

حسن آقامنگور / ۴۹۳، ۵۷۳، ۵۸۳

حسن خان (دکتر) / ۱۰۳، ۲۶۹

حسن زاده دره جزی / ۳۹۲

حسین / ۱۰۷

حسین آباد/ ۲۳۲

حسین آقا تاجر/ ۳۵۶

حسین آقا تبریزی/ ۵۷۲

حسین آقا میرپنج/ ۴۱۵

حسین اوف/ ۳۳۳، ۳۴۱

حسین بک/ ۴۷۰

حسین قلی/ ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۲۰

حسینعلی خان سالار/ ۴۴۴

حسینقلی خان/ ۲۶۸، ۵۵۱

حسینقلی میرزا/ ۴۲۰

حسینی خامنه ای، سید حسین/ ۳۲۴

حشمت (دکتر)/ ۸۱، ۱۴۲، ۳۱۳، ۳۲۸

حشمت الدوله/ ۲۰۶

حشمت الممالک/ ۷۷

حصبه/ ۲۵۷، ۴۰۵، ۵۴۹

حصن الدوله (سرهنگ)/ ۴۰۷

حضرت رضا/ ۳۵۹

حضرت علی (علیه السلام)/ ۱۸۳، ۱۸۵

حضرت مسیح/ ۱۱۱

حقیقت (روزنامه)/ ۵۲۷، ۵۳۰، ۵۳۷، ۵۳۹، ۵۴۱

حکمت، علی اصغر / ۷۷

حکمت، نظام الدین / ۳۵

حکیم اعظم / ۲۶، ۲۰۴، ۵۴۸

حکیم الدوله / ۲۵۷، ۲۳۴، ۲۸۸

حکیم الملک / ۳۹، ۶۱، ۲۱۲، ۴۴۱، ۵۱۱، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۵۵، ۵۶۷، ۵۹۶، ۶۰۱

حکیمی / ۲۱۷

حلاج (روزنامه) / ۲۲۲، ۲۳۱

حلاج، حسن / ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۲۲، ۲۶۷

حلب / ۵۱۲

حلّه / ۵۳۲

حمام پونل / ۳۹۰

حمرین / ۵۰۷

حمزه آقا / ۵۴۸

حمزه آباد / ۵۲۱

حمزه خان (ژنرال) / ۲۹۰

حمزه لو / ۲۸۸

حمید / ۳۳۵

حنانلو / ۴۷۰

حیات داوودی، حیدر خان / ۳۶۴، ۳۶۵

حیدر آباد / ۹۲، ۲۴۲

حیدرانلو / ۴۷۰

حیدر خان / ۳۵۷

حیدر قلی خان / ۱۷۴، ۶۹

حیفا / ۴۳۵، ۴۳۴، ۷۳

خ

خاچین / ۶۸

خازن الملک / ۸۸، ۸۳

خاش / ۵۸۳

خاشچاب / ۴۱۸، ۳۲۹

ص: ۶۴۹

خاطر / ۴۰۱

خاکپور، دکتر گوهر / ۳۱۸

خاکستر / ۵۹۶

خالد بیک / ۴۷۰

خالصی، شیخ محمد مهدی / ۵۱۷، ۵۶۰

خالصی زاده، شیخ محمد / ۵۱۷

خالو قربان / ۱۴۲، ۱۴۷، ۱۵۴، ۱۶۲، ۱۶۶، ۲۰۷، ۲۱۲، ۲۱۵، ۲۲۷، ۲۴۵، ۲۵۱، ۲۷۴، ۳۲۸، ۳۵۱، ۳۶۴، ۴۴۵، ۴۵۳، ۴۹۹، ۵۴۰، ۵۴۴، ۵۴۱

خالو قربان کلهر / - خالو قربان

خالو کریم / ۴۶۴

خامنه / ۳۲۳، ۳۳۲ روز شمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۶۴۹ خ ..... ص : ۶۴۸

مه ای، حاج عبد الحمید تاجر / ۳۲۳

خان بهادر / ۷۶

خان دیزج / ۴۶۴

خان یموت اسکی / ۴۲۰

خانقین / ۸۳، ۹۳، ۱۳۳

خانه بر / ۳۷۷

خانی آباد / ۵۳۵

خاورمیانه / ۷۳

خواه/ ۳۹۵

خاومین / ۴۸۹، ۴۸۳، ۴۶۹

خوبیر الصنایع، میرزا مهدی خان / ۱۵۹

خداوبخش / ۲۳۷

خداوردی خان / ۵۸، ۷۶، ۸۴، ۱۰۳، ۱۰۸، ۱۱۰، ۱۲۲، ۱۲۶، ۳۲۱، ۵۴۴، ۵۴۷

خدر / ۳۳۰

خراب ده / ۴۸

خرازی، سید حسین / ۴۰۰، ۴۰۱

خراسان (روزنامه) / ۱۲۶، ۱۳۶، ۱۹۰، ۲۲۷، ۳۱۵، ۳۱۶، ۴۰۱، ۴۱۵، ۴۳۲

خراسان / ۵، ۱۲، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۳۸، ۴۳، ۴۴، ۴۶، ۷۶، ۸۳، ۸۴، ۸۷، ۸۸، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۸، ۱۱۱، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۹، ۱۳۷، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۳، ۱۶۶، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۳، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۲۱، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۴۲، ۲۴۶، ۲۵۳، ۲۵۹، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۸۳، ۲۸۶، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۲، ۳۰۴، ۳۰۶، ۳۰۹، ۳۱۶، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۶، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۳، ۳۴۴، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۶۹، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۵، ۳۸۰، ۳۸۸، ۳۹۲، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۱۰، ۴۱۲، ۴۱۵، ۴۱۹، ۴۲۶، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۴۳، ۴۴۹، ۴۵۴، ۴۶۷، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۹۶، ۵۰۳، ۵۳۲، ۵۳۴، ۵۴۲، ۵۴۷، ۵۵۳، ۵۶۲، ۵۷۲، ۵۹۰، ۵۹۶

خراسانی، عبد القدیر - / آزاد، عبد القدیر

خراسانی، عبد الکریم / ۲۱۳

خراسانی، میرزا محمد / ۲۱۳

خرخره / ۳۳۲

خرم آباد / ۲۳۸

خرمشهر / ۴۲، ۷۹، ۱۸۵، ۲۴۲، ۲۶۱، ۲۹۱، ۳۴۸، ۳۹۶، ۴۴۳، ۴۵۱، ۵۱۱

خزاعی، حسین / ۳۹۳، ۳۹۶، ۴۰۰، ۴۰۲، ۴۱۵، ۴۴۵، ۴۷۵، ۴۷۶، ۵۷۰

خزانه، میرزا حسین خان / ۴۱

خسرو خان / ۳۱، ۳۲۸

خطیب زاده / ۲۰۶

خلخال / ۴۴، ۱۴۲، ۳۴۷، ۴۰۵، ۵۷۵

خلخال، حاجی شعبانعلی / ۵۸۰

خلخال، سید عبد الرحیم / ۴۳، ۴۴

خلعتبری، ارسلان / ۱۹۸

خلعتبری، عبد الرضا / ۳۷۵

خلعتبری، میرزا نصر الله خان / ۳۵

خلق (هفته نامه) / ۳۴۹

خلیج استرآباد / ۳۸

خلیج فارس / ۳۶، ۷۶، ۹۱، ۹۵، ۱۰۰، ۱۲۲، ۱۳۲، ۱۴۶، ۱۸۶، ۲۰۰، ۲۰۶، ۲۳۲، ۲۳۴، ۲۴۲، ۲۴۴، ۲۵۸، ۲۶۳، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۷۴،

۳۰۵، ۳۰۶، ۳۶۴، ۳۶۵

خلیل آباد / ۱۲۳

خلیل میرزا / ۳۳۰

خلیلی (طایفه) / ۲۸۵

خلیلی، عباس / ۵۸۸

خمسه / ۲۱۴، ۲۴۹، ۳۹۵، ۴۷۹

خمین / ۱۴۸، ۲۸۸

خواجه نفس / ۲۰۷، ۲۴۸

خواجه نوريان، ابو تراب / ۱۶۴

خواجه، عزيز خان / ۳۳

خواجه لو / ۴۳۶، ۴۴۶

خوار / ۲۰۵، ۴۲۷، ۵۹۰

خوارزم / ۱۱۸

خواف / ۱۷۴، ۱۷۵، ۳۱۲، ۴۱۰

خوانسار / ۸۹، ۱۶۹، ۲۱۳، ۲۸۸

خور / ۴۲۹

خورشيد سرخ / ۵۷۰

خوزستان / ۳۴، ۳۹، ۴۶، ۷۹، ۱۱۱، ۱۳۷، ۱۶۹، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۵۸، ۲۹۸، ۳۰۶، ۳۲۹، ۳۴۸، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۴۸، ۴۸۵،

۴۹۳، ۵۰۰، ۵۸۲

خوشتاريا / ۱۸۹، ۲۲۳، ۲۷۱، ۳۰۹، ۴۱۰، ۴۱۶، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۳۰، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۸، ۴۶۱، ۵۷۵

خوی / ۱۳۵، ۲۸۲، ۴۰۵، ۴۱۹، ۴۲۳، ۴۳۷، ۴۴۰، ۴۶۴، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۶، ۴۸۴، ۴۸۸، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۶۰

خياباني، شيخ محمد / ۹۳، ۳۲۳، ۳۲۴، ۵۷۲

خياط، سيد مهدي / ۴۰۱

خيام (خيابان) / ۵۳۵

خيبر خاقان / ۸۷

ص: ۶۵۰

خیرآباد/ ۳۱۸

خیوه/ ۱۱۷، ۱۱۸

د

داداش/ ۱۴۸، ۲۸۶

داداش بیگ/ ۵

دادگر، حسین/ ۱۹

دارا، عبد الله میرزا/ ۱۸۹

داراب میرزا/ ۱۰۳

دار الخلافه (خیابان)/ ۳۰۵

دار الفنون/ ۱۴، ۲۴، ۳۵، ۴۹، ۷۷، ۸۳، ۸۵، ۹۳، ۱۴۹، ۱۷۱، ۲۰۴، ۲۲۵، ۲۳۸، ۲۸۷، ۳۱۷، ۳۱۸، ۴۵۶، ۵۵۲، ۵۷۸

دارسی/ ۱۸۹، ۴۶۹

دارکلا/ ۲۹۴

داشناک/ ۱۴۶، ۳۶۸، ۳۸۱، ۳۸۵، ۵۴۷، ۵۴۸

داشناکسیون/ ۲۹۱، ۳۶۹، ۴۰۸، ۴۵۰، ۵۱۳

داغداغ آباد/ ۱۵۳، ۲۳۰

داغستان/ ۳۲۳

دال بندی/ ۵۴۶

دالکی/ ۱۷۳، ۱۷۶

دامغان/ ۲۳، ۴۷، ۵۵، ۱۶۹، ۱۹۶، ۲۳۶، ۳۷۹، ۴۲۹

دانش (مجله) / ۶۱

دانش / ۵۲۵

دانش، احمد / ۱۰۳

دانش، حسین / ۶۲، ۶۳

دانش، محمد / ۹۹

دانشگاه جان هاپکینز / ۴۷۳

دانشگاه سن سیر / ۵۶۰

دانشگاه مک گیل / ۳۲۴

داور، علی اکبر / ۱۹، ۴۴، ۵۲، ۱۹۸، ۲۱۵

داوینسون / ۱۳۳

دبا (روزنامه) / ۸۸

دبوا / ۴۳، ۴۵، ۱۲۹، ۱۹۰، ۲۲۱، ۲۶۴، ۲۷۱، ۲۷۳، ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۸۰، ۳۸۳، ۴۰۰، ۴۰۱

دبیر حضور / ۸۸

دبیر اعظم / ۵۵۱، ۵۶۴

دبیر الحکما / ۵۸۷

دبیر الوزاره / ۳۳۰، ۳۴۱، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۵۳، ۵۵۴

دجله (رود خانه) / ۱۱۷

درامی، آقا جان / ۳۷۷

دربند / ۴۴۹

دربندی / ۱۵۰

دربی شایر / ۱۴

درخشان، احمد / ۲۰

درگاهی، محمد / ۸، ۲۷

درگر / ۴۹، ۱۰۴، ۱۵۸، ۱۷۰، ۳۸۲، ۵۹۶

دره جز / ۴۹، ۷۶، ۸۴، ۱۰۴، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۳۴، ۱۶۰، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۶، ۱۸۸، ۱۹۱، ۲۰۷، ۲۱۱، ۲۱۷، ۲۲۳، ۲۲۹، ۲۳۱،

۲۳۲، ۲۵۴، ۲۶۴، ۳۰۹، ۳۶۶، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۵، ۳۸۶، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۸، ۵۲۲، ۵۵۸

دره شوری / ۳۰۱

دروازه دولت / ۱۰۱

دروازه شمیران / ۶

دروازه غار / ۵۳۵

دروازه قزوین / ۱۹۵

درونگر / ۱۰۳، ۱۱۰، ۴۴۹

درویش / ۲۸۵

درویش، سعد الله خان / ۳۱۳

دریاییگی / ۹۹، ۲۳۲

دریاچه ارومیه / ۱۵۹، ۳۳۱، ۴۷۶، ۴۷۹، ۵۰۷، ۵۱۳، ۵۴۲، ۵۵۷

دریاچه بختگان / ۱۴۶

دریاچه محمود چاله / ۱۱۰

دریای خزر / ۴۱، ۴۲، ۷۰، ۱۸۵، ۲۱۹، ۲۵۱، ۳۳۷، ۳۹۲، ۴۲۳، ۵۴۴، ۵۴۷، ۵۹۰

دریای سیاه / ۱۳۵

دزاشیب / ۶

دزداب / ۲۱۷، ۲۳۳، ۲۳۴، ۳۵۳، ۳۵۴، ۴۰۴، ۴۲۲، ۴۶۹، ۵۴۶، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۸۳، ۵۹۲، ۵۹۳

دزفول / ۳۱، ۲۰۵

دستغیب، سید محمد باقر / ۳۴۲

دسته منصور / ۱۵، ۲۶

دشت ارژن / ۴۰۹

دشت بیل / ۴۹۳

دشت قیر / ۳۶۴

دشت کویر / ۴۲۹

دشت مغان / ۱۱۰، ۱۴۶

دشتی، علی / ۲۶۷، ۵۵۲، ۵۷۷، ۵۸۸

دشمن زیاری / ۵۰۰

دعوتی، علی / ۴۶۱

دغه گاتو (روزنامه) / ۴۵۰

دلاغروه / ۱۵۶

دلکرا / ۵۸۱

دلیجان / ۵۶۶

دمانتوویچ (کلنل) / ۱۷

دماوند / ۳۷، ۸۹، ۳۳۳، ۳۳۷

دمرله / ۳۲۸، ۳۸۴

دموكرات / ٣٥، ٧٣، ٧٤، ٨٥، ١٤٩، ٢٠٩، ٢١٣، ٢١٥، ٢٦٩، ٢٩٣، ٣٢٤، ٤٣٨، ٤٥٧، ٤٦٠، ٤٨٠، ٤٩٥، ٥٠٧، ٥١٢، ٥١٤، ٥٤٠

ص: ۶۵۱

دوايت / ۱۹۸

دوجي / ۹۰

دورسون / ۴۳۶، ۴۴۶

دوره قاجاريه / ۴۰۴

دوستدار، احسان الله خان / ۱۴۲، ۳۲۷، ۴۸۸

دوشان تپه (خيابان) / ۶۲

دوشنبه بازار / ۲۵۲، ۳۶۸، ۳۶۹

دوكل / ۱۰۲

دول / ۹۳

دولت آباد / ۱۳۷، ۲۴۲، ۳۲۳، ۳۳۱، ۳۴۰، ۳۴۴، ۵۴۳، ۵۶۶

دولت آبادی، حاج ميرزا يحيی / ۱۴۴

دولت آبادی، حاج ميرزا هادی / ۱۱۸

دولت آبادی، صديقه / ۱۱۷، ۱۱۸

دولوی، محمد باقر / ۱۳۹

دوويس / ۲۱۶

ده خارقان / ۳۳۲

دهبکری / ۳۳۰، ۵۵۴، ۵۸۳

دهخدا، ميرزا علي اكبر خان / ۱۳، ۱۰۲، ۵۳۵

دهخوارقان / ۶۷

دهدشتی، حاج محمد علی / ۳۴

دهشتانی، حسن

دهقان / ۴۰۰

دهکرد / ۳۷۰، ۳۷۱

دهلران / ۱۰۷، ۴۶۳

دی یرینگ / ۴۱۰، ۴۳۰، ۴۶۰، ۴۶۱

دیاربکر / ۳۸۲

دیبا، سید المحققین / ۵۲۶

دیزلی، محمود خان / ۵۸۷

دیزمار / ۵۶۶

دیکسن، ویلیام (ژنرال) / ۲۳، ۱۹۲

دیکسن، پیرسن / ۱۵۷

دیکی، براس / ۳۹۸

دیلمان / ۳۳۷

دیلمقان / ۲۸۰

دیلی اکسپرس (روزنامه) / ۲۶۱

دیلی تلگراف / ۷۷

دیمان / ۱۵۶

دینشاه / ۲۱۹، ۵۴۴

دین محمد قلی خان / ۱۹۱

دیوان دره / ۳۸۹

دیوان رضایی، حسن / ۳۲۸، ۳۸۴

دیوسالار، میرزا علی / ۶۷

دیوشل / ۳۳۷

دیویزیون / ۴۰۷

دیویزیون قراق / ۱۱، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۷، ۲۹، ۴۷، ۵۵، ۶۹، ۷۰، ۷۴، ۸۴، ۱۰۱، ۱۱۶، ۱۲۱، ۱۲۶، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۵۸، ۲۱۰، ۲۳۵، ۲۴۰، ۲۸۹، ۴۲۲، ۴۴۶، ۵۰۲

یکسن، پیرسن / ۱۵۷

ذ

ذات الجنب / ۲۱۷

ذات الریه / ۲۱۷

ذکاء الدوله / ۱۰۷، ۴۵۱

ذکاء الملک فروغی / ۵، ۳۳، ۴۸، ۳۱۶، ۵۴۸

ر

رئیس التجار / ۱۰۳، ۱۸۹، ۵۲۶

رئیس المشرکین / ۴۳۵

رائین، اسماعیل / ۳۷۵

راپیدیان، او کرهای / ۲۹۱

راجرز / ۳۵۲

راجرز، سیدنی / ۳۱۵

راد کلیف / ۲۹

رازی، ابو الفتح / ۵۳۵

راستونویچ / ۴۵

راسکر، الکساندر / ۲۰۰

راکفلر / ۳۸۶، ۳۹۳، ۳۹۴

راکفلر، جان دیوسین / - راکفلر

راکفلر، نلسون / ۳۹۴

راگادر / ۴۲۹

رامسر / ۳۳۷

رامن هف / ۴۵۶

راه نجات (روزنامه) / ۲۹۳

رتی وا / ۴۸۱

رحمان قلی / ۱۰۴

رحیم خان / ۱۵۶

رحیمیان، غلامحسین / ۱۷۱

رخ زادی / ۳۳۲

رخ لر / ۳۳۲

رزاز، محمد حسین / ۲۰۶

رزم آرا / ۱۷۱

رزم آرا، علی / ۲۱

رزن / ۱۸۰، ۴۹۷

رستاخیز ایران (روزنامه) / ۸۳

رستگار (روزنامه) / ۲۸۲

رستم / ۵۰۰

رشت / ۲۷، ۲۹، ۶۸، ۷۸، ۸۶، ۸۸، ۹۷، ۹۸، ۱۰۲، ۱۳۶، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۷، ۱۵۸، ۱۷۰، ۱۸۳، ۱۹۴، ۲۰۷، ۲۱۸، ۲۲۷، ۲۳۰، ۲۳۷،
۲۴۹، ۲۵۲، ۲۵۹، ۳۱۳، ۳۲۸، ۳۶۴، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۲، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۸۵، ۴۱۱، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۹، ۴۳۲، ۴۳۸، ۴۴۲، ۴۴۵،
۴۴۶، ۴۴۹

۶۰۲، ۵۸۳، ۵۷۴، ۵۶۳، ۵۵۰، ۵۴۵، ۵۴۳، ۵۳۴، ۵۲۰، ۵۱۶، ۵۱۲، ۴۹۹، ۴۸۹، ۴۸۸، ۴۸۷، ۴۸۳، ۴۷۴، ۴۶۹، ۴۵۶، ۴۵۴

رشتی، آقا میرزا هاشم / ۲۲۲

رشید بیگ، احمد / ۳۰۴

رشید خان / ۳۳۱

رشید رضا / ۵۷۵

رشیدیان، حبیب الله / ۷۳

رضائیه / ۴۷۹

رضا بیگ، موسی / ۴۶

رضا خان (سرگرد) / ۱۴۷

رضا خان (کلنل) / ۲۱۸

رضا خان / ۱، ۲، ۳، ۵، ۸، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۷، ۲۹، ۳۳، ۳۸، ۴۰، ۴۷، ۵۵، ۶۱، ۶۳، ۷۳، ۷۶، ۷۸، ۸۳، ۱۲۲، ۱۲۶، ۱۲۹، ۱۳۰،
۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۷، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۶۸، ۱۷۱، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۴، ۱۸۵، ۲۰۲، ۲۰۸، ۲۱۵، ۲۳۶، ۲۴۰، ۲۴۲، ۲۵۳،
۲۸۷، ۲۹۳، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۲۳، ۳۳۵، ۳۳۸، ۳۴۳، ۳۵۱، ۳۵۵، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۶، ۳۸۳،
۳۸۵، ۳۸۷، ۳۹۰، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۷، ۴۱۰، ۴۱۲، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۱، ۴۲۵، ۴۳۰، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۶، ۴۴۷،
۴۴۷، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۶۸، ۴۷۷، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۹، ۵۲۴، ۵۳۱،
۵۴۲، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۴، ۵۵۷، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۸، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۶، ۵۷۹، ۵۸۲، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۹، ۵۹۲، ۵۹۷، ۵۹۸،
۶۰۱، ۶۰۴، ۶۰۵

رضا خان شصت تیر / ۵

رضازاده شفق، صادق / ۳۲۳، ۳۲۴

رضا شاه / ۵، ۶، ۱۰، ۱۲، ۱۹، ۲۴، ۳۱، ۳۳، ۳۹، ۶۴، ۶۵، ۷۳، ۷۴، ۷۷، ۸۳، ۹۰، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۰۷، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۴۴، ۲۱۵،
۲۱۹، ۳۱۷، ۳۳۵، ۳۷۵، ۴۰۱، ۴۶۳، ۴۷۸، ۵۰۰، ۵۰۸، ۵۱۳، ۵۵۲، ۵۷۲

رضا قلی / ۲۳۰

رضا قلی خان / ۳۲۱، ۴۵۹

رضوانی، امیر / ۵۸۸

رضی / ۳۴۸

رعد (روزنامه) / ۸، ۱۰۲، ۱۰۷، ۱۲۷، ۲۶۷، ۲۶۹

رفعت الدوله / ۴۰۰

رفیع الملک / ۴۲۳

رفیع الملک / ۴۲۴

رفیع خان (سلطان) / ۱۳۵

رفیع زاده، محمود / ۴۵۳

رفیق کلاتراف / ۳۱۰

رکن الدوله / ۴۸

رکن الدین خان / ۷۸

رکن الدین، ماژور / ۳۸۵

رکن الملک / ۲۱۲

رکن الوزاره / ۲۰، ۲۱، ۴۱، ۴۲

رم / ۵۴، ۴۴۹، ۴۷۵

رنگینک، ر. پ. ل / ۳۱۶

رنیم (کشتی) / ۴۴۳

رواندوز / ۵۱۴

روبینر / ۴۶۰

روتشتین، تئودور/ ۸۷، ۹۷، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۲۱، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۴۲، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۵۰، ۱۷۴، ۱۸۹، ۲۰۴، ۲۳۰، ۲۴۰،
۲۵۴، ۲۸۰، ۲۸۲، ۲۹۰، ۲۹۳، ۳۰۰، ۳۱۰، ۳۱۳، ۳۲۳، ۳۵۴، ۳۶۲، ۳۹۰، ۴۲۷، ۴۳۴، ۴۳۶، ۵۶۵، ۵۷۹، ۶۰۵

روتنگن / ۴۴

روح الله خان (سلطان) / ۹۶، ۹۸

رود ارس / ۱۶۲، ۲۲۵، ۲۲۶، ۵۶۶

رودبار / ۱۰۲، ۲۵۱

رود خانه قره سو / ۳۴۸

رودسر / ۳۲۸، ۳۳۷

روز (کشتی) / ۳۰۲، ۵۹۱

روس / ۲۰، ۲۵، ۲۸، ۳۹، ۴۶، ۵۱، ۱۲۲، ۱۴۵، ۱۵۲، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۸، ۱۷۳، ۱۷۵، ۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۲، ۲۰۰، ۲۰۴،
۲۰۷، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۲۳، ۲۲۸، ۲۴۱، ۲۴۸، ۲۵۴، ۲۵۹، ۲۶۴، ۲۷۱، ۲۹۳، ۲۹۷، ۳۰۲، ۳۰۸، ۳۱۶، ۳۱۹، ۳۲۳، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۴۷،
۳۷۶، ۴۲۷، ۵۱۴، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۹، ۵۳۱، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۴۴، ۵۵۵، ۵۶۱، ۵۶۶، ۵۶۹، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۸۵، ۵۹۰، ۵۹۴، ۶۰۰، ۶۰۳

روسی خان / ۸۵

روسیه / ۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۳۷، ۳۸، ۴۱، ۵۴، ۵۷، ۶۹، ۷۶، ۷۷، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۸، ۸۹، ۹۱، ۹۷، ۹۸، ۱۰۳،
۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۴، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۷، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۴۳، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۵۸، ۱۶۱، ۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۷، ۱۸۱،
۱۸۲، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۴، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۵، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۹،
۲۳۰، ۲۳۲، ۲۳۶، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۴، ۲۴۶، ۲۴۸، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۴، ۲۵۹، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۴، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۸۰،
۲۸۱، ۲۸۳، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۸، ۲۹۰، ۲۹۳، ۲۹۷، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۰۵، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۴، ۳۲۹، ۳۳۱،
۳۳۳، ۳۳۵، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۷، ۳۵۴، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۶۲، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۲، ۳۷۴، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۱۱،
۴۱۵، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۸، ۴۳۸، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۸، ۴۵۰، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۸، ۴۶۰، ۴۶۳، ۴۶۵،
۴۶۹، ۴۷۵، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۷، ۴۸۹، ۴۹۲، ۵۰۳، ۵۱۲، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۸، ۵۲۰، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۷، ۵۲۹، ۵۳۱، ۵۳۲،
۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۵، ۵۶۱، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲،
۵۷۴، ۵۷۶، ۵۸۲، ۵۸۵، ۵۸۷، ۵۹۰، ۵۹۳، ۵۹۵، ۵۹۶، ۶۰۱، ۶۰۵

روش / ۸۶

روشنایی (مجله) / ۱۷۶

روگاتچف، بوریس / ۱۴۵، ۱۵۰، ۱۶۷

رومانی / ۱۵۵، ۵۹۶

رویال داچ شل (کمپانی) / ۴۶۱

ص: ۶۵۳

رویتر (خبرگزاری) / ۹۴، ۲۶۳، ۳۲۷، ۳۲۸

رویتر، ژولیوس / ۴۳، ۴۴

رہبر، میرزا اسحق / ۳۴۳، ۳۵۸، ۴۴۳، ۴۹۵، ۵۴۷، ۵۴۸

رہنما (روزنامہ) / ۷۹

رہنما، زین العابدین / ۵۵۲، ۵۸۸

رہنما، عبد الرحیم / ۴۵۳

رہنما، علی محمد / ۴۵۳

ری / ۴۲۹

ریاضی، علی / ۲۱، ۱۳۴

ریاضی، میرزا علی خان / ۴۰۷

ریحان، یحیی / ۷۹، ۱۰۲، ۱۱۲، ۲۳۹

ریدل (کلنل) / ۷۶

ریگ شوری / ۴۹۲

ریل (ماژور) / ۳۴۲

ریلسکی، استیفان / ۴۶۷

ریوش / ۱۲۳

ز

زابیل / ۸۶، ۱۹۴

زاخانو، ادوارد / ۵۳۴

زاهدان / ۲۱۷، ۳۰۳، ۵۶۴، ۵۸۳

زاهدی / ۱۲، ۱۷۱

زاهدی، اردشیر / ۵۰۰

زاهدی، فضل الله / ۵۰۰

زایتونگ، دویچ اگلماین / ۱۷۴

زبان زنان (روزنامه) / ۱۱۷، ۱۱۸

زبردست خان / ۷۶، ۷۷، ۸۴، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۴۷، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۵، ۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۶، ۱۸۴، ۱۹۹، ۲۰۴، ۲۱۰،

۲۱۱، ۲۱۷، ۲۴۵، ۲۵۴، ۲۵۹، ۲۶۴، ۲۸۶، ۴۱۱، ۵۴۷، ۵۵۸

زرآب / ۸۸

زرتشتیان / ۱۳۲، ۱۴۸، ۲۱۹، ۴۵۳، ۵۲۳، ۵۴۴

زرزا / ۴۹۳، ۵۴۸، ۵۸۳

زرگنده / ۳۱۶، ۵۵۰

زرنند / ۳۱، ۷۰

زرین / ۳۳۰

زرینه رود / ۳۵۶

زعفرانلو (ایل) / ۹۱، ۳۶۴

زعفرانلو، ابراهیم خان / ۳۴۷

زلاند جدید / ۱۵۵

زمان خان / ۱۶

زمر / ۶۶، ۸۱، ۱۲۱، ۱۵۹، ۱۸۱، ۳۷۹

زنجان / ۴، ۵۴، ۶۸، ۸۹، ۱۶۴، ۱۹۱، ۲۱۳، ۳۷۷، ۳۹۵، ۴۴۴، ۴۷۷، ۵۷۵

زنجانی، صدر الدین / ۲۰۶

زنگ زور / ۳۸۵، ۳۸۷

زنگنه، علی اعظم / ۵۶۸

زوارزاده، اسد آقا / ۲۶۹، ۲۹۲، ۳۲۵، ۴۰۰، ۴۰۲

زوری / ۲۸۵

زوریخ / ۲۲۵

زین العابدین خان / ۲۲۴، ۲۹۸، ۳۱۸

زینر، رایین / ۳۱۷

ژ

ژاپن / ۱۵۵، ۵۹۵، ۵۹۶

ژاندارم / ۸، ۱۷، ۳۰، ۶۲، ۷۲، ۸۴، ۹۰، ۹۱، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۱۰، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۲۱، ۱۳۵، ۱۴۷، ۱۶۴، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۸۵، ۲۳۶، ۲۴۶، ۲۵۶، ۲۷۵، ۲۸۵، ۲۹۲، ۲۹۳، ۳۱۳، ۳۱۶، ۳۲۴، ۳۳۰، ۳۳۲، ۳۴۶، ۳۵۷، ۳۵۹، ۳۷۲، ۳۸۱، ۳۹۱، ۴۰۵، ۴۰۷، ۴۱۹، ۴۲۳، ۴۲۵، ۴۳۰، ۴۳۳، ۴۶۴، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۸۹، ۵۰۲، ۵۲۳، ۵۲۶، ۵۲۸، ۵۳۸، ۵۹۴، ۶۰۱

ژاندارمری / ۱۶، ۱۷، ۲۱، ۲۸، ۴۳، ۴۵، ۴۶، ۵۳، ۵۸، ۵۹، ۶۲، ۶۳، ۶۵، ۶۹، ۷۲، ۷۳، ۷۸، ۹۱، ۹۲، ۹۶، ۹۸، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۶، ۱۳۰، ۱۴۴، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۶، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۸۵، ۱۸۷، ۲۰۵، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۱۵، ۲۱۷، ۲۳۰، ۲۶۸، ۲۷۱، ۲۷۴، ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۸۱، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۹۳، ۲۹۷، ۳۰۲، ۳۰۴، ۳۰۶، ۳۰۸، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۲۰، ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۳۰، ۳۳۷، ۳۴۰، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۵۰، ۳۵۳، ۳۵۵، ۳۵۷، ۳۵۹، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۷۳، ۳۷۵، ۳۷۹، ۳۸۵، ۳۹۲، ۳۹۴، ۳۹۹، ۴۰۲، ۴۲۸، ۴۴۴، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۶۲، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۸۸، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۱۹، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۵۴، ۵۶۰، ۵۹۷

ژرژ ششم / ۲۲۶

ژرمی / ۱۷۵

ژنرال کووی / ۱۰۱

ژنو / ۳۷۹، ۴۵۱، ۴۵۷، ۴۷۱، ۵۷۶

ژوهانسبورگ / ۵

ژید، آندره / ۱۲۲

س

ساخلو / ۹۲، ۱۷۲

سارجست / ۷۴، ۸۰

سارجن دون / ۲۵۹

ساردوئیہ / ۲۴۰

ساری / ۳۸، ۴۱، ۶۷، ۶۸، ۱۷۴، ۳۰۴، ۴۴۰، ۴۷۳

ساری داش / ۵۰۲

سازان / ۵۹۰

سازمان هواپیمایی / ۵۹۵

ساسانی، خان ملک / ۶۳، ۱۲۲، ۲۴۷

ساعت ساز / ۲۰۶

ساعد / ۱۷۱

ساعد، محمد / ۴۸، ۷۷

ساعد، منوچهر / ۷۷

ص: ٦٥٤

ساعد الدوله / ٢٤٠، ٢٥٨

ساعد السلطنه / ٤٠٩

ساعد الملك / ٢١٩، ٣٧٢، ٣٧٦، ٥٢٣

ساعد الوزاره / ٣، ٢٦٩، ٣٢٨، ٣٣٢

سالار ارفع / ٤٠، ٤٥، ٥٩٠

سالار اعتبار / ٥٩٣

سالار اعظم / ٥، ٤٥

سالار امجد / ٩٩، ١٥١

سالار حشمت / ٤٥، ٨٧، ١٨٨

سالار خير بلوچ / ٢٧٩

سالار شجاع / ٣١٩، ٤٤٧، ٥٦٨

سالار ظفر / ٤٤٥، ٤٧٧، ٥٥١

سالار فاتح / ٢١، ٦٧، ٦٨، ٣٤٣

سالار لشگر / ١، ٢٠٦، ٤٧٠

سالار مؤيد / ١٦١

سالار محتشم / ١٨٧، ٤٦٢

سالار مظفر / ٨٧، ١٨٨، ٤٢٧

سالار معظم افشار / ٤٣٧

سالار معظم، محمد على خان / ٥٧١

سالار مفخم / ۵

سالار مکرم / ۵۲۳، ۵۰۸، ۹۵

سالار منصور قزوینی / ۵۳، ۳۴۳

سالار نظام / ۶۰، ۳۴۴، ۴۰۷، ۴۴۶

سالار الدوله / ۲۹۹

سالار خان بلوچ / ۹۱، ۳۱۹، ۳۳۷، ۳۴۰

سالادات / ۲۴۵، ۴۱۴، ۴۱۶

سالمون، اف. دبلیو / ۳۹۴

سالیسبوری (لرد) / ۱۴

سامانیان / ۲۲۲

سامرا / ۲۷۵

ساموئل، هربرت / ۴۳۵

ساموسی، دوریس / ۴۲۹

سانتر سایوز / ۲۴۶، ۲۷۱، ۳۹۱، ۴۴۴، ۴۴۸، ۵۳۳، ۶۰۳

سانتیاگو / ۱۴

ساندرز / ۱۶۷، ۲۱۸، ۴۹۹

سانفرانسیسکو / ۳۲۴

ساجبلاغ / ۶۴، ۱۰۲، ۲۳۳، ۲۴۶، ۳۳۰، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۹، ۴۰۵، ۴۱۰، ۴۲۴، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۷۳، ۴۷۹، ۴۹۳، ۵۰۰،

۵۰۶، ۵۰۸، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۵، ۵۳۶، ۵۴۱، ۵۴۸، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۷۳، ۵۸۳

ساجبلاغ مکرری / - ساجبلاغ

ساوه/ ۳، ۳۱، ۶۹، ۷۰، ۱۴۶، ۴۷۰

سایکس / ۵۹۵

سبزآباد / ۲۳۲، ۳۴۲، ۳۴۷

سبزوار / ۲۹، ۸۱، ۸۶، ۲۱۷، ۲۷۹، ۲۸۶، ۲۹۰، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۶۶، ۳۷۶، ۳۹۶، ۴۱۵، ۴۳۷، ۴۴۳

سبزواری، حاج غلامرضا / ۴۸۴

سبزواری، عبد القدیر / - آزاد، عبد القدیر

سبزواری، ملا هادی / ۱۷۰

سپانلو، منوچهر / ۳، ۲۳، ۹۶، ۹۸

سپهدار / ۱، ۱۴، ۱۱۷

سپهدار اعظم / ۱، ۵، ۷۲، ۱۱۸

سپهدار تنکابنی، محمد ولی خان / ۶۸، ۱۲۸، ۲۲۶، ۲۶۸، ۵۱۲

سپهدار رشتی، فتح الله / ۱۹، ۲۲۶، ۵۱۲

سپهر، احمد علی / ۲۵، ۲۷

سپهسالار / ۶۸، ۵۷۵

سپهسالار اعظم / ۱۴۳، ۲۰۶، ۲۱۰، ۳۳۹، ۴۱۸، ۵۲۸، ۵۳۳، ۵۳۹

سپهسالار، محمد ولی خان تنکابنی / ۹۳

سپهسالار، نصر الله خان / ۵۴۸

سپید و سیاه (مجله) / ۱۰۲، ۱۱۲

ستار خان / ۲۱۳، ۳۲۴، ۳۶۹، ۴۸۸، ۵۷۲

ستاره ایران (روزنامه) / ۲۶۷، ۲۸۲، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۹، ۳۷۰، ۴۲۴، ۴۳۶، ۵۳۲، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۶۱

ستاره شرق (روزنامه) / ۵۶۱

ستاره صبح (روزنامه) / ۱۰۵

ستلکوف / ۸۵

سجادی، محمد (دکتر) / ۴۷۸

سدید السلطنه / ۸۸، ۱۹۹

سدید الملک / ۴۱۶

سراب / ۲۴۶، ۵۷۵، ۵۹۶

سرابی، سید مصطفی / ۲۹۰، ۴۰۰

سراوان / ۵۸۳

سرایی، میرزا مصطفی / ۴۰۱

سریاز خانه / ۵۵۴

سریخش / ۵۰۷

سرتیپ خان / ۵۸۲

سرتیپ زاده / ۵۲۰، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۳۸، ۵۴۴، ۵۵۱

سرتیپ زاده، کاظم خان / ۵۶۵

سرحد / ۵۶۵

سرخابی، مشهدی علی اکبر خان / ۵۵۱

سرخس / ۳۸، ۳۹، ۹۷، ۹۸، ۱۲۳، ۱۳۳، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۵۰، ۱۶۱، ۱۶۹، ۱۷۶، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۲۱، ۲۳۹، ۲۷۰، ۲۸۱، ۲۸۵، ۳۲۹،

۳۸۸، ۴۱۱، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۹، ۴۳۳، ۴۴۸، ۵۱۵، ۵۴۲، ۵۸۵

سرخس کهنه / ۱۵، ۹۷، ۱۶۹

سرخس ناصری / ۹۷، ۱۷۶، ۲۴۲، ۲۴۳، ۴۴۸، ۵۱۵

سرخه رباط / ۲۷۵

سرخوش / ۲۸۵

سردار ارشد / ۴۱۹، ۴۲۳، ۴۲۵، ۴۶۴، ۴۷۵

سردار ارفع / ۷۹، ۵۴۰

سردار اسعد بختیاری / ۳۱، ۶۸، ۱۷۵، ۲۹۸

سردار اسعد دوم / ۳۱

سردار اسعد، جعفر قلی خان / - سردار اسعد بختیاری

سردار اسعد، علی قلی خان / ۲۹۸، ۲۶۸، ۳۱

سردار اشجع / ۲۶۸، ۳۰

سردار اشرف / ۵۶۷

سردار اعتماد / ۶۷، ۶

سردار اعظم / ۳۵۴

سردار اقدس / - شیخ خزعل

سردار اکرم، عبد الله خان / ۱۷۷

سردار امجد / ۵۶۸

سردار انتصار / ۴۳۰

سردار بهادر / ۲۹۸

سردار جنگ / ۳۱، ۳۰

سردار حشمت / ۱۸۹

سردار رشید / ۵۱۱، ۳۳۱

سردار رفعت / ۵۵۴، ۵۵۳

سردار سابلین / ۱۴۶

سردار سپه / ۵، ۸، ۱۴، ۱۶، ۱۹، ۳۵، ۵۴، ۶۲، ۷۰، ۷۳، ۷۶، ۸۳، ۸۴، ۱۰۱، ۱۲۲، ۱۲۶، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۴۲، ۱۶۴، ۱۷۱، ۱۷۸،

۱۸۰، ۱۸۴، ۱۹۵، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۹۵، ۳۱۶، ۳۵۵، ۳۶۰، ۳۶۳، ۳۶۸، ۳۹۸، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۱۳، ۵۱۷، ۵۱۹، ۵۳۱

سردار سعید / ۵۵۴

سردار شجاع / ۳۸۸

سردار صحیحی / ۳۹۲

سردار ظفر / ۳۰، ۳۱، ۴۰، ۲۶۸، ۴۴۰، ۴۵۵، ۵۵۱، ۵۹۵، ۵۹۶

سردار ظفر بختیاری / - سردار ظفر

سردار عبد العزیز خان / ۲۱۳

سردار عشایر / ۳۰۱، ۳۳۲، ۴۰۳، ۴۷۵

سردار فاتح / ۳۰، ۳۱، ۱۳۶، ۳۴۳، ۴۵۴

سردار کوربخش ہندی / ۷۶

سردار محتشم / ۳۰، ۸۹، ۳۳۶، ۳۴۰، ۴۵۴

سردار محی، عبد الحسین خان / ۲۵۹، ۳۰۵، ۴۸۸

سردار مخصوص / ۳۳۸

سردار مدحت جلایر / ۱۳۴

سردار معتضد / ۲۰۶

سردار معزز بجنوردی / ۷۴، ۹۱، ۱۱۰، ۳۱۲، ۳۲۰، ۳۶۴، ۴۵۹

سردار معظم خراسانی / - تیمورتاش، عبد الحسین

سردار مفخم / ۶۸، ۲۱۲

سردار مقتدر / ۴۰۷، ۵۶۷

سردار مقتدر سنجابی / ۳۹۵

سردار مقتدر طالشی / ۵۴۵، ۵۶۷، ۶۰۱

سردار منتصر / ۲۰۶، ۳۶۴

سردار منصور/ ۵

سردار ناصر/ ۵۱۶

سردار نصرت/ ۲۹۰، ۲۹۲، ۲۹۳، ۳۵۴، ۳۵۹، ۵۱۶

سردار همایون/ ۲۶، ۱۳۴

سردار السلطنه/ ۸۳

سرداران بلوچ/ ۵۶۳

سرداران سیستان/ ۵۶۳

سردشت/ ۳۸۹، ۴۷۹

سرسام/ ۲۶۱

سرسخت قلعه/ ۳۱۸

سرشیو/ ۳۳۲

سرکان/ ۳۵۸

سرکشیک زاده، سید کاظم/ ۴۴۴

سرکیسیان، کیغام/ ۲۹۱

سطوت/ ۵۷۲

سطوت الدوله/ ۴۹۳

سطوت السلطنه/ ۴۲۲

سعد سلمان، مسعود/ ۵۳۵

سعد الدوله/ ۱، ۲۰۶، ۲۰۹، ۲۱۰، ۳۱۰، ۳۳۷، ۳۶۸، ۴۱۴، ۴۴۶

سعد الله خان/ ۲۰۹

سعد الملك / ٣٦، ٤١٨، ٤٥٩

سعدى / ٥٣٥

سعيد الممالك / ٢٤٧

سعيدى، ميرزا احمد خان / ٣٥٤

سفيد كتله / ٣٥١

سفيدرود / ٤٢٠

سقز / ١١٩، ٢٢٨، ٣٨٩، ٤٣٣، ٤٧٩، ٤٨٧، ٥٠٦، ٥٥١، ٥٥٤، ٥٥٦

سل / ١٢٢، ٢١٧

سلاوا / ٥٨١

سلدوز / ٩٢، ٩٣، ١١٩، ١٣٧، ١٤١، ١٤٢، ٢٤٦

سلطان زاده، حميد / ٥١٤

سلطان / ٥١٥، ٥٦٥ روز شمار تاريخ معاصر ايران ج ١ ٦٥٥ س ..... ص : ٦٥٣

طان احمد / ٥٦٧

سلطان المحققين / ٥٩٢

سلطان دشت / ١٥٧، ١٦١

سلطان آباد / ٣٥٨، ٤٤٣، ٥٤٠، ٥٤١، ٥٤٣

سلطنت خانم / ١٩٤

سلطنت آباد / ٦

سلماس / ٦٤، ٦٧، ١٤١، ١٥٢، ١٨٦، ٢٨١، ٣٣٩، ٣٤٧، ٤٠٥، ٤٢٣، ٤٢٤، ٤٦٤، ٤٦٨، ٤٧٦

سلمبر / ٢٤٠

سليم آقا، محمود عباس / ٥١٤

سليمان ميرزا / ٢١٤، ٢٦٧، ٣٢٦، ٤١٨، ٥٧٠

سليمانيه / ٤٨٤

سمنان / ٩، ٢٣، ٣٤، ٤٧، ٤٨، ١٦٩، ١٧٣، ١٨٥، ١٨٧، ٢٦٤، ٣٠٤، ٣٣١، ٣٧٩، ٣٨١، ٤٣٩، ٤٤٣

سميتقو، اسماعيل / ٦٤، ٩٢، ١٣٧، ١٤١، ١٤٤، ١٩٩، ٢٤٦، ٢٨٣، ٣١٠، ٣٣٢، ٣٤٤، ٣٥٦، ٣٧٤، ٣٨٣، ٣٩٣، ٤٠٤، ٤٠٥، ٤٠٦

٤١٠، ٤٢٧، ٤٣٣، ٤٣٤، ٤٦٣، ٤٦٤، ٤٦٨، ٤٦٩، ٤٧٠، ٤٨٤، ٤٩٨، ٥٠٠، ٥٠٢

ص: ۶۵۶

۵۰۵، ۵۱۱، ۵۲۲، ۵۴۱، ۵۶۰، ۵۶۱

سمیعی، حسین / ۵۱۲

سمیعان، یحیی /- ریحان، یحیی

سمیل / ۴۷۳

سن پترزبورگ / ۱۳، ۳۹، ۸۵، ۵۰۲، ۵۶۶

سن سیر / ۱۱، ۱۴

سن آباد / ۳۵۹

سناتوریس / ۳۷۹

سنتری (مجله) / ۵۸۱

سنجابی (ایل) / ۲۱۵، ۳۹۵

سنقر کلیایی / ۸۸، ۹۰، ۳۳۸

سنکچولی (طایفه) / ۲۸۵

سنگر / ۴۲۰

سندج / ۹۰، ۲۹۹، ۳۸۹

سندجی، محمد علی خان / ۵۹۱

سوئد / ۶، ۲۸، ۵۹، ۶۵، ۱۶۵، ۲۰۸، ۲۱۹، ۲۸۵، ۳۱۳

سوئیس / ۳۱، ۴۸، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۲۲، ۱۵۸، ۱۶۳، ۱۶۴، ۳۰۸، ۳۴۶، ۳۷۱، ۳۷۹، ۳۸۳، ۳۸۴، ۴۵۱، ۴۵۶، ۴۷۰، ۴۷۸، ۵۰۰، ۵۴۵

۵۶۵، ۵۷۶

سواد کوه / ۵، ۴۷، ۴۸، ۶۳، ۱۰۱، ۱۰۲، ۲۳۶، ۳۰۴، ۳۰۶

سورین / ۵۴، ۱۱۸

سورتچی / ۵۴۷، ۵۶۵، ۵۶۶

سوریه / ۱۰۹، ۲۱۳، ۲۶۶، ۳۴۹، ۴۵۸

سوسیال دموکرات / ۳۶۹

سوف / ۵۹۰

سوفر / ۵۹۷

سولز، آل / ۱۴

سومور / ۱۴۴

سهام الدوله / ۲۰۶

سهام الدوله، میرزا حسین خان / ۳۳، ۵۳

سهام السلطان / ۳۹، ۸۳، ۲۱۲

سهراب خان / ۵۸۲

سهراب زاده، ابراهیم / ۳۳

سهراب زاده، اسد الله / ۲۰۶

سهم الممالک / ۲۸۷

سهیلی، علی / ۱۰، ۷۷، ۸۳، ۲۲۶، ۴۶۳، ۵۱۳

سیاح، کاظم خان / ۳، ۴، ۶، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۰، ۲۲، ۳۵، ۴۰، ۵۵، ۶۷، ۶۸، ۸۴، ۹۸، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۶۴، ۱۷۰، ۵۶۴

سیاست (روزنامه) / ۲۶۷، ۳۱۶، ۳۱۷

سیام / ۱۵۵

سیاه حصار / ۳۴۰

سیاه رود / ۳۵۱

سیاه پوش، سلطان علی اکبر / ۲۵۳

سیاهرود / ۲۰۷

سبیری / ۳۹۲، ۲۹۳

سید ابو طالب / ۵۱۶

سید تاج الدین / ۴۶۰

سید حسن خان / ۵۲۴

سید حمزه / ۱۲۳

سید حیدر / ۳۰۸، ۳۰۴، ۹۱

سید ضیاء / ۵، ۹، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۵، ۲۹، ۳۳، ۵۲، ۵۷، ۶۲، ۸۰، ۱۰۷، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹،
۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۴۰، ۱۴۳، ۱۴۶، ۱۵۳، ۱۵۸، ۱۶۸، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۴، ۲۱۵، ۲۲۶، ۲۶۷، ۲۹۴، ۳۷۹

سید طه / ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۹۳، ۵۲۲، ۵۴۸، ۵۵۴، ۵۸۳

سید عزیز الله خان (سروان) / ۳۷۲

سید علاء الدین / ۳۷۹

سید مرتضی قلی خان / ۲۲۹

سید آقایی / ۳۲۸

سید الدوله / ۳۳۱

سیدان / ۷۰

سید جلال / ۴۹، ۳۹۰، ۵۶۸

سید حسین / ۳۵۰، ۴۷۵

سیدرو/ ۳۰۶

سید علی خان/ ۴۰۰

سید کشفی/ ۴۰۰

سید مصطفی/ ۲۶۹

سیرجان/ ۷۳، ۱۴۶، ۳۴۴، ۴۶۵

سیستان/ ۴۳، ۴۴، ۱۱۹، ۱۵۱، ۱۵۸، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۹۷، ۳۰۲، ۳۱۲، ۳۸۶، ۴۱۷، ۴۵۳، ۴۵۸، ۴۶۹، ۴۹۲، ۴۹۹، ۵۶۲، ۵۶۷، ۵۸۳،

۵۹۰

سیستانی/ ۲۸۵

سیف الدوله/ ۲۶

سیف السلطان، ید اللہ خان/ ۱۱۰

سیف الشریعہ/ ۴۳۸

سیف القضاة/ ۵۰۸

سیف اللہ خان/ ۱۴۴، ۲۸۲، ۵۲۳

سیف اللہ سرتیب/ ۲۸۷

سیمان توب/ ۱۵۵

سیمبریک/ ۵۶۶

سیموریان، سیمور/ ۲۹۱

سیمین رود/ ۳۵۶

سینکلر/ ۳۰۹، ۳۱۵، ۴۵۰، ۴۵۱، ۵۸۷

سینکی، میرزا جواد خان/ ۸۷، ۸۸، ۱۴۵، ۴۹۲

سینما خورشید / ۵۳۰، ۵۳۷

سیہ بازار / ۳۹۶

سیواس / ۳۸۲

سیوبرگ / ۱۲۹، ۱۳۰

ش

شاپور / ۱۴۲

شارجہ / ۹۰

ص: ۶۵۷

شارژدافر / ۱۹۳، ۵۸۰، ۵۸۳، ۵۹۵

شاریخ / ۴۲۹

شاطرانلو، امیر عشایر / ۱۴۲

شاکری / ۳۳۲

شال فروش، محمد آقا / ۲۴۷

شالدام، دبلیو. اف. کیو / ۲۴۳

شامات / ۷۳، ۷۲، ۵۱

شاملو، میرزا عبد الله خان / ۸۳

شاه (میدان) / ۱۶

شاه / ۱۷، ۵۱۹، ۵۷۲

شاه آباد (خیابان) / ۶۲

شاه تختی / ۱۰۰، ۲۵۶، ۲۵۸

شاه خلیل الله / ۴۱۷

شاه سلطان حسین / ۱۳۴

شاه عباس کبیر / ۱۳۴

شاه کوه / ۳۰۴

شاه آباد / ۲۰۴، ۳۰۵

شاهپور / ۳۳۲

شاهرخ میرزا / ۳۸۶

شاهرخ، ارباب كيخسرو / ۲۱۹

شاهروُد / ۳۴، ۵۱، ۵۵، ۷۱، ۱۲۱، ۲۱۱، ۲۳۱، ۲۷۳، ۳۰۹، ۳۳۰، ۳۷۶، ۴۳۹، ۴۴۳، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۸۶

شاهرودی، حاج محمد تقی / ۵۷۰

شاهزاده عبد العظیم / ۹۳

شاهسون / ۱۴۶، ۱۶۲، ۱۹۰، ۲۴۶، ۳۱۶، ۳۸۸، ۴۴۶، ۵۴۵، ۵۷۹

شاه قلی میرزا (شاهزاده) / ۴۱۹

شاهکدار / ۸۷، ۱۱۶، ۱۱۸

شاهی / ۴۸

شاهین دژ / ۴۷۹، ۵۵۷

شبستر / ۳۳۲، ۵۱۳، ۵۲۳

شبه جزیره آبشوران / ۷۰

شبه جزیره بالکان / ۱۳۵

شبه جزیره عربستان / ۲۶۶

شجاع نظام / ۲۲۳

شجاع التولیه / ۳۲۰

شجاع الدوله / ۴۳۷، ۴۶۴، ۵۰۸

شجاع الدوله، صمد خان / ۱۵۲، ۳۲۴

شجاع السلطان / ۸۷

شجاع السلطنه / ۱۰۳، ۲۸۹

شجاع الملک / ۹۱، ۱۰۳، ۱۱۰، ۱۵۷، ۲۷۹، ۲۸۵، ۲۹۲، ۲۹۴، ۳۰۲، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۱، ۳۱۶

شرف الملک / ۴۰۲

شرف الملک، میرزا سید علی / ۱۷۶، ۱۷۷

شرف خانه / ۱۱۶، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۴۰، ۳۴۷، ۳۹۳، ۵۱۲، ۵۲۳، ۵۲۵، ۵۳۹، ۵۴۲

شرق (روزنامه) / ۸

شرق ایران (روزنامه) / ۲۶۴، ۲۷۱، ۴۰۰

شرق نزدیک (روزنامه) / ۹۷، ۹۸، ۱۴۳، ۳۵۵، ۵۰۵

شرکت نفت ایران و آمریکا / ۵۷۵

شرکت نفت ایران و انگلیس / ۹۰، ۳۶۴، ۳۶۵، ۴۱۰، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۴۴، ۴۵۸، ۱۶۱، ۴۷۸، ۴۸۰، ۵۰۷، ۵۹۸

شرکت نفت شمال ایران / ۴۲۶

شریعت زاده / ۴۸

شریعت زاده، میرزا مهدی / ۵۵

شریف آباد / ۶

شریف امامی / ۸۳

شریف حسین / ۲۶۵، ۲۶۶

شریف کاشانی، ملا حبیب الله / ۵۶۹، ۵۷۰

شریف مکه، حسین ابن علی / ۲۱۳

شش بلوکی / ۳۰۱

شصت تیر / ۳۴

شط العرب / ۴۴۳

شعاع السلطنه / ۱۵۷، ۲۸۰، ۲۸۷

شفایى، میرزا عبد الحسین / ۴۰۵

شفق (دکتر) / ۳۲۴

شفق (روزنامه) / ۳۲۴، ۵۷۷

شفیعی / ۲۴۷

شکاک / ۶۴، ۴۹۳، ۵۵۶، ۵۵۷

شکر الله خان / ۵۸۱، ۵۸۲

شکرنویس باشی، فتح الله / ۱۶۴

شکریاری / ۴۲۴، ۴۶۰، ۵۰۲

شکسپیر، ویلیام / ۲۶۵

شکور آقا / ۳۷۴، ۴۷۰

شکوفه (روزنامه) / ۱۱۸

شمس الدین خان / ۴۶۱

شمس الشعراء، عبد الحسین میرزا / ۳۶۱

شمس العماره / ۵۵۴

شمس الملوک / ۴۱۷

شمسی خان / ۴۵۸

شمسی کانلو / ۴۷۰

شمشیر وزیرى، علیرضا خان / ۲۹۳، ۲۹۵، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۵، ۳۶۳

شمع (شام) / ۳۳۰، ۳۴۹

شمیران / ۶، ۳۷، ۵۴، ۹۳، ۱۹۶، ۲۶۹، ۴۷۳

شمیرانات / ۲۱۹

شبه اور / ۱۷

شوبرگ / ۲۰۸، ۲۵۳، ۳۹۸، ۵۷۱

شور (رود خانه) / ۱۰۶

شورای سلطنتی / ۵۱۳

شورای عالی بهداری / ۲۰۴

شورای عالی تجارت / ۵۳۹

شورای عالی معارف / ۲۰۴

شورای عالی نظام / ۵۵۴

شورای علوم دینی / ۱۰

شورستان / ۴۸

شوروی / ۱۳، ۱۷، ۲۷، ۳۹، ۴۰، ۴۲، ۴۸، ۵۴، ۸۳، ۸۵، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۸، ۱۰۸، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۳، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۶، ۱۵۰، ۱۵۴،
۱۵۸، ۱۶۳، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۱، ۱۷۹، ۱۸۱، ۱۹۰، ۱۹۲، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۷، ۲۳۰، ۲۳۲، ۲۴۳، ۲۴۸، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۹، ۲۶۱، ۲۷۲،
۲۷۴، ۲۸۲، ۲۸۸، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۰۹، ۳۱۳، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۹، ۳۲۱، ۳۲۴، ۳۲۹، ۳۳۱، ۳۳۵، ۳۵۴، ۳۸۳، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۹۰، ۳۹۱،
۴۰۵، ۴۰۸، ۴۲۰، ۴۲۴، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۶۰، ۴۶۷، ۴۷۰، ۴۸۳، ۴۹۵، ۴۹۶، ۵۰۳، ۵۱۳، ۵۲۳، ۵۳۰، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۹، ۵۴۳، ۵۴۷،
۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۷۱، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۶۰۲

شوستر، مورگان / ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۳۸، ۳۰۸، ۳۲۴، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۱۱، ۵۸۱

شوستری، سید محمد علی / ۱۹

شوکت الدوله / ۱۲۳، ۲۸۵، ۲۹۰، ۲۹۲، ۳۰۹، ۴۴۸

شوکت السلطنه / ۹۱، ۳۰۸

شوکت الملک / ۴، ۲۷۶، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۱۲، ۳۷۵

شوکت الملک، امیر اسماعیل خان / ۳۷۵

شوکی / ۴۷۰

شولار / ۱۶۱

شولدن (کاپیتان) / ۳۴۲

شولستان / ۵۰۰

شهاب، سيف الله / ٢، ١٤٤

شهاب الدوله / ٢٠٩، ٢٧٥، ٣٦٠، ٣٦١، ٥٦٨

شهبازى، عبد الله / ٦١

شهربانو / ١٦٤

شهربانى / ٢٧، ٧٩، ٩١، ٢٠٨، ٣٦٩، ٣٧٣، ٣٧٥، ٥١٩

شهرضا / ٦٠٢

شهرنو / ٧٦، ١٨٧، ٢٤١، ٣٥٧، ٣٥٨، ٤٣٤

شهر ويران / ٩٣، ١٤٢، ٣٥٦، ٤٩٩، ٥٥٤

شهسوار / ٢٥٩، ٢٦٩

شيبانى، حبيب الله خان / ٢٠، ١٤٤، ٤٠٧، ٥١٩، ٥٢٣، ٥٢٥، ٥٣٦، ٥٣٨، ٥٤٣، ٥٦٠

شيبانى، نور على خان / ٤٠١

شيبانى، وحيد الملك / ٢٠٩، ٥٧٠

شيخ اسد الله / ٥٢٥

شيخ اسماعيلي / ٣٣٢

شيخ اير گول / ٥٩٦

شيخ ب هايبى / ٤٠٦

شيخ حسن / ٢٢٢

شيخ حسين / ١٩، ٤٠٠، ٤٠١

شيخ خزعل / ٧٤، ٧٨، ٧٩، ٣٢٩، ٥٠٠، ٥٦٧، ٥٨٢

شيخ زين العابدين / ٢٢٤

شیخ شعیب / ۳۰۶

شیخ صفی / ۲۳۲

شیخ عبد الاسلام عرب / ۱۴۲، ۲۱۲

شیخ عبد الحسین / ۲۳

شیخ عبد الله / ۵۴۸، ۵۵۴، ۵۸۳

شیخ عطار / ۵۳۵

شیخ فاضل مجتهد / ۱۰۳

شیخ لنسکی / ۱۴۲

شیخ محمد جواد / ۴۸۰، ۵۹۰

شیخ محمد حسین / ۲۲۴

شیخ نصر الله / ۱۹

شیخ هادی / ۵، ۲۸۸

شیخ الاسلام / ۵۷

شیخ العراقین زاده / ۴۷۰

شیر و خورشید / ۵۱۵، ۵۳۴

شیر و خورشید سرخ ایران (مجله) / ۳۷، ۲۰۴، ۵۷۰، ۵۷۶

شیراز / ۳، ۴، ۸، ۴۰، ۵۹، ۷۰، ۷۴، ۷۵، ۷۷، ۸۳، ۸۸، ۸۹، ۱۳۲، ۱۳۶، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۹۰، ۱۹۵، ۲۱۸، ۲۶۴، ۲۷۵، ۲۹۳، ۳۰۱، ۳۳۸،
۳۴۲، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۵۷، ۳۹۴، ۳۹۵، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۹، ۴۱۱، ۴۶۵، ۴۹۹، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۱۹، ۵۴۹، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۱، ۵۶۳، ۵۶۴،
۵۸۲، ۶۰۴

شیرازی، سید محمد رضا / ۴۴

شیرازی، میرزا حسن / ۲۷۵

شیرازی، میرزا عبد الوهاب / ۴۹

شیرازی، میرزا محمد تقی / ۲۷۵

شیرتپه / ۳۸، ۲۴۲

شیردل خان / ۴۴۴

شیرکچی / ۹۴

شیرگاه / ۱۰۱، ۳۰۶

شیرماکوف / ۱۶۱

شیروان / ۱۰۴، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۴۶، ۳۴۸، ۳۵۲، ۳۸۲

شیروانی / ۶۰۲

شیروانی، سردار عبد الله خان / ۶۰۲

شیروانی، میرزا ابو طالب / ۶۰۲

شیرین سو / ۱۵۶

ص

صائین قلعه / ۸۹، ۵۵۴، ۵۵۶، ۵۵۷

صاحب جمع، عسگر / ۲۰۶

صاحب ممتاز خان / ۲۰۳، ۲۲۱

صاحب، بارون / ۲۹۱

صادق صادق / ۳۳، ۵۳۲

صادق الدوله / ۳۴۷، ۳۴۸

صادق الممالک / ۳۴۰

ص: ٦٥٩

صارم الدوله / ١٩، ٤٦، ١٠٦، ١٠٧، ١١٩، ١٢٠، ٢٠٦، ٣٤٠

صارم الدوله، اكبر ميرزا / - صارم الدوله

صارم الملك، نصير خان / ٣١

صالح، الهيار / ١٧٧

صالح، على پاشا / ١٧٧

صبا / ٣٦٠، ٥٨٨

صبا، حسين / ٢٦٧، ٣٦١، ٣٧٠، ٥٣٥

صبح اميد (روزنامه) / ٢٩٦

صحاف باشى / ٨٥

صحت الملك / ٢٠٢، ٢٠٩

صحنه / ٣٣٨

صدای اصفهان (روزنامه) / ٢٩٦

صدر، سيد حسين / ٥٦٠

صدر، سيد محمد / ٥١٧

صدراعظم، ميرزا على اصغر خان / ٤١، ٥٢

صدر الادبا، سيد على / ٢٣٩، ٢٦٩، ٤٠٠، ٤٠١، ٤٤٦

صدر الاسلام / ١٠، ٥٢٥

صدر الاشراف / ٣٩، ٥٠، ٨٣، ٢١٣

صدرى، اعتماد الدوله / ٢٠٦

صدری، رکن الدین / ۲۰۶

صدیق اعلم / ۸۳، ۴۴۳

صدیق اف، مرسل خان / ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۴۷، ۱۵۰، ۱۵۷

صدیق حضرت / ۴۲۴، ۵۸۱

صدیق دفتر / ۲۸۲

صدیق، میرزا عباس خان / ۸۱، ۸۳

صدیق، میرزا عیسیٰ خان / ۴۴۳

صدیق التجار / ۸۳

صدیق السلطنه / ۱۶۱

صدیق الملک، میرزا محمد خان / ۲۲۵

صربستان / ۱۵۵

صفاده / ۵۷۸

صفاکلا / ۱۵۶

صفر بیگ / ۴۰۰، ۴۰۱

صفوی، شکر الله / ۵۸۸

صفویه / ۱۰۹، ۱۴۳، ۴۷۹

صلاح السلطنه / ۲۰، ۵۷۱، ۵۷۲

صلاح الملک / ۲۰

صلاحی، احمد / ۲۱

صلاحی، محمود / ۲۱

صليب سرخ / ٤٧١، ٥٧٠، ٥٧٦

صمد خان / ٥٣، ٥٤، ٥٦

صمصام نظام / ٥١٦

صمصام السلطنة / ٣٠، ٣١، ٤٩، ٥٢، ١٢٨، ١٣٥، ١٩٣، ٢٢٦، ٢٤٩، ٢٤٧، ٢٤٨، ٢٤٩، ٢٦٤، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٧٩، ٢٨٣، ٢٨٤، ٣٢٦، ٤٥٩، ٤٢٦

صمصام السلطنة بختيارى / ٢٦٨، ٣١٦، ٥١٢

صمصام السلطنة، مرتضى قلى خان / ٣٠٢

صمصام السلطنة، نجفقلى خان / ١٠٧

صنيع الدوله / ١٢٨، ٤٠٨

صنيع الدوله، مرتضى قلى خان / ٥٣، ٥٤، ٥٦

صور (روزنامه) / ٩

صور اسرافيل، ميرزا قاسم / ٥٣٦

صوفيا / ١٣٥، ٢٢٧

صوفيان / ٥٢٣

صولت الدوله / ٣٤٤، ٣٨٧، ٥١٩

صولت السلطنة / ٤٦٢

صولت الملك / ٥٥١

صومعه سرا / ١٤٨، ٢٣٢، ٣٧٧

صهيونست / ٧١، ٧٣، ١٣٨، ٣٦٦

صيفور / ٣٨٧

صیقلان (رود خانه) / ۳۷۶

ض

ضرغام / ۵۶۸

ضرغام الدوله / ۵۸۲

ضرغام السلطنه / ۵۶۸

ضرغام السلطنه بختیاری / ۴۸۸

ضرغام السلطنه، حاجی ابراهیم خان / ۲۶۸

ضرغامی، عزیز الله / ۶۳

ضیاء الدوله، میرزا امان الله / ۵۰۲

ضیاء السلطان / ۳۱، ۳۴۳

ضیابر / ۳۷۷، ۵۶۸

ط

طاعون / ۱۳۳، ۱۳۷، ۱۳۹، ۲۰۹، ۲۱۴، ۲۲۱، ۲۳۳، ۲۴۲

طاعون خیاری / ۱۳۹، ۲۱۴

طاعون گاوی / ۶۰۳

طابوف، عبد الرحیم / ۴۴

طالش / ۳۸۶، ۳۹۰، ۵۶۸

طالقان / ۱۰۲

طالقانی، شیخ علی / ۲۰۶

طاهباز / ۴۰۰، ۴۰۱

طاہباز، حاج ابراہیم/- طاہباز

طاہباز، حاج محمد رحیم آقا/ ۳۵۹

طاہری / ۲۸۵

طایف / ۲۶۶

طباطبائی / ۳۲۶

طباطبائی، سید حسین / ۴۰۱

طباطبائی، سید عبد الحسین / ۵۱۷

طباطبائی، سید ضیاء / ۷، ۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۷، ۲۹، ۳۱، ۳۳، ۳۵، ۳۶، ۳۹، ۴۰، ۴۳، ۴۸، ۴۹، ۵۰

۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۹، ۶۱، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۹، ۸۳، ۸۴، ۸۷، ۹۰، ۹۱، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۱۱، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۴۰، ۱۴۳، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۸، ۱۶۴، ۱۶۷، ۱۷۱، ۱۷۴، ۲۱۴، ۲۲۰، ۲۳۹، ۲۹۳، ۳۵۰، ۳۶۵، ۳۷۹، ۳۸۳

طباطبایی، سید علاء الدین / ۳۸۳

طباطبایی، سید محمد / ۴، ۶، ۱۲۶، ۲۲۸، ۳۱۵، ۳۱۶

طباطبایی، میرزا محمد صادق / ۴۱۸

طبرستان / ۴۲۹

طبس / ۵۷۲

طبسی، سید حسین / ۴۰۱

طرابلس / ۵۶۰

طرابوزان / ۳۱۶، ۳۸۲، ۴۹۶

طرق / ۳۷۲، ۳۷۴، ۳۹۴، ۴۶۴

طوالش / ۵۱۴، ۵۱۶، ۵۱۷

طوس / ۱۵۸، ۵۰۳

طوفان (روزنامه) / ۲۶۷، ۲۹۹، ۴۱۳، ۴۳۳، ۴۶۵، ۴۶۷

طومانیانس / ۲۹۱

طومانیانس، الکساندر / ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱

طومانیانس، وارطان / ۴۱۸

طهماسبی، عبد الله خان / ۲، ۵۰۸

طبیات / ۲۸۵

طبيات مشهد / ٢٩٦

ظ

ظفر الدوله / ٤٦٢، ٤٦٣، ٤٩٨، ٥٢١، ٥٢٣

ظفر السلطنه قاجار / ٢٩٣

ظل السلطان، مسعود ميرزا / ٤٦، ١٠٧، ١٦٩

ظهير الاسلام / ١٠، ٢٢٩، ٣٤٣

ظهير الدوله / ٣٣، ٣٧

ظهير الملك / ١٦٩، ٢٤٣

ع

عارف / ٣٥٩

عاقلي، باقر / ٢٤، ٥٢

عالي قاپو / ٥٣٨

عامري، محمد خان / ١١٦

عاملي، سيد صدر الدين / ٣٦٧

عبادان / ٤٥١، ٤٥٧

عباس آباد / ٢٧٤، ٤٧٨

عباس خان / ٥١

عباس علي خان / ٢٩٤

عباس ميرزا / ٢٦٧، ٣١٦، ٣١٧، ٥١٦، ٥٤٥

عباسعلي خان / ٥

عباسقلی / ۵

عباسقلی خان / ۴۷، ۵۸۶

عباسی (ایل) / ۳۳۰

عباسی / ۴۳۶

عبد البهاء / ۴۳۴، ۴۳۵

عبد الحسین میرزا / ۵۱۶

عبد الحمید میرزا / ۴۲۸

عبد الصمد خان / ۵۲۶

عبد الغزیز / ۲۶۵، ۴۵۸، ۵۶۷

عبد العظیم حسن ی (علیه السلام) / ۱، ۸، ۳۵

عبد العلی خان (سلطان) / ۴۷۷

عبد القدير خان / ۱۷۰

عبد الکریم زاده، محمد / ۴۲۸

عبد الله / ۲۶۵

عبد الله خان / ۸۷، ۸۸، ۲۰۸، ۳۲۱، ۳۳۱، ۳۷۴

عبد الله خان ترکمان / ۴۴۹

عبد الله میرزا / ۱۶

عبد المجید / ۱۵۱

عبد المطلب / ۱۴

عبد الملکی (ایل) / ۴۷۳

عبدہ (دکتر) / ۳۲۴

عبدہ، محمد / ۵۷۵

عبدو خان / ۵۲۲

عبدوی (طایفہ) / ۵۵۷

عتبات عالیات / ۲۱۳

عتبات مقدسہ / ۱۷۸

عثمان بیگ / ۳۷۴، ۳۷۵

عثمانی / ۱۴، ۳۵، ۴۸، ۵۱، ۵۷، ۵۹، ۶۳، ۸۱، ۹۱، ۱۰۰، ۱۰۹، ۱۳۵، ۱۵۴، ۱۹۹، ۲۱۳، ۲۱۵، ۲۱۸، ۲۲۲، ۲۲۴، ۲۲۶، ۲۲۸، ۲۳۲،
۲۳۷، ۲۴۶، ۲۵۸، ۳۰۴، ۳۱۶، ۳۲۴، ۳۳۵، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۹، ۳۵۲، ۳۶۳، ۳۶۹، ۳۷۴، ۳۶۹، ۴۷۰، ۴۷۶، ۴۸۷، ۴۹۲، ۴۹۸، ۵۰۵،
۵۰۷، ۵۱۲، ۵۱۴، ۵۳۹، ۵۷۲، ۵۸۳، ۵۹۱، ۵۹۴، ۶۰۰

عدل، سید مصطفیٰ / ۴۸

عدل الدولہ / ۵۰۷

عدل السلطنہ / ۲۱۲، ۴۰۰، ۴۰۱، ۵۲۵

عدل الملک / ۱۸۵، ۳۰۴

عدل الملک، حسین خان / ۱۶، ۲۲

عدل الملک، میرزا حسن خان / ۱۶، ۲۲

عدل الممالک شیرازی / ۳۶

عدلیہ / ۱۵، ۱۹، ۲۹، ۳۰، ۷۲، ۷۶، ۸۱، ۸۳، ۱۰۷، ۵۹۶

عراق / ۲۱، ۲۹، ۸۹، ۱۶۹، ۲۰۵، ۲۱۵، ۲۷۵، ۲۸۸، ۳۲۹، ۳۳۵، ۳۸۹، ۴۲۲، ۴۷۶، ۵۰۸، ۵۱۷، ۵۳۲، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۷، ۵۸۴، ۵۸۷

عراقی، آقا ضیاء / ۵۱۷

عرب / ۲۱۸، ۲۵۴، ۵۰۸، ۵۸۴

ص: ۶۶۱

عرب لر / ۲۵۸، ۳۷۶

عربستان / ۲۱، ۷۶، ۱۱۱، ۱۹۴، ۲۰۶، ۲۱۳، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۴۲، ۲۵۸، ۲۶۵، ۳۰۶، ۳۲۹

عز الدوله، عبد الصمد میرزا / ۲۰، ۴۹

عزت الله خان / ۴۰۸

عزّ الملك / ۵۱۴

عزّ الممالک / ۳۳

عزیز الله خان / ۳۸۱

عزیزی / ۴۹۳

عزیزی، اسماعیل / ۳۳۲

عسگر آباد (رود خانه) / ۱۰۶

عسیر / ۲۶۶

عشرت آباد / ۶، ۴۶۳

عشق آباد / ۲۱، ۳۹، ۴۴، ۴۸، ۵۸، ۵۹، ۸۴، ۸۵، ۸۷، ۸۸، ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۷۰، ۱۹۹، ۲۱۹، ۲۵۷، ۳۱۱، ۳۷۴،

۳۸۱، ۳۸۲، ۴۵۹، ۴۷۵، ۵۲۳، ۵۳۵، ۵۴۲، ۵۴۴، ۵۴۷، ۵۴۹

عشقی (سرتیپ) / ۴۶۱

عشقی / ۳۱۷

عصر آزادی (روزنامه) / ۵۰۶

عصمت السلطنه / ۴۹

عضد التولیه / ۵۹۱

عضد السلطان / ٤١٧

عضد السلطان، ابو الفضل ميرزا / ٥٦٨

عضد الملك / ٦٨، ٨٣، ١٢٨

عطاء / ٣٨٧

عطاء الدوله / ٥٦٥

عطاء السلطنه (ياور) / ٤٦٥، ٤٦٦، ٤٧٠

عطاء الله خان / ١٦، ٧٨

عطاء بيگ / ٥٥٦

عطار / ٣٢٨

علاء، حسين / ٢٨، ١٥٣، ٣١٤، ٣١٥، ٣٩٨، ٣٩٩، ٤٠٧، ٤١٠، ٤٤٠، ٤٤٢، ٤٤٥، ٤٥٩، ٤٧٩، ٥٥٢، ٥٦٤، ٥٧٨، ٥٨٠، ٥٨١

علاء الدوله / ٥٢٩

علاء السلطان / ١٢

علاء السلطنه / ١٠٧، ٢٢٦، ٤٥٥

علاء السلطنه مازندراني / ٥١٢

علاء السلطنه، ميرزا محمد علي / ١٠٧، ١٢٨، ١٧٥

علاء الملك / ١٨، ١٩

علايي / ١٥٣

علم / ٣٧٥

علم الدوله / ٢٠٨، ٢٩٧، ٣٥٧، ٣٩٦، ٤٠٠

علوي زاده / ٣٤٩

علی اصغر خان سرتیپ / ۹۹

علی خان (شاهزاده) / ۳۱۶

علی خان (کلنل) / ۴۳، ۳۸۵، ۴۶۵، ۴۷۵

علی خان / ۱۴۷

علی خوجه / ۲۸۵

علی محمد خان، محمود / ۱۴۶

علی منصور / ۳۷

علی آباد / ۸۹

علی آبادی، میرزا حبیب اللہ خان / ۴۴، ۴۲۶

علیار (ایل) / ۳۳۰

علی اصغر / ۱۳۸

علی اکبر / ۳۷۵

علی خان (کلنل) / ۴۰۷، ۴۱۵

علیرضا خان / ۴۰۰، ۴۰۱

علیزاده تبریزی، میرزا عباس / ۷۰

علیقلی خان / ۳۱، ۲۶۸

عماد الدولہ / ۲۵۲

عماد السلطنہ / ۳۹، ۴۲۸، ۵۷۸

عماد الملک، احمد خان / ۴۱، ۵۲، ۱۲۳

عماد الممالک / ۳۱۹

عمارت ابيض / ۶۴

عمارت خسروي / ۴۸۴

عماره / ۴۱۴

عمان / ۳۶۴، ۴۴

عمده الامرا / ۲۰۰

عمر افندی / ۲۵۳

عمر آقا / ۶۴، ۹۲

عمران / ۵۹۶

عمله / ۳۰۱

عمو جنگلی / ۳۹۰

عمو اوغلی، حیدر خان / ۱۴۲، ۲۱۲، ۲۴۷، ۳۴۵، ۳۴۶، ۴۸۰، ۵۷۲، ۵۹۵

عمید، محمد خان / ۲۲۸

عمید السلطان / ۲۵۹، ۴۸۸

عمید السلطنه / ۲۱۲، ۳۶۰

عمید الملک / ۳۳، ۴۷، ۱۹۶، ۵۲۵

عمیدی نوری / ۱۵۳

عودلاجان / ۵۳۳، ۵۳۵

عوض بیگ / ۲۱۷

عون السلطنه / ۳۴۳

عهدنامه ایران و افغانستان / ۴۳۷، ۴۴۶

عهدنامه ایران و آلمان / ۳۷۹ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۶۶۱ ع ..... ص : ۶۶۰

دنامه ایران و روسیه / ۴۹۳، ۶۰

عهدنامه ترکمانچای / ۲۳۹

عهدنامه مودت / ۲۶، ۱۷

عهدنامه مودت ایران و چین / ۴۰۸

عهدنامه مودت ایران و شوروی / ۱۵۰، ۳۴۱، ۴۴۴، ۴۹۹، ۵۷۱

عیسی وزیر / ۲۸۸

ص: ۶۶۲

عين الدوله / ۱، ۵، ۵۲، ۲۰۶، ۲۰۸، ۲۲۶، ۳۲۴، ۴۱۸، ۴۵۵

عين الدوله، سلطان عبد المجيد ميرزا / ۸۸، ۱۰۷، ۱۲۸

عين السلطنه / ۶

عين الملك / ۳۲۹

عين الملك، حبيب الله خان / ۷۲، ۷۳

عيوق (روزنامه) / ۲۱۵

غ

غاز / ۴۴

غازی دول / ۲۱۳

غازيان / ۳۹۲

غرش (روزنامه) / ۲۹۶

غزنوی، سلطان محمود / ۱۰۹

غضنفر خان / ۲۰۶، ۲۱۲

غفوری، ميرزا محمد علی خان / ۵۶۷

غلام حسين خان / ۵۸۲

غلام دوافروش / ۴۰۱، ۵۰۳

غلام رضااف / ۴۰۰

غلام شاه بربری / ۳۱۹

غلام مهدي اف / ۴۰۰

غلام رضا خان / ۲۵۱، ۵۶۸

غلامعلی / ۱۳۸

غنی، قاسم / ۸۳

غیاث نظام / ۷۳

غیاثوند، اسفندیار / ۱۶

غیاثوند، سلطان محمود / ۱۰۹

ف

فاخر الدوله / ۶۰

فارس / ۱، ۱۱، ۲۰، ۳۴، ۳۷، ۳۹، ۴۴، ۶۴، ۷۳، ۷۸، ۱۰۷، ۱۴۶، ۱۵۹، ۱۶۹، ۲۱۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۲۴،
۳۲۵، ۳۳۸، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۶۰، ۴۰۳، ۴۶۵، ۴۷۷، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۶، ۵۲۵، ۵۵۲، ۵۵۸، ۵۶۰، ۵۷۹، ۵۸۱، ۵۸۲،
۵۸۵، ۵۹۵، ۵۹۹، ۶۰۴

فارسی (روزنامه) / ۵۹

فارسی مدان / ۳۰۱

فاروج / ۳۴۴، ۴۴۹

فایشیم / ۳۱۷

فاضل بسطامی / ۵۹۱

فاطمی، سید مهدی / ۳۹

فالكونر / ۱۰۵

فالكونر، جی. / ۲۱۷

فاینشال تایمز / ۵۹۳

فتح السلطنه / ۱۵۳، ۲۳۰

فتح السلطنه، حسن علی میرزا/ ۸۸

فتح الله میرزا/ ۲۳۱

فتحعلی شاه/ ۱۷

فتحعلی شاه قاجار/ ۴۱۷

فراماسون/ ۱۷، ۵۷۲

فراماسونری/ ۷۷

فرانسه/ ۳، ۵، ۱۰، ۱۲، ۱۹، ۲۴، ۲۵، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۳، ۴۴، ۵۴، ۵۶، ۵۷، ۶۳، ۶۵، ۷۵، ۷۷، ۸۳، ۸۶، ۸۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۰۸، ۱۱۶، ۱۲۲، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۲، ۱۳۹، ۱۴۸، ۱۵۵، ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۲، ۱۷۰، ۱۷۷، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۳، ۲۱۷، ۲۲۷، ۲۳۲، ۲۴۳، ۲۶۴، ۲۷۵، ۲۸۲، ۲۸۵، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۰۶، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۴۹، ۳۸۸، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۶۷، ۴۶۹، ۴۸۱، ۴۹۶، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۱۲، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۶۰، ۵۶۵، ۵۷۵، ۶۰۲، ۶۰۳

فرانسیس، رجینالد/ ۸۴

فرانکو پرسال/ ۵۹۷

فرج الله خان/ ۳۴۲، ۳۴۴

فرح آباد/ ۷، ۹، ۲۲، ۵۸

فرخ/ ۶۳، ۸۳، ۹۱، ۲۶۷

فرخی/ ۴۱۳

فرخی یزدی/ ۲۹۹، ۴۱۳، ۵۸۸

فرخی یزدی، محمد- فرخی یزدی

فردوس/ ۳۰۳

فردوست، حسین/ ۴۷۸

فردوسی (خیابان)/ ۸۵

فردوسی / ۳۷۵، ۵۲۹

فرزین، محمد علی / ۱۴۹، ۵۹۷

فرمانفرما، سید عبد الحسین میرزا / ۱، ۵، ۱۲، ۱۹، ۵۹، ۷۹، ۱۰۷، ۲۰۶، ۳۶۱، ۴۱۸، ۵۲۳

فرهپور، میرزا مهدی خان / ۲۸۲

فروغی، محمد علی / ۶، ۱۹، ۴۸، ۷۳، ۷۷، ۸۳، ۱۴۹، ۲۹۸، ۳۷۵، ۴۷۸، ۵۰۲، ۵۴۸

فروهر، ابو القاسم / ۲۶

فریزر (کلنل) / ۴۰، ۸۹، ۹۰، ۹۵، ۱۰۹، ۱۴۹، ۲۳۹، ۴۴۱

فریزر هنتر، فریدریک / ۲۳۹

فریزر، دی. اس / ۲۴۲

فریزر، ویلیام / ۹۰

فریمان / ۲۸۵، ۳۰۴، ۳۰۶، ۳۱۱

فشار کی اصفهانی، سید محمد / ۲۷۵

فشافیہ / ۴۴، ۴۷۳

فشنگچی، کربلایی حسین آقا / ۵۷۲

فضل اللہ خان (ماژور) / ۲۰۶، ۶۰۲

فضلعلی آقا / ۲۳

فطن الدولہ / ۲۰۶

فقیہ التجار / ۲۴۷

فکل کلو / ۹۶، ۳۶۱

فگن (کاپیتان) / ۲۵۷، ۵۷۸

ص: ۶۶۳

فلسطين / ۷۳، ۷۳۴، ۵۰۰

فلیکس (موسیو) / ۳۰۵

فوخ / ۸۴

فوخت (موسیو) / ۳۶۱

فوشه، آلفرد / ۲۶۴

فولادلو / ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۶۸، ۵۷۴، ۶۰۱

فولادلو، اعظم خانم / ۱۴۲

فولادوند / ۱۹۴

فولکھ / ۶۳

فومن / ۱۶۲، ۲۱۲، ۲۴۵، ۳۷۸، ۴۹۹، ۵۶۸، ۶۰۲

فومناٹ / ۳۷۷، ۴۹۹، ۵۶۸، ۵۸۷

فہیمی، محمد / ۴۰، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۶۷، ۵۶۸

فیروز آباد / ۱۴۹

فیروز کوه / ۴۷، ۴۸، ۶۳، ۸۹، ۱۰۲، ۲۳۵، ۵۷۱

فیسک، فیدلیا / ۱۹۸

فیض، میرزا عیسیٰ خان / ۲۲، ۲۴، ۲۵، ۱۵۷

فیض آباد / ۱۲۳

فیلی، جان / ۲۶۶

فیلیپین / ۳۹۸

ق

قائم مقام آقا / ۲۹۲

قائم مقام / ۴۲۷

قائم مقام الملک / ۲۰۶

قاجار / ۱۲۸، ۱۳۲، ۱۳۹، ۱۴۵، ۱۶۶، ۱۷۲، ۱۸۹، ۲۱۵، ۲۸۵، ۳۱۶، ۳۷۵، ۴۱۷، ۴۸۰، ۵۰۲، ۵۱۷، ۵۴۵، ۵۷۵

قاجاریه / ۵، ۶، ۸، ۱۷، ۲۷، ۳۱، ۳۵، ۴۱، ۴۲، ۴۹، ۱۰۷، ۱۱۵، ۱۷۵، ۲۱۳، ۳۳۵، ۵۵۲، ۵۵۴، ۵۵۷

قادر / ۴۹۳

قارص / ۳۲۴، ۵۷۲

قاز جهانی، محمد حسن / ۶۷

قاضی، میرزا عبد الله / ۵۵۷

قالی قلا / ۳۸۲

قالیباف، علی اکبر / ۱۳۸

قالیقلا / ۲۲۶

قانون (روزنامه) / ۲۸۹

قانون ثبت اسناد / ۱۶۵

قاهره / ۱۳، ۱۱۱، ۲۲۶

قاید گیوی / ۲۹۲

قاین / ۱۷۵، ۳۰۳، ۵۷۲

قاینات / ۵۷، ۸۱، ۹۱، ۲۱۳، ۲۲۷، ۳۰۲، ۳۱۲، ۳۷۵

قبادی / ۳۳۲

قبرس / ۱۳۲

قدرت / ۴۴۴

قدرت الله خان / ۷۳

قرانپه / ۴۶۰، ۴۶۲

قراجه داغ / ۳۳۲، ۳۶۸، ۳۸۱، ۳۸۵، ۳۸۷، ۴۲۴، ۴۶۰، ۵۱۶، ۵۷۲

قراداغ (کوه) / ۴۲۴

قرار داد / ۱۷، ۲۸، ۳۳، ۳۸، ۴۱، ۶۵، ۷۳، ۷۵، ۸۷، ۸۸، ۱۳۳، ۱۷۰، ۱۹۳، ۳۶۷، ۴۰۱، ۴۱۷

قرار داد / ۱۹۰۷ / ۳۹۹

قرار داد پستی مادرید / ۱۴۰

قرار داد ترکمانچای / ۵۱۹

قراسوران / ۳۵۴، ۴۷۷، ۵۹۶، ۶۰۳

قراقورم / ۱۱۸

قراگوزلو، حسین قلی / ۱۷۷

قراولان / ۵۲۴

قراول خانه / ۵۵۰، ۵۵۲

قرایی (طایفه) / ۲۸۵

قرایی، محمد قاسم خان / ۳۲۰

قرن بیستم (روزنامه) / ۸۳، ۱۰۵، ۱۴۶، ۳۱۷

قرنی آقا / ۵۰۸، ۵۴۸، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۷۳، ۵۸۳

قره آقا / ۵۲۱

قره تو/ ۳۵۴

قره كالين/ ۷۶، ۱۸۱، ۲۲۷

قره آقامنگور/ ۵۲۱، ۵۲۲

قره باغی، محمد صادق/ ۳۳۸

قره جه داغ (قره چه داغ، قراجه داغ)/ ۴۲۴

قره سو/ ۲۰۳، ۲۸۱، ۳۵۷

قروه/ ۴۶، ۸۹، ۹۰

قروه/ قریب/ ۳۷۵

قزاق/ ۱، ۲، ۴، ۵، ۷، ۱۷، ۱۸، ۳۳، ۳۴، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۶۲، ۶۵، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۴، ۹۰، ۹۱، ۱۰۱، ۱۱۶، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۴۲، ۱۴۴، ۲۳۲، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۹، ۲۸۷، ۲۹۴، ۳۰۲، ۳۰۶، ۳۲۴، ۳۵۳، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۹۵، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۷، ۴۲۲، ۴۲۴، ۴۳۴، ۴۳۷، ۴۴۷، ۴۵۲، ۴۵۶، ۴۶۲، ۴۶۵، ۴۶۷، ۴۶۹، ۴۷۸، ۴۸۹، ۵۰۰، ۵۰۸، ۵۱۵، ۵۱۹، ۵۲۱، ۵۲۶، ۵۳۸، ۵۴۰، ۵۴۲، ۵۴۶، ۵۵۴، ۵۹۶

قزاق خانه/ ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۱۱، ۱۲، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۷، ۴۷، ۵۱، ۵۳، ۵۵، ۸۴، ۹۰، ۹۱، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۱۶، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۴۲، ۱۴۴، ۲۳۲، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۹، ۲۸۷، ۲۹۴، ۳۰۲، ۳۰۶، ۳۲۴، ۳۵۳، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۹۵، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۷، ۴۲۲، ۴۲۴، ۴۳۴، ۴۳۷، ۴۴۷، ۴۵۲، ۴۵۶، ۴۶۲، ۴۶۵، ۴۶۷، ۴۶۹، ۴۷۸، ۴۸۹، ۵۰۰، ۵۰۸، ۵۱۵، ۵۱۹، ۵۲۱، ۵۲۶، ۵۳۸، ۵۴۰، ۵۴۲، ۵۴۶، ۵۵۴

قزاقستان/ ۲۷۲

قزوين/ ۱، ۴، ۶، ۸، ۱۴، ۲۳، ۲۹، ۵۷، ۷۲، ۷۳، ۷۸، ۸۱، ۸۳، ۸۶، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۶، ۹۸، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۳۰، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۴۶، ۱۵۰، ۱۵۸، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۹۲، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۴۰، ۲۵۲، ۲۵۸، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۹۳، ۲۹۹، ۳۱۶، ۳۳۷، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۹، ۳۷۳، ۴۰۰، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۷۰، ۴۷۵، ۴۸۳، ۴۸۶، ۴۸۹، ۵۰۰، ۵۰۷، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۷۱، ۵۷۴، ۵۷۸

قزوينی/ ۲۹، ۵۳۵

قزوينی، محمد بن عبد الوهاب/ ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵

قزوينی، مصطفى/ ۲۵۳

قسطنطنيه/ ۱۳، ۲۹، ۶۳، ۴۹۲، ۵۴۵

قشقایبی / ۵۸۵، ۵۸۲، ۴۶۵، ۴۰۹، ۴۰۳، ۳۹۵، ۳۰۱، ۲۱۸، ۱۹ /

قشقایبی، محمد ناصر خان / ۵۱۹

قشقایبی، ولی / ۲۱۸

قشلاق دشت / ۱۱۰

قشون / ۵۱۸، ۵۱۵، ۵۱۱، ۴۰۷، ۱۳ /

قشون احمر / ۱۵۶

قشون سرخ ایران / ۳۵۰

قشون متحد الشكل / ۴۴۷، ۱۷ /

قصاب، محمد / ۱۳۸

قصر (زندان) / ۸۳

قصر شیرین / ۵۶۷، ۵۲۴، ۴۶۴، ۴۵۴، ۴۳۸، ۴۲۷، ۳۵۴، ۳۴۰، ۱۳۳، ۱۱۸، ۱۰۷، ۸۹، ۸۷ /

قصر صاحب قرانیه / ۲۹۶

قصر فرح آباد / ۴۶۹، ۱۸۳، ۹۵، ۶۲ /

قصیم / ۲۶۵

قفقاز / ۵۱۳، ۵۰۸، ۴۷۴، ۴۳۴، ۴۰۱، ۳۷۴، ۳۶۹، ۳۴۶، ۳۲۴، ۲۹۳، ۲۴۷، ۲۲۶، ۱۹۲، ۱۶۲، ۱۶۱، ۱۵۸، ۱۲۱، ۸۳، ۶۴، ۳۴، ۳ /

۶۰۵، ۶۰۰، ۵۹۵، ۵۸۱، ۵۷۶، ۵۷۴، ۵۶۶، ۵۶۳، ۵۶۱، ۵۵۰، ۵۳۹، ۵۳۰، ۵۲۰

قفقازی، مجبعلی / ۴۰۱

قلات / ۳۱۶

قلعه فلک الافلاک / ۵۷۲

قلعه اليك / ۹۱

قلعه چهريق / ۱۴۴، ۵۰۰

قلعه ذری / ۵۱۴

قلعه رحمن قلي / ۱۰۳

قلعه رود خان / ۳۷۸

قلعه سنگان / ۳۱۲، ۳۱۸

قلعه فتح افغانستان / ۵۰۰

قلعه فرج / ۲۷۵

قلعه کاظم / ۶۴

قلعه کریم خان زند / ۲۹۳

قلعه کوران / ۲۱۷

قلعه کيان / ۱۰۸

قلعه گاهی (طایفه) / ۲۸۵

قلعه نو / ۳۰۸، ۳۲۲

قلعه بیگی، خان بابا / ۱۶

قلهک / ۲۴۹، ۳۳۹، ۵۵۲

قلیچ، علی / ۳۲۵

قم / ۳، ۶، ۸، ۱۰، ۱۹، ۲۱، ۳۷، ۶۳، ۷۰، ۸۰، ۱۰۶، ۱۱۵، ۱۲۸، ۱۳۲، ۱۳۵، ۱۴۶، ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۳۴، ۳۵۰، ۳۸۷، ۴۱۷، ۴۲۹، ۴۷۰،

۴۸۸، ۵۱۷، ۵۱۹

قمشلو / ۳۴۰، ۳۴۱

قمشه / ۸۹ ، ۲۸۲ ، ۴۱۶ ، ۴۱۷ ، ۶۰۲

قمی، آقا سید محمد / ۴۸

قمی، آقا میرزا علی / ۱۲۷

قمی، حاج آقا حسین / ۱۷۰ ، ۳۷۵ ، ۴۰۱

قمی، حاجی میرزا عبد الله حسین / ۲۳۴

قمی، سید علی / ۴۸ ، ۴۹

قمی، میرزا عبد الحسين / ۲۳۴

قناد، حاجی احمد / ۴۰۰

قناد، میرزا رضا خان / ۷۳

قنبر خان کرد / ۳۲۸

قوام حضور / ۴۶۴

قوام شیرازی / ۲۹۳

قوام، ابراهیم / ۴۷۸ ، ۵۸۲

قوام، احمد / ۱۷۰ ، ۲۲۶ ، ۲۷۳ ، ۴۳۵ ، ۴۴۰ ، ۴۵۹

قوام، محمد رضا / ۴۶۳

قوام الدوله / ۴۱ ، ۸۶ ، ۸۸ ، ۲۰۵ ، ۲۰۶ ، ۲۱۲ ، ۲۵۸

قوام الدین / ۱۰

قوام السلطنه / ۱۹ ، ۲۶ ، ۲۷ ، ۳۱ ، ۳۳ ، ۳۹ ، ۵۲ ، ۷۷ ، ۸۱ ، ۸۳ ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۹۱ ، ۹۷ ، ۹۹ ، ۱۲۱ ، ۱۲۳ ، ۱۲۸ ، ۱۴۸ ، ۱۷۰ ، ۱۸۳ ، ۱۸۴ ، ۱۸۵ ، ۱۹۲ ، ۱۹۴ ، ۱۹۸ ، ۲۰۳ ، ۲۰۸ ، ۲۱۸ ، ۲۴۳ ، ۲۴۹ ، ۲۵۹ ، ۲۶۲ ، ۲۶۷ ، ۲۶۸ ، ۲۷۱ ، ۲۷۳ ، ۲۷۴ ، ۲۷۹ ، ۲۸۰ ، ۲۸۴ ، ۲۹۴ ، ۲۹۵ ، ۲۹۹ ، ۳۰۰ ، ۳۰۲ ، ۳۰۳ ، ۳۰۶ ، ۳۱۰ ، ۳۱۵ ، ۳۱۷ ، ۳۲۲ ، ۳۲۴ ، ۳۲۶ ، ۳۳۸ ، ۳۴۳ ، ۳۵۰ ، ۳۵۳ ، ۳۵۴ ، ۳۵۵ ، ۳۵۷ ، ۳۵۸ ، ۳۶۰ ، ۳۶۱ ، ۳۷۰ ، ۳۷۴ ، ۳۷۵ ، ۳۸۵ ، ۳۹۷ ، ۴۰۱ ، ۴۰۲ ، ۴۰۹ ، ۴۱۵ ، ۴۱۶ ، ۴۳۱ ، ۴۳۴ ، ۴۳۸ ، ۴۴۱ ، ۴۴۳ ، ۴۴۵ ، ۴۵۵ ، ۴۷۰ ، ۴۷۴ ، ۴۷۹ ، ۴۸۰

۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۴، ۵۱۹، ۵۳۴، ۵۵۲، ۵۵۹

قوام الملک / ۳۵، ۲۳۲، ۴۶۳، ۵۱۹، ۵۷۱، ۵۸۲

قوای سفید / ۵۷۱

قوچان / ۸۱، ۸۶، ۹۰، ۹۱، ۱۰۳، ۱۲۲، ۱۲۶، ۱۳۳، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۹۱، ۲۱۰، ۲۲۳، ۳۲۹، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۱، ۳۵۹، ۳۶۴، ۳۸۲، ۴۵۲، ۴۵۵، ۴۸۴، ۵۲۳، ۵۲۷

قوچانی، عباس / ۴۰۱

قوچوق / ۳۶۳

قور خانه / ۷۱، ۹۳، ۲۱۶

قور خانه سازی / ۲۱۶

قوره تو / ۸۷، ۱۱۸

قوری (طایفه) / ۲۸۵

قوکاسیان، هایک / ۲۹۱

قومس / ۴۲۹

قوی، غیاث نظام / ۶۸

قهرمانی (ایل) / ۳۳۰

قهقهه / ۱۵۷، ۱۵۸، ۳۸۱

قیام باسماچیان / ۶۰۵

قیام لاهوتی / ۵۴۹

قیزقالاس / ۱۵۶

قیصریه، حاج میرزا علی / ۲۴۷، ۲۶۹

ص: ۶۶۵

ك

كابل / ۳۵، ۴۷۵

كابتوت، لاج هنري / ۴۵۷

كابينه اتابك / ۱۹

كاپيتولا سيون / ۱۵، ۱۷، ۸۳، ۸۵، ۱۴۸، ۳۱۶، ۳۹۵، ۴۴۵، ۴۵۸، ۵۶۱، ۵۸۴، ۵۹۰، ۵۹۸، ۶۰۰

كاتالپ، برنارد / ۵۹۸

كاتوليڪ / ۲۹۹

كاخ / ۲۱۹

كاخ صاحب قرانيه / ۳۹۱

كاخ گلستان / ۶۲، ۱۴۵، ۵۳۵

كارا خان، ل. م. / ۴۲۰

كارا خان، لئون / ۸۶، ۱۴۳

كارت / ۱۵

كار خانه كروب / ۶۱

كار گاتيلي / ۱۴۲

كار گاري تلي، شاپور / ۱۵۵

كار گر / ۲۸۲

كارليه / ۳۳

كارنگي (بنیاد) / ۳۸۶

کاروانسرای ده نمک / ۴۳۹

کاروانسرای شاه / ۴۴۰

کاروانسرای شاه بازار قیصریه / ۴۴۰

کاروائف / ۱۷

کارون / ۱۹۳، ۷۹

کاریز / ۲۹۴، ۲۹۵، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۵، ۳۳۰، ۳۶۳

کازرون / ۱۷۳، ۳۶۲، ۳۹۴، ۳۹۵، ۴۱۴، ۵۵۸

کازرونی، میرزا علی / ۲۰۶

کازائف / ۱۴۲، ۱۵۵

کاساگوفسکی / ۱۷

کاسمی، نصرت الله / ۶۱

کاشان / ۵، ۶، ۱۵، ۲۳، ۲۶، ۱۳۲، ۱۶۰، ۱۶۴، ۱۷۴، ۲۱۱، ۲۱۵، ۲۶۸، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۶۲، ۴۵۰، ۵۱۸، ۵۵۱، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱

کاشانی / ۱۳۸

کاشانی، حاج اسد الله / ۳۷۴

کاشانی، سید حسن / ۳۰۳

کاشانی، سید فاضل / ۵۲۵

کاشانی، سید محمد کاظم / ۳۰۲، ۳۰۳

کاشانی، سید ابو القاسم / ۱۷۱

کاشانی، ناظم الدوله / ۵۶۰

کاشغر / ۲۸۶

کاشمر / ۸۳

کاشی، سید صدر الدین / ۲۱۱

کاشی، سید عبد الکریم / ۳۲۸

کاشی، میرزا محمد خان / ۲۶۸

کاظم آباد / ۳۵۱، ۳۵۲

کاظم خان / ۲۴۹، ۲۶۹

کاظمی / ۳۴۶

کاظمی، شیخ حسن / ۵۶۰

کاظمین / ۲۲۴، ۵۱۷، ۵۵۹، ۵۶۰

کافی (کاپیتان) / ۹۷

کاکس، سرپرستی / ۱۰۷، ۱۲۸، ۱۷۰، ۱۹۲، ۲۳۱، ۲۶۵، ۳۴۴، ۴۱۳، ۵۶۷

کالامازوگازت (روزنامه) / ۴۷۳

کالانتی / ۴۰۸

کالتیمان (کاپیتان) / ۲۹۱

کالج البرز / ۱۹۷

کالچوک اف / ۳۷۷

کالدول / ۱۰۸

کالدول، لورن / ۱۷۷

کالدول، یوهان لورنس / ۵۰، ۱۳۱

کالش / ۴۴۴، ۴۴۵

كامران / ۵۹۶

كامران ميرزا / ۱۶۹، ۲۸۸، ۳۳۵، ۵۴۵

كامران، مرتضى / ۶۱

كامله الوداد / ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۸۱، ۴۵۸، ۵۵۰

كامنف / ۵۴

كامياران / ۸۷، ۸۸، ۹۲

كامينتى / ۱۸۹

كانادا / ۱۵۵، ۳۲۴

كانالى (كاپيتان) / ۹۶

كانزاس / ۳۰۹

كانلو / ۴۷۰

كاو (مادموازل) / ۳۷۱

كاو كان / ۶۷

كاوه، سلطان تقى خان / ۳۱۹، ۳۲۲، ۳۲۳

كباده، حسن / ۵۹۰

كبريت خان / ۳۲۸، ۳۹۲، ۶۰۲

كبك / ۵۲۰

كبكانى، سيد محمد حسين / ۲۰۰

كپنهاك / ۳۶۹

كتابفروش، ميرزا على اصغر / ۲۴۷

کتل ملو / ۱۷۳

کتول و رامیات / ۸۹، ۹۰

کجور / ۶۸، ۲۱۵، ۴۲۶

کجوری، میرزا قلی خان / ۶۷

کخال، حسین / ۶۱

کخال زاده، میرزا ابو القاسم خان / ۶۰، ۶۱، ۲۲۱

کدمن / ۵۰۴

کدمن، جان / ۴۵۸، ۴۶۱

ص: ۶۶۶

کراچی / ۲۵۷

کراسونڈسک / ۲۵۴

کراسین / ۳۵۸، ۵۹۶

کرانسنو دستکی / ۴۸۹

کربلا / ۸، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۷۵، ۴۰۱، ۴۱۳

کربلایی ابراہیم / ۳۲۸، ۶۰۱، ۶۰۲

کربلایی نصر اللہ ترک / ۴۰۱

کرپلیاک / ۵۳۴

کرد / ۲۸۵، ۴۷۳، ۴۷۵، ۴۷۶، ۵۴۰

کردستان / ۴۵، ۴۶، ۶۰، ۷۲، ۸۸، ۹۰، ۹۲، ۱۵۴، ۱۶۹، ۲۳۸، ۲۵۱، ۲۶۷، ۲۹۹، ۲۶۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۹، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۲۴، ۴۲۷،

۴۴۶، ۴۶۳، ۴۷۶، ۴۸۴، ۴۸۸، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۱۱

کردستانی، سید ابو القاسم / ۸۵، ۴۶۱

کردستانی، عز الملک / ۳۱۶

کرد کوی / ۲۸۱

کرد محله / ۲۸۱

کرزن / ۱۳، ۱۴، ۲۹، ۸۸، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۶، ۱۵۷، ۲۶۲، ۳۱۰، ۳۱۵، ۳۳۴، ۳۵۲، ۳۵۵، ۳۶۲، ۳۶۴،

۳۹۷، ۴۱۳، ۴۳۱، ۴۴۱، ۴۶۹

کرزن، جرج ناتانیل / ۱۴

کرم / ۴۴۴

کرمان / ۱۲، ۴۳، ۸۱، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۴۱، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۶۵، ۲۱۳، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۳، ۲۳۳، ۲۴۰، ۲۵۰،

۶۰۳، ۵۸۷، ۵۸۳، ۵۵۷، ۵۵۶، ۵۴۳، ۵۳۹، ۵۱۹، ۴۷۹، ۴۶۵، ۴۵۳، ۴۳۹، ۴۱۷، ۳۶۰، ۳۳۱، ۳۰۳، ۳۰۱، ۲۹۸، ۲۵۹، ۲۵۵، ۶۰۴

کرمانشاه / ۱۹، ۲۱، ۴۵، ۷۴، ۷۴، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۳، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۱۶، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۶۹، ۱۷۷، ۲۰۲، ۲۰۹، ۲۱۵، ۲۳۸، ۲۸۲،
۲۸۶، ۲۹۲، ۳۳۸، ۳۴۱، ۳۵۲، ۳۸۶، ۴۰۰، ۴۲۱، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۳۲، ۴۳۶، ۴۳۹، ۵۰۷، ۵۱۲، ۵۲۴، ۵۶۸، ۵۷۰، ۵۹۵

کرمانشاهان / ۷۵، ۹۲، ۱۰۷، ۱۴۹، ۲۰۰، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۳۳، ۲۷۴، ۳۵۴، ۳۵۸، ۴۳۸، ۴۵۵، ۵۹۲

کرمانشاهی، آقا میرزا حسن / ۲۲۲

کرمانی، میرزا رضا / ۱۶۴

کرمانی، میرزا شهاب / ۵۵۶

کرمل، پیرانستاس / ۵۰۷، ۵۰۸

کرملین / ۱۴۲

کرنند / ۴۱۶

کرو / ۳۱۵

کرور تومان / ۵۷۸

کرونین / ۵۱۹

کریم آقا / ۳۴۰، ۳۴۱

کریم بیگ / ۴۲۳

کریم خان / ۲۹۲، ۵۸۱، ۵۸۲

کریم خان بلوچ / ۴۱۱، ۵۴۷

کریم وادی / ۲۸۵

کریمی، حسن / ۱۰۴، ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۲، ۲۶۴

کزازی / ۵۷۰

كسرائيل / ٤٦

كسروي / ٢٠٩

كسما / ١٤٧، ١٤٨، ٢٣٢، ٢٥١، ٢٥٣

كسمائي، آقا يوسف / ٣٨٤

كسمائي، حاج احمد / ١٤٢، ٣٠٥، ٣٢٨، ٦٠٢

كسمائي، محمد آقا / ٢٠٦

كش سر / ٣٧٧

كشتي بخار / ٥٧٨

كشتي كورس / ٣٧٩

كشكولي / ٣٦٤، ٣٩٥، ٤٠٢، ٤٤٩، ٥٨٥

كشكولي بزرگ / ٣٠١

كشكولي كوچك / ٣٠١

كشكولي، امر الله / ٣٩٥

كشكولي، محمد علي خان / ٣٠١

كشمير / ١٢٣

كشمير / ١٢٣

كفيل الدوله، محسن ميرزا / ٢١٥

كل محمد / ١٥٤

كلات / ١٦٠، ١٦٦، ١٦٨، ١٧١، ١٩١، ٢٣١، ٢٢٤، ٤٤٩، ٤٧٥، ٥٩٦

كلات نادري / ٣٨٠

کلارا / ۵۸۱

کلاردشت / ۲۱۵

کلارستاق / ۴۲۶

کلارستان / ۲۱۵

کلارک (سروان) / ۲۱۷، ۲۸۷

کلارک گرو، ژوزف / ۴۶۸

کلاشی / ۳۳۲

کلانتر، میرزا احمد / ۲۹

کلانتراف / ۳۱۳، ۳۶۸

کلانتری تهرانی، میرزا ابو القاسم / ۵۷۰

کلدا / ۲۵۸

کلدستون، هال / ۱۴

کلرزه / ۱۷

کلکته / ۴۱۷، ۴۳۱، ۵۷۰

کلمایی، رباط / ۴۱۰

کلمیا / ۶۷، ۳۲۴، ۳۹۸

کله زن / ۲۸۸

کلهر (ایل) / ۱۰۶، ۱۰۷

کلهر، شجاع نظام / ۲۰۶

کلوپ / ۱۴۹

كلوپ، میرزا محمد علی خان / ۱۴۹

كلوز / ۱۵۶، ۱۶۳، ۱۶۴

كلون / ۱۵۰

ص: ۶۶۷

کلیتر، فرت / ۶۷

کلیسای کاتولیک / ۵۲۷

کلیسای وانک / ۵۱۸، ۵۲۷

کلیمیان / ۵۲۳

کمال بیگ / ۱۹۴

کمال پاشا، مصطفی / ۲۲۳، ۲۵۳

کمال السلطان / ۳۶۱، ۵۳۵

کمال الوزاره / ۲۳۸، ۴۲۶، ۵۸۱

کمال الوزاره، میرزا احمد خان / ۲۳۸

کمالی / ۳۳۲

کمالیست / ۲۵۲

کمالیون / ۲۲۲، ۲۵۳

کمبریج / ۱۳

کمپانی رولن / ۴۷۳

کمپانی سینکلر / ۱۰۴

کمپانی شرق / ۱۵۳

کمپانی قالی شرق / ۵۴۰

کمپانی کارتر سینما / ۵۷۸

کمپانی لینچ / ۱۰۴

کمیانی نفت / ۵۳۲

کمیانی نفت ایران و انگلیس / ۲۲۳، ۴۳۰، ۴۶۹، ۴۸۲

کمیانی نفت جنوب / ۵۰۷، ۵۶۴، ۵۷۵، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۹۲

کمره / ۱۶۹، ۲۱۳، ۲۸۸، ۳۰۰

کمره ای، سید محمد / ۵۷۵

کمونست / ۸۵، ۲۷۲، ۳۳۳، ۳۵۴

کمونسم / ۲۷۲، ۳۱۷، ۵۶۶

کمیته آزادی / ۲۴۷

کمیته آزادی وطن / ۳۸۵

کمیته آلیانس / ۵۴

کمیته انقلاب / ۱۵۴

کمیته آهن / ۶، ۱۴، ۵۳

کمیته حامیان مستضعفین / ۱۷۰

کمیته خلافت اسلامی / ۲۶۶

کمیته خیریه شرق نزدیک / ۲۰۷

کمیته زرگنده / ۱۲

کمیته ستار / ۴۸۸

کمیته صلیب سرخ ایران / ۵۷۰

کمیته فولاد / ۳۸۰

کمیته قیام سعادت / ۵۶۸

کمیته مجازات / ۱۲۸

کمیته ورننگ / ۳۶۹

کمیٹرن / ۳۴۶، ۶۰۵

کتینانتال / ۴۴۵

کندلی / ۲۸۱

کنفرانس صلح ورسای / ۳۳

کنفرانس ملل شرق / ۶۰۵

کنگاور کلیایی / ۳۳۸

کنگاوری، محمد جعفر / ۳۶۴، ۳۹۲

کنگرہ بین المللی زنان / ۱۱۸

کنگرہ ملل شرق / ۵۹۶

کنگرہ ملی سوریه / ۲۱۳

کواکبی، عبد الرحمن / ۵۷۵

کوان / ۷۴

کوانت، آساهر / ۱۹۸

کوبا / ۱۵۵، ۳۹۸

کوپال / ۲۷، ۳۹۲

کوپال، سالار نظام / ۱۳۴

کوین / ۱۲

کوچصفهان / ۴۱۹

کوچک جنگلی / ۳۱۰

کوچک پور، صادق / ۳۷۷

کوچک خان / ۳۹۸، ۵۶۰، ۵۶۸

کودانی (طایفه) / ۲۸۵

کودچال سیاہ / ۴۵۴

کودی / ۵۶

کوران (قل خان) / ۱۸۸

کورتوکس / ۳۸۳

کورن فلد، ژوزف / ۴۶۱

کورن فلد، ژوزف / ۴۶۰

کوربانس، اسکندر / ۲۵۸

کوسہ کھریزہ / ۳۵۶

کوسہ گریزہ، کریم / ۳۴۰

کوکا / ۱۲۰

کوکتو، ژان / ۲۳

کومن / ۵۷۵

کوه چنپہ / ۴۸۲

کوه کاکن / ۳۳۰

کوه لسو / ۳۳۰

کوویلال / ۴۶۰

کویت / ۷۸، ۵۶۷

کهریز / ۲۳۰

کهگیلویه / - کهگیلویه و بویراحمد

کهگیلویه و بویراحمد / ۲۸۳، ۲۸۴، ۵۸۲

کیاکلا / ۳۳۷

کیخسرو شاهرخ / ۱۴۹، ۲۸۶، ۳۵۵

کیروف / ۳۵۴

کیش دره / ۴۹۹

کیش دره ای، حسن خان / ۳۴۵، ۳۴۶

کیفان / ۳۸۲

کیکو / ۲۰۶

ص: ۶۶۸

کیگا کو، نیکلای / ۸۵، ۸۹

کیگلو / ۳۲۸

کیهان (روزنامه) / ۵۷۲

کیهان، مسعود خان / ۳، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۲۲، ۲۵، ۲۸، ۳۲، ۴۵، ۵۱، ۷۴، ۹۰، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۹، ۱۳۱، ۱۴۳، ۱۹۴

گک

گائوک / ۱۴۲، ۱۵۵، ۳۴۵، ۴۴۱

گاردین (روزنامه) / ۴۱۷

گاماسیاب / ۲۳۸

گاونندی / ۳۰۵

گاودور / ۳۵۶

گاو هندی / ۱۰۰

گایویچ ونشیر، پتراژ / ۲۴۳

گته شیر / ۳۰۸

گدس / ۳۶، ۴۵۸، ۴۶۹، ۵۰۴، ۵۸۵، ۵۹۴ روز شمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۶۶۸ گک ..... ص: ۶۶۸

وک / ۱۰۱

گران / ۱۹۸

گراهام / ۳۹۴

گراولی / ۴۷۰

گرجستان / ۳، ۵، ۲۷، ۳۴، ۵۱، ۸۵، ۱۲۱، ۱۵۴، ۴۵۶، ۴۸۰، ۴۸۸، ۵۲۰، ۵۳۰، ۵۷۶، ۵۹۶

گردنه حیران / ۳۴۸

گردنه فرسنگ / ۴۲۵

گرده رش / ۴۲۶

گرگان / ۵، ۱۹، ۲۹، ۴۲۹

گرمود الموت / ۲۵۸

گرمی / ۱۱۰

گروه / ۵۶۸

گروس / ۷۹

گریتوی، سرچارلز / ۴۸۰

گریگور / ۲۹

گرین (ماژور) / ۴۵۴

گریوز (لیوتنان) / ۹۶

گریوز / ۴۸۶

گل زرد (روزنامه) / ۷۹، ۸۵، ۲۳۹

گلالی / ۳۳۲

گلپایگان / ۳۱، ۳۲، ۸۹، ۱۶۹، ۲۱۳، ۲۸۸

گلد اسمیت / ۴۵۳

گلداری، شیخ احمد / ۲۴۴

گلوپ / ۱۶، ۶۲، ۶۳، ۶۵، ۱۸۵، ۲۷۶، ۲۸۳، ۲۸۶، ۲۸۹، ۴۴۴، ۴۴۶

گلستان (روزنامه) / ۵۰۶

گلشائیان، عباسقلی / ۸۳

گلشایان، یاور اسد اللہ / ۳۳۵

گلشن (روزنامه) / ۱۷۸، ۲۶۷، ۲۳۶، ۲۹۶، ۵۸۸

گلیسرین / ۶

گمرک، میرزا محمد علی خان / ۴۰۱

گمش تپه / ۸۹، ۱۴۲، ۲۰۲، ۲۰۷، ۲۷۰، ۳۰۸، ۳۳۰، ۴۱۶، ۴۱۷

گمیشان / ۹

گناباد / ۱۲۳، ۱۶۱، ۳۳۹

گناوه / ۳۶۵

گنبد قابوس / ۷، ۹، ۳۲، ۸۹، ۱۶۹

گنبد کاووس / - گنبد قابوس

گنجه / ۳۹

گواتمالا / ۱۵۵

گوینو / ۱۶۴

گودوین / ۴۸۶

گودین / ۱۱۸

گور سفید / ۴۸

گورک (ایل) / ۳۳۰

گوری / ۱۱۷

گوکاسف، باییک / ۲۱۵

گولڈ / ۴۷۵، ۵۱۶

گوھکان / ۹

گھکان / ۲۵۱

گیت، ہرون / ۱۹۳

گیدنی، سی. اچ / ۹۵

گیزار، یو. اس / ۳۷۴

گیلان / ۵، ۲۱، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۴۸، ۸۱، ۸۹، ۱۰۱، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۳۶، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۷، ۱۵۴، ۱۶۳، ۱۷۲، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۲، ۲۰۴، ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۱۸، ۲۲۲، ۲۳۹، ۲۴۱، ۲۴۵، ۲۴۸، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۷۴، ۲۹۳، ۳۲۸، ۳۳۷، ۳۴۷، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۶۳، ۳۷۶، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۹۰، ۳۹۸، ۴۰۴، ۴۱۴، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۳۸، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۸، ۴۵۶، ۴۶۰، ۴۶۵، ۴۷۴، ۴۷۹، ۴۸۴، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۰۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۳۴، ۵۳۹، ۵۶۸، ۵۷۱، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۹۱

گیلانی، عباس / ۲۰۶

ل

لاتاری / ۱۷۵

لادین نوری / ۳۹۲

لار / ۱۰۰، ۱۹۹، ۳۰۵، ۳۴۴

لارستان / ۲۳۴

لارسن / ۴۶۹

لارن، مک / ۲۴۰

لارنس، توماس ادوارد / ۲۶۵، ۴۴۳

لاریجان / ۲۴۹

لالہ زار (خیابان) / ۶۲، ۷۹، ۸۵، ۲۰۴، ۳۰۵

لامبرت / ۱۷۷

لانسینگ / ۴۴۱

ص: ۶۶۹

لايه / ۱۸۰

لايهوتى، ابو القاسم / ۶۲، ۶۳، ۲۴۶، ۳۵۲، ۴۲۸، ۴۶۳، ۵۱۳، ۵۲۳، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۴۰، ۵۴۴، ۵۵۱، ۵۷۲، ۵۷۶

لاهور / ۱۹۳

لاهيجان / ۷۳، ۹۳، ۱۴۲؛ ۲۱۰، ۳۲۸، ۳۳۷، ۳۵۱، ۳۵۵، ۳۹۲، ۵۴۸، ۵۸۴

لاول، تى. ا. اف / ۴۶۴

لاپزيك / ۴۴۱، ۴۴۲

لاين / ۵۹۶

لبنان / ۴۵۸، ۵۱۷

لرد مينتو / ۴۱۷

لرستان / ۱۱۷، ۱۶۹، ۳۴۸، ۳۹۵، ۴۲۲، ۴۶۱، ۵۶۸

لژ بيدارى / ۶۱، ۱۷۵

لژ بيدارى ايرانيان / ۱۳۲

لسان العرب (روزنامه) / ۷۲، ۵۵۹

لسان الدوله / ۲۵۸

لسان الملك / ۲۰۶، ۵۲۵

لس آنجلس / ۴۰

لشت نشا / ۴۲۰

لطف آباد / ۳۹، ۱۵۶، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۷، ۱۷۶، ۱۸۴، ۲۲۲، ۲۲۹، ۲۴۵، ۲۸۶، ۴۴۹، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۸۰

لطف آبادی، رمضان / ۲۱۷

لطفعلی / ۴۴۴

لطفعلی آقا سرتیپ / ۴۹۹، ۵۲۵، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۴

لطفعلی خان امیر مخم / ۲۸۴، ۲۹۲

لطفی، عبد الله / ۵۲

لقمان (دکتر) / ۲۱۲

لقمان الملک / ۲۱۷

لقمانیه / ۹۰، ۲۱۷

لکوفر / ۳۹۹

لنجان / ۵۱۷

لندن / ۲۴، ۲۹، ۵۴، ۵۹، ۷۷، ۱۲۴، ۱۲۸، ۱۴۴، ۱۵۳، ۱۷۵، ۱۹۲، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۷۲، ۲۹۷، ۲۹۸، ۳۰۷، ۳۱۶، ۳۲۰، ۳۳۵، ۳۴۰،
۳۴۸، ۳۵۳، ۳۶۱، ۳۷۰، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۶، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۲۶، ۴۴۵، ۴۷۸، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۹۹، ۵۰۵، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۴، ۶۰۵

لنکران / ۱۶۸، ۱۹۰، ۲۰۱، ۳۸۵، ۳۸۶، ۴۷۴

لنگر / ۳۱۸، ۳۱۹

لنگرگاه / ۳۵۷

لنگرود / ۲۵۱، ۳۳۷

لنگه / ۹۰، ۳۰۵

لنین / ۵۴، ۲۷۲، ۲۸۲، ۳۴۱، ۴۲۰، ۴۷۴، ۵۶۵، ۶۰۵

لنین، ولادیمیر ایلیچ / ۲۸۸، ۳۴۶، ۵۶۶

لنینست / ۸۵

لوئیس / ۵۷۴

لواسان / ۳۹۷

لواسانی، میرزا محمد / ۵۰

لوایی / ۱۷۴

لورن / ۱۵۵، ۵۱۵

لورن، سرپرسی / ۳۵۶، ۳۸۸، ۴۳۶، ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۴۳، ۴۶۵، ۴۷۰، ۴۸۰، ۵۰۴، ۵۲۴، ۵۴۴، ۵۸۰، ۵۹۶

لوزان / ۳۱، ۱۰۶، ۱۲۲، ۳۰۷، ۳۰۸، ۴۷۶

لوشان / ۱۰۱، ۱۰۲

لوگانبری / ۸۴

لوندرگ / ۳۹۳، ۳۹۴، ۴۲۵، ۴۶۸، ۴۶۹، ۵۰۱، ۵۰۳

لوی / ۲۱۱

لهستان / ۳۹، ۵۴، ۱۵۵، ۱۶۱، ۳۰۰، ۳۰۶، ۳۲۹، ۴۶۷، ۵۹۶، ۶۰۱

لیاخوف / ۱۷

لیانازوف / ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۷۴، ۱۰۹، ۱۳۷، ۲۴۰، ۴۴۸

لیانازوف، استپان / ۴۱

لیانازوف، کراسیم / ۴۲۴، ۵۹۵

لیانازوف، گ. س. / ۷۴، ۱۳۷

لیانازوف، لئون / ۷۴، ۱۳۸

لیانازوف، مارتین / ۷۴

لیانازوف، ورینکارا خارونا / ۷۴، ۱۳۸

ليبريا/ ١٥٥

ليبي / ٥٦٠

ليب تسيك / ٤٤١

ليپلوسكى، نرو / ١٦١، ١٦٧

ليتين، ٦٦

ليچتورات، ح. ١ / ٣١٨

ليره / ٥٩٢

لين، مك / ١٤٣، ١٤٤، ٢٦٢، ٣٣٤، ٣٣٧

ليندزى / ٢٦٢

م

مؤتمن السلطنه / ١٢٩

مؤتمن الملك / ٤١، ٩٣، ٢٢٨، ٢٥٨، ٢٦٧، ٢٩٠، ٣٠٨، ٣١٦، ٣٢٦، ٤٥٤، ٤٥٥، ٥٠٥، ٥٢٥، ٥٣٣، ٥٣٥، ٥٤٨

مؤتمن الوزاره، ميرزا محمد خان / ٨٨

مؤدب نفيسى، على اصغر / ٢٢، ٢٤، ٢٥

مؤدب الدوله - مؤدب نفيسى

مؤدب الدوله، ميرزا على اصغر خان - مؤدب نفيسى

مؤيد حضور / ٩٩، ١٤٦، ١٤٧، ١٤٨، ١٦٨، ٢٥٨، ٣١٦، ٣١٦، ٣٨٦، ٤٢٨، ٤٤٥، ٤٤٧، ٤٤٨، ٤٨٨، ٤٨٩، ٥٠٠، ٥٧٤

مؤيد الملك / ٤٧٤

مائوموف / ٨٤، ٨٥

مات / ٢٧

ماتن (روزنامه) / ۲۵۷

مادرید / ۱۴۰، ۱۵۴، ۱۵۵، ۲۲۱، ۳۹۷، ۴۸۵

ص: ۶۷۰

مارسی / ۵۴۵

مارکس / ۲۷۲، ۶۰۵

مارکس، کارل / ۵۶۶

مارکسیست / ۱۷۱

مارکف / ۴۱۸

مارلینگ / ۴۱۳

ماروکونتی / ۴۰۸

مازندران / ۵، ۳۸، ۳۹، ۴۸، ۶۷، ۶۸، ۷۰، ۷۳، ۷۹، ۸۶، ۱۰۲، ۱۶۹، ۲۱۳، ۲۲۴، ۲۵۹، ۲۷۳، ۲۸۷، ۳۰۴، ۳۰۶، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۳۰،

۴۰۵، ۴۲۶، ۴۷۹، ۴۸۸، ۵۳۹، ۵۷۵

مازندرانی، جعفر قلی خان / ۱۷۵

مازیوس / ۴۲۷

ماساچوست / ۴۵۷

ماسال / ۳۹۰

ماسوله (رود خانه) / ۱۴۸

ماسوله / ۱۴۲، ۳۷۷

ماشاء الله / ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۸، ۱۴۹، ۲۲۱، ۲۵۵، ۲۸۶

ماکلوان / ۳۷۷

ماکو / ۱۰۰، ۲۵۶، ۲۵۸، ۴۳۷، ۴۶۰، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۷۴، ۵۹۱، ۵۹۴

ماکویی، میر محمد / ۲۸۲

ماکوی، میر مہدی / ۵۵۱

مال فروش (میدان) / ۵۳۵

مالک، سعید / ۲۱۷

مامش (ایل) / ۴۹۳، ۵۰۸، ۵۴۸، ۵۷۳، ۵۸۳

مامقان / ۶۷

مانکجی ہاتریا / ۲۱۹

مانی پنی / ۱۹۹

مانیخ / ۴۴۵

ماہائف / ۳۷۷

ماہان (روزنامہ) / ۲۶۷

ماہوت فروش، میرزا احمد / ۲۰۶

ماوراء النہر / ۲۲۲

مایدل، بارون / ۱۷

مبارک آباد / ۶

مبشر السلطان، غلامحسین خان / ۲۳۱

مبین السلطنہ / ۳۸۴

مترجم سلطان / ۲۵۳

مترجم الملک / ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۱۳، ۳۵۷

متفقین / ۱۷

متولی باشی / ۲۵۵، ۴۱۵

متین الدولہ دفتری، میرزا احمد خان / ۲۲۱

مجارستان / ۳۳، ۵۹۶

مجد الادبا / ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۴۶

مجد العلما / ۵۰

مجد الملک، میرزا تقی خان / ۸۸

مجلس سنا / ۱۲، ۱۹، ۳۵، ۲۱۷، ۲۹۴، ۳۲۴، ۵۸۲

مجلس شورای ملی / ۱۰، ۱۲، ۳۱، ۳۳، ۳۶، ۷۰، ۸۱، ۸۳، ۸۵، ۹۳، ۱۲۸، ۱۳۸، ۱۴۹، ۱۵۲، ۱۷۱، ۱۹۴، ۱۹۶، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۹، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۹، ۲۲۲، ۲۲۴، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۴۵، ۲۵۵، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۹، ۲۹۰، ۳۰۴، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۳۷، ۳۴۲، ۳۵۴، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۷۵، ۳۸۹، ۳۹۶، ۳۹۸، ۴۰۸، ۴۱۳، ۴۱۶، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۴۹، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۵، ۴۶۸، ۴۷۱، ۴۷۶، ۴۸۰، ۴۸۸، ۴۸۹، ۵۰۰، ۵۰۵، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۹، ۵۲۲، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۵، ۵۴۵، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۶، ۵۵۸، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۸، ۵۸۲، ۵۸۵، ۵۹۲، ۵۹۸، ۶۰۲

مجلس مؤسسان / ۵، ۱۹، ۳۱، ۳۵، ۳۷، ۷۷، ۸۳، ۱۰۴، ۱۰۷، ۱۱۹، ۳۷۵، ۵۵۲، ۵۸۲، ۶۰۲

مجلس نوزاد (روزنامه) / ۲۶۷

مجلل التولیه / ۳۲۰

محب اللہ خان / ۴۴۸

محتشم السلطنہ / ۱، ۶۶، ۹۳، ۱۳۰، ۱۹۴، ۲۱۳، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۵۴، ۲۸۰، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۲، ۴۹۴

محسن / ۴۴۴

محسن اف، عبد الحمید / ۴۰۱

محسن زاده، میرزا عبد الحمید / ۴۰۰

محقق الدولہ، عبد الکریم خان / ۵۴۸

محلات / ۲۱، ۷۰، ۱۶۹، ۲۸۸، ۴۱۷

محلاتی، حاج شیخ اسد اللہ / ۲۱۲، ۲۱۳

محلاتی، حسین / ۲۱۳

محلہ استاد شاگرد / ۵۳۰

محمد / ۲۳۲

محمد امین / ۱۰

محمد باقر (تاجر کاشانی) / ۵۷۰

محمد خان (دکتر) / ۲۲۰

محمد خان (سلطان) / ۱۱۴، ۲۱۲، ۲۱۵

محمد خلیل (تاجر شیرازی) / ۵۷۰

محمد طاہر میرزا / ۳۱۶

محمد قلی خان / ۵۷۴

محمد مہدی خان / ۲۲۹

محمد میرزا (شاهزادہ) / ۴۰۰

محمد ہاشم میرزا / ۴۳۷

محمد یعقوب خان / ۷۶

محمد آباد / ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۷، ۱۹۱

محمد ابراہیم خان / ۳۷۵

محمداف، احمد / ۱۳۰

محمد آقا / ۳۹۰، ۴۰۱

محمد آقا ترک / ۴۰۰

محمد باقر / ٢٩٦

محمد باقر مجتهد / ٣٧٥

محمد تقی خان (کلنل) / ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۶۷، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۹۰، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۶، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۳۶، ۳۳۹، ۳۵۷، ۳۵۹

محمد حسن میرزا / ۵۳، ۱۷۸، ۱۸۲، ۲۲۶، ۲۹۵، ۲۹۸، ۳۳۵، ۴۹۴، ۵۷۰

محمد حسین میرزا (شاهزاده) / ۴۰۷، ۵۲۳، ۵۳۹

محمد خان / ۲۱۴، ۳۴۶

محمد رضا / ۵

محمد رضا خان / ۳۱

محمد رضا شاه / ۴۱۷، ۵۰۲

محمد رضا میرزا / ۴۰۱

محمد شاه (سر) / ۴۱۷

محمد شاه / ۱۷، ۴۹، ۴۱۷

محمد طاهر خان میرپنجه / ۴۰۷

محمد علی / ۲۳۲

محمد علی بیگ / ۲۴۷

محمد علی شاه / ۵، ۸، ۱۰، ۳۱، ۵۲، ۷۹، ۸۵، ۹۳، ۱۲۸، ۱۴۲، ۲۱۳، ۲۲۶، ۲۶۸، ۲۸۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۲۴، ۳۳۵، ۴۵۳، ۵۱۷، ۵۴۵، ۵۷۰

محمد علی میرزا / ۵۲، ۱۲۸، ۲۵۸، ۳۱۶

محمد قلی خان / ۳۳

محمد ولی خان / ۲۱۰

محمدیه (میدان) / ۵۳۵

محمودہ / ۴۱، ۴۲، ۴۵، ۷۸، ۱۸۲، ۲۱۵، ۲۴۲، ۲۶۱، ۲۹۱، ۳۴۰، ۳۴۷، ۳۵۸، ۳۹۵، ۳۹۶، ۴۴۳، ۴۴۸، ۴۵۱، ۴۹۳، ۵۱۱

محمود آباد / ۳۱۸، ۳۱۹

محمود خان (ماژور) / ۳۴۹، ۳۵۱، ۳۵۳، ۳۵۷، ۳۷۰، ۳۷۲، ۳۷۴، ۳۷۶، ۴۰۲، ۴۱۰، ۴۱۵، ۴۳۲، ۵۷۱

محمود خان / ۱۶۷، ۳۶۸

محمودی / ۴۷۰

محمودی وان / ۴۷۰

محمی الدین / ۴۸۸

محیط، میرزا ہاشم خان / ۸۴، ۲۰۲

مخبر الدولہ / ۵۶۵

مخبر الدولہ، حسین قلی / ۵۶۶

مخبر الدولہ، علیقلی خان / ۹۳، ۵۶۶

مخبر السلطنہ / ۱، ۱۰، ۹۷، ۱۰۱، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۷، ۴۰۵، ۴۴۴، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹

۵۳۱، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۴۳، ۵۵۲، ۵۶۳

مخبر السلطنہ، مہدی قلی خان / ۹۲، ۹۳، ۲۹۸

مخبر الملک / ۵۶۶

مختار الدولہ / ۱

مختار الملک صبا / ۲۷

مختہ باز (طایفہ) / ۲۸۵

مخلص بیگ، امین / ۴۸۷

مدیر الملک / ۴۸۷، ۵۱۶، ۵۱۷

مدحت الممالک / ۴۰۷

مدرس، حاج میرزا محمد باقر / ۴۰۱

مدرس، سید حسن / ۱۰، ۱۰۴، ۲۰۶، ۲۱۵، ۲۲۲، ۳۰۶، ۳۱۷، ۵۲۵، ۵۷۵، ۶۰۲

مدرسه آلیانس / ۳۶۷

مدرسه آمریکایی / ۵۶۲

مدرسه ایران و آلمان / ۵۵۲

مدرسه باقریه / ۳۹

مدرسه تجارت / ۳۷

مدرسه حقیقت / ۶۷

مدرسه دخترانه آمریکایی / ۳۹

مدرسه سواره نظام / ۸۱

مدرسه عالی آمریکایی / ۳۹

مدرسه عالی ایران و آلمان / ۶۱

مدرسه عالی سپهسالار / ۱۴، ۳۳

مدرسه علمیه تهران / ۶۱

مدرسه علوم سیاسی / ۲۱، ۳۷، ۴۸

مدرسه فرهنگ / ۳۷

مدرسه فیلدستون / ۳۸۵

مدرسه محسنیه / ۲۱۵

مدرسه مروی / ۱۹، ۱۲۸

مدرسه معصومیه / ۳۷۵

مدرسه ناصری / ۱۲۵

مدرسه نظامی قزاق خانه / ۲۸۹

مدرسه نظمیه / ۳۵۸

مدرسه وحدت بشر / ۳۶۲

مدنی، سید حبیب الله / ۳۲۸

مدیر خاقان رشتی / ۳۱۳

مدیر مسعودی، سید علی خانن / ۳۵۹

مدیر الدوله / ۳۵۸

مدیر الملک / ۱۲، ۲۲، ۲۵، ۳۳، ۸۱، ۱۲۹، ۱۳۵، ۱۴۶، ۱۵۵، ۱۵۷، ۲۰۶، ۴۷۴، ۵۸۰

مدیر الملک، میرزا محمود خان / - مدیر الملک

مدیسه / ۵۱۷

مرآت السلطان / ۵۷۲

مرادلو / ۱۵۶

مرادی، حاج محمد حسین / ۴۰۱

مراغه / ۳۳، ۳۵۶، ۳۸۹، ۴۰۵

مرتضی خان / ۱۳۴

مرتضی قلی خان / ۵۰۸

مرتضی کامران / ۶۱

مرتضی میرزا / ۲۶۴

مرداب انزلی / ۴۴۶

مردہ ریگ / ۱۹۸

ص: ٦٧٢

مرنارد / ٢١٥، ٤٤

مرنارد، ژاك ژوزف / ٣٠٧، ٣٠٨

مرندی، حاج محمد حسن / ٤٠٠

مرو / ١٧، ١١٧، ١٦١، ١٦٢، ١٧٦، ٢٤٥، ٢٥٤، ٣٩٦، ٣٩٧

مروت / ٣٣٠

مري / ١٤

مريدار (طايفه) / ٢٨٥

مرييل (كلنل) / ٤٠٢، ٤٠٣

مرينجاني / ١٤٦

مريوان / ٥١١

مزين السلطان / ١١٨

مساعدا السلطنة / ١٧٧

مسافر، احمد / ٣٩٢

مساوات / ٢١٥، ٤٤

مساوات، محمد رضا / ٥٧٥

مستشار / ٢٨، ٦٢، ٦٣، ٨٩، ١١٧، ١٣١، ٢٠٥، ٣٣٩، ٣٥٣، ٤٢٤، ٤٤١، ٥٨٧

مستشار الدوله / ١، ٣٢، ٣٣، ٥٤، ٢٢٦، ٣٢٦، ٥٣١، ٥٣٢

مستشار الدوله، صادق / - مستشار الدوله

مستوفى الممالك / ٢٧، ٤٨، ٨١، ٩٣، ١٠٧، ١٢٨، ١٧٥، ٢٢٦، ٢٦٨، ٣٢٦، ٣٦١، ٥١٣

مستوفى، حسن / ٤٩، ١٢٨، ١٩٤، ٢٢٦، ٤٥٥، ٥١٩

مستوفى، ميرزا احمد على / ٧٧

مستوفى الممالك، ميرزا يوسف / ١١٥، ١٩٨

مسجد بر / ٣٧٧

مسجد ترك ها / ٢٩

مسجد سپهسالار / ٤٨٠، ٥٦٧

مسجد سلطاني / ٥٦٩

مسجد سليمان / ٣٩٦، ٣٩٧

مسجد شيخ عبد الحسين / ٢٩

مسجد هندی / ٥٥٩

مسروب / ٥١٨

مسروپيان، واهان / ٢٩١

مسعود خان / ١٦، ١٣٠

مسعود، اكبر ميرزا / ١٠٧

مسعود، ميرزا حسين خان / ٣٨١

مسعود السلطان / ٣٤، ٣٥٠

مسعود السلطنة / ٣٨٩

مسعودى، عباس / ٥٨٨

مسقط / ٩٠، ١١٩، ٣٦٤

مسقطفروش، مشهدى ابو القاسم / ٤٠١

مسكو/ ١٦، ٢٥، ٢٩، ٣٧، ٤٠، ٤٣، ٤٨، ١٠٨، ١٤١، ١٥٠، ١٧٤، ١٩٩، ٢٠٠، ٢٠٢، ٢١٠، ٢٤٠، ٣٠٩، ٣١٦، ٣٢٤، ٣٦٨، ٣٨٨، ٤٨١،
٤٩٨، ٥٢٣، ٥٥٠، ٥٤٥، ٥٤٦، ٥٧٩، ٥٩٤، ٥٩٦، ٥٩٢

مسلم ليگ/ ٤١٧

مسيح السلطنه/ ٢٠٣

مسيحيان كاتوليڪ/ ٥٢٧

مسيوند/ ٥٤٣، ٥٤٤

مشار، يوسف/ ١٧١

مشار الدوله/ ٣٥، ٥٧٠

مشار السلطنه/ ٣٦٠، ٣٧٦، ٣٧٩، ٤٢٠، ٤٧٤، ٥٠٢

مشار الملك/ ٧١، ١٧٨، ٣٣٨، ٣٤٣، ٣٥٢

مشار الملك، ميرزا حسن خان/ ١٦، ٧٣، ٧٥، ١٨٥

مشاور الدوله/ ١، ٢٦٥، ٣٥٠

مشاور السلطان، خليل/ ٢٤٦، ٢٤٧، ٣٦٣، ٤٤٠، ٤٥٥، ٤٦٤

مشاور السلطنه/ ١

مشاور الممالك/ ٥٥، ٨٦، ١٠٨، ٥٢٣

مشاور الممالك انصاري، علي قلي/ ٣٣، ١٨٤، ٣١٥، ٣١٦، ٣٦٨، ٣٦٩، ٣٨١، ٣٨٢، ٣٨٨، ٤٠٨، ٤٩٢، ٤٩٥، ٤٩٦، ٤٩٩، ٥٣٠، ٥٧٢،
٥٩٤

مشاور الممالك قمي، ميرزا محمود خان/ ٢٣٨

مشرف الدوله/ ١١٥

مشروطه/ ٨١، ١٣٢، ١٧٥، ٢٠٨، ٢٢٢، ٣١٧، ٣٦٧، ٣٦٩، ٣٩٩، ٤٨٨، ٥٥٢

مشروطيت/ ٣٦، ٤٧، ٧٢، ٨٣، ٩٧، ١٠٩، ١٢٨، ١٤٩، ١٦٤، ١٧٥، ٢٠٩، ٢١٢، ٢١٣، ٢٢٢، ٢٢٦، ٢٤٧، ٢٩٨، ٣٢٤، ٣٤٦، ٤١٣،

٤٨٨، ٥٠٨، ٥٤٥، ٥٥٢، ٥٦٨، ٥٧٠، ٥٧٢، ٦٠٢

مشق (میدان) / ٢، ٥١٤

مشکات نظام / ٤٠٠، ٤٠١

مشکین شهر / ١١٠، ١٤٦

مشمشه (بیماری) / ٤٧٢

مشهد / ١٩، ٢١، ٢٩، ٤٤، ٤٣، ٧١، ٧٤، ٧٦، ٨٠، ٨١، ٨٣، ٨٤، ٨٥، ٨٦، ٩١، ٩٢، ٩٦، ٩٧، ٩٩، ١٠٢، ١٠٣، ١٠٤، ١٠٥، ١١٠، ١١١، ١١٤، ١١٥، ١٢١، ١٢٣، ١٢٦، ١٢٩، ١٣٠، ١٣٣، ١٣٤، ١٤٥، ١٤٧، ١٤٨، ١٥٦، ١٥٧، ١٥٨، ١٦٢، ١٦٦، ١٧٠، ١٧١، ١٧٦، ١٨٤، ١٨٦، ١٨٧، ١٨٨، ١٨٩، ٢٠٠، ٢٠٣، ٢٠٨، ٢١٠، ٢١٣، ٢١٥، ٢١٦، ٢١٧، ٢١٩، ٢٢١، ٢٢٢، ٢٢٩، ٢٣٠، ٢٣٧، ٢٤٧، ٢٥٣، ٢٥٥، ٢٥٦، ٢٦١، ٢٦٤، ٢٦٨، ٢٧٢، ٢٧٣، ٢٧٤، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٧٩، ٢٨٠، ٢٨١، ٢٨٥، ٢٨٦، ٢٩٠، ٢٩١، ٢٩٤، ٢٩٧، ٢٩٨، ٢٩٩، ٣٠٢، ٣٠٦، ٣٠٩، ٣١١، ٣١٢، ٣١٣، ٣١٦، ٣١٨، ٣١٩، ٣٢٠، ٣٢٣، ٣٢٩، ٣٣٦، ٣٣٩، ٣٤١، ٣٤٣، ٣٤٦، ٣٤٨، ٣٤٩، ٣٥٠، ٣٥١، ٣٥٣، ٣٥٥، ٣٥٧، ٣٥٨، ٣٥٩، ٣٦١، ٣٦٥، ٣٦٦، ٣٦٧، ٣٦٨، ٣٧٩، ٣٨٠، ٣٨٣، ٣٨٥، ٣٨٦، ٣٩٠، ٣٩٢، ٣٩٣، ٣٩٤، ٣٩٧، ٤٠٠، ٤٠١، ٤١٥، ٤٢١، ٤٢٢، ٤٢٧، ٤٣٠، ٤٣٤، ٤٣٧، ٤٤٥، ٤٤٦، ٤٤٨، ٤٥٢، ٤٥٣، ٤٥٩، ٤٦٧، ٤٧٥، ٤٧٩، ٤٨٢، ٤٨٤، ٤٨٥، ٤٨٨، ٥٠٣، ٥٦٠، ٥٦٢، ٥٦٩

مشهدسر / ٢١، ٧٠، ١٢٦، ١٣٠، ١٣٢، ١٧٤، ٣٠٦، ٣٣٠

مشهدی حسینقلی / ٣٢٥

مشهدی عبد الله / ٤٠٠

مشیر معظم / ٢٢

مشیر همایون / ١٧٦، ١٧٧، ٣٧٤

مشیر الدوله / ١٢، ١٧، ١٩، ٨١، ٩١، ٩٣، ١٤٢، ١٨٤، ٢١٣، ٢١٩، ٢٢٦

٢٩٩، ٣١٦، ٣٢٦، ٣٣٢، ٣٦٦، ٣٩٩، ٥٠٧، ٥١١، ٥١٢، ٥٣٨، ٥٤٢، ٥٤٤، ٥٥١، ٥٦٤، ٥٦٩، ٥٨٠، ٥٨٧، ٥٩٥، ٥٩٨

مشير الدوله، حاج ميرزا حسين / ٤١

مشير الدوله، ميرزا احمد خان / ٤٥٥، ٥١٢

مشير الدوله، ميرزا حسن خان / ٣١٦، ٣١٧

مشير الدوله، ميرزا نصر الله خان / ٣٦، ٢٢٦، ٤٥٥، ٥١٢

مشير السلطنه، ميرزا احمد خان / ٢٢٦، ٥٦٦

مشير الملك / ٣٩، ٥١٢

مشير الملك، ميرزا حسن خان / ٥٤٨

مشير معظم، ميرزا نقى خان / ٢٥

مشيرى، مير موسى خان / ١٩٦

مصباح ديوان / ٣٥٤، ٣٧٤، ٣٧٥، ٥٦٧

مصباح السلطنه / ٣٧٨

مصباح الملك / ٢٥٨

مصدق ديوان / ١٦٩، ٢٥٣، ٣٥٥، ٣٥٧، ٣٦٧، ٣٧١، ٣٨٢، ٤١٩

مصدق، محمد / ١٢، ٢٤، ٣٥، ٨٨، ١٧١؛ ٢١٣، ٢٩٤، ٣١٧، ٥٠٠، ٥٧٢، ٥٨٠

مصدق السلطنه / ١١، ١٢، ٢٠، ٣٤، ٦٤، ٧٠، ١٥٩، ٣٢١، ٣٥٠، ٤٢٥، ٤٢٦، ٤٣٧، ٤٩٢، ٥٥٣، ٥٥٩، ٥٧٩

مصر / ١٨، ١٢٢، ٢١٧، ٢٢٦، ٤١٧

مصطفوى (روزنامه) / ٢٨٢

مصطفى پاشا كرد / ٤٨٤

مظفر الدين شاه/ ٥، ٣٣، ٥٠، ٧٩، ٩٣، ١٠٧، ١١٥، ١٢٨، ١٥٨، ١٦٩، ١٧٥، ٢٠٠، ٢١٣، ٢٢٦، ٢٥٨، ٢٩٩، ٣٠٥، ٣٧٥، ٥٠٠، ٥٤٥

مظفر السلطنه / ٣٤٠، ٣٤١، ٣٩٥

مظفر الممالك / ٢٠٦

مظفرزاده، ميرزا صالح / ١٤٢

مظفرزاده، مير صالح / ١٥٥

معارف، سيد علي خان / ٤٠١

معاوض السلطنه / ٣٦، ١٣٤، ١٥١

معاوض الملك / ٤٥، ٤١٢

معاوض الملك، حسين قلى خان / ٤٦

معاون نظام / ٤٠٧

معتصم السلطنه / ٧٦، ٧٧، ٨١، ١١٠، ١٤٥، ١٦٦، ١٧٠، ١٧١، ١٨٣، ١٩٠، ٢٠٠، ٢١٦، ٢٦٩، ٢٩٢، ٣٤٩، ٣٥٤

معتصم الملك / ٤٢٨

معتصم الملك / ٨٧، ٨٨

معتضد السلطنه / ٣٢٠

معتمد ديوان / ١٠٢

معتمد ديوان، محمد حسين خان / ١٤٦

معتمد السلطنه / ١٩٤

معتمد السلطنه، ميرزا ابراهيم خان / ٨٨، ١٢٨، ١٩٤

معتمد الممالك / ٢٧

معتمد الوزاره / ٢٩٤، ٤٠٠، ٤٠١

معدن خاك قرمز / ٥١٦

معروف آقا / ٥٨٣

معز السلطان، عبد الحسين / ٣٩٢، ٤٨٨

معز الممالك / ٥٧٨

معزز الدوله / ١٥٧، ١٥٨

معزز السلطان / ٣٤٣، ٣٥٨

معزز الملك، عبد الحسين / ٨١

معظمي، عبد الله / ٥٠٠

معير الممالك، دوست محمد خان / ٤٨٥

معين همايون / ٣٧٤

معين الاسلام / ٤٨٤

معين التجار بوشهري / ١، ١٥، ٢٠٦، ٢٨٣، ٢٨٤، ٢٩٤، ٣٠١، ٣٢٥، ٣٧٠، ٤٠٣، ٤١٨، ٥٠٠، ٥٨٢، ٥٩٧

معين الرعايا / ١٤٢، ٢٤٥، ٣٤٥، ٤٩٩

معين الرعايا، حسن خان - / معين الرعايا

معين الوزاره، حسين خان / ٣٣

مغان / ١١٠، ١١٩، ١٥٣، ١٥٦، ١٦١، ١٩٠، ٢٠١، ٣٠٨

مغول، ١٢٣

مغيث السلطنه / ٤٥٩

مفاخر السلطنه / ٤٥٣

مفتاح لشكر / ٣١٨

مفتاح، داوود/- مفتاح السلطنه

مفتاح السلطنه، داوود/ ۹۴، ۱۰۸، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۵۵، ۱۵۹، ۱۶۵، ۱۶۶، ۲۳۴، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۹۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۴۰۳، ۴۴۵، ۴۴۸، ۴۴۹، ۵۰۷، ۵۳۱

مفتاح الملك، ميرزا محمود خان / ۱۲۸

مفتح الملك / ۴۷۶، ۵۱۱، ۵۱۷

مفتش ايران (روزنامه) / ۲۹۶

مفتش، سيد مهدي خان / ۴۰۱

مفتش، محمد / ۴۰۱

مقبره نادري / ۳۵۹، ۳۷۰

مقبل السلطنه / ۹۹، ۱۰۳، ۱۸۹، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۵۵

مقدم، حسن / ۱۲۲، ۴۶۲، ۴۶۳

مقدونيه / ۴۲۹

مقرب السلطان، ميرزا ابو القاسم / ۴۸۸

مقرب السلطنه / ۴۸۸، ۵۰۳، ۵۴۲، ۵۴۳

مكافات، ميرزا آقا خان / ۵۵۱

مك روى (كاپيتان) / ۵۱۵

مك كاسكى، چارلز / ۳۹۸

مك كانل، ماري هلن / ۴۷۳

مك ماهان (كلنل) / ۴۵۳

مك مري، جيمز / ۲۲۸، ۳۴۰، ۳۶۲، ۳۷۸، ۴۴۱

مکاری / ۳۰

مکرم / ۲۹۶

مکرم السلطنه تبریزی / ۵۲

مکری / ۳۸۳، ۵۵۴

مکزیك / ۴۰، ۲۷۲

ص: ۶۷۴

مکہ / ۲۶۶

ملا جان محمد / ۱۷۰

ملا گشتاسب / ۲۱۹

ملا باشی، عبد الکریم / ۲۹

ملا خان / ۲۰۲

ملا سرا / ۱۴۲، ۳۴۵

ملا سلیمانی، ۴۹۳

ملا یر / ۱۱۲، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۶۹، ۲۵۰، ۵۵۲

ملت (روزنامہ) / ۱۹۹

ملک آرا، عباس میرزا / ۳۱۶

ملک فواد / ۲۲۶

ملک فیصل / ۳۲۹، ۴۰۵، ۵۱۷، ۵۶۰

ملک قاسم میرزا / ۱۹۸

ملک، حسین / ۱۰۲، ۴۲۸

ملک التجار / ۲۱۳

ملک التجار، عبد الکریم / ۲۱۳

ملک المتکلمین / ۲۹۹

ملک زاده (ماژور) / ۳۳۰، ۳۴۰

ملک زاده / ۲۰۶

ملك زاده، حسن / ۶۴

ملك زاده، مهدی / ۶۹، ۷۰

ملك زاده، میرزا محمد خان (مدیر روزنامه تازه بهار) / ۹۶، ۹۸، ۵۵۳

ملکی، حسین / ۱۷۱

مليون / ۲۲۲

مليون / ۸

ممتاز الدوله / ۵۱، ۵۲، ۲۲۶، ۳۷۴، ۴۰۹، ۴۵۶، ۴۷۴، ۴۸۴، ۴۹۵، ۵۲۴، ۵۳۰، ۵۳۹، ۵۵۰، ۵۵۲، ۵۶۱، ۵۷۴، ۶۰۰، ۶۰۲

ممتاز همایون / ۴۰۹

ممتاز السلطنه / ۵۴، ۵۶، ۴۷۱

ممتاز السلطنه، عبد الصمد خان / - ممتاز السلطنه

ممتاز الملك / ۱، ۳۱، ۴۸۲، ۵۲۸، ۵۳۱

ممتاز الممالك / ۱۹۹، ۲۰۵، ۲۰۶

ممتحن الدوله / ۱۲۸

ممتحن السلطنه / ۴۲۴

ممسنی / ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۴، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۲۵، ۴۰۳، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۵، ۵۲۵، ۵۴۹، ۵۵۸، ۵۶۴، ۵۶۹، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۹۵

۶۰۴

منات / ۵۲۷

منار (دکتر) / ۴۷۷

منانوس (کشتی) / ۵۹۱

منتخب الدوله / ۲۳۷

منتخب السلطان / ۳۴۳

منتخب الملك / ۲۸۶

منتخب الممالك / ۵۳۵

منتصر الملك / ۵۲۵

منتظم السلطنة / ۱۶۱، ۱۷۶، ۲۶۴

منجیل / ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۳۴، ۱۴۷، ۱۵۰، ۱۵۱، ۴۷۷

منچستر / ۹۴

مندمی / ۳۳۲

منشور، میرزا حسین خان / ۳۹۰، ۵۲۹ روز شمار تاریخ معاصر ایران ج ۱ ۶۷۴ م ..... ص : ۶۶۹

شور الملك / ۳۵، ۸۴، ۸۵، ۱۳۶، ۱۴۶

منشور الممالك / ۲۷، ۴۸

منشویک / ۲۷، ۸۵، ۳۰۰، ۵۶۹، ۶۰۵

منشی باشی، میرزا جواد خان / ۴۰۱

منصور / ۳۸۷، ۴۶۱

منصور السلطنة / ۴۷، ۴۸، ۷۲، ۱۶۶، ۴۲۴، ۵۲۹، ۵۸۱

منصور السلطنة، میرزا سید مصطفی خان / ۲۵

منصور الملك / ۲۲، ۷۶، ۸۴، ۲۲۹، ۳۴۷، ۳۶۰

منصور الملك دره جزی / ۳۶۶

منصور الملك، میرزا علی خان / ۱۰۷

منصوریه (پارک) / ۱۰۳

منصوريه (مدرسه) / ٧٧

منطقي سيستاني، ابو سليمان / ٥٣٥

منگنه، ميرزا غلامحسين / ٢٧٣، ٢٧٦

منگور (ايل) / ٣٣٠

منوچهر / ٨٣

منير مازندراني، محمد اسماعيل / ١٠٠

منير، محمد جعفر / ٩٩

منير الدوله / ٨٨

منير الدوله، سلطان حسين ميرزا / ٨٨

منير الملك / ٢٢، ٣٧

منير الملك، رضا قلي خان / ٢٥

منيع السلطنه / ٧٥، ٧٦، ٨١

موتق الدوله / ٧١

موتق الممالك / ٣٦٣

مودت السلطان / ٥٩٢

مور (مستر) / ١٢٠، ٤٦٩

مور، جان باست / ٤٦٠، ٤٦١

موران / ١١٠، ١١٤، ١٥٦

مورتيز / ٥٣٤

مورخ الدوله / ٢٥

مورخ السلطنه / ۵۵۱

مورخ الوزاره / ۳۴۰، ۳۴۱

مورگان / ۴۷۴، ۵۹۸

مورنینگ پست / ۷۷

موريس / ۵

موسس خان / ۳۹۴

موسولینی / ۴۰۸

موسی خان میرپنج / ۲۹۳

موصل / ۲۱، ۲۳۷، ۳۳۹، ۴۷۶، ۴۸۴، ۵۰۷

موقر الدوله / ۲۲، ۱۴۶، ۳۵۰

ص: ٦٧٥

موقر الدوله، حسن /- موقر الدوله

موقر الدوله، على محمد خان / ٢٥، ٢٩

مولرپونتر، شارل ميلر / ٢٢٥

مولوى / ٣٦٦

موليتير / ١١، ٨٩، ١٩٤، ٥٢٩، ٥٨١، ٥٨٧، ٥٩٧

موليتير، كاميل / ١٢٤، ١٢٥، ١٤٠، ١٤٣، ١٤٤، ١٥٤، ١٥٥، ٣٩٦

موليتير، لاميرت / ٣٩٦

موليتور (موسيو) / ٨٩

مونت ابو / ٢٥٧

مونت فرت / ١٣٥، ١٦٤، ٢٢٧، ٢٢٨

مونمورلو / ٤٧٠

مهاباد / ٣٣٠، ٣٥٦، ٣٨٩، ٤٧٩، ٤٩٣، ٥٠٢

مهام الدوله / ٢٠٦

مهام الملك، ميرزا ابو القاسم خان / ٤٧٩

مهدى آباد / ٣٠١

مهدى خان / ١

مهر منير (روزنامه) / ٩٩، ١٠٠، ١٣٦

مهر آباد / ٢٦٧، ٢٦٨

مهران / ١٠٧

میان آباد/ ۲۱۷، ۴۴۹

میان دربند/ ۸۸

میانج/ ۵۷۴

میانجی، حاج شیخ حسن علی/ ۳۲۴

میاندشت/ ۳۳۰

میاندوآب/ ۳۵۵، ۳۵۶، ۴۲۲، ۴۲۴، ۴۲۶، ۴۳۰، ۴۶۱، ۴۷۹، ۴۹۳، ۵۴۸، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۷۳

میانه/ ۵۷۵

میخائیل اف، ایوان/ ۲۰۰

میخولیچ، کنستانتین/ ۵۶۵

میر اصغر ترک/ ۴۰۱

میر علی اکبر/ ۵۵۱

میر پنج، ایوب خان/ ۳۴، ۵۵

میر پنجه/ ۵۷۴

میر جاوه/ ۲۳۳، ۳۵۳

میرزا ابراهیم/ ۷۲، ۵۸۷

میرزا ابراهیم خان/ ۲۱۲

میرزا ابراهیم خان مدعی العموم/ ۴۲۸

میرزا احمد خان/ ۷۲، ۱۶۱، ۳۴۳، ۵۳۴

میرزا احمدی مجتهد/ ۵۲

میرزا اسد الله/ ۲۱۲

میرزا آقا خان / ۷۰

میرزا باقر خان طیب / ۹۸

میرزا بدیع اللہ / ۴۳۵

میرزا بزرگ / ۱۳۲

میرزا بزرگ رشتی / ۱۴۲

میرزا جلال الدین / ۵۹۵

میرزا جواد خان / ۴۰۰

میرزا حسام الدین / ۳۵

میرزا حسن آقا مجتهد / ۱۰

میرزا حسن خان / ۵۰، ۲۱۴، ۲۶۷، ۴۰۰

میرزا حسن علی تاجر کازرونی / ۳۴

میرزا حسین / ۱۳۸

میرزا حسین خان / ۲۳۸

میرزا سیاوش / ۱۳۱

میرزا سید عبد اللہ خان / ۳۱۳

میرزا سید ولی اللہ خان / ۴۲۲

میرزا سید حسین خان / ۱۳۸

میرزا شکر اللہ / ۳۵

میرزا صادق خان / ۵۰

میرزا ضیاء اللہ / ۴۳۵

میرزا طروس / ۴۴۳

میرزا عباس خان / ۴۱۱

میرزا عباسقلی / ۱۴۶

میرزا عبد الکریم خان / ۱۹

میرزا عبد الله خان / ۲۷، ۱۴۶

میرزا عبد الوهاب / ۴۷۰

میرزا علی / ۲۹۰، ۲۹۳، ۳۵۴، ۳۵۹

میرزا علی اصغر خان / ۹۰

میرزا علی اکبر خان / ۴۰۰، ۵۴۸

میرزا علی خان / ۶۷، ۲۲۳

میرزا علی محمد / ۲۱۲

میرزا عیسی خان / ۷۰

میرزا عیسی وزیر / ۲۸۸

میرزا غفار خان / ۵۹

میرزا فرهاد / ۵۶۷

میرزا فضلعلی مجتهد تبریزی / ۲۹

میرزا کریم خان / ۴۸۸

میرزا کوچک خان / ۱۳۰، ۱۳۴، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۷، ۱۵۲، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۶۲، ۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۹۰، ۱۹۴،
۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۱۵، ۲۲۲، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۲، ۲۳۷، ۲۳۹، ۲۴۵، ۲۵۱، ۲۵۳، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۴، ۲۸۰،
۲۸۱، ۲۸۴، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۸، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۱۰، ۳۱۳، ۳۱۷، ۳۲۰، ۳۲۴، ۳۲۸، ۳۳۳، ۳۳۷، ۳۴۱، ۳۴۴، ۳۴۶، ۳۵۰،
۳۵۱، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۸، ۳۹۴، ۳۹۸، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۹، ۴۱۱، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۸

۵۴۵، ۵۳۰، ۵۱۹، ۵۱۷، ۵۰۸، ۵۰۲، ۴۹۹، ۴۷۹، ۴۴۷، ۴۴۶، ۴۴۵، ۴۴۴، ۴۴۲، ۴۴۱، ۴۳۶، ۴۳۵، ۴۳۲، ۴۲۸، ۴۲۴، ۴۲۱، ۴۲۰

۶۰۲، ۵۸۳، ۵۸۲، ۵۶۲، ۵۵۹

میرزا محسن خان / ۴۰۰

میرزا محمد خان / ۶۷

میرزا محمد علی خان / ۲۷۴

ص: ۶۷۶

میرزا محمدی / ۲۱۲

میرزا موسی خان / ۵۳۹

میرزا موسی وزیر / ۲۸۸

میرزا ناظر / ۲۵۵، ۲۶۹

میرزا نصر الله خان / ۲۷

میرزا هاشم / ۲۰۹

میرزا هدایت الله / ۱۲

میرزا یاسین / ۲۰۶

میرزا یانس، یوسف / ۱، ۱۱، ۱۲، ۵۱، ۵۵، ۵۷، ۴۱۸

میرزا یحیی خان / ۱۳، ۱۴۷

میرزا یوسف / ۱۱۸

میرزا یونس / ۱۴۲

میرزاده عشقی / ۸۳، ۸۵، ۱۰۵، ۱۴۶، ۳۱۷، ۴۶۰، ۴۶۱

میر عباس / ۵۰۵، ۵۰۶

میر علینقی خان / ۲۲۹، ۳۴۶

میر فخر / ۲۰۶

میر فخرایی، سید حسن خان / ۳۴۶

میر قلعه / ۵۶۹

میر کاظم / ۵۵۱

میر محمد علی خان / ۲۲۹

میر مرتضیٰ / ۳۲۵، ۴۰۱، ۵۰۳

میر مہدی / ۴۰۰، ۴۰۱

میر موسیٰ خان / ۴۲۷

میسونر / ۱۹۷

میش مست (طایفہ) / ۲۸۵

میشاب / ۳۳۲

میشوداغ / ۳۳۲

میشیگان / ۳۲۴، ۴۷۳

میغان / ۹۰

میکائیلی / ۳۳۲

میکارٹی (کاپیتان) / ۱۱۹

میکلادزہ، کنستانتین / ۵۰۱، ۵۰۲

میلان لو / ۳۵۲

میلانی، اسد آقا / ۴۰۰

میلانی، حاج ابراہیم / ۴۰۱

میلانی، حاج محمد ابراہیم / ۴۰۰

میلراند، الکساندر / ۷۵

میلسیو، آرتور چستر / ۹، ۴۳۰، ۴۶۰، ۴۷۳

مین / ۳۶۱

مین باشی، یوسف بیگ / ۲۵۳

مینانوس (کشتی) / ۳۰۲، ۵۹۱

مینوار / ۱۶۳، ۲۲۰

مینورسکی، ولادیمیر / ۵۳۴

میهن (روزنامه) / ۲۰۶، ۲۸۲، ۶۰۱، ۶۰۲

ن

نابند / ۲۴۴، ۲۵۱، ۲۵۹

ناپلتون سوم / ۴۷۱

نادر میرزا / ۳۹، ۸۴، ۱۲۱، ۱۳۱

نادر شاه افشار / ۱۶۲، ۳۴۴، ۳۵۹

ناصر خان / ۴۰۲

ناصر خسرو / ۶۳، ۳۰۵

ناصر، میرزا حسن خان / ۴۲۰

ناصر الاسلام / ۳۲۶، ۵۷۰

ناصر الدین شاه / ۱۲، ۱۷، ۴۴، ۴۶، ۴۹، ۸۶، ۸۸، ۹۳، ۱۶۴، ۱۶۹، ۱۹۸، ۲۲۵، ۲۸۵، ۲۸۷، ۳۱۶، ۴۲۶، ۵۴۵

ناصر السلطنه / ۱

ناصر الملک / ۲۶

ناصر الملک، ابو القاسم خان / ۵۶۶

ناصر الملک، میرزا ابو القاسم / ۴۵۵

ناصر الملک، نایب السلطنه / ۳۰۸، ۵۱۲

ناصرى (مسجد) / ۴

ناصرى / ۳۷۰، ۴۵

ناصرى، على اكبر / ۳۹۲

ناصریه / ۳۰۵، ۶۲

ناظر، حاج ميرزا يحيى / ۲۹۴، ۲۵۵

ناظم دفتر / ۵۹۱، ۴۶۵

ناظم الاطبا نفيسى، على اكبر خان / ۲۴

ناظم التجار كرمانى / ۴۷

ناظم التوليه / ۳۲۰

ناظم العلوم / ۴۲۴

ناظم الملك يزدى / ۳۰۲

ناظم الممالك / ۴۱۱

ناهيد (روزنامه) / ۱۰۵، ۹۷

ناهيد، ميرزا ابراهيم خان / ۱۰۵، ۹۷

ناو ديناون / ۴۳۸

نايب / ۵۶۶، ۵۶۵

نايب جعفر خان / ۲۰۵

نايب عبد الله خان / ۱۷۴

نايب التوليه / ۳۷۵، ۱۴۷

نايب السلطنه، عباس ميرزا / ۳۱۶، ۲۱۵

نایب السلطنه، کامران میرزا / ۴۱

نایب / ۷، ۹، ۳۶، ۳۷

نایب، محمد حسین / ۵۱۷، ۵۳۱، ۵۵۹، ۵۶۰

نایب، محمد خان / ۷، ۹

نایب، میرزا رضا خان / ۴۲۸

نایب، میرزا محمد باقر / ۳۶، ۳۹

نبوی، سید تقی / ۱۵۷، ۱۵۸

نجات ایران (روزنامه) / ۲۹۶

نجات، سید یعقوب / ۲۱۲

ص: ٦٧٧

نجد / ٢٦٥، ٢٦٦

نجد السلطنه / ٩١، ١٨٥، ١٨٨، ١٨٩، ١٩٠، ٢٢٨، ٢٤٦، ٢٤٧، ٢٥٣، ٢٥٥، ٤٢٧

نجف / ٧٩، ٢١١، ٢١٣، ٢٢٤، ٢٣٤، ٤٠١، ٥١٧، ٥٥٩

نجف آباد / ٣٠، ٣١، ١٧٧

نجفقلی خان / ١٥٦

نجفی اصفهانی، شیخ نور الله / ٤٤٣

نجفی، شیخ محمد باقر / ٣٦٧

نجم الملك / ٤٠٩

نجمیه (بیمارستان) / ٢١٥

نخجوان / ٣٩١، ٥٤٤، ٥٥٦، ٥٥٩، ٥٦١، ٥٦٧، ٥٧٧، ٥٨١، ٥٩٤، ٦٠١

نخجوان، امیر موثق / ١٣٤، ٢٣٩

نخجوانی، اسماعیل / ٣٢٥

نخجوانی، کلبعلی خان / ٤٢٥

نخیلو / ٣٠٦

ندای اسلام (روزنامه) / ٨

نردینی بجنوردی، کریم داد خان / ٨١

نرسس ارمنی / ١٣٣، ١٣٦، ١٣٧، ١٤٨، ١٤٩، ١٥٣، ١٥٦، ١٦٥، ٢٢١، ٢٣٣، ٢٥٥، ٢٨٦

نرمن / ٣، ٥، ١٣، ١٤، ٢٢، ٢٨، ٥٠، ٦٣، ١٠٦، ١١٦، ١١٧، ١١٩، ١٢٣، ١٢٤، ١٢٧، ١٣٣، ١٣٦، ١٤٠، ١٤٦، ١٥٠، ١٦٥، ١٧٤

١٧٩، ١٨٩، ١٩٢، ١٢٣٢، ٢٧٣، ٣٢٠، ٣٣٤

نری شمس دینان / ۴۰۶

نریمان / ۵۴۵

نریمان اف / ۲۵۹، ۴۷۴

نزاکتی، جواد خان / ۲۵۳

نزهت بیگ / ۴۸۷، ۵۸۳

نزهت السلطنه / ۲۸۰

نسطوریان / ۱۹۸

نشان شیر و خورشید / ۶۰، ۵۹۵

نشان قدس / ۵۶۸

نشتارود / ۱۷۹

نصر، ولی الله خان / ۵۴۸

نصرآباد / ۳۱۸، ۳۲۲

نصر الله خان (نایب سرهنگ) / ۴۸۷

نصر الله خان / ۴۷۸

نصرت لشگر / ۲۷۴، ۴۳۷

نصرت الدوله / ۱، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۱۲، ۵۸۲

نصرت الدوله فیروز / ۱۰۷، ۱۳۱، ۲۱۱، ۲۱۵، ۲۲۶، ۳۱۶

نصرت السلطنه / ۷۳، ۷۴، ۷۸، ۲۱۸، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۴، ۳۰۱، ۳۲۵، ۳۲۶، ۴۱۷، ۴۷۷، ۴۷۸، ۵۵۸، ۵۶۹

نصرت السلطنه، روح الله میرزا / ۵۰

نصرت الله خان / ۴۷۵، ۵۶۸

نصرت الملك / ٩٧، ١٠٥

نصرت الممالك / ٤٠١

نصير اشرف / ٤٣٨

نصير الدوله / ٤٩

نصير السلطنه / ٢٠٦، ٢٠٩، ٤٧٠

نصير الملك / ٣٤٣، ٥٣٨

نظام كمونيستي / ٦٠٥

نظام الدوله / ٤٧٠

نظام الدين، اسد الله / ١٠

نظام السلطنه / ١٤٩، ٣٩٢، ٣٩٧، ٤١٥، ٤٢١، ٤٥٩، ٥١٢، ٥٦٠، ٥٩٠

نظر آقا / ٥٣، ١١٦

نظريان / ١٣٨

نظم الدوله / ١٦٤

نظم الملك / ٨٠، ١١٥

نظميه / ٤، ٦، ٢٦، ٣٤، ٤١، ٤٣، ٤٥، ٤٦، ٤٩، ٥١، ٥٧، ٦٢، ٦٨، ٩٢، ٩٦، ١٠٣، ١٠٤، ١٠٨، ١١١، ١١٢، ١٣٩، ١٤٠، ١٤٨،
١٥٣، ١٥٧، ١٦٤، ١٧٤، ١٧٥، ١٨٤، ١٨٧، ١٩٥، ٢٠٠، ٢٠٢، ٢٠٨، ٢١٥، ٢٢٩، ٢٤١، ٢٥٠، ٢٥٥، ٢٥٦، ٢٥٧، ٢٨٥، ٢٩٧، ٣٠٦،
٣٢١، ٣٢٢، ٣٢٣، ٣٢٧، ٣٤٣، ٣٥٢، ٣٦١، ٣٧١، ٣٧٢، ٣٧٤، ٣٨١، ٣٨٥، ٣٩٦، ٣٩٨، ٤٠١، ٤١٩، ٤٤٠، ٤٧٤، ٤٨٧، ٥١٦، ٥١٧،
٥١٩، ٥٢٦، ٥٢٧، ٥٣٠، ٥٤٢، ٥٤٣، ٥٤٦، ٥٤١، ٥٧٥، ٥٨٤

نعلبند، اسماعيل / ٢٥٣

نعيم كليمي، ميرزا عزيز الله / - نعيم، عزيز الله

نعيم، عزيز الله / ٧٣، ٧٤، ٧٥، ١١٤، ١٣٧، ١٣٨

نفت جنوب / ۵۱، ۳۴۰، ۳۴۱، ۴۴۵، ۴۴۸، ۴۵۹

نفت سفید / ۵۸۴

نفت شمال / ۲۱۱، ۲۷۱، ۳۰۹، ۳۱۵، ۴۱۰، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۴، ۴۳۶، ۴۴۰، ۴۳۸، ۴۴۴، ۴۴۸، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۸، ۴۷۹، ۴۹۶، ۵۰۴، ۵۰۷، ۵۴۷، ۵۶۴، ۵۷۵، ۵۸۰، ۵۸۷، ۵۹۲

نقده / ۴۷۹، ۴۹۳

نقدی، سردار رفعت / ۱۳۴

نقدی، علی آقا / ۵۵۳، ۵۵۴

نقدی، غلامحسین / ۲۸۹

نقیب زاده / ۵۹۷

نگین (مجله) / ۵۵۷

نلسن / ۵۶۳

نمین / ۳۴۷

نمینی، مصطفی / ۵۱۶

نوئل (سرگرد) / ۴۰۶

نوئل (کاپیتان) / ۱۹۲

نواب / ۱۷۵

نواب، حسینقلی / ۱۷۴، ۲۲۶

نوابه مدرس / ۴۳۵

نوابی، محمد رفیع / ۳۷۵

نوبری، اسماعیل / ۵۷۲

نوبری، شیخ اسماعیل / ۳۲۴

نوخندان / ۱۰۴، ۳۸۲

ص: ۶۷۸

نوذری / - نوری، محمود خان

نوذری، محمود خان / ۹۰، ۹۱، ۱۱۰، ۱۵۱، ۱۵۹، ۱۶۱، ۲۲۳، ۲۷۳، ۳۵۷، ۳۵۸

نور الدین / ۱۰

نور علی / ۹

نور محمد خان / ۱۷۳، ۱۷۶

نور مهدی / ۳۲۵

نوروز (روزنامه) / ۷۹، ۱۰۲، ۱۱۱، ۱۱۵، ۲۳۹

نوروز / ۴۴۴

نوروز، علی / ۱۲۲

نوروز آباد / ۲۴۲

نوری، شیخ بهاء الدین / ۷۷

نوری، شیخ علی / ۵۳۴

نوری، شیخ فضل الله / ۲۱۳، ۲۹۸، ۵۳۴

نوری، عماد الدین / ۲۰۶

نوری، میرزا حسین علی / ۱۳۲، ۴۳۵

نوری زاده، حسین / ۲۰۶

نوز (موسیو) / ۳۰۸

نوش آباد / ۱۶۰

نوش آفرین / ۵، ۸۳

نوشکی / ۳۵۳، ۵۴۶

نہاوند / ۹۵، ۱۶۹، ۲۳۸، ۲۹۹

نہاوندی، شیخ مرتضیٰ / ۲۰۶

نہندان / ۴۹۹

نہضت جنگل / ۸۱، ۱۴۲، ۲۰۹، ۵۴۱، ۶۰۲، ۶۰۵

نیازمند، رضا / ۶

نیاساکیان / ۳۲۷

نیر همایون / ۳۵۷، ۳۸۶

نیر الدولہ / ۸۳

نیر السلطان / ۳۴۳، ۳۶۰، ۴۲۴

نیر الملک، رضا قلی / ۵۱۱

نیروہای سرخ / ۲۵

نیروہای ہندی / ۹۴

نیریز / ۴۶۵

نیساری، امیر حشمت / ۲۴۷، ۳۵۲

نیسان، یوحنا / ۲۹۹

نیشابور / ۸۳، ۶۱، ۸۸، ۱۲۳، ۲۸۹، ۳۳۰، ۳۶۰، ۴۱۵، ۴۲۹

نیشابوری، محمد / ۴۵۳

نیکاراگوئہ / ۱۵۵

نیکلای دوم / ۳۱۶

نیلند (دکتر) / ۲۴۰

نیلی / ۴۴

نیما / ۵۸۸

نیو / ۸۹، ۲۰۲

نیومن / ۳۵۸، ۴۶۴

نیویورک / ۱۶۱، ۳۹۴، ۳۹۸، ۴۵۸، ۴۷۳، ۵۸۱

نیویورک سیتی (روزنامه) / ۴۰۷

نیر الملک / ۶۰۳

و

واثق السلطنه / ۲۰۶

وارد بوسکی / ۱۷

وارد، اسمئول / ۱۹۸

وارطان / ۲۹

وارنا / ۳۶۹

وازنه (موسیو) / ۱۰۴، ۲۳۸

واشنگتن / ۱۳، ۳۰، ۱۲۸، ۱۳۲، ۲۱۱، ۲۷۷، ۳۱۵، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۹۸، ۴۱۷، ۴۲۷، ۴۳۰، ۴۴۱، ۴۴۴، ۴۶۹، ۴۷۳، ۴۷۵، ۴۷۶، ۵۵۷،

۵۸۵، ۵۹۲، ۵۹۴

واشنگتن، جرج / ۴۰۸

واکت، فردیناندو / ۳۶۱

والی پشتکوه / ۵۶۷

والی، ناصر / ۲۶

والی زاده / ۵۱۱

والیس (سرگرد) / ۱۰۵

وانس (ماژور) / ۴۴۸

وبا / ۱۵۰، ۱۶۹، ۲۲۰، ۲۳۰، ۲۳۹، ۲۵۴، ۲۷۰

وثوق، حسن / ۴۹، ۱۲۸

وثوق الدوله / ۵، ۸، ۱۴، ۱۷، ۱۹، ۳۵، ۳۷، ۴۹، ۶۸، ۸۱، ۱۰۷، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۴۲، ۱۷۰، ۱۷۵، ۱۹۳، ۲۱۰، ۲۲۶، ۲۸۷، ۳۲۴، ۵۷۲

وثوق الدوله، میرزا حسن خان / ۱۲۸، ۳۱۶

وثوق السلطنه / ۹۷، ۹۸، ۲۰۶، ۵۶۴، ۵۷۱، ۵۷۵

وثوق الممالک / ۵۵۶، ۵۵۹

وثوق الممالک / ۵۷۷

وحید السلطان / ۳۸۶، ۳۹۱، ۴۰۸، ۴۶۹

وحید السلطنه / ۲۹۸

وحید الملک / ۵۴۸

ورامین / ۱۴۶، ۱۶۴، ۴۲۷، ۵۹۰

ورسای / ۸۳

ورندگ، بارون / ۱۷۴

ورندل / ۷۹

وزیرزاده / ۲۹۶

وزیری، علی نقی خان (کلنل) / ۲۹۳

وست كنت / ١٠٧

وستداهل / ٦، ٢٦، ٢٧، ٥٥، ٦٢، ١٨٤، ٢٠٨، ٢٤١، ٣٧١

وستن / ٢٧

وسوردكا، استير / ٥٩٠

ونشترك / ٤١٥، ٤٥٢، ٤٦٠، ٤٦٧، ٤٨٣، ٥٣٣، ٦٠٣

وطن (روزنامه) / ٨٤، ١٣٩، ١٤٣، ٢٠٢، ٢٠٥، ٢٦٧، ٣٠٤، ٣١٦

وطينه / ١١٩

ص: ٦٧٩

وقت برلن (روزنامه) / ٤٩٧

وکیل / ٥٦٥، ٥٦٦

وکیل الرعایا امشه ای، حاجی کاظم / ٤٨٨

ولادیمیروف / ٨٤

ولدیگی / ٣٣٢

ولش / ٩٤

ولیعهد / ١٢، ٥١٦

ونسن / ٢٧

وود، برنت / ١٩٣

وهاب اف، عبد الرحیم / ٥٩١

وہایان / ٥٦٠

ویت من / ٤٧٣

ویس، رولز / ١٩

ویسکم / ٣٣٦، ٣٤٠، ٤٤١

ویلبر / ٩٠

ویلسون، آرنولد / ٣٤٢، ٣٤٤، ٣٤٧، ٣٤٨، ٣٦٢، ٣٦٤، ٣٩٥، ٤٣٢، ٤٥٦، ٤٥٧

ویلہلم / ٥٤١

ویلہلم دوم / ٦١

وینچستر / ٤٨٠

وینر / ۲۴۹، ۳۷۹

۵

هائیتی / ۱۵۵، ۴۷۳

هادی خان / ۵۸۲

هادیون، میرزا سواحلی / ۲۹۴

هاردینگ، وارن گالامیل / ۴۰۷، ۴۰۸

هارموث / ۲۲

هارونی / ۳۳۲

هاشم اف / ۸۴، ۸۵

هاشم آقا / ۱۷۰

هاشم بزاز / ۸۵

هاشم زاده، جلیل / ۶۷

هاشمی / ۲۶۶

هاشمی، میر علی نقی / ۲۴۷

هافمن (دکتر) / ۱۲۹، ۱۳۰

هالدستن (کننل) / ۱۰۹

هالدین (ژنرال) / ۱۱۷

هامبورگ / ۱۸۵، ۳۹۰

هانسن / ۱۸۵

هاوانسیان، سیمو / ۲۹۱

هتفیلد / ۱۴

هدایت / ۱۰۷، ۲۹۸

هدایت، رضا قلی خان / ۹۳

هدایت، عزت الله خان / ۴۲۴

هدایت، مخبر السلطنه / ۷۳، ۱۴۹، ۳۱۶، ۳۲۴

هدایت، مهدی قلی / ۵۷۲

هرات / ۱۷، ۲۱، ۱۶۲، ۱۸۳، ۲۰۰، ۴۱۷، ۴۷۹

هراتی، حاج محمود / ۱۸۳

هراتی، یوسف خان / ۴۵۳

هرسین / ۲۳۸، ۳۳۸

هرمز / ۵۱۶

هرمن کامرون نرمن / ۱۳

هرو (موسیو) / ۱۹۳، ۵۹۷

هری سینکر / ۳۰۹

هریرود / ۱۶۱، ۱۶۲، ۲۸۵

هزار جریب / ۳۰۴، ۳۰۶

هزاره / ۹۱، ۲۹۴، ۴۳۷

هژبر سلطان / ۲۸۷

هژبر عشایر / ۵۸۲

هژبر الملک / ۸۷، ۱۸۸

هژیر / ۶، ۳۹، ۴۸، ۱۷۱

هژیر، عبد الحسین / ۲۹۴

هشترودی / ۳۴۳

هشترگرد / ۴۷۹

هفت لنگ / ۳۱

هگئولا (روزنامه) / ۷۴، ۱۳۷، ۱۳۸

هلال احمر ایران / ۵۷۰

هلند / ۲۹، ۱۸۰

همدان / ۲۱، ۴۱، ۴۲، ۴۴، ۵۶، ۶۱، ۶۸، ۸۵، ۸۶، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۱۳۵، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۹، ۱۵۳، ۱۷۶، ۱۹۲، ۱۹۸، ۲۱۴، ۲۳۰، ۲۳۷،

۲۵۰، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۲۷، ۳۵۲، ۳۵۴، ۳۶۷، ۴۲۰، ۴۲۷، ۴۳۸، ۴۵۶، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۷۰، ۴۷۲، ۴۷۴، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۱۳، ۵۱۸، ۵۷۰،

۵۷۴، ۵۷۶، ۵۹۲

همدانی، امیرنظام / ۳۸۶

همدانی، بدیع الدوله / ۱۹۴

همدانی، میرزا آقا خان / ۲۸۷

همدم السلطنه / ۱۶۹

همدم الملوک / ۱۶۹

همینول، ساوت / ۱۹۳

هند / ۵۱، ۱۳۲، ۱۷۵، ۱۹۲، ۲۰۰، ۲۲۴، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۶۴، ۳۴۷، ۳۵۸، ۴۱۷، ۴۳۱، ۴۸۴، ۵۶۷، ۵۹۶

هندوستان / ۱۴، ۵۴، ۸۰، ۱۲۸، ۱۳۶، ۱۴۶، ۱۴۹، ۱۵۸، ۱۸۳، ۲۱۵، ۲۲۳، ۲۲۶، ۲۳۳، ۲۳۹، ۲۵۹، ۲۶۲، ۲۶۳، ۳۱۶، ۳۳۴، ۳۴۲،

۳۴۷، ۳۴۸، ۳۵۳، ۳۵۸، ۳۷۶، ۳۹۴، ۴۰۴، ۴۱۴، ۴۱۷، ۴۳۱، ۴۴۱، ۴۴۳، ۴۵۳، ۴۸۵، ۴۹۹، ۵۲۴، ۵۴۵، ۵۷۶، ۵۷۸، ۵۹۲، ۵۹۵

هندوکش / ۳۰۹

هنگ سوار / ۳۱

هوپنو / ۳، ۱۳، ۲۳، ۵۲، ۵۴، ۴۲۴، ۵۰۳

هوپنو، هنری / ۲۹۸، ۳۰۰

هوتان / ۵۴۳

ص: ۶۸۰

هودان / ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۸۷

هورن / ۵۴

هوس، واتر / ۵۹۵

هوشنگ / ۱۴۲

هوفمان، والانتین / ۳۷۹

هونن (موسیو) / ۴۲۴

هونولولو / ۳۰۸

هوور / ۵۰۷

هویدا / ۷۲، ۷۳

هویدا، امیر عباس / ۷۷

هیئت علمیه کرمان / ۵۵۶، ۵۵۷

هیئت متحده ندای اسلام / ۵۳۳، ۵۳۵

هیتلر، آدولف / ۲۲۶

هیرمند / ۴۵۳

هیگ (کلنل) / ۱۶

هیلز، رالف / ۳۹۹

ی

یار علی / ۹، ۴۵۸

یارک ولنکستر / ۱۰۷

ياسل نو/ ٦٧

يالمارسن / ٣٢٤، ٢٧

ياور / ٥٦٦، ٥٦٥، ٥١٥

يايچي / ٥٤٤

پيرم خان / ٢٩٨

يحيي / ٢١٥، ٥

يراق فروش، محمد علي / ٤٠١

يرزنيكيان / ٤٤٠

يرلسكين / ٩٠

يرمياہ / ١٣٨

يزد / ٢١، ٣٠، ٣١، ٣٧، ٣٩، ٤٣، ١٣٢، ١٦٩، ٢٢٣، ٣٣١، ٣٤٧، ٤١٣، ٤٥٣، ٤٨٨، ٥٢٣، ٥٣٩، ٥٤٣، ٥٥٤، ٥٦٣، ٥٨٧، ٥٩٦

يزدكان / ٤٦٤، ٤٦٢، ٤٦٠

يزدي، آقا سيد كاظم / ٢٧٥

يزدي، آقا شيخ حسين / ١٧٠، ٢٠٦

يزدي، سيد علي آقا / ٨

يزدي، سيد جواد / ٢٠٠

يزدي، شيخ محمد / ٢٠٦

يعقوب بيگ / ٣٩٠، ٢٥٣

يعقوب خاني / ٢٨٥

يغمايي، حبيب / ٥٣٥

يفرم خان ارمنى / ۶۸، ۳۶۹

يگانی، اسماعيل / ۵۷۲

يموت / ۹، ۲۲۷

يموتی / ۷۶، ۱۸۱

يمين الممالك / ۳۴، ۴۷، ۴۹، ۲۴۶، ۳۶۲

يمين الدوله / ۱۶۹، ۳۳۵

يمين الملك / ۲۰۶

يورتيچي / ۴۳۶، ۴۴۶

يورتيچي، نصرت / ۵۴۶ روز شمار تاريخ معاصر ايران ج ۱ ۶۸۰ ی ..... ص : ۶۸۰

زباشی / ۶۸، ۲۵۳

يوسف بيك / ۲۵۳

يوسف خان / ۴۵۳

يوسف آباد / ۲۷، ۹۱، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۹۸، ۲۸۵

يوگسلاوی / ۵۹۶

يوليانوويسك / ۵۶۶

يونان / ۱۳۵، ۱۵۵، ۳۴۸، ۴۲۹، ۵۹۶

يونس / ۴۴۴

يونسكو / ۷۷

يهود / ۱۳۸

يهوديان / ۷۱، ۷۳، ۹۹، ۵۳۳، ۵۳۵

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفاً ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

